NAZIONALE
BIBLIOTECA
VITT. EMANUELE
8
35 G
5
ROMA

M

Ex Bibliotheca
majori Coll. Rom.
Societ. Jesu

53. 2. 36

53
F
107

53
F
62

~~Vescovo di Down.~~

Fischer Johann
vescovo di Rochester
poi Cardinale

ASSERTIONIS LVTHERANAE CONFVTATIO IVXTA VERVM

ac originalem archetypum, nunc ad vnguem diligentiſſime recognita, per R. Patrẽ Ioan. Roſſenſem Epiſcopũ, academiæ Cantabrigieñ. Cancellarium.

AEDITIO VLTIMA.

EZECH. XIII.

Væ Prophetis inſipientibus, qui ſequuntur ſpiritum ſuum, & nihil viden⁊.

COLONIAE,
Apud hæredes Arnoldi Birckmanni.
ANNO M. D. LVIII.

INDEX ARTICVLORVM
confutandorum.

Articulus I. Sacramēta nō dare gratiā. Folio 40.
II. In pueris baptizatis manere pctm̄. 64.
III. Fomitē ab ingreſſu cæli remorari animā 97
IIII Timorem eſſe poenam purgatorij. 99.
V. Non eſſe tres poenitentiæ partes. 104.
VI. Contritio facit magis peccatorem. 117.
VII. Optima poenitentia noua vita. 129.
VIII. Nō cōfitēdū eſſe venialia nec mortalia oia
IX. Confitentes omnia, nihil relinquere miſericordiæ Dei. 144
X. Peccata manere, niſi remiſſa credantur. 146.
XI. Quicquid de contritiōe fuerit, abſolutus eſt qui verba crediderit. 150.
XII. Veriſſime abſolutus eſt, quiſquis ſe vere abſolutum credit. 151.
XIII Puer ac mulier iuxta abſoluit atq; papa. 155
XIIII. Ne quærat ſacerdos a confitente, num ſit contritus. 167.
XV. Sola fides dignum facit qui ſuſcipiat euchariſtiam. 165.
XVI. Laicis communicandum eſſe ſub vtraque ſpecie. 178.
XVII. Indulgentias non pendere ex Chriſti meritis & factorum 109
XVIII. Indulgētias eſſe pias fraudes fideliū. 199
XIX. Indulgentias non valere ad remiſſionem poenæ. 205
XX. Indulgentias non eſſe ſalutares 209.
XXI. Solis publice criminoſis indulgentias eſſe neceſſarias. 209.
XXII. Sex gñeribus hominum indulgentias nihil cōferre. 220.
XXIII. Excommunicationes eſſe poenas externas duntaxat. 223.

XXIIII.

XXIIII. Excommunicationem plus diligendam eſſe, quam timendam. 228.
XXV. De primatu ſummi Pontificis. 230
XXVI. Verbum hoc quodcunqꝫ ſolueris, extenditur ad ligata duntaxat ab ipſo Petro 275.
XXXII. Nec articulos fidei, nec leges morũ condere Papa cum Eccleſia poteſt. 277.
XXVIII. Non eſt hæreticum diſſentire a Papa cum magna parte eccleſiæ. 283.
XXIX. De Conciliorum authoritate. 288
XXX. De condemnatione Ioannis Huſs. 294.
XXXI. In omĩ opere bono iuſtũ peccare. 299.
XXXII. Opus quãtũuis bonũ eſſe veniale pctm. (316.
XXXIII. De nõ cõburẽdis hęreticis. 321.
XXXIIII. Nõ eſſe aduerſus Turcas pręliãdũ. 331
XXXV. Neminem certum eſſe ſe non ſemper peccare mortaliter. 340.
XXXVI. De libero arbitrio. 345
XXXVII. Purgatorium nõ poſſe probari ex ſacris literis. 396.
XXXVIII. In purgatorio non eſſe de ſalute ſecuritatem 407.
XXXIX. Animas in purgatorio ſine intermiſſione peccare. 413.
XL. Animas q̃ ſuffragijs viuentium a purgatorio liberantur, minus beari. 415.
XLI. Saccos mendicitatis delendos eſſe. 378.

GEORGII DAYI CANTABRI-
enſis carmẽ ad candidũ Lectorem.

Bella gyganteis manibus fabricata repreſſit
Iuppiter, & cælum iam ſibi victor habet.
Bella Lutheranis reparata dolis, venerandus
Præſul Ioanis decutit atqꝫ premit.

Decutit & ſæuum Chriſti, fideiq; inimicum,
Caſtra capit, fuſo milite, ſigna refert.
Signa refert Chriſto, Chriſtus certaminis autor,
Quo duce belligerat, quo duce victor erit.
Ecce ſua pugil hic hoſtem quam vincit arena.
Diſperеam, ſi (te iudice) non ſuperet.
Inſidias, fraudes hoſtis virtute ſubegit.
Non dolus eſt illi, neſcia lingua mali.
Hic pugil eſt Chriſti, vitæ probitate refulgens,
Ingenio clarus, clarus & eloquio.
Anglia quem genuit, docuit ſchola Cātabriana,
Roffa tenet, tanto nobilitata viro.
Hic pugil eſt fidei, peruerſe faceſſe Luthere
ες κόρακας, Chriſtus vicit & arma dedit.

IOANNES ROFFENSIS Lectori S.

Ni olim exiſtimes Lector me tot verba prodegiſſe, quod ijs confidā Lutheiū ali quando reuocari poſſe. Nā ſi mihi fuiſſet huius rei vel tenuis aliqua ſpes, aliquāto maturius hoc opuſculū prelo cōmiſiſſē. Sed oīno diffiſus ſū illū, ad eccleſiā redıturū, atq; id, cū ob alia plurima, tū quod Paul. Lutheri ſimiles plane puerſos aſſerat, & ſuopte iudicio dānatos. Sicem ad tit. ca. 3. ſcribit. hereticū hoīem poſt unā et alterā correptionē deuita, ſciēs, q̄a ſubuerſ9 eſt, q eiuſmodi eſt, & deliq̄t, cū ſit proprio iudicio cō dēnat9. Ecce Paulo quiſquis hæretic9 eſt et maxime ſectarū author, poſteaq̄ ſecūdo fuerit de errore ſuo cōmonefactus, nec reſipuerit, iā eius emendandi ſpes oīno nulla eſt, ſed is a Chriſtianis ōnibus euitati debet, ac vere peruerſus haberi, cū ſit omni-

Tit. 3. Hæretici ſuopte iudicio dānati.

ſuo ipſius iudicio dānatus. Et hæc oīa ſane vel adamuſſim Luthero cōquadrāt. Primū, ſi Lutherus hæreticus nō ſit, nemo vnq̄ fuit hæretic9. Nā Lutherus aduerſus omnium orthodoxorum patrum ſententiam, ſua dogmata ſtatuere molit. Et hoc quid aliud eſt q̄ ſectā & hæreſim introducere αἵρεσις eīm Græcis electio dicit, ac proinde quiſqs diuerſum a communi totius eccleſiæ ſenſu q̄ doceat eligit, is merito cēſetur hæreticus, et ſectarum author. Secat eīm electione ſua ſeipſū ab orthodoxis, hoc eſt ab ijs, q cum eccleſia recte ſentiunt. Porro ſemper eccleſiæ pars magis eximia, ſuerant patres, q non ſolum eruditione, verumetiā vitę ſanctimonia velut ſydera quędā effulſerunt. Quando igit cæteri fideles illis in ſenſu ſcripturarum vnice fidē habuerāt, qs nō illū q a patribus diſſideat, diuerſūq; ſētiat, ſeipſū ab eccleſia ſeiungere fatebit, hæreſeoſq; & ſectæ merito dicendū authorem? At Lutherus nō ſolū patres oēs, verū etiā cōcilia cōtemnit, atq; adeo totius eccleſię tot retro ſæculis vſurpatā conſuetudinē habet pro nihilo. Et qd nō faciet pro ſua hæreſi ſtatuēda, qui ſcripturas etiā iugulat? An nō epiſtolā D. Iacobi. q̄ hæreſi ſuæ palā aduerſat, modis oibus extīguere nitit? Et tn̄ ſuper ijs a pleriſq; cōmonitus nunc lenius nūc aſperius, quatenus ab inſania reſipiſcat nihil emēdatior, imo deterior, peſtilētior, perniciosior euaſit. Quod et Paulus alibi de Lutheriſimi libus futurū aſſeruit. Mali, inquit, homines & ſeductores proficiēt in peius errantes, & in errorē mittētes. Errat hauddubie Lutherus, imo vehementer exorbitat & alios vna ſecū in parē trahit amētiā. Alioq, qtqt retro fuerāt orthodoxi patres errasſe neceſſum eſt, atq; vniuerſā protinus eccle

Lutherus hæreticus maximus.

Hæreſis qd ſit.

Eccleſia pars inſignior ſēp fuere patres.

d. Iacobi epiſtol. a Luthero repudiata.

2. Ti. 3.

ſiam, q̃ Paul. tñ firmamẽtũ & colũnã veritatis appellat, vtpote quæ ſpiritũ ſanctũ perpetuũ nacta
1. Tim. 3. ſit inſtructorẽ. Sed aiet quiſpiã. Lutherus pro parte ſua ſcripturas habet. At id falſũ eſt. Nõ habet profecto, quãq̃ habere ſe prætexat. Et qs nõ hęre
Eccleſiæ firmamẽtũ & colũna veritatis. ticorũ pro ſuo dogmate ſcripturas habere ſe prætexuit? De ſcripturis ſemper gloriati ſunt hęretici ſed perperã intellectis, & pro ſuo cerebro praue, peſſimeq́ contortis, queadmodũ & nũc Luth. de ſcripturis ludit. At quid demẽtius cogitari poteſt
Tit. 3. q̃ vt ſpretis tot & tã eximiorũ interpretũ cõmentarijs, & iã reiecto ſenſu, quẽ tot ſeculis vniuerſa
Lutheranum dogma cũ patrũ ſẽtẽtijs e diametro pugnat. prorſus eccleſia veriſſimũ cenſuit, fidẽ vni Luth. de ſcripturis adhibeamus? Abſit hoc Chriſtianorũ aĩs, & maxime cũ Paul. eiuſmodi hoiẽm euerſũ eſſe dictauerit, vt fidẽ ipſius dogmatibꝰ pbeamus vnq̃. Et ſane vel hic euerſus eſſe cõuincit, ꝙ cũ ea, q̃ docet, cũ ſentẽtia patrũ ex diametro pugnẽt, neq́ toties admonitus, redire tñ ad mentẽ patrũ. Id ẽm indicij, ceu normã quãdã certitudinis ĩfallibilis. Paul. ipſe nobis dedit, ꝙ cũ videremus quenq̃ in materia fidei diſſidẽtẽ ab eccleſia, neq́ bis admonitũ reſipiſcere, ſed magis in ſecta ſua pgere, certum haberemus hunc eſſe ſubuerſum. Sciens inquit quia ſubuerſus eſt, qui eiuſmodi eſt. Ob id nimirum ſubuerſus aſſeritur q̃d ſecundo cõmonefactus ad eccleſiam in recte fidei vnionẽ redire cõtemnit. At dicet adhuc quiſpiam, Lutherum certo credere ſe manere per fidem in eccleſia ſoloſq́ illos ad eccleſiã pertinere, qui cũ eo ſentiunt. Quid ſi Lutherus ad hũc modũ credat? Nunquid nõ ita credidit Nouatus, Arrius, Donatꝰ, ac cæteri cõplures hæreſeωn ſectarum authores? An nõ oẽs iſti, neminẽ ad eccleſiã orthodoxã pertinere

tinere contendebant, niſi qui ſimilem ipſis fidem profitebantur? Sed vt iſti inſaniebant pluſq̃ mente capti, ſic & Lutherus iam nihilo minori percitus amentia furit. Quis enim non certus eſt eccleſiam fuiſſe priuſq̃ Lutherus natus eſſet, atque ita crediſſe, quemadmodum & iam credit? Quando igitur alia quædam noua dogmata, contra cõmunem eccleſiæ fidem introduxerit Lutherus, q non plane perſpicit, cum ab eccleſia ſpõte diſſenſiſſe, & ab eadem exemiſſe ſeipſum. At adhuc nõ deeſſe quod cauilletur, nimirum ſe cum primitiua eccleſia penitus conquadrare, quanq̃ ab iſta q̃ nunc eſt diſſentiat. Quid ergo? Duæ ſunt eccleſiæ aut non eodẽ ſpiritu ea quæ nunc eſt, & erudit & regit, atq; illa quæ primitiua fuerat? Abſit. Vtrũ que ſane falſũ eſt. Nã ſcriptũ eſt: Vna eſt colũba mea ad q̃ & Chriſtus ſpiritũ ſuum miſit, q eam oẽm doceret veritatẽ & apud eã maneret in æternum. Et quanq̃ pro tẽporum varietate, diuerſa fidelibꝰ tradita ſint, vnꝰ tñ & idem ſpiritꝰ ita ipſa tradidit, prout ſibi viſum erat eccleſiæ fore conducibilius. Quiſquis igitur cum eccleſia non ſentit, alienum a veritate ſe facit, & hæreticum eſſe ſeſe plane conuincit. Propter quod & Paulus talem affirmat ſuo iudicio dãnatum, vel (vt græcis eſt) per ſe damnatum eſſe. Verum forte percontaberis, Quomodo per ſe dãnatus eſt, quum ſit nullius erroris ſibi conſcius? Paucis reſpõdeo. Fornicator, adulter, homicida, ſacrilegus, & id genus alij, per epiſcopos ab Eccleſia ſeparantur. At hæreticus, qui pro mera ſui capitis phreneſi, cõtra totius eccleſiæ ſẽſum, ſcripturas cõtorquet ad ſuum dogma ſtatuendum, ipſe (quaſi contra ſeipſum lata ſentẽtia) ſeipſum eximit ab eccleſia,

Eccleſia vna, ſpiritus vnus ad eccleſiã a Chriſto miſſus

& quaſi per ſe dãnatus habendus eſt. Receſſit enī ſpontaneus a cõmuni patrū ſenſu, & hęc receſſio propriæ conſcientiæ damnatio quædã eſt. Nulla igitur (ſi Paulo credimus) ſpes eſt, vt vllis admonitionibus Lutherus aliquando reſipiſcat. Quãobrē & fruſtra conabitur, quiſquis illū reuocare ſtuduerit. Nõ igitur ꝙ ſperauerim illū ab errore poſſe reuocari, meã hanc opellã impartij, ſed vt ſuccurrerē infirmioribus animis, quorum fides, quaſi ſuper acie nouaculę, iam diu ſtetit anceps & ambigua, cui parti ſit inclinatura magis. Legunt enim plęriq; Lutheri dogmata, qui nõ intelligūt quid ſub ejs veneni deliteſcat. Audiuntq; multos eū habere fautores, & a pluribus mirifice cõmendari ob quod vacillãtes animo ſecum hæſitãt, vtri parti, hoc eſt an Lutheranis oia temerãtib. an eccleſiæ patribus orthodoxis, aſſēſuri ſint potius Ob iſtos nimirū labor aliqs, a viris noſtri potiſſimum ordinis, examinãdꝰ fuit, cum dicat nobis Paulus: Attēdite vobis & vniuerſo gregi, in quo vos ſpiritusſãctꝰ poſuit epiſcopos, ad regendum eccleſiam Dei, q̄ acquiſiuit ſanguine ſuo. Nunquã eñ ampliorē fuiſſe neceſſitatē opinor, q nunc ſit proſpiciēdi Chriſtiano gregi. Nam vereor ne tēpora ſpectet iſta, ꝙ Chriſtus apud Marc. ait: Initia dolorū hæc. Nã gētē aduerſus gētē inſurgere, regnūq; aduerſus regnū peſtē q̄q; & rerū cariſtiã pluribꝰ in locis vigere ſcimꝰ, Sed & pſeudochriſtos ac pſeudoprophetas exortos, q multis impoſuerūt, haud ignoramus. Euigilãdū igit aliquando nobis eſt, qbus tam pretioſi gregis cura cōmittit, quatenus eum a lupina rabie (q̄ iam ſeuit) pro viribus tutemur, ne ſi noſtra negligentia (ꝙ abſit) depereat, ſãguis illius e noſtra manu requiratur.

mellitum venenum lutheranum dogma.

Acto. 20

Mar. 13.

ratur. Et ſane confido, q̃ hæc noſtra, quiſquis attente legerit (niſi filius omnino ſit perditionis) plane perſpiciet q̃ alienus a veritate ſit Lutherus. Singulos enim per ordinem articulos, q̃s aduerſus põtificis Bullã, illũ aſſerere nõ puduit, ſic excuſſimus vt opinemur nihil, q̃ pro illis aſſerendis Lutherus attulerit, nõ eſſe penitus a nobis hoc opuſculo conuulſũ. Auerſetur igit̃ orthodoxus quiſque iuxta Pauli doctrinã hoiẽm iſtũ, quũ ſit ſectarum author, & noui dogmatis aduerſus communẽ totius eccleſiæ αἱρέτης. Hũc, inquam, auerſet, & fugiat, quiſquis orthodoxus fuerit, ſciẽs q̃ euerſus ſit, quũ nullis velit cõmonitionibus reſipiſcere, ſed & per ſe quoq̃ ſit damnatus. Nã vltro receſſit a patrũ cõmunione, ſimul & ab eccleſia, q̃ Paulus (vt diximus) columnã vocat & firmamẽtũ veritatis. Quod & idcirco inculcamus Lector, vt tibi (q̃ſquis Chriſtianus es) ceu ſacra quædam ãchora, ſit cõmunis eccleſiæ fides, cui firmiter adhereas. Neq̃ enĩ periculũ eſt, ... eccleſia (q̃ quantũ ad fidei veritatẽ attinet, ſpiritu ſãcto regit̃) a ſe ipſa diſcedat, quẽ q̃ ab ea receſſerint alij. Cęterũ q̃ recedũt, a veritate recedũt, at hi ſũt q̃s velut peſtilẽtes, & pernicioſos, Paulus auerſari iubet. Vale.

Ezt. 3. Lu. auerſãdꝰ ut ſi deſ ſubuerſor.

eccleſię fides ãchora ſacra.

PRAEFATIO.

QVando iã tandem, quũ ex alijs, tũ ex duobus præſertim libellis, q̃s Martinus Lutherus edidit, altero de captiuitate Babylonyca, altero de aſſertionibus, omniũ ſuorũ articulorũ ſeſe prodidit hæreticũ eſſe manifeſtariũ ac totius eccleſiæ catholicæ cõmunẽ hoſtẽ, ad cũctos attinere Chriſtianos arbitror, vt q̃buslibet armis poſſẽt, illius oppugnẽt hæreſes. Id q̃ fecit (quãtũ ad priorẽ libellũ ſpectat) rex noſter illuſ-

triſſimus,rex(inquã)Angliæ Hẽricus octauus, is qui dudum gladio Romanã protexit eccleſiã idẽ iam calamo totius eccleſiæ fidẽ tutatus eſt orthodoxã,atq; id tã ſplẽdide,tãq; copioſe fecit,vt neſcias ꝙ primũ in eo mireris,ingeniũ,eruditionem an facundiã?vt de cæteris (ne captare gratiã eius videar)ſileã penitus.Neq; ſolũ ꝓpugnauit,verũ etiam expugnauit,euicit,euertit fũditus.Nos igitur poſteriorẽ ipſius Martini libellũ,Deo(ꝙ confidimus)auſpice,ſuſcepimus conuellendũ.Puderet eñ me(q qualiſcunq; ſũ epiſcopus)aure ſurda tranſire tot iniurias,per vnũ fraterculũ nõ modo ſũmo Põtiſici, vicario Chriſti paſſim illatas, verumetiã ſcripturis quoq; ſacris perperã obtortis ſanctiſſimorũ patrũ generalibus concilijs ab eodem contẽptis: ſpretis inſuper interpretibus tam vita q̃ eruditione clariſſimis, venerãdis eccleſiæ ſacramẽtis foediſſime dilaceratis, traditionibus demũ apoſtolicis,ac cęteris eccleſiæ conſuetudinibus, tot ſæculorũ vſu receptiſſimis, pro nihilo iam habitis.Puderet (inq̃) me delitijs ex otio literario partis frui,quũ cernã ob has iniurias vindicãdas, Regẽ meũ illuſtriſſimũ in ſua ipſius perſona bellũ hoc tã potẽter aggreſſũ.Iſrael,& Iudã atq; ipſã adeo Dei arcã ſub papilionibus agere.

Lutherani ad conuitia & maledicta paratiſſimi.

A malis vituperari laus eſt

Nec me tñ fugit,quãtis me ipſũ cõuitijs lacerãdũ obijcio,qui Lutheranas aſſertiones aggreſſ9 ſũ confutare.Sat enim ſcio, non defuturos ex ijs qui Luthero ſtudent, quiq; in eius iurarint verba, q noſtros labores canino dente rodere non verebuntur.Sed iſtud dico,præueniẽs eorum latratus. Id mihi gloriæ futurum quicquid in me conuitiati fuerint. Nã cum eodem ore me lacerabunt, q̃ patribus,quo Põtiſici,quo cunctis orthodoxis,quo

demum

demum eccleſiæ, ſpiritu ſctō gubernatæ, iāpridē
oblatrarint, qs nō gloriæ ducet quicquid in me cō
tumeliarum, cōuitiorum & maledicētiæ cōgeſ-
ſerint? De ijs calumniatorib. ipſe Paulus apertiſ-
ſime nos p̄monet ad Timoth. ſcribens: In extre- 1. Tim. 3.
mis diebus inſtabūt tēpora periculoſa. Erunt em̄
hoīes ſui amantes, auari, faſtuoſi, ſuperbi, maledi
ci, parentibus immorigeri, ingrati, impij, caren-
tes affectu, neſcij foederis, calumniatores. Hacte-
nus ex Paulo. Cæteraq; reſpondēt omia q̄cunq;
in ipſo capite ſcripta ſunt. Nullum vrq̄ genus hæ
reticorum maledictis & calūnijs abundabat ma
gis, his enim vel ſolis, confidunt orthodoxorum
ora ſe frenaturos. Ob q̄d & toties habent in ore,
Sophiſtas, cum ſint ipſi ſophiſticiſſimi. Et hi p̄ci
pue ſui amantes ſunt. Nam om̄es præ ſe contem-
nunt, quātumuis bonos, quantūuis eruditos, ſibi
vnice placēt, ſuiſq; ſunt errorib. addictiſſimi. Et
cur nō dixerim auaros? qui pro pecunia, quā Ger
mani pro cōſequendis indulgentijs q̄tannis ero-
gant, tātopere digladiant̄, vt malint oia p̄uerte-
re, q̄ ſinere tantæ pecuniæ fieri iacturam. Faſtuo-
ſos, ſuperbos, maledicos ſe plane demonſtrant,
quum faſtu, ſuperbia, maledicentia, cunctos qui
ſuis hæreſibus aduerſantur, peſſundare ſtudeant.
Parentibus immorigeros eſſe, quis non aduertit,
quum ſanctiſſimis ſimul & eruditiſſimꝰ eccleſię
patrib. reluctent̄, & ipſi cum primis patri patrū,
Pōtifici maximo vſqueadeo cōtumelioſos exhi-
beāt ſeſe. Adde, q̄ in eoſdē ingrati ſunt, & impij,
atq; affectu carētes, quū tot ab eiſdē acceperit be
neficia, nimirum ſacrarū literarū interpretatiōes
quas tā foede lacerāt. Porro neſcios foederis eos
eſſe qs nō omino p̄ſpicit, q Lutherum tot rōnib.

Aduerte lector q̄ graphice Lutheranos depixit Paul.

Ponti-

Pontifici deuinctum, nempe voto, profeſſione iu reiurãdo prorſusq; aſtrictũ intelligit. Acuãt igitur hi calũniatores quãtum velint, ceu gladios, linguas ſuas, bonos quoſq; cõtumelijs afficiant, probris inſultẽt, cõſpurcent maledictis, cõuitia cõgerant, quũ Paulus nobis præceperit eos auerſari, ni-
Timot. 3 hilo pluris a nobis illorum latratus, quã canũ, æſtimabuntur. Opinantur equidem ſe poſſe quoſuis a dicenda veritate ſuis maledicis infamationibus deterrere. Sed puſillus admodũ noſter in Chriſtũ
Matt. 10. affectus eſſet, ſi verbis deterreremur ſolis, quum ipſe iubeat, etiã verbera nihil metuere. Ne terreamini, inquit, ab ijs qui occidunt corpus, & poſt hæc nõ habẽt quod faciant amplius. Illi ſane quum inſanam rabiem, ac tabidã inſaniam euomuerint, nihil habent, quod noceãt amplius, quanquam nec illa tantillum nocere queant. Nam pro noſtra parte ſcripturæ ſanctę gladios vibrãt, ſtant in acie ſacri patrum cõmentarij. Canões & cõcilia pro nobis dimicant, apoſtolicæ traditiões aperte decertãt, patrocinatur demum & eccleſiæ diuturna cõſuetudo. Illi cõtra, pro ſuo ſẽſu aut ſcripturas inuertũt, aut inficiant, ſacros interpretes cõtẽnũt, canones & concilia damnãt, traditiones ſpernunt apoſtolicas, diuturnas eccleſię cõſuetudines pro nihilo ducunt, perinde ac ſi nõ permaneret in eccleſia ſpiritus qui de credẽdis õnibus eam efficaciter inſtruat Quid multis moror? Oia ſubuertere, Chriſtumq; ſimul & ſpiritum eius ab eccleſia tollere moliũt Negãt enim illic eſſe Chriſtum vbi reuera Chriſtus eſt, hoc eſt in eccleſia quæ a Beato Petro dimanauit, ſed iã vel in concillabulũ Bohoemicũ, vel in Vvittẽbergicum ſe Chriſtum trãſtuliſſe cõtẽdunt, quum tamẽ ipſe plane teſtatus ſit. Ecce ego

vobiſcum ſum oibus diebus vſq; ad conſumma
tionē ſeculi. Cæterū idē, ne pſeudoprophetis iſtis
fideremus, palā. 24. Mat. p̄monuit dicens: Tunc
ſi quis vobis dixerit, Ecce hic eſt Chriſtus aut
illic, nolite credere. Surgent eñ pſeudochriſti, &
pſeudoprophetę, & dabūt ſigna magna & prodi
gia, ita vt in errorē inducant, ſi fieri poteſt, etiam
electi. Ecce p̄dixi vobis. Si ergo dixerint vobis,
Ecce in deſerto eſt, aut in penetralib. nolite crede
re. Quis hic nō uidet, q̄ graphice Chrūs hoc lo
co depinxerit lutheranos, q multos in errorē, etiā
ſi fieri poſſet, electos induxerūt, aſſerentes, vel in
deſerto Bohoemiæ Chriſtū eſſe, vel in Vuitten-
gæ penetralibus? Nos igit̄ p Chriſtum & Paulū
tā aperte p̄moniti Lutherum cū ſuis, uelut pſeu-
dochriſtos, & pſeudoprophetas auerſemur. Satis
eñ ſeipſos prodūt, quales nā ſint, quū a cœliba-
tu Sacerdotes eximāt, laicis Euchariſtiæ cōſecra-
tionem pmittant, mulierculis identidē voto con
ſtrictis licentiā indulgeāt laſciuiendi. An non ex
his eorū amētia cunctis innoteſcit, q̄d & Paulus
ipſe p̄dixit futurum? Nā & totū illud caput ad Ti
motheū, eos adamuſſim exprimit. An nō hoc do
gmate mulierculas (q̄ varijs ducunt deſiderijs)
captiuas reddunt, maioribuſq; pc̄tis onerant? Et
num hoc nō ſemp diſcere & nunq̄ ad ſcientiā ve
ritatis puenire? Adde, quod hi reſiſtunt veritati,
queadmodum Iābres & Mābres reſtiterāt Moſi,
Cæterum ſinamus impoſtores iſtos hoies mente
corruptos, vt D. Paulus ait, & circa fidei doctri-
nam reprobos, in peius proficere, dū & in errorē
adducunt, & errant ipſi. Nos vero iuxta D. Pauli
cōſilium pmaneamus in his q̄ didicerimus, & q̄
credita ſunt nobis, ſcientes q̄d a patrib nō minori

De lutheranis pręmonuit Chriſtus

Sacroſancta luthe. dogmata

2. Tim. 3.

Exod. 7.

vitæ

vitæ ſanctimonia, quam eruditione præſtantibus, ea didicerimus, & ſcripturarũ interpretationes, nõ iuxta peruerſionẽ a Luthero traditã, ſed quas illi ſanctę fideliſſimeqꝫ nobis reliquerunt, totis pcordijs ãplectamur. Cęterũ vt ad inſtitutũ aliqñ redeam9, quũ rex noſter inclitiſſim9, q ſuis meritis fidei defenſor iure cognominat̃, iã in acie ſtat aduerſum Lutheranos, nos etiam periculum faciemus, ſi quid in hoc negotio, noſtra poſſet imbecillitas opitulari. Qm̃ itaqꝫ Luthe. priuſquã articulorum ſuorum cõprobationẽ aggredit̃, prolixa ſatis præfatione præſcribere molitur, quibus armis nos uelit ſecum cõgredi, ſimul & præſtituere nititur, nihil aduerſum articulos ſuos, pter ſacras ſcripturas a quoquã afferri debere: nos, q̃ telorum genera nemini Chriſtiano, q de rebus fidei diſceptare velit, recuſanda ſint, mox decẽ iactis fundamentis, oſtendere conabimur. Sed interea Lutherum ipſum loquentem audiamus.

Rex Henricus. 8. fidei defenſor in acie ſtat aduerſũ Lutherũ

Luth. quib9 armis ſecum velit hoſtem cõgredi pſcribit.

PROOEMIVM.

¶ Aſſertio omium articulorum Martini Lutheri per Bullã Leonis decimi nouiſſimam damnatorum.

LVTH

QVanquam abunde ſatis priorib. libellis meis rationẽ reddiderim, de articul. iſtis, nouiſſima Leonis decimi (vt vel fingit, vel fertur) Bulla dãnatus, & ipſi quicũqꝫ autores eius fuerint, ſuæ dãnationis prorſus nullã cauſam reddiderit, ne iota quidẽ e ſacris ſcripturis adducto. Video tñ paſſim a multis deſiderari alteram, & propriam ſuper eoſdem oẽs & ſingulos declaratione, forte qꝫ ſpeciem illã detrahi neceſſe ſit, qua per titulum Roma. pontificis, & noĩa aliqt docte-

doctorum adornata bulla, apud vulgum nihil authoritatis inuenire poſſet, qui vaniſſima perſuaſione deceptꝰ, quicquid nomine papæ prodit ſtatim credit a Deo prodire, fruſtra tot in contrarium exemplis, & quotidianis monſtris eũ fideliſſime monẽtibus. Quibuſdam & meæ fiduciæ, magis quã popularis illius ruditatis ratione habuiſſe videor, dum contempta Bullæ iuſtitia, paruculos nuper articulos defendi, ꝙ illis factum videri poſſit, conſcientia exhauſtæ vel impotentis eruditionis. Aggredior ergo illorum votis obſequuturus, & non quid mihi, ſed quid illis cõmodum ſit ſpectaturus denuo reſolutiones ſcribere, forte non inutiliter, quum hic tractare neceſſe ſit, fidei & religionis noſtræ ſumma ſacramenta, quę vt impium eſt ignorare, ita chriſtianiſſimũ eſt, ſic noſſe, vt non modo confiteri ſed et tueri poſſis. In q̃ rẽ (ſi Chriſtus aſpiret) ſedulã hoc libello dabo operam, quando hoc temporis, q̃ tyrãnydis ſophiſticæ nouiſſima omniumq́ nocẽtiſſima perſequutio ſæuit, non ſatis eſt noſſe Chriſtum, ſed diuenditis pera & tunica propter gladium emendum, inſtructis armaturis etiam tueri oportet. Quod vt liberius & foelicius efficiã, viſũ eſt pręuenire aduerſarios, & præmonere, q̃ campo, ꝗbꝰ armis & ſignis, mihi velim eos congredi.

¶ Ne mireris hic Lector, ꝙ hoc principio, nihil iſtis Lutheri conuitijs reſpõdeamus. Totus enim ferme libellus eiuſmodi floſculis vbiq́ refertus eſt, vt facile maiorem horum, q̃ argumentorum vtq̃ efficacium inuenies copiam. Experire, num verũ ſit, ꝙ dico. Et ni fallor, vix aliud occurret tibi crebrius, q̃ probra, cõtumelię cõuiciaq́ in põtificẽ. In q̃ ſane re Lut. ſuã potiꝰ malitiã prodit, EPIS.

dit, q̃ Pontificem lædat vel tãtillum. Quid enim Chriſtus eo deterior euaſit, ꝙ phariſæi tot in illũ maledicta cõgeſſerunt? Nihil profecto. Quinimo potius in ipſorum malum, cuncta reuertebãt. Sic neq; ſummus ipſe põtifex ex Lutheri cõtumelijs, detrimẽti quicq̃ accipit, qui Lutherꝰ magis, more expuẽtis (vt aiunt) in cælum, facit, vt in ſuũ ipſius caput recidat, quod expuerit. Oſtẽdit em̃ plane ſe maledictis iſtis, ad eccleſiæ gremium haud quaq̃ pertinere, qui vſqueadeo cõtumelioſe totiꝰ eccleſie principẽ inſectatur. Scriptũ eſt em̃. Principem populi tui nõ maledices. Neq; enim Paulus Synagogæ principẽ (ſi fuiſſet ei cognitus) cõuicijs inceſſiſſet. At multo minus eccleſiæ principem & totius chriſtianitatis patrẽ probris tã indignis Lutherus afficeret, maxime cũ diuino ipſius ore maledictus habetur, & morte dignus, q vel patri vel matri ſuæ maledixerit. At eſto Lutherus nolit hũc agnoſcere patrẽ, nos certe nõ dubitamus eũ, & patrẽ & caput totius eccleſiæ nũcupare, ꝙ & inferius opinor dilucide mõſtrabimꝰ. Prætermiſſis igit̃ ijs cõuicijs, re potius aggrediamur, & iſtud ſaltẽ vel paucis attingamꝰ, ꝙ præſcribere nobis cãpũ Lutherus velit, & arma, q̃bus cũ illo cõgrediamur. Iſtud nimirum e re Lutheri foret, ſi tamẽ id liceret. Cæterũ licere nequaq̃ opinor. Nam ſic facillime quis bellator, vel imbecillimus, victor euadet: modo ſibi liceat, & certaminis locum deligere, & arma ſecũ cõcertaturo deputare. Rẽ ergo parũ æquã poſtulat, ꝙ & õnibus (q vel ſcolaſticis, vel militaribus cõcertationibus exercitati ſunt) patere nõ dubito. Nam vt ei qui ſe cuiuſlibet reipub. conſtituit hoſtem, parum conuenit decernere, quo quis illum petat telorum genere

Exo. 22.

Summus

Exo. 22.

Summus pontifex pater & caput totius eccleſiæ.

Sed

Sed uniuerſi protinus in eum inſurgūt, & quibus
poſſunt arreptis iaculis, illum cōfodere nituntur.
Quod ſi dixerit ille gladijs duntaxat aduerſum ſe
velle dimicari, nemo hominē audit: ſed vnus ar-
repta fuſte, alius gladio, alius haſta, alius ſagitta
& arcu, alius fūda & lapide, aut demū quicquid
ad manum citius occurrit, eodem ferire cōmunē
ſtudet hoſtem. Sic pariter & nobis factitandum
eſt, cum iam emerſit Lutherus, Chriſtianæ reip.
pernicioſiſſimus hoſtis, cuius ſermo velut cācer,
in perniciem ſerpit auditorū: hunc par eſt ab om
nibus (quocunq; id fieri poteſt telorū genere) ce-
lerrime proſterni. Noſq; nimis q̄ ſtolidi merito
putaremur, ſi iaculis vllis, q̄bus ille deijci poſſet
quouis abſtineremus pacto. Nō eſt igitur ęquū,
vt Luth. nobis præſcribat, quibus cum illo con-
grediamur armis. Nos enim potius Luthero pre
ſcribemus, quum priſcus author Tertullianus de
præſcriptionibus hæreticorum librum ediderit,
quo plane docet arcendos eos a ſcripturis diſpu-
tandis. Hunc, inquit, potiſſimum gradū obſtrui-
mus, non admittendi eos ad illam de ſcripturis
diſputationem, ſi hæ ſunt illæ vires eorum, vti ne
eas habere poſſint. Diſpici debet cui competat
poſſeſſio ſcripturarum, ne is admittat ad eandē,
cui nullo modo cōpetit. Hoc de conſilio diffiden
tiæ, aut de ſtudio aliter ineundæ cōſtitutionis in-
duxerim, niſi ratio cōſtiterit, imprimis illa, ꝙ fi-
des noſtra obſequiū apoſtolo debeat, prohibenti
quæſtiones inire, nouis vocibus aures accommo
dare, hæreticum poſt vnam correptionem conue
nire, non poſt diſputationem. Adeo interdixit di-
ſputationem, correptionem deſignans cauſa hęre
ci conueniendi. Et hoc vnā ſcilicet, quia non eſt

Lutherꝰ Chriſtianæ Reip. hoſtis infeſtiſſimus.

Tertul. hęreticos a ſacris literis arcet.

Apoſtol. prohibet cū hæreticis q̄ſtiones inire.

 Chri-

Chriſtianus. Ne more Chriſtiani ſemel & iterũ, & ſub duobus aut tribus teſtib. caſtigandus uideretur: quum ab hoc ſit caſtigãdus propter q̃d nõ ſit cum illo diſputandum. Deinde q̃m nihil proficiat congreſſio ſcripturarum, niſi plane ut aut ſtomachi quis ineat uerſionem, aut cerebri. Iſta hęreſis non recipit quaſdam ſcripturas, & ſi quas recipit, adiectionibus & detractionib. ad diſputationem inſtituti ſui interuertit. Et ſi recipit, nõ recipit integras. Et ſi aliquatenꝰ integras p̃ſtat, nihil ominus diuerſas expoſitiones cõmentata cõuertit. Tm̃ veritati obſtrepit adulter ſenſus, quantũ & corruptor ſtilus variæ p̃ſumptiõis neceſſario volunt agnoſcere ea per q̃ reuincunt. His nitunt̃, q̃ ex falſo cõpoſuerunt, & q̃ de ambiguitate coeperunt: Hæc Tertul. Nos igit̃ hoc principio paucis (vt diximus) firmatis veritatibus, edocere conabimur, quibus armis velit nolit reuincendus eſt, quæ nec ipſe, nec alius quiuis (qui ſe Chriſtianum dici velit) refutare poterit. Sed iam primam ex ijs ueritatem ſtatuamus.

Hæreſis quaſdam ſcripturas nõ recipit.

PRIMA VERITAS.

¶ In ſacrarum literarum interpretatione, pleroſque ſuis ingenijs confiſos, turpiter aberraſſe compertiſſimum eſt.

NIhil magis hanc ueritatẽ ſtabilire poteſt, q̃ priorum hęreticorũ exẽpla, q̃tquot retro ſeculis nos præceſſerũt q̃rum errores ex ſcripturis perperã intellectis, ortũ habuerunt ſemp. Fuit em̃ Arrius vir alioqui doctiſſimus, & acerrimo p̃ditus ingenio, ſpecieq; religioſus, verum ſui ſp̃us ductũ ſequẽs, in hæreſim prolapſus eſt. In quã (opiniõe ſuæ doctrinæ probitatieq; vitæ) multos ſecum traxit, tã epiſcopos q̃ ſeculares prin-

Hæreſes ſemper e ſcripturis perperã intellectis ortę.

principes,neq; paucos annos huius hoīs hæreſis
eccleſiā infeſtauit,donec tandē p̄ tot orthodoxos
patres,opitulante ſpiritu ſctō,funditus erat euer-
ſa.Poſt hunc ſurrexit Macedonius,qui ſuo quoq;
nixus ſpiritu,nouā hęreſim,& ex ſcripturis haud Macedo
ſane intellectis ſuſcitauit.Poſt hos & alij, p̄ ſeries nius.
tēporum orti ſunt, Neſtorius Eutices, Eluidius, Neſtorius
Iouinianus,Donatus,Pelagius,Vuiclefus, ac cæ Eutices.
teri ingenti numero, qui contortis ad ſuū ſenſum
ſcripturis peſtilentiſſimas hæreſes diſſeminaue-
runt,quibus ingentem fecerunt animarum ſtra-
gem.Hæc Luthere, quanq̃ in ſacris literis mini-
me prodita ſint,non es tam p̄fricte frontis, ut ne-
gare poſſis. Sed quia vis, vt tecum ex ſcripturis
agamus,ſcripturas iā audi.Beatus Petrus de Pau
linis epiſtolis ſermonē faciens.In quibus, inquit, 2.Pet.3.
ſunt q̃dam intellectu difficilia, q̃ indocti & inſta In ſacris
biles deprauant,ſicut & cæteras ſcripturas ad ſuā literis q̃-
ipſorū pditionē.Ecce q̃ſdam hic ſcripturas ob ea dā intel-
rum difficultatem,haud ſatis intellectas,ad ſuam lectu dif-
perditionem deprauaſſe, Petrus affirmat. Quo ficilia.
certe liquet,nonnullos ſuo confiſos ingenio, tur-
piter in ſacris literis hallucinatos fuiſſe, ſed &
Paulus ad Timotheum de ſimilibus loquens ait, 1.Tim.1.
eos non intelligere,neque quæ loquuntur, neque 2.Cor.4.
de quibus affirmant. Et ad Corinthios affirmat Lucæ 8.
ſuum Euangelium,in ijs opertum eſſe qui pere- Lapſi in
unt.Et quid aliud de Iudæis intelligi voluit Chri hæreſim
ſtus,quum dixit: Quia videntes non vident, & Hymeneus & Ale
audientes non audiunt neque intelligunt. Quod xander.
ſi ſcripturæ tam apertæ ſunt, (vt tu videri vis)
quomodo prolapſi ſunt in hæreſim, Hymeneus
& Alexander, de quibus Paulus teſtatur, quod
circa fidem naufragauerunt. Quomodo rurſum

propter Ebionē & Cerinthum negantes Chriſti diuinitatem, Ioannes Euangeliſta compulſus ſit quartum Euang. ſcribere. Sed & niſi tales futuros, qui perperam ſcripturas interpretarent, Petrus fuiſſet ſuſpicatus, non dixiſſet certe, futuros in Eccleſia quoſdā, magiſtros mendaces qui ꝑditionis ſectas introducerent, neq; Paul. tāto admonuiſſet ſtudio, quatenus hæreticum hoīem poſt vnam aut alteram correptionē, deuitaremus. Ex ijs iam cunctis compertum eſſe puto, primā iſtā veritatem ſatis lucidam eſſe, nempe ꝙ in ſacrarū ſcripturarum interpretatione, plerique ſuis ingenijs confiſi, turpiter aberrarūt, & hallucinati ſunt non mediocriter.

Magiſtri mēdaces.

Tit. 3. Hęretic9 poſt vnā aut alterā correptionem uitandus.

SECVNDA VERITAS.

¶Idipſum hodie quoq; fieri poteſt, vt ſi quis in ſcripturarum interpretatione, ſuo ſpiritu nitatur, is facile dilabatur in errorem.

PAtere poteſt & hæc, qn̄ pręter Concilia patrū, & cōmētarios orthodoxorum autorū, ac receptas ab Eccleſia conſuetudines, nos qui iā hac ætate ſumus) nihil habeamus adiumenti, q̄d non potuit illis fuiſſe cōmune. Nā fuit communis Deus gratiæ largitor, omnibus qui ſe rite ꝓpararunt. Nec defuit vnq̄ Eccleſiæ ſacer ſpirit9, citra quam fuerat miſſus, ad docendam nos oēm veritatem. Ingenio pollebant illi, præſtabant illi, præſtabant eruditione, literis oīibus & linguis efflorebant, ac demum multo quam nos uiciniores erant ad apoſtolorū tēpora. In qua iam altera quæſo, re præcellimus eos, præterq̄ in ijs, q̄ nobis relicta ſunt ex concilijs patrū, ex proborū authorum cōmentarijs, & ex conſuetudine, ꝑ vniuerſalis eccleſiæ conſenſum receptiſſima. Quāob

Antiq̄rū ręſtātia Quib. rebus antiq̄s ꝓcelli mus.

rem ĳs poſthabitis, & contẽptis, quiſquis aggreditur ſcripturam ſacrã, ſuo cerebro confiſus, proprijq́; ſpiritus ductum ſequens, facillime poterit his temporib. in eis hallucinari, quemadmodũ et priorib. hæreticis contigit, niſi tumore animi depoſito, maxima cũ humilitate, ſe patrũ orthodoxorum ſententijs, & totius Eccleſiæ cõſuetis myſterijs cõformarit. Quãobrem & horum potius fidei ſtandum eſſe Tertullianus conſulit, q̃ de ſcripturis diſceptandũ. Sic eñ in lib. de p̃ſcriptionib. hæreticorum, vbi vetat curioſitatem inquirendi ſcripturas, ait: Semꝑ quæremus, & nunq̃ omnino credemus? Vbi eñ erit finis quærendi? vbi ſtatio credendi? vbi expunctio inueniendi? apud Marcionem: ſed & Valentinus proponit. Quærite & inuenietis, Apud Valentinũ, ſed & Appelles hac me pronũciatione pulſauit, & Hebion, & Simõ, & oẽs ex ordine non habent aliud q̃ ſe mihi inſinuantes me ſibi adducant. Et rurſum in eodem libro, vbi, inquit, apparuerit eſſe veritatem diſciplinæ, & fidei Chriſtianæ, illic erit veritas ſcripturarum, & expoſitionum, & omniũ traditionũ Chriſtianorũ. Hæc Tertullianus. Ex quib. liquet, ꝙ non ſit nouis ſcripturarũ excuſſionibus auris adhibenda, ſed patrũ orthodoxorum ſententijs, & conſuetis Eccleſiæ myſterijs inhærendum eſt.

Suo cerebro q́ſpiam confiſus facilliме hallucinatur.

Non ſcripturarũ excuſſionibus nõ eſt auris adhibenda.

TERTIA VERITAS.

¶ Vbi de ſcripturis ſacris, aut de veritate quauis ad eccleſiam catholicam pertinente, controuerſia ſuboritur, conuenit vt aliquo iudice, lis ea poſſet dirimi.

ERit & hæc cunctis perſpicua, modo ſpectent intentiſſimam curam, quã agit de Eccleſia tua Chriſtus. Neq; eñ noſtra condi

tio deterior eſſe poteſt,q̄ fuerat olim Synagogæ. Porro ſynagogæ prouidit Moyſes, vt q̄ties nata fuiſſet inter iudices controuerſia, ſup ambiguitate ſanguinis, cauſæ, aut lepræ, mox negotium ad ſacerdotes Leuitici generis, & ad ſupremum inter eos iudicem deferret, cuius iudicio ſtandum eſſet penitus. Sic enim in Deuteronomio ſcribit: Si difficile & ambiguū apud te iudiciū eſſe proſpexeris inter ſanguinem & ſanguinem, cauſam & cauſam, lepram & non lepram, & iudicū intra portas tuas videris verba variari, ſurge & aſcende ad locum quem elegerit Dominus Deus tuus, veniesq; ad ſacerdotes Leuitici generis, & ad iudicem qui fuerit illo tempore, quæresq; ab eis, q iudicabunt tibi iudicij veritatem. Et facies quodcunq; dixerint, qui p̄ſunt loco, quē elegerit Dñs & docuerint te, iuxta legē eius. Sic ſynagogæ prouidit Moſes, & Chriſtus eccleſiæ ſuæ (pro qua et ſanguinem proprium fudit) nullum ad controuerſias dirimendas (quas tamē innumeras præſciuit orituras) dereliquit iudicem? Adeſt ergo, nemini dubium eſt, in eccleſia poteſtas iudiciaria, ſufficiens ad omnem controuerſiam, ſiue q̄ de ſcripturis, ſed q̄ de veritate quauis alia, ad catholicā Eccleſiam ſpectante naſcitur, diſſoluēdam & reſcindendam penitus. Is iudex (quod tamen tu molieris) non poteſt eſſe ſcriptura ſacra, quēadmodum inferius oſtendemus. Neq; enim apud Iudæos lex ipſa iudex erat, & maxime cum de verbis legis agebatur contentio, ſed vt figuræ ſuæ reſpōdeat veritas, locus adeundus eſt, quem elegit Dñs, q nimirum apud nos, Cathedra Petri iure cenſetur. Nam vt apud Moſeos cathedram, Iudæis iudices erant q̄rendi, ita & nobis Chriſtianis ad Petri ca-

In ſynagogis lis orta ad iudicē deferebatur

Deut. 12.

Moſes ſynagogę, Chriſtus Eccleſiæ prouidit.

tri cathedrã, pro dirimendis controuerſijs cõfugiendum eſt. Ad hunc modum ante nos fecerunt maiores noſtri, tam doctrina, q̃ vitę ſanctimonia ſpectatiſſimi. Sic Hieron. fecit ad Damaſum ſcribens. Qm̃, inquit, uetuſto oriens inter ſe populorum furore colliſus indiſciſſam Dñi tunicã & deſuper textã, minutatim diſcerpſit, ideo mihi cathedram & fidem apoſtolico ore laudatã, cenſui conſulendam. Et rurſus ad eundẽ. Beatitudini, inquit, tuæ: id eſt, Cathedræ Petri cõmuniõe conſocior, ſuper illã petrã ædificatã eccleſiam ſcio. Et iterũ ad eundem. Emendari cupimus a te, qui Petri ſedem tenes & fidem. Et alibi: Si quis Cathedrę Petri iungit, meus eſt. Quamobrẽ & dicit ſe Vitalẽ non noſſe, Meletum reſpuere, Paulinum ignorare, quippe qui ſedis huius & cathedræ fuerãt aduerſarij, ſed & demum cũctos affirmat ſpargere, hoc eſt ſchiſmaticos eſſe, & extra eccleſiam, qui cum ſucceſſore Petri non colligunt. Vides hic, quantum Hierony. Catheræ Petri cenſet tribuendum. Tribuit Auguſt. quoq; quæſtione 110. veteris & noui teſtamenti. Cathedrã peſtilentiæ vocans eorum, qui vel extra eccleſiã, vel cõtra eccleſiam, ſedes ſibi inſtituerunt, & ſedem aſſerit eos vſurpare Petri, cuius tñ traditionẽ corrumpunt. Nam & ordinẽ, inquit, ab apoſtolo Petro coeptũ & vſq; ad tempus ꝑ traducẽ ſuccedẽtium epiſcoporum ſeruatũ ꝑturbant, ordinẽ ſibi ſine origine vendicantes, hoc eſt corpus ſine capite profitentes. Vñ congruit etiã eorum ſedem cathedrã peſtilentiæ appellare. Hęc Auguſt. Cyprianus item Cornelio ſummo põtifici ſcribens, eundẽ animat ad perferendas minas & errores, quos incuſſere Nouatiani, citanſq; præfatum teſtimonium q̃d

Qui Petri Cathedræ aduerſant ſchiſmatici ſunt.

Cathedra peſtilentiæ.

Hereſum & ſchiſmatum origo.

paulo ante ex Deuteronomio attulimus, tandem ſubdit. Necꝫ eñ aliunde hæreſes obortę ſunt, aut nata ſunt ſchiſmata, q̃ inde, ꝙ ſacerdoti Dei non obtemperat̃, nec vnus in Eccleſia ad tẽpus ſacerdos, & ad tẽpus iudex, uice Chriſti cogitat̃, cui ſi ſcd̃m magiſteria diuina obtemperaret fraternitas vniuerſa, nemo aduerſum ſacerdotũ collegiũ quicq̃ moueret, nemo poſt diuinum iudiciũ, poſt populi ſuffragiũ, poſt coepiſcoporum cõſenſum,

Vnus in eccleſia uice Chriſti ſacerdos.

iudicem ſe non iam epiſcopi, ſed Dei ſaceret, nemo diſſideo vnitatis Chriſti eccleſiam ſcinderet, nemo ſibi placens, ac tumens ſeorſum foris nouam hæreſim conderet. Hæc Cyprianus. Ex quibus aperte datur intelligi ꝙ debeat vnus ad tempus in eccleſia ſacerdos eſſe, qui ſit iudex habendus vice Chriſti, quũ ſit diuino firmatus iudicio, populiqꝫ ſuffragio, ac demũ Coepiſcoporũ conſenſu. Huic ſi cæteri obtemperarent, nullæ hæreſes, nulla ſchiſmata, nullaqꝫ intra eccleſiam nata diſſidia durarent diu. Et Leo papa ad Anaſtaſiũ epiſcopum Theſſalonicenſem de corpore eccleſię loquẽs. Hęc, inquit, cõnexio totius quidẽ corporis vnanimitatem requirit, ſed p̃cipue exigit

Inter apoſtolos diſcretio poteſtatis.

Diſtinctio epiſcoporũ.

concordiã ſacerdotũ. Quibus cũ dignitas ſit cõmunis, non eſt tñ ordo gñalis. Qm̃ & inter beatiſſimos Apoſtolos, in ſimilitudine honoris, fuit q̃dam diſcretio poteſtatis, & quum oĩm par eſſet electio, vni tñ datum eſt, vt cæteris p̃emineret. De qua forma, epiſcoporũ q̃qꝫ eſt orta diſtinctio, & magna diſpoſitione prouiſum eſt, ne oẽs ſibi oĩa vendicarent, ſed eſſent in ſingulis prouincijs ſinguli, q̃rum inter fratres haberet̃ prima ſententia. Et rurſus quidã in maiorib. vrbibus conſtituti, ſolicitudinem ſuſciperent ampliorem, per

quos

quos ad vnam Petri ſedem, vniuerſalis eccleſiæ cura conflueret. Hæc Leo. Quid Ambroſiũ memorem, qui magiſtram in oĩbus ſe profiteſ ſequi Romanam Eccleſiam? Itaq; vides ex latinis probatiſſimis, quid de ſede Romana & Petri cathedra ſentiant. Aſtipulanſ & Græci, qđ quum ex alijs, tum ex Athanaſio teſtatiſſimum eſt. Is eñ noſtræ ſententiæ ad Marcum Romanę vrbis epiſcopum ſic ait, Optamus vt a veſtræ ſanctę ſedis eccleſię authoritate, (q̃ eſt mater & caput omniũ eccleſiarum) ea ad correctionem & recreationẽ fidelium orthodoxorum pcipere, p pręſentes legatos mereamur, quatenus veſtra fulti autoritate, vtriſque pcibus roborati, illęſi a memoratis æmulis ſanctę Dei eccleſiæ & noſtris, euadere, nobiſq; cõmiſſos eruere valeamus. Hactenus ille. Mirum eſt Luthere, cũ iſta non ignores, aut ſaltem noſſe debueras, q̃d tã parum tribuis Romano Pontifici, quum vel apertiſſimum ſit ex euangelio Ioannis, Caiapham tametſi peſſimũ, & q pecunia põtificatum ſibi cõpararet, tñ quia pontifex fuerat illius anni, verum iudiciũ protuliſſe. Vos, inquit, neſcitis quicq̃uã, neq; cogitatis, qa expedit vobis, vt vnus moriaſ homo pro populo, & non tota gens pereat. Hoc, inquit Ioannes, a ſemetipſo non dixit, ſed quum eſſet Põtifex anni illius, prophetauit quia Ieſus moriturus erat pro gente, & non tm̃ pro gente, ſed vt filios Dei, qui erant diſperſi, cõgregaret in vnũ. Ecce q Moſeos cathedram occupauit, quanq; auaritia, & ambitione, ac ſymonia, corruptiſſimus fuerat, tñ quia ſummus erat illius anni põtifex, Iudęis protulit iudicij veritatem. Et qui Petri cathedrã legitime ſortitus, nõ poteſt hoc facere Chriſtianus? Abſit,

Ambro. Ro. eccleſia oibus magiſtra

Athanaſ. Ro. eccleſia mater & caput oim eccleſiarum.

caiphas qa pontifex protulit verũ iudicium.

Ioan. 11.

Et maxime cum Petro dictum ſit. Et ſuper hanc Petram ædificabo eccleſiam meam, & portę inferi (hoc eſt hæreſes) non præualebunt aduerſus eam. Propter quod & Auguſt, inter cętera, quibus memorat ſe retentum in eccleſiæ gremio, dicit. Tenet me, ab ipſa ſede Petri apoſtoli, cui paſcendas oues ſuas poſt reſurrectionem Dñs commendauit, vſq; ad præſentem epiſcopatum, ſucceſſio ſacerdotum. Tenet & ipſum catholicæ nomen, quod non ſine cauſa inter tam multas hæreſes, ſic iſta eccleſia ſola obtinuit. Hęc Auguſt. aduerſus epiſtolam Manichei. Cæterum qm̃ inferius habes articulum de Romani pōtificis authoritate peculiarem, illic fuſius hac de re tecum diſſeremus. Et hæc iam ſufficiant pro tertia veritate.

Tenuit Auguſtinum gremio Eccleſiæ ſucceſſio Ro. pōtificis.

QVARTA VERITAS.

¶ Non ſemper quæq; controuerſia ſic exorta, ſola ſacrarum literarum auxilio diſſolui poterit, ac reuelli.

Et ad hanc ſtatuēdam (ne petamus aliūde ſubſidium) tua Luthere nobis abūde ſufficiet aſſertio. Aſſeris enim inferius in declaratione articuli. 37. te credere purgatoriū eſſe, & idipſum aliјs cōſulere, ſuaderéq; credendū. Sed et multò apertius inter concluſiones, cōcluſione. 15. Mihi, inquis, certiſſimum eſt purgatorium eſſe, nec multum me mouet, quid blaterent hæretici. Et paulo poſt. Nunquid ideo credendum eſt hæretico, vix quinquaginta annos nuper nato, & fidem tot ſeculorum, falſam fuiſſe contendendum? Catholicæ nimirum iſta ſcripſiſti, atq; vtinam ita pſeueraſſes. Sed ad inſtitutum noſtrum reuertamur. Negas tamen ex ſcripturis ſacris probari

luth. purgatoriū & fatetur & credit.

poſſe purgatorium.Sic enĩ habet aſſertio tua. 17. Purgatorium non poteſt probari ex ſcriptura ſacra, q̃ ſit in canone. Nunc cernis Luthere in hac controuerſia(quæ nobis de purgatorio cum hæreticis eſt)non poſſe ſcripturam ſacram pro nobis iudicem eſſe.Sed & erit notius,ſi te ſequamur interpretem,aduerſaria nobis. Sic enim in commentarijs tuis ſuper epiſtola ad Galatas, explicans illud Pauli:Dum tempus habemus operemur bonum.Scribis monere Hieronimũ, ꝙ vbi Apoſtolus dicit, dum tempus habemus, vitam pſentem eſſe tempus ſemẽtis,ſicut & Chriſtus dicit.Operemini dum dies eſt,veniet nox qñ nemo poteſt operari.Et ſubdens ipſe: Quæ contra purgatorium,inquis,videntur pugnare.Sed & quod poſſet obijci conſequenter diluere ſtudes. Licet enim,inquis,doctores dicant,in purgatorio non niſi ſatisfactionem,ſeu nouo reperto uocabulo ſatiſpaſſionem eſſe, ego tñ non video qũo ſatisfactio vel ſatiſpaſſio non ſit operatio bona. Quid ijs verbis aliud inſinuas Luthere, q̃ ex ijs videri tibi,non eſſe purgatorium? Quid ergo relinquis nobis armorum aduerſum hæreticos, qui purgatorium negant,cũ tuo iudicio, ſcriptura tã Chriſti q̃ Pauli nobis aduerſetur, & nullam omnino ſi nis pro noſtra parte militare? Contendentibus itaq; nobiſcum hæreticis, nos alio ſubſidio noſtrã oportet tueri cauſam,quam ſcripturæ ſacræ.Quę res etiã vel ex alio poteſt loco fieri perſpicua. Viſus es propemodum negare epiſtolam diuo Iacobo inſcriptam ipſius fuiſſe,nimirum quod tuis opinionibus aduerſatur. Verum hanc, ſi tu aut quiſquam aliud repudiare ſit conatus,quibus armis, quæſo, nos ad eam tuendam vtemur?

Vbi ſacra ſcriptura non poteſt eſſe iudex.

Alio ſubſidio q̃ ſcripturarũ aliqñ licet vti.

Neque

Neq; enim ea poteſt ex ſcripturis firmari, quãob-
rem ad alia remedia neceſſario fugiendũ eſt. Ad
hęc Eluidius perpetuam diuę uirginis integritatē
impugnans, plurimas & ipſa prima fronte perſpi
cuas, adducit pro ſua parte ſcripturas. Et primũ
ex Matthæo narrãte. Quod quũ eſſet deſponſata
mater Ieſu Maria Ioſeph, anteq̃ cõuenirent, inuen
ta eſt in vtero habens de ſpiritu ſctõ, vbi tria no
tat. Primũ deſponſationem, ſecundum ꝙ reperta
eſt in vtero habere, priuſquã conuenirent, & ter-
Eluidius tium, ꝙ poſtea re ipſa conuenerunt. Subinde pro-
marięma ducit, q̃d in eodem Matth. ſcribit. Et non cogno-
ſtix. uit eam, donec peperit filium ſuũ primogenitũ.
Matth. 1. Ex quibus verbis (quantũ ad ſenſum grãmaticũ
Lucæ 1. ptinet) ſatis aperte colligit, Ioſeph poſtea cogno
uiſſe Mariam. Tertio loco profert ex Luca: Im-
pletos eſſe dies Mariæ, vt pareret filium ſuũ pri-
mogenitum. Vñ ſubinde ſubinfert Eluidius, eam
habuiſſe ſecundogenitum, propter comparatio-
nem primogeniti. Et hoc teſtimonium iunctum
prioribus, nonnihil ad rem facit. Poſtremo, ꝙ to
ties in Euangelijs aſſerit, Ieſum habuiſſe fratres.
Primum Lucæ 8: Ecce mater tua, & fratres tui
ſtant q̃rentes te. Et Matth. 12. Ecce mater tua, &
fratres tui, foris ſtant q̃rentes loqui tibi. Ioan. itē
Ioan. 7. ait: Neq; enim fratres eius tunc credebant in eũ.
Marc. 6. Et Marc. ſcribit dixiſſe turbam, vñ huic omnis
hæc ſapientia & virtutes? Nõne hic eſt faber ille
filius Mariæ, & frater Iacobi & Ioſeph, & Iudæ,
& Simonis? Nõne & ſorores eius, hic nobiſcum
ſunt? Hæc & alia profert Eluidius pro ſua parte
teſtimonia, ꝙ Maria plures pręter Chriſtũ acce-
piſſet filios. Nos cõtra, ne verbum quidem vnũ,
ex ſcripturis afferre poſſumus, & tñ certo credi-
mus.

mus, eam ꝑpetuo fuiſſe virginem. Quo nā igitur
modo (te quæſo Luthere) ſcriptura poterit hāc di
rimere cōtrouerſiā? imo nō augere magis, ſi quis
proximo ſpiritu ſenſū (quē ex mera grammatica
colligimus) ſeq nitatur. Accedit ad hæc, ꝙ ſcriptu
ra ſæpe trahi poteſt ad variū ſenſū, quemadmodū
vſu videmus ab hæreticis fieri, qui ſenſū, quē ſe-
mel imbiberūt, adeo mordicus tenēt vt nullius al
terius iudic[illegible] ſtare velint, ſed totius Euangelij tex
tū rūpi ſinēt potius, quā ſenſū (quem extorſerūt)
auelli ſibi patiātur. Prohibet igitur & Tertullia-
nus cum hiſce de ſcripturis cōflictari, libro de pręſcriptionibus hæreticorū, ſic inquiens: Quid pro-
mouebis exercitatiſſime ſcripturarū? quum ſi qd
defenderis negetur ex diuerſo. Si qd negaueris, de
fendatur. Et tu qdem nihil perdes, niſi vocē in con
tentionē. Nihil cōſequeris, niſi vilē de blaſphema
tione laudē. Ille vero ſi qs eſt, cuius cauſa, in con-
greſſū deſcēdis ſcripturarū, vt eū dubitantē cōfir
mes ad veritatam, an magis ad hæreſes deuerget?
hoc ipſo motus, ꝙ te videat nihil promouiſſe æq̄
gradu negādi & defēdendi, diuerſa parte ſtatutū,
certe & pari altercatione incertior diſcedet, neſci
ens quā hæreſim iudicet. Hæc vtiq; & ipſi habent
in nos retorquere. Neceſſe eſt enim & illos dicere
nobis potius adulteria ſcripturarū, & expoſitionē
eorū mēdacia inferri, q proinde ſibi defendāt ve-
ritatē. Ergo non ad ſcripturas prouocandū eſt, nec
in his conſtituendū certamen, qbus aut nulla, aut
incærta victoria eſt, aut parum certa. Hæc Tertul
lianus. Quid ergo fiet, duobus de ſcriptura quapiā
cōtendētib. altero catholico patrū ſententiā defen
dente, altero hęretico, qui proprio ſenſui ꝑtinaci-
ter adhęret? Quō, inquā, lis iſta ſopiet, ꝑſertim cū
nihil

hæretico orthodoxoq; de ſcriptura diſceptātibus, qs adhibendꝰ iudex.

nihil ex ſcripturis afferri poſſet, quod vterq; non vertat in partem ſuam. Quem iudicē hic adhibimus, niſi Petri cathedram? quæ profecto dubijs in rebus, & ad fidem præcipue ſpectantibus, nunquam non erit adiuta diuinitus, vt certam nobis depromat veritatem.

QVINTA VERITAS.

¶ Propterea miſſus fuerat Spiritusſanctus, vt in eccleſia perpetuo maneret, quatenus, quū eiuſmodi ſuborirentur errores, ſemp de veritate certiorem eam redderet.

5. Chriſti de Spūſācto promiſſa.

CHriſtus quantum ad hunc ſpiritū attinet, quinq; nobis erat pollicitus. Primum, q eſſet Paracletus, hoc eſt, conſolator Eccleſiæ ſuæ. Deinde, q in æternū apud nos maneret. Tertium, q q̄ futura eſſent, nobis annunciaret.

Ioan. 14.

Quartum, q verba Chriſti nobis interpretaret. Quintum, q eſſet nobis ſpiritus veritatis, noſq; duceret in omnem veritatem. Nihil ex ijs obſcurum eſſe reor, præter quartum, cum cætera verbis apertiſſimis Chriſtus ipſe teſtatus ſit, vt ex Euangelio D. Ioan. liquet: de quarto vero dicit: Docebit om̄ia, ſuggeret vobis om̄ia, quæcumq; dixi vobis. Sic enim habetur Græce, non dixero: Sed & inferius de eodem ſpiritu loquens, ait: Ille me clarificabit, quia de meo accipiet, & annunciabit vobis. Clarificauit filius patrē, quum ea, q̄ per Prophetas loquutus ſit pater, uera fuiſſe declarauit. Clarificauit & filium ſpiritus, quando ad filij doctrinam populo communicādām, doctorum corda ſecretis inſpirationib9 illuſtrauit: Quæcūq; igit Chriſtus dixit & docuit, ſpūs ille ſctūs (ſi qd obſcurū fuerit) luculētius erat interpretaturus. Cæterū aiet forte Lutherus, Chriſtū

Clarificauit filius patrem. Clarificauit filiū ſpiritus.

hæc

hæc p̃ſentibus Apoſtolis fuiſſe pollicitum. Neq;
iſtud negauerimus. At non ſolis, qui tum p̃ſentes
erant, exhibita hæc fuiſſe, manifeſtiſſimum eſt.
Paulus eñ tunc non aderat, quippe qui nondum
fuerat conuerſus, & tñ is ad Timothe. dicit: Spũs 2. Tim. 4
manifeſte loquit̃. Non ſolum itaq; propter Apo-
ſtolos, qui tum p̃ſentes erant, ſed propter omnes
Chriſtianos, quotquot eſſent futuri, q̃ diu mili-
tat hic in terris Eccleſia, pollicitationem hanc a
Chriſto factam fuiſſe dilucidum eſt. Ad quid eñ In Eccle-
in eccleſia ſpiritus ille ſacer perpetuo reſidet, ſi nõ ſia reſi-
ſubortis hæreſum tempeſtatibus (quæ fluctuan- det Spũs
tem eam reddiderint) protinus occurreret conſo- ſanctus.
latione ſua, claramq; veritatis ſuæ lucem, in reb9
controuerſis, ac dubijs exhiberet: Neq; eñ otio-
ſus eſſe poteſt, qui ad tantum negotium, tam in-
clytus, a tam eximijs perſonis, patre videlicet &
filio, miſſus eſſe non ambigitur, ſed indefeſſe ne-
gotium (ob quod miſſus fuerat) agere credendus
eſt. Et quanquam ipſius Trinitatis opera ſint in-
diuiſa, Patris, inquam, & Filij, & Spiritusſancti:
Scriptura tamen horum cuiq; ſuum, & quaſi pe
culiare tempus ob erudiẽdam Eccleſiam tribuit.
De Patre enim Diuus Paulus tradit, quod olim
patribus per Prophetas multifariam multisq; Hebr. 1.
modis loquutus ſit. De filio ſubinde referũt Euan
gelia, quomodo per Apoſtolos erudiuerit Eccle
ſiam. Et Spiritum deniq; ſanctum, eatenus a pa-
tre, filioq; miſſum, Chriſtus ipſe teſtatur, quate-
nus apud nos in æternum maneret, docturus Ec-
cleſiam in cunctis, quę ad fidei neceſſitatem atti-
nerent, Quo ſit, vt propter perpetuam hui9 ſpiri
t9 pręſentiam, Eccleſia apud Paulum columna
dicitur, & firmamẽtum veritatis, nimirum quod
hoc ſpi-

hoc ſpiritu veritatis, tam ſolide fulciatur, vt nequeat in errores aliquos impingens, diutius in eis perſeuerare.

SEXTA VERITAS.

¶ Spiritus ille ſacer orthodoxorum patrũ linguis ad hęreſum extirpationem, & ad plenam eccleſię ſuper rebus dubijs inſtructionem, hactenꝰ vſus eſt, & vtetur ſemper.

Aliorum linguis ſacer ſpũs eccleſiã hactenus inſtruxit.

Conſtat & hęc ex pcedenti. Nã ſi nõ fuerit otioſus in eccleſia diuinus ille ſpũs, per aliquos neceſſe eſt Eccleſiã erudiuit. Neq; enĩ ſermo eius palã cunctis innotuit, ſed aliorum linguis ad inſtruendã Eccleſiã vſus eſt, queadmodũ & de Deo patre D. Paulus ad Hebr. ſcribit illum fuiſſe maiorib. noſtris loquutum olim p Prophetas. Filium autẽ eius identidẽ p Apoſtolos ſuos, totum orbem docuiſſe cõpertiſſimũ eſt. Euntes, inquit, docete oẽs gentes: Sic & tertio loco, Spiritum ſanctum p Apoſtolicos viros (Apoſtolis e medio iam ſublatis) Eccleſiã in cunctis q̃ neceſſaria forent, deinceps edocere par fuit, ac omĩa potius agere, q̃ vt diutius in rebus vehementer ambiguis ipſa fluctuaret. Non ꝙ ſacroſanctę Trinitatis huius opera, ſicut ante diximus, ſint diuiſa, ſed ꝙ ſingulis horũ ſuũ tẽpus in ſcripturis accommodat, quanq̃ oẽs indiuiſim, & ſemp operati ſint. Tunc enim qñ patri negotium tribuit erudiendę plebis p Prophetas, ſpũs etiã eoſdẽ inſpirauit, quemadmodum & D. Petrus teſtaẽ. Spiritu, inquit, ſancto inſpirati locuti ſunt Dei homines. Quod ſi tunc in Prophetis loquutus ſit Spiritus, quum non erat adhuc datus, quanto magis hoc ſuo tẽpore, quum ſit iam particulariter in hoc negotium miſſus, p pontifices & doctores, credendus eſt

Pater per prophetas. Filiꝰ p apoſtolos orbẽ docuit.

2. Petri 1.

Prę ſẽtiæ S. Spũs ſigna maniſeſtiſſima.

dus eſt fuiſſe loquutus. Teſtant̄ hiſtoriæ, ꝙ cũ ſacri baptiſmatis vnda, Baſilius & Eubolꝰ abluerentur, venit ſuper eos lux immenſa ſicut fulgur, & columba ex fulgure deſcendens, turbauit aquã & euolauit. Et quũ Ambroſiꝰ pſalmum. 43. dictaret, vidit eius notariꝰ ignem, caput eius in modum ſcuti operientem, & per os eiꝰ intrantem, q̃ facies eiꝰ ad inſtar niuis enituit. Sed & D. Gregorius, quum electꝰ in ſummum pontificem, dignitatem tantam fugiſſet, quiddam in modũ igneæ columnæ ſuper eum in cauerna deliteſcentẽ emicuit, cuius indicio deprehenſꝰ eſt. Hæc nimirum erant præſentiæ ipſiꝰ ſpiritus ſigna manifeſtiſſima. Et hoc eſt, ꝙ Damaſcenꝰ teſtat̄, dicens: Simili quoque pacto, & apoſtolicæ gratię, & dignitatis ſucceſſores, paſtoreſq; & doctores illuminatricem ſpiritus gratiam adepti, tum miraculorum virtute, tum ſermonis gratia, obſcuratos illuminarunt, & errore deuios conuerterũt. Et alibi rurſũ: Per ſpiritum igitur ſanctum & lex, & prophetæ, & Euãgeliſtę, & Apoſtoli, & paſtores locuti ſunt, & doctores. Id quod ex ipſo Chriſto patet. An ad ſolos Apoſtolos dixit Chriſtus, Non vos eſtis qui loquimini, ſed ſpiritꝰ patris veſtri q̃ loquitur in vobis? An non preter Apoſtolos, q̃ſdã (vt ait Paulꝰ) prophetas inſtituit, alios vero Euangeliſtas, alios autem paſtores & doctores, ad inſtaurationem, ſeu magis ad conſummationem ſanctorum, quibꝰ Chriſtus inchoationem nouæ creaturę dedit? Hos nimirum paſtores & doctores ac cæteros inſtituit (vt illic docet Paulꝰ) in opus miniſterij, in ędificationem corporis Chriſti hoc eſt, vt miniſtrent hunc ſpiritum cæteris, et eccleſiam verbo ſpiritus ædificent. Sed & iſtud in-

Viri apoſtolici ſpiritus gratiã adepti ſignis claruerũt.

Per ſpiritũ q̃ ſunt loquuti.

Matt. 10.
Epheſ. 4.

ſtitutũ, nõ ſolum ad Apoſtolorum tempora ſpe-
ctat, verumetiam ad finem vſq; ſeculi ꝑdurabit,
nempe donec occurramus oẽs in vnitatem fidei,
& agnitionis filij Dei, in virum ꝑfectum, in mẽ-
ſuram ætatis plenitudinis Chriſti. Sed & iſtud ex-
pendamus, ꝙ iam tandẽ ſubinfert Paul. Scopũ
videlicet, quẽ proſpexit Chriſtus, hæc inſtituẽs,
nimirum vt iam nõ ſimus paruuli fluctuantes, &
circumferamur omĩ vento doctrinæ, in nequitia
hominum, in aſtutia, ad circũuentionem erroris:
Ecce cur paſtores & doctores, ac cæteri miniſtri
dati ſunt eccleſiæ, nimirum vt his fidem habea-
mus, vereq; credamus in eis Spiritum ſãctum lo
qui, vitemusq; cæteros, qui doceãt ijs contraria:
quales aliquot futuros Paul. inſinuat, quum ver-
ſutiam hominũ memorat & aſtutiã qua nos ado
riuntur, vt imponant nobis, ac circũueniant in er
rore. Quiſquis itaq; ꝙ doctrinæ patrum aduerſa
tur, docuerit quicquã, is modis omnib. vitandus
eſt, ni uelimus potius ſemꝑ eſſe tanq̃ paruuli, ſem
per diſcentes, & nunq̃ ad ſcientiæ veritatem per-
uenientes, ſemper fluctuantes, & omni vento do
ctrinæ circumacti.

Paſtores & docto res, cur ec cleſiæ da ti.

SEPTIMA VERITAS.

¶ Quiſquis orthodoxos patres nõ recipit, hãc doctrinam Sancti ſpiritus contemnere, neq; ſpiritum illum habere manifeſtum eſt.

TAnta nimirũ eſt vnitas corporis huiꝰ my
ſtici (q̃d eſt Eccleſia) vt nõ modo corpus
vnũ, oẽs Chriſtiani dicamur, & ſimus, ve
rumetiã Spũs vnus, propter inhabitantem Spiri
tum ſanctũ in nobis. Vnũ corpus, inquit, D. Pau
lus, & vnum Spũs ſumus. Colligat̃ em̃ Chriſtia-
nus Chriſtiano, nexibus quibuſdã inuiſibilibus,
& qui-

Ephe. 4. Myſtici eccleſiæ corporis

& quidem multo validioribus,q̃ in corpore na- & natu-
turali membro membrum cōpaginatur. Et vt in ralis con
ijs, vitalis quidam Spiritus diſcurrens, arcanum uenientia
quendam inſtinctum operatur, ita vt membrum quodq; norit ſibi congenitū mēbrum, paratūq; ſit pro eius defenſiōe ſeipſum exponere diſcrimini, velut agnoſcens cōmunem in vtroq; Spiritū. Sic & in myſtico totius Eccleſiæ corpore quiſq; Chriſtianus (qui ſtudet vnitati Spiritus) ſecreta quadā unctione, mox, vt audit proximū chriſtiane loquentem, agnoſcit cōmunem Spiritum, qui Ioan. 3.
in ſeipſo loqui. Sic eſt (inquit Chriſtus) omis qui Ioan. 10.
natus eſt ex Spiritu, nēpe ꝙ intima quadam ꝑſuaſione, vocem Spiritus agnoſcit, & eidem condelectatur. Sed alibi de ſuis ouibus teſtatur Chriſtus, ꝙ ſuam vocem ſint audituræ, neq; cognituræ ſint alienorum. Qm̄ igitur eadē eſt vox Chriſti, q̃ & Spiritus eius, oues Chriſti, hoc eſt, fideles Chriſtiani, libenter huic voci obtemperant a quocunq; proferat. Et qui recuſant hanc vocem, ad hoc ouile non ſpectare, neq; in hoc corpore locum habere, credendi ſunt. Alieni profecti ſunt, et ijdem vocem audiunt alienorum, hoc eſt, hæreticorum peruerſa docentium. Quiſquis igit̄ patres orthodoxos (in quibus ſacer ille Spiritus loquit̄) reſpuit, neq; vocem Spiritus in eis loquentis recipit, is prorſus indicat ſe Spiritus illius expertem Ephe. 4.
eſſe, neq; Paulū audit iubentem, vt ſolicite ſerue Spūs ſer-
mus vnitatē Spiritus in vinculo pacis. Nā ꝙ fieri uāda vni
poteſt, vt is vnitatem ſeruet Spūs, qui docere nō tas in vin
veretur, ijs quæ Spiritus olim docuit, manifeſte culo pa-
pugnātia? Docuit autē Spiritus ille ſanctus eccle cis.
ſiam, ꝑ priores patres, paſtores videlicet & doctores, cæterosq; miniſtros, vt ex proxime ſupe-

riori conſtitit. Quãobrem qui iã contrarium dogma ſtatuere molitur, is apertiſſime diſſoluit vnitatem ſpiritus & vinculum pacis, ac denique totius corporis Eccleſiæ compagẽ. Cæterum dicet Lutherus, priores patres nonnunquã aberraſſe. Neque iſtud ipſe negauerim. Errauerunt interdum, atque ob id errare permiſſi ſunt, vt homines eos fuiſſe cognoſceremus, Sed quid, ſi permiſſi fuerint aliquoties errare, num propterea cæteris, qui recte dixerunt, nihil autoritatis erit relictum? Abſit. Errarunt aliquando prophetæ, errarunt & apoſtoli, neque tamen de cæteris, quæ docuerunt, quicquam dubitamus. Nathan (vt non ignoras) propheta fuit, is tamẽ conſultus a Dauid rege, ſuper opere, quod Rex animo meditabať, num eſſet ipſum completurus, reſpondit: Omne quod eſt in corde tuo, vade fac, quia dominus tecum eſt. Sic haud dubie reſpondit, & nihilominus eum erraſſe cunctis perſpicuum eſt. Similiter & alios prophetas aliquando feciſſe ſcripturæ teſtantur. Quid igiť? Num propter hos errores, nulla cæteris quæ dixerint, fides adhibebitur? Abſit. Sed diuinæ pietatis diſpenſatione factum eſt, vt ad hunc modum, tã nos quam illi, ſe cognoſcerent homines eſſe, & a Deo, quicquid recte dixerint, accepiſſe: a ſeipſo vero, quicquid aberrauerint. D. Petrus quoque quũ (accepta prius a Deo patre reuelatione) Chriſtum confiteretur eſſe filium Dei, veriſſima dixit. At paulo poſt, quum eundem a morte ſtuduit auerſari dicens: Abſit hoc a te Domine, num mediocriter aberrauit. Quid ergo? Num ob id priorem confeſſionem eius reijciemus? Nequaquam. Sed iam vt hominem ſibi derelictum, humano more fuiſſe lapſum agnoſcimus, tunc vero diuinitus adiu-

Marginalia: Quare patres erraſſe permiſſi. — Lapſus Nathan. — 2. Reg. 7. — Humanũ errare. — Mat. 16.

adiutum ſuper captum hominis, diuinitatē Chriſti fuiſſe contuitum, haudquaquam dubitamus. Sic pariter & de ſacris Eccleſiæ doctorib. contigit, haud abſq; diuina diſpenſatione, nempe, vt ſuis ingenijs relicti, nonnunquam in errores inciderint, cum tamen certum ſit, ꝙ in cæteris fulgore diuini ſpiritus illuſtrati, nō niſi ſaluberrima dogmata ad maximum eccleſiæ cōmodum prodiderunt. At obiectabit adhuc Lutherus. Si potuit interim cæcutire, & errore teneri interpres, quō nobis, inqt, erit exploratum, qn̄ verum dixerit? Id nimirum fiet, mutua vel ſcripturarum ad ipſum, vel cæterorum interpretum, uel apoſtolicarum traditionum, vel gn̄alium conciliorum, vel eccleſiæ Catholicæ conſuetudinum, vel demum horum om̄ium in ſimul facta collatione. Nā hæc ita ſe mutuo fulciunt, vt quicquid ab aliquo ſcriptum fuerit interprete, modo vigilanter hæc oīa ſibi mutuo cōferamus, facillime deprehēdi poſſet, an uerū an falſum fuerat, ut nihil oporteat propter aliq̄s in eis repertos errores, cætera contemnere, q̄ alioqui vere, catholiceq; tradiderunt.

Qūo depꝛ hendi poteſt interpretē ſemel lapſum in alijs tn̄ verū dicere.

OCTAVA VERITAS.

¶ Si p ſingulorum patrū ora ſpiritus ob eruditionē eccleſiæ locutus ſit, multo magis in cōcilijs patrum gn̄alibus id feciſſe putandus eſt.

HAec quanquā de ſe manifeſtiſſima ſit, ex ſcripturis tn̄ afferre teſtimoniū haud grauabimur. In Actis apoſtolorū tradit, q̄d quum ſuborta fuiſſet inter Chriſtianos ſuper legalium obſeruatiōe cōtrouerſia, mox Apoſtoli, cæteriq; Iudæi ſeniores (qui tum ad Chriſtū conuertebant) eius rei gratia Hieroſolymis cōcilium habuerunt, & tandem vltro citroq; rationib9 au

Acto. 14. Cōciliū Hieroſolymitanū Spū ſctō inſtructū

ditis, vnanimi conſenſu, cęteris (qui tamen aberant) gentibus decretum ſuum per Paulũ et Barnabam miſerunt, affirmantes id Spiritui ſãcto, ſimul & ſibi fuiſſe viſum: quum tamen Spiritus ille nullo ſenſibili ſigno (quemadmodum prius in die Penthecoſtes fecit) ſe pręſentẽ exhibuit. Quoniam igitur idem ſpiritus, adhuc in Eccleſia neq; penitus otioſus reſidet, quis dubitare poteſt, quũ ex omni orbis parte maximus Epiſcoporum cõuenerit numerus, vſqueadeo, vt conſtet aliquãdo fuiſſe ducentos, aliquando trecentos, ſed & ſexcẽtos nonnunquam quis, inquam, ambigere poteſt quin inter tot patres, tam eruditione quam vitæ ſanctimonia ſpectatiſſimos, tantoq; charitatis ac pietatis ſtudio congregatos, non medius affulſerit Spiritus ille ſanctus? Preſertim, quũ Chriſtus ante ſit pollicitus, in medio ſe futurũ, vbi duo vel tres forent in eius nomine congregati. Et cui dubium eiſſe poterit, illic vbi Chriſtus eſt, adeſſe pariter & Chriſti ſpiritum? Quando igit̃ Chriſtus duobus aut tribus in eius nomine congregatis, af futurum ſe promiſit, tot centenarijs patrũ pro ſalubri totius Eccleſiæ ſtatu coadunatis, Chriſti ſpiritum (qui id negotij miſſus erat) putabimus defuturũ? Abſit, ne vel iſtud leuiuſcule ſuſpicemur.

Tot patrib9 ſpiritu9 adeſſe putandus

Cæterum ijs obijciet Lutherus, concilia quædã inter ſe pugnare mutuo, quemadmodum exẽpli gratia, Nicenum & Africanum, Conſtãticẽſi cõcilio docet aduerſari, quãobrem nec putat ab eodem Spiritu, ſingula fuiſſe profecta. Dicit enim in reſolutione ſuper diſputatione Lypſica, Nicenum concilium decreuiſſe, vt Romanus pontifex curam haberet Eccleſiarum ſuburbanarum, ſicut Alexandrinus habuit Aegipti. Quibus nimirum

mirum ỷ his Rom.pontifici conatur auferre pri-
matum poteſtatis,quā tn̄ ei tribuiſſe dicit conci-
lium Conſtantienſe.Cæterum, quum Eckius re-
ſpondit,id Niceni concilij decretū conſenſu Ro.
pontificis,& pro bono tranquillitatis factum fu
iſſe,Lutherus inſurgit,cōtendens hæreticiſſime,
tam concilium,q̄ꝫ pontificem feciſſe, ſi vel is ꝑ-
mitteret,vel illud ſtatueret quicquā quod contra Luth. de
ius diuinum eſſet quouis pacto.Nam vt inquit,ſi diuino iu
ius diuinum eſt.Rom. pontificem omnia in om- re ratio
nibus eccleſijs poſſe,non eſt in eius poteſtate ꝑ- prorſus
mittere cōtrarium vel vna hora fieri.Sed hic ab- inualida.
erraſſe Lutherum non dubito.Nā & conſtat Pau 1.Cor. 9.
lum iure diuino potuiſſe victum a Corinthijs vē
dicare,quibus ipſe p̄dicabat,quemadmodum &
multis argumentis illic docet.Quis,inquit, mili-
tat ſuis ſtipendijs vnquam?Quis plantat uineam
& de fructu eius non edit?Quis paſcit gregem &
de lacte gregis non māducat? Nunquid ſecundū
hominem hæc dico?An & lex hæc nō dicit? Scri
ptum eſt in lege Moſi:Non alligabis os boui tri-
turanti.Nunquid de bobus cura eſt Deo?An pro
pter nos vtiqꝫ hæc dicit?Hæc Paulus &c.quę ſe-
quuntur,quibus manifeſte docet ſibi iure diuino
licere,quatenus a Corinthijs victū accipiat tem
porarium.Et tamen ſubdit,ſe vſum hac poteſta- Ro. Pōt.
te fuiſſe.Sic nimirum & Rom.Pontifex, quanq̄ꝫ aliqd ſui
ei iure diuino poteſtas quædam in omnes cōpe- iuris po-
teret Eccleſias,potuit nihilominus ob ſuam & ec tuit depo
cleſiæ quietem aliquid ſui iuris, citra tamen oēm nere.
offenſam,ad tēpus remittere. Sed iam veniamus
ad concilium Affricanum,quod & citat ex xcix.
diſtin.cap.primo,Vbi dicit,Conciliū illud pro-
hibuiſſe Roman.pontificem, appellari pontifi-

cem vniuerſalem.'Sic enim habent ipſi9 concilñ verba.Vniuerſalis autem pontifex nec Romaⁿ9 appelletur.Quib9 verbis molit Luther9,vt Romanѹ pontifex non ſit vniuerſalis, neq; primatũ poteſtatis habeat.Verum iſtud ex ipſis inferre nequit.Nam quis non videt earum validam eſſe cõſecutionem hanc.Non placet concilio,vt Romanus pontifex appelletur vniuerſalis, idcirco Ro. pontifex non eſt vniuerſalis. Studuit nimirũ ętas illa,quippe(quę vicina fuerat apoſtolorum tẽporibus) modeſtiæ ſimul & humilitati. Recens ẽm adhuc ſpirabat in eis Chriſti verbum.Niſi cõuerſi fueritis & efficiamini tanquam paruuli.Quamobrem & hos glorioſos titulos (vnde vel ſuperbiendi leuis accaſio naſci potuerit) conati ſũt amputare,id ꝙ liquet ex verbis proxime p̃cedentibus eodẽ capite quæ ſic habẽt. Primæ ſedis Epiſcopus non appelletur princeps ſacerdotum, vel ſumm9 ſacerdos,aut aliquid huiuſmodi,ſed tantum primæ ſedis Epiſcopus.Ecce non placuit cõſilio,titulus iſte tã glorioſus,vt appellaret̃ princeps ſacerdotũ,aut ſummus ſacerdos,is qui re uera fuerat,& princeps ſacerdotum & ſummus ſacerdos,hoc eſt,primæ ſedis epiſcopus. Ex ñs itaque fruſtra conat̃ Luthe.oſtendere,Conſtanciẽſe concilium a Niceno & Affricano diſſidere. Cęterum donemus hoc Luthero, vt vnum aliq̃d ex poſtremis conciliis ab altero diſſentiat,num proinde cæteris om̃ibus fides abolebit̃? Haud quaq̃. Sed queãdmodũ de prophetis & Apoſtolis ac ſacris doctoribus ante diximus eos ſibi derelictos nonnunq̃ aberraſſe,ſic & de conciliis,p̃ſertim poſtremis,q̃ tempore ſchiſmatis erant coacta, vbi non ſumma forte fuerat animorũ cõcordia, neq; ſynce-

modeſtia antiq̃rũ glorioſos aduerſabatur titulos.

Veritate ſeptima.

ſyncera mentiũ ſimplicitas,ſed quidã ſuis factionibus & priuatis affectibus,qdam captãdæ ſummi pontificis gratiæ ſtuduerunt. Hi quid mirum eſt,ſi in articulo q̃piam ad rem non magnopere ptinere cæcutierint, vtpote quiddam humanum paſſi? At nihil ob id oportet fidem cæteris concilijs derogari,p̄ſertim cum talis error,ſi decreta ſuperiorum conciliorum vna cũ ſcripturis ſacris, & ſacrorum interpretum cõmentarijs mutuo cõferantur,facile deprehendi queat. Atq; hactenus pro octaua veritate ſit dictum.

NONA VERITAS.

¶ Traditiones Apoſtolicas quanquã in ſcriptura nequaquam proditæ ſint, nihilominus a vere Chriſtianis obſeruandas eſſe.

2 Theſſ.2 Quicunque traditiões modo bnas tenendas iubet paulus.

Paucis iſtam ſtatuemus. Nam Paulus epiſtola ſecunda ad Theſſalonicen.ait: State & tenete traditiones quas didiciſtis,ſiue per ſermonem,ſiue per epiſtolam noſtram.Ecce Paulꝰ hic mandat, vt conſtãter teneãt traditiones, quas ipſe docuit,aut oretenus per ſermonem,aut calamo per epiſtolam.Quod ſi Paulus (qui præ cæteris Apoſtolis tot reliquit epiſtolas)traditiones etiam a ſe non ſcriptas,voluit obſeruari,non negari debet hoc a cæteris, qui, q̃ minora ſcripſerint, eo veriſimilius eſt plura tradidiſſe.Quid enim ex Petro,qui poſt Chriſtũ ſuperuixit in eccleſia circiter annos 37 quid,inquam, in eius literis habemus eccleſiæ relictum preter duas breues epiſtolas? An non putabimus eum alia pleraque & ſaluberrima tradidiſſe dogmata, quæ literis minime commendauit? preſertim quum tam familiariter cunctis interfuit,quæ Chriſtus vel docuit, vel mirifice fecit.Sed & de Iacobo,& Iuda, quid præter

vnicam vtriuſque epiſtolam accepimus? De cęteris vero(ſi ſubduxeris Euāgeliſtas)nihil,ne uerbum quidem habemus ſcriptum,& tamen ſingulos ſalutaria reliquiſſe documenta,nemini poteſt obſcurum eſſe. Meminit D. Ioānes in calce Euāgelij ſui, pleraq; quæ ad Chriſtum pertinebant, neutiquam literis fuiſſe commendata.Sunt, inqt, & alia multa quæ fecit Ieſus,quæ ſi ſcribantˉ p ſingula, nec ipſum arbitror mundum capere poſſe, eos qui ſcribendi ſunt libros. Patet igitur ex ijs, nec omnia fuiſſe ſcripta,ſed multa per ſermonem & ore duntaxat prodita,de quibus ſacri doctores nos crebrius admonent. Et inter vetuſtiores, ſic Origenes ait Homilia quinta ſuper Nume.Sed in eccleſiaſticis obſeruationibus ſunt nonnulla,quę omnibus facere neceſſe eſt, nec tamen ratio eorū omnibus patet.Nam quod (verbi gratia) genua flectimus orantes, & quod ex omnibus coeli plagis ad ſolam orientis partem conuerſi fundimus orationem,non facile puto cuiquam eſſe ratione compertum.Sed & Euchariſtiæ, ſeu percipiendę ſeu quo ritu geritur explicandæ, vel eorum quæ geruntur in Baptiſmo verborum,geſtorumque, & ordinum atq; interrogationum & reſponſionum, quis facile explicet rationem? Et tamē hæc omnia,operta licet & velata,portamus ſuper humeros,quum ita implemus ea,& exequimur, vt a magno pontifice Chriſto, & a filijs eius tradita & commendata ſuſcepimus.Ecce quid fecit Origenes?nos dictas obſeruationes Eccleſiaſticas implere ſimul & exequi,ſicut a magno pōtifice Chriſto,atq; filijs eiꝰ nimirū Apoſtolis tradita,& cōmēdata ſuſcepimꝰ.Et Damaſcenꝰ aſtipulatˉ,li.4 ca.13.de adoratione ad oriētē ſcribēs, Nō ſcripta eſt,

Ioā. vlti. Nulta q; chriſtꝰ fecit charitis nūquā mādata

Mlta faciāꝰ neceſſe eſt, q̄rū ratio nōibus patꝫ

eſt,inquit,hæc Apoſtolorum traditio. Nā multa ſine ſcripto nobis tradita ſunt. Hæc ille. Et infra cap.17.ubi de imaginibus ſanctorum adorandis tradit.Quod plurima,inquit,ſancti Apoſtoli tradiderunt ſine ſcripto,ſcribit Paulus gẽtium Apoſtolus.Ergo fratres ſtate & tenete traditiones noſtras quas edocti eſtis,ſiue per ſermonem, ſiue p̃ epiſtolā noſtram.Et ad Corinthios: Laudo vos fratres,qa per om̃ia mei meminiſtis,& ſicut tradidi vobis traditiões tenetis. Hæc Damaſcenus. 2.Theſ.2
Et ſacer Dionyſius cap.1.Eccl. Hierar.de ducib. præceptoribus Chriſtianæ fidei tradit, q̃ hi multa,partim ſcriptis,partim non ſcriptis inſtitutionibus ſuis,iuxta quod ſacras diffiniunt leges,nobis tradiderunt.Hæc Dionyſius. Et Cyprianus his accedit, ſermone de ablutione pedum, Ipſe ſummus ſacerdos ſui eſt Sacramẽti inſtitutor & author,in cæteris,homines Spiritum ſanctum habuere doctorem,& ſicut par eſt, Spiritui ſctõ & Chriſto diuinitas,ita in ſuis inſtitutis æqua eſt authoritas & poteſtas,nec minus ratum eſt q̃d dictante Spiritu ſancto,Apoſtoli tradiderunt, quā quod ipſe tradidit,& in ſui cõmemorationem fieri præcepit.Manet ſingulis propria dignitas, & vniformis in ſuo genere ſtat actio om̃ium, nihil ſubtrahi,nihil poteſt corrigi uel mutari.Hęc Cyprian. Sūm9 Sacerdos ſui ſacri eſt īſtitutor et author.
Hilarius q̃q; lib. 6. de Trinitate, poſtq̃ de apoſtolis mẽtionẽ fecerit,ſubdit in hunc modū: Ab his ergo quæ teneo edoctus ſum,his immedicabiliter imbutus ſum,& ignoſce omnipotens De9,quia in his nec emendari poſſum, ſed commori poſſum. Hæc Hilari9. Et Vulgari9 itẽ ſuper illud Pauli:Fratres ſtate & tenete traditiones quas didiciſtis,ſiue per ſermonem,ſiue per epiſtolam

Eccleſiaſticæ traditioni ſi des adhibenda.

lam noſtram. Hinc ſane perſpicuum eſt, pleraque Paulum ſine ſcriptis, ſermone duntaxat, hoc eſt, viua voce non epiſtolis ſolum his tradidiſſe, non enim ſecus illa atque hæc fide ſunt digna. Itaque & Eccleſiæ traditiõem dignam exiſtimemus cui præſtanda ſit fides, vt ſi quid ab ea ſit traditum, nihil vltra perquiras. Hæc Vulgarius. Atque hactenus pro veritate nona.

DECIMA VERITAS.

¶ Sed & præter traditiones, cõſuetudines etiã quæ ab vniuerſali Eccleſia receptæ ſunt, nemini Chriſtiano reſpuendas eſſe.

1. Cor. 11.

HAnc & diuus Paulus firmat, qui poſteaq̃ Corinthios docuerat, vt mulieres nõ niſi velato capite, viri contra, capite aperto Deum in Eccleſijs precarentur. Tandem ſubdit: Si quis autem videtur contentioſus eſſe, nos talẽ conſuetudinem non habemus neq; Eccleſia Dei. Ecce q̃uo contra contentioſos cõſuetudinem eccleſiaſticam decernit validã eſſe, & placet vt conſuetudini ſit ſtandum potius, q̃ vllis cõtranitentium argutijs. Quem locũ & D. Hierony. interpretatus, ita ſcribit: Præuenit illos Paulus ne quis diceret: Vbi ſcriptũ eſt, vel alijs argumentis huic reſiſteret rationi. Nos, inquit, talem conſuetudinẽ nõ habemus ſiue contendendi, ſiue talia faciẽdi. Neq; Eccleſia Dei, q̃ manſuetudini potius q̃ cõtentionib. ſtudet. Hæc Hieron. Ex quibus liquet, ſeruandam eſſe cõſuetudinem ab eccleſia receptam, nec eam ob aliquorum argutias & calũnias facile deſerendã eſſe. Neq; diſſimiliter hunc locũ enarrat & Vulgarius inquiens: Cum em̃ Corinthij fucare hæc, forte argumẽtis nõnullis vellẽt, enitebanẽ ſyllogiſmis & captiũculis, indifferẽs id

Conſuetudini vult Paulus ſtãdũ eſſe.

rei ar-

rei arguere. Inquit itaq; Paul. Cōſuetudinem ipſi eiuſmodi nullā habemus, vel contendendi, vel ut tilem enutriendi comā, dum mulier careat velamento: neq; ipſa Dei eccleſia, id eſt cæteri fideles ipſi, q̄ ſit vt nō modo nobis obſiſtere videamini, ſed Eccleſiæ ipſi. Ad verecundiā igit̄ auditores, hæc dicta cōpellunt, ne quid p̄ter Eccleſiæ cōſuetudinem factitent. Hæc ille. Et certe quemadmodum in rebus humanis, q̄ rationis lumine fiunt, conſuetudo iuris ſcripti vim obtinere dinoſcitur, ſic in Eccleſiæ negotijs, q̄ pendent ex lumine fidei, conſuetudo ſemel cōſenſu Chriſtianitatis introducta, parem cum lege ſcripta videt̄ authoritatem eſſe ſortita. Multa nimirum pro cōſuetudinis huius firmitate produximus aduerſus Iudocū pro ſingularitate diuæ Magdalenæ dimicantes, tam in confutatione ſecundæ ſuppoſitionis p̲ eū allatæ, q̄ etiam pro confirmanda, aduerſus eundem octaua veritate. Sed p̄ter hæc Leo doctiſſimus iuxta ac ſanctiſſimus ſermone de ieiunio Pētecoſtes ſic tradit: Dubitandum non eſt dilectiſſimi, omnem obſeruantiam Chriſtianam eruditionis eſſe diuinæ, & quicquid ab Eccleſia in conſuetudinem eſt deuotionis receptum de traditione Apoſtolica, & de Sancti ſpiritus prodire doctrina, qui nunc quoq; cordibus fidelium ſuis præſidet inſtitutis, vt ea omnes & obedienter cuſtodiant & ſapienter intelligant. Hæc Leo. Et Auguſt. de baptiſmo paruulorū cōtra Pelagianos. Paruuli inquit paptizati, in numero credentium ponunt̄, & hæc ſolum ex conſuetudine Eccleſiæ antiqua, canonica, fundatiſſima. Et rurſus. Iam, inquit, ſuperius oſtendimus paruulum credere, & inter baptizatos cōputari, hoc habet authoritas matris Eccle-

Eccleſiæ cōſuetudo æqualis legi ſcriptæ.

Auguſt. Paruuli baptizati ex canonica Eccleſiæ cōſuetudine in credētiū numero ponuntur.

Eccleſiæ, hoc fundatiſſime veritatis obtinet canõ contra hoc robur, contra hunc inexpugnabilem murum quiſquis arietat, ipſe confringitur. Hæc Auguſtinus. Et Caſſianus collatione 21. capit. 12. ſubſcribit eiſdem. Oportet, inquit, nos authoritatis patrum, conſuetudiniq; maiorum, vſq; ad noſtrum tempus per tantam annorum ſeriem protelatæ, etiam non percepta ratione, credere, eamq; vt antiquitus tradita eſt iugi obſeruantia, ac reuerentia cuſtodire. Hactenus ille. Ex quibus nemini iam obſcurum eſſe poteſt, quanti momenti ſit habenda conſuetudo, que ſemel per Eccleſiam admiſſa receptaq; fuerit, quodq; nec ei minus obtẽperandum ſit, q̃ legi ſcriptæ. Pro qua re, nec inutile fuerit Papæ Pij ratiocinationem in medium afferre, qua plane colligit conſuetudinem vniuerſalis Eccleſiæ, nihil minoris eſſe vinculi q̃ legem ſcriptam. Quia vis, inquit, legis ex cõſenſu reſultat. Conſenſus autem minor non ineſt conſuetudini, q̃ legi conſcriptæ. Nam conſuetudinem longus & approbatus vſus inducit. Quæ nulliꝰ impedimenti clamore, diuino magis q̃ humano videri recepta conſilio. Leges autem q̃uis Dei nutu decerni credantur, ſæpe tamẽ vel populi, vel ſenatus magna parte diſſentiente tradunt. Ob quã rem non minus plectendus eſt, vetuſtę conſuetudinis, q̃ ſcriptæ legis, præuaricator. Hæc Piꝰ Atque hactenus pro hac veritate ſit dictum.

Vis legis ex cõſẽſu reſultat.

Aeq; animaduertẽdũ i cõſuetudinis atq; legis prçuaricatorẽ.

PROOEMII LVTHERANI Confutatio.

Quibꝰ telis Lut cõfodiẽdus.

Hæc ſũt Luthere Chriſtianorũ arma, quibꝰ in Eccleſiæ publicos hoſtes vtemur. Nullum horum reijcere potes, ſi pateris te Chriſtianum dici, Satis nobis erit vel publicam

Eccleſiæ conſuetudinem adducere, vel traditionem Apoſtolicã, vel gñalem aliquã patrum Synodum, ſeu quempiã approbatum interpretem. Iſtis enim (vbi ſcripturæ defuerint) confodiēdus es. Neq; ſemper afferre ſcripturas licet, vt ex ſuperioribus ſatis apertum eſt: neq; quum afferũt, veſtræ ſuper eas interpretationi credere nos decet niſi quaten9 ea patrib9 conueniat orthodoxis. Eccleſia cui credimus, & in qua Spiritum ſanctũ reſidere non ambigim9 columna nobis eſt, vt Paulus ait, & firmamentum ueritatis. Sed iam ad reliqua tranſeam9. Eram enim in illis firmãdis prolixior, quod tu tot verbis hoc initio iam aſtruere conaris, ſolis ſcripturis tecum nobis eſſe congrediendum. Quod quam fortiter ſtatuas, mox experiemur. Sic enim inquis.

Eccleſia nobis veritatis columna.

¶ Primum ſcire conteſtatosq; eſſe vos volo, me prorſus nullius, quantumlibet ſãcti patris authoritate cogi velle, niſi quatenus iudicio diuinæ ſcripturæ fuerit probatus, id quod ſcio illos uehementer ægre laturos.

Luth.

¶ Sed quanta eſt hęc Luthere inconſtãta tua, vt quod iam pridem atq; id quidem aſſeueratiſſime proteſtat9 es, nunc tam impudenter reuoces, neq; iam auſus ſtare priorib9 proteſtationib. tuis. Sic enim primum, quũ tuas concluſiones obtuleris diſputandas proteſtabare: Proteſtor, inquis, me prorſ9 nihil dicere, aut tenere velle, niſi quod in, & ex ſacris literis primo, deinde Eccleſiaſticis patrib9 ab Eccleſia Romana receptis hucuſque ſeruatis, & ex Canonib9 ac Decretalib9 põtificijs habetur & haberi poteſt. Sed & poſthac iterũ in actis tuis ita continetur: Hodie proteſtor me non eſſe mihi conſcium aliquid dixiſſe quod ſit

Epiſ. Lut. incõſtantia.

Palinodiã canit lutherus.

contra

contra ſacram ſcripturam. Eccleſiaſticos patres, aut Decretales pontificum, aut rectam rationem. Hic te quæſo primum, quiſnam ad hæc tam temere proteſtanda ſpiritus impulit? veritatiſne, an erroris? Nihil dubito, quin erroris, quum & cũctis in his te erraſſe perſpicuũ ſit. Sperabas enim tunc eas omnes concluſiones tuas, non modo ſacris literis congruere, verumetiam concilijs generalibus, orthodoxis patribus, canonibus ſacris, pontificijs decretalibus, & recte denique rationi. Verum quum te iam plane cernas conuictum fore, ſi concilia patrum admiſeris, ſi doctorum authenticorum interpretationes receperis, ſi rationes denique probatiſſimas non cauillis & conuitijs illuſeris, ijs omnibus impudentiſſime negatis, ad ſolas confugis ſcripturas, quas (vt Pauli vtar verbo) inuerſurum, aut quod Petrus ait, deprauaturum te ſperas pro ingenio tuo malo prauoque.

Deſtitutus a cæteris omnibꝰ Luth ad ſolas ſcripturas cõfugit.

Quod ſi ſpiritu ductus erroris, illam proteſtationẽ emiſeris, quod & ſubterfugere nullo modo potes verendum tibi eſt, ne ad te ſpectet id, quod ad Timotheum ſcripſit Paulus, fore quoſdam in nouiſſimis temporibus, qui ſpiritibus attendent erroris, & doctrinis demoniorum. Tibi nimirum qui mordicus affirmas, in omni opere bono peccatum eſſe, totieſque locum introducis, verẽtem omnia opera ſua, verendum eſt, ne iam ab orthodoxæ fidei tramite, ſpiritu quodam erroris abducaris. Porro, quod tam inſtabilis ſis, vt iam reijcias, quod pridem admiſiſti, reuoceſque quod olim aſſerueras, omnino formidandum eſt, ne te Diuꝰ Petrus depinxerit, vbi de Paulinis epiſtolis loquens, affirmat quoſdam inſtabiles eas deprauaſſe, ſicut & cæteras ſcripturas, ad ſuam ipſorũ perditionẽ.

2 Tim. 4

ditionem. Hoc vtiq; diuerticulo ſemper vſi ſunt priores hæretici, qui ſcripturis, ſed deprauatis, & a genuino ſenſu detortis, innixi ſunt pertinaciſſime. Si Nouatus hoc non fecerit & cæteri (quorũ ſub prima veritate meminimus) hæretici, fruſtra te vocamus Hæreticum. Sin illi putantes ſe verũ ſcripturarum ſenſum habuiſſe, ceruicem aduerſus orthodoxos patres erexerunt, ſeducti, quur & tu non poteris eadem in præſentiatum hallucinari caligine.

¶ Sentient enim hac ratione ſeſe ad primũ ſtatim congreſſum ruituros, vt qui cõſcij ſibi ſunt ſtudia ſua, contemptis ſacris literis, ſolum in authoribus humanis eſſe detrita. LVTH

¶ O quantus arrogantiæ tumor. Nemo ante faciem procellæ, q̃ ex ore Lutheri egreditur con ſiſtere poteſt, ſed ad primum ſtatim congreſſum eſt ruiturus. Quis hæc a ſpiritu veritatis proficiſci putabit, vt nõ potius a turbine, q̃ nebulas hę reſum exagitari ſcribit Petrus? Nihil enim magis q̃ eiuſmodi tumoris arrogantiam, benignus & mitis ille ſpiritus deteſtatur. Vnus Lutherus præ ſe contemnit cæteros. Sibi ſoli ſcripturarum arrogat notitiam. EPIS. Luth. arrogãtia.

¶ Dicentq; illud omnium ore & calamo vſitatum, a paucis tamen intellectum, quod in canonis pontificum docetur. Non eſſe ſcripturas ſanctas proprio ſpiritu interpretandas. LVTH

¶ Et recte nimirum dicent. Nam hactenus in eccleſia manens ſacer ille ſpiritus, ꝑ ora patrũ & doctorum quãtum ſatis fuerit ad Chriſtianorũ ſalutẽ, ſcripturarum veritates nobis expoſuit. Cuius negotij gratia tam a patre, q̃ a filio mittebat̃. vt apud nos maneret in æternũ, ſimulq; veritatẽ EPISC. Sacer ſpiritus ſcripturarũ interpres

omnem aperiret, quoties vlla de fide ſuboriretur dubitatio. Quamobrem neque iam cuiquam licet, vt cõtra quam is veritatis ſpiritus eccleſiam de ſcripturis inſtruxit, ſuo ſenſui, ſuoq́ ſpiritui iã innixus, veteres eccleſiæ cõſuetudines, noua ſcripturarum deprauatione, ſubruere moliatur, ſed iã ſcripturarum ſenſibus (quos abũde patres noſtri reliquerunt) innitendum eſt. Aduerſum quos ſi quiſquam emergens, ſcripturarum interpretationes ex ſuo capite, & proprio ſpiritu depromat, haudquaquam audiendus eſt, quum non ſit credibile veritatis ſpiritum (qui vel ob eam cauſã erat miſſus) fuiſſe paſſum eccleſiam, aut priores illos patres aberraſſe tamdiu.

LVTH ¶ Cuius verbi peruerſiſſima intelligentia eo proceſſerunt, vt ſcripturas non niſi proprio Spũ interpretẽt ipſi contra ſuam ipſorũmet ſententiam. Nã huic ſepoſitis ſacris literis, ſolis cõmentarijs hominũ immerſi ſunt, nõ quid ſacræ literę, ſed quid illi in ſacris literis ſentirent quærentes.

EPISC. ¶ Neminem reor ex ijs (qui iam ſuperſunt) catholicis authorib. ita ſcripturas interpretari velle, vt traditiones a Chriſto & apoſtolis, atq́ a ſpiritu ſancto p̃ concilia gñalia, perq́ doctores non minus vita, q̃ eruditione probatiſſimos Eccleſię relictas cõtemnat, & pro nihilo ducat, ſed ijs omnino ſenſum accommodet ſuum, q̃d qui facit nõ proprio cerebro, aut Spiritui innititur, neq́ ſolis commẽtarijs hoĩm immergit̃, ſed Spiritus ſacri magis, qui per illos vere credit̃ eſſe locutus, neq́ demum id ſolum quærere, quid homines in ſacris literis ſentirent, ſed quid Spũs ille veritatis p̃ interpretationes priorum patrum nobis traditas, enarrauerit. Nam per horum ora, Spiritus ille ſacer,

Per piorũ Patrũ ora ſpũs ſan. Chriſti verba nobis interp̃tatus eſt.

ter, Chriſti verba nobis interpretatus eſt. Reliquum eſt igitur, vt iſtis fidem indubitatam habeamus, neq; iã amplius paruuli ſimus fluctuantes, et circũferamur omni vento doctrinæ, in nequitia hoĩm, in aſtutia ad circumuentionẽ erroris. Quibus verbis apertiſſime taxat eos Paulus, qui contra Patrum priorũ ſententias, ex proprio Spiritu doctrinas nouas introducere non verentur. Ephe. 4.

¶ Donec vni homini Ro. pontifici, nõ niſi indoctiſſimis Sophiſtis circũuallato, ſoli tribuerẽt ius interpretãdæ ſcripturæ ſanctæ, etiã de ſola poteſtatis & ſublimitatis maieſtate, citra oẽm intelligentiã & eruditionẽ præſumenti, fabulantes ecclesiam. i. papam, non poſſe errare in fide. LVTH

¶ Quantum alij ſummo Põtifici tribuant, ipſi viderint. Ego certe plurimũ ei tribuẽdum puto, quippe quẽ Chriſtus in moderandis eccleſiæ ſuæ negotijs, ſuum voluit eſſe vicarium, cui & gñatim ſuarum ouium curã, ingẽti ſtudio commiſit. Neq; negauerim cæteros Põtifices ſingularũ eccleſiarum eſſe moderatores, ſed Petri ſucceſſorẽ quiſquis is fuerit, pro ſuo tempore totius eccleſię caput fuiſſe conſtitutum. Nam par eſt, vt quũ eccleſia vere ſit vna, põtificem, autore Cypriano, ſimiliter habeat in terris, nempe vicariũ eius, q templum illud non manu factum conſcendit in coelis. De quo quum ſuo loco poſterius dicturi ſumus articulo. 23. iam ad cætera tranſeamus. EPISC. Petri ſucceſſor totius eccleſiæ caput

¶ Quare ſup hac re vtile fuerit pauca conferre. Primum, ſi nulli licet ſacras literas ſuo Spiritu interpretari, cur ergo non obſeruãt, nec Auguſtino, nec vlli alij patrum idem licuiſſe? & qui ſcripturas ſecundum Auguſtinum, & non Auguſtinũ potius, ſecundum ſcripturas ſanctas intelligit, LVTH

ſine dubio ſecundum hominem & ſpiritum proprium intelligat.

EPIS. ¶Primum hic conueniamus oportet, quid ſit quempiã ſuo ſpiritu ſcripturã ſacram interpretari. Ergo nimirum illum proprio ſpiritu ſcripturas interpretari dicendum puto, qui moliẽ ex eis ſenſum a cunctis orthodoxorum patrum ſententijs alienum, & a receptiſſima totius Eccleſiæ cõſuetudine diſſentientem eruere. Is em̃ proprij capitis phantaſias, & nõ ſacri ſpiritus ductum, qui per illorum patrũ ora loquutus eſt, ſequiẽ. Propter q̃d & facile ruit in errorem, quũ propria ſint

Auguſt. hominis, vt ait Auguſt. mendacium & pctm̃, in q̃ ſtatim prolabiẽ, qui proprio ſpiritui nimis confidit. Dauid quoq; teſtaẽ omnem hominem eſſe

Pſal. 115. mendacem. Sed & idem Auguſt. affirmat periculoſum eſſe cuiuis, ſcripturã ex ratiõe exponere ſine authoritate. Ad hęc, & Donatiſtas inſectatur, ꝙ ij ſcripturas contra totius Eccleſiæ conſuetudinem interpretati ſunt. Liquet igiẽ ex his, Auguſt. in exponendis ſcripturis ſacris priorum patrum autoritati, & vniuerſalis Eccleſiæ cõſuetudini ſe conformaſſe, quod & eos, idem feciſſe non dubito (nec dubitare etiam quiſquã poteſt, modo recta ratione vtaẽ) diuini ſpiritus illuſtratione pfuſos. Id ꝙ Paul. hortaẽ, dicens: Obſecro vos fratres, p nomen Dñi noſtri Ieſu Chriſti, vt ipſum dicatis om̃es, & non ſint in vobis ſchiſmata, ſed ſitis integrum corpus, eadem mente, & eadẽ ſententia. Verum ſi cuiq; liceat ſuum ſpiritũ, & ſenſum, in exponẽdis ſcripturis ſequi, nemini dubiũ eſt, quin inter Chriſtianos, diſſidia ſuppullulabunt abſq; numero. Cæterum ꝙ ait, eum qui ſcri-

1. Cor. 1. pturas ſanctas, ſecundum Auguſt. & non Augu-

Periculoſum eſſe cuiuis, ſcripturã ex ratiõe exponere ſine autoritate.

ſtinum, potius ſecundum ſcripturas ſanctas intel ligit, ſine dubio ſecundū hominem, & ſpiritum proprium, eas intelligere. Hoc ſane veriſſimum eſſet, ſi diuus Augu. proprio ſpiritui fuiſſet innixus, & non magis concordi totius Eccleſiæ ſpiritui. Sed hunc concordem totius Eccleſiæ ſpiritum, defixis oculis in conſonantia ſcripturæ ſacræ cum Patribus & Patrum eidem cum ſcriptura ſacra, ſimulque totius Eccleſiæ cōſuetudine, ſpectabat aſſidue.

¶ Si autem ſcripturas non licebit ſecundū proprium ſpiritum intelligere, multo minus licebit Auguſtinum ſecundum proprium ſpiritum intelligere, quis enim nos certos faciet, an recte Auguſtinum intelligas? Dandus ergo erit alius interpres Auguſtino quoq;, ne proprius ſpūs nos fallat in illius libris. Quod ſi ita fieri oportet, dandus eſt & tertio quartus interpres, & quarto quintus vſq; in infinitum. LVTH

¶ Prior illa ſententia ſatis anceps eſt. Poteſt enim quis per proprium ſpiritum, aut ſcripturæ ſpiritum, aut interpretantis ſpiritum, intelligere. Ego de ſpiritu interpretantis hactenus loquutus ſum, quemadmodum & canon præfatus intelligi debet, qui vetat quenquam proprio ſpiritu ſcripturas interpretari ſacras. Porro ſcripturarū ſpiritus, non eſt alius, quam ſanctus ille ſpiritus, quem in ſcripturis loquentem audit nemo, niſi q catholicus fuerit, & perfecta ſoldatus humilitate. Is haud dubie ſpiritus vnus eſt, ob q̄d nō cōtraria, ſed eadem, & in ſcripturis & in patribus loquit. Quis itaque non ſecū dum hunc ſpiritum ſiue ſcripturas, ſeu diuum Auguſt. intelligit, male intelligit. Ille nimirum ſpiritus, vtriuſq; veriſſimus interpres EPISC. Proprius ſpiritus. Scripturarū ſpiritus.

terpres eſſe credit. Nam huic ſi intenderis, & humili fide acceſſeris, modo non defuerit eruditio, plane cognoſces Auguſt. ſcripturæ ſacrę conformem eſſe, & ſcripturarum viciſſim Auguſt. ſpiritumq; ille ſacrum, in vtroq; fuiſſe loquutum cõmunemq; vtriuſq; interpretem eſſe, neque cæteris vſq; i ifinitũ interpretibꝰ opꝰ eſſe q̃uis pacto

LVT. ¶ Et coget nos proprij ſpiritꝰ periculum nihil vnq̃ diſcere aut legere, id quod certe impletũ eſt, dum primo neglectis ſacris literis ſoli Aug. inſudatũ eſt, poſt & hoc nõ intellecto & neglecto Thomas Aquinas regnauit, Et hunc alij ſine fine interpretes ſequuti ſunt.

EPIS

2. Tim. 3.

Sacrę ſcripturę veritas ſolis humilibus ſalubriter cognita.

¶ Satiꝰ eſſet nihil diſcere, q̃ ſic diſcere, vt proprio ſiſꝰ ingenio, cæteros ipſe contemnas authores, Nam ſic, & diſcendi laborem ſuſtinebis ſemper, & nunquam (vt Paulꝰ ait) ad ſcientiæ veritatẽ peruenis. Tumor enim animi tui non ſinet, vt veritatẽ apprehẽdas. Quãobrem ſi proprij ſpiritꝰ tumore depoſito, ſacro fidas ſpiritui, is te per ducet ad veritatẽ, quæ in ſacris authoribꝰ, ſacriſque ſcripturis abditur, ſolis humilibꝰ ſalubriter cognita. Quiſqs hoc animo ſcripturas ſacras aggredit, tã abũde proficiet, vt ſi milleſimã horum (quæ norit) partẽ, bona conet exprimere vita, nõ ad ſuã ſolũ, verumetiã ad multorũ ea ſufficeret ſalutem. Sed pleriq; hodie doctrinæ magis, q̃ bone vitæ ſtudemꝰ. Quo fit vt authores etiã optimos floccifaciamꝰ, quum tamen vſqueadeo malꝰ autor nullꝰ repertꝰ ſit, a quo nõ plurima licebit bona perdiſcere. Neq; Thomas Aquinas vſq; adeo tibi Luthere paruipendendꝰ eſt, quem plerique in ſacris literis exercitatiſſimi, Theologiæ florem appellare conſueuerunt.

Plerique hodie doctrinæ magis q̃ bonę vitę ſtudẽt.

¶ Error

¶ Error itaq; manifeſtus eſt, hoc verbo, nō licet ſcripturas proprio Spiritu intelligere, nobis mandari, vt ſepoſitis ſacris literis, intendamus & credamus hominum commentarijs. LVTH

¶ Recte colligeres Martine, ſi quemadmodū affirmas, ita ꝑ quempiam mandaret. Sed neminē ego prudentem, vſqueadeo deſipere arbitror, vt iubeat ſepoſitis ſacris literis, ſolis hominū cōmentarijs inhæreamus. Quid ſi terræ qdā vſqueadeo ſe contineant & repant, vt non auſint altiora ſe quærere. Neq; enim cuiuis (vt in prouerbio eſt) contingit adire Corinthum. Num propterea cæteris mandatur, vt ſacras haudquaquā attrectēt literas? Sacras adire literas quiſq; poteſt mox vt abſq; cortice nare queat, ſed interea fulciendus eſt ſacrorum commentariorum auxilio. EPISC. Nare abſque cortice.

¶ Hanc itaq; intelligentiam abſq; dubio Satanas ipſe inuexit, quo a noſtris, id eſt, ſacris literis longiſſime auocaret, & deſperatam ſcientiam ſcripturæ nobis faceret. LVTH

¶ Non hanc ſed cōtrariam inuexiſſe Satanam auſim affirmare, quum nō alio potuerit modo cōmodiori ſectas & hæreſes inter Chriſtianos Satanas introducere, quam vt quiſque maioribus cōtemptis, ſuum ingenium ſequeretur. EPISC.

¶ Quum ſic potius ſit intelligendum, ſcripturas non niſi eo Spiritu intelligendas eſſe, quo ſcriptæ ſunt, qui Spiritus nuſquam præſentius & viuacius, quam in ipſis ſacris ſuis, quas ſcripſit literis inueniri poteſt. LVTH

¶ Dicas ergo nobis Luthere, cur Nouatus hūc Spiritum non inuenit, aut Arrius, aut quiſquā cæterorum, quos ſub prima veritate recenſuimus? Nimirū quia Spiritus iſte nemini ſe palam fecit, EPISC.

2.Par.18 niſi eis qui ſtudent ſpũs vnitati, vinculo pacis, hoc eſt, qui prioribus Patribus per quos locutus eſt ipſe ſpiritus, cõcordi ſenſu ſeipſos cõformant. Præſentiſſimus haud dubie ſpũs in ſacris ſuis literis eſt, vt dicis, at non paſſim offert ſe cunctis. Legiſſe te non dubito, ꝙ ſpiritus diſciplinę effugit fictum. Sed & pro ſuo beneplacito ſpirat, vbi vult, & quibus vult. Hoc enim male habuit Sedechiam filium Canaan, ꝙ acceperit Micheæ loquutum fuiſſe ſpiritum hunc, & non ſibi.

LVTH ¶ Danda ergo fuit opera, non vt ſepoſitis ſacris literis, ſolum humanis Patrum ſcriptis intenderemus, imo contra. Primum ſepoſitis omniũ hominum ſcriptis, tanto magis & ꝑtinacius inſudandum erat ſolis ſacris, quo præſentius periculum eſt, ne qs proprio ſpiritu eas intelligat, ut vſus aſſidui ſtudĳ victo periculo eiuſmodi tandẽ certum nobis faceret ſpiritum ſcripturæ, qui niſi in ſcriptura prorſus non inuenitur, hic enim poſuit latibulum ſuum, & in coelis (.i. apoſtolis) tabernaculum ſuum. Et Pſal. 1. Vir beatus in hoc laudatur, quod die ac nocte, non in alĳs libris, ſed in lege Domini meditatur.

EPISC. ¶ Duo ſunt quæ colligis, alterum, ut non ſolis patrum cõmentarĳs intenderemus, ſcriptura ſepoſita & iſtud recte. Alterum, vt contra magis, ſepoſitis patrum commentarĳs, ſolis ſacris literis inſudaremus, & hoc nõ recte, quum apertiſſime conſtet, inde ſummam præclariſſimis ingenĳs ortam fuiſſe perniciem. An non Arrius fuit in ſcripturis exercitatiſſimus? Num Pelagius itẽ, & cæteri qui tamen ſuis ingenĳs confiſi, naufragium in ĳs literis paſſi ſunt, tantũ abſuit vt aſſiduis ſtudĳs periculũ euicerint ut etiã auxerit magis?

Arrius et Pelagius ſuis ingenĳs confiſi.

gis. Inde admirũ hauſto nõ ſcripturæ, ſed ſuperbiæ ſpiritu. Fateor equidẽ his literis adeſſe ſpiritũ, in his latibulũ ſuum, in his tabernaculũ ſuum poſuiſſe, beatumq; virum illum eſſe, qui die nocteq; fuerit in lege Dñi meditatus, modo non contemptis aliorum authorum orthodoxis commentarijs, ſed humiliter acceſſerit.

¶ Hinc enim hauſto ſpiritu, iudicium ſuum quiſq; formabit, non modo ſuper omĩa gentiũ, ſed & ſanctorum patrum ſcripta. Scriptũ eſt eñ, quod Moſi facies glorificata fuit e conſortio ſermonis Domini, non vtique e conſortio ſermonis hominum etiam ſanctiſſimorum, qui tum erant. LVTH.

¶ Multa non minus temere, quam arroganter polliceris Martine. Satis cuiq; fuerit, intra menſuram Patrum ſeſe cohibere, & ſapere ad ſobrietatem. Cæterum an quis aſſequetur quod pollicer is, neſcio. Vnum ſcio, non hauſiſſe ſpiritũ hunc, eos quos ante memorauimus Hæreticos, qui tũ in ijs literis die nocteq; meditati ſunt, & iudiciũ etiam ſibi firmarunt, ſuper, imo contra patrum omnium ſanctorum ſcripta. Maiorem certe gloriam fuiſſent conſequuti, ſi non ſuper cæteros extolli, ſed cõformari cæteris humiliter ſtuduiſſent. Vtcũq; fuerit, palã eſt eos nullã ex ijs glorificationem, ſed obtenebrationem magis reportaſſe. EPISC.

¶ Præterea quum credamus Eccleſiã ſanctam catholicam habere eundem ſpiritum fidei quem in ſui principio ſemel accepit, quur non liceat hodie, aut ſolum, aut primum ſacris literis ſtudere, ſicut licuit primitiuæ Eccleſiæ. Neq; enim illi Auguſtinum aut Thomam legerunt. LVTH.

¶ Nõ negauerim ei qui pari fuerit ingenio p̃ditus, pariq; vitæ ſanctimonia firmatus, literis in- EPISC.

ſuper æque egregijs inſtitutus, atque fuerat olim Hierony, aut Chryſoſtomus, quin poſſet abſque Auguſtino aut Thoma proficere. Verum ſi profecerit, nihil ambigo quin eadem quantũ ad ſubſtantiam fidei ſpectat, ſentiet, quæ ſentit Auguſti. & Thomas, a quib9 ſi diſſentiat, in ijs quæ fidei ſunt, ſciat ſe Spiritum ſanctum haud quaquã hauſiſſe, quũ ſpirit9 ille non ſit ſchiſmatis author, ſed vnitatis, neq; repugnantia doceat, ſed concordia.

LVT. ¶ Aut dic ſi potes, quo iudice finitur quæſtio, ſi patrũ dicta ſibi pugnauerint? Oportet eñ ſcriptura iudice, his ſententiam ferre, quod fieri nõ poteſt, niſi ſcripturæ dederim9 principem locũ, omnib9 quæ tribuuntur patrib9, hoc eſt, vt ſit ipſa per ſeſe certiſſima, facillima, apertiſſima, ſuijpſi9 interpres, omnium omnia probans, iudicãs & illuminans, ſicut ſcriptum eſt Pſalm.118. Declaratio, ſeu, vt Hebre9 proprie habet. Apertũ ſeu oſtiũ verborũ tuorũ illuminat, & intellectũ dat paruulis, hic clare ſpirit9 tribuit illuminationẽ, & intellectũ dari docet per ſola dei verba, tãquam per oſtium & apertum ſeu principiũ (ꝙ dicũt) primum a quo incipi oporteat, ingreſſurum ad lucẽ & intellectum.

EPIS. Hæreticorum conatus. ¶ Huic opinor quæſtioni ſatisfactum eſſe, ex quarta veritate ſuperius firmata. Hoc in primis hæretici moliunt, vt ſcriptura iudex fiat, q̃ ſciunt facile trahi poſſe pro ſuis vafriſſimis ingenijs, in quã magis licebit partẽ, tãtaque eſt illis arrogãtia vt ſine fine cõtendãt, ſenſum quem ipſi cõceperunt verũ eſſe, neq; volunt in hac re cuiquã orthodoxo cedere. Et quis non videt ad hunc modũ, finem cõtrouerſiæ futurum nunq̃? Nam, vt hiſtoria tripartita refert lib.2.cap.13. Aceſius quidam epiſco-

epiſcopus tantæ fuit pertinaciæ, vt nec CCC. illis epiſcopis Niceæ congregatis, ſubſcribere voluit. Quem quum Conſtantinus interrogauit, cur a communione ſe ſeparaſſet, ille ſubtilitatē acerbiſſimæ regulæ introduxit, nempe non oportere eos, qui poſt baptiſma peccant, peccato quod ad mortem eſſe ſcripturæ diuinæ pronuntiant communicatione ſacramētorum fieri dignos, ſed inuitos quidē ad poenitentiam, ſpem uero remiſſionis, non a ſacerdotibus ſed a Deo ſolummodo ſuſtinere, qui poteſtatem habet peccata remittere. Sic Aceſius ille, pertinaciter hæſit ſuo ſenſui, quem ex ſcripturis concepit, nec omnino credere voluit tot orthodoxis Patribus. At hunc pulchra nimirū eluſit imperator facetia. O Aceſi, inquit, pone ſcalam, & ſi potes in coelum ſolus aſcende. Aceſij pertinacia.

Iudex igitur oportet quiſpiam ſit qui ſecundum ſcripturas iudicet, non ſecūdum ſenſum quem ex eis hæreticus imbiberit, ſed quem orthodoxi patres interpretati ſint, in quibus non dubitamus Spiritum fuiſſe locutum. Hæreticus autē per hoc oſtium, de quo Luth. loquitur, non intrat, quum arrogantia tumeat & oſtium ipſum humile ſit, atq; anguſtum, vt ille p̄ nimio tumore nō poſſit ingredi. Neq; em̄ oſtiarius, qui ſpiritus ſacer, authore Cyrillo, recte intelligit, talibus aperit, ſed excludit eos potius. Solis vero paruulis (vt illic ſcribit) hoc eſt humilibus, & patrum commentarios non cōtemnentibus, dat intellectum. Cæterū ſi ſcriptura ſacra, ſic per ſeſe certiſſima, facillima, apertiſſima, ſui interpres ſit, quemadmodum Lutherus affirmat, quomodo non eam Eunuchus ille Candaces reginæ præfectus intellexit, niſi Philippo interprete? Quum enim is in curru ſcrip-

Margin: hæreticꝰ ꝑ oſtium nō intrat — Pſal. 118. — Acto. 8.

turas legeret, Philippus iuſſu diuini ſpiritus illũ interrogauit, num intellexerit q̃ tum legerat, reſpondit ſe non poſſe, niſi dux aliquis viæ ſibi fuerit, hoc eſt, niſi quis illi interpretaretur. Sed & diſcipulis illis duobus in Emaus profectis, vſqueadeo obſcuræ fuerant ſcripturæ, vt neceſſe fuiſſet Chriſto ſenſum earum illis aperire.

Mar. 16.

LVTH ¶ Iterum. Principium ſeu caput verborũ tuorum veritas. Vides & hic veritatem tribui, non niſi capiti verborũ Dei, hoc eſt, ſi verba Dei primo loco didiceris, & eis velut principio primo vſus fueris, pro omnium verborum iudicio.

EPISC. ¶ Hic quis tam cæcus eſt vt non cernat hanc ſcripturam nihil inſtituto tuo facere. Quid enim, ſi veritas ſit initium aut caput ſermonum Dei, ni mirum vt ex veritate proficiſcantur om̃ia, q̃ dixerit Deus, num propterea non erit veritas in orthodoxorum patrum ſcriptis, neque ex ijs debemus imbui, vt facilius ad ipſum initium pducamur? Quæſo te Luthere, quid tã prolixas in pſalmos ipſe paras interpretationes, ſi non p eas, maiori compendio, peruenire quis poterit ad Pſalmorum intelligentiam. Quod ſi tuis commentarijs tantum arroges, vt p eos perſpicua fiant, quæ prius erant obſcura, quid non ſinis ſacrorum interpretum enarrationibus idem tribui?

Lut. ſuo ipſiꝰ gladio iugulatur.

LVTH ¶ Et quid facit Octonarius ille totus, quam vt peruerſitate noſtri ſtudij damnata, nos reuocet ad fontem, & doceat primum & ſolum verbis Dei ſtudendum eſſe, ſpiritum autem ſua ſponte venturum, & noſtrum ſpiritum expulſurum, vt ſine periculo theologiſſemus.

EPISC. ¶ Nuſquã in hoc Octonario, ſeu quouis alio reperies, ꝙ quiſquam ſibi placẽs, aut ingenio ſuo

confi-

confidens, permittitur ingredi ſacrarum literarũ oſtium. Porro nimis ingenio ſuo cõſidit, qui quũ poſſet ex alĳs diſcere, qua via ſit ingrediendum, quibus & olim oſtiarius aperuit, nolit tñ eos audire, ſed ꝑ ſeipſum introire cõtendit. Quia huius hoīs vſqueadeo ꝑtinacis non dãnabit ſtudĳ puerſitatem, qui quũ velit ad fontem concluſum ingredi, poſſetq́ ab alĳs admoneri, qua parte pateat aditus, illis contemptis, ſibĳpſi ſuopte ingenio viam parare moliatur? Nunquam huic ſpiritum ſanctum ſe communicaturũ opinabor, neque ſine periculo talem vnquã recte theologiſſaturum credam.

¶ Hoc ſane uerum eſt, ſuperbis & impĳs ſcripturam ſanctam ſemp eſſe maioris cæcitatis occaſiõem, ſed quæ hominum ſcripta ſuperbis etiã non ſunt occaſio maiorũm tenebrarum? aut quæ res quantumlibet optima, ſuperbis & immundis non cooperatur in malum? hos fieri in ſcripturis hæreticos nihil mirum, verũ eoſdem in humanis ſcriptis, plus etiam, quam beſtias fieri nihil nouum. LVTH

¶ Iam tandem rem ipſam, acu (vt aiunt) Luthere tetigiſti, ſi tamen velis agnoſcere. Iam eñ confeſſus es, ſcripturam ſacram ſuperbis & impĳs ſemper eſſe maioris cęcitatis occaſionem. Hic te medium teneo. Nam vbi nunc eſt, quod paulo ante tam pertinaciter affirmabas, ſcripturam ſacram per ſeſe certiſſimam eſſe, facillimam, apertiſſimam, ſuĳpſius interpretem, oĩm deniq́ q̃ cæteri ſcripſerint probatricem, dĳudicatricem, illuminatricem. Si per ſeſe certiſſima ſit, facillima, apertiſſima, & ſuĳpſius interpres, cur hæretici qui linguas callent, ingenio pollent, eru ditione

EPISC. Supbos & ipios excæcat ſacra ſcri ptura.

ditione præſtant, cur inquam hi, non ꝑ apertum oſtium ingrediuntur? Cur non ijs eſt ſacra ſcriptura ꝑ ſeſe certiſſima, facillima, aptiſſima, & ſuiipſius interpres? Reſpōde quicquid velis, id ſubruet omīa, q̄ iampridem ſtabilire tot verbis es conatus. Sed iam pro veſtro more ſuffundere moliris aquam, & fumum ob oculos excitare ſtudes. Quęnam, inquis, hominum ſcripta, ſuperbis etiā non ſunt occaſio maiorum tenebrarū? D c mihi quis vnquam ex lectione Thomæ factus eſt hæreticus, aut quis ex Auguſtino ſolo ſumpſit hæreſeos errorem? Ex ſcripturis tamen perperam intellectis, innumeros anſam aberrandi non eſt dub um accepiſſe. Quod demū hæreticos a beſtijs ſeparas, ego certe nullam exiſtimo beſtiam eſſe truculentiorem, quam hæreticum, quum beſtia ſolis noceat corporibus, at hæreticus immenſam quotidie facit animarum ſtragem.

Mos Lutheranorum.

LVTH ¶ Sint ergo Chriſtianorum prima principia, non niſi verba diuina: omnium autem hominū verba, concluſiones hinc eductæ, & rurſus illuc reducendæ & probandæ.

EPISC. ¶ Sed iſtud qui colligis Martine? Num ex eo quod ſupra citaueras, principium ſeu caput verborum tuorum veritas? An iſta tibi Theologica videtur argumentatio. Principium verborum Dei veritas eſt, ergo v̈ba Dei ſunt principia prima, & dicta interpretum non niſi concluſiones? imo potius ex eo colligeres veritatem eſſe principium verbi Dei, & hæc illius eſſe concluſiones. Sed fallere nos, & circumuenire tuis eis verbis Luthere conaris. Neque enim ſacrorum interpretum commentarij, ſemper habendi ſunt vt ſcripturarum concluſiōes, ſed expoſitiōes, & illuſtrationes

nones quædam dicendæ ſunt potius.Sūt enim hæ nob s magis notæ,& per eas inducimur in ſcripturarum notitiam,quum tamen e diuerſo ſcriptura notior ſit in ſemetipſa,non autem in nobis.

¶ Illæ primo omniū debent eſſe notiſſima cuilibet, non autem per homines quæri & diſci, ſed homines per ipſa iudicari. LVTH

¶ Aliud eſt,aut certe nō ignoras, rem quampiam in ſeipſa notiorem eſſe,& aliud eſſe notiorē nobis. Nemini dubium eſt ſcripturam alioqui ſatis obſcuram, ſæpius per exactam enarrationem ei fieri dilucidam cui prius erat obſcura. Et quanquam obſcura fuerat,fuerat nihilominꝰ in ſe certa,licet parum intellecta nobis:Neque enim idem eſt quippiam in ſe certum eſſe,& eſſe nobis intellectum.Nam de ſcriptura quamque certi ſumus quod vera ſit,tametſi non fuerit nobis ſatis intellecta.Habent ſcripturæ ſuam certitudinis firmitatem,etiam quum parum cognitæ fuerint. Falſum eſt igitur quod ſubſumis, nempe ſcripturas primo omnium debere eſſe notiſſimas cuilibet. Sed neque minus falſum eſt,quod non per homines quæri debent & addiſci. Per homines enim elucidari ſcriptura poteſt. Alioqui ſapientia nequaquam de hominibus dixiſſet. Qui elucidant me vitam æternam habebunt. EPISC.

per hoīes elucidari ſcripturā

¶Quod ſi non ita eſt,cur Auguſtinus & ſancti patres,quoties vel pugnant vel docent,ad ſacras literas,ceu prima principia veritatis recurrūt,& ſua vel obſcura vel infirma,illarum luce firmitate,illuſtrant & confirmant?quo exemplo vtique docent, verba diuina eſſe apertiora om̄ium hominum,etiam ſuis proprijs verbis,aut quæ non per hominum verba, ſed hominum verba per ipſa LVTH

doceantur, probentur, aperiantur, & firmentur. Niſi enim eo apertiora & certiora ducerent, ridicule ſua obſcura per obſcura Dei probare præſumerent, cum & Ariſto. iſtorum, vniuerſuſq; naturæ ſenſus id monſtret, quod ignota per notiora, & obſcura per manifeſta demonſtrari oporteat.

EPIS. ¶ Hic Martine, certum cum noto confundis, & firmum cum dilucido, quum nos ſupra oſtendimus, hæc diuerſa eſſe, quippe q́ ſcripturæ certiores eſſent, & firmiores, interpretum vero commentarij nobis notiores & dilucidiores. Auguſtinus igitur & cæteri patres firmant & roborãt ſua per ſcripturas, ac viciſſim ſcripturas per ſua declarant, & elucidant. Quę res vt manifeſtior fiat, de tuis aliquid commentarijs loquamur. Si notior eſt Pauli ad Galat. ſcriptura, quam interpretatio tua quam ſuper eam ædideris, parum prudẽs eras qui laborem tantum ad eam illuſtrandã inſumpſeras. At non dices opinor, fuiſſe notiorem, quanquam certiorẽ affirmabis, & propterea certiorem, quoniam de ſcripturis nemini licet ambigere, quin verę ſint, licet a ſe neutiquam fuerint intellectę. De tuis tamen commentarijs hęſitãt plurimi. Diuerſum igitur eſt ſcripturam aliquã certam eſſe, & notam eſſe, Tu tamen hęc confundis, perinde atque prorſus eſſent eadem.

Diuerſũ eſt ſcripturã aliquã certã eſſe.

LVTH ¶ Quæ ergo eſt noſtra tam irreligioſa peruerſitas, vt ſacras literas nõ per ſeipſas, & illarũ proprium Spiritum, ſed per hominum gloſſas velimus diſcere, diuerſo omnium patrum exemplo, & in hac peruerſitate gloriemur, ceu religioſiſſima pietate.

EPIS. ¶ Nihil agis Luthere. Nulla peruerſitas in ijs eſt, qui ſacrarum literarum intellectum, ex ſacris

petunt

unt interpretibus,quin potius in illis, qui con
nptis interpretibus, ingenijs adeo confidunt
s, vt facto ſibi aliunde aditu, & non per oſtiū
redi volunt.In his nimirū eſt peruerſitas dam
iſſima.Porro ꝙ ais, diuerſo patrum omnium
s exemplo facere,longiſſime aberras.An non
igenes Alexandrino Clemēti diſcipulus erat?
Hieron.num in ſacris literis præceptorem ha-
it Gregorium Nazianzenum, quo interpre-
te ſe didiciſſe literas gloriatur?Et Baſilius nō-
profectus in Aegyptum,vt ſacris literis erudi
ur,in Greciā reuerſus,multis philoſophis viā
utis oſtendit? Chryſoſtomus etiam Euſebio
niſſeno præceptore vſus eſt. Et Cypria. Ter-
.commentarios tam aſſidue legit, vt nullū ꝑ-
miſerit diem, quo non aliquid ex eis audiret.
d & Auguſt.Ambroſiu ſcripturas ſacras ex
nantem diligenter auſcultauit.Non igitur di-
rſo patrum omnium exemplo faciunt,qui pro
ripturarum intelligentia, ſe probis committūt
thoribus. Probi au tores ſūt legendi.

LVTH

¶ Sic enim hoc uolumus,concedemus ſcriptu
s ſanctas eſſe obſcuriores & ignotiores, ꝗ Pa-
um ſcripturas,hoc autem admiſſo, vlterius da-
mus,S.patres ſuis commentarijs nihil aliud ſe
ſe quam vt ſua probarent per ſcripturas, noti-
a probarint per ignotiora,& ſic tam ſeipſos ꝗ
s mire illuſerint,prorſusq; in vanum laboraue
nt,& erit vt plus credamus interpretantib.quā
quenti ſcripturæ,quis ita inſaniat?

EPISC.

¶ Ego nemini præterquā tibi dubium arbi-
or,quin ſcripturas nondum initiato,magis ob-
ıras exiſtimet,ꝗ Patrū cōmentarios, & ex ijs,
as facilius dici poſſe.Quumq; ſic diſcunt, ma-

gis ex illis commẽtarijs pſpicuæ ſient, vbi prius erant obſcuræ. Diuus enim Hiero. poſt tot vigilias & ſudores, etiam poſt tot magiſtros, non erubeſcit cõſiteri ſcripturarum obſcuritatem. Nã 8. quæſtione ad Algaſiam q̃ verſat vnum Pauli locum. Totus, inquit, hic Apoſtoli locus, & in ſuperioribus & in conſequentibus, imo omnis epiſtola eius ad Rom. nimijs obſcuritatibus inuoluta eſt. Hæc Hiero. Porro quũ ſubinferas: Si ſcripturæ ſanctæ ſint obſcuriores, & ignotiores q̃ ſcripturę Patrum, hi ſua probantes per ſcripturas, nihil aliud faciunt, q̃ notiora ſua probant ꝑ ignotiora. Iſtud tu uafriſſime colligis, perinde ac ſi Patres probarent ſemper ſua, quod haud dubie non faciunt. Quum enim ſcripturas interpretãtur, ſua non probant, ſed illas reddere perſpicuas, auditori nituntur. Redditis autem perſpicuis, iã vtuntur ad probanda ſua, ſi q̃ fuerint, de quibus auditor ſubdubitare poterit. Sed neq; ſic faciẽtes, aut ſeipſos, aut nos illudunt, neq; prorſus in vanum laborant, neq; demum ſit, vt illis ipſi credamus magis quam ſcripturis. Nam & ſi per illos ſcripturas intelligamus, ſcimus tamen eas nequaquã ex interpretibus ſuam habere firmitatem, ſed cõtra magis hoc ex illis pendere.

Scriptura rum obſcuritas.

LVTH ¶ Iam quanti errores in õnium patrũ ſcriptis inueti ſũt? Quoties ſibijpſis pugnant? Quoties inuicẽ diſſentiũt? Quis eſt q nõ ſępiꝰ ſcripturas torſerit? Quoties Aug. ſolũ diſputat, nihil diffinit? Hieron. in cõmentarijs fere nihil aſſerit. Qua aũt ſecuritate poſſumꝰ alicui niti, quẽ cõſtiterit ſępiꝰ erraſſe, ſibi & alijs pugnaſſe, ſcripturs vim feciſſe, nihil aſſeruiſſe, niſi authoritate ſcripurę nos omnia eorum cum iudicio legerimus? Nullus at-

tigit ſcripturæ æqualitatē,ſicut nec debuit,quanquam vetuſti illi propius acceſſerint,quod in ſcripturis diligentiores fuerunt.

EPIS C.

Aliq̃ties errauere patres.

¶ Et nos aliquoties erraſſe patres, nō diffitemur. Homines enim erant,ſicut & nos. Cæterum quū tantas columnas nutaſſe non ignoramus,qd de nobis,infra illorum pedes lōge iacentib. poſſumus polliceri? Si tā p̄clara ingenia,tot ornata dotibus,ex obſcuritate ſcripturarū hallucinata ſūt, quis iam ſuis viribus elatus, ſuo fretus ingenio, ſui ſpūs fiducia tractus p̄ſumat ſe non errare poſſe? Neq; tamen interpretes ſic erraruht, quin qui iam eruditi,facta mutua collatione tā interpretū inter ſe q̄ ſcripturarū & cōciliorū,ac cæterarum eccleſiæ cōſuetudinum haud deprehēdent,qd maxime tenendum approbādumq; ſit. Nam ijs omnibus dignæ penſitatis, & rectæ rationis iudicio rite libratis,emerget(diuino illuſtrante Spiritu) quid pro veritate potiſſimum ſequi debeamus, quemadmodum & ſuperius ſexta veritate prolixius dicere ſtuduimus.

LVTH

¶Nemo ergo mihi opponat Papæ aut ſancti cuiuſuis autoritatē,niſi ſcripturis munitam. Nec ſtatim vociferet,me vnum velle omibus doctiorem videri,& ſcripturas proprio Spiritu intelligere. Hæc em̄ nō ſunt vociferationis q̄rentiū dei veritatem,ſed ſuam veritatem,aut eū afferat autorem quē conſtat nunq̄ erraſſe, ſcripturas torſiſſe,alijs & ſibi pugnaſſe,dubitaſſe. Nolo omniū doctior iactari,ſed ſolum ſcripturā regnare, nec meo ſpiritu aut vllorum hominum interpretari, ſed per ſeipſam & ſuo ſpiritu intelligi volo.

EPIS.

¶Quid aliud moliris Martine,q̄ p̄ cæteris omnibus haberi doctior? Nam cæteros oēs (quan-

tacunq; fulgeant eruditione,aut vitæ ſanctimonia)protinus,vt tuis phantaſijs non ſubſcribunt, damnas & reijcis.Solam,ais,te velle ſcripturam regnare.Sed quamobrem? Nempe q; eam ſperas pro tuo verſatili ingenio torqueri poſſe, & trahi quo tu deſtinas. Neque iudicem alium admittis, præter ſcripturam illã,& iuxta ſenſum, quem tibi ex illa formaras. Quid hoc eſt aliud, quã te cu pere cæteris cunctis interpretibus præferendum eſſe,quum neminem illorum aduerſum te,iudicẽ admittis,ſed contra potius cuiuslibet eorum, te conſtituas iudicem?

EPISC. ¶ In qua re ne iuſte videantur vociferari præclariſſimum exemplum habeo Auguſtini, quem ſæpius adduxi,& quia ſurda eum aure tranſeunt, ſæpius inculcare oportet,vbi dicit in Epiſtola ad Diuum Hieronimum.Ego ſolis eis libris qui canonici dicuntur,eum deferre honorem didici, vt nullum eorum ſcriptorem erraſſe firmiter credã, cæteros vero quantalibet ſanctarum doctrinaq; præpolleant ita lego,vt non ideo verum credam quia ipſi ſic ſenſerunt,ſed ſi per canonicas ſcripturas aut ratione probabili mihi perſuadere potuerunt. Cur non & hunc Auguſtinum arrogantiæ arguunt,qui prorſus omnes ad vnum tractatores ſcripturæ contemnere audet,quatenus ſcripturis & rationib. non perſuadẽt, & nobis idem facien dum docet lib. tertio de trin. d. Noli meis literis velut canonicis inſeruire.

EPIS. ¶ Hoc nimirũ eſt,q; paulo ante dixeram,nempe ſcriptura tantam habere veritatis certitudinem,vt nullum in ſe penitus errorem continere, modis omnibus credendæ ſint. De ſcripturæ tamen ſingulis interpretibus,ſubdubitare cuiq; licebit,

ebit,an verum ſit, nec ne,ꝙ ſcripſerit interpres,
iſi confirmarit ſua, vel ſcriptura canonica, vel
atione probabili, quemadmodum hic Auguſt.
eſtatur. Lutherus tamen memorat Aug.audere
rorſus om̃es ad vnum ſcripturæ tractatores cō-
emnere,ꝙ ille nuſquam facit,ſed multo modeſti
s de cæteris interpretibus loquitur,contentus,ſi
el ſcripturam canonicam,vel ratiōē per ſe pro
abilem afferāt,quū Luth.nihil admittere vult,
ter ſcripturas:Sed & Aug. demū nihil arrogat
bi,quod non cæteris tribuat interpretibus.

¶ Et Hilarius vel inter primos patrum,in ſuo
e Trinit.lib.1.dicit: Optimus interpres hic eſt,
ui ſenſum e ſcriptura potius retulerit, q̃ȝ attule-
t,nec cogat hoc in dictis contentum videri, q̃d
nte intelligentiam docere præſumpſerit. Ecce
ic inſignis author, vult e ſcripturis referri, non
fferri in ſcripturas intelligentiam. Nō ergo hoc
ſt elucidare ſapientiam(de quo gloriantur)mul
a patrum dicta congerere,& ex ijs ſcripturā in-
ellectam præſumere,ſed e ſcriptura intelligentia
elata,& per ſui ſolius collationem elucidata, il-
orum dicta iudicare.Sic & beata virgo confere-
at verba omnia in corde ſuo.

LVTH

¶ Vtinam idem ipſe faceres Luthere. Vtinã
ſe nō alienum ignem immiſcueris.Sed tu ſępe-
umero ſenſum alienum affers, quē Spūs ille ſa-
r neutiquam indidit. Neqȝ enim Spiritus ille ſi-
i contrarius eſſe poteſt. At eſſet ſibi contrarius,
ſenſus mutuo ſibi diſſidentes, & penitus repu-
nantes,ſacris inſeruiſſet ſcripturis. Quando igiť
atribus,magna concordia ſubſcribentib, Spi-
tus ille ſenſum aliquē ſcripturis inſpirauit, qūo
,qui nouum & omnino cōtrarium effingis, nō

EPIS. Alienum ignē miſcere.

alienum potiꝰ attuliſſe putaberis, quam genuinū & ſuum retuliſſe. Securior nimirum erit ſe ſpiritꝰ ſancti ſenſum tenere, quiſquis ex cōcordia Patrū illum acceperit, quā qui ſuo confiſꝰ cerebro, petierit illum ex ſcripturis perperam intellectis. Nā de patribꝰ non dubito, quin vbi conſenſerint, illic vere ſenſꝰ eſt ſacri ſpiritꝰ. Neq; dubiū eſt, qn illi ſcripturas inuicem diligentiſſime contulerint & eaſdem luculenter elucidauerint, vt nemini iā certum eſſe poſſet, ſe verum ſcripturæ ſēſū aſſequutum, cuiꝰ contrarium Patres cōcorditer aſſeruerunt. Cæterum quod tandem ait beatam virginem in corde ſuo verba omnia contuliſſe, nihil ad rem pertinet. Nam hæc fuerunt a paſtoribꝰ relata, quæ nondum erant ſacris mandata literis.

Vbi patres cōſētiūt, illic vere ſēſꝰ eſt ſacri ſpiritꝰ.

LVTH.

¶ Quod ſi, vt hoc auderemꝰ & deberemus, Auguſtinꝰ & Hilariꝰ aliiq; non docuiſſent. Nōne Paulum habemꝰ ad Theſſa. dicētem: Omnia probate, quod bonum eſt tenete. Et Galat. primo Si quis aliud euangelizauerit præter id quod accepiſtis anathema ſit? Et 1. Ioan, 3. Probate ſpiritus, vtrum ex Deo ſint, has certe apoſtolicas monitiones neceſſe eſt omnes contemnere, ſi quęlibet patrum dicta oportet abſq; iudicio admittere, iudicio inquam ſpiritꝰ, quod nullis niſi ſacris literis voluit includi & contineri.

EPISC.

Luth proprio telo confoſſꝰ

¶ Probe admones. Producis eadem quæ in te ipſum conuertamꝰ tela. Si tam exacte Patrū examinanda ſunt ſcripta, qui concordiæ ſtuduerunt, multo diligentiꝰ excutienda ſunt tua, qui ſcindere quæris vnitatem, quiq; inter pauca bona, multa peſtifera ſeris. Et ſi ſit habēdꝰ anathema, qſqs Corinthijs aliud euāgelizauerit, q̄ quod Paulus: tu decuplo magis anatematizandus es, qui in tot

rticulis ab vniuerſali diſſentis eccleſia. Et demũ
probandi ſunt ſpũs an ex Deo ſint, qualem in te
piritum inueniemus, qui ſacro Spiritui tam ad-
erſantia ſeminas dogmata. Has nimirum apo-
tolicas monitiões neceſſe nobis foret omes con
emnere, ſi contra patrum interpretationes (quas
e ſcripturis diuinis illis inſpirauit ſpũs) tuas phã
aſticas adinuentiones ſequeremur.

¶ Atq; vt ſatius, quod mirentur, dicam: legi- LVT.
nus in Actis Apoſto. cap. 17. quod ij qui cũ omi
uiditate verbum Pauli audierãt, quotidie ſcru-
abantur ſcripturas, ſi hæc ita haberent. Si ergo
Pauli euangelium, ſeu nouum teſtamẽtum opor
uit probari per veterem ſcripturam, an ita ha-
eret, qui tamen authoritatem habuit a Deo ſibi
atam, ſicut Apoſtolus, vt eius verbo crederet,
uid nos facimus, qui patrum dicta quorum nul
fuit authoritas noua docendi, ſed tantum acce
ta per Apoſtolos conſeruandi, nolimus ad ſcri-
turæ iudicium vocari.

Nihil eſt quod miremur, ſi Iudæi ſub tanta re- EPIS.
um mutatione ſcrutati ſint, an ea, quæ prædica-
at Paulus, veteribus eorum ſcripturis reſpon-
erent, maxime quum affirmabat ea ſic ſe habe-
:. Audierunt enim gentes in gratiam eſſe recipi
ndas, legalia tum ceſſatura, legis ſuæ factam eſſe
nutationem, ſacerdotium item fuiſſe translatũ.
t hæc omnia per Chriſti mortem (quem ipſi
iet occiderunt) contigiſſe. Sed quid illud ad nos
tinet, quorum eſt iam tempus nouiſſimum, cer
q; ſumus, ſacrum in Eccleſia reſidere Spiritum,
ui nos citra Apoſtolorum tempora, ꝑ ſctos pa-
es, hactenus erudiuit? Nũc ſcilicet iſtorum eru-
itione ſpreta, quæ per tot ſecula iam in Eccleſia

Chriſti durauit,tuas hæreſes hodie natas, ample xabimur,perinde ac ſi iam alter e cœlo Spiritus in tuum ſinum eſſet delapſus contra ſcripturarũ oĩm teſtimonia?Num tu paruã patrib. autoritatem fuiſſe putas,in quibus ille Spiritus loquutus ſit? Neq; tñ negauerim illorum dogmata debere ad ſcripturæ iudicium vocari,vt tum demum approbentur,ſi ſcripturis conſentiant. Sed non patior te ſententiam in eos ex ſcripturis ferre, q̃ ſcripturas inuertere ſoles, & cæreum ex eis naſum, pro tuo cerebro plerumq; facere.

Sctõrum dogmata ad ſcripturæ iudicium vocanda.

LVTH ¶ Deniq; non ſolum ipſe Paulus ſua omnia ꝑ vetus teſtamẽtũ probat,vt in epiſtolis eius abunde videmus, adeo, vt in prooemio epiſtolæ ad Rom. teſteť Euangelium ſuum ꝑdictum in ſcripturis ſanctis ꝑ Prophetas. Sed & Petrus, & oẽs Apoſtoli,etiã cõcilio cõgregati,Act.15. ꝑ ſcripturas ſua demõſtrant,quin & ipſe Chriſtus omnium dñs,voluit ꝑ Ioannis teſtimonium cõprobari,& voce patris de coelo cõfirmari,adhuc tñ frequentiſſime ſua perſuadet, teſtimonijs ſcripturæ,iubens etiam Iudæis, vt ſcrutentur ſcripturas,quæ teſtimonium perhibeant de eo.

EPISC. Nemo negat,quin ſcripturis cõfirmanda ſint, q̃ aſſerimus,modo ſcripturæ nõ defuerint, qđ dico propter Apoſtolorum traditiones,& Eccleſię orthodoxę cõſuetudines receptiſſimas, de q̃bus plerunq; nulla ſcriptura teſtať.Sed & tutiſſimum opinor authorib.oĩbus quatenus ſua ꝑ ſcripturas cõfirment. Verũ nõ ita, vt ſolis ſcripturis fides adhibeatur, qđ & tu moliris, ſed concilijs itẽ Patrum,autorum inſuꝑ veterum interpretationibus,apoſtolicis traditionibus, & vetuſtis demum eccleſiæ conſuetudinib. credendũ eſt haud diffi-

ſimiliter. Cuius rei neceſſitatē, & ſi nihil aliud
et, id ꝙ de purgatorio tradit Eccleſia, palā de-
onſtrat & validiſſime te conuincit, quum aſſe-
s te purgatorium eſſe cum eccleſia credere, ne-
s tamen id ex ſacris literis probari poſſe.

¶ Mira ergo noſtra peruerſitas, vt alijs teſti- LVTH
onijs q̃ ſcripturæ, noſtra velimus probare, qñ
hriſtus & Apoſtoli omnes ſua volunt in ſcrip-
ris teſtificari.

¶ Profecto magis magiſq; tuam quotidie p- EPIS.
rſitatem admiror, quē non pudet tot & tam fri
las ratiunculas accumulare, pro ſtatuendo tā
ſtifero fundamento, q̃ poſſes erigere tuas hære
s, ꝙ & te facile putas effecturum, ſi nihil aduer
m te producatur p̄ter ſcripturas. Nam has opi-
ris te citra oēm difficultatē poſſe torquere pro
bitrio tuo. Sed nolumus his anguſtijs Luthere
artari, volumus vti libertate noſtra, quā nullis
gutiolis a nobis auferes. Nihil hacten9, ꝙ ſoli-
tuum inſtitutum ſtabiliret, attuliſti: ſed & iam
ſam ineptiſſime colligis. Nos videlicet nō alijs
ſcripturæ teſtimonijs, noſtra debere probare,
ia Chriſtus & apoſtoli ſua ſcripturis teſtifica
ſint. Nō ſic Luthere. Sed ſi ſtatuere velis, q̃d nō
ijs q̃ ſcripturæ teſtimonijs nobis vtendum ſit,
ortet prius oſtendas, Chriſtū & Apoſtolos nō
ijs vſos fuiſſe, q̃d apertiſſime falſum eſt. Quo-
es eī exemplis, q̃ties rationib. ex natura peti-
s Paulus vtitur: aliqñ Poetarum carminibus,
ōnunquā conſuetudine: Quæ nimirum ijs (qui
el mediocrem in ſacris literis exercitatiōem ha
ent) notiora ſunt q̃ vt egeant probatione.

¶ Imo quæ ſit inſania intolerabilior. Scriptu- LVTH
s vnde teſtimonia pro nobis petenda ſunt vo-

volumus teſtimonijs hominum probare & tueri

EPISC. ¶Intolerabilis haud dubie eſt hæc inſania tua, qui non erubeſcis hæc affirmare. Quem enim vſqueadeo ſtupidum mihi dabis, qui ſit conatus vnquam ſcripturam aſtruere per authorum teſtimonia? Nam ſcripturæ ſuam ex Deo ſolidam habent firmitatem, de qua dubitare non licet. Fieri tamen poteſt, vt quis hunc vel illum ſenſũ ſcripturam habere doceat, ex interpretum ſuffragijs. Quæ res profecto male te habet. Nam in ſcripturis interpretandis, alteri quam tibi nemini credẽdum eſſe velis, niſi tuæ ſubſcripſerit opinioni. Atque hoc eſt, quod hacten9 tot productis argutijs & ſophiſmatib9, ſtabilire molit9 es. Ob hoc cõcilia Patrum reſpuis, canones damnas, interpretes (quantauis eruditione aut vitæ ſãctimonia polleant) contemnis penit9 & reijcis, nimirũ vt vni tibi credatur in ſcripturarum expoſitione. Propter quod & iudicem tot clamorib9 fieri ſcripturam poſtulas, vt tu ſcilicet in ore ſcripturæ, nobis quicquid velis, credendum imperes. Eius nimirum ſimilis, de quo Hieron, ad Dumpnionẽ ſcribens, ait: Voluit S. homo peritiſſim9, vt veteranus miles vno rotatu gladijs percutere vtrunque & oſtendere populis, quod quicquid ipſe vellet, hoc ſcriptura ſentiret. Nunquam ſatis hanc impudentiam tuã admirari queo, qua te putes hęc nobis perſuaſurum vt vni9 Lutheri iudicium, tot ſanctiſſimorum ſimul & eruditiſſimorum Patrũ eleuet authoritatem, & vn9 fraterculus tot & tã eximijs præponderare putetur interpretibus.

Scripturę ſuã ex deo ſolidã habẽt firmitatem.

LVTH ¶Nõne hoc eſt aliud nihil, q̃ uelle humanis, diuina firmare et elucidare? Nõne hoc eſt gladiũ ſpiritꝰ q̃ nos defẽſos oportuit, obiecta carne brachij noſtri tueri?

¶Pridẽ

¶ Pridem his reſpondimus, neminem conari vt diuina per humana firmentur, elucidari tamē ex humanis diuina, quid prohibet? Non quod diuina non habeant in ſe maiorē lucem quam humana, ſed quod propter intellectus noſtri imbecillitatē, illa nobis obſcuriora uideātur, vt interdū neceſſe ſit, illam obſcuritatem humanæ interpretationis lumine diſpelli. Cæterum & quum quis hoc gladio ſpiritus peruerſe utitur, humanis etiam uiribus, ei reſiſtendum eſſe quis non comprobabit. EPIS. Elucidari ex humanis diuina qd prohibet

¶ Non tñ per hæc, ſanctis Patribus uolo detractam authoritatē & ingratitudinē pro ſanctis eorū laboribus repēſam, ſed libertatē ſpiritus & maieſtatem verbi Dei illis prępoſitā. Sint ſancti viri, & Eccleſiarum patres, ſed hoies, & Apoſtolis atq; Prophetis impares, & horum authoritati non prælati nec æquati, ſed ſubiecti, ut quos nō ipſi erudierūt aut illuſtrauerunt, ſed a quibus ipſi eruditi & illuſtrati ſunt, tantū nobis exemplo ſint, vt quemadmodū ipſi in uerbo Dei pro ſuo tempore laborauerunt, ita & nos pro noſtro ſæculo in codē laboremus. Vna eſt uinea, ſed diuerſi diuerſarum horarum operarij, oēs tamen in ipſa uinea, non in ſarculis aut cultris operariorum laborāt. Satis eſt e Patribus didiciſſe, ſtudium & diligentiam in ſcripturis laborandi, nō omne opus eorū probari neceſſe eſt, ſiquidē & diligentia pluribus quādoq; nō dat, quod dat vel vni ſola occaſio, & motio quæ ſpiritus incomprehenſibilis impulſio. LVTH.

¶ Tibi ſcilicet ſpiritus incomprehenſibilis impulſio tribuit, quod ſanctiſsimis ipſis non dedit Patribus? Tam perfrictæ frōtis es, vt hoc te ſcribere non pudeat? Et maxime quum ſuperiùs aſſueras ſcripturam per ſeſe certiſsimā, facilimā, apertiſ- EPIS. Inſignis Lutheri arrogantia.

apertiſſimam,ſuijpſius interpretem eſſe. Si talis eſt ſcriptura ſacra, cur eam a Patribus intellectā neges? quum labores eorum & diligentiam non diffitearis? Niſi tibi forte perſuaſeris eruditionē eximiam eſſe, perſpicatius ingenium, maiorem vitæ ſanctimoniam, aut demum (quod tu videris aſſerere) diuini Spiritus impulſum clariorem. Quæ tibi præ ſanctiſſimis illis arrogare nimis q̃ diabolicum eſt.

LVTH ¶ Exemplo itaq; S. Bernardi, ſi id poterimus, potius ex fonte ipſo, quam ex riuulis bibamus: ſic em̄ de ſe confitetur, ob id non raro Patribus ſanctis reluctari auſus.

EPIS. ¶ Recte illud adiecisti. Si poterimus. Verum cui id nō datur, ſatius eſt ex riuulis bibere, q̃ ſiti perire. Neq; em̄ cunctis ꝑmittitur ex ipſo fonte bibere. Quia non cuiq; patet aditus. Obſcuritas em̄ plurib. impedimento eſt, ne queant oſtiū inuenire. Cæterum ille beatus erit, quiſquis riuulū fuerit nactus qui recta ꝑducit ad fontem. Bernardum ego nō crebro Patrib. reluctari video, q̃n potius, q̃ prius ipſi dixerint, ſuis operib. inſeruiſſe plerunq; deprehendi, id q̃d neutiq̃ feciſſet, ſi non legiſſet eorum commentarios.

LVTH ¶ Alioqui, ſi Pontificibus aut doctorib. ſolis fidendum eſt, nec ad ſcripturæ tribunal vocandi ſunt, cur non ſcripturas ſanctas explodimus tanq̃ ſuperfluas & obſcuriores, q̃ vt eas poſſumus conſequi? eodem exemplo tandem & patres ſanctos repellamus, receptis in locum eorum, apertiorib. (vt iactant) Theologis ſcholaſticis, donec & his abiectis, Ariſtotelem, & q̃ quiſq; remotior a ſacris literis & ſanctis Patrib. fuerit, duces habeamus, ſicut reuera habuimus, & habemus. Tum

reuera erit, vt ſcripturas ſanctas non ſolum proprio Spiritu non interpretemur, ſed nihil niſi proprium Spiritum ſcripturis in totum incognitis, reliquum retineamus, & meris opinionum noſtrarum turbinibus & procellis ſine fine agitemur, ſicut eſt dies hæc.

¶ Nemo ſolis Pontificib. aut doctoribus fidēdum eſſe iubet, ſed multo magis ſcripturis, q bus ipſi ſua confirmarunt, q̊ties ſcripturas afferre licuit. Quod dico propterea aliquas veritates, quas eccleſia catholica multorum ſeculorum vſu recepit pro quib. tuendis priorum Patrum teſtimonijs vel ſolis innitēdum eſt, & maxime, ꝙ ab Apoſtolis multæ manarunt traditiones, de quib. in ſpecie ſcriptura nō meminit, ſed ſola Patrū relatione didicimus. Porro ſi qui ſint, q relictis ſcripturis, & interpretibus, ſolis cōfidi ſcholaſticis velint, hi nimirū ex altero deuiant latere, verum non quātum ipſe Luthere, qui reiectis ijs ambobus, ac prorſus cōtemptis, ſolis ſcripturis, & eiſdem perperam intellectis, credendum iubes.

EPISC. Apoſtolicæ traditiones q̄dam ſunt q̄ literis nō mandantur.

¶ Hæc volui in hoc proteſtari, ne ij, qui ſanctorum Patrum alicubi dictis ſuffarcinati, præſumunt victoriam ſibi, ſeſe aliquid feciſſe putēt, ſi me aduerſatum oſtenderint, vel vnius patris eccleſiaſti vnico alicui verbo, q̄d hactenus a ſcholaſticis doctoribus ad Eccleſiaſticos ſemper prouocauerim.

LVTH

¶ Effugere non vales, quin magna ſit tibi incōſtantia, nunc proteſtari te recepturum patres, nunc eoſdem recuſare. Aberraſti primum, quod Thomam, Scotum, & cæteros repudiaris ſcholaſticos. Erraſti poſtea, quum ſacros etiā interpretes, & cōcilia ſacra recuſaris. Verum quum iam contem

EPIS. Luth. inconſtātia

contemptis traditionibus, & tam longæuis eccleſiæ conſuetudinibus, nihil preter ſcripturas & eaſdem pro tuo cerebro nobis exponendas relinquis, inſanis maxime. Sed iam cernis (vt ab initio diximus) tuã non poſſe cũ illis õnibus conuenire, quamobrem & iſtas negas, negaturus etiam ſcripturas, ſi non poſſes ea ad modum Leſbiæ regulæ tuis opinionibus adaptare.

LVT. ¶ Non enim ſic ad eos prouocaui, vt oĩa eorum vera arbitrarer, ſed ꝙ propiora veritati ſenſerint, quam ſcholaſtici, qui fere nihil veri habẽt reliquum, vt ſenſim ad fontem ipſum, riuulis ducentibus veniremus.

EPISC. ¶ Sic nimirum ad Eccleſiaſticos prouocaſti, vt tũc cum illis tua conſentire non dubitabas. At vbi diſſidium apparere conſpexeras, mox tua ſpe fruſtratus, & illos auerſari coepiſti. Sicq; iam cõtemptis vtriſq;, tuis erroribus defenſandis adminiculum ex ſcripturis paras, quibus iam vel ſolis credendum ſuades, quod eas pro vafricie tua ſperas inuerti poſſe, & tuis hæreſibus conquadrari.

LVTH ¶ Prohibet enĩ Auguſt. quem ſemp̃ adhibui, vllius tractatorum quantumlibet ſancti ſcripta, ſcriptis Apoſtolorum & Prophetarum æquari, id ꝙ communis quoq; naturæ ſenſus prohibet.

EPIS. ¶ Nihil pro tua ſentẽtia facit Auguſtinus, qui Cyprianum, Hieronymũ, Ambroſium, & cæteros veteres plerunq; citat, quibus & honorẽ deferre ſtudet, quamq̃ nolit eorum dicta cum ſacris æquare ſcripturis. Sæpius dixi, ſcripturæ ſuam ex Deo firmitatem habent, vſqueadeo vt nemini liceat de ĳs an veræ ſint, vel in minimo dubitare. De Patrũ vero ſcriptis aliud eſt, in quibus tãetſi Spiritus ille ſacer pro maxima parte locutus ſit, tamen

tamen in quibuſdam eos labi paſſus fuit, vt homines agnoſcerentur. Cæterũ ab eruditis & exercitatis, error ille (facta cum cæteris, quæ ſupra diximus, collatione) facile deprehenditur, vt nõ ſit neceſſe propter errores eorum pauculos, cætera quæ congruenter ad communem Eccleſie catholicæ ſenſum enunciauerint flocciſacere.

ISTIS PRAEMONITIS AD ARticulos veniamus, quorum primus eſt,

Hæretica eſt, ſed vſitata ſentẽtia. Sacramenta nouæ legis dare gratiam illis, qui non ponunt obicem, LVTH

De Sacramentis, an gratiam necne conferant, quia rex illuſtriſſimus copioſe tecum egit, nihil nunc dicam, tuis tantũmodo reſpondebo, ꝙ pro tua ſententia producis. Sed principio conuellendus eſt error, qui tibi nimium inſedit, nempe de fide, cui cuncta tribuens, nihil operibus facis reliqui. Putas enim ſola fide conferri gratiam hominibus, & nullo externo tempore. Nam eo tendũt Scripturæ quas infra citas, & inſuper in libello de libertate Chriſtiana palam affirmas, quod intus ſecundum Spiritum homo per fidem abunde ſatis iuſtificatur, habens quicquid habere debet. Cæterum de Fide tam varie, tam inconſtanter, tam verſute loqueris, vt facilius anguillam cauda quis retineat, quam te vſqueadeo lubricum et verſipellem. Nam plerumqꝫ Fidẽ vſqueadeo demittis, & oĩbus parabilem atqꝫ obuiam facis, vt neminem qui Chriſtum quoquo modo profitetur, non putemus eam habere. At contra, nõ ſemel ita Fidem attollis, & difficilẽ ac quaſi remotiſſime poſitam inſinuas, vt vix quenquã facile repe-

EPISC. Henricꝰ rex illuſtris.

reperiemus, qui ſide præditus exiſtimari debeat. Sed agamus, vt lector quiuis intelligat vtrunque horum eſſe veriſſimum. Et primũ iſtud quod poſterius aſſeritur. Lutherus articulo quodam qui ſequitur, nempe duodecimo, qui ſic incipit: Si per impoſſibile confeſſus non eſſet contritus. Dixit (inquit) ꝑ impoſſibile, quia ſatis ſupradictũ eſt, fidem ſine contritione eſſe non poſſe, quum gratia non infunditur, niſi cum magna concuſſione animæ. Hactenus ipſe. Vides hic Lector, nec infundi gratiam abſq; magna animi concuſſione, neq; fidem ſine contritiõe eſſe poſſe. Quamobrẽ, vbi non eſt magna animi concuſſio, & vera contritio, nec gratia, nec fides eſſe poterit. Quod ſi verum ſit, quis non aduertit q̃ pauci ſint qui fidem habeant? Adde, quod in libello de Chriſtiana libertate docet, quod qui fidem habet, per eam liber eſt ab omni lege, & ex mera libertate, omnia gratuito facit q̃cunq; facit, nihil q̃rens, aut cõmodi aut ſalutis (quũ iã ſatur & ſaluus ſit gratia Dei ex fide ſua) ſed ſolum beneplacitum Dei. Atqui rariſſimus eſt, qui nihil, aut commodi, aut ſalutis quærit, ſed ſolum beneplacitum Dei. Si nemo p̃ter hunc fidem habeat, pauci ſunt qui fidem habere credantur. Ad hæc, in eo libello tradit, quod q fidem habet, ea debet in oĩbus operib. ſuis opinione eſſe formatus. Et huc ſolũ ſpectare, vt alijs ſeruiat, & proſit in oĩbus quæcunq; fecerit, nihil ante oculos habens, niſi neceſſitatem & commoditatẽ proximi. At vix vnus aut alter in q̃uis hominum coetu reperitur qui ſolum eo ſpectat, vt alijs ſeruiat in omnib. quæ fecerit, nihilq; ſibi proponat ob oculos, præter neceſſitatem & commoditatem proximi. His accedit, q̃d in reſolutionibus

Fides Lutheri labirinthus.

Quis iuxta Lut. fidẽ habet

nibus ſuis aduerſus Eckium in hunc modũ ſcribit: Quum fides ſit recta & bona opinio de Deo. Opinio autem quælibet per ſe ſolã trahit in opera, non eſt dubitandum, quia omĩa opera faciat, qui fidem habuerit. Si enim opinio & amor mulieris non eſſe ſinit otioſum, ſed ſine lege & magiſtro facit plura q̃ poſtulet, quomodo non fides multo magis idem præſtet? Hæc Lutherus.

Quod ſi nemo fidem habuerit, niſi qui tã propenſus in omnia, q̃ Deo placitura ſunt, fuerit: pinde atq; uir quiſpiam amore captus mulierculę: rarus erit qui fidei ſit potitus. Præter hæc, in libello de fide & operibus ſic ait: Fides eſſe nullo modo poteſt, niſi ſit viuax quædã & indubitata opinio qua homo certus eſt ſuper oẽm certitudinẽ, ſeſe placere Deo, ſe Deum habere propitium & ignoſcentem in omnibus quę fecerit aut geſſerit: propitium in bonis, ignoſcentem in malis. Quid enim eſt fides, q̃ nõ eſt talis opinio? Hactenꝰ ille. Quod ſi nemo fidem habuerit, niſi qui talem ſortitus fuerit opinionem, illi certe non habent fidẽ, qui ſibi conſcij ſunt voluntatis peccandi mortaliter: quum hi nec gratiam habeant, neq; deo placeãt, imo ſcire teneantur ſe diſplicere Deo. Sed & quum Sapiens quidam admoneat de propitiatu peccatorum, ne ſimus abſq; metu. Et Paulus itẽ vt timeamus, iuſſerit. Tu, inquit, fide ſtas, ne efferaris animo, ſed timeas. Quomodo ſuper omẽm Rom. 11. certitudinem opinari poſſumus, Deum eſſe nobis propitium & ignoſcentem? Perſpicis ex ijs opinor quiſquis hæc legeris quãtis anguſtijs Lutherus fidem concluſit, vt vix quiſquam inueniatur, qui fidem ſit nactus. Sed vide rurſum, q̃ facilem, cõmunem, & obuiam eam omnibus facit.

Inter acta ſua ſic diffinit Fidem: Fides autē nihil aliud eſt quam illud quod Deus promittit aut dicit, credere. Si Fides non ſit aliud q̄ credere promiſſa & dicta Dei, quis Chriſtianus (modo verum eſſe credat, quicquid in vtroque teſtamento continetur) non Fidem habere putabitur, quanq̄ nihil operum habuerit? Adde ꝙ vbiq; clamat, opera nec ad Fidem, nec ad iuſtificationem exigi debere. Quādo igiť tota difficultas eſt in opere, ꝙ Luthero neutiquam exigiť, quid cuiq; facilius eſſe poterit, q̄ credere ſolum? Ad hæc quum ſub articulo decimoquarto Fidem affirmat in corde certiſſime ſentiri poſſe, ſi quis eam habeat. At Fides non aliter ſentitur, q̄ per aſſenſum mentis, in ea quæ ſunt credenda. Quamobrem ſi Fide prędi tus eſſe putabitur, quiſquis talem intra ſe comperit aſſenſum, profecto non admodum ratus erit qui Fidem ſit aſſequutus. Accedit his, quod in articulo decimequinto dicit, nihil oportere eos, q ad Euchariſtiæ Sacramentum accedunt, orationes & præparatoria præmittere, ſed ſatis eſſe, ſi credant & confidant ſe gratiam ibi conſequuturos, quæ ſola Fides (ut ait) dignos eos & puros facit. Quam rem & latius in libello de Captiuitate Babylonica tractās, hoc exempli ſubijcit. Si cuiq mendico, aut etiam indigno & malo ſeruo legarat ditiſſimus Dominus mille aureos, certe cum Fiducia eos poſtularet & acciperet, nec indignitatis ſuæ, nec magnitudinis teſtamenti habitatione: Quod ſi quis ei reſiſtens, obijceret indignitatem ſuam & magnitudinem teſtamenti, quid putas dicturus eſt? Scilicet, quid ad te? Non ego te merito meo, nec iure vllo proprio accipio, quod accipio, Scio me indignum, & maiora accipere q̄ merui

Eiuſdem Fidei finitio.

merui,imo contraria merui, ſed iure teſtamenti, & alienę bonitatis, peto quod peto.Si illi nõ fuit indignum tanta,tam indigno legare,cur ego pro pter indignitatem contemnam acceptare? Vides Lector quorſum hoc exemplum tendat, nimirũ vt nemo quantumuis ſceleratiſſimus ab hoc abſtineat Sacramento, modo Fidem habeat promiſſioni per Chriſtum factæ,quum tamen Paulus indigne ſumentes affirmet, propriam ſubire condemnationem.Sed de ijs mox plura dicemꝰ. 1.Cor.11.

Nunc ſatis eſt,vt intelligas quam varie,ꝗ inconſtanter,quã verſute de Fide ſit loquutus, vt quicquid propoſueris,ad inſtar anguillæ,vel hac,vel illac elabitur.Operæpretium igitur nobis viſum eſt,ſolidiora quædam hoc initio firmare, quæ nõ tam uerſatiliter effugiet.Et primum iſtud eſto,ꝙ fides apud Paul.a ſpe & charitate res diuerſa ſit. Sic enim Paulus 1.Corin.13.Nunc manet Fides, ſpes,& charitas tria hęc.Maior autem horũ charitas. Vides igitur his tribus vocibus, treis diuerſas res apud D.Paulum ſignificari,e quibus magis eximia charitas eſt.Quam rem & haud multo ſupra,dilucidius explicauit. Si habuero, inqt, omnem fidem,ita vt montes trãsferam, charitatẽ autẽ non habuero nihil ſum.Expende quid dixerit:Si habuero Fidem omnem.Nullum ergo genus fidei eſt,quod abſq; charitate facere te tantillum poteſt,vt ne dicam iuſtum cõſtituere. Porro Fidem hanc tantã,qua montes loco demoueanẽ etiã in charitatis expertibus eſſe poſſe, Chriſtus in Euangelio Matthæi docet his verbis:Multi dicent mihi in illa die,Domine Dñe, nonne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo demonia eiecimus, & in noĩe tuo virtutes multas

Fides, Spes, Charitas res diuerſæ.

1.Cor.13.

Mat.7.

ſecimus?& tunc confitebor illis,quia nunquã no ui vos. Diſcedite a me om̃es qui operamini iniquitatem. Ecce quantam fidem habuerunt iſti, nempe qua prophetarũt,qua dæmones eiecerũt, qua virtutes & miracula multa fecerunt, nec erãt tñ ob hanc alicuius exiſtimationis apud Deum.

Præter fidẽ & alia ad iuſtificationẽ neceſſaria.

Palam eſt igitur,fidem non modo rem a charitate diuerſam eſſe,verumetiam abſq; charitate neminem iuſtificare poſſe.Petrus igit.2.Pe.1.docet præter fidem,alia pleraq; neceſſaria eſſe ad iuſtificationem.Miniſtrate,inquit,in fide veſtra virtutem,in virtute autem ſcientiam,in ſcientia aũt abſtinentiam,in abſtinentia autem patientiam, in patientia autem pietatem, in pietate autem amorem fraternitatis, in amore autem fraternitatis charitatem.Et ſubdit: Cui hæc non præſto ſunt,cæcus eſt & manu tentans. Ecce præter fidẽ exiguntur etiam cætera cuncta, ſine quibus fruſtra de iuſtificatione quis gloriatur. Subſcribit

2.Ioan.3. his Ioannes inquiens: Qui non diligit manet in morte.Quantũuis igitur quiſquam crediderit, ſi non item dilexerit,mortuus eſt,& ſi mortuus eſt, profecto nec iuſtus erit, quum animi iuſtificatio

Iaco.2. vita quoq; ſit.Suffragatur & Iacobus, qui fidem eam aſſerit mortuam eſſe, q̃ careat operibus. Et in dæmonibus q̃q; non dubitat eiuſmodi fidem eſſe.His accedit q credibile non eſt.Petrum poſt Chriſti reſurrectionem,& illum ſuum in fide lapſum,denuo fidem amiſiſſe, neq; eñ dubium eſt, quin ab eo tempore ſemp fuiſſet paratus, omnes articulos fidei cõſtanter confiteri. Sed & verba Chriſti ſuadent idipſum. Nam poſtquã is Petro dixiſſet: Non deficiet fides tua Petre, ſubiunxit: Et tu conuerſus,confirma fratres tuos. Quibus

verbis

verbis indicat Petrum aliquam fidei iacturam fu iſſe paſſurum, ſed ex reſipiſcentia ſic corroborandum vt idoneus eſſet, qui cæteros cōſirmaret. Ex his opinor liquet, Petrum nunquam poſt illā inſignem fidei ruinam, denuo fuiſſe lapſum, & fidē iterum amiſiſſe. Lutherus tn̄ aſſerit, eum perdidiſſe poſt iuſtificationis gratiam, qn̄ Iudæorum metu ſe ſubtraxit a cibis Gentium, & ſua ſimulatione coegit gentes iudaiſſare. In cōmentarijs em̄ ad Galat. affirmat eum tunc cum cæteris efficax æternæ damnationis ſcandalum p̄buiſſe, et ꝙ hi, qui tali ſimulatione cogebantur ad iudaiſmum, niſi fuiſſent ꝑ Paulum reducti, prorſus perijſſēt, Conſequens igitur eſt, vt Petrus, fide ſalua & integra, factus ſit iuſtus. Quamobrem nec ſola fides ad iuſtificatiōem ſufficit. Adde, ꝙ qui fidem habet, oportet credat ijs, q̄ a Chriſto dicūtur. At is plane docet ꝙ qui nō habent opera quantūuis crediderint, ituri ſunt nihilominus in ſupplicium æternum, Nam cap. 25. Matt. dicturus eſt his, qui non pauerūt eſuriētes nec ſitiētes potauerūt &c. diſcedite a me maledicti in ignē æternū. Et diuerſo illis q̄ p̄dicta fecerint, uitā ęternā pollicet, q̄s & iuſtos appellat. Iuſti, inquit, in vitā æternā. Oportet ergo q̄ſquis fidē habeat, credat ſe nō ſola fide iuſtum fieri, ſed per opera iuſtificari, quū & ipſius fides ſi non habuerit opera, ſeipſum con demnabit. Perſpicuum igit̄ ex ijs opinor vtrūq; fieri, & ꝙ fides diuerſa quędam res a charitate ſit, & ꝙ ſine charitate neminē iuſtificat. Statuamus inſup & tertium, nēpe ꝙ fides q̄ iuſtificat, ferax bonorum operum ſit oportet. Nam ſi ſterilis & otioſa fuerit nec prorumpat in opera quum dat̄ oportunitas, eiuſmodi fides haudquaq̄ iuſtificat. Fides iuſtificans bonorū operū ferax.

Propter quod & Paulus ad Gala. 5.palam expli
cat,quā Fidem intelligit,quoties de fide iuſtificā
te loquitur. Fides,inquit, quæ per dilectionē ope
ratur.Ecce Fidem fertilem & feracem bonorum
operum,quæ(quoties datur occaſio)libēter in o-
pus iuſtitiæ prodit.At Lutherꝰ hic dicet,quod fi
des priuſquam quicquam operetur iuſtificat: ac
propterea Fidem abſq; operibꝰ iuſtificare poſſe
contendit.Et iſtud ego nō inficeor, nēpe ꝙ abſq;
partu operum,hoc eſt, quum nondum peperit o-
pera,iuſtificare quempiam poteſt, at iā parturijt
nihilominꝰ, & eſt operib. grauida, nihil præter
tempus partꝰ expectās.Et quoniā poteſtate qua
dam intra ſe continet opera,quæ nondum in lucē
ędita ſunt,idcirco per eam initiari ſolum iuſtꝰ di
citur,non autem conſummari. Nam conſūmata
iuſtitia non aliter quam ex operibꝰ natis, & in lu
cem æditis acquiri poteſt. At hoc eſt quartū, ꝙd
iam firmare meditamur, nempe quod opera con
ſummate iuſtificant. Fides enim ipſa quā bono-
rum operum feracem eſſe diximꝰ, & partui pro
pinquam,primum inchoat iuſtitiam,quæ tādem
(vbi foetus excluditur)ipſa dicitur conſummari.

Iuſtus ex fide initiatus ex operibus cōſūmate iuſtificatur.

Propterea Iacobus de Fide Abrahæ dicit, quod
ex operibus conſummata fuit: Vides,inquit,quo
niam Fides cooperabatur operibus illius, et ex o
peribus fides conſummata eſt,Et paulo poſt col-
ligit. Videtis,inquit, quoniam ex operib. iuſtifi-
cat̃ homo, & non ex Fide tantum.Porro quātum
ad iuſtificationem inchoatam, Idē Iacobus ait ca
1. Volūtarie enim genuit nos verbo veritatis, vt
ſimus initiū aliꝗ creaturæ eius.Protinus enim vt
quis audito verbo veritatis eidem aſſentitur iam
initiatus in Fide, per eā incipit iuſtificari, cęterū
quoti-

Iuſtificatio inchoata.

quotidie magis ac magis recte operando iuſtificatior euadit, donec tandem ad conſummatam et abſolutam perueniat iuſtitiã. Subſcribit Iacobo Paulus id nouam creaturam appellans, quod Iacobus initium aliquod creaturæ vocauit. In Chriſto Ieſu, inquit, neq; circũciſio aliquid valet, neq; præputium, ſed noua creatura. Homo vtiq; nouus, qui ſecundum Deum) vt idem ad Epheſ. 4. ſcribit) creatus eſt in iuſtitia & ſanctitate veritatis. Ecce nouam creaturam, & nouum hominem creatum in iuſtitia, idipſum profecto quod Iacobus initium creaturæ dixit. Et hęc eſt inchoata iuſtitia, ſed iam an apud Paulum ipſe conſummatior euadat, audiamus. Sic equidem ad Galat. 5. ſcribit: Nos enim Spiritu ex Fide ſpẽ iuſtitiæ expectamus. Ecce Paulus quanq; ex Fide Spiritum conceperit, & in iuſtitia creatus ſit homo quidẽ nouus, ſpem tñ expectat iuſtitiæ cumulatioris, eius nimirum q̃ operibus indies augetur. Propter q̃d & eueſtigio ſubdit. Neq; circunciſio aliquid valet, neq; præputium, ſed Fides q̃ per dilectionem operatur. Eius itaq; iuſtitiæ, q̃ per Fidem dilectricem & operatricem augeſcit indies, ſpem expectat Paulus, quemadmodum II. ad Tim. 4. dicit. Bonũ certamẽ certaui, curſum cõſummaui, Fidem ſeruaui, de reliquo repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ, quam reddet mihi Dñs in illa die iuſtus iudex. Ecce præmium iuſtitiæ ſuæ, non fidei ſolũ, ſed pro totius vitæ bene prius actæ meritis, ſibi rependẽdum expectauit. Sed dicit Lut. duplicem his locis iuſtitiam ſeu iuſtificationem intelligi debere, vnam quæ Fide præſtatur, alteram q̃ operib. Ac ſi quis alius ita iuſtitiã diſtingueret, vbi nulla foret neceſſitas protinus hunc ſophiſtã

Gala. 6.
Iuſtificatio conſummata

Luthe. appellaret, verum hic tm̃ abeſt vt ſit vlla neceſſitas, vt etiã cum ſcripturis illa aſſertio manifeſte pugnet. Nam Paul9 qui iuſtitiã ſeu iuſtificatiõem inchoatam, nouã vocat creaturam, eandem nihilominus augeri cõtẽdit de die in diem, perpetua quadam renouatione. Et Iacobus q iuſtificationem illã inchoatam, initium appellauit creaturæ Dei, cõſummari vult eandẽ ex operib. Adde, ꝙ quum p̃mium vnum ſit, quod tam fidei q̃ꝫ operibus debet̃, qũo non erit vna iuſtitia reſultans ex vtraqꝫ? Conueniunt igit̃ Paulus & Iacobus, iuſtitiam ſeu iuſtificationem quandam ſtatuentes, qua facti ſumus initium aliquod creaturæ Dei, & noua ſecũm Deũ creatura, atqꝫ id abſqꝫ noſtris operib9, verum ita nihilominus vt eadẽ, ꝑ opera noſtra magis ac magis quotidie p̃ficiat̃. Quæres adhuc dilucidior fiet, ſi Paulum attentius audiamus. Sic enim ad Corin. ſcribit: Sed abluti eſtis, ſed ſanctificati eſtis, ſed iuſtificati eſtis in nomine Dñi noſtri Ieſu Chriſti. Ecce iuſtificationem, qua ſecũm Deum initiati ſumus, ac noua facta creatura. Sed eandem adhuc intelligit ex operibus fieri conſummatiorem, quum idem Paul9 alibi dicat. Nõ auditores legis iuſti ſunt apud deum, ſed factores legis iuſtificabunt̃. Hæc vtiqꝫ iuſtificatio ꝑ opera comparat̃. Propter quod & Iacobus iubet, vt ſimus factores ỽbi, & non auditores tãtum, & non multo poſtea, colligit ex operibus hominem iuſtificari, & non ex fide tãtum. Et Chriſtus nobis comminatur, ꝙ niſi abundauerit iuſtitia noſtra plus q̃ꝫ Scribarum, & Phariſæorum, non intrabimus in regnum coelorum, vnde nemo, niſi propter iuſtitiæ defectum excludetur. Et hæc nimirum eſt operũ, non ſolius fidei iuſtitia

Qũo iuſtificamur abſque operibus.

1. Cor. 8.

Roma. 2.

Iacobi. 1.

Matth. 5.

iuſtitia, quemadmodum ex illis q̃ ſequunt̃ cuiq; dilucidum eſſe poteſt. Sed & Ioannes epiſtolæ 1. cap.3. deſcribit iuſtum eſſe, non qui credit ſolum, ſed qui ſecundum fidem operatur. Filioli, inquit, nemo vos ſeducat. Qui facit iuſtitiam, iuſtus eſt haud dubie ſeductores iſtos taxans, qui ſola fide iuſtificari Chriſtianos prædicant, & tamen vna cum fide manere peccatum, aſſerere non verent̃, quum tñ idem ilico ſubdat, q̃d qui facit peccatũ, ex diabolo eſt. Quoniam ab initio diabolus peccauit. Sed de hoc mox plura ſumus dicturi. Adde, ꝙ Petrus hortatur, vt per opera certam noſtram electiōem faciamus. Quapropter, inquit, fratres, magis ſatagite, vt ꝑ bona opera, certam veſtram vocationem & electionem faciatis. Nec eſt quod hic interpretet̃ Lutherus, queādmodũ in Pſal. 5. facit, nimirum vt cognitā faciamus vocationē noſtram, quũ nihil illic de cognitione Petrus dixerit, ſed de firmitudine ſiue ſtabilitate, βεβαίας enim firmus, & ſtabilis dicitur. Monuit ergo Petrus, vt per bona opera, vocationem, & electionem noſtram firmam, & ratam efficeremus, atq; ita traduxit Eraſmus. Quando igit̃ operibus noſtris, electio, vocatioq; Dei, magis rata firmaq; fit, quis nō intelligit noſtram quoq; iuſtitiam ex operibus euadere conſummationem. Præter hęc in Apoc. ſcriptum eſt: Qui iuſtus eſt, iuſtificetur adhuc. Ecce quamuis fide viua & fertili quis iuſtificatus fuerit, tamen adhuc eundem per opera magis ac magis iuſtificari neceſſum eſt. Quam rem & Lutherus ipſe confitetur inferius, articulo 2. vbi de parabola Samaritani facit mentionē. Negat enim illic quenquam ſubito, ſed paulatim fieri ſanum, & vitam hanc affirmat nō eſſe iuſti-

2.Pet.1.

Apoc.22

 tiam

tiam, ſed iuſtificationem, propterea quod iuſtitia
Colo.3. noſtra ſemper eſt in fieri. Nam quotidie iuſtifica-
Rom.6 mur Spiritu facta carnis mortificātes, quod & iu
bet Paulus. Et hoc quid aliud eſt, quam bonis operibus in perpetuam iuſtificationem pergere? quemadmodum idem alibi dicit: Sicut exhibuiſtis membra veſtra ſeruire immunditiæ & iniquitati ad iniquitatem, ita nunc exhibete membra veſtra ſeruire iuſtitiæ in ſanctificatiōem, hoc eſt, vt conſummetur in vobis iuſtitiæ ſanctificatio. Ad hanc igitur iuſtificationem opera cōferre perſpicuum eſt. Nec ſimilitudines quas in libello de Fide Chriſtiana producit, quicquam aduerſantur.

Prima. Primum, Illa de primis parentibus nō obſtat, cū in ipſis nec erant aut actualis, aut originalis peccati reliquiæ, quas expurgarent, quemadmodum in nobis fieri conſtat. Quando igitur iſtarum expiatio per opera noſtra ſit, & ad perpetuum iuſtificationis incrementum multa inter nos & illos diſſimilitudo eſt, quanquam in hoc etiam ſimiles ſumus, quod abſq; inchoata iuſtitia mereri nihil poſſumus aut iuſti quippiā operis facere q; ſit meritorium, at ad conſummatam iuſtificationē nemo ſine operibus peruenire poteſt.

Abſq; inchoata iuſtitia mereri nihil poſſum9

Secūda. Secunda quoque ſimilitudo, quam de Epiſcopo producit, nihil obſtitit penitus. Neque enim omino ſimile eſt de Epiſcopo, qui vel altaria cōſecrat, vel pueros cōfirmat, & de viro iuſto qui recta operatur. Nā illis agendis nil magis epiſcopus efficitur, quā ante fuerat. At homo iuſtus iuſte operando iuſtificatior euadit, vt ſatis oſtendimus.

Tertia. Nec tertia ſimilitudo quicquā prohibet, quū fructuū copia, quantumuis bonorum, nihilo meliorem ar-

rem arborem faciat,q̃ quidem fuerat, imo dete-riorem potius,quum humorem bonum,& vires eius exhauriat. At bonorũ operum vbertas longe meliorem & iuſtiorem efficiunt quenq;: ſicut & contra malorum operum cumulus, quo maior eſt,nequiorem facit & iniuſtiorem. Quarta ſimilitudo,pro nobis facit. Nam ſicut faber in operis exercitio nonnullũ arti ſuæ facit incrementum,ita iuſtus bene operando iuſtitiæ ſuæ lucrũ acquirit,& bonis operibus indies magis iuſtificatur,vt ſicut id quod per operam fabrilẽ accreuit arti,non diuerſam artem facit, ſed in eandem coit penitus,ſic ea iuſtificatio,q̃ per omnia iuſta cooritur,non diuerſam a priore conſtituit, ſed in ipſam tranſit,& vna penitus fit cum eadem.Palã eſt igitur haud recte collegiſſe Lutherum, neminem operib9 iuſtificari, ſed ſola Fide.Hoc tñ nobis cum Luthero conuenit,q; ſine Fide nemo iuſtificari poteſt,vt etiam in infantibus, p̃ baptiſmatis regñationem putamus eſſe Fidem coelit9 infuſam,neq; tñ vt ea ſit actus aliquis credendi, quẽadmodum Luthe.de Fide opinat̃. Negat eñ Luthe.Fidem eſſe quendã habitũ in animo quieſcentẽ,ſed aſſerit eã actum eſſe viuaciſſimũ. Verum talis actus in infantibus nullus eſt, qui dici poſſit eorum actus,quum nec intellectus,aut voluntatis vſum aliquẽ habeant.Sed multo rectius a Theologis hoc Fidei donum,in paruulorũ animos Sacramẽto baptiſmatis infuſum a Deo,qualitas q̃dam & habitus illorum animis inditus exiſtimatur.Nam ſi talis actus adeſſet,ipſi p actum illum credere dicerent̃,quod ſane falſum eſt, quũ ipſi nullum habeant vſum iјs aſſentiendi, quæ Fidei ſunt. Habent ergo Fidei donum infantes, quod

Quarta.

Nemo ſine Fide iuſtificatur.

quod tamen haud ſolo verbo conſequuti ſūt,quē admodum Lutherus contendit.Sic enim ſuper E piſtolam ad Galat.illud Pauli Lutherꝰ explicās, Ex operibꝰ legis ſpiritum accepiſtis,an ex auditu fidei?diſquirit qua ratione fidem infantes aſſequuntur,quum ipſi nihil audiant.Et reſpondet ꝙ verbo Dei nihil eſt ſurdum, & ad eas loquitur aures de quibꝰ dicitur.Qui habet aures audiendi, audiat.Ideo verbum virtutis & gratiæ, ſimul dū aures pulſat intꝰ ſpiritum infundit.Quod ſi ſpiritum non infundit,nihil differt audiens a ſurdo. Quocirca ipſe ſonꝰ verbi miniſterio eccleſiæ ſuper infantem prolatꝰ,eo faciliꝰ operatur per ſpiritum,quo paruulus verbi eſt capacior, id eſt, patientior,nullis rebꝰ alijs implicatꝰ.Hactenꝰ Lutherꝰ.Ex quibꝰ verbis dilucidum eſt eum velle quod ſono verbi ſpiritꝰ infunditur.Neq; nos reluctamur quin virtute verbi ſpiritꝰ īfūdatur, ſed negamꝰ,quod ea ſola ſit infuſio ſpiritꝰ, niſi pariter adiungatur & lotio. Verbum enim ſi deſit aqua nequaquam id operatur,ſed verbum cum aqua, in quibꝰ ambobꝰ conſiſtit ſacramentum. Neutrum itaq; per ſe fidem aut gratiā præſtat infanti,neq; aqua,neq; verbum, ſed verbum aquæ coniunctum.Sed & ſi totum Euangeliū ſuper infantem legeretur,nemo poteſt ob id aſſerere,ꝙ īfans gratiam aut fidem adeptꝰ ſit. Non eſt ergo verbum ſolum quod infanti gratiam infūdit, ſed verbi pariter & aquæ ſacramentum. Hoc ſacramentum quiſquis acceperit (modo non poſuerit obicem)gratiam haud dubie conſequitur,qua iā initiatꝰ iuſtitia,iuſtꝰ efficitur: Similiter & adultus,de quo(tametſi ſe credere ſe profiteretur)dubitari poteſt an ſpiritum ſit aſſecutꝰ protinus vt ſacro

Non ſolo verbi ſono ſpūs ī ſātibꝰ infunditur.

ſacro baptiſmate fuerit ablutus, iam omni dubio procul Spiritum adeptus eſt, & gratia p̄ditus, vere iuſtificatur. Nam plerique fidem ſe habere putant, qui tn̄ gratia pariter & Spiritu carēt, & hos palam eſt non eſſe iuſtificatos. Veruntamē hi (ſi nondum baptizati fuerint) confeſtim accepto baptiſmate, modo nullū obicem poſuerint, certiſſimi reddunt̄ ſe gratiam & Spiritum eſſe conſecutos. Ad hoc Lut. hallucinari facit, quod toties in ſcripturis legit, purificationem & iuſtificatiōem imputari fidei. Quod ideo fit, non quia fides ipſa iuſtificat, ſed quia gratiam ipſa meret̄, qua ſola iuſtificamur. Ad gratiam autē, duobus modis peruenimus, altero per plenam fidem oĩ prorſus obice ſublato, quemadmodū in Act. tradit̄ de iis, qui Petro apud Cornelium concionanti crediderunt, quod cecidit ſuper eo Spirituſſanctus, quum necdū erant baptizati. Fuit enim in eis haud frigida fides. Cæterum vbi fides remiſſior fuerit, iam per Sacramētum præſtat̄ gratia, quemadmodū in eiſdē Actis liquet. Quum em̄ ad primam Petri concionē, plerique Iudæorū corde compuncti, rogauerunt Apoſtolos, quidnam eſſent facturi, reſpondit Petrus: Poenitentiam agite, & baptizet̄ vnuſquiſque veſtrum in nomine Ieſu Chriſti, in remiſſionē peccatorum veſtrorum, & accipietis donum Spirituſſancti, q̄d & factum eſt. Sed & quum Apoſtoli manus impoſuerunt Samaritanis, conferebatur idem Spiritus, quod & Sacramēto factum eſt nō ſola fide. Adde, quod Paulus vtraque ad Timot. epiſtola ſuggerit eidem, ne negligat gratiam, quam erat ipſe conſecutus per impoſitionem manuum presbyteri. Et quid hoc aliud erat q̄ Sacramento gratiam comparaſſe? Ad hæc in Actis, cap. 19. ſcrip-

Duobus modis ad gratiā perueniēdū. Act. 10. Per ſacramēta dat̄ gratia.

Act. 2.

Act. 8.
1. Tim. 4
2. Tim. 1.

ſcriptum eſt,quod Paulꝰ,quum ex Corintho venisſet Epheſum, repertos quoſdam credentes in Chriſtum,ſolo Ioannis baptiſmate lotos,interrogauit eos,num Spiritum ſanctum accepiſſent,eis vero dicentibꝰ,ſe neſcire, Spiritꝰ ne quiſquā ſanctus eſſet. Mox igitur vt baptizatis illis Chriſti baptiſmo,manꝰ impoſuiſſet Paulus,delapſꝰ eſt in eos Spiritꝰ. Quis ergo diutiꝰ ambigere ſecum poteſt,an ſacramentis præſtatur gratia? ſed & pariter exploratiſſimum habebit,quod nō ſola fide iuſtificamur. Cæterum quia de ijs inferiꝰ multo plura dicturi ſumꝰ,iam tempus eſt, vt ſcripturis & rationibus quas pro hoc articulo ſtabiliendo Lutherus adduxit, reſpōdeamus. Prima igitͣ eſt.

LVTH. ❡ Scriptura ſic dicit Rom.1.& Abacuc.2. Heb.10. Iuſtus ex fide ſua viuet,nō dicit iuſtus ex ſacramentis viuet.

EPIS. ❡ Nullus horum locorum probat ſacramentis non conferri gratiam. Quæ res vt magis perſpicua fiat, ſingulos locos quadantenus excutiamus.

Abac.2. Primum apud Abacuc prophetā,vnde Paulus hanc ſcripturam mutuarit,ea ſic introducitur Oſtenderat illi viſionem quandam Deus, quam & aliquando perimplendam aſſeruit, voluit tamen eam interim expectari patienter. Si moram, inquit, fecerit,expecta illam quia veniens veniet hoc eſt,tandem haud dubie veniet. Deinde ſubdit, quod qui viſioni fuerit incredulus, non erit anima eius recta in ſemetipſo. Hoc eſt,non perdurabit recte agendo,ſed ſenſim probitate relicta, delabetur ad vitia. Iuſtus autem in fide ſua viuet hoc eſt, ex confidētia viſionis aliquando perimplēdę perſeuerabit in bona vita, hactenus pro Abacuc. Et ad eūdē ſēſū introducit eādem ſcripturam

ram Paulus ad Hebr. 10. Nolite, inquit, amittere confidentiam veſtram, quæ magnam habet remuneratione. Patientia em̄ vobis neceſſaria eſt, vt voluntatē Dei facientes reportetis promiſſionem. Adhuc em̄ modicum aliquantulumq; qui venturus eſt veniet, & non tardabit. Iuſtus autē meus ex fide viuet. Ecce quod ad confidentiam, hoc eſt, firmam expectationem rerum promiſſarum, Hebræos hic hortatur Paulus, quas & eoſdem tandem adepturos pollicetur, modo voluntatem Dei fecerint, & q contigerint interea patienter ſuſtinuerint. Quoniam haud dubie remunerator aduēturus eſt Chriſtus. Monet igit̄, ut iſtud cōſtanter ſperent, & in huius rei fiducia bonam alant vitam, nec deſiſtant bene agere. Nam iuſtū interim ex fide ſua victurū affirmat. Ad Rom. vero Paulus eandem citat, ut doceat ex Euangelio reuelari nobis iuſtitiam Dei. Nā poſtq̄ oſtenderit Dei iuſtitiā in Euang. reuelari ex Fide in Fidem, ſubdit: Sicut ſcriptū eſt: Iuſtus aūt ex Fide viuet, p inde ac ſi dixiſſet: Quū p Euang. iam cunctis innotuerit, id præſtitiſſe Deum, q̄d p prophetas ſuos erat olim pollicitus, iuſtitia Dei palam om̄ibus manifeſtatur, qui promiſſa ſeruat, & plane docet non fruſtra fuiſſe ſcriptum: Iuſtus ex Fide victurus eſt. Vides igit̄, vt nullus horū locorum agit Sacramenta nō cōferre gratiam. Sed & iſtud dilucidum eſt, q̄ nō ſola Fide præſtat̄ ſal9, hac inquā ſola, q̄ tam a ſpe, q̄̄ a charitate diſcriminatur. Nam in ĳs om̄ibus locis, vt ſatis liquet, pro ſpe fiduciaq; Paulus Fidem vſurpat, magis q̄ pro ſola credulitate. Adde q̄ Fidentem oportet identidem facere voluntatem Dei, quemadmodum ante recenſuimus ex 10. capit. ad Hebræos. Vides

Rom. 1.

Fides Paulo pro ſpe Fiduciaque ſæpius accepta.

Vides igitur iuſtum non eſſe, niſi qui preter fidē, ſpem etiam habuerit, ac dilectionem & opera. Et hæc fides apud Iacobum, vt diximus, cōſummata uocat̄. Neq; aliam Paulus intelligit, q̄ties fidei tribuit iuſtificationem. Nam illa q a ſpe, charitateq; diſcriminatur, quantauis ipſa fuerit, Paulus tamē eam nullius eſſe momenti credit, ſi recte operandi charitas ei defuerit. Si habuero, inquit, om̄em fidem, ita vt montes trāſferam, charitatē
.2Cor.13 aūt non habuero, nihil ſum. Aduerte quid dicat: Si habuero om̄em fidem. Qui dicit om̄em, nullā excipit, quantacunq; ea fuerit, q̄ non ſit perfecta charitate. Et is hoc dicit, cui Luth. innititur uel ſoli. Non poſſunt igit̄ prophetæ verba, de nuda fide, q̄ ſpem vel charitatem antecedit intelligi, ſed
Galat.5. de ea, q̄ per illas pficitur, & q̄ bonis conſummat̄ operibus, qualem & idem Paulus fidem vocat, q̄ per dilectionem operatur. Alioqui docent̄ & ij iuſtificari, qui vitijs illis foediſſime contaminantur, quibus & illic idem propheta, væ multiplex interminatur. Palam eſt itaq;, nec Paulum, nec
Abac.2. prophetam hunc de nuda fide fuiſſe loquutos, ſed de fide q̄ per dilectionem operatur. Interroga q̄s velis ex ijs qui ſe tibi confitebunt̄ adulteros eſſe, fraternæq; charitatis oſores, num Deo credant? Inuenies ex his pleroſq; reſpondere, plane ſe credere, moriq; potius velle, q̄ abnegare fidem, & tamen cōſtat eos, qui tantis inquinati ſunt vitijs, haudquaquam iuſtificatos eſſe. Sed iam veniamus ad ratiocinationem tuam. Scriptura, inquis, ſic dicit: Iuſtus ex fide ſua viuet. Non dicit iuſtus ex Sacramentis viuet. Quid inde colligis Luthe. q̄ Sacramenta non conferunt gratiā? Nihil oportet, nam ſatis intelligis neutrū etiam horum, hoc

eſt, nec

eſt, nec Abacuc, nec Paulum dixiſſe, quod iuſtus ex charitate viuet: Et tamen haud quaquam conſequitur, Ergo charitas non iuſtificat, vt taceat q̃ nullius põderis apud Dialecticos fuerit argumẽtum, ex mera procedens negatiua. Sed iam ad alteram ſcripturam reſpondeamus. Inefficax ex negatiuis illa

¶ Marci vltimo: Qui crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit. Qui autem non crediderit, condemnabitur, etiãſi baptizaretur. Neq; eñi baptiſmus ſaluat, ſed fides baptiſmi. LVTH

¶ Vides hic primum, ſalutem & iuſtificationem promiſſam credenti ſimul & baptizato, ita q; ſi quis baptizetur non autem credat, gratiam non aſſequatur, id quod tu prorſus affirmas. At nos retrorſum item aſſerimus, q; ſi crediderit qs quantum poſſibile fuerit, baptiſmum tñ recuſauerit, iuſtificatione carebit nihilominus. Neq; eñi cuiquam poteſt de ſuæ fidei magnitudine certius contingere teſtimonium, q̃ vt montes verbo dimoueat. Quod ſi tanta Fides non conferat iuſtificationis gratiam, exploratiſſimum cuiuis eſſe poteſt, neminem ſola Fide iuſtificationem adipiſci. Cæterũ is idem qui tanta Fide præditus eſt, gratia tamen carens, percipiat iam baptiſmi Sacramentum, nec ponat (vt aiunt) obicem, is haud dubie gratiã aſſequutus eſſe, & vere iuſtificari credendus eſt. Vides itaq; non Fidem ſolam, ſed Fidem cum Sacramenti perceptione, ſuſcipientem iuſtificare. Neq; eñ ſine Fide iuſtificari quiſquã poteſt, quũ ſine Fide impoſſibile ſit placere deo. Credere enim oportet ac credẽtem ad Deũ quia eſt, q̃d inquirentibus ſe remunerator ſit. Veruntamen hæc ſola fides non ilico præſtat gratiam, ſed Sacramentum recta Fide ſuſceptum, gratiam EPISC. Hebr. 11.

confert & iuſtificationem. Nam vt ait Paulus de Chriſto ſuam Eccleſiam ſanctificante. Munda-
Ephe 5 uit eam lauacro aquæ in uerbo vitæ. Porro nihil abſq; gratia mundat animam. Quamobrem neceſſe eſt lauacro aquæ cū verbo vitæ, baptiſmū ſuſcipientibus præſtetur gratia. Sequitur tertia ſcriptura quam citaras.

LVT. ¶ Rom.10. Corde creditur ad iuſtitiā, nō dicit, corpore Sacramenta ſuſcipiuntur ad iuſtitiā.

EPISC. ¶ Quid ſi non dicat? Ex qua te precor dialectica, ſtabilies hanc conſequutionem? Nō ita dicit, ideo nequaq̄ ita ſe res habet. Paulo ſuperius eadē vſus es dialectica. Non dicit, inquis, Iuſtus ex Sacramentis viuet. Idcirco non præſtāt vitā Sacramenta. Nihil miror Luthere ſi Scholaſticos inſectaris. Nā horū aures has ineptias ferre non poſſunt. Recte nimirum tuis opinionibus cōſuluiſti, cum & illorum, & Ariſtotelis item autoritatem eleuare ſtudueris. Nā tolle dialecticam, ſublata protinus erit facultas, aut ſubruēdi ꝙ falſum eſt, aut ſtatuendi veri. Tolle dialecticam, & oēs Andabatarum more gladios in tenebris ventilabimus. Si dialecticam ſuſtuleris, nihil mirabor quibuſdam hæc argumenta tua videri ſolida. Cæterum ſi dialecticā admiſeris, nemo nō ea cenſebit eſſe talia, qualia uere ſunt, hoc eſt, mera ſophiſmata. Nos vero dicimus corde credendum eſſe ad iuſtitiam. Qm̄ abſq; Fide nemo iuſtificat. Ex fide certe iuſtificatio noſtra ſumit initium. Sed ex charitate (quemadmodum ante diximus) vna cum bonis operibus, autore Iacobo, conſummationē acquirit. Quarta ſcriptura quam adducis.

Ridicula collectio

LVTH Rom.4. & Gene.15. Credidit Abraham deo, & reputatum eſt illi ad iuſtitiam.

¶ Pri-

¶Primū hic reſpondeo nō defuiſſe iā Abrahę opera, quibus Fides eius fieret conſummatior. Iam enim iuſſu Dei reliquerat terram ſuam, venitq; in regionem tam ſibi, quam ſuis incognitā, vbi tametſi multa fuiſſet perpeſſus, Deo tamen p varia loca conſtructis altaribus, ſacrificabat iugiter. Sed nec ob ingentem famem, quæ tum orta eſt, rediję in patriam, at in Aegyptum ſe recepit, vbi mox tam ingens ei diſcrimen obortum fuit, vt vel coniugis ſuæ caſtitas periclitaret̃, vel ſibi vitæ diſpendiū immineret, neq; tamen inter hæc aduerſa, Deo quicquam diffiſus eſt. Quum igitur ijs atq; alijs operibꝰ Deo iugiter placere ſtuduiſſet Abraham, quis non merito Fidem eius (q̃d & D. Iacobus teſtatur) cooperatam operibus fuiſſe, rurſumq; ex operibus Fidem illius conſummatam affirmabit? Sed inquies, nō ob aliud ei reputatum eſt, q̃ q̃d crediderit. Reſpondemus, hoc ſcripturas nuſquā aſſerere. Neq; eñ ſcriptura dicit propter nudā Fidem, aut ſolū ob id quia credidit reputatū ei eſſe ad iuſtitiā. Nos igit̃ Paulo credimus aſſeuerāti, q; ſi quis uſqueadeo Fidem habuerit, vt montes Fide ſua trāſferat, charitate tñ & bonis careat operibus, nō ob Fidem illum iuſtificatum iri. Atq; iſtud quantum ad Geneſis locū ſpectat ſufficere debere putamus. Porro, quantum ad illud ex Rom. 4. qm̃ Paulus illic tibi viſus eſt aſtruere, iuſtificatū Abrahā ſola fide ſine operibus. Nos illi D. Iacobum opponemus, q nō ſemel affirmat, Fidē abſq; operibus mortuā eſſe, quod & pluribus identidem confirmat argumentis, eodem vſus exemplo, quo Paulus, nempe Abrahæ. Neutrū horum, nemini bene Chriſtiano repudiare licebit. Nec ſatis erit, ſi dixeris hāc

EPISC. Fides operibus Abrahæ conſummatur.

Iacob. 1.

1. Cor. 13.

epiſtolam a nonnullis exiſtimatam non eſſe Iaco bi. Sic enim nec defuerunt(ſi Hierony. credimus) qui Pauli quaſdam epiſtolas negarēt ipſi9 fuiſſe, nempe duas quas ad Timo. ſcripſit, & alias item quas ad Hebr. & ad Titū. Nos vero, nec iſtis, nec tibi credimus, ſed orthodoxos patres ſequimur, & catholicam Eccleſiam, quæ nobis hanc pro Ia cobi dedit epiſtolam, quam ſi non receperis, non catholicum, ſed hæreticum te comprobabis. Ne mo inficiari poteſt, quin hæc epiſtola per eccleſiā approbata ſit. Quamobrem neq; licet cuiquam in dubium te reuocare, q̄d illic aſſeritur, nempe Fidem ſine operibus mortuam eſſe. Et rurſum: Videtis igitur, quoniam ex operibus iuſtificatur homo, & non ex Fide tantum. Quid dici potuit apertius? Atqui, dices hunc vnum locum theolo gos mordicus tenere, nihil prorſus curātes, quod tota alia ſcriptura Fidem ſine operibus commen det. Sed tibi reſpondebunt theologi, non id eſſe verum quod affirmas, nempe quod tota reliqua ſcriptura Fidem ſine operibus cōmendet, de qua mox diſſeremus. At primum oſtēdemus, quibus rationibus Iacobus hunc locum munierit, & q̄ dilucide, vt nemo ſubterfugere queat, quin ita ſe habeat res. Primum ait: Iudicium ſine miſericor dia erit illi, qui non facit miſericordiam, ad quod & exemplum de inope introducit, cui ſi quis bo- na verba dixerit, nec tamen illius inopiæ miſeri- corditer ſuccurrerit, is apud Deum carebit miſe- ricordia. Sermo quidem inopi dictus bonus eſt, ſed quia caret opere, nihil conducit. Et vt ſermo prolatus inopi, ſed opere carens, inanis eſt, ita & Fides (Iacobus ait) ſi non habeat opera, mortua eſt in ſemetipſa. Pro hac ratione aduertendū eſt,

Hieron.

Apta ſi- militudo inter Fi- dē & ſer monem.

Chri-

Chriſtum ob opera miſericordiæ iuſtificationē fuiſſe pollicitum. Date, inquit, eleemoſynam, & ecce omnia munda ſunt vobis. Ad iuſtificationē igitur ex operibus miſericordiæ duo exiguntur, nempe Fides, & opus. Confides oportet Deum operis tui remunerationem fore. Deinde ſi quicquam inopi propter Deum contuleris, ex ijs duobus oritur iuſtificatio tui. Vtrumq; concurrat necesse eſt. Neq; enim ſola fides tibi ſatis fuerit, niſi fueris opitulatus inopi. Sed neque opitulatio ſine Fide, te iuſtificare poteſt. Alterū ſine altero parū proderit. Credas quantumcunq; velis, non autē dederis, hanc munditiam haudquaquam conſequeris. Atque hoc eſt quod ait D. Iacobus, Fides ſi nō habeat opera, mortua eſt in ſemetipſa. Rurſum & hoc altera docet ratione. Si Fides quenq̄ abſq; operibus queat iuſtificare, Dęmones haud dubie iuſtificarentur, quum & ipſi Fidem habeant. Credunt eñ & contremiſcunt. Metuunt nimirum ipſam Dei maieſtatē, ſed non amāt, neq; venerantur, neq; boni quicquam operis in alios exercent. Ob id, idcirco reprobi ſunt apud Deū, quia dilectionis, & bonorum operum ſunt expertes. Quamobrem, & præter Fidem vt quis iuſtificetur, dilectio quædam exigitur, non otioſa, ſed operās. Adhuc & tertiam diuus Iacobus adijcit rationem, pro qua notandū eſt, quod Paulus nō ſimpliciter hoc molitur, quod Abraham abſque om̄i prorſus opere fuiſſet iuſtificatus, ſed q̄d ad eius iuſtificationem nihil præſtiterint opera legis. Arbitramur, inquit, hominem iuſtificari per Fidem ſine operibus legis. Ecce, non dicit abſq; operibus abſolute, ſed abſq; operib. legis. Quod ſi quis omino contendat, alibi fuiſſe de operibus

Lucæ 11.

Ad iuſtificationē ex operibus miſericordiæ duo concurrūt.

abſolute loquutum, debet tñ intelligi (quẽadmodum ex Auguſtino mox dicemus) non de operibus q̃ Fidem ſubſequuntur, ſed q̃ Fidem antecedunt. Vtcunq; fuerit, teſtatur Auguſtinus, hæreticos ex Pauli verbis anſam accepiſſe dicẽdi, q̃d Fides ꝑ ſeipſam ſufficiẽns eſt abſq; operibus ad ſalutem. De qua re & Petrus in epiſtola II. meminit dicens: In quibus nẽpe uerbis Pauli ſunt, quędam difficilia intellectu, q̃ indocti & inſtabiles deprauant, ſicut & cæteras ſcripturas ad ſuã ipſorum perditionem. Propter quod neceſſe fuit Spiritui ſancto, in ſcripturis hãc hæreſim alicubi refellere, q̃d & copioſe fecit per Diuũ Iacobum. Is igitur docet Abraham nõ ſola Fide iuſtificatum fuiſſe, ſed eius Fidem habuiſſe dilectionẽ & opera. Hactenus Auguſtinus.

Ex Pauli nis ỽbis anſã arripuere hæretici fidẽ ſolã iuſtificare ſtatuẽdi.

2. Pet. 3.

Vbi precor aduertas Auguſtinũ hæreſim appellare, ꝙ Fides ſine operibus iuſtificat. Sed nũc ipſum Iacobum audiamus. Sic enim ſcribit: Vis autem ſcire o homo inanis, quoniam Fides ſine operibus mortua eſt. Abrahã pater noſter, nõne ex operibus iuſtificatus eſt, offerens filium ſuum Iſaac ſuper altare? Vides, quoniam Fides cooperabatur operibꝰ illius, & ex operibus Fides con ſummata eſt. Sed aduerte, quã ſtudioſe meminit eiuſdem ſcripturæ, cui Paulus potiſſimum innititur. Et ſuppleta eſt, inquit, ſcriptura dicẽs: Credidit Abrahã Deo, & reputatum eſt illi ad iuſtitiam, & amicus Dei appellatus eſt, nẽpe quia dilexit nõ otioſe. Et adhuc ingeminat. Videtis, inquit, quoniam ex operibus iuſtificatur homo, & non ex Fide tãtum. Præter hæc quia Rhaab meretrix, quibuſdam uideri potuit, ſola Fide iuſtitiã fuiſſe conſequuta, nempe ꝙ exploratoribus tam

Iacob. 2.

Ioſue 2.

celer-

celerrime crediderat. Oſtēdit & eam, ſine operibus fuiſſe iuſtificatam, dicens: Similiter & Raab meretrix nonne ex operibus iuſtificata eſt? ſuſcipiens nuntios, & alia via eijciens? Sicq́ tandem Iacobus cōcludit. Sicut enim corpus ſine Spiritu mortuum eſt, ita & Fides ſine operibus mortua eſt. Cæterum vt aperte monſtremus aſſertionem Lutheri, qua totam reliquam ſcripturam aſſerit Fidem ſine operibus commendare, veritatis expertem eſſe, nonnullas in medium ſcripturas afferemus, quæ plane teſtabuntur, neminem (ſaltem adultum) abſq́ operibus iuſtificatum iri. Primū illud occurrit Matth. 7. Non omnis qui dicit mihi Domine Domine, intrabit in regnum cælorū, ſed qui facit voluntatem patris mei qui in coelis eſt, ipſe intrabit in regnum coelorum. Quid hic dicis Luthere? Certum eſt nemini iuſtificato ianuas regni coeleſtis occludendas eſſe. At Chriſtus affirmat neminē eas ingreſſurum, niſi qui fecerit opera. Verū eſt igiť, q́ ait Iacobus. Ex operibus iuſtificať homo & non ex Fide tantum. Et rurſum illic Chriſtus in ſuæ concionis calce dicit. Omnis qui audit verba mea hæc, & non facit ea, ſimilis erit viro ſtulto, qui ædificauit domum ſuam ſuper arenam. Ecce non eſt ſatis ad iuſtificationē credere verbis Chriſti, niſi pariter ipſa pſeceris. Oportet ēm vt facias ea, alioq nulla tibi Fides ſufficiet, ſed ſup arenam ædificeas, ruiturumq́ protinus eſt, quicquid moliris. Ad hæc Mat. 6. Si non dimiſeritis hoībus, nec pater veſter dimittet vobis peccata veſtra. Credas quantūcunq́ velis Luthere, ſi tū fratri non ex animo remiſeris ob errata veniam petēti, nec tu iuſtificaberis a Deo. Nam hic ad iuſtificationem vtraque concurrat

Fides ſine operibus corpus ſine ſpiritu.

II.

III.

neceſſe eſt,nempe, Fides & iniuriæ fraternæ remiſſio,neque altera ſine altera quicquam prode-

IIII. rit.Quamobrem(quod Iacobus ait)certiſſimum eſt,nec ſola Fides,ſed Fides vna cum operib. iuſtificat.Præter hæc Matthæi.5.Chriſtus ait:Niſi abundauerit iuſtitia veſtra plus ꝗ Scribarum & Phariſæorum, non intrabitis in regnum cælorũ. Sed & exploratiſſimum eſt, Chriſtum hic de iuſtitia operum fuiſſe loquutum, quum infra pluribus doceat exemplis,quibus in rebus noſtra,hoc eſt Chriſtianorum iuſtitia debeat eſſe copioſior. Quam ſane iuſtitiam ſi non exhibuerimus,nobis in cæleſte regnum aditus negabitᷓ. Non igitur ſo

V. la Fide,ſed ex operibus,vna cum Fide iuſtificamur.Sed & Lucæ 12.teſtatᷓ Chriſtus,ꝙ ſeruus ſciens voluntatem Domini & non faciẽs,plagis ua

VI. pulabit multis.At qui plagis vapulare meretᷓ iniuſtus eſt.Neq; igitur ſcripturarum notitia, neq; Fides earũ quenq̃ iuſtificat. Cæterum iã & Paulum ipſum quid ſuper hac re dicat audiamus. Is

Rom.2. nimirum apud Rom.affirmat, Deum cuiq; redditurum ſecundum opera ſua. Ecce Luthere, vt in te regeramus argumentum tuũ, non dicit hic,

VII. Secundum Fidem,ſed ſecundũ opera cuiq; redditurum.Et rurſum idem Paulus ait: His quidẽ qui perſeuerantes in benefaciendo,gloriam & honorem & immortalitatẽ quærunt, vitam æternam. Ecce merces bonorũ operum vita æterna,q̃ nul-

Merces bonorũ operũ vita ęterna.

VIII. lis niſi iuſtis dabitur.Et paulo poſt:Gloria & honor & pax om̃i operanti bonum.Et ad Hebræos quoq; 10.dicit: Patientia vobis opus eſt, vt vbi voluntatẽ Dei peregeritis,reportetis promiſſionem.Ecce promiſſionis illi fient participes, qui volũtatem Dei perimpleuerũt. Et itẽ ad Heb. 6.

Non

Non eñ iniuſtus eſt Deus,vt obliuiſcatur operis
veſtri,& laboris ex charitate ſuſcepti. Et ioãnes IX.
epiſtola 2.nos hortatur.Ne perdamus, inquit, q̃ X
operati ſumus,ſed vt mercedem plenam recipia
mus.Sed ad Paulum redeamus. Non eñ audito-
res legis,inquit,iuſti ſunt apud Deum, ſed facto- XI.
res iuſtificabuntur. Hanc ſcripturam in reſolutio
nibus tuis contra concluſiones Eckianas, tu trun Roma.2.
catim obijcis tibi. Nam omiſſa priori particula
nempe hac:Iuſti ſunt apud Deum, recenſes eam
in hunc modum.Non auditores legis, ſed facto-
res iuſtificabuntur, & addis gloſſam tuam, ſcil.
reputantur iuſti, non autẽ per opera iuſtificãtur.
Quũ tamen aperte neget Paulus,ſolos auditores
quantumuis crediderint,iuſtos apud Deum eſſe,
niſi pariter & ſecundũ iuſtitiæ legem operentur.
Similibus item verbis Iacobus ait:Eſtote facto- XII.
res verbi & non auditores tantum, fallẽtes voſ- Iacob.1.
metipſos. Et infra.Nõ auditor obliuioſus factus,
ſed factor operis,hic beatus in facto ſuo erit.Rur
ſum Paulus ad Rom.8.Si ſecundũ carnem vixe- XIII.
ritis,moriemini.Si autẽ Spiritu facta carnis mor
tificaueritis,viuetis.Ecce vitam,hoc eſt iuſtifica XIIII
tionem pollicet̃ ijs,qui facta carnis mortificaue
rint.Ad hæc,ad Galat.5.In Chriſto Ieſu,neq; cir
cuncifio, neq; p̃putium aliquid valet, ſed Fides XV.
q̃ per dilectionem operat̃. Ecce non ſola Fides,
ſed cui coniuncta eſt dilectionis operatio, valet
ad iuſtificationem.Nã,cui poteſt obtingere ma-
ior Fidei virtus,ſi de Fide loquamur ſola, q̃ꝫ qui
prophetiæ donum acceperit, dæmonia quin etiã
eiecerit,ac multas alias in Chriſti nomine fece-
rit virtutes,& tñ eiuſmodi pleriq;,quia bonis ca
ruerunt operib.a Chriſto reijcient.Multi, inq̃t, XVI

dicent mihi in illa die, Domine Domine, nõne in
Matth.7 nomine tuo prophetauimꝰ? & in nomine tuo dæ
monia eiecimus? & in nomine tuo virtutes mul-
tas fecimꝰ? & tunc confitebor illis, quia nunquã
noui vos. Diſcedite a me omnes qui operamini
iniquitatem. Ecce quia bona defuerunt illis ope-
ra (quanquam inſigni fide præſtiterint) non iuſti-
ficationem, ſed damnationem potius meruerunt.
Perſpicuum igitur ex ijs cuiuis eſſe poteſt, nõ ſo-
lam fidem, (quæ virtutum Theologicarum in or
dine prima eſt) ad iuſtificationem cuiuſpiã ſuffice
re, ſed opus eſſe præterea operatrice charitate, ni-
mirum vt ſit Fides, quæ iuxta diuum Paulũ, per
dilectionem operatur, & quæ iuxta Diuum Iaco
bũ, ex operibus conſũmatur. Ignoſcat mihi Lec-
tor, quod in citandis ſcripturis prolixior fuerim.
Nã ideo feci, quod Lutherus hoc Theologis ob-
Luthe. de iecit, quod vnum hunc locum D. Iacobi, nẽpe Fi
theologis dem ſine operibus mortuam eſſe, mordicꝰ teneãt
egregie quũ (vt ipſe nõ veretur aſſerere) tota reliqua ſcri
mititus. ptura Fidem ſine operibus cõmendet. Quod an
verum ſit ex ijs quæ citauimus intelligi poteſt.
Tradit nimirum Auguſtinus, libro de Fide & o
peribus, hanc ipſam opinionem (cui iam ſubſcri
pſit Lutherus) exortam olim in Eccleſia fuiſſe ex
epiſtola Diui Pauli ad Romanos male intellecta
conſtare tamen erroneam eſſe, atq; id potiſſimũ
ex alijs Epiſtolis, Diui Petri, Ioannis, Iacobi, Iu-
dæ. Sed Diui Auguſtini verba (ſi quis forte requi
rat) adijciam. Quoniam, inquit, hæc opinio tũc
fuerat exorta, aliæ Apoſtolicæ epiſtolæ Petri, Io-
annis, Iacobi, Iudæ, contra eam maxime dirigũt
intentionem, vt vehementer aſtruant Fidem ſine
operibus non prodeſſe, ſicut etiã ipſe Paulus, non
quamli-

quamlibet fidem, qua in Deum creditur, ſed eam ſalubrem, planeque Euangelicam diffiniuit, cuius opera dilectione procedunt. Vnde illam Fidem quæ ſufficere ad ſalutem quibuſdam videtur, ita nihil prodeſſe aſſeuerat, vt dicat: Si habeam omnem fidem, ita vt montes transferam, charitatem autem non habeam, nihil ſum. Vbi autem fidelis charitas operatur, ſine dubio bene viuitur. Plenitudo enim legis eſt charitas. Vnde euidenter in ſecunda epiſtola ſua Petrus, quum ad vitæ morumque ſanctitatem hortaretur, mundumque iſtum tranſiturum prænunciaret, coelos vero nouos, & terram nouam expectari, quæ iuſtis habitanda traderetur, vt ex hoc attenderent, qualiter eos oporteret viuere, & habitatione illa digni fierent, ſciens de Apoſtoli Pauli quibuſdam ſub obſcuris ſententijs, nonnullos iniquos accepiſſe occaſionem, vt tanquam ſecuri de ſalute, quæ in Fide eſt, bene viuere non curarent, commemorauit quædam ad intelligendum difficilia eſſe in epiſtolis eius, quæ homines peruerterent, ſicut & alias ſcripturas ad proprium ſuum interitum, quum tamen & ille Apoſtolus, de ſalute æterna (quæ niſi bene viuentibus non daretur) eadem ſentiret quę cæteri Apoſtoli. Hæc Auguſtinus. Ex quibus verbis multa licebit annotare. Primũ emerſiſſe quondam hanc Lutheri opinionem in Eccleſia, nempe Fidem ſine operibus quemuis iuſtificare poſſe. Alterum quod huic opinioni ex inſtituto contradicunt catholicæ Petri, Ioannis, Iacobi, & Iudæ epiſtolæ.

Ex Aug. verbis multa notatu digna.

I.

II.

III.

Tertium quod nec ipſe Paulus quamlibet Fidē (qua in Deum creditur) ſufficere ad iuſtificationem putat, ſed euangelicam illam, cuius opera ex di-

ex dilectione procedunt. Quartum, ꝙ Paulus illã Fidem, q̃ ſufficere ad ſalutem quibuſdam videt̃, aſſeuerat vſqueadeo nihil prodeſſe, vt dicat: Si habeam om̃em Fidem, ita vt montes transferã, charitatem aũt non habeam nihil ſum. Poſtremum, ꝙ Petrus aduertẽs quoſdam ex illis Pauli

V verbis occaſionem erroris accepiſſe, vt tanq̃ de ſalute (q̃ in Fide eſt) ſecuri, bene viuere non curarent, diligentius ad morum vitæque ſanctitatem cũctos adhortabat̃. Quo magis admiror Luthe. qui cõtra concluſiones Eckianas, concluſione 7. tam impudenter aſſerit, q̃d Fides ſine opere, nullo periculo prædicat̃, quũ inde maxima pars hominum errandi ſumat occaſionem. Minima de operibus cura eſt, ſed Fide & imploratione diuinæ clementiæ ſub hora mortis quiſq; ſe putat iuſtificandum. Cæterum dicet quiſpiam: Quid ergo dicemus ad Paulum, qui tantopere Fidẽ magnificat? Profecto ſane intelligendus eſt, & omnino cum D. Iacobo conciliandus. Neq; enim hos inter ſe diſſidere, neque horum alterutrum nõ dixiſſe veriſſima, cuiuis opinãdum eſt. Paulum tñ obſcure fuiſſe loquutum ex epiſtola Petri didicimus. Sic igitur Auguſt. ambo inuicem cõciliat.

Impia Lutheri vox.

Non ſunt, inquit, ſibi contrarij duorum Apoſtolorum ſentẽtiæ Pauli & Iacobi, quum dicit vnꝰ iuſtificari hominem ſine operibus; & alius dicit inanem eſſe Fidem ſine operibus, quia ille dicit de operibus, q̃ Fidem præcedunt. Iſte autem de operibus q̃ Fidem ſequunt̃, ſicut etiam ipſe Paulus multis in locis oſtendit. Hæc Auguſt. libro quæſt. 83. Hactenus pro ſcripturis quas Lutherus attulit diluendis, iam quam validæ rationes eius fuerint, experiamur.

Q̃uo paulus Iacobuſq; ſibi conciliandi.

RATIONE.

¶ Quia in omni Sacramēto eſt verbum promiſſionis diuinæ, quod affirmatiue promittit, & exhibet gratiam Dei, ei qui ſuſcipit Sacramentū. Vbicunq; aūt Deus promittit, ibi exigitur Fides audientis, ne Deum faciat mēdacem ſua incredulitate, quare in Sacramentis ſuſcipiēdis, neceſſaria eſt Fides ſuſcipientis, q̄ credat id q̄d promittitur, ſic baptiſmus datur in verbo iſtius promiſſionis: Qui crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit. Ergo neceſſe eſt, vt baptizandus credat ſe ſaluum fore, vbi baptizatus fuerit, alioquin Deum in ſua iſta promiſſione facit mendacem, quod eſt horrendum.

LVTH

¶ Principio negamus tibi, q̄d in omni Sacramento eſt verbum promiſſionis diuinę, q̄d affirmatiue promittit & exhibet gratiam Dei, ei qui ſuſcipit Sacramentum: Nam Sacramētum (quēadmodum ipſe tui oblitus paulo inferius memoras) complectitur verbum & elementū, & hæc duo ſufficiunt ad completam Sacramenti rationem. Neq; verbum iſtud ſemp eſt promiſſorium id quod ex Sacramētis ab Eccleſia receptis apertiſſime liquet. Sacramentum enim baptiſmatis, non illud verbum cōplectitur quod tu recenſes, Qui crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit: ſed hoc eſt verbū Sacramenti baptiſmatis. Ego baptizo te, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, & iſtud non illud, gratiam confert. Sic & in Sacramento poenitentiæ, non illud eſt verbū quod ipſe memoras, nempe: Quodcunq; ligaueris ſuper terram, ſed aliud, Nimirū hoc. Ego abſoluo te &c. & iſtud, non illud gratiam confert. Hic tibi forte videbor pluſculum, q̄ neceſſe fuerit

EPISC.

In omni Sacramēto v̄bum eſſe diuinæ promiſſionis negandū

Sacramētū cōplectit̄ v̄bū & elemētum.

rit in ſermone cautior. Verum ita nos admonet Auguſtinus, vt ad certam regulam loquamur. Ego nimirum hic ſermonis obſeruantior ſum ꝙ videam te moliri nouam quandam ſacramentorum nobis rationem tradere. Quā ſi ſequeremur, ſuborietur & alius poſt te, qui recentiorem aliam excogitaret. Atqꝫ ſic Eccleſia uento quouis inconſtantior efficeretur, ſi toties mutaret ſeſe quoties mobilitas ingeniorum res nouas commentaretur. Nos veſtigijs patrum libenter & firmiter inhæremus, a quibus nec latum (quod aiunt) vnguem diſcedere volumus. Vos autem qui nouitatibus eiuſcemodi ſtudetis, diſputationes veſtras (quod & ait Hieronymus) multorum errore conuoluitis. Apud nos plurimum refert, quibus ad conficienda ſacramenta, verbis vtamur, & nos ijſdem quibus vtimur verbis, præſtari gratiam non dubitamus. Cæterum vt tibi donemus, oportere illum qui ſacramentum aliquod ſuſcipit, verbo diuinæ promiſſionis credere, quid tū inde conſequitur. Nequaquam id quod tu putas, nēpe ꝙ Fides iſta iuſtificat, non ſacramentum. Quo enī argumento, iſtud quæſo colligis? Iſto ne? Habet Fidem qui ſuſcipit Sacramentum, ergo Fide, nō ſacramento iuſtificatur. Nimis quā inualida mihi viſa eſt hæc argumentatio Luthere, ni prius oſtēderis omnem Fidem (quantulacunque ea fuerit) iuſtificare poſſe, id quod ex ante diſputatis liquido conſtat eſſe falſiſſimum. Habent nimirū illi ſidem, & ingentem ſane, de quibus Chriſtus ait ꝙ in ſuo nomine prophetauerint, & demonia eiecerint, atqꝫ virtutes fecerint plurimas, & tamē iuſtificati minime fuerunt. Sed ijdem ipſi quum ad ſacramentum baptiſmatis acceſſerint obicem ex

Nouā ſacramēto rū rationē tradidit Luth.

Matth. 7.

parte ſua nullam ponentes, protinꝰ (vt baptiſma ſuſceperint) mox efficiuntur iuſti. Hic tu reſponde mihi, Fides eorum hanc iuſtitiam præſtitit? an baptiſma potius? Si baptiſma dixeris, ſatis eſt, hoc ipſum eſt quod cupimus. Nempe, quod baptiſma confert gratiam. Sin Fidem aſſerueris, Quur igitur quum ipſi iam nihilo cumulatiorem Fidem habeant, quam pridem habuerunt, nõ fuerant ante ſimiliter iuſtificati.

¶ Sic in Sacramento poenitentiæ datur abſolutio in verbo iſtius promiſſionis: Quodcunq; ligaueris ſuper terram, ligatum erit & in coelis. Quare oportet vt abſoluendus credat, & non dubitet ſeſe vere abſolui in coelis apud Deum, dum abſoluitur in terris per Sacerdotẽ ne Chriſti promiſſionem mendacem faciat. LVTH

¶ Et hic item a via quam longiſſimus aberras. Neq; illorum verborum virtute, quiſquam a peccatis ſoluitur ſed iſtorum potius: Quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis. Nam his cuncti ſacerdotes abſoluendi poteſtatem accipiũt, neque tamen iſta ſunt, quibus præſtatur abſolutionis gratia, ſed alia, nempe: Ego abſoluo te in nomine Patris & Filij & Spiritusſancti. Porro quã tum interſit inter priores duas ſententias, & quur hanc ad peccatorum abſolutionem pertinere, illam ad alia vincula tollenda magis opinatũ fuerit, mox dicemus, quum fuerit de indulgentijs ſermo. Sed hic qua ratione probas, hoc Sacramento conferri gratiam? Si non alia, quam quæ a nobis ſuperius recenſita eſt, nihil prorſus agis. Non eñ cõſeqtur: Suſcipiens hoc Sacramentũ oportet credat ſe vere abſolutum eſſe, ergo Fides hæc eſt ſola quę gratiã pręſtat, nõ autẽ ipſum ſacramentũ. EPISC.

Quibus verbis pręſtatur abſolutionis gratia

Hæc

Hæc vtiq; collectio nullius eſſe momenti poteſt, niſi prius oſtenderis Fidem om̃em vel minimã, per ſeſe quemlibet iuſtificare poſſe, ꝙ tamen eſſe falſum ex prioribus apertiſſimum eſt.

LVTH. ¶ Sic in Sacramento panis datur corpus Chriſti, in verbo iſtius promiſſiõis: Accipite & manducate, hoc eſt corpus meum, q̃d pro vobis tradetur. Oportet ergo manducantem omnino & firmiter credere, corpus Chriſti non tantum pro alijs, ſed & pro ſe datum eſſe, & ſanguinem Chriſti pro ſe fuſum in remiſſiõem peccatorum, ſicut verba promiſſionis aperte ſonant, alioqui irridebit promiſſionem iſtam Chriſti, & iudicium ſibi manducabit.

EPISC. ¶ Tu Sacramentum panis appellitas, vt tuam hæreſim (de panis ſubſtantia manente) ſtatuas, quum neminem habeas ex Patribus, qui tecum hoc aſtruat, ſed concorditer om̃es affirment, facta conſecratione, non manere panis ſubſtantiã. Et vt de cæteris ſileam. Auguſt. (cuius tu nõ ſemel facis mentionem) ſermone 28. ſuper Lucam ſic ait: Quum de Sacramentis tractarem, dixi vobis, quod ante verba Chriſti q̃d offertur, panis dicitur, vbi Chriſti verba deprompta fuerint, iam non panis dicitur, ſed corpus appellatur. Quare ergo in oratiõe dominica, q̃ poſtea ſequitur, ait? Panem noſtrum. Panẽ quidem dixit, ſed ἐπιούσιον dixit, hoc eſt ſuperſubſtantialem. Non iſte panis qui vadit in corpus, ſed ille panis vitæ æternæ qui animæ noſtræ ſubſtãtiam fulcit. Ideo ergo Græce ἐπιούσιον dicitur. Hoc Auguſt. Quo quid apertius dici poteſt? Non manet ergo panis ſubſtantia. Id quod non modo patrum teſtimonijs, verumetiam argumẽtis inuictiſſimus Rex

Facta cõſecratiõe non manet panis ſubſtãtia

noſter

noſter ſua diſputatione contra te firmauit. Tu tñ ſcripturis,hanc inſanam tuam opinionem defendis,aſſerens ſcripturas hoc Sacramẽtum panem ſæpe vocare.Sed eſto,ſcripturæ panem vocent. Nunquid non & ſcriptura quoque verbum Dei, panem vocat?Et Chriſtus item ſeipſum panem appellat?quum tamen neq; is,neque illud, eiuſmodi panis ſit,q̃ quotidie veſcimur,ſed & manna panis dicebatur, nec tamen ex frumenti granis ipſum erat cõfectum,vti noſter panis eſt, quẽ indies edere ſolem9. Adde ꝙ ſcripturis etiam panis appellatione venit,quicquid ab hominibus edi conſueuit;licet ex granis haudquaquã ſit confectum.Quanquã igitur ſcripturę,panem hoc Sacramentum vocent, non oportet, vt iam eiuſdẽ ſubſtantiæ panis ideo ſit atq; prius fuerat. Multa enim in ſcripturis nomen haudquaquam mutãt, q̃ mutarunt ſubſtantiam,vt exempli gratia: An non legis in ſcripturis,Serpentem ex Aaron virga factum, virgam dici? quum tamen virga nõ tum eſſet,ſed verus Serpens. Deuorauit, inquit, virga Aaron virgas eorum. Neque enim virga potuit deuorare, ſed Serpens ex virga factus, magorum ſerpentes deuorauit. Vt igitur hic, id q̃d vere ſerpens erat,virga dicitur,propter priorem nomenclaturam,ita & in Sacramento altaris, id q̃d uere corpus eſt Chriſti,panis tñ vocabulo,tã propter ſimilitudinẽ panis,q̃ propter nomẽclaturam priorem,adhuc nõ deſijt noiari. Cæterũ q̃d ais,in Sacramento panis,dari corpus Chriſti, in ṽbo iſtius promiſſiõis:Accipite &mãducate, hoc eſt corpus meũ q̃d pro vobis tradet̃, id accuratius nobis excutiendũ eſt.Quũ eñ in omni Sacramẽto, vis eſſe promiſſionis verbũ,q̃ promiſ-

Regis hẽrici diſputatio.

Vocabulũ panis in ſcriptuis varie rceeptũ.

Exod. 7.

Apta cõparatio.

ſionis verbo, te precor hoc Sacramentū cōfici putas? Habet nimirum hoc Sacramentum, a reliqs diſcrimē peculiare, nempe, ꝙ iſtud prius in ſe cōficitur, q̄ adminiſtretur, reliqua vero nō ſeorſum fiunt & adminiſtrantur, ſed ipſa eorum adminiſtratio, confectio quoq; eſt. Quamobrem, ſi ad veram Sacramenti rationem, verbum promiſſionis tribuas, cui ſi conſecraturus non credat, nihil omnino iuxta te ſiat, neceſſe eſt. Si dixeris, hoc verbum eſſe, videlicet, quod pro vobis tradetur, aut iſtud, qui pro vobis effundetur. Vtrunq; horum ad recipientem pertinet, non ad conſecrantē. Nam his promiſſionibus credendū eſſe vis, quatenus is, qui Sacramentum hoc accipit, gratiā itē ex fide ſua percipiat. Sed nihil hoc ad quæſtionē noſtram. Nos enim quærimus de verbo promiſſionis, cui conſecraturus inniti debeat ſua fide. Si dixeris, huic verbo, videlicet, Hoc facite in meā commemorationem. At hoc verbo, per te, Chriſtus nihil promittit, ſed tantum præcipit. Agnoſce tua. Conſtes tibi. Sic enim aſſeris in execrando libello tuo de captiuitate Babylonica, vbi Sacramentum ordinis tractas. Nihil, inquis, hoc verbo Chriſtus promittit, ſed tantū præcepit fieri iſtud in ſui memoriam. Vbi eſt ergo verbum promiſſionis? Quod ſi nullum inuenire valeas, iam tibi perijt huius Sacramenti ratio. Ad hæc, multi ad hoc Sacramentum accedunt, qui nunquam audierūt hoc promiſſionis verbum, de quo tu loqueris. Et tamē credūt illic eſſe verū corpus Chriſti. Quid igit opinaris? Nū iſti gratiā ex hoc Sacramēto reportabūt, quoties idipſū ſuſceperit? Reportabūt haud dubie. Et tamē illud promiſſionis verbum, ante nō audierunt. Non eſt igitur integrum quod aſſeris.

aſſeris. Niſi quis verbo promiſſionis credat, gratiam ex Sacramento non aſſequetur. Præterea q́ ſuſcipiunt hoc Sacramentum, vt plurimū̃ anteaquam acceſſerint, ſunt a peccatis ōnibus per pœnitentiæ Sacramentum abſoluti, quid ſi nunc nō expectent ex hoc Sacramento nouam expiationē propterea quod iam vere credunt (vt & iuxta te vere debent credere) ſe penitus abſolutos? Num propterea nullam ſunt gratiam hi accepturi? Cæterum, quia verbo promiſſionis huic, tantum tribuis. Quid, te quæſo, ſi tale verbū̃, quale tu iactitas, non illic repertum ſit? Num, vt hoc conſtiterit, corruet protinus, & euaneſcet omnis hæc cogitatio tua? Certe Grecus codex (ad quem tu ſępe fugis) nihil habet eiuſmodi. Lege Paulum. Non illic inuenies, quod pro vobis tradetur, ſed quod pro vobis frangitur de præſenti, non de futuro. Sed tu quoties tuo quadrantius inſeruiant inſtituto, nunc Græcis, nūc Latinis vteris, q̃ nobis imponas facilius.

¶ Ex quibus euidens eſt, neceſſariam eſſe Fidem ſuſcepturo Sacramentum, qua credat ſe conſequuturum id, quod Sacramentum promittit & donat, vt ſit verum ſic, quod dicitur: Non Sacramentum, ſed Fides Sacramenti iuſtificat. LVTH

¶ Et quis negat Fidem neceſſariā eſſe ſuſcepturo Sacramentum, quum Paulus dicat: Accedētem ad Deum oportet credere. Et ſine Fide impoſſibile eſt placere Deo. Cæterum q́ niſi quis explicitam, verbo peculiari promiſſionis ad Sacramētum ſpectanti, Fidem habuerit ipſo momento q̃ Sacramentū ſuſcipit, nullam inde referet gratiam nō credo, niſi tu fortiorē probationē attuleris. At qui dicis, Alioqui Deū in ſua promiſſione mēda- EPIS C. Hebr. 11

cem facit. Nihil oportet. Neque enim mendacem facit Deum in ſua promiſſione, niſi qui negauerit Deũ præſtare, q̃ promiſerat: At ſimplex quiſpiam idiota & illiteratus, qui nunq̃ audiuit hoc promiſſionis verbum, credit tñ in Deum, nihil explicite cogitans de verbo promiſſionis huius, qñ ſuſcipit hoc Sacramentum, non negat Deum præſtaturum, q̃d promiſerat, ac propterea ne deum ipſe mendacem cõſtituit. Tu vero Luthere, potius Deum mendacem efficis, qui gratiam negas ex Sacramento conferri. Deus eñ ſalutẽ, hoc eſt iuſtificationis gratiam pollicet̃ ei, quicunque
Marc. 16 cum fide baptiſma ſuſceperit. Qui crediderit, inquit, & baptizatus fuerit, ſaluus erit: Tu igitur q confiteris non qualemcunq; Fidem ad ſalutem ſufficere, & negas id quod deeſt ad iuſtificationẽ fidei, p Sacramẽtum ſupplere poſſe, tu profecto Deum hauddubie mendacem conſtituis, quum ipſe cuicunq; vel puſillam habenti fidem, modo baptizetur, ſalutem eſt pollicitus. Poteſt equidẽ tanta Fides eſſe cuipiam, & tam frugifera, vt vel ſine baptiſmo laticis iuſtificet̃, quemadmodum latroni contigit, qui inter ſummos corporis ſui
Fides latronis. cruciatus, aduerſus cõſortem ſuum Chriſti negotium egit, quem & petiјt ſui memorem fore, quũ eſſet regnum ſui patris conſequutus. Is ingentem ſane & admirabilem habuit fidem q̃ per dilectionem operabatur, qua vel ſola abſq; baptiſmate iuſtificatus eſt: Sed qs poteſt certus de ſeipſo eſſe, quod ad hanc fidei menſuram & conſummationem peruenerit? Dicas quicquid velis. Nemo poteſt ſup hac re cert9 eſſe, niſi cui fuerit hoc ipſum reuelatum. Propterea voluit immẽſa Chriſti benignitas, vt qm̃ nemo p ſolam Fidẽ de ſua iuſtificatione

Nemo niſi diuinitus cert9 eſſe poteſt ſe ſola fide iuſtificari.

catione poterit certus eſſe, iam p Sacramenta ſuppleretur quicquid fidei ſufficientiæ defuerit. Ad hęc, alterum horum neceſſe eſt confiteare, aut q̃d ante baptiſmatis lauacrũ, quiſquis accedẽs, tantam habeat Fidem, vt priuſquã abluatur iuſtus fiat, aut quod fidei (ſi quis in ea defectus fuerit) p ſuſceptionem Sacramenti ſub ipſo lauacro iuſtũ augmentũ a Deo ſuppeditet̃. Si primum dixeris, reclamabunt tibi ſcripturæ, q̃ pleroſq; teſtantur Fidem habuiſſe, ſed citra menſuram iuſtificationis. Sin poſterius cõceſſeris, hoc pro nobis abunde facit. Nam ſi p baptiſmatis lauacrum quis tm̃ argumentũ Fidei conſequat̃, q̃d ſuę iuſtificationi ſufficiat, quis non videt ab hoc ſacramento gratiam conferri, ſine qua nemo iuſtificatur. At, inquis, non ſacramentũ, ſed Deus hoc argumentũ præſtat. Certe, & nos hoc ipſum confitemur. Neque enim credimus ſacramenta gratiam efficere poſſe, ſed Deum infallibiliter gratiam abs ſe creatam infundere, quoties pia fide quiſquam ſacramenta ſuſceperit. Cæterũ iam dialecticam tuã audiamus. Neceſſaria, inquis, eſt fides, ſuſcepturo ſacramentum, quare non ſacramẽtum, ſed Fides ſacramenti iuſtificat, Eiuſmodi nimirũ eſt hæc argumentatio tua, ac ſi diceres, Neceſſarius eſt homini patrem habituro, ſolis influxus, quamobrẽ non pater, ſed ſol homini præſtat vitam. Nam vt ſol nõnihil facit ad hominis generationem (nec tamẽ ſe ſolo poteſt hominẽ procreare) ſic & puſilla Fides nonnihil confert ad gratiam conſequẽdam, nec tamen ſe ſola poteſt (abſq; ſacramẽti adminiculo) gratiam præſtare. Quoties igitur cum puſilla Fide, Sacramentum ad iuſtificationis gratiam cõcurrit, non ſoli Fidei (quæ certe cauſa re-

Supplet a Sacramẽtis q̃d fidei defuerit.

Luth. vndequaq; cõſtrict9

motior eſt)tribuendus eſt effectus,ſed Sacramen to potius,vtpote cauſæ magis peculiari.

LVTH ¶ Quū enim in omni Sacramento ſit verbum Dei,vt dicit B. Auguſtinus ſuper Ioannē accedit verbum ad elementum & fit Sacramētum. Vbicunq; autem verbum Dei eſt, ibi Fides hominis in ipſum requiritur. Multi enim Sacramentum ſuſcipiunt & tamen non iuſtificantur, ſed magis damnanť,quia ſine Fide ſuſcipiunt. Sola ergo Fides iuſtificat, vt pdictæ autoritates probauere.

EPIS. Hæretico rum mós ¶ Sic ſemper facere ſoletis,nimirum quū veſtris hæreſib. ſacrorum autorū teſtimonia ſuffragari quicquam poſſunt,libenter ipſa citatis; Verum ſi qui vobis aduerſentur, contēnitis ea prorſus,& floccifacitis. Placet tibi iam Auguſt. quod

Auguſt. dixerat: Accedit verbum ad elementum & fit Sacramentum. At cur non etiam placet quod ſequitur,vnde,inquit,iſta tāta virtus aquæ, vt Corp9 tangat & cor abluat,niſi faciente verbo. Cernis hic quam dilucide teſtetur Auguſtinus,ſacramētum ex verbo ſimul & elemento conflatum, vim quandam habere cordis abluendi. Sed Fides, inquis,exigitur. Haud dubie. Verum non ſola Fides iſtud efficit, ſed verbum fidei cum elemento, hoc eſt Sacramētū credenti gratiā præſtat infallibiliter. Sed operæpretium erit, ex eodē Auguſtini loco pluſculum aliquid recenſere, q̄ res fiat apertior. Is eni ordo verborū eſt. Quare nō ait Chriſtus,mundi eſtis propter baptiſmū q̄ loti eſtis? ſed ait; propter verbū ꝙ loquutus ſū vobis? niſi quia & in aqua verbum mundat. Detrahe verbum, & quid eſt aqua, niſi aqua? Accedit verbum ad elemētū, & fit Sacramētū, etiā ipſū tanquā viſibile verbū. Ecce quod verbum adiunctum elemento

vocat

vocat Sacramentum,& affirmat ipſum eſſe tanquam verbum viſibile.Et ſequitur: Nam & hoc vtique dixerat,quãdo pedes diſcipulis lauit. Qui lotus eſt, non indiget,niſi vt pedes lauet, ſed eſt mundus totus.Hactenus collegit Auguſtinus Sacramentum baptiſmatis vim in ſe quandam expurgandi ſimul & abluendi cõtinere, eumq; qui baptiſmo lotus fuerit,iam totum eſſe mundum, nec ijs opus eſſe,niſi vt pedes,hoc eſt affectus animi lauet. Deinde mouet eam quæſtionem quam ſupra recenſuimus. Vnde,inquit, iſta tanta virtꝰ aquæ,vt corpus tangat,& cor abluat,niſi faciẽte verbo? Verum hic ſi ſiſtam,nihil vltra progreſſus,ſcio me Lutherus falſariũ proclamabit,propterea quod proximis verbis,Auguſtinus Fidei plurimũ tribuere viſus eſt. Et ego ſane plurimũ identidẽ Fidei tribuendum puto. Verum non ſoli Fidei prorſus tantum, quantum Lutherus facit. Adijciamus itaq; quod ſequitur. Vñ iſta tãta virtus aquæ(inquit Auguſtinus) vt corpus tangat & cor abluat,niſi faciente verbo? Non quia dicitur,ſed quia creditur. Hic clamat Lutherus: Ecce virtutẽ Fidei.Sed nos hanc nullo modo negamus,imo cõfitemur,quod qui Fide caret, effectum Sacramenti non conſequitur. Sacramentũ haud dubie nullam niſi credenti cõfert gratiam. Sed pergamus adhuc attendentes quid in Auguſtino ſequitur: Nã & in ipſo verbo,inquit,aliud eſt ſonus tranſiens, aliud virtus manens, hoc eſt verbum Fidei,quod prędicamus(ait Apoſtolꝰ) quia ſi confeſſus fueris in ore tuo, quia Dominus eſt Ieſus,& credideris in corde tuo,quia Deus ſuſcitauit illum a mortuis, ſaluus eris. Corde enim creditur ad iuſtitiã,ore aũt confeſſio fit ad ſalutẽ.

Ioan. 13.

Vnde in Actibus Apoſtolorum legimus, Fide mundās corda eorum. Et in Epiſtola ſua beatus Petrus: Sic & vos, inquit, baptiſma ſaluos facit, non carnis depoſitio ſordium, ſed conſcientiæ bonæ interrogatio. Hoc eſt verbum fidei quod prædicamus, quo ſine dubio (vt mūdare poſſet) conſecratur & baptiſmus. Hæc Auguſtinus.

Teſtimonia Aug. qbus Lu. ſe defēdit eidē aduerſantur

Quis hic non aduertit eiſdem teſtimonijs Auguſtinum inniti contra Lutheri ſententiam, quibus & pro ſeipſo Lutherus vtitur. Cæterū in hac lectione tam fidei, quam verbo fidei, ſimul & baptiſmo plurimū tribuitur, nec vni iſtorum ſoli, ſed omnibus cōiunctim gratia iuſtificationis adſcribitur. Verum quidem eſt, quoddam ex ijs teſtimonijs quæ iā protulit Auguſt. de fide loqui, q̄dam de verbo fidei, nōnulla quoq; de baptiſmo, non ita tamen vt excludāt reliqua. Neq; enim puſilla fides, vt ſæpe diximus, abſque ſacramento, neque ſacramentum abſq; omni fide, gratiā conferre cuiquā poterit. Verum eſt itaq; quod Lut. ait, multos hoc ſuſcipere ſacramētum, qui tamē non iuſtificantur, ſed magis damnantur, ob id nimirum, quia ſine fide ſuſcipiunt. At rurſum falſū

q̄ inepte colligit Luth.

eſt, quod ſola fides iuſtificat. Nā ineptiſſima collectio eſt, quū ex illo ſubinferre velit, quod quia ſine fide baptiſmus neminem iuſtificat, ideo ſola fides iuſtificat. Neq; em̄ oportet, ſi non abſque fide ſacramentū iuſtificat: quod ideo ſola fides iuſtificet, ſed fides cum ſacramento. Porro quod ſe tandē refert præallegatis authoritatibus, id ego neutiquā recuſo. Pendeat ex eis (modo ſic habuerit) totius rei cenſura. Cæterum hoc ex præfatis d. Auguſtini verbis, interim cuiuis perſpicuum eſſe puto, baptiſmum cor ſuſcipientis abluere, & mundi-

munditiæ gratiam eidem exhibere.

¶ Quare hæretica ſententia eſt, quæcunq; contraria eſt huic apoſtolicæ & catholicæ ſententiæ. At talis eorum qui dicunt Sacramenta nouæ legis dare gratiam ijs qui non ponunt obicem, quorum author Scotus eſt. LVT.

¶ Quam nihil pudet hunc impoſtorem, quũ ſit hæreticiſſimus ipſe, crimẽ tamen hæreſeos in alios (qui catholici ſunt) impingere. Quur non itẽ Auguſtinum vocat hæreticum, quem ex prioribus conſtat aſſeruiſſe, gratiam ex baptiſmo conferri ſuſcipientibus? Sed quos vult, nunc hæreticos facit, nunc catholicos, pro arbitrio ſuo. Etiã hanc Apoſtolicam ſentẽtiam arbitratur, nempe ꝙ ſola Fides iuſtificat, quum tamẽ aduerſum ſcripturas apertiſſime pugnet, vti ſupra oſtendimus. Cæterum quem in modum Scotum oſtendat hæreticum eſſe iam audiamus. EPIS.

Quod probo ſic, quia docẽt non modo nõ eſſe neceſſariam Fidem, qua credas te accepturum, id q̃d Sacramẽtum promittit, ſed quod ſufficiat vt non ponas obicem. Obicem autẽ, vocant peccatum mortale vel propoſitum eiuſdẽ, quale eſt homicidium, libido & ſimilia, adeo vt ſatis ſit ſuſcepturo Sacramentũ, ſi deſinat peccare, & propoſitum deponat, etiam ſi nullum bonum propoſitum formet. LVTH.

¶ Cur locum non citas Luth. vbi Scotus hoc dicit? quũ ei tantã ex eius verbis calumniã ſtruis Sed vt oẽs intelligãt, te plane mendacem eſſe, ac merum impoſtorem, audi quid Scotus dicat li. 4. diſtinct. 4. quæſt. 2. ad primum argumẽtum. Deus nec paruulis gratiam infundit, abſq; Fide & ſpe. Rurſum eiuſdẽ dinſt. q̃ſt. 5. de adulto loquẽs: EPISC.

Alio, inquit, modo poteſt quis eſſe fictus, oſtendendo ſe eſſe diſpoſitum ad recipiendum Sacramentum, & tamē non eſt diſpoſitus interius, vel quia non habet rectā Fidem, vel quia habet aliquod peccatum mortale tunc in actu, vel præteritum, de quo nullo modo atteritur, vel conteritur. Et iſto ſecundo modo communiter loquuntur Sancti, & doctores de Fide baptizati. Dico q̃ tunc, quia nolentem Deus non iuſtificat, ſecundū

August. illud Auguſt. Qui creauit te, ſine te, non iuſtificabit te, ſine te, iſte qui habet actualiter obicē, contra gratiam, puta infidelitatem, vel aliquod peccatum, quod tunc actu voluntatis committit, uel quod prius commiſit, & nullo modo ſibi diſplicet, nullo modo recipit gratiam. Hæc Scotus.

Ex quibus liquet, primum quod ſine Fide, gratia nec paruulis infunditur. Deinde quod adultus nō eſt diſpoſitus interius, ſi vel non rectam habuerit Fidem, vel peccatum habeat mortale, de quo neque conteritur nec atteritur. Tertium, quod nolentem DEVS non iuſtificat. Quartum quod ponit obicem quiſquis, qui vel non rectam Fidem habuerit in mente, vel mortale peccatum in voluntate. Lutherus tamen, quem nihil pudet de Scoto mētiri, altera parte obicis prætermiſſa, recenſet alteram, & Scotum inceſſit, perinde ac ſi dixiſſet, Fidem non eſſe neceſſariam gratiæ conſequendæ.

LVTH ¶ Quidam enim ex eis dicunt, nec motum bonum cordis requiri. Hæc omnia quià ſupradictis contraria ſunt, vere hæretica ſunt. Incredulitatem vero pro nullo obice habent, ſcientes quòd non eſt in poteſtate noſtra, ponere incredulitatem, ſed ſolius Dei, qui infundit ſolus Fidem. Quidam autem

tem ex eis addunt requiri attritionem & Fidem acquiſitam,quæ duæ res quid ſint, nemo illorum potuit vnquam docere.

EPISC.

¶ Quid cęteri dixerint,quorũ neq; noīa,recenſet,mea parũ intereſt.Scotus vero non ex eorum numero eſt,qui prorſus negēt,requiri bonũ aliquod propoſitum,aut ſimpliciter aliquem bonũ cordis motum,quum plane teſtet̃,neminem inuitum,aut (vt ipſe ait)nolentem a Deo iuſtificari. Oportet enim ꝙ velit ſuſcipere Sacramentum,et quod pro virili ſua conetur Fidem habere. Dicit tamen diſtinct.14.quæſt.6.quod non requirit̃ in ſuſcepturo bonus motus interior, quo mereatur gratiam.Sed hoc longe aliud eſt,q̃ nõ requiri bonum aliquem motum ſimpliciter. Cæterum qua neceſſitate ductus,illud dixerit, mox explicabimus.Sed neq; ille ex eis eſt qui incredulitatē pro nullo obice ponit,quemadmodũ paulo ante conſtitit. Ad hæc diſt.16.quæſt.1.proxime ante ſolutionem argumētorum dicit,ꝙ tria ad Sacramentum poenitentiæ(ad hoc vt digne recipiat̃)requiruntur,vel q̃ præuia vel ſequētia.Simpliciter em̃ requiritur Cõfeſſio,quia ſacerdos nõ abſoluit arbitrarie,niſi prius reus ſibi fuerit accuſatus in foro illo.Nõ eſt etiam vtilis illa abſolutio,niſi p̃cedat in confitente aliqua contritio,vel attritio.Ratio iſtius diſtinctionis patet ex dictis ſupra.Sufficit enim quod aliqua diſplicentia licet informis præcedat, & tunc ille capax eſt abſolutionis Sacramentalis,& per illam fit contritio.Satisfactio autem debet ſequi Sacramentum poenitentiæ, ad hoc vt habeat efficaciã, & hoc intellige in re, vel in voto,niſi iudex poſſet perpēdere,illas poenas alias præcedentes ſufficere ad totalis poenæ ſolu-

ſolutionem. Iſta enim ſententia ſacerdotis ſic abſoluit, vt tamen liget. Abſoluit quidem a debito poenæ æternæ, ſed ligat ad ſolutionem poenæ temporalis, niſi ſit ſufficienter iam ſoluta. Ipſa etiam vel nullo modo abſoluit, vel ſaltē nō efficaciter, niſi reus ſit in ſe debito modo diſpoſitus. Quia ſacramentū eſt ſignum abſolutiōis interioris, quæ interior non concomitatur, niſi ſit debita diſpoſitio in mente ipſius abſoluendi. Hæc Scotus illic. Quod autem Lutherus ait, Scolaſticos non poſſe docere, quæ res ſint attritio, & fides acquiſita, illi fortaſſis reſpondebunt, ſe ſatis aperte docere quid ſint, ſed illum pro malignitate ingenij ſui, ſimulare ſe neſcire, quæ doceant.

LVTH ¶ Cauſa autem quæ mouet eos ſic docere, eſt quod alioqui non videatur differentia dabilis, inter veteris & nouæ legis ſacramenta. Vetera eñ in fide ſuſcepta iuſtificabant, hoc eſt ijs, qui boni erant, vtilia fuerunt (ſicut dicunt) Ergo noua debent eſſe efficaciora, & prodeſſe etiam ijs, q̧ boni non ſunt, vt boni fiant, cum noui teſtamenti oīa perfectiora quam veteris teſtamenti eſſe debeant nos autem dicimus nec noui, nec veteris teſtamēti ſacramenta, ſed ſolam fidē iuſtificaſſe, ſicut Paulus dicit: Iuſtus ex fide ſua viuet, & corde creditur ad iuſtitiam, ideo ratio iſtorum nihil eſt, ſicut & omnia quæ ex illa deducunt.

EPIS. ¶ Quis te conſtituit eorum aduocatum Luthere? Sinas potius eos ſuam ipſorum tutari cauſam. Rationem ipſi pro ſe meliorē afferent. Nihil quod pro eis abs te redditur, non poteſt non ſuſpectum eſſe. Illi nimirum ſpectant illud euangelicum, arundinem quaſſatam non confringet, & linum fumigans nō extinguet. Cōdeſcendūt itaq; miſe

miſericorditer infirmitatibus peccatorũ,ac propterea viam ſtruunt faciliorem, & certionem q̃ poterunt,ad alliciendos in rectam ſemitam peccatores. Quoniam igitur via contritionis,ſeu attritionis formatæ,nõ minus eſt dura,q̃ incerta peccatoribus,idcirco viam hanc alteram, per Sacramentorum ſuſceptionem,multo mitiorem,& ſecuriorem docent, vtpote ob quam nihil exigit, niſi vt non ponatur obex,vel infidelitatis vel peccati mortalis.Et hæc eſt cauſſa q̃ mouet eos docere,tantam ineſſe Sacramentis efficaciam.I nũc Luthere,& voces hos carnifices & doctrinã iſtorum carnificinã, quum ipſe multo magis ſis animarum carnifex,ſi tuam hęreſim uelis explicare. Tu enim ſolam Fidem ſufficere putas ad gratiã conſequendam,ſed non aperis quanta Fides ea ſit opertet q̃ iuſtificat.Hoc ſi palam euoluere ſtudueris,mox innoteſceret cũctis, q̃ immitis, quanq; incerta fuerit hæc ſententia tua.Hoc ſane fuiſſe cõpertiſſimum opinor,ex conflictatiõe noſtra ſuperius habita, nullam Fidem, citra eam quæ formata eſt,iuſtificare poſſe. Porro quam ſit cuique incertum, quando Fidem hanc aſſequutus fuerit,nemo vel mediocriter eruditus ignorat. Sed & ſi nemo per baptiſmũ, aut per Sacerdotis abſolutionem,ſuæ Fidei formationem accipiat,ſed oportet eam ante formari quam duram eſſe Chriſtianorum conditionem,quis non aduertit? Tuã igitur opinionem (quam verſutiſſime inuoluis) ſi palam explicueris,nemo non intelligeret, quã ſit incerta,quamq; difficilis,vt merito carnificina putaretur, atq; lancinans & iugulans animas verius quam ſaluans.

Per ſacra mẽta facillimus ad gratiã aditus.

¶ Potius differunt Sacramẽta nouæ legis,nõ a Sacra-

LVTH

Sacramentis,ſed a ſacrificijs & ceremonijs ſacerdotij Aaronici,q̄ per hæc mundabantur corpora,veſtes,cibi, & vaſa quæcunq;, ab immunditijs quæ ex natura nõ erant,ſed ex lege Moſi,ideo vt nulla promiſſio,ita nulla Fides in eis erat. Non enim natura eſt peccatum,aut immunditia, ſi cadauer tetigeris,aut lepràm,aut menſtruatam ideo nec peccatum, ſed immunditia vocabatur. At per illa noſtra Sacramenta mundantur conſcientiæ ab immunditijs veris, quæ ex natura vitia & peccata ſunt, ideo promiſſio & Fides hic vigent, quod & in multis alijs ſignis patrum videre eſt,quæ ad ceremonias legis non pertinebant. Verum hæc extra propoſitum.

EPIS. Immerito taxatus a Luthero Scotus.

¶ Sunt reuera,vt dicis,hæc extra propoſitum Veruntamẽ quia Scotum hic taxas,intelliget Lector quam id feceris abſq; cauſa. Nã & ille diſtin. 14:quæſt.6.colligit,quod quemadmodum ij qui ceremonias & ſacrificia dicta non obſeruabant, mortali fuerant obnoxij peccato, ita & eregione fuerat neceſſe,vt hæc obſeruantes augmẽtũ gratiæ mererẽtur. Sic enim habent verba Scoti. Quã doq; videtur ex textu,quot ſunt præcepta neceſſaria ad ſalutem,puta: Qui prætererierit ſe luſtrari de aqua prædicta, peribit anima illa de populo ſuo. Quæ comminatio nunquam ponitur niſi ad deſignandam tranſgreſſionem peccati mortalis. Ergo Iudæi ex charitate obſeruantes ſacramenta impropriẽ dicta meruerunt gratiam, vel augmẽtum eius,ſi eam iam habebant. Sed non propter hoc illa erant propriẽ Sacramenta.Hæc Scotus. Ex quibus aperte colligitur,ſenſiſſe Scotum , q̃d non ſolum ij, qui ſacrificia dictasq; ceremonias obſeruabãt gratiam merebanẽ, verumetiam q̃d per

per gratiæ collationem non penitus a ſacrificijs differunt Sacramenta. Quo cuiuis eſt dilucidum, te de Scoto multa confinxiſſe mendacia. Cæterũ quod ex his colligere ſtudeas, promiſſionẽ & Fidem hic vigere, id certe nos neutiq̃ inficiamur. Vigere enim promiſſionem oportet. Quia niſi Chriſtus baptiſmo ſalutem fuiſſet pollicitus, nemo facile crederet, ex eo ſe gratiam conſequuturum. Sed vigere pariter & Fidẽ neceſſe eſt. Quia ſine Fide, nullum inde fructum quiſquam referret. Concedimus igit̃ vtranq; ſuum habere vigorem. Negamus tñ has ſolas ita vigere, vt Sacramentis nihil efficiat̃. Nam ſi nihil omnino cõferret baptiſmus, fruſtra Chriſtus adiecit ſupra Fidem, etiam baptiſmi ſuſceptionem. Qui crediderit, inquit, & baptizatus fuerit, ſaluus erit. Sed hoc ex ijs q̃ ſupra diſſeruimus, vſq; adeo cunctis exploratiſſimũ opinamur, vt nullus quãtumuis fuerit verſipellis poſſet tergiuerſari. Sed hactenꝰ pro huius articuli conuulſione ſit dictum.

Fides promiſſi oque nõ ita vigẽt vt Sacramẽtis nil relinquatur.

ARTICVLVS SECVNDVS.

LVTH.

IN puero poſt baptiſmũ negare remanẽs eſſe pctm̃, eſt Paulũ & Chriſtũ ſimul cõculcare.

EPIS.

¶ Priuſquam ad ea reſpondeamus, quæ pro huius articuli aſſertione Lutherus exaggerauit operæprecium erit aduertere, peccatum Paulo multifariam dici. Nonnunquam enim pro ſolo ſomite carnis hac voce Paulus vtitur, cum alijs pleriſque locis, tum ad Romanos ſeptimo vbi ſic ait: Nunc autem non ego operor illud, ſed quod inhabitat in me peccatum. Hic proculdubio nõ aliter accipi peccatum poteſt, quam pro carnis ſomite, nempe qui lubricos, inuito Paulo, concupi-

Peccatũ Paulo multifariã dicit.

cupiſcentiæ motus excitauit, quos & ipſe teſtatur, nequaquam a ſe ꝑpetratos, ſed a peccato. Sic enim fomitem hic Paulus vocat, qui tyrannidem exercuit in ſua carne. Et hoc diligenter aduerte Lector, quod negat hic Paulus, hos motus a ſe, aut ſua ſponte fuiſſe partos, ſed a peccato, nimirū a fomite carnis, quem contra ſuam voluntatem, hos motus indeſinenter procreaſſe fatetur. Propter quod & mox idem ſubiungit. Si quod non volo ego, hoc facio, non iam ego perpetro illud, ſed quod inhabitat in me peccatum. Ecce negat ſibi tribuendum velut authori, quod iſta fiant in ſua carne, quum omnino contra voluntatem ſuā facta fuiſſe, ſed a peccato ꝙ latuit in ſua carne, profecta perpetrataque palam aſſerit. Sed & hos motus Paulus illic vocat affectus, ſeu paſſiones peccatorum. Quum, inquit, eſſemus in carne, paſſiones peccatorum, quæ per legem erant, operabantur in membris noſtris vt fructificarent morti.

Secundo promotibꝰ impuris carnis

Eiſdem quoque nominibus eos appellat, quibus & ipſa peccata, ad quæ ſtimulant ipſi motus, nēpe fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiſcentiam malam, auaritiam. Sic enim ſcribit ad Colloſſenſes tertio. Mortificate membra veſtra, quæ ſunt ſuper terram, fornicationem, immūditiam, libidinem, concupiſcentiam malam, & auaritiam. Quæ plane cuncta pro motibus fomitis Paulus hic accipit. Neque enim tum Coloſſēſes (ad quos Paulus hæc ſcripſit) fornicatores erant, & immundi, atq; auari, ſed eos paulo ſuperius, ijs mortuos fuiſſe teſtatus eſt, & haud multo poſt ſub ſubiungit, eoſdem in illis aliquando vixiſſe. Non igitur Paulus illa pro peccatis actu perpetratis accipi voluit hoc loco, ſed pro motibus impuris carnis,

nis,quos & vocat Corpus peccati, quemadmodum ad Romanos ſexto. Vetus homo noſter ſimul crucifixus eſt, vt deſtruatur corpus peccati. Quoties enim illis motibus reſiſtimus,peccati vires aliquouſq; frangimus,& nonnihil ipſius corporis peccati demolimur, hos etiam motus tā ipſos Coloſſenſes quam cæteros omnes Chriſtianos voluit mortificare. Tertio loco, Paulus hac voce vtitur pro conſenſu mentis,ad ſeruiendum illis motibus. Nam hi Paulo proprie peccant,q motibus iſtis obediunt,& obſequuntur. Quamobrem & Rom.6.vetat,ne peccatum, hoc eſt fomes,regnet in mortali corpore noſtro, vt obediatur concupiſcentijs eius,hoc eſt, impuris illis motibus, neue dominetur noſtri, quoniam in gratia ſumus,non ſub lege.Moxq; ſubdit idem Paulus. Quid ergo?peccabimus,quia non ſumus ſub lege ſed ſub gratia?Abſit. Hic Lutherum percunctari libet.Quid hoc loco Paulus vetuit, quum dixerit, Abſit, vt peccemus? Num fomitem prohibuit? haud quaquam.Nam fomes manet in baptizatis & in ipſis etiam, qui ſecundum ſpiritum incedunt. Num forte motus,aut concupiſcentias,ex fomite pullulantes? Nec; iſtas. Nam in poteſtate noſtra neutiqam eſt, iſtas non ſentire, quanq̄ eis non ſeruire poſſumus,& non obtemperare.Propter quod & Paulus,quum dixit. Ne regnet peccatum in mortali noſtro corpore (vigilanter adiecit)vt obediatis concupiſcentijs eius:hoc eſt ergo peccare,concupiſcentijs carnis obedire. Et vide quam varie, peccatores iſtos hoc vno capite deſcribat Paulus.Hos in peccato manere dicit,& in peccato viuere, fouere vererem hominem, & vitæ nouitatem abijcere,iuſtitiæ liberos eſſe,pecca-

Quā varie pc̄tōres Paul. deſcribit

ti ſeruos, in his regnare pctm̄ & dominari penitus,hos extinctores eſſe corporis pcti,& exhibitores denique ſuorum membrorum vt arma ſint iniquitatis pctō. Cōtra qui non peccant,hoc eſt, qui carnis affectibus & cōcupiſcentijs reſiſtunt, hos teſtatur Paulus in pctō non manere, ſed mortuos eſſe pctō, veterem hominem crucifixiſſe, & iam incedere in vitæ nouitate. Sepultos eſſe cum Chriſto per baptiſmum in mortem, & inſititios eijdem factos per mortis eius ſimilitudinem, reſurrectionis quoque eius participes effectos, hos identidem a pctō iuſtificatos aſſerit, & pctō liberos,iuſtitiæ ſeruos,demolitores corporis peccati,ac demum exhibentes membra ſua arma iuſtitiæ Deo. Vides quot epithetis, Paulus peccantes a peccātibus diſcriminat. Adde, ꝙ illos Ephe. 5. fornicatores vocat,& immundos, atq; auaros, nec habere hæreditatem in regno Chriſti & dei. Contra vero, qui iuſtificati ſunt quanq̃ vires & impetus fomitis ad iſta vehementer impellentes ſentiant,non tamen ob id, fornicatores, aut immundos,aut auaros appellandos cenſet Paulus, ſed neq; propter illos motus hæreditate Chriſti priuādos exiſtimat. Ad hęc. Poſtquā ad Galat. 5. tam illa q̃ iam diximus, quā alia plurima pctōrum genera Paulus enumeraſſet,ſubiungit. Qui talia agunt,regnum Dei non conſequentur. At q̃ iuſtificati ſunt a pctō,quanq̃ affectus & impetꝰ illorum pctōrum in ſe patiantur,Pauli tamen ſententia nec agunt talia,neq; peccant,quia motib. illis impuris nō obtēperant. Ex ijs itaq; ſatis dilucidū opinamur,quid interſit inter pctm̄ quod fomes dicit,& hoc pctm̄,quod conſenſu mentis fit, motibus & impetui fomitis obtemperādo. Age oſten-

oſtendamus & aliam apud Paulum huius vocis acceptionem eſſe. Sic enim. 2. ad Corin. 5. tradit, Chriſtum pro nobis factum fuiſſe pctm̃, quum tamen expers erat omnis peccati. Eum, inquit, qui non nouerat pctm̃, pro nobis fecit pctm̃, nempe Deus pater, filium ſuũ Ieſum. Factus ergo pro nobis Chriſtus pctm̃ fuit. At quid habuit ipſe cum pctõ ſimile? Nec fomitem profecto, neque motum fomitis, ſed neq; conſenſum in alterutrũ. Immunis ab ijs omnibus Chriſtus hauddubie fuerat, cum omni pctõ non ſolum originali, verumetiam actuali caruerit. Sed propterea pctm̃ pro nobis factus eſt Chriſtus, quod pctõrum noſtrorum vindictam in ſe ſuſcipit. At quemadmodum & Petrus ait capite ſecundo prioris epiſtolæ: Pctã noſtra ipſe pertulit in corpore ſuo ſuper lignum, hoc eſt cruciatus qui noſtris peccatis debebantur, ipſe ſuſtinuit. Neque enim alia ratione Chriſtus pctm̃ fuit, quam hoſtia, quæ pro pctõ offerebatur in lege veteri pctm̃ dicta fuit. Quomodo, & Sacerdotes dicebantur pctã populi comediſſe. Sic & Hieronymus, hunc Pauli locum enarrans teſtatur. Sicut hoſtia, inquit, pro peccato oblata, peccatum vocabatur in lege, vt in Leuitico ſcriptum eſt: Et imponet manum ſuper caput peccati ſui, ita & CHRISTVS pro peccatis noſtris oblatus, peccati nomen accepit. Nihil ergo peccati fuit in Chriſto, præter ſolã poenam peccato debitam, quam ille pro veris peccatis abolendis in ſe ſuſcepit. Plurimum itaque refert, quo modorum horum quis pctm̃ accipiat, quum in his omnibus hæc vna vox tam variam habeat ſignificantiam. Nam inter verum pctm̃, & vindictam peccato debitam, quis non

Quomodo Chriſtus pro nobis factus peccatum.

Oſee. 2.

videt maximum eſſe diſcrimen? deinde inter pec catum quod eſt cõſenſus in prauos ipſos fomitis affectus,atq; fomitem ipſum, quis non aduertit quanta ſit diuerſitas?Nam diſſoluto conſenſu ple rumque manet fomes, manent & affectus praui, quanquam non imputentur in pctm̄. Quis ergo non perſpicit,quantum vel inſcitia vel malitia. Lutherus aberrauerit,qui tam varias acceptiones in vnum cõfundere molitur. Sed gloriolæ ſtu dium,quod antehac innumeros a recta via veritatis abduxit,huc adegit Lutherum, vt vnicum peccati modum ſtatuat,quo poſſet euincere, vel in quouis opere bono peccare iuſtum. Nimirum vt ita de ſua glorietur adinuentione, qua ſimul in eodem peccare pariter,& nõ peccare componat. Pro qua re ſtatuenda, nec interpretes (quantauis emineãt,ſiue doctrina,ſeu vitæ ſanctimonia)con temnere,nec ſcripturis irreuerenter abuti veret. Cæterũ nos qd ſcripturæ ſenſerint,maxime Pauli,conati ſumus hactenus oſtendere.Iam quid interpretes in hac re diffinierint, & inter eos p̄ſertim Auguſtinus (quem & iactat Lutherus opinioni ſuæ fauere) nonnihil diſſeremus. Auguſtinus vbi de pctõ loquitur, affirmat pctm̄ vſqueadeo voluntarium eſſe, vt nullo modo ſit pctm̄, niſi ſit voluntarium.Et rurſum: Nuſquam niſi in voluntate eſſe pctm̄. Quod tamen poſtea limitat,adijciens,ſiue in opere,ſiue in origine. Quod nimirum dicit propter genitale, ſeu ſi mauis originale pctm̄, quod non propria naſcentium, ſed primorum potius parentum voluntate contractum ſit.Cæterum in vtroque tam in originali,q̄ in actuali,reatum eſſe teſtatur, quem proprie pec catum appellat, & vtriuſque reatum baptiſmo poſſe

Inſignis inſcitia Lutheri ſeu malitia.

Auguſt.

Reatꝰ in originali & actuali pctõ.

poſſe tolli penitus aſſeuerat. Sic enim ſcribit ad Valerium de nuptijs & concupiſcentia libro primo, capite 26. vbi tria per ordinem annotabimus. Primum eſt. In eis, inquit, qui regenerantur in Chriſto, quum remiſſionem accipiunt prorſus omnium pctōrum, vtique neceſſe eſt, vt reatus etiam huius (licet adhuc manentis) concupiſcentiæ remittatur, vt in pctm̄, ſicut dixi, non imputetur. Ecce reatus originalis culpæ, per baptiſmum aufertur, vt iam cōcupiſcentia non imputetur in pctm̄. Dixerat enim ſuperius capite vigeſimoſexto concupiſcentiam carnis in baptiſmo dimitti, non vt non ſit, ſed vt pctm̄ non imputetur. Et paulo ante, concupiſcentiam eandem aſſeruit in parente baptizato eſſe & pctm̄ non eſſe. Secundum (quod annotauimus) eſt, originalis peccati cum actualibus conferentia quantum ad reatum. Sequitur enim continenter. Nam ſicut eorum peccatorum, quę manere non poſſunt, quoniam quū fiunt, prætereunt, reatus tamen manet, & niſi remittatur, in æternum manebit, ſic illius, quando remittitur, reatus aufertur. Ecce tam in originali, quam in actuali peccto reatus quidam eſt. Hoc tamen intereſt, quod in actualibus peccatis, tranſit actus, qui fuit reatui coniunctus, manet tamen reatus, donec per Sacramentum aliquod remittatur. In originali vero (quum reatus abluitur) manet concupiſcentia, quæ fuerat coniuncta reatui, ſed tranſit reatus. Iam tertium audi, quod etiam proxime ſequitur. Hoc eſt enim non habere pctm̄, reum non eſſe peccati. Ecce quando reatus aufertur, ſiue originalis, ſiue actualis peccati, iam non manet pctm̄, ſecundum ipſam verā peccati rationem, Quia ſublato peccati reatu, iā

Tria ex Aug. notata.

Primum

Secundū origina lis pcti cū actua li confe rentia.

Tertium ſublato reatu tol lit̃ pctm̄.

is qui fuerat ante pctõr, non habeat pctm̃, nimirum qa iam nõ eſt reatus pcti. Ex ijs liquido conſtare puto, ꝙ quiſquis reatũ nullũ habet, vel ſua, vel primorũ parentũ voluntate contractũ pctm̃ non habet ſcd̃m ipſam veram peccati rationem.

Luthero qcquid libet licet.

Atqui Luthero nõ placet vocabulum reatus, ob id ꝙ in ſcripturis non reperiatˀ, ſed ab interpretibus, vt ait excogitatum fuit. Ita Luthero quicqd libebit licet innouare, quũ ſacris tñ id non liceat interpretibus. Sed falſum eſt q̃d affirmat Lutherus in ſcriptis non haberi vocabulum ipſum. Nã Exod. 32. ſcriptũ eſt: Percuſſit Dominus populũ pro reatu vituli. Et Deuterono. 21. Et auferetˀ ab eis reatus ſanguinis. Sed & vocis huius pcti, tam indifferens apud Paulum uſurpatio, cõpulit Auguſt. vt in pctõ, rem a reatu diſtingueret. Aduertit enim in iuſtificatis manere fomitem, & motũ fomitis, qui & Paulo pctm̃ dicitur, nec tamẽ eos ob id reos eſſe pcti, neceſſarium itaqꝫ dixit vt inter fomitem & reatum fomitis, nonnihil diſcriminis haberetur. Id quod ex ipſius Pauli verbis euincere conabor eſſe rectiſſimum. Sic enim Paulus ad Romanos octauo ſcribit: Nihil ergo nunc damnationis eſt his, qui ſunt in Chriſto Ieſu, qui non ſecundum carnem ambulant. Ecce nihil eſt his damnationis. Quod ſi nihil damnationis, nihil omnino reatus erit, quia nemo damnandꝰ uenit, niſi qui reus ante fuerit. Quum igitur ante baptiſmum vere fuiſſent damnationi obnoxij, & iã non ſint, quia nihil omnino damnationis nunc habent, quis non videt eos, iam omni carere reatu? Solus ergo reatus per iuſtificatiõem aufertur, ipſo manente fomite, ſimul & eius motu. Neqꝫ iam carnis concupiſcentia, ſeu peccati fomes, veram

Inter fomitem et peccatũ multũ diſcriminis

habet

habet peccati rationem, quum non amplius reũ faciat iuſtificatum ipſum, ſed & reatus per baptiſmum penitus auferat. Nam ſi reatus nõ om̃ino fuerit ablatus, neceſſe foret nonnihil damnationis illis remanere, quod omnino Paulus negat. Nihil eſt, inquit, dãnationis his, qui ſunt in Chriſto Ieſu, qui nõ ſecundum carnem ambulant. Porro ꝙ cõcupiſcentia, cui ſublatus per baptiſmum reatus eſt, non vere pct̃m ſit, ſecũdum ipſam peccati rationem, Auguſtinus apertiſſimo docet exemplo ſcribens ad Valerium libro 1. capite 23. de nuptijs & concupiſcentia. Sic, inquit, vocatur pct̃m, quia pctõ facta eſt, quum iam in regeneratis non ſit ipſa pct̃m: ſicut vocatur lingua locutio quam facit lingua, & manus vocatur ſcriptura, quam facit manus. Hæc Auguſt. quo nihil dici poteſt apertius. Iam ex his liquere ſatis opinor, nec concupiſcentiam (quæ remanet in baptizatis) pct̃m eſſe ſecundum veram peccati rationem, neque Chriſtum (quanquam Paulo pct̃m ſit dictus) veram in ſe peccati rationem habuiſſe, tametſi peccatorum noſtrorum cruciatus, quos ipſi meruimus, pertuliſſet: ſed hoc ſolũ, vere peccatum dici, quod nos damnationis reos cõſtituit, quod vel eſt originale pct̃m, vel quod noſtræ voluntatis aſſenſu, per nos perpetratum fuerit. Vt ergo tandem ad articulum veniamus, palam aſſerimus in puero poſt baptiſmum, peccatum nullum ſecundum veram peccati rationem remanere, nec ob id Paulum aut CHRISTVM conculcamus, imo ſtatuimus potius. Nam id q̃d hoc modo peccatum Paulo dicitur, palam eſt ex eodem Paulo, quod in ipſis baptizatis & iuſtificatis nihil habeat damnationis aut reatus, hoc

Auguſt.

In pueris baptizatis nullũ vere peccatum.

eſt,nec reos necꝫ damnationi obnoxios eos cõſtituit,quanquam in eis ipſis inhabitauerit.Quamobrem quum de re plane conſtiterit,fruſtra de voce quiuis digladiabitur.Sed iam tẽpus eſt vt Lutherus audiatur.

LVTH ¶ Paulus Romanorum ſeptimo dicit. Cõcupiſcentiam neſciebam eſſe pctm̃,niſi lex diceret Non concupiſces. Hic ſine dubio claret concupiſcentiam eſſe pctm̃,at quis eſt hominum,qui concupiſcentiam non ſentit poſtquam adoleuerit, quanuis baptizatus,quum hic Apoſtolus ſanctiſſimus nedum baptizatus ſuam concupiſcentiã accuſet? Vnde ergo hoc pctm̃. niſi ex natiuitate carnis,etiam poſt baptiſmum remanens.

EPISC. ¶Obſcurus nimirũ eſt hic locus Pauli,ſicut & Hieronymus de tota reliqua confitetur epiſtola. Fieri quidem poteſt,vt concupiſcentiam hic intelligat pro conſenſu mentis in carnis deſideria. Et ſic nimirum concupiſcentia vere pctm̃ eſt, atque hoc ſecundum geminam pcti rationem. Nã hoc eſt obedire concupiſcentijs carnis, & ſequi carnis deſideria,id quod manifeſte prohibet Paulus dicens: Non regnet pctm̃ in veſtro mortali corpore,vt obediatis concupiſcentijs eius. Necꝫ enim Paulus hic omnino vetat carnis concupiſcentias,ſine quibus nemo viuit, ſed hoc tantum vetat,ne per conſenſum mentis, carnis concupiſcentijs obediamus.Sin vero per concupiſcentiã hoc loco Paulus carnis duntaxat concupiſcentiã velit intelligi, dilucidum eſt ex ſuperioribus, eã concupiſcentiam,ſublato per baptiſmum reatu, non eſſe pctm̃ ſecundum propriam acceptionem pcti, ſed tantum quia fit per pctm̃, ſicut locutio, lingua,quia per linguam fit, & ſcriptura manus,

Roma.6

quia

quia per manum efficit,ut ſępe dicit Auguſtinꝰ.

¶ Atq; ne quis putet apoſtolum in pſona alio rum loqui,Galat.5.ad eos qui Spiritu viuebant, generali ſententia dicit.Si Spiritu uiuimus,Spiritu & ambulemus.Quid erat neceſſe mandare,vt Spiritu ambulent, qui Spiritu viuunt,ſi non ſupereſt pctm̄ carnis,quod crucifigant? LVTH

¶ Si quis hic ſibi neget ſeptimū caput ad Ro. in perſona ipſius Pauli debere intelligi,iam nihil tibi ſupereſt,quo poſſes ſtatuere,fomitem aut cō cupiſcentiam ex fomite pullulantem, in baptizatis pctm̄ dici. Nam aliunde nulla tibi probatio ſuppetit,quo poſſes vrgere φ in baptizatis & iuſtificatis ipſa concupiſcentia pctm̄ vocetur. Sed & illud quod Paulus ait: Concupiſcētiam neſciebam eſſe pctm̄ niſi lex diceret: Non concupiſces, mox oſtendemus nequaquam de carnis concupiſcētia(quæ motus fomitis eſt)intelligi debere, ſed concupiſcentia mentis. Porro quod capitulū ipſum in aliorum pſona debeat intelligi, multa ſtringunt. Et primum quod omnes ferme patres ad hunc modum,locum illum interpretētur.Deinde quod plurima q̄ in eodem capite traduntur, in Paulum haud recte competunt, & iſtud in primis quum dicit: Ego autem viuebam ſine lege aliquando.Nunquam enim Paulus vixit abſque lege, quandoquidem Hebręorum infantibus φ̄ primum quicquam diſcernere queant,verba legis inculcantur.Deinde neq; iſtud in Paulū quadrat.Ego aūt carnalis ſum venundatus ſub pctō. Nam id ceu vitium Corinthijs obijcit. Quū ſint, inquit,inter vos zelus & cōtentio, nōne carnales eſtis,& ſecundū hominē ambulatis? Et quid eſt ſub pctō venundatum eſſe, quam eſſe mancipiū EPISC. 1.Cor.3

emptitium peccati? Id quod Paulo nequaquã cõuenit. Ad hæc, ne iſtud Paulo congruit, quod captiuus redditur legi pcti, neq; quod carne ſeruiat legi pcti, quum clamet ad Gala. In libertate igitur, qua Chriſtus nos liberauit, ſtate & ne rurſus iugo ſeruitutis implicemini. Iſtis hauddubie patres permoti fuerunt, vt in aliorum perſona, neceſſarium duxerint, hoc caput a Paulo dictum interpretari. Sed inquis, Auguſtinus etiam ſenex, mutata ſententia, negauit Paulum a ſe ſatis intellectum fuiſſe, quum eum ſic interpretaretur. Et verum eſt quod ais. At idem Auguſtinus vbiq; conſtanter negat, concupiſcentiam iſtam in baptizatis peccatum eſſe. Quare ſi nos vrgere velis, Auguſtini teſtimonio contra cæteros Patres, & nos eodem te prememus aduerſus temetipſum. Quod ſi patris huius in hac parte teſtimonio nolis obſtringi contra teipſum, haud æquũ eſt, vt nos obſtringas in illa contra cæteros patres, & maxime quũ cernas, nos tam iuſtis rationibꝯ poſſe reluctari tibi, non ſolum ex illo capite quod in aliorum ꝑſona debeat accipi, verum etiam in hac Auguſtini ſententia, quam vbiq; tam conſtanter aſſeris. Cæterum ut donemus tibi, Paulum hæc in ſua ipſius perſona fuiſſe loquutum, haud ſatis tamen dialectice colligis concupiſcentiam pctm̃ eſſe, vel hoc adiuncto ꝙ ad Galat. Paulus ſcribit: Si Spiritu viuimus, Spiritu & ambulemus. Nam eſto Paulus hoc dixerit i n ſua ipſius perſona. Et eſto rurſum, vt ijs qui Spiritu viuunt iam dixerit: Non ob id conſequitur, quod carnis concupiſcẽtia pctm̃ ſit, ſed quod ea reprimenda ſit, & ab alijs contũdenda, qui Spiritu viuunt. Neq; nos negamus eam in carne manere vel baptizatis ipſis & iuſtificatis,

Galat. 6.

ſed ne-

ſed negamus eam pctm̃ eſſe, quum iam reatus auferatur nihilq; damnationis in eis remaneat, q̃d & Paulus ipſe palam teſtatur.

¶ Deniq; dicit cap. 5. Caro concupiſcit aduerſus Spiritũ, & Spũs aduerſus carnem. Hæc eñi ſibi inuicem aduerſanť, vt non q̃cunq; vultis, illa faciatis. Quæ aũt poteſt eſſe concupiſcentia Spiritus, niſi charitas? vt & Auguſt. ſæpius interpretatur. Vbi aũt charitas, niſi in baptizatis? Et tñ in his pugnant vtraq; concupiſcentia. LVTH

¶ Inter carnem & Spiritum media intercedit voluntas, quæ nunc carnis, nunc Spiritus concupiſcentiam ſectatur. Quod ſi relicto Spiritu, carni conſentiat, iam peccatur haud dubie. Sin contra, ſpreta carnis concupiſcentia, voluntas adhæreat Spiritui, a pctõ ſeruatur immunis. Neq; ſemper omnis concupiſcentia Spiritus charitas eſt. Nam in lethaliter peccantibus non eſt charitas, & tamen in his, non vſqueadeo Spiritus putatur extinctus, vt nihil boni concupiſcat. Manet igitur vtriq;, tam Spiritui, quam carni, ſua concupiſcentia, q̃ mutuo ſemper aduerſantur. Sed ut illa in criminoſis non dicitur charitas, ita nec iſta in iuſtificatis, pctm̃ dicitur. EPISC. Media inter carnẽ & Spiritum voluntas.

¶ Et q̃ eſſet apoſtolicæ doctrinæ vis & authoritas, ſi non generaliter ad omnes homines pertineret? Non eñi abſolute dicere debuiſſet, Spiritũ & carnem ſibi pugnare, ſed aliquorum Spiritũ et carnem ſcilicet malorum. Nunc autem prorſus de omnib. Chriſtianis dicit. Quicunq; autẽ ſunt Chriſti, carnem ſuam crucifixerũt cum vitijs & concupiſcẽtijs ſuis, quod quomodo poteſt aliter intelligi, q̃ illud Roma. 6. Non ergo regnet peccatum in veſtro mortali corpore, vt obediatis LVTH

concupiſcentijs eius? Cur prohibet obedire concupiſcentijs corporis, ſi non ſunt in Corpore baptizati? Cur regnare vetat, ſi nullum adeſt pctm̄? Niſi quod vere in omnibus pctm̄ eſt & concupiſcentia, ſed non debet regnare, nec nos ei obedire, ſeu conſentire, ſed contra pugnare, crucifigere, & mortificare. Sicut Geneſis tertio, idem bellū ſpiritus & carnis deſcribitur: Inimicitias ponam inter te & mulierem, & inter ſemen tuum, & ſemen illius, ipſa conteret caput tuum, & tu inſidiaberis calcaneo illius.

EPISC. Concupiſcētię i baptiſatis nō ſūt peccata.

¶ Quis negat in Corpore baptizati concupiſcentias eſſe relictas? Remanent enim (vt ſæpe diximus) etiam ſublato per baptiſmum reatu. Verum iam pctā nequaquam cenſendæ ſunt, ſecundum propriam & peculiarem pctī rationem. Sunt tamen, haud dubium eſt, premendæ nihilominus & modis omnibus ſubiugandæ, ne mētis videlicet noſtræ dominium ſibi vendicet. Nam & ſi pctā non fuerint ipſæ, ſi tamen eis pluſculum (quam par ſit) indulgeamus, nullo nō pctō, noſtros animos fœdiſſime contaminabunt.

LVTH ¶ Rurſus Romanorum ſeptimo. Condelector legi Dei ſecundum interiorem hominem, video autem aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, & captiuantē me in legem pctī. Hoc non dici in perſona malorum, ſed in perſona ſua & omnium Sanctorū filiorū Dei, ex eo patet, quod condelectari legi Dei ſecūdum interiorem hominem, impoſſibile eſt homini extra gratiam conſtituto, qui potius odit legem dei Quia capite tertio generali ſententia, de omnibꝰ filijs hominum dixerat. Non eſt iuſtus, non eſt intelligens, non eſt requirens Deum, omnes declinauerūt,

nauerunt, ſimul inutiles facti ſunt, non eſt qui facit bonum, non eſt vſq; ad vnum. At qui delectatur in lege Dei ſecundum interiorem hominem, certe iuſtus eſt, intelligit, requirit Deum & facit bonum, nec declinat a Deo, quum delectari in lege non ſit niſi amantis & deſiderantis legem.

¶ Iam diu iuxta prouerbium extra cautionē es Luthere. Quid ad paruulos iſta quæ memoras attinent, quippe quum nullam aliam legem ī ſuis membris ipſi ſentiant repugnantem legi mētium ſuarum. Tu tamen introducis hæc, vt oſtēdas Paulum de ſeipſo ſuperius fuiſſe locutum id quod ante tibi donauimus. At nil oportet ob hoc concupiſcentiam proprie eſſe pct̄m. Certe iuſtus, quo melior eſt, eo ſuæ carnis concupiſcentijs magis magiſq; reluctatur, & vellet mentē ſuā ab omni prorſus infeſtatione carnis tueri, quod non tamen ſemper aſſequitur. Interim enim dormitat et ſublabitur, vt neceſſum habeat dicere, dimitte nobis debita noſtra. Cæterum hæc infeſtatio carnis, tantum abeſt vt pct̄m ſit, vt etiam in meritorum cumulum iuſto viro cedat. Veruntamen ſi conſenſus quiſpiam in eam, vel leuiſſimus iuſto ſurrepſerit, is iure peccatum exiſtimatur, quanquam inter ea (quę minuta dicūtur) cōputabitur. EPIS.

¶ Et in fine, ait. Igitur ego ipſe mente ſeruio legi Dei, carne autem legi pcti. Si enim hoc non in ſua perſona, ſed impiorum dixit, dabimus, malos eſſe ſeruos Dei, ſecundum nobiliorem partem ſui, ſcilicet mentem. Nam ſeruire legi Dei, eſt obedire, in omnes eius voluntates ire, & ſubditum eſſe Deo, quod impijſſimum eſt ſentire de impijs, quorum cor & mens penitus declinat a Deo, & potius carne & externa ſpecie pietatis, ei ſeruiūt, LVTH

ſicut de

ſicut de hypocritis dicit.1. Tim.4.& Pſalm.77. Cor autem eorum non erat rectum cum eo, neq; fideles habiti ſunt in teſtamento Dei. Et iterum. Generatio q̃ non direxit cor ſuum, nec eſt creditus cum Deo Spiritus eius.

EPISC. ¶ Et adhuc extra chorum ſaltitas. Alienũ enĩ & hoc eſt ab articulo, quum nihil ſpectet ad paruulos, in quibus poſtquam baptizati fuerint, manere pc̃tm̃, tua iam intereſt monſtrare. Cæterum quid prohibet, hæc verba tam in malos, quam in bonos competere poſſe. Nam ſi verbum ſeruire, quemadmodum tu interpretaris, vſque adeo debeat artari, ut qui ſeruit, is obediat in omnes voluntates eius, & ſubditus omnino ſit ei cui ſeruit, quomodo poterit iuſtus, carne ſeruire legi pecca ti? Sic enim oportet eum obedire carni ad omnes voluntates eius, & om̃ino ſubditum eſſe legi pec cati. Sin laxius intelligi velis, vt dicatur quiſpiã ſeruire carni, & legi peccati, q carnis aliquouſq; concupiſcentias ſuſtinet. Et ad hunc modum, cer te qui nondum iuſtificatus eſt, bono cuipiam ſpi ritus impulſui ſeruire dici poteſt, quum non ob id penitus obediat ad omnes voluntates ipſius Spi ritus, neque ſit omnino ſubditus eidem. Ceterum vtcunq; fuerit, certe non minus repugnat prauo, vt legi ſeruiat Dei, quam iuſto, vt carni ſeruiat, & legi peccati.

Quid ſit ſeruire.

LVTH ¶ Quiduis autẽ tribui impijs patior. Cor rectum & Spiritum fidelem legis amantem, plane ſcriptura tota, non niſi ſanctis tribui cogit. Non enim dicit: Video legẽ Dei in interiori homine, ſicut de lege peccati dicit: Video aliam legem in membris meis. Videt enim & odio habuit, licet carere non poſſit, tamen fortiter cõtra pugnauit.

At hic

At hic dicit: Condelector legi Dei quod eſt magis, q̃ vidiſſe & amaſſe legem, quod proculdubio includit, cor eſſe rectum ſeu Spiritum fidelẽ, & vere pium, quod non niſi de ſeipſo & ſimilib9 Sanctis intellectum voluit, quare niſi impijs volumus tribuere omnia, quæ Sanctorum ſunt, hũc locum negabimus ab Apoſtolo in aliorum impiorum perſona dictum.

EPISC. ¶ Bonus & prauus, iuſtus & iniuſtus, in hac diſparitate pares ſunt, q̄ quemadmodum ille peccati legem membris inſcriptam habet, ita & iuſte Dei legem in corde ſuo geſtat. An non de prauis dictum erat? Quod notum eſt Dei, manifeſtũ eſt illis. An non & Paulus dicit? Eiuſmodi legem non habẽtes, ipſi ſibi ſunt lex, qui oſtẽdunt opus legis ſcriptum in cordibus ſuis. Bonus peccati legem in membris uidet, ſed non ſequitur eam. Prauus legem Dei videt cordi inſcriptam, ſed ei non obtemperat. Et ſicut ille nonnunquam trahitur ad oblectationẽ legis peccati, ſic & iſte viciſſim allicitur ad oblectationem legis Dei. Ergo certe neminem vſq̧adeo carnis immerſum illecebris arbitror, vt nunquam audiat mentis ſuæ legem, ſuis affectibus obmurmurantem, & quem non aliquando tædeat miſeriæ ſuæ, quique non vellet interim fieri melior, vtpote qui nequeat non virtutis viam probare, quam tamen haudquaquam ſequitur. Neq̧ tamen ob id cor rectum ei tribuerim, aut Spiritum fidelem legis amãtem, quemadmodum tu conaris.

LVTH. ¶ Fateor, ſi pertinaciam ſuam nolit quiſpiam deponere, perdurabit, nec his flectet. Et quid mirum? quũ nec Chriſtus om̃ibus potuerit ſua pſuadere. Hæc doctrina, quia ſacra & diuina eſt, vult

vtpo-

vt poſitis propriæ ſententiæ, & opinionis ſtudijs dociles & ductiles ſint, tam auditores quã tractatores, ſicut dicit Pſalm. 44. Audi filia & vide & inclina aurem tuam, nullus contentioſus aut peruicax huc intrabit? imo in quam vnquam ſentẽtiam quantumuis manifeſtam veritatis contentioſus & peruicax, induci potuit? Perpendat autẽ quiuis hæc ſedato & libero animo, ſeſeq; docilẽ præbeat Deo, & ſine dubio erudietur, & ſuauiſſima veritate capietur. Quæ poſtulo eo iuſtius, q̃d hæc noſtra ſententia verbis his diuinis traditur. Aduerſaria verbis hominum humanaq; opinione & noſtro ſenſu tantum affertur, abſq; authoritate ſcripturæ diuinæ, atq; hoc ipſo ſuſpecta, quũ quod ſacris literis, vel vtcunq; probari nõ poteſt approbari tutum non ſit. Facile quidem eſt dãnare alienas ſententias, ſed multo facilius ſibi temperat a damnando, qui prætentarit, quam difficile ſit improbare & confutare, quod damnare præſumit.

EPISC. ¶ Hæc omnia retorquebunt in te aduerſarij tui, qui tuam in hæreſibus tuis pertinaciam execrantur, & maiorem docilitatem ac ductibilitatẽ in te deſiderant. Sed & cætera, quæ tibi videntur pro tua ſententia facere, nihil dubitant, quin eadẽ facilitate contra te verti poſſint, qua tu producis aduerſus alios. Vellem hic adeſſent tibi Hieronymus & Origenes alijq; nonnulli chriſtianę doctrinæ grauiſſimi præceptores, quibus viſus eſt Paulus, hæc nequaquam in ſua ipſi9 perſona dixiſſe. Illi profecto non ſolis hominum verbis contra te firmarent ſua, ſed multis diuinæ ſcripturę teſtimonijs. Cæterum ego nihil reluctor ſentẽtiæ tuæ, ſed donaui quæ poſtulas, tñ expecto, quẽ in modum

Datũ ciuilitati, ne dicam ptinaciæ Luth. q̃ poſtulat.

modum ex ijs ita donatis articulum aſtrues de q̃ iam contendimus.

¶ Quanquam ego vehementer admiror hãc ſententiam non eſſe omnibus notiſſimam, nedũ ſperaſſem vlli videri damnandam quam ſimus omium Sanctorũ, per tot ſecula confeſſione probatam. Quid enim in vita omniũ Sanctorum legimus, q̃ labores, vigilias, ieiunia, oratiões, quibus velut machinis Spiritualibus pugnauerunt aduerſus carnem & concupiſcentias corporis ſui proprij? Quis eorum non gemit? nõ accuſat? non laborat? in carne ſua & cõcupiſcentijs ſuis? Quũ ergo in his omnibus videamus iſtas authoritates: Caro cõcupiſcit aduerſus Spiritum, Spiritus aduerſus carnem. Et cõdelector legi DEI ſecundum interiorem hominem, video aũt aliam legẽ in membris meis &c. Quę cauſa eſt, vt hæc Apoſtolum velimus, non in ſua, ſed impiorum pſona dicere, q̃ in perſonis pijſſimorum videmus viuaciſſimis ſtudijs geri? LVT.

¶ Adhuc pergis, vt oſtendas, non in perſona pctõrum priora fuiſſe dicta, ſed in perſona Pauli cæterorumq; ſui ſimilium. Sed iam viceuerſa ſpectes oportet, quam nõ quadret in Paulum & ſuos, Carne ſeruio legi peccati. Quoniam ſi carne ſeruiant iſti legi peccati, quid prohibet malos cõ delectari lege Dei? EPIS. Eandem cãtilenã Lu canit

¶ Aut quando vidimus impium, qui hac moleſtiſſima pugna, aduerſus carnem ſuam militet, condelectetur legi Dei ſecundum interiorẽ hominem? piorum iſta ſunt ſumma & laborioſiſſima certamina, & nos ea tribuemus impijs, in cõcupiſcentiam libere & ſponte ruentibus, imo furentibus? Quoties rogo ſctũs Hierony. de incen- LVTH

dĳs libidinum conquerit,etiam tum, quum mul to ieiunio & labore cōtra ea pugnaret,hoc eſt dū eſſet, non modo batizatus, ſed & ſanctiſſimus. Experiat quiſq; ſeipſum & referat ſi audet, ſe nō habere cōcupiſcentiam, etiam ſi ad morbū vſq; ieiunet & laboret. Et vnde hoc malum furēs & indomitum? Non vtiq; a natura, quia Adā illo caruit ante caſum, ſed poſt lapſum ſenſit in carne, & nobis per generationem hæreditauit, quod baptiſmate incipit tolli, durat tamen vſq; ad mortem carnis, licet in alĳs minus, in alĳs magis. Vnde & ipſi appellant fomitem morbum naturæ & tyrannum.

EPIS. ¶ Nunquid & impĳ non ſæpe reſurgere conantur? Interroga ſceleratiſſimos, qui nō prorſus deſperant, num ſecum ſtatuant ad Chriſtū aliquā do redire. Certe reſpondebunt, hoc ſibi in animo eſſe. At quid iſtud niſi quod Chriſto credunt, & condelectantur? Verum interim ſuis affectibus victi, carni prorſus indulgent. Iſti plane (q; faciunt) non probāt, imo damnant & deflēt, atq; crebro clàmitant ſeſe miſeros eſſe. Sed & ſuſpirāt ad meliorem vitam. Num Auguſt. non cōfitetur, quum tamen in amoribus ipſe ſordidis volutaretur, ſe plurimùm Ciceronis Hortenſio condelectatum fuiſſe, hocq; ſolum diſplicuiſſe ſibi, quod illic nomen Chriſti non repererit, vtpote quod cū lacte matris (vt illic dicit) cor ſuum pie biberat, & alte retinebat. An non ad conciones quū acceſſerint, plerique mouentur, & diuinis oblectantur verbis? At vinculis & nexibus affectuum ſuorū irretiti, non permouentur. Num in iſtis, quæſo, non competit hoc verbum. Condelector legi Dei ſecundum interiorem hominem, ſed video aliam legem

legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me in lege pc̃ti? Adde, ꝙ hi plerunqꝫ vim nonnullam carni ſuæ faciunt, & ieiunant, aliiſqꝫ moleſtiis eam afficiunt. Verũ im purus amor libidinis, tam altas in eis egit radices vt protinus euelli non poſſit, quin ad ſolitum penſum ſæpe reuocet eos. Quod ſi vir ſanctiſſimus Hieronymus de incendiis libidinum conqueritur, ꝗbus tamen multo ſudore, multiſqꝫ ieiuniis reſtitit quid iſti, qui toties ab eis deiiciuntur, & meliori fraudantur vita, quam vtcunqꝫ cupiunt, num credibile eſt eos ſortis ſuæ damnare miſeriam? Nemo tibi negat concupiſcentiam hanc quã & alii fomitem appellant nobis ex primi parentis peccato relictam eſſe. Iſtud omnino concedimus. Confitemur inſuper eandem incipere minui ſub baptiſmate, durare quinetiam ad mortem vſque carnis, in aliis magis, in aliis minus. Cæterũ eius reatum extingui penitus in baptiſmate non ambigimus, quo ſublato, nihil ei reliquum eſt ꝙ deinceps ipſa poſſit proprie peccatum appellari.

Hieron.

Fomes ad carnis vſqꝫ interitũ manet.

¶ Reuertamur ad probationem: Apoſt. Heb. 11. vtiqꝫ baptizatis & ſanctis d. Deponamus õne pondus & circumſtans nos peccatum. LVT.

Hic ſeipſum quoqꝫ inuoluens docet deponi omne pondus & peccatum, quod nos circumſtat, id eſt, pertinaciter inhæret & inſtat, mira verbi emphaſi ſignificans moleſtam & improbam illam carnis noſtræ concupiſcentiam & procacitatem qua nos aſſidue ſollicitat ad peccatum, nec aliquãdo quieſcit, nunc ira, nunc libidine, nunc ſuperbia nunc auaritia nos inquietans.

¶ Quod Paulus vocat circũſtans peccatum, EPISC.

Circumſtãs pc̃tm̃ quid ſit. ego magis occaſiones peccandi interpretarer, q̃ internam concupiſcentiam, q̃ per illas irritari ſolet. Sed demus illud tibi, Paulum hic p circũſtãs pc̃tm̃, concupiſcentiam intellexiſſe. Num ob id conuinces eam eſſe proprie pc̃tm̃? Neque enim protinus conſequitur, vt quicquid ſolicitat ad pc̃tm̃, id vere pc̃tm̃ dicatur. Nam egregia nonnunquam alicuius vel pudiciſſimæ foeminæ forma, ſtimulus ad pc̃tm̃ eſt, viro alioqui caſto, nec tamẽ ipſa pc̃tm̃ recte dici poteſt. Quid peccauit aurum, aut gemmæ, quum horum nitore vel auarus, vel ambitioſus occaſionem nanciſcitur delinquendi? Nihil profecto. Et tamen iſta concupiſcentiam prouocãt ad pc̃tm̃.

Nõ om̃is pc̃ti ſtimulus pc̃tm̃ eſt.

LVTH ¶ Ita vt D. Cyprianus ob hoc optandam cenſet mortẽ accelerari, Epiſtola de mortalitate dicens: Cum auaritia nobis, cum impudicitia, cum ira, cum ambitione congreſſio eſt, cum uitijs carnalibus, cum illecebris ſecularibus aſſidua & iugis & moleſta luctatio eſt. Obſeſſa mens hominis & vndiq; zabuli infeſtatione vallata, vix occurrit ſingulis, vix reſiſtit. Si auaritia proſtrata eſt, exurgit libido, ſi libido compreſſa eſt, ſuccedit ambitio, ſi ambitio contempta eſt, ira exaſperat, ſuperbia inflat, vinolentia inuitat, inuidia cõcordiam rumpit, amicitiam zelus abſcindit, cogeris maledicere, quod lex diuina prohibet, compelleris iurare, quod non licet, tot perſequutiões animus quotidie patitur, tot periculis pectus urgeẽt, & delectat hic inter zabuli gladios diu ſtare? quũ magis concupiſcendum & optãdum ſit ad Chriſtum, ſubuenire velocius, morte properare. Si tantus Martyr de ſe ſibiq; ſimilibus talia affirmat, quis dubitabit & omnibus ſanctis ea-

dem

dem tribuere: aut ſaltem non negabit in ſanctos quadrare, quod Apoſtolus dicit: Condelector legi Dei ſecundum interiorem hominē, video aūt aliam legem in membris, ne in pſonis impiorū iſta videatur loquutus.

¶ Aduerte quæſo diligentius qd hic dicat Cyprianus: Non enim ſola vitia memorat carnalia, verumetiam illecebras ſeculares, & ipſam identidem zabuli infeſtationem, qua mentem is obſidet humanam. Ex ijs nimirum delinquendi viris vel ſanctiſſimis diſcrimen imminet, neq̧ tamen ob id, hęc pctā cenſenda ſunt, ſed incitamēta magis pctōrum. Neq̧ enim in horum ſingula prolapſum eſſe Cyprianum opinari te reor, quanquā ex horum infeſtatione ſenſerit, legem ſuæ carnis expergefactam. Interea tamen, dum hæc illū infeſtarent, legi Dei condelectabatur ſecundum interiorem hominem. Eſto, ita fuerit. At quid ſi forte fuiſſet collapſus, & in horum aliquo, legem carnis ac membrorum ſecutus, quid prohibet, q̄ minus etiam in interiore homine, ſentire potuerit legem Dei ſuo lapſui obmurmurantem, cuius voci condelectaretur, ac reſipiſceret. EPISC. Cypria.

¶ Quæ omnia ideo vrgeo, quod ſcio D. Hierony. Origen. & alios impulſum alicubi ſentire Apoſtolum hoc loco, in aliorum perſona locutum, licet alijs locis contrarium ſentiat. Et D. Auguſtinus diu eadem ſententia captiuus tandem in retractationibus & lib. 6. contra Iuli. 11. ita reuocat, vt neget a ſe fuiſſe intellectum antea Apoſtolum, dum in aliorum perſona loquutū fuiſſe aſſeruiſſet. Quis nō moueatur autoritate principum horum virorum patrum, nihil indignor, ſi quis hos patres alicunde pro ſe adduxerit aduerſus eā LVTH.

ſententiam, ſi temere vno loco eos legerit, & in ſuam ſententiam ſonare viderit. Verum nec illis, nec aſſertionibus eorum iniuriam facio, dū verba ipſa Apoſt. tum illorum proprias & contrarias ſententias eis prætulero.

EPIS. ¶Certe non ſolum Hierony. & Orige. ſed & (quemadmodum Auguſt. contra Iulianum tradit) Hilarius etiam & Anaſtaſius, atq; Ambroſius, ita ſenſerunt, nempe Paulum hæc in aliorū perſona fuiſſe locutum. Quo magis miror te, tam pertinaciter alijs locis aſſerere, ſcripturam p ſeſe certiſſimam eſſe, facillimam, apertiſſimam, ſui-ipſius interpretem, quum videas (vt tu ais) tot & tam eximios interpretes hallucinatos hoc vno loco fuiſſe. Ego tamen, vt ingenue (quod ſentio) dicā, opinor hunc locū ſcđm vtrāq; interpretationem intelligi poſſe, nec facile poſſe quempiam refelli, quiſquis vel hanc, vel illā ſequi malit. Quod & dico propter patres, quos hic certaſſe Luthe. exiſtimat. Cæterū, vt ſæpe proteſtatus ſum, ego nihil luctabor. Eſto Paulus in ſua ipſius hæc perſona dixiſſet, quid hoc ad articuli probationem facit?

LVTH ¶Iuuant eādem hanc ſententiā & multa alia. Primum id ꝙ Apoſtolus Rom. 12. pcipit vtique Sāctis & baptizatis, vt renouent in nouitate ſenſus ſui. Et alibi. 2. Corin. 4. Et ſi is q foris eſt noſter homo corrūpatur, tamē is qui intus eſt, renouatur de die in diē. At renouari eſt e vetuſtate in nouitatem mutari. Vetuſtas aūt pc̄tm̄ eſt veteris hominis, ſicut nouitas, gratia noui hominis. Renouari ergo arguit ineſſe vetuſtatē, ſicut rurſus dicit Col. 3. Expoliantes veterem hominē cū actibus ſuis. 1. Corint. 5. Expurgate vetus fermen

tum, vt ſitis noua conſperſio. Quæ omnia certe affirmant reliquum vetuſtatis & peccati nobis eſſe, ꝙ exuendum expurgandumq́ ſit, quū ad eos ſcribat, qui iam erant (vt dicit) azymi & creati in nouum hominem ſecundum Deum.

¶ Ad ſanctos & baptizatos vtiq́ fatemur hoc dixiſſe Paulum, nimirū ut a vetuſtate renouarentur. Sed negamus hanc vetuſtatē vere pctm̄ eſſe, ſed ſolummodo ſecundū amplam pcti acceptionem, quia videlicet parit pctm̄, quemadmodum lingua (quia loquutionem parit) pro loquutione accipitur, & manus (quæ ſcripturam efficit) pro ſcriptura nōnunquam intelligitur. Nemo ſane ex baptizatis eſt, qui non duos homines in ſe complectitur, exteriorem videlicet & interiorem, carnalem & ſpiritualem, terrenum & coeleſtem, veterem & nouum. Illum ex Adam genitum hunc ex Chriſto renatum. Cæterum vt vetus homo (qui foris eſt) quotidie minuitur, ita nouus (qui intus eſt) augetē indies. Et vt vetus quotidie nonnihil fomitis infeſtantis deperdit, ita nouus aliquod augmentum gratiæ ſemper acquirit. Om̄is deniq́ Chriſtiani vita in hoc conſiſtit, vt ſe veterem expolians hominem, nouum induat ſecundum Deum. Porro nunc perfecte renouabimur, quum hoc veteris concupiſcentiæ fermētum ex Adam contractæ, fuerit penitus expurgatum, id quod in hac mortali vita, nemini contingere poteſt. Hæc omnia tibi concedimus Luthere, verū iſta nondum cōficiunt fomitem hunc pctm̄ eſſe, iuxta propriam peccati acceptionem. Sed nec certe colligis, ꝙ vetuſtas peccatum ſit veteris hoīs, ſicut gratia nouitas eſt noui hoīs. Sed ita rectius colliges, Sicut gratia parit nouitatem. Nam per

EPISC. vetuſtas nō vere pctm̄ eſt.

Chriſtiana uita i q̄ conſtat

Chriſti gratiam renouamur & iuſtificamur, ſi-
cut per Adæ peccatum, vetuſtatem contraxi-
mus.

L V T. ¶ Deinde parabolæ Euangelij pulchre hic va
lent. Quarum vna de Samaritano, qui ſemiuiuũ
non ſubito ſanauit, ſed alligauit tantum, & ſanan
dum ſuſcepit, nonne oſtendit, neminem ſubito ab
omnibus pc̃tis ſanum factum, ſed pacto Fidei, in
corpus Chriſti aſſumptum de die in diem magis
ſanari?

¶ Poſſem hic illud Hieronymi reſpõdere tibi.
EPIS. Nunquam parabolæ & dubia ænigmatum intel
ligentia, poteſt ad authoritatem dogmatum pro
ficere. Tu igitur, quum iam dogmata cõtra com
munem Eccleſiæ ſenſum ſtatuere moliris, non pa
rabolas (q̃ poſſunt ad varios & multiformes in-
tellectus torqueri) ſed apertiſſimas, & irrefragi-
biles ſcripturas, aut rationes afferre debes. Cæte
rum quantum ad parabolam ſpectat, dici poteſt
ꝙ homo iſte pc̃tõr intelligitur, qui lethaliter a dę
monibus vulneratus, ſemiuiuus relinquitur. Vi-
tam enim gratiæ (q̃ fuerit ei dimidia) ſuſtulerũt,
naturali ſolum permiſſa vita. Sed poſtquam illũ
Chriſtus a plaga ſanauit, quã ſuſcepit in anima,
remanſit ei nihilominus concupiſcentiæ vulnus
in carne, cui de die in diẽ (vt antea diximus) me-
Neminẽ a pc̃tis ſubito ſanari falſiſſimum eſt. dendum fuit. Verum hoc ſublato reatu, pc̃m̃
non dicitur, niſi quemadmodum ſcriptura dicit
manus. Porro ꝙ dicis neminem a pc̃tis ſubito ſa
nari, apertiſſime falſum ex Euãgelijs ipſis eſſe cõ
ſtat. Nam apud Matthę. Chriſtus paralytico di-
Matth. 9 miſit peccata, iubens vt omnino confideret ipſa
ſibi dimiſſa. Quinetiam vt oſtẽderet ſe poteſtatẽ
habere dimittẽdi pc̃tã, iuſſit paralytico grabatũ

etiam

etiam ſuum ſecum tollere. Et apud Ioannem languido cuidam annos triginta morbum habenti dixit: Ecce ſanus factus es, iam amplius noli peccare, ne deterius aliquid tibi contingat. Et apud Lucam Magdalenę dixit: Remittuntur tibi pctā tua. Fides tua te ſaluam fecit. Annon ijs omībus pctā ſubito remiſſa ſunt? Haud dubie. Sed & ita remiſſa, vt nullum penitus in horū aliquo pctm̄ ſit relictum, niſi forſan aliquod fuiſſe pctm̄ aſſeras, quod Chriſti poteſtatem penitus exceſſiſſet, id quod nemo bene Chriſtianus agnoſcet. Cæterum in illis omnibus remanſiſſe concupiſcentiā haudquaquam dubitamus. Lucæ 7.

¶ Altero Matth. 13. de fermento in ſata farinę tria mixto, donec fermētaretur totum, quid aliud vult, quam fermento nouo Fidei fermentari non ſubito, ſed paulatim totum hominem? vt hæc vita cognoſcat non eſſe iuſtitia, ſed iuſtificatio, nō ſanitas, ſed ſanatio, non finis, ſed phaſe Domini, non terra, ſed migratio, & prorſus continua peccati purgatio, & trāſitus de virtute in virtutem, vt docet Pſal. 83. & transformatio de claritate, ad imaginem Chriſti, vt Apoſtolus vocat. At talis tranſitus certe manifeſtat, reliquum eſſe ſemp pctm̄, a quo recedam9, & ad maiorem iuſtitiam approquinquemus. LVTH

¶ Nec iſtud conuincit fomitem, qui quotidie per iuſtificationem & ſanationem minuitur, vere pctm̄ eſſe. Nā poteſt ꝑ hoc fermētum, vel Chriſti verbum intelligi, quod ſenſim treis partes orbis fermentauit, vel gratia, q̄ in tribus animæ viribus recepta, totū hominē paulatim fermētat, q̄d fit propter fomitē, qui paulatim ꝑ gratiā ſubducitur, & quotidie magis imminuitur. Poſtquā EPIS. Fermentū uel uerbū Chriſti uel gratiā ſignificat.

igitur anima ꝑ gratiam ſanata fuerit, manet adhuc in carne quidā languor fomitis, qui q̄tidianā & cōtinuam recipit purgationem, propter quā, & tota Chriſtiani vita trāſitus quidam eſt de virtute in virtutem, & de claritate in claritatem, & & totus homo de die in diē dicitur renouari, quēadmodum poſtea fuſius dicturi ſumus. Cæterum ob hæc nihil oportet hunc fomitem vere & proprie dici pct̄m, id quod ſemel aſſeruimus, neque talis tranſitus id manifeſtat.

LVTH ¶ Et Ioan. 13. quum aſſeruiſſet diſcipulos eſſe mundos, tamen infra dicit 15. ſe eſſe vitem, illos palmites, & tamen omnem fructiferū magis purgandum, ut plus fructificet. Quomodo enim ſunt mundi & ſimul immundi vt purgari egeant, qui niſi mundi eſſent, fructum non afferrent? Niſi q̄d verū eſt q̄d idē 1. Ioannis primo dicit: Si dixerimus, quoniam pct̄m non habemus, ipſi nos ſeducimus & veritas in nobis non eſt. Nouit ſanctus Auguſtinus, quod non dicit, habuimus, ſed habemus. Et Pſalm 18. Delicta quis intelligit, ab occultis meis munda me. Et Pſalm. 50. petit Spiritum rectum & cor mundum in ſe fieri, quum hoc non niſi iam mūdus orare poſſet. Vnde ergo iſta immunditia tam ſanctis viris Spiritu feruentibus, nedum baptizatis? Quod malum has mouet immunditias? niſi radicale illud originis malum, de quo Paulus Colloſſenſib. ſanctis ſcribit: Mortificate membra veſtra, quæ ſunt ſuper terram, fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiſcentiam malam, auaritiam. Non quod his pctis ſeruire eos arguat, ſed vt repugnent ne eis ſeruiant.

EPIS. ¶ Diſcipuli nimirū, qui per gratiā mundi fuerunt,

runt, nihilominus adhuc erant a fomite magis ac magis purgandi. Dicitẽ enim fomes immundus, quia quotidie nobis immunditiã propinat, & leuioribus ſaltem peccatis inquinat vnumquenq;. Non φ fomes ipſe pctm̃ ſit, ſed φ indeſinentem ſubminiſtret peccati occaſionem, quum nemo tã circũſpectus eſt, vt poſſet penitus deuitare. Propter quod & Ioãnes affirmat illum ſeducere ſeipſum, quiſquis negat ſe pctm̃ habere. Cæterum qd hoc ad paruulos, quibus p baptiſmum reatus huius fomitis auferẽ. Hi profecto nec originale peccatum iam habent, ſed nec; adhuc ratiõis vſum, quo pctm̃ actuale u ieant admittere. Quo fit, vt omni prorſus careant pctõ. Quod & Auguſtinus libro primo de pctõrum meritis & remiſſione, capite 33. dilucide colligit, oſtendens nec originale, quod a primis emanauit parentibus, nec actuale, quod a ſeipſis cõtraxerunt, in paruulis manere poſt baptiſmum. De adultis nimirum Ioãnes loquitur & cæteræ quas memoras ſcripturæ. Et vnde hæc proueniat immunditia, ſuperius frequẽter diximus. Sed heus tu, putas in illis ſanctis fornicationem, immunditiã, ac cætera fuiſſe peccata, q̃ ſequuntur? Abſit. At quoniam ex fomite prodeunt hæc omnia, Paulus hunc fomitem qui in eis erat, ſubiugari voluit, vnde ni reprimereẽ, tot ſuboritura fuiſſent mala.

Quare fomes immũdus dicitur.

Paruuli baptizati oĩ prorſus carẽt pctõ.

Et vt finem faciamus, ſola oratio dñica, nõne omnes concludit ſub pctm̃, dum omnibus quantumlibet ſanctis mandat orare: Fiat volũtas tua, ſanctificetur nomẽ tuum, adueniat regnum tuũ? Quid confiteẽ, qui petit fieri voluntatẽ Dei, niſi ſeſe nondum plane facere voluntatem Dei, ac p hoc eſſe inobedientem Deo? (neque enim fictis verbis

LVTH

oratur.) Hoc ſolo ſaluus ꝙ agnoſcit & deprecat ſuam inobediētiam,ac in quātum orat & agnoſcit,tantum facit voluntatem Dei, id eſt in Spū, ſed in carne,contra quam ſic orat,nondum facit. Ita qui petit ſanctificari nomen Domini, nonne fatetur nomē Domini adhuc in ſe pollui ex parte?q̄d dolens deprecatur, & impletur illud in eo, Rom.7.Quod nolo malum hoc facio, quod volo bonum,non facio.Sic qui aduenire regnū Dei petit,certe ſeruum diaboli ſe ex parte confitetur, cum Apoſtolo dicēs: Video aliam legē in membris meis,captiuantem me in lege peccati.

EPISC. Qñ pfecte regnabit in nobis deus.

¶ Et hoc quoq; nihil ad paruulos attinet, quibus necdum ſit orādi poteſtas,ſed ad adultos ſpectat duntaxat. Tum enim pfecte regnabit in nobis Deus,quando penitus abſumetur fomes iſte, & Dei nomen integre ſanctificabit,atq; voluntas ſine omni prorſus rebellione perimplebit in corpore ſimul & anima,quanquam interea vere Deus in nobis regnat per gratiam,& vere ſanctificatur nomen eius,quantum ad animam ptinet, vt mox dicemus.Nūc certe nec regnum Dei,nec voluntas,nec ſanctificatio, ſuam plenitudinē in nobis obtinent,propter concupiſcentiæ rebellionem,q̄ manet aduerſus Spiritum. Et quanquā ea pctm̄ non ſit,niſi mens ei conſentiat, eius tamen occaſione quotidie nonnihil admittimus, quod nos non ſinit vſquequaq; puriſſimos eſſe. Cæterum neq; ſemp id vſqueadeo magnū eſt, vt ſub diaboli poteſtate nos conſtituat.De paruulis aūt haudquaquā dubito, quin de poteſtate diaboli p baptiſmum penitus erepti ſint, tametſi peccati fomes in ipſis maneat poſt baptiſmum. Sed quia reatus tollitur, iam non diabolus modo, ſed &

quicqd

quicquid pct̃m eſt, prorſus ex eis effugatur. Et quanquã remaneat concupiſcentia, non propter eam tamen in oratione Dominica dicit̃:Dimitte nobis debita noſtra, ſed propter pct̃ã quæ poſt baptiſmum conſenſu mentis fiunt. Quod & D. Auguſtinus teſtatur lib.1.cap.13. contra duas epiſtolas Pelagianorum, ita dicens:Nec propter ipſam, cuius iam reatus lauacro regeneratiõis abſumptus eſt, dicunt in oratione baptiſati:Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitorib. noſtris, ſed propter pct̃ã q̃ fiunt, ſiue in eis conſenſionibus, cum ab eo quodlibet vincitur quod placet, ſiue quũ per ignorantiam, malum quaſi bonum placet. Fiunt autem, ſiue operando, ſiue loquendo, ſiue quod facillimum atq; celerrimum eſt, cogitando. A quibus omnibus, quis etiã fidelium gloriabit̃ mũdũ ſe eſſe a pct̃õ? Illud ſane quod in oratione ſequit̃ propter ipſam dicitur, Neq; nos inferas in tentationem, ſed libera nos a malo. Vnuſquiſq; enim, ſicut ſcriptum eſt, tentatur a concupiſcentia ſua, abſtractus & illectus. Deinde cõcupiſcentia, quum conceperit, parit pct̃m. Hi oẽs concupiſcentiæ partus, & ipſius concupiſcentię reatus antiquus, baptiſmatis ablutione dimiſſi ſunt. Hæc Auguſtinus. Vbi palam explicat, non propter pct̃ã q̃ naſcuntur p cõſenſum mentis in eam, ſiue operãdo, ſiue loquendo, ſeu cogitando, in q̃ nemo nõ labitur: at propter concupiſcentiam q̃ ſuggerit indeſinẽter mala, precamur aliud, nempe: Ne inducas in tentationem, ſed libera nos a malo. Aſſerit demum tã ipſius concupiſcentiæ reatum, quã ſingulos eius partus lauacro regenerationis penitus auferri.

Auguſt.

Iacob

Oẽs concupiſcentiæ part9 baptiſmo abluuntur.

¶Scio aũt, quid hic mihi oppoſituri ſint, ſcilicet

LVTH

cet

cet omnia q̃ dicta ſunt, probare non pctm̃, ſed defectum, ſeu infirmitatẽ in nobis relinqui poſt baptiſmum. Sic enim fomitem & paſſiones carnis vocant. Reſpondeo, ſi ſola nos verbi controuerſia haberet, facile admitterem, vt defectum vocarent, quicquid id eſt mali, quod in p̃dictis ſcripturæ verbis, relinqui in nobis probatũ eſt. Fruſtra enim certatur de nomine, quum de re conſtiterit: Verum quod defectum ſic appellãt, vt pctm̃ eſſe negent, & non culpam, ſed poenam tantum pctĩ eſſe velint, admittere non poſſum. Neq; enim ſatis eſt, quod ſine ſcripturæ teſtimonijs autoritate propria dicunt, omnia iſta defectus dici, quia deficiant a perfecta legis plenitudine.

EPISC. Vtinam re cognita, quod ais, non amplius de ſolis verbis contenderes. Sed tu profecto de meis voculis certas, & iam quod defectus ab aliquib. dicatur in medium affers, vt vel inde capias anſam oſtendẽdi fomitẽ hunc pctm̃ eſſe, id quod ab omnibus orthodoxis plane cõdemnat̃, niſi iuxta fuſionẽ pctĩ acceptionem (de qua ſupra dixim9) intelligas. Oẽs enim vnanimiter aſſerũt pctã cuncta per baptiſma deleri. Quod ſi cuncta pctã penitus abolita ſunt, quomodo poteſt is fomes qui relinquitur pctm̃ dici? Nam ſi fomes rite pctm̃ ſit, & poſt baptiſmum haud dubie maneat, quomodo quæſo verum erit, quod om̃ia penitus deleta ſunt peccata? in qua primũ Hieronymus audiatur. Is enim ad Oceanum ſcribens, ait: Omnia nobis in baptiſmate cõdonata ſunt crimina, nec poſt indulgentiam iudicis eſt metuẽda ſeueritas,

1. Cor. 6. dicente Apoſtolo: Et hæc quidem fuiſtis, ſed abluti eſtis, ſed ſanctificati eſtis, ſed iuſtificati eſtis in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti. Omnia pecca-

peccata donata ſunt bñ & fideliter. Hæc Hieron. Atqui dicit omnia, ne vnum quidem excipit. Sed neq; ex ſuo cerebro Hierorony. hoc fingit, ſcripturam qua probet illud, etiam affert. Quomodo, te quæſo, iuſtificati ſumus & ſanctificati, ſi pctm̃ aliquod in nobis relinquetur? Et rurſum in eadẽ epiſtola Hieronymus. Micheas, inquit, de baptiſmi gratia vaticinatur. Ipſe auertet, & miſerebitur noſtri, demerget iniquitates noſtras, & proijciet in profundum maris omnia pctã noſtra. Et paulo poſt ſubdit: Audiam9 & Ezechielem filiũ hominis, quomodo de eius virtute pronunciet, q hominis futurus eſſet filius. Aſſumã vos de gentibus, & aſpergam ſuper vos aquam mũdam, & mundabimini ab omnibus immunditijs veſtris, & dabo vobis cor nouum, & Spiritum nouum. Ab omnibus, inquit, mundabo vos ſordibus. In omnibus nihil prætermittitur. Hęc Hieronym9. Aduerte quid iam poſtremo dixit. In omnibus, inquit, nihil prætermittitur, hoc eſt, ſi mundati ſumus ab omnibus, nihil ſordis peccati prætermittitur a quo non mũdemur. Huic Ambroſius ſubſcribit, inquiens: Et hæc quidem fuiſtis, ſed abluti eſtis, ſed ſanctificati eſtis, in nomine Domini noſtri Ieſu Chr'ſti, & Spiritu Dei noſtri. Hæc omnia beneficia puritatis in baptiſmate conſequuti noſcuntur, quod eſt fundamentum Euangelicæ veritatis, illic enim peccatis depoſitis, abluitur credens & iuſtificatur Domini nomine, & p Spiritum Dei noſtri Deo filius adoptatur. Per hæc admonet illos, quanta & qualis ſit gratia quam p veram traditionem conſequuti ſunt. Hæc Ambro. Et Origines item ſuper Ioſue Homil. 5. recenſens illud Pauli: Fuimus enim & nos aliquando inſi-

Miche. 7
Ezechiel pnuncians virtutẽ lauacri
Ezec. 36.
Origen.

inſipiẽtes, increduli, errantes, ſeruientes deſiderijs & voluptatibus varijs, in malitia & inuidia agentes, odibiles, odientes inuicem. Subdit: Non tibi videntur hæc opprobria eſſe & opprobria Aegypti? Sed ex quo venit Chriſtus, & dedit nobis ſecundam circunciſionem ꝑ baptiſmum regenerationis, & purgauit animas noſtras, abiecimus hæc omnia, & pro ijs aſſumpſimus conſcientiæ bonæ adſtipulationem in Deum. Tunc ꝑ ſecundam circunciſionem ablata ſunt nobis opprobria Aegypti, & purgata ſunt vitia pctōrū. Nemo ergo ſi integre conuerſus eſt, ſi ex corde pe nituit, ſi fideliter Iordanis fluenta digreſſus eſt, ſi ſecunda per Euangelium circunciſione purgatus eſt, præteritorum mutuet opprobria delictorū. Hæc Origenes. Rurſus Chryſoſtomus homilia viceſima quarta, ſuper Ioannem. ita inquiens:

Baptiſmi miſteriū. Quænam ergo aquæ neceſſitas? Iam abſconditū vobis myſterium aperiam. Sunt & alia, nunc vero ex omnibus vnum expoſuiſſe ſufficiat.

Primum diuina in hoc conſumantur iudicia, ſepultura, mortificatio, reſurrectio, vita, & hæc ſimul omnia. In qua enim tanquam in ſepulchro caput immergentibus, vetus homo ſepelit̃, emergentibus nouus reſurgit inde, ut facile nobis eſt immergi, & emerſos reſpirare, ita Deo veterem ſepelire hominem, & nouum induere. Præterea, hinc patris, & filij & ſpirituſſancti virtutem, hæc omnia implere intelligis. Quod ne coniectura a me, ſed vero ſenſu dictum intelligas. Audi Paulum: Conſepulti, inquit, ſumus cum illo per baptiſmum. Et iterum: Noſter vetus homo ſimul crucifixus eſt. Et item: Complantati facti ſumꝰ ſimilitudini mortis huius. Non ſolum autē baptiſma

Coll. 2. Rom. 6.

tiſma crux dicitur, ſed crux baptiſma. Baptiſma enim quo ego baptizo, inquit, baptizabimini, & baptiſmo habeo baptizari, quod uos neſcitis. Hęc Chryſoſt. Et ſimilia plurima ſuffragia recenſet Hieronymus ex D. Paulo, ad Oceanum ſcribens: Hic, inquit, eſt calculus nouus, cui nouum nomen inſcribitur, quod nemo ſit legere, niſi qui illud acceperit. Quod enim baptizati ſumus in Chriſto Ieſu, in morte illius baptizati ſumus. Cō ſepulti enim ſumus per baptiſmum in morte, vt quomodo ſurrexit Chriſtus a mortuis per gloriā patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Toties nouitatem legimus, & tam maſculoſum nomen vxoris, nō poteſt vlla nouitate deleri. Cō ſepulti ſumus Chriſto in baptiſmate, & reſurreximus per Fidem operationis Dei, qui ſuſcitauit eum a mortuis. Quumq́ eſſemus mortui in delictis, & præputio carnis neſtrę, cōuiuificauit nos cum illo, donans omīa delicta, delēs quod aduerſum nos erat chirographū decreti, quod erat contrarium nobis, & ipſum tulit de medio, affigens illud cruci. Omnia noſtra cum Chriſto mortua ſunt, uniuerſa chirographi veteris peccata deleta ſunt, ſolum nomen viuit vxoris. Hæc Hierony. Cyprianus etiam aſtipulatur de Eccleſia loquēs, ſermone quodam de ablutione pedū. Hinc egredientia quatuor Euangelij flumina, per vniuerſum mundum ſecum regenerationis euehunt lauacrum, & de abdito & ſecretiſſimo Spiritus ſancti munere, huius gratiæ liquor emanat, ſic lauās quos parentalis labes infecerat, vt nec actualis, nec originalis macula, aliquā ſui poſt ablutionē illam veſtigia, derelinquat. Hæc Cyprian. Quo quid a quoquā dici poteſt apertius? Et his Aug.

Baptiſma crux.

Baptiſma calculus nouus.

L item

ſtem ſubſcribit contra Iulianum libro ſexto. Tu autem qui putas, ꝙ ſi malum eſſet concupiſcētia, careret ea qui baptiſatur, multum erras. Omni enim pctō caret, non omni malo. Quod planius ita dicitur: Omni reatu omniū malorū caret baptizatus, non omnibus malis. Nūquid enim caret corruptione corporis? An non eſt malum quod aggrauat animam? Nunquid caret ignorātiæ malo, per quod a neſcientibus innumera perpetrant mala? An paruum malum eſt, quod homo nō percipit ea q̄ ſunt Spiritus Dei? De baptizatis nempe dciebat Apoſtolus: Animalis homo, non percipit ea, quæ ſunt Spiritus Dei. Hactenus Aug. memorauit quædam mala, quæ baptizatis non tolluntur. Sed & tandem concludit, Baptizatos his malis in lauacro generationis haud quaquam caruiſſe, vbi tamen omnibus caruerant ſine dubitatione pctis. Hæc Aug. Claret igitur nō ſolum patrum verumetiam ſcripturarum teſtimonijs, nullum non deleri pctm̄ in baptiſmate. Quamobrē & fomes remanens, pctm̄ eſſe non poteſt, modo pctm̄ ſecundum veram & propriam peccati rationem accipiatur.

1. Cor. 2.

LVTH ¶ Deinde, quod non licet vlli angelorum, ne dum ipſis hominibus, uerba dei pro ſuo ſenſu interpretari, vt quod illa pctm̄ aperte vocat, illi defectum interpretentur.

EPISC. ¶ Qui defectum interpretantur, ipſi viderint. Sed quod ais ſcripturam concupiſcentiam aperte pctm̄ vocare, ſic nimirum & ſcriptura Chriſtū ipſum aperte pctm̄ vocat, nec tn̄ opinor vllū aut angelorum, aut hominum hoc intelligi velle de pctō, iuxta veram peccati rationem, vt ſæpe diximus, quum nec ſomiti, nec motui ſomitis, neque conſen-

conſenſui in fomitem, CHRISTVS quicquã habuit ſimile. Sed neque ipſe tam perfricte fron tis es, vt cum dicat Paulus. Eum, nempe filium q non nouerat pctm̃, pater pro nobis fecit pctm̃, ne gare poſſis quin alio atque alio modo pctm̃ in ijs verbis accipiatur. Nam vbi negat nouiſſe pctm̃ aut virulentum fomitem, aut cõcupiſcentiam ex ipſo ebullientem, aut conſenſum in concupiſcentiam, aut demum omnia ſimul intelligit. At quũ affimat patrem CHRISTVS feciſſe pctm̃, ni hil horum intelligi poteſt, ſed vel hoſtia, vel peccati vindicta duntaxat intelligi licet. Et rurſum quum dicat Paulus: De pctõ damnauit pctm̃. Alius haud dubie vocis huius eſt intellectus, quũ dicit, de pctõ, alius quum dicit, damnauit pctm̃. Nam quum dicit, de pctõ CHRISTVM intelligit, qui factus eſt pro nobis pctm̃, hoc eſt, hoſtia pro pctõ vel quod mihi potius videtur, totam illam carnis maſſam, quæ damnauit ab Adam intelligi voluit, quam & vocat peccato obnoxiam queque poteſt, & merito peccatum dici, quod peccati virus tota penitus imbiberit.

2. Cor. 5.

pctm̃ hoſtia ſeu peccati vindicta dici poteſt.

Rom. 8. De pctõ dãnauit pctm̃.

Quum igitur ex hac maſſa CHRISTVS pro ſuo corpore conſtruendo, nonnihil ad peccati cõ demnationem futuram accepit, nõ iniuria de peccato videri potuit damnaſſe peccatum. Nam proxime ſuperius dixerat, CHRISTVM fuiſſe miſſum in ſimilitudine carnis peccati. Quum ergo dicit Paulus, de peccato, vel maſſam illam peccato infectam intelligit, vel CHRISTVM hoſtiam factum, pro peccato. Sed quum ſubdit, damnauit peccatum, noſtram plane voluit intelligi noxam, neque originalem ſolam, verumetiam actualem. Cæterum quid eſt (te

queſo) damnauit pc̃tm̃? aut quando nobis huius damnationis fructus allatus eſt potius q̃ in baptiſmate? Tunc ergo per merita paſſiõis Chriſti qui pro nobis factus erat peccatũ, dãnatum eſt quicquid in nobis peccati reatũ habuit. Nã his nunc (ut Paulus ait) nihil eſt damnationis. Quod ſi nihil fuerit in eis dãnationis, profecto nec reatus quicquã erit. Eſto, pc̃tm̃ Paulus concupiſcentiam vocet, quippe q̃ aduerſatur Spiritui. Quia tamen eum, qui baptizatur, hæc concupiſcentia reum haudquaquam facit, non eſt eo modo putãda pc̃tm̃ eſſe, quo ſtuprum, quo mollities, quo auaritia, quo idololatria pc̃tm̃ eſt, quæ nimirum gehennæ reos pc̃tõres conſtituet. Quando igitur tam dilucidis teſtimonijs compertiſſimum eſt, pc̃tm̃ in baptizato non ad hũc modum manere, quid amplius verbis contendis, fomitem qui relinquitur adhunc modum eſſe pc̃tm̃?

LVTH ¶ Apoſtolus enim manifeſte dicit, ſe captiuũ duci in legem peccati, & concupiſcentiam, autoritate legis cognitam a ſe pc̃tm̃, quam iterum vocat pc̃tm̃ ita in carne ſua habitantem.

EPIS. ¶ Eandem argumẽtationem in te retorqueo. Apoſtolus manifeſte dicit, Chriſtum pro nobis factum eſſe pc̃tm̃. Quamobrem & Chriſtus erat proprie pc̃tm̃. Hanc vbi diſſolueris, eadem facilitate diſſoluemus & tuam. Nam ſi dixeris, alia ratione pc̃tm̃ attribuitur Chriſto, alia negat ipſe fuiſſe pc̃tm̃. Sic & nos dicimus, alia ratione fomes pc̃tm̃ appellatur, & adulterium alia. Nã quũ Paulus intra breuem hanc ſententiolam, res tam diuerſas, vna voce voluit intelligi, quid prohibet in tota epiſtola, quæ & eadem omnium autorum calculis obſcuriſſima eſt, ſimilia fieri? nẽpe

vt eandem vocem pro varijs vſurpet ſignificatis quod & fecit haud dubie. Quam varie, te quęſo, mortem accipit, nūc pro morte corporis, nūc pro animi morte, nonnunquam pro gehēnę morte, aliquando pro morte qua peccato mortui ſumus. Similiter & legem, aliquando pro lege veteri, aliquando pro noua, nonnunquam pro lege peccati, & interdū pro naturæ lege. Quas acceptiones ſi quis confundere velit, nunquam intelliget ea, quæ ſcripſit Paulus. Nam vbi vox varia quædam ſignificat, niſi quis apte ſecernat & ſecet eius ſignificata, nunquam recte ſcripturas interpretabitur. Quod & Paulus Timotheum admonuiſſe videtur, quum iuſſerit eum recte ſecare ſermonem veritatis. 2. Tim. 2.

¶ Quomodo enim non erit vere peccatū, cū ad hoc vt vere peccatum eſſe probet, adducat legem prohibentem concupiſcere, & fateatur ſeſe non concupiſcere non poſſe, ac per hoc vero non defectu tantum, ſed peccato contra legem facere. LVTH

¶ Locus hic Pauli varie ab interpretibus accipitur, nullumq; ferme verbū in eo eſt, quod nō geminum habeat intellectum. Lex enim bifariā hic intelligi poteſt, ſimiliter & concupiſcere, atq; concupiſcentia, vt taceam totius ſententiæ dupliceṁ enuntiationem, vel in perſona peccatorum, vel in propria ipſius Pauli. Primum Origenes, qui non minus eruditione, quam acumine librandi ſcripturas clariſſimus agnoſcit, affirmat legē hic non pro lege Moſeos, ſed pro lege cordibus hominum inſcripta debere intelligi. Alijs cōtra viſum eſt, vt pro lege Moſeos, hunc locum potius interpretentur. Vtcunq; fuerit, nihil dubito, quia id in noſtra ſitum ſit poteſtate, quod vel hac EPISC. Loc9 Pauli varie acceptus.

vel illa vetitum ſit lege. Porro concupiſcẽtia bi ſariam etiam accipi poteſt: aliquando pro fomi te ſeu pro ipſo motu fomitis, vt quum Paulus dicit. Non regnet pctm̃ in veſtro mortali corpore, vt obediatis concupiſcentijs eius, aliquando vero pro conſenſu mentis in id malum, quod per fo mitem ſuggeritur. Anima enim (vt Origenes ait media eſt inter carnẽ & ſpiritum, quæ ſi cõiunxe rit ſe carni ad obediendum deſiderijs eius, efficitur vnum corpus cum ea. Sin vero iunxerit ſe ſpiritui, efficitur vnus cum Deo ſpiritus. Coniũgit autẽ hauddubie, vel huic vel illi per conſenſum. Et is animi conſenſus ad illicita carnis deſideria,
Coloſſ.3. vocatur alibi a Paulo, concupiſcentia mala. Nam eam in epiſtola ad Coloſſenſes annumerat alijs animi prauis habitibus, quibus etiam tum carere Coloſſenſes affirmauit. Fornicationẽ, in
1.Cor.10 quit, immunditiam libidinem, concupiſcentiam malam, auaritiam. Et paulo poſt ſubdit. In quibus & vos ambulaſtis aliquando, quum viueretis in illis. Ecce iam non erat in eis concupiſcentia mala, ſicut neq; fornicatio, aut aliquid cæterorum. Et tamen hauddubie remanſit in eis concupiſcentiæ fomes. Alia eſt igitur concupiſcentia, qua voluntas concupiſcit ea, quæ ſuggerit caro, & alia, quæ ſolius carnis eſt, & quæ fomes, ſeu motus fomitis appellatur. Sed & Corinthios itẽ prohibet, ne ſint concupiſcentes malorum, ne pariter eis contingat, ꝙ Iudęis euenit in deſerto. Hic certiſſimum eſt, non eis vetuiſſe Paulum, q̃d in eorum non fuiſſet arbitrio poſitum. Non ergo fomes hic prohibetur, quo carere nemo poteſt, ſed voluntas & conſenſus mentis, hoc eſt, ne ſuis animis concupiſcerent ea mala, quæ per carnis fo

mitem

mitem excitantur. Nam vt concupiſcentia quæ ex carne pullulat, non ſic eſt in noſtra poteſtate, vt quum velimus, poſſimus non concupiſcere, ita ea, quæ ex mente proficiſcitur, in noſtro arbitrio poſita eſt, velut omnino ſpontanea. Noſtra enim ſponte, & noſtræ mentis aſſenſu concupiſcimus, ſi quando ſic quicquam a nobis fuerit concupitum & item idipſum (modo ſic velimus) poſſumus non concupiſcere, Alioqui Paul. nō affirmaſſet hanc legis particulā a nobis expleri poſſe, quod & facit ad Romanos decimo tertio vbi ſcribit ad hunc modum: Qui diligit alterum: legem expleuit. Siquidem illa: Non adulterabis, nō occides, non furaberis, non falſum teſtimonium dices, non concupiſces. Ecce Paulꝰ affirmat hāc expleri legis particulam, ab eo qui diligit alterū. Quamobrem neceſſe eſt, vt vel neges quempiam alterum diligere, vel fatearis illum, qui ſic diligit, hanc legis expleuiſſe particulam. Cæterum ſi neges quempiam alterum diligere, prorſus contradicis Paulo, qui. 1. ad Theſſ. 4. ſic tradit. De fraterna charitate non neceſſe habetis vt ſcribā vobis. Ipſi namq; diuinitus docti eſtis, vt diligatis vos inuicem. Paucis ergo dicimus hoc præcepto Non concupiſces, vetari concupiſcentiam volūtatis duntaxat, qua carnis affectibus ipſa ſe captiuam tradit, non autem concupiſcentiam carnis, q̄ penitus vitare nullo modo poſſumus. Neq; enim carni vetitum eſt, ne concupiſcat, quippe quæ nō poteſt nō concupiſcere mala. Sed neq; ſpiritui dicitur, Non concupiſces, nempe qui non poteſt nō concupiſcere bona, Sed animæ dicitur, quæ inter hos media eſt, vt non concupiſcat ea, quæ carnis ſunt, neq; carnis ſectetur deſideria. Quū enim cō-

Cōcupiſcētia voluntatis per præceptum prohibita.

cupiſcentiam carnis nemo vitare poteſt, ſi fuiſſet ipſa Dei mandato prohibita, fieri non potuiſſet, quin in illas maledictiones prodigioſas, quę iuſſu Moſeos tanto apparatu fulminabantur in monte
Deut. 11. Hebal, vnuſquiſq; Iudæorum incidiſſet. Nam in tota illa multitudine, ne vnꝰ quidem erat, qui cō cupiſcentiam illam carnis non ſit perpeſſus. Et quis tam crudelem exiſtimabit Deum, vt propter eam quæ nullo modo fuerat in iudæorum poteſtate, tanta in eos maledictionum fulmina iacularetur. Horror nimirum eſt legere tot & tam terribiles maledictiones, quæ Deuteronomij vigeſimooctauo capite ſcribuntur & omnes promulgatæ fuerunt aduerſus eos qui mandata nō eſſent obſeruaturi. Quamobrem ſi concupiſcentia carnis Dei mandato prohibita fuit, & ea nemo carere potuit, conſequens eſt, vt omnes illi fuerāt maledicti. Maledictus Moſes, maledictus & Aaron maledictus & Ioſue, cæteriq; omnes, ſi ſemel dicam (quantumuis boni fuiſſent) erant maledicti. Et ea maledictione quam tot eſſent calamitates ſecuuturæ, vt nihil eorum commodorum, quæ Deus illi populo fuerat pollicitus, adipiſcerentur. Quis vnquam niſi plane inſaniſſimus, iſta crederet? Sed dicet hic Lutherus. Non ſolum hæ maledictiones ferebantur aduerſus mandatorum trāſgreſſores, verumetiam aliarum quarumcunque iuſtificationum, quæ tradita fuerāt in libro legis, quorum erat tantus numerus, vt impoſſibile fuiſſet eas omnes a quoquam obſeruari. At hoc manifeſte falſum eſſe conſtat, ex Euangelio Lucæ, q Zachariam & Elizabet aſſerit ambos fuiſſe iu-
Lucæ. 1. ſtos ante Deū, & inceſſiſſe omnibus mandatis, et iuſtificationibus abſq; querela. Nō fuit igitur impoſſibi

poſſibile cuiquam adiuto per gratiam Dei, man data ſaltem obſeruaſſe ſingula. Cæterum, vt diximus, ſi carnis concupiſcentia, Dei mandato vetita fuiſſet, impoſſibile fuerat hoc mādatum a quouis obſeruari, quum nemo potuit hanc vitare cōcupiſcentiā. Perſpicuū igitur opinor ex eis (quæ diximus) factum eſſe, quod non carnis ſed voluntatis cōcupiſcentia duobus vltimis præceptis ſit prohibita. Sed nunc ad rationem Lutheri reſpondeamus oportet. Quomodo, inquit, non erit vere peccatum concupiſcentiæ, quū Paulus ad hoc vt eam probet vere peccatum eſſe, adducat legē prohibentem concupiſcere? Reſpondemus legē hanc, ſiue Moſaica fuerit, ſiue naturalis, non prohibere motum carnis, qui caueri non poteſt, ſed aſſenſum volūtatis vetat, ne videlicet animus cō cupiſcat ea, quæ ſuggerit caro. Et nos hanc animi concupiſcentiam vere peccatum eſſe fatemur. Carnis vero concupiſcentiam, præſertim baptizatis, negamus aliter peccatum dici, quā ſcriptura vocetur manus, & loquutio lingua, vti ſæpe diximus.

¶ Nam & ipſimet cogentur hoc peccatū dicere, quod contra legem fit quocunq; modo. At defectus ille, quem extenuando peccatum ſic vocat, certe contra legem eſt. LVTH

¶ Siue defectum appelles, ſeu fomitē, ſeu quduis aliud, ego plane concupiſcentiam eam q̃ carnis eſt, contra legem eſſe, nego. Nam quicquid in decalogo vetatur, ſub poena mortis æternæ vetatur, id quod ex cæteris manifeſtum eſt. Non occides, non moechaberis, non furtum facies, non falſum teſtimonium dices. Quid horum eſt, q̃ ſi trāſgreſſus fueris, non capitaliter delinques. Capita- EPISC.

 liter

liter itaq; delinquit, quiſquis interdicente lege cõ cupiſcit. Non eſt ergo carnis concupiſcentia quã lex nobis interdicit, quippe quæ niſi per mortem nobis auferri non poteſt. Sed animi concupiſcentia duntaxat interdicitur, q̃ ſola noſtri arbitrij eſt & quam elicimus noſtra ſponte. Sed ſi vis tam dilucidam huius rei rationem audire, vt nemo niſi pertinaciſſimus non admittat, hanc accipe. Tria ſunt in nobis, vt iam pridem recenſuimus, caro, ſpiritus, & anima. Hoc tametſi tu non probes, tamen Origenes, Hieronymus, & Auguſtinus, ac cæteri quiq; confitent̃, Sed & Paulus ipſe Theſſalonicenſ. ait. Vt intelligat Spiritus veſter, & anima & corpus, ſine querela in aduentu Domini noſtri Ieſu Chriſti ſeruetur. Sed & Chriſtus horum item meminit. Spiritus, inquit, promptus eſt, caro autem infirma. Et paulo ante. Triſtis eſt anima mea vſq; ad mortem. Velis nolis Luthere ſic iſta ſe habent, nec potes, niſi quam impudentiſſime negare, quod quum interpretes vnanimiter, tum ſacræ quoq; literæ conſtanter aſſerunt. Tria ſunt igitur in nobis, ſpiritus, animaq;, & caro. Multa ſpiritus fecit, quæ non toti homini tribuuntur, præſertim quum animus ipſe remittat̃, vt exempli cauſa, quum animus carnis deſideria ſequitur, obmurmurat ſpiritꝰ, & arguit delinquẽtem. Hoc delictum toti homini imputatur, verũ haud ita delicti quoq; reprehenſio. Similiter & quum animus ſpiritui ſe coniungit, libenterq; facit ea quæ mouet ſpiritus, iam licet interim cõcupiſcat caro, non ob id aſcribenda eſt hæc concupiſcentia toti ipſi homini, ſed eius magis amolitio, quam animus facit ſpiritui copulatus, toti homini tribuenda eſt. Id ergo dicitur homo vere cõ cupiſce-

Tria i homine, caro ſpiritꝰ & gratia.

1. Theſ. 5.

Matt. 26.

Mar. 14.

cupiſcere, quod animus vel carni, vel ſpiritui ad-
dictus, concupiſcit. Nec enim ſimul vtricꝫ inſer-
uire poteſt. Prohibet ergo lex non carnem, nō ſpi-
ritum, ſed animum, hoc eſt, ipſum hominem, ea
quæ carnis ſunt concupiſcere. Nam ſi quæuis car-
nis concupiſcentia peccatum eſſet, Chriſtus, cu-
ius cāro vitam contra patris inſtitutum concupi-
uit, hauddubie peccaſſet. Reluctabatur enim eius
caro mandato patris, & mortis calicem refugit,
quē tñ pater cū bibere voluit omnino, & miſit eū
in mundum illius rei gratia.

Si quęuis carnis cō cupiſcētia pctm̄ eſſet peccauit & Chriſtus.

¶ Quod ſi hoc vno loco ſic licet verbis Dei
abuti, vt peccatum, non peccatum dicamus, quo
modo reſiſtemus neganti in vniuerſum ōnia pec-
cata in tota ſcriptura dicenti, quod adulterium,
homicidium, idololatria quocꝫ non ſit peccatum
ſed defectus & poena peccati. Si ergo huic reſiſti
debet, oportet vt pctm̄ ſimpliciter, pſerttim vbi
legis prohibitio adducit, cuius cōparatione pro
hibetur, accipiatur pro vero pctō, aut eludemus
totius ſcripturæ authoritatem.

LVTH

¶ Quouſcꝫ ſe extendat legis prohibitio, ſatis
ante diximus, ſi quicquam ſatis eſſe poteſt. Sed &
cum fomitem dicimus non eſſe peccatum, ſecun-
dum veram peccati rationem (quanquam Pau-
lus ipſum vocet peccatum) non magis Dei ver-
bis abutimur, necꝫ ſcripturę totius authoritatem
eludimus, quā negantes Chriſtum ſecundum ue-
ram peccati rationem peccatum eſſe, cum tamen
Paulus affirmet ipſum pro nobis peccatum eſſe
factum.

EPISC. Fomes vere peccatū nō ē quēadmodū neque Chriſtus.

¶ Non eſt enim poena, ſed culpa, quando di-
cit, concupiſcentiam neſciebam eſſe peccatum,
niſi lex diceret, non concupiſces. Ergo qui concu-

LVTH

piſcit

nymus modo, verumetiam Ioannes Apoſtolus affirmat, non eſſe grauia mandata Dei. At quomodo grauia non erunt quæ nemo poteſt ullo pacto ſeruare? Quis enim paſſiones peccatorum in carne non ſentit? Quis nullam omnino carnis concupiſcentiam patitur? Quomodo igitur graue nõ erit hoc mandatum, ac longe difficillimum, quo nobis mandat, ut caro nõ concupiſcat. Adde, q̃d idem Ioannes in eadem epiſtola mendacem aſſeruerit eum quiſquis dicit ſe noſſe Deum, & mandata eius non cuſtodit. Et Paulus clamat. Circuncifio nihil eſt, & præputium nihil eſt, ſed obſeruatio mandatorum Dei. Sed & Chriſtus ipſe negat patere cælum ijs, qui mandata non ſeruauerint. Si vis, inbuit, ad vitam ingredi, ſerua mandata. Et rurſum. Si diligitis me, mandata mea ſeruate. Quis ergo tã perfrictæ frontis eſt, vt neget ea, quę nobis a Deo mandata ſunt ſeruari poſſe? Verum ſi per concupiſcentiã carnis duntaxat cõcupiſcentiam intelligamus, & eam hoc præcepto, Nõ cõcupiſces prohibitam, quis non perſpicit hoc præceptum omni ferme momento violari, neq; vnq̃ ſeruari poſſe? Non igitur ſolius carnis concupiſcẽtia, quæ nobis hoc mandato, Non concupiſces, interdicitur. At Lutherus hoc diuerticulo ſuã ſentẽtiã tueri conatᷣ, quod pręceptũ aliq; eſt, q̃ a nemine pro hac vita poteſt adimpleri, nempe iſtud Diliges Dñm Deũ tuum, ex toto corde tuo, ex tota anima tua, ex tota mẽte tua. Cui ego reſpõdeo aliud eſſe hoc pręceptũ adimpleri, aliud nõ violari. Fieri quidẽ poteſt, vt hoc pręceptũ non violetur, quũ tamẽ pro hac vita valeat a nemine perimpleri. Quæ res fiat dilucidior, aduertendum eſt & duplicẽ eſſe dilectionem, quemadmodum & vitam,

1. Ioan. 5.
1. Ioan. 2.
2. Cor. 7
Ioan. 14.

tandus eſt. Veruntamen quia depoſito pondere multo celerius id feciſſet, idcirco non penitus adimpleuit. Pondus enim obſtitit, quo minus libere vires omnes ad negotium celerrime perficiendum exerceret. Sic & cum præcipiatur nobis, vt Deum ex toto corde, ex tota anima, ex tota mente, & Deum ex omnibus viribus diligamus, iam corruptibile corpus vſq; adeo grauat animam, tantoq; premit onere, vt nequeant plenam impendere dilectionem, ac proinde non iam adimplemus hoc. Veruntamen ſi conemur pro v.rili noſtra, cõtrarium omnem affectũ ex animis reijcere, id ſatis fuerit ad mãdati huius obſeruantiã, vt ipſe defectus adimpletionis, nequaquam ad pc̃m̃ nobis imputetur. In qua re vel Auguſt. cui iſte maxime in hac ſententia nititur, audiamus. Is de Spiritu & litera negotium hoc tractans ita dicit: Neq; enim ſi eſſe nondum poteſt tãta dilectio Dei, quanta illi cognitioni plene perfecteq; debetur, iam culpæ deputandum eſt. Aliud eſt enim, nondum totam aſſequi charitatem, aliud nullam ſequi cupiditatem. Quamobrem debet homo, quamuis longe minus amet Deum q̃ eum poteſt amare conſpectum, nihil tamẽ appetere illicitũ, ſicut etiam in ijs quæ adiacent ſenſibus corporis, poteſt oculus nullis tenebris delectari, quãuis nõ poſſet in fulgentiſſima luce defigi. Hæc Auguſt. Ex quibus patet, q; non eſt culpæ nobis deputandum, ſi non in hac vita conſummatam illam dilectionem habuerimus, modo fugierimus illicita quæq;. Nos eñ hic a mortalibus culpis p gratiæ adiutorium abſtinere poſſumus, quemadmodũ oculus, qui tametſi fulgẽtiſſimam lucẽ ferre non poſſit, poteſt tñ non affici tenebris. Atq; ita nos quan-

Cõparatio Aug.

quanquam nequeamus ſummum iſtum perfectionis gradum adipiſci, cauere tamẽ poſſumus, ne quicquam noſtra ſponte committamus, ꝙ hanc dilectionem impediat. Sed & idem Auguſtinus alibi locis pluribus teſtatur Deum nõ præcepiſſe quicquam impoſſibile, vt in ſermonibus de tempore 61. Deus, inquit, nec impoſſibile aliquid potuit imperare, quia iuſtus eſt, nec damnaturus eſt hominem pro eo quod non potuit vitare, quia pius eſt. Hoc expende Luthere, & plane perſpicies, Auguſtinum haud ſenſiſſe, vel carnis concupiſcẽtiam nobis oĩno eſſe vetitam, quippe quam vitare nullo modo poſſumus, vt plenam illam dilectionem a nobis exigi, quam neq; pro præſenti vita præſtare nobis vllo pacto ſit poſſibile.

LVT. ¶ Videamus autem, qua ratione moueantur vt negent pc̃tm̃ dici reliquã babtiſmo libidinẽ. Dicunt enim baptiſmi iniuriam eſſe, ſi non omnium peccatorum tribuere dicatur remiſſionem, ſicut habet fides catholica eccleſiæ & ſanctũ Euãgelium. Si ergo remiſſa ſunt omnia pc̃tã, ꝙ reliquum eſt pc̃tm̃ dici non debet.

EPISC ¶ Et recte nimirum aiunt. Nam huic rationi tam eccleſiæ catholicæ, quam patrum omniũ orthodoxorum authoritas ſuffragatur adeoq; ipſũ Euangelium ſuperius a patribus citatum.

LVT. ¶ Reſpondeo, quid hic dicere poſſum, niſi ꝙ vrgentibus eodem argumento Pelagianis, Aug. dixit, ſcilicet pc̃tm̃ remitti, quoad reatum, ſed nõ quoad actũ, ſeu vt ipſius verbis vtar, pc̃tm̃ iſtud reatu tranſit, actu manet. Sicut enim (vt idem ait) aliquod pc̃tm̃ trãſit actu, & manet reatu (ſicut eſt omne actuale) ita econtra hoc originis pc̃tm̃, trãſit reatu & manet actu. Ecce non negat eſſe pc̃tm̃, nec dicit

nec dicit ſolum defectum aut pœnā eſſe,ſed pctm̄ actu & vere eſſe. EPISC

❡ Non recte citas Auguſtinum Luthere,imo tribuis ei,quod ipſe nunquā,aut ſcripſit,aut dixit. Nā vbiq; negat,in baptizatis manere pctm̄ actu. Scripſit vtiq; aduerſus Pelagianos plurima. Nec tamen alicubi reperies ab eo dictum, poſt baptiſmum manere pctm̄ actu.Non negat certe concupiſcentiam actu manere,ſed illam vbiq;(ſublato reatu)conſtanter affirmat non eſſe pctm̄. Sæpenumero comparationem facit,originalis ad actuale pctm̄,& docet quemadmodum in actualibus pctis actus ipſi trāſeunt,manēte reatu,ita in baptizatis manere concupiſcentiam,tranſeunte reatu.Sic enim verba Auguſtini ſe habent,primo de nuptijs & concupiſcentia,quem locum etiam ſupra citauimus.Sicut eorum peccatorum,quæ manere non poſſunt, quoniam quum fiūt prætereūt, reatus tamē manet, & niſi remittatur, in æternū manebit, ſic illius quādo remittitur, reatus aufertur. Hoc eſt enim non habere pctm̄,reum nō eſſe peccati.Hactenus ille.Ecce nō dicit manere pctm̄ ſed manere concupiſcentiam, dimiſſo reatu. Ad hæc,lib.1.capite decimotertio contra duas epiſtolas Pelagianorum de concupiſcentia loquēs ait: Hæc etiam ſi vocatur pctm̄, non vtiq; pctm̄ eſt, ſed quia pctō facta eſt,ſic vocatur,ſicut ſcriptura manus cuiuſq; dicitur, quod manus eam fecerit, pctā autem ſunt,quæ ſecundum carnis concupiſcentiam vel ignorantiam,illicite fiunt,dicuntur, cogitanť. Quæ tranſacta, etiā reos tenēt ſi nō remittanť.Et iſta ipſa carnis cōcupiſcētia in baptiſmo ſic dimittiť,ut quanq̄ tracta ſit a naſcentibus, nihil noceat renaſcentibus. Et quibus tamen,ſi fi

Lut. Auguſtino tribuit,q̄d nūq̄ ſcripſit.

lios carnaliter gignunt, rurſus trahitur, rurſusq́ eſt nocitura nocentibus, niſi eadem forma renaſcentibus remittatur, & inſit nihil obfutura vitæ futuræ, quoniam reatus eius generatione tractãs, generatione dimiſſus eſt. Et ideo iã non ſit pctm̃, licet hoc vocetur, ſiue quod pctõ facta ſit, ſiue ꝙ peccãdi delectatiõe moueaẽ, ſi ei uincẽte delectatione iuſtitiæ, nõ cõſentiatur. Ecce & hic aſſerit, ꝙ uere dicẽda ſunt pctã, nempe q̃ ꝑ conſenſum mẽtis, ſecundum carnis concupiſcentiam aut ignorantiam, illicite fiunt, dicuntur, cogitantur. Concupiſcentiam autem ipſam non eſſe pctm̃ cõſtanter aſſerit, eàm tamen dimiſſo reatu manere, nec vitæ futuræ quicquam obeſſe, poſtquam reatus fuerit dimiſſus aperte confitetur. Et rurſum, contra Iulianum Pelagianum libro ſexto, capite 5. ſic ait. In baptiſmo remittuntur quidẽ cuncta pctã, ſed remanent carnalium concupiſcentiarum mala. Ecce non manet pctm̃, ſed manet concupiſcentiæ malum. Et paulo poſt in eodem. Et hæc quidẽ fuiſtis, ſed abluti eſtis, ſed ſanctificati eſtis. Mutatos eos dixit in melius, non ut ea ſcilicet concupiſcẽtia carerent, id ꝙ in hac vita fieri nõ poteſt, ſed vt ei nõ obedirẽt, quod in bona vita fieri poteſt: atq; vt ab eo, quo erant vinculo eius obnoxij, liberatos ſe eſſe cognoſcerent, q̃d niſi regeneratiõe fieri non poteſt. Tu autem qui putas, ꝙ ſi malum eſſet concupiſcentia, careret ea qui baptizaẽ, multum erras. Omni enim pctõ caret, non omni malo. Quod planius ita dicitur. Omni reatu omniũ malorum caret, non omnibus malis. Hæc Auguſtinus. Quibus verbis affirmat, baptiſmo dimiſſum eſſe reatum, & eundem carere pctõ, quamq̃ non

Quare ue re pctã di cantur.

non careat concupiſcentiæ malo. Et cap. 8. eiuſdem libri. Dixi ſane quomodo manent pctā reatu, quæ pterierunt actu, ſic econtrario fieri poteſt, vt concupiſcentia maneat actu & prætereat reatu. Quod error quidem tuus falſum eſſe dicit, ſed veritas verum eſſe conuincit. Hactenus ille. Ecce reatus tranſijt, concupiſcentia manet actu, ſed non pctm̄ actu. Et iterum in eodem cap. Ego enim de cōcupiſcentia dixi, quæ eſt in membris, repugnans legi mentis, quamuis reatus eius in omnium pctōrum remiſſione tranſierit, ſicut ecōtrario, ſacrificium idolis factum ſi deinceps non fiat, præterijt actu ſed manet reatu, niſi per indulgentiam remittatur; Quiddam enim tale eſt ſacrificare idolis, vt opus ipſum quum fit, prætereat, eodemq́ꝫ prætcrito, reatus eius maneat, venia reſoluendus. Tale eſt carnis concupiſcentia, vt maneat in homine ſecum per continentiā confligente, quamuis eius reatus, qui fuerat generatione contractus, iam ſit regeneratione tranſactus. Ecce reatu tranſacto, manet concupiſcentia, & nō pctm̄. Et paulo poſt: Qui reatus (quāuis eo manente malo) ſoluit in remiſſiōe om̄ium pctōrum per Dei gratiam, qua liberamur ab om̄i malo. Quum Dn̄s non ſolum propitius ſit omnibus iniquitatibus noſtris, verumetiam ſanat omnes languores noſtros. Ecce manente concupiſcentię malo, reatus ſoluitur, & remiſſio pctōrum fit. Sed vide q̄ apertiſſime ſcripturā introducit, ſubdens. Dominus in Euāgelio: Ecce, inquit, eijcio dæmonia, & ſanitates pficio hodie & cras, & tertio die conſummor, poſt multum tempus (quam hoc dictum eſt) paſſus fuit Dominus, mētiri non potuit. Intelligit ergo ſic: Expulſio dęmoniorū,

Reatus trāſit, cō cupiſcentia manet actu, nō pctm̄.

Cōparatio elegās

remiſſio pctōrum eſt,eo vtiq; quo diabolus peccatorum pater atq; origo ſit.Per id eīm quod efficitur,id quod efficit intelligitur.Et itaque expulſio dæmoniorū,eſt remiſſio peccatorum,tanquā abſoluta cauſa,per quam hominis animam poſſidebat. Profecto ſanitatum,dum de die in diem proficit Eccleſia,& corruptiōis(cuius reatus ablatus eſt)paſſio,quotidiana renouatione minuit. Tertio conſummatur dum reſurrectionem in ſe ipſo initiādam monſtrauit. Eccleſiæ qua ad corruptionis conſummationem,ſummamq; perueniat ſanitatem.Hæc Auguſtinus,vbi primum dicit expelli dæmonia, & remiſſionem fieri pctōrum.Deinde concupiſcentiam, cuius reatus iam ſublatus eſt,quotidie minui. Tertio cōſummari, & perfici nouitatem,ac ſanitatem plenam. Id q̄d multo apertius dicit.2.lib.de pctōrum meritis & remiſſione cap.17.Illud namq; pręcipue propter quæſtiones, quæ de hac re motæ ſunt vel moueri adhuc poſſunt,attendere & meminiſſe debemus tantūmodo pctōrum oīum plenam perfectāq; remiſſionem baptiſmo fieri,hominis uero ipſius qualitatem,non totam commutari, ſed ſpiritales primitias in bene proficientibus de die in diē nouitate creſcēte cōmutare in ſe quod carnaliter vetus eſt,donec totū ita renouetur, vt animalis etiā infirmitas corporis,ad firmitatem ſpiritalem incorruptionemq; perueniat. Ecce & hic fatetur Auguſtinus, in baptiſmo plenam atque perfectā oīum pctōrum fieri remiſſionem. Et quantum ad reatum,ſequenti capite dicit: Quamdiu ergo manet lex concupiſcentialis in membris,manēte ipſa,reatus etiam ſoluitur,ſed ei ſoluitur qui ſacramentum regenerationis accepit, renouariq; iam

coepit

Expulſio dęmoniorū, pctōrū remiſſio.

In baptiſmo plena oim. pctōrum remiſſio.

coepit Ecce per baptiſmum reatus ſoluitur, manente in membris lege concupiſcentiali. Etſubdit paulo poſt. Nec miraris quod dixi, manente concupiſcentialiter lege peccati, reatum eius ſolui per gratiā Sacramēti. Sic eñ facta & dicta & cogitata iniqua, quantū ad ipſos motus animi & corporis pertinet, iam p̄terierunt, & non ſunt. Eis tamen præteritis, & non iam exiſtentibus reatus eorum manet niſi pctōrum remiſſione ſoluat. Sic contra in hac, non iam p̄terita, ſed adhuc manente lege cōcupiſcentiæ, reatus ſoluitur, & non erit, cū ſit in baptiſmo plena remiſſio pctōrum. Ecce pctā plene remittunt, & reatus concupiſcentiæ ſoluitur, manente lege concupiſcentiæ. Et tandem in calce ſubiūgit Auguſtinus. Sicut ergo nō mirum eſt, præteritorum factorū atq; dictorum reatum manere ante pctōrum remiſſionē, ſic contra, non debet eſſe mirum, manentis concupiſcentiæ reatum præterire, poſt pctōrum remiſſionē. Ecce permiſſionem pctōrum reatus concupiſcentiæ præterit, manente concupiſcentia, ſed non manente pctō. Nec profecto vſquam in Auguſtino legiſſe memini, pctm̄ manere poſt baptiſmum. Etſi aliquādo legatur, oportet intelligi, pro pctō improprie dicto, ad eum certe modum, quo toties ipſe meminit ſcripturam dici manum, & loquutum linguam. Cæterum quia Paulus concupiſcentiam pctm̄ vocat, vt ad Rom. 6. Non regnet pctm̄ in veſtro mortali corpore, ſic ſimiliter & varios eius motus appellat fornicationem, immunditiam, libidinem, cōcupiſcentiam malā, & auaritiam. Nā ad Coloſ. ita ſcribit: Mortificate membra veſtra quæ ſunt ſuper terrā, fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiſcētiam malam,

Pctā in baptiſmo remittunt, reatꝰ tollunt, manēte lege carnali.

Coloſ. 3.

malam, & auaritiã. Ecce quibus nominibus Paulus vocat cõcupiſcentiæ motus, & tamen ſi quis rogaſſet Paulum, an in ipſis Coloſſenſibus eiuſmodi pctã fuiſſent, negaſſet prorſus. Nam proxime ſuperius aſſeruit his Coloſſenſes fuiſſe mortuos. Non intellexit ergo Paulus in Coloſſenſibus fornicationem, aut auaritiam, aut immunditiam fuiſſe, ſed horũ ſtimulos, quos & iuſſit ipſos mortificare. Atq; ita Paulus fomitem, & concupiſcẽtiam pctm̃ vocat, quoniam vel ex primi parentis pctõ prouenerit, vel ad pcti conſenſum impellat, non quod vere pctm̃ ſit, ſecundum ipſam veram pcti rationem, vt ſæpe diximus.

LVT. ¶ Rurſum dicent, at nos reatum hũc proprie vocamus pctm̃, non illud quod remanet.

EPISC. ¶ Et hic rurſum obijcit Lutherus, non vt reſpondeat, ſed vt cauillis elabatur, vt profecto dicunt qui id dicunt, neq; aliter q̃ hoc pacto potuit Auguſtinus Pelagianos conuellere. Reatus hic proprie vocatur pctm̃, at neutiquam pctm̃ eſt ipſa quæ remanet (ſublato reatu) concupiſcentia. Poſſum pro hac re, locos innumeros ex Auguſtino citare, præter eos quos protuli. Verum ita Lutherus omnem exuit pudorem, vt nihil iam eum pro ſuæ hæreſis defenſione pudeat, vel mendacia confingere, & quod Pelagiani fecerunt, tanto patri imponere, quæ nunquã dixerat. Illi certe (quẽadmodũ ad Bonifacium ſcribit idem D. Augu.) de Chriſtianis talia falſo confinxerunt. Dicunt (inquit Pelagianus quidam) Chriſtiani baptiſma non dare omnem indulgentiam peccatorum, nec auferri crimina, ſed radere, vt omnium peccatorum radices, in mala carne teneantur. Cui reſpondet Auguſtinus; Quis hoc aduerſus Pelagianos

Vulpina Lutheri aſtutia.

Pelagianorũ hæreſis.

gianos

glanos niſi infidelis affirmet? Dicimus enim baptiſma dare omnium indulgentiam peccatorum, & auferre crimina, non radere, nec vt omniū peccatorum radices in mala carne teneantur quaſi raſorum in capite capillorum, unde creſcant iterum reſecanda pctā. Hæc Auguſtinus, & tam aperte, vt vix cogitari quicquam poſſet apertius. Et paulo poſt de concupiſcentia loquens: Hæc inquit, ſi vocatur pctm̄, non vtiq; quia pctm̄ eſt, ſed quia pctō facta eſt, ſic vocatur, ſicut ſcriptura manus cuiuſq; dicitur, quod eam fecerit. Hæc ille. Pudet me profecto toties hęc inculcaſſe, niſi quod cerno tantā hominis huius eſſe pertinaciam, vt niſi res cunctis dilucidiſſima fiat, ipſe nunquā agnoſcet.

¶ Reſpondeo, in re iſta ſeria & ſacra, nō licet argutijs ſophiſticis cauillari, quibus effingunt reatum eſſe reſpectum inter Deum & peccatorem, quo hic deputatur ad poenam. Iniuria eſt gratiæ Dei, ſi ſolum iſtum phantaſticum reſpectum tollere doceatur, quum vt ſcriptura loquitur, gratia Dei remouet, mutet, & in nouos homines trāſformet de die in diem, & res iſta ſerio agatur, nō reſpectibus tollēdis, ſed ſubſtantia & vita mutādis. LVTH

¶ Iam quum ipſe ſtrophis, & cauillis maxime utit̄, alios dicit argutijs ſophiſticis cauillari. Verum ad has argutias adactus fuit Diuus Auguſtinus, quum aduerſus Pelagianos confligtaretur, vt liquet libro ſexto contra Iulianum capite octauo. Vbi quum oſtenderit, quod in baptiſmo reatus concupiſcentiæ per peccatorum omnium remiſſionem penitus abluitur, remanente nihilominus ipſa concupiſcentia, ſicut in pctō idololatriæ, tranſeunte actu, manet reatus, mox diſſerit: Quid ſit reatus ipſe, ſubſtantia ne an accidens? EPISC

Diſceptatio Aug. de reatu

Et ſi accidens fuerit, in quo ſubiecto manet. Cæterum Auguſtinũ ipſum audiamus. Sed quæſo te, inquit, quum & ipſe concedas, pcti facti, atque tranſacti, reatum manere, niſi ſacro fonte diluat, dic mihi reatus iſte quis ſit, & vbi maneat, iã homine correcto, recteq; viuente, nondũ tamen remiſſiõe liberato? Subiectum eſt reatus iſte, id eſt, ſubſtantia, ſicut Spiritus, ſicut corpus? an in ſubiecto ſicut febris, aut vulnus in corpore, ſiue auaritia, vel error in animo? In ſubiecto eſſe dicturus es. Neq; enim reatum affirmabis eſſe ſubſtantiã. In quo igitur tibi videt eſſe ſubiecto. Quur quæram quid reſpondeas, & non potius verba tua ponam? Actu, inquis, prætereunte, manet eius reatus, in illius conſcientia qui deliquit, donec dimittatur. Ergo in ſubiecto eſt, hoc eſt in animo eius qui deliquiſſe ſe meminit, & ſcrupulo agitur conſcientiæ, donec fiat delicti remiſſione ſecurus. Quod ſi obliuiſcatur ſe deliquiſſe, nec eius conſcientia ſtimuletur, vbi erit reatus ille, quẽ tranſeunte pctõ manere concedis, donec remittatur? Non eſt certe in corpore, quia non eorum accidentiũ, q̃ accidunt corpori. Non eſt in animo, quia eius memoriam deleuit obliuio. Et tamen eſt. Vbi eſt igitur, quũ iam bene viuat homo, nihil tale committens? Nec dici poſſit, eorũ pctõrum, eius reatum manere qui meminit, eorum vero, qui oblitus eſt, non manere. Manet omnino donec remittatur. Vbi ergo manet, niſi in occultis legib. dei, quæ conſcriptæ ſunt quodammodo in mentibus angelorum, vt nulla ſit iniquitas impunita, niſi quam ſanguis mediatoris expiauerit, cuiꝰ ſigno crucis conſecratur vnda baptiſmatis vt ea diluatur reatus, tãquam in chirographo ſcriptus in notitia

Vbi reatus cõſiſtit.

titia ſpiritalium poteſtatum, per quas poena exigitur pc̃tõrum: Huic chirographo naſcuntur obnoxij om̃es in carne, de carne carnaliter nati, eius ab hoc debito ſanguine liberandi, q̃ in carne quidem, & de carne, non tamen carnaliter, ſed ſpiritualiter natus eſt. Hæc Auguſtinus. Vides iam quemadmodum Auguſtinus de reatu diſquirit, & vrget Pelagianũ, vt fateatur vel ſubſtantiam uel accidens eſſe. Et ſi accidens eſſe conceſſerit, ut dicat in quo ſubiecto ſtatuendus ſit. Neque enim ſine ſubiecto poteſt accidens ſuapte natura ſubſiſtere. Cæterum vbicunq; fuerit, ſiue in occultis Dei legibus, ſeu in mentibus angelicis, ſeu in pectore pc̃tõris, per regenerationis lauacrũ haud dubie tollitur. Neq; id dicẽtes iniuriam aliquam faciunt gratiæ Dei, quin potius eam extollunt & euehunt, aſſerentes per eam baptizatos, iam uere quantum ad animam regeneratos eſſe, renouatosq; & ſanctificatos, atq; iuſtificatos, & nihilominus per eandem dum fomes indies minuitur, eoſdem de die in diem transformari, donec in eis tandem regeneratio, renouatio, ſanctificatio, iuſtificatio, conſummata completaq; fiat.

¶ Nam ideo corpus mori & incinerari oportet, vt pc̃m̃ expurgetur, verus eſt morbus & ſerius, qui tam ſeriam & potentẽ exigit medicinam. LVTH

¶ Non vt pc̃m̃ expurgetur, præſertim in paruulis, vbi nullum remanet a baptiſmo pc̃m̃, ſed vt pc̃i fomes expietur penitus. Neq; morbũ hũc eſſe tibi facile conceſſerim, ſed ut Auguſtini verbo vtar, languorem quẽdam appellarim potius. EPISC.

¶ Hec ipſa enim gratia noui teſtamenti & miſericordia Dei eſt, quod quia geniti ſumus verbo veritatis, & renati baptiſmate, vt ſimus initium LVT

 ali-

aliquod creaturæ eius, interim fauor Dei nos ſuſcipit & ſuſtinet non imputans ad mortem quod reliquum eſt pc̄ti in nobis, licet vere pc̄m ſit & imputari poſſit, donec efficiamur perfecte noua creatura, ad finem enim purgationis patris miſericordia reſpicit, propter quē inter medias pc̄ti immunditias, ſtatuit miſericorditer ignoſcere, donec penitus aboleantur.

EPIS. ¶ Nunquam aſſequeris Luthere meo iudicio veritatem, quādiu promiſcue res ad hunc modū haſce confundis. Nihil enim diſtinguis inter regenerationem vnam aut alteram, nihil inter concupiſcentiam & pc̄m, nihil inter veniale pc̄m & mortale. Neq; enim dubium eſt cuiuis erudito, quin factus ſit per baptiſmum Chriſtianus initiū aliquod creaturæ Dei, hoc eſt noua per gratiam inchoatus ſit creatura. Verum hanc creationem facile perdit, admiſſo lethali crimine, quo ſit vt reuertatur ad diaboli ſeruitutem. Amiſit enim regenerationem quam prius accepit, neque DEI iam, ſed diaboli filius efficitur. Non ita tamen, quod oporteat eum denuo baptizari, ſed pœnitentiæ Sacramento, iam ſatis ei fuerit reconciliari, quam & gratiam amiſſam ilico recuperabit. Cæterum nihil opus erit hoc fieri propter veniale pc̄m, aut propter manentem poſt baptiſmum fomitem, quem gratia quotidie minuit, & purgat, donec totius hominis fiat perfecta conſummataq; nouitas.

Nihil opus ſacramēto pænitentiæ propter pc̄m veniale.

LVT. ¶ Hoc Apoſtolus Rom. 8. ſic dicit: Nihil ergo damnationis eſt in ijs qui ſunt in Chriſto Ieſu, q non ſecundum carnem ambulant. Non ait: Nihil pc̄ti in eis eſt, quum præcedente capite pc̄m aſſeruiſſet, ſed nihil damnationis.

Quo-

¶ Quomodo concupiſcentia manente reatu, pctm̄ dicitur, & quomodo ſublato reatu pctm̄ nullum eſt, ſæpe iam pridem diſſeruimus, ſed & tuum iſtud argumentatiõis genus negatiuum ſæpius exploſimus. Non dixit, inquis, Paulus, Nihil pcti in eis eſt, ſed nihil damnationis. Ex hoc parū dialectice colliges, concupiſcentiam eſſe pctm̄, ſecundum veram pcti rationem. Imo contrarium magis. Nam recte ſequitur. Nihil damnationis eſt his qui ſunt in Christo Ieſu, ergo nihil pcti ſecundum veram pcti rationem. Quum quicquid hoc modo pctm̄ ſit, reum conſtituat & damnationi obnoxium quemcunque, qui ſic pctm̄ habuerit in ſemetipſo. EPIS.

¶ Quia & ſi ſit pctm̄ in eis, non nocet duplici iure, primo, quia ſunt per Fidem in CHRISTO Ieſu, quo mediatore eis ignoſcitur, quicquid pcti ineſt. LVTH

¶ Magna profecto caligine rem iſtam inuoluis, quum dicis pctm̄ eis non nocere, quia ſunt p Fidē in Christo Ieſu, quo mediatore eis ignoſcit. Nā qd per iſta velis, ego certe vix intelligo. Aut enim opinaris manere pctm̄ poſtquā ei Deus ignouerit, aut deleri funditꝰ? Si manet, qualis (te p̄cor) eſt hęc venia? Quod ſi funditus deleat̄, quomodo fieri poteſt, vt in ijs quib. venia data eſt, adhuc permaneat? An non ita mendacem conſtituis Petrum, qui pctā delenda conuerſis pollicetur, Vt deleantur, inquit, pctā veſtra. Dic mihi qua ratione deleantur pctā, ſi permanſerint adhuc in eius animo cui talis pollicitatio facta eſt, vt delerent̄. Imo Deum ipſum mendacij reū facis, qui dixit, Deleui vt nubē iniquitates tuas, & quaſi nebulam pctā tua. Profecto ſi pctā velut nebula de- EPIS. Act. 3. Eſa. 44.

la deleantur, iam non manent. Falſum eſt igitur, ꝙ poſt veniam pctm̄ manet.

LVTH ¶ Secundo, quia non ſecundum carnem ambulant, id eſt, pugnant contra pctm̄ vt extinguant, quo ſtudio, quia inuiti habent pctm̄ in ſe, pro nõ habentibus Deus illos habet, non niſi gratuita miſericordia, ne ſuperbiat quiſquã in oculis Dei de munditia ſua, ſed in humilitate ſuæ miſeriæ ſeruetur.

EPIS. ¶ Sed & hæc ratio paucis labefactabitur. Si enim pro non habentibus pctm̄, deus illos habet, qui contra pctã ſua pugnent, certe nec imputabit eis pctm̄. At Deum non imputare cuiquã pctm̄, eſt eidem remittere & ignoſcere penitus: Ignouit ergo Deus & illis omnino pctm̄. Quod ſi Deus illis omnino pctm̄ ignouerit, quomodo adhuc manere pctm̄ putabitur? niſi mentiri Deum dixerimus, qui quum ignoſcat pctõribus, eorum etiã pctã quaſi nebulam ſe delere teſtatur. An non facile quiuis intelligit quid ſit delere quaſi nebulã?

Nõ imputare peccatũ eſt pctm̄ remittere.

LVTH ¶ Hoc ſenſu .1. Ioan. 5. dicit: Scimus quoniam omnis qui natus eſt ex Deo, non peccat, ſed generatio Dei conſeruat, & malignus non tanget eũ. At omnis qui credit, quoniam Ieſus Chriſtus, ex Deo natus eſt, vt ibidem dicit. Ita ſimul verum eſt, iſtum non peccare, & tamen pctm̄ habere, ſeu malum facere.

EPISC. ¶ Ex eo ꝙ D. Ioannes obſcure ſcripſit, tu colligere moliris, id quod multo quidem eſt obſcurius. Poſſumus nimirum ex D. Ioanne vtcunꝗ ſenſum aliquẽ capere. At quomodo ſimul in nobis & pctm̄ ſit, & non ſit, quemadmodum tu colligis, nullus opinor capere poteſt intellectus: Ioannes (ſi tamen Auguſtino credendum ſit) non de

quouis

quouis pctõ loquitur,ſed de quodam certo, nempe illo quod eſt contra mandatum dilectionis,ut ſit ſenſus:Qui eſt ex Deo,hoc eſt, quandiu ſeruat hoc ſemen & hanc in ſe regenerationem (de qua D.Ioannes ipſe loquitur) non habet hoc pctm̃, nempe fraterni odij,aut non peccat hoc ipſo peccato.Nam ſupra dixerat:Qui odit fratrem ſuum, in tenebris eſt.Et hunc loquendi tropum non ſemel vſurparunt ſcripturæ. Nam idem Ioannes alibi teſtatur Chriſtum ex Iudæis dixiſſe,Si non veniſſem & loquutus fuiſſem eis, pctm̃ non haberent. Nec poteſt hoc de quouis intelligi pctõ, ſed de certo quodam,nimirum infidelitatis.Ioannes igitur nõ de quouis hic pctõ loquitur, ſed de odij in fratrem ſolo.Et quamuis hoc pctõ careat, qui natus eſt ex Deo, nihil prohibet eundem in alijs minutis offendere,quemadmodum & Iacobus ait:In multis offendimus omnes. Et certe nõ diſſimiliter Ioanni loquitur ipſe Iacobus, quum duo ſimul hæc affirmet. Qui offenderit in vno, factus eſt omnium reus,& in multis offendimus omnes.Neqꝫ enim cẽſet eos (qui iuſtificati ſunt) omnium reos eſſe,nec tamẽ aſſerere dubitat eoſdem in multis offendere.Non igitur illud vnum de quo dicit:Qui autem offenderit in vno, factus eſt omnium reus,de quouis accipiendum eſt peccato,ſed de certo quodam,quemadmodum & Ioannes de certo quodam intelligit, nimirũ de charitate. Cæterum quod iuſtus ſimul peccet & non peccet,aut eodem momento pctm̃ habeat, & nõ habeat,nunquam Luthere comprobabis. Nam fugiunt iſta ſenſum & rationem omnem.

1.Ioan. 2.

Ioan. 15

Iaco. 3.

Iacob. 2.

¶ Concludamus ergo cum pulcherrimo verbo Auguſtini,pctm̃,inquit,remittitur in baptiſmo,non

LVTH

me,non vt non ſit, ſed ut non imputetur.Ecce eſt & remanet pctm̄,ſed non imputatur.

EPIS. Dignum patella operculũ ¶ Dignum certe patella(vt in prouerbio eſt) hoc operculum acceſſit, nempe pudendum errorem,mendacio cõcludit apertiſſimo, vbi (te quæſo)dixerat hoc Auguſtinus? Cita locum, q̃d & hauddubie feciſſes, modo res ita haberet. Nõ vtiq; pctm̄ Auguſtin. manere dicit in baptizatis, ſed concupiſcentiam, quam & creberrime negat pctm̄ dici,niſi quomodo ſcriptura manus dicitur & loquutio lingua, nempe quoniã in nobis pctõ facta eſt. Crebro igitur affirmat concupiſcentiã in baptiſmo remiſſam, non vt non ſit, ſed vt in pctm̄ non imputetur. Quã & vbiq; clamat, ſublato reatu, non eſſe pctm̄.

LVTH ¶ Quare perſeuerandum eſt in vſu ſcripturæ & antiquorum,& non defectum, ſed vere pctm̄ appellandum libidinem, & alias paſſiones reliquas baptiſmo.

EPISC. ¶ Redde mihi quemlibet antiquorum (modo ſit orthodoxus) qui tuæ ſententiæ ſubſcribat, & aſſerat pctm̄ ſecundum veram pcti rationem, in baptizatis relinqui,& protinus herbã tibi porrigemus.Ego certe non paucos, & eoſdem vetuſtiſſimos,grauiſſimoſq; paulo ſuperius recenſui q plane contrarium apertiſſime teſtãtur, quiq; pro ſua ſententia, ſcripturis nituntur dilucidiſſimis,

LVTH. ¶ Et aliud eſſe omnia pctã remitti, aliud omnia tolli. Baptiſmus omnia remittit, ſed nullum penitus tollit, ſed incipit tollere, id quod illos fefellit, qui remiſſionem intellexerunt omnimodã expurgationem, ac ſic defectum pro pctõ accipere ſeipſos coegerunt, ex malo intellectu in peiorẽ lapſi.

¶ Quid

¶ Quid vis aliud Luthere, ſi non tibi verbũ iſtud remittere, ſatis fuerit. Num ſi dixiſſet ſcriptura purgari pctã, crederes ea non manere? Et hoc ſcriptura quoque non ſemel aſſerit. Nam diuus Paulus de Chriſto ad Hebræos meminit, q̃d purgationem effecerit peccatorum. & diuus Petrus in Epiſtola ſua ſecunda ſimiliter. At ſi verbum iſtud non ſatisfaciat, quid de expiatione dicemus? Et hoc nimirum verbo, diuus Paulus vtitur ad Hebræos ſecundo de Chriſto loquens, q̃d debuit per omnia fratribus ſimilis reddi, ad expiandum pctã populi, Sic enim traduxit Eraſmus Sed quid multis moror? An non Ioannes dixit, Ecce agnus Dei qui tollit pctã mundi. Et quid, te quæſo, remittere eſt aliud, quam tollere? Num forte (quod Pelagiani nobis obijciũt) opinamur, baptiſmo radi pctã, & non radicitus tolli, ſed ịmanere poſt baptiſmum radices peccatorum? Abſit Nam & hoc Chriſtianæ reſpublicæ proceres cõdemnarunt, velut ſacris literis aduerſum, & prorſus inimicum. Tolluntur enim hauddubie pctã per Baptiſmum omnia, id quod Prophetæ non tacuerunt, quemadmodum ex Hieronymo ſupra recenſuimus. An quum iubemur fratri remittere ſi quid in nos deliquerit, non euellere penitus omnem offenſam ex corde tenemur, & prorſus condonare? Alioqui partem aliquam iuxta te retinere licebit. Quod qui fecerit, is profecto nullam à Deo veniam ſperare poteſt. Tu plane falleris, nõ illi quippe qui remiſſionem iſtam velut raſuram quandam exiſtimas, & non magis plenam omnium peccatorum euulſionem. EPIS C. Hebr. 1. 2. Pet. 1. Ioann. 1.

¶ Nam hæc ſẽtentia eorum, homines in ſecuritatẽ & ſuperbã pręſũptionẽ ducuntur dum pec- LVTH

catis ab

catis ablatis ſibi puri viſi, omittunt ſtudia expurgandi pc̃ti, vt cuius conſcij iam non ſunt.

EPIS. Quia impia opinione plurimi pereāt neceſſe eſt.

¶. Nullum inde periculum imminet, aut ſecuritatis, aut ſuperbæ præſumptionis, niſi ſtultis, q̃ nolunt aduertere, quam fuerit ſibi ſingulis momẽtis aduerſum concupiſcentias ſuas dimicandum. Quibus ni diligentius proſpiciant quum in priora pc̃tā, tū in longe grauiora multo deterius corruent, neceſſum eſt Quis enim non poteſt, ſi ſurrepſerit negligentia, de virtutum culmine, rurſū ad vitia delabi, & in tranquillitate poſitus, breui momento naufragium pati? Certe quiſquis iſtud cogitat, nunquam omittet ſtudium cohibẽdę cōcupiſcentiæ, quantumuis per Sacramenta, ſi liberum a pc̃tis prioribus factum ſibi perſuaſerit. Semper enim pertimeſcet, ne ſi per incuriam relabatur, ſuus lapſus maiori ſibi vertatur ingratitudini. Verum tu videris Luthere, in quantū deſperationis barathrum omnes deijcias, quū ſacramentis neges pc̃tā tolli, aut quam ſtolidā ſecuritatem peccatoribus ſuades, quum doceas fide ſola, ſcelera quantumcunq; grauiſſima deleri, nihil explicans quanta & qualis fides ad hoc exigatur. Quod ſi feceris, tum profecto cunctis palā innoteſceret, in quantū laqueum eos induxeris.

LVTH ¶ Sed & eo peruenerunt inſaniæ, vt etiam libidinem ineuitabilem parentum ſanctorum, dū generant quantumuis indomitam, & ſummo, in uictoq; furore, contra legem Dei concupiſcentē, defectum vocare ſint coacti. Hoc eſt vere nimis extenuare pc̃tm̄, dicere tam atrocem libidinis impetum, eſſe defectum. Sed de hoc ſatis.

EPISC. ¶ Hic audio te dicere, libidinem quantumuis indomi

indomitam, & ſummo inuictoq; furore, defectũ a quibuſdã vocari, non pc̃tm̃. Qũum tñ qui ſic vocarit, neminem exprimis. Ego igĩt quid hac de re ſenſerit Auguſtin9, paucis ſubijciam: Is eñ affirmat ardentiorem amatorem etiam propriæ vxoris adulterũ eſſe, & qui contra naturæ morẽ eam cognouerit, execrabilius facere, q̃ ſi ſic abuſus fuiſſet meretrice. Ecce qũo libidinem ardentiorem vel ex propria perceptam uxore, pc̃tm̃ uocat Auguſt. Cæterum idẽ lib. de bono coniugali, cap. 6. ſic diſtinguit: Coniugalis cõcubitus, gñerandi gratia, non habet culpã, cõcupiſcẽtiæ vero ſatiandę, ſed tñ cum coniuge propter fidẽ thori, venialẽ habet culpam. Adulterium vero, ſiue fornicatio lethalem habet culpam. Hæc Auguſt. Ecce in primo, nulla culpa, nẽpe quum ſola generandi cauſa concubitus ſit. In ſecundo uenialis. In tertio lethalis culpa eſt. Sed an libido culpam aliquam habuerit, an nullam, nihil ad articulũ ſpectat. Hoc eñ tibi, ſicut & alia pleraq; ſuperius allata, penitus extra cauſam declamatum eſt. Nihil enim ad pc̃tm̃ paruulorum attinebant illa, ꝙ tñ in eis poſt baptiſmum remanere te monſtraturũ es pollicitus. Sed & quiſquis id negauerit, hunc Paulum & Chriſtum cõculcare clamabas, cum nihil horum hactenus probaueris. Quin tu potius hæc aſſeuerans Paulum & Chriſtum conculcas, id quod Lectori (feceris nec ne) iudicandũ relinquo. Quamobrem hic huius articuli finis eſto.

ARTICVLVS TERTIVS

FOMES pc̃ti etiam ſi nullum adſit actuale pc̃tm̃, moratur a corpore animam ab ingreſſu cæli. LVTH

EPIS. ¶ Deeſſe hic nonnihil opinor ad ſententiæ integritatem. Nam quomodo moratur fomes animã a corpore, & ab ingreſſu coeli? Sed de anima loquitur poſtquam a corpore migrauerit, quã ab ingreſſu cæli per fomitem putat remorari. Quanquam de pctõ originali variæ ſint apud ſcolaſticos opiniones, ego tamen libenter Auguſtinũ ſequor qui viſus eſt vbiq; dicere. Reatus baptiſmo tollitur, vt iam non proprie pctm̃ dicatur amplius ea, quæ manet in carne concupiſcentia, ſed neque ſi quem in animo motum ea concitet, modo mens ei non conſentiat in pctm̃, is motus illi imputabitur. Quod & dilucide teſtatur Auguſtinus libro primo de ciuitate Dei capite viceſimoquinto ſic inquiens. Quod ſi illa concupiſcentialis inobedientia, quæ adhuc in membris moribũdis habitat, præter noſtræ voluntatis legem, quaſi lege ſua moueatur, quãto magis abſq; culpa eſt in corpore non conſentientis, ſi abſq; culpa eſt in corpore dormientis. Hæc Auguſtin. Ecce concupiſcẽtialem inobedientiam membrorum, aſſerit tã in corpore non conſentientis culpa vacare, quam in corpore dormientis. Reatus igitur eius ſeu mentis in eam conſenſus, qui ad animã ptinet, poſtq̃ auferẽ p baptiſmũ, quid iã ſupeſt, ꝙ animã a corpore & a mẽbris cõcupiſcẽtię ſeparatã, ab aditu in cęleſte regnũ remoreẽ? Nihil profecto. Quã re Aug. lib. 2. de pctõrum meritis, & remiſſione ca. 28. teſtaẽ inquiens: Sicut em̃ facta & dicta & cogitata iniqua, quantum ad ipſos motus animi & corporis pertinet, iam præterierunt & non ſunt, eis tñ præteritis, & non iam exiſtentibus, reatus eorum manet, niſi pctõrum remiſſione ſoluatur, ſic cõtra in hac, nõ iam præterita, ſed adhuc manente

Pctm̃ originale duob. cõſtare, videlicet cõcupiſcentia & reatu.

nente lege concupiſcentiæ, reatus eius ſoluitur, & nō erit, quum ſit in baptiſmo plena remiſſio peccatorū. Deniq; ſi continuo conſequatꝰ ab hac vita migratio, nō omnino ꝙ obnoxium hominem teneat, ſolutis omnibus, ꝗ tenebant. Hactenus ille. Audis hic ex D. Auguſtino, ſolutis per baptiſmū omnibus, quibus reus peccator habebatur, nihil omnino ſupereſſe, protinus ex hac vita migraturo, quod eum ab ingreſſu cæli detineat. Sed iam rationibus tuis reſpondeamus.

Solutis pctis, nihil eſt ꝗ ab ingreſſu cæli animam detineat.

LVTH

¶ Quanuis hanc concluſionem, ſæpius teſtatus ſim non aſſertam, ſed diſputatam, tamen iam nō diſputo ſed aſſero eam, poſtquam nihil video contra eam produci ab vllo aduerſario.

EPISC

¶ Hoccine tibi videtur ſatis vt approbes & aſſeras eſſe verū, quicquid ab aduerſarijs tuis nō impugnetꝰ? Inſpectare potius oportuit orthodoxorum patrū libros, quidnam illi ſenſerint, vt tuā illis conformare ſentiam potuiſſes, nā ſi ſic mētiri veritatem velis, vt illud verum affirmas, q̊ties ij, quorum ipſi iudicium haudquaq̄ probas, nihil afferunt, quo tua ſententia damnetur, parua tibi fides in tuis aſſertionibus adhibenda eſt.

LVTH

¶ Si enim vera ſunt quæ proximo articulo dicta ſunt Fomitem eſſe vere pctm̄, per gratiam dei veram magis ac magis purgandū, & nemo poſſit cum peccato cælum intrare, ſicut ſecundo Petri tertio promittit. Cælos nouos & terram nouam expectamus, in quibus iuſtitia habitat. Puto ſatis proba cōſequentia duci, Animā fomite impediri ab ingreſſu cæli.

EPISC.

¶ Duo memoras, nēpe fomitem eſſe pctm̄ et eundem magis ac magis per Dei gratiā eſſe purgandū. Vt illud tibi concedimus, ita illud cōſtantiſſime

tiſſime negamus. Nā fomitē ſublato reatu pc̄tm̄ non eſſe, ſatis abunde ſuperiori docuimus articulo. Sed finge nos vtrunq; donaſſe tibi, niſi tertiū ĳs adiunxeris, nempe fomitem ipſum in anima, poſtquā a corpore ſoluta ſit, manere, nunq̄ ex eo colliges, animā ab ingreſſu coeli poſſe per illum remorari. Nos vero cū Auguſt. dicimus, fomitē ad corpus p̄tinere, reatum aūt ad animam. Atq; ideo negamus animam ſublato reatu, ſimul & extincto corpore, p̄ fomitem præpediri, quo minus ingreſſus ei pateat in cælum. Nā de paruulis hoc certiſſimum eſt, q; ſublato p̄ baptiſmū ipſo reatu, ſi tunc a corporibus eorum animæ migrarint, protinus in cælum eſſent auolaturæ. Quod certe non fieret, ſi fomes in eorum animabus remaneret. Quamobrem & palam eſt, non in anima, ſed in carne remanere fomitem.

Fomes ad corp9, reat9 ad animā p̄tinet.

LVTH His adde, q; illi fingunt, & ego p̄ impoſſibile poſui, fomitem eſſe poſſe ſine pc̄tō actuali, quū aſſidue lex membrorum captiuet & repugnet legi mentis, vt Paulus conqueritur. Res enim viua & quotidie mouens eſt pc̄tm̄, ſicut & ipſa anima in qua habitat. Nam & iuſtitia res eſt viuēs & mouens. Non enim quieſcere poteſt anima q̄n vel amet vel odiat ea quæ Dei ſunt. Vnde fit vt quum ipſimet cōcedant, actuale pc̄tm̄ morari ab introitu coeli, cogētur cōcedere, q̄d & fomes moretur, qui origo viuaciſſima & inquietiſſima actualium peccatorum eſt.

EPISC. ¶ Sed neq; hac collectione quicquam ſtatues niſi prius in anima fomitem ſuum habere domicilium probaueris, quod ego prorſus inficior. Eſto fuerit fomes origo quantumuis inquietiſſima viuaciſſimaq; nihil tamen in animam agit,

abſque

abſque conſenſu mentis. Quandiu mẽs non aſſentita fuerit, fomes carnis nihil oberit ad ingreſſum cæli. Cæterum longe aliter eſt de pctõ actuali, ꝙ animam occupat per voluntatis aſſenſum. Irrepſit enim ipſum ſtimulante fomite. Quo fit vt niſi pctm̃ ipſum ante condonetur, animam prorſus impedit ab ingreſſu cæli.

¶Omitto hic dicere, quod originale pctm̃, vt omĩa pctã, ita & incredulitas eſt. At nemo vnq̃ ſatis diligit, credit, expectat q̃ diu eſt in carne. Spiritus enim promptus eſt, ſed caro infirma, etiã in Apoſtolis, ideo fomes vere eſt actuale pctm̃, actualis priuatio, ſiue defectꝰ eius rei, q̃ adeſſe debet, & actualis poſitio ſeu præſentia infirmitatis & aliorum affectuum, qui deeſſe debent. LVTH

¶Bone Deus, qualem hic audio collectionẽ? Nihil profecto mirum eſt, ſi multos in errores incideris, quum ſimilibus argutijs vſq; adeo futilibus innitaris. Quid ſi nemo ſatis diligit retrahẽte fomite, & quid ſi caro ſit infirma, non ob hæc cõuinces, fomitem actuale pctm̃ eſſe? Iſta magis q̃ ſequunt̃ ad rem faciunt, nempe ꝙ ſit actualis priuatio, ſeu defectus eius rei, quæ deberet ineſſe, & actualis poſitio infirmitatis, & aliorum affectuũ qui deeſſe deberẽt. Ex ijs rectius colligeres fomitem pctm̃ eſſe, modo pctm̃ aliquod in carne confiteremur. Sed nos extra animam cũ Auguſt. nullum omino pctm̃ reponimus. Quod ſi dixeris, fomitem ſaltem hunc defectum, & hanc poſitionẽ in anima producere. Reſpondemus, non ex eo ſatis probe colligi, fomitẽ eſſe pctm̃ actuale, ſed defectum illum, & illam poſitionem magis ꝑſertim quum ꝑ negligentiam, aut conſenſum mẽtis intra animam ſemel admiſſa fuerunt. EPISC

LVTH Vt vere dixerit D. Iacobus: Non eſſe initium creaturæ Dei nondū complementū, partim iuſti, partim pctōres, hoc uno ſalui & ab impijs diſcreti, quod pctm̄ agnoſcimus, confitemur & expugnamus, cui illi potius obediunt.

EPISC. Nuſquā certe apud Iacobum lego, fomitē aut concupiſcentiā pctm̄ eſſe. Sed hoc lego, vnumquenq; a concupiſcentia ſua tentari, cui ſi conſentiat, mox eundem in pctm̄ trahi. Vnuſquiſq; inquit, tentatur a concupiſcentia ſua abſtractus & illectus. Deinde, concupiſcentia quum conceperit, parit pctm̄. Pctm̄ vero quum conſummatum fuerit, generat mortem. Hęc palam oſtendunt cōcupiſcentiam pctm̄ non eſſe, tametſi ſtimulet ad peccandum. Porro ꝙ ex eodem affers, nos initiū aliquod eſſe creaturæ Dei, nondum complementum, nihil refragor. Nunc enim per gratiam initiamur, vt ſimus filij Dei, verum poſthac, quum abſorpta penitꝰ fuerit carnis & fomitis rebellio, donatiq; pfecta filiorum adoptione, tā corpore ꝙ animo, p gloriam conſummabimur, & tum id, quod iam initiatum eſt, vere complebitur. Nam quum in originali pctō duo ſunt, nempe reatus et fomes. Reatu p baptiſmum abluto, manet adhuc fomes, qui p aſſiduam carnis mortificationē tandem aſſumetur. Verum ex hoc haudquaquā conſequitur, fomitem pctm̄ eſſe, neq; quod animam ipſe remoreē ab ingreſſu coeli, ſi reatus eius ante p baptiſmum ablutus fuerit.

Iacob. 1.

In originali duo ſūt reatꝰ & fomes

ARTICVLVS QVARTVS.

LVT. IMperfecta charitas morituri ſecū fert neceſſario magnū timorem, q ſe ſolo ſatis eſt facere poenā purgatorij, & impedit introitū regni.

¶ Si nos

¶ Si nos huic articulo nonnihil adiecerimus, quod alibi tu conſtanter aſſeris, hoc eſt neminē, q̄ hinc migrauerit, habuiſſe perfectam charitatem, ilico ſequet̄, vt nemini protinus a morte patuit ī cælum aditus, niſi prius purgatorij pœnas ipſe lu iſſet. Quod ſane q̄ abſurdiſſimū eſt. Nā ita quū a-lij, tū Stephanus ipſe, qui proxime āte mortē vi-dit cælos apertos, eoſdē poſt mortē obſeratos in-ueniſſet, niſi prius in purgatorio fuiſſet purgatus. Sed age, cōprobemus id quod per nos aſſūptum eſt. Neminē perfectam habuiſſe charitatem. Id q̄ faciemus ex tuis aſſertionibus potiſſimum. Aſſe-ris ipſe, quemq; iuſtum in omni opere bono pec-care. Stephanus ergo pro Chriſto mortē oppeti-ens in ipſo opere peccauit. Atqui cū pc̄tō, vel tua ſētentia, perfecta charitas ſtare nō poteſt, quāob-rem vt Steph. charitas fuit imperfecta, ita pariter & timorem habuiſſe comprobatur. Adde, q̄ Ste phanus Fomite non caruit. Fomes autē per te pc̄tm̄ eſt. Ad hæc, Fomes pc̄ti iuxta te, quanquā nullum adſit actuale pc̄tm̄, moratur tamē animā ab ingreſſu cæli. Quando igitur nemo tibi caret peccati Fomite, quū in hac moribūda vita, q̄ſq; non ſanus eſt, ſed ſanandus, non iuſtus, ſed iuſtifi-candus, nemini iuxta tuam opinionē, hinc diſce-denti confeſtim introitus in cælum patet. Quod a veritate quam longe fuerit alienum, quis nō vi-det. Cæterum quid ipſe pro hoc articulo aſtruen do profers in medium, iam audiamus. EPISC.

¶ Quum de ijs rebus & de vniuerſo ſtatu ani marum ſanctarum poſt mortē, nihil habeat ſcrip tura ſancta, ſicut nec de purgatorio, nihil poſſum adducere pro iſto articulo quem neque aſſerui. LVTH

¶ Ex hoc ſane teipſū & maxime quidem pro EPISC.

vere dicat. Timor pœnam habet, & timorē non expellit niſi perfecta charitas, vt idem dicit, clarum arbitror hinc fieri, timorem eſſe in imperfecta charitate, quæ eum expellere nequit.

¶ Fallere nos hac argumentatione tua conaris Luthere. Nam aliter accipis ipſe perfectā charitatem, aliter Ioannes hoc loco. Ioannes enim tū perfectam appellat charitatem, qn̄ ſic viuitur, ut non violetur fraterna dilectio. Nā hoc mandatū neuum ſæpius vocat, quod & in hac vita ſeruandum eſſe, paſſim cōteſtat̄. Sed & qſquis illud ſeruat, hunc aſſerit pfectam dei charitatem habere. Qui ſeruat, inquit. verbum eius, nempe de fraterna dilectione, vere in hoc charitas dei perfecta eſt Et rurſum inquit. Si diligamus inuicem, Deus in nobis manet, & charitas eius in nobis pfecta eſt. Hanc inſuper charitatem paulo poſt affirmat prębituram nobis erga diem iudicij fiduciam, timoremq; foras miſſuram, vt iam ſeruato fraternæ dilectionis mandato, liberi ſumus a formidine futuri cruciatus. Nam ſi quoddam per incuriā noſtrā, nobis interea pctm̄ ſubrepſerit, charitas iſta (cui ſidere iubemur) multitudinē operit peccatorū. Vides iam qua ratione Ioannes affirmat perfectā charitatem foras mittere timorem. Tu tamē hāc ſcripturam ita torques, vt videatur ea de charitate patriæ loqui. Nam tu nullam vis perfectā intelligi charitatem, niſi poſtquam hinc migrauerimus ſublata penitus omni fomitis rebellione. Aliter itaq; Ioannes perfectam intelligit charitatem, aliter tu. Quamobrem non potes non male colligere, duas has charitates confundens, & alteram pro altera vſurpans. Nam iuxta D Ioannis de pfecta Charitate ſentētiā, non eſt dubium qn

EPS.

2. Ioan. 2.
1. Ioan. 4.

cõplures hinc exierint, pfectã habentes charitatem. Verũ iuxta tuũ de pfecta charitate ſenſum, nemo cum pfecta charitate poteſt hinc exire.

LVTH Hoc autẽ vitium charitatis (ſicut Aug. appellat) quid eſt aliud q̃ fomes & reſiduũ originalis pcti, ꝙ hominẽ priuauit a recta, ſecura & pfecta charitate Dei? Quare verum eſt, imperfectã charitatem impedimento eſſe ad introitũ regni propter vitium quo imperfecta eſt. Et ſcio aduerſarios nihil habere quod contradicãt niſi ſuas opiniões ſine vlla authoritate ſcripturæ.

EPISC. ¶ Si quod vitium in hac charitate fuerit, poſt ea dicemus. Interea non refragamur hanc charitatem, quam Ioannes perfectam aſſerit, repugnantem ſibi carnis fomitem perpeti, qui & eſt (vt dicis) reſiduum originalis peccati. Sed & idem fomes, vt iam remanet cum illa, quam Ioannes perfectam vocat charitatem, ita neq; vitiat eam culpabiliter, neq; quenquam eam habentem excludit ab ingreſſu in regnum Dei. Relinquitur enim in morte fomes vna cum carne, a quibus anima facta iam libera fraternam poſſidens charitatem fiduciam habet ingrediundi cælum, a quo nullã omnino repulſam metuit, quemadmodũ de paruulis nuper baptizatis ſuperius oſtendimus. Nã ipſi protinus vt hinc diſceſſerint, in cælum euolant nihil a fomite morati. At inquies. Quis hic verã fratris dilectionẽ aſſequutus eſt? Tibi reſpõdeo. Iuxta tuã opinionẽ nemo in hac vita poteſt aſſequi. Nam ſingula mãdata facis nobis impoſſibilia, Verũ iuxta Ioannis hanc epiſtolam, multos non dubito fuiſſe aſſequutos. Nam ſolos hos qui charitatẽ iſtam obtinent, in deo manere, & Deũ noſſe, atq; in lumine eſſe Ioannes cõfitetur. Porro

[Margin: Relinqꝉi morte fomes vna cũ carne.]

[Margin: Singula mandata Luth. impoſſibilia]

multos

multos fuiſſe, qui dum hic viuerent, in Deo manebant, Deum noſcebant, lumineq́ꝫ illuſtrabantur coelitus, nemini nō perſuaſiſſimum eſſe reor. Hæc ergo charitas, de qua Ioannes tradit, quanquam non ſit illa, quæ poſt hanc vitam conſummatiſſima futura eſt, nihilominus eſt pro ſtatu viæ perfecta, timoremq́ꝫ expellit, & præbet fiduciam ingreſſuris in regnum. I nunc Luthere, & gloriare te ſcire, nihil habere tuos aduerſarios, quæ ſententiæ tuæ contradicant, pter opiniones ſuas, abſq́ꝫ vlla authoritate ſcripturæ, quum tua ſcriptura, quā tu falſum & in diuerſum contorques, maxime pro illis faciat, planeq́ꝫ conuincat multos fuiſſe, qui timore propulſato, perfectā in hac vita charitatem, iuxta morem loquendi ſcripturarum, aſſequuti ſunt.

Charitas pro ſtatu viæ pfecta timorē pellit, pbetq́ꝫ fiduciā ingreſſuris in regnū.

LVTH

¶ Quis ergo iam neget, timorem iſtum poenā habentem, poſſe uere purgatoriū eſſe ſolum, quū non ſit maior poena ſpiritus noſtri, q̄ fuga & pauor? niſi quis cōtra omnium ſenſum ſapere velit.

EPIS.

¶ Quum dixit Ioānes. Timor poenam habet, cruciatum intellexit miſeræ conſcientiæ, quæ fraterna careat dilectione. Metuit eīm irā Dei, quiſquis odio in fratrem laborat. Verum nec is metus, neq́ꝫ cruciatus inde prorumpens, quicq̄ facit ad animæ purgatiōem, niſi protinus ipſa reſipuerit. Quod ſi reſipuerit, non abſterſerit tn̄ per uerā poenitudinem reliquias pctōrum, veriſimile eſt non timorem ſolum, verumetiam inordinatum amorem atq́ꝫ id genus alios affectus manere non expurgatos. Ob quos expurgandos, multo rationabilius Eccleſia credit ignē ſtatim purgatoriū, quam Lutherus qui ſolum cruciatum ex timore proueniētē opinat̄ animarū purgatoriū efficere.

¶ Et

LVTH ¶ Et ſcriptura paucis locis ignem, frequentiſſime autem pauorem tribuit dãnatis & impijs, vt Pſal. 2. Tunc loquetur ad eos in ira ſua, & in furore ſuo conturbabit eos. Et omnes fatentur faciem iudicis Chriſti fortius torturam impios, quã ipſum ignem inferni.

EPISC. ¶ Hi loci ſcripturarum quos memoras, nihil ad purgatorium ſpectant, ſed neq; ad gehennam. Neq; enim gehenna qui torquẽtur, uiſuri ſunt faciem iudicis, neq; vocem eius audituri. Porro ſi de gehennæ ſupplicio loqueris, ꝙ damnati & impij (vt tu dicis) perpetiuntur, non raro Chriſtus in Euangelijs, hoc ſupplicium ignẽ vocat. Quod qui vel ſemel Euangelia perlegerit, nõ poteſt ignorare. Sin de purgatorij cruciatu velis intelligi, quomodo qui negas vllum pro illo in ſcripturis haberi teſtimonium, has iam in hunc finem ſcripturas citas? Cæterum an ignis aliquis purgatorius ex ſcripturis comprobari poſſet, in eius articuli confutatione quem de illo peculiarem habes inferius dicturi ſumus.

LVTH ¶ Iam cum ipſimet fateantur, animas non ab igne, ſed in igne pati, quam poſſunt aliam poenã dare, quam fugam & horrorem.

EPISC. ¶ Ex vniuerſa certe diſputatorum turba, nemo eſt qui tuæ opinioni ſuffragatur. Nam omnes ab igne pati non dubitant, quanq̃ non penitus eodem modo, ſed pleriſq; viſum eſt, ignẽ vt inſtrumentum a Deo motum animas vere cruciare, in quorum albo Richardus eſt, qui nõ veretur affirmare, ꝙ ignis quanq̃ ſit corporeus, affligit tamẽ ſpiritus. Et Bonauentura putat ignem afflictiua quadam p̃ſentia, ſpiritus affligere. Et Varro ſpiritum ſeu animã opinat̃ ab igne realiter pati. Scotus ar-

Nota Doctores.

tus arbitratur ignem vt nolitũ & apprehenſum affligere. Multi volunt animas intentionaliter ab igne pati. Cæterum nemo repertus eſt, qui non aliquam ab igne moleſtiam, animas & dęmones accipere credat, præſertim cũ in Euangelio Chriſtus aſſerat hunc ignem diabolo ſimul & angelis eius fuiſſe paratum.

¶ Sed ſecure ipſi ſic opinantur de rebus, quarum nihil vnquam guſtauerunt & cognouerunt, ideo prompte damnant aliena, LVTH

¶ Si guſtaſſes ipſe poenas & cruciatus iſtos, tum eſſet aliqua ratio, cur tibi potius quam illis crederemus. Sed cum nihilo magis tibi, quam illis hoc negocium cognitum ſit, cur tibi tantũ arroges, vt præ illis Fides adhibeatur, non video. Et ſane quum hi longe plures ſint, & nec ingenio nec doctrina contemnendi, par eſſet, vt illorum ſẽtentijs ipſe crederes, nedum non dãnares, niſi firmiora pro tua parte produxiſſes teſtimonia. EPIS.

¶ Ego autem nitor vel vni authoritati Ioannis, qui timori poenam & timorem dat imperfectæ charitati. Si tantum & ipſi pro ſua ſentẽtia adduxerint ſcripturæ, paratus eo doceri. LVTH.

¶ Nunquam id mihi Luthere perſuadebis, ut ſis paratus doceri, quum tantam ipſe tibi præ cæteris vindices ſcripturarum notitiam, nec verearis eis ad tua ſtatuenda mendaciter abuti. Porro quantum authoritas illa tibi proderit, quã ex Ioanne deprompſeras, cæteri iudicent, qui ſuperiora ſunt lecturi. Ego certe aut plurimum fallor aut pro noſtra tantopere parte faciet, vt nec per vim queat alio detorqueri. Sed ad huius articuli confutationem iſta ſufficiunt. EPISC.

ARTICVLVS QVINTVS

Tres

LVTH. TRes eſſe partes pœnitentiæ. Contritionẽ, Confeſſionem, Satisfactionem, nõ eſt fundatũ in ſacra ſcriptura, nec in antiquis ſanctis doctoribus.

EPIS. Tres pœnitentiæ partes. ¶ Multa ſunt, quemadmodum in veſtibulo noſtræ diſputationis oſtendimꝰ, quæ nemo Chriſtianus reijcere poteſt, tametſi nequeant in ſacris inueniri ſcripturis. Nam pleraqꝫ per Chriſtum & Apoſtolos oretenus erant tradita, quæ tamen per eos nunquam erant commendata literis. Neqꝫ tamen dubito quin harum ſingulę poſſẽt in ſcriptura ſacra fundari. Verum quia fateris te priores duas partes, hoc eſt, contritionem & confeſſionem haudquaquam negaſſe, leuaſti nos hac opera, vt iam nihil neceſſe ſit, niſi de tertia tecum cõgredi, nempe de ſatisfactione. Cæterum neqꝫ ſatisfactionem ſimpliciter negare viſus es, ſed qualem ipſi docent, quam & improbare non eſſe tibi difficile iactitas. Sic enim ais.

LVTH. ¶ Malitioſe hunc articulum congeſſerunt. Non enim negaui contritionem & confeſſionem ſicut tamen ſonat articulus, & ipſi videri me talia docuiſſe volunt, ſed ſatisfactionem negaui, qualẽ ipſi docent quod mihi non erit difficile probare.

EPIS. ¶ Ego certe de qbus loqueris haud ſcio. Neque enim mihi animus eſt priuatas q̃rundã opiniones tutari, ſed communem eccleſiæ catholicę cõprobare ſententiam, quæ credit poſt ſolutum reatum peccatorum manere quaſdam adhuc in animis hominũ reliquias, per Satisfactionẽ expiãdas pręſertim in qbus nõ ãteceſſit tãta cõtritio, quanta potuit (gratia cooperãte) totum animũ penitus expurgare. Nã ſi puſillus dolor anteceſſit, abſoluitur a culpa per ſacramẽtũ, at remanet adhuc (ſoluto rea

luto reatu) rubigo quædam quæ & poena pctis debita tolli debent, priuſquã anima coelũ ingrediatur. Euenit tñ interdum, vt is qui fuerat abſolutus, non multa prius admiſiſſet crimina, & eadem non grauiſſima, uehemẽtí quoq; pulſus occaſione, tanta ſceleris deteſtatione veniſſet ad ſacerdotem, tanta poenitudinis acerbitate pctã ſua detegiſſet, tam exundanti lachymarum profluuio, vt priuſquam petijſſet veniam, acceſſerit nõ ſolum a culpa liberatus, verumetiã a poena, cui fuerit obnoxius. Duob9 itaq; modis (vt ſupra diximus) eccleſia credit pctõres Deo poſſe recõciliari. Altero per ingentem & acerbum dolorem, nondũ abſolutiõis ſuſcepto ſacramẽto. Altero p̃ ſuſceptionem Sacramenti dolore nonnullo p̃cedente. Vtroq; certo modo ſuam paratus eſt deus elargiri gratiam. Secundus tamẽ modus facilior eſt, & pctõri ſecurior. Nam quanta (non ſuſcipienti Sacramentum abſolutionis (poenitudo ſuffecerit, explicatu difficile eſt. Cæterum præter gratiam, ſiue hoc, ſiue illo modo comparatam, oportet vt pctõr moleſtias in ſe tantas ſuſcipiat, quibus reliquiæ peccatorum, hoc eſt, tam poena debita quam rubigo poſt culpam condonatam relicta, penitus expurgentur. Duo ergo ſunt quæ nobis hoc principio ſtatuere neceſſarium erit. Alterum, ꝙ poſt abſolutionẽ plerunq; maneant eiuſmodi pctõrum reliquiæ. Alterum, quod hæ per aliquas moleſtias a nobis p̃peſſas expiandæ ſunt. De priore differamus primum. Accedat ad abſolutionis Sacramentum quiſpiam, qui p̃ totam vitam grauiſſimis & abominãdis ſceleribus cõtaminauerat ſeſe. Et accedat Fide ac dolore nihilo maioribus, q̃ ſatis fuerit ad huius ſacramẽti ſuſce-

Duobus modis pctõres Deo recõciliantur

Poſt abſolutionẽ plerunq; manẽt in aĩa reliq̃ę pctõrum

ptio-

ptionem . Ego certe tam fidem quam dolorem , voto ſaltem affectatum, exigi non dubito : Verũ ſi dixero ſine Fide formata, & dolore qui ex charitate naſcitur, neminem ad abſolutionem ſuſcipiendam idoneum eſſe, quis iam de Sacramẽti fructu ſecurus eſſe poteſt, cum nemini certum ſit ſuam fidem formatam eſſe, aut dolorem ſuum ex charitate proficiſci? Hæc igiť incertitudo (ſi quidẽ hoc dixerimus) peccatorum conſcientias vſqueadeo diſcruciabit, vt innumeros etiam ad deſperationem impellet. Tutius eſt igitur vt dicamus, Fidẽ quamlibet cum nonnullo dolore ſufficere, vt quis per Sacramenti ſuſceptionem, confidat ſe prorſ9 ab omni peccatorum reatu, iam liberum eſſę factum. Is ergo quem pridem ſtatuimus omni ſcelerum genere ſpurciſſime commaculatum, & a primum ſuſcepto baptiſmate, flagitijs õnib9 aſſuetum, poſtquam a culpa fuerit abſolutus, nondum liber eſt ab omni poena, quam ex ſententia patrũ (vti mox dicemus) vel hic vel alibi tollerare debet. Iam nimirũ abſolutus eſt a pctõ pro raetu, & ab æterna pæna ſecurus, at remanet in eius anima vinculum, & obligatio ad pænam temporariã, pro peccatis quãquam remiſſis adhuc perpetiendam. Neq; enim ita remiſſa ſunt, quin dignæ poenę debitum adhuc ſubeũdæ maneat, cui pctõr eſt obnoxius. Quod ſane dubium inter alia numeratur, quum in oratione dominica dicimus: Dimitte nobis debita noſtra. Neq; prius in coelum aditus patebit nobis, quam hæc debita quoq; modo fuerint integre perſoluta. Omnibus igitur ad ſacramentum abſolutionis accedentibus, quantumcunq; fuerit, inter eos noxarum diſcrimẽ, hoc tamen commune eſt, quod tota penitus cuiq; condonata

donata ſit noxa, verum hoc intereſt, quod vnus poene cumulatiori quam alius, inde redit obnoxius. Tanta nimirum eſt diuinæ bonitatis clementia, vt incunctanter omnem abſoluto cōdonet reatum, quanquam ipſe remaneat ad temporariam poenam pro qualitate prioris culpæ ſuſtinendam obligatus. Quantum igitur ad noxæ condonationem ſpectat, pares ſunt, & qui grauiſſimis, & qui leuiſſimis inuoluti ſceleribus fuerant. Nam vniuerſa ſingulis eſt condonata culpa. Cæterum in poena luenda iuſtum eſt, vt adhuc ſint impares qui tam impares ante fuerunt in culpa. Nam ſcriptum eſt. Quantū glorificauit ſe & in delitijs fuit, tantum date ei tormentum & luctum. Et alibi: Pro menſura delicti, erit & plagarum modus. Quæ ſcripturæ nimirum & hic, & ibi non diſſimilem habent rationem: Sed hactenus de priori, Iam age ſecundum comprobemus, nempe, q̄ vel per moleſtias aliquas ab ipſis peccatoribus perpetiendas vel alio quopiā pacto, pœna cui ob noxij ſunt perſolui debeat. Meminit Euangelium Matthæi, & Lucæ, Ioannem Baptiſtam, populū ad ſe confluentem, fuiſſe cohortatum, vt dignos agerent poenitentiæ fructus. Agite, inquit, fructꝰ dignos poenitentiæ. Quem ſane locum, nemo interpretum aliter intelligit, q̄ uam pro poenitentiæ acerbitate. Clamat Auguſtinus: Sunt digni fructus virtutum, fructus qui non ſufficiunt poenitentibus. Poenitentia enim grauiores poſtulat. Et Gregorius item: Notandum eſt, ait, quod amicus ſponſi non ſolum fructus poenitentiæ, ſed dignos fructus poenitentiæ admonet eſſe faciendos. Aliud nāq; eſt fructum facere, aliud dignum poenitentiæ fructum facere. Vt enim ſecundum poe-

Poenę imparitas poſt abſolutiōis Sacramentum.

Apoc. 18

Deut. 25.

Satisfactio.

Matt. 3.

Poenitentiæ fructus.

nitentiæ dignos fructus loquamur, ſciendum eſt, quod quiſquis illicita nulla cõmiſit, huic iure cõceditur vt licitis vtatur, ſicque pietatis opera faciat, vt tamen ſibi voluerit, ea quæ mundi ſũt, nõ relinquat. At ſi quis in fornicationis culpam, uel fortaſſe (quod eſt grauius) in adulteriũ lapſus eſt, tanto a ſe licita debet abſcindere, quanto ſe memi niſt & illicita perpetraſſe. Neque enim par fructꝰ boni operis eſſe debet eius qui minus, & eius qui amplius deliquit: aut eius qui nullis, & eius qui in quibuſdam facinoribus cecidit, & eius q in multis eſt lapſus. Per hoc ergo quod dicitur: Facite dignos fructus poenitentiæ, vniuſcuiuſque cõſci entia conuenitur, vt tanto maiora acquirat bono rum operum lucra per poenitentiam, quanto ma iora ſibi intulit damna per culpam. Hæc Gregori us. Et Chryſoſtomus item: Facite, inquit, fructus dignos poenitentiæ. Quo autem modo fructificare poterimus, ſi vtique peccatis aduerſa faciamus? Aliena rapuiſti, & incipe donare iã propria, longo es tempore fornicatus, a legitimo quoque vſu ſuſpendere coniugij, ac perpetuam continentiam ſæpius paucorum dierum caſtitate meditare. Iniuriam vel opere cuiquam, vel ſermone feciſti, refer benedictionis verba conuitijs: & percutientes te, nunc officijs, nunc etiã beneficijs pla care contende. Neque enim vulnerato ſufficit ad ſalutem tantum modo ſpicula de corpore euellere, ſed etiam remedia adhibere vulneribus.

Delitijs ante & temulentia diffluebas, ieiunio & aquæ potu vtrunque compenſa, vt famem ſuperes imminentem. Vidiſti impudicis alienum decorem oculis, foeminam iam omino non videas maiori tactus cautione poſt vulnera. Hęc Chryſoſtomus

ſoſtomus. Et Paulus in Actis, affirmat ſe gentibꝰ annuntiaſſe, quatenus pœnitentiam agerēt, & cō uerterentur ad Deum, digna pænitentia opera ſacientes. Ecce non ſatis fuit eis reſipiſcere, perque Fidem ad Deum conuerti, niſi digna poenitentię opera ſimul accumularent. Quam rem apertius Romanis indicat, inquiens: Sicut exhibuiſtis mē bra veſtra ſeruire immūditię, & iniquitati ad iniquitatē, ita exhibete membra veſtra ſeruire iuſtitiæ in ſanctificationem. Hoc eſt, quo ſordes peccatorum contraxiſtis ardentiori ſtudio, iam nō minori debetis eaſdē euellere. Neque enim, opinor, te velle eum Iouiniani ſectatoribus aſſerere, cūctas animas parem immunditiam contraxiſſe, atq; in lutum peccatorum æqualiter eſſe collapſas. Quamobrem neque dices, opinor, ijs quæ parum & ad breue momentum fuerint inquinatæ, tanta expiatione opus eſſe, atque illis quæ prolixo tempore, magniſque ſceleribus iacuerint immerſæ. Quod ſi tu tā pfrictę ſis frontis, vt ſtrophis tuis, iſta putes te ſtatuere poſſe, nihil dubito qn æquus lector aliud ſentiet. Nā quis ambigere poteſt quū Euangelium audiat de dignis poenitentiæ fructibus loqui, ſimul & Paulum ad opera digna poenitentiæ cohortari, quin aliud ſit poenitere, aliud digne pænitere: aliud reſipiſcere, & aliud opera reſipiſcentiæ digna producere. Et maxime quū idē Paulus moneat eos, qui iam per gratiam ſanctificati ſunt, quatenus exhibeant deinceps ſua membra tāta ſedulitate ſeruire iuſtitiæ in ſanctificationem, quāta prius exhibuerunt eadem immūditię & iniquitati ſeruire ad iniquitatem. Atq; tu dices Paulū intelligere ſanctificationē iſtā pro fomitis expiatione. Sed qs nō uidet reliquias peccatorum

Roma. 6.

Iouiniani hæreſis pctā paria.

actualium, nihilo minorẽ expiationem, q̃ vnius originalis peccati feces exigere? Quamobrem ſi ſanctificandi ſimus a fomite (qui relictus erat ex originali pctõ) multo magis a pctõrum actualiũ reliquijs expurgandi ſumus. Atq; ita iuſtitiæ, q̃ non Adam, ſed nos ipſi uiolauimus, ſatiſfacimꝰ. De pctis igitur actualibus loquit̃ Paulus, cum dicit: Sicut exhibuiſtis membra veſtra ſeruire immunditiæ. Et eorundem reliquias expiari iubet, cum ſubdit: Ita exhibete membra veſtra ſeruire iuſtitiæ in ſanctificationem. At cui quæſo te iuſtitiæ, & in quam ſanctificationem. Iuſti nimirum erant, & ſanctificati, ad quos loquebatur Paulus quantũ ad gratiam intus iuſtificãtem attinebat. At erant ijdem adhuc, propter reliquias pctõrũ etiam iniuſti, quippe, quas nondum expiaſſent, digna poenitudine, & iuſta moleſtiarũ perpeſſione. Quemadmodum & Dauid (poſteaquã remiſſa intellexit pcti ſui culpam) nõ deſtitit reliquias eius multis lachrymis & acerba perſequi poenitudine. Dixi, inquit, confitebor aduerſum me iniuſtitiam meã Dño, & tu remiſiſti impietatem peccati mei. Quid aũt aliud eſt impietas pcti, q̃ reatus & culpa peccati, q̃ ſimul atq; condonata fuerat, mãſit nihilominus nonnihil, quod tametſi culpa non erat, iuſto tñ erat vindicandũ & expiandam ſupplicio. Propter has vtiq; reliquias abolendas, Dauid gemitib. & lachrymis, ieiunijs, & vigilijs, variaq; id genus maceratiõe, carnem afflixit ſuam. At iſtud erat q̃d Baptiſta cõmonuit plebem, & ad q̃d Paulus hortabatur, iſte de operibus, ille de fructibus poenitentiæ dignis loquens. Perſpicuũ igit̃ ex ijs opinor eſſe, ꝙ maneat in pctõre poſt remiſſam culpam nõnihil debiti,

Iuſti per gratiã intus iuſtificantẽ, nõ nunq̃ propter pctõrum reliquias iniuſti dicũtur.

Pſal. 30.

debiti, cui vel moleſtiarum perpeſſione, vel alijs modis, quos infra memorabimus (quum de indulgentijs erit ſermo) prius oportet ſatisfieri, ꝗ̃ pctõr coelum ingredi ꝑmittatur. De qua ſatisfactione (quia negat eam Lutherus ab antiquis ſanctis doctoribus approbatam) iam quid ipſi ſenſeant, in medium afferemus, atque id quidem non truncatim, quod ipſe nobis obijcit ſed plenis, vt aiunt, velis. Ambroſius primum ad corruptam quandam ait: Secundum conſcientiæ molem exhibenda eſt poenitentię magnitudo. Poenitentia ergo non verbis agenda eſt, ſed & actu. Hæc aũt ſic agitur. Si tibi ante oculos ponas, de quãta gloria rueris, & de quo libro vitæ nomen tuum deletum ſit, & ſi te iam credas prope ipſas poſitam tenebras exteriores, vbi erit fletus oculorum, & ſtridor dentium ſine fine. Cum hoc certa Fide ſicut eſt, animo conceperis, quia neceſſe eſt præuaricatricem animam tartareis poenis & gehennæ ignibus tradi, nec aliud remedium conſtitutum eſſe poſt baptiſmum, quam poenitentiæ ſolatiũ, quantamuis afflictionem, quãtumuis laborem, & indecorem ſubire eſto cõtenta, dummodo ab æternalibus poenis libereris. Ergo hæc tu tecum cogitans, & mente retractans, proprij facti tu ipſa iudex eſto crudelior. In primis om̃is cura uitæ huius interimẽda tibi eſt, & quaſi mortuam te exiſtimans, ſicut es quomodo poſſis reuiuiſcere cogita. Deinde lugubris tibi accipienda eſt ueſtis, & mens ac membra ſingula digna caſtigatione punienda. Amputentur crines, qui ꝑ vanam gloriam occaſionem luxuriæ præſtiterunt, deflu ant oculi lachrymas, qui maſculum ſimpliciter non aſpexerunt. Palleſcat facies, quæ quondam

Pctõris nomẽ de leť de lib. vitæ propter peccatum.

 viruit

viruit impudice. Deniq; totũ corpus incuria maceretur, cinere aſperſum & opertũ cilicio perhorreſcat, quia male ſibi de pulchritudine placuit. Cor vero ſit liqueſcens ſicut cæra, ieiunijs inquietans ſeipſum, & cogitationibus ventilans, quare ſit ab inimico ſubuerſum. Senſus etiam cruciet quia in membra corporis quum haberes dominatiõem, malo ceſſit imperio. Talis vita, talis actio poenitentiæ, ſi fuerit perſeuerans, audebit ſperare, & ſi non gloriam, certæ poenę uacuationem Et paulopoſt: Peccator ergo ſi ſibiipſi non pepercerit, a Deo illi parcitur. Et ſi futuras poenas gehennæ perpetuas in hoc paruo vitæ ſpatio cõpenſauerit, ſeipſum ab æterno iudicio liberat. Grãdi plagæ alta & prolixa opus eſt medicina. Grande ſcelus, grandem habet neceſſariam ſatisfactionẽ. Hæc Ambroſius. Et idem de poenitẽtia: Qui enĩ agit poenitentiam, non ſolum diluere lachrymis debet pctm̃ ſuum, ſed etiam emendatioribus factis operire, & tegere delicta ſuperiora, vt non ei imputetur pctm̃. Hęc ille. Similiter & Auguſt. homilia. 1. poſtquam diſtinxit tertiã actionem poenitentiæ, & de duabus loquutus fuerit, hoc eſt, de ea q̃ ad baptiſmum exigitur, & de altera q̃ pro quotidianis, ſed minutis pctis neceſſaria eſt, iam de tertia ſubdit in hunc modum: Tertia actio eſt poenitentiæ, q̃ pro illis peccatis ſubeunda eſt, q̃s legis decalogus cõtinet. Et de quibus Apoſtolus ait: Quoniam qui talia agunt, regnum Dei non poſſidebunt. In hac ergo poenitentia maiorem quiſq; in ſe ſeueritatẽ debet exercere, vt a ſeipſo iudicatus, non iudicetur a Deo. Sicut idem Apoſtolus ait: Si enim nos iudicaremus, a domino nõ iudicaremur. Et in libro de vera & falſa poenitentia, ca-

Poenitendi modus ex Amb.

Pñiæ fructus.

Tres pænitentiæ actiones.

1. Cor. 11.

tia, capite decimoquinto ſic ait: Ponat ſe omnino in poteſtate iudicis, in iudicio Sacerdotis, nihil ſibi reſeruans ſui, vt omnia eo iubente paratus ſit facere pro reparanda animæ vita quęcunque faceret pro vitanda corporis morte, & hoc cum deſiderio, quia vitam recuperat infinitam, cum gaudio enim debet facere immortalis futurus, quæ facere pro differentia morte moriturus. Semper deprecetur Deum certus de venia, quibus modis, & ſine tædio dubius rogaret poteſtatem terrenam. Abſtineat a multis licitis, qui per libertatem arbitrij commiſit illicita. Semper offerat DEO mentem & cordis contritionem, & deinde quod poteſt de poſſeſſione. Et ne dixeris illum de publico poenitente loqui eũdem admonet, vt cautus ſit ne verecũdia ductꝰ diuidat apud ſe confeſſionem, & diuerſa diuerſis Sacerdotibus velit manifeſtare. Quidam enim vni celant, qui alij manifeſtanda conſeruant, quod eſt ſe laudare, & ad hypocriſim tendere, & ſemper venia carere, ad quam per fruſta totã putat peruenire. Hæc Auguſtinus. Accedit his Gregorius. Cogitandũ ſummopere eſt, vt qui ſe illicita meminit commiſiſſe, a quibuſdam etiam licitis ſtudeat abſtinere, quatenus per hoc conditori ſuo ſatisfaciat, vt qui commiſit prohibita, ſibimetipſi abſcindere debeat etiã conceſſa. Et reprehẽdat in minimis, qui ſe meminit in maximis deliquiſſe. Minima ſunt q̃ loquor, ſi hæc ex ſacri eloquij teſtimonijs non affirmo. Lex certe veteris teſtamẽti alienã vxorem concupiſci prohibet. A rege vero fortia iuberi militibus, vel deſiderari aquã nõ poenaliter vetat. Et cuncti nouimus q̃d Dauid concupiſcentiæ mucrone transfixus, alienã con-

Poenitentem ſacerdotis iudicio ſubijciendũ, Aug. authore.

Cõfeſſio nõ dimidianda.

Pñia Dauid.

iugem & concupiuit, & abſtulit. Cuius culpam, digna verbera ſunt ſequuta & malum quod ppetrauit, per poenitentiæ lamēta correxit. Qui quū longe poſt, contra hoſtium cuneos ſederet, aquā bibere de Bethleemitica ciſterna ex deſiderio
2. Reg. 13 voluit. Cuius electi milites inter cateruas aduerſantium medias erumpentes, aquam quam rex deſiderauerat illęſi detulerunt. Sed vir flagellis eruditus, ſemetipſum protinus cum periculo militum, aquam deſideraſſe reprehendit, eamque, Dño fundens libauit, ſicut illic ſcriptum eſt, libauit eam Dño. In ſacrificio quippe Dñi effuſa eſt aqua, & conuerſa, quia culpam concupiſcentiæ mactauit per poenitentiam reprehenſionis ſuæ. Qui ergo quōdam concupiſcere alienam coniugem nequaquam timuit, poſt etiam quia aquam cōcupiſſet, expauit. Quia eñ ſe illicita ppetraſſe meminerat, contra ſemetipſum iam rigidus etiā a licitis abſtinebat. Sic agamus poenitentiam, ut ea q̃ cōmiſimus perfecte defleamus. Hæc Grego

Pcti cicatrix i aia ſanata reſidet.

gorius. Quod ſi vetuſtiores adhuc requiras, Origines homilia 8. ſup Leuiticum. In vulneribus, inquit, corporum poſteaq̃ curata fuerint, remanet interdum ipſius vulneris ſignum q̃d cicatrix appellat̃. Vix eñ eſt q ita curetur, vt nullū ſuſcepti vulneris reſidere videat̃ indiciū. Tranſi nūc ab iſta legis vmbra ad veritatem eius, & intuere quomodo anima q̃ pcti vulnus acceperit, etiāſi curetur, tñ habet pcti cicatricem in loco uulneris reſidentē. Quæ cicatrix non ſolum a Deo videt̃, ſed & ab eis qui acceperunt ab eo gratiam, quā puidere poſſint animæ languores, & diſcernere q̃ ſit anima ita curata, vt omni gñe veſtigium illati vulneris abiecerit, & q̃ curata ſit quidem, ſed

ferat adhuc veteris morbi in ipſo veſtigio cicatricis indicia. Et rurſum infra. Sed vide, q̃a etiã ſi mundet̃ q̃s a pc̃tõ, & non ſit iã in opere pc̃ti, ipſa tñ veſtigia ſceleris commiſſi, purificatione indigent, & ea quam expoſuimus, & alia nihilominus q̃ mandantur in conſequentibus. Obſeruauimus enim & hoc quod ſcriptum eſt de lepra, in qua die mundatus fuerit, poſt hæc inter cætera q̃ mundantur, tertio dictum eſt & mundus erit. Et iterum ad vltimum ſcriptum eſſe & mundabit, vnde mihi videt̃ eſſe quaſdam & in ipſa purificatione differentias, & (vt ita dixerim) profectus quoſdam purgationũ. Hæc Orig. Suffragatur & Chryſoſtomus homil. 41. de poenitentia inquiens: Poenitentiam exhibuit beatus Dauid ita dicens: Lauabo per ſingulas noctes lectum meum, lachrymis meis ſtratum meũ rigabo. Et olim patratum pc̃tm̃, poſt tot gñationes quaſi nuper accidiſſet, lugebat. Poenitẽtem iraſci non oportet, neq; ſæuire, ſed cõteri tanq̃ condemnatum, tanq̃ non habentem fiduciam, tanq̃ iudicatum reum, tanq̃ ex ſola ſaluari miſericordia debentem, tanq̃ ingratum erga benefactorem redargutum, tanq̃ iniucundum & reprobum, tanq̃ innumeris dignum ſupplicijs. Si hæc cogitet non iraſcetur, non indignabitur, ſed lugebit, flebit, gemet, & coquetur noctem & diem. Poenitentem nunquam oportet obliuioni pc̃m̃ tradere, ſed Deũ quidem rogare, ne eius meminerit, ipſum uero nunquam ipſius obliuiſci. Si nos eius meminerimus, Deus obliuiſcetur. A nobis ipſis vltionem ſumamus, noſipſos accuſemus, ita placabimus iudicẽ. Hæc Chryſoſt. Sed & Leo primus, cui propter eruditionẽ ac uitæ ſanctimoniã in concilio Calcido-

Pſal. 6.

Poenitẽdi modꝰ ex Chryſoſtomo.

nenſi à 600. & 30. patribus ter ſanctus fuit accla matum, ſcribit in hunc modum Theodoro Epiſcopo Foroliuienſi. Mediator, inquit, Dei & hominum homo Chriſtus Ieſus hanc præpoſitis Eccleſiæ tradidit poteſtatē, vt & confitentib. actionem pœnitentiæ darent, & ſalubri ſatisfactione purgatos, communionē ſacramētorum ꝑ ianuā recōciliationis admitteret. Cui vtiq; operi ipſe ſaluator interuenit, nec vnq̄ ab his abeſt q̄ miniſtris ſuis exequenda cōmiſit, dicens: Ecce ego vobiſcū ſum om̄ibus diebus vſq; ad conſummationem ſeculi, vt ſi quid ꝑ ſeruitutem noſtram bono ordine & gratulādo implet affectu non ambigamus ꝑ Spiritum ſanctū fuiſſe donatū. Et rurſum infra. Vñ oportet vnumquenq; Chriſtianū cōſcientiæ ſuæ habere iudicium, ne conuerti ad dñm de die in diem differat, nec ſatisfactionis ſibi tempus in fine vitæ ſuæ conſtituat, quem periculoſe ignorātia humana concludit, ut ad paucarū horarum ſe referuet incertum, & cū poſſit pleniore ſatisfactione indulgētiam promereri, illius tēporis anguſtias eligat, q̄ vix inueniat ſpiritum, vel cōfeſſio pœnitētis, vel recōciliatio ſacerdotis. Hęc Leo. Addit ijs & calculum Hiero. ſup Malachiā ſic inquiens: Qui pctōr eſt, & quem mordet propria conſcientia, cilicio pœnitentiæ accingatur, & plangat vel propria delicta, vel populi, & ingrediatur Eccleſiam, de qua fuerat egreſſus, & cubet, vel dormiat in ſacro vt præteritas delicias ꝑ quas Deum offenderat, vitæ auſteritate compenſet. Hæc Hieronymus. Quibus verbis quid aliud magis pctōri commendat, q̄ ſatisfactionem q̄ nimirum compenſatio eſt, quam pro præteritis voluptatibus exhibemus Deo ꝑ uitæ auſteritatem.

[Margin: Mat. vlt.]

[Margin: Cōſcientiæ iudicium.]

[Margin: Modus pœnitendi iuxta Hierony.]

Propter

Propter quam & idem Paulam egregiam foeminam laudans, dixiſſe tradit. Turpanda eſt facies, quam contra Dei pręceptum purpuriſſo, & ceruſſa & ſtibio ſæpe depinxi. Affligendum corpus quod multis vacauit delicijs. Longus riſus perpeti compenſandus eſt fletu. Mollia lintheamina, & ſerica precioſiſſima, aſperitate cilicij cõmutanda. Et hæc om̃ia quid aliud quam ſatisfactionem indicant, hoc eſt, rubiginis ex prioribꝰ pc̃tis relictæ purgationem. Et Cyprianus item non minori ſanctimonia q̃ doctrina prędítus, ſermone 5. de lapſis, quoſdam qui Fidem redintegram & reuerſionẽ ad Deum ſibi ſufficere (quibuſdam hoc docentibus) confidebant, alloquitũ in hunc modum: Agite, inquit, poenitentiam plenã, dolentis ac lamentãtis animi probare moeſtitiam, nec vos quorundam moueat aut error improuidus, aut ſtupor vanus qui quum teneant in tam grandi crimine, percuſſi ſunt animi cæcitate, vt intelligãt delicta, nec plãgãt. Et paulopoſt, pacem ſibi vltro, nemine dante, ſumpſerũt, falſa pollicitatione ſeducti, & apoſtatis ac pfidis iuncti, errorem pro ueritate ſumpſerunt. Cõmunicationẽ non communicantiũ ratam ducũt, hoĩbus contra Deũ credunt, qui contra homines deo nõ credunt. Eiuſmodi homines quantũ poteſtis effugite, pernicioſis contractibus adhærẽtes, ſalubri cautiõe vitate. Sermo eorum ſicut cancer ſerpit, colloquium velut contagiũ tranſilit, noxia & venenata pſuaſio pſequutione ipſa peius interficit, illic ſupereſt poenitentia, q̃ ſatisfacit. Hæc Cypr. Ecce non ſatis eſt cũ Fide ad Deum conuerti, ſed opus eſt itẽ poenitentia q̃ ſatiſfaciat. Et cõtinuo ſubdit: Qui autem, inquit, poenitentiã criminis tollunt,

Satisfaciendi modꝰ ex Cypriano.

tollũt,ſatisfactionis viam claudũt. Ita ſit vt dum temeritate quorũdam vel promittit ſalus falſa, vel credit,ſpes vere ſalutis adimatur. Vos vero fratres,quorũ timor in Deũ pronus eſt,& in ruina licet animus conſtitutus mali ſui memor eſt, poenitentes ac dolẽtes pctã veſtra perſpicite,grauiſſimũ conſcientiæ crimen agnoſcite,ad intelligentiam delicti veſtri, oculos cordis aperite, nec deſperantes miſericordiam Dñi, nec tamen iam veniam mendicantes. Deus quantum patris pietate indulgens ſemper & bonus eſt,tantum iudicis maieſtate metuẽdus eſt. Quam magna deliquimus,tam granditer defleamus. Alto uulneri diligens & lõga medicina non deſit,poenitẽtia minor crimine non ſit. Putaſne Dñm cito poſſe placari,quem uerbis perfidis abnuiſti,cui patrimonium p̃ponere maluiſti, cuius templum ſacrilega contagione violaſti? Putas facile eum miſereri tui,quem tuum non eſſe dixiſti? Orare oportet impenſius & rogare, diem luctu tranſigere,uigilijs noctes ac fletibus ducere,tempus omne lachrymoſis lamentationibus occupare,ſtratos ſolo adhærere cineri,in cilicio volutari & ſordibꝰ, poſt indumentũ Chriſti perditũ nullũ iam velle veſtitum,poſt diaboli cibum malle ieiunium, iuſtis operibus incũbere, quibus pctã purgantur, eleemoſynis frequenter inſiſtere,quibus a morte animæ liberantur. Hec Cyprianus. Et rurſum in calce: Qui ſic Deo ſatisfecerit, qui poenitentia facti ſui,q pudore delicti, plus virtutis & Fidei de ipſo lapſus ſui dolore cõceperit,exauditus & adiutus a Dño,quam contriſtauerat nuper, lætam faciat Eccleſiam, nec iam ſolam DEI veniam merebitur,ſed coronam. Sed ne dicat Lutherus

Poenitẽtia crimine minor non ſit.

Eleemoſynis a morte anima liberatur.

hæc de

hæc de publica ſatisfactione dicat fuiſſe; Audiat quid in eodem ſermone paulo ſuperius dixerit ad eos, quorũ erat crimen penitus occultum. Videt, inquit, Deus corda & pectora ſingulorum, & iudicaturus nõ tantũ de factis, ſed & de verbis, & de cogitationibus noſtris omnium mẽtes, voluntatesq; cõceptas in ipſis adhuc clauſi pectoris latebris intuetur. Deniq; quando & Fide maiore, et timore meliore ſunt, qui quãuis nullo ſacrificij aut libelli facinore conſtricti, quoniam tamen de hoc vel cogitauerunt, hoc ipſum apud Sacerdotes Dei dolenter & ſimpliciter cõfiteantur exhomologeſin conſcientiæ faciant, animi ſui pondus exponant, ſalutarem medelam paruis licet & modicis vulneribus exquirant. Ecce tres hic poenitentiæ partes inſinuat. Primum, contritionem & confeſſionem, cum iubeat eos Dei Sacerdotibus dolenter & ſimpliciter confiteri, deinde ſatisfactionem, quum hortetur ſalutarẽ medelam paruis licet vulneribus exquirere: de qua paulo poſt apertius adiungit, nec ceſſet, inquit, in agẽda poenitentia atq; Dñi miſericordia deprecanda, ne quod minus eſſe in qualitate delicti videt̃, in neglecta ſatisfactiõe cumuletur. Hactenus ex Cypriano. Caſſianus item ex Pymſio collatiõe 20. cap. 7. ſubſcribit inquiens: Dum agimus poenitentiam & adhuc vitioſorum actuum recordatione mordemur, neceſſarium eſt vt ignem conſcientiæ noſtræ obortus ex confeſſione culpæ lachymarum imber extinguat. Quũ vero cuiquam in hac humilitate cordis, & Spiritus contritione defixo, atq; in labore & gemitu perdurãti, horum recordatio fuerit conſopita, & cõſcientiæ ſpina de medullis animæ gratia Dei miſerantis euulſa, certũ eſt eum

Poenitẽs non ſolũ dei veniã ſed coronã mereẽ

eſt eũ ad ſatisfactiõis finem atq; indulgẽtiæ merita perueniſſe, & ab vniuerſorum criminum labe purgatum. Hæc Caſſia. Et rurſum collatione 23. cap. 15. Quiſquis poſt baptiſmum & ſcientiã dei, in illud mortis corpus incurrerit, hoc eſt in aliq̃d capitale crimen, ſciat ſe non q̃tidiana gratia dei, id eſt, facili remiſſiõe, q̃ momentis ſingulis exoratus Dñs noſter erroribus noſtris donare conſueuit, ſed aut diuturna afflictione poenitudinis, ac poenali dolore purgandum, aut certe pro his in futuro æterni ignis ſupplicijs addicendũ. Hoc item Caſſianus. Vides iã ſatisfactionem, nõ ſolũ in ſcripturis fundatam, uerũetiam ab antiquis & ſanctis aſſertam authoribus, vt niſi pudere prorſus dedidiciſſes, huius articuli te maxime puderet. Sed iam vt ſtatuis hunc articulũ audiamus.

Satisfactio.

LVT. ¶ Oſtẽdant ſi poſsũt, ubi in tota ſcriptura, vnꝰ apex aut iota ſcribat̃, pro pctõ mortali vno debere ſatisfieri ſeptem annis? dicant vbi pro differentibus pctis, differentes poenas ſtatuat Chriſtus & Apoſtoli? Nõne hæc oĩa ſunt poſtea inuenta ab Epiſcopis? imo dent vnum ex antiquis patribus, in quo legantur quadragenæ, ſeptenæ, & ſimilia, vbi fecerint, libens reuocabo.

EPISC. ¶ Quid ſi nõ de ſeptẽni ſatisfactione, mentio peculiaris in ſacris literis habeat̃? Quid ſi nuſquã lectũ ſit, Chriſtũ aut Apoſtolos pro differentibꝰ pctis, differentes poenas ſtatuiſſe? & demum q̃d ſi dari non poteſt vnus ex antiquis patribus, in q̃ legant̃ quadragenæ, ſeptenæ, & ſimilia? Nũ propterea ſatisfactio, non erit pars tertia poenitentiæ? Hæc negatiuã dialectica (qua tã frequenter vteris) quis non videt q̃ ſit irridẽda. Satis nobis eſt, tam ex ſcriptura q̃ ex Patrib. non minori eru

ditione

ditione q̃ uitę ſanctimonia conſpicuis, oſtendiſſe pro pctõrum qualitate, ſatisfactiõem omino breuiorem aut prolixiorem, aſperiorẽ aut remiſſiorem oportere fore. Quæ res non immerito ſuccedentes Epiſcopos admonere potuit, quatenus illi iuxta vnctionẽ a Spũ ſibi datã, Canones quoſdã inſtituerent, quibus Eccleſiarũ p̃fecti, ſatisfactionem poenitentib. iniũgendam moderarentur. An tibi videt̃ coetus Epiſcoporum in tam ſalubre negotiũ aſcitus, contemni debere? Num credis tot Epiſcopos pro ſalute animarum cõgregatos, nihil amplius apud eos qui pie ſapiunt, põderis habituros, q̃ vnum Lutherum, & eundem audaciſſimum, tam ſcripturarum, q̃ Patrum temeratorem? Qua frõte potes hæc dicere? Sicciae putas Deum rem Chriſtianorũ abieciſſe, vt totius reipublicæ Chriſtianæ patribus & procerib. ſtudio profectus animarum collectis, nõ inſpiret q̃ſitam & concupitã veritatẽ? An reliquit ita nos Spiritus ille paracletus, quem Chriſtus mãſurum apud nos in æuũ pollicitus eſt, & veritatem oẽm edocturum? Inſanis profecto, ſi ita credas. Cæterum ſi qua ſit Yuoni fides adhibenda, qui Carnotenſis Epiſcopus fuit, doctrinaq; pariter & ſanctitate non infimus, is tũ ex concilijs q̃ patrib. multa collegit, pro quadragenis & ſeptenis illis, crebram ſatisfactionis & canonum poenitentialiũ facit mentionem. Interdum q̃ Hieronymum introducit de ijſdem canonibus ita loquẽtem: Menſurã temporis in agenda poenitentia, idcirco nõ ſatis aperte præfigunt canones pro vnoquoque crimine, ut de ſingulis dicãt qualiter vnũquodq; emendãdum ſit, ſed magis in arbitrio Sacerdotis intelligentis relinquendũ ſtatuũt, quia apud Deũ

Yuo Carnotenſis de q̃dragenis & ſeptenis.

Poenitentia arbitraria.

non tam valet menſura temporis ꝙ doloris, nec abſtinentia tm̃ ciborum,quam mortificatio vitiorum.Propter quod tempora poenitentiæ, Fide,& conuerſatione poenitentium,adbreuianda ꝑcipiunt,& negligentia protelanda exiſtimant. Tamen pro quibuſdam culpis,modi poenitētię ſunt impoſiti,iuxta quos cæteræ ꝓpendendæ ſūt culpæ,quum ſit facile per eoſdem modos, vindictam & cenſuram canonum æſtimare.Hæc Hieronymus. Ex quibus quiſque poteſt perſpicere, non recenter inuentos hos fuiſſe canones,ſed ante Hieronymi tempora, quibus tametſi non pro ſingulo quoq; crimine,modus ſatisfactionis prę ſcribitur,ex paucis tamē quæ illic tradita ſunt licebit æſtimare cætera,licebit & perpendere ꝙ ſacerdotis prudentis arbitrio relictum ſit, quanti temporis cuiq; pc̄ti ſatisfactio ſit imponenda.

LVTH ¶ Legimus ſane multos a Deo propter pc̄ta caſtigatos,vt Dauid, Moſen, Aaron, Mariam, populum Iſrael, & aliquos eorū, quos Chriſtus in Euangelio curauit. Et 1.Corint.11. Multi infirmi inter vos & dormiunt multi. Sed hæc nō erat ſatisfactio,quam iſti docent, ſcilicet remiſſibilē ꝑ claues,ita & modo multos punit Deus pro peccatis,quas poenas tamen Eccleſia non poteſt auferre per claues.Quare verum dixi, arbitrariam iſtam ſatisfactionem nec in ſcripturis,nec Patribus inueniri,inueniri autem poenam remiſſibilem a Deo impoſitam, vt Pſalm.88. Viſitabo in virga iniquitates eorum, & in verberibus hominum pc̄tā eorum.

EPIS. ¶ De clauibus Eccleſiæ quid per eas remitti poſſet inferius ſub articulo de indulgentijs dicturi ſumus. Nunc ſaltem ex dictis opinor conſtare,

pc̄tōrum

pctõrem aliquem poſt remiſſam culpam, nõnullius poenæ debitorem eſſe, cui per tolerationem poenæ (quam dicunt) poenitentiæ ſatisfieri vſqueadeo poteſt, ꝙ poſt hanc vitam purgatorius ignis pctõri nihil officiet. Cæterum ꝙ ais, inueniri poenam irremiſſibilem a Deo impoſitam, nihil refragamur. Sed tamen & conſtat aliquam a Deo conſtitutam poenam, remiſſam fuiſſe, id q̃d non aliũde q̃ ex ĳs (q̃ per te citata ſunt) exemplis comprobabo. Dauid primum, quum eſſet triduana populi ſui peſtilentia puniẽdus, vſqueadeo ſemetipſum afflixit, vt miſertus ei Deus, non amplius quam vnius diei vindictam voluit exerceri. Sublata eſt igitur bidui ſequẽtis moleſtia, propter ſeueritatem quam in ſemetipſum Dauid exercuit, nimirum ut poenam a DEO conſtitutam poenitenti, ſi vere & digne poeniteat, intelligamus haud irremiſſibilem eſſe. De Moſe vero & Aaron haud ſcio quas poenas memoras, niſi quod non ſint permiſſi populum in promiſſam terram introducere, quod ſane per dignam poenitudinem, & aſſiduas preces (modo id ardẽtius petĳſſent) quis nouit an fuiſſent impetraturi. De Maria ſorore Moyſi, quæ graui lepra pcuſſa fuerat a Deo, num legis eam ad preces Moſi poſt ſeptem dies fuiſſe purgatã? De populo ſimiliter Iſrael, an non in Hieremia ſcriptũ eſt dixiſſe Deum: Si poenitentiam egerit gens illa a malo ſuo, quod locutus ſum aduerſus eam, agã & ego poenitentiam ſuper malo, quod cogitaui vt facerem ei? Et de Corinthĳs demum, quorum nonnulli morbis percuſſi ſunt, nonne Paulum audis eodem loco docentem, quo medio flagellum Dei vitaſſe potuerunt? Si noſmetipſos, inquit,

Pænã aliquã a deo cõſtitutã nõnunꝗ̃ remiſſã fuiſſe.

2. Re. vl.

LVTH diſiudicaremus, non vtique iudicaremur.

¶ Dicent forte delictum arbitrio Eccleſiæ taxandam poenam pro pctis. Reſpondeo, hoc iam non eſt ſcripturas, ſed propriam ſentētiam afferre, probetur, quo loco Chriſtus hoc arbitriū reli querit eccleſiæ: tibi enim non credo.

EPISC. ¶ Diximus ante ſæpius Luthere, nō omnia p ſcripturas probari poſſe. Satis enim fuerit, ſi dictorum modorum (quos in veſtibulo totius diſputationis noſtræ memorauimus) aliquo ſtatui poſſet, quod aſſerimus. Nos tamen & ſcripturas, & ſanctorum patrum ſuffragia (quibus res hæc fieret dilucidior) tot produximus vt veriti fuimus, ne prolixitatis tædio Lectorem grauauerimus. Quibus ſi non credideris, nemo non iudica bit (ſcio) te pertinacem eſſe. Nam æquius eſt, vt tu, tot & ſacroſanctis autoribus, qui pro ſua ſententia ſcripturas etiam afferunt, crederes potius, quam ut nos (reiectis & patribus & ſcripturis) ti bi, qui nullum alicuius momēti ſuffragium attuliſti, Fidem adhibeamus.

LVTH ¶ Nam vbi dicit: Quodcunq; ligaueris &c. magis ad culpam, q̄ ad ſatisfactionem pertinet. Culpa enim ligari & ſolui proprie dicitur, nō cō feſſio aut ſatisfactio, ita & illud: Quorum remiſeritis pctā remittūtur eis. Alioquin dicere debuit: Quorum remiſeritis ſatisfactiones, remittuntur eis. Quare diuinitus aut nulla eſt ſatisfactio, aut remitti humanitus non poteſt.

EPISC. ¶ Semper tui ſimilis es Luthere. Nam eiuſmo di collectionibus ſcatent omnes aſſertiones tuæ: Sed mirū eſt, q̄ꝺ iam ſis oblitus, q̄d nuperrime nobis obieceras, nempe nō intellexiſſe nos, vim huius ỷbi remittere, Aiebas em̄ paulo ſuperius,

aliud

aliud eſſe omnia pctã remitti, aliud omnia tolli. Baptiſmum omĩa remittere fateris, at nullum penitus tollere, ſed incipere tãtum vt tollant. Quod ais etiam, illos feſelliſſe, qui remiſſionẽ intellexerunt omnimodam expurgationem fuiſſe. Conſtes igitur aliquando tecum, nec Prothei more, toties teipſum trãſfigures. Si remittere ſic, vt ais, intelligendum ſit, cur nõ uides ex ijs Chriſti verbis, quum dicit: Quorum remiſeritis peccata, remittũt eis, protinus conſequi, reliquias aliquas peccati manere poſt condonatam culpam. Nam ſi baptiſmus, pctm̃ originale tua ſententia non prorſus ita remittat vt nihil eius omnino relinquat expiandum, quid prodigij fuerit, ſi Sacramentum abſolutionis, aliqd actualis peccati manere ſinat, quod per ſatisfactionem expietur? Et id ſane (quod relinquitur) non poteſt aliter quam Deo cooperante deleri. Porro quid diſcriminis inter has duas Chriſti pollicitationes fuerit, inferius dicturi ſumus vbi de indulgẽtijs diſſeremꝰ, Articulo nempe 19.

LVTH ¶ Hoc libens conceſſerim, quod Eccleſia mater, pio affectu præuentura manum Dei, caſtigat filios ſuos ſatisfactionibus quibuſdam, ne incurrant flagella Dei, ſicut Niniuitæ operib. ſuis ſpontaneis præuenerunt iudiciũ Dei. Hæc poena quidem eſt arbitraria, non in totum, vt illi volunt, ſed tamen neceſſaria.

EPISC. ¶ Si per impoſitam ſatisfactionem recte pũenit Eccleſia flagellum Dei, quod is exercet in viuos, quur nõ ſimiliter pũeniſſe laudabitur caſtigationem illam quam idem in purgatorio nihilo mitiorem, imo longe acerbiorem ſumet a mortuis? Neq; ſatis fuit Niniuitis nouam inchoaſſe

vitam niſi ieiunia, preces, lachrymas, ſaccumque, & cinerem adhibuiſſent.

LVTH ¶ At noſtri indulgentiarij etiam contra Eccleſiam aſſerunt, remitti penitus om̄em ſatisfactionem etiam a iuſtitia diuina requiſitam, quod eſt erroneum & impium. Nam aut nos, aut homines, aut Deus punit pec̄tā, quod illi per indulgentias tollunt omnino. Contra hanc eorum fictam & falſam ſatisfactionem, quam & ſolam habēt, ego pugnaui, quam ideo ſolum finxerunt, ut lucra ſua augerent, & homines exhaurirent, fallerent, ac perderent, quum ſi eſſent pij paſtores, potius imponerent pœnas, & Eccleſiæ exēplo præuenirent Deum ſicut Moſes eum præuenit occidendo filios Iſrael, propter pc̄tm̄ vituli aurei.

EPISC. ¶ Si quid indulgentiarij perperam aut dixerint, aut fecerint ſui quæſtus gratia, non eſt Epiſcopis hoc imputandum. Neq; enim vlla res eſt homini vſq; adeo conducibilis, quæ non poſſet interim in eius incommodum verti. Cæterum quantum indulgētiæ valeant, & quantum profuerint, ijs qui rite ſunt illis vſuri, ſuo loco fuſius dicturi ſumus.

LVTH ¶ Optimum autem fuerit, ſi noſipſos puniremus. Hoc autem facimus, quando ex toto corde vitam totam mutamus, hac enim poenitentia & ſatisfactione Deus contentus eſt, quantum probāt ſcripturæ ſacræ, & p̄ſertim Ioan. Bapt. Lu. 3. Sic 1. Corint. 11. Si noſipſos iudicauerimus, non vtiq; iudicaremur a dn̄o, quū autē iudicamur a dn̄o, corripimur, vt non cū hoc mūdo dānemur. Ecce poena & correptio prorſus irremiſſibilis, q̄ a Deo imponitur & exigitur.

EPISC. ¶ Vt iuſtū minime probo, qui propter ſuſceptas

ptas indulgentias, in reliquijs veterum delicto-
rum expurgandis, tepidior efficitur, ita illum vi
tuperio dignū arbitror, qui tantum Dei benefi-
cium nobis eripere conatur. Quid enim ſi quidā
indulgentijs abuſi fuerint? Num indulgētiæ pro-
pterea damnari merentur? Haudquaquam. Sic Deꝯ aliā
enim & DEI miſericordiam damnaremus, qua pñiam q̄
multo maxima pars hominum indies abutitur. nouā vi-
Quod autem ais, Deum non aliam poenitentiā, tā exigit.
& ſatisfactionem a pctōribus expectare, quam
vitam nouam, Eccleſia longe aliter ſentit & do-
cet. Quam rem opinor tam ſcripturis, quam Pa
trum aſtipulationibus, dilucide cōprobaui. Sed
& ipſa q̄ producis teſtimonia, tam ex Ioan. Bap-
tiſta, Lucæ 3. quam ex Paulo. 1. Corinth. 11. mili-
tant aduerſum te. Nam quantum ad illud, inter-
pretes vnanimiter clamant, alios eſſe virtutum Virtutū
fructus, alios dignos poenitētiæ fructus. Et quan fructus.
tum ad Paulum attinet. Palam eſt iudicium no- Pñiæ fru
ſtrum quo noſipſos iudicamus, præuenire iudi- ctus.
cium dei, & ſatisfactionem poenæ (cui per pctūā
obnoxij ſumus) poſſe diuinam a nobis auertere
correptionem. Sic enim Chryſoſtomus ſup diuū
Matthæū teſtatur, inquiens: Si vis (quod ego cō-
ſulo) nec hic a Deo poena quauis cruciari, tuipſe
tibi iuſtus ſis iudex, referas tibijpſi ratiōes viuen
di. Audi Paulum dicentem: Quoniam ſi noſmet-
ipſos iudicauerimus, non vtiq; iudicaremur. Si
id facies ordine paulatim progrediens, ad coro-
nam quoq; peruenies. Hæc Chryſoſtomus homi
lia quadrageſimaſecunda.

¶ Vehemēter autem odi & ſublatum vellem LVTH
hoc vocabulum ſatiſfactio, q̄d nō modo in ſcri-
pturis non inuenit, ſed & periculoſum habet ſen-

ſum, quaſi Deo quiſquam poſſit pro vllo pctō ſatisfacere, quum gratis ille ignoſcat omnia.

EPIS. Satisfa-ctio. ¶ Facile puto te vocabulum iſtud ſatisfactionis odire. At non tam huius voculæ cauſa, quam Romanæ curiæ, quā agi eſti (vt aiunt) odio proſequeris. Cæterum exempla paſſim in ſcripturis habenť, vt de Niniuitis, Achab itē & Manaſſe

Ionæ.3. regibus, alijſq; compluribus, quorum ingentem
3.Reg.21 poenitudinē & afflictiones ſua ſponte ſuſceptas,
2.Par.33. clementia Dei, velut iuſtā poenæ(q̄ ſcelerib. eorum debebať) ſatisfactionē admiſit, cohibuitq; flagellum, quod illis inferre meditabať. Quando igitur de re conuenit, fruſtra de vocabulo cōtenditur id quod tu nunq̄ citas. Neq; vllum in eius vocabuli ſenſu periculū imminet, niſi q͏ tu contra patrum omnium ſententias, nodum hunc tandem in hoc ſcirpo quæſijſti.

LVTH ¶ Deinde occaſio fuit, vt e ſalutari poenitētiæ remedio nundinas facerēt. Vellem magis, vt diſciplina, caſtigatio, viſitatio, correptio aut alio quopiam ſcripturæ ſanctæ vocabulo nominaretur, quo ſignificaretur nō eſſe remiſſibilem, ſicut reuera remiſſibilis non eſt, diſciplinam dñi, mul to minus vendibilis & cauponabilis aliquando crederetur, ſicut hodie videmus fieri, cōficta iſta noua ſatisfactione, q̄ plenarie remittitur, cum talis (vt dixi) eſſe non poſſit, nedum poenitentiæ tertia pars cenſeri debeat.

EPISC. ¶ Si quicquid eſſe potuerit occaſio mali tollere molireris, nec ignem, neq; aquā, ſed nec aerē ipſum nobis relinqueres. At quid tā anxie turbaris de vocabulo, quum ſole clarius Dei clemētia fulget in ſcripturis. Num is qui tam facillime culpam donat, ſe tā grauem exhibebit, ut pro poena

culpæ

culpæ debita, nullã admittet ſatisfactiõem? Quia certe multo benigniorem pctõribus Deum ipſe facias. Et profecto, niſi fallor, perparum inter te, & iſtos intereſt (quos vocas indulgentiarios) niſi quod tu per fidei virtutem, vno momento culpam ſimul & poenam culpæ debitam, ſublatam aſſeris, illi poſt deletam per Sacramentum abſolutionis culpam, non per indulgentias, omnẽ poenam culpis debitam aboleri prædicãt. Tu ſimul, & culpam & poenam condonari putas, illi ſeparatim, vno quidem momento culpam per Sacramentũ abſolutionis, & alio per indulgentias poenam. Iſti non minus vitam nouam neceſſariã exiſtimant, atq; tu. Et tu pro veteribus delictis, nihilo maiorem exigis caſtigationem quam illi, Sed & pro futuris ipſi cautelam adhibendam ſentiunt, quam ipſe non refugis, imo probas quam maxime. Perparum igitur tibi cum illis diſſidet, ſi quid meum de vobis iudicium valeat. Cæterũ quia ſuper hac re poſtea prolixius diſceptaturi ſumus, iam ad reliqua tranſeamus.

Quid inter Lutherũ & indulgẽtiarios interest.

LVTH.

¶ Vnde in ſermone meo vernaculo inſigniter adieci, non eſſe iſtas tres partes poenitentiæ vt ipſi morem habent de eis loqui, ſemper enim volui exceptam diſciplinam domini, quã eſſe negaui ab vllo remiſſibilem, ſed tantum imponibilẽ, ideo aliam neceſſario fore & nuſquam deſcriptã quam illi ſatisfactionem docẽt, tota in manu Papæ poſitam, etiam inuita iuſtitia diuina.

EPISC.

¶ Quicquid ipſe peruerſe docueris, ipſe videris. Certũ eſt Eccleſiã catholicã ita docere, quemadmodum ante diximus, hoc eſt nonnihil in pleriſq; peccatoribus (deleta culpa) manere, cui poena maior, aut minor pro criminis qualitate ſecũ-

P 4 dum

dum diuinæ iuſtitiæ taxationem debetur. Neque enim(vt tu nequiter opinaris) par pœna cunctis conſtituitur,quum longe diſpares erant in noxa. Porro, quoniam huius taxationis mēſura nobis incerta eſt,priores patres Spiritu ſctō pleni, Canones quoſdam(vt quum ex alijs,tum ex Hieronymo ſuperius audire potueras) nobis reliquerunt.Ex quibus conijcere ualebimus(penſatis tū lachrymis,& luctu cuiuſq; pctōris)quanta ſatiſfactio cuiq; fuerit imponenda. Cæterum adhuc vſq; adeo ſe nobis clementiſſimum exhibet Deus,vt non ſolum auſteritate,noſtræ in nos vindictæ,poſſet hæc impleri ſatisfactio,verumetiā alijs modis longe facilioribus,de quibus & mox dicturi ſumus,vbi etiam apparebit,diuinam iuſtitiā cum ſua clementia modis omnibus conuenire. Sed de hoc articulo iam ſatis.

ARTICVLVS SEXTVS.

LVTH De cōtritione.

CONTRITIO quę paratur per diſcuſſionem,collectionem, & deteſtationē peccatorum, qua quis recogitat ānos ſuos in amaritudine animæ ſuæ, ponderando peccatorū grauitatem,multitudinem, fœditatem, amiſſionem æternæ beatitudinis,& acquiſitionem æternæ damnationis.Hæc contritio facit hypocritam imo magis peccatorem.

EPIS. Mos lut.

¶ Id tibi moris eſſe Luthere,nec ſemel animaduerti,quod quum duobus,pluribuſue modis res quæpiam obtineri queat, tu tamen vnū ex illis adeo mordicus tenes,vt ſæpe damnatis reliqs, hoc ſolo contendas,rem acquiri poſſe.Sic nimirū facis de gratia,quæ quum poſſet,& per Fidem,et per Sacramenta comparari, tu reiectis ſacramentis,ſoli Fidei tribuendam putas diuinæ gratiæ cō

ſequutio

ſecutionem. Similiter & quum iuſtificatio ſanctificatioq́; duplex vtraq; fuerit, vna quidem per gratiam acquiſita, altera vero per opera, ſingulis pene momentis acquirenda, tu ſimul has permiſces, alteram alteri, vt totam vitam noſtram non iuſtitiam, ſed iuſtificationem eſſe contendas. Et nunc haud diſſimiliter, quum Cõtritio poteſt duobus parari modis, hoc eſt, vel per timoris uel per amoris viam, tu timore poſthabito, ſolo vis amore contritionem a peccatoribus quæri. Quæ ſententia tua quantũ diſſideat, nõ a patribus modo, verumetiam a ſcripturis, mox videbimus Interea, quibus rationibus hunc articulũ ſtatuas, iam excutiamus.

Cõtritio duobus modis parari poteſt.

LVTH

¶ Quamuis hanc concluſionem etiã Caſſianus doceat, & ſenſus communis omnium ita in ſe experiatur, vt ſuperfluum ſit probari eam, tamen vt obſtruatur os loquentiũ iniqua, ſcripturas dei conſulamus.

EPIS.

¶ Duo dicis, & Caſſianum hanc docere concluſionem, & præterea ſenſum communem omnium eandem in ſe experiri. Mira eſt certe hęc audacia, ne dicam temeritas, qua ſic generatim de communi omnium ſenſu pronuncias. Ego ſane quis tibi ſenſus fuerit haud ſcio, verum in me plane ſenſi, nec ſemel quidem, hanc viam ad contritionem vehementer mihi profuiſſe. Sed & ipſe Caſſianus (quem citas) vbi hæc doceat nuſquam inuenio. Vellem indicaſſes locum. Ego ſane volumina duo, alterum de Coenobiorum inſtitutis, alterum de collationibus patrum, quæ ſcripſit idẽ Caſſianus, diligenter excuſſi, & tantum abeſt vt in eis hoc repererim, vt etiam legerim illic plurima, quæ non mediocriter huic aduerſantur ſentẽ-

tiæ. Primum collatione 3. capite quarto tres vocationum explicat modos, quorum primus (vt ait) ex Deo eſt. Secundus per hominem. Tertius, ex neceſſitate. Ex Deo quidem eſt, quoties inſpiratio quædam immiſſa in cor noſtrum, nonnunq̃ etiam dormientes, nos ad deſiderium ęternæ vitæ ac ſalutis exuſcitat, Deumq; ſequitur, & eius inhæret p̄ceptis, compunctione ſaluberrima cohortatur, vt in ſcripturis ſanctis Abraham voce dominica de genitali ſolo, & totius cognationis ſuæ affectibus, patriſq; domo legimus euocatum dicente domino: Exi de terra tua, & de cognatione tua, & de domo patris tui. Quo etiã modo B. Antonium accitum eſſe cognouimus, qui occaſionem ſuæ conuerſionis a ſola diuinitate percepit. Ingreſſus nanq; eccleſiam ibiq; audiens in Euangelio Dominum prædicantem. Qui non odit patrem & matrem, & filios, & vxorem, & agros insuper & animam ſuam, non poteſt meus eſſe diſcipulus. Et ſi vis perfectus eſſe, vade & vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis theſaurum in cælo, & veni ſequere me. Præceptum hoc Domini velut ſpecialiter ad ſe directum, cũ ſumma cordis compunctione ſuſcepit. Cõfeſtimque renuncians cunctis, ſequutus eſt Chriſtũ, nulla exhortatione, neq; doctrina hominum prouocatus. Secũdus vocationis modus eſt, quem fieri per hominem diximus, quum vel exẽplis q̃rũdã ſanctorũ, vel monitis inſtigati, ad deſiderium ſalutis accendimur. Quo nos quoq; gratia Domini retinemus aſcitos, q̃ prædicti viri monitis ac virtutibus incitati, huic nos ſtudio profeſſioniq; tradimus, q̃ ordine etiam in ſcripturis ſãctis per Moſen filios Iſrael de afflictione Aegipti legim9 liberatos.

Luc. 14.

Mat. 19

ſecundus per hominem.

in Exodo

ratos. Tertius vero vocationis modus eſt, qui ex neceſſitate deſcendit, quum nos diuitijs mūdi hu ius vel voluptatibus obligati, ingruentibus repē te tentationibus, quæ vel mortis pericula commi nantur, vel amiſſione bonorum ac proſcriptione percutiunt, vel charorum morte compungūt, ad Dominum (quem ſequi in rerum proſperitate cō tempſimus) ſaltē inuiti properare compellimur. Cuius vocationis neceſſitatem in ſcripturis quo que ſæpiſſime reperimus, quū filios iſrael ob me rita peccatorum ſuorum legimus a Domino traditos hoſtibus ſuis ob quorum damnationē crudelitatemque ſæuiſſimam rurſus cōuerſos ad Dominum proclamaſſe, & miſit eis, inquit Dominꝰ ſaluatorem Aoth filium Gera, filium Gemini, q vtraque manu vtebatur pro dextera. Et rurſum: Clamauerūt inquit, ad Dominū qui ſuſcitauit eis ſaluatorem, & liberauit eos, Othoniel videlicet filium Chenez fratrem Caleph iuniorem. Et de talibus in pſal. dicitur: Quum occideret eos tūc quę rebant eum, & reuerabantur, & diluculo veniebant ad eū, & recordati ſunt, quia Deus adiutor eorum eſt, & Deus excelſus redemptor eorū eſt. Rurſumque: Et clamauerunt ad Dominum quū tribularentur, & de neceſſitatibus eorum liberauit eos. Hæc Caſſianus.

tertiꝰ ex neceſſitate.

Iudith. 3

Pſal. 77

Pſal. 106

Vides hic ſolū primum modum ex inſpiratione diuinæ gratiæ proficiſci, tertiū vero neceſſitatis, eſſe, quæ eos vrgeat & adigat. At quæ poteſt vrgentior eſſe neceſſitas, quā quādo miſer peccator ponderata ſuorū criminum grauitate, multitudine, fœditate, non ſolū æternæ beatitudinis amiſſionem verumetiam æternæ dānationis acquiſitionē metuit? Hęc profecto neceſſitas (ſi nulla poteſt alia) co-

alía) coget peccatorem ad Deum ingemiſcere & pro peccatis ſuis conteri. Quam rem & idē apertius explicat tres modos recenſens, quibus vitia vincuntur. Tria ſunt, inquit, quæ faciunt homiēs a vitijs temperare. i. aut metus gehennæ ſiue præſentium legum, aut ſpes atq; deſiderium regni cælorum aut affectus boni ipſius, amorq; virtutū. Nam timor ita mali contagium legitur execrari. Timor Domini odit malitiam. Spes etiam vitiorum omnium excludit incurſum. Non enim delinquent omnes qui ſperant in eum. Amor quoque ruinam non metuit peccatorum, quia charitas nūquam cadit. Et iterum: Charitas operit multitudinem peccatorum. Et idcirco b. Apoſtolus omnē ſalutis ſummam, in iſtarum trium virtutum conſummatione concludens: Nunc, inquit, manēt Fides, ſpes, charitas, tria hæc. Fides namq; eſt, quæ futuri iudicij, ac ſuppliciorum metu, vitiorum facit contagia declinari. Spes, quæ mentem noſtrā de præſentibus auocans, vniuerſas corporis voluptates coeleſtium præmiorum expectatione cōtemnit. Charitas q̄ nos ad amorē Chriſti, & ſpiritualium virtutum fructum mentis ardore ſuccendens, quicquid illis contrarium eſt, toto facit odio deteſtari. Quæ tria licet ad vnum finem tendere videantur, prouocant em̄ nos a rebus illicitis abſtinere, magis tamen excellentiæ ſuæ gradibus ab inuicem diſparantur. Duo namq; ſuperiora proprie hominum ſunt eorum, qui ad profectum tendentes necdum affectum concepere virtutum. Tertium ſpecialiter Dei eſt, & eorum qui in ſe imaginem Dei ac ſimilitudinem receperūt. Ille namq; ſolus, ea q̄ bona ſunt nullo metu, nulla remunerationis gratía prouocante, ſed ſolo bonitatis

Tria ſūt q̄ faciūt hoīes a uitijs tēperare, Timor, ſpes. Amor.
Prou. 8.
Pſal. 33.
1. Pet. 4.
1. Cor. 13.

nitatis affectu operatur. Hæc 11.collatione,ca.6. Et rurſum collatione. 9.capite 29. duos modos, quantũ ad propoſitum ſpectat, quibus ad lachrymarum compunctionem peruenitur memorat. Alterũ qñ fletus emanat,qui pctõrum ſpina cor noſtrum compungente profertur, de quo dicit: Laboraui in gemitu meo,lauabo p ſingulas noctes lectum meum, lachymis meis ſtratum meũ rigabo.Et iterũ:Deduc quaſi torrentem lachrymas per diem & per noctem,& non des requiem tibi,neq; taceat pupilla oculi tui. Alterũ qñ profluunt lachrymæ,q̃ abſq; vlla quidem talium criminum conſcientia, ſed tñ de metu gehennæ & horribilis illius iudicij recordatione procedunt, cuius terrore propheta perculſus,orat ad Deum. Non intres, inquiens, in iudicio cum ſeruo tuo, quia non iuſtificabitur in conſpectu tuo om̃is uiuens. Sed & eundem adhuc Caſsianũ, audi li.4. cap.39.docentem quomodo per timorem ſeruilem quis aſcendere poteſt ad charitatem, vbi noſtræ ſalutis principium affirmat eſſe timorẽ domini.Per quem ait nos & initium cõuerſionis & vitiorum purgationem accipere, ita vt quũ penetrauerit hominis mẽtem contemptum ei rerũ omnium parit,obliuionem parentum, mundiq; ipſius gignit honorem. Subinde contemptu rerũ oſtendit humilitatem acquiri. Poſtremo quum humilitas fuerit in ueritate poſſeſſa,confeſtim ad charitatem q̃ timorem non habet, perducet, per quam vniuerſa q̃ prius non ſine poena formidinis obſeruabas,abſq; vllo labore uelut naturaliter incipies cuſtodire,non iam contẽplatione ſupplicij,vel timoris vllius,ſed amore ipſius boni et dilectione virtutũ.Hæc ex Caſſiano ſtrinximus, vt vita-

Biſariã ad lachrymarũ cõpunctione pueritur.

Pſal. 6.

Thre. 2.

Timor ſeruilis.

vt vitarem prolixitatem. Ex quibus liquet illum de timore ſeruili hæc dixiſſe, quippe quē nō ſine formidine ſupplicij eſſe teſtatur, & hunc etiā fatetur initium eſſe noſtræ ſalutis cuius ductu peruenitur, vt ex amore tandē ipſius boni ſimul & delectatione virtutum operemur. Quod ſi aliquando Caſſianus hunc doloris motū, qui ex amore procedit, laudat magis & probat potius, q̃ illū qui ex recordatione pctōrum oritur, nequaquā inde conficitur q̄ iſtum damnauit. Sed neq; per hunc modum hypocritam, & magis peccatorē fieri, oſtendi poteſt vllo prorſus loco docuiſſe. Caſſiano q̄q; ſubſcribit & Auguſt. tractatu 9. ſuper epiſtolam Ioan. Si nullus (inquit) timor, nō eſt qua intret charitas. Sicut videmus per ſetam introduci linum quando aliquid ſuitur. Seta prius intrat, ſed niſi exeat, non ſuccedit linum. Sic timor primo occupat mentem, non autem ibi remanet timor, quia ideo intrauit, vt introduceret charitatem. Hactenus Auguſt. Suffragaē & Hieronymus ſuper Eſaiam, cap. 25. Sicut ad partum (inquit) mulier appropinquans, dolore cogitur exclamare. Sic nos in anguſtia requirimus te, & a facie formidinis tuæ cōcepimus, & parturiuimus, & peperimus, non carnis liberos, ſed ſpūs. Hoc Hiero. Similiter Chryſoſt. de cōpunctione cordis. Quid (inqt) corporis virib. opus eſt, quū cor conterere debeamus. Hoc ſolum eſt q̄d a nobis expoſcit, vt ſemper recordemur mala noſtra & ad animū reuocemus, & cōſcientiam geſtorū noſtrorum habeamus ante oculos, vt pro his ſupplicemus Deo, vt gehennā ponamus in cōſpectibus noſtris, & angelos q in die iudicij vbiq; diſcurrunt, & congregant, de omi orbe terrarū, eos

Semper pctā noſtra ob oculos ponenda

qui

qui trudendi ſunt in gehennam ignis. Ponamus etiam & illud ante oculos, quanti doloris eſt excludi ac proijci a regno coelorũ, quod (vt mihi videtur) grauius eſt ipſa gehenna. Hæc & alia id genus plurima, recenſet Chryſoſtomus ob oculos pctõri ponenda, quibus incutiat ei compunctiõem cordis. Quid plures memorem autores, quum facile nemo queat inueniri, qui non ijs cõſentiat. Aſſentiunt & ſcripturæ: Dauid primum, qui formã poenitẽtiæ tradit. Circũdederunt (inquit) me dolores mortis, & torrentes iniquitatis cõturbauerũt me, dolores inferni circũdederunt me, pꝛoccupauerũt me laquei mortis, in tribulatione mea inuocaui dñm. Num cernis hic aptiſſime, quo rerum harum metu Dauid ferme cõſternatus, diuinã adactus eſt opẽ implorare? Et Eſaias ait: Dñe in anguſtia requiſierunt te, in tribulatione murmuris doctrina tua eis. Sicut q̃ cõcepit, quum appropinquauerit ad partum, dolens clamat in doloribus ſuis, ſic facti ſumus a facie tua domine. Concepimus, & quaſi parturiuimus & peperimus ſpiritum, hoc iuxta veritatẽ Hebraicam quanquam Hieronymo placet eundem habere ſenſum, a facie tua, & timore tuo. Timorem inſuper hunc incuſſit Baptiſta pctõribus, quum dixit: Genimina viperarum quis oſtendit vobis fugere a ventura ira. Facite ergo fructus dignos poenitentiæ. Iam enim ſecuris ad radicẽ arboris poſita eſt. Omnis ergo arbor non faciens fructũ bonum, excidetur, & in ignem mittetur. Hæc Baptiſta. Nec Baptiſta ſolum, ſed & Chriſtus ipſe. Quoties gehennam, quoties ignem æternũ, quoties tenebras exteriores, quoties fletum & ſtridorem dentium peccatoribus ipſe Chriſtus cõminatur.

Pſal. 17.

Pſal. 26

Luce 3.

natur. Et quid ſibi vult terroribus iſtis, niſi cõtri tionem cordibus eorum inducere? Cur eorũ exemplo, ſuper quos turris cecidit in Siloe, & aliorum quoq; quorum ſanguinem Pilatus cum ſa-

Lucæ 13. crificijs miſcuit, terret pctõres? niſi ꝙ eiuſmodi terrorem multis profuturũ nouerat, ad veræ poe nitentiæ conſequutionem. Denique quum dixit:

Mat. 10. Timete eum, qui poſtquam corpus occiderit, habet poteſtatem mittendi animam in gehennam

Luc. 12. ignis. Et rurſum quum ingeminat: Amẽ dico vobis, hunc timete: vbiq; timorẽ hunc incutere molit. Sed iã ratiões & ſcripturas quas Lutherus cõ fulturum ſe iactitat expendamus. Sat ſcio, ſi non efficatiores ad noſtra confirmãda ſcripturas adduceremus quam faciat ipſe, mox idipſum nobis opprobaret. Sed teſtimonia noſtra rẽ ipſam, ob quã ea citauimus, protinꝰ exprimunt. At Lutheri non ita. Neq; enim quod molitur efficiunt, niſi cum argumentis & mixturis quibuſdã ante fulci antur, id quod lectori non dubito manifeſtũ eſt.

LVT. ¶ Primum, hoc nemo negabit, Contritionẽ quantumlibet magnam, niſi fiat amore iuſtitiæ, & (vt ipſimet dicunt) in charitate Dei, nõ eſt vera, ſed ſimulata.

EPIS. ¶ Non hic ſermonis vitium vel apertiſſimũ,

Cõtritio obijciam tibi, quod tñ tu ſcholaſticis exprobra-

quid ſit. re ſoles. At hoc ſilere non poſſum, ꝙ quũ nõ ignores iſtos, aduerſum quos conflictaris, contritionem aſſerere, motum eſſe quendam animi formatum charitate, pter quem & alium cordis motũ ſtatuunt charitatis expertem, quem vocant attritionem, tu tñ vt totam inuoluas diſputationem, alteram cum alterã confundis, Et neutrã ais verã eſſe, ſed ſimulatã, niſi fiat amore iuſtitiæ. In q̃ vehemen-

hementer, noſtra cum tua pugnat opinio. Neque tñ negauerim, quempiam p̄ Dei gratiam ita mutari poſſe, vt ex barathro ſcelerũ oĩm ad amorẽ hunc repente vocet. At iſtud non opinor fieri cõmuniter, ſed magis p̄ gradus quoſdam, vt videlicet a ſordido flagitiorũ volutabro, gradatim in ipſam cõſcendat charitatis puritatem. Sed quod ad rẽ attinet, ego certe non dubito, quin vere doleat aliquando pc̃tõr, qñ non ex charitate dolet. Nam vt quis citra charitatem (id quod omnibus apertiſſimum eſt) vere dolet, & deflet charorum amiſſionem, aut iacturam alicuius rei pretioſæ, ſic poteſt pc̃tõr mortem & damnatiõem animæ propriæ, coeleſtiſq; regni diſpendium, citra charitatem lugere. Poteſt em̃ ipſum rationis lumen pc̃tõri perſpicuum reddere, & ante oculos ponere quãtam ex ea re iacturam ſit perpeſſus. Quod ſi vere lugeat, & doleat ex corde, nõ eſt ob id cenſendus hypocrita. Neque em̃ aliud foris ſimulat, quod non vere ſentiat intus, ſed quem in vultu foris dolorem exhibet, eũdem gerit intus in corde. Cæterum penſitemus quem in modum Lutherꝰ hunc hypocritam eſſe probet. Verꝰ dolor in peccatore.

¶ Om̃ia em̃ quę extra charitatem fiunt, nihil, uana, & falſa ſunt, vt. 1. Corinth. 13. docet Paulꝰ, quia non fiunt ex toto corde. Quod autẽ ex toto corde non fit, iam hypocriſis eſt, ſicut dixit Chriſtus Mat. 15. Cor eorum longe eſt a me. At contritio per pc̃tõrum collectiõẽ parata, ſine amore Dei & iuſtitiæ, hoc eſt, ſine corde conterit, de hac enim loquutus ſum, quare neceſſario ſequit̃, vt faciat hypocritam, qui nec uolẽter nec amanter conterit in corde ſuo. LVTH.

¶ Pape, cuius aures huiuſmodi dialecticẽ ferre EPISC.

Inſignis Lutheri dialecti-ca.

Quæ extra charitatē fiunt nō ſunt ō-nino nihil vana & falſa.

1.Cor.13.

poſſunt? Nuſquā enim hic peccatur. Primū, illud a vero longe diſſidet, omnia, quæ extra charitatē fiunt, nihil, vana falſaq; eſſe. Nam agit quis extra charitatem cōſtitutus, opera multa quæ vera ſūt, quanquam non meritoria, neq; Paulus aliter Corinthios docuit. Ait enim: Si habuero prophetiā, & nouerim myſteria omnia, & omnem ſcientiā, & ſi habuero omnem fidem, ita vt montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil ſū. Quid hic te precor opinaris Paulum velle? an q̄d iſta nihil ſunt & falſa? Nū tu putas Balaā & Cayphæ prophetias non veras fuiſſe prophetias, & eoſdem non veros fuiſſe prophetas, tametſi fuerit charitatis expertes? Et myſteriorum notitia, cuius & pleriq; participes ſunt qui charitate carēt, num ob id ea notitia vera non erit, quod hi charitate carent? Et ſcientiam rerum naturalium, exiſtimabis nullam his eſſe, qui gratia non fuerint præditi? Nam fit plerumq; vt qui meliores ſunt, minorem in illis rebus peritiam habeant. Et deniq; fidem qua montes loco dimoueantur, tu prorſus falſam, & impotentē iudicabis, quia fit informis, & abſq; charitate? Tota nimirum aberras via. Nam Pauli teſtimonium quod adducis plane militat contra te, & conuincit alium eſſe verborum intellectum, quam tu ex ipſis cōcipis. Quis enim nō perſpicit quia vera poteſt illic eſſe prophetia, vbi nō eſt charitas, & myſteriorū itē notitia vera, ſimul & ſciētia rerū vera, Fides q̄uſq; adeo vera, vt ſit etiam portentifica. Quis, inquā, nō dilucide cernat has, nō omnino nihil, neq; falſas eſſe, ſed tantū nō meritorias, nihil enim poſſeſſori conferunt ad cæleſtis gloriæ meritū, abſq; charitate. Et proinde Paulus aſſeruit, habentē eas nihil eſſe,

quippe

quippe q̄ in oculis Dei nō acceptanť vt p̄mio di gna, & ideo quantum ad eius reputationem nihil ſint, hoc eſt, nullius meriti. Ad quem ſane modū, & primus motus pc̄tōris, quo propter gehennæ metū incipit a pc̄tis auerti, dolens & deflens animæ ſuæ iacturam, quanquam adhuc meritorius non ſit, quum citra charitatem non fiat, eſt tamē verus dolor non hypocritarius. Sed aliam adhuc Lutherus huius rei probationem annectit, quia non fiunt (inquit) ex toto corde. Quid ſi nō fiant ex toto corde? Num ob id nihil ſunt, & falſa? Es ne iam oblitus illius quod ſupra dixeras. Neminē eſſe, qui non magna ex parte ſeipſum diligit, vt propterea nequeant Deū ex toto corde diligere. Om̄is ergo dilectio & om̄e opus q̄d facimus hac tua ratione nihil eſſet & falſum, quia non ex toto corde proficiſcunť. Deinde ſubſumis: Quod aūt ex toto corde non ſit, iā hypocriſis eſt. Si iuſtam argumentandi formā ſeruaſſes, dixiſſe oportuit. Quod autem ex toto corde non ſit, iam hypocriſis eſt. Sed hoc ſtare non poteſt. Nā & ſic teipſum in om̄i opere cōuinceres hypocritam eſſe, quum nihil agas (vt aſſeris) ex corde prorſus toto. Sed plurimū intereſt, ex corde quicquā agi, & ex toto corde. Neq; enim paruam, eius vocis toto, vel adiectio, vel exemptio, facit in ſequelæ contextu variationem. Ex corde nimirum dolet is pc̄tōr, de quo loquimur, quanquam non ex toto corde. Si non ex corde doleret, dolorem tamen in vultu p̄texeret, iam recte colligeres hunc dolorem hypocriſim eſſe. Verum is in corde dolet, quanquā non ex toto corde. Neq; probatio quā ſubijcis ſatis eſt valida. Nam quanquā hi, de quibus loquitur Chriſtus, hypocritæ fuerint, q̄uum aliud cor-

Cōtra lutherū ex ſuis ipſi9 verbis.

Plurimū intereſt, ex corde quicq̄ agere, & ex toto corde.

Matt. 15.

de, aliud vultu ſimulabant, vultu quidem & ore, p̄ ſe ferebant eſſe Dei cultores, corde tñ aliud longe diuerſum meditabantur. Et propterea dixit Chriſtus: Cor autem eorum lõge eſt a me. Licet, inquam, hi fuiſſent hypocrytæ, non tñ id conſequitur de pctõre noſtro, qui dolorem quẽ vultu p̄ ſe fert, eundem gerit in corde. Sed neq; protinus oportet vt is hypocrita ſit, cuius cor non fuerit approximatũ Deo. Filius eñ prodigus, quanquam erat adhuc (vt Euangelium ait) longe poſitus a patre, quia tñ gradum aliquem verſus patrem aſcenderat, hypocrita dici non potuit. Iam poſt tot tricas intricatiſſimas adiungis. At contritio per pctõrum collatiõem parata ſine amore Dei & iuſtitiæ, hoc eſt, ſine corde conterit. Hic ego reclamo penitus. Nam & ſi non amore Dei conteratur, is de quo loquimur, conteritur tamẽ amore ſui, nempe ꝙ in iacturam tantam inciderit, ꝙ vltionem & gehennam imminere ſibi formidet, quam iam ſtudet euitare. Atq; hoc eſt volenter & amanter conteri, quantum ad ſe, licet nõ adhuc quantum ad Deum.

Lucæ 15.

LVTH ¶ Ego enim hypocritam aliter diffinire non poſſum, quam eum, qui id quod facit, non ex animo & ſyncero corde facit. Animũ autem talem & cor non dat natura, nec collectio peccatorum, ſed ſola charitas ſpiritus.

EPISC. ¶ Nihil ad nos attinet, quam hypocritę diffinitionem ipſe pro tuo capite ſomniaueris. Hypocrita non eſt dicendus, niſi qui ficto ſimulatoq; animo quicquam facit aut loquitur. At is de q̃ iam differimus ex animo facit, quanquam non adhuc propter Deum. Quod autem ſubdis: Animũ autem talem & cor non dat nec natura, nec collectio peccato

Hypocrita qs cenſendus.

peccatorum,ſed ſola charitas Spiritus. Huic nos reſpondemus:Quod ſi natura dare non poteſt,po teſt tamen Fides informis, quæ vt infra charita- tem,ita ſupra naturam eſt, talem animum & cor exhibere,atque id præſertim inſpecta peccatorũ multitudine,cæteriſque damnis horrendis, quæ ſequuntur ex illis.Neque negauerim, hunc doloris motum a Spiritu concitari. Cæterum pleraq; ſunt dona Spiritus, quæ quibus donantur, citra charitatem accipiunt, quod genus illa ſunt, de quibus ſupra diximus,nempe prophetia,noticia myſteriorum,rerum ſcientia & Fides, quas innu meros abſq; dono charitatis accepiſſe, compertiſſimum eſt. Fides informis.

¶ Quod ſi dixerint ſe loqui de contritione in charitate facta, iam articulus nihil ad me. Non enim vnquam ſic docui,imo quia vt meum dam nant,de contritione naturali & impia extra Fidẽ loqui eos oportet, quam eſſe hypocriſim ſatis iã ex dictis conſtare puto. LVTH

¶ Non vſqueadeo rudis es Luthere (quanquã id diſſimules)vt ignores quid diſputatores de cõ tritione ſentiant. Exiſtimant enim peccatorem, ex naturalibus,cum generali influxu, & auxilio Dei poſſe cõſiderare pctm̃ ab ſe commiſſum, vt offenſiuum Dei,& vt auerſiuum a Deo, vt impe ditiuum premij,& ſupplicij inductiuum, ac pro inde poſſe voluntatem eius, pctm̃ ſic conſideratum deteſtari. Et in hoc deteſtationis motu pergere,donec ex congruo tandem infundatur gratia.Infuſa vero gratia,iam idem motus (qui pridem dicturus attritio) contritio dicitur. Vides itaq; contritionem (quæ modis antedictis paratur)charitate formatam eſſe. Attritionem vero,q̃ EPIS.

diſcuſsiõem illã & collectionẽ & deteſtationem pctõrum cõplectitur, penitus informẽ eſſe. Veruntamen eandem opinantur ex Fide ſimul & alijs donis Dei gratuitis proficiſci, quæ ſupra naturam ſunt, ſed citra charitatem. Nec eſt dubiũ, quin tam Fides quã ſpes, ac cætera id genus dona, ſunt in multis peccatoribus abſq; charitate, id quod etiã ex tuo Caſſiano ſuperius aperte conſtitit.

LVTH ¶ Aut opinantur hic forte, mediam & neutralem ſuam theologiã, quod illa collectio, licet extra charitatem facta ſit, non tamen ſit ficta, quia præparat ad gratiam proxime, dũ facit homo quod eſt in ſe. Verũ de iſta impietate inferius ſuo loco. Ego enĩ pctm̃ aſſero, quicquid ãte gratiã fit in homine, tantum abeſt vt præparet ad gratiam.

EPIS. ¶ Non ſatis eſt, aſſerere quicquid tuo cerebro viſum fuerit, ſed probes etiam oportet, id quod aſſerueris. Nos cum tuo Caſſiano Fidem opinamur & ſpem nõdum formatas charitate, non ſolũ nõ eſſe pctã, verumetiam inſpectis peccatorũ incõmodis, excitare poſſe peccatorem, & eundem ad gratiam præparare. Et idipſũ neceſſe eſt vt tu cõfitearis, modo tibijpſi velis adeſſe. Nã in ſermone de Euchariſtia doces, quod hæc præparatio quæ ſequitur cunctis communicare volentibus ſit neceſſaria, videlicet vt primum confiteaẽ oĩa pctã, quæ manifeſte ſunt mortalia, & maxime quæ inuidiam, diſplicentiam ac amaritudinem habent in proximum. Quod ſi ſentiat quis aliquã amaritudinẽ ſic adhæſiſſe, vt deponi haud facile poſſit, tum conſulis, intret in cubiculum ſuum, & patrem oret quatenus is per ſuam gratiam id faciat quod ſuis viribus ipſe non potuit, hæc facienti, gratiam ex Euchariſtia polliceris. Ex hoc nimirum aperte ſequitur, quod præparatio illa ãte gra

Præparatio ad gratiam.

Sua in lutela retorta.

tiam per Fidem facta, nõ fuit prorſus inutilis, ſed quia fateris neceſſariam eſſe, fateri etiam debes, eandem gratiæ conſequendæ fore conducibilem.

¶Secundo de altera parte. Quod ea contritio faciat magis peccatorem, latius dicendum quo & prior pars maxime nititur. Hic Apoſtolum inuoco, qui dicit Rom. 5. per legẽ abundare peccatũ. Et ad Gal. 3. per legẽ augeri tranſgreſſiones, Et. 1. Corin.. 15. virtus pcti lex. Quibus verbis prorſus neutralẽ illã theologiã euacuat, quæ inter odium & gratificantem amorem, medium fingit naturalẽ amorem legis, qui contriritionem iſtã paret. LVTH

¶ Quorſũ hæc Pauli teſtimonia de lege ſpectãt? Neq; enĩ articulus ille tuus, vllã facit de lege mẽtionẽ. Quis ergo nõ videt, quod procul a negotio petita ſunt hæc teſtimonia. Quid enĩ ſi pręcepta legis dũtaxat ſpectãti, peccandi detẽ occaſio. Nũ propterea qui fidẽ ſpectat, & per fidẽ pctõrum incõmoda non poterit pctã deteſtari? Lex enĩ ad peccãdũ neminem adegit inuitũ. Tñ egit vt appetitus, accepto mãdato, legi magis reniteretẽ. At hoc non eſt vim inferre peccãdi, ſed occaſionẽ dũtaxat. Neq; enĩ nos amorem legis naturalẽ, hanc parare contritionem opinamur, ſed fidẽ cum eis diſpẽdij recordatiõe quod ex pctõ prouenit. Fides enĩ ob oculos pctõri ſtatuit grauitatẽ, multitudinem, foeditatem ſuorum ſcelerũ. Præſentat æternos gehennæ cruciatus, quos & oĩno videre facit (niſi reſipiſcat) effugere ſe nõ poſſe. Oſtẽdit & coelorũ præmia, quæ iam pctõr amiſit, recuperaturus tamen eadẽ, ſi digne conteratur. Hæc haud dubie collectio citra charitatẽ fieri poteſt, quod ſi cordis aliquẽ motum excitet ad deteſtãda pctã, quod fieri plerunq; compertiſſimum eſt, iam factus eſt quaſi gradus quidã, quo pctõr propius ad culmẽ veræ EPISC.

Lex ad peccãdũ neminẽ adegit inuitum.

contritionis acceſſit. Et profecto rationi conſentaneum eſt, vt qui tam longe poſitus ante fuerat a ſalute, non repente ſed paulatim & quaſi gradibus quibuſdam ad eam reuerteretur. Quo fit, vt is qui iam a pc̃tis auertere ſe coepit, & ad Deum conuerti, gradum vnũ conſcendiſſe, iamq; charitati vicinior effectus eſſe credatur, quam ante fuerat. Vtrunque ſit, non meretur ſane pc̃tõr, ob hunc deteſtationis motum notam aliquam deteriorem, vt dicat̃ iam peccare grauius & eſſe magis pc̃tõr, quam fuerat pridem.

LVTH ¶ Si enim hic amor ſtet, & p ipſum non auget̃ pc̃tm̃, mendax eſt Paulus, qui gñali ſententia dicit, legem eſſe auctricem, & virtutem pc̃ti, ita vt e ſolo Chriſto pendeat victoria eius. Ergo faciat quicquid poteſt natura ante gratiã, auget pc̃tm̃, quia non poteſt non odiſſe legem. At hoc odium eſt pc̃tm̃, imo augmentum pc̃ti, quum non ſolũ peccet contra legem, ſed odiat non licere peccare, prohibente ſcilicet lege. Ita fit, vt irritante lege & concupiſcentia & pc̃tm̃ magis placeant, & lex magis ac magis diſpliceat. Quum ergo collectio pc̃tõrum extra gratiam, non niſi legem ſibi præſtituat, ad quam pc̃tã ſua confert, impoſſibile eſt, licet metu poenæ vel ſpe præmij fortiter ſimulet, vt non magis odiat legem q̃ pc̃tã, & magis diligat pc̃tã q̃ iuſtitiam legis.

EPIS. ¶ Hoc totum extra cauſam tibi declamatum eſt. Nos eñ nõ de lege, aut amore legis loqmur, tantum inquirimus, quid amor pc̃tõris ad ſeipſum, adiutus Fide ſimul & ſpe, citra charitatem poſſet. An ſcilicet amor iſte fide ſpeq; fulcitus, libratis grauiſſimis & acerbiſſimis pc̃tõrum incõmodis, poſſet cõpunctionẽ & cõtritionẽ tantã

excita-

excitare pctõri, qua promoueatur aliquouſque verſus charitatem: Non negamus, quin ſi pctõr legis imperium ſpectet, inde magis inardeſcit il lius concupiſcentia, niſi p gratiam fuerit adiutus. Sed nos alio ſpectare facimus pctõrem, nimirũ ad iacturam, quam ex pctõ contraxiſſe Fide con templatur, ſimulq; ad recuperandæ gratię poſſi-bilitatem. Et hac conſideratione nõ dubitamus, Fidem poſſe nõnihil ad ſalutarem compunctio-nem inducere. Alioqui dona iſta, nempe fidei & ſpei, ſunt incaſſum donata pctõribus. Dic mihi tu, qui de ſcripturis tantopere gloriaris: Publica-nus ille, qui tametſi pctõr in templum aſcende-rat, deſcendit tñ inde iuſtificatus, qua ratione cõ ſequutus eſt hanc iuſtificatiõem? Nimirum quia ſeipſum humiliauit. Sic enim Chriſtus ait: Om-nis enim qui ſe humiliat, exaltabitur. Et aduerte quid dicat: Qui ſe (inquit) humiliat. Vt intelligas hunc publicanum nonnihil ad ſuam ipſius humi litatem feciſſe. Sed cur humiliauit ſeſe? Certe qa foeditatem, grauitatem, multitudinem ſcelerum ſuorum contuitus eſt, ac proinde ſe indignum ar bitrabatur, qui vel propius accederet, vel oculos in coelum attolleret, ſed pectus ſuum, ſub quo la-tuit tanta ſcelerũ latrina, verberabat atrociter, et orabat, dicens: Deus propitius eſto mihi pctõri. Quid hic reſpondebis? Non potes dicere, publi-canum hunc non iam fuiſſe contritum? Et quõ ſibi parauit hanc contritionem, niſi per collecti-onem, & deteſtationem pctõrum? At dices for-te, quod priuſquam in templum aſcenderat, fuit iuſtificatus. Chriſtum ergo mendacem facis, qui per hanc humiliatiõem in templo factam, docet eum fuiſſe iuſtificatum. Sed dices adhuc, Fidem

Publicanus quõ iuſtificatus.

Luc. 14. & 18.

habuit, & orauit, & hæc ſine gratia fieri nõ poſſunt. Certe ſiue gratia q̃ iuſtificat, ea fieri potuiſſe nõ eſt dubium, quum & phariſæus ille ſimiliter, & credidit, & orauit, & tamen iuſtificatus non erat. Sed hoc te fallit Luthere, ꝙ tu neminem putas credere poſſe, aut orare abſque gratia iuſtificante. Quum tamen tot in ſcripturis teſtimonia ſint aduerſum te. Cæterum & ijs perſpicuum eſſe puto, q̃ ſint nullius momenti cũcta, quę iam produxeras. Labeſactat enim huius Euangelij contextus, non articulum ſolum, ſed & ſingulas argutias, quibꝰ eundẽ ſtabilire conaris, nõ modo quę

LVTH lectæ ſunt, ſed & cæteras q̃ ſubſequuntur.

¶ Et quid faciat impius extra gratiam, quum ſuperius articulo primo docuerimus, quanto ſudore iuſti & ſancti viri condelectentur legi Dei, & reſiſtant legi membrorum repugnanti, & captiuanti? ſi illi colliguntur, non modo odiſſe, ſed & repugnare legi Dei & captiuari, quid facient

EPIS. impij, in quibus iſta pugna Spiritus nondum eſt?

¶ Si de impio loquaris qui reſipiſcere non ſtudet, profecto concedimus, quod magis ac magis in omnium ſcelerum charybdim abſorbetur. Sed nos de iſto contendimus, q totis viribus ad deũ conuerti conatur, quales multos eſſe nemo dubitat, & his Deum præſto eſſe qui manũ porrigat. Alioqui fruſtra pctõres, vel ad conciones audiendas accedunt, vel eleemoſynas faciunt, aut preces fundunt, aut alia id genus opera faciunt, quibus ad ignoſcẽdum flecti conſueuit Deus. Quod

LVTH ſi conceſſerimus quid poteſt magis ad perniciem pctõrum excogitari?

¶ Quid faciat caro, vbi ſpiritus non eſt? præſente ſpiritu pugnat contra legem Dei, & tu di-

cis

cis, quod abſente Spiritu pugnat pro lege Dei? Caro concupiſcit aduerſus Spiritum, & Spiritus aduerſus carnem, & tu docebis ſolā carnem nullo pugnante Spiritu, facturam pro Spiritu? Quid poteſt inſanius dici & fingi?

EPIS. ¶ Spiritu nullus carere poteſt, quiſquis homo fuerit, quū tres has partes, nempe Spiritum, animam & carnem in ſingulis hominibꝰ eſſe, ſuperius affirmauimus. Nec Spiritu caruit ille ſceleratiſſimus hominum, nimirum ipſe publicanꝰ de quo meminit ſuperius Euangelium. Spiritum equidem habuit, qui per Fidem carni aduerſabatur, & qui de carne quaſi ultionem ſumens, publicanum impulit, vt conſpectis horrendis illis detrimentis, quæ ſibi per carnem illata fuerant, duriori verbere ſuum pectus impeteret.

LVTH ¶ Malæ cupiditati tribuiſ vt faciat opus contra quod ipſa eadem ſummis viribus pugnat, dū præſens eſt bona cupiditas.

EPISC ¶ Non malæ cupiditati tribuimus hoc opus, ſed Fidei, tametſi nondum formatæ. Neq; enim publicanum excitauit mala cupiditas ad contritionem, ſed Fides & timor Dei, atq; ſuorum peccatorum horror.

LVTH ¶ Credo hæc factura Fidem, per legem non niſi augeri peccatum, id eſt odio haberi iuſtitiā, & amari pctm̄, idq; toto pondere & ſummis viribus, vbi natura ſola fuerit extra gratiam, cum in gratia ſummis viribus pugnet contra legem. Simul credo pateat, non modo hypocritam, ſed & magis pc̄tōrem fieri, collectorem illum contritionis ex pc̄tōrum & legis intuitu.

EPISC. ¶ Et nos cōceſſimus, ſi non alio ſpectes, q̄ ad imperiū legis. Sed hoc nihil ad nos. Nos eñ euangelium

gelium docuit, ꝙ ille qui ſub lege fuerat, ob id q̃a ſe humiliauit, per collectionem & deteſtationem pctõrum ſuorum ad tantam peruenit contritionem, vt eſſet inde iuſtificatus. Et quũ hoc illi cõtigit tẽpore legis, qs tã impudẽs erit, vt iã ſub tempore gratiæ paria faciẽtes, inurat hypocriſeos nota, dicatq; factos hypocritas, & nũc magis q̃ante fuerãt, eſſe pctõres, ꝙ ob oculos dãna ſuorũ pctõrum cõſtituerent, vt p fidem ea deteſtarentur.

LVT. ❡ Quin eat quiſq; in cor ſuum & non mentiatur ſibĳpſi, reſpondeatq; mihi. An non cor ſuum ita inueniat, vt mallet nullam legem eſſe? an non odiat poenam pctõrum eſſe? an non ſentiat ſibi placere voluptatem, gloriam, opes, ſeiẽtias, &c. Quis eſt qui his non afficiatur? At affectus, nõne vellet non eſſe prohibita? Quod ſi quis ſimulet ſe non multum iſta curare, fateatur ſaltem ex parte illis affici. Si non fatetur, non credo ei prorſus, cũ omnes ſancti id querantur de ſeipſis, & has repugnantes leges membrorũ aſſiduæ accuſent. Quid ergo contra proprium ſenſum & vitalẽ pulſum experientiæ, fingimus amorem naturalem legis, & odiũ peccati, q̃ præparatur homo ad gratiã, cum iſta ſint non in corde nata, ſed natãtia ſicut ſpuma & per vim extorta, ſub quibus alitur eo foedius, & maius odium legis, quo fortius ſimulatur odium peccati. Horum certe impiorum eſt illa violẽta conſcientia, quam Paulus cauteriſatam vocat ad Timotheum primo.

EPIS. Publicani fides. ❡ Superius dixi, non amorem legis naturalẽ, aut omnino naturale pctõrum odium hanc contritiõem operari, ſed Fidem, ſit ea licet informis. Credidit enim publicanus quũ eſſet in templo, Deum ſui cordis inſpectorem fuiſſe. Quæ Fides incuſſit

inculſit ei timorem primum, deinde ſcelerũ horrorem, poſt hæc humiliationem ſui, demum & pectoris vltionem, atq; implorationem clementiæ Dei. Quod & fecit tanta deteſtatione ſui, tãta cordis contritione, vt tandem apud Deum eſſet iuſtificatus. Egit interim nihilo minus caro, naturaq; ſuum opus, verum prævaluit Fides quemadmodũ & in illis fecit, quos memoras, ſanctis. Quanquam caro pctm̃ amet, & legem ac virtutes odiat, recalcitretq; magis, quo plus arcetur, ſi tñ anima Spiritum & Fidem ſequatur, poteſt ad tantam cordis compunctionem aſcẽdere, vt tandem iuſtificationis aſſequatur gratiam. Id ꝙ ipſe conſiteri debes, ſi tecum velis conſtare. Nã in commentarijs ad Gal. aſſeris, Fidem promereri gratiam, & Fidem mereri, vt Spiritus det. Quid ergo prohibet, quin hæc opera, q̃ ex Fide proficiſcuntur, quanquam haud dum affuerit gratia, præparare poſſent ad gratiam. Quando enim qs ob oculos pctã ſua ſtatuit, ſimul & Dei beneficia reuocat ad memoriam, cogitans q̃ ſupra modũ ſe ꝓbuiſſet ingratiſſimum tam benigniſſimo patri, ſuamq; ingratitudinem deteſtatus, de ſeipſo tandem ſupplicium ſumit. An non hi motus oẽs ex fide naſcuntur? Quamobrem quum ipſe palã affirmas, fidem promereri gratiam, cur nõ & hi motus & opera ex Fide profecta, poſſent identidem ad gratiam præparare?

¶ Vnde ego ſentio, & doceo, pernicioſum eſſe genus docendi, q̃ intuitu poenarum, præmiorũ, pctõrum, docent poenitere. His enim doctrinis coercent quidem ab opere, & cauteriſatã violentamq; formant ſibi conſcientiã ſeu bonũ propoſitum, & maiore malo occultum illum affectum con- LVTH

contemptæ legis,& amati peccati nunquam intelligunt,nec obſeruant,imo iјs ſtudijs occultant contenti ſatisfeciſſe iſtis impijs dogmatibus operum,quibus tamen ſi libere loqui concedas, ſtatim dicent,ſe non ex animo poenitere, & niſi lex infernusq; eſſet toto impetu malle explere mala ſua,præſertim tentati.

EPIS. ¶ Si fuerit hoc dicendi genus perniciosſum, profecto Chriſtus pernicioſe docuit. Nam hoc vſus ipſe fuerat docendi genere,quemadmodum ex ſuperioribus conſtitit.Cæterũ nihil prohibet quẽquam ex animo poenitere, tametſi deprehendat hos affectus in carne ſua repugnãtes. Nam & ijs neq; ſanctiſſimi viri caruere.Sed animꝰ fide adiutus,& ꝓmentis oculo, damna quæ ex pc̃tõ incurrit conſtituens,ſimul & commoda quæ p reſipiſcentiam acquirere poſſet iugiter cogitans, nõ eſt dubium,ſi velit ſpiritum ſuum admonitorem ſequi,&(q̃ad poterit)carnis affectibus reluctari, ac Deum aſſiduis interpellare precibus quin is tandem ad veram emergeret contritionem.

LVTH ¶ Quanto ergo rectius ſane docerent iſtũ affectum capitalem,peſſimũ,occultũ agnoſcere, & donec ab amore legis inciperent, poenitere, ſeſe hypocritas eſſe ſcirent,& nil de hypocriſi tali pſumerent,imo ſuper ea magis q̃ ſuper pc̃tis,quorum intuitu fictũ iſtum dolorẽ coegerũt dolerẽt

EPIS. Eodẽ articulo. ¶ Duos modos ante recenſuimus ex Caſſiano, quibus ad veram cõpunctionem peruenit, altero timoris,amoris altero. Quos & harum rerum expertiſſimus ſimul,& exercitatiſſimꝰ pugil.D. Antonꝰ in epiſtola quadã ad fratres aſtruit,nos vtrunq; probamus,reijcimus neutrũ quanq̃ hũc ſecundum & laudabiliorem efferimus,ſi tamen

pc̃tõris

pectoris animum penetrare queat. At vbi nō quibit, alter ille nequaquam ſpernendus eſt. Nihil enim ambigo, quin maxima pars eorum, qui veram contritionem aſſequuntur, a timore potius incipiunt ꝙ̃ ab amore. Cæterum ꝙ contritio per timorem parata, neq; faciat hypocritã, neq; magis pctõrem, ſatis ſuper q; iam diximus.

¶ Admitto ſane craſſos illos & induratos impios, qui nondũ conſcientias habent, terroribus illis ſicut ſeruos indomitos vrgeri ad poenitẽtiã, ſicut magiſtratus gladio coercet ſceleratos. Sed vbi conſcientiæ ſunt, ibi certæ inſtituẽdæ ſunt, vt a Chriſto primum incipiant, & in miſericordiã eius credentes vitam mutent. Tum enim primũ poenitentia vera incipit, quando ex amore fluit, ſicut & ipſi dicunt. Tunc non amore commodi, nec timore poenæ, ſed affectu ſolius iuſtitiæ pctã colligent, & ponderabũt, vt hæc fuſius in ſermone de poenitẽtia dixi. LVTH

¶ Gaudeo iam tãdem inueniſſe te craſſos aliquos, quibus opus eſt, vt terroribus iſtis agitentur. Sed vide, nũ eadem craſſitie pro maxima parte laboramus omnes? Si dixerit propheta Dauid. Confige timore tuo carnes meas, a iudicijs enim tuis timui, multo magis id nobis optãdum erit. Seruus iſte craſſus, quo non eſt craſsior alter, caro inquam noſtra, timore iudiciorum Dei cohibere debet & coerceri diſtrictius; Sicq; poſtquã inceperimus a timore, perueniemus tandem ad amorem, vt ſubinde timor paulatim deſinat, & affectus in nobis iuſtitiæ tandem aliquando regnet ac triumphet. EPISC. Pſal. 118.

¶ Quando enim de poenitentia docemus, eam docere debem9, qua fiãt Chriſtiani ex corde poeniten- LVT.

nitentes, quod non facimus niſi Fidē doceamus omniū primo, ijs qui pctā ſua ſentiunt, ne præuenta ſtulta operum opinione, incipiant ſalutem a ſeipſis operantibus & currētibus & non a miſerante Deo. Aliud enim genus eſt docendi indura tos illos, ferreas ceruices & æreas frontes ab extremis ſaltem peccatis coercere, etiā ſi corde inuito, & coerceri odiente peiores in ſemetipſis fiāt, minus tamen nocebunt alijs.

EPISC. ¶ Fides vtiq; tam iſtis craſſis q̄ illis quos dicis habere conſcientias, neceſſaria eſt. Hæc iuſtitiam Dei monſtrat, q̄ metum incutit, mōſtrat & miſericordiam q̄ fiduciam pbet. Multis obfuit ſolius miſericordiæ recordatio. Fecit enī vt pſumerent. Multis enim item ſolius iuſtitiæ, q̄ fecit vt deſperarēt. At ambæ ſimul cōfoederatæ profuerunt omnibus. Hæc dixerim vt intelligas non vnicum eſſe modum vocandi pctōres, ſed alios timore, alios amore vocatos eſſe, & timorē huic magis neceſſarium eſſe, q̄ timorem. Ex q̄ patet, & erroris occaſionem tibi fuiſſe, ꝙ quū duo ſint capitales modi quibus reſipiſcere pctōres conſue uerunt, vnum timoris, amoris alterum, tu tamen illum ita mordicus amplecteris, vt hunc oīno reijcias. Sed de hoc articulo iam ſatis.

ARTICVLVS SEPTIMVS.

LVT. Veriſſimum eſt enim prouerbium omni doctrina de contritionibus hucuſq; data præſtantius quo dicitur, Optima poenitentia noua vita.

EPISC ¶ Falſum & hunc articulū eſſe conſtat, ex ijs q̄ diſſeruimus articulo quinto. Tollit enī omnem ſatisfactionem, quam nō ex ſcripturis modo, ve

rumetiā

rumetiam ex probatiſſimis authoribꝰ docuimꝰ eſſe vſqueadeo neceſſariā pœnitenti, vt niſi pro commiſſis ante ſatisfecerit, non illi patebit in cælum aditus. Continue (inquit Auguſtinus) dolendum eſt de pctō, quod declarat ipſa dictionis virtus. Pœnitere enim eſt pœnam tenere, vt ſemper puniat in ſe vlciſcendo, quod commiſit peccãdo. Cõtinue dolendū de peccato

Pœna enim proprie dicitur læſio quæ punit & vindicat, quod quiſq; commiſit. Ille em̄ pœnam tenet, qui ſemper punit quod commiſiſſe dolet. Hæc Auguſtinus de vera & falſa pœnitẽtia capite decimonono. Nec eſt quod nobis obijciat. Metanæam reſipiſcentiam aut tranſmentatiōnē dici, non pænitentiam, quaſi Lutherus vim huius verbi (ſi dijs placet) iam tãdem cognoſcat magis, q̄ priores patres quotquot ante nos ingenti numero præceſſerunt. Hi certe quod & veriſſimum eſt, nouam vitam a nemine putant rite inchoari poſſe, niſi quem veteris pæniteat, & qui pro noxis prioribus in ſeſe uerius vlciſcatur. Mutare vitam cuiq; quãtumcūq; ſcelerato facile eſt, quod & Chryſoſtomus docet homilia. 1. ſuper Ioannem, verū in ea ſic mutata perſeuerare difficile. Neq; ſi ſic perrexerit, id ei ſufficiet, niſi pro qualitate delictorum, aut condignam ſubierit pænam, aut alio quouis pacto ſatisfecerit. Pænitere quid ſit. Nouā vitā inchoare nemo poteſt, niſi quē veteris pęniteat.

LVT.

¶ In oībus hoīm v̄bis, nihil verius eſt cõmunibus prouerbijs, adeo vt & ſcriptura ſancta ſæpius prouerbia tanquam veriſſima citet. Quocirca mirum, quid illis acciderit, vt contra omniū ſenſum, & ſententiam audeant damnare, vt mea nō ſit iſta ſententia, vnde & defendendam eam relinquo omnibus.

EPISC.

Pleraq; ſunt prouerbia, quæ nō ſemper veriſ-

ſima ſunt, quanquam & hoc prouerbium, ſecundum aliquem ſenſum verũ eſſe poſſet, vt ſi de ĳs pœnitentibus loquamur, qui frequenter incipiũt poenitere, ſed perficiunt nunquam. Sũt enim plurimi, qui poenitudinis iter ſæpe tentant, at nõ cóuſque pergunt, donec formetur in eis vita noua. De huiuſmodi certe (quorum neq; paruus eſt numerus) dici poteſt, quod inter eos is optime poenitet, qui nouam attingit vitã, & in eadem perſeuerat, nimirũ vt ſic per comparationẽ intelligat. Optima poenitentia noua vita.

Qũo itelligit, optimã poenitẽtiam eſſe nouã vitam.

LVT. ¶ Ego autẽ defendo quod addidi, quod oſtendi id prouerbĳ cum ſcriptura conuenire, vt Paul. Gal. 2. dicit: In Chriſto enim Ieſu neq; circũciſio neq; præputium aliquid valet ſed noua creatura. Hanc ſententiam debuerant damnare, quo ſtabiliui prouerbium, dum me voluerunt damnare. Plane enim hic Apoſtolus docet, õnia vana eſſe, niſi ſimus noua creatura in Chriſto. At poenitentia, quæ ſine amore iure iuſtitiæ agitur, vetus adhuc eſt creatura, non plus valens quam circunciſio aut præputium.

EPIS C. ¶ Primũ erras in huius ſcripturę intellectu, quẽadmodũ i altera ſimili prius abs te citata feceras, nempe hac: Si charitatẽ non habuero, nihil ſum. Vtrobiq; ſane Paul. intelligit nihil eſſe, hoc eſt, nullius æſtimatiõis eſſe, q̃tum ad cęleſtis gloriæ cõſequutionẽ ſpectat. Et ſic certe quicquid in hoĩe charitatẽ & gratiam antecedit, id nihil eſſe cõcedimus. Cæterum hoc nõ eſt eſſe penitus nihil, vti proximo diſſeruimus articulo. Mihi nunq̃ pſuadebis, q eleemoſyna, oratio, iniuriarũ dimiſsio, ac cætera id genus opera, nihil oĩno pctõri conferunt, q̃ poſſet ad gratiã citius puenire. An non ĳs modis

modis Cornelius Cẽturio (quẽadmodũ in Actis tradit)homo gẽtilis,nullis adiutus Sacramentis, puenit ad ſalutis viã? Alioqui nõ audijſſet ab angelis ſibi dictũ:Orationes tuæ, & eleemoſynæ tuæ aſcenderunt in memoriã in cõſpectu Dei.Non eſt ergo prorſus nihil,ſi quis pctõr extra charitatem exiſtens,ſtudio reſipiſcendi,faciat aut eleemoſynam,aut orationem,aut cætera id genus, quanq̃ non inde mereatur ex cõdigno præmium. Quod & diuus Hieronymus palã teſtatur in commentarijs Epiſtolæ ad Galatas:Conſideremus(inqt) diligenter,quia non dixerit, volo a vobis diſcere,vtrum ex operibus ſpiritũ accepiſtis, ſed adiecerit,ex operib9 legis.Sciebat enim & Corneliũ Centurionem,Spiritũ ex operibus accepiſſe,ſed non ex operib9 legis quam neſciebat.Si autem e contrario dicitur,ergo & ſine auditiõe fidei accipi Spũs poteſt.Nos reſpondebimus accepiſſe quidem eum Spm̃,ſed ex auditu Fidei & naturali lege,q̃ loquit̃ in cordibus noſtris,bona quæq; facienda & vitãda mala,p quã dudum q̃q; Abrahã, Moyſen,& cæteros ſc̃tõs iuſtificatos retulimus, quam augere deinceps poteſt operũ obſeruatio, legis quoq; iuſtitia,non tamen carnalis legis quæ præterijt,ſed ſpiritualis quia lex ſpũalis eſt. Hæc Hiero.Sed & poenitentiam quę antecedit iuſtificationem non eſſe prorſus nihil neq; nullius momenti,vel ex eo liquet, q Petrus eam Simoni Mago ſuaſerat,quum is eſſet expers charitatis. Pænitentiam(inquit)age ab hac nequitia tua, & roga Deum ſi forte remittat̃ tibi hęc cogitatio cordis tui.Profecto ſi Petrus opinatus fuiſſet,aut pęnitẽtiam,aut orationem,nihil potuiſſe conferre peccatori extra charitatẽ conſtituto,nunquã huic ho

Acto.10.

Aliud eſt accipere ſpm̃ ex operib9, aliud ex operibus legis.

Cornelius ex operib9 ſpm̃ accepit, ſed nõ ex operibus legis.

Act. 8.

mini ſceleratiſsimo conſuluiſſet, vt eas faceret. Quamobrẽ a uero lõge diſsidet, aſſerere, quicqd charitatẽ antecedit in homine prorſus nihil eſſe, nec valere quicquam. Dicas quicquid velis Luthere, ſcio nunquam huuc locũ dilues. Sed & ſcriptura Pauli quam producis, non probat nouam vitam eſſe optimam pænitentiã, ſed magis hoc ipſum probat, quod nos iam diximus, hoc eſt, eã pænitentiam quæ præceſſit gratiam, & nouã vitam, nihil eſſe, hoc eſt nullius eſſe meriti, quum ea nondum fuerit charitate formata. Necp enim ſatis dialectice ſequitur: Poenitentia (quæ nouam creaturam antecedit) nihil valet, igitur noua creatura, aut noua vita eſt optima pænitentia. Poſſunt enim hæc ab inuicem ſecerni, vt docet Caſſianus, & vita noua manere, peracta pænitentia. Quod ſi mutare vitã ſufficeret abſq; pænitentia, nemo eſt, qui non facile pænitentiam a ſe repudiaret, quum ex opinione tua plane conſtet eam ſemper aut noxiam eſſe, aut non neceſſariam. Nam ſi pænitentia nouam præcedat vitam, noxia eſt per te, quum peccatoris cõditionem deteriorem faciat, vtpote magis peccatorem & hypocritam eum conſtituat. Sin vero ſequatur, iam non erit neceſſaria, quia noua ipſa vita ſufficit, quæ tibi dicitur optima eſſe pænitentia. Ad hunc itaque modum, peccatori quantumcunq; grauiſſimo, ita noua ſufficeret abſq; omni poenitentia.

Luth. proſtratus.

LVTH Nam & Paulus quum conuerteretur luce ſubita circumfulſus eodem momento charitate indutus eſt dicens: Domine quid me vis facere? Hęc verba, non dicit poenitẽtia ſeruilis, quæ potius horret & fugit a facie dñi, ſicut Iudas Scarioth. Charitas ſola dicit; Domine quid me vis facere?

¶ Con-

Conuerſio Pauli ſingularis fuit, & ſtupenda potius, quam ſit ad multitudinis exemplū trahenda. EPISC.
Veruntamen habet ea conuerſio nonnihil ſimile cum multis pænitētibus, præſertim quod a timore coeperit, quemadmodum Auguſtinus ad Bonifacium, de correctione Donatiſtarum ſcribit: Vbi eſt (inquit) quod iſti clamare conſueuerunt, liberum eſt credere vel non credere? Cui vim Chriſtus intulit? quem coegit? Ecce habent Paulum apoſtolum. Agnoſcant in eo, prius cogentē Chriſtum, & poſtea docentem, prius ferientem, & poſtea conſolantem. Mirum eſt autem, quomodo ille, qui poena corporis ad Euangeliū coactus intrauit, plus illis omnibus qui ſolo verbo vocati ſunt, in Euangelio laborauit. Et quem maior timor compulit ad charitatem, eius perfecta charitas foras mittit timorem. Hæc Auguſtinus. Pauli cōuerſio a timore icœpit.
Hoc igitur cū Paulo multitudini commune fuit, quod a timore coeperit eius conuerſio. Quam rē & Acta teſtantur, quæ tradunt illum in terrā cecidiſſe, & trementem ac ſtupentem dixiſſe: Quis es tu Domine? Neq; enim vt tu citas, primum dixit: Domine quid me vis facere? Sed primum ſciſcitatur quiſnam eſſet, qui ſe nomine proprio Actor. 9. cōpellabat. Dixit enim qui Paulum in terrā proſtrauit: Saule Saule, quid me perſequeris? Nō fuit igiť charitate, primo ipſo mométo, Paulus indutus, ſed timore prius, & deinde poſt timorē ac fidē, introducta fuit charitas, velut per ſetam linū. Quo fit vt neq; timor ille noxiꝰ fuerit, ſed ſalutaris, quanquā citra charitatē, animū aliquādiu pſſerit. Fuit enī principio deiectꝰ & increpatꝰ ipſe Paulꝰ, necdū ſciebat a q̄ ſibi id factū fuerat. At ut audiuit, ego ſū Ieſꝰ quē tu pſequeris, durū eſt tibi

cõtraſtimulũ calcitrare Mox credidit et charitatẽ induit. Nam & obſequentem ſe protinus oſtẽdit, quum dixit: Domine quid me vis facere? Neque enim charitas fidem potuit antecedere. Præceſſit ergo timor, ſubſequuta eſt Fides, atq; ita tandem ſubintrauit & charitas.

LVTH ¶ Sis ergo certus, ſimul dum homo conterit, ſimul & gratia infunditur, & in medio terrore diligit iuſtitiam, ſi vere poenitet, ſi autem nõ ſimul diligit, non vere poenitet.

EPISC. ¶ Veram contritionem ſæpe diximus neminem abſq; gratia poſſidere poſſe. Sed timorẽ, & concuſſionem, & dolorẽ, quem dicunt atterentẽ, quis non ex ſuperioribus intelligit, plerumq; priores eſſe gratia. Quod ſi illa non ſufficiant, audiamus adhuc quidnã hi dixerint, quibus Baptiſta poenitentiam prædicabat. Neq; enim verbulum amoris aliquod eis ipſe protulit, ſed timoris omnino. Quid enĩ aliud, quam genimina viperarũ appellauit, & lapidibus etiam inferiores eos fecit ac minabatur futuram iram? Sed & ſecuris meminit ad radicem arboris poſitæ, ſimulq; & exciſionem atq; ignem interminabat. Et tamen hæc audientes, timore concuſſi, leges quaſdã viuendi petierũt. Quid, inqũt, faciemus? Certũ eſt ĩ his timorem ſalutarem anteceſſiſſe charitatẽ, ſi tamen charitas tum affuerat, quum iã inſtrui petijſſent, quidnam eſſent facturi. Neq; dubiũ eſt quin illa pænitentia, quæ charitatem ãteceſſit, vera fuiſſet poenitentia, ſimul & ſalutaris quanquã nõ adhuc ex condigno meritoria.

Vera cõtritio abſq; gratia nõ poſſidet.

Luc. 3.

timor ſalutaris nõnũq; gratiã antecedit.

LVTH ¶ Probaui enim ſæpius infuſionẽ gratię fieri cum magna animi cõcuſſione. Sicut Beata virgo ad ingreſſum ãgeli turbata eſt, & hac ipſa turbatione ad

tione ad ſummũ amorẽ virginitatis impulſa eſt. Necq; enim vehementius vnquam amauit virginitatẽ, q̃ hac hora, in qua viri pſonã ſolitaria intuens, metuit violentiã caſtitatis. Ita pctõr dum virtute Dei compungitur & vſitaẽ p gratiam, uehementer concutitur, atq; hac ipſa cõcuſſione ad odium pcti & amorem iuſtitiæ rapit. At qui ſua vel legis ſolius virtute pœnitet, concutitur quidem, ſed fingit odium pcti, quia ſtat ſententia. Virtus pcti lex, Nollet enim ſic cõcuti, multo magis ĩj fingunt, qui ſine commotione ſolis cogitationibus frigidis pctã recogitant.

¶ Ineptiſſimas hauddubie probatiões adducis. Quid enim hoc ad rem facit q uirgo beata turbatur ad ingreſſum angeli? Oportet probes, eam fuiſſe turbatam potius ad infuſionẽ gratiæ. Quid eñ mirum eſt, ſi virgo q̃ ſola fuerat, & virginitatem ſuam Deo cõſecrarat, ſubito pręſentem, intra ſui thalami penetralia iuuenẽ cernẽs, ilico turbaretur? Sed certe nimis quam ſtupendum eſſet, ſi puriſsimus eius animus in quo nullũ gratiæ uel leuiſsimum fuerat obſtaculũ, ex ipſius gratię pfuſione non maximopere conſolaretur. Vtcunq; fuerit, ſatis apertum eſt, euangelium hoc nuſquã aſſeruiſſe quod ipſe moliris, nempe quod beata virgo turbata fuiſſet ad infuſionem gratiæ. De pctõribus tamen aliud eſt, in quibus magna ſunt obſtacula gratiæ, quæ ſane per timorẽ prius excutienda ſunt, & animus ita præparandus, atque (vt ſic dicã) habilitandus, ad gratiam ſuſcipiendam. Porro quiſquis hanc p̃parationem dãnat, & noxium eſſe definit, qcquid antecedit charitatem, is om̃em aufert pctõribus reſurgendi conatum, ſimul & funditus eis tollit animum emẽdandi ſeſe. EPIS C.

di ſeſe. Sic enim neq; deferendorum peccatorum ſtudium, neq; conuertendi ſui ad Deum affectus, neq; reſipiſcēdi appetitus, ſed neq; diuini amoris cōcupiſcentia, nihil inquam horum (modo citra charitatem fiant, vt & fieri poſſe nō eſt dubium) nemini nō erit fugiendum, quum (ſi Luthero credimus) peccatorem oīno deteriorē faciant, & lōge magis hypocritam, q̄ ante fuerat. Hoc profecto dogma q̄ ſit pernicioſū, & peccatoribus cunctis exitiale, nemo tam cæcus eſt, vt nō intelligat, ac digitis ipſis palpet vel craſſioribus.

ARTICVLVS OCTAVVS

LVTH NVllo modo præſumas confiteri venialia peccata, ſed nec ōnia mortalia, quia impoſſibile eſt vt omnia mortalia cognoſcas, vnde in primitiua Eccleſia, ſolum manifeſte mortalia confitebantur.

De cōfeſſione.

¶ Opinor neminem vſqueadeo cæcum & inſanum eſſe, vt ob vnius Lutheri ſētentiam, velit tanto diſcrimini ſeipſum exponere, quatenus ea pctā quæ vel norit vel dubitat eſſe læthalia, ſacerdoti non aperiat, & maxime quum intelliget antiquiſſimos, ſimul & eruditiſſimos, atq; etiā ſāctiſſimos patres aſſeruiſſe tantam Exomologeſis, hoc eſt, confeſſionis neceſſitatem eſſe, vt quicunque mortaliter deliquerint, eos oportet aut ſacerdoti priuatim, aut publice corā toto populo, ſua pctā detegere. Neq; facile crediderim patres ipſos hanc vſqueadeo duram prouinciā nobis impoſuiſſe, niſi perſuaſiſſimum habuiſſent, hāc exomologeſin aut ab apoſtolis inſtitutam, aut in ipſis ſcripturis ſacris dilucide traditā fuiſſe, ceu rē cūctis peccatoribus apprime neceſſariā, & quā

contem

contemnere non poſſent abſq; diſpendio ſalutis animarum ſuarum. Expēdat igitur quiſq; ſecum, an tutius fuerit horum patrum, ſimul & ſcripturarum aſſertiones admittere, ſuaſq; animas a tanto periculo cuſtodire, an Lutherum de confeſſione temere pronūciantem, & ſuo capiti, non patribus nec ſcripturis innixum ſequi, & cū eo funditus perire. Nos igitur quid patres primum in hac re ſenſerint, deinde, quid ſcripturæ ſacræ diffiniāt commemorabimus. Cæterum ne quis neget alios hinc ſubſcripſiſſe, non grauabimur, quid alij quoq; ſenſerint, in mediū afferre. Origenes in primis ſuper Pſal. 37 ſcribens ait: Vide quid nō edocet ſcriptura diuina, quia oportet pctm̄ nō celare intrinſecus. Fortaſſis enim ſicut hi qui habent intus excluſam eſcam indigeſtam aut humoris, aut phelegmatis ſtomacho grauiter & moleſte imminentem ſi vomuerint, reuelantur, ita etiam hi qui peccauerunt, ſiquidem occultant & retinent intra ſe pctm̄, intrinſecus vrgentur, & propemodum ſuffocantur a phlegmate vel humore peccati. Si autem ipſe ſui accuſator fiat, dum accuſat ſeipſum & confitetur, ſimul euomit & delictū, atq; omnem morbi digerit cauſam. Tantummodo circunſpice diligentius, cui debeas confiteri peccatum tuum. Proba prius Medicum, cui debeas cauſam languoris exponere, q ſciat infirmari cū infirmante, flere cum flente, qui condolendi & cō patiendi nouerit diſciplinam, vt ita demum, ſi qd ille dixerit, ſi quid conſilij dederit, facias & ſequaris. Hæc Origenes. At inquiet forte quiſpiam: Nō hæc de priuata confeſſione debēt intelligi, ſed de publica. Cui reſpondemus, quod ſiue de publica ſiue de priuata quiſquis intelligat, palam eſt

Origenem ſenſiſſe, quodcunq; mortale pctm̄ fuerit, hoc ipſum per confeſſionem euomi debere. Cæterum quod Origenes hic de priuata confeſſione loquutꝰ fuerit, vel ex eo dilucidum eſt, quod de publica ſubiecit continenter: Si intellexerit, inquit, & præuiderit, talem eſſe languorem tuum, qui in conuentu totius Eccleſiæ exponi debeat, & curari, ex quo fortaſſis & cæteri ædificari poterunt, & tu ipſe facile ſanari, multa hoc deliberatione, & ſatis perito Medici illius conſilio procurandum eſt. Hactenus ille. De priuata igitur confeſſione, palam eſt Origenem ſupra loquutum fuiſſe. Quid iã opus erit Baſilij, Dionyſij, Cyrilli, Chryſoſtomi, Cypriani Hieronymi, Ambroſij, Aug. ac cæterorū patrū accumulare teſtimonia, quādo is vnus ex eruditiſſimis, & idem ex vetuſtiſſimis, tam exacte docet, non recenter excogitatam aut heri natam fuiſſe confeſſionem, quam uocant auricularem, ſed ab ipſis eccleſiæ primordijs patribus ſemper vſurpatam, quā & vſqueadeo neceſſariam duxerant, vt abſq; huius medicamine, peccatores interituros non dubitabant. Baſilius in eo libro, cui titulus eſt de inſtitutione monachorum, quærenti ſuper eo qui velit pctā ſua confiteri, an omnibus debeat confiteri, & quibuſlibet, an ſacerdotibus tantum? reſpondet: Quod confeſſionis modus ad hoc inſtitutus eſt, vt quiſpiam a pctō ſe conuertens, fructus dignos oſtendere debeat pœnitentiæ, ſecundum quod ſcriptum eſt: Omnis arbor quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur, neceſſarium videtur ijs quibus diſpenſatio myſteriorum Dei committitur, confitenda eſſe pctā. Sic enim & ij, qui antiquitus pœnitebant, inueniūtur apud ſanctos

Auricularis cōfeſſio, nō eſt recens.

Cōfeſſionis modꝰ ad qd inſtitutus.

Lucæ. 6.

confeſſi fuiſſe pctā ſua. Scriptum eſt in Euangelio, qa Ioanni Bapt. confitebanť populi pctā ſua. Mat. 3.
Et in Actis Apoſtolorum, Apoſtolis, ij qui baptizabantur. Hæc Baſilius. Ex quibus apertum Acto. 19.
eſt, Sacerdoti neceſſario peccatorem debere confiteri. Meminit & huius ritus antiquitus obſeruati, Dionyſius in epiſtola ad Demophilum inquiens: Tu vero vt tuæ literæ indicant, procidentem ſacerdoti impiū (vt ais) atque peccatorem neſcio quo pacto, contra diſciplinæ ordinem aſtans calce abieciſti, quum ille quidem verecunde q̃d oportuit, fateret ſe ad peccatorum remedia quærenda veniſſe: neque horruiſti inſuper & ſacerdotem optimum lacerare conuitijs, miſerabilem eū dicens, qui poenitentem atque impium iuſtificaſſet. Hucuſque Dionyſius. In quibus illud annotādum eſt quod dicit, ipſum Demophilum contra diſciplinæ ordinem aſtitiſſe. Nam ex eo videtur, quod huius peccatoris confeſſio Sacerdoti facta, clancularia fuit & priuata, cui monachus iſte Demophilus (qui nec Sacerdos erat) contra diſciplinæ ordinem immiſcuit ſeſe, quod & Dionyſius acerbe reprehēdit. Deinde & iſtud obſeruandum quod hoc loco ritus noſtratis confeſſionis apertiſſime deſcribitur. Peccator enim hic ante Sacerdotem procidit, pctā detegit, implorat veniam, quem & poſtremo Sacerdos abſoluit. Cyril. itē libro tertio ſuper Leuiticum, remiſſionem peccatorū docet per poenitentiā obtineri poſſe, nempe quum lauat peccator lachrymis ſuis ſtratū ſuū, et fiunt ei lachrymæ panes die ac nocte, quū nō erubeſcit Sacerdoti Domini indicare pctm̄, & quærere medicinam, ſecundū eum qui ait: Dixi pronūtiabo aduerſū me iniuſtitiā meā Domino, et tu Pſalm. 31
remiſiſti

remiſiſti impietatem cordis mei, & aliquando poſt id in eodem libro, vbi Moſes ſcripſit: Si peccauerit vnum aliquid de iſtis, pronuntiet pctm̃ ꝙ peccauit, ſubiungit Cyrillus: Eſt aliquod in hoc mirabile ſecretum, quod iubet pronũtiare pctm̃: Etenim cuiuſuis generis pronuntianda ſunt, et in publicum proferenda cuncta ꝙ gerimus, ſi qd in occulto gerimus, ſi quid in ſermone ſolo, vel etiã intra cogitationum ſecreta commiſimus, cuncta neceſſe eſt publicari, cuncta proferri. Proferri autem a nobis, aut ab illo, qui & accuſator pcti eſt & incentor. Hæc Cyrillus: Ex quibus patet ꝙ niſi pronuntiauerimus pctã noſtra Sacerdoti, diabolus quia ad iſta nos induxit, tandem euulgabit. Aſtipulatur & Chryſoſtomus quicquid alibi dixerit: Nam ſuper Matthæum homilia tertia de illis differens qui baptizabantur a Ioanne confitẽtes pctã ſua. Confeſſio peccatorũ, inquit, eſt teſtimonium conſcientiæ timentis Deum. Qui enim timet iudicium Dei, pctã ſua non erubeſcit confiteri. Qui autem non erubeſcit, non timet. Perfectus enim timor, ſoluit omnem pudorem. Illic enĩ turpitudo confeſſionis aſpicitur, vbi futuri iudicij poena non creditur. Nunquid neſcimus quia confeſſio peccatorum habet pudorem, & qa hoc ipſum erubeſcere, poena eſt grauis? Sed ideo magis iubet Deus confiteri pctã noſtra, vt verecundiam patiamur pro poena. Nam & hoc ipſum pars eſt iudicij. Hæc Chryſoſtomus. Et hic aduerte quod dicit: Iuſſiſſe Deũ, vt confiteamur pctã noſtra, quatenus verecundiam patiamur ceu poenam quandam pro peccatis ſuſceptam. Et hanc verecundiam in Exomologeſi perpetienda. Tertullianus pluribus ſuadet exemplis, & palã affirmat,

mat, quod niſi iam ſuſceperimus, peribimꝰ ad inſtar eorum, qui quum in partibus verecundioribus corporis quandam contraxerint vexationē, conſcientiam medicorum vitant, atq; ita cū erubeſcentia ſua pereunt. Et quanquam ipſe de publica confeſſione loquatur, quæ palā omnibus ſit, non immerito repulit eius ſententiā eccleſia, ſeu nimirum ſeueram, quemadmodum in veniæ confeſſione ſupra modum ſe durum & difficilem exhibuit, quippe qui non paſſus eſt, peccatorē poſt baptiſmum vltra quam ſemel ad veniam recipi. Cæterum eius imitator Cyprianus multo mitius de exomologeſi loquitur, ſermone v. de lapſis, hic eñ eos q corde lapſi ſunt ad ſacerdotes mittit. Hi, inquit, quamuis nullo ſacrificij aut libelli facinore conſtricti ſunt, qm̄ tamē de hoc vel cogitauerūt, hoc ipſū apud ſacerdotes dei dolēter & ſimpliciter confiteantur. Exomologeſin conſcientiæ ſuę faciant animi ſui pondus exponant, ſalutarē medelam paruis licet & modicis vulneribus exquirant. Et rurſum paulo poſt: Confiteantur ſinguli quæſo vos fratres delictum ſuum dum adhuc qui deliquit in ſæculo eſt, dum admitti cōfeſſio eius poteſt, dum ſatisfactio & remiſſio facta per ſacerdotes, apud Dominum grata eſt. Hactenus Cyprianus. Conſentit Hierony. ſuper Eccleſiaſten cap. decimo: Si quem, inquit, ſerpens diabolus occulte momorderit, & nullo conſcio eū pcti veneno infecerit, ſi tacuerit q percuſſus eſt, et non egerit poenitētiam, nec vulnus ſuū fratri & magiſtro voluerit cōfiteri, magiſter qui linguā habet ad curandum facile ei prodeſſe nō poterit. Si enim erubeſcat ægrotus vulnꝰ Medico cōfiteri, ꝙ ignorat Medicina nō curat. Hæc diuus Hierony-

ronymus. Ignoſcat mihi Lector, quod tot ex uete ribus hic citauerim, quod nimirum ideo feci, vt cunctis palam innoteſcat, ex patrũ antiquiſſimorum ſententia, confeſſionem homini faciendã neceſſariam eſſe, nec ſufficere eam, q̃ ſoli deo fit, ſed & patet vetuſtiſsimũ in Eccleſia morem fuiſſe, vt pctõres, quæ aut opere aut verbo, ſeu cogitatione deliquerint, cũcta Sacerdotibus detegere ſolerẽt. Huc accedit, ꝙ in hiſtoria tripartita traditũ ſit, antiquitus fuiſſe conſuetum vt presbyter quidam honeſtæ conuerſatiõis, ꝑ pontificem cõſtitueretur, qui celare deberet, ea quæ per confeſsionem a plebe ſibi clanculo detegerẽt. Sic enim li. 9. cap. 35. Soſomenes ait; Quoniam omnino non peccare, diuinum & vltra humanam naturam eſſe cognoſcitur, peccantibus autem & poenitentiam agentibus, veniam Deus dari præcepit. Qui vero confiteri refugiunt, maius pctõrum onus acquirunt. Propterea viſum eſt antiquis Pontificibus, ut velut in theatro, ſub teſtimonio Eccleſiaſtici populi delicta pandant. Et ad hanc cauſam presbyterum bonæ conuerſationis ſeruantem ſecretum, ac ſapientem virum ſtatuerunt, ad quem accedentes, hi qui delinquebãt, delicta propria fatebantur. Et ille ſecundum vniuſcuiuſque culpam, indicebat & mulctam. Quod etiam hactenus diligenter in occidentalibus ſeruãt Eccleſijs. Hæc Soſomenes. Ex quibus liquido conſtat, confeſſionis inſtitutum antiquiſsimũ in Eccleſia fuiſse, ſimul & eos qui confiteri refugiebant, grauius pctõrum onus incurriſſe. Maius (inquit) peccatorum onus acquirunt, ſed & propria delicta, quemque qui deliquerit Sacerdoti deſignato fuiſſe confeſſum, apertiſsimum eſt. At obiectabit forte

Nõ ſufficit cõfeſſio q̃ ſoli Deo fit. Auricularis cõfeſſio.

Cõfeſſionis inſtitutũ antiquiſſimũ in Eccleſia fuiſſe.

forte quiſpiam, quod hoc de publica confeſsione ſcriptum ſit. Cui reſpondemus, id fieri non poſſe, quum ipſe presbyter tenebat ſeruare decretum. Nam quomodo ſecretũ ſeruari potuit, quod fuit publica confeſſione decretum? Sed dicet alius: Quid ergo Soſomenes ſcripſit, viſum antiquis fuiſſe Pontificibus, vt velut in theatro ſub Eccleſiaſtici populi teſtimonio delicta panderentur? Ob id nimirum, quod confeſſuri nequaquã ad preſbyterum in priuatis ædibus accederent, vnde potuiſſent non ſolum offendicula cæteris oriri, verumetiam ipſis confeſſuris, & maxime fœminis haud minimum diſcrimen ſed publicitus in Eccleſia, non tamen ita, quod illi publice cunctis delicta ſua manifeſtarent, ſed vni presbytero duntaxat, atque id clanculum, vt eſſet acceſſus pœnitentis ad presbyterum, velut in theatro ſub Eccleſiaſtici populi teſtimonio, ſolus tamẽ presbyter audiret, quicquid pœnitẽs eſſet dicturus, idq; ſecretum omnino ſeruaret. Sed & de publice pœnitentibus, poſtea loquitẽ, quippe qui non ad hũc presbyterum, ſed ad epiſcopũ acceſſerunt, cuius ſententia ieiunijs, ac cæteris afflictionibus macerarunt ſ. ſe, atq; communionis tempus, quod decreuit epiſcopus, expectarunt. Ecce iſtis publice pœnitetibus Epiſcopus indicebat pœnitẽdi modum, at illis qui presbytero priuatim confitebantur, ſecundum vniuſcuiuſque culpam presbyter ipſe taxauit mulctam. Et forte ſi quos inuenerit enormia cõmiſiſſe flagitia & quæ publicam exigerent pœnitentiã, eos ad Epiſcopum miſit, quẽ admodum ex Originis ſententia ſupra diximus. His accedit, q̃ quum diaconus quidam flagitiũ in Eccleſia cõmiſit, cum egregia quadã fœmina,

De publice pœnitẽtibus.

& iſta

& iſta ſcelus propter enormitatem publice confitebatur, tum propter furorem populi. Nectarius epiſcopꝰ (vt paulo poſt ſcribitur) haud permiſit preſbyterum diutius ſuper poenitẽtes eſſe, ſed vnumquemq; reliquit ſuæ conſcientiæ ꝙ nequaquam pro publicis criminibus intelligi debet, q̃ ſemper publice vindicabantur, iuxta Diui Pauli doctrinam, Corinthijs traditam, ſed pro priuatis admiſſis duntaxat. Liquet igitur ex ijs, confeſſionis huius priuatæ ritum, in Eccleſia vetuſtiſſimum fuiſſe, nec a Latinis ſolum, verumetiam a Grecis fuiſſe receptiſſimum. Sed iam ex quibus ſcripturis is ritus inoleuerit aliquatenus excutiendum eſt. Scriptum eſt Leuitici quinto: Anima q̃ iurauerit, & protulerit labijs ſuis, vt vel male q̃d faceret, vel bene, & non fecerit, & idipſum iuramento & ſermone firmauerit, oblitaq; poſtea, intellexerit delictum ſuum, agat poenitentiam pro pctõ. Hic vbi nos legimus. Agat poenitentiam pro pctõ. Litera Cyrilli ſic habet. Et pronunciet pctm̃, quod peccauit.

Cui & reſpondet Hebraica veritas, vbi ſic habet̃ Et confitebitur pctm̃ quod peccauit. Is nimirum locus tam apertus pro confeſſione Cyrillo viſus eſt vt dicat hic mirabile ſecretum contineri, & prorſus affirmet pctã cuiuſuis generis eſſe detegẽ-
Num. 5 da. Huic eſt confine, quod Numeri quinto legitur ad hunc modum: Vir ſiue mulier quum fecerint ex omnibus peccatis quæ ſolent hominibus accidere, & per negligentiam tranſgreſſi fuerint mãdatum Domini, atq; deliquerint, confitebunt̃ peccatum ſuum. Nec eſt dubiũ quin id ſacerdoti ſint facturi, de q̃ totum ipſũ caput loquit̃, & cui deꝰ iubet offerendum pro pctõ. Et hic aduerte, ꝙ de pecca-

peccatis hic etiam loquitur, quæ per negligentiã admiſſa fuerint. Rurſus Leuitici decimo ſexto. comminatur Dominus, quod tabeſcent in iniq- tatibus ſuis in terra inimicorum, donec confitean tur iniquitates ſuas: His accedit, quod Leuitici de cimo quarto præcipitur de leproſo mundando, ꝙ ad ſacerdotem adduceretur, vt is de lepra dijudi care poſſet, & ſententiam ferre. Quæ res quid ali- ud nobis effigiat, quã quod peccator quis lepram ſui peccati debeat ſacerdotibus indicare. Neque enim alio pacto leproſam animam ſacerdos, niſi per confeſſionem intueri poteſt, atq; ita ſuper ea iudicium ferre. Quam rem & Cyrillus hunc locũ interpretatus, apertiſſime docet. Nos, inquit, pro viribus noſtris, quantum proferri in medium cõ uenit exequemur, apoſtolo nobis Paulo panden te intelligentiæ viam, qua dicit, legem vmbram habere futurorum bonorum, non ipſam imagi- nem rerum, & ſecundum id, quod ea quæ de bo- bus in lege videntur ſcripta, non de bobus quorũ Deo cura non ſit, ſed de Apoſtolis aduertẽda pro nunciat. In quo conſequenti vtiq; ratione edoce- mur, quod & ea quæ de lepra ſcribuntur, vmbra ſit in alijs habens imaginem veritatis. Igitur ad- hibeamus primo ſi videtur ipſam ſcripturæ vm- bram, & tũc de eius veritate requiramus. In vul neribus corporum poſteaquam curata fuerint, re manet interdum ipſius vulneris ſignum, quod ci catrix appellatur: vix enim eſt qui ita curetur, vt nullum ſuſcepti vulneris reſidere videatur indici um. Tranſi nunc ab iſta legis vmbra ad veritatẽ eius, & intuere quomodo anima quæ peccati vul nus acceperit, etiam ſi curetur, tamen habet in lo co cicatricem vulneris reſidentem: quæ cicatrix

Leuit. 16.

Heb. 10

pcti cica- trix in aĩa reſidet.

non ſolum a Deo videt̃, ſed ab ijs, hoc eſt, ſacerdotibus qui acceperint ab eo gratiam, per quam videre poſsint animæ languores & diſcernere, q̃ ſit anima ita curata, vt om̃i genere veſtigiũ illati vulneris abiecerit, & quæ curata ſit quidem, ſed ferat adhuc veteris morbi ipſo veſtigio cica tricis indicia. Hæc ille. Salomon igitur in Prouer
Prou. 28 bijs ait: Qui abſcondit ſcelera, non dirigetur: qui autem confeſſus fuerit & reliquerit ea, miſericordiam conſequetur. Simile quiddam & Ioannes in Epiſtola ſua catholica prima: Si cõfiteamur pctã
1 Ioan. 1. noſtra, fidelis eſt Deus qui remittat nobis. At hic Lutheranus quiſpiam ſufficere contendet, ſi deo pctã noſtra confeſsi fuerimus. Sed iſtud quomodo perſuadebit cuiuis vere Chriſtiano? qui pretium aliquod animæ ſuæ faciat: & maxime quũ tot Patres, totq; ſcripturas in aduerſum audierit, nempe q̃ ſit homini vel priuatim, uel publice cõ
Iacob. 5. ſitendum. Sed & diuus Iacobus idipſum monet. Nam vbi de presbyteris accerſendis ad eum qui infirmatur iuſſerit, ilico ſubdit: Confitemini alterutrum pctã veſtra, perinde ac ſi dixerit: Quanq̃ presbyteri dignitate ſuperiores fuerint, natura tamen fratres ſunt, & eiſdem, ceu fratribus animi penetralia ſunt effundenda. Neque aliter hunc locum D. Auguſtinus interpretatur cap. 4. ſecundi libri de viſitatione infirmorum ſic inquiens: Sũt quidam qui ſufficere ſibi ad ſalutem autumant, ſi ſoli Deo, cui nihil occultum eſt, quem nullius latet conſciẽtia, ſua confiteant̃ crimina. Nolunt eñ, aut erubeſcũt, ſiue dedignant̃ oſtendere ſe Sacerdotibus, quos tñ inter lepram & lepram diſcernere per legiſlatorem conſtituit Dñs. Sed nolo vt ipſa decipiaris opinione, quatenus confundaris,

daris, confiteri coram Domini vicario, tabeſcẽs præ rubore, vel ceruicoſus p̄ indignatione. Nam ipſius humiter ſubeundum eſt iudicium, quẽ dominus ſibi non dedignatur vicarium. Ergo ad te venire roges Sacerdotem, & fac ipſum conſcientiarũ tuarum penitus participem. Nõ ſeducat te ſomniantium illa ſuperſtitio, quæ in viſitãdo cõfirmat, quia ſaluat, ſacerdote inconſulto, ad Deum pc̃tõrum confeſsio. Nos autem non abnegamus quin ſit ad Deum frequenter referenda confeſsio pc̃tõrum. Beatus etenim qui tenebit, & allidet paruulos vel maximos ſuos ad petram, petra autem Chriſtus eſt. Sed teſtamur & teſtatur & illud ſana doctrina, ne tibi applaudentium faucas auribus, quin prius eges ſacerdotis qui mediator ſit ad Deum tuum ſalubri iudicio. Alioquin & ſub lege & ſub gratia: Ite & oſtẽdite uos Sacerdotibus, reſponſum diuinum quomodo cõſummaretur? Confitemini alterutrum pc̃tã veſtra, quomodo compleretur? Ecce quomodo & iſtud docet Auguſtinus ad confeſſionem Sacerdoti faciendam pertinere. Quod ſi quiſpiam contendat ſenſiſſe Iacobum, quod frater fratri cuiuis debeat confiteri, nihil moror, ſi tamen hoc mihi donauerit, ꝙ alteri cuipiam om̃ino q̃ꝫ Deo ſit cõfitendum: Ego quidem hoc molior, quod vnuſquiſqꝫ qui peccauerit delictum ſuũ homini fateatur oportet, atqꝫ id aut priuatim aut publice. Atque iſtud ſatis dilucidũ opinor factũ, ex ijs q̃ ſupra diximus. Quod vbi cõſtiterit, nihil ambigo quin iſtud perſpicuũ fiet, quod Sacerdoti potius id faciendum ſit q̃ profano, quũ & huius muneris functionẽ ſacerdoti tribuant, nõ Patres ſolũ, verumetiã ſcripturæ ſacræ. Sed & hoc in primis

Cõfeſſio ſacerdoti facienda.

Pſal. 136

Ioan. 20.

ad rem facit, quod ſacerdotes, hoc eſt, apoſtolos ſuos Chriſtus hac authoritate donauerit, nempe remittendi pctã. Quorũ, inquit, remiſeritis pctã, remittuntur eis. Quod & fecit non quouis tẽpore ſed poſteaquam inſufflauerit in eos Spiritũ ſãctũ nimirum vt inſinuaret, haud paſſim cuiuis e populo poteſtatem hanc fuiſſe datam, ſed ijs dũtaxat, qui per eccleſiam ad hoc munꝰ eſſent inſtituti. Cuius rei non exiguum iudiciũ habemus ex Actis Apoſtolorum, capite decimonono: vbi quum Spiritus nequam inſilijſſet in ſeptem filios Scenę principis ſacerdotum ob pctã ſua, multi leguntur ad Paulum veniſſe, confitentes pctã quæ fecerant tantus timor inuaſerat omnes. Ad ſacerdotes itaq; quibus remittendorum criminum facta eſt poteſtas, accedere debent confeſſuri, nec vnum, aut alterum delictum enarrare ſufficit, verum ſingula quæq; (modo curari velint) indicare tenentur. Oportet enim ſingulum quodq; vulnus medico detegere, ſi Tertulliano, Hieronymoq; credimus & omnem indigeſtum ac virulentum humorem vt Origenes docet, euomere, ac pudorem in partem ſatisfactionis iuxta Chryſoſtomũ de ſingulo quouis errato pati: & deniq; ſi Fides vlla Cyrillo ſit habenda, cuncta quæ geſſerint, quãtumuis occulte ſiue opere, ſeu ſermone, aut cogitatione referanda ſunt, ſi nolint in extremo iudicio per diabolum ea referari. Quiſquis igitur has ſcripturas ſententijs patrum agglutinat, nec ſeorſũ quãlibet ex alterutris vellicat, luculẽter intelliget cõfeſſionis ritum, quem & a primordio naſcẽtis eccleſiæ patres vſurparint, et nobis reliquerit vſurpandum, cuius peccatori neceſſarium eſſe. Nec omitti debere, propter vllas calumniantium argutias,

Quorum remiſeritis pctã.

Act.19.

nota doctores.

gutias, qui cauillãtur alios eſſe Sophiſtas, quum ſint ipſi nimis quam ſophiſtiſſimi. Sed iã Lutherum audiamus.

¶ Velim doceri, quibus rationibus aut cauſis iſta ſint falſa & damnanda, ego cogitare non poſſum, cur falſa arbitrentur. LVTH

¶ Dicam paucis cur fortaſſis hunc articulũ damnarint aduerſarij tui. Nimirũ quod illo prohibeas nõ modo venialium, verumetiam aliquorum mortalium fieri debere confeſſionem. Sic enim habet articulus: Nullo modo præſumas cõfiteri venialia pctã ſed nec omia mortalia. Quod ſi quiſquam alius inculpate vetare potuiſſet venialium confeſſionem, parum tamen hoc dogma quadrat cum cæteris aſſertionibus tuis. Nam inferius habes, neminem eſſe certum, ſe nõ ſemper peccare mortaliter, propter occultiſſimum ſuperbiæ vitium. Ex quo conſequitur, quod de õni opere quod facit peccator, vereri debet, ne ſit mortale pctm̃. At id de quo dubitat quis an ſit mortale pctm̃, nihilominus confiteri tenetur, quam ꝙ ſciret eſſe tale, quum ex æquo peccatorẽ obliget vtrunq;. Adde, quod tibi viſum eſt aduerſũ Eckiũ omne pctm̃ veniale, quum (vt illic aſſeris) cõtra legem Dei fiat, ex natura ſua mortale eſſe, & cur ergo vetari debet, ne per confeſſionem eijciatur, quemadmodum & ea quæ ſũt mortalia? Ad hęc. Si quicquam valeat exemplum ab Origine productum, nempe quod pctm̃ ſit in anima, ceu noxius quidam humor, qui corpori exitialis eſt, qua ratione te quæſo, non debet euomi per cõfeſſionẽ omne pctm̃, ſiue lęthale fuerit, ſeu veniale? pręſertim quum eiuſdem naturæ ſecundum opinionem tuam vtrũq; fuerit. Ob hanc ergo particulã, aduerſa- EPISC. Veſania Lutheri.

uerſarij tui forte damnarunt articulum iſtum, nē pe quod prohibeas peccatori venialia ſua confiteri pctā, quū plerumque læthale pctm̄ id eſſe poterit, quod confitenti videtur ſolum veniale.
Sed & quod adiungis, non eſt penitus integrū, nē pe, quod nec omnia mortalia ſinis ipſum confiteri. Aliud quidem eſt ſentiendum de mortalibus illis, quæ memoriam confitentis effugiunt, quantanuis idoneam is adhibuerit diligentiam, aliud de ijs quæ ſtatim occurrunt. De illis enim fruſtra præcipis, ne quis confiteatur, quum nequeat confiteri, niſi quorum meminit. De ijs vero perperā præcipis, quum de mortalibus (quorum ſibi peccator conſcius eſt) nullum debet ſubticere. Neque enim ratio reddi iuſta poterit, cur debeat vnū reticere magis quam alterum, quum ſingula virus noxium in ſe contineant.

LVTH ¶ Dic mihi, vbi eſt præceptum de venialib9 confitendis Sacerdoti? Nōne ipſimet dicūt omnes vnanimiter, venialia non pertinere ad cōfeſſionē? Cur ergo ſua propria damnant propter me?

EPIS. differētia inter illicitū et nō teneri. ¶ Aliud eſt, illicitū eſſe quod facias, aliud nō teneri. Si dixiſſes neminem teneri, quatenus venialia delicta confiteatur, nemo nō approbaſſet in hoc ſentētiam tuam. Sed vetas tanquam illicitū. Nullo, inquis, modo præſumas cōfiteri venialia pctā. Et hoc forſitan offendit eos. Sed multo magis damnandum eſt, quod prohibeas etiam aliqua mortalia detegi, quorum nullū reſeruari poteſt ſine crimine infidelitatis, quum dicat Auguſt. Quædā impietas infidelitatis eſt, ab illo q iuſtus & iuſtitia eſt, dimidiam ſperare veniam.

LVTH ¶ Deinde quū fere peccemus ſine intermiſſione venialiter, quis erit finis & modus confitendi?

Tu per

¶ Tu pergis ratiocinãdo, perinde ac ſi illi iuſſiſſent venialium confeſſionem, quum ipſi nunq̃ id iuſſerint, neminem tamen arcẽt ab eorum confeſſione, quum non ſit dubium ea per abſolutionem tolli poſſe, nihilo difficilius atq; mortalia. Quoniam enim dixit Christus: Quorum remiſeritis pc̃tã, remittuntur eis, qui ſcis, quod de ſolis mortalibus loquutus fuerit, & non de venialib9 quoque. EPISC. Nemo a veniali͂ cõfeſſiõe arcetur.

¶ An illud e decretis adducent ca. Omnis vtriuſq; ſexus: vbi præcipitur cunctis Fidelib9 vt ſemel in anno omnium ſuorum peccatorum faciant confeſſionem? At quis per omnia pc̃tã, & iã venialia intelligit. LVT.

¶ Te cũ primis ſtringit hæc percontatio, & vel eo præcipue, q͛ veniale ſtatuas cõtra legẽ dei fieri, nihil ſuapte natura diſtare a mortali. Tanta vafricies ingenij tui, q͛ quum tibi placeat, & tuo poſſet inſeruire inſtituto, tũ ingẽs eſt inter venialia mortaliaq; diſcrimen, tumq; affirmas primitiuam eccleſiã de ſolis mortalibus expectaſſe cõfeſſionẽ. Verũ cõtra, quũ id obſtat inſtituto tuo, tũ nihil a mortalibus uenialia differunt, neq; tum uetus eccleſia quicquã inter hęc poſuit interualli. EPIS.

¶ Aut q̃ iure? qua ſcripturæ authoritate Papa p̃cipere poteſt venialia ad confeſſionẽ pertinere? LVT.

¶ Dic tu potius quo iure? quaue ſcripturarũ autoritate prohibeas venialia a pc̃tõrum cõfeſſione? Si ſummus pontifex illud iuſſiſſet, habet pro ſe ſcripturæ teſtimonium, nẽpe, Quorũ remiſeritis pc̃tã, remittuntur eis. Pc̃tã dicit generatim, nihil diſcriminis inter venialia, mortaliaq; ſtatuẽs. EPIS.

At remitti rite non poteſt quod non ante fuerit cognitum, quum debeat qui remittit peccata,

fidelem & prudẽtem in hoc munere ſeipſum exhibere ſeruum. Cæterum ſummus pontifex iſta non iuſſit, quũ ſint alij modi quibus venialia deleri poſſent, q̃ per confeſſionem. Verũ ipſis mortalibus non alia patet uia, modo quis nõ fuerit eorum oblitus, & adſit ſacerdotis copia.

LVTH ¶ Vide ergo mirabiles damnatores, de ſola voluntate ſua præſumentes, omnium omnibus etiam ſuis ipſorum ſententijs contradicere.

EPIS. Sic facere ſoletis vos hæretici (quemadmodũ de uobis recte ſcripſit Hieronymꝰ) quum deſunt argumenta, tum ad conuitia protinus cõfugitis. Quod & ipſe nunc facis. Cauillaris in alios, q̃d ipſi iuſtiſſime tibi poſſent obijcere.

Propriũ hæreticorum:

LVTH ¶ Iam impoſſibile eſſe, vt omnia mortalia cognoſcas, euidentiſsimum eſt, ex Pſal. 18. Delicta quis intelligit? ab occultis meis munda me. Cur hunc prophetam non damnant, ex cuius ore mea verba fluunt & pendent? qui & Pſal. 7. titulũ fecit, pro ignorantia ſua, in q̃ non niſi pro occulto & ignorato ſibi pctõ precatur. Idem rurſus Pſal. 142. Non intres in iudicium cũ ſeruo tuo, quia nõ iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens.

EPISC. Quid opus eſt tot exaggerare, vt oſtendas latere multa mortalia, quę non veniunt in mentem pctõri, quod vtiq; nullus inficiatur. Non enim hoc fugit eos in quos hæc ſcribis. Sed de illis ipſi pctis loquuntur, quæ non deciderint e memoria pctõris, & q̃ per ſufficientem diligẽtiam poſſent ab eo deprehendi. Sufficientem autem eam vocant diligentiam, ſi tanta ſit, quantam in arduo aliquo negotio (quod ſibi vehemẽter cordi eſſet) peccator adhiberet.

De ſufficiẽti examinatiõe

LVTH ¶ Nec poteſt hic dici, delicta occulta eſſe venialia,

nialia, cum non iuſtificari hoc ipſum ſit, mortale & damnabile.

¶ Non opinor in ſcripturis paſſim idē ſignificare, nō iuſtificari & damnabile eſſe. Nam qui ꝑ gratiam iuſtificatus eſt, adhuc q̄ diu viuit, vt in primo articulo per ſcripturas oſtendimus, magis ac magis eſt iuſtificādus, ita ꝙ nunq̄ in hac mortali vita ſit plene iuſtificatus. Nec tñ ob id mortalem habere labem putādus eſt, aut damnatiōe dignus exiſtimabitur. Certe quiſquis gratiam habet, is coram Deo iuſtificatus eſt, tametſi non fuerit conſummate iuſtificatus, ſed vel propter fomitem vel propter venialia pctā, quibus q̄tidie obnoxius eſt, debeat adhuc iuſtificari. Sed hæc nihil ad damnationem ſpectāt, quū dicat Paulus: Nihil ergo damnationis eſt ijs, qui ſunt in Chriſto Ieſu, qui non ſecundum carnem ambulant. EPIS. Differentia inter nō iuſtifi cari, & dānabile eſſe. Rom. 8.

¶ Si ergo ſancti habēt mortalia pctā, quæ ignorant, propter quæ damnarentur, niſi humili & generali confeſſione præuenirent miſericordiam Dei ignoſcentem, quid non audemus tribuere impijs poenitentibus ante gratiam, vt omnia poſſint cognoſcere? LVTH

¶ Quicquid fuerit de mortalibus oblitis, aut de vehementer occultis nihil ad nos attinet. Sed ſi ſancti, vel minimū mortale, quod menti occurriſſet tempore confeſsionis, ſponte ſubticuiſſent, auſim dicere, nec ſctōs eos eſſe nec iuſtificatos, imo ſi quam ante iuſtitiam habuiſſent, iam propter hypocriſim penitus amiſerunt. Legas Origenem, Chryſoſtomum, Ambroſium, Cyprianum, Hieronymum, ac cæteros qui plane ſentiunt lætale nullum ſilentio tegendum eſſe. Et quanta foret inſania, tibi in re tā ſeria, plenaq; pericu- EPISC

S 5 li cre

li credere, nullam pro tua parte ſcripturam aut rationem afferenti, potius quam eximijs patribus, qui ſcripturis etiam ſua dicta confirmant.

LVTH ¶ O Cæcitas deploranda. Nonne Chriſtus prædixit impios adeo cæcos eſſe, vt etiam occidendo Apoſtolos arbitrentur ſeſe obſequiũ pręſtare Deo? Et quomodo ij pctã ſua mortalia cognoſcent? Quomodo Paulus ea cognouit ſpirãs cędis & minarum, quum tamen omnia faceret quę noſſet & poſſet, adeo vt ſine querela ſeſe conuerſatũ teſtet̃ in Iudaiſmo. Quaſi vero etiã nunc nõ videamus quoſdam impenſiſſime bonis intendere vitæ ſtudijs, & tamen grauiſſime errare, & ſicut Paulus de Iudæis dicit: Zelum Dei habẽs ſectando iuſtitiam & tamen ad iuſtitiam non perueniendo.

EPISC ¶ Exclamas in re nõ neceſſaria, & pergis accumulare ſcripturas, vbi nihil eſt neceſſe. Quis negat multa eſſe mortalia, quæ deprehẽdi neque ant. Sed quum hoc tibi conceſſerint, parũ dialecti ce ſubinfers, vt liceat illa celare q̃ deprehenderis. Iſtud oſtendas oportet, quod pctõri (qui fructum abſolutionis conſequi velit) pctm̃ aliquod mortale vel minimum, quod menti occurrit, ex induſtria tegere licebit. Quod ſi non oſtenderis, nihil agis. Manet adhuc articulus tuus damnatus.

LVTH ¶ Vę nobis q nobis de luce placemus, & has tenebras lucem appellamus, & homines ſecuros facimus extincto Dei timore.

EPIS. ¶ In te ipſum recte iacularis iſta. Nã tu tibi de tenebris, ſeu de luce places, & meras tenebras lucẽ appellas, qui peccatoribus interdicis, ne mortalia quæq; cõfiteantur. Tu quoq; Dei timorẽ extinguis, quẽ dicis ante charitatẽ obeſſe peccatoribus,

bus, accepta vero charitate prorſus inutilem. Tu deniq; pluſquam ſecuros homines facis, qui ſolã Fidem affirmas ſufficere, & hac abſq; vlla ſatisfactione purgari pctã, nec a peccatoribus quicq; amplius expectari debere quam nouam vitam.

¶ Sancti gratia illuminati, ignorare ſeſe cõfitẽtur delicta ſua, & nos horum ſententiã tribuim9 his qui ſancti nõ ſunt, & ante gratiam poenitent, ſed potius poenitentiam fingunt. LVTH

¶ Hic liquet apertiſſime, quid ſẽtias de omnibus, qui nondum acceperint gratiam. Nẽpe poenitentiam eorũ hypocriſim eſſe, & noxiã, ac plane eiuſmodi, quæ Deo magis odibilẽ reddat animã quã ante fuerat. Quã ſẽtẽtia nihil poteſt peſtilẽtius eſſe peccatoribus, qui reſipiſcere ſtudent, nec eſſe quicquã q; eos in peccatis detineat magis, quũ fruſtra ſe conari nouam aggredi vitam prorſus audiant, niſi prius eam, quam haud dum acceperint, gratiam habuerint, qua tamen ſeſe remotiſſimos, & longiſſime poſitos intelligunt. EPISC. Dogma peſſimũ.

¶ Fuiſſe autẽ in primitiua Eccleſia ſolũ manifeſte mortalia confeſſionibus tractata, ſatis probant Epiſtolæ Pauli, patrũ ſcripta, & hiſtoriæ, quas bulla tam impudenter damnare audet, ſuo genio digna facit. LVTH

¶ Vellẽ citaſſes ex Paulo, quibus locis ipſe doceat, ſola mortalia confeſſionibus exprimi debere. Nã id, ſat ſcio, non poteris. Porro de patrum ſcriptis, & hiſtorijs, ita ſentis, & credis, vt tuæ ſẽtentiæ merito nihil debeãt ſuffragari. Quod ſi mihi ſine prolixitatis tædio, vel ſcripta patrum, vel hiſtorias adducere liceret, non dubitarem oſtẽdere, q; abunde contra tuam opinionem eſſent factura. Quis enim non intelligit ſanctiſſimos illos, EPISC.

de leuiſſi-

de leuiſſimis negotijs grauem ſibi formaſſe cõſci entiam? Aut quis ignorat in libris confeſſionum ſuarum Auguſtinum plurima ponderaſſe, quę iã apud multos momenti pene nullius habeantur? Sed nihil eſt quod non auſis (tanta eſt impudentia tua) pro tuis partibus torquere, quanquam tibi maxime ſit contrarium.

LVTH ¶ Ego de his mortalibus loquutus ſum, quæ aut alijs, aut ſibi manifeſta ſunt, vt ſatis in propo ſitionibus & dictis meis patet. Bulla autem inſidi oſe loquitur, ac ſi de ſolis publicis omniũ ſẽſu cog nitis fuerim loquutus.

EPISC. ¶ Tam inuolute loqueris, vt nemini certo co gnitum eſſe poſſet, quid loquaris. Sic enim dicis & ſcribis, vt (quum tibi libitum ſit) omni poſſes anguilla facilius elabi. Cæterum ſi velis articulũ intelligi de mortalibus, quæ fugerint animum cõ ſitentis, nec (adhibita congrua diligentia) redeũt in mentem, nihil ab eccleſia diſſides. Sin de ijs in tellexeris, quæ confeſſurus norit, vel dubitat eſſe mortalia, tum profecto articulus meritiſſime dã natur, quum nullum horum in cõfeſſione tegi po ſſet abſq; manifeſta fictione. Neq; Bulla quę te iu re damnat, vllis ob id conuitijs meretur lacerari. Cæterum vt concludamus hunc articulum. Re uoces ad mentem (quæſo) quod iudicium Ezechi

Eſa.39. as per Eſaiam acceperit, & propter illud maxi me (ſi Hieronymo credimus) quia culpam inte gre non aperuit. Sic enim Hiero. in cõmẽtarijs ſu per Eſaiam ſcribit: Ingreditur Eſaias ad regem, et quaſi neſcius ab eodem ſciſcitatur. Quid dixerũt, inquit, viri iſti & vnde venerunt? Duo interro gat, nempe quid loquuti ſint? & vnde venerint? Ezechias ad vnum reſpondit, altero prætermiſſo

Rur-

Rurſũ Eſaias, quid (inquit) viderũt in domo tua? Et Ezechias reſpondit ex parte verum, quod omnia viderint in domo ſua, nec fuerit res quam nõ oſtenderit eis in theſauris ſuis. Sed alterum tacet, de quo verebatur offenſam. Nempe quod oſtenderit eis cũcta quæ habebat in poteſtate ſua haud dubium quin & templi ſuppellectilem. Propter quæ ſubiungit Eſaias, & ex Dei ſermone profert ſententiam: Audi, inquit, verbum Domini exercituum. Veniet tempus quando omnia hæc, quæ in domo tua ſunt, & non tuo, ſed patrum tuorum labore quæſita, in Babylonem transferentur et de ſemine tuo fient Eunuchi in aula regia. Hæc Hieronymus illic. Ex quibus intelligi datur quãtum obfuit Ezechiæ, quod ſubticuerit quædã ex peccatis ſuis, quæ Luthero fortaſſis haud magni momenti videntur. Verum quia nõ expoſuerit integre ſingula, grauiorem ob id offenſam incurrit, nimirum vt eius exemplo commoniti nos diſcamus, nullum ex mortalibus occulendum eſſe ſacerdoti, quod ad memoriam venerit dum peccata noſtra confiteamur. Et hæc pro hoc articulo ſufficient.

ARTICVLVS NONVS.

DVm volumus omnia pure confiteri, nihil aliud facimus, q̃ ꝙ miſericordiæ Dei nihil volumus relinquere ignoſcendum. LVTH

¶ Idem facile dici poteſt, & de recte operãdo, nempe ꝙ quum volumus omnia recte operari, nihil aliud facimus, quam ꝙ miſericordię Dei, nihil uolumus ignoſcendum relinquere. Ergo ſecundum præceptiones tuas, etiam ex induſtria cõmittamus aliquas offenſas, nimirũ vt diuinæ clemẽtiæ locũ aliquẽ relinquamus. At qs non videt, EPISC.

det, quantæ fuerit impietatis hoc dogma. Neque certe minoris & illud eſt, de pctis mortalibus inter confitendum ex induſtria ſubticendis. Verũ inquies: Non poſſumus omnia cõfiteri, quoniã effugient nos pleraq; q̃ nimis q̃ occulta ſunt nobis. Similiter & ego tibi de operibus reſpondeo. Quum omne ſtudium & diligentiam nauauerimus vt recte operemur, adhuc effugiũt nos, q̃tidie plurima, quibus Deum offendimus. Sed quẽadmodum iſta, nequaquam ex animo facimus, ita nec illa ſponte cęlanda ſunt. Nec ſatis eſt, q multa nobis incognita ſint delicta pcipere, ne quis præſumat omnia confiteri mortalia. Sicut neque ſufficit, vt quis vetet quempiam conari ſingula recte agere, propterea, quod nemo poteſt in pluribus neutiquam offendere. Quamobrem & nobis enitendum eſt vt vtrunq;, tam vt rectiſsime agamus, dum aliquid operamur, tã vt pure integreq; confiteamur, quũ ad Sacerdotẽ accedimus.

LVTH ¶ Sed eant quæſo bullares iſti pænitentes, & omnia pure confiteantur nihilque relinquant ignoſcendum diuinæ miſericordię, & reſpondeant mihi quando ſint pacem conſcientiæ habituri, et qua via iudicium Dei ſint euaſuri?

EPISC. ¶ Quin tu potius reſpõde, qñ ij qui ſponte celant vel vnum aliquod mortale pctm̃, quod inter confitendum occurrit memoriæ, ſint conſciẽtię pacem habituri, & qua via ſint euaſuri iudicium Dei? Nam ſi iudicium Dei pctõr aliter vitare nõ poteſt, niſi per cõfeſsionem pctõrum, quum nullum ſit mortale delictum, q non aduerſus Deum inimicitiã in ſe contineat, quomodo ſine Dei iniuria, poſſet vnum ex eis potius q̃ aliud ſubticere? Et ſi pctm̃ vnum vel minimum ad damnationẽ

pctõris

pctõris ſufficiat,quam conſcientiæ pacem habe re poteſt,qui tam lethale venenum per confeſsio nem nolit euomere? Ad hæc. Aut eſt omnino neceſſarium pctõri, ut pctm̃ aliquod Sacerdoti pandat,aut id eſt omnino ſuperuacaneũ, cum poſſet abſolui,nullum omnino peccatũ detegens. Non iſtud opinor dicturus es,quum per medendi modum res hæc agatur,ita vt Sacerdotem (qui medicus eſt) oporteat ante cognoſcere morbum & vulnus,ac ſubinde ſententiam ferre. Quod ſi primum conceſſeris,qua ratione non tenebitur cætera,quemadmodum unum aliquod ex eis confiteri. De illis vbique loquor,quę confitentis occurrunt memoriæ. Nam quodlibet horum (quę mortalia ſunt, & in mentem confeſſuro veniũt) æqualiter indiget abſolutione. Nec mihi dixeris, quod vt ea quæ non occurrunt ſoluuntur, ita & cætera quæ ſubticentur,poſſunt abſolui. Nulla conſequentia eſt. Nam longe aliter de ijs atque de illis exiſtimare debemus. Quum enim benigniſsimus Deus noſter,non exigat a nobis impoſſibilia,non eſt dubium quin ſi (facta cõgrua diligentia) quædã nos fugerint, ea neutiquã imputabunt nobis,ſed de illis (quę facillime poſſunt occurrere) ſi vel minimum tacuerimus, quod nobis viſum eſt eſſe mortale,nihil nobis proderit abſolutio. Nam vt illud quod non occurrit, non poſsit prodi,ita quod occurrit,facillime poterit exprimi,& niſi detegatur,mederi non poteſt. Cæterũ quiſquis omnia quæ ſibi occurrerint,confitebiť, is nimirum & conſcientiæ pacem habiturus eſt & Dei ſimul euadet iudicium. Pax conſcientiæ.

¶Faciantq; Dauid mendacem, vbi dicit. Nõ intres in iudicium cũ ſeruo tuo. Et iterum: Delicta qs LVTH

cta quis intelligit. Currant ipſi in iudicium & in telligāt omnia ſua delicta, vt ſoli ſint veraces, nos libenter cum Dauid mendaces illis erimus, & nō poſſe omnia pure intelligere nec confiteri delicta conſtanter aſſerimus, vt reliqua ſoli miſericordiæ ignoſcenda relinquamus, dicentes: Ab occultis meis munda me domine.

EPISC. ¶ Probationes (quas adducis) tantum ad occulta delicta ſpectant, de cuiuſmodi ſi mentionē in articulo feciſſes, nemo (quantum opinor) priorem articulum condemnaſſet. Sed quoniā ad eum modum pronunciaras, vt de peccatis, ſi quæ memoriæ confitentis occurriſſent, intelligi potuerit, idcirco iure damnarunt illum. Quid enim te moueret quum non ignores ōnes orthodoxos iſtud præcipere, quod peccatores ſingula pctā, quæ in memoriam diligenti facto examine venerūt aperirent ſacerdotibus, quis inquam te moueret vt iubeas ne præſumant ſingula confiteri. Quid eñ ex ijs verbis, alius confeſſurus accipere poteſt, quā vt aliqua tametſi nouerit eſſe mortalia, poſſet impune cęlare?

LVTH ¶ Igitur hic articulus euidēter ſequitur ex prę cedenti, & verbo Dauid. Delicta quis intelligit, ideo nihil mouet, quicquid impia iſta Bulla damnat de ſuo proprio cerebro.

EPIS. ¶ Quomodo ſequatur, ego certę non accipio. Neque enim oportet, ſi ſint aliqua occulta pctā, ut nequeant detegi, quod propterea quæ apertiſſima ſunt non debeamus velle confiteri, & pręſertim ob eam cauſam vt Dei miſericordiæ relinquamus nonnihil ignoſcendum. Quid enim? An non ignouit ijs quæ iam confeſſi ſumus? Et num adhuc non abunde ſuperſunt alia, quæ ſingulis pene mo-

ac momentis ignoſcat nobis? Iure igit Bulla damnauit articulum iſtum, quum tam peſtiferum in ſe dogma complectatur. Nec profecto(ſi recta diXiſſes)tuam tamen profeſsiõem deceret, aut Bullam impiam vocare, aut tanto illã ſupercilio cõtemnere, ſed iam multo minus, cũ ſit cũctis perſpicuum, te docuiſſe falſa, ob quæ per Bullæ cenſuram iuſtiſsime ſis condemnatus.

¶ Iſta eſt enĩ carnificina cruentiſsima, qua hactenus tot miſeras conſcientias torſerunt, omniũ & ſingulorum pctõrum diſcuſsionibus & confeſsionibus, cum pro ſe non habeant, ne iota quidem illius ſcripturæ, tyrannide propria hæc onera importabilia hominibus imponentes. LVTH Carnifi-cina cruẽ tiſsima.

¶ Si res hæc, de confeſſione pctõrum Sacerdotibus facienda fuiſſet ab hoc pontifice nuper inuenta, potuiſſes illam, & multo quidem inculpatius, eius imputaſſe tyrãnidi. Verum quum a vetuſtiſsimis & eiſdem eruditiſsimis atꝗ ſanctiſsimis autorib9, nec ſine ſcripturarum teſtimonijs, apertiſsime tradita ſit, fruſtra tyrannidem huius incuſas. Porro quantum ad Eccleſiæ doctrinam attinet non dubitamus eam ſanam & ſalutarem eſſe, tuam vero potius, carnificinam & laniatricem animarum. Quippe qui conſulis venenum uſqueadeo lethale, non euomendum eſſe ſed retinendum potius, metuens ne nihil diuinæ clementiæ relinquatur, cui Deus ignoſcere poſſet. In qua re manifeſte prodis inſipiẽtiam tuam, quũ poſtꝗ omnia quæ poſſumus, egerimus, multa nihilominus relinquentur, quibus niſi benignitas eius ignouerit, male nobis eueniet. Cęterũ oportet enitamur, vt quãtum a nobis commode fieri poſsit, nihil ſponte prætermittamus, ſed (quod vocife- EPISC. doctrina Luth. eſt carnifi-cina.

ratur Hieremias) corda noſtra velut aquã effundamus, & quod Eccleſia tutiſſime iubet vniuerſum penitus exhauriamus virus, nihil dubitantes quin idipſum, ſi fecerimus, clementiæ diuinæ ſit tribuendum. Sed & de hoc articulo iam ſatis eſt dictum

ARTICVLVS DECIMVS.

LVTH Peccata non ſunt vlli remiſſa, niſi remittēte Sacerdote credat ſibi remitti, imo peccatũ maneret, niſi remiſſum crederet. Non enim ſufficit remiſſio pc̄ti & gratiæ donatio, ſed oportet etiam credere eſſe remiſſum.

EPIS. ¶ Is articulus ipſo primo conſpectu, nonnullũ veritatis ſplendorem præ ſe ferre videtur. At ijs qui penitius introſpiciunt, nihil aliud eſt, quã merus tenebrarum error, quemadmodum ex ſequētibus fiet dilucidius. Molitur enim Fidei tribuetotam iuſtificationis cauſam, & nihil abſolutionis Sacramento. Quod quãtum a vero ſit alienum, patere poteſt ex ijs quæ pro primi articuli confutatione diximus, vbi Fidem oſtendimus, non eſſe iuſtificationis animi cauſam integram, & ſe ſola ſufficientem, licet ea nonnihil ad iuſtificationem conducat, quum ſine Fide nemo queat placere Deo. Sed Fides ipſa, quæ virtutum theologicarum prima eſt, tantum abeſt ut iuſtificet, vt etiam ipſa plerunque mortua ſit, niſi per Sacramentorum gratiam viua reddatur. Fit enim plerunq́, vt pc̄tõr Fide accedēs ad ſacramentũ ſuſcipiēdum, gratia careat, q mox ſuſcepto Sacramēto, ꝑ gratiam viuificatur, tam ipſe, q̃ Fides ſua. Sed Lutherus quum de Fide tractat nuſquã inuolutius loquitur. Facit enim eã interdum adeo facilem & obuiam cuiq́, vt nemo facile reperiat, cui

Totã iuſtificatio nis cauſã Fidei tribuit Luthe. & nihil Sacramento.

cui non perſuaſiſſimum fuerit ſe Fidem habere, & contra, nonnunquam adeo difficilem & remo te poſitam, vt vix quiſquam ſit, qui ſe putet habere. Permiſcet inſuper Fidem viuam cum mortua, Fidei quoque actũ cum habitu, atque infuſam Fidem cum acquiſita, & demum Fidem, qua quis cunctos articulos Fidei ſimul implicite credit, nihil hæſitans de quoquam, cum Fide quæ formidinem aliquem admittit ſecum. Has omnes confundit, & permiſcet, alteram pro altera vſurpãs, quum tamen ab inuicem ſatis amplo diſſideant interuallo. Quod de poſtremis duabus iam ſuffi ciet oſtendere. Nam Fides, qua quis ſe credit abſolutum, non omnem penitus a ſe repellit dubitationem. Qualis & hæc Fides eſt, de qua iam diſſerit Luthe. in hoc articulo. Nam quomodo non licet cuiquam dubitare, num ſit abſolutus, quandoquidem & de proprio actu non poteſt ſecurus eſſe, num careat mortali peccato. Quot enim ſuperbiunt etiam in ipſo confeſſionis actu, vel quod pro cæteris, tam exigua ſibi videantur habere, quæ tum accuſent, vel quod tam exundanti lachrymarum profluuio ſua peccata defleant. Quod ſi purgatos ſe vere credãt, mox cũ Phariſæo, proximos ceu grauiſſimos pctõres abominantur. Tã occultũ eſt (vt Lutherus etiam aſſerit) ſuperbiæ vitiũ, vt nemo ſecurus ſit, an eo careat. At ſuperbis Deus reſiſtit, nec ſuam gratiam eis dignatur infundere, nemo igitur ita fidere tenetur abſolutioni factæ, vt propter ſuam ipſius latentem ſupbiam nihil prorſus hæſitet. Sed & propter illum qui abſoluit, non iniuria quis dubitare poteſt, & primum an ſit Sacerdos rite conſecratus. Deinde num ſit curator ſibi legitime conſtitutus, poſtre-

Fidẽ multifariã dici.

mo ne recte clauibus vſus fuerit. Propter hæc ſane nemo tam ſolidam tenetur in abſolutione Fidem habere, vt omnino ſecurũ ſe credat, & a peccatis omnibus abſq; om̃i formidine penitus abſolutum, id quod admonet ſcriptura dicens: De propitiatu pc̃tõrum noli eſſe ſine metu. Conferet certe nõnihil, ſi pc̃tõr adhuc aliquatenꝰ metuat, nõ ita ꝙ dubitet de Sacramento, abſolutiõis, aut de alio quouis Sacramento, ſeu Fidei articulo. Nam hoc fides (quæ prima ex virtutibus Theologicis eſt) exigit, vt ijs omnibus, quanquam implicite, firmiter tñ credatur, & abſq; ulla om̃ino dubitatiõe. Verũ formidare licet vel in ſe, vel in eo, qui Sacramentum abſolutionis adminiſtrauerit, aliquod fuiſſe impedimentum, nec ipſa tamẽ formido quicquã obſtabit, quo minus vere abſoluatur. Quis ergo non videt quum Fides quidem illa prima (qua Sacramentis Eccleſiæ creditur) nullam recipiat hæſitationẽ, at hæc (qua nos abſolui credimus) recipiat, alteram ab altera diuerſam eſſe Fidem. Sed & hoc etiam perſpicuum opinamur, propter ea quæ proxime diſſeruimus neminem confeſſum teneri, quatenus abſolutioni ſic Fidem abhibeat, vt non liceat de remiſsione pc̃tõrum vllum habere ſcrupulum, vel propter ſeipſum, vel propter Sacerdotem abſoluentem, quum tamen ipſe nihilominus abſolutionis gratiam uere ſit conſequutus. At hic ſcio Lutherus exclamabit, nullam ad hunc modum pacem aſſequutum eſſe pc̃tõrem. Sed fruſtra ſic exclamabit, quum pc̃tõr ex eo ſe conſolari poteſt, ꝙ ſua ſpõte nihil prætermiſit, ex ijs quæ pro iuſſu matris Eccleſiæ facere debuiſſet, perſuadereque ſibi poteſt tam immenſam eſſe benignitatem Dei, ut quum

De propitiatu peccatorum noli eſſe ſine metu. Eccle. 5.

Quæ Fides hæſitationem cõpatiẽ, & q̃ non.

Eccle

Eccleſiæ mandatis penitus obtemperauerit, nihil illam a nobis amplius exacturam.

¶ Ex iſtius articuli damnatione ſequitur primo, ꝙ confeſſurus non debet credere, ſeſe abſolui aut remitti ſibi pctm̄, ac per hoc licebit in faciem Sacerdotis dicere abſoluentis: Tu mentiris, non abſoluor a te, nec remittuntur mihi pctā. LVTH

¶ Nihil eſt quod deſidero frequentius, ꝗ acutiorem dialecticam in Luthero. Nam qui conſequitur. Cōfeſſurus non tenetur credere, ꝙ ſit omnino ſecurus, ꝓ ſuſceptam abſolutionem, de concepta pctōrum omnium remiſſione. Ergo licebit ei dicere, Sacerdoti in faciem, ꝙ mentitur, & affirmare, ꝙ is eum non abſoluerit. Num aliqđ medium inter hæc eſt Luthere? An non crebrius euenit, vt quis abſolui ſe credat, & bonam quidem huius rei Fidē habeat, non tamen tantam ꝗ penitus om̄em excluſerit a ſe formidinem? Nam propter ea ꝗ ſupra diximus, ſatis apertum eſt, ꝙ ſi quis ſe diligenter excutiat, & maxime propter Lutheranum dogma de ſuperbię latebris nō omnino ſecurum inueniet ſeſe. Quid ergo? Licebit iā huic propter hunc ſcrupulum negare ſe abſolutum? aut pium Sacerdotem probris inſectari, ꝙ eum abſoluerit? Abſit. Minime iſtud conſequit̄: Friuola nimirum eſt omnis id genus argumentatio. Debet enim credere, quod ſit abſolutus, quā diu nihil certius occurrat, quod apertam ſibi Fidem faciat de contrario. Nec tamen hæc credelitas omnem (vt ante diximus) formidinem excludit. Vtilis eſt em̄ aliquis metus ſcriptura dicente: De propitiatu pctōrum noli eſſe ſine metu. EPISC.

Friuola Lutheri argumentatio.

¶ Secundo, quod Chriſtus ſit mentitus, vbi dixit: Quodcunq; ſolueris ſolutum eſt. LVTH

EPIS. ¶ Abſit vt credat quis, aut hic, aut alibi Chriſtum fuiſſe mentitum, hoc enim Fides illa (q̄ virtutum theologicarum prima eſt) nō patitur, neq; dubitationem admittit aliquā, vel leuiſſimā de verbis vllis, aut doctrina Chriſti. Credat firmiter oportet quiſquis abſolui cupit, omnia (q̄ docuit Chriſtus) vera eſſe. Cæterum iſtud Chriſti verbum. Quodcunque ſolueris ſuper terram, erit ſolutum & in coelis, non omnis abſoluendus tenetur explicite credere, quum innumeri ſint, qui nec audierint quidem ipſum hactenus. Et licet quis explicite credat hoc verbum, ita vt nihil ambigat de veritate eius, poteſt nihilominus hæſitare de ſeipſo, num ipſe fuerit abſolutꝰ, nimirum propter ea, quæ ſuperius memorauimus obſtacula, vel per ſeipſum forte, vel per abſoluentem exhibita. Nam & ſi Petrus Simonem Magum tentaſſet abſoluere, non fuiſſet ipſe tamen abſolutus. Non quod CHRISTI verbum ſane intellectum non fuiſſet uerum, ſed propter impedimentum, quod ipſe Magus exhibuerat, quo minus abſolui potuiſſet, quo nimirum impedimento manente, quanquam maxime credidiſſet, non fuiſſet abſolutus.

LVTH ¶ Imo Chriſtus hoc uerbo hæreticus eſt, quia hæc bulla inclyta mandat, ne quis credat ſeſe abſolutum eſſe, dum abſoluitur in virtute verborū Chriſti. O furor inauditus.

LVT. ¶ Deſinas aliquādo p̄cor ab his blaſphemijs. Nec hæreſim aſcribas Chriſto, nec pontifici mēdaciū. Nephas enim eſt, vel de quouis infimę ſortis Chriſtiano mentiri, quanto magis de ſummo pontifice. Non opinor mandaſſe Bullam, ne quis credat ſeipſum abſolutum eſſe, dū abſoluit̄ virtute

tute verborū Chriſti. Condemnauit vtiq; Bulla tuum articulum quo negas vlli pc̄tm̄ ſuum eſſe remiſſum, niſi prorſus crediderit eſſe remiſſum. Nam fieri poteſt vt pc̄tm̄ alicui remittat̄, quanq̄ ipſe cui ſic remittitur, ſcrupulum nonnullum haberet, ac ſecū dubitaret, an eſſet vere abſolutus. De Chriſti v̄bis dubitare nō licet, ſed de ſeipſo, num ipſe talis fuerit in quem Chriſti verba cōpetant. Tuam igitur opinionem Bulla potius damnat, qua tu tradis, haudquaquam ſufficere, pc̄ti remiſſionem & donationem gratiæ, niſi quis itē credat pc̄tm̄ ſibi eſſe remiſſum. Quod ſane nihil oportere dilucidum ex ſuperioribus eſſe poteſt. Sed tumore tuo, quum argumēta defuerint, mox ad conuicia te recipis.

LVTH.

¶ Ego autem mea ſic probaui. Quod Chr̄us Mariā Magdalenā abſoluit propter Fidē, ſicut dicit: Fides tua te ſaluam fecit, vade in pace.

EPIS.

¶ Lege rectius Euāgeliū, & inuenies ei prius remiſſa pc̄tā propter dilectionem. Remittuntur, inquit, ei pc̄tā multa, quia dilexit multum. Sed quoniam huius dilectionis initium erat Fides, id circo ſubiunxit Chriſtus ad mulierem, Fides tua te ſaluam fecit. Credidit enim ea mulier Chriſtū pc̄tā ſibi potuiſſe condonare, vel ſi nullis fuiſſet vſus verbis, & propter hanc Fidem q̄ dilectiōe formata fuerat, Chriſtus Phariſæo declarauit eā non iā eſſe peccatricē, ſed om̄ia penitus ei condonata fuiſſe pc̄tā. Prius enim haud dubie remiſſa fuerant, id quod nec ipſe negare potes, qui tantū tribuis Fidei. Non enim puſilla Fides erat, q̄ mulierē hāc impulit, vt inter cōuiuas ad Ieſum accederet, cęteraq; faceret quorū & meminit Euāgelium. Quamobrē ſi Fides iuſtificare quenquā potuiſſet,

Peccata Magdalenæ condonata propter Fidē dilectiōe formata.

uiſſet, quod tu prorſus aſſeueras, fuit hæc mulier proculdubio iuſtificata, priuſquã vllum remiſsionis verbum Chriſtus protuliſſet. Nihil itaq; negotium iſtud ad articuli tui probatiõem attinet, quũ hæc mulier ante fuerat iuſtificata, ac proinde a pctis omnino ſoluta priuſquã remiſsionis uerbum explicuerat Chriſtus. Per Fidem, inquam, quã in Chriſtum habuit iuſtificata fuit. Sicut & Martha ſorore eius, nõ eſt dubium, quod p ſimilem Fidem ea fuerat iuſtificata, quũ Chriſtũ confiteretur eſſe filium Dei viui, & non propter ullũ remiſsionis verbum, cui neceſſe fuerat vt crederet, quanquam omnia Chriſti verba firmiter vtraque crediderit, vt par fuit abſque vlla penitus hæſitatione.

LVT. ¶ Et ad paralyticum antequam eũ abſolueret dixit: Confid: fili remittunt̃ tibi pctã tua.

EPIS. Paralytici Fides. ¶ Fidem vbiq; ſuſcipiendis Sacramentis neceſſariam opinamur, quã & Chriſtus exegit ab hoc paralitico. Neq; ſi Chriſto non crediſſet fuiſſet dignus, qui ſanitatem ab eo conſequeretur. Credidit itaq; paralyticus Chriſto, repulſa penitus omni dubitatione, neq; de v̄bis eius aut promiſsione vacillauit quicquam. At lõge aliter de Sacerdote, ſuſpicari cuiq; licebit, q̃ de Chriſto, quemadmodum ſuperius oſtendimus. De Chriſto nõ licuit ambigere, num eſſet Chriſtus, & an autoritatem habuerit condonandi pctã. Verũ de Sacerdote qui confeſsionem audit, nemo tam ſecurus eſſe poteſt, quod ſit ſacerdos, & quod autoritatem abſoluendi ſufficiẽtem habeat, vt nullus omnino ſcrupulus in eum queat ſubripere. Neutrum igitur exemplum ſiue Magdalenæ, ſeu paralytici cogit, Fidem eiuſmodi remiſsioni pecca-

cato-

catorum habendam, qualem aut hic aut illa Fidem habuit Chriſto, hoc eſt, ab omni formidine penitus alienam.

¶ Ita quum in omni abſolutione pctõris proferatur ſententia diuina, neceſſario requiritur Fides, quæ credat huic ſententiæ ſine qua fruſtranea eſt abſolutio & tota poenitentia. LVTH

¶ Sententia (quæ profertur a Sacerdote) ſi mere diuina fuerit, proculdubio Fidem exigeret eã, quæ nullam haberet vacillationem. At non eſt mera diuina, ſed humana potius diuinæ innixa, id quod Scotus exactiſſime probat in quarto. Quatenus igitur humana fuerit, eatenus licebit de ea ſubdubitare, ne quiſquam in ipſa lateat error, neve quicquam obſtaculi fuerit ex parte noſtra, ſeu quod is (qui nos abſoluit) non ſatis fuerit idoneus ex parte ſua. Et hæc ſubdubitatio (q̃d ſæpe diximus) nec abſolutionem, neq; poenitentiam facit eſſe fruſtraneam. EPISC.

¶ Præſens autẽ Fides ſola ſatis eſt ad iuſtitiã, & pacem cordis, ſicut enim credimus, ſic fiet nobis. Corde autem creditur ad iuſtitiam, Ro. 10. LVTH

¶ Ecce hic totius articuli venenum eſt. Ita Fidem extollere molit̃, vt abſolutionis Sacramẽto nihil relinquat tribuendum. Cæterũ hæc ſententia (ſi quis eam expẽdat) vſqueadeo ſibi male cohæret, vt ſeipſam prorſus interimat. Nã ſi ſic eueniet nobis, quemadmodũ credimus. Credimus autẽ, per Sacerdotem remiſſa nobis eſſe pctã, per Sacerdotem igit̃ & ipſa vere remiſſa ſunt. Quod ſi Sacerdos remiſerit pctã, manifeſtum eſt nõ ſolam Fidem ea remiſiſſe, neque ſolum Fidem iuſtificaſſe pctõrem, ſed Fidem vna cum Sacerdote. Pugnant igitur interſe, quod ſola Fides ad iu- EPIS. Articuli venenũ

ſtitiam & pacem cordis ſufficiat, & quod Sacerdos nihilominus pctã remittat, ex quorũ remiſſione iuſtitiam atq; pacem pctõr acquirat. Adde, quod ſi crediderimus pctã per Sacerdotem eſſe remiſſa, & is nihil remiſit, ſed ſola Fides, vana erit ipſa Fides quæ ſic credit, nempe quod omnino falſum eſt. At certe miniſquã mirandũ eſſet, ſi vana Fides iuſtificare quempiam poſſet. Quum ergo dicat articulus, quod pctã non ſunt vlli remiſſa, niſi (remittẽte Sacerdote) credat ea ſibi remitti, & q pctm̃ maneret, niſi remiſſum crederet, & iam adijciat Lutherus ſolam Fidem ſufficere ad iuſtitiam & pacem cordis.

LVTH ¶ Et ſicut credimus, ſic fiet nobis. Quis nõ videt iſta ſibi p ſſime cohærere? Nec fingere potuiſſem nedum credere, draconem infernalem tãtæ impudentiæ eſſe in Eccleſia Dei, vt hæc auderet ſonare.

EPIS. ¶ Iam ſolito more conuitia nectit, quæ nimirum, & iuſtiſſime quidẽ in illum ſunt retorquenda. Nam haud ſcio, quæ maior eſſe poſſet impudentia, quam vt quis errores tam apertiſſimos conuicijs vſqueadeo impudentiſſimis, defendere non vereatur. Cæterum vt huic articulo iam finem imponamus. Abſolutus per Sacerdotem, Fidem habere tenetur Chriſto, uerbiſq; eius indubitatam, verum non ſemper explicitam, ſed ſuffi cit implicita, quæ tamen debet vſqueadeo firma eſſe, vt ambigere de eis an vera ſint, nullo pacto liceat. Licet tamẽ eatenus de ſeipſo dubitare, nũ vere fuerit abſolutus, quatenus aduertit, vel occultum aliquẽ obicem in ſeipſo latere poſſe, vel in Sacerdote, cui confitetur, errorem tantum quó iure queat abſolutionis effectus impediri. Nam

etſi

etſi certo crediderit quis, omnem Sacerdotem rite verba Chriſti proferentem, abſoluere peccatorem, quem vere poenitet erratus ſui ſubdubitare tamen poteſt, & de illo cui confitetur, num is eiuſmodi fuerit, & de ſeipſo, num quicquam obicis in ſe deliteſcat.

ARTICVLVS VNDECIMVS.

NVllo modo confidas te abſolui propter tuam contritionem, ſed propter uerbum Chriſti: Quodcunq; ſolueris. Hic, inquã, confide, ſi Sacerdotis obtinueris abſolutionem, & crede fortiter te abſolutum, & abſolutus vere eris, quicquid ſit de contritione. LVTH

¶ Nihil in ſe mali continet is articulus, iuxta verborũ frontem, neq; in eo quicquam eſt quod noſtri nõ afferant. Quũ nemo de ſua contritione certus eſſe poteſt, quod ea ſit omnino ſufficiens, neq; noſtri contritionẽ exigunt a confeſſuro, ſed attritionem ſolam. Tantum uolunt, vt nullũ obſtaculũ ponatur ex illius parte, qui ſit abſoluendus. Iubentq;, vt quanq; dolor noſter haudquaq̃ ſuffecerit, ſperemus tñ ob eam poteſtatem, quã Sacerdoti Chriſtus donauit, nos eſſe ſolutos. Veruntamen, quia ſub ijs verbis Lutherus ſiniſtrũ quendam operit intellectum (quem & inferius prodit) merito cum cæteris damnatur. EPISC.

¶ Vide quæſo, vt hic nos Bulla doceat ſup arenam ædificare, & abiecta Fide, ſuper contritionem opus hominis plus quam ſuper verbũ Dei confidere. LVTH

¶ His nimirũ vbis ſeipſum prodit. Nihil omino vult operibus tribui, ſed totũ Fidei, id quod nos (quantũ opinamur) abunde cõfutauimus ar- EPISC.

deulo.1.! Sed & de Bulla ſummi Pontificis plane
mentitur. Nuſquam enim iubet ea Bulla, vt ab-
iecta Fide plus cōtritioni ſuæ quis confidat, quā
verbo Chriſti. Fidem nō improbat, quanquā bo
nis operibus cenſeat etiam deferendū. Rari ſūt q
iam bonis inſudant operibus, at eſſent multo ra-
riores, ſi perſuaſum eſſet cunctis, Fidem ſolā ſuffi
cere, atq; ita cuiq; futurū, quemadmodū credit.

LVTH. ¶ Fluit autem hic articul9 ex præcedente.

EPISC. ¶ Facile credo. Nā dignus eſt qui ſcateat ex il
lo fonte, riuulus hauddubie corruptus ex fonte vi
tiato.

LVTH. ¶ Quia verbum Chriſti, Quodcunque ſolue
ris, Fidem exigit poenitentis, vt ſatis claret, quū
ſit verbum promiſſionis, ideo ſine Fide impleri
non poteſt.

EPISC. ¶ Nemo negat Fidē exigi poenitētis, Fidem
(inquam) in Chriſtum, quia (quicquid Chriſtus
aut Eccleſia docuerit) credatur oportet, ſaltē im-
plicite. Sed aliud eſt hanc Fidē exigi, & aliud hāc
ſolam ſufficere. Neq; certe conſequitur: Sine Fide
pœnitentis non impletur in eo promiſſionis hoc
verbum. Ergo ſola Fides ſufficit poenitenti.

Aliud eſt Fidē exigi, aliud Fidē ſolā ſufficere.

LVTH. ¶ Et ſatis dictum eſt articulo primo quod ſola
Fides iuſtificet & tollat pctā.

EPISC. ¶ Et itē abunde ſatis, quantum opinor a no-
bis illic eſſe dictum, vt tuus error conuellatur, q
toties aſſeueras, q ſola Fides iuſtificet, & tollat
pctā, Sed & iam pluſculum adijciemus. Si ſola Fi
des iuſtificat & tollit pctā, cur debeat abſolutus
credere, q Sacerdos remiſerit ei pctā? Num forte
remiſſa redeunt, vt poſtquā ſemel per Fidē abla-
ta ſint, denuo reuertantur, q per Sacerdotē poſſēt
iterato deleri? Adde quod ſi Fides integra cau-

ſa fueri

ſa fuerit remittendi pctā, quid opus eſſet hæc Sacramēta condidiſſe? quum cauſam integrā & per ſe ſufficientem, non poteſt effectus non eueſtigio concomitari. Vbertim enim ex Fide iuſtitiam & pacem conſequemur, vt iam non erit vllum Sacramentum neceſſarium, ſi Fides ſola iuſtificet & tollat pctā.

LVTH.

¶ Sicut Actorum decimoquinto dicit Petrus Fide purificans corda eorum.

EPIS.

¶ Hoc nimirum de formata Fide non poteſt non intelligi, quum Paulus affirmet, nec eam Fidem quo montes loco dimoueantur aliquid eſſe ſine charitate. Cæterum nec Paulus hic dixit ſolam Fidem purificaſſe corda. Nemo negat Fidē efficere plurimum, at quod ſola Fides iuſtificat et purificat, nunquam comprobabis.

LVTH

¶ Et Hieremiæ quinto. Domine, oculi tui reſpiciunt Fidem.

EPIS.

¶ Non hoc de Fide qua Deo creditur, ſed de Fide, qua fiat ꝙ dicit, intelligi debet. Nā proxime ante hoc verbū dixit Propheta. Quod ſi etiā (viuit Dominus) dixerint, & hoc falſo iurabunt. Et continenter ſubdit: Domine oculi tui reſpiciūt Fidem, vt ſit ſenſus: Nō qd iurauerit domine, ſed ꝗtū iuramēto reſpōdeat eorū factū hoc reſpicis. Nihil igitur teſtimonium ad rem pertinet.

LVTH.

¶ Iam Pſalmo 24. docet nō propter vllū opꝰ noſtrū, nedum propter contritionē remitti pctā, dicens. Propter nomen tuum Domine propitiaberis pctō meo, multum eſt enim.

EPIS.

¶ Sed lege qd in eodem Pſalmo ſubiūgat inferius. Vide humilitatē meā & laborē meū, & dimitte vniuerſa delicta mea. Quū hoc dicit, ſperauit certe contritionis humilitatem & laborem

iuuatu-

ſuuatura nonnihil ad pctõrum condonationem.

LVTH ❡Et Romanorum quinto: Iuſtificati ergo gratis per Fidem, pacem habemus. Ecce gratis & ſo ſa Fide iuſtificamur, & pacem, id eſt, remiſsionē pctõrum habemus.

EPISC. ❡Sed quam, te quæſo, Paulus hic Fidē intelligit? formatam, an informem? Si formatam, non ergo ſola Fides iuſtificat, quum ea nunquam ſit abſq; charitate. Informis vero per te, nec pacem præſtat, nec remiſſionem pctõrum. Cæterum falſum eſt quod adiungis: Ecce gratis & ſola Fide iuſtificamur. Nõ em̃ hic dixit Paulus, ſola Fide.

LVTH ❡Quare adhuc dico: Caue, caue frater Chriſtiane, ne vnquã ſuper tua contritione confidas, non huic, ſed Fidei tuæ promiſit Deus remiſſionem pctõrum.

EPIS. Virtꝰ cõtritionis. ❡Nihil minus q̃ iſtud inferri poteſt ex illis ſcripturis quas iam citaueras. Quod opinor nemo non perſpicit, qui non plane cæcus fuerit. Sed eſto non debeat quiſquam contritioni ſuę credere. Non propterea confeſſurus negliget, aut aſpernabitur contritionem. An non legis? Sacrificium Deo Spiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus non deſpicies. Non poteſt certe non eſſe Deo grata contritio pctõris. Quæ res ꝑ Achab exploratiſſima fuit. Quum enim Deus acerbiſſime fuiſſet comminatus, propter ipſius tamen contritionem, quæ ſane multũ amara fuerat, Deus optimus & clementiſsimus confeſtim ſuam mutauit ſententiam.

Pſal. 50. 3. Re. 21.

LVTH ❡Duo enim ſunt verba Dei, alterum eſt præceptum, alterum promiſſio, præceptum opera, promiſſio Fidem exigit.

EPISC. ❡Cũcta, quę dicis Luthere, nulli ferme ſoliditati

ſati conniruntur. Neq; enim ſic iſta ſeparant, vt pręceptum ſpectet opera ſola, promiſſio ſolā Fidem exigat. Nam & de Fide præceptum eſſe cōſtat, Marc. 1. quum dicat Chriſtus: Poenitemini, & credite Euangelio. Ecce hic præcipitur Fides. Sed & pro operibus plerunque factam eſſe promiſſionem, nemo eſt qui ignorat. Nam vt cætera taceam quæ in veteri teſtamento ſcripta ſunt, conſtat in Euangelio pro eleemoſynæ operibus, promiſiſſe Chriſtum non ſolum conſcientiæ emundationem, verumetiam retributionem futuram, pro oratione quoq;, ſecuram impetrationem, pro dimiſſione iniuriarū, pctōrum remiſſionem, ac demum pro relictis huius ſeculi rebus, centuplam in hoc ſeculo remunerationem, & in futuro vitam æternam.

¶ Nec eſt cogitabile, quomodo promiſſio impleri ſine Fide per opus quodcunq; poſſit. LVTH.

¶ Sit hoc cogitabile nec ne, nihil opus erit iā differere. Perſpicuū tamē cuiq; eſſe poteſt, ꝙ vbi promiſſio facta fuerit pro opere aliquo patrādo, non minus ad eam promiſſionem implendā exigitur opus quam Fides promiſſionis, id quod ſatis eſt ad articuli p̄ſentis interemptionem. Si quis emundationem pollicitam ob opus eleemoſynæ velit conſequi, non ſola Fides in promiſſionem ſufficit, ſed neceſſum eſt præter Fidem, etiā opus adijciat. Et in alijs haud diſſimiliter. Sic & ad gratiam abſolutiōis conſequendam, neutiquam ſatis eſt ſola Fides, ſed opus inſuper & tuum & ſacerdotis exigitur, tuum quidem, ut doleas & humilies te ſacerdoti. Sacerdotis vero, vt probet & rite Sacramentum ipſum adminiſtret. Sed & de hoc articulo iam ſatis.

EPISC. nō minꝰ ad promiſſionē ꝑimplendam exigit opus, ꝙ̄ Fides promiſſionis.

Veriſſi-

Veriſsime abſolutus eſt, quiſquis ſe vere abſolutum credit.

LVTH. SI per impoſsibile cõfeſſus non eſſet cõtritus, aut Sacerdos non ſerio, ſed ioco abſoluerit, ſi tamẽ credat ſeſe abſolutum, ueriſsime eſt abſolutus.

EPISC. ¶Opinabar me quum hunc articulũ legerim ſatis eundem intellexiſſe. At alium longe ſenſum habet introrſum, quam prima ſtatim fronte præ ſe ferat. Cui(quęſo) difficile videt, vt ſe credat abſolutum a ſacerdote, dũ is ei ſacramentũ abſolutionis impendat. At nemo ſic credit (authore Luthero) niſi fidem habeat gratia informatam. Hoc Lutherus mox in huius articuli declaratione palam teſtatur. Ex quo perpende lector, in quas anguſtias cõiecerit ſeſe. Tãtum operibus detrahere ſtuduit, quo fidẽ extolleret, vt iam ipſius ſentẽtia rariſſimus ſit, qui beneficiũ abſolutionis cõſequatur. Neqꝫ enim ãte quis abſoluit, opinione Lutheri, niſi per gratiã ſenſerit ſe cõcuſſum. Nã fides (vt ait) non eſt ſine gratia, nec gratia venit in animã, abſqꝫ magna animi cõcuſſione & ipſã animi cõcuſſionem contritionẽ vocat. Nemo igitur vere abſoluitur, niſi qui fidem habuerit cũ gratia cõcutiente & conterente animã. Non enim ſatis eſt (authore Luthero) utcũqꝫ credere, ſed oportet ad hunc modũ credere, hoc eſt, cũ tali & tanta fide, quæ contritionẽ & gratiã in anima producat, alioqui nõ eſt abſolutus. Quod ſi tali tantaqꝫ fide ſe quis credat abſolutũ, tum Lutherus ei pollicetur, ꝙ eſt ueriſſime abſolutus, alioqui negat abſolutũ eſſe. Iã tandẽ intellexiſtis Lutherum. Sed probationem eius audiamus.

Quis Luthe. abſolutus ſit.

LVTH ¶Et hic fluit ex præcedentibus.

Quid

❡ Quid mirum, ſi tot præ.edentes errores unū hunc, & ſane peſtilentiſſimum pepererint. EPIS.

❡ Nam Fides, vt dixi, exigitur in promiſsionis diuinæ v̄bo, quod q̄cūq; modo audiat̄, ſi Fide ſuſcipit̄, iuſtificat. LVTH.

❡ Accepi nimirum ex ſuperioribus, te dixiſſe Fidem exigi diuinæ promiſsionis verbo. At qualem inferius explicas nunquam hactenus abs te, ceu prorſus neceſſariam aſſertā audiui. Sed eiuſmodi Fidem, quiſquis habuerit, iam iuſtificatus eſt, iam ei cuncta remiſſa ſunt pc̄tā, vt nihil ei opus fuerit diuinæ promiſsionis hoc verbum audire. Nam qui Fidem illā habet, gratiam habet, qua liber eſt ab omni pc̄tōrum reatu. Ad hunc itaq; modum nullius eſt apud te momenti, ſi qs informem Fidem & promiſsionis hoc verbum, ſeu ſeorſum, ſiue coniunctim acceperit. Niſi enim fuerit animus præter hæc gratia concuſſus, nihil omnino, iuxta tuam ſententiam fit per informem Fidem, & hoc promiſsionis verbum, atq; ita nimirū impijſsime fallis auditores tuos, quū aliud dicis, aliud intelligis, aliud corde verſaris, aliud profers ore. Audit te quiſpiā ex plebe, tā cōſtanti animo aſſeuerantem, ꝙ ſi credat ſe abſolutum, iā eſt veriſsime abſolutus, habet Fidē verbis tuis, & bene ſperat de ſalute ſua. Sed eundem, tacitus in corde negas abſolutum, niſi Fide tanta præditus fuerit, quæ gratiam habeat concutientem, & conterentem animam qua illa caret. Num nō illū plane ludificas, ac v̄bis tuis ei prorſus imponis? Hauddubie. Dic mihi precor. Aut quicquā operatur in animam hoc verbum abſolutionis, aut nihil? Si nihil, fruſtra tempus impartimus ei audiendo, & fruſtra credimus, ſi nullus inde fructus EPISC.

Hic locꝰ Lutherū vndequaque conſtringit.

oriatur nobis.Sin aliquid operetur. Aut hoc eſt, ceu cauſa quædā Fide generalior, aut velut cauſa peculiarior Fide,aut demum,vt partialiter & ex æquo cum Fide cōcurrens.Primum ſtare non poteſt, quando Fides haberi plena poterit, hoc verbo nunquam prius audito,vti quum quis baptizatur, anteaquam audierit quicquam de Sacramento abſolutionis.Quamobrem nō eſt cauſa generalior & prior Fide. Quod ſi ſecūdum cōceſſeris, nempe quod ſit cauſa quædam Fide peculiarior,mox conſequitur,vt non ſola Fides iuſtificat. Nam effectus quiſque, verius peculiari cauſę,quam generali tribuitur. Vt homini magis aſcribitur hominis generatio, quā ſoli. Porro ſi tertium aſſerueris, quod videlicet ex æquo pariter vtrunque concurrat, iam etiam apertum erit,non ſolam Fidem iuſtificare, quum effectū nemo partiali cauſæ,præſertim ſoli, referat acceptum. Quis enim duobus ex æquo pondus aliquod leuantibus, alteri eorum ſoli, totum opus aſcribit? Nemo profecto,qui vel aliquo rationis lumine præditus eſt,ſed partim id vni tribuit, & partim alteri. Quamobrem nec ſoli Fidei totus effectus,hoc eſt,peccatorum remiſſio debet imputari,ſed partim Fidei, partim abſolutionis Sacramento.

LVTH ¶ Et quid nimirum ſi ioco prolatum & creditum iuſtificet,quando Apoſtolus Philip.1. gaudeat & glorietur, ꝙ verbum Dei ꝑ inuidiam & contentionem prædicaē, vtiq; ꝙ credentes ſalui fiant per verbum,etiam ab inuidis & accuſatoribus,non niſi ad opprimendum ipſum annūciatum,adeo tota vis ſita eſt,non in miniſtro verbi, ſed in corde audientis & credentis.

¶ Non

¶ Non opinor ſentire te, ꝙ tãetſi miniſter abſolutionis & miniſter communis verbi, vterque fungatur authoritate Chriſti, qui longe tñ aliter iſte, ꝗ ille ſuũ exequatur officium. Nã huius quidem officiũ eſt, vt doceat plebem, & Chriſti verba tanq̃ ex ore Chriſti recenſeat, dicens: hęc dixit Chrũs. Ad illũ vero ptinet, vt iuxta ſibi donatã a Chriſto autoritatem, in propria tñ perſona pænitentem abſoluat, dicens: Ego abſoluo te in nomine patris, &c. Neq; hæc verba pronuntiat ceu materialiter (vt aiunt) accepta, ſed iuxta ſuppoſitionem perſonalem, vt videlicet in ſua ipſius pſona, non Chriſti proferantur. Non enim abſoluens recenſet verba Chriſti, ſed ſua. Neque enim dicit: Chrũs abſoluit te, ſed ego abſoluo te. Aut ergo verũ dicit Sacerdos abſoluens, aut falſum. Si falſum non meretur ex falſitatis Fide, peccator emolumentum ſequi. Sin verum dixerit, iam verum eſt, ꝙ ipſe pctõrem abſoluit, vt non tota vis in auditoris corde ſita ſit, & nihil prorſus in abſoluente. Ad hęc: Si Sacerdos, ad quem venit peccator fortaſſe non omnino poenitens, ipſa Chriſti verba protulerit duntaxat, & non abſoluerit poenitentem, nempe ſi dixerit: Quorum remiſeritis pctã, remittuntur eis, non autem ſuis verbis abſoluerit poenitentem, ac dixerit: Ego abſoluo te, iam ſi pctõr confeſſus, huic verbo promiſſionis credat, ipſe tua ſententia, recedit abſolutus, ꝙ tamen a vero lõge alienum eſt. Neq; enim Chriſti promiſſio fuit, vt quiſquis ijs verbis eſſet crediturus, is a pctis abſolueretur: ſed cuius pctã Sacerdos remiſerit, ei remitterentur peccata. Ex ijs itaque dilucidum eſſe puto, ꝙ plurimum interſit inter eos, qui Chriſtum per inuidiam & con-

EPIS. Quid diſcriminis eſt inter miniſtrũ abſolutionis & miniſtrũ verbi Dei.

tentionem prædicabant recenſentes non ſua, ſed Chriſti verba, & inter miniſtros abſolutionis, q ſuis verbis ſuper authoritate Chriſti fundatis, pctõres abſoluunt.

LVTH. ¶ Verum noſtri adulatores malunt remiſſionem pctõrum tribuere poteſtati miniſtrorum, ut in ſe confidamus, quam Fidei, qua in Dei verbũ credamus, ideo vt ſe nobis idola faciãt, & a Deo viuo auertant, damnant Fidem verbi Dei, & ſuam ſtatuunt poteſtatem.

EPISC. ¶ Haud ſcio quos vocas adulatores. Verum hoc ſcio, & certus ſum, ꝙ ex grauiſsimis & probatiſsimis authoribus haud paruo numero citare poſſem, qui remittendi pctã Sacerdotibus tribuunt poteſtatem. Nec tamẽ illis animus fuit ex hominibus idola facere, aut a Deo viuo plebem auertere, aut ita demum ſuam ſtatuere poteſtatẽ, vt damnent Fidem verbi Dei. Cæterum illi q̃s adulationis inſimulas, non tam illo vitio (me iudice) laborant, quam ipſi maledicentiæ morbo ſimul & obtrectationis inſanias furore.

Clauus clauo truditur.

LVTH. ¶ Dixi autem per impoſsibile, quia ſatis ſupra dictum, eſt, Fidem ſine contritione eſſe non poſſe, quum gratia non infundatur, niſi cum magna concuſſione animæ.

EPISC. ¶ Ecce iam aperte reſoluit ſeipſum, quemadmodum paulo ante diximus. Sed primũ hic excutiamus, quid ſibi velit quum dicit: Si per impoſſibile. Nam ſi intelligat ꝙ impoſſibile ſit con ceſſum non eſſe contritũ, profecto neq; ſibi, neq; veritati conuenit. Nam fit plerunq; vt multi ſua pctã cõfiteantur, in quibus tñ adhuc occulta manet peccãdi voluntas, quæ non ſinit eos gratiam abſolutionis recipere. Sed & ſecundum Lutherũ

hæc

hæc gratia nō infunditur abſq; magna animi cō cuſſione. Vehemens igitur animi concuſſio, quū nequeat nō ſentiri dum adſit, neque talem pleriq; ex his qui confitentur, vllam ſentiunt, conſequit, vt non ſit impoſſibile confeſſum aliquando contritum non eſſe, imo reuera plurimos oportet fateamur eſſe confeſſos, qui non ſunt contriti. Cęterum fortaſſe de abſoluto voluit dixiſſe, nempe ꝙ impoſsibile ſit aliquem abſolutum eſſe, qui non ſit contritꝰ. Sed iam oportet illum percūctemur, quid per abſolutum intelligi velit, Si velit abſolutum vnumquemq; dici ſuper quem Sacerdos abſolutionis verba protulerit, parum iſtud quadrat dogmati Lutherano multas ob cauſas. Primum, quia poteſt ille carere Fide, & non credere ſeſe abſolutum: deinde, quia non adhuc intra ſe ſenſit ingentem animi concuſſionem, ac proinde neq; gratiam accepit. Quo fit, vt nec pctā ſibi remittantur. Sin illum intelligat, qui vere ſit abſolutus, & cui pctā prorſus condonata ſunt, vide q̄ imponat auditoribus ſuis, & in quantis eos relinquat tenebris, quū ad iſtum modū nemo ſcire poteſt, qn̄ fuerit abſolutus, niſi magnam animi ſui concuſſionem ante ſenſerit. Porro, ꝙ dicit Fidē ſine contritione eſſe non poſſe, nunquam hactenus tam aperte ſe prodidit. Sed quis iam certus eſſe poterit ſe Fidem habere? quū nec de contritione ſua quiſquam ſecurꝰ erit, niſi qui magnam animi concuſſionem ſenſerit in ſeipſo. Sed & pleriq; ſæpenumero magnas animi concuſſiones patiuntur, qn̄ non ſemper infunditur gratia. Hęc te quæſo Lector diligenter expendas, & intelliges, quanta Lutheranos omnes inuoluat hoc dogma caligine. Quod ſi locum iſtum viuaci memoria

Attēde lector.

tenueris, contuleriſq; cum cæteris, vbi de Fide tractabitur, plane perſpicies quantis errorũ tenebris permiſcent omnia.

LVTH ¶ Volui enim Fidei virtutem declarare & cõmendare, quam ſola faciat ad remiſſionem peccatorum & iuſtificationem pacis.

EPISC. ¶ Nihil mirũ eſt, ſi Fides hæc præſtat remiſſionem pctõrum, quum huius Fidei p̃ſentia, mortale quoduis ex animo pctm̃ fuget, neq; ſimul intra cordis vnius ambitum, ſecum ſinat habitare. Quamobrem ſi Fides hæc adſit, certum eſt aufugiſſe pctm̃. Quod ſi contra pctm̃ adſit, nemini dubium ſit, hanc Fidem prorſus auolaſſe. Hanc, inquã, quæ iã explicata eſt, nempe quæ formata ſit gratia & contritione. Non oportet tamen, vt omnis ad pcti mortalis præſentiam aufugerit Fides. Poteſt enim ea, quæ informis eſt, manere nihilominus. At huic (vt iam audiſti lector) Lutherus haud tantum tribuit, ſed illi duntaxat quæ formata eſt: de qua certe nullus ambigit, quin ſibi connexam habeat remiſſionem pctõrum, paciſque iuſtificationem. Cæterum de Fide vtcunq; accepta, putant ex eius auditoribus plerique Lutherum intelligi velle, quoties Fidei tot & tãta (quę ſolet) pollicetur. Id quod etiam pleriſque locis, videtur ipſe teſtari. Nam & in Actis ſuis dicit, Fidẽ nihil aliud eſſe quam illud quod Deus promittit aut dicit, credere. Ecce, ſi non aliud ſit Fides quã credere hoc ipſum q̃d Chriſtus promiſit & docuit, quis ex chriſtianis non habet Fidem? Et cõtra Eckium rurſum affirmat, Fidem eſſe rectã & bonam opinionem de deo, q̃ ſane quibuſdã maximis & grauiſſimis pctõribus adeſſe quis ignorat? Et inferius ſub articulo. 14. Fidẽ aſſeuerat certiſſime

Quæ Fides pctã profliget

Fides Luthero qd ſit.

tiſſime ſentiri poſſe in corde, ſi quis eam habeat. Sed & ſub decimo articulo ſuperius aſſeruit, ita cuiuis futurum, vt credit. Sicut, inquit, credimus, ſic fiet nobis. At iam aſſerit Fidem nõ eſſe ſine cõtritione & gratia. Quis itaq; non cernit quantũ fuci faciat auditorib. ſuis, & q̃ docet meras impoſturas eſſe? quibus & vulgum omnino deludit.

¶ Quod dico, ne quis me putet contritionem ſeu turbationem illam cordis in cogitatione peccatorum ſuſcitatam negare. Volo eam. LVTH

¶ Sed dicas adhuc apertius, quomodo nõ negas eam, & quomodo vis eam. Si vis eã vt rem vtiq; neceſſariam pc̃tori ob gratiam ſuſcipiendam, id ſatis eſt nobis. Neque enim aliud quærimus. Nam eatenus Patrum ſententiæ ſubſcribis, atque confiteris contritionem, quæ remiſſionem peccatorum antecedit non facere pc̃torem hypocritam, aut deterioris notæ, quam ante fuerat, ſed promouere potius eundem ad gratiæ iuſtificationem. Atqui hoc paulo ſuperius negaras. Sin illud haudquaquam placeat, dic quomodo vis eã, aut quomodo non negas eam? Neque enim negare poteſt rem quã quiſque poenitens in ſe deprehendit, nempe contritionem illam, ſeu turbationem cordis ex cognitione pc̃orum (vt ipſe fateris) ſuſcitatam. Hanc ſi neges, cuncti protinꝰ explodent ſententiam tuam. Nam hanc omnes in ſeipſis experiuntur. Neque quiſquam eſt, qui te putet vſqueadeo communi ſenſu carere, vt iſtam negare velis, quanquã ſuſpicentũ plurimi te negaturum eam, ceu iuſtificationi neceſſariam. Conaris igitur illis verbis, hac ſuſpitione purgare te, ne quis videlicet te putet contritionem cordis negare, velut iuſtificationi neceſſariam. Verũ te pu EPIS.

det hoc verbum, neceſſariam adijcere, ne videaris alijs tecum parum conſtare. Hæc ſunt præſtigiæ tuæ Luthere, his technis, dolis, fucis vbique plenus es.

LVTH ¶ Sed dico eam non operari iuſtificationem aut remiſſionem pctõrum. Fides enim in verbũ Dei iuſtificat & purgat.

EPISC. ¶ Aliud eſt Luthere iuſtificationem operari, aliud ad iuſtificationem operari, ac nonnihil ad eam comparandam conferre. Nos plane vt concedimus hanc animi turbationem non operari iuſtificationem, ita negamus illam nihil omino cõferre iuſtificationi. Verbis teſtaris, eam non efficere iuſtificationem, & recte quidẽ teſtaris, neq; nos in hoc tibi reluctamur. Sed an cõducat quicquam ad iuſtificationem, hoc non aperte dicis. Conſcientia tamen tua non refragari videtur, eã nonnihil conducere, quum ais, te negare eam, ſed uelle eam. Animus tibi propenſus fuit, vt neceſſariam eam non negares, niſi pudor inconſtantiæ nõnihil obſtitiſſet tibi. Porro, ꝙ Fidei tribuis iuſtificationem & purgationem, ſi iuſtificationem & purgationem a reatu pctõrum fieri per gratiã intellexeris, & per eam Fidem quæ gratia formatur, quemadmodum iam explicuiſti, nihil repugnamus, cæterum iuſtificationem & purgationem a reliquijs pctõrum non dubitamus per frequentẽ contritionẽ, ac cætera pænitentiæ opera, ſimul cum ipſa Fide fieri pficiq;, quẽadmodũ ex primo articulo ſatis fuit perſpicuum.

Aliud eſt iuſtificationẽ operari, aliud ad iuſtificationem cooperari.

ARTICVLVS XIII.

LVTH IN Sacramẽto pœnitentiæ ac remiſſione culpæ non plus facit Papa, Epiſcopus, quã infimus ſacerdos, imo vbi nõ eſt ſacerdos, æque

tan-

tātum quilibet Chriſtianus, etiam ſi mulier aut puer eſſet.

¶Quantum ad priorem huius articuli partem ſpectat, haud vehemēter Luthero repugnarim. Nam ſi culpa ſenſim deleri poſſet, ita quod nunc vna portio, nūc alia tolli quiret, fortaſſis in ſacerdotibus eatenus maior aut minor poteſtas exiſtimaretur, quo maiorem hic quam ille portionem abolere poſſet. Sed quum aut totum aut nihil ex ea deleatur, nō maior in delenda culpa, ſummo q̄ infimo Sacerdoti poteſtas tribuēda eſt, niſi forte propter culpæ grauitatem, cuius abſolutio maioribus Sacerdotibus, ex Patrum ordinatione iniuria reſeruatur. Cæterum alteram articuli partem tm̄ abeſt vt probem, vt etiam aſſertorem eius hæreticū appellare non dubitem. At huius aſſertionis Luthe. inde ſumit anſam, quod ex proxime ſuperiori collegiſſe ſe putat, totam vim delēdæ culpę non in miniſtro, ſed in Fide credentis ſitā eſſe, & non poteſtati miniſtrorum, ſed Fidei (qua in Dei verbum credimus) remiſſionis effectum eſſe tribuendum. Quamobrem & iam adijcit, q etiā ſi mulier, aut puer hæc verba proferat, pctōr hęc audiēs & credēs protinus abſolutus eſt. Sed hic Lutherum ſciſcitarer, quid ſi ipſe pctōr ſonora voce (ita vt a ſeipſo poſſet audiri) pronunciaret eadem in ſeipſum verba, quibus & Fidem adhiberet, num putaret eundem abſolui? Et quid ſi pſitacus, vt fieri poteſt, doctus eſſet hæc proloqui, & pctōr quiſpiam his auditis crederet, num identidem abſoluerēt? Quod ſi forte lapidi cuipiam, hæc eadem eſſent inſculpta, nunquid pctōr his lectis Fidem habens, ilico foret abſolutus? Si negauerit Lutherus ab ijs abſolutionem impēdi

EPISC.

Non maior in delenda culpa ſūmo q̄ infimo Sacerdoti poteſtas tribuenda eſt.

poſſe, compertum erit etiam præter Fidē Sacerdotis officium eſſe neceſſarium, neq; ſolam Fidē aut v̄ba, ſiue lecta, ſiue alias audita ſufficere. Si uero dixerit, in illis caſibus, pctōrem qui audierit, aut legerit, vere abſolutum eſſe, quid abſurdius dici poteſt, quam vt lapis abſoluat, aut pſitacus, aut ipſe poenitens ſeipſum? Cuius aures iſta ferre poſſunt? Neq; reclamauerim Fidem illam, de qua loquutus eſt, iuſtificare poſſe, nempe per gratiam, qua Fides ipſa potens & efficax redditur ad iuſtificandum. Cæterum vt quis p hoc uerbum iuſtificetur, opus eſt abſolutore quopiā, cui Chriſtus abſoluendi contulerit eam facultatem, quā haud dubie nec lapidi, nec pſitaco, nec demum homini in ſemetipſum tradidit. Neque enim alicubi pollicitus eſt Chriſtus, vt quiſque credens ijs verbis, vtcunq; lectis, aut auditis abſolueretur, ſed apoſtolis hanc poteſtatem dedit vt quos ipſi ſoluerent, abſoluerentur, & quibus, ipſi pctā remitterent, remitterentur eiſdem. Sed nec Sacerdos abſoluens, verbi recitator eſt ſolū, verumetiam eiuſdem exequutor eſt verbi adeo, vt niſi ipſe iuxta verbum ſententiam ferat, nihil fit. Neq; enim Sacerdoti ſatisfuerit recenſere, quę Chriſtus dixit, nempe: Quorum remiſeritis pctā, remittuntur eis, ſed oportet, autoritate (quam ei donauit Chriſtus) fungatur, & in ſua dicat perſona: Ego abſoluo te, alioqui fruſtra dixiſſet Apoſtolis Chriſtus: Quorum remiſeritis pctā, remittunt eis, niſi vere potuiſſent ipſi remittere pctā. Quod ſi uere Sacerdos remittat, quid in re maniſeſtiſſima moramur? Iam enim conſtat, non ſolā Fidem pctōribus peccata remittere, niſi Chriſtum,

Fides p gratiam reddit efficax ad iuſtificādum.

ſtum, fruſtraneam, & fictam Apoſtolis ſuis poteſtatem donaſſe quis dixerit, atq; ita mendacem eum & hypocritam (quod nimis q̃ execrandum eſt) effecerit. Sed veniamus ad probationes.

¶ Cum ex prædictis pateat, quod nõ poteſtas miniſtri, ſed Fides pœnitentis remiſſionem peccatorum operetur. Velim doceri ab iſtis Bullenſibus, quomodo plus Papa faciat q̃ quilibet Sacerdos, cum Fidem ipſe æque nõ præſtare poſſit ac quilibet Sacerdos, nec alio verbo abſoluat, q̃ illo. Quodcũq; ſolueris &c. quo omnis ſacerdos abſoluit. Si ergo idem verbum, eadem Fides vtrobiq;, quæ eſt differentia illorum? LVTH

¶ Nunquam illud tibi cõceſſerim, quod nihil operetur poteſtas miniſtri, ſed ſola Fides, neque iſtud ex ſuperioribus (quæ quantũ opinor, abunde confutata ſunt) colligere potes. Sed neq; ſententiam hanc firmabis vnquam, niſi velis Chriſtum (vt iam diximus) mendacem & hypocritam efficere. Soluit haud dubie Sacerdos, & pctã remittit, ſi vera dixit Chriſtus, vt & cuncta (q̃ dixit) erant hauddubie veriſſima. Quod ſi remittat & ſoluat Sacerdos, quis non perſpicit miniſtri poteſtatem, aliquid operari, & non ſolum Fidem totum perficere negotium? Quod Chriſt9, quod Eccleſia docet, nullis fucis oblinit, ſed tuũ certe dogma tam fucos, q̃ labyrinthos habet intricatiſſimos. Quod ingenium explicare poteſt iuxta ſententiam tuam, quando quis Fidem illã de qua ipſe loqueris, pctõr aſſequitur. Si prolatis uerbis abſoluendi, iam quid dicis aliud q̃ quod Eccleſia prędicat. Docet eñ Eccleſia, quod peccator qui cum dolore aliquo, & Fide licet informi, venerit ad Sacerdotẽ, mox prolatis abſoluendi ver- EPISC.

Soluit hauddubie ſacerdos & pctã remittit.

Eccleſia docet.

di verbis, ille gratiam aſſequitur, per quã omnia quæ prius erant informia, iam in peccatore formata ſunt. Conſentit & Chriſtus qui per ſacerdotem aſſerit, abſolui remittiq́ʒ pctã, id ꝙ abſq́ʒ gratiæ preſentia fieri non poteſt. Ob eam em̃ cauſam nimirum vt pctõr reconciliationis gratiam acciperet, ſacerdotibus hãc authoritatẽ donauit Chriſtus. Quod ſi iam dictis abſoluendi verbis neges conferri gratiam, & Fidem formari, Chriſto mẽdaium impingis, & abſolutionis hoc tã neceſſario Sacramento, nimis quam impie fruſtraris, & fraudas Eccleſiam. Hoc cõuelle, ſi potes, ꝙ Chriſtus remittendi, ſoluendiq́ʒ poteſtatẽ ſuis apoſtolis contuliſſet, quodque illi neminem abſoluiſſẽt, & tum herbam porrigemus tibi. Nam ſat ſcio, nemo ſanus negabit, eum, qui abſoluit, & pctã remittit, nonnihil agere. Cæterum quantum ad cõdonandam culpam attinet, ãte diximus, Chriſtũ ſacerdotes cunctos feciſſe pares, verum in relaxãdis poenis, non ita quemadmodum in ſequentibus articulis dicturi ſumus apertius.

Sacerdotes omnes ſũt pares ĩ cõdonãda culpa.

LVTH ¶ At caſus reſeruati hic Papæ plus tribuunt? At illi hominum ſtatutis inuenti, non euangelico mandato poſiti ſunt.

EPISC. ¶ Satis ante firmatum opinõr, pleraq́ʒ Chriſtianis eſſe credenda, quæ non ſunt in euangelio tradita. Quibus annumerandum & iſtud eſt, q̃d nõ humano ſolum ingenio, ſed ſancti ſpiritus inſtinctu, poenitẽtiarij canones inſtituti ſunt, & horrendorum criminum factæ ſunt reſeruationes. Quam rem pluribus teſtimonijs articulo quinto ſtabiliuimus, vt nunc nihil neceſſe fuerit eadẽ repetere

LVT. ¶ Nec ad remiſſionem culpæ, ſed ad remiſſionẽ poe-

nem poenæ tantum valent, vt patet.

¶ Quanquam ijs canonibus nihil de pœna culpaue tollatur, tollitur nihilominus per eũ aut eos quib. id officij, ſpiritus ille ſanctus in his canonibus commendauit. Nam eius inſtinctu canones illos fuiſſe conditos, non eſt dubium.

LVTH

¶ Poenitens enim ac credens iuſtus eſt, licet nondum ſatisfecerit reſeruatori caſuũ, hoc eſt tyranno violento conſcientiarũ, qui reſeruandi nullum ius vnquam habuit.

EPIS C.

¶ Quum tibi placet Luthere, iuſti ſumus, & nulla nobis opus erit vlteriori iuſtificatione. Contra vero, quum tibi non placet, tum ſumus iniuſti, ſupereſtq; ſemper aliquid in nobis, quod adhuc iuſtificetur vt ſic vel tota vita noſtra, non iuſtitia, ſed iuſtificatio potius dicenda ſit. At eſto ſane, poenitens & credens, iuſtus habeatur, num propterea non eſt a reliquijs, tam originalis quã actualis pcti (quoad vixerit) iuſtificandus? Inter quas reliquias hauddubie, poena pro peccatis debita (q̃ nondum luitur) iure connumeratur. Quãquam enim gratiam acceperit (qua iuſtificatur animus) manet adhuc nonnullius poene debitor, quam omnino luiturus eſt, vel in hac vel in futura vita, priuſquam in cælum ei patuerit aditus. Cæterum nec tibi conceſſerim, quemlibet peccatorem a ſacerdote quouis abſolutum iri, ne forte ſic in labyrinthum aliquem inextricabilem incideremus, nẽpe; quod q iure ligatus eſſet ab vno, ſtatim ab alio iure ſolueretur.

Nõ quilibet peccator a q̃uis ſacerdote abſoluitr.

LVTH

¶ Reſpondeant autem, an Papa aliud Sacramentum poenitentiæ habeat quam tota eccleſia? Si idem eſt vbique Sacramentum, & idem ab omnibus ſuſcipitur & datur, quid præ cæteris ãplius

facit in

facit in eo Papa? An forte & aliud baptiſma, & aliam miſſam habet q̃ omnes alij Chriſtiani? Si ergo vna fides, vnum baptiſma, vnus panis, vnus calix, vnus dominus in tota eccleſia, cur non vna poenitentia, vna remiſſio peccatorum? An hoc ſolum ſacramentũ diuerſũ & mõſtroſa diuerſitate, aliud & aliud pro locorum & perſonarum diuerſitate habetur? Valeant impię iſtę draconis antiqui voces.

EPISC. ¶Iam ouationẽ facis, perinde ac ſi viceris, quũ tamen his verbis egeris prorſus nihil. Nos enim idem vbiq; ſacramentũ pænitentiæ unctis adeſſe ſacerdotibus confitemur. Neq; verius per eius virtutẽ, a peccati culpa, ſummum q̃; infimum ſacerdotem quemquã abſoluere peccatorẽ, quanq̃ latius (vt par eſt) ſummi pontificis, q̃ cęterorũ extendat poteſtas. Nã eius iuriſdictione nullus eximitur, cũ Petro Chriſtus generatim totius ouilis, & omnium ouium ſuarum cõmiſerit curam. Poteſtas autẽ infimi ſacerdotis non tã late patet, ſed in ſibi ſubditos duntaxat eã exercere licebit. Cæterum apud tuam perfidiam, omnes ex æquo ſacerdotes ſumus, quicunq; Chriſtiano cẽſemur nomine, quanquã ipſo officio nemini liceat vti: niſi per cõſenſum communitatis. Quia quod eſt õnium cõmuniter (ſic enim ratiocinaris) nullus ſingulariter poteſt ſibi vſurpare, niſi vocetur. Poteſtas igit hęc (ſi tibi credimus) primũ in ipſam cõmunitatẽ a deo deriuata fuit, deinde ab ipſa communitate in eũ qui ſacerdotio fungeretur. At hoc ex ſacris literis falſiſſimũ eſſe conſtabit. Nã Paulus ipſe Galatis ſcribens teſtatur, ſe nec ab hominibus, neq; per hominem, ſed per Ieſũ Chriſtum, & Deum patrem apoſtolum fuiſſe cõſtitutũ, neque

Sũmi põtificis poteſtas latius q̃ cęterorũ extẽditur

Galat. 1.

que plebis vllius aſſenſum expectauit. Deinde multos alios ordinauit pontifices, inter quos Titus & Timotheus erant, qui neque plebis conſenſu Sacerdotes effecti ſunt, ſed vt ipſe teſtatur, ſuarum manuū impoſitione. Sic enim primæ ad Timotheum quarto ſcribit: Noli negligere gratiam quæ in te eſt, quæ data eſt tibi per prophetiā cum impoſitione manuum presbyteri. Quē locū doctiſſimus Eraſmus vertit authoritate Sacerdotij, vt plane quis intelligat nō plebis authoritate Timotheū factum Epiſcopū, ſed Pauli. Similiter & idem Paulus ad eundem Timotheum, denuo ſcribens, eundem admonet, vt gratiam reſuſcitet, quam & accepit per impoſitionem manuū ſuarum. Vt reſuſcites, inquit, gratiam quæ eſt in te per impoſitionem manuum mearum. Rurſum ad Titum ſcribens, recenſet ei ſe contuliſſe poteſtatem conſtituendi presbyteros: Huius, inquit, rei gratia reliqui te Cretæ, vt ea quæ deſunt corrigas, & conſtituas per ciuitates presbyteros, ſicut & ego diſpoſui tibi. Quis iam ex his nō perſpicit Pauli Sacerdotium a Chriſto fuiſſe collatum, non a plebe. Deinde per Paulum, Tito & Timotheo fuiſſe donatum, non a plebe, ſed per impoſitiōem manuum ipſius Pauli. Tertio quoque illos eandem poteſtatem in alios fuiſſe tranſfuſam. Falſiſſimū igitur eſt, quod ipſe doces omnes ex æquo Sacerdotes eſſe, qui Chriſtiani fuerint, & quod hæc poteſtas communitatis cōſenſu tribuatur quibuslibet. Tales erant Ethnicorū & Pharaonis Sacerdotes, de qbus Origines multa dicis. Sed Chriſti Sacerdotium nō ex plebis aſſenſu pendet, ſed diuinitus confertur. Chriſtus enim duode-

2. Tim. 1.

Tit. 1.
Presbyteri a Tito epiſcopo nō a plebe conſtituti.

duodecim elegit, quemadmodum ipſe teſtatur in quiens: Nonne ego duodecim vos elegi? Quibus non ſolum cõſecrandi corporis & ſanguinis ſui, verumetiam pctã ſoluendi fecit poteſtatem. Hos & Chriſtus miſit functuros per orbem Sacerdotio, q̃ donatus & ipſe fuerat a patre. Sic eñ poſt reſurrectionem ſuam ipſe loquens Apoſtolis teſtatur: Sicut (inquit) miſit me pater & ego mitto vos. Neq; licet cuiuis hanc arripere poteſtatem, niſi prius in id officiũ legitime fuerit accitus. Quũ dicat Paulus: Nec quiſpiam ſumat ſibi honorẽ, ſed qui vocatẽ a Deo quemadmodum Aaron. Quid dicis Luthere? Num Aaron a plebe Sacerdos inſtitutus aut vocatus fuit? Quod ſi Sacerdotium Aaron haudquaquam ex plebe deriuatum fuit, multo minus hoc auguſtum Chriſti Sacerdotium, quod erat ſecundum ordinem Melchiſedech, a plebis aſſenſu poteſtatem vllam accipit. Vbi legis in toto veteri inſtrumento, quod a plebe conſecrati fuiſſent Sacerdotes? Quod ſi in vmbra ſemper a laicis fuerant illi Sacerdotes diſcriminati, num in ipſa re & veritate, quũ iam multo verius fuerit Sacerdotium, multo magis a laicis diſcriminabuntur? At, inquies, omnibus dictum eſſe Chriſtianis: Vos eſtis genus electum, regale Sacerdotium, gens ſancta. Num iſtud ſufficere putas, vt probes cunctos eſſe Sacerdotes? Sic enim & ego Iudæos omnes oſtendam Sacerdotes fuiſſe. Nam Exodi 19. Deus eos vocat peculium de cunctis populis, regium Sacerdotale, & gentem ſanctam. Si, inquit, audieritis vocẽ meam, & cuſtodieritis pactum meũ, eritis mihi in peculium de cunctis populis & in regnum Sacerdotale, & gens ſancta. Et tñ apertiſſimum eſt

Ioan. 6.

Hebr. 5.

Sacerdotiũ Aarõ nõ ex plebe deriuatum.

Regale Sacerdotium.

non

non om̄es eos fuiſſe Sacerdotes. Sed neq; regibus ipſis, qui tamen vt ſacerdotes vncti fuerant, haud licuit munus obire ſacerdotum. An non Paulus ex inſtituto dirimit a plebe ſacerdotium, cũ dicit? 1. Cor. 3. Dei adiutores ſumus, Dei agricultura eſtis, Dei ædificatio eſtis, ſacerdotes vocãs adiutores, & miniſtros Dei, plebem vero ceu terram quæ colitur aut lignea materies, quæ conſtruitur. Iam te non pudet Luthere, qui de ſcripturis tantopere gloriari ſolebas, tot ſcripturarum, & tam aperta contẽnere teſtimonia? Quod ſi quis ijs adiungere velit ſuffragia patrum, Conciliorum canones, traditiones apoſtolorum, & eccleſiæ perpetuam conſuetudinem, ac cætera demum quibus ab initio diximus firmari poſſe, quicquid a Chriſtianis credendum ſit, nihil hæſito, quin perſpicuum euadet cũctis, neminem potius quam teipſum antiqui draconis (de quo loqueris) impias voces & peſtiferos halitus euomuiſſe. Et illa profecto non grauarer hic citare, ni vererer nimio prolixitatis tædio, cruciari lectorem. Cæterum ſi forte quis deſiderabit aut horum in hac re ſubſcriptiones, quorundã e veſtigeo ſubiecimus. Gregorius Nazianzenus imprimis occurrit, grauis author, qui ſic in Apologetico ſcribit. Sicut in corpore noſtro alia ſũt membra, quæ regunt corpus, atq; omnibus eius motibus præſident, alia ſunt quæ reguntur & obſequium rectoribus præbent, ita & in eccleſia ſtatuit Deus, æquitatis eam legem diſpenſans, et per diuinam prouidentiam ſuam, quæ vniuerſa componit, meritorum temperans priuilegia. Alios cõſtituit regi & gubernari, quibus hoc vtilius eſt, vt verbo & opere rectorum ad id quod expedit imbuãtur, alios paſtores dedit & doctores ad per

Pulchra cõparatio corporis noſtri ad eccleſiam.

fectionem eccleſiæ. Hæc Nazian. Ecce palã affirmat Deum ſtatuiſſe, quoſdam in eccleſia qui regant, quoſdam qui regantur, & mox ſubiungit, quales eſſe debeant, qui regunt, & quod eorũ ſit officiũ. Hi, inquit, præ cæteris virtute animi prædici familiarius Deo aſſiſtunt, & id officij in eccleſia gerunt, quod vel anima in corpore, vel mens & ratio operatur in anima, vt vtraꝗ pariter cõpaginata, & ſibi inuicem mixta, in q̃ quid deeſt, & in quo abundat, vel vt in membrorum diuerſitate conſonantia facta per ſpiritum, perfectũ & integrum atꝗ aptum ad omnia corpus exiſtat, et dignum quod Chriſtum habeat caput. Hucuſꝗ Gregorius ille: Similiter & Chryſoſtomus libro tertio dialogorum, capite quarto ſubdit in hunc modum. Sacerdotij autem (de quo loquimur) aſpice dignitatem. Agitur quidem in terra, ſed officium eius coeleſtibus negotijs continetur. Et quidem conſequenter: Non enim homo, non angelus, non archangelus, non alia aliqua creatura, nõ virtus, ſed ipſe ſpiritus ſanctus hoc munus inſtituit, atꝗ adhuc manentes in carne, miniſterio prȩſtitit angelorum fungi. Hæc Chryſoſtomus.

Spiritus ſactus ſacerdotij munuſ inſtituit.

Cyprianus in libro de vnctione chariſmatis. Nõ hæc medendis corporibus eſt vnctio inſtituta, q̃a ſanctificatis elementis, iã non propria natura præbet effectum, ſed virtus diuina potentius operaẽ, ſed adeſt veritas ſigno, & ſpiritus Sacramento, ut & ipſis rerum efficientis gratiæ dignitas pateat, & interiori homini, quanta ex his detur authoritas, Deiformi conuerſatione, & coeleſtibus moribus innoteſcat, hoc oleo antiquitus ſacerdotes ſacrabanẽ & reges, & ipſi altarium lapides delibuti, ſpiritualem intelligi volebant ſacris myſterijs ineſſe

De ſacra vnctione pulcherrima.

iacſſe pinguedinem. Et ſicut oleum fluidis & humidis quibuslibet ſuperfertur, ita excellentia ſacerdotalis & regiæ dignitatis ſecundum formam Dei, & Chriſti ſub ſe omnia continens, regimen & munimen, tā actiuæ quam contemplatiuæ vitæ obtinet, & ex hoc humore conſtat deſcendere omnes, gratiarum diuiſiones, quas Spiritus ſanctus, prout vult, ſingulis diſtribuit & largitur. Hęc Cyprianus. Sed & is, quē & Cyprianꝰ imitatur, nēpe Tertullianus apud hæreticos abominatur ordinationes fieri tā incertas. Ordinationes inquit, eorum temerariæ, leues, inconſtantes. Nunc neophytos cōlocant, nūc ſeculo obſtrictos nunc apoſtatas noſtros vt gloria eos obligēt, qa veritate non poſſunt. Nuſquam facilius proficiē quā in caſtris rebellium, vbi ipſum eſſe illic promereri eſt. Itaq; alius hodie epiſcopus, cras alius, hodie diaconus, qui cras lector, hodie preſbyter, qui cras laicus. Nam & apud eos, laicis ſacerdotalia munera iniungunt. Hæc in libro de præſcriptionibus hæreticorum Tertullianus.

Hęreticorū ordinationes temerariæ, leues icōſtātes.

¶ Quod autem abſente ſacerdote, etiam puer aut mulier & quilibet chriſtianus abſoluere poteſt, Mat. 18. clare patet, vbi Chriſtus ōnibꝰ chriſtianis dicit, Quodcunq; ſolueritis ſuper terrā, ſolutum erit in cœlis. Hanc inuictam authoritatem non mihi ſubuertent.

LVTH.

¶ Si tuæ credimus interpretationi, nihil Petro dictū eſt, aut cuiuis apoſtolorum, q̄ non conueniat omni Chriſtiano. Aequas igiť Petro cæteros apoſtolos, apoſtolis ſacerdotes, ſacerdotibus quēlibet ex plebe, vt tibi nullum poteſtatis diſcrimen in his omnibus haberi debeat. Quod quam inſaniæ plenum fuerit, nemo ſanæ mentis ob hęc

EPISC. Oia cōfūdit Luth.

quæ iam diximus, ignorare poteſt. Si nulla Fides tot orthodoxis interpretibus, qui per tot annorũ centenarios præceſſerunt, adhibenda ſit, ſed præ illis omnibus, vnus Lutherus ſapere credatur, ꝙd poteſt dementius cogitari? Sed eſto, nemo ſic ſen tiret interpretum. Expendamus quid ſcripturę ip
Mat.18 ſę narrent, penſitemus ipſa Chriſti verba, in quibus nec vnum quidem iota ſuperuacaneum eſſe, quiſquam exiſtimare debet. Sic enim apoſtolis, & his quidem ſolis dixit Chriſtus. (Neq; enim alios tum fuiſſe præſẽtes quam apoſtolos probabis vnquam) Amen dico vobis. Quæcunq; alligaueritis ſuper terram, erunt ligata & in cælo: quecũque ſolueritis ſuper terram, erunt ſoluta & in cælo. Quæ nimirum verba magnam ab illis diuerſi tatem habent, quæ ſoli dixit Petro. Nam hic vnius duntaxat cæli mentio facta eſt, illic pluriũ cælorum, hic quoque de clauibus regni cæleſtis tace
Mat.16 tur penitus, illic palam exprimuntur: Tibi, inqt, dabo claues regni cælorum. Et quodcunq; ligaueris ſuper terram, erit ligatum & in cælis: & ꝗcunque ſolueris ſuper terram, erit ſolutum & in cęlis. Ecce Petro claues promittuntur, non vnius cæli, ſed cælorum, & ligandi ſoluendiq; poteſtas, quæ rata habebitur, non vno tantnm cælo, ſed in cælis. An hæc a Chriſto temere fuiſſe prolata credis & maxime cum ab eodem Euangeliſta, & infra ſpacium tam breuis interualli referatur vtrunq;? Cæterum vt neq; meum hoc commentũ eſſe dixeris, Origenes interpres vetuſtiſſimus hoc aſſeruit homilia ſexta ſuper Mattheum ſic inquiens: Sed quoniã oportebat aliquid maius habere Petrum, præ illis, qui ter arguerant, ideo illi quidem ſic dicit; Et tibi dabo claues regni cælorũ, & quæ
cunq; ſol

cūq; ſolueris ſup terrā, erūt ſoluta & in coelis. Et q̄cunq; ligaueris ſuper terrā, erunt ligata & in cæ lis. Non ergo modica differentia eſt, quod Petro quidem datæ ſunt claues non vnius cæli, ſed mul torum coelorum, vt quęcunq; ligauerit ſuper ter ram ſunt ligata, non tantum in vno coelo, ſed in omnibus coelis. Ad eos autem, qui multi ſunt li- gatores & ſolutores, ſic dicit, vt ſoluant & alli- gent, non in coelis ſicut Petrus, ſed in vno coelo, quia non ſunt in tanta perfectiōe ſicut Petrus, vt alligent vel ſoluant in omnibus coelis. Quanto ergo melior fuerit qui ligat, tanto qui alligatur amplius q̄ in vno coelo alligatur, & quanto me lior fuerit qui ſoluit, tanto beatior erit qui ſoluit, qm̄ in omnibus ſolutus eſt cælis. Hactenus Ori- genes. Sed inquies id quod Petro Chriſtus dixe- rat, omnibus dixiſſe credendus eſt. At non eſt ſa- tis hoc nudis aſſerere verbis, ſed probatiōes ido neas oportet producere quibus iſtud firmetur. Pro noſtra autem parte, præter omniū interpre- tum ſuffragia militat ipſum Euangelium. Nam poſtquam Chriſtus omnes pariter interrogaſſet quem illi ſe dicerent, Euangeliſta narrat, Petrum ſolum reſpondiſſe: Tu es, inquit, Chriſtus filius Dei viui. Deinde Chriſtum inter alia, Petro ſub- iunxiſſe: Et tibi dabo claues regni coelorū. Cur hic (te quæſo) quum antea cunctos palam inter- rogaſſet, nō itē cunctis, ſed vni Petro, claues re- gni coelorum iam pollicitus erat? Quod ſi cun- ctis hic loquutus fuiſſet, hoc adhuc reſpōde, cur poſtea cunctis eadem (vt tu vis) verba recēſens, non tam plenā, ſed pluſculum imminutam, pro- miſerit poteſtatem? Quis itaque non aduertit ex his ampliorem Petro quam cæteris authoritatē

Notādū eſt q̄d Pe trus ſolꝰ reſpōdit Chriſto.

doctores. Quid eñ tam varios in Eccleſia ſtatuit ordines, ſiquidem vnus quilibet omnia poteſt.

ARTICVLVS XIIII.

NVllus debet Sacerdoti reſpondere, ſeſe eſſe contritum, nec Sacerdos requirere. LVT.

¶ Superius articulo ſexto mõſtraui, te vocabulũ contritionis confundere ſolere, & aliquãdo pro dolore, qui p̃cedit abſolutionem, accipere, aliquando pro eo, qui comes eſt abſolutionis, & qui formatᵉ gratia. Tradis eñ articulo illo ſexto, quod contritio q̃ paratᵉ ponderando grauitatem, multitudinem, foeditatem pc̃tõrum, facit hypocritam, & magis peccatorem, quam pridem fuerat. Quod nimirum de dolore, q̃ praecedit abſolutionem, intelligi vis, & nõ de eo qui cõcomitatur. Nam ille qui cõcomitatᵉ, iam gratiam habet annexam, neq; facit quenq̃ pc̃tõrem, aut hypocritam, ſed magis a pc̃tõ liberat, & ab hypocriſi. Nunc autem contritionem accipi vis, pro digno & ſufficienti animi dolore ꝑ charitatem formato. Ita ꝑ hanc confuſionem, plerũque lectori & auditori tuo turpiter imponis, & plane fallis. Sed rationẽ quã reddis iam excutiamus. EPISC. Cõtritionis vocabulũ confundit lutherus.

¶ Hoc ideo dixi, quia in iudicio Dei, haec res conſiſtit. LVTH

¶ Et certe conſiſtit in iudicio Dei, ſi de doloris ſufficientia loquamur. Sed nemo de hac interrogat. Percontatᵉ eñ Sacerdos eũ, qui confitetᵉ, an vere doleat ſe peccaſſe: nõ an digne, & ſufficienter doleat. Et ſic percõtari quid prohibet? Imo ſi nõ hoc ꝑcontaretur, quomodo ſciet, an ſit peccator idoneus qui iam abſoluatᵉ. Nam dolor ille ſi fuerit ingens, patrum omnium orthodoxorũ cal- EPISC.

culis,ita pc̄tõrem conciliat, vt debeat ei Sacerdos tanto promptius abſolutionis beneficiū impendere. Neq; enim indiſcriminatim oēs abſoluendi ſunt,alioqui Chriſtus non dixiſſet:Quorū retinueritis pc̄tã,retenta erunt. Delectus nimirū & iudicium adhibenda ſunt.De dolore igitur interrogandus eſt inter confitentium pc̄tõr num uere doleat? & maxime, ſi nulla Sacerdos interim viderit doloris indicia. Cæterum hæc examinatio(quia tuo dogmati parum quadrat) neutiquã placet tibi.Nam dolorem,qui præcedit gratiam, aſſeris obeſſe,nimirum ꝙ opinione tua deteriorem faciat pc̄tõrem.Rurſus eum qui comitatur, inutilem ſtatuis, quum tibi ſit optima poenitentia noua vita.

Delectus & iudicium confeſſioni adhibenda.

LVTH ¶Dicit enim Paulus 1.Corin.4.Nihil mihi cõſcius ſum,ſed non in hoc iuſtificatus ſum. Et 10. Non qui ſeipſum cõmendat ille probatus eſt. Et ſupra dictum eſt.Delicta quis intelligit. Si ergo deberet homo reſpondere ſe eſſe contritum, cogeretur ad hoc impoſſibile,vt delicta ſua intelligeret & ſeipſum iuſtificaret ac probaret.

EPISC. ¶Hæ ſcripturæ(quas adducis)nihil efficiunt, niſi contritum intelligas eum qui ſufficientem & dignam poenitudinem habeat pro pc̄tis. Poteſt enim cõfitens affirmare ſe dolere, quanquam nõ arbitretur,aut aſſerat ſe iuſtificatum,etiam tametſi multa non occurrant memoriæ quæ commiſit,Neq; enim conſequitur, vt delicta omnia ſua cognoſcat,qui teſtatur ſe pro cūctis quę ante hac commiſit,quadãtenus dolere. Sed neq; iuſtificat ſeipſum,q ſe dicit valde poenitere,ꝙ in Deū optimū & clementiſſimū aliquoties deliquerit. Sed demū,neq; ex ijs omino probatus eſt, niſi dignã

Lutheri ignorantia.

habue-

habuerit contritionē, id quod nemo de ſe dicere audebit. Quamobrem niſi contritū (vt diximus) pro digne poenitente accipias, inaniter has ſcripturas produxeris. Cæterum de tali pænitudine, nempe quæ digna ſit, & quæ ſufficiat, Sacerdos (vt diximus) non exquirit. Examinat tantum, an vere doleat cōfitēs, nō aūt an ſufficienter doleat. Quamobrem hæ ſcripturæ nihil omnino faciunt ad articulum.

¶ Nunc aūt in miſericordia Dei ſitum eſt, quę contritionem propter Fidem acceptat, ignoſcēs vbi non ſatis fuerit. Sic enim Fides faciet vt contritio, quæ de ſe nulla eſt ſatis, ne contritio quidē pro contritione reputetur. Non enim contritio, ſed Fides reputatur ad iuſtitiam. Rom. 4. LVTH

¶ Nō te ſatis intelligo, niſi rē apertius dixeris. Nā ſi de Fide formata loquaris, iam ipſa tibi non eſt abſq; cōtritione. An iā oblitus es, quid articulo 12. tā aſſeuerāter enūtiaueras? nēpe Fidem ſine contritione eſſe non poſſe. Et hoc ex priorib. dictis tuis tū aſſerebas fuiſſe monſtratum, nēpe q̄d nec ipſa, neq; contritio quicquā valet, abſq; gratia & charitate. Qūo igit pollicceris ei qui nondū habeat gratiam, ꝙ Fides eius efficiet, vt contritio, quæ nulla eſt, pro contritione reputetur? Qūo inquam iſtud auſis polliceri, niſi per Sacramentū abſolutionis exiſtimes infallibiliter præſtari gratiam? Quum tua ſententia, nec Fides informis, neq; contritio, poſſet gratiam exhibere. EPIS. Hic ſui immemor Lut.

¶ At iſti ſeductores data opera volūt nos ſup noſtrum opus ædificare, & ad mendaciū cogere. LVTH

¶ Bona vba quæſo. Nā hæc nomēclatura potius in te competit. Si ſeductores iſti fuerint, ſpūs hauddubie ſanctus (cuius adminiſtrationi, totius EPIS.

Eccleſiæ functio creditur) ſeductor erit. Nam hęc totius Eccleſiæ orthodoxæ communis doctrina eſt, nimirum vt confeſſurus cū aliquo dolore veniat ad ſuſcipiendam abſolutionem, & ꝙ Sacerdos illum audiens, ſi non alijs indicijs conſtiterit, ab eo ſciſcitetur, an doleat, non (quemadmodum tu ais) an ſufficienter conteratur. Nec iubet eccleſia, vt quiſquam ſoli dolori cōfidat, aut ſup opus ſuū, vt tu ais) ædificet, ſed ſuper abſolutionis Sacramentum, vbi ſe congrue præparauerit cū dolore, & Fide, ſimulqꝫ Sacerdotis admiſerit abſolutionem, tum ſe confidere poſſet, in ſtatu ſalutis eſſe conſtitutum. In qua ſane doctrina, nec dolū, aut mendacium eſſe conuinces vnquam.

LVTH ¶ Quum enim nemo ſua pctā agnoſcat, quomodo poteſt ſeſe vere contritum aſſerere?

EPIS. ¶ Ignoratio peccatorū nihil obſtat, quo minus quiſquam vere conteri poſſet, niſi velis cauillum ex vocabulo quærere. Neqꝫ enim dubito, qn Maria Magdalene vere contrita fuerat, quam ſi Chriſtus interrogaſſet, an vere fuiſſet cōtrita, potuit reſpondiſſe, ſe vere contritam eſſe, vereqꝫ doluiſſe pro peccatis. Nec tamē eſt credibile, quod ſingula pctā (quæ prius in tot vanitatibus ſuis admiſit) integre venerint in eius memoriam.

De ignorātia peccatorum

Sed omittamus hanc, quę ſingulare poenitudinis exemplar fuerat, de communibus loquamur peccatoribus. Num aliquot ex ijs opinaris ad Sacramentum abſolutionis accedere, cū vero dolore? Num eos vſqueadeo ſtupidos arbitraris, vt non ſentiant, an vere & non ficte doleant? Quod ſi cōſcientia fuerit eis iudex, quod vere doleant, cur (te quæſo) reſpondere non licet, ſe vere dolere. Quid huic rei peccatorū obſiſtit ignoratio? quū

pro cunctis dolere poſſent, tam ignoratis quã cognitis. Nam qui damni perpendit immenſitatem quod ex peccato cõquiſiuit, is odiet facile peccatum, & deteſtabitur, tam in alijs quam in ſeipſo, neque minus id quood occultum eſt quam quod eſt agnitum.

¶ Imo quũ primo articulo dictum ſit, omnes ſanctos adhuc in carne peccare, & pctõ ſeruire, tutius fuerit cum Dauid dicere: Non intres in iudicium cũ ſeruo tuo dñe, & confiteri ſe non eſſe digne contritũ, ac pro hoc ipſo gemere, quod reſiſtente ſibi lege pcti in membris, conteri digne non poſſit, vt ad miſericordiæ promiſſionẽ per fidem confugiat, & hac ipſa Fide impetret, quod contritione impetrare non poteſt. LVTH

¶ Iam mutaſti voculam, quod nimirum inter omnes qui rite diſceptant, haud parui momenti putandum eſt. Plurimum enim intereſt inter has duas voculas, vere & digne. Poteſt enim quis uere dolere, qui non adhuc digne doleat. Nam vere doluit Eſau qui cum lachrymis, Dei miſericordiam implorabat. Sed idem ſi digne doluiſſet, nõ fuiſſet paſſus repulſam. Colligis etiam ex articulo primo, ſanctos omẽs adhuc in carne peccare, & pctõ ſeruire, quod ſi propter ſomitem intelligas, iam ante ſatis oſtendimus, fomitem non eſſe peccatum. Subdis item tutius eſſe vt quis confiteatur ſe non eſſe digne contritum, quod nemo quidem negat. Cæterum iſtud debuiſti potius oſtendere, nempe, quod nemini fatendum eſt, ſe vere dolere quod ſtatim ab omnibus exibilaretur. Adijcis, & neminem poſſe digne conteri, propter legem peccati, quæ reſidet in membris. Quod ſi verum ſit, nemo fuit vnquam digne cõ-

EPIS. Aliud eſt vere dolere, aliud digne dolere.

tritus, a quo nimirum ipſe longe diſſentio. Nam ad hunc modum fruſtra Chriſtus in hunc mundum veniſſet, qui propterea venit, vt mederet cõtritis corde. Fruſtra Dauid dixiſſet: Cor contritũ
Pſal. 50 & humiliatum Deus non deſpicies. Fruſtra Da-
Dan. 3. niel oraſſet, quatenus animo contrito & humiliato ſuſciperetur. Sed neq; publicanus ille, qui iuſtificatus deſcenderat in domũ ſuam, neq; latro cui paradiſꝰ erat promiſſꝰ, nec Paulus ipſe nec Magdalena, nec ſanctorum alius quiſpiam, fuiſſet digne contritus, quum hac peccati lege caruerit nemo.

LVT. ¶ Igitur Fidẽ potius ſacerdos exigat, & hanc afferat poenitens dicendo: Ego credo.

EPISC. ¶ Sed de hoc non minus facile mentietur, quã de contritione ſua, niſi Fidem aliter hic accipias, quam alibi ſoles. Nam ſi de formata Fide loquaris, quis poteſt affirmare, formatam ſe habere Fidem? quum eiuſmodi Fides non minus ignorata ſit, quam vera contritio. Sed & tua ſententia (quẽadmodum ſupra recenſuimus) hæc Fides nunq̃ eſt ſine contritione. Sic enim paulo ſuperius aſſeris, Fides non eſt ſine gratia, nec gratia venit in animam abſq; magna animi concuſſione. Sin intelligas de informi Fide, aut tibi non cõſtas, aut hęc gratiæ tã expers eſt, atq; dolor eſt contritionis.

nemo affirmare poteſt ſe habere fidẽ formatam.

LVTH ¶ Fidẽ autem certiſſime ſentire poteſt in corde ſi eam habet, vt Auguſtinus dicit.

EPISC. ¶ Auguſtinus de trinitate libro decimotertio Fidem, inquit, ipſam, quam videt quiſq; in corde ſuo, ſi credit, vel non eſſe, ſi non credit. Quæ verba nequeũt intelligi de Fide infuſa, quæ certe nihilo magis ab humana mente pro hoc ſtatu cõſpicabilis eſt quam gratia. Sed de actu Fidei quẽ qs experiẽ

experit in ſeipſo, per aſſenſum mentis, ſi Fidē habeat, & rurſum nō experitur, ſi careat Fide. Atq; ita quiſq;, quantũuis grauiſſimus pctōr ſcire poteſt, ſe Fidem habere, modo eredendus cōſentiat. Sed quid hoc ad Fidem charitate formatam? quę certe videri non poteſt, tametſi conijci poteſt, uel adeſſe vel non adeſſe. Coniectari quis poteſt hāc ſibi Fidem adeſſe, verum (quod affuerit) certo ſcire non poteſt.

¶ Et Paulus 2. Corin. vltimo. Voſmetipſos tentate ſi eſtis in Fide, ipſi vos probate. An non cognoſcitis voſmetipſos? quia Chriſtus Ieſus in vobis eſt, niſi forte reprobi ſitis. LVTH

¶ Hac arte ſoles ad tuū ſenſum ſcripturas extorquere ſemp. Sed audi quē in modū Hierony. hunc locum interpretet: Si in Fidę eſtis, inquit, date ſententiam in peccantem, & videte, ſi nō ſtatim cū ꝟbo ueſtro vindicta procedat. Sic Hiero. Paulum intelligit, vt his verbis hortaretur Corinthios experimentum ſumere de effectu ſuæ Fidei. Propter quod & quū adijcit Paulus. An non cognoſcitis voſmetipſos, quia Chriſtus Ieſus in vobis eſt, niſi forte reprobi ſitis. Subdit Hieronymus: Dei virtus in uobis eſt, ſi tamen vos minime reprobauit, hoc eſt (quemadmodum Eraſmꝰ docte explicuit.) Niſi forte Fide vtcunq; incolumi, vita impura, meruiſtis a Chriſto reijci. Nihil ergo facit is locus, pro tua ſententia, ſi velis ex eo ſtatuere, q̄d Fides formata, ſentiri queat in corde. Nam forma Fidei deperire poteſt, ipſa Fide manente informi. EPIS.

¶ Ecce ſcriptura docet Fidem ſentiri, & tamē negat omnia pctā intelligi, ac per hoc Fidei tutius, q̄ contritioni innitendum eſt. LVTH

Non

EPISC. Nō hoc docet ſcriptura, quod Fides ſentiri poteſt, ſed quod per effectum exteriorem, quis virtutem & efficaciam Fidei, poſſet experiri. Neque negauerim, quin ſcire quiſquam in ſeipſo poteſt, an Fidem habeat eam quæ trium virtutum theologicarum prima eſt, nempe per aſſenſum animi in ea quæ credenda ſunt. Poteſt eñ facile diſcernere, num eis credendis aſſentiat, nec ne? Verum hanc (ſi charitas abfuerit) negat Lutherus, iuſtificare quenquam poſſe. Quamobrem quū in calce tandem colligit, Fidei tutius innitendum eſſe, quam contritioni, palam eſt, quod ſi de informi Fide, contritioneq; mortua loquatur, neutri ſecundum doctrinam eius quiſquam inniti debet. Dilucidum igitur cuiuis eſſe poterit, quam inuolute, quamq; inconſtanter Lutherus vbiq; de Fide, contritioneq; loquatur. Et contra, quam aperte & quam æquabiliter Eccleſia de vtraq; prædicat, quæ vbiq; docet, pctōrem ad gratiam pręparari poſſe Fide pariter & dolore, quam & pollicetur eundem conſequuturum, modo rite Sacramentum abſolutionis acceperit. Sed iſta pro articuli confutatione ſufficiunt.

Lutheri incōſtantia.

ARTICVLVS XV.

LVTH de eucharistię ſuſceptiōe.

MAgnus error eſt eorū qui ad Sacramentum Euchariſtiæ accedant, huic innixi, quod ſint confeſſi, quod nō ſint ſibi conſcij alicuius pcti mortalis, quod præmiſerint orationes ſuas & præparatoria, omnes illi iudicium ſibi manducant & bibunt. Sed ſi credant & confidant ſe gratiam ibi conſequuturos, hæc ſola Fides facit eos puros & dignos.

¶ Hic aut tu vehemēter erras, aut omnes qui tot re-

totretro ſeculis præceſſerunt patres orthodoxi, niſi forte nos fallas in vocabulo Fidei. Nam ſi de formata Fide velis articulum hunc intelligi, nemo quantum ad poſtremam eius partem attinet, tibi reclamabit. Nam qui talem habuerit fidem, is confeſſione non indiget, ſed iam gratiam habet, & animo concuſſus eſt atq; contritus, ac demum idoneus, qui Sacramenti fiat huius particeps. Verum ſi de informi loquaris Fide, tot habes aduerſarios, quot ſunt orthodoxi ſcripturę ſacræ interpretes. Nam hi profecto cuncti, volunt aliam animi præparatiōem fieri, quo quis digne recipiat hoc Sacramentum quam ſola Fide informi. Quorum teſtimonia, ſi quis deſideret, ne iam lectorē moremur, haud multo poſt ſubijciemus. Interea ſcripturis oſtendere moliemur, non ſola Fide, puros, dignosq; reddi pctōres ad huius Sacramēti ſuſceptionē, niſi pariter ſuas examinarit & præpararint conſcientias. In qua re, mirum in modum euangeliū cū Pauli traditione conuenit. Chriſtus enim in euāgelio, priuſquā hoc Sacramentū ſuis apoſtolis exhibuiſſet, lauit eorū pedes, q̄ facto, palam indicauit purgādos eſſe prius animorum affectus, quam pctōres ad hoc tā eximium accederēt Sacramentum. Cur ēm alioqui iam pedes eorum lauit, quos paſſus eſt (vt alibi teſtatur euangeliū) illotis manibus eſcas cōmunes accipere? Deinde ſuum corpus & ſanguinem eis porrigens iuſſit vt quoties eſſent hæc facturi, memoriam agerent ſuæ tam ingentis in eos charitatis. Tertio meminit euangelium, quemadmodum Iudas qui Sacramentū hoc haud ſyncero puroq; ſumpſerat affectu, paulo poſt mala morte finiuit vitam. Ecce vides hic tria, Primum, ipſam animi

Ioan. 13. Lotio pedum.
Animi p̄paratio
Mar. 7.
Lucæ 22
Mat. 27.

animi præparationem, per lotionem pedum indi catam, quæ fieri debet ante Sacramenti ſuſceptio nem. Secundum, memoriam benignitatis Chriſti quæ exercenda eſt in ipſa ſumptione. Tertium, intelligis periculum ipſum, quod indigne ſuſcipi entem comitatur. Quæ tria Paulus docturus Co rinthios (quibus modis ex hoc Sacramento fructum aliquem reportarent) diligentius admonet. Primum quid facturi ſint, anteaquam ad hoc Sacramentum acceſſerint. Deinde quid inter percipiendum meditabuntur. Et demum, quæ pericula manent eos, qui neglectis ijs, præſumunt accedere. Nec de Fide promiſſionis vllam facit mẽ tionem. Quod profecto non tacuiſſet, ſi per ſe ſola ſuffeciſſet Fides. Sed quemadmodũ hæc tria præ cepit, iam diſquiramus. Primum dicit: Probet ſe ipſum homo, & ſic de pane illo edat, & de calice bibat. Ecce pedum lotionem, hoc eſt, affectuum purgationem. Neq; enim licet cuiquã hoc Sacramentum percipere, niſi prius examinarit ſeipſũ, & conſcientiã excuſſerit ſuam. Niſi enim aliquãtam ad animum ſuum expurgandum ante fecerit diligentiam, indigniſſimus eſt, qui ad tantum accedit Sacramentum. Neq; tamen hoc dico, ꝙ quiſquam eo dignus fieri poſſet, nec ille, q ſupremus eſt in ordine ſeraphico, ſed quod iam maiori poſſet accedere confidentia, non munditiæ tamen propriæ, ſed eius, quam per Dei gratiam cui comparandæ ſtuduit) iam a Deo ſe credit conſequutum. Erit autem bene ſibi conſcius alicuius di ligentiæ factæ, quiſquis cum lachrymis, & intimo cordis gemitu, confeſſus gratiam abſolutionis acceperit, qua nimirũ a prioribus delictis expurgat animus, quaq; magis ad hanc ſacrã com munio-

1. Corin 2
actorum Chriſti cũ paulinis literis cõuenien tia.

munionem idoneus redditur. Quisquis autem nõ ita ſeipſum explorarit, Paulo proculdubio videtur indigne percipere. Nam protinꝰ adiecit. Qui enim manducat & bibit indigne, iudicium ſibi manducat & bibit. Sed & reum item eundem facit corporis & ſanguinis Domini, nimirum ad inſtar Iudæ, qui ſumpſerat pridem indigne. Neque enim iſtud adiecit Paulus, niſi vt temeritatẽ eius taxaret, qui quũ non excuſſerit ſeipſum, ſed Chriſti traditionẽ animo meditãs, corpus tñ dominicum edere præſumpſerit. Indigne igitur iuxta Paulum, ad condemnatiõẽm ſuam edit, quiſquis non ante ſuam conſcientiam explorarit. Ex quo conſequitur, vt quo diligentius quiſquã hoc fecerit, tanto poſſet accedere confidentius. Neq; tamẽ ita, vt quiſquam ſe dignum putet, uel ſi Seraphin eſſet, vt ante diximus, ſed quod ab indignitate ſit iam factus longe remotior, q̃ qui nihil horum fecerit. Liquet igitur ex ijs, non ſolam Fidem informem ſufficere, vt quis ad huius Sacramenti ſuſceptionem dignus euadat, ſed animum item oportet purgare & præparare, quo magis tanto Sacramento ſuſcipiẽdo reddatur idoneus. Sed iã videamus quid acceſſuris, in ipſa perceptione Paulus Secunda. præceperit faciendum: nimirum vt dñicæ paſſionis, & mortis agerent memoriam. Quotieſcunque, inquit, manducabitis panem hunc, & calicẽ bibetis, mortem Domini annunciabitis, donec veniat. Et quur hoc niſi vt iam eximio beneficio, gratiam aliquam expendamus, & vt non facile veniat nobis in obliuionem, quanto ſumus a veteribus delictis pretio redempti. Quibus vtique verbis, Paulus Corinthios admonet, quatenus referendæ gratiæ (vt pios filios decet) quã

Y expec-

expectandę(quod magis ad mercenarios p̃tinet) ſtudioſiores eſſemus. Sed nihil adhuc de Fide cu iuslibet promiſſionis, ne verbum quidem fecit.

Tertia. Tertio demum loco, memorat, quod periculũ eos manet, qui nõ ad hunc modũ affecti, præſumunt Euchariſtiæ Sacramentum accipere. Ideo inter vos, inquit, multi infirmi & imbecilles, & dormiũt multi. His nimirũ flagellis, cũ Iuda corripiuntur, qui minus digne p̃ſumpſerint ad hoc Sacramẽtum accedere. Quam ſane correptionẽ, affirmat eos effugere potuiſſe, ſi pridem ſeipſos dijudicaſſent, & ſuas expiaſſent cõſcientias. Hęc Paul9 Corinthios peculiariter admonet tanquã omnino neceſſaria, ad tanti Sacramẽti ſuſceptionem. Quamobrem quum de Fide promiſſionis, ſiue formata, ſeu informi, nihil pręcipiat, non eſt credibile, quod hæc ſola ſufficiat ad dignæ communionis puritatem & gratiam. Ad hæc, in Exo-

Exod. 30 do p̃cipitur Aaron & filijs eius quatenus manus ac pedes lauarent, quoties eſſent ingreſſuri tabernaculum teſtimonij, & ad altare acceſſuri Thymiamatis offerendi gratia, ne forte moriañt. Si tãta puritas illis erat neceſſaria, pro Thymiamatis oblatione, nos q̃ nouæ legis ſacerdotes ſum9, illotis animis ad Chriſti corpus edendũ accedemus? Abſit. Sed & in Leuitico iubeẽ, q̃d ſi q̃s de

Leuit. 21. ſemine Aaron habuerit maculam, is non offerret Deo panes, neq; ad miniſterium eius accederet. Q̃uo ergo nos ſi cõmaculatas habuerimus cõſcientias, panẽ celeſtẽ, panẽ corporis Chriſti, & cõferre & edere p̃ſumemus? Adde, q̃d Cẽturio non niſi mũda ſyndone Chriſtũ mortuũ cenſuit inuol-

Lucæ 23. uendũ. Et nos viuentẽ ipſum, ac glorioſum, in cõſcientiam om̃i laſciuia ſordidiorem, cõijciemus?

Hæc

Hæc quis non videt, Chriſtiano cuiuis, quā ſint abominanda? Cęterum, quoniam in ſermone de præparatione ad Euchariſtiam aſſeris Ambroſium tuæ ſententiæ ſubſcripſiſſe. Idcirco ꝙ Ambroſius ſuper hoc loco Pauli ſit commentatus, adijciam: Is enim vbi recenſuerit illud Pauli, qui cunq; ederit panem hunc, aut biberit, calicē domini indigne, Domino reus erit, corporis & ſan guinis Dñi. Subdit, indignum dicit eſſe Dño, qui aliter myſterium celebrat, q̃ ab eo traditum eſt, hoc eſt, qui non ſe prius probat ante perceptionem, & in ipſa perceptione meminerit mortis Chriſti, indignus eſt qui accedat. Et adijcit diuus Ambro. rationem: Non em̄ poteſt, inquit, deuotus eſſe, qui aliter preſumit, q̃ datū eſt ab autore. Ideo præmonet D. Paulus, vt ſecundū ordinē traditum, deuota mens ſit accedentis ad Euchariſtiā Domini. Quoniam futurū eſt iudicium, vt quēadmodum accedit vnuſquiſq;, reddat cauſas in die Domini Ieſu Chriſti. Quia ſine diſciplina traditionis & conuerſationis qui accedunt, rei ſunt corporis & ſanguinis Domini. Ecce, quod qui accedunt abſque diſciplina traditionis & conuerſationis, rei ſunt, nec de Fide ulla ſit mentio. Et paulo poſt: Quem nos ſi cum diſciplina accipiamus, nō erimus indigni corpore & ſanguine domini, gratias enim videbimur reddere redemptori. Hactenus ex Ambroſio. Sed iam tempus eſt, vt cæteros autores in medium afferamus. Inter quos primum audi Cyprianum Epiſcopum, neſcio an ſanctitate, an eruditione maiorem, ſer. 5. de Lapſis, tuæ iſti facilitati (Luthere) prorſus reclamantem, quū ſolam Fidē aſſeris, pctōres omnes puros & dignos reddere, qui ad ſacrā accedāt

communionem. Oportet, inquit, Dei Sacerdotē non obſequijs decipientib9 fallere, ſed remedijs ſalutaribus prouidere. Imperitus eſt Medicus q tumeſcentes vulnerum ſinus, manu parcente cōtrectat, & in altis receſſib9, viſcerum virus incluſum dū ſeruat exaggerat. Aperiēdum vuln9 eſt, & ſecandum, & putredinibus amputatis, medela fortiore curandum. Vociferetur & clamet licet, & conqueratur æger impatiens per dolorē, gratias aget poſtmodum, quum ſēſerit ſanitatē. Emerſit enim fratres dilectiſſimi nouum genus cladis, & quaſi parum perſequutionis procella ſæuierit, acceſſit ad cumulum ſub miſericordiæ titulo, malum fallens & blanda pernicies. Contra Euāgelij vigorem, contra Domini ac Dei legem, temeritate quorundam, laxatur incautis cōmunicatio. Irrita & falſa pax periculoſa dantibus, & nihil accipientibus profutura. Nō quærunt ſanitatis patientiam, nec veram de ſatisfactione medicinam. Poenitentia de peccatoribus excluſa eſt grauiſſimi extremiꝗ; delicti memoria ſublata eſt Opperiuntur moriētium vulnera, & plaga lethalis altis & profundis viſceribus infixa diſſimulato dolore contegitur. A diaboli aris reuertētes ad ſanctum Domini, ſordidis & infectis nidore manibus accedunt. Mortiferos idolorum cibos, adhuc pene ructantes, exhalantibus etiamnum ſcelus ſuum faucibus & contagia funeſta redolentibus, Domini corpus inuadunt quū occurrat ſcriptura diuina, & clamet & dicat: Omnis mundus manducabit carnem, & anima quęcunque manducauerit ex carne, ſalutaris ſacrificij, ꝙ eſt Domini & immunditia eius ſuper ipſum, & peribit anima illa de populo ſuo. Apoſtolus item teſtetᷣ & dicat:

Leui. 17.

& dicat: Nō poteſtis calicem Domini bibere, & calicem dæmoniorum, non poteſtis menſæ Dñi communicare, & menſę dæmoniorum. Item cōtumacibus & peruicacibus comminetur & denunciet dicens: Quicunq; ederit panem aut biberit calicem Dñi indigne, reus erit corporis & ſanguinis Dñi. Spretis his omnibus atq; cōtemptis, vis infertur corpori eius, & ſanguini eius, plus modo in Dñm manibus atq; ore delinquūt, quā quū dñm negauerunt. Ante expiata delicta, ante ex homologeſin factam criminis, ante purgatā conſcientiam ſacrificio & manu Sacerdotis, ante offenſam placatam indignantis Domini & minantis, pacem putant eſſe, quam quidam verbis fallacibus venditant. Non eſt pax illa, ſed bellū. Nec Eccleſiæ iungitur, qui ab Euangelio ſeparatur. Quid iniuriam beneficium vocant? Quid impietatem vocabulo pietatis appellant? Quid eis qui flere iugiter, & rogare Dominum ſuum debent, intercepta pœnitentiæ lamentatione communicare ſe ſimulant? hoc ſunt eiuſmodi lapſis, quod grādo frugibus, quod turbidum ſydus arboribus, quod armentis peſtilens vaſtitas, quod nauigijs ſæua tempeſtas. Solatium æternæ ſpei adimunt, arborem a radice ſubuertunt, ſermone morbido ad læthale contagium ſerpunt, nauem in ſcopulos ne in portum perueniat, illidunt. Nō concedit pacem facilitas iſta, ſed tollit, nec communicationem tribuit, ſed impedit ad ſalutem.

1.Cor.10 · 1.Cor.12.

Hæc Cyprianus. Et Origenes in Pſalmo 35. plane docet examinationem debere præcedere, priuſquam quis ad ſacram communiōem, accedat inquiens: Non recordaris illud quod ſcriptū eſt, quia propterea in vobis infirmi & ægri & dor-

1.Cor.12.

Quare multi infirmi. miunt multi? Quare multi infirmi? Quoniam nō ſeipſos diiudicant, neq; ſeipſos examinãt nec intelligunt quid eſt communicare Eccleſiæ, vel qd eſt accedere ad tanta & tam eximia Sacramenta, patiuntur hoc quod febricitãtes pati ſolent, quũ ſonorum cibos præſumunt, ſibimetipſis inferentes exitium. Hæc Origenes. Et rurſum in Iob ſic ait: Hanc itaq; pietatis ac religioſitatis formã nobis omnibus demõſtrans Iob, ſurgebat mane &

Iob 1. mundabat eos, offerens pro eis hoſtiam, ſecundũ numerum illorum. Primo mundabat, purificabat, ſanctificabat, & ita demum pro eis hoſtiam offerebat, vt cunctis in perpetuum oſtenderet, quia mundos & caſtos atq; ſanctos conderent ſacrificia, vt ſancte atque digne a ſanctis accipiantur. Sic nanq; & Apoſtolus poſt hæc dicit: Probet ſeipſum homo, hoc eſt, mundet ſeipſum, & ita de ſanctiſſimis domini ſacrificiis fruatur. Hęc Origenes. Accedit iis Chryſoſtomus, Homilia 60. ſic dicens: Neq; enim parua poena proponit indigne ſumentibus. Conſidera quantum aduerſus proditorem indignaris, contra eos qui crucifixerunt. Itaq; conſidera, ne tu quoq; ſis reus corporis & ſanguinis Chriſti. Illi ſanctiſſimũ corpus iugularunt, tu vero polluta ſuſcipis anima, poſt tot bñficia. Nec enim ſatis fuit, homo fieri, colaphis cædi, & iugulari, verũ, & ſemetipſum nobis cõmiſcet, & non Fide tãtum, verum & ipſa re nos ſuũ effecit corpus. Quo nõ oportet igitur eſſe puriorem, tali fruẽtem ſacrificio? Quo ſolari radio, non ſplendorem manuum, carnẽ hãc diuidentẽ? Os quod igne ſpiritali repletur, linguam quę tremendo nimis ſanguine erubeſcit. Cogita quali ſis inſignitus honore, quali mẽſa fruaris, q̃ ãgeli

viden

videntes horreſcunt,neq; libere audent intueri, propter emicantem inde ſplendorem. Hoc nos paſcimur,huic nos vnimur, & facti ſumus vnũ Chriſti corpus & vna caro. Et infra: Audiamus igitur & Sacerdotes & ſubditi, quali eſca facti ſumus digni. Audiamus & horreamus, ſanctis carnibus ſuis nos dedit impleri, ſemetipſum appoſuit immolatum. Quænam igitur erit nobis excuſatio,quum talibus paſti,talia peccemus: quũ lupi fiamus,agnum comedentes: quum tanq̃ oues paſti,more leonum diripiamus? Hoc enim myſterium non a rapina tantum, verum & ab omni vel tenui inimicitia,purum eſſe penitus iubet,eſt enim pacis myſterium. Rurſum: Nullus itaq; Iudas hanc menſam petat,nullus Simon. Hi nanq; duo propter auaritiam perierunt,hoc igitur barathrum fugiamus. Neq; ſatis eſſe nobis exiſtimemus ad ſalutem,ſi viduis & pupillis expilatis,aureum calicem & gemmatum,menſæ offeramus. Si vis enim honorare ſacrificium,offer animam propter quam & immolatus eſt,hãc fac aureã: ſi vero hæc plũbo maneat & teſta deterior,vas autem aureũ quid vtilitatis? Et poſt pauca ſubdit: Neque eñ aureis vaſis Deus eget,ſed aureis animabus. Hęc Chryſoſtomus. Et Vulgarius ſuper illo ỽbo Pauli: Probet aũt ſeipſum homo, & ſic de pane illo edat,& de calice bibat. Cõſueuit Paulus quũ aliqua de re ſibi tractanti, alia oportune differenda incideret,& hanc ipſam trãſigere,queadmodum in præſentiarum quum de menſa cæptus ſit ſermo,de miſticis etiã rebus incidente ſermone, & myſtica diſputat: vtpote queadmodũ ſint neceſſaria,& bonorũ omniũ caput in eo cõſiſtere patefecit,vt terſa & nitida cõſciẽtia ad di-

quid deo offerẽdũ.

uina myſteria concedatur. Inquitq;: Neminem ti bi in iudicem propoſuerim præter teipſum. Tua itaque cõſcientia examinata diſcuſſaq;, adito ea myſteria, non feſtis modo profeſtisq; diebus, ſed quouis tempore, quum purum te & dignum cõpereris. Hæc Vulgarius. Similiter & Caſſianus collatione 22. cap. 5. ſic ait: Omni, inquit, quidem induſtria, quantum in nobis eſt, ſtudere debem9, vt immaculatam caſtimoniæ puritatem, illo uel maxime tempore teneamus, quo venerandis aſſiſtere optamus altaribus, & uigilantiſſima circũſpectione præcauendum eſt, ne carnis integritas præcedente tempore cuſtodita, in ea præcipue, in qua uos ad communionem ſalutaris cõuiuij præparamus, nocte fraudetur. Verum ſi hoſtis ille nequiſſimus, vt nobis coeleſtis remedij ſubtrahat medicinam, cuſtodiam ſopitæ mentis illuſerit: ita duntaxat, vt nullo reprehenſibili interueniẽte pruritu, nullo contaminetur oblectatõiis aſſenſu, ſed egeſtionem, aut naturali neceſſitate profuſã, aut certe impugnatione diaboli, abſq; ſenſu voluptatis illicitam ad impedimentum noſtræ ſanctificationis obtenderit, poſſum9 & debemus ad gratiam ſalutaris cibi confidenter accedere. Sin vero noſtro vitio hæc fuerit egeſta concretio, conuenientes conſcientiam noſtram, illud apoſtolicũ formidemus: Qui manducauerit panẽ & biberit calicem Domini indigne, reus erit corporis & ſãguinis Domini. Probet autem ſeipſum homo, & ſic de pane illo edat, & de calice bibat. Qui enim mãducat & bibit indigne, iudicium ſibi mãducat & bibit, non diſcernens corpus Domini. i. nequaq; illum coeleſtem cibum, a communiũ eſcarũ vilitate ſecernens, nec talem eſſe dijudicans, quem nõ

niſi pura liceat mente vel carne præſumere. Deni que infert. Ideo inter vos multi infirmi & imbecilles, & dormiunt multi, ſpiritales ſcilicet infirmitates ac mortes ex hac ſpecialiter dicens præſumptione generari. Multi enim qui eum illicita vſurpatione præſumunt, infirmantur Fide, & imbecilli ſunt mente paſsionum ſcilicet languorib. inuoluti, & dormiunt ſomno peccati, ab hoc ſopore læthali nequaquã ſalutari ſolicitudine reſurgentes. Deinde ſequitur: Quod ſi noſmetipſos dijudicaremus non vtiq; dijudicaremur, hoc eſt, ſi noſmetipſos perceptione Sacramentorum, quotieſcunq; pctī vulnere præuenimur, iudicaremus indignos, impenderemus vtiq; ſtudium, vt per poenitudinis emendationem, ad ea digne poſſemus accedere, & non tanquam indigni ſeueriſſimis infirmitatum flagris caſtigaremur a Domino, vt vel ſic compuncti, ad remedia noſtrorum vulnerum recurramus, ne digni præſentis ſeculi breuiſſima correptione non habiti, in futuro ſimul cum huius mundi pctōribus cõdemnemur. Quod etiam in Leuitico euidenti denuntiatione præcipitur: Omnis mundus mãducabit carnes, & anima quæcunq; comederit de carnibus ſacrificij ſalutaris, quod eſt domini, in qua eſt immunditia peribit coram Domino. In Deutero. quoq; a ſpiritalibus caſtris, immundus ſimiliter myſtice ſegregatur. Si fuerit, inquit, inter vos homo q nocturno pollutus ſit ſomnio, egredietur extra caſtra, & non reuertetur priuſquam ad veſperã abluatur aqua, & poſt ſolis occaſum regredietur in caſtra. Hæc Caſſianus. Sed & Leo primus in Sermone 2. paſchali, ſcribit in hunc modũ: Ad exercendũ (inquit) igitur dilectiſſimi charitatis bo-

Leuit. 7

Deut. 23.

num, quanuis omne tempus ſit congruum, præſentes tamē dies ſpecialibus cohortantur, vt qui paſcha dñi cupiunt cum animi & corporis ſanctificatione ſuſcipere hanc gratiam maxime conentur acquirere, qua & omnium continetur ſumma virtutum, & multitudo tegitur peccatorum. Et ideo celebraturi illud eminens, ſuper omnia ſacramenta, quo iniquitates noſtras Ieſu Chriſti ſanguis aboleuit miſericordiæ primitus hoſtias præparemus, & quod nobis bonitas dei cōtulit, nos quoq; eis qui in nobis peccauere præſtemus, in obliuionem mittantur iniuriæ, ſuppliciū iam neſciant culpæ, & a vindictæ metu omnes ſubditorum abſoluantur offenſæ. Neminem teneant clauſtra poenalia, nec in cuſtodijs tenebroſis triſtes reorum gemitus perſeuerent. Si quiſquā tales pro aliquo delicto obnoxios tenet, peccatorem ſe eſſe nō dubitet, & vt indulgentiam ipſe accipiat, gaudeat ſe inueniſſe cui parcat vt quū ſecundum doctrinā dei dicemus: Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris non ābigamus per noſtræ orationis formam, diuinā nos obtinere clementiā. Hæc Leo. Suffragatur & Hieron. in epiſtola ad Corn. cap. xi. inquiēs: Itaq; quicūq; mãducauerit panē hunc & biberit calicē dñi indigne. Sicut ſcriptū eſt: Oīs mūdus manducabit. Et iterum: Aīa quę manducauerit immūda exterminabitur de populo ſuo. Et ipſe dominus ait: Si ante altare recordatus fueris, quia habet frater tuus aliquit aduerſū te, relinque munus tuum ante altare, & vade reconciliari fratri tuo. Prius ergo pſcrutāda eſt cōſcientia, ſi in nullo nos reprehēdit, & ſic aut offerre, aut cōmunicare debemꝰ. Quidā ſane dicūt, quia non indignū, ſed indigne accipi

Mat. 5

accipientem reuocet a ſancto. Si ergo etiam dignus, indigne accedens retrahitur, quanto magis indignus qui non poteſt accipere digne. Vnde oportet otioſum ceſſare a vitijs, vt ſanctum Dñi corpus, ſancte pcipiat. Reus erit corporis & ſanguinis Domini. Quia tāti myſterij Sacramentū pro vili deſpexerit. Probet autē ſeipſum homo, &c. Si in linteum vel vas ſordidum, nō illud mittere audet, quanto magis in corde polluto, quam immunditiam Deus ſuper omnia execratur, & q̄ ſola iniuria eius eſt corpori. Nam & Ioſeph ille iuſtus propter ea ſyndone munda inuolutum in ſepulchro nouo corpus Domini ſepeliuit. Præſigurans corpus Domini accepturos, tam mundā mentē debere habere, q̄ nouā. Hæc Hierony.
Addit ijs & calculum Auguſtinus in ſermone de coena Domini, ſic inquiens: Vñ dilectiſſimi fratres, rogo & admoneo vos, vt vnuſquiſq; recurrat ad teſtem idoneum, id eſt conſciētiam ſuam, & ſi ibi aliqua vulnera inuenerit pctōrum, confugiat ad remedium lachrymarum. Poeniteat ſe feciſſe quod fecit, incipiat vigilantiſſimo corde p̄terita curare, præſentia vitare, futura proſpicere, & Deo auxiliante omnia mala repellere. Et infra: Acceſſuri ad altare domini Dei noſtri, inſpicite vniuerſa latibula cordis veſtri, neforte ſint ibi aliqua peccata, quæ nondum curata ſint eleemoſynis atq; ieiunijs, & timete illud Apoſtoli: Qui manducauerit corpus Domini, & biberit ſanguinem eius indigne, reus erit corporis & ſanguinis Domini. Probet autem ſeipſum homo, et ſic de corpore illo edat, & de calice bibat. Nullus ex vobis cōtra vllum hominem odium reſeruet in corde ſuo, vt ſecuri poſſitis dicere: Dimitte nobis de-

bis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debito ribus noſtris. Caſtitatem autem ante omnia cuſtodite, gulam refrenate, ebrietatem fugite, pauperibus (ſecundum qnod vires ſuppetũt) eleemoſynas date. Hæc Auguſtinus.

LVTH ¶ Hic Paulus pro me ſtat, dicens: Nihil mihi conſcius ſum, ſed non in hoc iuſtificatus ſum.

EPISC. ¶ Aduerte lector, quam parum congrue Paulum hic citat, nimirum ex alio loco qui nihil ad hunc facit. Nihil refragor; poterit quiſpiam, occultum aliquod in ſe pctm̃ habere, cuius non fuerit ſibi conſcius, quodque iuſtificationem eius impediat. Sed quid hoc ad negotium iſtud attinet? Quid iſtud prohibet, quo minus ij, qui multorum criminum ſibi conſcij fuerint, debeant per confeſſionem ſeipſos præparare, & magis idoneos reddere tanto Sacramento? quo (ſi diligentiam debitam præmiſerint) occulta delentur.

LVTH ¶ Ecce omnia reijcit, niſi Fidẽ ſolam, de qua dicit Romanorum tertio. Iuſtificans eum qui eſt ex Fide.

EPISC. ¶ Satis & ſupra quam ſatis, huic teſtimonio reſpondimus ãte. Sæpius enim admonuimus, hoc de Fide formata ſolũ intelligi debere. Sed hic reſpondeas velim. Num is cui ſola Fides adeſt informis, ſi labe quauis mortali pollutus, pro qua nullam adhibuit diligentiam, quatenus in mentẽ ſibi venerit, ſed indiſcuſſus hoc Sacramentum acceperit, num acceſſit indigne? num iudicium accepit ſuum? An hunc (te precor) ſua Fides informis iuſtificabit? Haudquaquam.

LVTH ¶ Quare adhuc dico, ſi Fidẽ excludas, õnia q̃ facis, deceptiones ſunt & pctã. Romanorũ decimo quarto, Omne q̃ nõ eſt ex Fide, pctm̃ eſt.

¶ Quis

¶ Quis tam inſanus eſt, vt Fidē excludat? Sæpe teſtatus ſum, Fidem cum primis eſſe conducibilē, at ſolā Fidem, vbi deeſt gratia, nequaquā ad iuſtificationem opinor ſufficere, ſed oportet eum qui nō indigne velit huius cōmuniōis fieri particeps, contritionē & confeſſionē, atq; id genus reliqua, præter informem Fidē aſciſcere ſibi, præſertim quū nemo abſq; ijs, vel probabiliter ſecurus eſſe poſſet, ſe formatā habere Fidē. Poſtquā enim ſuā conſcientiā peccator examinauerit, & humiliter ſe ſubmiſerit abſolutionis Sacramēto, iā tutus ad Euchariſtiā accedere poteſt. Quia iā ſuſcepturus iuxta doctrinā Pauli probauit & explorauit ſemetipſū, atq; aliquatenus excuſſit. EPISC.

¶ Quū enim in Sacramento quolibet ſit verbū promiſſionis, vt ſuperius diximus, neceſſario ſequit̄, q̄ nō opus vllū, ſed Fides exigitur. LVTH

¶ Mirum eſt, qua fronte, nouas Sacramentorum leges nobis audeas imponere, quaſi putes ingenia præſentis ætatis vſqueadeo ſtupida, vt velint ob vnum fraterculum, & eundem errores apertiſſimos profitentem vſitatam ab Eccleſia, tā diuturnam conſuetudinem immutare. Sed age quæſo, doce nos quod verbum promiſſionis in hoc Sacramento ſit, cui (quemadmodum tibi placet) confidamus. Reſpondes in execrando libello tuo de captiuitate Babylonica, ex hoc Sacramento promitti remiſſionem peccatorum. Quibus te quæſo verbis? his, vt ais, hic calix nouum teſtamentum eſt in meo ſanguine. Certum eſt ſimilibus verbis, Paulum & Lucam identidē ſcripſiſſe. Sed neuter eorum de promiſſa remiſſione peccatorum verbum facit. At hæc inuoluitur (inquis) in hoc verbo teſtamentum. Et ſane quo EPISC. 1. Cor. 11 Luc. 22

magis

magis inuolutum eſt, eo cõuenit aptius inſtituto tuo. Nã hæc inuolucra tuis vbiq; ſtrophis cõmodius inſeruiunt. Potes eñ ex ijs, quicquid velis effingere. Sed res hæc magis eſt ſeria Luthere, ꝙ̃ vt credamus tibi, niſi luce clariore produxeris teſtimonia. At inquies: Num hoc ſatis apertũ eſt, ꝙ Paulus & Lucas tradunt dixiſſe Chriſtũ, hic calix nouum teſtamẽtũ eſt in meo ſanguine? Forſitan ita, ſi vel alter eorum hoc dixiſſet. Sed neuter horum ita dixit. Deeſt enim vtriq; verbum eſt. Neq; enim affirmant calicem eſſe teſtamentũ nouum. Sed intellig' volunt calicem eſſe, noui teſtamenti, vel repræſentatiuum, vel confirmatiuum, perinde ac ſi dixiſſent: Hic calix confirmat
Calix noui teſt. teſtamentum nouum, per ſanguinem meum. Nã quemadmodum Moſes veterem legem firmaturus, manu craterem tenebat, in qua ſanguis erat pecudum, ſic iam Chriſtus nouam legem confirmaturus, craterem oſtendit, in qua fuit proprius
Mat. 26. ſanguis, pro ſalute pc̃tõrum fundendus. Propter quod & Matthæus ita ſcripſit. Hic eſt enim ſanguis meus noui teſtamenti, qui pro multis effundetur in remiſſionem pc̃tõrum. Marcus ita: Hic
Marc. 14 eſt ſanguis meus noui teſtamenti, qui pro multis effundetur. Neuter horum dicit ſanguinem eſſe nouum teſtamentum, ſed noui teſtamẽti, hoc eſt, quo nouum teſtamẽtum ratum habebatur, quẽadmodum vetus olim per ſanguinem pecudum approbatum fuit. Neq; aliter ſentiunt Paulus & Lucas, quum dicunt: Hic calix nouum teſtamentum in meo ſanguine. Neque enim aſſerunt calicem aut ſanguinem eſſe nouum teſtamẽtum, ſed calicem illum per Chriſti ſanguinẽ, eſſe noui teſtamenti ratificatiuum. Neq; enim calix ille (quẽ

tum

tum ſuis manibus tenebat Chriſtus) teſtamentū nouum dici potuit, quum ille iam neſciatur vbi ſit, at nouum adhuc manere teſtamentum, nihil dubitamus. Non eſt igitur (vt fingis) Miſſa teſta mentum Chriſti. Neque potes iſtud ex illis verbis vllo pacto colligere, niſi prorſus a miſſa veſtis excludere corporis Sacramentum, vt mox di cemus. Nam illis verbis ſoli calici teſtamentum iſtud tribuitur, vtpote quod ſanguine Chriſti fue rat ſtabilitum. Sūt igitur hæc tua commēta meræ nugæ, de vafro tuo cerebro confictæ, quas ne mo doctus approbare poteſt, præſertim in re tan ta, & omniū auguſtiſſima. His accedit quod nouum teſtamentum unum eſt, quod & Paulus ad Hebræos ex Hieremiæ teſtimonio, vocat legem cordibus inſcriptā noſtris. Sic enim ad Hebræos de nouo teſtamēto loquitur, cap. 8. Hoc eſt teſta mentum quod diſponam domui Iſrael poſt dies illos, dicit Dominus, dando leges meas in mentē eorum, & in corde eorum ſuperſcribam eas. Legem, ijs verbis hauddubie nouam intelligit, quę ſpiritu ſancto cordibus noſtris inſcribit, & quæ nouum teſtamentum. Vox enim Berith (quę hic in Hieremia legitur) pactum, foedus, teſtamentum, ſeu legem ad Hebræos ſignificat. Et hoc teſtamentum Chriſti morte (vt diximus) cōfirma tum eſt. Sicut enim lex vetus ſanguine pecudum ſtabiliebatur ad tēpus, ita lex noua, per Chriſti mortem, & ſanguinem, in teſtamentum æternū confirmatur. Quamobrē quū Paulo nō ſunt duo teſtamenta noua, calix ille, nō fuit teſtamentū nouum, ſed magis noui teſtamēti, vel cōfirmatiuus vel repræſentatiuus, p ſanguinē Chriſti. Ad hæc qd ad miſſam attinet corporis cōſecratio, ſi calicis ne-

Miſſa nō eſt teſtamentum Chriſti

Berith.

cis nomine teſtamētum nouum(quod tibi miſſa eſt)contineatur? Nam ſi ex calice pendeat totius miſſæ fructus, quod vt tibi placet, remiſſio peccatorum eſt,quum ipſe calix teſtamentum dicatͤ nouum, ſuperuacaneū illic erit,corporis aliquā ſieri conſecrationem(Atq; ita miſſam adhuc redigemus in formam aliquanto breuiorem,quatenus & ferarum venatoribus multo fiat commodior.Nam hi nihil odiunt magis,cum ſint venatum profecturi,q̄ prolixa detineri miſſa. Tu ſatis breuem reddideras,quum Epiſtolam & euāgelium ac cętera id genus amputaſti,nihil pręter Pauli verba nobis relinquens. At nunc ſi reſecueris omīa penitus, præter ſanguinis cōſecrationē, vix poteſt in breuiꝰ cōpendiū redigi. Huc accedit ꝙ baptiſmatis Sacramētū ad alterū teſtamētū ptinere neceſſe eſt,& quū ad vetus nō ptineat, oportet vt adiungatͤ nouo. At ipſum nulla miſſæ portio dici poteſt.Quāobrē nec ipſa miſſa nouū integrat teſtamentū.Porro ꝙ de remiſſione peccatorum introducis, non aliunde quam ex Matthæo & Marco licebit accipere. At hi non aliud teſtantur, quam quod Chriſtus dixit, fundēdum eſſe ſanguinem ſuum pro multis in remiſſionem peccatorum. Quæ verba tibi nullo pacto licebit ad tuum inſtitutum torquere,niſi quatenus miſſa ſacrificium intelligitur,id quod ipſe negas. Quo enim modo colliges eos, qui habituri ſunt hūc ſāguinem in miſſa,remiſſionem peccatorum accepturos? Aut quibus verbis,hanc nobis aſtrues pollicitationem eſſe factam? Nō ijs profecto. Hic eſt enim calix ſanguinis mei, qui pro multis effundetur in remiſſionē peccatorum. Hic certe remiſſio peccatorum non ob ſumptionem, ſed ob effuſio-

nem in

nem in cruce fiendam promittitur. Nam effuſiones merito, plurimi qui nunquam eum ſanguinē potauerunt, pctōrum aſſequuti ſunt remiſſionē. Et præſertim infantes, qui protinus hinc migrarunt, ſuſcepto baptiſmate. Sed ob id ſperare debemus ex miſſa remiſſionē pctōrum, quod hic denuo pro nobis Deo patri, ſanguis idem offertur, qui fuit olim in cruce pro nobis ſuſus & oblatus. Adde, ꝙ nihil opus eſt, miſſam remittendorum pctōrum Sacramentum effingere, quum eiuſmodi Sacramenta duo iam habeamus. Alterum quidem baptiſmi quod remittit originale. Alterum vero poenitētiæ, quod ſimiliter actuale pctm̄ remittit. Quid eſt ergo neceſſe tertium adijcere, pſertim ijs, qui nuper acceperunt abſolutionis gratiam? Nunquid non ipſe iubes abſolutis, vt omnino ſe credāt abſolutos, vt ſicut credūt, ſic eis futurum pollicèris? Quid ergo poſt abſolutiōem, ad Euchariſtiam accedimus, ſi præter pctōrum remiſſionem, cuius iam potiti ſum9, nihil aliud cōſequemur. Dilucidū igitur eſt, ꝙ alterius cuiuſpiam rei ꝙ̄ remiſſiōis pctōrum. Euchariſtia Sacramentum erit. Denique te precor qualis iſta conſequutio eſt. In omī Sacramento verbum aliquod promiſſionis eſt, ergo nō opus vllum, ſed ſola Fides exigitur. Num interdū promiſſio non fit propter opus? An nō propter eleemoſynæ opus promittitur animi purgatio? & propter orationem, exauditio? & demum ob fraternæ iniuriæ condonationem pctōrum omnium remiſſio? Credas quantūlibet velis, ſi non iſta feceris, promiſſiōis effectum aſſequeris nunquam. Non oportet igit̄ vbicunque fuerit promiſſionis verbum, illic ſola ſufficiat fides, quum in his omnibus niſi opereris,

nullum omnino fructum reportabis ex Fide. Sed & tuapte ratione multo plura iam haberemus ſacramenta, modo promiſſionis verbum & Fides ſacramentum conſtituant. An nō ex oratione dominica nobis promittitur peccatorum remiſſio? Huic ergo ſi dicendæ Fidem habuerimus, iā Sacramentum erit remiſſionis peccatorum. Adde,
Luc.6 quod pro eleemoſyna quoq; tantundem eſt promiſſum, ſed & pro remiſſa fratri iniuria, Remitti te, & remittetur vobis. Cuius igitur horum, ſi Fides acceſſerit, iam Sacramētum efficitur, & Sacramentum remiſſionis peccatorum, iuxta rationē quam tu Sacramentis præſcribis. At dices in his deeſſe ſenſibile ſignum, haudquaquam. Num qui remittis fratri, non certis indicijs & ſignis apertis id facit? & qui porrigit eleemoſynam, an non id quod largitur pauperi ſignum eſt ſenſibile? & an oratione dicenda, vel motus labiorum, vel manuum eleuatio, ſignum ſenſibile eſt? Palam eſt igitur ſi tui capitis ſōnia ſequamur, multo plura nobis adhuc erunt Sacramenta.

LVTH ¶ Quanquam verum ſit Fidē non eſſe poſſe, ſine ſequentibus operibus.

EPISC. ¶ Satis autē monſtrauimus ſi quid poteſt eſſe ſatis ingentem animi præparationem præter Fidem ijs (qui Sacramētum euchariſtiæ ſūpturi ſūt) eſſe neceſſariam, vt ex illis conſtare poſſit, nō ſolam Fidem exigi, ſed & opera quoq; præter Fidē oporteat exhibere. Tot enim authoribus, huic rei conſentientibus, par eſt vt Fidē adhibeamus potius quam Luthero.

LVTH ¶ Verum impij illi nos operibus tum āte Fidem, tum ſine Fide magnificatis, perdere volunt hos tu lupos deuita.

Dici

¶ Dici non facile poteſt, viri maiorem popu lo Chriſtiano perniciem & exitium ſint allaturi. Num qui Fidem ſolā extollant? an qui ſola magnifaciunt opera? Multi ſe Fidem habere non dubitant, ſed ad opera ignes pro maxima parte reperiuntur. Tutiſſimum igitur erit, vt quis ita laudet opera, ne Fidei deroget, & viciſſim ita Fidē extollat, vt nihil detrahat operibus. Quiſquis aliter docet, is profecto lupus eſt, & exitium animarum. Et certe ſi quis alius ouili Chriſti lupum exhibet ſeſe, tu cum primis vnus es qui miſſam neges, aut ſacrificium, aut opꝰ bonum eſſe, atq; ob id ſolum, ne tuus error, quo ſtatuis nullum opus conferre poſſe gratiam, ex eo palam conuincatur. Neque enim tibi curæ eſt, quam iacturam ouibꝰ Chriſti faceſſas, modo tua poſſet hæreſis cōſtitui. Nec vereris omnium orthodoxorum patrum in hac re teſtimonia cōtemnere, nihil aliud pro tua ſententia afferens, quam quod miſſa ſit teſtamentum, id quod nunquā comprobabis. Nobis vnū teſtamentum nouū eſt, quod eſt euangeliū Chriſti, morte ſua confirmatum. Quam ſane mortē & paſſionem, myſteria miſſæ repreſentant. Et ſicut Chriſtus in Cruce ſeipſum obtulit Deo patri hoſtiam in odorem ſuauitatis, ſic Sacerdos in Miſſa Chriſtum offert corpus videlicet & ſaguinem Chriſti hoſtiam & ſacrificium pro peccatis id quod omnes orthodoxi patres affirmant vnanimiter. Quorum aſtipulationes, ſi quis forte requirat, ſubiungam. Cyprianus occurrit primum in hunc modum ſcribens. *Vt ergo in Ge. per Melchiſedech ſacerdotē, benedictio circa Abrahā poſſit rite celebrari, præcedit ante imago ſacrificij in pane & vino ſcilicet conſtituta,*

EPIS.

Nouū teſtamētum eſt euāgeliū morte Chriſti cōfirmatum.

Quam rem perficiens & adimplens Dñs, panem & calicem mixtum vino obtulit, & qui eſt plenitudo, veritatẽ præfiguratæ imaginis adimpleuit. Ecce palã hic Cyprianus affirmat ſacrificiũ eſſe. Et continenter ſequitur. Sed & per Salomonem Spiritus ſanctus, typũ dñici ſacrificij pmonſtrat, immolatæ hoſtiæ panis & vini, ſed & altaris, & apoſtolorum faciens mentionem. Sapiẽtia (inquit) ædificauit ſibi domum, & ſubdit: columnas ſeptem mactauit ſuas hoſtias, miſcuit in cratere vinum ſuũ, & parauit menſam ſuã, & miſit ſeruos ſuos conuocans cum excelſa prædicatiõe ad craterem dicens: Qui eſt inſipiens declinet ad me, & indigentibus ſenſu dixit. Venite & edite de meis panibus & bibite vinum quod miſcui vobis. Hæc Cyprianus ad Cæcilium libro ij. epiſt. iij. Accedit huic Chryſo. homilia lxxxiij. ſuper euãgelio Matthęi in hunc modũ. Sicut in veteri lege, eodẽ hic modo, in beneficio reliquit memoriam myſteriorum colligendo, & huic hæreticorum ora frenãdo. Nam quando dicunt, vnde patet immolatum Chriſtum fuiſſe, & alia multa myſteria, hæc enim afferentes ora ipſorum cõſuimus. Si enim mortuus Ieſus nõ eſt, cuius (quæſo) ſymbolum, ac ſignum hoc ſacrificiũ eſt? Vides quantũ ei ſtudium fuerit, vt ſemper memoria teneamus pro nobis ipſum mortuũ fuiſſe. Nam quoniam Marcio, Valentinus, Manichęus, eorumq; ſequaces, negaturi erant hanc diſpenſationem in memoriam paſſionis, per hoc ſemper ita reducit myſterium, vt nemo non inſanus ſeduci poſſit, ita per ſacratiſſimã iſtam menſam, & ſaluat, & docet, hoc enim caput omniũ bonorum eſt: Hæc Chryſoſt. Aſtipulatur his Aug. de ciui-

Prou. 9.

tate

tate Dei,lib.10.cap.20.ſic tradens. Vnde verus ille mediator, inquãtum formam ſerui accipiẽs, mediator effectus eſt, DEI & hominum, homo Chriſtus Ieſus, quum in forma Dei ſacrificium cum patre ſumat,cum quo & vnus eſt Deus, tñ in forma ſerui ſacrificium maluit eſſe quã ſumere,ne vel hac occaſione quiſquã exiſtimaret cuilibet ſacrificandum eſſe creaturæ. Per hoc & ſacerdos eſt ipſe offerens,ipſe & oblatio. Cuius rei ſacramentũ quotidianũ eſſe voluit eccleſiæ ſacrificiũ, cum ipſius corporis ipſe ſit caput,& ipſius capitis ipſa ſit corpus, tã ipſa per ipſũ, q̃ ipſe per ipſam ſuetus offerri. Huius veri ſacrificij multiplicia variaq; ſigna erant,ſacrificia priſca ſanctorũ, quum hoc vnũ per multa figuretur,tanquam verbis multis res vna diceretur, vt ſine faſtidio multum commendaretur,huic ſummo veroq; ſacrificio cuncta ſacrificia falſa ceſſerũt.Hæc Aug. Sed quid authores memorem, quũ ad Hebræos Paulus hanc rem ſatis dilucidam faciat:Omnis, inquit,pontifex ex hominib. aſſumptus,pro hominibus conſtituitur, vt offerat dona & ſacrificia pro pctis.Et quæ (te quæſo)dona,aut ſacrificia potiora ſunt quæ ſacerdos offerat,quam corporis & ſanguinis Chriſti. Propter quod & ex antiquiſſima Patrum inſtitutione in miſſa legit. Hæc dona,hæc munera,hæc ſancta ſacrificia. Hebrę.5.

¶ Crede primum verbis Sacramenti,& hac Fide purificatus,tum ſi libet præpara,ora,& fac quæ voles. LVTH

¶Aduerte quid iuſſeris,Iubes vt credam.Quã (te quæſo)Fide? Sacramenti verbis iam credo. At iſtud per te non eſt ſatis,niſi formatam habueroFidem.Doceas igitur Luthere qua nã ratiõe, EPISC.

 Fidẽ

Fidem iſtam mihi comparabo. Credo quod iubes,ſed nondum ea Fide qua iubes.Dic igitur,an iſta credulitas mihi ſola ſufficiat, vt corporis & ſanguinis Chriſti myſteria cõtingam?Hoc peruelim explicares nobis.Nam ſi dixeris eam credulitatem ſufficere,iam cũctis orthodoxis patribꝰ repugnabis. Sin dixeris opus eſſe formata Fide. Iam alterum horum neceſſum eſt ſequatur, aut quod aliquam animo præparationem exhibeamus ipſi,aut quod in pctõ manendum eſt, donec aſpirauerit Deus, neque pctõ diutius erit reluctandum.

LVTH ¶ Oportet enim accedentem ad Deum credere,& ſine Fide impoſſibile eſt placere Deo. Hebræorum. II. Et poſtulet in Fide nihil hæſitans. Iacobi primo.

EPIS. ¶ Sed & hoc reſponde,quum recenſes illud Iacobi:Poſtulet in Fide nihil hæſitans. Num qui ſeſe carere gratia putat,num debeat etiam in Fide poſtulare nihil hæſitans?Et num ea poſtulatio nihil omnino promoueat pctõrem ad gratiã conſequendam. Hæc ſi negaueris, vide quo reijcias miſeros pctõres.Sin conceſſeris,non potes tergiuerſari,quin operibꝰ nonnihil animus præparetur, ad gratiæ conſequutionem. Sed inquies,non poteſt tam vehemens in aliquo Fides eſſe quippe quæ nihil hæſitet,niſi gratiam habuerit comitem. Hæc verba duplicem nobis ſenſum pariũt. Alterum quod non poſſet adeſſe tanta Fides cuiquam, niſi ſimul affuerit gratia. At hoc falſum eſt.Nam conſtat tantam eſſe poſſe ubi gratia defuerit. Is enim (quia ſua Fide poſſet montes loco dimouere)nihil hęſitat,& tamen idem carere poteſt gratia. Sed aliũ adhuc ipſa verba ſenſum habent,

bent, hunc nimirum, quod is cui tãta Fides affulſerit, vt nihil hæſitãs credat ſe gratiam a Deo cõſequuturum, mox gratiam impetrabit. At hoc ipſum eſt quod cupimus, nimirum, quod opus aliquod animi carentis gratia, conducere poſſet ad gratiam. Quis enim negare poteſt, credere eſſe opus, quum dicat Chriſtus, hoc eſt opus Dei, vt credatis in eum. Et hæc omnia de quibus p̃ſens articulus memorat, opera ſunt Fidei, nempe coſcientiæ diligens examinatio, & pctõrum cõfeſſio, precationesq; mentem ad Deum eleuãtes, & cætera id genus præparatoria, quæ cuncta fieri poſſunt ab habente Fidem informem. Et ea nimirum omnia iuuant ad puritatem, & ad animi quandam idoneitatem, qua poſſet apertius gratiam a Deo cõſequi, & quemadmodum iſta ſine Fide non ſufficiunt, ita nec ſine his ſufficit ſola fides. Sed de hoc articulo iam ſatis. Opera ſi dei.

ARTICVLVS XVI.

LVTH. COnſultũ videt, quod Eccleſia in cõmuni concilio ſtatueret laicos ſub vtraq; ſpecie cõmunicandos, nec Boemi ſub vtraq; ſpecie communicãtes ſunt hæretici & ſchiſmatici.

EPISC. ¶ Duas partes complectitur is articulus, alteram, Conſultum tibi videri quod Eccleſia communi concilio ſtatueret laicos ſub vtraq; ſpecie communicandos. Alterã, ꝙ nec Boemi ſub vtraque ſpecie cõmunicantes ſunt hæretici & ſchiſmatici. Sed de priori prius differentes oſtẽdemus eccleſiam nihil in hac parte feciſſe, quod non licuerit, ſed neq; ꝙ nõ decuerit inſtituiſſe. Et demum quod non abſq; Sancti ſpiritus inſtinctu ſanctionem hanc, ab ea fuiſſe latam, modis omnibus

credendũ ſit. Quæ tria quum conſtiterint perſpicuum erit cunctis, te proprio nimium ingenio cõfiſum eſſe, qui totius eccleſiæ tam ſalubre decretũ reuocare ſtudeas.

Primum Primum quod licuit. Si quod maius eſt, immutare potuit eccleſia, potuit & quod minus eſt. Sed ea, Chriſti inſtitutũ, in re multo maioris momenti, non ambigitur mutaſſe. Nã vbi Chriſtus baptizandi formam, In nomine patris & filij & ſpirituſſancti cunctis miniſtrari iuſſit, atq; id poſtremis pene verbis quæ ſuis apoſtolis eſt loquutꝰ. Euntes, inquit, docete omnes gentes baptizantes eos in nomine patris & filij & ſpirituſſancti. Eccleſia ſuæ authoritati innixa, mutauit eã formã & baptizari cunctos voluit, in nomine Chriſti. Refragari non potes, quin baptiſmi Sacramentũ multo maioris neceſſitatis ſit, quam euchariſtia, quũ nemo coelum ingredi valeat, qui baptiſmo careat, poteſt autem qui caret euchariſtia. Quam obrem in illo non recte adminiſtrato, lõge maius cuiq; diſcrimen imminet, quam ex Euchariſtia. Quis non igitur ex hoc intelligit, eccleſiæ licuiſſe nonnihil circa Euchariſtiæ Sacramentum diſpenſare, quæ circa baptiſmum, tantũ auſa fuiſſet immutare. Nihil hic opus erit, de die ſabbato ſeruando loqui, quod tamen inter præcepta prioris tabulæ, dei digito ſcriptum fuit: Nihil de non manducando ſuffocato & ſanguine, quod tamen per

Act. 15. apoſtolos (vt in Actis apparet) erat decretum & vtrunque & nihilo minus per eccleſiæ ſolius authoritatem, fuerat immutatum. Sufficiet eñ abũde pro noſtra parte, quod illud Chriſti de baptiſmo inſtitutum, quod tam apprime neceſſarium eſt Chriſtianis omnibus, eccleſia non formidauit

in aliam

in aliam variare formam. Id quod neutiquam ſeciſſet, ſi non ſecura fuiſſet, id ſibi (vt faceret) licuiſſe. Dic mihi tu qui de ſcripturarum notitia tantopere gloriaris, quo loco Chriſtus hanc variationem fieri permiſit. Quod ſi non poteris, concedas Eccleſiam aliquid amplius poſſe, quã in ſcripturis alicubi proditum fuerit. Sed iam ad ſecundum veniamus, nempe quod decuerit Eccleſiã, laicis vnam ſpeciem in miniſtrando hoc Sacramento ſubducere. Nam ut alias rationes taceam, quales in commentarijs ſuper Decretis de conſecratione diſtinct. ij. ca. Comperimus. Ioannes de turre cremata producit, Chriſtus ipſe laicis quibuſdam, corpus ſuum ſub vna ſpecie panis præbuit, non appoſito uino, quod mox oſtendemus. Quamobrem quum huius rei exemplum primꝰ ipſe mõſtrauit, quid prohibet, quo minus in hoc opere ſuum ducem Eccleſia cõſidenter imitetur. Sed age iſtud monſtremus. Lucas refert, Chriſtum duobus diſcipulis in caſtellum Emaus proficiſcentibus, ſe comitem adiunxiſſe, quorũ oculi tenebãtur, ne Chriſtum agnoſcerent, donec intrans ipſe cum eis recumberet. Tunc enim guſtato pane, quem ille prius ſuis manibus benedixit, fregitque, atque porrexit illis, aperti ſunt eorum oculi. At mox, vt cognouerunt eum, euanuit, & a conſpectibus eorum ſubduxit ſeſe. Vides hic, ꝙ iſti corpus Chriſti ſub vna panis acceperint ſpecie, nulla de vino mentione facta. Quæ res vt confirmatior fiat. Auguſtinus lib. 3. de cõſenſu euangeliſtarum idipſum teſtatur, inquiens: Nõ incongruenter accipimus hoc impedimentum in oculis eorum a ſatana factũ fuiſſe, ne agnoſcerẽt Ieſus, ſed tamen a Chriſto facta eſt permiſſio, vſq; ad Sa

Secundũ.

Chriſtus poſt reſurrectionẽ Sacramẽtũ ſub ſpecie panis tm̃ ſuis diſcipulis dedit.

ad Sacramentum panis, vt vnitate corporis eius participata, remoueri intelligatur impedimentũ inimici, vt Chriſtus poſſet agnoſci. Hæc Auguſt.

Similiter & Chryſoſtomus homilia 17. ſup Mat. Quia de ſanctis inquit, coepimus dicere, nõ eſt ta cendum, quia aliud eſt ſanctificatio, aliud ſanctificatum. Sanctificatio enim eſt, quod alterum ſãctificat, ſanctificatum autem alterũ ſanctificare non poteſt, quanuis ipſũ ſit ſanctificatum, vtputa ſignas panem tuum quem manducas, ſicut ait Paulus: Sanctificatur enim, per verbum Dei & orationem, ſanctificaſti eum, non feciſti ſanctificationem. Quod autem ſacerdos de manu ſua dat, non ſolum ſanctificatum eſt, ſed etiam ſãctificatio eſt, quoniam hoc ſolum non datur, quod videtur, ſed etiam illud quod intelligitur. De ſanctificato ergo pane licet animalibꝰ iactare, & infidelibꝰ dare, quia non ſanctificat accipientem. Si autem tale eſſet, quod de manu ſacerdotis accipitur, quale eſt quod in mẽſa manducatur, õnes de mẽſa manducarent, & nemo de manu ſacerdotis acciperet, vnde & dominus non ſolum in via benedixit panem, ſed de manu ſua dedit Cleophę, & ſocio eiꝰ. Et Paulus nauigans non ſolum benedixit panem ſed de manu ſua porrexit Lucæ & cæteris diſcipulis ſuis. Quod autem de manu porrigitur, nec animalibus dandum eſt, nec infidelibus porrigendũ quia non ſolum ſanctificatum, ſed etiam ſanctificatio eſt, & ſanctificat accipientem. Hæc Chryſoſtomus. Vbi liquido conſtat Chriſtũ diſcipulis Sacramentũ panis non vini porrexiſſe, et Paulũ itẽ in naui nec diſſimiliter. Sed adhuc & vtroque vetuſtior Theophilus ait: Sed & aliud innuit, quod ſcilicet ſumentibus ſacrum panem aperiuntur

Aliud eſt ſanctificatio aliud ſanctificatum.

riuntur oculi, vt eum agnoſcant. Magnam enim & ineffabilem vim habet domini caro. Hoc ille. Sed quid horum teſtimonijs opus eſt quũ Lucas tam aperte ſcribat, Chriſtum cum illis diſcipulis recumbentem, accepiſſe panem, ac benedixiſſe, fregiſſeq; & porrexiſſe illis. Sed rogabis unde nouerim, quod non etiam alteram ſpeciem eis porrexerit, videlicet in forma vini. Certe vel ex eo, ꝙ protinus vt eis panem ſanctificatum exhibuerit, Lucas illum ab eorum oculis tradiderit euanuiſſe. Sed ut hoc etiam ſolidius firmẽ, audi quid Mat. ſcripſerit, nempe Chriſtum apoſtolis fuiſſe pollicũ ſe de illo genimine vitis nõ ammodo bibiturum, donec cum illis ipſum biberet nouum in regno patris ſui. Quæ nimirum verba de Sacramento ſanguinis accipienda ſunt. At conſtat ijs qui non ſunt euangeliorum inſcij, Chriſtũ hactenus cum Apoſtolis non bibiſſe. Quamobrem aut iam non bibiſſe Chriſtum confiteamur oportet, aut ipſum (quod abſit) mendacem conſtituemus. Nam quis negabit Chriſtum ex eo prægustaſſe quod diſcipulis, vel edẽdum, vel bibendũ, ipſe præbuerat? Ex ijs itaq; dilucidũ opinor eſt, quod Chriſtus ipſe duobus illis diſcipulis Sacramentũ hoc exhibuit, ſub ſola panis ſpecie. Quod ſi quis tam impudens fuerit, vt neget, afferat ipſe ex euangelijs dilucidam ſententiæ ſuæ probationem, q̃d ſcio nũquam faciet. Paulũ itẽ idipſum in naui feciſſe, patuit ex recenſito ſuperius Chryſoſtomi teſtimonio. Fecerũt & idipſum apoſtoli cæteri, quum & in Actis ſcriptum ſit de Fidelib. Chriſtianis, ꝙ erant pſeuerãtes in doctrina Apoſtolorum, & communicatione, & fractione panis, vbi de vino nulla ſit mẽtio. Adde, ꝙ in euangelio

Luc. vlt.

Actor. 2.

gelio

gelio ſecundum Hebræos (quod Hierony. fatetur ſe traduxiſſe) ſcriptum ſit, ꝙ quia Iacobus iuſtus iurauerat ſe panem non guſtaturum, priuſquã ex mortuis viderit Dñm reſurgẽtem illi ob id Chriſtus apparuit, acceptumq; panem benedixit, ac fregit, & porrexit ei dicens: Comede frater, quia iam filius hominis a mortuis ſurrexit. Et plane, ꝙ Iacobo Chriſtus apparuerit, Paulus ad Corinthios teſtatur. Huc accedit, quod de Dionyſio traditur, nempe quod Chriſtus ei Sacramentũ etiã hoc miniſtrauit, ſub ſola panis ſpecie. Quãdo igitur huius rei tot exempla præceſſerint, num congruebat, vt Eccleſia (quæ ſic multis nominib. viderat expedire) nõ illis om̃ino conformaret ſeſe? Sed inquies Chriſtus ſub vtraq; ſpecie diſtribuit Apoſtolis. Profecto. Sic enim par fuit, non minꝰ ob id, ꝙ iam huius Sacramenti prima fuerat inſtitutio facta, q̃ ob id, ꝙ illi iam erant Sacerdotes conſtituti, quibus, quia Sacramenti conficiendi poteſtatem contulit, voluit eiſdem idipſum exhibere ſub vtraq; ſpecie. Erant enim in menſa cum Chriſto duodecim Apoſtoli recumbentes, quod & Lucas teſtatur inquiẽs: Et quum facta eſſet hora diſcubuit, & duodecim Apoſtoli cum eo. Nec eſt veriſimile, ſi plures fuiſſent conuiuæ quin eos expreſſiſſet Lucas, qui duodecim cũ Chriſto diſcubuiſſe numerauit. Cæterũ iſtud erroris tui cauſa fuit Luthere, ꝙ nihil intereſſe putas inter ſacerdotes & plebem, ſed omnes tibi Sacerdotes ſunt, quicũq; facti ſunt Chriſtiani. Quem etiam errorem ex ſcriptura Petri peruerſe intellecta, tueri conaris. Nimirum ex eo, ꝙ Petrus Chriſtianos vocat regale Sacerdotium. Sed nos paulo ſuperius articulo xiij. monſtrauimus, Iudæos a Deo uocatos

1. Cor. 15.

Lucæ 22

1. Pet. 2. Regale ſacerdotium.

1. Pet. vi.

eatos regnum Sacerdotale, quū tamen apud eos apertiſſima fuiſſet laicorum & Sacerdotum diſcriminatio. Cæterum ipſe Petrus, a quo tibi ſuffragium iſtud arripis, eiuſdē epiſtolæ, capite poſtremo, ſacerdotes a plebe ſeparat, non aliter quā paſtores a grege, quibus ait: Paſcite, qui eſt in vobis, gregem Dei. Et paulo poſt: Et quū apparuerit princeps paſtorum, percipietis immarceſſibilem coronam gloriæ. Ecce quā aperte ſecernit alteros ab alteris, hoc eſt a plebe ſacerdotes, & a paſtoribus gregem. Verū inquies, cur ergo vocat ōnes Chriſtianos regale ſacerdotium? Nimirum, aut quia Chriſto (q rex & ſacerdos eſt) vniti ſint & eius vnionis gratia regale ſacerdotium eos appellauit, aut quia paulo ante in eodem capite monebat, quatenus ſpiritales hoſtias, hoc eſt ſeipſos offerrent Deo. Sic enim habent eius verba: Et ipſi tanquā lapides viui ſuperædificamini domos ſpirituales, in ſacerdotium ſanctum, offerētes ſpiritales hoſtias, acceptabiles Deo per Ieſū Chriſtum. Quum enim ſacerdotum ſit hoſtias offerre, & iudęorum ſacerdotes pecora Deo ſacrificabāt rationis expertia, idcirco Chriſtiani qui ſe ipſos, vt rationales hoſtias offerunt, merito per metaphoram ſacerdotium ſanctum a Petro dicuntur. Nihil ergo tuæ ſententiæ ſuffragatur Petrus, quū idem in eadem epiſtola, ſacerdotes a reliquo grege diſtinguat. Reclamant & tibi ſcripturæ cęterę quemadmodum ſupra diximus articulo nono neque ſcripturæ modo, verumetiam vniuerſus orthodoxorum chorus, vnanimi ſententia te cōdēnat. Sed iam ad rem redeamus. Hunc igitur ſacerdotij gradum, quum Chriſtus poſt ablutos apoſtolorum pedes inſtituiſſet, eis conſecrandi ſui corporis

Cur Petrus vocat omnes chriſtianos regale ſacerdotium.

poris poteſtatem conferens, par fuit, vt ſub vtraque ſpecie Sacramentũ iſtud eis porrigeret, propter quod, & ijs omnibus iuſſit, vt ex calice biberent, non (vt tu putas) omnibus omnino chriſtianis. Quamobrem neq; Sacerdotibus licet, quoties ipſi Sacramentum hoc conſecrant, et tanquam ſacrificium offerunt Deo, quin ſub vtraq; ſpecie pariter communicent. Cæterum quum non conſecrent ipſi, ſed laicorum more ſuſcipiant ab alterius ſacerdotis manu, iam ſub vna panis ſpecie ſacramentum iſtud eis cõmunicatur, quemadmodum Ambroſio, Hieronymo, Euſebio, cæteriſq; ſanctis innumeris, in eorum ab hoc ſeculo migratione factum legimus.

Tertiũ. Sed iam ſupereſt vt tertium oſtendamus, nempe ꝙ Sancti ſpiritus inſtinctu eccleſiam hoc inſtituiſſe credendum ſit. Neminẽ opinor vſqueadeo craſſæ mentis eſſe, vt non videat oportuiſſe normam quãdam, & regulam Chriſtianis tradi, cui ſe in cunctis, quæ ſunt credituri, conformarent. Nam quum de ſcripturis plerunq; diſſidia naſcũtur, etiam apud doctiſſimos præter ſcripturas, & præter vnius aut alterius interpretationẽ, neceſſe eſt alium ſcopum præfigi, quæ debeat in ijs omnibus controuerſijs ſpectari. Atq; is nimirum ſcopus aut alius eſt quam totius eccleſiæ conſenſus, & decretum. Is autem conſenſus quum aliter haberi non poteſt, ſaltem explicitus, quam per præſidium cuiuſlibet nationis totius orbis Chriſtiani congregationem, in vnum aliquem locum accitam. Nam vt omnes Chriſtiani ſimul vna cõuocentur, eſt prorſus impoſſibile. Congruum igitur fuit, vt quoties de credendis inter Chriſtianos lis aliqua ſuboriretur, Epiſcopi de quaq; natione

tione chriſtianitatis ſtatim conuenirent, litis eius dirimendæ gratia. Quibus afflatum Sancti ſpiritus haudquaquam defuturum, certo confidendũ eſt, quum Chriſtus ei rei gratia (nempe vt Spiritus ipſe doceret omnem veritatem) ſemper manſurum eundem in eccleſia promiſerit, donec ipſa conſummaretur. Huc ergo ſuos oculos dirigere Chriſtiani tenentur, & horum decretis, in ijs præſertim quæ credenda concernunt, Fidem indubiam adhibere. Nam quum ab ipſo Spiritu profectum credi par ſit, quicquid ab hoc venerando patrum coetu communi concordia fuerit decretum id cæteris omnibus ratum & firmum haberi merito debet. Quando igitur concilio quodam generali, ad cõſtantiam vocato diffinitum erat, vt cõſuetude (quam de communione ſub vna dũtaxat ſpecie laicis exhibenda, tum aſſerebant ab eccleſia fuiſſe receptam) deinceps obſeruaretur, hoc decretum tanquam a Spiritu ſancto profectũ, ab vno quoque bene Chriſtiano repudiari non debet, Et maxime quum ſuſpicari quidẽ qs poſſet vllam affectuum in hac re corruptionem patribus illis adfuiſſe. Nullũ certe potuit ex ea re cuiquam emolumentum ſperari, quod Lutherus tamen obiectat ſepius. Neque iacturam ex hoc decreto laicus vllam occurrit, qui tantundem ſub vnica ſpecie capit atque ſuſciperet ſub vtraque. Ex ijs ergo perſpicua facta iã opinamur, illa tria quæ præmiſimus, nempe quod licuit eccleſiæ cõmunionem vnius ſpeciei laicis exhibere. Deinde quod non licuit ſolum, verumetiam decuit. Et poſtremo quod hæc conſuetudo (quã Eccleſia tot ãnis exercuit) tanquam a ſpiritu ſãcto profecta debeat exiſtimari. Ex quibus liquet, prior ipſa pars

huius

Secũda articuli pars.

huius articuli q̃ ſit temeraria. Secundam itaq; pariter excutiamus, q̃ negat Boemos ſub vtraque ſpecie cõmunicantes, hæreticos & ſchiſmaticos eſſe, hæc ex prædictis facile conuincetur. Nam ſi decretum Eccleſiæ licitum fuerit & congruum, ac demum a Spiritu ſancto profectum, quis iam dubitare poteſt, quin ij, qui dedita opera contrauenerint, pro hæreticis & ſchiſmaticis habendi ſint. Sed obiectat Lutherus, ꝙ Baſilienſe cõciliũ Boemis (ut ex annalibus, & literis eiuſdem cõcilij videtur aſſerere) laxarit illud decretum. Ego certe quos annales, aut quas literas producturi ſint neſcio, vnum tñ ſcio, ꝙ in actis ipſius concilij Chriſtianis omnibus dicta conſuetudo, pro lege ſeruari præcipitur. Sic enim habentur huius cõcilij verba, ſeſſione xxx. Laudabilis quoq; cõſuetudo communicandi laicum populũ ſub vna ſpecie, a ſanctis Patribus rationabiliter introducta, & hactenus diutiſſime obſeruata, & a doctoribus diuinæ legis, ſacrorum canonum, atq; ſanctarum ſcripturarum multam peritiam habentibus, iam a longæuo tempore cõmendata, pro lege habenda eſt, nec alicui licitum eſt, eam reprobare, aut ſine authoritate Eccleſiæ ipſam immutare. Hactenus ex ipſo concilio Baſilienſi. Huic decreto neceſſe eſt obtemperetur a quocũq; Chriſtiano, quicquid in alijs literis, aut annalibus contineatur. Sed & Conſtantienſe concilium Sacerdotibus cunctis inhibuit, atq; id ſub excommunicationis poena, ne quiſquam eorum populũ communicaret ſub vtraq; ſpecie. Inſuper velut hæreticos puniendos decreuit, quicunque ſuæ ſanctiõi de communicatione ſub vna ſpecie contradixerint. Sed iam tempus eſt vt Lutherũ audiamus.

Verba concilij Baſiliẽſis

¶ Hunc

¶ Hunc articulũ reuocaui libr. de captiuitate Babylonica,& iterũ his ſcriptis reuoco, & dico Boemos & Græcos in hac parte, nec hæreticos nec ſchiſmaticos, ſed Chriſtianos & euãgeliciſſimos eſſe, quos & his verbis oro, & obteſtor in Domino, vt in ea ſententia firmiter permaneant, quũ pro ſe habeant expreſſum textum Euangelij, longæuum & apud Græcos in hunc diem ſeruatum catholicum vſum eccleſiæ Dei.

LVTH. Quã impudenter Lutherꝰ in rebellione pſiſtere hortatur.

EPISC.

¶ Hic videre licet, quanta ſit huius hominis pertinacia, qui quum non ignoret, hanc rem his duobus concilijs ante fuiſſe definitam, idq; factũ fuiſſe, non ſolum ob longæuam conſuetudinem, q̃ præceſſerat in Eccleſia, verumetiam poſt exactiſſimam eius, ab eruditiſſimis iuxta ac ſanctiſſimis viris diſcuſſionem habitam, hortatur nihilominus Boemos, vt perſiſtant in rebellione ſua, Græcosq; imitentur, quaſi ij nunquam aberraſſent, quũ ſit exploratiſſimum, Græcos in multis erroribus, & p̃ſertim de proceſſione Spiritus ſancti, longiſſimo tempore conſenuiſſe. Nec pudet Lutherũ affirmare, Boemos expreſſum habere textum euangelij pro ſua parte, quũ nequeat aliũ producere, q̃ hunc. Bibite ex eo omnes. Quæ verba, dubio procul, ſolis erant dicta Sacerdotibus, quibus & poteſtas tum fuerat collata conficiẽdi Sacramenti, nimirũ his verbis: Hoc facite in meã commemorationẽ. His vtiq; verbis Damaſcenus affirmat, Apoſtolis hanc fuiſſe traditam poteſtatem. Quod ſi nõ iſtis verbis relicta ſit Sacerdotibꝰ hæc poteſtas, dicat nobis Lutherus (ſi poteſt) quibus alijs id factum ſit. At certe non inueniet. Et quis vnquam tam inſanus eſſet, vt præſumeret Chriſti corpus conſecrare, niſi talis a Chri

ſto prius donata fuiſſet ei poteſtas? Sed Lutherũ (vt laicos omnes æquet ſacerdotibus) non pudet etiam aſſerere, foeminas poſſe conſecrare, ꝙ eſt impudentiſſimum. Quum Paulus eaſdem in ec-
1. Cor. 14 cleſia loqui prohibuit: Turpe eſt, inquit, mulieri
1. Tim, 2. loqui in eccleſia. Et tamen eas Lutherus conſecra re permittit & communicare cæteros. Nec infici as eo, quin in eccleſia primitiua plerũqꝫ laicis ſub vtraqꝫ ſpecie communio fuiſſet exhibita, verum vbi tandem emergere tot ex ea re pericula depre henderint, paulatim ab ea ceſſatum eſt. Nam per eum vſum pleriſqꝫ nat9 fuit error, quod crederẽt quiddam amplius ſub vini, quam ſub panis con- tineri ſpecie. Et quum forte laborantibus in extre mis, vini ſpecies exhiberi non potuit, hi ſuſpica- rentur ſe non eſſe integre communicatos. Plerun que contigit quod vel eſt horrẽdum cogitatu, ni- mirum vt Chriſti ſanguis in terram effunderet. Sed & in vaſis non bene ſeruatis, crebertime cor rumperetur. Neqꝫ enim diu ſeruari poteſt liquor eiuſmodi, quanuis adhibita fuerit diligentia. Quum igitur hæc diſcrimina noſtri maiores ſen- ſerint, & verba ſimul & facta Chriſti perpende- rint, explorarintqꝫ fore nullam huiuſce rei neceſſi tatem ab hoc vſu deſtiterunt, vſqueadeo vt con- traria conſuetudo per vniuerſam eccleſiam ino- leuerit, diu ante Concilium Conſtantienſe. Quæ vel ſola (ſi tamen Auguſtino credimus) ſufficere Chriſtianis poteſt. Nam ex epiſtola fundamenti contra Manichæos ſic habetur. Illud autem vere ſecurum eſt aſſerere, quod in gubernatione eccle ſiæ Dei Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti, vniuerſalis eccleſiæ conſenſione roboratum eſt.

LVTH ¶ Nec moueantur tyrãni illius Romani et an tichriſti

tichriſti vaſtatorijs & impijs decretis, quibus al
teram partē Sacramēti per vim abſtulit ijs, qbus
Chriſtus ipſe donauit, qui cum Sacerdotibus im
peret vtramq; ſpeciē ſumere, cauſatus vnū Sacra
mētum eſſe vtramq; ſpeciem (id q̄d verum eſt)
rurſus laicis vnam prohibens, itetū pro libidine
cauſatus, mendacio ſibijpſi contrario integrū Sa-
cramentum vnam ſpeciem eſſe, ſic aliud Sacra-
mentum laicis, & aliud Sacerdotibus partitur, ſi
cut & poenitentiæ Sacramentum ſuperius, aliud
Papę, & aliud totius eccleſiæ finxit. EPIS.

¶ Immerito ſane calumniaris, aut ſummū pō
tificem aut Romanam eccleſiam, quantū ad hoc
negotium attinet, quum neq; diuerſum, aut laicis
aut Sacerdotibus, vel poenitētiæ, vel euchariſtiæ
miniſtrant Sacramentum. De poenitentia nuper
āte diximus quā (ut opinamur) abſoluimus ab
hac calumnia. Nunc de euchariſtia nonnihil di-
cemus. Poteſt nimirum ea bifariam conſydera
ri, aut quantum ad efficaciam aut quantū ad ſig-
nificantiam. Quantum ad efficaciam certe nigil
amplius ſub vtraq; ſpecie continetur, quam ſub
altera tantum. Totus enim Chriſtus cum anima
ſanguine, corpore, & deitate, non minus ſub vini
quam ſub panis ſpecie, cuiq;, ſiue laico, ſiue Sacer
doti, confertur. Verum quantum ad ſignificanti-
am ſpectat, aliud eſt. Sic enim euchariſtia repræ-
ſentat ſacrificium, q̄ pro nobis in cruce Chriſtus
obtulit, quum videlicet a corpore, ſāguis erat ſe-
paratus. Et quoniam ſignificantiæ myſteriū ma-
gis ad cōſecrantem pertinet, quā ad ſuſcipientem
idcirco q̄ties miſſā Sacerdos celebrat Sacramētū
hoc ſub vtraq; ſpecie cōſecratur nō ſolū vt aſtāti
bus paſſionis Chriſti memoria viuacius ingera-

Duplex Euchariſtiæ cōſideratio.

tur, verumetiam vt tali ſacrificio (quo nihil maius aut acceptius offerri Deo queat) diuinā ipſi munificentiam facilius promereamur.

LVT. ¶ Secūdo dico hæreticos & ſchiſmaticos eſſe Papam & omnes qui idolum hoc Romanū adorant, niſi forte laicos & rudes excuſet ignorātia, ſimplex Fides, & violenta huius Aſſur captiuitas, quia Euangelium Chriſti plane extinguunt, & ſuum caput ſequūtur, ſuumq; ſenſum ſtatuūt aduerſus catholicam Eccleſiam Dei, vt in multis alijs, ita & in huius Sacramenti vſu, & Sacerdotum coelibatu.

EPIS. De Sacerdotū coelibatu. ¶ De coelibatu Sacerdotum quo magis obloqueris, eo tui ſimiliorem teipſum eſſe monſtras. Nam qui nullam animi præparationem exigi fateris, priuſquam quis ad Euchariſtiam accedat, ſed ſolam aſſeris cuiq; ſufficere Fidem, quanquā ab ipſis proſtibuli ſordib. recens exierit, q̄d mirum ſi Sacerdotes opinaris vxorum complexibus haud pollui poſſe, modo Fidem habuerint, quæ tibi vel ſola, cunctas purificat abominationes. Cæterum ſi diligentius aduertas, quantū inter hoc ſacrificium, & alia veteris legis interſit, non eſſet obſcurum tibi, q̄ congruēter Eccleſia coelibatum Sacerdotibus indixerit. Illa quidem ſacrificia adumbrationes duntaxat erant, & figuræ quædam ſub obſcuræ, præſentis huius ſacrificij. Et tñ (vt illa dignius agerentur) iuſſi ſunt Sacerdotes, ante ſanctificari. Nec arcam Dñi, nec vaſa cætera, ſed nec ad altare licebat cuiuis accedere, niſi prius eſſet ab omni purgatus immunditia. Quamobrem ſi propter vmbram & figurā, tāta puritas exigebatur, quanta iam eosqui rem veram, ipſiſſimā ueritatē tractāt, ſanctitate cōſpi

cuos,

eccos, vt ab omni mulierum inquinamento puriſſimos eſſe conuenit? Traditur in libris Regū, 2.Re.22.
& ꝙ Achimelech non ante voluit de panib. propoſitionis quicquam impartiri Dauid, & pueris eius niſi prius eos intellexiſſet a mulieribus, hoc eſt,ab vxoribus ſuis(ut Hieron.interpretatur)fuiſſe mundos. Ac panes illi,maximo quodam interuallo,diſtabant a Sacramento panis in q̄ ſanctiſſimum Chriſti corpus continetur. Quamobrem nouæ legis Sacerdotes(quibus intereſt hunc panem quotidie ſumere)perpetuū agere coeliba I. Cor.7.
tum oportet. Ad hæc. Expedire laicis docet Paulus ab vxoribus interim abſtineāt,quatenus orationi vacare queant commodius. Quod ſi laicis orationis cauſa,res vxoria ad tempus interdicitur,Sacerdotibus vtiq;,quorū eſt officium quotidie non pro ſuis modo, verumetiā pro populi delictis hoſtias & preces offerre Deo, cælibatus indicitur meritiſſime. Quid de gentilium Sacerdotibus loquar, quorum nonnulli, quanq̄ idolis immolabant, tn̄ ut id mūdius agerent,caſtrabāt ſemetipſos,quanto magis hi qui uero Deo ſacrificaturi ſunt,& non quodlibet ſacrificium, ſed id quod cæteris omnibus excellentius eſt, uēpe carném et ſanguinem filij Dei. Hos inquam lōge puriori fulgere caſtitate decet, & a mulierū (quoad fieri poteſt)conſpectib. eſſe remotiſſimos. Iniuſte igitur (quantum ad coelibatum Sacerdotū attinet)vel Rom.pontificem, vel alios criminaris,perinde ac ſi vel aduerſꝰ Euāgelium, vel Eccleſiam catholicam,ſuum ſenſum ſtatuerint,quū ea res non minus Euangelio cōueniat, quam ab Eccleſia catholica iā comprobeť. Neq; eñi euangelio repugnare poteſt quod Chriſtus in Euangelio

gelio cõſulit. Sic eñ quũ de coelibatu loqueret, itaq; de ijs, q regni cęleſtis gratia ſe caſtrarũt, ſub dit Chriſtus: Qui poteſt capere, capiat. Non eſt itaq; iuſta calumnia illa quã ob coelibatũ Sacerdotũ Ro. impingis pontifici, ſicut neq; propter vſum huius (de q̃ iã loquimur) Sacramenti. Vſus nimirum eius Eccleſiæ iudicio relinquit. Quod cum ex alijs, tum ex temporis mutatione, dilucidum eſſe poteſt. Chriſtus enim poſt cœnã ipſum Sacramentum exhibuit. Eccleſia vero nõ niſi ieiunis exhiberi patit. Sed & eccleſia lõge alijs uerbis vtitur, q̃ aut Paulus, aut alius quiuis Euange-

1.Cor.11. Lucæ.2. liſtarũ vſurpauit. Nã Paulus & Lucas ita recenſent, dixiſſe Chriſtum: Hic eſt calix nouũ teſtamentum in meo ſanguine. Marcus aũt ita: Hic eſt

Marc.14 Mat.19. ſanguis meus noui teſtamenti, qui pro multis effundetur. Mattheus pluſculum adijcit, inquiens: Hic eſt eñ ſanguis meus noui teſtaméti, qui pro multis effundet in remiſſionẽ pctõrum. Sed eccleſia ſic: Hic eſt calix ſanguinis mei noui & æterni teſtamenti, qui pro vobis, & pro multis effundet in remiſſionem pctõrum. Ex his vides, quantum ab illis eccleſia ritum variarit ſuum. Huc accedit, q aqua in calice iuxta conſuetudinem Eccleſiæ vino commiſcetur, id quod neutiquam legit feciſſe Chriſtus. Et deniq; non dubitauit eccleſia, aliquandiu pane vti fermentato, ne iudaiſſare videretur, quum tamen in azymis cõſecraſſe Chriſtum, nõ ignorauerit. Perſpicis igitur, in quot & & quantis Eccleſia variarit ab inſtituto Chriſti, quam variationem ab Apoſtolis forſitan edocta fuerat. Nã & Paulus, vbi apud Corin. de hoc Sacramento ſermonem habet, tãdem ſubijcit: Cętera, inquit, quũ venero, diſponam. Quibus nimirum

rum verbis,pollicetur ſe quantum ad vſum & ri tum huius Sacramenti ſpectat) traditurum alia, de quibꝰ hactenus in ſacris literis nullam fecerat mentionem. Vtcunque fuerit,ſiue p Apoſtolos,ſeu per Spiritum ſanctum, nihil ambigo, quin id quod Eccleſia docuerit,ſit ratiſſimum,quũ iuxta Paulum,ipſa ſit columna & firmamentum ueritatis. At quomodo firmamentum veritatis erit,& columna,ſi iam in ijs errare tam diu paſſa ſit,& vſque adeo turpiter hallucinari?

¶ Hi enim ſunt hæretici & ſchiſmatici,qui ter minos quos patres poſuerunt trãſgrediunt,& a cõmuni catholicæ Eccleſiæ ritu, ſeipſos ſegregant, propriosque ac nouos ritus,pro mera libidine aduerſus Euãgeliũ excogitãt id quod facit,& fecit Romanus ille Antichriſtus,nec veretur tñ impudẽs & blaſphemum os ſuum in cœlũ ponere, & Græcam Eccleſiam arguere ſchiſmatis, quod ipſe & nullus alius coepit primus & ſolus. LVTH

¶ Neſcio quã tu facis Eccleſiã Catholicã. Sat ſcio,duas eſſe nõ poſſe,quũ ſcriptũ ſit, vna eſt columba mea. Porro manifeſtum eſt,Græcos vehementer erraſſe & in his,quæ Fidei ſunt.Id quod ſane in Catholicã eccleſiã incidere nequaquam poteſt. Nam ut cætera taceam proceſſiõi Spiritusſancti, quæ fit ab vtroque tam a filio quam a patre diutius credere reſtiterunt.Sed nec proprijs authoribus, & eiſdem eximijs,in ea re Fidẽ voluerũt adhibere. Ad hæc proceres eorũ,hoc eſt,ij qui probitate ſimul & eruditione, præſtabãt eccleſiæ Romanæ, ceu capiti totiꝰ eccleſiæ Catholicæ detulerũt ſemper,quẽadmodũ & nos articulo.25.demõſtrabimus.Si igit̃ alterã oportet hæreticã & ſchiſmaticam dici,hoc eſt,aut Græcã,aut Latinã Eccleſiã, EPISC. Cant. 6.

Græca potius haberi debet ꝙ̃ Latina. Quod ſi
quædam Eccleſia latina pro ratione temporum
immutauerit aliter q̃ ab ipſis acceperit Apoſto-
lis, non eſt dubium, quin id inſtinctu Spiritus ve-
ritatis effecerit, a quo nomenclaturam hanc acce
pit, vt colũna dicatur & firmamẽtum veritatis.

LVTH ¶ Conſultum itaq; videt̃ mihi nunc, vt non
modo per conciliũ, ſed per quanq; dioceſim, qui
libet epiſcopus, etiam inuito Papa, Chriſtum ſe
cutus in Euangelio, rurſus vtranq; ſpeciem lai-
cis daret. Quamdiu (rogo) ſinimus nos illudi hu-
manis iſtis figmentis & ſtatutis? An ignoramus
Deo magis quam hominibus eſſe obediendum?
Chriſtus vtranque dat populo ſuo, & vicarius
ſuus alteram auferet?

EPISC. ¶ Oſtende prius vbi Chriſtus vtrunq; dede-
rit laicis, aut dandũ iuſſerit, quod (niſi vehemen-
ter fallor) nunquam efficies. Et tanto minus effi-
cies, ꝙ affirmas cap. 6. Ioannis, nihil pro hoc Sa
cramento facere, in quo non minus abs te diſſen-
tio, q̃ Cyrillus, Hilarius, Cyprianꝰ, ac cæteri pa
tres eximij. qui non modo palam vſurpãt huius
capitis verba pro teſtimonio Euchariſtiæ, uerũ-
etiam apertiſſimis rationibus id docent vſurpan
dum. Sat ſcio, nec ex Paulo, nec ex reliquis Euan
geliſtis, id probabis vnquam, ꝙ Chriſtus vtran
que ſpeciem, aut dederit, aut iuſſerit dari populo,
niſi prorſus nullum diſcrimen facias inter paſto-
res & gregem, atque inter plebem & Sacerdotes,
q̃d ſatis copioſe ſuperius confutatũ eſt. Paſto-
rum eſt hunc ſanctiſſimũ miniſtrare gregi. Neq;
ad gregem pertinet, vllo pacto, panem hunc ſan
ctiſſimum conficere ſibi. Nihil aũt apud Corin-
thios receaſet Paulus, niſi quod Chrũs ipſe ſub
coena

Non poteſt ex euangelio probari Chriſtũ ſub utraq; ſpecie populũ communicaſſe.

coena geſſerat, quæ v̄ba nequeunt intelligi, quouis pacto, ad laicos fuiſſe dicta. Quomodo eñi potuit ad laicos dici: Hoc facite, quotieſcunq; bibitis in meam commemorationem? Quid eſt, hoc facite, quotieſcunq; bibitis? Si facere, hic cõſecrare intelligimus, quemadmodum hauddubie Damaſcenus, ac cæteri accipiunt, & nos paulo ſuperius oſtendimus nemo bibiturus eſt ex calice, q̃ non prius conſecrauerit, nam dicit quotieſcunq; bibitis. Atqui laicum (vt ſuppoſuimus) nemo ſanæ mentis dixerit poſſe conſecrare? Non igit̃ laicis hoc dictum fuit, neq; alicubi iuſſũ eſt a Chriſto, quatenus vtranq; ſpeciem acciperent laici, Quod ſi quis vſq; adeo pertinax fuerit, vt contendat, laicis hoc Sacramentum ſub vtraq; ſpecie dãdum, is vel ex euangelio, vel ex ſacris interpretibus afferat dilucida teſtimonia, & mox ei dabimus manus, alioqui, iam ſuam impudentiam ipſe tandem agnoſcat.

¶ Conſultum igitur volo, vt quilibet laicus, ſi ſpeciem alteram impetrare non poteſt, vt tyrãnidis huius impeditus, corde ſaltem toto optet, et gemat ad Deum, q̃ noſtris peccatis merentibus, digni facti ſumus, quibus impij aduerſarij veritatis, alteram partem ſacramenti auferrent, & nos noſtro Sacramento ſpoliarent. LVTH

¶ Conſulueris eorum ſaluti potius, ſi monueris eos, eccleſiæ inſtitutis obtemperare, cõtẽtoſq; eſſe, vt pro ritu, quem eccleſia commodiorẽ eſſe duxerit, Sacramentum iſtud ſuſciperent. Nullo enim fructu ſpoliatur, quiſquis alterutram ſpeciẽ acceperit, quum ſub vtraq;, totus & integer cõtineatur Chriſtus. At, inquies, cur ergo ſacerdotes ſub vtraq; ſpecie cõmunicant? Iam tibi reſpondi. EPISC.

Quoniam hi ſacrificant,& Chriſti mortẽ ſacrifi
cio ſuo repræſentant,ſanguinem videlicet a cor-
pore ſeparatum.Cæteris vero non ſacrificantib.
ſatis fuerit ſpeciem panis accipere, in quo totus
(vt dixi)Chriſtus,hoc eſt,caro,ſanguis, & ani-
ma cum Deitate ſumitur.

LVTH ¶ Nã hoc ego dico,ſi qs ſciens omittat deſide-
rare ſaltẽ,alteram etiam partẽ Sacramenti, licet
neutra neceſſaria ſit,cũ fides ſola hic ſufficiat,im
pium eum eſſe,& Chriſtum ab eo negari.

EPIS. ¶ Cur ſpeciem(quæſo)reliquã deſiderabit lai
cus,quum ſub ſpecie panis totũ & integrum ac-
ceperit Chriſtum. Nam ſi Chriſtus vnicã panis
Luc. vlt. ſpeciẽ, duobus illis diſcipulis in caſtellũ Emaus
profectis,&Paulus in naui,ſuis identidem ſolam
ſpeciem panis exhibuerit, quis nõ conſequenter
videt ſufficere ſibi ſpeciem vnicam? Sed præter
hæc,velut in vmbra quadam, licebit hoc ipſum
ex aliĳs Chriſti factis & dictis contueri. Quum
Ioan.6. enim (vt in Ioanne traditur) Chriſtus ex quinq;
De vino panibus quinq; millia pauit hominum, nullum
nihil legi credibile eſt illic vinum affuiſſe,& tamẽ hæc re-
tur. fectio,ſeu quędam umbra fuit,cõmuniõis carnis
Matt. 6. ſuæ.Quod vel ex eo patet,ꝙ inde ſumpſerat oc-
caſionem plurima differendi ſuper carnis ſuæ co
meſtione, quã & proximo capite panem vocat.
Huc accedit q̃d in oratione dominica petere do-
cemur panem illum ſuperſubſtãtialẽ, hoc eſt,cor
poris Chriſti,vbi de reliqua ſpecie nulla ſit men-
tio.Adde ꝙ ſæpenumero Chriſtus in Euangelio,
pro panis huius ſumptione multa pollicetur, ac
pro ſpecie reliqua,hoc eſt pro ſpecie uini,nec tan
tillum quidem promittit. Pro illo dicitur Panis
Dei verus eſt,qui de cælo deſcendit,& dat vitam
mun-

mundo. Et rurſum ego ſum panis vitæ. Qui venit ad me non eſuriet, & qui credit in me, non ſitiet vnquam. Ad hæc, Panis quem ego dabo, caro mea eſt, quam dabo pro mundi vita. Sic enim græce legitur. Nec fruſtra geminatur hic verbū iſtud dabo. Semel enim dicitur, pro datione carnis ſub ſpecie panis, ac rurſum pro carnis immolatione, quæ facta fuit in cruce, quæ verba plane conuincunt hoc caput ſextum Iohannis, pro Euchariſtia prorſus accipi debere. Sed in incoepto pergamus. Dixit propterea Chriſtus, hic eſt panis de coelo deſcendens, ſi quis ex eo manducauerit, non morietur. Et poſtea: Si quis manducauerit panem hunc viuet in æternum. Et denique: Qui manducat me, ipſe viuet propter me. Ecce quoties vitam pollicetur, pro panis huius ſumptione. De reliqua vero ſpecie ne uerbum quidem produces. Nam illud, hic calix nouum teſtamentum eſt in meo ſanguine, nihil pollicetur pro calicis potatione, nec ſi quod ex Matthęo ſequitur, adiunxeris. Qui pro multis effundetur, in remiſſionem pctōrum. Non enim hic remiſſio pctōrum, pro calicis potatione promiſſa eſt, ſed pro ſanguinis effuſione duntaxat. Sed inquiet aliquis: An non Chriſtus dicit: Niſi manducaueritis carnem Filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitam in vobis? Reſpondemus primum, hoc nobis Lutherum obijcere non poſſe, quum ſit capite ſexto Ioannis ſcriptum, cuius ne verbum quidem vllum, ad hoc Sacramentū affirmat pertinere. Deinde nihil dubitamus aſſerere, quod qui ſub ſpecie panis Chriſtum ſumit, eundem & carnem eius manducare, ac ſanguinem bibere, cum & carnem integram accipiat,

Ioan. 6.

Luc. 22.

Mat. 26.

Ioan. 6.

cuius

Oia chriſti promiſſa pro Sacramẽti ſub panis ſolũ ſpecie aſſũptione

cuius acceptio eſus dicitur, & ſanguĩe integrũ, cuius ſumptio, potatio dici poterit. Tertio dicimus, quod nihil ijs verbis de vini ſpecie tradit, ſed de ſanguine duntaxat, qui nũſquã ab hoc pane ſeparatur. Quando igitur toties, tanta promittuntur, pro ſacramenti huius ſumptione ſub ſpecie panis, & nihil vnquã ſub ſpecie vini, quis mirari debet, ſi ſub ſola panis ſpecie, laicis Eccleſia duxerit miniſtrandum.

LVTH ¶ Nec cauillis illorũ moueatur, qui garriũt, ſub pane omnia accipi, Chriſtus enim ſciebat ſub pane omnia accipi, nihilominus tamẽ vinũ inſtituit.

EPIS. ¶ Nõ illi certe, ſed ipſe potius Luthere cauillaris, qui nullam poteris iuſtam afferre rationẽ cur neceſſe ſit laicis reliquam accipere ſpeciẽ. Quid ſi Chriſtus vinum etiam conſecrauit. Num propterea laicis ſub ea ſpecie Sacramentum impartiri debeat? Nihil oportet. Solis vtiq; ſacerdotib9, quibus & cõſecrandi tribuit poteſtatem, vtrãq; ſpeciem Chriſtus porrexit, & ab eis vtranq; voluit ſacrificari, quatenus hoc ipſum repræſentarent ſacrificium, quod olim ipſe patri pro nobis in altari crucis immolauit. Sic patres ſentiunt. Sic Eccleſia docet credendum. Quamobrem ſi tibi vis in peruerſa opinione tua Fidem adhiberi, rationes aut ſcripturas omni luce clariores producas oportet, quod ſcio nunquam facies.

LVTH ¶ Sciebat omnia ſola Fide percipi, & tamen Sacramenta ordinauit.

EPISC. ¶ Non ſatis intelligo, quem in modũ iſta ſibi reſpondeant. Sciebat Chriſtus omnia, ſola Fide percipi, & tñ Sacramenta ordinauit. Voluiſti forſitan dicere: Sciebat Chriſtus ſolã Fidẽ ſufficere,

&tamẽ

& tamen Sacramenta pter Fidem ordinauit. At iſtud cuiq; certum eſſe poteſt, q non abs re Chriſtus Sacramenta,neq; inutiliter inſtituit. Neq; tamen ſi Fides ſola ſuffeciſſet, dixiſſet vnquam: Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto, nō poteſt introire in regnum Dei. Introibit autē quis per Fidem abſq; baptiſmo, ſi ſola Fides parare poſſet aditum. Sed de ijs ātea ſatis ſuperque diſſeruimus. An ſola fides ſuffi ciat. Ioan.3.

¶ Quo iure ſeruus Domini ſui mutat ordinationes? LVTH

¶ Tu mihi prius reſponde, quo iure mutata ſunt cum alia plurima, tum id quod de baptiſmo Chriſtus inſtituit? Is enim apoſtolis iuſſit, vt baptizarent,in nomine patris & filij, & ſpiritusſācti. At hi, non eam formam obſeruarunt, ſed baptizabant ſolius nominis Chriſti facta mentione. Quod ſi licuit ex cauſa,tam recentem domini ſui conſtitutionem immutare, cur ſucceſſoribus eorum idipſum non licebit, quoties nō minus id expedire viderint? & præſertim quando nō ſine cōmunis ſpiritus inſtinctu, tam hos quam illos, ita feciſſe non ambigitur. EPIS. Apoſtoli Chriſti inſtituta mutarūt.

¶ Quur Sacerdotes nō etiā ōnia ſub pane accipiūt? Nōne vnus panis & vnū corpus ſumus, omnes q de vno pane & de vno calice participamus, vt Apoſtol.1.Cor.10.docet apertiſſime? LVTH

¶ Nō hęc habet Paulus. Lege exēplaria Grę ca,q ſermone Paulus eā epiſtolā ſcripſit. In illis ſic inuenies: Vnus panis,vnū corpꝰ,multi ſumus, Nā ōnes ex eodē pane participamus. Hic vides iuxta Paulū,ad corporis vnitatē ſat eſſe cunctis, vt de pane vno participēt,neq; calicis exigit cōmunicatio. Sed inges,haud multo ſuperiꝰ de cali EPIS.

cis bñdictiõe locut9 eſt Paul9. Profecto. Sed pro hac noſtra parte facit magis, ſi qs ea v̈ba diligẽti us excutiat. Calix, inqt, bñdictiõis cui bñdicim9 Quis (te q̃ſo) calici bñdixit niſi ſacerdos? aut quis alius frãgit cæleſtẽ illum panẽ? Vtrũq; ad Sacerdotes ꝑtinet, qui & myſtici corporis, nõ iniuria portio, melior exiſtimanť. Cæterũ quũ ijs adiun gũtur prophani, ꝙ de toto corpore loquatur Paulus, iam ſolius panis fit mentio: Vnus, inquit, panis, & vnum corpus multi ſumus. Nam omẽs de vno pane participamus, vt cunctis exploratiſſimum eſſe poſſit, hic tuæ ſententiæ Paulum ipſum (quem citaras) aduerſari.

LVTH. ¶At Papa laicos ab vno corpore excludere co natur dum non oẽs de vno calice vult participare, reſiſtens tum Chriſto, tum Paulo, & vniuerſæ Eccleſiæ Dei, tm̃ vt myſteriũ iniquitatis ſuę operetur filius ille perditionis & homo pcti.

EPISC. De filio pditiõis, ¶Profecto nemo potuit alius, tam virulenta verba, in ipſum totius Eccleſiæ p̃fectum euomere, niſi vere perditionis filius, & homo pcti. Sed finge quantũuis iniquum eſſe, ꝙ non ad calicem admittãtur laici. Quid hoc ad pontificem iſtum? Num ei vitio verti debuit, quod ꝑ tot annos (an tequã is natus eſſet) ꝑ vniuerſam Eccleſiam fuit vſitatiſſimum? Neq; vſitatiſſimum modo, verũ etiam, per duo ſeorſum concilia generalia cõprobatiſſimũ. Multo igitur iniquiſſima eſt hæc quã in ſummum irrogas Pontificẽ contumelia, & tãto ſane iniquior, quo longius a veritate receſſit. Neq; enim ab vnitate corporis excludunť laici, ꝙ non ſinuntur de calice ſpeciem alteram ſumere id quod Paulus apertiſſime teſtatur quum dicit, omnes nos vnum panẽ, & vnum corpus eſſe, q̃niam

niam ex eodem pane cũcti participamus. Sed tu calicis etiã facis mentionẽ, quũ non ignores Paulum id non ſcripſiſſe. Verum iſtud facis quo tibi quidem vulgi fauorem concilies magis, erga põtifices vero, maiorẽ concites inuidiam, odiumq; prorſus implacabile.

Callida Lutheri machinatio.

ARTICVLVS XVII.

THeſauri Eccleſiæ vnde Papa dat indulgentias, non ſunt Chriſti & Sanctorum.

LVTH.

¶ Quantum ad indulgentias attinet, principio Lector admonendus eſt, quod inter noſtrã & Lutheri ſententiam nihil interſit, niſi quod Lutherus poenam pctis prioribus debitam opinatur vna cum culpa condonari, atque id ſiue per Fidem, ſiue per cuiuſcunque Sacerdotis abſolutionem. Nos vero cum Eccleſia credimus, quod plerunque poſt deletam culpam remanet in peccatore, quædam ad poenam pro pctis priſtinis debitam obligatio, quæ per ſummi Pontificis cõdonationem tolli poteſt. Hoc ſecum itaque Lector expendat, an Luthero ſecurius credatur, qui cuiſque Sacerdoti tantam tribuit poteſtatem, vt a poena ſimul & culpa ſoluat pctõrem etiam ſceleratiſſimum, an Eccleſiæ potius, q̃ propter verba Chriſti dicta diuo Petro: Tibi dabo claues regni cælorum. Et quodcumque ſolueris ſuper terram, erit ſolutum & in cælis, opinatur, quod poſt deletam a Sacerdote culpam, remanet adhuc poena, quæ per quencunq; legitimum Petri ſucceſſorẽ, pariter cõdonari poteſt. Quod ſi quiſq; ſimplex Sacerdos haud tantã habuerit poteſtatem, quantam ei Lutherus cenſet tribuẽdam, quis nõ videt, cũ quanto diſcrimine pontificis condonationem

EPIS. De indulgentijs.

Matt. 16.

tionem reijcimus? Sin aũt habuerit tantam, nullum tamen periculum erit, Pontificis etiam condonationem ſuperaddere. Nos igitur tria ſtatuere moliemur. Primum quod poſt deletam a ſacerdote culpam, remanet nõnunquã peccator, ob priora delicta, poene cuidam obnoxius, a qua per Sacerdotem illum nondum ſoluitur. Alterum quod eius poenæ debitum ſolui poteſt per ſummi pontificis condonationem. Tertium, quod quantum diuinæ iuſtitiæ per iſtam condonationem detractum fuerit, tantundem ex meritis Chriſti, ſimul et ſanctorum reſarciri non erit incongruũ. Sed age primũ aggrediamur. Quanquã ex ijs quę ſub articulo quinto diſſeruimus, dilucidum eſſe reor, ꝙd non omnes peccatores indiſcriminatim ita ſunt abſoluti, vt qui grauius offenderit nihilo maioris pœnæ ſit debitor, quam qui leuiſſime, non grauabimur tamen hic pluſculum aliquid adijcere.

Pro ĩdulgẽtijs ſtatuẽdis tria notãda.

Rom. 6

Paulus ad Romanos ſcribens ait: Sicut exhibuiſtis membra veſtra ſeruire immunditiæ & iniquitati ad iniquitatem, ita nunc exhibete mẽbra veſtra ſeruire iuſtitiæ in ſanctificationem. Atq; palam eſt, nõ huius & illius membra, æqualiter immunditiæ & iniquitati ſeruiſſe pridem ad ſuas cõplendas iniquitates, quum alter parum & breuius alter plurimum & diutius peccatis indulſiſſet. Neq; enim inſicias eo quin omnes tam boni quã mali carnis ſuæ mortificandis affectibus aſtricti ſint. Verum hoc eſt propter fomitem, ex originali pctõ relictum. At aliter aſtringuntur hi q lõge craſſiores ex peccatis actualibus contraxerint reliquias, his nimirum incumbit vt quanto ſordidius inquinati fuerint, tanto ſeueriorem adhibeant expurgationem. Atq; hoc eſt quod iubet Paulus, qua

lus, quatenus pari ſtudio ſua mẽbra pc̃tõr ad conquirendam ſanctificationem inſeruire faciat iuſtitię, quę iam pridem ad complendam ſuam improbam voluntatem, improbitati ſeruierant. Et hoc aduertendũ eſt, q̃d hæc ſanctificatio de qua Paulus hic loquitur nõ eſt ea, qua quis per gratiam a culpa liberatur. Nã eiuſmodi iam fuerunt ij ad quos hic loquitr̃ Paulus, nempe vocati ſancti, quemadmodum in ipſius epiſtolæ fronte patet. Sed neq; eſt ſanctificatio, qua qs a reliquijs originalis peccati mundatur, quum plane de actualibus, hic verba faciat Paulus. Quamobrẽ & intelligi debet is locus, de reliquijs actualis peccati a quibus vtiq; peccator p opera pænitentiæ ſanctificari dicitur & expiari. Confirmemus & iſtud exemplo Dauid, qui tametſi nouerit ſibi culpam fuiſſe remiſſam, non ceſſauit tamen peccatorũ ſuorum reliquias perſequi, & fletibus diluere q̃ acerbiſſimis. Reſpõdeat hic nobis Luther. ſi poſt remiſſam culpam, nihil reliqui ſit in pc̃tõre, q̃d expietur, cur Dauid cui de culpa fuerat compertiſſimum, quod hanc ignouiſſet ei Deus, cur (inquam) tantopere ſeipſum afflixit, & per noctes ſingulas, tanto lachrimarum imbre ſtratum rigauit ſuum? Cur tam attẽte ſingulis prope momentis de pc̃tõ ſuo cogitauit? Et denique cur petijt deleri ſibi iniquitatem, atque amplius a pc̃tõ ſuo lauari? Non hæc profecto dixiſſe voluit pro reliquijs originalis, ſed pro reliquijs actualis pc̃ti lõge magis. Studuit enim vt membra iam tanto diligentius inſeruirent iuſtitię ad ſanctificationem, quanto prius ad mentem improbam cõſummandam, inſeruierant iniquitati. Neq; enim dubitauit operibus pœnitentiæ ſcoriam omnem & rubigi

De q̃ ſanctificatiõe Paulꝰ ſit locutꝰ

Pſal. 6.

Dauid poſt remiſſã ſibi culpã, reliquias pc̃tõrũ fletibus proſeqꝰ.

2. Reg. 12

Pſal. 50.

bíginem pc̃tõrum, auferri poſſe. Sed hoc Lutherum in has anguſtias adegit, quod totum Fidei, nihil operibus cenſet deferendum. Propter quod & nouam vitam optimam aſſerit eſſe poenitentiam. Cæterum Eccleſia nequaquam ſufficere uitam nouam, putat. Non ſufficit (inquit Auguſtinus) mores in melius commutare, & a præteritis malis recedere, niſi etiam de ijs (quæ facta ſunt) ſatis fiat domino per poenitentiæ dolorem, per humilitatis gemitum, per cõtriti cordis ſacrificium, cooperantibus eleemoſynis & ieiunijs. Credit igitur Eccleſia manere poſt condonatam culpam in pc̃tõribus, plus vel minus expurgandum, pro qualitate prioris vitæ, ſimul & doloris magnitudine, qui iam emendæ propoſitum antereſſit. Nam vbi poſt ſceleſtiſſimam vitam, dolor in pc̃tõre non niſi puſillus ſuccedit, eiuſmodi pc̃tõ abijci non poteſt, ſed abſolui debet, ſi petat. Veruntamen aſperius ei medicamẽ adhibendum eſſe, nemo ſanæ mẽtis nõ iudicabit. Cęterũ excutiamus & illud, an plura maioraq; cõmoda ſit conſequuturus is, qui Luthero Fidẽ habet, an qui credit eccleſiæ. Primũ certe non mediocris periculi eſt eccleſiæ non credere, quã Paul. colũnam vocat, & firmamentũ veritatis. Nec poteſt huic nõ credere quiſquã, abſq; infidelitatis nota, pſertim in ijs, quæ ſalutem concernunt animarũ. Verũ ſi Luthero nõ credimus nihilo plus diſcriminis inde nobis imminebit, quam ſi cuilibet ex infimis ſcriptoribus non crediderimus. Deinde ſi credamus Eccleſiæ docenti, nõnullas in pc̃tõre poſt cõdonatam culpam, reliquias manere, tanto magis ad moleſtias poenitentiæ ſubeundas, et cum exactiori ſolicitudine ſuſcipiendas ipſi ſtimula-

Vita noua nequaquã ſuffi cit.

An plura cõmoda cõſecutꝰ ſit q Lut. credit, an q eccleſię

mulabimur. Sin contra, cum Luthero nullas relinqui putabimus, nullam operam ijs expurgandis impendemus, quum iam ſecuri nihilo magis nos ad ſatisfactionē obligatos, q̃ alium quemlibet Chriſtianū exiſtimabimꝰ. Tertio, ſi iam per opera poenitentiæ reliquias pctōrum diligenter expurgauerimus, nihil poſt hāc vitam nobis ignis purgatorij nocebit. Sin contra, quia tales vtpote non creditas, nō expiauerimus, quis nos a purgatorij cruciatu ſecuros conſtituet? Nemo certe, nec Lutherus ipſe. Sed hactenus quod poſt deletam culpam, reliquiæ maneant expurgandæ, & quod poena quædam pctīs prioribus adhuc debeatur, quam pctōr, aut hic, aut alibi luat neceſſe eſt, dictum ſit. Iam vero ſecundum ſtatuamus, nempe ꝙ huius poenæ debitum, per condonationē ſummi pontificis tolli poteſt. Scripturæ nimirum docent, id varijs modis tolli poſſe. Et primū auſteritate noſtra. Nam Paulus ait: Si nos dijudicaremus, non vtiq; iudicaremur. Hoc eſt, ſi nos noſtras in Deum offenſas vlti fuerimus, vſqueadeo clementem ſe nobis ipſe præbebit, vt nolit vlciſci denuo. Neque eñ bis in idipſum iudicare cōſueuit. Propter quod & Dauid ſua pctā vindicans, confidenter ait ad Deum: Vide humilitatem meam, & laborem meū, & dimitte omnia pctā mea. Si non certo ſperaſſet, per ſuam in ſemetipſum animaduerſionem, reliquias pctōrum ſibi condonandas, nequaquam ad hunc modum afflixiſſet ſe, neq; petijſſet condonari pctā, quum iam de remiſſa culpa ſatis ei conſtitit, vti ſuperius diximus. Is igitur vnus modus eſt, quo poenæ debitum (quod poſt ſublatam culpam remanet) diſijci poteſt. Alius item eſt per elee-

Secundū. Tres modi quibꝰ poenę debitā tolli poteſt.

1. Cor. 11.

Pſal. 24.

moſynarũ largitionem. Nam Chriſtus ait: Quod
Lucæ 11. ſupereſt, date eleemoſynam, & ecce oĩa mun-
da ſunt vobis. Atqui certum eſt, nihil ei qui gra
tia caruerit, profuturum, quantaſcunque lar-
giſſimas fecerit eleemoſynas, quum dicat Paul.
1.Cor.13. Si diſtribuero in cibos pauperum omnes faculta
tes meas, charitatẽ aũt non habuero, nihil mihi
prodeſt. Ecce nihil cõfert eleemoſynæ diſtribu-
tio, niſi quis in charitate radicatus fuerit. Verum
in charitate qſquis eſt, is ſimul eſt, & gratiæ par-
ticeps, ac liber effectus a culpa. Nam has duas,
hoc eſt, gratiam & culpam, ſimul cuiquam ad-
eſſe, nequaquam eſt poſſibile. Quamobrem ſi
quis a culpa ſolutus fuerit, iam eſt & mũdus. Ve
rũtamen a reliquijs pctõrum, per eleemoſynam
Tertius. eſt adhuc mundandus. Tertius modus, eſt per ve
hementem charitatis affectum. Nam vehemens
1.Pet.4. vtiq; charitatis affectus pctõrum etiam expur-
gat reliquias, quum dicat diuus Petrus: Charitas
operit multitudinem pctõrum. Cui ſubſcribit et
Iaco.5. diuus Iacobus, de ipſo loquens: Qui conuerti fe-
cerit pctõrem ab errore viæ ſuæ, operit, inquit,
multitudinem pctõrum. Præter hæc & iniuriarũ
Lucæ.6. dimiſſio plurimum confert. Dimitte, inquit, &
Matth.6. dimittetur vobis. Et rurſum: Si enim dimiſeritis
Oratio hominibus pctã eorum, dimittet & vobis pater
dñica q̃ veſter cæleſtis pctã veſtra. Ecce propterea quod
pctã ex- tu pctm̃ dimittis alienum, & tibi coeleſtis pater
purgat. remittet pctã tua. Adde, ꝙ oratio dominica quo
ties in ea rite dicimus: Dimitte nobis debita no-
ſtra, plurimum facit ad reliquiarũ harum expia-
tionem. Et ne dixeris hanc particulam ad quoti-
diana pertinere pctã, audias Auguſtinum in En-
chiridio cap.71. vbi palam affirmat, quod nõ ſo
lum

lum hæc oratio, minima, & quotidiana pctã delet, verumetiam delet et illa, a quibus vita fidelium uel ſcelerate geſta, ſed pœnitendo in melius mutata, diſcedit. Sed & aliena oratio, nempe ſancti cuiuſpiam viri profuerit plurimum. Nam Iacobus ait: Oratio Fidei ſaluabit infirmum, & alleuiabit infirmum, & alleuiabit eum Dñs, & ſi in pctis ſit, dimittentur ei. Neq; hic de mortalib. pctis agitur, quæ non ſunt adhuc remiſſa. Nam illa per alienam orationem nemini condonantur, ſed de reliquijs mortalium, ſimul & de venialib. intelligi debet. Vides igitur quot modis diuina clementia reliquijs pctõrum dignata ſit ignoſcere, vt nemini mirum fuerit, ſi per ſummi pontificis condonationem, modo clauis (vt aiunt) non aberret, hæ pctõrum reliquiæ ſimiliter aboleantur. Neque enim fruſtra Petro credit dixiſſe Chriſtus: Quodcunq; ſolueris ſuper terram, erit ſolutum & in cœlis. Dixiſſet autem hoc ipſum fruſtra, ſi vinculum aliquod cuiuſuis pctõris animũ teneret, quod per vllum e ſupra memoratis modis abſolui poſſet, & Petrus Chriſti verbis confiſus, nequiret ab eodem ſoluere. Dixit Chriſtus: Date eleemoſynam, & ecce omnia munda ſunt vobis. Et credimus per eleemoſynam, reliquias pctõrum expurgandas. Dixit Chriſtus: Dimitte, & dimittetur vobis. Et credimus per dimiſſionem fraternæ iniuriæ, nobis etiam demitti reliquias pctõrum. Dixit Iacobus: Oratio Fidei ſaluabit infirmum, & ſi in pctis ſit, dimittentur ei. Et omnino credimus ita futurum. Cur ſimili modo quum pollicitus ſit Chriſtus, id fore ſolutum & in cœlis, quicquid Petri ſucceſſor ſoluerit ſup terram, non credimus Petri ſucceſſorem (modo

Iaco. 5.

Mat. 26.

Lucæ 11.

Iaco. 5.

ſideliter & prudenter idipſum attentauerit) poſſe nos a reliquijs peccatorum abſoluere? Sed hæc

Tertium pro ſecundo ſufficiunt. Iã ergo veniamus ad tertium. Quod eſt, ſi quid per has cõdonationes diuinæ iuſtitiæ detractum ſit, id Chriſti meritis, & ſanctorum, abunde reſarciri conueniat. Nã hoc eſt quod Luthero, cum primis obijci valeat, nẽ

Per Lut. diuinę iuſtitię derogatur. pe quod per ipſum diuinæ iuſtitiæ non parum eſt derogatum, quum iuxta traditionem eius ſcelera plurima tranſibunt inulta. Nos vero nihil inultum præterire poſſe fatemur. Sed ſi quid animaduerſionis peccatori defuerit, id aliunde penſandũ opinamur. Nec ſane commodius id fieri poteſt, ꝙ ſi ex Chriſti ſanctorumꝙ; meritis quicquid iuſ

Chriſti merita. to minus fuerit, reſtituatur. Nam quicquid ex pœnæ debitæ perſolutione peccatori defuerit, id ex illorum meritis rependi poteſt commodiſſime. Cæterum vt hoc dilucidius fiat, nonnulla prius a nobis firmanda ſunt. Et primũ quod eodem actu quis pro ſeipſo mereri præmium poteſt, & nihilominus pro quouis altero ſatisfacere, abſꝙ; vllo ſui præmij diſpendio. Quod quidem, cũ ex alijs multis patere poteſt, tum ex Moſe primum, qui cum tam inſtãter orauit, vt aut ipſe de libro vitæ deleretur, aut populo remitteretur ſua noxa. Nõ

Rabbi Samuel. potuit certe tanta, & tam eximia charitas ſuo merito fruſtrari. Et tamen præter meritum, quod ſibi comparauit, obtinuit etiam (id quod Rabbi Samuel affirmat) vt in omni clade, quæ poſtea

Leuiti. 4 Iudæis contigit, nõnihil de pœna pro peccato illo debita remitteretur. Sed & in Leuitico pollicetur Moſes, quod ſacerdote rogante pro ijs, qui pro ſuis peccatis hoſtias obtulerint, propitius foret eis dominus. Et quid eſt hoc loco Deum eis pro

pitiũ

pitium eſſe, q̃ eum nõ nihil ex poena pc̃tis debita remittere, quũ quantũ ad culpã attinet ipſa p intẽriorem gemitum ante ſufficienter fuiſſet deleta?
Nec tñ ob id Sacerdos oratiõis ſuæ pmium amiſit. In lib. quoq; numerorũ tradit, quod quum ſęuiret in populũ ira Dei, mox vt Aaron obtuliſſet thymiama, & deprecatus fuiſſet pro populo, ceſſauit plaga. Ecce profuit Aaron ſuis precibus ad minuẽdam poenam, populo pro ſuis pc̃tis debitam, nec tamen ipſe precum ſuarum fuerat ob id mercede priuatus, quũ dicat Paulus: Vnuſquiſq; mercedẽ accipiet ſecundum ſuum laborem. Sed & Stephanus quando pro ſe lapidãtibus orauit, profuit uehementer Paulo, nec ſeipſum tamen tã ardentis charitatis mercede fraudauit. Sic nimirum & pleroſq; ſanctos viros pro pc̃tõribus legimus ſatis feciſſe, & nominatim Andræam apoſtolum, pro quodam ſene presbytero, qui pene totam priorem vitam in ſcortationibus abſumpſit, pro quo tamen Andreas non prius deſtitit ſeipſum ieiunĳs, & lachrymis affligere, q̃ diuinitus intellexerit, eidem pc̃tã fuiſſe condonata. Profuerunt igitur iſtorum ſtudia pluribus ad ſatisfactionem, & tñ ex proprĳs meritis nihil penitus immminuerunt. Nec eſt dubiũ, quin ad hunc modũ, homines cæteri mutuo vnus pro alio poteſt ſatisfacere, atq; ita vt nihil proprĳ depereat meriti, neque viuus pro viuo ſolũ, ſed & pro mortuo q̃q;. Cui rei tam Auguſtinus, q̃ Gregorius palam aſtipulantur, & quatuor operum genera memorãt, quibus defunctis prodeſſe poſſumus, hoc eſt, altaris ſacrificiũ, eleemoſynas, ieiunia, precationesq; ſanctas. Auguſtinus vero in libro cui titulus eſt de cura pro mortuis agenda, mortuorum me-

2.Cor.3.

Actor.7.

Quatuor operũ genera, quibus mortuis prodeſſe poſſumus.

morias peculiariter approbat ijs verbis: In Mach.
2.Mac.12 inqt, libris legimus oblatum pro mortuis ſacri-
ficium. Sed & ſi nuſquam in ſcripturis veteribus
omnino legeretur, non parua hac cõſuetudine cla
ret authoritas, vbi in precibus Sacerdotis, quæ
Domino Deo ad eius altare funduntur, locum ſu
um habet etiam commendatio mortuorum.
Hæc Auguſtinus. At quomodo proſunt hæc ope
ra, niſi per expiationis accelerationẽ, & per quẽ-
dam ſatisfactionis modum, nempe pro poenis,
quarum debitum, ex peccatis in hac vita perpe-
tratis ante cõtraxerant. Quod ſi pro mortuo ſatis
fieri poteſt, multo magis pro viuo, quũ is adhuc
uiator ſit, & mereri per ſeipſum poteſt. Cæterum
pro vtrouis quis id fecerit, non imminetur ei ſuæ
charitatis merces, quum ſcriptum ſit, Deum vni-
cuiq; ſecundum eius opera redditurum. Cæterũ
Rom.2. ex ijs poenis, quas pro nobis in cruce ſuſtinuit
Chriſtus, res hæc multo magis perſpicua reddit.
Is enim pro peccatoribus ſanguinem ſuum fudit,
& amariſſimam perpeſſus eſt mortem, vt nobis
pctã remitterentur, nec tamen ob id, ſuæ paſſiois
præmio fruſtratus eſt ipſe. Nam propter hoc De
us exaltauit illum, & donauit illi nomen, quod eſt
Philip.2. ſuper omne nomen. Cæterum fructus remittendę
non ſolum culpæ, verumetiam poenæ ad nos vſ-
que peruenit. Tantus enim & tam ampliſſimus
erat illius acerbiſſimæ necis fructus, vt pro totius
mũdi ſuffeciſſet peccatis, abſq; ſui præmij vel vl
lo detrimento. Fuit igitur hoc opus Chriſti meri
torium ſimul & ſatisfactorium. Meritorium vti-
que ſibi fuit, quemadmodum ex Paulo iam dixi-
mus. Fuit etiam & nobis meritorium, quia nobis
Chriſtus & gratiã meruit & gloriam. Fuit iden-
tidem

tidem & ſatisfactoriũ. Sed eius ſatisfactiõis emo lumentum quum ipſe nullius eguit, totum penitus ad nos redundauit. Ex ijs itaq; dilucidnm eſt eundem actum, & meritorium & ſatisfactorium eſſe, vſqueadeo, vt quis eodẽ actu ſibi mereri poſſit, & nihilominus pro altero ſatisfacere abſq; ſui præmij quantulacunq; iactura. Secundo ſupponimus. Quod quanquam nemo ſit, cui non cumulatius præmium in coelis Deus largiatur, quam hic in terris ipſe meruit, innumeri tamen ſunt, qui lõge grauiores ærumnas pertulerunt, quam ad ſuorum ſuffeciſſent delictorum expiationem. Et primum id ambiguum eſſe nemini poteſt, quantum ad glorioſam Chriſti genitricem, quæ neuo quouis & labe caruit, tã originalis quam actualis peccati. At ipſa tamen innumeras & eaſdem acerbiſſimas, perpeſſa fuit moleſtias. Fuerunt & alij (qui lethalibus noxijs caruiſſe creduntur) vt Ioannes Chriſti præcurſor & Hieremias. Quid Paulũ memorem, & alios plurimos, qui nunquã poſt baptiſmi gratiam lethalem culpam admiſerunt? & ipſi tamen clades, ac calamitates immenſas, & abſque numero ſunt perpeſſi. Neq; negauerim omnes eos, etiam longe ſupra quã meruerint, eſſe remunerandos. Veruntamen haud dubito, quia q̃d in ærumnarum quas tolerarunt cruciatibus erat ſatisfactorium, non euanuerit penitus in aera. Nã Deus ipſe benigniſſimus, q mala noſtra ſemper vertit in bonum, non patietur hanc ſatisfactionẽ omnino perire, ſed in aliquam hauddubie cõuertet vtilitatem. At peribit certe, ſi nec eis, neq; cæteris profuerit quicquam. Et quoniam illi, ſuę ſatisfactionis fructum, nullis deſtinarunt perſonis certis, ideo fit, vt in commune ceſſerit eccleſiæ to-

De meritis ſactorum.

Theſaurus Eccleſiæ.

tius emolumentum, & communis Eccleſiæ theſaurus iam dicatur, nimirum vt inde rependatur, quicquid cæteris ex iuſta ſatisfactiõe defuerit. Sic enim & Paulus ipſe teſtari viſus eſt, ad Coloſſ.
Coloſſ. 1. ſcribens: Nunc enim gaudeo in paſſionibus meis pro vobis, & adimpleo ea, quæ deſunt paſſionũ Chriſti in carne mea pro corpore eius q̃d eſt Eccleſia. Vbi litera Ambroſij ſic habet: Et ſuppleo reliquias preſſurarum Chriſti in carne mea pro corpore eius quod eſt Eccleſia. Quibus ſane verbis Paulus ſignificare videtur ærumnas, quas cæteri ſancti pertulerunt in ſua carne, ſeu reliquias quaſdam, adiungendas eſſe preſſuris Chriſti, ad communem Eccleſiæ totius vtilitatem. Supponimus tertio, quod huius theſauri diſpenſatio præcipue pertinet ad eum, qui totius Eccleſiæ caput eſt, cui & Chriſtus promiſit claues regni cælorũ, vt eſſet vere ſolutum in coelis, quicquid ipſe ſoluiſſet in terris. Neque tñ inficias eo, quin propter vnitatem corporis myſtici, ſi quis conformarit ſe Chriſti, ſanctorũq; cruciatibus, ipſe particeps euadet ſatisfactionis eorum, ſic tamen vt non pro leui quauis tolerantia, protinus a reliquijs peccatorum, ab om̃i poena pro eis debita, prorſus expurgetur. Nam ex eo ſequeretur, quod omnes qui in gratia decederent, confeſtim euolarent, atque ita penitus extingueretur omne purgatorium.

Theſauri diſpẽſatio ptinet ad põtificem.

Neque enim ſatisfactiones quę manant ex Chriſti meritis, mox cuique poenitenti diſpenſantur,
Matt. 14. quanquam ipſe Chriſtus, & ex inſtituto quidem pro peccatoribus tantas ærumnas ſubijſſet. Dixit enim antequam pateretur, hic eſt ſanguis meus, qui pro multis effundetur, in remiſſionem peccatorum. Et quanquam Chriſtus eo ſpectabat, quũ

tanta pateretur, non tamen ex hac paſſione, ſingulis peccatoribus protinus vt reſipuerint, tantundem remiſſionis ſuppeditatur, quantum eis ad poenam peccatis debitã ſufficiat abolendam. Sic enim fruſtra dixiſſet apoſtolis Chriſtus: Quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta erunt. Atq; illud quoq;: Quæcumquæ ligaueritis ſuper terram, erunt ligata & in cælo: & quæcumque ſolueritis ſuper terram, erunt ſoluta & in coelo. Huius itaq; theſauri diſpenſatores, prælati ſunt, quibus & Chriſtus illa dixit. Sed inter iſtos, ille præcipuus eſt, qui cæteris omnibus præficitur, quique poteſtatis in hac re plenitudinem obtinet quemadmodũ Innocentius.iij.in concilio quodam generali diffiniuit, q talem ſe præſtitit cui merito fides eſt adhibenda. Nam (vt refert Platina) vir erat in quouis genere vitæ probatiſſimus, ac dignus qui inter ſanctos pontifices cenſeretur. In concilio igitur per eum vocato Laterani, in quo fuerunt (vt idẽ Platina teſtatur) patriarchæ duo, nempe Hieroſolymitanus & Conſtantinopolitanus. Metropolitani lxx. Epiſcopi, cccc. Duodecim Abbates, Priores conuentuales. lxxx. Græci & Romani imperij legati, Regum vero Hieruſalem, Franciæ, Hiſpaniæ, Angliæ, & Cypri oratores. In hoc concilio, quoniã Abbates id temporis preſumpſerant literas indulgentiarũ cõferre, dictus Innocentius illum abuſum reuocauit, ſimul & epiſcopis præſcripſit certos limites, quos nõ excederẽt, reſeruata Romano põtifici plenaria facultate. Sic enim quantũ ad Abbates illic traditur. Accedẽtibus ad nos de diuerſis mũdi partibus Epiſcoporũ querelis, ĩtelleximꝰ graues & grãdes Abbatũ exceſ-

Qui ſint diſpẽſatores eccleſiaſtici.

Abbatũ exceſſus in cõcilio Lateran. cõpreſſi.

exceſſus, qui ſuis finibus non contenti, manus ad ea q̃ ſunt epiſcopalis dignitatis extendunt, de cauſis matrimonialibus cognoſcendo, iniungendo publicas poenitentias, concedendo etiam indulgentiarum literas. Ecce hic ſummus pontifex in concilio correptis Abbatibus, teſtatur ad epiſcopalem dignitatem pertinere, vt indulgentiarum literas ipſi concedant. Quibus tamen inferius modum præſcribit, ne per ſuperfluas indulgentias ſatisfactio poenitentialis eneruetur. Quia per indiſcretas, inquit, & ſuperfluas indulgentias, quas q̃dam eccleſiarum prælati facere non verentur, & claues eccleſiæ contemnuntur, & ſatisfactio pœnitentialis eneruatur, decernimus, vt cum dedicatur Baſilica, non extendatur indulgentia vltra annũ, ſiue ab vno ſolo, ſiue a pluribus epiſcopis dedicetur. Et infra, hunc quoque dierum numerum indulgentiarum literis præcipimus moderari, quæ pro quibuslibet caſibus aliquoties conceduntur, quum Romanus pontifex (qui plenitudinem obtinet poteſtatis) hoc in talibus moderamen conſueuerit obſeruare. Tria igitur quantum ad indulgentias attinet, in hoc concilio decreuit Innocentius tertius. Negauit primum Abbatib9 indulgendi facultatem. Eãdem in Epiſcopis moderabatur. Sed & plenariam eius rei poteſtatem Rom. Pontifici reſeruatam declarabat. Cuius cõcilij meminit, & Innocentius quartus, quod & quatenus ad indulgentias ſpectat in altero concilio (quod ipſe Lugduni celebrat) palam approbauit. Ex ijs igitur (quæ nos hactenus declarauimus) ſatis cõſtare puto, non ſolum aliquas (deleta culpa) remanere peccatorum reliquias, verũ etiam eaſdem, per ſummi pontificis authoritatẽ condo-

De literis indulgẽtiarum.

Tria Innocẽtij 3. i cõcilio Lateranenſi decreta.

Nullũ p̃iudicium fieri diuinæ iuſtitiæ ob cõdonationes.

condonari poſſe, nullumq́ præiudicium ex eo diuinæ fieri iuſtitiæ, quum abunde ſatis ex Chriſti ſanctorumq́ perpeſſionibus reſarciatur, quicquid peccatoribus ex iuſta poenę tolerantia defuerit, ſed & quo ſolidiora, quæ diximus, cunctis innoteſcerent, ipſa roborauimus duobus concilijs, eccleſiam vniuerſalem repræſentantibus, quæ (Paulo teſte) columna dicitur, & firmamentum veritatis. Sed iam tempus eſt vt Lutherum audiamus.

¶ Hunc probaui ſic, quia merita Chriſti ſunt res viuæ, ſpirituales, & ſacræ quæ iuſtificant cor. Qui enim manducat carnem meam, & bibit ſanguinem meum, viuet in æternum. Verba & opera Chriſti omnibus ſunt ſalutaria ad vitam quicunq́ ea apprehenderint, nec poſſũt niſi Fide apprehẽdi, ideo nec vllus hominum habet ea in poteſtate ſua, niſi ſolus ipſe. LVTH

¶ Hæc aliena ſunt ab articulo, nec aduerſum, vt aiũt, faciunt quicquam. Nos in operibus Chriſti duo fuiſſe diximus, nempe meritum & ſatisfactionem, ijs enim verbis vtimur, nimirum q̃d ſint theologis non ſolum recentioribus, verũetiam veteribus frequenter vſitata. Meruit vtique Chriſtus tam ſibi quam nobis. Porro ſi meritũ ſpectemus, præmio iam donatus eſt quantum ad ſeipſum pertinet, cumulatiſſime, relicta nobis interim ampliſſima ſatisfactionis gaza. Et quanquam opera illa Chriſti iam tranſierint, manet nihilominus & merces operum, quam ille iam in cælis poſſidet, & ſatisfactionis amplitudo, cuius peccatores quotidie fiunt participes. Cæterum quod proprie iuſtificat cor, gratia eſt quæ quotidie creatur, & cordibus infunditur noſtris. Et hanc etiam Chriſtus ipſe nobis meruit. Nam catenus

EPIS. In operibꝰ Chriſti duo ſũt meritũ & ſatisfactio.

Gratia cor iuſtificat.

tatenus opus Chriſti, cæterorũ hominũ præſtat operibus, quod propter vnionem Deitatis, non ſolum ſibi mereri præmium potuit; verumetiã nobis gratiam & gloriam. Et has conferri miniſterialiter, hoc eſt, per Sacramentorum adminiſtrationem in poteſtate Sacerdotum eſt. Nec de carne & ſanguine Chriſti Lutherus ipſe dubitat quin facultatem Sacerdotes habeant vtriuſque conſecrandi. De Fide vero ſæpe diximus, quod ea non ſemper eſt viua. Sed & ſæpe quum ea viua fuerit, quanquam tunc reatus aufertur, & peccati culpa prorſus aboleatur, reliquiæ tamen peccatorum haud abluuntur penitus. Sed eas uel per ſatisfactionem noſtram, vel per condonationes legitime conquiſitas deleri neceſſum eſt.

LVTH. ¶ Indulgentiæ autem ſunt remiſſiones ſatisfactionis, quę nihil faciunt ad iuſtificationem, ideo inſignis eſt blaſphemia, merita Chriſti in hoc ſordidum opus mortis ponere.

EPIS. Duplex iuſtificatio, altera reatũ, altera reliquias pcti tollit ¶ Duplex intelligatur neceſſe eſt iuſtificatio. Altera quæ fit per gratiam a reatu pcti, altera q̃ fit per expiationem a peccati reliquijs. Vtraque certe non parui momenti putanda eſt, neque poteſt alterutra vocari ſordidum opus mortis, niſi ab improbis & blaſphemis. Nam culpa quæ per gratiam aboletur, multo ſordidior eſt quã reliquiæ, q̃ poſt culpam remanent, & tamen ab hac nullas omnino gratia ſordes contrahit. Quod ſi gratia nullis per deletionem culpæ ſordibus inquinetur, multo minus hæc ſecunda iuſtificatio dici poterit opus mortis ſordidum quum iam ꝑ priorem iuſtificationem, culpæ ſordities abluta ſit. Neutra igitur, aut opus mortis, aut opus ſordidum, exiſtimari debet. Sed vtraque ſuo modo

purgat

purgat, illa reatum, iſta reliquias, quæ poſt reatū in animo remanent. Et ſicut illa præſtat vitam pctōribus, ita & iſta iuſtificat eos ad gloriam, ad quam intrabit nemo, niſi prius ab ijs reliquijs fuerit expurgatus.

¶ Præter hæc nullis ſcripturis ſua probant, ſed ſola impia illa extra vagante Cle. vi. ex opinionibus Thomæ inſulſiſſimis, & meris figmentis concepta. LVTH

¶ Ex ſcripturis abunde mōſtrauimus, manere poſt deletam culpam, pctōrum reliquias. Ex eiſdem & has condonari poſſe docuimus apertiſſime. Sed & tandem ob condonatā, nullum diuinæ iuſtitiæ præiudicium fieri, palam oſtendidimus. Præter hæc, quid amplius quiſquam exigere debet, non intelligo & is maxime, qui nec ſcripturis, nec efficacibus argumentis contrarium obfirmat. Sed finge (quod facis) nos ſcripturas nullas habere. Num pro noſtra parte non ſatis fuerit Eccleſiæ totius authoritas? Num concilia duo pleniſſima, per optimos Pontifices tam vita, quā doctrina probatiſſimos accita nō ſufficient? vt interim nihil de extra vagante dicam, quam tu tam contumelioſe vocas impiam, neq; de opinionibus D. Thomæ, quas tu velut inſulſiſſimas contemnis, & nihil aliud eas facis, quam mera figmenta, quum nemo compos mentis fuerit, qui non pluris vnum Thomam æſtimet, quā Lutheros decem. EPIS C.

LV T. ¶ Ad hæc merita Chriſti ſunt neceſſaria & pcepta haberi, ſicut & Fides, ſic 1. Corin. 1. dicit nobis Chriſtū eſſe Dei virtutem, & Dei ſapientiā, & Roman. 5. nos in ſolo ſanguine eius iuſtificari, & Roman. 4. ipſum poſitum propitiatorium in ſangui-

ſanguine ſuo. Sed indulgentiæ nec neceſſariæ, nec præceptæ ſunt, ſicut nec Fidem habent, ideo nihil faciunt ad ſalutem prorſus.

EPIS C.

Indulgentiæ & ſi gratiam nō cōferāt celeriorem, tamē aditū î gloriam parant.

¶ Gratiam certe quæ ſola ſalus animi eſt, non conferunt indulgentiæ. Sed tamen ob id non ſunt reſpuendæ, quum in alium finem profuerint non mediocriter. Conducunt enim ad celeriorē introitum in gloriam, quemadmodum & venialiū remiſſiones. Quis enim tā impudens eſt, vt remiſſiones venialium ſi poſſet conſequi, repudiare voluerit, quum tamen neq; iſtæ gratiam conferunt, neq; præcipiuntur haberi. Nemo certe ſiue cū venialibus, ſeu cum reliquijs mortaliū, cæleſte regnum ingredietur. Quamobrem & ambæ neceſſariæ ſunt, hoc eſt, tam venialium remiſſiones, quā reliquiarum mortalium expurgationes. Cæterū quanquam ad gratiam conſequendam indulgentiæ parum adiuuerint, pleriſq; tamen occaſionē præſtant quærēdæ gratiæ, quam alioqui nunquā eſſent quæſituri, ſed ob criminum multitudinem deſperātes ſe præcipites in omne flagitium darēt. Tuas vero ſcripturas (quas hic adducis) ſi qs excutere vellet, oſtenderet facile quam nihil faciunt ad inſtitutum tuum. Quid enim ſi Chriſtus Dei virtus ſit & Dei ſapientia, nū nō eo magis paſſionum eius tolerātia, pro reliquijs offenſarū noſtrarū erit ſatisfactoria? proculdubio. Et ſāguis Chriſti (quo ſolo iuſtificamur) non ſemper effunditur, ſed ſemel effuſi virtus adhuc remanet, tam præſētibus quam futuris peccatoribus communicāda. Quamobrem quum huius ſatisfactionis, peccator non protinus, vt Fidem habet, particeps efficitur (ſic enim omnes qui cum Fide ex hoc ſeculo diſceſſerint, protinus euolarent.) Fit igitur, vt huius ſatis

Indulgentiæ pleriſq; gratiæ quærēdæ occaſionē præbeat.

ſus ſat ſfactionis theſaurus in ærario cōmuni toti us eccleſiæ, diſpenſandus relinquatur. LVTH.

❡ Quod vero dicūt, merita Chriſti accipi du pliciter, vno modo per modū ſatisfactionis, alio per modum iuſtificationis, reſpōdeo: Quid mihi & iſtis figmentis? EPIS.

❡ Non ſunt figmenta Luthere, quod opera Chriſti ſint & meritoria, ſimul & ſatisfactoria. Nam quicquid præſtantiæ conceditur operibus hominum, id operibus Chriſti negare non licet. Atqui ſuperius oſtendimus, opera piorum homi num, maxime poenalia, pro pctōribus aliquando fuiſſe ſatisfactoria, ſimul & ſibijpſis nihilomi nus meritoria. Neq; enim fieri poteſt, vt quiſquā (q forte charitate ductus, ſiue pro viuis, ſeu pro mortuis, aut precatur, aut ieiunat, aut eleemoſy nas largiatur, aut deniq; ſacrificiū altaris offert) mercede fruſtretur operis ſui. Nam certe quo cu iuſq; charitas purior eſt, & ſyncerior, eo libētius hæc facit pro alijs q̃ ſeipſo. Nec eſt dubium quin maior charitas mercede cumulatiori præmiabi tur. Sed nec amplitudo præmij, qua quis ob cha ritatem ſuam donatur in coelo, quicquā obſtat, quo minus ipſe ſatisfactionis fructus ad vtilitatē proximi conuertatur, quum nihil minuat ex glo ria Chriſti quod ſuæ redemptionis opus innume ris profuerit. Quamobrem velis nolis Luthere, hæc in operibus tam Chriſti q̃ cæterorū hominum diſtinguēda ſunt, nempe meritum, & ſatiſfactio. Quiſquis enim iſta ſecernere, vel ne queat vel nolit, aut ingenij certe craſſities in cauſa eſt, aut peruerſa malignitas, quū & ſæpe videamus apud ſeculares principes, quorum tamen haud infinita benignitas eſt, vt quiſpiam intercedens

Meritū & ſatisfactio ī operibus ſecernenda

pro alterius offenſa, nō ſolum illam obtineat, vt rumetiam & ampliorem apud eos gratiam plerunq; ſibi conciliet. Quod ſi princeps aliquis ſecularis, cuius eſt vel non ſyncera, vel non immenſa benignitas vnicam alicuius aulici operam, ſeu ſatisfactoriam pro altero acceptet, & ob eādem nihilominus intercesſori gratiam augeat ampliorem, quis non videt Deum optimum maximum (cuius puriſſima benignitas omnem limitem ſupergreditur) non idipſum eorū operibus tribuere, qui ſibi ſunt chariſſimi.

A ſimili.

LVTH ¶ Scio hodie merita Chriſti etiā accipi p modum pecuniȩ. Et in quo ſcelerū abuſu nō pretexuntur hodie merita Chriſti? Hac fingēdi libidine quiduis e quouis facere licebit, etiam Deum ex ipſo Satana, quod & faciunt atq; fecerunt impij iſti indulgentiarij adulatores.

EPIS. ¶ Hæc nihil aliud ſunt q̄ mera cōuicia, & contumeliæ in pontificem ſummū, & fautores ipſi9, ad q̄ ſæpe te cōuertis, quum argumenta tibi ſolidiora defuerint. Neq; poteſt profecto quoduis indicium eſſe perſpicacius hoīs a veritate deſtituti, q̄ quū ita furiat, ac debacchetur in alios tā maledicentiſſime. Quā rem & ipſe teſtaris in defenſione 33. concluſionis tuæ aduerſus Silueſtrum. Euidens, inquis, ſignum eſt deſtituti a veritate, furor & indignatio. Sic eīm agis, vt certe neſciā, an tuam hanc eximiam cæcitatem demirer, an deplorem potius, qui nō erubeſcis eodem volutari luto, q̄ cæteros cōſpurcari moliris. Sed hactenus pro hoc articulo.

Suo telo repcuſſ9 Luth.

ARTICVLVS XVIII.

LVTH INdulgentiæ ſunt piæ fraudes fidelium, & remiſſiones bonorum operum, & ſunt de numero

mere eorum, quæ licent, & non de numero eorũ quæ expediunt.

¶ Multos fortaſſe mouet, indulgẽtijs iſtis nõ vſqueadeo fidere, quod earum vſus in eccleſia videatur fuiſſe recẽtior, & admodum ſero repertus apud chriſtianos. Quibus ego reſpondeo, nõ certo conſtare, a quo primum tradi coeperunt. Fuit tamen nonnullus earum vſus (vt aiunt) apud Romanos vetuſtiſſimos. Quod vel ex ſtationibus in vrbe frequentatiſſimis intelligi datur. Sed & Gregorium primum aiunt, aliquas ſuo tempre conceſſiſſe. Neque cuiquam obſcurũ eſt, quin poſterioribus ingenijs multa ſint, tã ex euangelijs, quã ex ſcripturis cæteris, nunc excuſſa luculentius & intellecta perſpicacius, quam fuerant olim. Nimirum aut quia veteribus adhuc non erat perfracta glacies, neq; ſufficiebat illorum ætas, totum illud ſcripturarum pelagus adamuſſim expendere, aut quia ſemper in ampliſſimo ſcripturarum campo poſt meſſores quãtumuis exquiſitiſſimos, ſpicas adhuc intactas licebit colligere. Sũt enim adhuc in euangelijs, loca pleraq; ſatis obſcura, quæ non dubito, poſteritati multo fient apertiora. Cur enim iſtud deſperabimus, quum ideo traditum ſit Euangelium, vt a nobis penitus & ad vnguẽ intelligatur? Quoniam igitur in eccleſiam ſuam amor Chriſti, non minus nunc quam antea fortis perſeuerat, cuius etiã poteſtas nihil hactenus eſt imminuta, quũq; ſacer ille ſpiritus perpetuꝰ eiuſdẽ eccleſiæ cuſtos, & æditus fuerit, cuius dona tã indeſinẽter, & æque copioſe fluunt, ſicut ab initio qs ãbigere poteſt, qn ad eorum (quę iam in euangelio ſupeſunt incognita) clarã notitiã, ingenia

EPISC.

Nõ certe cõſtat vnde ſit orte ĩdulgẽtiæ

Nõnulla in euãgelijs adhuc exponenda.

poſteriorum illuſtrabuntur. Cæterum (vt dicere cœpimus) multa ſunt de quibus in primitiua Eccleſia nulla quæſtio facta fuerat, quę tamen poſteriorum diligentia ſubortis dubitationib. iam euaſerunt perſpicua. Nemo certe (vt ad negotium noſtrum redeamus) iã dubitat orthodoxus, an purgatorium ſit, de quo tñ apud priſcos illos, nulla, vel quam rariſſima fiebat mentio. Sed & Græcis ad hunc vſq; diem, non eſt creditum purgatoriũ eſſe. Legat qui velit Græcorum veterum cõmentarios, & nullum quantum opinor, aut quam rariſſimum de purgatorio ſermonem inueniet. Sed neq; Latini, ſimul omnes ac ſenſim, huius rei veritatem cõceperunt. Neq; tam neceſſaria fuit, ſiue purgatorij, ſeu indulgentiarum Fides in primatiua Eccleſia, atq; nunc eſt. Nam tunc vſque adeo charitas ardebat, vt paratiſſimi fuiſſent ſinguli pro Chriſto mortem oppetere. Rara fuerunt crimina, & ea, quæ contigerunt, magna fuerant canonum ſeueritate vindicata. Nunc aũt bona pars populi, magis Chriſtianiſmum exueret, q̃ rigorem canonum pateretur vt non abſque maxima Sancti ſpiritus diſpenſatione factũ ſit, q̃ poſt tot annorũ curricula, purgatorij Fides, & indulgentiarũ uſus, ab orthodoxis generatim ſit receptus. Quam diu nulla fuerat de purgatorio cura, nemo quæſiuit indulgentias. Nam ex illo pendet omnis indulgentiarũ exiſtimatio. Si tollas purgatoriũ, quorſum indulgentijs opus erit? His em̃, ſi nullũ fuerit purgatorium, nihil indigebimus. Contemplantes igit̃ aliquandiu purgatorium incognitũ fuiſſe, deinde quibuſdam pedetentim, partim ex reuelationib. partim ex ſcripturis fuiſſe creditũ, atq; ita tandẽ generatim eius Fidẽ ab orthodoxa Eccle

Multa nũc pſpicua quæ olim obſcura.

De purgatorio apud priſcos mentio rara.

eccleſia fuiſſe receptiſſimam, facillime rationem aliquam indulgentiarum intelligimus. Quũ itaq; purgatorium tam ſero cognitum ac receptum ec cleſiæ fuerit vniuerſæ, quis iam de indulgẽtijs mi rari poteſt, q̃ in principio naſcentis eccleſiæ nullus fuerat earum vſus? Coeperunt igitur indulgẽ tiæ, poſtquam ad purgatorij cruciatus aliquandiu trepidatum erat. Tunc enim credibile eſt ſãc tos patres accuratius cogitaſſe, quibus modis ad uerſus illos cruciatus, ſuis gregibus conſulere po tuiſſent, & ijs præſertim, quibus ætas non ſufficeret, ad complendam per canones inſtitutam poenitentiam. Legentes igitur inter cætera, tantam Petro ſuiſq; ſucceſſoribus, in euangelio collatam a Chriſto fuiſſe poteſtatem, vt quicquid ille ſolueret in terris, ſolutum foret & in cælis, & eam exac tiſſime librantes, non dubitarunt Petri ſucceſſores (modo fideliter & prudenter id negotium egerint) poenas (qua pro reliquijs peccatorum nõ ſufficienter hic expiatis, in purgatorio luerentur) cõ donare poſſe. Animaduertebant enim propenſiores ad clementiam illos eſſe debere, quã ad rigoris diſtrictionem, ſimulque perpendebant, quod cum ſacerdotibus poteſtatem donaſſet Chriſtus, animas ab æterna poena liberandi, multo magis talem in eccleſia reliquit authoritatẽ, quæ poſſet a purgatorij poenis identidem abſoluere. Ex hoc fonte (ni fallor) indulgentiæ manarũt, & ad mag num animarum commodum, ſi per ſummos pontifices rite credantur, ſimulq; recte ſuſcipiantur a poenitentibus. Neque negauerim, quin earum abuſus vtrobiq; fieri poteſt. Poteſt enim & cõceſſor indulgentiarum, id ſiniſtro quodam intuitu facere, ſimul & ſuſcipientes eas, ãſam ex eis ac-

coeperũt indulgẽtiæ ſimul atq; purgatorij metus mortales inuaſerat.

vnde manarũt indulgẽtiæ.

cipere viuendi negligentius. Et quid eſt, quantũuis homini neceſſarium, quo non ipſe queat abuti, modo animum ad id intenderit. Cæterũ ea culpa, non rei (qua quis ad eum modũ abutitur) imputanda eſt, ſed abuſori potius. Non ſunt igit̃ indulgentię fraudes fideliũ, necꝫ remiſſiones bonorum operum, ſed illis (vt diximus) cõmodiſſime reſarciuntur, q̃ pctõribus deſunt, ad iuſtam pœnæ taxam, pro pctĩs debitæ perſoluendam. Sed iã Lutherus pro ſua parte loquatur.

LVTH ¶ Erraui fateor, vbi dixi, Indulgẽtias eſſe pias fraudes fidelium, ſic enim a multis prouerbio dici audieram, quos tunc imitabar. Reuoco ergo & dico: Indulgentias eſſe impijſſimas ſceleratiſſimorum Pontificum fraudes, & impoſturas quibus & res, & animas fidelium fallunt & perdunt. Sed & hanc propoſitionem cum præcedente & quatuor ſequentibus reuocaui lib. de Captiuitate Babylonica.

EPIS. ¶ Hæc reuocatio iuxta prouerbium eſt: Mandrabuli more. Procedit enim hæc tua peruerſitas ſemper in deterius. Nam vt prius erraueras, ita nunc, & multo quidem magis aberras a ſcopo. Quæ res opinor, ſatis ex ijs, quæ prius diſſeruimus, eſt dilucida. Tu certe fallis fidelem plebẽ, qui contra patrum omnium ſententias, ſimul & totius Eccleſiæ tot retro ſeculis vſurpatam conſuetudinẽ, polliceris auditorio tuo pœnæ ſimul & culpæ plenariam remiſſionem, cuius pollicitationis, nullam vales præſtare ſecuritatem. Quãobrem ipſe merus impoſtor es, & plebis omnino ſeductor, nõ ipſi pontifices ſummi, qbus & euangelium fauet, & generale ſubſcripſit cõcilium, ac recentiorum interpretum coetus vniuerſus. Necꝫ

enim

em̃ a veteribus hæc res in quæſtionem venit. Cõſentiunt tamen & hi pc̃tõres ad ſatisfactionẽ obligatos manere poſt remiſſam culpam. Quod ſolum ſatis eſt, ad tuas impoſturas dilucide manifeſtandas, & ad errorem tuum conuincendum, q̃ non vereris abſolutos aſſerere, tam a poena q̃ꝫ a culpa liberos eſſe factos.

¶ Probaui enim ſuperius ſatisfactionem, aut nullam requiri a Deo, aut prorſus irremiſſibilem eſſe ab homine quam requiſierit, ideo indulgentias iſtas prorſus nihil eſſe. LVTH

¶ Nec probaſti, nec probabis vnquã, niſi priꝰ & ſcripturas ſacras, & interpretes omnes(quotquot præceſſerunt) erraſſe docueris. Nihil hactenus opinor (quod ad hanc rem attinet) in hoc aſſertionum libello prætermiſſum a nobis eſt, cui non abunde ſatisfecimus, quin etiam oſtendimꝰ cum ex Patribus orthodoxis, tũ ex ſcripturis dilucidis, pc̃tõres ſublato reatu peccati, nihilominus ad poenam teneri, quæ pc̃tis debetur actualibus, non vt tu videri vis, originali dũtaxat. Sed & eam oſtendimus eſſe remiſſibilem, tum alijs modis compluribus, tũ per condonatiões a ſummo conceſſas Pontifice. EPISC.

¶ Sic em̃ Adæ & Heuæ omnibusq̃ꝫ nobis impoſuit laborem & mortem. LVTH

¶ Plurimum intereſt, inter Adæ pc̃tm̃, quod is in paradiſo commiſit, & noſtrum, q̃d videlicet ab eo contraximus. Illud nimirum in ipſo pc̃tm̃ actuale fuit, quum tñ in nobis originale ſolum dicatur. Cæterum ex eo perſpicuum eſſe tibi poteſt, ꝙ non protinus ablata culpa, tollitur & poena. Neq̃ꝫ enim dubito quin Adam ſtatim (vt reſipuit) acceperit culpæ cõdonationem. Verũtamẽ EPISC.

Inter adæ pc̃tm̃ & noſtrum plurimũ intereſt.

ea condonata nihilominus Adā remanſit ad pœnam obligatus. Sed, inquis, hanc poenam tollere ſummus pontifex haud potuit. Eſto non potuit. Num igitur & cæterorum hominū (q̄ pc̄tis eorū actualibus debentur) poenas auferre nō poterit? Non conſequitur. Nam ſatis apertum eſt eiuſmodi poenas, multis alijs modis deleri poſſe, qui tñ haud aliunde vim habent q̄ȝ ex verbo Chriſti, ꝑ quod & indulgentiæ fulciunt. Diſſoluuntur em̄ illæ poenæ vel eleemoſynarū largitiōe, q͞a dixit Chriſtus: Date & dabit vobis, vel fraternæ iniuriæ dimiſſione, quia dixit idem: Dimittite & dimittetur vobis, vel demum aſſidua precatione, quia dixit: Petite & accipietis. Et cur non identidem pontificis condonatione? quando & ab eodem Chriſto dictum eſt: Tibi dabo claues regni coelorum, & quodcumq; ſolueris ſuper terram, erit ſolutum & in coelis.

LVTH ❡ Sic occidit & percuſſit multos in ſcriptura ſancta pro peccatis.

EPIS. ❡ Veriſſime. Sed q̄d inde moliris? Si velis inde colligere, quod pœna pc̄tis debita diſſolui non poteſt, ſequeris tuam ſolitam dialecticā, q̄ prorſus inualida eſt. Nam etſi multos pro ſuis pc̄tis afflixit Deus, quibus nulla poenæ facta ſit remiſſio, p̄ter has tñ plurimi fuerunt, quibus animaduerſionem hauddubie remiſit. An non ad preces Aaron (quemadmodum ante recēſuimus) plaga vehementer ſæuiens in populum ceſſauit? Et ad p̄ces Moſis, num lepra ſororis ſuę poſt ſeptē dies non fuerat curata? Et Dauid ſeipſum affligente (quum peſtis triduum eſſet in populum graſſatura) num bidui vindicta ſublata non erat? His nimirum exemplis & innumeris alijs, quæ paſſim in ſcri-

Ad p̄ces Aarō plaga ceſſauit.
Num. 16

in ſcripturis inueniuntur, clariſſime patet poenã peccatis debitam ad aliorũ preces auferri poſſe.

¶ Sic & Pſal. 88. dicit: Si peccauerint, viſitabo in virga iniquitates eorum. Ideo merum figmentum eſt, quicquid de indulgentijs dictum, & creditum eſt. LVTH

¶ Ineptiſſima nimirum conſequutio. Neque enim oportet ob id indulgentias merum figmentũ eſſe, quod nequeant inflictas a Deo poenas abſoluere. Alioqui foret & ſacerdotalis abſolutio merum item figmentum, quum neq; ipſa virgã dei ſemper auerſatur. Et tamen ipſe fateris eam non ſolum culpam, verumetiam poenam auferre penitus. Deus enim, ſi peccator a nequitia ſua reſipiſcens in ſemetipſũ animaduertere ſtudeat, paratus eſt, flagellum & virgam cohibere ſuam, id quod proximus eiuſdem pſalmi verſus indicat. Miſericordiam autem meam, inquit, non diſpergã ab eis, vbi ſiue Hieronymus is fuerit, ſiue alius quiſpiam interpres, ſubijcit in hunc modum. Sicut diuina ſeueritas terret, arguente iuſtitia, ita pietas reparat, moderante clementia. EPISC. nota quõ nõ ſit indulgẽtiæ contẽnendæ.

¶ Non enim Papa poteſt hoc verbum dei tollere. Damnent ergo pſalmum iſtum, tum credam indulgentias aliquid eſſe. LVTH

¶ Eſto Papa nequeat hoc verbum Dei tollere. Sed neq; Sacerdos id poteſt, cui tamen tu tribuis, a poena ſimul & culpa ſoluendi poteſtatem. Nihil ergo repugnat pſalmus iſte veritati indulgentiarum, ſicut neq; ſacerdotali poteſtati cõtradicit. Neq; potes ignorare profecto tu, qui toties euoluiſſe te iactitas ipſam Bibliam, Deum ſæpe deſtinatas animaduerſiones propter poenitudinẽ populi reuocaſſe clementer, & eaſdem etiam in- EPISC.

flictas non raro ſubduxiſſe. Quo maior haud dubie tua peruerſitas eſt, & impudentia, quum iſta proferas, aduerſante conſcientia tua. Nam tibi ſatis conſcius es, te contra ſcripturas ſacras iſta palam aſſerere.

LVTH ¶ Sed & Hebræ. 12. docet Paulus nos a Deo patre diſciplinari, & 1. Corin. 11. iudicari & corripi a domino, ne damnemur.

EPIS. ¶ Sed & idē ipſe Paul. ſeipſum diſſoluit quū dicit: Si noſmetipſos diiudicaremus, nō vtiq; iudicaremur. Nā iuxta Paulū, hoc loco iudicari, corripi eſt. Quia ſequit̄: Dum aūt iudicaremur, a domino corripimur. Poſſumus igit̄ Dei correptionem vitare, ſi noſmetipſos diiudicauerimus, hoc eſt, ſi digne librata pctōrum noſtrorum magnitudine, poenitentes confugerimus ad miſericordiam dei. Sic em̄ p eleemoſynas, per ieiunia, pq; noſtras ac aliorum p̄cationes, Dei flagellum p̄uenire poſſumus. Et inter hæc quid prohibet ſi verbo Chriſti, de condonationib. a Pontifice datis, vere cōfidamus, nec proinde ſegniores, ad opera bona reddamur. Quid inquā prohibet, q̄ minꝰ hac humiliatione noſtra ad indulgentiarū ſuſceptiōem, etiam Dei flagellationē effugiamus? Nā idem qui promiſit ob eleemoſynę largitionem, munditiam animi conſequuturam, pollicebatur futuram in cælis cōdonationem, per eas venias, quas ipſe Pontifex fecerit in terris.

1. Cor. 11.

Iudicari eſt corripi.

Per indulgētias irā dei effugimus.

LVTH ¶ Et ſanctiſſimus ille vicarius Dei in terris docet ſe poſſe tollere, & remittere q̄ Deus imponit, tam pulchre conuenit cum principe & rege ſuo, ſicut Belial cum Chriſto.

EPISC. ¶ Nūquā deſinis vbiq; ſtrophas, & malignas cauillatiōes tuas inſerere, nuſq; certe docet ſummus

mus Pontifex ſe poſſe tollere, quæ Deus impoſuit, aut contra ipſius beneplacitum & ordinationem, ſe velle moliri quicquam. Veruntamẽ hoc ex Chriſti verbis, ſe polliceri confidit, nempe q̃d poenam eam condonare poſſet, quam Sacerdos arbitrio ſuo dignam ſenſuiſſet, & quantam, vel ex Canonibus, vel ex ſcripturis, æquam exiſtimaſſet, quæ ſecundam iuſtitiam diuinam imponeretur. Et quid vetat, q̃ minus hanc poenã ſummus Pontifex condonare poſſet quã poſſet ſacerdos culpam, pro qua debetur illa poena. Et maxime quando tam abſolute conceſſerit ei Chriſtus, vt, Quicquid ſolueret ſuper terram, eſſet ſolutum & in coelis. Qui enim dicit quicquid, is penitus excipit nihil.

LVTH. ¶ Si tamẽ aliquid eſſent indulgẽtię, quid aliud q̃ remiſſiones bonorum operum eſſent? Nonne remittunt ſatisfactiones? Quid autẽ ſunt ſatisfactiones, niſi bona opera, bonaq; paſſiões? vt etiã hac ratione peſtilentiores fuerint indulgentiæ ſi aliquid eſſent, quam nunc dum nihil ſunt.

EPIS. ¶ Et hic peruerſiſſime cauillaris. Neq; eñi indulgentiæ ſunt bonorum operũ remiſſiões. Nam ſummus Põtifex hoc non agit, vt qui ſuſcipiunt indulgẽtias ob eas ad bene operãdũ fiant remiſſiores. Quin potius (vt cum tanto iam intelligant ære alieno ſeſe liberatos, quo pridem erãt preſſi) alacriores inde reddant, ad ſãcte ſyncereq; viuendum. Nec intelligis (opinor) ipſe, quum aſſeras vnũquemq; curatum a poena pctis debita, ſuos abſoluere parochianos, ꝙ a bonis eos abſoluit operibus, aut quod remittat opera bona. Cæterum quum ais, quod indulgentiæ ſatisfactiones remittunt. Falſum eſt. Non enim ſatisfactionem

Indulgẽtię nõ ſũt bonorũ operũ remiſſiões.

vllam

vllam remittunt, ſed obligationem duntaxat qua peccator ad ſatisfactionem tenebatur. Diuerſa nimirum ſunt obligatio ad poenam, & ſatisfactio pro poena. Nam obligatio vinculum eſt. At ſatisfactio non eſt vinculum, ſed vinculi magis ſolutiua. Quamprimum enim quis ſatisfecerit, vinculum (quo tenebatur) abrūpitur. Soluit itaque ſummus pontifex obligationem ad pœnam, vt iam non amplius ad eam poenam teneatur pœnitens. At ſatisfactionem nō tollit, qui poteſt nihilominus pc̄tōr (modo ita voluerit) ſatisfacere, quanquam ad eam de cætero non obligetur. Verumetiam ſi fecerit eā, tutius & melius eſt facturus. Nam quemadmodum ante diximꝰ error euenire nonnunquam poteſt, tam in eo (qui tales indulgentias largitur) quam etiam in eo, qui ſuſcepturus eſt eas, vt longe tutius, eandem ſatisfactionem (ſi per ætatem & vires ei liceat) complere, quam omnino prætermittere.

Diuerſa ſunt obligatio ad poenā, & ſatisfactio pro poena.

LVTH

¶ Quæ fraus ſceleratior, q̄ hominibus bona opera remittere, & licentiam dare pigritādi ſub ſpecie pietatis, ad pecunias tantum exugendas?

EPISC.

¶ Si tantū ad pecunias exugendas, & nō magis ad animarum vtilitatem aſpiciat is, qui largitur indulgentias, vereor ne perparum iſtiuſmodi indulgentiæ ſuſcepturis profuturæ ſint. Nam fidelis & prudens, in hoc negotio miniſter quiſpiam exigitur. Verum ſi priuatis affectibus remotis, animarum inprimis commodo proſpiciat, auſim aſſerere, nullum ita ſcelus, aut fraudē ſubeſſe condonationibus, ſed plurimum ijs profuturas, quicumque rite ſuſceperit eas, & maxime aduerſus ignis purgatorij cruciatus. Quod ſi quiſpiam ob eas licentius & negligentius viuat ponti-

Salꝰ aiarū in largiēdis indulgētijs vnicꝰ debet eſſe ſcopus.

pontifex in culpa nō eſt, ſed ille qui tam vtilib9, in malum ſuum abutitur. Neq; enim pōtifex, aut opera bona remittit (vt ante diximus) aut pigritandi licentiam dat cuiuis, quin potius hortatur, vt deinceps viuant circumſpectius, ne ſi denuo labantur, deterior euadat eorum conditio.

¶ Reuoco etiam quod dixi eas eſſe de numero eorum quæ licent, hoc enim verū eſſet ſi aliquid eſſent. Quia quod non eſt præceptum nec conſultum, prorſus nec expedit, nec neceſſarium eſt, ſed mere licitum & arbitrarium. LVTH

¶ Argutia iſta tua, mera quædā argutia eſt, & nihil habet ſoliditatis. Quod, inquis, non eſt præceptum nec conſultum prorſus, nec expedit, nec neceſſarium eſt. Nō conſequitur. Nam vti ſupra diximus, remiſſiones venialium pctōrum nec præceptæ ſunt, neque conſultæ, & tamen vehementer expedit, ac neceſſarium eſt, vt venialia pctā nobis remittantur, priuſquam hinc migrauerimus alioqui propter hæc, hauddubie patiemur ignis purgatorij cruciatus. Quod ſimiliter & de reliquijs mortalium, haud dubito futurum. Nam ſi non prius illæ, ſiue per indulgentias, ſeu per alios modos expurgentur, ignis illius omnino perferemus grauamen. Quanquam igitur earum conditiones, in ſcripturis neque præceptæ fuerint, neque conſultæ, neceſſarium tamen eſt (ſi vitare cupimus illius ignis concremationem) vt priuſquam hinc exierimus omnino condonentur nobis. EPISC.

¶ At tales eſſent indulgentiæ. Nunc autem dico, eas eſſe de numero eorum, q̄ fallūt & perdūt, quum ſint nihil niſi fraudes ſceleratorum ſanguiſugarum populi Dei. LVTH

¶ Bona

¶ Bona verba quæſo. Satis oſtendiſſe me puto, non eſſe fraudes indulgentias, nec ijs falli quenquam modo tam ille qui ſuſcipit, quam qui largitur, vterque faciat animo recto. Si charitas magis, quam cupiditas moueat concedentem, & ſi ſuſcipiens non inde negligentior, aut ad peccandū audacior efficiatur, nihil ambigo, quin ad illum finem profuturæ ſint, quo fuerant conceſſæ, hoc eſt vt a poenis purgatorij liberent. Neque ſolū id, verumetiam ad augmentum gratiæ conferunt, quā do nemini conceduntur, niſi propter operis aliquid quod in ſe pietatem contineat. At proinde quærens indulgentias, ad boni operis exercitium excitatur, quo & meretur nōnihil, dum fuerit in gratia. Sed & Fides eius etiam (quæ quum primis neceſſaria eſt) ſemper aliquid promeretur. Tantum igitur abeſt, vt fallant indulgentiæ, vt & contra, magis proſint, ac promoueant plurimum. Atque hæc ſufficiunt, ad huius articuli confutationem.

ARTICVLVS XIX

LVTH. Indulgentiæ his qui veraciter eas conſequūtur non valent ad remiſſionem poenę pro peccatis actualibus debitæ apud diuinam iuſtitiā.

EPISC. ¶ Tres euangelij ſcripturas Lutherus, perinde ac ſi nihil omnino diuerſitatis habuerint, velut vnam ſæpe confundit, quum inter ſe tamē (niſi vehementer fallor) diſcriminis habeant plurimum, & longe diuerſas in Eccleſia poteſtates inſinuent. Prima eſt, quæ traditur Matthæi decimo ſexto. Tibi dabo claues regni coelorum. Et quodcunque ligaueris ſuper terram, erit ligatum & in coelis. Et quodcunque ſolueris ſuper terram, erit ſolutū & in coelis. Altera eſt, quæ ſcribitur Mat. 18

Amen dico vobis,quecũq; alligaueritis ſuper terram, erunt ligata & in coelo. Et quecunq; ſolueritis ſuper terram erunt ſoluta & in coelo. Tertia vero penul.Ioan.habetur:Quorũ remiſeritis pctã remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta erunt.De duobus itaque poſtremis loquamur primũ.Illa profecto(quod & manifeſte patet ex ijs, quæ circunſtant)ad iuriſdictionem eccleſiæ,et ad forum,vt aiunt,publicum,ſpectat magis. Nam poſtquam dixiſſet Chriſtus:Si eccleſiam non audierit, ſit tibi ſicut ethnicus & publicanus, ilico ſubiunxit:Amen dico vobis, Quæcunq; alligaueritis ſuper terrã & cętera. Quibus verbis haud dubie poteſtatẽ dedit Apoſtolis,quatenus poſſẽt a communione eccleſiæ ſeparare quẽlibet, q vel animo prorſus obſtinato nolit eccleſiæ decretis obtemperare.Sed illa Ioannis penult. plane ſpectat ad forum priuatum.& ad clam ferendũ in peccatorem iudicium pro ſuis admiſſis. Diuerſæ ergo ſunt hæ duæ ſcripturæ,& ad officia prorſus diuerſa pertinent. Sed & alterum adhuc diſcrimen adeſt,nempe quod illa ligandi poteſtatem tribuit,iſta retinendi peccati facultatem. At nõ eſt idẽ ligare & retinere, quum ligare ſit recens vinculũ inijcere,retinere vero potius ſit,in eodem ſeruare ſtatu quo pridem quiſquam fuerat. Sed neq; Luthero prorſus idem eſt remittere & ſoluere. Sic enim in confirmatione articuli ſecundi ſcribit: Aliud eſt omnia pctã remitti,aliud tolli. Baptiſmus omnia remittit,ſed nullum penitus tollit. Tertium inſuper diſcrimen eſt,quod pręter ingẽtem verborum diſcrepantiam, ſit etiã in eis lõge cõtrarius ordo.Nã in illo Mat.18.de ligatione prius mẽtio fit,ac ſubinde de ſolutione Sed i iſta Ioãnis,de

Quomodo explicãdę ſunt dictę ſcripturę Matth & Ioan.& qd inter e diſcriminis habeat.

nis, de remiſſione prius agitur, ac ſubſequẽter de retentione. Non eſt itaq; credibile quod eandem omnino facultatem per vtramq; Chriſtus voluit indicari. Sed vt recte credit Eccleſia, hæc in Sacerdotes omnes competit, illa ſolos maiores, hoc eſt, Epiſcopos, reſpicit duntaxat. Cæterum iã veniamus ad primam, nempe quæ ſcribitur Matth. decimoſexto. Tibi dabo claues regni coelorum, & quodcunq; ligaueris ſuper terram, erit ligatũ & in coelis. Et quodcunq; ſolueris ſuper terram erit ſolutum & in coelis. Hæc profecto nõ minus ab illarum vtraq; diſcat, quam inter ſe diſſideant ipſæ. Et principio patet inter hanc & tertiã intereſſe plurimum ob eaſdem rationes, quibus often debatur diſcrimen ſecundæ ad tertiam. Quum enim ex ijſdem locis petitæ ſint, ſimili modo cõficiunt, quod hæc prima non poteſt a tertia non diſſidere. Quamobrem hoc reliquum eſt, vt quid inter primam ac ſecundam interſit iam exquiramus. Harum ſane veritatem ſuperius articulo decimotertio collegimus, tum ex eo, quod in prima ſit mentio de clauibus regni coelorum, & vbiq; de coelis pluraliter. In ſecunda nec de coelorũ clauibus mentio fit, neq; de coelis alicubi, ſed de coelo ſingulariter vtrobiq;. Quod certe diſcrimen Origeni, quemadmodum illic diximus, videtur inſigne, & ducit adnotandum. Sed & iſtud itẽ aduertendum eſt, quod in altera quidem diſtributio ſuper pluralitatem cadit, in altera vero ſuper ſingulare, quod nemo non perſpicit aliquanto latius eſſe porrectum. Nam in illa dicitur: Quæcunq; ſolueris, in hac vero: Quodcunq; ſolueris. Ad hęc adde, quod ſolus Matthæus vtramq; nobis tradit, nec vllus Euangeliſtarum, vllam de alterutra facit mẽ

Inſigne numeri diſcrimẽ.

Tibi dabo claues

facit mentionem. Nec eſt veriſimile, quod idem Euangeliſta tãta verborum diuerſitate duas has ſententiolas vuo ſolo capite diſtantes extuliſſet, ſi cenſuiſſet eas ad eandem omino rem pertinere, & non variam in his exprimi poteſtatem. Huc accedit, ꝙ ſi Petrum Chriſtus præpoſuit cæteris, & ampliori voluit autoritate donari, (de qua poſtea dicturi ſumus) quis iam non facile diſcriminis huius rationem intelligit? Nempe vt prima quidem propter poteſtatis amplitudinem (ꝗ ad omnes coelos extenditur) ad ſolũ Petrum pertineat. Secunda vero ꝗ non vſqueadeo late patet, ſed ad vnum duntaxat coelum, cæteros cõcernat Apoſtolos. Qm̃ igit̃ diuus Petrus in ſuis ſucceſſoribus ſemper in Eccleſia repræſentatur, & in cæteris Epiſcopis Apoſtoli, quibus deinde ſubſunt ſacerdotes, quis non aduertet, ex ijs cõpoſitiſſimum ordinem in eccleſia conſtitui, & cuiq; pro ſuo gradu congruam collatam eſſe poteſtatem? Nimirum vt infimis liceat a reatu peccatorũ abſoluere, id ꝙ Chriſtianis oib. apprime neceſſariũ eſt. Deinde medijs præter hæc in foro publico aperta crimina vindicare. Summis deniq; præter hæc ex plenitudine ſupremæ poteſtatis, tam ijs, quam illis pœnas debitas condonare. Atqui Lutherus nullum ordinem admittit, ſed rem omniũ pulcherrimam, hoc eſt, ordinatiſſimam cuiuſque ſtatus diſtributionem aufert ab Eccleſia, confunditq; prorſus omnia, ſacerdotes Epiſcopis æquãs & plebem ſacerdotibus, paremq; mulierculis cũ ſummo Pontifice tribuit poteſtatem. Multo ſane rectius Eccleſia cum euangelio conſentit decorum in ijs ordinem ſeruans. Nam quid ordine pulchrius? & contra quid confuſius eſſe poteſt, ꝗ

Lut. indigeſtã Eccleſię mo lẽ ſtruere conatꝰ ordinatiſſimam cuiuſq; ſtatus diſtributionẽ tollit.

vbi nullus eſt ordo? Cæterum Luthe. hæc verba (quæ Petro dixit Chriſtus) multis modis exte-nuare laborat. Et primum, quod eadem omnino cõtendit eſſe, quæ cæteris dicta fuerant Apoſtolis. At palam conſtat rem aliter ſe habere. Neq; enim Chriſtus, quæ Dei virtus, & Dei ſapientia fuit, quique nec ieta quidem protulit vnquam, abſq; iuſta ratione, non abſq; cauſa credẽdus eſt coties in altera coelos ingeminaſſe pluraliter, & in altera nõ niſi cæli ſingulariter feciſſe mentionẽ. Nec poteſt huius cauſa prorſus alia reddi, quàm quod in his, diuerſum omnino poteſtatis gradum voluit deſignari. Rurſum ex hoc reſtringere molitur, quod Petri ſucceſſorem affirmat nihil amplius ex ijs verbis arrogare ſibi poſſe, quam quod horum autoritate poenas per canones inflictas tollere queat. Et hoc item longiſſime diſſidet a vero. Quod uel inde cõſtare poteſt, quia priuſquam canones vlli fuiſſent conditi, Petrus hanc poteſtatem accepit a Chriſto. Non ergo propter canones (qui non-dum inſtituti fuerant) hac Petrum autoritate donauit Chriſtus. Liquet igitur quanta ſit horum verborum amplitudo, et maxime quod Chriſtus nullo poteſtatem iſtam limite coartauit, ſed abſolutam & cum ſumma plenitudine contulit. Quid enim plenius & abſolutius dici potuit, quàm quodcumq; ligaueris & ſolueris? Quiſquis enim hoc dicit, nihil excipit. Nullum profecto vinculi genus hic eximitur. At perſpicuum eſt, obligationẽ pctõris ad poenam pro peccatis debitam, vinculum quoddam eſſe. Sed & illud ad rem haud parum confert, ſi diligenter exquiramus, qua nã occaſione Chriſtus hæc verba protulerit. Nam ex ea longe magis perſpicuum erit quod aſſerimus.

Manifeſtus Lut. error.

Poſtq̃ enim Petrus palam fuiſſet cōfeſſus, Chriſtum eſſe filium Dei, pro merito confeſſionis huius, audiuit a Chriſto viciſſim ad ſe dictum: Beatus es Simon Bariona, quia caro & ſanguis non reuelauit tibi, ſed pater meus qui in coelis eſt. For taſſis arcanum iſtud myſterium adhuc non fuerat cæteris omnibus reuelatum. Et ſi fuerat, ſolus tamen Petrus hoc iā ore ſuo teſtabatur. Propter quod & ei Chriſtus ſubiunxit: Et ego dico tibi. Chriſtus hauddubie cūctos interrogauit, quemnam ſe crederent eſſe? Sed quia ſolus Petrus confeſſionem hāc ſuæ Fidei protulit, ſoli Petro Chriſtus viciſſim reſpondit: Et ego dico tibi, quia tu es Petrus. Quis aliorum quæſo nomenclaturam hanc a Chriſto ſortitus eſt q̃ Simon, qui & dictꝰ eſt Petrus? Solum ergo Petrum iam allocutus eſt Chriſtus, quum nemo cæterorum vocatus ſit Petrus, Et ego, inquit, dico tibi, quia tu es Petrus, et ſuper hanc Petram ædificabo Eccleſiam meam. Et portæ inferi non præualebunt aduerſus eam. Et tibi dabo claues regni cælorū. Et quodcunq; ligaueris ſup terram, erit ligatū & in coelis. Et quodcūq; ſolueris ſuper terram, erit ſolutum & in coelis. Ecce pro merito ſuæ confeſſionis, hæc Petro dicta fuerunt, atq; id etiam poſtq̃ Chriſtꝰ eccleſiæ ſuæ meminit ædificandæ, atq; aduerſus inferorum portas ſtabiliendæ. Sed adhuc nō deſiſtet occurſare Lutherus: Non poteſt, inquit, ex ijs verbis inferri tā ampliſsima poteſtas. Neq; enim latius extendi poterit ſolutio, q̃ ligatio. Quāobrem ad ea duntaxat, q̃ per Petrum ligata ſunt, referri queāt & ſoluta. Sed & hoc falſum eſſe paucis monſtrauimus. Nullus enim Petri ſucceſſor, ſed nec Petrus ipſe, cuiuſuis innocētis animū po-

Tāta Petro pro ſi dei ſuę cōfeſſione data poteſtas.

Nemo cæterorū apoſtolorū vocatus eſt petrus.

tuit alicuius delicti mortalis reum conſtituere. Potuit vtiq; Petrus leges condidiſſe, quas ſi quis contempſiſſet, trāſgreſſionis reus fuiſſet effectꝰ. Verum non tunc Petrus, ſed tranſgreſſor ipſe ſeipſum reum conſtituiſſet, nimirum qui ſua ſponte leges illas eſſet prætergreſſus. Sed Petrus, aut Petri ſucceſſor, neminem facere poteſt reum alicuius peccati mortalis. Veruntamē Petri ſucceſſor, id quod ipſe nequaquam diffiteris, poteſt quēq; peccatorem a mortali, quocunq; delicto penitus abſoluere. Latius ergo ſolutionem, quam ligationem extendi, quis iam non perſpicit? Nam ad lethalem vſque culpam ſolutio porrigitur. Sed non ad eam vſq; protenditur ligatio, quum ſolus peccator ſua ſponte ſeipſum in culpa ligare queat.

latiꝰ ſolutio q̄ ligatio accipitur.

Verum quidem eſt, vbi quis lethale facinus admiſit, hunc Petri ſucceſſor, anathematis vinculo (donec reſipiſcat) ligare poterit. At ipſe iam peccator ſeipſum ante reum fecit, alioqui iuſte ligari nō potuit. Veruntamē (vbi ligatus eſt peccator) tum ſucceſſor Petri, non modo vinculum anathematis, verumetiā culpæ nodum plane diſſoluit. Quamobrem & latius patet ſolutio quæ duplex vinculum tollit, quam ligatio quæ ſolum vnum. Cæterum quia tertium vinculum adhuc relinquitur in peccatore, nimirum obligatio quædam ad poenam pro peccatis debitam, & hanc ex plenitudine ſuæ poteſtatis, idē eccleſiæ princeps & caput, nempe ſucceſſor Petri, deleri poteſt. Alioqui mendacium (quod abſit) feciſſet Chriſtus, q̄ nullo penitus excepto vinculo, pollicitus eſt illud in cælis omnino fore ſolutum, quodcunq; ſuper terram Petrus ſoluiſſet. Ex quibus nimirum & huius articuli deprehenditur error quo dicit Lutherus in

Ab oī vinculo abſoluit eccleſię princeps.

rus indulgentias his, qui veraciter eas cõſequuntur, non valere ad remiſſionem pœnæ, pro pĉtis actualibus apud diuinam iuſtitiam debitæ. Sed iam de hoc ſatis.

ARTICVLVS XX.

SEducuntur credentes indulgentias eſſe ſalutares, & ad fructum Spiritus vtiles. LVTH

¶ Ego certe non dubito, quin multis profuerint ad fructum Spiritus conſequendum. Quod & paucis oſtẽdere conabimur. Nunquam indulgentiæ conceduntur, niſi pro certo quodã opere, quod ſpeciem habeat pietatis. At eiuſmodi opus quiſquis præteritorum pœnitens, intuitu Dei fecerit, non poteſt non mereri, quum iam in charitate conſtitutus ſit, & charitas (vt ait Auguſtinus) augeri meretur. Adde quod plerique ſpe cõſequendi indulgentias, ſuos animos ad Deum leuant, ſeque ipſos digna pœnitudine, & confeſſione præparant, quo fieri valeant earũ participes, quod ſane facturi nequaquam eſſent, niſi talium indulgentiarum conceſſione fuiſſent prouocati. Huc accedit, quod non ſit parui momenti ad fructum Spiritus, vel comparandum, vel augendũ, Fidei in Deum renouatio. Quum igitur Chriſtus Petro, ſuiſq; ſucceſſorib. fuerat pollicitus, quod ab omni vinculo poſſent abſoluere pĉtõres, accedit quiſpiam huius verbi fiducia, qui ſe grauiſſimis ob ſua ſcelera cruciatibus obnoxium intelligit, condonationem a pontifice petiturus, nihil de Chriſti verbo prorſus hæſitans. Is haud dubie Fidem renouat ſuam. Et quoniam ipſius Fides, ante per Sacerdotis abſolutionẽ formata fuiſſet, oportet quod iam nõ ſolum eius obligatiõis, qua

EPIS C. Indulgentias eſſe ſalutares.

Indulgentiæ ad fructũ Spũs fideiq; reuocationem ſunt vtiles.

tenebatur ad poenam, condonationem ſuſcipiat verumetiam ampliorem apud Deũ gratiã haud dubie promereatur. Porro gaudiũ (quod & alius ſpiritalis fructus eſt) dici reuera non poteſt, quantum pctõr ex indulgentijs conſequitur, quũ intelligit ſeſe, non a culpa modo, verumetiam a poenarum acerbitate peccatis ſuis debita penitus liberatum. Pacem vero quis exprimat quã pctõr ſic abſolutus poſt ſuſceptas indulgentias, in corde conſcientiaq; ſua ſentit, quę nimirum omnem ſenſum exuperat. Sicq; demum & ad cæteros ſpiritales fructus excitatur, ad longanimitatem, patientiam, benignitatem, bonitatem, manſuetudinem, & temperantiam. Falſum igitur eſt, q̃ ſeducuntur credentes indulgentias eſſe ſalutares, & ad fructum Spiritus vtiles. Conducunt enim vehementer ad omnem Spiritus fructum ſalutarem.

Vtilitas indulgentiarum.

Sed dicet forte quiſpiam, maior pars hominum ob eas licentius viuunt. Non reclamo. Sed idem faciunt identidem, ob immenſam clementiã dei, & ob ſummam ipſius ad miſerendum pronitatẽ. Quid ergo? Dei clemẽtiam damnabimus? Haud quaquã, ſed miſeros & ingratos pctõres, qui tanta abutuntur clementia. Neq; ſecus hoc loco facere quempiam decet. Neutiquam inceſſere conuenit indulgentias, ſed ipſorum peccãtium malitiã, qui ſæpius araneorũ more, venenũ illic hauriũt, vnde ſalubrem ſuccum haurire potuiſſent. Ad hæc ſufficiunt pro articulo.

ARTICVLVS XXI.

LVTH. Indulgentiæ neceſſariæ ſunt ſolũ publicis criminibus, & proprie conceduntur duris ſolũmodo & impatientibus.

¶ Nos cunctis pctõribus (qui poenarum debitores fuerint) neceſſarias eſſe non ambigimus nedum publice criminoſis. Cæterum quoniam articulus iſte nullam habet probationem, hic operæprecium erit Lutheranis obiectionibus reſpondere quas opponit aduerſus tria, quæ quidẽ ſtatuere moliti ſumus ſub articulo. xvij. quum primum de indulgentijs loqui cæperimus. Primum erat, manere, vt plurimum poſt deletam culpam, pęnæ cuiuſdam obligationem pro peccatis. Secundum erat, ꝙ ea poena tolli poteſt per indulgentias a ſummo Pontifice conceſſas. Tertium quod nihil ex eo diuinæ iuſtitiæ derogabit quum abunde reſartietur ex Chriſti ſanctorumqꝫ meritis, qcquid ex poenæ perſoluendæ taxa, peccatori defuerit. Hic Luther. primum in reſolutione ſua, de virtute indulgentiarum concluſione. 5 nobis occurrit. Sex poenarum genera commemorans, primam gehennæ, ſecundam purgatorij, tertiam, quam appellat voluntariam & euangelicam, quartam, quę dei virga peccantibus infertur, quintam, quę per canones infligi ſolet, ſextã, qua licet nolit agnoſcere, tamen diſceptãdi gratia figit, vt eam improbet. Primã aſſerit in ſũmi Ponti. poteſtate non eſſe, ꝙ & vniuerſã eccleſiã opinari conſtanter affirmat. At iſtud non vſquequaqꝫ verum eſt. Facile quidẽ aſſentior ſummũ Pont. non poſſe quempiã a gehennæ poenis eripere, poſtꝗ eis ſemel per mortem addictus fuerit. Verum ante mortem (ꝗ diu quis hic uixerit) ſicut eum Pont. a culpa poteſt abſoluere, ita poteſt & a gehennæ pænis liberare. Alioqui poſſunt & inferorum portæ aduerſus eccleſiã præualere. Sed neque ſtaret aliud Chriſti promiſſũ, nempe: Quorũ

EPIS.

Cunctis pctõribꝰ neceſſari ę indulgẽtiæ.

Sex poenarũ gñ̃a

Prima.

remiſeritis peccata, remittuntur eis. Secundā vero (quæ eſt purgatorij) ſimiliter aſſerit, nullius hominis ſubeſſe poteſtati. In quo ſimiliter eum erraſſe non dubito. Tum quia certum eſt, pleroſq; diuorum ſic in terris vixiſſe, vt pænas illas (poſt quam hinc diſceſſerint) euaſerint penitus. Tum, quod vbi maior illa poteſtas Eccleſiæ cōceditur, nempe liberandi poenitentes ab æterna gehennæ pæna, multo magis ea non deerit, quæ a temporaria purgatorij pæna poſſet eripere. Tertiā ſubinde, quam voluntariam & euangelicam vocat, dicit, nec licere Pontificem tollere. Quoniam hęc (vt ait) præcepta fuit a Chriſto. In qua re profecto (niſi toties eam expertus fuiſſē) demirarer plurimum hominis inconſtantiam, quippe qui ſecū in hac parte vehementer pugnat. Quod vt palam fiat, oportet hic recenſeamus quæ locis alijs de hac poenitentia diſſeruerit. Vult nimirum hanc voculā ex Græco verbo μετάνοια traductā eſſe & μετανοεῖν nihil aliud eſſe q̄ reſipiſcere, aut vt expreſſius dicat, tranſmentari. Propter quod & aliquando penitentiam optimam aſſerit nouam eſſe vitam, aliquando vero non ſufficere nouam vitam, ſed etiam oportere foris operari varias carnis mortificationes, pro qua re diuum Paulum adducit quem ait præcipere ad Romanos duodecimo. vt corpora noſtra offeramus hoſtiam viuentem, ſanctam, Deo placentē, & ſecundo Corinthiorum ſexto quod exhibeamus noſmetipſos in multa patiētia, in ieiunijs, & vigilijs & cętera. Et Chriſtū citat Matt. quinto. ſexto. q docet ieiunare, orare, eleemoſynas dare, & hæc omnia tenet eſſe præcepta. Nonnunquam tamen

Tertia. Luth. incōſtātia.

Poenitētia Luth. q̄d ſit.

affir-

affirmat opera noſtra nihil omnino valere,ſed ſo lam cuiq; ſufficere Fidem. Atqui iam cum homi ne congrediamur.Si præceptum ſit Luth.Poeni tentiam agite.Quibus quæſo præceptum eſt? aut ijs qui gratia carent, & vitæ nouæ nō ſunt adhuc participes? aut ijs,qui nouam habent vitam? At non iſtis,hoc recte mandari videtur, quippe quū iam ipſi vitam habeant nouā, neq; poteſt ad eos apte dici,tranſmentemini,ſeu mentem aliam habeatis.Habent enim ipſi bonam mentem & vitā bonam,neq; poſſunt hanc mutare,niſi iā ex bona prauam faciant quod opinor nolis,facerent. Sed hoc forte velles vt ſe meliores quotidie redderēt. At hoc neſcio,an tuæ doctrinę cōueniat q liberta tē arbitrij negas. Neq; certe iſtud μετανοεῖν eſt,hoc eſt quemadmodum tu ais, ſenſum aliū & mentem inducere. Super eſt igitur vt nō ijs q iam mutati ſunt, dicat, illud tuum μετανοεῖτε, hoc eſt tranſmentemini,ſed illis, q vitæ nouæ nō dum facti ſunt participes. Ad quem modū (haud tibi valde repugno) ſi dixeris Chriſtū, Ioannēq; Baptiſtam,&Petrū in Act.Apoſt.fuiſſe locutū. Eis autem iſti ſunt locuti, qui nondum gratiæ fue rant participes,non autem illis, qui iam vere fuiſſent vitam ingreſſi nouam. Quamobrē nec om nibus hoc dictum fuit Chriſtianis,nedū nō præceptum fuerat.Credo tamē alibi commōefactos a Paulo chriſtianos, quatenus carnem ſuā crucifi gant,hoc eſt vicijs carnis repugnēt,nec ſic tamē, vt ijs verbis ad perpetua ieiunia Chriſtiani tene antur,aut non liceat quibuſlibet veſci,modo tem peranter idipſum fecerint. Nā alioqui certe perijret chriſtiana libertas,quam ipſe tantopere præ

quibus dictū ſit pænitētiā agite.

Carnis mortificatio an cadat ſub præcepto

dicas. Sed quid moror? Apertiſſimũ eſſe cunctis poteſt, vel non cadere mortificationem ſub præcepto, vel non adeo cadere, vt in ſe quiſq; tãtam exerceat, quantam ſua caro ferre poſſet. At ſuffici et tantam agere quanta ſatis fuerit ne ſuperetur a vitijs. At hæc mortificatio tam ijs, qui leuiſſime peccauerunt, quam illis, qui in maxima ſunt prolapſi ſcelera, communis eſt, & ab illis plerunque rigidior exigitur quũ ſint adhuc viribus integri, membraq; ſimul habeant viuidiora. De cæteris vero, cum ſint ob ſuas priores intemperantias cõfracti magis, & viribus amplius exhauſti, mitior carnis requiritur cruciatus. Sed præter hanc, certum eſt, (vti ſuperius docuimus) modo ſacris & literis & interpretibus fides adhibenda ſit, maiorem poenitentiam a ſceleratis expoſci debere, cũ nulli ſit rationi conſentaneum, vt ij, qui minimũ & qui plurimum deliquerint, ad paria iudicent. Huc accedit, quod hæc mortificatio carnis, quã Lutherus vocat poenam euangelicam, ſolum reſpicit cautelam futurorũ, hoc eſt, ne peccator quiſquam relabatur ad vitia. Verum hæc, de qua iã loquimur priorem vitam ſpectat magis, nimirũ vt pro priſtinis peccatis hac poena ſatisfiat Deo. Et hæc eſt (quam opinamur in manu ſummi Põtificis eſſe) vt infra latius dicemus. Sed hactenus pro tertia pęna. Quartã ait eſſe flagellationẽ a deo miſſã, de qua pſalm. 88. ſcriptum eſt. Si deliquerint filij eius, & legem meam nõ cuſtodierint, viſitabo in virga iniquitates eorum, & in verberibus pctã eorum. Et ad Heb. 12. Flagellat omnẽ filium, quem recipit. Et hãc affirmat in manu Põ. nõ eſſe. Neq; nos admodũ reluctamur. Cęterũ q ait eã tolli poſſe, per impoſitionẽ aliarũ pęnarũ,

abs lectore cupimus annotari. Ad quod & Niniuitarum exemplum introducit, qui per poenitentias ſuas humiliter ſeſe affligentes, meruerũt auertere flagellum ſubuerſionis urbi comminatũ ſuę. Hic illum percunctarer, an cum hoc meruerint, erant in gratia, an gratiæ tum expertes? At iſtud ſi dixerit iam non ſibi cohæret, quum ſub articulo ſexto doceat omnem eiuſmodi contritionem, quæ paratur ex deteſtatione peccatorum, ponderando eorum grauitatem, multitudinem, foeditatem, hypocritam facere vnumquemq;, & magis quam prius erat, peccatorem conſtituere. Sin illud aſſeruerit potius, non effugiet tamen quin ijs pœnis ita ſatisfecerint Deo quatenus eius indignationem penitus amolirentur. Adde, quod nec dubium eſt, quin hæ poenę pluſquam euangelicæ fuerant, & ſupra quam exigebatur ad euãgelicam illam, alioqui (quum ſit hæc iuxta tuã opinionem cunctis præcepta) magno diſcrimine viuimus omnes, quum neminem reperies q mere Niniuitarum tantam indies agat poenitentiã. Verũ hoc oportet, ſi tamen illa præcepta fuiſſet. Perſpicuum inde nobis eſſe poteſt, aliam poenam hãc fuiſſe, quã ſolam euangelicam, & eſt ea nimirum, quã ſatisfactoriam vocamus, & ad quã peccatorẽ obligari credim9, protinus vt a culpa ſoluitur & ab æterna gehennę poena. De quita vero poena, quã canonicã ille vocat, nihil moror in manu Põtificis eſſe quanquã demirer Lutherũ, hoc põtifici permittere, vt q̧ eccleſia tota decreuit, hoc ipſe poſſet, vel tollere, vel moderari. Nam ſi hoc poſſet nõ eſt ambiguũ, quin illius authoritas, aut totius eccleſiæ poteſtatẽ ſuperabit, aut æquabit ſaltem. Id quod Lutherus (ſat ſcio) nullo pacto ſit admiſſu

Ionæ 3.

Alia ſola euangelica poena quę ſatiſfactoria dicitur.

admiſſurus. Cęterum quid ſi canones iſti nunquã fuiſſent inſtituti? Num propterea nullam põtifex habuiſſet authoritatem? Neq; enim credibile eſt propter ſolos hos canones (qui nondum erant cõditi) poteſtatem tantam a Chriſto, quantam ſupra memorauimus, illi fuiſſe tributam, & tamen ad harum poenarum remiſſionem, Lutherus cõtrahit ſummi Pontificis poteſtatem. Non ẽm inquit, priores quatuor poteſt remittere, & quam aliam ergo remittit niſi canonicam? Sed non hic illi reſpondebo, quemadmodum ipſe reſpõdet ſibi, facile cuiq; fuerit ſuas ipſius reſponſiones diluere. Dixi pridem, obligatum eſſe peccatorem ad poenam ſuis peccatis debitã, poſtquam ſibi culpa dimiſſa fuerit. Et hanc aio, Pontificem remittere poſſe, quum cuiuſlibet ſpiritalis vinculi ſoluendi ſuſceperit a Chriſto poteſtatem. Superius enim haud ſemel oſtendi, culpã momento poſſe tolli, ſed tamen orthodoxorum omnium ſentẽtia poſthac manere poenę debitum. Sed hic Lutherus calumniatur, Pontificem mutare ius diuinũ, & id relaxare, quod iuſtitia diuina inflixit. Et qd ni mutet ius diuinum cui iuris diuini mutandi ſit conceſſa poteſtas? An non iure diuino quiſqs reꝰ peccati mortalis fuerit, æternas luet poenas? Et tamen pontifex hunc & a reatu, & ab æterna poena liberare poteſt. Quid ergo prohibet, quo minus poſſet temporariam poenam (quę ſecundum diuinam iuſtitiam peccatis debetur) auferre, quũ æternæ poenę reatum & debitum ante ſuſtulerit? Facetijs quoq; Lutherum non pudet in re tam ſeria ludere. Nam ait, Chriſtũ dedita opera reſtrinxiſſe clauem ad terram, futurum ſciens, quod perforaturi alioqui eſſent omnes cælos. Atqui ludat vt velit.

Culpa ſublata, poenæ manere debitũ

Nota mutationem diuini iuris.

vt velit. Nobis eſt ſatis, ſi quicquid ſuper terram ſoluerit Pontifex, hoc in cælis fuerit ſolutum. Hoc promiſiſſe Chriſtum nemo Chriſtianus poterit inficiari. Quamobrem confiteamur oportet ſummi Pontificis authoritatem latius protēdi q̃ ad ſolas poenas canonicas auferendas. Ad illas nimirum quæ pro peccatis debentur, ſi nulli canones fuiſſent. Nemo enim tam cæcus eſt, vt nō videat iure ipſo poenas deberi peccatis, tametſi canones nunquam fuiſſent inſtituti. Nam ob id ſolum canones a patribus excogitabantur, quatenus ex eis conijceret ſacerdos, quantam cuiq; peccato poenam imponeret, quæ certe poena (vel ſi nunquam fuiſſent canones) iure debebatur. Et hæc nimirum eſt ſexta poena, quam Lutherꝰ agnoſcere nō vult. Nā hęc neq; æterna poena gehennæ eſt, neq; purgatorij tēporaria, neq; ea quæ per Dei virgam infligitur. Sed neq; illa eſt, quā Lutherus vocat euangelicam. Nam ea non eſt peccatis prioribus debita, ſed ad cautelam duntaxat futurorum ſpectat. Neq; eſt ſola canonica, quandoquidem (ſi canones nulli vnquam fuiſſent) ipſa nihilominus fuiſſet debita: Cæterum quia rationes alias complures, in eadem concluſione produxit, eas etiā diluamus erit neceſſe. Primū obijcit, quod nulla authoritate ſcripturæ, doctorū canonum, aut ratione probabili, poteſt doceri, talem eſſe aliquam poenam. Et vehementer abſurdum eſſe dicit, quod in eccleſia quicquam doceatur, cuius nec in ſcriptura, nec in doctoribus, nec in canonibus, neq; ſaltem rationibus poteſt cauſa dari. Hæc Lutherus. Cui reſpōdemus his ōnibus modis peccatorem ad poenam teneri ſatis abunde ſuperius fuiſſe mōſtratum. Et niſi veremur prolixi

Quare canones excogitati.

euāgelica pęna cautelā duntaxat futurorum reſpicit.

tatis

Sed indignationem nimirũ in voſipſos, pro malis, quæ geſſiſtis. Sed timorem, ne ſemel quidpiã in futuro uobis contingat. Sed deſiderium in melius proficiſcendi. Sed emulationem præſtantiarum virtutum. Sed vindictam, hoc eſt, caſtigationem veſtri pro pctis. Si quis ad hunc modũ vellet ab exordio ſcripturarum cuncta recenſere, quibus cõtinetur, poſt dimiſſam culpam remanere pœnam pctis debitã, non puſillus profecto liber prodiret. Nam vt a primo homine Adã incipiamus, quis dubitare poteſt illum (qui tanta fuerat ſapientia pditus) poſt offenſam ſtatim reſipuiſſe? Neq; tamen ilico fuerat a pœna pctõ ſuo debita liberatus. Quid Moſes & Aaron, quibus in pœnam, aut faſtus, aut incredulitatis ſuæ, nõ erat pmiſſum, vt populum Iudaicum in terrã promiſſionis inducerent? Num credis eos diu ante non fuiſſe reconciliatos in gratiam? Remanſit tamẽ in vtroq; pœna pctõ debita. Sed & Maria Moſeos ſoror, quis ambigit, quin a murmure contra fratrem ſuum concepto, reſipuiſſet? & cum deo fratreq; ſuo rediſſet in gratiam, veruntamen in pcti pœnam & ſatisfactiõem ſeptem dies leproſa pmanſit. An non fratres Ioſeph, diu poſtquam hũc vendiderant, pœnas facti ſui dederunt in Aegypto? vt & Rubẽ clamaret: Merito hæc patimur, quia peccauimus in fratrem noſtrum. Et tamen credibile non eſt Patriarchas tantos, nunquam interea pœnituiſſe, neq; culpam eis fuiſſe dimiſſam. Quid Hely memorẽ? qui quũ audierat a Samuele negligentiam ſuam acerbe puniẽdam, patienter reſpõdit: Dñs eſt. Quod bonum eſt in oculis ſuis fiat. Hæc tanta ſuæ voluntatis ad diuinam voluntatem conformitas nõ me ſinit vt credam,

Quantis patriarchatũ & ſanctiſſimorũ virorũ exẽplis probat pœnã pctis debitam manere.

Num. 20

Num. 12.

Gene. 13.

1. Reg. 2.

dam, quia cito pœnituerit. Veruntamen poena nihilominꝰ ſubſequuta eſt. Neq; enim iã in eius, vtpote ſenis, poteſtate fuerat correctio filiorum; aut fortaſſis & ipſi iam emendati fuerunt. Sed & Dauid, de quo ſupra diximus, poſtquam intellexit adulterij culpam ſibi fuiſſe remiſsam, non deſtitit tamen in ſemetipſum animaduertere, multo ſeuerius, q̃ expoſcebat illa, quam Euangelicam poenam Lutherus vocat. Afflictus ſum, inquit, & humiliatus ſum nimis, rugiebã a gemitu cordis mei. Et paulo poſt: Quũ ego in flagella paratus ſum, & dolor meus in conſpectu meo ſemper. Qm̃ iniquitatem meam annũtiabo, & cogitabo pro pctõ meo. His cõfine eſt, quod Azarias rex, qui & Ozias dictus eſt Ananiæ regis filius, qui cꝫ patris veſtigia bona ſequutus fuiſſet, in ſcripturis laudatur, cꝫ tamẽ incenſum adoleuerit, offenſam dei grauem incurrit, ob quod & lepra percuſſus, ita permanſit adusq; diem obitus ſui. Veriſimile tamen eſt & hunc poenituiſſe, quia iam perterritus templũ exijt properãter, & in domo ſeorſum habitauit, relicta filio ſuo regni ſui gubernatiõe, cæterũ poena pctõ debita non relaxabatur. Eodem pertinet, quod Ezechias rex, (tametſi culpa fuiſſet ei remiſſa) non tamen eius pctm̃, omni penitus caruit punitione. Multa prætereo. Neq; tñ alienũ eſt ab hoc negotio ſi referamus, quod Zachariæ prophetæ cõtigit. Quis credat enim (quũ eſſet vir ſanctiſſimus) non ſuæ protinus incredulitatis poenituiſſe, ac in gratiam cũ Deo rediiſſe? Non fuit tñ ſublata poena mutitatis inflictæ, priusquã filius ei natus fuiſſet. Vides igit in omnibus ijs ſcripturis, apertũ eſſe, q̃d poena quędam peris remãſit debita, quanq̃ culpa pridẽ remitteretur.

Pſal. 37.

2. Par. 31

Ezec. 39

vbi nullus eſt ordo? Cæterum Luthe. hæc verba (quæ Petro dixit Chriſtus) multis modis exte-nuare laborat. Et primum, ꝙ eadem omnino cõ tendit eſſe, quæ cæteris dicta fuerant Apoſtolis. At palam conſtat rem aliter ſe habere. Neq; enĩ Chriſtus, quæ Dei virtus, & Dei ſapientia fuit, quique nec iota quidem protulit vnquam, abſq; iuſta ratione, non abſq; cauſa credẽdus eſt toties in altera coelos ingeminaſſe pluraliter, & in altera nõ niſi cæli ſingulariter feciſſe mentionẽ. Nec poteſt huius cauſa prorſus alia reddi, ꝗ quod in his, diuerſum omnino poteſtatis gradum voluit deſignari. Rurſum ex hoc reſtringere molitur, ꝙ Petri ſucceſſorem affirmat nihil amplius ex ijs verbis arrogare ſibi poſſe, quam ꝙ horum autoritate poenas per canones inflictas tollere queat. Et hoc item longiſſime diſſidet a vero. Quod uel inde cõſtare poteſt, quia priuſquam canones vlli fuiſſent conditi, Petrus hanc poteſtatem accepit a Chriſto. Non ergo propter canones (qui nondum inſtituti fuerant) hac Petrum autoritate donauit Chriſtus. Liquet igitur quanta ſit horum verborum amplitudo, et maxime quod Chriſtꝰ nullo poteſtatem iſtam limite coartauit, ſed abſolutam & cum ſumma plenitudine contulit. Quid enim plenius & abſolutius dici potuit, ꝗ quodcumq; ligaueris & ſolueris? Quiſquis enim hoc dicit, nihil excipit. Nullum profecto vinculi genus hic eximitur. At perſpicuum eſt, obligationẽ pctõris ad poenam pro peccatis debitam, vinculum quoddam eſſe. Sed & illud ad rem haud parum confert, ſi diligenter exquiramus, qua nã occaſione Chriſtus hæc verba protulerit. Nam ex ea longe magis perſpicuum erit quod aſſerimus.

Manifeſtus Lut. error.

Poſtq̃

Poſtq̃ enim Petrus palam fuiſſet cõfeſſus, Chriſtum eſſe filium Dei, pro merito confeſſionis huius, audiuit a Chriſto viciſſim ad ſe dictum: Beatus es Simon Bariona, quia caro & ſanguis non reuelauit tibi, ſed pater meus qui in coelis eſt. Fortaſſis arcanum iſtud myſterium adhuc non fuerat cæteris omnibus reuelatum. Et ſi fuerat, ſolus tamen Petrus hoc iã ore ſuo teſtabatur. Propter quod & ei Chriſtus ſubiunxit: Et ego dico tibi. Chriſtus haud dubie cũctos interrogauit, quem nam ſe crederent eſſe? Sed quia ſolus Petrus confeſſionem hãc ſuæ Fidei protulit, ſoli Petro Chriſtus viciſſim reſpondit: Et ego dico tibi, quia tu es Petrus. Quis aliorum quæſo nomenclaturam hanc a Chriſto ſortitus eſt q̃ Simon, qui & dict9 eſt Petrus? Solum ergo Petrum iam allocutus eſt Chriſtus, quum nemo cæterorum vocatus ſit Petrus, Et ego, inquit, dico tibi, quia tu es Petrus, et ſuper hanc Petram ædificabo Eccleſiam meam. Et portæ inferi non præualebunt aduerſus eam. Et tibi dabo claues regni cælorũ. Et quodcunq; ligaueris ſup terram, erit ligatũ & in coelis. Et quodcũq; ſolueris ſuper terram, erit ſolutum & in coelis. Ecce pro merito ſuæ confeſſionis, hæc Petro dicta fuerunt, atq; id etiam poſtq̃ Chriſt9 eccleſiæ ſuæ meminit ædificandæ, atq; aduerſus inferorum portas ſtabiliendæ. Sed adhuc nõ deſiſtet occurſare Lutherus: Non poteſt, inquit, ex ijs verbis inferri tã ampliſsima poteſtas. Neq; enim latius extendi poterit ſolutio, q̃ ligatio. Quãobrem ad ea duntaxat, q̃ per Petrum ligata ſunt, referri queũt & ſoluta. Sed & hoc falſum eſſe paucis monſtrauimus. Nullus enim Petri ſucceſſor, ſed nec Petrus ipſe, cuiuſuis innocẽtis animũ po-

Tãta Petro pro ſi dei ſuę cõfeſſione data poteſtas.

Nemo cæterorũ apoſtolorũ vocatus eſt petrus.

tuit alicuius delicti mortalis reum conſtituere. Potuit vtiq; Petrus leges condidiſſe, quas ſi quis contempſiſſet, tráſgreſſionis reus fuiſſet effectꝰ. Verum non tunc Petrus, ſed tranſgreſſor ipſe ſeipſum reum conſtituiſſet, nimirum qui ſua ſponte leges illas eſſet prætergreſſus. Sed Petrus, aut Petri ſucceſſor, neminem facere poteſt reum alicuius peccati mortali. Veruntamẽ Petri ſucceſſor, id quod ipſe nequaquam diffiteris, poteſt quẽq; peccatorem a mortali, quocunq; delicto penitus abſoluere. Latius ergo ſolutionem, quam ligationem extendi, quis iam non perſpicit? Nam ad lethalem vſque culpam ſolutio porrigitur. Sed non ad eam vſq; protenditur ligatio, quum ſolus peccator ſua ſponte ſeipſum in culpa ligare queat.

Latiꝰ ſolutio q̃ ligatio accipitur.

Verum quidem eſt, vbi quis lethale facinus admiſit, hunc Petri ſucceſſor, anathematis vinculo (donec reſipiſcat) ligare poterit. At ipſe iam peccator ſeipſum ante reum fecit, alioqui iuſte ligari nõ potuit. Veruntamẽ (vbi ligatus eſt peccator) tum ſucceſſor Petri, non modo vinculum anathematis, verumetiã culpæ nodum plane diſſoluit. Quamobrem & latius patet ſolutio quæ duplex vinculum tollit, quam ligatio quæ ſolum vnum. Cæterum quia tertium vinculum adhuc relinquitur in peccatore, nimirum obligatio quædam ad poenam pro peccatis debitam, & hanc ex plenitudine ſuæ poteſtatis, idẽ eccleſiæ princeps & caput, nempe ſucceſſor Petri, deleri poteſt. Alioqui mendacium (quod abſit) feciſſet Chriſtus, q nullo penitus excepto vinculo, pollicitus eſt illud in cælis omnino fore ſolutum, quodcunq; ſuper terram Petrus ſoluiſſet. Ex quibus nimirum & huius articuli deprehenditur error quo dicit Lutherus in

Ab oĩ vinculo abſoluit eccleſię princeps.

rus indulgentias his, qui veraciter eas cõſequuntur, non valere ad remiſſionem pœnæ, pro pc̃tis actualibus apud diuinam iuſtitiam debitæ. Sed iam de hoc ſatis.

ARTICVLVS XX.

SEducuntur credentes indulgentias eſſe ſalutares, & ad fructum Spiritus vtiles. LVTH

¶ Ego certe non dubito, quin multis profuerint ad fructum Spiritus conſequendum. Quod & paucis oſtẽdere conabimur. Nunquam indulgentiæ conceduntur, niſi pro certo quodã opere, quod ſpeciem habeat pietatis. At eiuſmodi opus quiſquis præteritorum pœnitens, intuitu Dei fecerit, non poteſt non mereri, quum iam in charitate conſtitutus ſit, & charitas (vt ait Auguſtinus) augeri mereatur. Adde quod plerique ſpe cõſequendi indulgentias, ſuos animos ad Deum leuant, ſeque ipſos digna pænitudine, & confeſſione præparant, quo fieri valeant carũ participes, quod ſane facturi nequaquam eſſent, niſi talium indulgentiarum conceſſione fuiſſent prouocati. Huc accedit, quod non ſit parui momenti ad fructũ Spiritus, vel comparandum, vel augendũ, Fidei in Deum renouatio. Quum igitur Chriſtus Petro, ſuiſq; ſucceſſorib. fuerat pollicitus, quod ab omni vinculo poſſent abſoluere pc̃tõres, accedit quiſpiam huius verbi fiducia, qui ſe grauiſſimis ob ſua ſcelera cruciatibus obnoxium intelligit, condonationem a pontifice petiturus, nihil de Chriſti verbo prorſus hæſitans. Is hauddubie Fidem renouat ſuam. Et quoniam ipſius Fides, ante per Sacerdotis abſolutionẽ formata fuiſſet, oportet quod iam nõ ſolum eius obligatiõis, qua tene-

EPIS C. Indulgentias eſſe ſalutares.

Indulgentiæ ad fructũ Spũs fideiq; reuocationem ſunt vtiles.

tenebatur ad poenam, condonationem ſuſcipiat verumetiam ampliorem apud Deũ gratiã haud dubie promereatur. Porro gaudiũ (quod & alius ſpiritalis fructus eſt) dici reuera non poteſt, quantum pctõr ex indulgentijs conſequitur, quũ intelligit ſeſe, non a culpa modo, verumetiam a poenarum acerbitate peccatis ſuis debita penitus liberatum. Pacem vero quis exprimat quã pctõr ſic abſolutus poſt ſuſceptas indulgentias, in corde conſcientiaq; ſua ſentit, quę nimirum omnem ſenſum exuperat. Sicq; demum & ad cæteros ſpiritales fructus excitatur, ad longanimitatem, patientiam, benignitatem, bonitatem, manſuetudinem, & temperantiam. Falſum igitur eſt, q̃ ſeducuntur credentes indulgentias eſſe ſalutares, & ad fructum Spiritus vtiles. Conducunt enim vehementer ad omnem Spiritus fructum ſalutarem. Sed dicet forte quiſpiam, maior pars hominum ob eas licentius viuunt. Non reclamo. Sed idem faciunt identidem, ob immenſam clementiã dei, & ob ſummam ipſius ad miſerendum pronitatẽ. Quid ergo? Dei clemẽtiam damnabimus? Haud quaquã, ſed miſeros & ingratos pctõres, qui tanta abutuntur clementia. Neq; ſecus hoc loco facere quempiam decet. Neutiquam inceſſere conuenit indulgentias, ſed ipſorum peccãtium malitiã, qui ſæpius araneorũ more, venenũ illic hauriũt, vnde ſalubrem ſuccum haurire potuiſſent. Ad hæc ſufficiunt pro articulo.

Vtilitas indulgentiarum.

ARTICVLVS XXI.

LVTH. INdulgentiæ neceſſariæ ſunt ſolũ publicis criminibus, & proprie conceduntur duris ſolũmodo & impatientibus.

¶ Nos cunctis pctõribus (qui poenarum debitores fuerint (neceſſarias eſſe non ambigimus nedum publice criminoſis. Cæterum quoniam articulus iſte nullam habet probationem, hic operæprecium erit Lutheranis obiectionibus reſpondere quas opponit aduerſus tria, quæ quidē ſtatuere moliti ſumus ſub articulo. xvij. quum primum de indulgentijs loqui cœperimus. Primum erat, manere, vt plurimum poſt deletam culpam, pęnæ cuiuſdam obligationem pro peccatis. Secundum erat, ꝙ ea poena tolli poteſt per indulgentias a ſummo Pontifice conceſſas. Tertium quod nihil ex eo diuinæ iuſtitiæ derogabit quum abunde reſartietur ex Chriſti ſanctorumq; meritis, quicquid ex poenæ perſoluendæ taxa, peccatori defuerit. Hic Luther. primum in reſolutione ſua, de virtute indulgentiarum concluſione. 5 nobis occurrit. Sex poenarum genera commemorans, primam gehennæ, ſecundam purgatorij, tertiam, quam appellat voluntariam & euangelicam, quartam, quę dei virga peccantibus infertur, quintam, quę per canones infligi ſolet, ſextã, qua licet nolit agnoſcere, tamen diſceptãdi gratia figit, vt eam improbet. Primã aſſerit in ſũmi Ponti. poteſtate non eſſe, ꝙ & vniuerſã eccleſiã opinari conſtanter affirmat. At iſtud non vſquequaq; verum eſt. Facile quidē aſſentior ſummũ Pont. non poſſe quempiã a gehennæ poenis eripere, poſtq̃ eis ſemel per mortem addictus fuerit. Verum ante mortem (q̃ diu quis hic uixerit) ſicut eum Pont. a culpa poteſt abſoluere, ita poteſt & a gehennæ pœnis liberare. Alioqui poſſunt & inferorum portæ aduerſus eccleſiã præualere. Sed neque ſtaret aliud Chriſti promiſſũ, nempe: Quorũ

EPIS.

Cunctis pctõrib9 neceſſari ę indulgẽtiæ.

Sex poenarũ gñã

Prima.

remiſeritis peccata, remittuntur eis. Secundã vero (quæ eſt purgatorij) ſimiliter aſſerit, nullius hominis ſubeſſe poteſtati. In quo ſimiliter eum erraſſe non dubito. Tum quia certum eſt, pleroſq; diuorum ſic in terris vixiſſe, vt pænas illas (poſt quam hinc diſceſſerint) euaſerint penitus. Tum, quod vbi maior illa poteſtas Eccleſiæ cõceditur, nempe liberandi poenitentes ab æterna gehennæ pæna, multo magis ea non deerit, quæ a temporaria purgatorij pæna poſſet eripere. Tertiã ſubinde, quam voluntariam & euangelicam vocat, dicit, nec licere Pontificem tollere. Quoniam hęc (vt ait) præcepta fuit a Chriſto. In qua re profecto (niſi toties eam expertus fuiſſẽ) demirarer plurimum hominis inconſtantiam, quippe qui ſecũ in hac parte vehementer pugnat. Quod vt palam fiat, oportet hic recenſeamus quæ locis alijs de hac poenitentia diſſeruerit. Vult nimirum hanc voculã ex Græco verbo μετάνοια traductã eſſe & μετανοεῖν nihil aliud eſſe q̃ reſipiſcere, aut vt expreſſius dicat, tranſmentari. Propter quod & aliquando penitentiam optimam aſſerit nouam eſſe vitam, aliquando vero non ſufficere nouam vitam, ſed etiam oportere foris operari varias carnis mortificationes, pro qua re diuum Paulum adducit quem ait præcipere ad Romanos duodecimo. vt corpora noſtra offeramus hoſtiam viuentem, ſanctam, Deo placentẽ, & ſecundo Corinthiorum ſexto quod exhibeamus noſmetipſos in multa patiẽtia, in ieiunijs, & vigilijs & cętera. Et Chriſtũ citat Matt. quinto. ſexto. q docet ieiunare, orare, eleemoſynas dare, & hæc omnia tenet eſſe præcepta. Nonnunquam tamen

Tertia. Luth. incõſtãtia.

Poenitẽtia Luth. q̃d ſit.

affir-

affirmat opera noſtra nihil omnino valere,ſed ſo lam cuiq; ſufficere Fidem. Atqui iam cum homi ne congrediamur. Si præceptum ſit Luth. Pœnitentiam agite. Quibus quæſo præceptum eſt? aut ijs qui gratia carent, & vitæ nouæ nõ ſunt adhuc participes? aut ijs, qui nouam habent vitam? At non iſtis, hoc recte mandari videtur, quippe quũ iam ipſi vitam habeant nouã, neq; poteſt ad eos apte dici, tranſmentemini, ſeu mentem aliam habeatis. Habent enim ipſi bonam mentem & vitã bonam, neq; poſſunt hanc mutare, niſi iã ex bona prauam faciant quod opinor nolis, facerent. Sed hoc forte velles vt ſe meliores quotidie redderẽt. At hoc neſcio, an tuæ doctrinę cõueniat q liberta tẽ arbitrij negas. Neq; certe iſtud μετανοεῖν eſt, hoc eſt quemadmodum tu ais, ſenſum aliũ & mentem induere. Super eſt igitur vt nõ ijs q iam mutati ſunt, dicat, illud tuum μετανοεῖτε, hoc eſt tranſmentemini, ſed illis, q vitæ nouæ nõ dum facti ſunt participes. Ad quem modũ (haud tibi valde repugno) ſi dixeris Chriſtũ, Ioannẽq; Baptiſtam, & Petrũ in Act. Apoſt. fuiſſe locutũ. Eis autem iſti ſunt locuti, qui nondum gratiæ fuerant participes, non autem illis, qui iam vere fuiſſent vitam ingreſſi nouam. Quamobrẽ nec omnibus hoc dictum fuit Chriſtianis, nedũ nõ præceptum fuerat. Credo tamẽ alibi commõefactos a Paulo chriſtianos, quatenus carnem ſuã crucifigant, hoc eſt vicijs carnis repugnẽt, nec ſic tamẽ, vt ijs verbis ad perpetua ieiunia Chriſtiani tenerentur, aut non liceat quibuſlibet veſci, modo temperanter idipſum fecerint. Nã alioqui certe periret chriſtiana libertas, quam ipſe tantopere præ-

Quibus dictũ ſit pœnitẽtiã agite.

Carnis mortificatio an cadat ſub præcepto

dicas. Sed quid moror? Apertiſſimũ eſſe cunctis poteſt, vel non cadere mortificationem ſub præcepto, vel non adeo cadere, vt in ſe quiſq; tãtam exerceat, quantam ſua caro ferre poſſet. At ſuffici et tantam agere quanta ſatis fuerit ne ſuperetur a vitijs. At hæc mortificatio tam ijs, qui leuiſſime peccauerunt, quam illis, qui in maxima ſunt pro lapſi ſcelera, communis eſt, & ab illis plerunque rigidior exigitur quũ ſint adhuc viribus integri membraq; ſimul habeant viuidiora. De cæteris vero, cum ſint ob ſuas priores intemperantias cõfracti magis, & viribus amplius exhauſti, mitior carnis requiritur cruciatus. Sed præter hanc, certum eſt, (vti ſuperius docuimus) modo ſacris & literis & interpretibus fides adhibenda ſit, maiorem poenitentiam a ſceleratis expoſci debere, cũ nulli ſit rationi conſentaneum, vt ij, qui minimũ & qui plurimum deliquerint, ad paria iudicent. Huc accedit, quod hæc mortificatio carnis, quã Lutherus vocat poenam euangelicam, ſolum reſpicit cautelam futurorũ, hoc eſt, ne peccator quiſquam relabatur ad vitia. Verum hæc, de qua iã loquimur priorem vitam ſpectat magis, nimirũ vt pro priſtinis peccatis hac poena ſatisfiat Deo. Et hæc eſt (quam opinamur in manu ſummi Põtificis eſſe) vt infra latius dicemus. Sed hactenus pro tertia pęna. Quartã aiteſſe flagellationẽ a deo miſſã, de qua pſalm. 88. ſcriptum eſt. Si deliquerint filij eius, & legem meam nõ cuſtodierint, viſitabo in virga iniquitates eorum, & in verberibus pctã eorum. Et ad Heb. 12. Flagellat omnẽ filium, quem recipit. Et hãc affirmat in manu Põ. nõ eſſe. Neq; nos admodũ reluctamur. Cęterũ ꝙ ait eã tolli poſſe, per impoſitionẽ aliarũ pęnarũ,

abs

abs lectore cupimus annotari. Ad quod & Nini uitarum exemplum introducit, qui per pœnitentias ſuas humiliter ſeſe affligentes, meruerũt auertere flagellum ſubuerſionis urbi comminatũ ſuę. Hic illum percunctarer, an cum hoc meruerint, erant in gratia, an gratiæ tum expertes? At iſtud ſi dixerit iam non ſibi cohæret, quum ſub articulo ſexto doceat omnem eiuſmodi contritionem, quæ paratur ex deteſtatione peccatorum, ponderando eorum grauitatem, multitudinem, foeditatem, hypocritam facere vnumquemq;, & magis quam prius erat, peccatorem conſtituere. Sin illud aſſeruerit potius, non effugiet tamen quin ijs pœnis ita ſatisfecerint Deo quatenus eius indignationem penitus amolirentur. Adde, quod nec dubium eſt, quin hæ poenę pluſquam euangelicæ fuerant, & ſupra quam exigebatur ad euãgelicam illam, alioqui (quum ſit hæc iuxta tuã opinionem cunctis præcepta) magno diſcrimine viuimus omnes, quum neminem reperies q̃ more Niniuitarum tantam indies agat poenitentiã. Verũ hoc oportet, ſi tamen illa præcepta fuiſſet. Perſpicuum inde nobis eſſe poteſt, aliam poenam hãc fuiſſe, quã ſolam euangelicam, & eſt ea nimirum, quã ſatisfactoriam vocamus, & ad quã peccatorẽ obligari credimꝰ, protinus vt a culpa ſoluitur & ab æterna gehennę poena. De quita vero poena, quã canonicã ille vocat, nihil moror in manu Põtificis eſſe quanquã demirer Lutherũ, hoc põtifici permittere, vt q̃ eccleſia tota decreuit, hoc ipſe poſſet, vel tollere, vel moderari. Nam ſi hoc poſſet nõ eſt ambiguũ, quin illius authoritas, aut totius eccleſiæ poteſtatẽ ſuperabit, aut æquabit ſaltem. Id quod Lutherus (ſat ſcio) nullo pacto ſit

Ionæ 3.

Alia ſola euangelica poena quę ſatiſfactoria dicitur.

admiſſurus. Cęterum quid ſi canones iſti nunquã fuiſſent inſtituti? Num propterea nullam põtifex habuiſſet authoritatem? Neq; enim credibile eſt propter ſolos hos canones (qui nondum erant cõditi) poteſtatem tantam a Chriſto, quantam ſupra memorauimus, illi fuiſſe tributam, & tamen ad harum poenarum remiſſionem, Lutherus cõtrahit ſummi Pontificis poteſtatem. Non eñ inquit, priores quatuor poteſt remittere, & quam aliam ergo remittit niſi canonicam? Sed non hic illi reſpondebo, quemadmodum ipſe reſpõdet ſibi, facile cuiq; fuerit ſuas ipſius reſponſiones diluere. Dixi pridem, obligatum eſſe peccatorem ad poenam ſuis peccatis debitã, poſtquam ſibi culpa dimiſſa fuerit. Et hanc aio, Pontificem remittere poſſe, quum cuiuſlibet ſpiritalis vinculi ſoluendi ſuſceperit a Chriſto poteſtatem. Superius enim haud ſemel oſtendi, culpã momento poſſe tolli, ſed tamen orthodoxorum omnium ſentẽtia poſthac manere poenę debitum. Sed hic Lutherus calumniatur, Pontificem mutare ius diuinũ, & id relaxare, quod iuſtitia diuina inflixit. Et qd ni mutet ius diuinum cui iuris diuini mutandi ſit conceſſa poteſtas? An non iure diuino quiſqs reo peccati mortalis fuerit, æternas luet poenas? Et tamen pontifex hunc & a reatu, & ab æterna poena liberare poteſt. Quid ergo prohibet, quo minus poſſet temporariam poenam (quę ſecundum diuinam iuſtitiam peccatis debetur) auferre, quũ æternæ poenę reatum & debitum ante ſuſtulerit? Facetijs quoq; Lutherum non pudet in re tam ſeria ludere. Nam ait, Chriſtũ dedita opera reſtrinxiſſe clauem ad terram, futurum ſciens, quod perforaturi alioqui eſſent omnes cælos. Atqui ludat ut velit.

culpa ſublata, poenæ manere debitũ

Nota mutationem diuini iuris.

vt velit. Nobis eſt ſatis, ſi quicquid ſuper terram ſoluerit Pontifex, hoc in cælis fuerit ſolutum. Hoc promiſiſſe Chriſtum nemo Chriſtianus poterit inficiari. Quamobrem confiteamur oportet ſummi Pontificis authoritatem latius protēdi quam ad ſolas poenas canonicas auferendas. Ad illas nimirum quæ pro peccatis debentur, ſi nulli canones fuiſſent. Nemo enim tam cæcus eſt, vt nō videat iure ipſo poenas deberi peccatis, tametſi canones nunquam fuiſſent inſtituti. Nam ob id ſolum canones a patribus excogitabantur, quatenus ex eis conijceret ſacerdos, quantam cuique peccato poenam imponeret, quæ certe poena (vel ſi nunquam fuiſſent canones) iure debebatur. Et hæc nimirum eſt ſexta poena, quam Lutherus agnoſcere nō vult. Nā hęc neque æterna poena gehennæ eſt, neque purgatorij tēporaria, neque ea quæ per Dei virgam infligitur. Sed neque illa eſt, quā Lutherus vocat euangelicam. Nam ea non eſt peccatis prioribus debita, ſed ad cautelam duntaxat futurorum ſpectat. Neque eſt ſola canonica, quandoquidem (ſi canones nulli vnquam fuiſſent) ipſa nihilominus fuiſſet debita. Cæterum quia rationes alias complures, in eadem concluſione producit, eas etiā diluamus erit neceſſe. Primū obijcit, quod nulla authoritate ſcripturæ, doctorū canonum, aut ratione probabili, poteſt doceri, talem eſſe aliquam poenam. Et vehementer abſurdum eſſe dicit, quod in eccleſia quicquam doceatur, cuius nec in ſcriptura, nec in doctoribus, nec in canonibus, neque ſaltem rationibus poteſt cauſa dari. Hæc Lutherus. Cui reſpōdemus his ōnibus modis peccatorem ad poenam teneri ſatis abunde ſuperius fuiſſe mōſtratum. Et niſi vereamur prolixi

Quare canones excogitati.

euāgelica pęna cautelā duntaxat futurorum reſpicit.

tatis tedio lectorem afficere, multo plura ſupereſſent, quæ produceremus. Nonnulla tamen (ne quis putet ſcripturas in hoc negotio deeſſe) ſuperioribus adijciemus. In Leuitico ſic ſcriptum eſt:

Leuit. 5. Anima quæ iurauerit, & protulerit labijs ſuis, ut mali quid faceret, vel bene, & non fecerit, & illud ipſum iuramento & ſermone firmauerit, oblitaq; poſtea intellexerit delictum ſuũ, agat poenitentiam pro pctõ, & offerat agnum de gregibus, ſeu caprã, orabitq; pro eo Sacerdos, & pro pctõ eius, & dimittetur ei. Ecce quomodo non ſufficit ingemiſcere et (quemadmodum tu dicis) a peccatis reſipiſcere, ſed oportet inſuper agnum aut capram offerre, quod eſt ſatisfacere pro peccato. Nam iubet Moſes, vt non ſolum poenitentiam agat, verumetiam offerat alterutrum horũ pro pctõ. Cæterũ inquies fortaſſis, idem eſſe poenitentiam agere, & hoc offerre. Si velis ad hunc modũ cauillari, ſaltem iſtud reſpondeas quæſo. Nũ poſt impartitam pctõri gratiam, hoc offerendũ putes? An prius, q̃ ſit factus gratiæ particeps? At nõ opinor tuæ doctrinæ cõquadrare, vt dixeris hoc ſacrificiũ ante gratiã Deo gratũ fore. Sin ergo dixeris id poſt gratiam offerendũ, tum erit dilucidum, non ad culpæ condonationem (quæ iam facta eſt) hoc ptinere, ſed ad ſatisfactionẽ potius pro poena culpæ debita. Rurſum in Daniele

Satisfacere oportet pro pctis.

Dan. 4. traditur, quod quum Nabuchodonoſor audierat ſomnij ſui terribilem expoſitionem, Daniel ei mox conſulit, vt eleemoſynis pctã ſua redimeret. Tum enim (ſi tamen Auguſtino credimus) facti ſui poenitens erat. Sed & Hieronymus ſuper Danielem idem affirmat, & inſuper q͂ dilata fuit in eum ſententia, per menſes xij. Tam diu enim expecta-

pectauit eum Deus ad ſatisfaciendum pro pctō. Quam ſi facti poenitēs erat, tibi fuit etiam in gratia. Ad quid igitur attinebat eleemoſynis pctā redimere, niſi per ſatisfactiónis modum? Sed ex nouo quoq; teſtamento, quæris teſtimonium. Audi primum Ioannem Baptiſtam, qui quum turba minis eius eſſet territa uehemēter, & rogaſſet eū, quidnam eſſent facturi, reſpondit: Qui habet duas tunicas, det non habenti, & qui habet eſcas ſimiliter faciat. Hæc opera quæ fieri iuſſit, nimirū eleemoſynæ fuerunt, & eadem extra charitatem facta, nihil tua ſententia profuerunt. Quamobrē quum poſt reſipiſcentiam iniuncta fuerant, palā eſt ad ſatisfactionē ea pertinere. Similiter & Paulus gaudere ſe dicit, quod triſtati fuiſſent ad poenitentiam Corinthij. Et laudat eam triſtitiam q̄ ſecundum Deum eſt, nimirum quod ipſa poenitentiam in ſalutem ſtabilem operatur. At ſi triſtitia quæ ſecundum Deum eſt, poenitentiā operatur, prior adſit (oportet) ipſa triſtitia cordi, quā poenitētia, quæ per triſtitiam efficitur, quum effectum cauſa ſequatur nunquam, ſed præcedit magis, triſtitia ergo hæc (quæ pœnitentiam in ſalutē ſtabilem operata fuit) aut erat abſq; gratia, & iā vides eam non feciſſe illos hypocritas, aut magis quam ante fuerant, peccatores, q́ ipſe tamen aſſeris in articulo ſexto. Aut erat ſub gratia, & iā poenitentia, quæ ſubſequitur, quid aliud erit, q̄ pro poena pctīs debita, nonnulla ſatisfactio? Nam intelligis, quæ proxime ſequuntur: Ecce enim hoc ipſum, ſecundum Deum contriſtari vos, quantā in vobis operatur ſolicitudinem, hoc eſt ſtudiū emendandi, quod reliquiſtis, defenſiōem, hoc eſt ſecundum Hieronymū, ſatisfactionem præcepti.

Lucæ 3.

Sed in-

Quantis patriarcharũ & ſanctiſſimorũ virorũ exẽplis probat pœnã pc̃tis debitam manere.

Sed indignationem nimirũ in voſipſos, pro malis, quæ geſſiſtis. Sed timorem, ne ſemel quidpiã in futuro uobis contingat. Sed deſiderium in melius proficiſcendi. Sed emulationem præſtantiarum virtutum. Sed vindictam, hoc eſt, caſtigationem veſtri pro pc̃tis. Si quis ad hunc modũ velletab exordio ſcripturarum cuncta recenſere, quibus cõtinetur, poſt dimiſſam culpam remanere poenam pc̃tis debitã, non puſillus profecto liber prodiret. Nam vt a primo homine Adã incipiamus, quis dubitare poteſt illum (qui tanta fuerat ſapientia p̃ditus) poſt offenſam ſtatim reſipuiſſe? Neq; tamen ilico fuerat a poena pc̃tõ ſuo debita liberatus. Quid Moſes & Aaron, quibus in poenam, aut faſtus, aut incredulitatis ſuæ, nõ erat p̃miſſum, vt populum Iudaicum in terrã promiſſionis inducerent? Num credis eos diu ante non fuiſſe reconciliatos in gratiam? Remanſit tamẽ in
Num.20 vtroq; poena pc̃tõ debita. Sed & Maria Moſeos ſoror, quis ambigit, quin a murmure contra fratrem ſuum concepto, reſipuiſſet? & cum deo fratreq; ſuo rediſſet in gratiam, veruntamen in pc̃ti poenam & ſatisfactiõem ſeptem dies leproſa p̃manſit. An non fratres Ioſeph, diu poſtquam hũc
Num.12. vendiderant, poenas facti ſui dederunt in Aegy-
Gene.13. pto? vt & Rubẽ clamaret: Merito hæc patimur, quia peccauimus in fratrem noſtrum. Et tamen credibile non eſt Patriarchas tantos, nunquam interea poenituiſſe, neq; culpam eis fuiſſe dimiſſam. Quid Hely memorẽ? qui quũ audierat a Sa-
1.Reg.2. muele negligentiam ſuam acerbe puniẽdam, patienter reſpõdit: Dñs eſt. Quod bonum eſt in oculis ſuis fiat. Hæc tanta ſuæ voluntatis ad diuinam voluntatem conformitas nõ me ſinit vt cre-

dam,quàm cito poenituerit. Veruntamen poena nihilominus ſubſequuta eſt. Neq; enim iā in eius, vtpote ſenis, poteſtate fuerat correctio filiorum, aut fortaſſis & ipſi iam emendati fuerunt. Sed & Dauid, de quo ſupra diximus, poſtquam intellexit adulterij culpam ſibi fuiſſe remiſsam, non deſtitit tamen in ſemetipſum animaduertere, multo ſeuerius, q̄ȝ expoſcebat illa, quam Euangelicam poenam Lutherus vocat. Afflictus ſum, inquit, & humiliatus ſum nimis, rugiebā a gemitu cordis mei. Et paulo poſt: Quū ego in flagella paratus ſum, & dolor meus in conſpectu meo ſemper. Qm̄ iniquitatem meam annūtiabo, & cogitabo pro pctō meo. His cōfine eſt, quod Azarias rex, qui & Ozias dictus eſt Ananiæ regis filius, qui cp patris veſtigia bona ſequutus fuiſſet, in ſcripturis laudatur, cp tamē incenſum adoleuerit, offenſam dei grauem incurrit, ob quod & lepra percuſſus, ita permanſit aduſq; diem obitus ſui. Veriſimile tamen eſt & hunc poenituiſſe, quia iam perterritus templū exijt properāter, & in domo ſeorſum habitauit, relicta filio ſuo regni ſui gubernatiōe, cæterū poena pctō debita non relaxabatur. Eodem pertinet, quod Ezechias rex, (tametſi culpa fuiſſet ei remiſſa) non tamen eius pctm̄, omni penitus caruit punitione. Multa prætereo. Neq; tn̄ alienū eſt ab hoc negotio ſi referamus, quod Zachariæ prophetæ cōtigit. Quis credat enim (quū eſſet vir ſanctiſſimus) non ſuæ protinus incredulitatis poenituiſſe, ac in gratiam cū Deo rediſſe? Non fuit tn̄ ſublata poena mutitatis inflictæ, pri-uſquā filius ei natus fuiſſet. Vides igit̄ in omnibus ijs ſcripturis, apertū eſſe, q̄d poena quędam pctis remāſit debita, quanq̄ culpa pridē remitteretur.

Pſal. 37.

2. Par. 31

Ezec. 39

Sed & Paulus, quid, te quæſo, donauit illis, q̃ in-
2. Cor. 2 ter Corinthios peccauerunt? Neq; enim de ſolo il
lo, qui paternum polluit thorum (vt ait Hierony
mus) iã loquutus eſt, ſed & de cæteris pluribus.
Quid inquam aliud eorum cuiuis donauit Pau-
lus, quam remiſſionem poenæ? Fuit enim forni-
cator ipſe iam in charitate conſtitutus & gratia,
quod & Paulus ipſe teſtatur quum ipſos Corin-
thios moneat, vt confirment in illo charitatem.
Neq; enim confirmare potuerunt quod non erat:
Condonauit itaq; Paulus, non culpam (quæ cum
Cõdona charitate non cohabitat) ſed poenam, quæ certe
uit paulꝰ peccatis debita ſuperfuerat. Sed hactenus pro
Cor. non ſcripturis. Iam quid patres in eadem re teſtentur,
culpã, ſed memorabimus. Et prædictis nimirum ſcripturis
culpę pœ atque alijs id genus plurimis, orthodoxi patres
nam compertiſſimum habuerũt, in peccato præter re
atum, poenam inſuper peccato debitam contine
ri. Propter quod & aſſerunt, cordis contritionẽ
& oris confeſſionem haud quaquã ſufficere, ſed
operis præterea ſatiſfactionem requiri. In corde
(inquit Chriſoſtomꝰ) contritio, in ore confeſſio,
in opere tota humilitas, hæc eſt perfecta & ſaluti
fera poenitudo. Sic enim ait ſermone de poenitẽ
tia. Sed quid vnicum ex patribus hic memorem?
quando ſuperius aduerſus articulum quintum nõ
ſolum Chriſoſtomum, verumetiam Ambroſiũ,
Auguſtinum, Gregorium, Origenem, Leonem
primum, Hieronimum, Cyprianum, & Caſſia-
num, huic ſubſcripſiſſe monſtraui. Quorum ſen
tentias ſi Lutherus ignoret, quanta eſt hominis
inſcitia? Quod ſi norit, quanta eſt eius impuden
tia q tot ſanctiſſimis, eiſdemq; doctiſſimis patri-
bus cõtradicere vereř, palamq; negare, q̃d nec

pœ

per ſcripturas, neq; per doctores poſſet oſtendi aliquam eiuſmodi poenā pc̄tis eſſe debitam. Id quod facit concluſione quinta inter reſolutiones de virtute indulgētiarum. Cæterum præter hæc, quanquam nemo non videat, quam id ſit identidem rationi conſentaneum, tamen quia Lutherꝰ eodem loco negat rationem probabilem afferri poſſe, neq; iſtud p̄termittimus. Sed experiemur, an id poſſet ratione quoq; doceri. Quiſquis iuſtitiæ rationem digne perpendit, mox intelliget culpam haud aliter, quam per iuſtam poenæ ſumptionem, & dationem ordinari poſſe. Nam hoc ad iuſtitiam vere pertinet, vt ſi quid in eam ſit commiſſum, id haudquaquam inultum remaneat, ſed per iuſtam vindictam in ordinem redigatur. Legat, quiſquis velit Platonem, legat Ariſtotelem, aut cæteros philoſophos, qui de ratione iuſtitiæ quicquam tradiderunt, & omnino reperiet apud hos neceſſarium eſſe, vt qui cōtra legem commiſerit, poenas luat, neq; aliter ex iniuſto iuſtus iterato fieri poſſet. Id quod & diuus legislator Moſes non ignorauit, quum dixit: Pro menſura pc̄ti, erit & plagarum modus. Quem locum Origines ſuper Num. diſſerens, homilia octaua, dicit hunc in modum: Si pc̄tōr ſum, nunquid eadē erit mihi poena, ſi ſemel peccaui, quæ ſi ſecundo, & tertio, ac frequentius peccē? Non ita erit, ſed pro modo, & numero, & menſura peccati, etiā poenæ quantitas metienda eſt. Quapropter & in Apocalypſi traditum eſt, Quantum glorificauit ſe, & in delitijs fuit, tantum date ei tormentum & luctum. Sicut igitur ad iuſtitię decorem ſpectat, vt pro bn̄factis probi, iuſtū ſuſcipiant præmiū, ita & pro noxis improbi poenas dent cōmeritas. Neq; ſer-

Deut. 25.

Apoc. 17

uatur iuſtitiæ pulchritudo, vbi quiſquam abſque condigno ſupplicio, leges impune violare ſinit. Non abhorret igitur a recta ratiõe, imo quadrat plurimum, quod quum ex immenſa clemẽtia ſua Deus, ad culpæ condonationẽ ſit vſqueadeo pro penſus, vt vel propter intenſum cordis gemitum pctõri protinus ignoſcat, expectet nihilominus ab eo poenã, & iuſtum pro delicti qualitate ſupplicium, cuius ipſa uel in hac vita, vel in purgatorio luendi, poſt remiſſam culpam manet omino debitor. Cæterum vt etiam ex Canonibus rẽ iſtam comprobemus. Negat enim Lutherus, & ſuffragia canonũ. ex eis hanc rem doceri poſse. Sic de poenitentia diſtinct. pri. cap. porro de pctõribus loquens dicit, quod ſi ſui iudices fiant, & veluti ſuæ iniquitatis vltores, hic in ſe voluntariam poenam ſeuerisſime animaduerſionis exerceant, temporalib. poenis mutabunt æterna ſupplicia, & lachrymis ex vera cordis contritione fluentibꝰ, extinguent æterni ignis incendia. Et eadem diſtinct. ſic ſcriptum eſt: Vide benignum Dominum miſericordiam cum ſeueritate miſcentem, & ipſius poenæ modũ iuſta & clementi deliberatione penſantẽ, & ideo non in perpetuum tradidit poenæ delinquentes, ſed quãto, inquit, tẽpore ſeruierunt cuſarſaton, hoc eſt octo annis, diſce & hoc o tu auditor quiſquis ille es, qui tibi conſcius es alicuius erroris, & quãto tempore erraſſe te noſti, & quãto tẽpore deliquiſti, tanto nihilominus tempore, humilia teipſum Deo, & ſatisfacito ei in confeſſiõe poenitentiæ. Non expectes vt humiliet te cuſarſaton, & inuito neceſsitas extorqueat poenitentiã, ſed ipſe præueni ipſius tortoris duritiam, qa ſi teipſum emendaueris, ſi teipſum correxeris, piꝰ eſt

De pęni. diſt. pri. c porro.

Dominus & miſericors, qui vindictā tēperet ab
eo qui illam poenitendo p̄uenit. Et rurſus, de poe
nitentia diſtin. iij. productior, ſcriptum eſt. Pro-
ductior eſt enim poena quam culpa, ne parua pu
taretur culpa, ſi cum illa finiretur & poena, ac p̲
hoc, vel ad demonſtratiōem debitæ miſeriæ, vel
ad emendationem labilis vitæ, vel ad exercitati-
onem neceſſariæ poenitentiæ, temporaliter deti-
net hominem poena, quem iam ad damnatiōem
æternam reum non retinet culpa. Ad hæc. xxxvi.
quæſt. vij. pro qualitate, citatur octaua Synodus,
ad hunc modum: Pro qualitate delicti, tempus
poenitentiæ impendatur. Multa ſunt in canonib.
id genus alia, quibus monſtratur aperte, manere
poenæ debitum, poſtquam remiſſa fuerit culpa.
Sed ijs omnibus Lutherus non permouebit̄, q̲n
potius obijciet, a nullo hominū poenas illas (de
quibus tot exempla protulerim) auferri potuiſſe.
At quid ſi nemo hominum potuiſſet eas auferre,
palam tamen eſt eiuſdem generis poenas (quæ
partim erant intentatæ, partim inflictæ) condona
tas fuiſſe. An non ipſi Niniuitæ (quib9 vrbis ſuæ
cōminatum fuerat excidium) per ieiunij tamē &
poenitentiæ ſeueritatem, hāc abs ſe cladem auer-
terūt? Et Nabuchodonoſor ſi Danielis fuiſſet cō
ſilium ſequutus, hoc eſt eleemoſynis pctā rede-
miſſet, vitaſſet & ipſe flagellum in ſe deſtinatū.
Sed & ſi decem iuſti fuiſſent in Sodomis reperti,
qui pro cæteris oraſſent, non ignem & ſulphur
pluiſſet Deus, ſuper vrbes illas. Quid Achab &
Manaſsē reges alioqui ſceleratiſſimos memorē?
quibus tamē ob ſuam poenitentiam ignouit de-
us, nec in eos animaduerſionem quam meditaba
tur exercuit. Sed hactenus pro poenis intentatis.

Citius Herculi extorque as clauā, q̄ Lut. p̲tinaciā:

Ionæ 3.

Dani. 5.

Gene. 18.

Iam pro ijs quæ coeptæ ſunt infligi. Nunquid ira Dei in Hebræos ſæuiente, nō profuerunt preces Aaron aduerſus plagam, qua tam ſeueriter erant illi percuſſi? Obtulit enim (ut Num. 16. ſcribitur) Aaron Thymiama, & ſtans inter mortuos ac vi uentes, deprecatus eſt pro populo, & ceſſauit pla ga, Sed & Dauid (quū eſſet triduana peſtis in po pulum, quem numerari fecit, immiſſa) num tam acerbe ſeipſum non afflixit, vt diem vnum dun taxat, ea clades durauerit? Multa ſunt eiuſmodi in ſcripturis, non ſolum veteris, verumetiam no ui teſtamenti (niſi prolixum nimis fuerit omnia recenſere) quibus dilucidum eſſe poteſt, poenas a Deo vel intentatas, vel inflictas, ꝑ poenitentiā, & ieiunia, perq; piorum p̄ces & per eleemoſy nas auferri poſſe. Quo fit, vt etiam alterum Lu theri argumentum parui momenti ſit. Sic enim argutatur ſecūdo loco: Si, inquit, eſſet talis poena aliqua, non tamen ad remiſſionem Papæ ꝑtine ret, quum ſit voluntaria, & vltra canones impoſi ta, imo non impoſita, ſed ſponte ſuſcepta. Verum hic haud recte colligit. Neq; enim poena de qua iam agimus, haud eſt adhuc per Sacerdotis arbi trium iniuncta, aut ab ipſo poenitente ſponte ſu ſcepta, ſed ipſa eſt, quæ iure p̄ctō debetur, & ad quam p̄ctōr obligatus remanet, ſiue Sacerdos eā iniunxerit, ſeu non iniunxerit, & hanc nos aſſeri mus Petri ſucceſſorem, authoritate pollicitatio nis, ꝑ Chriſtū Petro factę, poſſe cōdonare. Quod autem dicit, per tertiam & quartā abunde ſatisfie ri diuinæ iuſtitiæ, ſecundum menſurā, quam no uit Deus. Certe quantum ad quartā attinet, mul ta differt Deus in aliud vſque ſeculum, neq; ſem per hic ad vnguem vſq; caſtigat. Sed neq; tertiū poenæ

2. Re. vi. Poenas a deo vel intētatas vel infli ctas ꝑ pæ nitentiā & p̄ces auferri poſſe.

Alter Lu the. cauil lus.

poenæ genus reſpicit pctã, quæ pterita ſunt, ſed pro futuris duntaxat adhibet cautelam. Porro quod ſubiungit, nempe quod non legitur vſpiam deus aliquam requiſiuiſſe, niſi tertiam aliquando & quartam. Quid ſi non legatur? non propterea conſequitur, vt nulla ſit. Hunc argumentandi modũ oſtendimus eſſe tibi conſuetum, quem & omnis dialectica clamat inualidum eſſe. Sed plane falſum eſt quod aſſeris. Nam quum apud Iohelem legitur: Cõuertimini ad me in toto corde veſtro, Iohe. 2.
hoc fuiſſet ſatis iuxta ſentẽtiam tuam, nimirum, vt reſipiſcerent, ſed non hoc contentus Dominus adiecit: In ieiunio & fletu, & planctu, & ſcindite corda veſtra, & non ueſtimenta veſtra. Et paulo ſuperius: Plange quaſi virgo accincta ſacco ſup Iohe. 1.
virum pubertatis tuæ. Et rurſum ad Sacerdotes: Accingite vos & plangite Sacerdotes, lamentamini qui miniſtratis altari, ingredimini, dormite in ſaccis miniſtri Dei. Hos vtiq; cruciatus adeo ſeueros, neq; tertia poena, quæ Euangelica dicit expoſcit. Sed neq; ad quartam poenam vllo modo pertinent. Rurſum in Eſaia legitur: Et vocabit Dominus Deus exercituũ in die illa ad fletũ, Eſa. 22.
& ad planctum, ad caluicium, & ad cingulũ ſacci, quę nimirum poena, nec tertia, nec quarta dici poteſt. Nam ſi tam grauis Euangelica poena fuerit (quã tu dicis præceptũ eſſe) quid de Chriſtianis innumeris, ne dicam omnibus, futurum ſit, horror eſt cogitare. At qd tibi, aut vnũ, aut alterum prophetarũ hic cito? qñ Hieronymus ipſe fatetur, vocibus omium Prophetarum nos vocare Deũ ad poenitentiam, hoc eſt ad poenam debitam pro pctis. Quam ſi nos noſtra ſponte dederimus, ille præterea nullam (ſi tamen Paulo cre- Aſtutia Lutheri.

 dimus)

dimus) illaturus eſt. Cæterum de Magdalena, & adultera, ꝙ ex alijs dici miratur hanc abſq; ſatiſfactione fuiſſe dimiſſam, illā vero nequaq̄, iā ſo litis ſtrophis vtit̄, nimirū vt proprias diluat ob iectiōes, q̄ ſua pars munitior eſſe videat̄. Sed nō eſt dubiū, quin abſq; ſatisfactōe, Chriſtus vtriq; potuit ſua relaxaſſe pct̄ā. Nec tn̄ ſi hoc feciſſet, trahi id iam debet Sacerdotibus noſtris in exem plum. Verum ſi ſatisfeciſſent (quod veriſimilius eſt) neutra ſatisfactio cenſeri debet, aut de tertia, aut de quarta ſpecie fuiſſe. Primum, non de quar ta dici poteſt alterutra, quia non inflicta a Deo. Sed nec de tertia, quia nec tantam verecundiam, nec tantam ignominiam, ſed neque luctū, aut triſtitiam tantam, ipſa tertia poena poſtulaſſet, quā Lutherus vocat euāgelicam. Quod vero proxime ſubinferre molitur, nempe poteſtatem ſoluen di parem eſſe, nec excedere poſſe ligandi poteſta tem, paulo ante falſum eſſe docuimus. Quod po ſtremo dicit, neminem eſſe ſub iuriſdictione Pa pæ, quantum ad primam, ſecundam, tertiā, quar tam, & ſextam, æque falſum eſſe monſtrauimꝰ. Nam Papa liberans a culpa, liberat & a gehēnæ poena quæ prima eſt, & liberans a ſexta, quod & oſtendimus per eū fieri poſſe, liberat a poena pur gatorij, quæ ſecunda eſt. De tertia vero & quarta non reluctamur. Corollarium autem (quod indu cit) nihil in ſe veritatis continet. Nam ſepe diximus, non ob id ſolum deberi poenā, quod ſic Ecclesia ſtatuit, ſed fuiſſe debitam, etiā ſi nullus vnquam ob hanc rem canon fuiſſet æditus. Canōes enim ob id ſolum inſtituti fuerunt, ut a Sacerdoti bus dinoſceretur, quæ poena fuiſſet pct̄is debita. Expers & illud omnino veritatis eſt, quod ſequi

Quare inſtituti ſit canones.

túr, nempe quos peruitā nouam maxime ſatisfit Deo. Neq; eſt diuo Cypriano quicquā auditu magis odioſum, quam illa ſit aſſertio. Nam apud eū nihil ferme crebrius eſt (quum de poenitentia loquitur) quam ſatisfactionis vocabulum, quam et affirmat non breuem eſſe debere.

De ſcripturis (quas cōtinenter adducit) prima eſt Poenitentiam agite. Ego paucis hic ab eo percontari ſoleo. An hoc Baptiſta dixerit his, qui iā in gratia conſtituti fuerant? an expertibus gratię? Si dixerit expertibus gratiæ, iam non conſtat Lutherus ſecum, quum affirmet nullū opus āte gratiam peccatori conferre poſſe quicquā, quin potius obeſſe plurimum. Sin in gratia conſtitutis loquutum fuiſſe Baptiſtam dixerit, quis non videt, eleemoſynam (quam indixit) ad ſatisfactionem pertinere. Ait enim: Qui habet duas tunicas, det non habenti, & qui habet eſcas, ſimiliter faciat. Quod ſi hoc ad præceptum pertinere contēderit, & proinde ad poenam euangelicam, quid nō erit ſub præcepto? Et cur non hoc etiam ipſis militibus, & publicanis iniunxerat, ſi de præcepto fuiſſet? Baptiſta certe non aliter, quam pro prioribus indixit peccatis. Neq; enim ſe difficilem exhibere iam debuit, ne quos ad Chriſtum allicere ſtuduit effugaret magis. Porro quod ex Ezechiele producit, facile diluetur. Si conuerſus fuerit impius ab impietate ſua, & fecerit iudicium & iuſtitiam, vita viuet, & non morietur. Primū hic reſpondemus, quod ijs verbis nihil pollicetur aliud quam vitam gratiæ, ad quam conſequendam nō exigitur ſatisfactio, & ideo nihil hoc facit aduerſum nos. Sed rurſum dicimus, quod iudicium & iuſtitia magnam in ſe continent ſatisfactionem.

Cōſtringitur Luth.

Luc. 3.

Ezec. 33.

Iudiciũ & iuſtitia nō vulgaris ſatiſfactio.

Si quis enim digne libret ſuorum pctõrum magnitudinem, & ſubinde iuſte vindicet ea, is nimirum hoc iudicium & hanc iuſtitiam exequẽs, nõ paruam facere putãdus eſt ſatisfactionem. Neq; talem quis condignam facere poteſt, etiam ſi plures victurus eſſet vitas. Quo ſit vt neq; obſtet nobis, Beati qui faciunt iudicium & iuſtitiã in omni tempore. Simili modo poſſumus & ad illud de Michæa reſpondere. Vbi Micheas dicit: indicabo tibi o homo quid ſit bonum, & quid dominus requirat a te, vtiq; facere iudiciũ & diligere miſericordiam, & ambulare ſolicitum cum Deo tuo. Dicimus ꝙ iſta ſufficiunt ad uitam gratiæ, nõ autem ad purgatorij poenas euadendas, niſi quis ꝓ iudicium accipiat, ſeueram condemnationẽ ſui, & per miſericordiam eleemoſynæ opera. Nam hæc ſola poſſunt conſcientiam a peccatis expiare, & pro reliquijs pctõrum ſatisfacere deo, quando & Chriſtus pollicetur daturis eleemoſynam, omnia munda fore. Hactenus igitur eniſi ſuimus ea conuellere, quæ Lutherus obiecit aduerſus id genus ipſa poenæ quam nos ſextam vocamus, nempe pro peccatis debitã, quæ certe re ipſa deberetur, ſi neq; gehẽna foret, neq; purgatorium, neq; euangelica diſtrictio, nec dei caſtigatio, nec demum vlli canones vnquam fuiſſent inſtituti. Et hãc aſſerimus, multis modis (Chriſto ſic promittente) deleri poſſe, nunc per eleemoſynas, nũc per dimiſſionem iniuriæ fraternæ, nunc per bonorum virorum preces & demum per autoritatem S. Pont. traditam ex ipſo verbo Chriſti ꝙ certe ꝑ ſe ſolum ſufficit, omnem poenam (quantacunq; fuiſſet peccatis debita) facillime cõdonare. Neq; eñi credibile eſt id fruſtra fuiſſe dictũ a Chriſto,

Mich. 6.

Epilogꝰ

poſt

poſt illam expreſſam ſuę diuinitatis confeſſionē, & habita prius de ſtabilitate Eccleſiæ ſuæ memoria, & de clauibus item regni cælorum Petro conferendis. Sed hæc ſufficiunt, vt dilucidū fiat, indulgentias alijs etiam vtiles eſſe, q̃ ijs qui publicis criminibus irretiti ſunt, & qui duri ſunt & impatientis animi. Et hæc pro articulo.

ARTICVLVS XXII.

LVTH

SEx generibus hominū indulgentiæ nec ſunt neceſſariæ, nec vtiles, videlicet mortuis, ſeu morituris, infirmis, legitime impeditis, his qui non commiſerunt crimina, his qui crimina commiſerunt, ſed non publica, his qui meliora operantur.

EPIS.

Indulgentię iā morituris maxime neceſſariæ.

¶ Nullis profecto magis neceſſariæ ſunt indulgentiæ, q̃ eueſtigio morituris, quippe ꝙ eis iam tempus nō ſufficiat, ad agendam poenitentiam, hoc eſt ad ſatisfactionem pro pc̄tis. Quo fit, vt ꝙ reliquum eſt poenæ, pro pc̄tis debitæ (niſi prius per indulgentias fuerit condonatum) ſeuerius & acerbius expiabitur in purgatorio. Sed hic diutius remorari lectorem nolo, quod hunc articulum vna cum proxime ſuperioribus Lutherus ipſe fatetur ſe reuocaſſe. Quo tamen ingenio idipſum fecerit, mox videbimus.

LVTH

¶ Has propoſitiones, vt dixi, reuocaui antea, rogauiq; & adhuc rogo omnes, tum Bibliopolas, tum lectores, vt ea q̃ de indulgentijs diſputata & ſcripta a me ſunt, exurant.

EPISC.

Ecce vides lector quo nam ingenio Lutherꝰ hunc articulum reuocauit. Malo certe, prauoq;. Nam ante nonnihil indulgētijs deferebat, eas q̄buſdā fuiſſe neceſſarias aſſerens. At nunc prorſus

nullius

nullius momenti facit, neminiq; profuturas aſſerit penitus. Sic nimirum eorum ſuperbia qui Deum oderunt aſcendit ſemper, & magis atq; magis increſcit.

LVTH ¶ Neſciebam enim tum, cum ea laborarem, Papam eſſe Antichriſtū, qui his & ſimilibus operationibus erroris, Satana imperante, orbem perderet Chriſtianum.

EPISC. ¶ Mirū eſt, quanta ſit odij virtus ac poteſtas quæ ſic faſcinat hominem, vt iam videat & ſentiat, quod prius non aduerterit, hoc eſt Chriſti vicarium Antichriſtum eſſe. Quos iā (te quæſo Luthere) nouos oculos induiſti? quibus nunc ſūmus Pontifex tibi videatur Antichriſtus? An nō hoc didiciſſe potueras ab illis præclariſſimis magiſtris tuis, vt Ioanne Vuicleſo, & Ioanne Huſs cęteriſq; Boemicæ factionis principibus, a quibus et perdoctus es alia non diſſimilis farinæ plurima? Sed iam deſperas in gratiam te poſſe redire pontificis. Quo fit vt nullum non moueas lapidem, q̄ tantæ poteſtati ſummam conſles inuidiam. Sed expendamus, an tu non magis (imperāte Satana) perdere tuis erroribus, orbē ſatagis Chriſtianū. Si nos fallat Pontifex, fallit & eccleſia, quæ veritatis firmamentum eſt, fallit & Spiritus ſanctus, perpetuus eccleſiæ cuſtos, fallit & Chriſtus ipſe, qui nec portas inferi præualituras aſſeuerabat aduerſus eccleſiam ſuam. Nā Pontifici plane ſuffragantur hæc omnia. Sed tu Luthere, qui contemptis omnibus ijs, tuo confidis cerebro, Chriſtianū orbem fallere ſtudes. Et nō abſq; ſuggeſtione ſatanæ quem credibile eſt, quum ſis tot & tātis atq; tam impijs immerſus erroribus, præceptorē fuiſſe tibi, quos nec aliūde quam ab ipſo cōcepiſſe potueris

Vis odij lutherū nouis odijs ornamit vt fa- ... vide at q̄ nuſquam eſt

potueris. Nam prope cuncta moliris euertere, quę tota credidit hactenus eccleſia, quæq; patres orthodoxi nobis antea tradiderunt, vt non dubitē, ex eorum eſſe te numero, de quibus Paulus ad Timotheum ſcribit: Seductores proficient in peius, errantes & in errorem mittentes. An non tua dogmata iam indies euadunt peſtilentiora, & quotidie creſcit ac augetur errorū cumulus? Sed vt ad indulgentias veniamus. Quid in his facit Pontifex, quo fallatur per eum orbis Chriſtianus, magis quam per te? Nihil aliud illi pollicetur, quam poenę pro peccatis debitæ condonationem cui et Chriſtus ampliſſima ſua pollicitatione ſubſcripſit. Tu vero tantundem tribuis cuiuis ſacerdoti. Nam affirmas non ſolum culpam, verumetiam poenam omnem peccatis debitam, condonatam eſſe, per cuiuſlibet Sacerdotis abſolutionem, hoc tu non vereris aſſerere, quum tamen huic tuæ ſententiæ, contradicant omnes orthodoxi patres. Iam ergo reſpondeas precor, vter ex vobis potius imponit orbi Chriſtiano? an Pontifex, qui tā verbo Chriſti, quam patribus totus innititur? An Lutherus, qui tam verbo Chriſti, quam cæteris orthodoxis patribus reluctatur?

Aequa lāce perpēde lector pōtifex ne ā lutherꝰ magis fallat.

¶ Fixa eſt ſententia diuina. Pſalm. 88. Viſitabo in virga iniquitates eorum, qua indulgentiæ quæ virgam iniquitates viſitantem impijſſime præſumunt remittere, funditus ſubuertuntur, & nihil niſi inane nomen eſſe monſtrantur.

LVT.

¶ Nunquam eas poenas, quæ Dei virga peccatoribus infliguntur, indulgentias poſſe remittere quiſquam (opinor) aſſeruit. At quid prohibet, quo minus hi, qui pia Fide ſuſceperint indulgentias præuenire queant flagellum Dei? quando & Deus

EPISC.

Deus optimus pie confidentibus in ſe, tantopere ſit propenſus ad veniam. Cæterũ ante mõſtrauimus, pœnã, quæ pro peccatis debetur, & ad quã poſt reatum ſublatum, manet adhuc peccator obligatus, non vno tantum deleri modo Neq; enim ſemper hæc poena per Dei virgam expiat. Alioq; nec Paulus nobis erit audiẽdus, q pollicetur nos haudquaquam a Deo corripiendos fore, ſi prius ipſi noſmet dijudicauerimus. Si noſmet igitur ipſe digne caſtigauerimus, effugiemus vtiq; flagellum Dei. Noſtra enim caſtigatione ſatisfieri poterit poenæ quæ pctis debetur. Quamobrem nihil oportet, vt in eiuſmodi, qui de ſeipſis ſupplicium ſumunt, ſæuiat virga Dei. Neq; pſalmus ipſe contrarium affirmat, quum nec de omnibus, ſed de ijs duntaxat, qui nolunt reſipiſcere, ſed dereliquerunt legem Dei, & in eius iuſtitijs incedere contempſerunt. Sic enim idem pſalmus. Si aũt dereliquerint filij eius legem meam & in iuſtitijs meis non ambulauerint, viſitabo in virga iniquitates eorum, & in verberibus pctã eorum. Nihil igitur aduerſum nos reſipiſcentibus miſericordiam pollicemur facit pſalmus iſte. Poteſt inſuper & poenæ dictæ ſatisfieri per alienam caſtigationem, vtpote ſi quiſpiã vir ſctũs eo animo ſe afflixerit, vt in alterius vtilitatem id cedat, ac pro pctis alterius omino ſatisfaciat. At quẽ ſane modum haud defuerunt ſancti, de quibus ante diximus, q idipſum ex magna feciſſe charitate leguntur. Et demum nec illis modis ſolis, Deo ſatisfacere queunt pctõres, verumetiam per canonicã poenam a ſacerdote cõgruenter impoſitã. Cæterum vtcunq; fuerit, niſi (priusq hinc migrauerimus) ei prorſus debito ſatisfiat, in purgatorio tandem

Seſe corrigentes Deus nõ corrigit.

Pſal. 68.

aliena caſtigatio pænã tollit.

tandem

tundem luituri ſumus. Nec enim pc̄m aliquod euadere poteſt penitus inultum, & abſq; õni prorſus vindicatione, aut in ipſum qui deliquit, aut in alium qui talem vindicationem ſubierit illius cõmodo. ¶ Nec curanda hominum reproborũ diſtinctio de cerebro ſuo conficta, de pœnis medicatiuis & ſatisfactorijs. LVTH

¶ Temeritati tuæ recte conuenit omnia contemnere. Attamen veritas eſt nemini contemnẽda. Porro verum eſſe conſtat, vel ex ſcripturis ipſis pœnas quaſdam fuiſſe medicatorias, quæ non erant ſatiſſactoriæ, quales opinor toleraſſe Paulum, ob ſtimulum carnis ſuæ, quibus inani gloriæ & arrogantiæ (quæ alioqui ex magnitudine reuelationum ſuarum ei propendebat) medela pararetur. Neq; einm pæna quæuis, quæ vel infligitur a deo ſemper ob ſatisfactionem adhibẽ peccati. Nam cæcus ille (qui a natiuitate ſua paſſus eſt oculorum orbitatem) nequaq̃; ob ſua peccata ſic punitus fuit, ſed magis, vt in eo manifeſtaretur gloria dei. Et Iob ſimiliter atq; Tobias, non alia ratione, tot calamitates perpeſſi ſunt q̃ vt ex eis alij diſcerent patientiam. At e diuerſo Nabuchodonoſor, & Maria ſoror Moſi, cæterique complures ob iuſtitiam caſtigati ſunt, nimirum vt aliquouſque peccatis eorum ſatisfieret. Sed & Dauid (poſtq̃ intellexit peccati ſui reatum ſibi fuiſſe dimiſſum) non deſijt tamen dicere: Et ſecundum multitudinem miſerationum tuarum, dele iniquitatem meam. Amplius laua me ab iniquitate mea, & a peccato meo munda me. Nunquam hæc profecto dixiſſet, ac multa id genus alia, niſi pſuaſiſſimũ haberet, ſe remãſiſſe ad pœnas aliquas obligatũ. Quãobrẽ ex ijs perſpicuũ eſſe

EPIS C.

Temeritas Lüth. quid non contẽnit.

Pſal. 50.

Pœnarũ alie ſatisfactoriæ medicatrices aliæ

eſſe poteſt, non omnes vno fine poenas immiſſas a Deo fuiſſe, ſed quaſdam ſatisfactionis, quaſdā ſolius medelę cauſa.

LVTH ¶ Verba pſalmi clare docent, pctā & iniquitates virga viſitari.

EPIS: ¶ Quidnam aliud hæc pſalmi verba ſibi velint, non intelligo, niſi ꝙ filij Dauid, qui legē dei dereliquerint, verberibus adigantur ad Deū reuerti, ſi nolint idipſum facere ſua ſponte. Quod ſi ſua ſponte reuerſi fuerint, & in ſemetipſos dignę pro commiſsis animaduerterint, non video quid poſſes ex hoc pſal. probare, ꝙ Deus hac animaduerſione non flectetur ad veniā ex clementia ſua. Neq; enim conſueuit Deus bis in idipſum iudicare. Iudicaret autem bis in idipſum, ſi poſtquā ipſi ſemetipſos dijudicauerint ipſe denuo vel et eoſdem iudicare, id quod facturum Deum omnino Paulus negat. Nequaquam igitur verba pſalmi clare docent id quod tu moliris, & maxime quando pollicetur Deus in eodem pſalmo, ſe nō cohibiturum ab illis miſericordiam ſuam. Miſericordiam (inquit) meam non diſpergam ab eis, neq; nocebo in veritate mea.

Deus ſua ſponte ſe affligētes venia proſequitur.

LVTH ¶ Et nemo niſi inſanus queat negare, virgam illam eſſe poenam pro pctis inflictam, ſiue hanc ſatisfactionis, ſiue alterius negotij dixeris.

EPIS. ¶ Geminum intellectum habet is tuus ſermo, quum aſſeris, Dei virgam eſſe poenam pro pctis inflictam. Poſſunt enim verbera pro pctis infligi, quatenus ꝑ ea quis excitet̄ a peccati ſomno, quemadmodum ſæpe contigit filijs Iſrael, de quibus & ſcriptum eſt. Quum occideret eos, reuertebantur ad eum. Et alibi: Multiplicatæ ſunt infirmitates eorum, & poſtea accelerauerunt. Poſsūt

Pſal. 15.

& eadē

& eadem intelligi pro pctis inflicta iam his, qui conuerſi ſunt, quemadmodum & Dauid accidit qui ſimul atque poenituerit ob cenſū populi factum, virgam tamē dei ſuſtinuit, qua & vehementer afflictus fuit nimirum ex peſte, quæ multum atrociter deſæuit in populum. Neuter horum ſenſum non ſufficit ad huius Pſalm. veritatem. De poſteriori ſatis apertum eſt. Et de priori quis negare poterit, ꝙ ſi Deus quempiā verberibus adegerit ad reſipiſcentiam, quia iam virga viſitauerit ipſius iniquitates, & in verberibus eius pctā? Nemo tamen recte colliget, ꝙ poſtquam quis a peccati ſomno per Dei virgam ſic fuerit excuſſꝰ & expergefactus, quod nihil poenæ debitæ ſuperſit, quæ per indulgentias deleatur, quod tamē ipſe molliris.

LVT.

¶ Non ergo credas, etiam ſi angelus de cælo aliud docuerit, cōtra tam manifeſtam ſcripturā, nedum ſi draco blaſphemus de curia Rom. aliud fremat. Non remittet homo, vt tollat viſitationē huius virgæ.

EPISC.

Ante victoriam laudes canit.

¶ Iam furere incipis, perinde ac ſi triumphaueris, quum nihil feceris minus. Quid enim colligis ex hac ſcriptura, quā iactitas vſqueadeo manifeſtam eſſe? Num hoc, ꝙ non aliter diuinæ iuſtitiæ ſatisfieri poteſt q̄ per virgā iſtam? At hoc falſum eſſe pluribus docuimus. Neque enim ſequitur: Viſitabo in virga iniquitates eorum, Ergo non aliter, niſi per hanc virgam pctis ſatisfieri poteſt. Quis non videt huius argumenti ſtolidiſſimas ineptias? Nā ita Paulus, vt diximus parum verax fuiſſet dicens: Si noſmetipſos dijudicauerimus, non vtiq; iudicaremur. Deſine igitur iſtiuſmodi maledictis ſummum inceſſere Pontificem, 1. Cor. 11.

ſicẽ, cui & impudẽtiſſima quidẽ impingere multa mẽdacia ſoles. Cuiuſmodi & hoc vnum eſt, quod huius viſitatiõem ſuis indulgentijs tollere pollicetur, quam tamen ille nunquam iſtud ne cogitauerit quidem. Quanquam & poteſt populus harum indulgentiarum confidentia, ſic ad vitæ melioris emendam excitari, vt ab eis auertatur indignatio Dei, ſuumq; gladium ipſe cohibeat, quem eſſet alioqui vibraturus. Sed hactenus hæc reſpondiſſe ſufficiat:

ARTICVLVS XXIIII.

LVTH. EXcommunicationes ſunt tm̃ pœnę externæ, nec priuãt hominem communibus ſpiritalibus Eccleſię orationibus.

EPISC. ¶ Si quis vel vnum errorem ſemel admiſerit, inde plures quotidie ſuboriuntur, quemadmodũ in Luthero iam fieri manifeſtum eſt. Nam error quem de Fide concepit, errores ſibi peperit innumeros, opinatur enim Fidem vel ſolam cuiq; ſufficere. Quo fit vt Sacramentis nihil tribuat, ſatisfactionem omnino tollat, contritionem item aliquam exiſtimet obeſſe peccatori. Sed neque neceſſarium eſſe, vt quis omnia mortalia ſua confiteat, liceretq; ſordidiſſimis & ſceleratiſſimis (modo Fidem habeant) ad Euchariſtiam accedere. Ac demum vnumquenq; ſua Fide, bonorum omnium (quæ totius eccleſiæ communia ſunt) ita fieri participem, vt nec per indulgentias, ei maiora conferri poſſint, quam habeat, neq; per excõmunicationes auferri. Ad hos nimirum errores, alioſque plurimos, adegit eum error, quẽ de Fide mordicus tenere decreuit. Contigit enim hic Luthero quemadmodum homini cuidam quopiam profecturo,

De excõmunicatione.

Ex Fidei errore innumeros ſibi luth. peperit errores.

ſecturo, qui male ſuum iter ab initio p loca multis diuiſa ſepibus inſtituit. Is eñ (vbi primam ru perit ſepem) ad alteram veniens & eam pariter euertat oportet, ac ſubinde tertiam & quartam, atque reliquas omnes (quotquot obſiſtunt itineri ſuo) demoliri neceſſum erit, aut tandem retrouerti, & aliunde ſibi quærere fœliciorẽ ingreſſum. Ad hunc modum profecto Lutherus mihi viſus eſt feciſſe. Nam principio de Fide parum rectam imbibit opinionem. Sed quum eam defendere conſtituit, reluctabatur ei Sacramentorum efficacia, quam idcirco protinus amoliri conatus eſt. Poſt hanc ei obſtitit ſatisfactio quæ quum opus quoddam ſit, & ad iuſtificationem peccatoris cõducat plurimũ, hanc etiã tollere quamprimũ curauit. Pariter & de cæteris (ne ſim prolixior) idẽ omnino ſtuduit efficere. Quicquid demum opinioni ſuæ (quam de fide ſibi firmauit) aduerſabatur, hoc euertere modis omnibus eſt molitus. Cæterum (vt ad articulum tandem veniamus) quia vidit Lutherus futurum, vt ſi per excommunicatiões cuiquam habenti fidem, auferri poſſent ſpiritalia bona, iam nõ ſola Fides ſufficeret. Idcirco ſtudet & hanc poteſtatem excommunicationib. tollere, docetq; eas externas tãtummodo pœnas eſſe, nec priuare quenquam poſſe communibus Eccleſiæ precatiõibus, aliiſq; ſpiritualib. bonis. Sed iam ipſum audiamus.

Quare excõmunicatiões Lut. damnat.

LVT. Hanc ſatis firmiter probaui in ſermone de excommunicatione.

EPISC. ¶ Primũ igitur operæprecium fuerit hic tuam receuſere probationem, quam in eodem ſermone producis, & eandẽ (ſi poſſumus) deinde refellere. Diſtinguis illic fideliũ communiõem bifariam,

 qua-

quarum alteram internam vocas & ſpiritalem, alteram externam & corporalem. Illam dicis cõſtare Fide, ſpe, & charitate in Deum. Hanc dicis eſſe participationem Sacramentorum, quæ fidei, ſpei, & charitatis ſigna vocas. Eandem inſuper ad communionem vſq; rerũ vſus, colloquij, habitationis, aliarumq; corporalium conuerſationum extendi vis. Aſſeris deinde, quod ſicut nulla creatura poteſt animam illa priori ſpirituali cõmunione, vel communicare, vel excommunicatam reconciliare, niſi ſolus Deus: ita nec poteſt alius quiſquam cõmunionem illam ſpiritalẽ tollere, ſeu quẽquam excõmunicare, niſi homo ipſe ſeipſum per pctm̃ proprium. Sicq; tãdem ex his colligis, excõmunicationem eccleſiaſticam, eſſe cõmunionis externæ duntaxat priuationem, hoc eſt, Sacramẽtorũ, funeris, ſepulturæ, publicæ orationis, atq; id genus cæterorum. Hæc ſane totius argumentationis tuæ ſumma eſt, q̃ mihi profecto plurimum habere fuci videt, perparum vero ſolidæ veritatis. Quid enim ſi nemo Fidem, ſpem, aut charitatem auferre poſſet ab homine, niſi per pctm̃ has ipſe tollat ſibi, num non reſtant alia q̃ per excõmunicatiõem tollantͤ? Neque nos negamus, quin indigne quiſpiam interdũ excõmunicetur, quũ nihil inde prorſus diſpendij patiatur. Sed nos de illo, qui iuſte fuerit excõmunicatus, loquimur. Cuiuſmodi ſunt hi, qui plerũq; Fidem retinent, amiſſa charitate. Qualis nimirũ & Corinthius ille fuerat, quẽ Paulus ſatanæ tradidit. Num (te quæſo) Corinthius iſte poſt traditionem & excõmunicationem quam ei Paulus inflixit, nõ iam in ampliorem (q̃ ante fuerat) detruſus eſt ſatanæ poteſtatẽ? Quid enim prohibet quo

Luth. argumẽtatio inanis

1. Cor. 5.

corinthius a Paulo excõmunicatus.

quo minus id fieret? quum & de Iuda legimus, bis eum in poteſtatem ſatanæ veniſſe, ſemel quū concepit animum tradēdi Chriſtum, atq; iterū, quando buccellā accepit a Chriſto. Sic nimirum & Corinthius ille, ſemel (quū peccauit) ſub ditionem ſatanæ venit, ac denuo (quū excōmunicatus fuerat) & tunc multo quidem euidentius. Intellige quæ dico. Corinthius ille primo per baptiſmum communionis Eccleſiaſticæ factus eſt particeps. Deinde per culpam charitatem amiſit, & dilapſus eſt in aliquam diaboli ſeruitutem, & quanquam erat ſpiritaliter in ſe mortuus, nimirum quia charitate caruit, erat tamen adhuc per Fidem Eccleſiæ membrum, & myſtico corpori coniunctus. Quo ſane factum eſt, ut nō quantum voluit ſatanas in illum potuit ſæuire. Obſiſtebant enim ei preces, & cætera ſpiritualia totius Eccleſię bona, quorum erat adhuc aliquo modo Corinthius ille particeps, ne pro ſua libidine vexaret hominem. Quid enim aliud (te precor) ſatanæ malitiam cohibuit tunc magis quam poſtea? nempe cum illius poteſtati datus erat Corinthius: Aut cur non æque prius vexauit illum, ſi non minus tunc ab eo fuerat poſſeſſus? Verum inquies: Et ſi maiorem in corpus accepit poteſtatem, non tamen in animam identidem. At iſtud illic haudquaquam probas. Bene quidem oſtendis, nihil ijs nocere poſſe, qui charitatis ſunt participes. At de alijs, qui propter admiſſa ſua charitatem amiſerunt (de quibus magis attinebat loqui) nullam inducis probationem. Quæ res omnem argumētationē tuā prorſus inualidā reddit. Nā de ijs & non de illis firmari neceſſe fuit, q; excōmunicatio nullū inferat animæ nocumentum.

Iudā bis i poteſtatē ſatanæ ueniſſe legimus.

Attende lector.

At inquies: Paulus adiecit vt ſpiritus eius ſaluus ſit in die domini. Quid tum? An non interea diſpēdium Corinthius ille paſſus fuit, etiam in anima? Profecto. Nam & ſi Corinthio Paulus hanc intulerit excommunicationem, ob finalē animæ ſuæ ſalutem (modo Corinthius æquanimiter eam tuliſſet, & iuſta poenitudine ſeipſum emēdaſſet) ipſe nihilominus bonorum ſpiritualium, quæ in eccleſia quotidie multiplicabanť iacturam interea paſſus eſt non modicam. Quod ſi per hanc excōmunicationem haudquaquam reſipuiſſet ad maiorem damnationis cumulum tandem ei conuerteretur. An Chriſtum credis quando buccellam Iudæ porrexit id ad detrimentum Iudæ feciſſe? An non potius, vt Iudas tanta beneuolentia reſipiſceret? Et tamen accepta buccella, mox intrauit in eum ſatanas ad mali ſui cumulum. Multo magis hic quum ex inſtituto Paulus Corinthium ab eccleſia ſeparauit, & tradidit ſatanæ. Nunquid tu non malum putas a Chriſto ſeparari? & malum quidem animæ? quum & hæc inuiſibilis vnio ſecundum animam potius, quam ſecundum corpꝰ facta ſit. At inquies. Iampridem per pctm̄ fuit ſeparatus a Chriſto. Fuit certe nec viuaciter coniunctus, nec tamen penitus a Chriſto diuiſus.

buccella a chriſto accepit Iudas vt reſipiſceret.

Cōparatio elegās

Habuit vtiq; per Fidē nonnullam vnionem, quēadmodum & membrum aliquod expers vitæ ꝙ tamen corpori per neruos & pellem cōiungitur, & nonnullo fouetur corporis calore. Ad quē modū & Corinthus ille (priuſq; fuerat excōmunicatus) eccleſiæ per Fidem iungebatur, & per eccleſiæ bona ſpiritualia fouebatur nonnihil. Sed poſt ꝗ anathematis gladio percuſſus fuit, haud aliter a cōmunibꝰ eccleſię bonis ſeparabať, ꝗ brachiū

a corpo

a corpore, ſi penitus diſſecatũ ſit, vt nihil ab eo ſo menti prorſus ſuſcipiat. Ex q̃ nimirum tuus error apertus eſt, qui negas excommunicatum anathemate ſeparari, aut ſatanæ tradi, ſed ante fuiſſe ſeparatũ & ſatanæ traditũ. Excõmunicationẽ uero cõtẽdis haud aliud quã ſignũ illius ſeparationis eſſe. Sic enim ais ſermone tuo de excõmunicatione, quarto loco. Excõmunicatio iuſta eſt, ſignificat potius animã eſſe diabolo traditã & eccleſiæ cõmunione ſpirituali priuatã, qa ferẽ ſuper eum, q pc̃tõ mortali ſeipſũ priuauit cõmunione charitatis, & diabolo ſeſe tradidit. Nos ꝙ ſeipſũ priuauerit bona parte communionis ſpiritalis, & q̃d aliquouſq; ſeipſũ ſatanæ tradiderit, non refragamur. Quã diu tamẽ remãſit in corpore, nõ per excõmunicationẽ õnino ſeparatus, nõ õni penitus emolumento bonorum illorum ſpiritualiũ caruit, neq; õnino in ſatanæ venit poteſtatẽ. Quę duo iã firmabimus. Et primum iſtud ꝙ poſterius eſt. Exploratum cunctis eſſe poteſt, non fuiſſe menti tum Paulũ, quũ dixit, ſe decreuiſſe in nomine domini noſtri Ieſu Chriſti, congregatis Corinthijs, & ſuo ſpiritu vna cũ poteſtate Domini noſtri Ieſu Chriſti, quatenus fornicator ille traderẽ Satanæ in interitũ carnis, vt ſpiritus eius ſaluus eſſet i die Domini Ieſu Chriſti. Nõ hic dicit Paulus ꝙ ſit traditus, ſed ꝙ ſit tradendus. Quæ res adhuc di lucidior eſt apud Timotheum, vbi ait ſe Hymeneũ & Alexãdrũ ſatanæ tradidiſſe, vt diſcãt non blaſphemare. Si nõ vere tradidiſſet eos ſatanę, iã conſtat falſum dixiſſe Paulum, qui ſeipſum aſſerit hoc feciſſe. Sed & illud quod ſequitur, nempe vt diſcãt nõ blaſphemare, rem ipſã indicat manifeſtius. Q̃ño enim didiciſſent nõ blaſphemare, niſi

1. Tim. 1. Hymeneus & Alexander a Paulo Satanæ traditi.

per hanc traditionem accepiſſet in eos ſatanas apertiorem aliquam vindicãdi poteſtatem. Sed & Corinthius ille quem ſatanæ Paulus tradidit in interitum carnis, vt Spiritus eius ſaluus fieret, q̃uo non iam grauiorem a Satana moleſtiam incurrerit, quam ante ſit ꝑpeſſus? Palam eſt igitur excõmunicationem non ſolũ ſignificare traditionem factam Satanæ, ſed ꝑ illam item excõmunicatum iam eidem efficaciter tradi. Porro ꝙ ante excõmunicationem nemo ſit penitus om̃i bonorum ſpiritualiũ emolumento priuatus, vel ex eo conſtare poteſt, quod malis etiam profuerit plurimum, inter bonos conuerſari. Nam vt bonus poteſt operibus cõmunicare malignis, quod & diuus Ioannes teſtatur epiſtola ſecunda, ita poſſunt viciſſim & mali, bonorũ operibus aliquouſq; cõmunicare. Certũ eſt, quando Stephanus pro ſe lapidantibus exorabat, preces eius Saulo profuiſſe, quanquam & tunc is eſſet inimicus Christi, & acerrimus quidem. Quid ergo dicemus? Paulo, quũ infidelis erat, ac infidelium ſocius, Stephani precatio profuit, & fideli cum fidelibus conuerſanti, tametſi pc̃tõri, totius Eccleſiæ ſuffragia nihil omnino conferant. Adiumento quin etiam fuit cuidam mortuo, q̃d inter Helizæi fuiſſet oſſa ſepultus, quemadmodũ 4. Regũ 13. ſcribitur, & nihil adminiculari poſſet pc̃tõrib9, q̃d in medio ſc̃tõrum, conuerſari ſinũtur? Adminiculatur haud dubie. Veruntamẽ quum per excõmunicationem abſcindunt a totius Eccleſiæ corpore, iam ab omni bonorum ſpiritualiũ ope ſeparantur. In q̃ ſeparationis malo tam diu pſeuerant, ꝙ diu ꝑmanſerint in ſua ꝑtinacia. Clarũ igit̃ ex ĩjs opinor eſſe quod nõ ſatis firmiter abs te pro-

Bonorũ cõſortiũ malis prodeſſe. Acto. 7.

Excõmunicatus ab oĩ ſpirituali bono ſegregatur

te probatus is articulus fuerat, ſermone illo, quẽ tu ſuper excommunicatione ſcripſeras.

¶ Etiã per ipſorummet verba, vbi Papa dicit li.vi. de ſenten.excõmuni.medicinalem & nõ mortalem, non eradicantem eſſe excommunicationem. At ſi priuaret ſpiritalibus communibus bonis, certe mortalis eſſet, quia animam ſepararet a Deo. LVTH

Sunt quædam ſane bona ſpiritalia, quibus excõmunicatio neminem priuare queat, nempe Fides ſpes, & charitas. His hauddubie nemo per excõmunicationem priuatur. At præter hæc ſũt alia, quæ non parũ ipſis peccatoribus inter iuſtos cõmorantibus opitulantur, vti ſupra diximus. A quibus nimirum ſeiungit excommunicatio multiſq; non corporalibus modo, verumetiã ſpiritalibus cum incommodis afficit, quiſquis excommunicatur. Et tamen medicinalẽ eſſe qd prohibet? Nã vt ea quæ purgant corpus, tametſi multis alioqui damnis ipſum afficiant, mederi tamen dicuntur. Sic pari modo, quid obſiſtit, quo minus id animę ſalutare medicamen dicatur, quod ad ſalutẽ eius finalem exhibetur, quanquã interea ſpiritalis nocumenti nonnihil inferat? Nam ſuo bono ſpiritale diſpendium anima patitur, ſi per hoc diſpendium, ex morte poſſet ad vitam reuocari. Nihil ergo pro tuo dogmate facit illud cap. Quũ medicinalis, lib.vi. de q̃ tantopere gloriaris. EPISC.

¶ Ego autem fortioribus nixus ſum, qa in poteſtate hominis non eſt, vt quis credat vel nõ credat. Sola autẽ Fides vel incredulitas, copulat vel ſeparat animam eccleſiæ Dei, ſicut Chriſtus dicit Marci decimoſexto. Qui crediderit, ſaluus erit, q' non crediderit condemnabitur. LVTH

¶ At iſtud fulcimentum (cui te nixum dicis)
EPIS. quam ſit inualidum, puto nos pluribus oſtēdiſſe,
quoties de Fide tecum diſſeruimus. Sed nec gra-
uabimur, hic alia quædam adijcere. Si ſola Fides
vel incredulitas copulat vel ſeparat animam ab
eccleſia Dei, quomodo verum eſt quod peccator
(qui adhuc Fidem retinet) per mortale pctm̄ ſe-
ipſum priuauerit omni communione charitatis,
& diabolo ſeſe tradiderit? Hoc nimirum eodem
1. Cor. 5. ſermone, ſub quarto membro tu affirmas. Multi
ergo ſeparantur a communione charitatis, atque
ita conſequenter ab eccleſia Dei, qui Fidē nihilo
minus habent. Nam & Corinthius ille (qui per
Paulum ſeparatus) ab eccleſia fuerat) Fidem ta-
men habuit. Non ergo ſola Fides animam copu-
lat, quam ab eccleſia Dei diſiungere ſola poſſet i
credulitas, ſed & male citas euangelium. Neque
Mar. vlt. enim Marcus ita recenſuit Chriſtum. Qui credi-
derit, ſaluus erit, ſed adiecit. Et baptizatus fuerit.
Nō enim abſq; baptiſmo ſufficit Fides, ſicut nec
Heb. 12. abſq; gratia. An non Eſau Deo credidit? de quo et
Paulus ad Hebræos tradit. quod cum lachrymis
fruſtra benedictionem inquiſiuit. Qui enim cum
lachrymis benedictionem quærit, videtur idip-
ſum ex Fide facere. Et ſi ſola Fides ſuffeciſſet, mi
rum eſt, cur non fuiſſet eam benedictionem cōſe-
quutus. At Paulus affirmat eum nō inueniſſe poe
nitentiæ locum. Cæterum dices te de Fide forma
ta iam loqui. Tum extra cauſam declamitas. Nā
in hoc omnino tecum conuenimus, quod qui talē
Fidem habet, nihil ei nocet excōmunicatio, quā
is in gratia ſit, atq; culpa vacet, ob quam ſolam
vibrari iure poſſet excommunicatio, Sed de illo
nobis eſt ſermo, q cū Fide poſſeſſa, mortalis fue-
rit

rit peccati reus. Is nimirum eſt ceu membrũ q̃dam in ſe mortuum, quod tamen vnitum corpori, refocillationem ab eo nullam accipit. Peccator ceu membrũ in ſe mortuũ.

Quid enim (te quæſo) membrum aliquod mortuum (quod & ſæpe videmus) vnitum corpori prę ſeruat a putredine? Quid inquam aliud, quã vnio ipſa? Nam ſi diſſectum hoc membrum eſſet a corpore, confeſtim putreſceret. Sic & peccator quã diu manet in Eccleſia, communibus aliquandiu ſuffragijs Eccleſiæ, bonisque cæteris eiuſdem ſpiritalibus fouetur. At ſimul atq; per excommunicationẽ ab eccleſiæ gremio diſiunctus fuerit iam õnis boni ſpiritalis cõmunione priuatur. Cõparatio efficax.

LVTH

¶ Nullus eſt fere articulorum, qui manifeſtioris ſit veritatis quam iſte, vt ego nõ poſſum ſatis laudare diuinam prouidentiã, quæ dracone iſtũ antiquum cum Papa & rabidis papiſtis ſuis ſic excæcauit, vt in tam claram veritatem, etiam a ſe ipſis ſtatutam impingerent, qua vel vna cæcitate totius huius bullæ authoritatẽ, nõ modo mihi, ſed toti orbi merito contemptam reddiderunt.

EPISC.

¶ Conuiciorum & calumniarum tuarũ nullus eſt finis. Quid iam habes iuſtæ rationis, q̃d ad iſtum modũ debaccharis. Nihil enim pro te facere decretalem illam (quam a Papiſtis dicis eſſe ſtatutam) ſuperius oſtendimus. Atque tanto minus facit quam nihil quod in eadem adijcitur, nempe quod ſequitur. Dum tamen is in quem lata fuerit, non contemnat. Quo verbo ſatis dilucidum eſt, in quos medicinalis fuerit excommunicatio, nimirum in eos qui reſipiſcunt, neque pergunt in obſtinatia ſua. Verum obſtinatis & pertinacibus non medicamen eſt, ſed gladius interimens. Nam hi contemnunt Eccleſiam, cui da- nullꝰ lut. cõuiciãdi uel modꝰ uel finis.

cui datum eſt a Chriſto gladium hūc, in proteruos & contumaces filios exerere. Nam quemadmodum in ſynagoga mors tēporalis per corporalem animaduerſionem infligebatur, ita nunc et in Eccleſia, qui ſpiritali gladio feriuntur, mortē incurrunt æternam, niſi confeſtim a pertinacia ſua reſipiſcant. Propter quod & Auguſtinus quæſtione triceſima nona ſupra Deuteronomiū affirmat, quod hoc agit in Eccleſia iam excommunicatio, quod in veteri lege feciſſe legitur interfectio. Cui ſuffragatur & Cyprianus epiſtola vndecima, libri primi. Interfici Deus iuſſit, ſacerdotibus ſuis non obtemperantes, iudicib. a ſe ad tempus conſtitutis, non obedientes. Et tunc quidem gladio occidebantur, quando adhuc & circunciſio carnalis manebat, nunc autem quia circunciſio ſpiritalis eſſe ad fideles ſeruos Dei coepit, ſpiritali gladio ſuperbi & contumaces necantur, dum de Eccleſia eijciūtur. Neq; enim viuere foris poſſunt, cum domus Dei vna ſit, & nemini ſalus eſſe, niſi in Eccleſia poſſit. Hactenus ille. Sed iſta ſufficiunt ad huius articuli concluſionem.

Excōicatio in Eccleſia idē facit q̄d in veteri lege interfectio.

ARTICVLVS XXIIII.

LVTH

Docendi ſunt Chriſtiani plus diligere excommunicationem quam timere.

EPIS.

¶ Id profecto nouum eſſet docendi genus, quo neminem ex ſacris & orthodoxis authoribus hactenus vſum fuiſſe legimꝰ. Affirmat eīn diuus Gregor. quod ſententia paſtoris, ſiue iuſta, ſiue iniuſta fuerit, timenda eſt. Et Auguſt. huic aſtipulatur, de excommunicatiōe loquens: Nihil ſic debet formidare Chriſtianus q̄ ſeparari a corpore Chriſti, ſi eīn ſeparatur a corpore Chriſti,

non eſt membrum eius Si, non eſt membrũ eius, non vegetatur Spiritu eius. Quiſquis autem (inquit Apoſtolus) Spiritum Dei non habet, hic nõ eſt eius. Hæc ille. Docet & Ambro. omnia prius tentanda, q̃ ad hoc diſciplinæ genus veniat. Cũ dolore, inquit, amputatur, etiam q́ putruit pars corporis, & diu tractat, ſi poteſt ſanari medicamentis, & ſi non poteſt, tunc a medico bono abſcinditur. Sic epiſcopi affectus boni eſt, vt optet ſanare infirmos, ſerpentia auferre vlcera, adurere aliqua, non abſcindere. Poſtremo (q̃d ſanari poteſt, cum dolore abſcindere. Hæc Ambro. ca. 27. lib. 2. de officijs. Intelligis hic ex Ambroſio, cuncta prius eſſe tentanda medicamenta, quam exeratur excommunicatio, q́ non aliter ab Eccleſiæ corpore pctõrem abſcindit, q̃ ab humano corpore ferro ſecatur mẽbrum q̃d putre prorſus eſt & inſanabile. Quod ſi medico ſpiritali, nimirum epiſcopo tam modeſtũ eſſe debet, quempiã hoc gladio ferire, quãto magis p̃cauẽdum eſt ei, qui percutitur, ne quicquam is agat, quo iure poſſet ad hunc mod ũferiri, & ab Eccleſiæ corpore penitus reſecari. Timenda eſt igitur excõmunicatio, & modis omĩbus fugienda tanquã gladius, tanq̃ occaſio, tanq̃ ipſa mors, q́ pertinacẽ hauddubie ſeparat a Chriſto, neq; ſinit eum (qui excommunicatur) bonorum Eccleſiæ ſpiritualiũ eſſe participem. Nam in hoc ſtatu ſi mori quempiam cõtigerit, extra Eccleſiam moritur, extra quam nulla ſalus eſt. Et is hauddubie, qui ſic moritur perpetuis gehennę cruciatibus adiudicabitur. Quæ ſola ratio merito poteſt cuiq; metum & formidinẽ excõmunicationis incutere. Nam id cum primis metuendũ eſt in q̃ tm̃ animæ diſcrimẽ immineт, vt ſi

Immedicabile vulnꝰ ea ſe reſecandum eſt.

Excõicatio modis oĩbus timenda eſt & fugienda.

vt ſi caſu forſitan illo moreretur in æternum perd ret. Quando igitur nemo, vel ad momentum, de vita certus eſſe poteſt, quis non videt, quã ſit me tuendum vel ad vnam horam excommunicari? Cæterum erroris tui cauſa, vel eo ſuboritur, q̃d exiſtimas ſacerdotes, nullam ſuper hominũ animas obtinere poteſtatem. Ad hunc errorem tuũ nec paucis verbis Chryſoſtomus cõuellet in dialogo de dignitate ſacerdotum libro tertio capite quinto. Hi qui terram, inquit, incolunt, atq;, in ea conuerſantur coeleſtia diſpenſare meruerunt, & poteſtatem acceperunt, quam neq; ãgelis, neque archangelis dedit Deus. Neq; enim ad illos dictũ eſt: Quæcunq; ligaueritis ſuper terram, erunt ligata & in cælo: & quæcunq; ſolueritis, erunt ſoluta. Habent quidem & mundi principes vincẽdi aliquam poteſtatem, ſed qua in ſolis corporibus uti licet, hoc autem vinculum, quod ſacerdotibus cõmiſſum eſt, ipſam contingit animam, tranſitque cælos, vt ea q̃ operati fuerint ſacerdotes deorſũ, Deus confirmet in cælis, ſententiamq; ſeruorum Dominus ipſe corroboret. Quid ergo reliqui eſt, ſi omnis eis commiſſa eſt poteſtas cælorum? Et paulo poſt: Quæ poteſt inueniri maior poteſtas? Omne iudicium dedit pater filio. Ad hoc video, a filio totum ſacerdotibus eſſe commiſſum, ac ſi ſicut iam tranſlati in cælum, & humanam tranſcendentes naturam, atq; a noſtris infirmitatibus liberati in tantum inuecti ſunt principatum. Hæc Chryſoſtomus. Ex quibus dilucidum eſt, quantum in ſubditorum animas, habeant ſacerdotes poteſtatem. Sed iam Lutheri probationem expendamus.

Poteſtas Sacerdotalis a christo cõmiſſa.

omne iudiciũ pater dedit filio, filius autem ſacerdoti cõmiſit.

LVTH ¶ Probatur, quia ipſe Papa dicit eã eſſe medicinalẽ

dicinalem,nõ mortalẽ,ſed diſciplinantem,ſed id quod medicinale & viuificans eſt, nemo debet tí mere,niſi ij qui hanc bullam impoſuerũt, furioſi ſcilicet,qui medicinã & uitã timere,& non amare docent, imo amari dãnant, & timeri mandãt. Neq; enim ipſos furioſos videas ſic a communi ſenſu omnium rerũ abhorrere,vt vitalia, & medicinalia timenda cenſeant. Verum digna bulla ſuis autoribus.Quis non ſuperabit damnatus ab his perditis & miſeris hominibus.

¶ Si non ipſe diffiſus eſſes probationi tuæ, nõ tot maledictis & probris, eã ſuffarcinaſſes, ad q̃ ſemꝑ confugis,quum tibi ſolidiora fuerint argumenta.Sed ipſa tibi conſcientia teſtis eſt eam nul lius põderis eſſe.Neq; decretalis affirmat excommunicationem eſſe viuificãtem, neq; id cum tuo dogmate conſtare poteſt, quũ tua ſentẽtia,quicquid ſit in non habente gratiam,obeſſe credendũ ſit magis q̃ prodeſſe, quemadmodum cõtritione quãtumuis ingenti, ſuperius articulo ſexto tra didiſti. Vbi igit̃ quiſpiam pro mortali iuſte excõmunicatur,quum iam is gratia careat,quomodo poteſt ea excõmunicatio ſalutaris viuificanſq; ei fore?Poteſt nimirũ occaſio[que] quibuſdã eſſe reſipiſcendi, & eatenus medicinalis eſt. Verum cõtumacibus, & ijs qui perſiſtunt in malitia ſua,qualis tu Luthere mihi viſus es,profecto lethalis & prorſus mortifera. Quod & decretalis ipſa palã indicat.Sic enim illic habet. Quum medicinalis ſit excõmunicatio non mortalis, diſciplinans nõ eradicans, dum tamẽ is in quẽ lata fuerit nõ contemnat. Ecce ſi is in quem lata fuerit excõmunicatio,cõtemnat eam, tũ plane mortalis eſt & era

EPIS.

dicans. Cæterũ cunctis exploratũ eſt, eam uſque adeò cunctis metuendam eſſe, vt corporalẽ quãlibet poenam quis optaret ſubire magis, q̃ ſemel excommunicari. Sicut & manus (ſi loqui norit) omnem potius cruciatum ſe malle perferre cõſſiteretur, quam ſemel ſuo corpore ſeparari. Cæterũ hactenus pro articulo.

ARTICVLVS XXV.

LVTH. Romanus pontifex Petri ſucceſſor nõ eſt, non eſt Chriſti vicarius ſuper omnes totius mundi eccleſias ab ipſo Chriſto in beato Petro inſtitutus.

EPIS. Iam tandem præſtare conabimur quod toties ante ſumus polliciti, nimirum oſtendere, quod ſummus pontifex ſit totius eccleſiæ caput. Quod & bifariam efficere moliemur. Primum ſcripturis, quibus multæ prærogatiuæ Petro tribuuntur. Deinde patrum omnium orthodoxorum q̃ ſpectatiſſimi ſunt, teſtimonijs. Et hæc quidem ãte congreſſum faciemus. At in ipſa conflictatione præter hæc, alias eiuſdem rei confirmatiões accipiet lector adeo crebras, vt niſi pertinacia nimia cæcutiat, perſpiciet haud dubie Luth. odio quodam & animi ſui malignitate, potius hæc contra Pontificem euomuiſſe quam vlla ſubnixum ueritate. Sed age, Primum ex Petri prærogatiuis, quę non paucæ ſunt iſtud oſtendamus. Inter quas ordine prima eſt, quod mutato nomine Chriſtus illum Cephan, hoc eſt, Petrum vocari cenſuit, quũ antea Simon vocabatur. Mutatio nominis indiciũ ſemper fuit altioris cuiuſdam myſterij, ꝙ vel ex veteri teſtamento patet, ex nominibus commumutatis Abraham, Sara, Iſrael, vt nec iam abſq;

grandi

grandi myſterio Chriſtum putemus, huic Apoſtolo nomen indidiſſe nouum. Tribus nimirum Apoſtolis, qui præ cæteris apud Chriſtum maioris erant authoritatis, hoc eſt, Simoni, Iacobo, Ioanni, nomina ſolus Chriſtus indidit. Nam hi dicti ſunt Boanerges, hoc eſt, tonitrui. Simon vero Petrus uocabatur. Sic enim Marcus tradidit, ubi duodecim Apoſtolorum recenſet nomina. Et impoſuit, inquit Simoni nomẽ Petrus, & Iacobum Zebedei, & Ioannem fratrem Iacobi, & impoſuit eis nomina Boanerges. His tribus, præ cæteris Chriſtus familiarius vtebatur, quos plerunque ſolos ſuæ conuerſatiõis teſtes aſſumpſit. Nam hi ſoli (dum transfigurabatur) pſentes erant & quũ laici filiam ſuſcitabat, & quum paulo ante paſſionem orabat prolixius, ut nõ ſine cauſa ſolis iſtis impoſuerit nomina. Simon tamen (ut ſingularis eius præeminentia fieret apertior) nomen haud aliunde, quam ab ipſo Chriſto deriuatum accepit. Chriſtus enim (vt teſtatur Paulus) petra fuit. Ac proinde a Chriſto petra, dictus eſt Petrus. Nimirum vt hac nominis deriuatione, Chriſtus nobis præſagiret Petro ſuas uices & præcipuãm autoritatem fuiſſe committendam. Nam alioqui, cur a ſeipſo nomen hoc deſumptum, Petro communicaret? Huc accedit ſecunda prærogatiua, quod quanquam Petrus non erat vocatione primus, euangelia tamen vbique primas partes ei tribuiſſe conſtat. Fuit equidem Andrea Petrus quantum ad vocationem poſterior, veruntamẽ in ordine, primus huic tribuitur locus. Sic enim Matthæus ſcribit. Porro duodecim Apoſtolorum nomina ſunt hæc: Primus Simon qui vocatur Petrus, &c. Similiter & Marcus & Lucas hunc pri

Mar. 3. Tribus apoſtolis noĩa chriſtus indidit.

Secunda. Matt. 10.

Mar. 3. Lucæ 6.

mum faciunt. Nec eſt credendum Euangeliſtas ſuis arbitrijs quenquam (qui vocatione poſterior fuerat) collocaſſe primum, niſi certo cunctis (qui tum aderant) omnium nationum, & multis id miraculi temulenti ſcirent, eundem a Chriſto fuiſſe cæteris præpoſitum. Tertia ſubinde prærogatiua eſt, quod propter illam eximiam diuinitatis Chriſti cõfeſſionem, nempe Chriſtum eſſe filium Dei viui, Petro dictum fuit a Chriſto: Beatus es Simon Bariona, quia caro & ſanguis non reuelauit tibi, ſed pater meus qui in coelis eſt. Et ego dico tibi, quia tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam, & portæ inferi non præualebũt aduerſus eam. Perſpicuum eſt hæc non cæteris, ſed ſoli Petro fuiſſe dicta, quando nemo cæterorũ, ſed ſolus Petrus vocatus fuit Simon Bariona. Et hanc tanquam inſignem Petri prærogatiuam. Interpretes omnes vnanimiter annotauerunt, de qua & fuſius mox dicemus.

Tertia. Mat, 16.

Quarta. Mat, 16.

Quarta vero poſt hanc ſequitur, quod ſoli Petro nominatim, claues regni coelorum Chriſtus fuerat pollicitus. Cæteri ſane ligandi ſoluendiq; poteſtatem acceperunt, ſed in cælo ſingulariter, Petrus autem pluraliter in coelis. Simul & non vnius coeli, ſed coelorũ claues Petro a Chriſto promiſſas audiuit. Nec hic mihi quiſpiã dixerit, eandem vtrobiq; poteſtatem ſignificari. Nam mihi perſuaſiſſimum eſt, niſi voluiſſet Euangeliſta diuerſam aliquam rationem, & diſcrimen hic aliquod in his verbis indicaſſe, nequaquam tanta fuiſſet vſus varietate, præſertim quum vno duntaxat intermiſſo capitulo, vtrũq; tradat, & illud Petro pluraliter fuiſſe dictum, & iſtud ſingulariter cæteris apoſtolis. Sed & hæc Origenes diligentius

gentius obſeruandum indicauit. Cæterum & de Quinta.
ijs latius ante diſſeruimus. Quinta ſubinde prærogatiua non parui ponderis eſt, quod in ſoluendo Mat. 17.
didragmate, Chriſtus, Petrum ſolum præ cæteris omnibus Apoſtolis, ſibi tanquam parem adiunxit. Quæ res tam apertum indicium, cuiuſdã præeminentię fuit in Petro futuræ, vt inde mox inter cæteros (vt apud Matthæum patet) oborta Mat. 18.
quæſtio fuerit, quis futurus eſſet maior in regno coelorum. Sed de hoc pluſculum infra dicturi ſumus. Sexta prĝogatiua nec obſcura certe non multo poſt ſequitur. Facta enim inter apoſtolos con- Sexta. Luc. 22.
tentione (cuius & Lucas meminit) quis eorũ uideretur eſſe maior. Chriſtus exemplo ſui docet, quem in modũ is ſe gereret, qui maior inter eos eſſet futurus. Et mox ad Petrum cõuerſus ait: Simon Simõ, ecce Satanas expetiuit vos, vt cribraret ſicut triticum. Ego autem rogaui pro te, ut nõ deficiat Fides tua. Et tu aliquãdo conuerſus cõfirma fratres tuos. An non his verbis palam tribuit Chriſtus Petro, maiorem quandam præ cæteris ſublimitatem? Præſertim quum prius, ut docuerat, quem in modum is qui maior eſſet futurus, ſeipſum gereret erga cæteros, ſubiecit, Satanam omnes illos expetijſſe, ſe tamẽ oraſſe pro Petro, quatenus ipſe perſiſteret in Fide, vt ſic tandẽ conuerſus confirmaret & cæteros. Niſi enim hoc ita ſe habere dixerimus, inſoluta manebit q̃ſtio. Quis apoſtolorum videretur eſſe maior. At ad hũc modũ erit plene diſſoluta. Nam cũ haud dubie (qui cæteros confirmaret) maiorem inſtituit. Septima prærogatiua fuit, q ad Petrum nominatim Angelus miſerit ipſas mulieres, quę tam illi, q̃ cæteris apoſtolis nunciarent, ſurrexiſſe Chriſtum Septima. Mar. ult.

 ſtum

ſtum.Ite, inquit, dicite diſcipulis eius & Petro.
Magnum id omnino fuit indicium præcellentiæ
Petri,ꝙ cum angelus magis ꝗ̃ cæteros nomina-
Mar.16. uit. Sed hic forte quiſpiam dixerit, hoc ad conſo-
lationem Petri fuiſſe factum,nēpe ne deſperaret,
ꝙ ter ante negaſſet magiſtrum ſuum Chriſtum.
Quaſi non abunde Chriſtus illum conſolari po-
tuit,qui ſoli Petro p̄ cæteris apoſtolis primū ap-
paruiſſe legitur.Certe q dignatus fuerat ſeipſum
illi rediuiuū oſtendere,potuit om̄em ab eius ani-
mo deſperationem amoliri. Vtrumq; certe ma-
gnitudinis Petri nō leue fuit argumentum,& ꝙ
prius q̃ cæteris Apoſtolis,Petro Chriſtus appa-
ruit,& ꝙ illum nominatim angelus nuntians ip-
ſas miſerit mulieres.Sed & vt tertiū ijs accumu-
lemus.Nunq̃ certe niſi Petrus fuiſſet præ cæteris
illuſtrior,tam inſignem eius lapſum, omnes Eu-
Octaua. angeliſtæ tanto ſtudio expreſſiſſent.Octaua pre-
rogatiua fuit,ꝙ primus ipſe Chriſti monumentū
ingreſſus erat.Et iſtud haud infimum indiciū eſt
præſtantiæ Petri.Nimirum,ꝙ quum in eum lo-
cum prius introierit, vnde ſurrexerat Chriſtus,
primus Chriſti vices in Eccleſia poſt Chriſtum
eſſet geſturus. Potuit em̄ Ioannes prius ingredi,
Ioan.20. quippe curſu p̄uenerat Petrum. Currebant enim
(vt teſtat̄ Euangeliſta)ambo ſimul,at Ioānes p̄-
currit,citius Petro, & quū veniſſet prior ad mo-
numentum,ſubſiſtit nec eſt introgreſſus. Verum
Petrus vbi venit ad monumentum mox introijt
Primus ergo Petrus Chriſti locum intrauit, qui
poſt Chriſtum primus erat in eccleſia futurus.
Nona prærogatiua fuit, quod præ cæteris Petro
Nona. nominatim ſuarum ouiū curā commiſerit Chri-
ſtus.Neq; id negligenter fecit,ſed cum ingenti ſtu
dio &

dio & apparatu. Quum enim eſſent & cæteri præſentes, Petrum percontatus eſt, num ſe plus quã illi diligeret Simon Ioannis, inquit, diligis me plus ijs? Reſpõdit ei Petrus: Etiam Domine, tu ſcis q̃a amo te. Dicit igĩt ei Ieſus: Paſce agnos meos. Et quũ ad hunc ferme modũ, iterũ, ac tertio Petrũ interrogaſſet an ſe diligeret, Petroq; toties id affirmãte, tertio ſuarũ ouiũ ei curã iniũgit: Paſce, inq̃t, oues meas. Quod documẽtũ adeo clarũ eſt pro magnitudine Petri, vt haud ſcio, an vllũ potuit eſſe luculentius. Nã his verbis abunde teſtatus eſt Chriſtus, totum ouile ſuum, hoc eſt Eccleſiam vniuerſam vna cum agnis & ouibus adminiſtrationi Petri fuiſſe creditam.. Ioan. vlt.

¶ Decima prærogatiua fuit, quod poſt hęc omnia, ſingulariter ei Chriſtus dixerit: Sequere me. Quo ſane verbo ſignificatur Petri quædam præ cæteris in ſequela Chriſti p̄eminentia. Quod & Chryſoſtomus diligenter annotauit: His, inquit, verbis, iterum curam, & familiarem in eũ affectum, Chriſtus oſtẽdit. Inſinuat vtique Chriſtus, de Petro, ſibi curam ampliorem eſſe, quam de cæteris, quod illi ſpeciatim dixerit: Sequere me. Quare & Petrus iam audacior factus, interrogat de Ioanne (quem nouerat a Chriſto fuiſſe delectum intimius) quid eſſet futurũ, & an ipſe pariter ſequeretur. Neq; enim in cœna fuit auſus interrogare de Iuda, ſed Ioannem tunc mediatorem ſibi fecit. An non nunc viciſſim, poſtquam Petro tãta cõmunicaſſet (vt ait Chryſoſtomus) & orbis terrarum curam demandaſſet, ſimul & teſtatiſſimum feciſſet eius amorem. Ioannes tacet, Petrus autẽ loquitur, & quærit ipſe a Chriſto, dicens: Hic autem quid? Sed audit a Chriſto Decima.

Joãnes tacet, petrus ſequitur.

Oim Petri prærogatiuorũ collectio.

Cõfirmationes ex actis apoſtolorum

rius ingeminatum ſibi. Tu me ſequere, Porro ſequuti ſunt, & Chriſtum cęteri, ſed Petrus propiori mortis ſimilitudine, nimirum, vt ſimili q̃dam præ cæteris eũ imitaretur mortis genere cuius in eccleſia vices præ cæteris erat adminiſtraturus. Quiſquis igitur has decem prærogatiuas exacte penſitat, atq; inuicem adglutinat, quaſi linum lino nectens, nihil dubito, quin eius conſciẽtia rem ita vere ſe habere fatebitur. Hoc eſt, Chriſtum voluiſſe Petrum maiori quam cæteros autoritate pollere, ſuũ vicarium in terris eũ conſtituiſſe, ſimulq; ei totius eccleſiæ commiſiſſe curã paſtoris & adminiſtrationem. Cur enim ei præ cęteris cognomentum ex ſeipſo petitum adhiberet cur in ordine primum conſtitueret? Cur ſuper ipſum ædificandam eccleſiam polliceretur? Cur donaret clauibus regni cælorum? Cur ſibi Petrum ſolum adiunxit in ſoluendo didragmate? Cur pro ſolo Petro, ne is deficeret in Fide, orauit, quatenus ipſe conuerſus confirmaret cæteros? cur ſoli Petro ſingulariter & priuſquam cæteris apparuerit? cur ſimili mortis genere, hoc eſt in cruce finiri, voluit eum? cur, inquam, vni Petro præ cæteris tot inſignia contuliſſet Chriſtus niſi quia vicarius eius eſſet futurus, & toti eccleſiæ ceu princeps & caput preficiendus. Sed hactenus ex Euãgelijs. Iam quibus veſtigijs idipſũ ex actis Apoſtolorum, & ex ijs, quæ poſt Chriſti aſcenſionem Petrus geſſit oſtendi poterit, indagabimus. Multa fortaſſis prima fronte, non parum huic inſtituto videbuntur aduerſari, quæ tamen ſi diligentius expendantur, non ſolum non officient, ſed & conducent plurimum. Neque enim Petro tum par fuit omnimodam exercere poteſtatẽ, ſed ad

multa

multa neceſſe fuit condeſcendere, partim humilitatis, partim vnitatis gratia. Nam qui ſic vrgebantur, vt immutarent ea, quæ Chriſtus ipſe poſtremis etiam verbis fieri mandauit, nempe de baptizandis gentibus, in nomine patris & filij et ſpiritusſancti, ſimul & id genus alia nonnulla, quemadmodum articulo decimo ſexto memora uimus, quid mirum ſi de ſuo iure quiſquam nonnihil imminui pateretur? Petrus tamen vbique ſic ſuam a Chriſto ſibi traditam exequutus eſt poteſtatem, vt cuiuis compertiſſimũ eſſe poſſet illum principem & caput fuiſſe cæteris. Princi pio quidem, quum ipſe congruum & rationi cõſentaneum eſſe iudicabit, vt in locum Iudæ quiſpiam ad ſacrum illum duodenarium explendum ſufficeretur, habuit ſuper ea re concionm, ad reliquam tum naſcentis Reipublicæ Chriſtianæ multitudinem. Erant enim tunc haud multo plu res quam centum. xx. Quibus & placuit ratum habere quod tum hortabatur Petrus, atque ita ſorte Matthiam delegerunt, vt is Iudæ locũ ſuppleret. Atqui dicet hic quiſpiam. Non ergo Petrus hunc elegit. Certe. Sed vide qua ratione ductus, id permiſit alijs. Quibuſdam ſane Ioſeph (q & iuſti cognomen habuit) videbatur eo munere digniſſimus, quibuſdam vero Mathias, Nam in hos duos conſenſit tota multitudo. Petrus igitur, ne ſuo ſenſui nimis inniti videretur, & ne quicquam offenderet vnitati, ſimulque & ſucceſſores futuros erudiret, hoc geſtorum ſuorum initio, ne minem in eiuſmodi muneribus conferendis, ſuum affectum ſequi debere, voluit ſortibus hoc negotium agi quatenus in eo nullus humano affectui locus ſed tantũ diuinitus fieri crederetur. Pre

Acto. 1.

Prima.

pter quod & Diony.cap. 5. eccleſiaſticæ hierarchiæ ait: oportet, inquit, pontificem ſanctum nõ motu proprio, ſacerdotales ordinationes conficere, ſed ſub Deo agente has, pontificaliter coeleſtiq; celebrare munditia. Hæc ille. Ob has, inquã, rationes ſuæ poteſtatis amplitudine tum vti voluit Petrus. Veruntamẽ autor ipſe præcipuus fuit totius rei geſtæ quemadmodum ex Actis palam conſtat, huic confine eſt & illud, quod quum completis diebus Pentecoſtes, omniũ linguis tota ipſa multitudo, dono Spiritus in eos de cælo miſſi loqueretur, confluentibus ad miraculi nouitatem populis, ac ſtupentibus omnibus, ſolus Petrus, vt princeps & caput cæterorum, concionem habuit, qua ſtultam illorum opinionem ex ſcripturis confutauit apertiſſime, perſuaſitque pluribus, Ieſum (quem ipſi crucifixerant (cõſcenſus coelis, ſanctum inde ſpiritum iuxta prædicatiõem ſuam, & aliorum prophetarum vaticinia, ſuper credentes tum effudiſſe. Qua concione ſic permota fuit ipſa multitudo, vt cõuerſi ſint ex auditorib. ipſa hora, circiter tria millia. Et hic aduerte, quem in modum ſcriptura ſeorſum a cæteris, Petrum nominatim exprimit. Stans, inquit, Petrus cum vndecim, quod & cap. 5. ſimiliter facit. Reſpondens autem Petrus & Apoſtoli dixerunt: Num ita ſeiungeret eum a cæteris ſcriptura ſi nõ maior in eo, q̃ in cæteris fuiſſet authoritas? Tertio, nec illud prætereundum eſt, quod proxime ſequitur, quũ videlicet occaſione claudi, quẽ Petrus in nomine Ieſu Chriſti ſanabat, tertiã habuit ad Iudæos concionem, qua & conuertit ex eis quinq; millia. Nec dixerit hic quiſquam Ioannem etiam affuiſſe. Affuit itaq; Ioannes. At ſolus Petrus

[Margin: Secunda. Acto. 1. — Act. 5. — Tertia Act. 3.]

Petrus hominem ſanauit. Argentum (inquit Petrus) & aurum non eſt mihi, quod autem habeo hoc tibi do. In nomine Ieſu Chriſti Nazareni, ſurge & ambula. Ecce Petrus in ſua ipſius perſona ſolū claudo loquitur. Nec potuit ea res latere populum, quum is quem ſanabat, claudus fuiſſet ab vtero matris ſuæ, vt & opera ſuorū quotidie baiulabatur, atq; ad quandam templi portam reponebatur, eleemoſynæ petendæ gratia. Vides vt hoc inſigne miraculum, & ſane primum, quod a quouis apoſtolo poſt Chriſti reſurrectionem factum legitur, ipſi Petro velut apoſtolorum principi ſit inſcriptum, ſimulq; & conciones (quotquot hactenus habitæ fuerunt) non aliunde manauerint, q̃ ab eodem Petro. Quarto loco ſuccurrit & illud quod de Anania & Saphira ſcriptum eſt, in quorum fraudulentiam Petrus ſeueriter animaduertit. Nam & illi rebus ſuis & poſſeſſionibus diuenditis, non vniuerſum pretium attulerūt ad pedes apoſtolorum, quemadmodum cęteri, ſed aliquam ſibi ſepoſuerant portionem. Quo factum eſt, vt primum vir, deinde paulo poſt & vxor, q̃ facinoris etiam cōſcia fuerat (Petro fraudē vtriq; palam obprobrāte) diuino iudicio percuſſi, protinus exſpirarunt. Quis iam non apertiſſime cernit, eximiā præ cæteris in Petro fuiſſe poteſtatē, quum ad eius verbum vterq; alter poſt alterum (facto tamen horarū trium interuallo) tam celeriter interierint. Accedit ad hęc & 5. Quod cū Apoſtoli cæteri, multa ſigna prodigiaq; palam æderent in populo, de nullo tamen id ſcriptura nominatim hactenus expreſſerat, quam de ſolo Petro. Sic enim de illis ſcriptum fuit. Per manus apoſtolorum fiebant ſigna & prodigia multa in plebe.

Quarta. Acto. 5.

Quintum Acto. 5.

De Petro vero traditũ eſt conſequenter, quod tã viri, q̃ mulieres, in plateas infirmos exportabãt, illicq́ in lectulis, & grabbatis eos reponebant, vt illac tranſeuntis Petri, vel vmbra ſaltem adumbraret illorum quenquam. Quod etiam ęgri, & qui vexabantur a ſpiritibus immũdis (quos multitudo vicinarum ciuitatũ eius rei gratia Hierosolymam attulit) omnes ab eo ſanabantur. Ecce quantum hic diſcriminis inter Petrum cæterosq́ ſcriptura facit. Iſti per manuum impoſitionem ſanabãt, Petrus vero per ſuam ipſius vmbram. Illi confuſim & indiſtincte, Petrus vero ſolus & nominatim. Illi deniq́ (cum plures eſſent) plurimos, at Petrus ſeorſum om̃es, quotquot ex vicinis urbibus, ad eum ſanandi cauſa confluxerant.

Sexta. Occurit iam ſexto loco, de conſtitutis miniſtris ſeptem. Quem ſane locum hi, qui nullam Petro præ cæteris autoritatem tribuunt, obijcere ſolent. Atqui ſi res accuratius expẽdatur, perſpicuũ erit, eam nihil nobis obfuturã. Primũ non erat ea res magni momenti, ſed quod a quouis epiſcopo fieri quotidie cernimus. Deinde nec apoſtoli, ſeptem hos Diaconos elegerunt, ſed permiſerunt id negotij, diſcipulorum vniuerſæ multitudini. Tertio vide, quia res hoc exigebat. Fuit enim murmur Græcorũ aduerſum Hebræos, eo quod non ſatis accurate proſpectum fuerat illorum viduis. Ob quod & miniſtrorum horum electio, toti multitudini permittebatur, ne ſi forte quiſquã parum diligens huic officio pręficeretur, amplioris in ipſos Apoſtolos murmuris inde ſurgeret occaſio. Quarto & iſtud aduerte, quod non alia ratione res hæc refertur a Luca, niſi vt conſtaret nobis, Stephanum & Philippum (quorum acta

Acto. 6.

conſequenter explicat) ex numero ſeptem Diaconorum fuiſſe. Quid enim de conſtitutis vbiq; locorum Epiſcopis non meminit potius, quam de ſeptem illis miniſtris? Neque enim quiſque Apoſtolorum, ſibi a ſuo arbitrio ſuſcepiſſe credendus eſt Epiſcopatum. De qua tamen re, nihil certi refert Lucas. Atqui notum eſt, Paulum Epiſcopos inſtituiſſe Titum & Timotheum, quibus & poteſtatem fecit Presbyteros locis congruis diſponẽdi. Quid igitur dicemus? Licuiſſe iſtud Paulo, Petro nõ licuiſſe? Quid dici poteſt abſurdius? Sed & Chryſoſtomus affirmat ſe credere, Iacobum a Petro totius orbis magiſtro fuiſſe Hieroſolymis epiſcopum conſtitutum. Quis ergo dubitare poteſt, quin & de cæteris quibuſdam idem a Petro ſit factum? Nec tamen iſta memorat Lucas. Nihil ergo nobis oberit electio miniſtrorum, quin proderit magis, quod ex eo iã claruit maiora Petro fuiſſe reſeruata. Cæterum adhuc forte dicet quiſpiam. Non ſolum Petrum eis manum impoſuiſſe, ſed vna cũ Petro cæteros item apoſtolos. Profecto. Sed hoc nihil derogat autoritati Petri. Nam hoc ideo factũ eſt, ut quo plures eſſent comprecatores, qui manus imponerent, tanto copioſior in electos deſcenſura gratia ſepararetur. Septimo loco quod ad rem noſtrã pertinet, offertur ex actis de Petri geſtis in Samaria. Id quod etiam aduerſarij ſolent nobis opponere. Nimirũ quod Petrus eo miſſus fuerat ꝑ apoſtolos, quo moliuntur, & illum nihil prę cæteris apoſtolis plus autoritatis habuiſſe. Verũtamen ſi diligentius animũ intendant, intelligent id nõ imbecillum eſſe pro Petri authoritate teſtimonium. Primum res erat vehementer ardua, tum propter Magum quendam

Iacob9 a petro epiſcopus inſtitutus.

Septima. Acto. 8.

dam nomine Simonem qui miris illam gentem præſtigijs illuſerat, vſqueadeo vt crediderint in illum omnes, a minimo vſq; ad maximum, appellãtes illum dei virtutem, quæ vocatur magna. Tũ profecto Chriſti verbum, qui prædixit apoſtolos etiã in Samaria teſtes ſibi futuros. Et quanquã Philippus ipſos Samaritas, ſua prædicatione ſimul & miraculis conuertiſſet, non potuit tamen eis ſigno ſenſibili conferre ſpiritum, vt metus fuerat, ne mox in priſtinos errores relaberẽt.
Acto.3. Ob has igit aliasq; ratiões, neceſſaria fuit pſentia Petri, cui comes erat Ioẽs adiunctꝰ. Nã cũ his duobus hactenus præcipue cooperatum fuiſſe ſpiritum, apoſtoli compertiſſimũ habuerunt. Erãt enim hi duo pariter in ſanatione claudi præſentes ad portã ſpecioſam templi. Erãt & inſimul,
Acto.4. quãdo ad Petri prædicationem conuerſi ſunt ex Iudæis quinq; millia. Erãt & hi pariter in carcerem coniecti. Sed & vna contra Sacerdotibus & põtificibus examinati die poſtera facti ſui, rationẽ reddiderunt. Quid ſi negotij difficultas preſentiam ſummi pontificis expoſceret, cuiuſmodi & cardinalibus omnibus viſum fuit, quando Pius ſecundus expeditionem in Turcas parabat, nũ ea profecto derogauit authoritati ſuæ quicquã? an nõ auxit eam potius? quũ negotij moles pſen
Acto.8. tiam tantæ poteſtatis expoſceret. Sic nimirum & magnitudo Petri magis innotuit ex hoc facto. Nam a Philippo prius baptizati, protinus vt in eos manus Petrus impoſuit, Spiritum ſanctũ acceperũt, id quod Philippus alioqui ſanctiſſimꝰ, & Spiritu plenus præſtare non valuit. Sed & inſignem illum magum Simonem, pecunia cupientem emere donum ſancti ſpiritus, ita repreſſit,
vt etiam

vt etiam adegerit ad veniã implorandam. Octa uo loco dilucida fit Petri autoritas, ex viſiõe coe litus oſtenſa, qua poſitus in mentis exceſſu vidit coelum apertum, atq; inde vas quoddam velut lintheum magnum, quatuor initijs alligatũ, ſubmitti e coelo in terram, in quo erant omnia quadrupedia terræ, beſtiæq;, & reptilia, & volatilia coeli. Et facta eſt vox ad eum: Surge Petre, occide, & manduca. Qua nimirũ viſione, Petrus admonebatur etiam gentes incorporare Chriſto. Gentiũ enim immunditiæ per quadrupedia terræ, perq; beſtias, ac reptilia & volatilia cæli, ſignificabantur, & illas iam Deus intra lintheũ eccleſiæ recipiendas decreuit. Propter q̃d & Petro iuſſum erat, vt mactaret eas primum, hoc eſt per verbum Dei (quod & gladio quouis vtrinq; incidente penetrantius eſt) tetrum peccati ſanguinẽ effunderet, eiſq; ſubinde veſcereẽ, hoc eſt more cibi traijceret eas in Eccleſiæ corpus, & incorporaret eas Chriſto. Num iſta non indicant Petrum totius Eccleſiæ caput fuiſſe? Cui ſic iuſſum eſt etiam gentes in Eccleſiam recipere, & eas corpori Chriſti adunare, ſimul & cui myſteriũ iſtud (quod adhuc cæteros Apoſtolos latuit, tã aperte fuerat monſtratum? Et ne ſcrupulus aliquis dubitationis eũ teneret, ſic ter fuit admonitus. Inſuper & eueſtigio poſt viſionem venerunt a Cornelio viro gẽtili quidam accerſendi Petri gratia, quatenus illum in Fide Chriſti erudiret. Nam & ita p̃monitus ab angelo Cornelius fuerat, vt quoſdam eius rei gratia mitteret ad Petrum, Petroq; iuſſum eſt identidem a ſpiritu, ne quicquam hæſitaret vna cum illis ire. Quũ igitur acceſſiſſet ad Cornelium Petrus, habita cõcione, nondũ finitis ver-

Octaua. Acto. 1.

Nona. tis verbis,cecidit ilico ſuper omnes gentes, quæ tum aderant,ſpiritusſanctus. Nono,quū diu poſt hac, ob ſubortam quæſtionem ſuper obſeruatio ne legaliū,habita fuiſſet Synodus, in hac Petrus, vt princeps & caput cæterorum, ſuam ſententiā primus dixiſſe refertur,nempe quod gentibus ad Chriſti Fidem conuerſis non eſſet hoc iugū imponendum & maxime, quum per ipſius verba (Deo ſic eum præ cæteris ad hoc munus eligēte) gentes aliquæ credidiſſent,ſanctūq; (ſimiliter vt Iudæi)recepiſſent. Quam ſentētiam ſubinde Paulus & Barnabas confirmabant,& poſtremo Iacobus,quippe quem & decuit in ſua ſede, totius Synodi recenſere decretū. Fuit enim is(vt ſupra diximus authore Chryſoſtomo) per Petrum illic inſtitutus epiſcopus, quanquam ab alijs referatur, id a Petro,Iacobo & Ioanne fuiſſe factum. Et ſane credibile eſt Petrum id feciſſe,ex conſenſu cæterorum. Decimo,confert & illud, quod ad Gal. ſcribit Paulus poſt annos tres ſe veniſſe Hieroſolymam,Petri viſendi gratia,& apud eundē manſiſſe dies quindecim. Et vide qua nā epiſtola Paulus id teſtatur. Nimirum in ea,quā cæteris apoſtolis ſuam autoritatem æquare vel enixiſſime conatur,& qua ſeipſum contraponit Petro. Nempe q̄ erat ipſe in gentium apoſtolatum miſſus,quemadmodum Petrus in circunciſionis. Quanquam certe non potuit ignorare Paulus, Petro ſpeciali quadam reuelatione fuiſſe commiſſum,vt per eū in gentes ſancti ſpiritus gratia infunderetur, & maximē,quum interfuit concilio Hieroſolymitano,vbi Petrum audierat hanc ſibi reuelationem factam, expoſuiſſe toti concilio. Cæterum ne ſuam Paulus apud Corinthios authoritatem minueret,nō

petrus vt princeps et caput cæterorū in ſinodo ſētētiam primus dixit.

Gal.1.

eret, nō quid Petro Chriſtus, ſed quid ſibi copio ſe donauerat, retulit. Et certe quidem id facere potuit, quādo pſeudoapoſtoli ſub colore Petri magnos introduxerunt inter Corinthios errores.
In hac tamen epiſtola tantum honorem ſe Petro detuliſſe vel ingenue confitetur, quod eius viſendi gratia, ſe Hieroſolima veniſſe teſtatur. Nā, vt Hieronymus ait, quanquam non diſcendi ſtudio Petrum conueniſſet, qui & ipſe eundem prædicationis habebat authoritatem, honoris tamen deferendi cauſa id fecit. Quā rem & Ambroſius pariter atteſtatur. Dignū, inquit, fuit, vt cuperet videre Petrum, quia primus erat inter Apoſtolos, cui delegauerat Saluator curam Eccleſiarum. Nō vtique vt aliquid ab eo diſceret, qui iā ab authore didicerat, a quo & ipſe Petrus fuerat inſtructus ſed propter affectum apoſtolatus, & vt ſciret Petrus hanc illi datam licentiam, quam & ipſe acceperat. Hæc Ambroſius. Quis iam non certo certius, ex his tot locis, partim ex Euangelio partim ex Actis Apoſtolorum depromptis, intelligit Petrum fuiſſe principem, & caput totius Eccleſiæ? Neque enim ſpiritus ille ſanctus hanc rem in ſcripturis toties inculcaſſet, tamque varijs innuaſſet modis, niſi voluiſſet eandem a cunctis firmiſſime credi. Cæterum ijs iam adiungamus ad ſacrorū interpretum teſtimonia, quibus apparebit, eos ad hunc ſenſū priores illas ſcripturas intellexiſſe. Nam & hoc ſecundo loco fuimus polliciti Mihi quidem videtur, haud mediocriter huic inſtituto conducere, ſi docere queam eccleſię proceres vnanimiter ita ſenſiſſe. Nā ijs ōni iure Fides maior adhibenda eſt, ſētentiā ſuā ſcripturis aſtruentibus, q̄ Luthero quātūuis ꝑtinaciter neganti.

ſacrorum iterpretū, teſtimonia q̄bus petrū cęterorum, et pricipē & caput eſſe conſtat.

Quam-

Quamobrem & illorum ſentẽtias in mediũ afferemus. Hilarius primum, quum alijs locis, tum lib.6. de Trinit. ſic ait: O miſeræ ſtultitiæ furor impius, non intelligens beatæ ſenectutis Fideiq; martyrem, & martyrem Petrum, pro quo pater rogatus eſt, ne Fides eius in tentatione deficeret, qui iterata a ſe dilectiõis in deum poſtulata profeſſione, tentari ſe adhuc tanq̃ ambiguum & incertum, tertia interrogatione cõgemuit. Per id quoq; a dño poſt tertiam tentationis purgatiorum infirmitatem, paſce oues meas, ter meritus audire, qui in cunctorum apoſtolorum ſilentio, Dei filium reuelatione patris, intelligẽs vltra humanæ infirmitatis modum, ſupereminẽtem beatæ Fidei ſuæ confeſſione locum promeruit. Hæc ille. In qua ſententia palam alludit quatuor Petri prærogatiuis ſuperius introductis, & tãdem aſſerit Petrum propter confeſſionẽ beatæ Fidei ſuæ, locum ſupereminentem inter apoſtolos promeruiſſe. Subſcribit & Ambroſius ſermone quodã de pœnitentia Petri: Quum, inquit, tertio interrogaretur a dño. Simon amas me? Reſpondit tertio: Dñe tu ſcis quia amo te. Ait dñs: paſce oues meas. Et hoc tertio, quod quidem dictũ ad compenſationem prioris profecit erroris. Qui enim dñm tertio negauerat, tertio confitentur, & quotiens culpam delinquendo contraxerat, totiens gratiam diligendo conquirit. Videte ergo quantum fletus profuerit Petro, antequam fleret lapſus eſt, poſteaquam fleuit electus eſt, & qui ante lachrymas præuaricator extitit poſt lachrymas paſtor aſſumptus eſt, & alios regendos accepit, qui prius ſe ipſe non rexit. Hæc Ambro. Quibus profecto verbis teſtat̃, Petrum poſt lachrymas omni-

omnibus Chriſti ouibus præfectum fuiſſe paſto rem,& eas in ſui regiminis curam accepiſſe. Leo quoque ſermone ſecundo de pontifice aſſumptio nis ſuæ anniuerſario ſic ſcribit. De toto mundo vnus Petrus eligitur, qui & vniuerſarum gentiũ vocationi,& omnibus Apoſtolis,cunctiſque eccleſiæ patribus præponatur, vt quamuis in popu lo Dei multi Sacerdotes ſint, multique paſtores, omnes tamen regat Petrus, quos principaliter re git & Chriſtus. Magnum & mirabile dilectiſſi mi, huic viro conſortium potentiæ ſuæ tribuit di uina dignatio, & ſi quid cum eo commune cæte ris voluit eſſe principibus, nunquam niſi per ip ſum dedit quicquid alijs nõ negauit. Hacten9 ille Ecce tria quæ plurimum annotanda ſunt. Primũ quod vnus Petrus vniuerſarum gentium voca tioni,& omnibus apoſtolis, & cũctis eccleſię pa tribus præponitur, ita vt ſit omnium ſacerdotũ & paſtorũ ipſe ſub Chriſto paſtor & rector pri marius. Alterum, quod huic diuina dignatio, ſuæ potentiæ conſortium tribuerit. Tertium deniq; quod ſine Petro nihil eorum cuiquam dedit, q̃d cæteris permiſit apoſtolis. Aſtipulatur & Grego rius in regiſtro epiſtola triceſimaſecunda Cũctis inquit, Euangelium ſcientibus liquet, quod voce dominica ſancto & omnium Apoſtolorum Pe tro principi apoſtolo, totius eccleſiæ cura com miſſa eſt. Ipſi quippe dicitur. Petre amas me? Paſ ce oues meas. Ipſi dicitur. Ecce ſatanas expetijt cribrare vos, ſicut triticũ & ego pro te oraui Pe tre, vt non deficeat Fides tua,& tu aliquando cõ uerſus, confirma fratres tuos. Ipſi dicitur. Tu es Petrus & ſuper hanc petram ædificabo eccleſiã meam, & portæ inferi non præualebunt aduerſ9

cam. Et tibi dabo claues regni cælorũ, & quodcumq; ligaueris ſuper terram, erit ligatum & in coelis, & quodcunq; ſolueris ſup terram, erit ſolutum & in coelis. Et rurſum inter homilias ſuas 21. Qua in re conſiderandum nobis eſt, cur om̃ipotens Deus eum quem cunctæ Eccleſiæ præferre diſpoſuerat, ancillæ vocem pertimeſcere, & ſe ipſum negare permiſit. Quod nimirum magnæ actum eſſe pietatis diſpenſatione cognoſcimus, vt is qui futurus erat paſtor Eccleſiæ, in ſua culpa diſceret qualiter alijs miſereri debuiſſet. Hactenus Gregorius. Vides igitur & hoc authore, Chriſtum Petro totius eccleſiæ ſuæ curam commiſiſſe, proptereaq; prius permiſiſſe eum labi, vt in ſua culpa diſceret, qualiter alijs, quibus paſtor futurus eſſet, miſereri debuiſſet. Ad hæc Cyprianus, tractatu. iij. de ſimplicitate prælatorum docet vnitatem Eccleſiæ ab vnitate epiſcopatus Petri pendere, & quanquam ex Chriſti verbis poſt reſurrectionem habitis, parem cæteris cum Petro poteſtatem facit, nimirum quãtum ad remiſſionem pctõrum ſpectat. Nam in ea re non maiorem Petrus quam quiſquam cęterorum poteſtatem habuit, tamen ex alijs quæ prius dixerat, ita præfert Petrum vt exordiũ Eccleſiæ, poſt Chriſtum a Petro, tanquam ab vnitate quadam fuiſſe profectum affirmet. Et paulo inferius, epiſcopatus eius, quem vnum eſſe dicit, ſingulos aſſerit in ſolidum, non niſi quandam tenere partẽ, ipſum deniq; fatetur, vnum caput, vnamq; originem eſſe cunctis, ſed & vnam identidem omnibus communem eſſe matrem, Eccleſiã videlicet foecunditatis ſucceſſibus copioſam. Adde, q́p & alibi ſæpe fatetur Cyprianus ſuper hunc Petrum,

Cur Petrus labi permiſſus.

Vnitatẽ Eccleſiæ ab vnitate epiſcopatus Petri pẽdere.

trum,Eccleſiam ædificatam fuiſſe, queadmodũ inferius adhuc dicturi ſumus. Auguſtinus item ſerm.224.de tempore.Credendæ,inquit, erãt Pe tro apoſtolo claues Eccleſiæ, imo creditæ ſunt ei claues regni coelorum. Credenda quoq; ei erat populorum innumera multitudo, quæ eſſet pro ſuæ naturæ vitijs paſſiõibus,culpis inuoluta atq; peccatis. Deniq; ſic ad eum Saluator dicit: Tibi, inquit,dedi claues regni coelorum. Deinde ſequi tur,dicens: Quæcũq; ligaueris ſuper terram,erũt ligata & in coelis, videlicet, vt in clauib. fidelis ianitor in ſententijs eſſet clementiſſimus diſpenſator. Erat enim reuera hic Petrus paulo durior & ſeuerior,ſicut eius auſteritatẽ trũcata ob Chriſti iniuriam ſerui principis Sacerdotum declarat auricula.Hic igitur tam durus, tamq; ſeuerus, ſi donum non peccandi a Domino fuiſſet adeptus, quæ venia commiſſis populis donaretur?Sed idcirco diuinæ prouidentiæ ſecretum ita temperauit atq; permiſit,vt primus ipſe laberet, ac rueret in pctm̃,quo erga peccantes,duriorem ſententiam proprij caſus intuitu temperaret.Quantum igitur diuini muneris erga ſalutẽ hominũ,quantum curę,quãtumcunq; ſolicitudinis impendat, aduertite.Totius corporis morbũ in ipſo capite curat Eccleſiæ,& in ipſo vertice, componit mẽbrum omium ſanitatem in ipſa cõfeſſionis Chriſti crepidine,in ipſo immobili fidei fundamẽto, in Petro ſcilicet illo qui dixerat:Etiã ſi me oporteat mori tecum,nõ te negabo. Hæc ille.Ecce Petrum hic Auguſtinus vocat,& caput eccleſiæ,et verticem mẽbrorum,ipſamq; cõfeſſionis Chriſti crepidinem, & demũ immobile fidei monumentum,cui & claues Eccleſiæ & innumerã populo-

Exordiũ Eccleſiæ poſt chriſtũ a Petro dimanans.

Mat.16.

pulorũ multitudinẽ aſſerit a Chriſto fuiſſe commiſſam. Conſentit & ijs Hieronymus: Nam prę-ter hoc quod cum alibi, tum in commẽtarijs epiſtolæ ad Galat. Petrum vocat principem apoſtolorum aduerſus Iouinianum, lib. 1. ſcribẽs. Poſtquam obiecerit ſibi, ꝙ ſuper Petrum fundatur eccleſia. Reſpondet, quod licet idipſum in alio loco ſuper omnes Apoſtolos fiat, tamen inter duodecim vnus eligitur, vt capite conſtituto, ſchiſmatis quoque tollatur occaſio. Hoc Hieronymus. Nec eſt vt quiſquam hic dicat, hanc electionem apoſtolos ex ſe feciſſe. Nam palam eſt ex multis ſcripturis ſuperius introductis, nõ apoſtolos, ſed Chriſtum hunc delegiſſe, qui futurus eſſet totius Eccleſiæ paſtor, & princeps, & caput cæterorũ, a quo promanaret eccleſiæ cõcors vnitas, & omnis diuiſio ſchiſmatica tolleretur. Nam proculdubio, niſi talis eſſet quiſpiam, qui capitis vicem in Eccleſia gereret, tam ob rebelles ſupprimendos, ꝙ ob controuerſias & lites dirimendas, in ſchiſma faciliter incideremus. Hic vides Luthere cunctos Eccleſiæ proceres vnanimiter conſentire, Petrum fuiſſe caput & principẽ Eccleſiæ. Quod ſi quiſquam velit ad hunc modum in mediũ adducere cæteros, hoc eſt, Bedã, Bernardũ, Rabanum, Remigium, Hugonem, & Richardum, aliosque innumeros, facillime id quidẽ facere poſſet. Verum illi quos produximus, lõge ſpectatiores ſunt. Cæterũ inquiet aliquis, hi (quos citaſti) Latini ſunt, qui propterea videri poſſunt, in Eccleſiæ Romanæ gratiam hæc dixiſſe. Cui reſpondeo, non eſſe credibile, tot patres non minori ſanctitate quam doctrina conſpicuos tãta cõcordia rem affirmaſſe, quæ non illorum iudicio veriſſima fuit.

ma fuit. Verũtamen ſi quis malit Græcos audire, non deſunt ex eis quorum aperta citemus teſtimonia. Ex quibus nimirum ſententia noſtra teſtatior erit, quo magis conſtat Græcos Eccleſiæ Romanæ ſemper aduerſatos fuiſſe. Græcos igitur audiamus. Chryſoſtomus imprimis apud Græcos author celeberrimus, id crebro palamque teſtatur in Commentarijs ſuper Euangelia, tam Matthæi, quam Ioannis. Illic homilia 55. Petrum caput vocat ijs verbis. Vt futura, inqt, Eccleſia, tot tantisq; fluctibus impetu irrumpentibus, immobilis maneat, cuius paſtor & caput, & piſcator homo atq; ignobilis, terrarum orbe reluctante, adamantis naturam firmitate ſuperet, hæc omnia Chriſtus (quæ ſolius Dei ſunt) pollicetur ei ſe daturum: Ecce quomodo Chryſoſtomus Petrum quem alioqui piſcatorem & hominem ignobilem fuiſſe dicit, paſtorē vocat, & caput Eccleſiæ, & aſſerit ei promiſſa, quę ſolius dei ſunt. Et paulo ſuperius, eũdem os & verticem appellat totius conſortij. Quid igitur, inqt, Petrus omniũ apoſtolorũ os, & vertex conſortij totius, quũ omnes interrogati eſſent, ipſe ſolus reſpondet? Et ſimiliter homilia 87. ſuper Ioannē. Quid tandem, inquit, alijs omiſſis Petrum affatur? Os erat apoſtolorũ & princeps, propter q̊d & Paulus eum præter alios viſurus aſcendit, ſimul vt ei Chriſtus oſtenderet iam ſibi fiduciam habendã. Tãquam enim negationis obliuiſceretur, fratrũ curam ei committit, neque negatiõis meminit, neq; exprobrat, tm̃ dicit: Si amas me, fratrũ curã ſuſcipias. Et infra vocat idem Chryſoſtomus, Petrũ totius orbis magiſtrũ, traditq; Iacobũ ab eo fuiſſe conſtitutũ epiſcopũ Hieroſolymitanũ.

Gręcorũ teſtimonia q̄bus luce clarius oĩb. patet, q̄ta Petrus p̄ cæteris autoritate polluit

Et idem de laudib. Pauli. Nõ, inquit, hic ſolus talis fuit, ſed ille quoq; qui fuit apoſtolorũ caput, q ſæpe dixerat paratum ſe eſſe pro Chriſto animã tradere, & tamen mortem vehemẽter horruerat. Hæc Chryſoſtomus. Subſcribit huic, & alter quidam ex Græciç epiſcopis, Euſebius videlicet libro ſecundo, capite xiiij. eccleſiaſticæ hiſtoriæ. Cõtinuo, inquit, in ipſis Claudij temporibus, clemẽtia diuinæ prouidẽtiæ, probatiſſimũ oĩm apoſtolorum & maximũ Fidei magnificentia, & uirtutis merito, primorum principem Petrũ, ad urbem Romanam, velut aduerſum humani gñis communem pernitiem, repugnaturum deducit. Ducem quẽdam & magiſtrum militiæ ſuę, ſcientẽ diuina prælia gerere, & uirtutũ caſtra ductare. Hæc ille. Ecce quantis Euſebius Petrum effert preconijs omnium apoſtolorum probatiſſimũ, ac maximum, & primorum principẽ, Fidei magnificentia, & virtutis merito. Quibus accedit et Cyrillus, & ipſe quoq; Græcus, qui de Petro loquens ait, quod quum Chriſtus ab apoſtolis q̃reret, Vos autem quem me eſſe dicitis? Petrus vt princeps, caputq; cæterorũ, primus exclamauit: Tu es Chriſtus filius Dei viui, quib. aperte Cyrillus teſtatur, Petrũ fuiſſe principẽ, & caput omnium apoſtolorũ. Similiter & Origenes ſup initium euangelij Ioannis, & idem Græcus quoq;. Nemo, inquit, nos exiſtimet Petro Ioannẽ p̃ferre. Quis hoc fecerit? Quis enim eſſet altior Apoſtolorũ illo, q eſt, & dicit vertex eorum? Ecce & Origenes Petrum verticem apoſtolorum uocat. Athanaſius q̃q; Grçcus Liberio Papæ ſcribens, de hæreticis mentionem facit in hunc modum. Mutauerũt, inquit, gloriam Catholicæ eccleſię,

pro-

propria nouitate,ſiue p̃ ea, quæ illicite in eis defenſione geſta ſunt,hæreticam turbulentiã introducentes, illud competẽter ad nos retinentes, q̃d bene ad Ieſum filium Sirach dictum eſt. Vſque ad mortem,certa pro veritate, & Dominus pugnabit pro te,huius rei gratia, vniuerſalis vobis a Chriſto I E S V commiſſa eſt Eccleſiã, vt pro omnibus laboretis,& cunctis opem ferre nõ negligatis, quia dum fortis armatꝰ cuſtodit atriũ ſuum,in pace ſunt omnia quæ poſſidet. Hæc ille. Ecce teſtatur hic Athanaſius vniuerſalis Eccleſiæ curam,Liberio quondam pontifice Romano fuiſſe commiſſam.Sed & Theophilus eiſdem aſtipulatur, illud Lucæ explicans, Domine ad nos dicis hanc parabolam,an ad omnes? Petrus, inquit,cui iam commiſſa Eccleſia fuerat, quaſi omnium curam gerens inquirit, vtrum ad omnes Dominus parabolam protuliſſet.Hæc Theophilactus. Subſcribit & Baſilius libro ſecundo aduerſus Eunomium de ſignis quibuſdam Petrum exprimentib. verba faciens. Per hanc vocem,inquit, intelligimus Ionã qui fuit ex Betſaide Andreę fratrẽ qui ex piſcatore in apoſtolatus miniſteriũ vocatus eſt. Qui quoniam fidei pręſtabat Eccleſiæ,in ſeipſo ædificationem ſuſcepit. Hęc Baſilius.Quibus verbis aperit ſe ſenſiſſe q̃d ſuper Petrum ędificata fuiſſet Chriſti eccleſia,et quod Petro præ cęteris eximia quædam a Chriſto fuiſſet tradita poteſtas. Dionyſius item, plerunqꝫ ſummum,plerunqꝫ verticalẽ,appellat Petrum p̃ cæteris, vt nihil mirer quũ veteres iſtos ita cõſpirare video,quod in Florentino concilio tam Gręci quã Armeni,reiectis priſtinis erroribus,eccleſiæ Romanæ ſe ſubdiderint in hunc mo

dum. Diffinimus ſanctam apoſtolicam ſedem, & Romanum pontificem in vniuerſum orbem tenere primatum, & ipſum Romanum pontificē ſucceſſorem eſſe beati Petri principis Apoſtolorum & verum vicarium Ieſu Chriſti, totiuſque eccleſiæ caput & omnium Chriſtianorum patrē & doctorem exiſtere, & ipſi in beato Petro paſcendi, regendi, & gubernandi vniuerſalem eccleſiam a Domino Ieſu Chriſto plenam poteſtatem traditam eſſe, quemadmodum & in geſtis Oecumenicorum & in ſacris canonibus continetur. Hactenus ex concilio. Neque res hæc raptim & properanter cõcluſa fuit, ſed tractu menſiũ quindecim, acerrimis interim hinc nde ſuper hac re diſceptationibꝰ habitis. Græcis & Armenis pro ſua parte tam ſcripturarum quam authorum veterum teſtimonia proferentibus. Latinis contra pro ſua. Cæterum, vti Blondus refert, qui tũ Eugenio fuerat a ſecretis ſummo tandem animorũ conſenſu conuenerunt omnes, vt & Græcorum oratores omnia decreta Synodi palam approbarent hac ſubſcriptione quæ ſequitur. Nos igitur oratores nomine noſtro, noſtrique reuerendi patriarchæ, & omnium Armenicorum, ſicut & veſtra ſanctitas in ipſo Decreto atteſtatur hoc ſaluberrimum Synodale Decretum cum omnibꝰ capitulis, declarationibus, diffinitionibus, traditionibus, præceptis, & ſtatutis, omnemque doctrinam in ipſo deſcriptam, necnon quicquid tenet et docet ſancta ſedes apoſtolica, & Romana eccleſia, cum omni deuotione & obedientia acceptamus, ſuſcepimꝰ & amplectimur. Illos quoq; doctores & ſanctos patres quos eccleſia Romana approbat reuerenter ſuſcipimus. Quaſcunque vero perſo-

perſonas, & quicquid ipſa Romana eccleſia reprobat ac damnat, nos pro reprobatis, ac damnatis habemus, profitentes tanquam veri obedientię filij, nomine quo ſupra, ipſius ſedis apoſtolicę ordinationibus & iuſſionibus fideliter obtemperare. Hanc ſane concordiam, Franciſcus Comes Mirandulanus vir egregia literatura, teſtatur ſe ſuis oculis, inſpexiſſe manu Imperatoris conſignatam. Dilucidum igitur eſt, non modo Latinorum calculis, verumetiam Græcorum, Petro tãquam Apoſtolorum principi, & capiti totius eccleſiæ curam & adminiſtrationem fuiſſe cõmiſſam. Sed iã tẽpus eſt, vt Lutherũ audiamus, ſua ſtatuere molientem.

¶ Hũc facillime probo per experientiã. Nunq̃ enim fuit ſup omnes eccleſias totius mũdi Roma. Pontifex, ſed neq; adhuc eſt, neq; vnquã in futurum erit, vt ſpero. Quid ergo neceſſe eſt multis in hac re digladiari, cũ ipſe omniũ ſenſus nobis oſtendat rei veritatem? Neq; enim ſup Eccleſias Græciæ, Indiæ, Perſidis, Aegypti, & Affricæ vnquam fuit, neq; adhuc eſt quod cum magna querela & dolore confitentur ipſimet, fruſtra tã multis ſtudijs in hanc rem conſumptis. LVTH.

¶ Quid eas Eccleſias, q̃ tam procul ſitæ ſunt, memoras? Potuiſſes, exempli gratia Bohemorũ Eccleſias nominaſſe, aut aliorũ qui ſe ſepararunt ab Eccleſia Romana, de quibꝰ maiorem notitiã habere poſſumus. Nos tñ pro cunctis vnam reſponſionem dabimus. Aut eñi ex malitia ſe ſubtrahunt, aut ex veniabili quadã ignorantia, quẽadmodũ de quibuſdã crediderim magis, cuiuſmodi ſunt pleriq; ſimpliciores, qui vel ꝑ tui ſimiles ſcripturarũ interꝑtes, in errores abducũt, vel EPISC.

fortaſſis nunq̃ audierunt quicq̃ hac de re diſcepta tum. Hos ſi nulla idipſum ingenij prauitate fecerint, ſed implicite crediderint cũcta, q̃ docuerit Chriſtus, libẽter etiã hanc veritatẽ credituri modo fuerint eam ab alijs docti, nõ facile cõdemnarim. Sed illos (qui ex malitia ſe ſubtraxerint) palam auſim aſſerere, nihilo magis ad eccleſiam orthodoxorũ ptinere, q̃ eccleſias Arrianorũ, aut Donatiſtarũ, aut aliorũ id genus hoim. Nã horũ congregationes, Satanæ potius conciliabula dicendæ ſunt q̃ Eccleſiæ Chriſti. Nihil itaq; prohibet, quo minus quiſq; Petri ſucceſſor dicat̃ Chriſti vicarius ſup omnes eccleſias, quę ſeu membra q̃dam vni catholicę ſunt eccleſię connexa. Quod & abunde ſatis eſt ad tuam probatiõem refellendam. Secundo reſpondemus, q̃ non ſolum eorũ, (qui iam ſunt in eccleſia Chriſti) ſed & aliorum omnium etiam Turcarum, & Iudæorum cura ſpectat ad ſummum Pontificẽ, quanq̃ ipſi nolint hanc in ipſo poteſtatẽ agnoſcere. Quid eñ ſi rebellis quiſpiam & obſtinatus epiſcopi ſui iuriſdictioni reclamet, num propterea nõ pertinebit ad ipſius curam? ptinebit hauddubiæ. Sic nimirum & de cunctis hominibus, quantumuis rebellib. certum eſt quod ad ſummũ Pontif. ſpectat eorũ cura. Nam & Chriſtus dixit, alias oues habuiſſe ſe, q̃ nõ erant adhuc ex ouili ſuo. Quo uerbo poſſumus intelligere, non ſolum eas, quæ iam intus fuerant in ouili, verum eas etiam quæ foris vagabantur. Quando igitur Petro commiſit Chriſtus omnium ſuarum ouium curam, & paſtorem ipſum ſua vice ſuffecit, quis dubitare poteſt, qn ad ſucceſſorẽ Petri, hoc eſt, ad ipſum qui pleno iure ſuccedit in Petri locum, cunctorum hoim, bono-

rū iuxta ac malorū, cura pertineat, vſq; adeò, vt quantū in ſe fuerit, ſtudere debeat ōnes ad ouile Chriſti, hoc eſt, ad eccleſiæ gremium & vnitatē reducere. Per hāc itaq; curā, qua ſic tenet ille cūctis, ſiue ſubditis, ſeu rebellibus, ſuperintēdere, ſtudiumq; ſuū fideliter adhibere, q̄ celerius redeant ad ouilis vnitatem, ōnino ſuper omnes omnium hominū cōgregationes, ſummus Pontifex in beato Petro fuiſſe creditur inſtitutus. Neq; eñ rebellio, quenquam ab omni paſtoris cura ſtudioq; penitus eximere poteſt.

¶ Sed dicent, de iure non de facto loquimur, & non quid faciant, ſed quid facere debeāt eccleſiæ illæ rebelles quærimus. LVTH

¶ Acu (quod aiūt) rē tetigiſti. Sic enim haud dubie ſunt dicturi. An tu Paulum exiſtimas non ſuper eas eccleſias fuiſſe conſtitutum, quæ poſtq̄ ad Fidem ab eo cōuerſæ fuerant, non perſtiterūt in ea Fide, ſed per pſeudoapoſtolos factæ ſunt rebelles? Num hæc rebellio ius Pauli ſuſtulit? Nequaquam. Sic neque Petri profecto, ſucceſſorūque eius, propterea ius ablatum eſt, quod ipſorū moderationi plures hominū cōgregationes ſubdi neutiquam ſe patiantur, neque gubernationi ſe ſubijciant. EPISC.

¶ Reſpondeo, hoc pro me facit, Sic enim iure diuino inſtitutus eſſet hic primatus, eſſet ſine dubio aliquando impletus, cum non prætereat a lege Dei vnum iota, quod non impletur, etiam portis inferi non præualentib. contrarium. LVTH

¶ Cōſultius reſpondiſſes, ſi particulā hāc adieciſſes, vel implebitur. Nā certū eſt q a lege Dei vel vnum iota non præteribit, quin aut iam impletū ſit aut in poſterum implebitur. Cæterū ad EPISC

huc om

huc omnia, nequaquam impleta ſunt. Neq; enim hactenus perfecte completũ eſt illud. Et erit vnũ ouile, & vnus paſtor. Fuit nimirum eccleſia Chriſti, vt ſemper vna ita ſemper vnum ouile. Et fuit hoc ouile priuſquam gentes ad Fidem conuertebantur. Sed Chriſtus illis verbis intellexit Gẽtes, & Iudæos in vnum pariter ouile fore coadunandos, quod adhuc futurum eſt, quãdo reliquiæ Iſrael ſaluæ fient, & Gentes omnes conuertentur ad Chriſtum. Nam ſi dixeris iam completum eſſe propter eos qui ex vtriſq; tam Iudæis quam Gẽtibus nunc ad Chriſtum conuerſi ſunt, iam ergo completus eſt (ſi dicam) paſtoratus Chriſti, quẽ quum ipſe eundem contulit Petro, neq; paſtoratus iſte quicquam aliud ſit q̃ primatus Petri, certe & primatus Petri iam impletus eſt. Neq; enĩ quenq; ad Chriſti paſtoratum dicere potes attinere, qui non idem attineat ad Petri paſtoratum, & proinde ad primatum eiuſdem. Eligas igitur vtrum horum licebit magis impletum iam eſſe, vel adhuc implendum, hoc Chriſti verbũ. Erit vnum ouile & vnus paſtor. Si dixeris iam impletum eſſe, propter eos qui nunc ſunt vnius Eccleſiæ filios, & in iſtos item neceſſe eſt fateare iam impletum eſſe Petri primatum. Nã qui Petri primatum ſpernit, Chriſtũ ſpernit, nec iure poteſt vnquam Eccleſiæ filius dici, ſed ab Eccleſia ſeparatus eſt. Sin dixeris adhuc non impletum, ſed implendum fore, iam ipſe tuam ipſius argumentationẽ diſſoluiſti, vt nos pluribus reſpondere nihil oporteat.

LVTH ¶ Et omnia quæ Deus præcipit, ſunt ab aliquibus ſaltem impleta, & quæ promiſit, ſunt ſimpliciter & ſemper & vbique impleta.

¶ Neu

¶ Neutrum horum vſquequaq; verũ eſt. Neq; enim primum illud tuũ admittit dogma, nempe ꝙ omnia q̃ Deus præcepit, ſunt ab aliquibus ſaltem impleta. Quis enim iuxta tuã opinionẽ, aut illud p̃ceptum: Non concupiſces, adimpleuit vnquam? aut iſtud. Diliges Dominum Deũ tuũ ex toto corde tuo, ex tota anima, ex om̃ibus viribꝰ tuis. Non potes igit̃ ipſe quouis aſſerere pacto, ꝙ omnia (q̃ præcepit Deus) impleta ſunt ab aliquibus. Sed & ſecundum etiam a vero diſſidet. Nã promiſit Deus, omnia Chriſto fore ſubijcienda, quod hactenꝰ (Paulo teſte) nõ eſt impletũ. Necdum, inq̃t, videmus om̃ia ſubiecta ei. Pollicitus eſt & Chriſtus, ſuũ Euangeliũ per totum orbem p̃dicatum iri. Sic eñ Matthæus ait: Et prædicabitur hoc Euãgelium regni in toto orbe, in teſtimonium omnibus Gẽtibus. Et Marcus ita: Et apud omnes Gentes oportet prius hoc Euangeliũ p̃dicari. Diuus tamẽ Auguſt. aſſeuerat, ſuo tempore nondum in partibus Aethiopiæ, fuiſſe quibuſdã Gentibus auditum Euangelium. Quod & ante ipſum Origines homilia 28. multis verbis diſſeruit. His accedit & illud, quod paulo ante recenſuimus, de vno ouili, & de vno paſtore, quod neque hactenus integre completum eſt. Falſum igitur & illud eſt, ꝙ omnia q̃ promiſit Deus, ſunt ſimpliciter & ſemper & vbiq; impleta. EPIS C. Mat. 24. Marc. 13.

¶ At primatus iſte, ne vna quidem hora impletus eſt vnquam. LVTH

¶ Primatum hunc impleri, geminum habet intellectum. Poteſt eñ plenitudo primatus huius intelligi, vel quantũ ad poteſtatis donũ, vel q̃tũ ad poteſtatis exequutionẽ. Si vis horũ diſcrimẽ exemplo dinoſcere, ſic habe, Teſtat Chrũs oẽm EPIS C.

ſibi

ſibi poteſtatem datam in cælo & in terra. Plenã haud dubie Chriſtus & integram a patre poteſtatem hanc accepit. Sed tamen huius poteſtatis exequutionem non exercuit hactenus plene. Neque enim (vt diximꝰ) hucuſq; cuncta ſubiecta ſunt ei Sic quanquam Petrus non ſit hactenus vſus plena ſuæ poteſtatis exequutione, nihil ob id oportet vt non plena fuerit ei donata poteſtas. Chriſtus hauddubie primatum hunc ei pleniſſime contulit, ſuper omnes omnium hominum congregationes, Iudæorum ſimul & gentium, quanquam ad hunc vſq; diem, nec illi neq; ſucceſſoribus ſuis õnes ſubiectæ ſunt.

LVTH ¶ Impoſſibile autem fuiſſet eum non impleri ſi vel præceptus vel promiſſus fuiſſet.

EPISC. ¶ Primatus iſte nimirum pleniſſime datus fuit, & a Petro ſuſceptus. Sed tu de ſubiectione loqueris, quam ego præceptam fuiſſe non dubito, ſimul & promiſſam, neq; tamen hactenus impletam, ſed implendam aliquando. Nimirum quãdo illud implebitur, quod erit vnum ouile & vnus paſtor, & quando reliquiæ Iudæorum ſaluæ fient quæ videlicet adhuc nequaquam implentur. Palam eſt itaq;, tuam probationem pro vtraq; parte prorſus inefficacem eſſe. Nos tamen vtramq; partem admittimus, & quod iſta ſubiectio præcepta fuerat omnibus, qui ſe velint ſaluos fieri, et quod promiſſa quoq; fuit quanquam adhuc non ſit impleta, ꝙ & cũctis eſſe poteſt cõpertiſſimum.

LVTH ¶ Eligãt ergo ꝙ volũt, Deus primatũ Petri inſtituit ac promiſit, & nunq̃ impleuit. Ergo mentitus eſt. Si non mentitus eſt, nũquam inſtituit neque promiſit.

EPISC. ¶ Et in hac q̃que ratiuncula tua pleniſſime deliras,

ſiras, ꝙ vel ex ijs apertiſſimum eſt, quę ſupra fuiſſe promiſſa memorauimus, necdū tamē impleta. Nam ſatis eſt ad veritatē promiſſionis, q̄d id vel tandem impleatur, quod promiſſū eſt neque ſic mētietur, qui promiſit. Quanquam certe (quā tum ad primatus attinet veritatem) Petrus et ſucceſſores eius a Chriſto plenarium acceperunt, licet eiuſdē exequutionē nō adhuc plenā exerceant neq; ſubiectionē plenā cūcti qui tenent, hactenus exhibuerint. Sed hoc primatus veritatē nō eripit quæ nō in ſubditorum arbitrio, ſed in ipſo præſide ſita eſt, cui fuerat primatus ipſe donatus.

¶ Hanc ratiunculā, neq; ſoluunt, neq; ſoluent vnquam omnes papiſtæ in vnum cahos cōfuſi. LVTH

¶ Puderet te profecto, niſi frōtis eſſes perfrictiſſime, tam inaniter fuiſſe gloriatum de tam futili ratiuncula, perinde ac ſi plane ſolidiſſima fuiſſet, ac prorſus inſolubilis, cum nec tantillum quidem valeat. Sed neq; ſic contentus, conuitium inſuper adiecisti, cūctis primatus huius fautoribus, quaſi prorſus eos viceris, quum certe nihil feceris minus. Hæc an tuam profeſſionem deceāt, alij viderint. Ego tuis conuitijs non reſpondebo. EPISC.

¶ Præterea quid non audeant præſumere? q primatum tribuunt Rom. epiſcopo, ſi nō mouēt inſuperabili & a ſeipſis cōfeſſo argumēto. Quod omnes Apoſtoli æquales fuerunt Petro. LVTH

¶ Ex his quæ præmiſimus abūde colligitur, nō omnino pares fuiſſe Petro cęteros Apoſtolos. Fruſtra enim tot prærogatiuis donaſſet eū Chriſtus, ſi nulla prorſus in re fuiſſet cæteris maior. Sed eius pręeminētiā teſtatus fuit apertiſſime Chriſtus, quādo propoſitę a cęteris quæſtioni, qs eorū eſſet maior, ipſe reſpondit, miniſtrū illū oportere fore EPIS. Mat. 20.

tere fore

tere ſore, q̄ maior inter eos eſſet futurus, ſimulq́ꝫ Petro ſubiunxit, Simon, Simō, Ecce Satanas expetiuit vos, vt cribraret ſicut triticum. Ego autē oraui pro te, vt nō deficiat Fides tua, & tu aliqñ conuerſus, confirma fratres tuos. Nonne verbis iſtis apertiſſime prodidit Chriſtus, maiorē inter eos futurum fuiſſe Petrum, pro quo Chriſtus ſe pollicitus eſt oraturū, quatenus ille cōuerſus confirmaret cæteros? An tu nihil iſtud opinaris, poſſe videlicet cæteros cōfirmare? Pares fuiſſe non negauerim, quantum ad remittendorum pctōrū attinet poteſtatem, & pares item in gradu Sacerdotali fuiſſe conſtitutos. Verum iſta non inferūt oḿimodam paritatem. Nam aliis gradibus multis anteceſſit illos Petrus. Nemo enim illorū primus præter Petram conſtitutus fuit. Nemo p̄ter eum cognomen tum accepit a petra Chriſto deriuatum. Solus item ipſe regni cælorū claues ſibi promiſſas audiuit. Ab ipſo quoq́ꝫ tanquā ab vnico poſt Chriſtum principio, ſuam Chriſtus pollicitus eſt emanaturam Eccleſiam. Pro Petro iuxta ac pro ſeipſo Chriſtus tributum pependit, nō pro cæteris. Pro Petro quinetiam oraſſe ſe Chriſtus aſſeruit, quatenus ille poſſet cæteros apoſtolos confirmare. Petro ſingulariter Chrūs, & priuſquam cæteris apoſtolis apparuit. Petro ſuarū ouiū curā cęteris audiētibus, vel tertio commiſit Chriſtus. Sed & eundem præ cæteris eodem mortis genere, quo prius ipſe paſſus fuit, præmonuit ab hac vita migraturū. Quid ſimile fecit pro cæterorum aliquo?

maior inter apoſtolos Petrus q̄ cæteros cōfirmare a chriſto iubetur.

LVTH ¶ Et nullum eorum ipſe elegit, fecit, confirmauit, miſit, aut aliquid mandauit.

EPISC. ¶ Iam ſolita veteris dialectica tua. Sed mera negati-

gatiua nihil efficit. Quid ſi non elegerit, neq; fecerit, aut confirmarit eos in Apoſtolos. Num propterea nō potuit Chriſtus illū prę cæteris feciſſe maiorem? Hoc certe maior fuit, q̃d (autore Chriſto) cōfirmauit in Fide cæteros. Et quāquam nō miſiſſe legitur aut mandaſſe quicquā illis, an ob id non licuit miſiſſe & mandaſſe, quum tanta fuerit ei data poteſtas illos in Fide confirmādi? Pro ſubrogando ſane quopiā loco Iudæ, primus ipſe cæteros hac de re commonuiſſe traditur, & quū ſorte Matthias electus eſſet, hūc Petrus ſuffeciſſe dicitur in Apoſtolorum numerū. Sic enim ſacer ſcribit Dionyſius cap. quinto Eccleſiaſticæ hierarchiæ. Et Beda in Actis tradit, quod Petrus numerum Apoſtolorum duodenarium integrauit. Nec certe repugnant Apoſtolorum Acta, quū in illis ſcriptū ſit, quod annumeratus eſt Matthias cum vndecim Apoſtolis. Et quis alius q̃ Petrus, illum cæteris annumerauit? Cōgruebat ſane, quatenus per eum, qui primus fuit inter apoſtolos, et ſortis euentus promulgaretur, & electus cooptaretur cæteris.

¶ Quid enim facerent, ſi ſemel miſſum aliquē a Petro poſſent oſtendere, ſicut nos oſtendimus Petrum ab aliis miſſum? Act. 8. LVTH

¶ Mirum eſt, ꝙ nō aduertis ipſe, q̃ belle quadrat iſtud cū Petri maioritate. Nōne dixit Chriſtus, miniſtrū illum eſſe debere, qui futurus eſſet inter apoſtolos maior? Sic ergo decuit Petrū, ſui magiſtri prædicationem implere, vt miniſtrū ſe cæteris exhiberet. Quanquam hoc negotiū tātæ fuit arduitatis (vti ſuperius oſtēdimus) vt vel maxime Petri p̄ſentiam expoſceret. In quo nimirum eximia Petri magnitudo variis modis euaſit illu EPIS.

miſſio petri autoritatē eius auget.

cū ad iſta quæ mera cōuitia ſunt) fugias. Nūc cū quum nequeas argumentorum viribus illius authoritatē minuere, malitię tuæ venenū ſaltē in illum conſpuere ſtudes.

¶ Vnum hoc ego admiror, cur totus orbis hoc primatu carere non poſſit, cuius opus & offi cium nunquam ſenſit, nec vnquam ſentire poteſt Quid enim principatus ſine opere, imo contrario opere? Si Eccleſia ſtat ſine illius opere & officio, etiam ſine ipſo primatu ſtabit, & ſine dubio meli us ſtabit, perinde enim eſt, ac ſi nullus ſit, cuius opus & officium nullum eſt. LVTH Chriſtus vnū alioquem ſuo gregi prę ſidere voluit.

¶ An totus orbis hoc primatū carere poſſet, id tuo cerebro diſcutiendum relinquo. Chriſto ſane videbatur opportunū, vt vnuſquiſq; ſuo gregi præficeretur, qui ſuarum ouium, nō harū quidem, aut illarum, ſed generatim omniū curam gereret. Quod quam ſit rationi conſentaneum, mox dicemus. Si vero ſuum officium non agat ſūmus Pontifex, aut Chriſti gregē curare negligat, non propterea conſequitur, vt eiuſmodi magiſtratus non ſit orbi toti neceſſarius. Sic enim & dioceſes plurimas, ſuis Epiſcopis carere poſſe, facile cauillaberis. Atq; ita ſi tibi credimus, non modo pontificatum illum ſūmum, ſed minores, etiam pontificatus cōplures ab Eccleſia prorſus auferemus. Nec demiror ſane, ſi non difficulter admiſeris iſta quando vel abſque Sacerdotibus Eccleſias quaslibet regi poſſe dogmatizes. Et nec Sacramentis, neq; Sacerdotibus opus eſſe cuiquam, ſed Fidem ſolā, & Dei verbū ſufficere cūctis opinaris. Nos vero, q ex Chriſto & Paulo didicimus, in Eccleſia varios eſſe gradus & ordines oportere, nō modo Sacerdotes, verumetiā Epiſcopos, & ſummū EPIS.

etiam ipſum Pontificem (qui cæteris præſit) neceſſarium penitus exiſtimamus.

LVTH ¶ Quid ergo garriunt miſeri, papatum eſſe oportere, ad regendam eccleſiam vniuerſalem, ne ſit acephala? quando regitur ab illo? Non eſt acephala, quæ capitis, neq; motum, neq; ſenſū, imo cōtrariū experitur? Væ maledictis illis figmētis quib. tot animas fallunt & pdūt, dicētes: Caput caput eccleſię, quū nullū ſit capitis uſpiā indiciū

EPIS. ¶ Multis rationibus congruebat, & vnus vice capitis toti præſideret eccleſiæ. Sic enim in Synagoga (quæ fuit vmbra duntaxat eccleſiæ) præfuit vnus, qui & princeps Sacerdotum dicebatur ſub quo multi gradus & ordines fuerunt. Sic & eccleſia triumphans, cui velut exemplari noſtra militans reſpondet, unum habet prę́ſidem Deū ſibi, quo nouem angelorū ordines eſſe, cunctis eſt creditum. Quomodo igitur Eccleſia q̄ media inter vmbrā & exemplar eſt, ex vna quidem parte reſpiciens vmbrā, ex altera vero ſpectans exēplar, carere poteſt vnitate p̄ſidis. Sed & ſi naturæ modum intueamur, proſpiciemus oēm multitudinem, q̄ quouis modo dicit̄ una, nunq̄ non ad unū ſeu caput & principium referri. In arborib. multi ramorū ordines ſunt, ſed ij oēs ab vnitate radicis proficiſcunt̄. In animantib. multa quoq; mēbra, ſed hæc omnia reguntur vno capite. Ad hæc, vt Cypriani verbis vtar: Rex vnus eſt apibus, & dux vnus in gregibus, & in armētis rector vn9, & demū in policia quauis non perperam inſtituta, referri debet ad vnum, totius rei prorſus adminiſtratio. Ex qbus nimirū diſcere poſſumus, nunquam poſſe Eccleſiā recte gubernari, niſi tāta veritas ordinū ad vnū referatur. Id quod ex tribus

Rationes multę q̄bus congruit ut vn9 uice capitis eccleſiā regeret.

Prima.

Secunda.

Tertia.

Quarta.

ſiet dilucidum. Primum q̃ties lites emergunt de rebus fidei, & quoties incidit de ſcripturarũ ſenſu controuerſia, neceſſe eſt vt aliquem ſupremũ iudicem habeamus, cuius iudicio ſtabitur: De qua re pluribꝰ ante ſub veritate tertia diſceptatum eſt. Deinde quũ plerunq; neceſſitas urgeat, vt gñalia concilia celebrentur, per quendam ſeu principem (cuius mandato cæteri parituri ſunt) cõuocari facilius poterit Epiſcoporum Synodꝰ. Nam alioqui fortaſſis accerſiti nequaquam accederent. Tertio propter contumaces reprimẽdos, & maxime quũ inter ſe diſſentiant Epiſcopi, neceſſaria eſt capitis vnitas, quæ ſtudeat eos ad cõcordiam reducere, ne fautoribus hinc inde multiplicatis, puſilla principio lis iñ pernicioſum tandem ſchiſma prorumpat. Vides ergo, ſi non ſpõtanea malignitate cæcutias, papatus neceſſitatẽ. Sed tu conuitijs (vt ſoles) paginas reples.

¶ Quam vere dixit Petrus, ſecunda epiſt. Petri ſecundo. Et fictis verbis in auaritia de vobis negotiabuntur. LVTH

¶ Hoc ad ipſum ſpectat Luthere, modo cætera receẽſueris Petri verba. Nam Paulo ante dixit Petrus, fuerunt vero & pſeudoprophetę in populo, ſicut & in vobis erunt magiſtri mendaces, q introducent ſectas ꝑditionis, & eũ qui emit eos, Deum negant, per q̃s via veritatis blaſphemabitur. Et tamẽ proxime ſeqũr iſtud, quod ipſe memoras. Sed illa tu prætermittis, q̃ te tuis colorib. depingunt. Ecquis alius præter te, ſectas perditionis introducere molitur? Eccleſia nimirum ea, quæ ductu ſacri Spiritꝰ a maiorib. noſtris, viris vtiq; nõ minori vitæ ſanctimonia, q̃ eruditione pſtantibus accepit, ad hunc vſq; diẽ ſequiẽ. Sed EPIS. 2. Pet. 2.

eã tu nunc tuis nouitatibus ſcindere paras, & uiã ueritatis (quam hactenus ipſe tenuit) execrandis blaſphemijs tuis, iam cõſpurcare ſatagis.

LVTH ¶Tamen quo magis pateat operatio Satanę in errore iſto, videamus quibus verborum falla cijs & figmentis, cum primatum probauerunt. Primum adducunt illud Matth.16. Tu es Petrus & ſuper hanc petram ædificabo eccleſiam meam & portæ inferi non præualebũt aduerſus eam. Et tibi dabo claues regni coelorum. Quodcunq; ligaueris ſuper terram &c.

EPISC. Quodcũ que liga ueris &c. ¶Pro his Chriſti verbis explicandis, aduertendum eſt; Eccleſiam haud confuſam quãdam, & indigeſtam eſſe congeriem, ſed ordinatiſſimã chriſtianorum congregationem. In qua varios (vt nuper diximus) ordines, & gradus eſſe conſtat, qui tandem ad vnum ceu caput & principem referendi ſunt. Eam a Petro Chriſtus exordium ſumere voluit, & ab ipſo per ſucceſſiones continuas ad finem vſq; ſeculi perdurare. Compertiſſimum equidem eſt, pontifices ſummos, alterum poſt alterum hactenus in eccleſia ſucceſſiſſe, nec interruptam fuiſſe ſucceſſionis huius cõtinuam progreſſionem, ad hunc vſq; diem. Qua ſucceſſione præter cætera, diuus Auguſtin. haud mediocriter in fide ſe firmatum fuiſſe teſtat, atq; in eccleſiæ gremio fuiſſe retentum ſtabiliter. Tenet me, inquit, ab ipſa ſede Petri (cui paſcendas oues ſuas poſt reſurrectionem dominus commendauit) vſq; ad pręſentẽ epiſcopatũ, ſucceſſio ſacerdotũ. Hãc hauddubie ſucceſſionẽ arbitramur

Mar. 13. generationem illam intellgi debere, de qua Chriſtus in euãgelio dixit: Amen dico vobis, quia nõ pręteribit generatio hęc, donec õnia fiant. Hæc,

inquã

inquam, quæ tunc cœpit. Neq; enim cuiquã dubium eſſe poteſt, Apoſtolos ipſos iam præteriiſſe ſimul & cæteros vniuerſos, qui tum ſuperſtites erant, nec tamen ad hunc vſque diẽ, impleta eſſe cuncta, quę tum prædixerat Chriſtus. Palam eſt igitur ea verba de chriſtianorũ generatione, quę a Petro tunc ſumpſit initium, intelligi debere. Et certe non abſque ſumma Dei prouidentia curatum eſt, vt Petrus in ea mundi parte ſedem firmaret ſuam, vnde continua nobis, & interrupta põtificum & ſacerdotum ſucceſſio, propagata ſit. Diſcurre per cæterorum apoſtolorum ſedes, et iã aut omnes vacuas inuenies, aut non legitimos habere ſucceſſores. Nec Paulus, nec Ioannes, nec Iacobus, neq; cæterorum ferme quiſquã, ſucceſſionem hodie reliquit vllã. Soli Petro, ſua ſucceſſio permanſit incolumis. Quamobrem & huic recte dictum fuit: Tu es Petrus, & ſuper hanc petrã ędificabo eccleſiam meam. Quã profecto ſucceſſionem, quum nec tyranni, nec hæretici, nec machinæ demum vllæ diabolicæ, hactenus infringere valuerunt, aperte ſubiunxit Chriſtus: Et portę inferi non præualebunt aduerſus eam.

Sedes Petri firmata Romæ

Soli petro ſua ſedes manet incolumis.

¶ Hic per petram intelligunt poteſtatem Petri, ſeu Papę monarchiã illã ſuper quã ædificari volũt totã eccleſiam, id eſt ſubiici huic poteſtati. Hæc adulteratio & deprauatio huius verbi Chriſti, & impiiſſima & intolerabilis eſt, LVT.

¶ De poteſtate monarchica diſquiremus alias. At interea cõſtat per petram in iis verbis Petrũ itelligi poſſe, quemadmodum iã explicam9. In qua re certe nihil ipſis verbis adulterationis, aut deprauationis a nobis illatũ eſt, qn potius ſenſũ vere germanum eis reddidimus. Cui & ſpecta EPIS.

tiſſimi conſentiunt ſacrarum literarum interpretes. Et Hieronymus imprimis, qui rem aperit citra fucũ õnem. Nam ſuper Matthæi, ipſa Chriſti verba ſic interpretatur: Ego, inquit, dico tibi. Quid eſt quod ait, Et ego dico tibi? Quia tu mihi dixiſti, Tu es Chriſtus filius Dei viui, Et ego dico tibi, non ſermone caſſo, & nullũ habẽte opus, ſed dico tibi, quia meum dixiſſe & feciſſe eſt. Quia tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo eccleſiam meam, Sicut ipſe lumẽ apoſtolis donauit, vt lumen mundi appellarentur, cæteraque ex domino ſortiti ſunt vocabula, ita & Simoni, q credebat in petram Chriſtum, Petri largitus eſt nomen. Ac ſecundum metaphoram petræ rectè dicitur ei, Aedificabo eccleſiam meam ſuper te. Hæc Hieronymus. En ſuper Petrum ædificanda fuit eccleſia, Aedificabo, inquit, eccleſiam meam ſuper te. Aſtipulatur & huic Chryſoſtomus homilia quinquageſima quinta. ſuper Matthæum: Hæc inquam, omnia quæ ſolius Dei ſunt, ſe Chriſtus pollicetur daturum Petro. Ita & pater ad Hieremiam dicebat: Sicut columnam ferream, & ſicut murum æneum poſui te. Sed ipſum quidẽ gentium pater, hunc autem vniuerſo terrarum orbi Chriſtus præpoſuit. Et paulo poſt ad lectorẽ ait: Tu vero mecum ex eis omnibus, quanta ſit Petri poteſtas intellige. Ego tibi dico, inquit, Tu es Petrus, & ego ſuper te ædificabo eccleſiam meã, & tibi dabo claues regni cælorum. Hactenus ille. Vides & hic ſuper Petrum ædificandam eccleſiã eſſe. Baſilius item oſtendit idipſum aduerſus Eunomium, libro ſecundo, quanquam paucis. Per hanc inquit vocem Petrum intelligimus Ionam, qui fuit ex Bethſaide, Andreæ fratrem qui ex piſcatore

Super Petrũ, teſte Hier. ædificata eccleſia.

catore

catore in Apoſtolatus miniſterium vocatus eſt: Qui quoniam Fide præſtabat eccleſiæ in ſe ipſo ædificationem ſuſcepit. Hæc Baſilius. Ecce & hic affirmat Petrũ eccleſiæ in ſeipſo ædificationẽ ſuſcepiſſe. Ambroſius etiam apertiſſime Petrũ affirmat petram fuiſſe, ſupra quam Chriſtus erexit eccleſiam ſuam. Pro ſoliditate deuotionis, inquit, Petrus eccleſiarum petra dicitur, ſicut ait Domi nus: Tu es Petrus, & ſuper hanc petram edificabo eccleſiam meam. Petra enim dicitur, eo quod primus in nationibus Fidei fundamenta poſuerit & tanquã ſaxũ immobile totius operis Chriſtiani compagem molemq́ contineat. Petra ergo, pro deuotione Petrus dicitur, & petra pro uirtute Dominus nuncupatur, ſicut ait Apoſtolus: Bibebant autem de ſpirituali conſequente eos petra. Petra autem erat Chriſtus, recte conſortium meretur nominis, qui conſortium meretur & operis. In eadem enim domo Petrus fundamentũ poſuit. Petrus plantat, dominus incrementum dat. Dominus irriguum ſubminiſtrat. Hæc Ambroſius, ſermone quadrageſimoſeptimo, de fide Petri. Subſcribit & huic Cyprianus, epiſtola quadam ad Quintinum. Nec Petrus, inquit, quem primũ dominns elegit, & ſuper quem ædificauit eccleſiam ſuam, quum Paulus de circũciſione poſtmodum diſceptaret, ſe vindicauit, ſeu aliquid inſolẽter, aut arroganter aſſumpſit, vt diceret ſe primatum tenere, & obtemperari a nouellis & poſteris ſibi potius oportere. Ecce & hic multa notanda ſunt. Principio, quod Dominus Petrum primum elegit. At non vocatione profecto, ſed dignitate. Deinde, quod ſuper Petrum ædificauit eccleſiam ſuam. Tertio, quod de primatu etiam facit mẽtio

Petra chriſtus, & petra petrus dicit ſed diuerſa ratione

nem. Et rurſum epiſtola iij. ad Corneliū: Petrus, inquit, ſuper quem ædificata ab eodem Domino fuerat Eccleſia vnus pro omnibus loquens, & eccleſiæ voce reſpondens, ait: Domine, ad quē ibimus? verba uitæ æternæ habes, & nos credimus, & cognouimus, quoniam tu es filius Dei viui. Hæc Cyprianus. In quo nec diſſentit ab eo quem ſolitus eſt magiſtrum appellare, nempe Tertullianum. Nam is libro de præſcriptionib9 hæreticorum, de Petro ſic interrogat. Latuit aliquid Petrum ędificandę eccleſię petram, dictum claues regni coelorum conſequutū, & ſoluendi, & alligādi in coelis & in terris poteſtatē? Ecce q̄d affirmat Petrum dictum fuiſſe petram ædificandæ eccleſię, quodque regni coelorum claues conſequutus ſit, & poteſtatem ſoluendi ligandiq; in coelis & in terris. Et is Tertullian9 ex antiquiſſimis Latinis erat & temporibus Apoſtolorum vicinus. Hilarius quoque de Petro loquens, & eadē interpretans verba, ſuper Matthęum, ſic ait: Beatus hic eſt, ut ultra humanū oculos, & intendiſſe, & vidiſſe laudatus eſt, non id quod ex carne & ſanguine erat contuens, ſed Dei filium coeleſtis patris reuelatione conſpiciens, dignusq; iudicatus, qui quod in Chriſto Dei eſſet, primus cognoſceret. O in nuncupatione noui nominis foelix eccleſiæ fundamentum, dignaq; ædificatione illius petra, q̄ infernas leges, & tartari portas, & om̄ia mortis clauſtra diſſolueret. O beatus coeli ianitor, cuius arbitrio claues æterni aditus tradunt̄, cuius terreſtre iudicium præiudicata authoritas ſit in coelo, vt quę in terris, aut ligata ſint, aut ſoluta, ſtatuti eiuſdem conditionem obtineant & in coelo. Hactenus Hilarius. Accedit his beatus

Eccleſiæ fundamē tū petrus

Leo in

Leo in ſermone quodam de anniuerſario pontifi ciæ ſuæ aſſumptionis die, prædicta Chriſti verba pertractans, ait: Et ego, inquit, dico tibi. hoc eſt, ſicut meus pater tibi manifeſtauit diuinitatē meam, ita & ego tibi notam facio excellentiam tuam. Quia tu es Petrus, id eſt, quum ego ſim inuiolabilis petra, ego lapis angularis, q facio vtraque vnum, ego fundamētum præter quod nemo poteſt aliud facere, tamen tu quoq; petra es, quia mea virtute ſolidaris, vt quę mihi poteſtate ſunt propria, ſint tibi mecum participatione communia. Et ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduerſus eam. Hæc ille. His aſſentiur & Gregorius lib. vi. epiſtola xxxvi. ad Eulogiū: Quis, inquit, neſciat ſanctam Eccleſiam in apoſtolorum principis ſoliditate firmatam? qui firmitatem traxit in nomine vt Petrus a petra vocaretur, cui veritas voce dicitur: Tibi dabo claues regni coelorum. Cui rurſum dicitur: Et tu aliquando conuerſus, confirma fratres tuos. Iterumq;: Simon Iohannis amas me, paſce oues meas. Itaq; quum multi ſint apoſtoli, pro ipſo tñ principatu, ſola apoſtolorū principis ſedes, in autoritate conualuit. Hæc Gregorius. Auguſt. inſuper libro contra epiſtolam Donati, de apoſtolo Petro ſermonem faciens, quāquam alibi petram Petri Fidē interpretetur, hic tamen affirmat, quod in Petro tāquam in petra, fundata ſit Eccleſia, ſuamq; ſententiam cōfirmat carmine quodam Ambroſij, quod de Gallo gallinaceo ſcripſit, nimirum iſto. Hoc ipſa petra eccleſiæ canēte culpā diluit. Et idem inter ſermones de tempore, ſermone xvi. eadem omnino verba recenſet, quę ſupra protulimus ex Ambroſio.

Sed &

Sed & de ſanctis, ſermone xxvi. ſic ait: Primum ſignum mirabile, quod beatus apoſtolus Petrus fecit, claudo, pedum reſtituendo (vt diximus) veſtigia. Audiſtis frequenter ipſum Petrum a domino petram nuncupatam, ſicut ait: Tu es Petrus & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam. Si ergo Petrus petra eſt, ſupra quam ædificatur Eccleſia, recte prius pedes ſanat, vt ſicut in Eccleſia Fidei fundamentum continet, ita & in homine, membrorum fundamenta confirmet. Recte, inquam, pedes Chriſtiano curat, ut iã non trepidus quis, nec imbecillis poſſit ſupra petram Eccleſiæ ſtare, ſed robuſtus & fortis incedere. Hactenus Auguſtinus. Nec diſſentit Origenes, ad hunc modum ſcribens: Magno illi Eccleſiæ fundamento, petræq; ſolidiſſimę, ſuper quam Chriſtus fundauit Eccleſiam ſuam, vide quid dicatur a domino: Modicæ Fidei quare dubitaſti? Hoc Origines homilia 5. ſuper Exodum. Intelligis ex ijs noſtram ſententiam, cui tot maiores eccleſiæ, tam Græci, quã Latini ſuffragantur, non adulterinam eſſe, neque verborũ Chriſti deprauatricem. Nos itaq; cum ijs, & ij nobiſcum ſentiunt, Petrum exordium Eccleſiæ Chriſti fuiſſe, & ab eodem Chriſti Eccleſiam profluxiſſe, velut a ſummo capite, & ſupremo poſt Chriſtũ. Ab ipſo certe promanauit Chriſtianorũ (qui iã ſunt quiq; poſt hac futuri ſunt) generatio, cuius & ſucceſſio perpetuabitur finem nullum habitura, quandiu ſeculum hoc durauerit. Nõne cernimus Chriſtianos e Sacerdotibus naſci, Sacerdotes autẽ ex epiſcopis, Epiſcopos quoq; ab ipſo pontifice ſummo (quoties neceſſe fuerit) propagari? ſed & ipſum denique qui iam ſummus eſt, ab ipſo Petro

Petrus exordiũ eccleſiæ Chriſti.

per

per ſucceſſionem, quæ nullis dæmonum inſidijs hactenus interrumpi potuit, rectiſſima quadam linea deſcendiſſe.

LVTH

¶ Quod euidenter monſtrabo, in hunc modum: Chriſtus dicit, quod portæ inferi non ſunt præualituræ vnquam aduerſus hanc, ſiue petram ſiue eccleſiam ſuper petram ædificatã. Nihil enim refert, ſiue aduerſus petram, nihilq́ꝫ æſtimandum eſt, ſiue aduerſus eccleſiam non præualere intelligantur, imo periculoſius eſt aduerſus petrã, quã aduerſus eccleſiam præualere illas, cũ ruente petra, eccleſiam ſuper petram ſitam neceſſe quoque ſit ruere, non autem econtra. Quum autem nemo poſſit negare, papam & omnem poteſtatem eius ſępius fuiſſe vna cũ ijs, qui ſub eo etiã pertinaciſſime agunt, ſub pctõ & impietate, peſſimoq́ꝫ abuſu ac per hoc portas inferi horribiliter in eos præualuiſſe, eoſque occupauerint, maxime in hodiernam diem poſſideant, quum hodie non ſeruiat ea poteſtas, niſi ad vaſtatiõem eccleſiæ, vt omnium ſenſus cognoſcit, manifeſtum eſt petrã aliud quippiam ſignificare, quam poteſtatem illam portis inferi tam horribiliter ſubiectam & ſeruientem.

EPIS.

¶ Per petram Petrum intelligi poſſe multis aperuimus. Et ſtat inuicta prorſus interpretatio noſtra, ſtant & ſententiæ patrum inuictæ quas ante memorauimus. Nihil his obſiſtunt illa tua blateramenta, quæ tot verbis effutiueras. Quid enĩ ſi præualuiſſent aſtutiæ demonum in quoſdam ex ſummis pontificibus? Succeſſio tamen hæc (quæ a Petro ſumpſit initium) omnino perſeuerat, nec violentiſſimis tyrannorum infeſtationibus, nec acerrimis hæreticorum argutijs, ſed nec vlla Satanæ malignitate valuit vnquam impediri. Manet

Petrus,

Petrus, huius generationis immobile fundamentum. Nec ab hoc principio ſuo poteſt vllis aduerſariorũ inſidijs eccleſia diuelli. In quoſdam ex põtificibus, fraudes præualuiſſe diabolicas non refragor. Præualuerunt & in Petrum, citra quã ad ipſum ea verba Chriſtus habuerat, nimirũ quia pctõ ſuccubuit. Et quem ex vniuerſa mihi dabis Eccleſia, qui non etiam interim pctõ ſuccubuerit. Veruntamen aduerſus hanc Eccleſiæ promanationem a Petro, præualere dæmonum artes, nec potuerunt, nec poterunt vnquam. Quamobrem, per petram recte Petrus intelligitur, & per Eccleſiam quoque promanatio chriſtianorum a Petro, aduerſus quam inferorum portæ nunquã ſunt præualituræ.

Quid per petrã & quid p eccleſiam.

LVTH

¶Quare impiam & intolerabilem blaſphemiam eſſe dico, per petram qua ſolus Chriſtus, id eſt, verbum & Fides eius inſuperabilis ſignificatur intelligere poteſtatem illam monarchicam, Satanæ ſeruam & officinam. Sola enim Fides in Chriſtum eſt, quæ nullis inferi portis ad vllum pctm̃ poteſt ſubuerti.

EPIS.

¶Hęc inter cæteras, vna ex Strophis tuis eſt, nec ſane rarius abs te vſurpata, nempe quum vnum aliquid duabus aut pluribus, queat rebus accommodari, tu talem adhibeas fucum, vt vni ſoli, cæteris excluſis, appropriari videatur. Sed excutiamus quã dialectice idipſum facias. Tria quidem ſunt, Petrus, poteſtas Petri, & Fides. Tu colligere ſtudes, ſuper Fidem, cæteris excluſis Eccleſiam ædificatam eſſe, & quod aduerſus fidem, præualere nequeant inferorum portę. Num igitur hęc conſequutio tibi iuſta videtur? Non ſuper Petri poteſtatẽ ędificat̃ Eccleſia, ergo ſup ſo

tā fidē ædificatē? Et ſimiliter iſta. Portę inferi ꝑua lucrunt aduerſus poteſtatē Petri, quaobrem non de poteſtate Petri, ſed de ſola Fide Chrūs eſt loquutus. Primū hęc poſterior cōſequutio tua mul tifariā vitioſa eſt, tū q̄d verba Chriſti palā eſt, rectius ad eccleſiam referri debere, q̄ȝ ad petram. Et portæ, inquit, inferi non ꝑualebunt aduerſum eam, nimirū Eccleſiā, de qua proxime loquutꝰ eſt. Quanquā ergo nō potuerint hæc v̇ba de poteſtate Petri cōgruenter intelligi, intelligūtur nihilominus de eccleſia, & nō q̄d tu moliris de ſola Fide. Deinde nec ſatis efficaciter adhuc oſtēdiſti, ꝙ aduerſus poteſtatē Petri ꝑualuerint inferorum portæ. Necȝ enim ſequit. Præualuerūt in Petrum, aut in ſucceſſores Petri, ergo præualuerūt in boteſtatem, q̄ vel Petro, vel Petri ſucceſſoribus per Chriſtum data fuit. Nā integram & incolumem eam poteſtatē eſſe, non ambigimus, tā in epiſcopis q̄ȝ in Sacerdotibus, nedū in ſummo pontifice, quantūuis ipſi vitijs inquinati fuerint. Tertio, nō tātam habet Fides in quouis homine firmitatem, quantam habet hæc poteſtas a Chriſto pōtifici tradita. Nemo enim vſqueadeo ſtabilis in Fide eſt, vt labi non poſſet, alioqui nō dixiſſet Paulus: Qui ſtat videat ne cadat. Quæ res vel in Petro fuit euidētiſſima, q ter magiſtrū ſuū Chriſtū negauit. Verum poteſtas iſta, quum Petro & Sacerdotibus dedit Chriſtus, nullus dęmonum artibꝰ poteſt infirmari. Præualeat quātum cūcȝ libuerit Satanas in hoīes, aduerſus hanc certe poteſtatem ꝑualebit nunquā. Sed inquies, Neque aduerſus Eccleſiæ Fidē præualere poteſt vnquam. Hoc ideo fit, quoniā aduerſus eccleſiæ ſucceſſorem nunquam pręualebit, Semper enim eccleſia

Poſterioris argumētię Luth: cōfutatio

1. Cor. 10

Eccleſia ſemꝑ manebit in Fide.

cleſia perdurabit in Fide. Quia ſemper hæc generatio, & ſucceſſio promanans a Petro, perpetuabitur. Cæterum ex eccleſia nullũ deſignabis mẽbrum, de quo certum aſſerere poſſes, quod eius fides non periclitabitur. Et vbi te quæso manet ecclesiæ Fides? An tu ſeparatam aliquam Fidẽ eccleſiæ ſeorſum manere putas, ex qua pendeat ecclesia? Non alia certe eſt, quam quæ in mẽtib. hominum reponitur. Quamobrem quum in ſingulo quoque chriſtiano Fides periclitari poteſt, poteſtas tamen Petri manet incolumis, multo ſolidius a poteſtate Petri deriuatur eccleſia, quam ſi in alicuius hominis Fidem collocetur. Sed iam priorem ſimiliter conſequutionem expendamus. Eccleſia tametſi non fuiſſet ędificata ſuper poteſtatem Petri, potuit nihilominus ſuper Petrũ ędificari, & non ſuper ſolam Fidem excluſo Petro. Quamobrem nec conſequitur. Non eſt Eccleſia ſuper hanc poteſtatem ædificata, igitur ſuper ſolam Fidem ædificatur. Cæterum vt ingenue fatear, hanc conſequutionem inſinuas magis quã explicas. Inuoluis enim hanc rem tuo more, neq; vſquam aperte probas, ꝙ non ſuper Petrum ędificata ſit Eccleſia. Sed callide priori parte verborum Chriſti dimiſſa, mox incipis ab altera, nimirum hęc. Et portæ inferi non præualebunt aduerſus eam, hoc eſt, iuxta tuam expoſitionem, aduerſus petram. Nimirũ ut ita verſuta poſſes inferre, per petram intelligi non poſſe poteſtatem hanc (in quam vt ais horribiliter inferorum portæ p̃ualuerunt) ſed Fidem ſolam. De ſuperiori vero particula nihil explicatim diſſeris. At id oportuit cũ primis. Niſi enim oſtenderis ſup Petrum nõ fuiſſe ædificatã eccleſiã, nihil agis. Sed hãc callide

Vbi Eccleſię Fides manet.

lide pertranſis,& repugnãte dialectica, colligis Fidem ſolã eſſe,aduerſus quam portas inferi non ꝑualituras affirmauit Chriſtus. Quum tamen ip ſe rectius poteſt de Eccleſia ꝙ de Fide eſſe loqutus. Neutrum igitur expugnaſti, aut quod ſuper Petrum,aut quod ſuper poteſtatem Petri, nõ ſit erectum ædificium Eccleſiæ,quum tamen alteru trum abunde ſufficiet pro noſtra parte.

¶ Patet ergo quam inſigni blaſphemia,multi pontifices in ſuis decretis petram detorſerunt ad ſuam potentiam,& verbum ædificare, ad Eccleſiæ externam ſubiectionem. Si enim ædificatur ſuper petram, qui Papæ monarchiam colunt, neceſſe eſt vt portæ inferi nihil in eos poſſint. Quũ vero portę inferi in nullos homines plus poſſint, quã in eos,q religioſiſsime papæ ſubiecti ſũt(ſũt enim om̃ium, q̃d vidimus, ſceleratiſſimi & impijſſimi om̃ium dæmonum & vitiorum ſerui) patet,quod nihil minus poteſtas illa ſit,quam petra iſta,& illi nihil minus ſint, quam ædificati ſuper hanc petram. LVT.

¶ Iſto more argumentandi,nec Eccleſia ſuꝑ petram ædificabitur.Quis enim eſt ex tota Eccleſia,qui prorſus omni pctõ careat? Et maxime ſi tua dogmata ſequamur. Quum aſſeras in omni opere bono pctm̃ eſſe & opus quodcꝫ bonũ optime factum,ueniale nihilominus eſſe peccatum, ſed & veniale quodlibet ſuapte natura mortale eſſe. Quod ſi quoduis Eccleſiæ membrum, ſic immerſum eſt pctõ. Et tota pariter Eccleſia pctis erit immerſa.Nã quid aliud eſt corpus aliquod totum, quam omnia ſua membra? Sed & tibi ſerua diaboli ſit neceſſe eſt Eccleſia, & eatenus ſub illius poteſtate, quatenus ea pctis eſt ſub EPIS.

 iecta.

ſecta. Qui em̃ confitet̃, inquis, ſe nõ habere Dei regnum, quod petit quum orat: Adueniat regnũ tuũ, certe ſeruum diaboli ſe ex parte confitetur. Hæc tua ṽba ſunt, negare non potes. Quod ſi dia boli ſerua ſit Eccleſia, propter pc̃tm̃ quo certe ca rere nõ poteſt, & propter abſentiã regni dei, qũo tibi ſuper petram ædificatur? Quod ſi ipſa nõ ob ſtantibus pc̃tis ſuper petram ędificata ſit, cur nõ etiam alij (de quibus loqueris) poſſunt etiam ſup petrã ædificari? Ad hæc. Si per petrã, vt tibi pla-

Alia ratio.

cet, ſola Fides intelligi debeat. Et tibi aduerſus hanc nec dæmones præualere queunt. Qũo cerni mus in tantã quotidie Chriſtianorũ multitudi- nem p̃ualere dæmones, quum tñ illi ſe Fidem ha bere confiteantur? Quod ſi dixeris, in homines dæmones præualere non illorum Fidem. Sic & ego viciſſim tibi reſpondeo, non in poteſtatem pontificum, ſed in ipſos pontifices, quatenus ho mines ſunt, poſſe dæmones p̃ualere. Quamobrẽ & ſubruit iſta conſequutio quam affers. Si æd fi cãtur ſupra petrã, qui Papæ monarchiam colũt, neceſſe eſt, vt portæ inferi nihil in eos poſſint.

LVTH ¶ Adeſte ergo huc Papa & omnes papiſtæ in vnũ, cõflate ſtudia ueſtra oĩa in unũ, ſi forte poſ- ſitis hoc vinculũ diſſoluere. Saltẽ hæc autoritas cõtra vos euicta triũphataq; eſt. Nõne hæc auto ritas hactenus fuit veſtrũ vnicũ p̃ſidium? Nõne ꝑ omnia Decreta iactata ceu rupes inuicta huius poteſtatis? Prorſus in nullo alio ṽbo vobis cre- dimus, donec hoc mendacium & hanc blaſphe- miam dilueritis. Suſpecti inquam eritis in omni bus alijs, ſemel deprehenſi in tam craſſa temeri- tate deprauandi verbi Dei.

LVTH ¶ Hæc iã exprobras orthodoxis Eccleſię Catholi-

tholicæ mẽbris, q̃ ſuo capiti ſtudioſe fauent, vt par eſt. Et ego viciſſim eadẽ in te vba retorquebo. Huc adſis & tu Luthere, cũ Lutheranis omnibus tuis, & omnia ſtudia veſtra in vnum conflate, neque vnquam efficietis quin vera prædixerit Chriſtus: Nempe, ꝙ ſuper petram, hoc eſt Petrũ, ædificaturus eſſet Eccleſiam ſuam. Stat cõtra vos hæc autoritas inuicta, quæ etiam de nobis triumphat, & triumphabit. Neq; vnicũ hanc nobis præſidium eſſe credatis, quum non deſint plura, & ſane q̃ hæc multo validiora, quæ nunq̃ infirmabitis. Et vt ex illis viginti locis, quos ſupra recenſui, partim ex Euãgelijs, partim ex apoſtolorum Actis duos ſolos memorem, nempe de didrachmate, quod pro ſe & Petro Chriſtus ſolui voluit, & de oratione quam pro ſolo Petro fecit Chriſtus ne deficeret in Fide, quatenus ipſe conuerſus confirmaret cæteros. Hos inquã duos locos nullis verborum ambagibus, nullis fucis, nullis impoſturis, pro ueſtra parte contorquebitis vnquam. Et iam Luthere, poſtquam hic tantopore gloriaris, & exultas, quaſi rẽ euiceris, dic mihi p̃cor vtrauis harũ id rationum feceris? An quia craſſiorib. ingenijs (licet aliter tuã cẽſeat cõſcientia) videri vis, hic peperiſſe victoriam? Et tũ demiror qũo te non pudet, qui religionẽ profeſſus es, ad hũc modum illudere plebe Chriſtianę. An magis, ꝙ ex animo rem ita vere ſe haberé confidis? & tum certe nullo deinceps alio verbo credendus, donec hoc mẽdacium & hãc blaſphemiam dilueris. Suſpectus, inquam, eris & mei iudicio quidem in om̃ibus alijs, ſemel deprehenſus in tã craſſa temeritate deprauandi verbi Dei.

Solutio didrachmatis. Oratio Chriſti pro Petro.

¶ Mitius ſane erraſſeris, ſi p petrã intellexiſſe- LVTH.

eis ſanctum Petrũ, quẽ aliquot ſancti patres fundamentum Eccleſiarum appellarunt.

EPIS. ¶ Si vel vnicus ex ijs (quos produximus) hoc affirmaſſet Luthere, non is vſqueadeo leuis eſſet authoritas, quin tibi tuiſq; præponderaret. Quãobrem quum tot ſint, & ex mactis ſpectatiſſimiſ que quis non ijs omnibus Fidem adhibebit magis, quam vni Luthero, & eidem in tot iam pridem, & tam craſſiſſimis deprehenſo mendacijs?

LVTH. Sed propter Fidem ſuam, non propter potentiam id dixerunt. Non enim idem eſt, Sanctus Petrus, propter Fidem verbi Chriſti, & poteſtas papę ſi ac Fide & verbo, ſuperabilis per portas inferi.

EPISC. ¶ Quacunque dixerint patres id ratione, cõpertiſſimum eſt, eos id de Petro ſenſiſſe concordi ter. Et certe propter Fidei ſuæ confeſſionem, hoc ei Chriſtus pollicebatur, & prius item q̃ Chriſtꝰ poteſtatis illi creditę fecerit mẽtionẽ. Prius enim dixit ad eũ Chriſtus: Tu es Petrus, & ſuper hanc hanc petram ædificabo eccleſiam meam, ac deinde paulo poſt. Et tibi dabo claues regni cęlorũ. Cęterum hi qui Petro ſuccedunt, tametſi non parem habeant cum Petro Fidei firmitatem, ſucceſſores tamen Petri ſunt, per quam ſucceſſionẽ hac tenus eccleſia perpetuatur. Neque ſolum in Petri locum ſucceſſerunt, verumetiam in poteſtatẽ cũ Petro parem, ſaltem quantum ad ligandi, ſoluendique pertinet authoritatem. Quæ poteſtas nimirum inſuperabilis eſt, nec per vllas inferorũ portas infringi valebit quantumuis hi pc̃tõ ſubiaceant, qui præditi ſunt ea poteſtate.

LVTH ¶ Quod ſi etiam aliquot patres in ſentẽtia ueſtra habeatis, fruſtra eos iactatis. Quia nos clarũ euãgelij ſenſum habemus merito oĩbus p̃ferẽdũ.

¶ Non

EPISC.

¶ Non aliquot ex patribus Luthere, ſed omnes ad vnum pro noſtra ſententia faciunt, & ſuos huic addunt calculos. Quod quum ipſi faciant tã vnanimi conſenſu, fruſtra tu prouocas ad Euangelium, quaſi patres illi non intellexerint Euãgelium. Sed & Tertullianus, libro de præſcriptionibus hæreticorũ, potẽter oſtendit hæreticos haud quaquam admittendos ad ineundam de ſcripturis prouocationem, quin etiam eiſdem interdictã eſſe docet de ſcripturis diſputationem cum in ipſo congreſſu firmos fatigeat, infirmos capiant, medios cum ſcrupulo dimittant. Non eſt igitur interpretationi tuæ Luthere de euangelio contra tot eccleſiæ proceres credendum, quum aliter ipſi, vno ore, cuncti dictum Euangelium ediſſerant. Cæterum finge neminem eorum ſic interpretatũ fuiſſe, ipſa tamen euangelij verba pro nobis militant apertiſſime, quæ tu per vim torquens, & in diuerſum ſenſum rapis vel inuitiſſime. Id q̊d mõſtrabo adhuc luculentius. Tu ſupra Fidem ſolam vis Eccleſiam ædificari. Nos ſuper fidelem Petrũ qui primus Chriſtum vere confeſſus erat fuiſſe filium Dei. Alij quidem antea, confeſſi ſunt Chriſtum eſſe Dei filium, tam Nathanael, quam qui ĩ nauigio ſedatam viderant tẽpeſtatẽ. Sed ij Chriſtum, quendam inter multos a Deo magis dilectum putabant, non autem ex ipſa patris natũ ſubſtantia. Petrus vero filium Dei ex ipſa Dei ſubſtã tia genitum confitebatur. Cuius confeſſionis merito dictum eſt illi, Beatus es Simon Bariona. Solus vtiq; Petrus hac nomẽclatura notus erat, nẽpe, quod erat Simon filius Ionæ. Quamobrem & in hunc ſolum, quicquid ſequitur referri debet, nõ ad cæteros. Nemo em̃ illorũ fuit Simon Bariona,

Interdicta eſt hæreticis ſcripturarũ iterpretatio.

præter Petrus. In præconium itaq; Petri, ſimul et ſuę confeſſionis præmium Chriſtus, quæ ſequū-tur, omnia protulit. Beatus es, inquit, Simon] Bar iona, quia caro & ſanguis non reuelauit tibi, ſed pater meus qui in coelis eſt. Nō enim hæc docere te potuit pater tuus Ionas, qui caro & ſanguis eſt, ſed pater meus coeleſtis, qui Spūs eſt, hæc tibi cælitus reuelauit. Miſerū te progenuit Ionas pa ter tuus. At e diuerſo beatum hac reuelatione, me us pater effecit te. Cæterum, & ego quia me ſic confeſſus es eſſe filium eius, pluſculum adijciam.

[illegible]ale do[illegible] Petri.

Ego viciſſim dico tibi, q tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam. Mag-num ſane donum fuit quod Deus pater contule-rat Petro, nempe reuelationē diuinitatis filij ſui, quam adhuc nec Iudam, nec alios quoſdā ex apo ſtolis, accepiſſe reor. Sed iā Petro propter vſum huius doni Chriſtus premium longe cumulatius adiecit. Verum age, ſingula quæſo uerba diligen tius expendamus. Primum illud excutiamus cur dixerit. Aedificabo Eccleſiam meā. An non erat Eccleſia iam pridem ædificata? Erant certi iam olim qui Chriſtum crediderunt. Nihilq; inter il-lorum & noſtram Fidem interfuit, quam q illi venturum Chriſtum crediderint, nos autem ve-niſſe. Sed quia primus omnium Petrus hanc Fi-dem confeſſus erat, idcirco Chriſtus non a p[illegible]ori bus illis, ſed a Petro voluit exordiū Eccleſiæ ſuæ ſumere. Nam hi quos Chriſtns iam colligere ue nit, peculiariter ad eccleſiam Chriſti pertinebāt. Propter quod & congregationem hāc, quæ coe pit a Petro, peculiariter ſuam Chriſtus vocabat eccleſiā. Quoniā igitur hæc futura iam erat, idcir co dixit. Aedificabo eccleſiam meam. Cæterum vt in-

Quare [illegible]s di xerit ædi [illegible]abo ec [illegible]

vt intelligamus ſuper Petrum eccleſiam hāc ædi ficari. Quid aliud eſt Petrus (ſi quis interpreteť) quā ſaxum? Et quid aptius cogitari poteſt, quod ſeu fundamentum, in ædificio quouis locetur, ꝙ ſolidum ſaxum. Porro quid inter ſaxum & petram intereſt? Nihil omnino, niſi ſola uocis diuerſitas. Penſitemus itaque, quam appoſitæ ſequiť. Tu es, inquit, Petrus, & ſuper hanc Petram ædificabo Eccleſiam meam. Audis hic Petrum, ſeu petram, audis ædificationem, audis & Eccleſiā. Quid eſt aliud Eccleſia, quam viuorum lapidū, nec confuſa quidem, ſed ordinatiſſima conſtructio? Lapidum inquam rationalium, qui Fide nō mortua viuunt. Propter quod & ipſe Petrus ait ad ædificatos. Et ipſi tanquam lapides viui ſuperædificamini domos ſpirituales. Hæc nimirū domus eccleſia nō poteſt non intelligi. Quando igitur apertum eſt, Eccleſiam ex eiuſmodi lapidibus conſtructam eſſe, quid tā coacte fundamentum aliud huic ædificio quæris, quam quod ijs congeneum ſit? Quum enim homines hanc ſtructuram, ſeu viui lapides, ingrediuntur, quod fundamentum aliud citra CHRISTVM, magis cōgeneum erit, quam ipſe Petrus? Quem & propterea ſaxum Chriſtus nuncupauit. Cæterum quantum ad Fidem attinet, palam eſt nullum huius ædificij membrum, carere poſſe Fide. Nam ſi Fide caruerit quiſpiam, iam foris eſt, & non in ædificio. Quod ſi quodq; membrum Fidē habere neceſſe ſit, quomodo nō etiam vnumquodque debeat eccleſiæ fundamentum dici? Nam cur huius aut illius fides, pro fundamēto magis reputabitur, ꝗ alterius cuiuslibet? Neq; ēm (opinor) ſeparatam aliquam Fidē, & imaginariam (quæ

Petrus qd aliud ꝙ ſaxum

1. Pet. 2.

Fidē non eſſe fūdamentū eccleſiæ.

non ſit mẽtibus hominum) eſſe fingis, ſuper quã ædificata ſit eccleſia. Quod ſi cuiuſlibet chriſtiani Fidem aſſerueris eccleſiæ fundamentum eſſe, iam quæcꝫ pars huius ædificij, fundamẽtũ erit et nihil preter fundamenta totum ædificium continebit. Quod ſi dixeris, qs nõ videt, quã mõſtruoſam hanc ſtructuram efficies? Fides hauddubie qualitas quædam eſt tam fundamento, quam cæteris huius ædificij partibus, omnino neceſſaria. Sed fundamentum quid aliud eſt, quam primum & præcipuum eccleſiæ membrũ? cuiuſmodi nec cogitari quidem Fides poteſt, quum ea nequaꝙ ſit cæteris congenea membris. Adde, quòd neque Fides iam primum cæpit, ſed in ipſis etiã priſcis fuerat. At eccleſiæ futuræ fundamentum, Chriſtꝰ iam primum iecit & locauit. Ad hæc, nec Chriſtus hoc modo fundamentum eccleſiæ dici poterit, quum Fide careat, vtpote, qui vera ſẽper frui tus ſit viſione. Nobis vero Chriſtus etiam fũdamentum eſt, nec duo tamen ob id erunt fũdamenta, quum Petrus non niſi vicem occupet Chriſti. Et propterea vides, petræ nomen quod Chriſto proprium erat, Petro fuiſſe communicatũ, in ſignum cuius & didrachma pro ſe & Petro duntaxat, ſoluit. Pro Petro quin etiam orauit, vt ipſe cõfirmare poſſet cæteros. Sed & ſolius Petri ſedes, ad hunc vſque diem abſꝗ hæreſeos aliqua nota manet inuiolata, ſolidiorque ſaxo quolibet ipſa perdurat. Iam ſi quis reliqua velit explicare, quo modo nec conſtructionem hanc diruere valeant inferorum portæ, ſimul & quomodo claues cælorum ſoli Petro fuerãt promiſſæ, perſpiciet, oia vel ſole clarius pro noſtra ſententia penitus dimicare, ſed & cunctos ſenſu carere communi, ſimul &

mul & quauis talpa cęciores eſſe, qui id nō uidēt.

¶ Atq; ne alienis virtutibus glorier, Ioannis Huſs. iniquiſſime a vobis combuſti, hæc eſt victoria in hoc verbo Chriſti, imo ipſius Chriſti, ob quem ille exuſtus eſt, nō enim ex meo capite, ſed ex illius libro de Eccleſia ſcripto, & a vobis damnato, hæc habeo. LVTH.

¶ Dignus hoc magiſtro diſcipulus es, cuius ꝑuerſiſſimo dogmate gloriaris. At hoc es illo nequior, ꝙ poſtquā illum noris totius concilij ſententia fuiſſe condemnatum, illius tamen hæreſim te ſuſcitare non pudet. Nec potes illius cōdemnationem imputare ſummo pontifici, quippe quod hi qui ſententiam in illū tulerunt, & brachio tradiderunt ſeculari, multis pontifici nominibus tū parum accepti fuerant, & mores pontificios modis omnibus ad normam redigere curarunt. Nō igitur hoc egerunt, aut in pontificis gratiam, aut per pōtificem inducti, ſed ſola veritate permoti, nimirum quod compertiſſimum habuerant hominem contra ſanctorum interpretum communem aſſertionem, etiam contra ſcripturas ſacras, ſuo ſenſui pertinaciter adhæſiſſe. Neq; negare potes quin de Sacramento altaris nō recte ſenſit, ob quem errorem, etiam te iudice, vel emendandus & condemnandus eſſet. At hoc etiam demiror, quomodo te non pudet hoc magiſtro gloriari, quem non ignoras errore tā peſtilenti fuiſſe prolapſum, & in eodem ad mortem vſq; perrexiſſe, vel ſumma pertinacia. EPISC. Impudentia Luth.

¶ Alteram quoq; afferunt autoritatē Ioānis vltimo. Dixit Ieſus Petro: Simon amas me, paſce oues meas &c. LVTH.

¶ Sic cuiq; liceat ad hunc modū ſcripturas ab EPISC.

Lutherus ſcripturis iniuriam facit.

inuicem ſeparare, atq; ſeparatas ſeorſum villicare, quid eſſe firmum poteſt, & a calumnijs tutum Ingentem ſane ſcripturis iniuriam facit, q ſic eas aggreditur? Sed oportet accuratius penſitare, ſi quas alias habuerint, vna ſecum conſpirantes. Nam quo maiorem habet ſcriptura quæuis cum alijs multis confoederationem, tanto fulcitur magis illa connexa, quam ſi ſe iungatur a cæteris. Vt enim ſcite quidam ait, quæ non proſunt ſingula, multa iuuant, facillime quiſpiã equinę caudæ ſingulos vellicabit pilos, at ſimul cũctos euellere nemo facile poteſt. Scylurꝰ (vt eſt apud Plutarchũ) quũ relictis octoginta marib. filijs, obiturus eſſet iaculorum faſciculũ vnicuiq; proponẽs, confringere iubebat. Verum ſingulis ſe id poſſe negantibus, ipſe cum ſingula iacula excepiſſet, facile omnia perfregit. Sic illos docens, ſi vna eſſe perſeuerarent, firmos validoſq; fore. Sin diſſoluti diſſidenteſque forẽt, infirmos ac debiles futuros. Sin nimirum, & confoederatio ſcripturarum plurimum habet roboris, & ſimul iunctæ multo validiores ſunt, quam ſi quis eas carpſerit ſeorſũ ſingulas. Quam rẽ & Lucas in actis docuit de Chriſto tradens, quod Apoſtolis præbuerat ſeipſũ viuum poſt paſſionem ſuã multis argumentis. Porro ſi quis hæc argumenta ſeorſum ſingula carpſerit, nullum eorum proteruienti ſatis fuerit efficax tametſi cuncta ſimul, rem cõmonſtrent vel aperiſſime. Vt igitur hæc ſcriptura, cui tam calũniari ſtudes gẽuino robore nequaquam deſtituatur conſyderabimus quantam non modo cum cæteris noui teſtamenti ſcripturis, verumetiam veteris habet conſpirationẽ. Neque enim ſemel aſtruit Paulus quædam eſſe diuini iuris, & euangelici

Act.1.

quæ ta-

quæ tamen ex veteri teſtamento deprompta ſũt quemadmodum & illud eſt(exempli gratia) q̃d Apoſtolis licuit ab illis victum exigere, quibus prædicabant. Hoc nimirum, idem quod ad Corinthios nono Paulus docet eſſe diuini iuris. Et q̃ nam argumẽto? Scriptum eſt, inquit, in lege Moſi, Non alligabis os boui triturantí. Nunquid de bobus cura eſt Deo? An propter nos vtiq; hæc dicit. Nam propter nos vtiq; ſcripta ſunt. Quoniã debet in ſpe qui arat arare. Hactenus ex Paulo. I. Cor. 9. Deut. 25.

Vides itaq; Dialecticam Pauli, qua(ſumpto veteris legis teſtimonio) probet aliquid euangelici iuris eſſe. Neq; id ſane ratione caret, quũ nihil aliud erant omnia veteris legis, quam figuræ quædam legis nouæ, & quædam adumbrationes eorum, quæ in euangelio continentur. Propter q̃d & ipſe Paulus ait: Vmbram habens lex futurorum bonorum Et alibi: Omnia in figura contingebant illis. Palam eſt igitur Synagogam Iudæorum, eccleſiæ(quæ iam Chriſtianorum eſt) vmbram quandam fuiſſe & populum illũ huius populi fuiſſe figuram. Sed & iter quod illi per ſolitudinem egerunt verſus terram eis promiſſam, noſtrum iter, quod per huius mundi deſertum agimus, verſus patriam cæleſtem, quæ nobis eſt promiſſa, ſignificat. Cæterum ductores popueli, nempe Moſes & Aaron, ſuis adumbrationibus carere non poſſunt. Cẽrnimus plerunque lucente ſole, quandam arborem ramis dilatatam folijs opertam, onuſtamque pomis ſuper tellurem vmbram proijcere, vſqueadeo ſibi ſimilem vt quicquid ramorum, foliorum, aut fructuũ in arbore fuerit, id in vmbra quiddam habeat ſibi reſpõdens. Et viciſſim, qcquid in vmbra cõtinea-

Pauli dialectica. Heb. 10. pulcherrimũ de arbore exẽplũ figurarũ explicatio

tur, id

tur, id quiddam in arbore ſolidum reſpiciat. Vt & oculis vmbram cum arbore conferens, & vmbræ quamlibet portiunculam obſeruans, dicere poteſt, Hæc vmbræ portio hanc arboris partem ſpectat, & iſta notat ramum, illa foliũ refert, alia pomum repræſentat, ſic & quædam ſtipitẽ, quædam autem arboris ſummitatem. Quamobrem ſi cuncta (quæ Iudæis contigerunt) futurorũ vmbræ fuerant, neceſſe fuerit eiuſmodi duos inueniре quorum alter ſub altero duxerit in hac eccleſię peregrinatione, quales conſtat Moſen & Aaron fuiſſe Iudæis. Nam quando cætera videmus tum vel ad amuſſim reſpondere, nempe Pharaoni, diabolum. Aegypto, pctm̃. Exitui ab Aegipto, exitum a peccati tenebris. Iudæis, chriſtianos, iter, itineri, Deſerto, mundum, Cæleſtem patriam, Iudææ, ita Moſen & Aaron velut vmbras itẽ quaſdam ſuis veritatibus reſpondere neceſſum eſt. Et hi nimirum ſunt Chriſtus & Petrus, Quod & nos quatuor indicijs comprobabimus. Primum erit ratione ſacerdotij. Erant itaq; Moſes & Aaron ſacerdotes veteris legis. Chriſtus autẽ & Petrus legis nouæ. Cæterum vt a ſolo Deo Moſes conſecratus, fratrem ſuum Aaron vna cum cæteris huius filijs in ſacerdotes conſecrauit, ita tamẽ, vt Aaron eſſet cæterorum princeps, Sic & Chriſtus a ſolo patre Deo ſacerdos ſecundum ordinẽ Melchiſedech effectus, Petrum ipſum vna cum cæteris apoſtolis conſtituit eiuſdem ordinis ſacerdotes. Sed Petrum cæterorum principem effecit, cui vel ſoli ſuam nuncupationem communicauit vt diceretur a Petra Petrus, quum antea Simõ uocaretur, hoc cognomine prorſus indicans Petrũ ſupra cæteros vicarium ſuum eſſe conſtitutum.

Chriſtus & petrus chriſtianorũ duces, quẽadmodũ gẽti Iudaicę moſes et Aaron.

Sed hic

Sed hic operæpretium fuerit audire, quid Lutherus obiectet. In libello namq; cui titulus eſt, Reſolutio de poteſtate Papæ, verſiculum hũc tractat, imo lacerat magis. Moſes & Aaron in Sacerdotibus eius. Anacletus enim qui poſt Petrum quartus fuit, inter paucula quædam, quæ ſuo tempore Decreta ſcripſit, hoc verſiculo vtiĩ ad idem inſtitutum, quod & nos meditamur. Extant nimirum in varijs huius regni monaſterijs pulcherrima volumina quæ canones apoſtolorum, & quaſdã pontificum decretales epiſtolas ſimul & concicilia Patrum continent, quorũ voluminum quędam Bedæ temporibus ſcripta fuiſſe creduntur. Et tamen audacia Lutheri nihil veretur hãc decretalem Aanacleti, aut Gregorij noni, aut Bonifacij octaui, aut Clementis quinti tribuere. Semp̄ (haud dubium eſt) fuere canões apoſtolorũ ſumma apud patres habiti reuerẽtia, ſed & hãc Anacleti decretalem citant vetuſtiſſimi decretorum compilatores, vt de ea dubitari non poſſet, niſi quis velit Academicorum more, cũcta in dubiũ reuocare. Cæterum quem in modum Lutherus hanc decretalis huius partem diſcerpere ſtudet, iam attendamus. Quid, inquit, audio? q̃ non fruſtra hos canones lego? q̃ egregie diſco ſcripturas intelligere? Sic Lutherus. Cæterum hic aduerte Lector. Iam puluerem ob oculos offundere molitur. Quoties ijs ſtrophis incipit ludere, iam ſecurus ſis illi ſolida deeſſe argumenta. Quod & rei exitus comprobabit. Primum, inquit documentum. Qui vnum ſolum ſummum Sacerdotem, in veteri lege, noui nunc didici duos fuiſſe primos. Hoc ſibi Luthe. ſatis putat ad rem totã eludendã. Sed mihi reſpondeat. Cõpertum eſt Aarõ

Anacleti decretales.

Mos Lutheri.

Lutheri documẽta.

Primum

Sacer-

bigere quicquam. Quid enim ſi Lutherus calum nietur ijs, qui pontifices ipſi fuerunt, & dicat e os quiddã humanum paſſos quemadmodu m & de Leone primo, viro ſane doctiſſimo, ſimiliter & ſanctiſſimo cauillatur. Quid tamen habet, quod latinis cæteris obijciat, qui ſane quaſi tot eccleſię ſydera, tam eruditione, quam vitæ ſanctimonia fulſerunt? Nihil profecto, niſi voluerit in ſuſpicionem eos adducere, quod Latinæ fuiſſent eccleſiæ, ac proinde Romano pontifici plus quam æquũ eſſet, detuliſſent. Veruntamen de Græcis, qui neque pauci ſunt, nihil haber penitus, ꝙ obiectet. Iſtud igitur indicium tot patrum calculis cõprobatum, non parui momenti cunctis eſſe debet vere Chriſtianis. Sed iam alterum etiam indicium huius rei proferamus. Alterum eſt, quod iã inter reſpondendum adduximus, nempe ꝙ quẽadmodum Aaron comparatione cæterorum, ſummus habebatur, & princeps, & caput, quanquam ipſo Moſes adhuc ſuperior erat. Sic & Petrus cæterorum comparatione ſummus, & princeps, atq; caput dicitur, tametſi Chriſtũ habuerit ſuperiorem. Quam rem vel ex Euangelio palam oſtendimus. Erant vtiq; Romanis Iudæi tributarij, pro quo & cenſus annuus a ſingularum familiarũ capitibus exigebatur, ad valorẽ didrachmatis pro ſingulo quoq; capite. Venerunt igitur exactores ad Petrum, eius rei gratia (quemadmodũ Euangeliſta Matthæus enarrat) Petrum percõtati, nũ eſſet magiſter eius tributum ſoluturus? Chriſtus itaq; iuſſit Petro, quatenus ipſe mox accederet ad mare, ſtateremque illic in ore piſcis reperiendũ, exactoribus daret. Erat autem ſtater duplex didrachma. Voluit itaq; Chriſtus, non pro ſe ſolo

Petrus cę terorũ cõ paratione ſũmus dicit, tametſi Chriſtũ habuerit ſuperiorem.

Mat. 17.

tributum hoc dari, quanquam ipſe caput eſſet to tius familiæ, verumetiam pro Petro, cui ſuas vices committere meditabatur. Quando igitͤ hoc tributum pro nemine pendebatur, qui non eſſet alicuius familiæ gubernator & caput, & Chriſtus vtriuſq; nomine dari iuſſit, tam ſuo quã Petri, palam eſt quod Petrum eccleſiæ totius gubernatorem inſtituit, & totius familiæ ſuæ caput. Propter quod Auguſtinus lib. quæſtionum noui & veteris teſtamenti quæſt. 75. ſic ſcribit. Didrachma capitũ ſolutio intelligitur. Et paulo poſt. Saluator quum pro ſe & Petro dari iubet, pro õnibus exoluiſſe videtur, Quia ſicut in Saluatore erant omnes cauſa magiſterij, ita & poſt Saluatorem in Petro omnes continentur. Ipſum enim cõſtituit caput eorum. Hactenus ille. Ecce Petrum hic Auguſtinus affirmat caput a Chriſto cæterorum fuiſſe conſtitutum, ac propterea quum pro ſe Chriſtus eſſet tributum ſoluturus, pro vtroq; tam pro Petro, quam pro ſe voluit ipſum pendi, quo cæteri liberi forent. Nam familia ſub capite comprehenditur. Duplex igitur didrachma Chriſtus dari iubet, quum tamẽ ſimplum exigebatur, nimirum vt hoc facto ſuam familiam duo ſignificaret habere capita. Quis itaq; non perſpicit, & hoc indicio, Iudaicam vmbram Moſis ac Aaronis, Euangelicæ veritati, hoc eſt, Chriſto & Petro, vel adamuſſim conquadrare? Accedit his & tertium. In vmbra illa Iudaica, Moſes apud Deum Aaronis agebat negotium. Aaron viciſſim apud populum vice Moſi, negotia Dei gerebat. Sic in Exodo Moſi conſtitutum fuit a Deo. Ipſe (inquit nimirum Aaron) loquetur pro te ad populum, & erit os tuum. Tu autem eris ei, in ijs quæ

duplex didrachma duo familiæ chriſti capita indicabat.

ſecta. Qui enĩ confitet, inquis, ſe nõ habere Dei regnum, quod petit quum orat: Adueniat regnũ tuũ, certe ſeruum diaboli ſe ex parte confitetur. Hæc tua v̄ba ſunt, negare non potes. Quod ſi dia boli ſerua ſit Eccleſia, propter pctm̃ quo certe ca rere nõ poteſt, & propter abſentiã regni dei, q̃uo tibi ſuper petram ædificatur? Quod ſi ipſa nõ ob ſtantibus pc̃tis ſuper petram ędificata ſit, cur nõ etiam alij (de quibus loqueris) poſſunt etiam ſup petrã ædificari? Ad hæc. Si per petrã, vt tibi placet, ſola Fides intelligi debeat. Et tibi aduerſus hanc nec dæmones præualere queunt. Q̃uo cernimus in tantã quotidie Chriſtianorũ multitudinem p̄ualere dæmones, quum tñ illi ſe Fidem habere confiteantur? Quod ſi dixeris, in homines dæmones præualere non illorum Fidem. Sic & ego viciſſim tibi reſpondeo, non in poteſtatem pontificum, ſed in ipſos pontifices, quatenus homines ſunt, poſſe dæmones p̄ualere. Quamobrẽ & ſubruit iſta conſequutio quam affers. Si æd fi cãtur ſupra petrã, qui Papæ monarchiam colũt, neceſſe eſt, vt portæ inferi nihil in eos poſſint.

Alia ratio.

LVTH ¶ Adeſte ergo huc Papa & omnes papiſtæ in vnũ, cõflate ſtudia ueſtra oĩa in unũ, ſi forte poſſitis hoc vinculũ diſſoluere. Saltẽ hæc autoritas cõtra vos euicta triũphataq; eſt. Nõne hæc autoritas hactenus fuit veſtrũ vnicũ p̄ſidium? Nõne ꝑ omnia Decreta iactata ceu rupes inuicta huius poteſtatis? Prorſus in nullo alio v̄bo vobis credimus, donec hoc mendacium & hanc blaſphemiam dilueritis. Suſpecti inquam eritis in omnibus alijs, ſemel deprehenſi in tam craſſa temeritate deprauandi verbi Dei.

LVTH ¶ Hæc iã exprobras orthodoxis Eccleſię Catholi-

tholicæ mẽbris, q̃ ſuo capiti ſtudioſe fauent, vt par eſt. Et ego viciſſim eadẽ in te v̓ba retorquebo. Huc adſis & tu Luthere, cũ Lutheranis omnibus tuis, & omnia ſtudia veſtra in vnum conflate, neque vnquam efficietis quin vera prædixerit Chriſtus: Nempe, ꝙ ſuper petram, hoc eſt Petrũ, ædificaturus eſſet Eccleſiam ſuam. Stat cõtra vos hæc autoritas inuicta, quæ etiam de nobis triumphat, & triumphabit. Neq; vnicũ hanc nobis præſidium eſſe credatis, quum non deſint plura, & ſane q̃ hæc multo validiora, quæ nunq̃ infirmabitis. Et vt ex illis viginti locis, quos ſupra recenſui, partim ex Euãgelijs, partim ex apoſtolorum Actis duos ſolos memorem, nempe de didrachmate, quod pro ſe & Petro Chriſtus ſolui voluit, & de oratione quam pro ſolo Petro fecit Chriſtus ne deficeret in Fide, quatenus ipſe conuerſus confirmaret cæteros. Hos inquã duos locos nullis verborum ambagibus, nullis fucis, nullis impoſturis, pro ueſtra parte contorquebitis vnquam. Et iam Luthere, poſtquam hic tantopore gloriaris, & exultas, quaſi rẽ euiceris, dic mihi p̃cor vtrauis harũ id rationum feceris? An quia craſſiorib. ingenijs (licet aliter tua cõſcat cõſcientia) videri vis, hic peperiſſe victoriam? Et tũ demiror q̃uo te non pudet, qui religionẽ profeſſus es, ad hũc modum illudere plebe Chriſtianę. An magis, ꝙ ex animo rem ita vere ſe habere confidis? & tum certe nullo deinceps alio verbo credendus, donec hoc mẽdacium & hãc blaſphemiam dilueris. Suſpectus, inquam, eris & merito quidem in om̃ibus alijs, ſemel deprehenſus in tã craſſa temeritate deprauandi verbi Dei.

Solutio didrac- matis. Oratio Chriſti pro Pe- tro.

¶ Mitius ſane erraſſetis, ſi ꝑ petrã intellexiſſe- LVTH.

eis ſanctum Petrũ,quẽ aliquot ſancti patres fundamentum Eccleſiarum appellarunt.

EPIS. ¶ Si vel vnicus ex ijs(quos produximus)hoc affirmaſſet Luthere, non is vſqueadeo leuis eſſet authoritas,quin tibi tuiſq; præponderaret.Quãobrem quum tot ſint, & ex mactis ſpectatiſſimiſque quis non ijs omnibus Fidem adhibebit magis,quam vni Luthero, & eidem in tot iam pridem, & tam craſſiſſimis deprehenſo mendacijs?

LVTH. Sed propter Fidem ſuam,non propter potentiam id dixerunt.Non enim idem eſt, Sanctus Petrus, propter Fidem verbi Chriſti,& poteſtas papę ſi ne Fide & verbo, ſuperabilis per portas inferi.

EPISC. ¶ Quacunque dixerint patres id ratione, cõpertiſſimum eſt,eos id de Petro ſenſiſſe concorditer.Et certe propter Fidei ſuæ confeſſionem, hoc ei Chriſtus pollicebatur,& prius item q̃ Chriſtꝰ poteſtatis illi creditę fecerit mẽtionẽ.Prius enim dixit ad eũ Chriſtus:Tu es Petrus, & ſuper hanc hanc petram ædificabo eccleſiam meam, ac deinde paulo poſt.Et tibi dabo claues regni cęlorũ. Cęterum hi qui Petro ſuccedunt, tametſi non parem habeant cum Petro Fidei firmitatem,ſucceſſores tamen Petri ſunt,per quam ſucceſſionẽ hactenus eccleſia perpetuatur. Neque ſolum in Petri locum ſucceſſerunt, verumetiam in poteſtatẽ cũ Petro parem,ſaltem quantum ad ligandi, ſoluendique pertinet authoritatem. Quæ poteſtas nimirum inſuperabilis eſt,nec per vllas inferorũ portas infringi valebit quantumuis hi p̃ctõ ſubiaceant,qui præditi ſunt ea poteſtate.

LVTH ¶ Quod ſi etiam aliquot patres in ſentẽtia neſtra habeatis,fruſtra eos iactatis. Quia nos clarũ euãgelij ſenſum habemus merito oĩbus p̃ferẽdũ.

¶ Non

¶ Non aliquot ex patribus Luthere, ſed omnes ad vnum pro noſtra ſententia faciunt, & ſuos huic addunt calculos. Quod quum ipſi faciant tã vnanimi conſenſu, fruſtra tu prouocas ad Euangelium, quaſi patres illi non intellexerint Euãgelium. Sed & Tertullianus, libro de præſcriptionibus hæreticorũ, potẽter oſtendit hæreticos haud quaquam admittendos ad ineundam de ſcripturis prouocationem, quin etiam eiſdem interdictã eſſe docet de ſcripturis diſputationem cum in ipſo congreſſu firmos fatigent, infirmos capiant, medios cum ſcrupulo dimittant. Non eſt igitur interpretationi tuæ Luthere de euangelio contra tot eccleſiæ proceres credendum, quum aliter ipſi, vno ore, cuncti dictum Euangelium ediſſerant. Cæterum finge neminem eorum ſic interpretatũ fuiſſe, ipſa tamen euangelij verba pro nobis militant apertiſſime, quæ tu per vim torquens, & in diuerſum ſenſum rapis vel inuitiſſime. Id q̃d mõſtrabo adhuc luculentius. Tu ſupra Fidem ſolam vis Eccleſiam ædificari. Nos ſuper fidelem Petrũ qui primus Chriſtum vere confeſſus erat fuiſſe filium Dei. Alij quidem antea, confeſſi ſunt Chriſtum eſſe Dei filium, tam Nathanael, quam qui ĩ nauigio ſedatam viderant tẽpeſtatẽ. Sed ij Chriſtum, quendam inter multos a Deo magis dilectum putabant, non autem ex ipſa patris natũ ſubſtantia. Petrus vero filium Dei ex ipſa Dei ſubſtã tia genitum confitebatur. Cuius confeſſionis merito dictum eſt illi, Beatus es Simon Bariona. Solus vtiq; Petrus hac nomẽclatura notus erat, nẽpe, quod erat Simon filius Ionæ. Quamobrem & in hunc ſolum, quicquid ſequitur referri debet, nõ ad cęteros. Nemo em̃ illorũ fuit Simon Bariona,

EPISC.

Interdicta eſt hæreticis ſcripturarũ iterpretatio.

præter Petrus. In præconium itaq; Petri, ſimul et ſuę confeſſionis præmium Chriſtus, quæ ſequũ- tur, omnia protulit. Beatus es, inquit, Simon Bar iona, quia caro & ſanguis non reuelauit tibi, ſed pater meus qui in coelis eſt. Nõ enim hæc docere te potuit pater tuus Ionas, qui caro & ſanguis eſt, ſed pater meus coeleſtis, qui Spũs eſt, hæc tibi cœlitus reuelauit. Miſerũ te progenuit Ionas pa ter tuus. At e diuerſo beatum hac reuelatione, me us pater effecit te. Cæterum, & ego quia me ſic confeſſus es eſſe filium eius, pluſculum adijciam. Ego viciſſim dico tibi, ꝙ tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam. Magnum ſane donum fuit quod Deus pater contulerat Petro, nempe reuelationẽ diuinitatis filij ſui, quam adhuc nec Iudam, nec alios quoſdã ex apo ſtolis, accepiſſe reor. Sed iã Petro propter vſum huius doni Chriſtus premium longe cumulatius adiecit. Verum age, ſingula quæſo uerba diligen tius expendamus. Primum illud excutiamus cur dixerit. Aedificabo Eccleſiam meã. An non erat Eccleſia iam pridem ædificata? Erant certi iam olim qui Chriſtum crediderunt. Nihilq; inter illorum & noſtram Fidem interfuit, quam ꝙ illi venturum Chriſtum crediderint, nos autem veniſſe. Sed quia primus omnium Petrus hanc Fidem confeſſus erat, idcirco Chriſtus non a p[illegible]ori bus illis, ſed a Petro voluit exordiũ Eccleſiæ ſuæ ſumere. Nam hi quos Chriſtns iam colligere ue nit, peculiariter ad eccleſiam Chriſti pertinebãt, Propter quod & congregationem hãc, quæ coe pit a Petro, peculiariter ſuam Chriſtus vocabat eccleſiã. Quoniã igitur hæc futura iam erat, idcir co dixit. Aedificabo eccleſiam meam. Cæterum vt in-

[Margin: Qualedo[num] Petri.]

[Margin: Cur ita Chriſtus di xerit ædi ficabo ec cleſiam]

vt intelligamus ſuper Petrum eccleſiam hãc ædi
ficari. Quid aliud eſt Petrus (ſi quis interpreteť)
quã ſaxum? Et quid aptius cogitari poteſt, quod
ſeu fundamentum, in ædificio quouis locetur, q̃ꝫ
ſolidum ſaxum. Porro quid inter ſaxum & pe-
tram intereſt? Nihil omnino, niſi ſola uocis diuer
ſitas. Penſitemus itaque, quam appoſitæ ſequiť.
Tu es, inquit, Petrus, & ſuper hanc Petram ædi-
ficabo Eccleſiam meam. Audis hic Petrum, ſeu
petram, audis ædificationem, audis & Eccleſiã.
Quid eſt aliud Eccleſia, quam viuorum lapidũ,
nec confuſa quidem, ſed ordinatiſſima conſtru-
ctio? Lapidum inquam rationalium, qui Fide nõ
mortua viuunt. Propter quod & ipſe Petrus ait
ad ædificatos. Et ipſi tanquam lapides viui ſupͤ-
ædificamini domos ſpirituales. Hæc nimirũ do-
mus eccleſia nõ poteſt non intelligi. Quando igi
tur apertum eſt, Eccleſiam ex eiuſmodi lapidi-
bus conſtructam eſſe, quid tã coacte fundamen-
tum aliud huic ædificio quæris, quam quod ijs
congeneum ſit? Quum enim homines hanc ſtru
cturam, ſeu viui lapides, ingrediuntur, quod fun
damentum aliud citra CHRISTVM, magis
cõgeneum erit, quam ipſe Petrus? Quem & pro
pterea ſaxum Chriſtus nuncupauit. Cæterum
quantum ad Fidem attinet, palam eſt nullum hu
ius ædificij membrum, carere poſſe Fide. Nam
ſi Fide caruerit quiſpiam, iam foris eſt, & non
in ædificio. Quod ſi quodqꝫ membrum Fidẽ ha-
bere neceſſe ſit, quomodo nõ etiam vnumquod-
que debeat eccleſiæ fundamentum dici? Nam cur
huius aut illius fides, pro fundamẽto magis repu
tabitur, q̃ alterius cuiuslibet? Neqꝫ ẽm (opinor)
ſeparatam aliquam Fidẽ, & imaginariam (quæ

Petrus qd aliud q̃ꝫ ſaxum

1. Pet. 2.

Fidẽ non eſſe fũdamentũ eccleſiæ.

non ſit mētibus hominum) eſſe fingis, ſuper quā ædificata ſit eccleſia. Quod ſi cuiuſlibet chriſtiani Fidem aſſerueris eccleſiæ fundamentum eſſe, iam quæq; pars huius ædificij, fundamētū erit et nihil preter fundamenta totum ædificium continebit. Quod ſi dixeris, qs nō videt, quā mōſtruoſam hanc ſtructuram efficies? Fides hauddubie qualitas quædam eſt tam fundamento, quam cæteris huius ædificij partibus, omnino neceſſaria. Sed fundamentum quid aliud eſt, quam primum & præcipuum eccleſiæ membrū? cuiuſmodi nec cogitari quidem Fides poteſt, quum ea nequaq; ſit cæteris congenea membris. Adde, quòd neque Fides iam primum cæpit, ſed in ipſis etiā priſcis fuerat. At eccleſiæ futuræ fundamentum, Chriſtꝰ iam primum iecit & locauit. Ad hæc, nec Chriſtus hoc modo fundamentum eccleſiæ dici poterit, quum Fide careat, vtpote, qui vera ſēper frui tus ſit viſione. Nobis vero Chriſtus etiam fūdamentum eſt, nec duo tamen ob id erunt fūdamenta, quum Petrus non niſi vicem occupet Chriſti. Et propterea vides, petræ nomen quod Chriſto proprium erat, Petro fuiſſe communicatū, in ſignum cuius & didrachma pro ſe & Petro duntaxat, ſoluit. Pro Petro quin etiam orauit, vt ipſe cōfirmare poſſet cæteros. Sed & ſolius Petri ſedes, ad hunc vſque diem abſq; hæreſeos aliqua nota manet inuiolata, ſolidiorque ſaxo quolibet ipſa perdurat. Iam ſi quis reliqua velit explicare, quo modo nec conſtructionem hanc diruere valeant inferorum portæ, ſimul & quomodo claues cælorum ſoli Petro fuerāt promiſſæ, perſpiciet, oia vel ſole clarius pro noſtra ſententia penitus dimicare, ſed & cunctos ſenſu carere communi, ſimul &

mul & quauis talpa cęciores eſſe,qui id nõ uidet.

¶ Atq; ne alienis virtutibus glorier, Ioannis Huſs.iniquiſſime a vobis combuſti, hæc eſt victoria in hoc verbo Chriſti, imo ipſius Chriſti, ob quem ille exuſtus eſt,nõ enim ex meo capite, ſed ex illius libro de Eccleſia ſcripto, & a vobis damnato;hæc habeo. LVTH.

¶ Dignus hoc magiſtro diſcipulus es,cuius ꝑverſiſſimo dogmate gloriaris. At hoc es illo nequior, ꝙ poſtquã illum noris totius concilij ſententia fuiſſe condemnatum,illius tamen hæreſim te ſuſcitare non pudet. Nec potes illius cõdemnationem imputare ſummo pontifici,quippe quod hi qui ſententiam in illũ tulerunt,& brachio tradiderunt ſeculari, multis pontifici nominibus tũ parum accepti fuerant, & mores pontiſicios modis omnibus ad normam redigere curarunt. Nõ igitur hoc egerunt,aut in pontificis gratiam,aut per põtificem inducti, ſed ſola veritate permoti, nimirum quod compertiſſimum habuerant hominem contra ſanctorum interpretum communem aſſertionem,etiam contra ſcripturas ſacras, ſuo ſenſui pertinaciter adhæſiſſe. Neq; negare potes quin de Sacramento altaris nõ recte ſenſit, ob quem errorem,etiam te iudice, vel emendandus & condemnandus eſſet. At hoc etiam demiror, quomodo te non pudet hoc magiſtro gloriari, quem non ignoras errore tã peſtilenti fuiſſe prolapſum,& in eodem ad mortem vſq; perrexiſſe, vel ſumma pertinacia. EPISC. Impudentia Luth.

¶ Alteram quoq; afferunt autoritatẽ Ioãnis vltimo,Dixit Ieſus Petro:Simon amas me,paſce oues meas &c. LVTH.

¶ Sic cuiq; liceat ad hunc modũ ſcripturas ab EPISC.

Lutherus ſcripturis iniuriam facit.

inuicem ſeparare, atq; ſeparatas ſeorſum villicare, quid eſſe firmum poteſt, & a calumnijs tutum Ingentem ſane ſcripturis iniuriam facit, q ſic eas aggreditur? Sed oportet accuratius penſitare, ſi quas alias habuerint, vna ſecum conſpirantes. Nam quo maiorem habet ſcriptura quæuis cum alijs multis confoederationem, tanto fulcitur magis illa connexa, quam ſi ſe iungatur a cæteris. Vt enim ſcite quidam ait, quæ non proſunt ſingula, multa iuuant, facillime quiſpiā equinę caudæ ſingulos vellicabit pilos, at ſimul cūctos euellere nemo facile poteſt. Scylurꝰ (vt eſt apud Plutarchū) quū relictis octoginta marib. filijs, obiturus eſſet iaculorum faſciculū vnicuiq; proponēs, confringere iubebat. Verum ſingulis ſe id poſſe negantibus, ipſe cum ſingula iacula excepiſſet, facile omnia perfregit. Sic illos docens, ſi vna eſſe perſeuerarent, firmos validoſq; fore. Sin diſſoluti diſſidenteſque forēt, infirmos ac debiles futuros. Sin nimirum, & confoederatio ſcripturarum plurimum habet roboris, & ſimul iunctæ multo validiores ſunt, quam ſi quis eas carpſerit ſeorſū ſingulas. Quam rē & Lucas in actis docuit de Chriſto tradens, quod Apoſtolis præbuerat ſeipſū viuum poſt paſſionem ſuā multis argumentis. Porro ſi quis hæc argumenta ſeorſum ſingula carpſerit, nullum eorum proteruienti ſatis fuerit efficax tametſi cuncta ſimul, rem cōmonſtrent vel apertiſſime. Vt igitur hæc ſcriptura, cui tam calūniari ſtudes gēnuino robore nequaquam deſtituatur conſyderabimus quantam non modo cum cæteris noui teſtamenti ſcripturis, verumetiam veteris habet conſpirationē. Neque enim ſemel aſtruit Paulus quædam eſſe diuini iuris, & euangelici

Act. 1.

quæ ta-

quæ tamen ex veteri teſtamento deprompta ſũt quemadmodum & illud eſt (exempli gratia) q̃d Apoſtolis licuit ab illis victum exigere, quibus prædicabant. Hoc nimirum, idem quod ad Corinthios nono Paulus docet eſſe diuini iuris. Et q̃ nam argumẽto? Scriptum eſt, inquit, in lege Moſi, Non alligabis os boui triturãti. Nunquid de bobus cura eſt Deo? An propter nos vtiq; hæc dicit. Nam propter nos vtiq; ſcripta ſunt. Quoniã debet in ſpe qui arat arare. Hactenus ex Paulo. 1. Cor. 9. Deut. 25.

Vides itaq; Dialecticam Pauli, qua (ſumpto veteris legis teſtimonio) probet aliquid euangelici iuris eſſe. Neq; id ſane ratione caret, quũ nihil aliud erant omnia veteris legis, quam figuræ quædam legis nouæ, & quædam adumbrationes eorum, quæ in euangelio continentur. Propter q̃d & ipſe Paulus ait: Vmbram habens lex futurorum bonorum Et alibi: Omnia in figura contingebant illis. Palam eſt igitur Synagogam Iudæorum, eccleſiæ (quæ iam Chriſtianorum eſt) vmbram quandam fuiſſe & populum illũ huius populi fuiſſe figuram. Sed & iter quod illi per ſolitudinem egerunt verſus terram eis promiſſam, noſtrum iter, quod per huius mundi deſertum agimus, verſus patriam cæleſtem, quæ nobis eſt promiſſa, ſignificat. Pauli dialectica. Heb. 10.

Cæterum ductores populi, nempe Moſes & Aaron, ſuis adumbrationibus carere non poſſunt. Cẽrnimus plerunque lucente ſole, quandam arborem ramis dilatatam folijs opertam, onuſtamque pomis ſuper tellurem vmbram proijcere, vſqueadeo ſibi ſimilem vt quicquid ramorum, foliorum, aut fructuũ in arbore fuerit, id in vmbra quiddam habeat ſibi reſpõdens. Et viciſſim, quicquid in vmbra cõtineatur, id pulcherrimũ de arbore exẽplũ figurarũ explicatio.

tur, id quiddam in arbore ſolidum reſpiciat. Vt & oculis vmbram cum arbore conferens, & vmbræ quamlibet portiunculam obſeruans, dicere poteſt, Hæc vmbræ portio hanc arboris partem ſpectat, & iſta notat ramum, illa foliũ refert, alia pomum repræſentat, ſic & quædam ſtipitẽ, quædam autem arboris ſummitatem. Quamobrem ſi cuncta (quæ Iudæis contigerunt) futurorũ vmbræ fuerant, neceſſe fuerit eiuſmodi duos inuenire quorum alter ſub altero duxerit in hac ecclesię peregrinatione, quales conſtat Moſen & Aaron fuiſſe Iudæis. Nam quando cætera videmus tum vel ad amuſſim reſpondere, nempe Pharaoni, diabolum. Aegypto, pctm̃. Exitui ab Aegipto, exitum a peccati tenebris. Iudæis, chriſtianos, iter, itineri, Deſerto, mundum, Cæleſtem patriam, Iudææ, ita Moſen & Aaron velut vmbras itẽ quaſdam ſuis veritatibus reſpondere neceſſum eſt. Et hi nimirum ſunt Chriſtus & Petrus, Quod & nos quatuor indicijs comprobabimus. Primum erit ratione ſacerdotij. Erant itaq; Moſes & Aaron ſacerdotes veteris legis. Chriſtus autẽ & Petrus legis nouæ. Cæterum vt a ſolo Deo Moſes conſecratus, fratrem ſuum Aaron vna cum cæteris huius filijs in ſacerdotes conſecrauit, ita tamẽ, vt Aaron eſſet cæterorum princeps, Sic & Chriſtus a ſolo patre Deo ſacerdos ſecundum ordinẽ Melchiſedech effectus, Petrum ipſum vna cum cæteris apoſtolis conſtituit eiuſdem ordinis ſacerdotes. Sed Petrum cæterorum principem effecit, cui vel ſoli ſuam nuncupationem communicauit vt diceretur a Petra Petrus, quum antea Simõ uocaretur, hoc cognomine prorſus indicans Petrũ ſupra cæteros vicarium ſuum eſſe conſtitutum.

Chriſtus & petrus chriſtianorũ duces, quẽadmodũ gẽti Iudaicę moſes et Aaron.

Sed hic

Sed hic operæpretium fuerit audire, quid Lutherus obiectet. In libello namq; cui titulus eſt, Reſolutio de poteſtate Papæ, verſiculum hūc tractat, imo lacerat magis. Moſes & Aaron in Sacerdotibus eius. Anacletus enim qui poſt Petrum quartus fuit, inter paucula quædam, quæ ſuo tempore Decreta ſcripſit, hoc verſiculo vtiī ad idem inſtitutum, quod & nos meditamur. Extant nimirum in varijs huius regni monaſterijs pulcherrima volumina quæ canones apoſtolorum, & quaſdā pontificum decretales epiſtolas ſimul & concicilia Patrum continent, quorū voluminum quędam Bedæ temporibus ſcripta fuiſſe creduntur. Et tamen audacia Lutheri nihil veretur hāc decretalem Aanacleti, aut Gregorij noni, aut Bonifacij octaui, aut Clementis quinti tribuere. Semp (haud dubium eſt) fuere canōes apoſtolorū ſumma apud patres habiti reuerētia, ſed & hāc Anacleti decretalem citant vetuſtiſſimi decretorum compilatores, vt de ea dubitari non poſſet, niſi quis velit Academicorum more, cūcta in dubiū reuocare. Cæterum quem in modum Lutherus hanc decretalis huius partem diſcerpere ſtudet, iam attendamus. Quid, inquit, audio? q; non fruſtra hos canones lego? q; egregie diſco ſcripturas intelligere? Sic Lutherus. Cæterum hic aduerte Lector. Iam puluerem ob oculos offundere molitur. Quoties ijs ſtrophis incipit ludere, iam ſecurus ſis illi ſolida deeſſe argumenta. Quod & rei exitus comprobabit. Primum, inquit documentum. Qui vnum ſolum ſummum Sacerdotem, in veteri lege, noui nunc didici duos fuiſſe primos. Hoc ſibi Luthe. ſatis putat ad rem totā eludendā. Sed mihi reſpondeat. Cōpertum eſt Aarō

Anacleti decretales.

Mos Lutheri.

Lutheri documē ta.

Primum

Sacer-

Sacerdotem ſummum a Moſe fuiſſe conſecratū vna cū cæteris ipſius filijs. Cōſtat & Moſē haud quaquam illi ſubditum fuiſſe, cum nec ab eo cōſecratus fuiſſet, nec ab aliquo filiorum eius, ſed a ſolo Deo. Adde, quod in omnibus negotijs, quæ ad Deum attinebant, Moſes erat, quam Aarō ſu-
Pſam.75 perior. Sed & ſcripturæ paſſim præferunt Moſen, quemadmodum in Pſa'mo legitur. Deduxiſti pōpulum tuum in manu Moſi & Aaron, & alibi locis compluribus. Quamobrem & Moſes abſolute ſummus fuit, Aaron vero non abſolute, ſed cōparatione cæterorum. Sicut & in noua lege, Chriſtus abſolute & ſimpliciter ſummus eſt, Petrus vero non niſi cæterorum comparatione. Et quid hoc modo prohibet duos eſſe ſummos? Sed iā ſecundum documentum quod irridet, audiamus.
Secundo, inquit, etiam nouam grammaticā vide
Secūdū. In Sacerdotibus eius, idem eſt quod primi inter eos fuerunt quum hucuſque hoc verſu pſalmi intellexerim, nihil aliud dici quam Moſen & Aarō ſacerdotes, vel de numero Sacerdotum fuiſſe, ſicut Samuel inter inuocantes nomen eius, nihil de primitate vel cogitans. Hactenus ille: Cui reſpondemus id nobis ſatis eſſe, quod negare nō poteſt, vtrunque fuiſſe Sacerdotem. Nam ex hoc facile colligetur vtrumque fuiſſe ſummum, alterum ex comparatione, quemadmodum prædiximus.
Tertium documentum, quod eludere nititͬ Luthe
Tertium rus, eſt, ſummum Sacerdotem veteris legis fuiſſe figurā Rom. pontificis. Et iſtud eludere conatur hoc pacto. Apoſtolus, inquit, ad Hebr. me mirū in modum decepit cū vniuerſis eccleſiæ doctoribus, docēs, nō Rom. pontificem, ſed Chriſtū ſolū fuiſſe p̱ ſummū et vnū pontificem ſignificatū.
Hæc

Hæc Luth. Nos vero negamus Paulum hoc docuiſſe, ꝙ ſolus Chriſtus per Aaron fuiſſet ſignificatus, ſed nec vllus interpretum id vnꝗ aſſeruit. Tribus equidem perſonis quæ legi veteri nonnullam tribuebant dignitatem, hoc eſt, Angelo, Moſi, & Aaron. Paulus Chriſtum in ipſa epiſtola comparat & ſingulis horum oſtendit Chriſtũ fuiſſe ſuperiorem. Primum Angelo, deinde Moſe, tertio pariter & Aarone. Et docet certe Paulꝰ per vtrunꝗ horum, Chriſtum fuiſſe ſignificatũ. Per Aaronem quidem, quia ſummus iſte põtifex dicebatur. Per Moſen vero, ꝙ vt is lecto omni mandato, ſanguine cuncta aſperſit. Ita & Chriſtus proprio ſanguine efficatius reſperſit omnia, Sed quid prohibet eandem rem diuerſorum eſſe figuram? Quoties in ſacris literis iſtud nobis occurrit? An non Leo Chriſtum figurat? Figurat inſuper & diabolum. Sed & fermentum alibi Fidem, alibi pctm̃ ſignificat. Nõ conſequitur itaꝗ Aarõ Chriſtum ſignificat, ergo ſolum Chriſtũ. Sed potuit & figura Petri fuiſſe, ut & reuera fuit, quemadmodum & Anacletus in ſua decretali teſtatur. Moſes igitur & Aaron Chriſtum & Petrum figurabant, vt ſicut Aaron ſub Moſe princeps erat Sacerdotũ, ita Petrus ſub Chriſto, princeps apoſtolorũ fuit. Propter ꝗd (ut diximus) a ſemetipſo Chriſtus ei nomẽ indidit. Et ſup eum identidem, ſe pollicebatur ſuã eccleſiã ædificaturum, nec nõ & claues regni cœlorũ ei ſe daturum, vt qcquid Petrus ligaſſet in terris, in cælis ligaretur, & quicquid ſoluiſſet, id etiã in cælis eſſet per ſolutum. Hãc ſane rem, paulo ſuperius oſtẽdimus tot eccleſiæ procerũ ſententijs ita fuiſſe roboratã, vt nemini chriſtiano deinceps liceat ſup hac ambigere

Hebr. 7. Heb. 9. Exo. 24.

Qũo Aaron figura Petri fuit, uariis modis oſtẽditur

Primo.

bigere quicquam. Quid enim ſi Lutherus calum niętur ijs,qui pontifices ipſi fuerunt, & dicat eos quiddã humanum paſſos quemadmodum & de Leone primo,viro ſane doctiſſimo, ſimiliter & ſanctiſſimo cauillatur. Quid tamen habet, quod latinis cæteris obijciat,qui ſane quaſi tot eccleſię ſydera,tam eruditione, quam vitæ ſanctimonia fulſerunt? Nihil profecto,niſi voluerit in ſuſpicionem eos adducere,quod Latinæ fuiſſent eccleſiæ, ac proinde Romano pontifici plus quam æquũ eſſet,detuliſſent. Veruntamen de Græcis,qui neque pauci ſunt,nihil haber penitus, ꝙ obiectet. Iſtud igitur indicium tot patrum calculis cõprobatum,non parui momenti cunctis eſſe debet vere Chriſtianis. Sed iam alterum etiam indicium huius rei proferamus. Alterum eſt, quod iã inter reſpondendum adduximus, nempe ꝙ queadmodum Aaron comparatione cæterorum, ſummus habebatur,& princeps,& caput,quanquam ipſo Moſes adhuc ſuperior erat. Sic & Petrus cæterorum comparatione ſummus, & princeps, atqȝ caput dicitur, tametſi Chriſtũ habuerit ſuperiorem. Quam rem vel ex Euangelio palam oſtendimus. Erant vtiqȝ Romanis Iudæi tributarij, pro quo & cenſus annuus a ſingularum familiarũ capitibus exigebatur, ad valorẽ didrachmatis pro ſingulo quoqȝ capite. Venerunt igitur exactores ad Petrum,eius rei gratia (quemadmodũ Euangeliſta Matthæus enarrat) Petrum percõtati, nũ eſſet magiſter eius tributum ſoluturus? Chriſtus itaqȝ iuſſit Petro,quatenus ipſe mox accederet ad mare, ſtaterem que illic in ore piſcis reperiendũ, exactoribus daret. Erat autem ſtater duplex didrachma. Voluit itaqȝ Chriſtus, non pro ſe ſolo

Petrus cęterorũ cõparatione ſũmus dicit,tametſi Chriſtũ habuerit ſuperiorem.

Mat. 17.

tributũ

tributum hoc dari, quanquam ipſe caput eſſet totius familiæ, verumetiam pro Petro, cui ſuas vices committere meditabatur. Quando igitͤ hoc tributum pro nemine pendebatur, qui non eſſet alicuius familiæ gubernator & caput, & Chriſtus vtriuſq; nomine dari iuſſit, tam ſuo quã Petri, palam eſt quod Petrum eccleſiæ totius gubernatorem inſtituit, & totius familiæ ſuæ caput. Propter quod Auguſtinus lib. quæſtionum noui & veteris teſtamenti quæſt. 75. ſic ſcribit. Didrachma capitũ ſolutio intelligitur. Et paulo poſt. Saluator quum pro ſe & Petro dari iubet, pro õnibus exoluiſſe videtur, Quia ſicut in Saluatore erant omnes cauſa magiſterij, ita & poſt Saluatorem in Petro omnes continentur. Ipſum enim cõſtituit caput eorum. Hactenus ille. Ecce Petrum hic Auguſtinus affirmat caput a Chriſto cæterorum fuiſſe conſtitutum, ac propterea quum pro ſe Chriſtus eſſet tributum ſoluturus, pro vtroq; tam pro Petro, quam pro ſe voluit ipſum pendi, quo cæteri liberi forent. Nam familia ſub capite camprehenditur. Duplex igitur didrachma Chriſtus dari iubet, quum tamẽ ſimplum exigebatur, nimirum vt hoc facto ſuam familiam duo ſignificaret habere capita. Quis itaq; non perſpicit, & hoc indicio, Iudaicam vmbram Moſis ac Aaronis, Euangelicæ veritati, hoc eſt, Chriſto & Petro, vel adamuſſim conquadrare? Accedit his & tertium. In vmbra illa Iudaica, Moſes apud Deum Aaronis agebat negotium. Aaron viciſſim apud populum vice Moſi, negotia Dei gerebat. Sic in Exodo Moſi conſtitutum fuit a Deo. Ipſe (inquit nimirum Aaron) loquetur pro te ad populum, & erit os tuum. Tu autem eris ei, in ijs q;

duplex didrachma duo familię chriſti capita indicabat.

ad Deum pertinent. Sic, inquam, in vmbra fuit Iudaica. At quid reſpōdet huic vmbræ Chriſtianorum veritas, iam inueſtigemus. Dixit enim ue
Luc. 20. ro Chriſtus ad Petrum: Simon, Simon, ecce Sata nas expetiuit vos, vt cribraret ſicut triticū. Ego autem rogaui pro te, vt non deficiat Fides tua. Quē quæſo rogauit Chriſtus pro Petro, quum is eſſet in tanto diſcrimine conſtitutus, vtpote per Satanam expetitus, vt tāquam triticum cribraretur? Quem, inquam, niſi Deum patrē. Fuit ergo Chriſtus tanquam os Petro, in ĳs, quæ ad deum attinebant, nēpe quum patrem orabat, ne Fides Petro deficeret. At Petrus viciſſim, quō fuit os vice Chriſti, in ĳs quæ ſpectabant cæteros? Nimirum quia ſequitur. Et tu aliquando cōuerſus, confirma fratres tuos. Num ipſe qui cæteros in Fide confirmabat, non erat ōs Chriſti? An non eius rei gratia vel maxime Chriſtus hunc in mundum venit? Qui enim potius quam Fidem Chriſtus vbiq; quærebat? Quamobrem cum Petrus in Fide cæteros confirmabat, velut os Chriſti, tum ipſius vice fungebatur. Quiſquis hunc locū digne pēſitauerit, inueniet certe Moſen & Aarō, mirifice Chriſto & Petro conquadrare, non aliter q̄ vmbram corpori de quo pendet. Simul & perſpiciet, iſtud ingētem Petri prærogatiuā eſſe, quod ſuum negotiū ſic apud patrē egit Chriſtus, vt ille viciſſim Chriſti negotium, apud cæteros ageret Apoſtolos, nimirum ut illos confirmaret. Sed & hoc aduerte quod Auguſtinus eundem locum enarrans ait: Non orauit Chriſtus pro Iacobo & Ioanne, atque pro cæteris, ſed pro Petro, in quo continebantur cæteri. Erat enim (vt ſupra memorauimus ex eodem Auguſt.) Petrus conſtitu-

ſtitutus caput cæterorum & totius familiæ Chriſti. Quamobrem ſub ipſo comprehendebātur cæteri, quemadmodum & ſub capite familia continetur. Quartum indicium hoc eſt, quod quemadmodum Moyſes conſcenſurus montem, vt cum deo colloquium haberet, poſt ſe reliquit Aaron, cui & uices ſuas ſuper curanda plebe commiſit. Sic & poſt paſſionem ſuam Chriſtus coeleſtem montem ad patrem conſcenſurus, Petro ſuarum ouium curam tradidit. Conſcendit enim Moyſes in montem Synai, vt cum DEO negotia populi tractaret. Conſcendit & Chriſtus montem, vt (Paulo teſte) appareat vultui Dei pro nobis, & ſicut Ioannes vult, vt eſſet pro nobis apud patrē aduocatus. Priuſquam igitur cælum aſcendiſſet, Petro ſuum gregem paſcendum commendauit, id quod non oſcitanter fecit, ſed ſerio quidem, & cum ingēti ſtudio. Ter enim (cæteris illic præſentibus) Petrum percōtatus eſt, num plus quam illi ſe diligeret: Simon Ioānis, inquit, diligis me plus his? Soli Petro loquebatur, & præſentes cæteros indicabat. Nec erat alius quiſquam inter eos, qui Simon Ioannis vocabatur. Ad ſolum itaq; Petrū hæc interrogatio ſpectabat, quādoquidē & ipſe præ cæteris magis dilexit Chriſtum. Diligis, inquit, me plus his? Apoſtolos nimirum indicans tum præſentes. Licuit hic eadēfacilitate rogaſſe cunctos, num ſe diligerent, ſi non magis propter Petrum, q̃ propter cæteros hæc dicebantur. At ſolum Petrum hauddubie ſciſcitabatur Chrūs, an ſe plus q̃ cæteri dilexiſſet. Solus itaq; Petrus reſpōdit, dicēs: Etiam domine, Tu ſcis ꝙ amem te. Subiūgit ideo Chriſtus: Paſce agnos meos. Potuit & hic ſubſtitiſſe Chriſtus, ſi nō rē vehemen-

Quartū. Exod. 24

Hebr. 9. 1. Ioan. 2.

Chriſtus cæleſtem collē aſcē ſurus, Petro ſui gregis curam commiſit.

Ioan. vlt.

ter ſeriam & quæ cordi ſibi plurimum fuerat, iã tractaſſet. Iterum itaq; percontatur Petrũ. Simon Ioannis diligis me? Et iterum Petrus reſpondit: Etiam domine, Tu ſcis quod amem te. Adiecit Chriſtus: ποίμευε τὰ πρόβατα μου. Quod ſi quis ad verbũ interpretetur. Eſt rege oues meas, ποιμαίνω certe vtrũq; ſignificat, & paſcere, & regere. Sed quum Chriſtus iam mutarit verbũ certe nobis inſinuat & ſenſum voluiſſe mutare. Et non incongrue quidem. Nam quum agni nouellos & teneriores deſignãt Chriſtianos, eos mitius tractari iubet Chriſtus, & paſci ſolum. Oues autẽ (quibus robuſtiores indicantur) durius (quũ opus fuerit) coerceri mandauit. Cæterum ne paſtus iſtis negetur, quærit tertio Chriſtus: Simõ Ioãnis amas me? Contriſtatus eſt Petrus, quia dixit ei tertio, Amas me? Quamobrem & reſpondit: Domine tu omnia noſti, tu ſcis quod amem te. Subiecit itaque Chriſtus: Paſce oues meas. Ecce iam tertio loco paſcendas eaſdem oues Petro cõmendauit. Et hoc nimirum poſt ſuam reſurrectionem fecit Chriſtus, quum eſſet ſummum illũ mõtem, cælum videlicet, ad patrem conſcenſurus. Confer itaq; diligenter inuicem hæc omnia & niſi te malitia prorſus excæcauerit, perſpicies, nullam vmbram ſuo corpori cõgruere poſſe magis & adamuſſim exactius reſpondere, quam vmbram illam Iudaicæ adminiſtrationis rerũ Chriſtianarum veritati. Sed cauillatur hic Lutherus, per oues iſtas Iudæos ſolos intelligi debere. Dicat ergo nobis, cur non apud Iudæos Petrus ſedẽ locauerit ſuam? Cur Iudæos relinquere non metuit, & ad Gentium curam ſe conferre? An nõ ad Samaritas conceſſit, qui Iudæis odioſiſſimi fuerant, vt & il-

agni teneriores deſignabãt chriſtianos, oues uero adultos.

vt & illis ſpiritum ſanctum daret? An non Acta Act.8.
Apoſt.teſtantur, per Petrum, & in nationes effuſam fuiſſe ſpiritusſancti gratiam? Cur auſus fuiſſet relictis Hieroſolymis Antiochiam diſcedere, atq; ita tandem Romam? Iſta plane conuincunt non Iudæos modo, verumetiam vniuerſos (quicunq; pertinuerint ad ouile Chriſti) Petro fuiſſe creditos. Sed & orbis totius curam ipſi fuiſſe cõmendatam, vel ex eo patet quod apud eam vrbẽ (quæ totius orbis, tum caput fuerat) ſedem poſtremam delegerit. Quis hoc humana factum induſtria credat, & non diuino potius inſtigãte ſpiritu? Qualem enim ſedem haberet hodie Petrus, vel Hieroſolymis, vel Antiochiæ. Profecto ſi nullum aliud eſſet teſtimonium, euẽtus ipſius rei, palam docet omnia firma eſſe quæ de Petro credimus. Sed quum huic vndiq; tot ſuffragentur teſtimonia, tam ſacrorum interpretum quam etiã veteris ac noui Teſtamenti, quis tam inſanus eſt, vt ijs non adhibeat Fidem? Liquet igitur q̃ inique Lutherus hanc ſcripturam ſeorſum vexet, et vellicet, relictis omnibus alijs, cum quibus tantam ipſa confoederationem habet. Sed iam qbus cauillis eam eludere ſtudet, aduertamus:

Orbis totius cura petro cõmiſſa.

¶ Hic volunt omnes oues Petro & Papę cõmiſſas, iterum ſolita impietate verbum Chriſti figmentis ſuis adulterantes. LVTH

¶ Tu profecto pro ſolita loqueris impudentia tua non autem patres vlla ſcripturas impietate adulterantur. Res nimirum apertior eſt, q̃ vt facile queat adulterari. Quid enim in ijs verbis obſcurum eſt? palam eſt ad quem dirigit ſua verba Chriſtus, ad eum qui Simon Ioannis vocabat̃ quæ nomenclatura, non alteri quam Petro cõue- EPIS.

niebat. Nec ſeorſum, & in aurē hæc dixit Petro, ſed cæteris audientibꝰ. Iuſſit agnos paſcere, iuſſit itē oues regere, ſimul & paſcere. Et ne cuiquam dubium foret cuius agnos & oues paſceret, adiecit vbiq; meas. Quotquot igitur ad Chriſtū atti nebant, ſiue agni, ſiue oues, illis verbis Petro cō-mendabantur. Sed ne quis Iudæos ſolos exiſtima-

Ioan. 10. ret oues Chriſti fuiſſe, Chriſtus alibi ſe teſtatur, alias oues habere præter Iudæos. Alias oues, inqt habeo, q[illegible] æ non ſunt ex hoc ouili. Quid hic coac tum eſt, aut contortum, aut demum (vt tuis vtar verbis) quid hic fictum aut adulteratū eſt? quod ſi Petro tum commiſſæ fuiſſent oues Chriſti, con uenit vt Petri ſucceſſor (quiſquis ipſe fuerit) eadē ſolicitudine teneatur. Niſi quis dixerit pro ſolis il lis (qui tum nati fuerāt) Chriſtum obijſſe mortē, ſanguinemq; ſuum effudiſſe, quod plane falſiſſi-mum eſt. Quamobrem ſi poſteriorum curam ha buiſſet Chriſtus, ut & habuit, & iam habet haud dubie nihilo minorem, non ſolum hanc ſolicitu-dinem Petro commiſit, ſed & ei quiſquis Petri lo cum & ſedem eſſet occupaturus. Neq; enim pro

Nō tantū Iudęi, ſed oēs homi nes petro cōmiſſi.

Mat. 18. ſolis præſentibus, dixit Chriſtus: Ecce ego vobiſ cum ſum omnibus diebus vſq; ad conſummatio nem ſeculi. Nam illi propediem morituri fuerūt. Quamobrem de ſucceſſione fidelium id debet in telligi, cum quibus (licet non corporaliter) virtu te tamen ſua præſens eſt Chriſtus, & erit ſēper ad finem vſq; ſeculi. Ipſa ſucceſſio & generatio (de qua ſupra diximus) perdurabit in æuum. Quādo igitur & nos (qui iam in eccleſia prēſētes ſumus) nihilominus Chriſto curæ ſumus, quam qui tum præſentes fuerant, neq; minoribus quam illi ver-

ſamur

ſamur periculis, æquum eſt vt quiſpiam loco Petri deputetur, cui iam pro præſentibus ouibus ſolicitudo committatur, quemadmodū & tunc Petro factum fuit.

¶ Chriſtus enim amare & paſcere exegit. Illi vero impudenter cōtra os Chriſti dicunt nō eſſe neceſſarium amorem paſtori, cum poteſtas ſit ſerenda etiam ſi in malo ſit vſu, & non amet. LVTH. Calūniat Lutherꝰ

¶ Quid agis Luthere? cur nō probas, ꝗ Petro non fuerunt oues a Chriſto cōmendatæ? Cur ad calumnias te conuertis? Quid hoc ad rem noſtrā ſi paſtor non paſcat, aut non amet? Nos, an Petro ſuas oues paſcendas Chriſtus cōmiſerit diſquirimus, & non an Petrus recte ſuum officiū egiſſet. Tu iam aliud introducis, nimirum an amor paſtori neceſſarius fuerit, & an ferenda ſit poteſtas, quę malo fuerit in vſu, & non amauerit gregem. Hæc certe quum extra cauſam noſtram ſint, nihil ad me. EPIS.

¶ Deinde verbum paſcere veneno ſuæ gloſſæ exponunt pro eo, quod eſt præſidere & ſuperiorē eſſe. Et ſic verbum Chriſti extinguunt, & cōtrarium ſenſum ſub eodem proponunt. LVTH

¶ Inficias ire nō potes, quin duplici v̄bo Chriſtus illic ſit vſus. Bis nimirū dicit βόσκε, ꝗ eſt paſce, & ſemel ποίμανε, q̄d eſt vel rege, vel paſce. Quod v̄bū etiā habet ſecūdo Pſalmo: Rege eos in virga ferrea. Vbi Gręce ſcriptū eſt, ποιμανεῖς. Similiter & in Actibus Apoſtol. 20. ca. Attendite vobis, inquit Paulus, & vniuerſo gregi in q̄ vos Spūs ſanctus poſuit Epiſcopos regere Eccleſiā Dei, vbi pro verbo regere, habet ποιμαίνειν. Ad hæc, 1. Pet. quinto ſic traduxit EPIS: Aliud eſt paſcere, aliud regere.

Hieron.ad Euagriū. Presbyteros in vobis precor compresbyter & teſtis paſſionum Chriſti, et futuræ gloriæ quæ reuelanda eſt particeps, regite Eccleſiam Chriſti. Vbi etiā Græcus codex habet ποιμάνετε. At regere certe præſidis & ſuperioris eſt. Quamobrem nec venenum aliq̄d ſubeſt huic gloſſæ, neq; per eam Chriſti verbum extinguitur, ſed neq; ſub eodem (quod tu tamen aſſeris) ſenſus proponitur contrarius.

LVTH ¶ Dico ergo: Si poteſtas mala eſt ferenda, ho: non docetur a Chriſto, in hoc verbo.

EPISC ¶ Satis apertum ex ĳs Chriſti uerbis, oportere vnumquemq; (qui cupit ad ouile Chriſti pertinere) ouis habere ſymbolum, hoc eſt ſimplicitatem, humilitatem, modeſtiam, patientiam. Nō enim murmurat aduerſus paſtorem vel iniquū ouis, non conqueritur, non gregem ſcindere parat nec ſodales abducere meditatur. Vę (inquit Iudas) illis, qui in contradictione Chorę perierunt. Et paulo ante: Quū Michael, inquit, Archangelus, cum diabolo diſputans altercaretur de Moſi corpore, non eſt auſus iudiciū inferre blaſphemiæ, ſed dixit: Imperet tibi Deus. Quod ſi Michael Archangelus ſic cum diabolo ſe geſſit, quis tu es, qui aduerſus poteſtatem a Deo conſtitutam, hoc eſt aduerſus Eccleſiæ principem, tot & tam virulenta iacularis, imo fulminas conuicia. Ouem certe non dixerim, ſed omni vipera ſęuiorem.

LVTH ¶ Hic non niſi amans Chriſti Petrus requiritur, qui ſi amans Chriſti non fuerit nihil ad eum verbum iſtud. Quare ſequetur, & Papā non eſſe Papam, ſi nō amat Chriſtum, & eum qui amat,

etiam non Papam eſſe Papam, ſic hoc verbo papatus inſtituitur. Amor inquam hic inſtituitur, non poteſtas, quæ ſine amore eſſe poteſt.

¶ Petrus vtiq;, quia prę cæteris amplius amauit, hanc a Chriſto præ cæteris accepit prærogatiuam, vt cunctis illius ouibus ſeu paſtor præficeretur. Neq; ignorare potuit Chriſtus, quis præ cæteris eſſet ſui ſtudioſius magis. Et ſane deceret eum, qui ad tantam faſtigium ſublimaretur, ampliori ꝗ̃ cæteros amore Chriſtum proſequi. Veruntamen quia diuerſa res eſt primatus iſte, quã amor, poteſt alter ab altero ſeparari. Et poteſt manere primatus, ubi non fuerit amor. Neq; eñ quum iſta Chriſtus Petro dixit, amorem tunc ei contulit, ſed amanti dedit primatum. Prius igĩ amor fuit in Petro quum non eſſet is primatus, & potuit etiã ex amore poſtea Petrus decidere, primatu manente nihilominus. Nam quam diu non fuerat a Spiritu ſancto confirmatus, potuit hauddubie peccaſſe mortaliter, & tibi certe ſic peccauit, etiam poſt acceptum Spiritum ſanctũ, quemadmodum in commentarĳs tuis ad Galat. ſcribis. Perĳt igĩ amor manente primatu. Quãobrem & falſa ſunt hæc oñia, quæ colligere moliris. Neque enim oportet, vt primatum amittat Papa, quoties non fuerit amans Chriſti. Neque ſequitur. Papam non eſſe Papam, ſi non amet Chriſtum. Sed neq; quiſquis amauerit, hũc oportet eſſe Papam. Falſum & iſtud eſt, quod hoc uerbo (Simon amas me) papatus inſtituitur, quum hoc verbo duntaxat ſciſcitatur Chriſt9, nihil autem inſtituit. Falſum eſt & poſtremum, ꝙ ſine amore nequeat hæc poteſtas eſſe. Nã ſicut manet abſoluendi poteſtas, & baptizandi, atq; etiã cõ-

EPISC.

Primat9 manere poteſt vbi non fuerit amor.

ſecrandi euchariſtiam, amore per pc̄tm̄ ſublato, ita manet & hæc poteſtas, quanquam ad tempus deperierit amor. Cæterū hic tu patriſſas, priores patres tuos imitatꝰ, hoc eſt hæreticos, qui negāt poteſtatē eiuſmodi ſpiritalem niſi ſuper amore fundatam. Quod & a pleriſqꝫ doctiſſimis copioſe ſatis exploſum eſt.

LVT. ¶ Secundo uerbum paſcere ſignificat, nō pſidere, ſed ſeruire, nō enim poteſtatis, ſed ſeruitutis verbum eſt, licet & hic ſuis torſionibus, illuſionibus, & confuſionibus verborum poteſtatem illā ſeruitutem faciant. Verum quum paſcere ſit Euangelium Chriſti prædicare & tractare, impoſſibile eſt, vt papatum ſignificet, quum aliud ſit eſſe Papam, vt videmus, & aliud Euāgelij miniſtrū, vt non poſſint ambo, eodem verbo ſignificari, niſi quomodo petra ſignificauit illis papatum & Fidem Chriſti.

EPISC. ¶ Dixi ſupra, Chriſtum hic duobus verbis vſum fuiſſe, quorum alterum ſignificat paſcere & regere, alterum paſcere dūtaxat. Vtrumqꝫ ad Papam ſpectat, nimirum eſurientes verbo paſcere, & duros regere virga iuſtæ correctionis. Neque quicquam obſiſtit impugnatio tua. Quoniam & ſi pontifices, nūc alijs preſſi negotijs regnent ſolum, non paſcant, fuere tamen optimi pōtifices, qui munus vtrumque, tam regendi, quam prædicandi, per ſeipſos impleuerunt. Quanquam igitur alterum verbum obſequium indicet magis, quam poteſtatem, & ſeruire potius, quam præſidere, tamen alterum e diuerſo poteſtatem, & præſidentiam inſinuat potius, quam ſeruitutē. Neque repugnant iſta mutuo, quando & Chriſtus mandauit, vt qui maior inter eos foret, eſſet

Tā regere q̄ paſcere ad pōtificē attinet.

rem

item tanquam minor, & qui princeps, ſicut miniſtrator. Porro de Petra quid ſignificet, ſatis ſuper que ſupra diximus.

¶ Eadē'q; ratione concluditur, toties Eccleſiā ſine papatu eſſe, quoties Papa nec amat nec paſcit, id quod & verum eſt. LVTH

EPIS. ¶ Quid quādo dormit Papa? quid quū aduerſa laborat valetudine? quid quū negotijs vrgentiſſimis occupatur, vt ocium prædicandi nullum ei ſit? Num toties Papa non erit? Sed & quis tam confirmatus eſt, ut nunquam peccet mortaliter? Quod ſi tunc papatum amiſerit, quomodo recuperabit ipſum, quæſo? Num oportet vt denuo iā eligatur? Et certe ſi pctō pontificatum amittat, non poteſt non inuaſor eiuſdem eſſe, donec ab electoribus iterato ius ei reſtituatur. Quod & toties oportet fieri, quoties illum peccare cōtigerit. Sed hæc quis nō uidet, q̃ ſint abſurda, & quanta paſſim ex his incommoda ſequantur?

Propter pctā non amittitur papatus.

¶ Nam vbi nō eſt uerbum Dei, ibi nō poteſt eſſe Eccleſia, quum per verbum naſcatur, alatur, viuat, & ſeruetur, quum autem Papa multis ſeculis, nec amauerit, nec pauerit, vbi manſit papatus & eccleſia, præſertim quum Eccleſiam ſine papatu, id eſt, amore, & paſtu eſſe non poſſe tam fortiter aſſerant. LVT.

¶ Iſta parū ſibi cohærent. Primum illud verum eſt, q̃d Eccleſia durare non poteſt ſine ṽbo Dei, quū per ipſum naſcatur, alatur, viuat, & ſeruetur. Ad quid prohibet interea per alium, q̃ per pontificem ipſum eccleſiæ verbū dei miniſtrari, quum pōtifex legitime fuerit impeditus? Atque ita pōtifex & eccleſia ſeruabitur incolumis, alio quopiam verbū adminiſtrante. Nō probo tamē EPISC.

quod

quod pontifex (niſi quum vrgentibus negotijs occupetur) Eccleſiam non paſcat. Veruntamen ſi neglexerit hoc facere, non protinus ob id adimitur ei pontificatus. Nulla enim conſequentia iſtud ſubinfertur. Non concionatur pontifex, ergo non eſt pontifex. Neq; eſt quiſquam, qui vel papatum aſſerat abſq; amore & paſtu, vel Eccleſiam ſine pontificis amore, & paſtu nequaquam eſſe, præter vnum Lutherum, & qui lepra pari laborant.

Eccleſia eſſe poteſt abſq; pōtificis paſtu.

LVTH ¶ Verũ ad has rationes oculos & aures claudunt, qui tamen, ſi viceſimam partem huius roboris pro ſe haberent, coelum & terram clamoribus replerent, quum nec ſic vociferari deſinãt, cum nihil niſi mendacia infirmiſſima pro ſe habeant.

EPIS. ¶ Miror impudentiam tuam, qua te non pudet has rationes vocare, quum nihil ſint minus. Meri cauilli ſunt, & ineptiæ meræ, nihil omnino rationis habentes. Male profecto ſentire videris de præſentis ætatis ingenijs, ſi putes ea non poſſe deprehendere q; ſint inania, friuolaq;, quæ adduxeris, & tamẽ de ijs gloriaris perinde ac ſi eſſent robuſtiſſima. Quis ferre poſſet hanc tuam comparationem, qua negas pontificis fautores, vigeſimam hebere partem tui roboris, quum illi pro ſua ſententia tantam habeant confoederatiõem, & veteris & noui teſtamenti, cum tot celebratiſſimis authoribus, tot ſcripturas ex euangelio, & Actis tã apertiſſimas, tu vero q; pauciſſimos ex autoribus affers, & eoſdem vel nõ intellectos, vel alijs ſibi contradicẽtes locis. At ex ſcripturis nullum omnino producis teſtimonium quod nõ vel inefficax ſit, vel non contra tuam potius opinionem

nionem faciat. Et tamen coelum & terram reples clamoribus, neq; deſinis vociferari, tanta eſt audacia, & inuerecundia tua, quum nihil tamē afferas quod perſpicacibus alicuius momēti ſit. Sed vt tua in te regeramus, mera mendacia multiplicas, & eadem infirmiſſima. Magnam certe congeriem in tua reſolutione ſuper poteſtate Papæ cumulaſti, quorum quædam hoc loco, quæ præ cæteris digna viſa ſunt quibus reſpondeatur, recenſebimus. Illud in primis quod ex Actis allegas. Petrum & Ioānem ab alijs apoſtolis miſſos fuiſſe Samariam, quā nihil pro te faciat, ſuperius oſtendimus. Sed & Chriſti, qui maior eſt in vobis, fiat ſicut minor, & qui præceſſor, ſicut miniſtrator. Si Hieronymi, ſimul & Eraſmi traductionem ſequamur, nihil inſeruit tibi. Sic em̄ hi traduxerunt. Qui maior eſt in vobis, ſiat ſicut iunior, & qui princeps, ſicut qui miniſtrat. Hic certe Chriſtus quanquam ad humilitatem inuitet, affirmat tamen inter eos quendam eſſe maiorem & principem, id quod aduerſum te palam facit. Cæteri (quos producis ex Euangelijs) loci eandē rem tractant, hoc eſt hortantur ad humilitatem, quam ſi Romani pontifices, pompa, faſtuq; ſepoſitis, aliquando præſtarent, nihil haberes, q̄d vel hiſceres aduerſum eos. Atq; vtinam vel tandem aulæ ſuæ mores reformarent, ambitione, auaritia, luxu, fugatis. Alioqui nunquam iſtiuſmodi maledicis, ſilētium imponent. Porro q̄ ex Actis ad oſtendendā Petri cū cæteris apoſtolis æqualitatem citas, tantū abeſt, vt pro te faciāt, vt & noſtram partem adiuuent plurimum, queadmodū ſupra docuimus. Prȩter has ſcripturas (q̄ad ſcio) nullā attuliſti, cū quibus ſi quis noſtras conferat,

facile

Loca q̄dā ex reſolutione Luth. de poteſtate Papæ cō uulſa.

Primus.

Secundꝰ.

Tertius.

facile videbit, quantum te numero ſcripturarum ſuperamus. Ex authoribus vero tres duntaxat illic memoras, Hieronymum, Cyprianum, & Gregorium. Et hi profecto ſi tibi quicquam faueant, parum conſtabunt ſibi, quod in tantis authoribꝰ neuus eſt, & macula nequaquam admittēda. Hieronymū primo loco citas in Epiſt. ad Euagriū, vbi presbyteros (vt ais) pares facit Epiſcopis.

Ob quas res Hiero presbiteros tantũ extulit.

Verū ſi diligētius expēdas, qđ hic Hiero. moliaẽ intelliges cur hoc loco tantopere presbiteros extulerit. Faciunt plerunqꝫ ſcriptores, quemadmodum, hi q quũ virgam curuam dirigere ſtudeāt, tanto magis eam retrorſum flectunt, quantum in contrariam partem ante fuerat inclinatior, Quod & Hieronymus hoc loco facit. Diaconum enim quendam, qui ſe presbyteris antetulit, reprimere conatur, ob quam rationem preſbyteros tot verbis afferre ſtudet. Sed lege Hieronymum aliȷs locis, quos ſupra citauimus, & perſpicies neminē Romanæ ſedis & pontificiæ dignitatis aſſertorē ſæueriorem eſſe, quam Hieronymum. Legas etiā eiuſdem epiſtolæ calcem, quæ ſic habet: Et vt ſciamus, inquit, traditiones Aoſtolicas ſumptas de veteri teſtamento, quod Aaron, & filiȷ eius, atqꝫ Leuitæ in templo fuerunt, hoc ſibi epiſcopi, & præſbiteri, & diaconi vendicent in eccleſia. Hoc Hieronymus in eiuſdem ad Euagriū epiſtolæ calce. Aduerte primum hic diſcrimen poſitum inter epiſcopos, preſbiteros, & diaconos, ex traditionibus Apoſtolicis ad nos manaſſe, quę non ſunt minoris autoritatis, q̃ ipſemet apoſtolicę ſcripturæ. Deinde ꝙ diſcrimē depromſerint apoſtoli ex veteri teſtamēto, ubi ſimiles tres ordines fuerūt hoc eſt Aaro-

diſcrimē epiſcoporū, ſacertū, & diaconi.

eſt Aaronis, filiorũ eius, & Leuitarũ. Quis ignorat Aaron ſummũ fuiſſe ſacerdotem, & lõge maiori præditũ poteſtate, quàm ceteros inferiores? Nã vt Paulus ad Hebræos nono teſtatur. Solus põtifex quotannis, ſecundum tabernaculum (quod ſanctum ſanctorum dicebatur) ingreſſus eſt (id quod cæteris non licuit) ſacrificandi gratia. Sed & huius imperio qui nõ obtẽperabat, morte fuerat plectẽdus. Nõ ita cæterorum imperio plebs tenebatur obedire. Ecce quemadmodum Epiſtola quam citas, ſummi pontificis autoritatem nõ mediocriter cõmẽdat. Nec obſiſtunt ea teſtimonia, quæ ex Petro, Paulo, Ioanneq́; producit. Nam eadẽ inducit in Epiſtola ad Ruſticum epiſcopum Narbonenſẽ, vbi tamẽ preſbyterum ab Epiſcopo diſtinguit & Epiſcopum aſſerit eſſe legem preſbyteri, preſbiterumq́; ætatis nomẽ eſſe, Epiſcopũ vero dignitatis. Preſbyteros adhuc Apoſtolis reſpondere facit, ſed Epiſcopũ Chriſto. Ac demũ vt celſiorem õnibus Epiſcopum oſtendat, ſic ait: In foſſarijs ſpiritus prophetarũ prophetis ſubiectus eſt In oſtiarijs, doctores, In lectoribus, prophetæ, In ſubdiaconis, angeli, In diaconibus, erchangeli, In preſbyteris, apoſtoli, In Epiſcopis, Deus. Hęc Hieronymus. illic. Nec eſt vt quiſquã cauilletũ hanc nõ eſſe Hieron. quandoquidẽ ipſe ſtilus rẽ palam indicat. Nec obſtat, quod etiam ad Damaſum ſcripta legatur. Potuit enim eã Hieron. ſcripſiſſe duobus, & potuit nũc integram, nunc truncatã ædidiſſe. Porro quantũ ad cõmentarios in Tim. attinet, quis dubitat ipſũ aliorum opiniones crebro referre? Quod & ipſe teſtatũ, in ſua defenſione ad Aug. ſcribens. Et hactenus pro Hieronymo. Cyprianus autẽ, niſi velis eum ſibi repugnantẽ efficere, no

Epiſcopus preſbiteri lex eſt.

Epiſcopus Chriſto, preſbyteri apoſtolis cõparantũ

Quartus.

cere, no

cere,nobis apertiſſime ſuffragatur,nimirũ in illis teſtimonijs,q̃ ſupra protulimus. Sed & idem epiſtola 2.lib.3.ſcribit ad Corneliũ põtificem ſummum,ſe nõ prius quoſdam (qui negarũt primatum ſummi pontificis) intra ſuam Eccleſiam admiſiſſe,q̃ ipſi primatum illum denuo confiterentur,in hunc modum:Nos,inquiunt,Corneliũ epiſcopum ſanctiſſimæ Catholicæ Eccleſiæ erectum a Deo omnipotenti,& Chriſto dño noſtro ſcimus.Nos errorem noſtrum confitemur. Circũuenti ſumus pfidiæ loquacitate factioſa amentes,videbamur quaſi quandam communicationem cum ſchiſmatico homine habuiſſe.Syncera tamen mens noſtra ſemp̄ in Eccleſia fuit, nec ignoramus vnum Deum eſſe & vnum Chriſtũ eſſe Dominum,quem confeſſi ſumus, vnum Spiritum ſanctum, vnum epiſcopum in Catholica Eccleſia eſſe debere. Hæc Cyprianus. Ecce Cyprianus adegit eos, primatum ſummi pontificis palam confiteri, Corneliumq; tum Rom.pontificem ab om̃ipotenti Deo, & Chriſto Ieſu fuiſſe toti Eccleſiæ erectum,debereq; in Eccleſia Catholica vnum epiſcopum eſſe, quemadmodum in eadem eſt vnus Deus pater,& vnus dominus

Quintus. Ieſus Chriſtus,& vnus Spiritus ſanctus. Deniq; quantum ad Gregorium ſpectat,eiuſdem verbis

Gregorij teſti monio ſeſe iugulat Lu. quæ ex ipſo producis,teipſum condemnas, & diluis cuncta,q̃ ex eodem citaras.Gregorius,inqs, primus lib.4.regiſtri,epiſtola.32. licet per autoritates illas,paſce oues meas,& tu es Petrus &c. Petro apoſtolorum principi,totius Eccleſiæ curam a domino commiſſam dicat, tamẽ in hac cura nullum epiſcopum ei ſucceſſorem patiť. Hactenus tua verba ſunt. Vides quemadmodum

pro no-

pro nobis facit prior huius ſententiæ pars, nempe qua fateris Gregorium ex illis duabus ſcripturis aſſeruiſſe, Petrum apoſtolorum fuiſſe principē, eidemq; totiꝰ eccleſię curā a dn̄o fuiſſe cōmiſſā. Hæc pars copioſe pro nobis militat. Alterā vero partem, nempe ꝙ Gregorius in hac uniuerſali cura nullū epiſcopum Petro ſuccedere patiť, qua ratione ſtatuere conaris, iam dicā. Nimirum ex eo in quod eadem epiſtola ſequitur. Sic, inquis, ait Gregorius. Cura totius Eccleſiæ, & principatus Petro committiť, & tamen vniuerſalis apoſtolus non vocatur. Ex hoc probatum putas, ꝙ Gregorius nullum, in hac generali cura patitur epiſcopum Petro ſuccedere. Sed quia iſta probatio eſt, Petrus non vocatur vniuerſalis apoſtolus, ergo non erat vniuerſalis, nec ſucceſſorem habuit, cui commiſſa fuerat vniuerſalis Eccleſiæ cura. Quanquam enim humilitatis gratia talem nuncupationē renuerit Petrus, fuit nihilominus reuera talis id quod Gregorij verba confitentur. Nā Gregorius affirmat totius Eccleſiæ curā, & principatum fuiſſe Petro cōmiſſum. Et quis non eſt Eccleſiæ Pontifex vniuerſalis habendus, cui totius uniuerſalis Eccleſiæ cura, principatusq; committitur? Non igitur hac ratione Lutherus conuincit, ꝙ Gregorius non patiť aliquem epiſcopū in hac cura Petri ſucceſſorem fuiſſe. Neq; enim ſequitur. Non patitur Gregorius quenquam dici & vocari vniuerſalē, ergo neminem patiť vniuerſalem eſſe, aut ꝙ non patitur in illā Petri generalem & vniuerſalem curā, alium vllum ſuccedere. Certe quicquid de Petri ſucceſſoribꝰ in eccleſia Romana Gregorius ſtatuiſſet, omnino pati nō debuit Antiochænum epiſcopum vniuerſalē

vocari. Et quanquam recuſaſſet ipſe Gregorius nomen vniuerſalis, quum ei per Synodum Calcidonenſem fuiſſet oblatum, non id fecit quia non reuera fuerat uniuerſalis, ſed ambitionis vitandæ cauſa & vt cæteris exemplum præberet, fugiendi nomina tam glorioſa. Neq; certe credendum eſt tanta Synodum (ſi non eo nomine Gregorius fuiſſet dignus, aut non diuino iure ſic vocari licuiſſet) hoc illi nomen vnquam in gratiam adulanter obtuliſſe. Et hactenus pro Gregor. Cernis igitur q̃ nihil pro te faciant autores iſti. Et prԑter hos tres, alium recenſuiſti neminem. Cæterum et hos, & cæteros tam Græcos q̃ Latinos, pro noſtra parte ſubſcribere, ſuperiꝰ palam conſtituit. Hiſtorias demum, & ratiunculas congeris. Sed quantum ad hiſtorias attinet, quum ſingula (quæ

Quintus. Ratio lutheri. ex ijs producis) facti ſint, non iuris, nihil ad nos. Ratiunculæ vero quales fuerint, vel ex hac vna metiemur cԑteras, hãc inuenies lector inter hiſtorias & rationes loco nono poſitã. Sic eñ illic ratiocinaẽ. Quid ad hoc dicemus? Vera ne illa ſententia, quã tota Eccleſia, omnia etiã decreta, oẽs doctores tenent, eſſe videlicet epiſcopos apoſtolorũ ſucceſſores, vt diſt. 21. cap. In nono. Si eſt falſa, quid iactaẽ tanta autoritate. Si vera, q̃uo ſolus Rom. pontifex eſt ſucceſſor vnius apoſtoli Petri, & cæteri oẽs Rom. pontificis ſunt ſubditi? Cur non & alij apoſtoli habent ſucceſſores, aut fuerunt cæteri apoſtoli ſucceſſores vnius Petri? Cur cæteris apoſtolis auſertur ſua gloria, & tribuitur ſoli Petro? Cur non quilibet epiſcopi habent quod apoſtoli eorum habuerunt? quũ Romanus habeat q̃d Petrus, ſuus ſucceſſor habuit. Muta ergo verbũ & dic, ꝙ epiſcopi ſunt apoſto-

lorum

lorū ſucceſſores,ſed vnus epiſcopus Ro. eſt valus apoſtoli ſucceſſor. Summa rationis eſt Epiſcopi dicuntur apoſtolorum ſucceſſores, ergo ſicut Petro ſuccedit Rom. epiſcopus, ita cæteris apoſtolis, Epiſcopi cæteri. Sed attende lector, quanti Lutherus vendicat hanc rationem. Iſta non fateor, inquit, niſi ego ſum inſenſatior trunco, cogit & omnium obſtruit os,eſſe epiſcopos omnes æquales. Hactenus de ratione Lutheri. Nos autem principio reſpondemus, Decretum iam citatum, plurimum aduerſari Lutheri inſtituto. Nam plane teſtatur Petrum Apoſtolorum fuiſſe principē, quippe quem primum a Chriſto ligandi,ſoluendiq; poteſtatem aſſerit accepiſſe. Legat quiſquis velit Decretum,ſic prorſus inueniet. Deinde negamus illic inueniri, quod epiſcopi ſunt apoſtolorum ſucceſſores. Nuſquam enim ea verba legū tur in toto Decreto. Verū ſic habetur. Ipſis (hoc eſt Apoſtolis) decedentibus, in loco eorū ſurrexerunt epiſcopi, hoc eſt Apoſtolos epiſcopi referebant, non quod in locum cuiuſuis Apoſtoli quiſpiam ſucceſſerit epiſcopus, ſed & ipſa verba de cæteris vndecim, Decretū accepit & non de Petro. Nam poſtquam decretum aſſeruerit Chriſtū voluiſſe Petrum apoſtolorum eſſe principē, ilico ſubiungit. Qui etiā, iubente domino, in toto orbe terrarum diſperſi, Euangelium prædicauerunt. De illis nimirum Apoſtolis hoc dicitur, quorum Petrus conſtitutus fuit a Chriſto princeps. Neq; enim ſuijpſius princeps eſt dicendus. Et tū proxime ſequitur: Ipſis quoque decedentibus, in loco eorum ſucceſſerunt Epiſcopi. Nec dixit, in locis eorū, ita cuilibet Apoſtolorum quiſpiam ſuccederet Epiſcopus, ſed in loco eorū, hoc eſt, iuxta mē-

Rationis Luth. cō futatio.

tem Decreti, ꝙ apoſtoli ſub Petro typum geſſerunt epiſcoporũ, quemadmodum & paulo poſt aſſerit.lxxij. diſcipulos typum presbyterorũ geſſere, vt iam in Eccleſia romanus põtifex, Petrũ omnium principẽ referat, qui & vices geſſit Chriſti, poſt ipſum epiſcopi cæteros repræſentẽt apoſtolos, tertio ꝗꝗ loco presbyteri.lxxij. diſcipulos exprimãt. Hoc plane Decretum ſentit. Stat ergo Romanum pontificem, ſolum Petri ſucceſſorem eſſe, qa vere ſucceſſit in ſedem Petri, nedum eum refert. Cæteri epiſcopi loco cæterorum apoſtolorum ſunt, quia referunt eos, nõ quia ſucceſſerint in eorum ſedes. Quis hodie, vel Ioannis, vel Andreę, uel Iacobi, vel alicuius cęterorum, occupat ſedem? Stat & Romanum põtificem cæteris epiſcopis p̃latum eſſe, quemadmodũ & Petrus apoſtolorum princeps fuerat. Et hæc demũ ſucceſſionis gloria, cæteris adempta eſt Apoſtolis. ſoliꝗ Petro collata, vt aliqñ tandem intelligas Petro totius orbis terrarum curã fuiſſe cõmiſsã, & ab ipſo ſeu capite quodam & fundamẽto poſt Chriſtum Eccleſiam promanaſſe. Quam promanationem inferorum portæ nunquam interrumpere prçualebunt. Sed nimia prolixitate fatigo lectorem. At non poſſum aliter huius hominis ineptias detegere. Alteram & huic ſimilẽ illic eueſtigio rationem ſubdit, quam quia inuictam vocat, identidem ſubijciemus. Reſponde, inquit, ſi Roma. pontifex præcepto Dei eſt vicarius generalis in tota Eccleſia ſequit̃ ineuitabiliter peccare eos, imo eſſe hæreticos, qui nõ ſub eo fuerint. At tunc eccleſia tota primitiua, ſaltẽ vſꝗ ad 400. annos, cũ tot martyrib. & ſanctis, hæretici erũt. Obſecro quid prodeſt tãtam blaſphemiã in ec-

Ro. põti. Petrũ & ſuccedit & refert. Cæteri epiſcopi Apoſtolos ſolũ referunt.

clesia

cleſia pro ſumidæ poteſtatis pōpa ſtatuere? Deniq; etiā S. Petrus erit hæreticus, qui ante Romanam eccleſiā cum Apoſtolis fuit Hieroſolymis, vincit me hæc oratio inuicta. Reſpondemus. Romanus pōtifex diuino iure, & prerogatiua, quæ per Chriſtum Petro donabatur, vicarius eſt in tota Eccleſia generalis. Nec tamen ſequitur ineuitabiliter eos omnes peccare, & hæreticos eſſe q primatum hunc non agnoſcunt, ſi tamen id non fecerint, ingenio malo & animo pertinaci.

Poteſt enim vel ſimplicitas eos excuſare, q non aduerterint, vel q nō exegerit ab eis hanc obedientiam Roma. pōtifex Supra diximus enim Corinthios diuino iure victum Paulo debuiſſe, quē tamen nec ipſe petijt, nec illi preſtiterunt, nō ob id, aut is, aut illi peccauerunt, nec erant habendi tanquam hæretici. Veruntamen ſi Paulus iſtud ſeu debitum quoddam exegiſſet, tum certe quiſquis recuſaſſet reddere, peccaſſet mortaliter. Et ſi pertinaciter docuiſſet non reddendum, plane fuiſſet hæreticus. Sic & ſi qui ſint, qui ſubduntur Roma. pontifici, quum ipſe nullam ab eis exigit obedientiam, nec illi nulla id proteruitate non præſtent, non facile dixerim eos, aut peccare, aut hæreticos eſſe. Cæterū ſi quis animo proteruo, vel non ſubditur Romano pontifici, vel dogmatizat non debere cunctos ei ſubdi, is & peccat, et hæreſim tenet hauddubie, nec poteſt in hanc partem vlla, vel pro Bohæmis, vel pro Grecis, afferri excuſatio. Super qua re & diua Brigitta, foemina ſanctiſſima, diuiniſq; viſitationibus clariſſima, talem accepit reuelationem. Nam libro ſeptimo reuelationum eius, capite decimonono ſcriptum eſt, Chriſtum hæc illi, inter cætera dixiſſe, 1. Cor. 9.

Mm 3 Græ-

Græci hi qui ſciunt, quod omnes Chriſtianos tenere oportet vnam tantam fidem Chriſtianã Catholicam, & vni tantummodo ſubeſſe Eccleſiæ Romanæ, vnumq; ſolum vicarium meum generalem, in mundo videlicet Roma. pontificem, ſupra ſe ſpiritualem habere paſtorem & tamen nolunt ſe eidem Eccleſiæ Romanæ, & vicario meo ſpiritualiter ſubijcere, & humiliter ſubiugare propter eorum pertinacem ſuperbiam, aut propter cupiditatem, vel propter carnis petulantiã, ſiue propter aliquod aliud, quod ad mũdum pertinet indigni ſunt poſt mortem, veniam a me & miſericordiam obtinere. Alij vero Græci qui deſideranter vellent, ſed ſcire non poſſunt, tamen ſi ſcirent, & poſſent, deuote & libenter ſuſciperent, & Rom. Eccleſiæ ſe humiliter ſubiugarẽt, & nihilominus ſecundum ipſorum conſcientiãs, in ſtatu & Fide ſua in qua ſunt, abſtinent a peccando, & pie viuunt, iſtis talibus poſt ipſorum mortem in ſupplicijs miſericordia mea debetur. Hactenus ex reuelatione. Ex his profecto dilucidum eſt, rationem (quam ſic iactaſti) non ſolummodo inuictam, verumetiam nullius omnino ponderis eſſe. Sed & Græcorum imperium huius ſanctiſſimæ foeminæ minas perſenſiſſe creditur. Nam potuit & ad hunc perſtitiſſime diem, modo permanſiſſent ipſi in obedientia, quam dudum Eccleſiæ Romanæ pręſtiterunt. Quoniam & in eadem reuelatione Chriſtus Brigittæ dixiſſe legĩt. Sciant etiam Græci quod eorũ imperium & regna ſiue dominia nunquam ſtabunt ſecura, neq; in pace tranquilla, ſed inimicis ſuis ſemper ſubiecti erunt, a quibus & grauiſſima damna ſuſtinebunt, & miſerias diuturnas, donec ipſi cum vera hu-

ra hu-

ra humilitate, & charitate Eccleſiæ & Fidei Romanæ ſe deuote ſubiecerint. Hoc certe dictũ fuit longe priuſquam perfido Mahumeti Conſtantinopolis in prædam data fuit. Sed quia minas iſtas parum curarunt imo contempſerunt, idcirco iam & totum amiſerunt imperium. Nec alia ſane ratione crediderim alias nationes, quæ dudum Chriſtianæ fuerunt, ſua pariter amiſiſſe regna, nempe quia pontifici Roma. colla ſubdere recuſarunt. Quando igitur has rationes, de quibus tantopere fidit Lutherus, vt eas vocet inuictas & potentes ora cunctorum obſtruere, ſi tamen ipſe non fuerit inſenſatior trunco, iam conſtat nec pilo dignas eſſe, quid de reliquis opinandum ſit, lectoris iudicio duxi relinquendum. Ratio q̃re multo rũ regna perierũt.

LVTH

¶ Reliquum eſt ergo, vt ſicut Auguſt. & ipſimet ſentiunt, hunc locum Ioãnis, nihil ad monarchiam, ſed ad generalem omnibus paſtoribus eccleſiarum doctrinam pertinere.

EPISC.

¶ Semper mihi ſuſpectus videris Luthere, quoties Auguſtinum citas, non indicans eius rei locum pro qua illum producis. Nam & in ſuperioribus deprehenſus es & mendaciter eum recenſuiſſe, quum locum non indicaris. Neque e͂m dubito, ſi palam pro te facerent eius verba, non prætermiſiſſes ea recenſere, ſimul & oſtendere locum. Nuſquam equidem apud eum legi, quod is locus nihil ad monarchiam Petri faciat, nec opinor te poſſe docere, quo nã loco ſic dixerit: Vnũ ſcio, ꝙ Auguſtinus vbique Petrũ facit & principem apoſtolorũ, ac magiſtrũ & caput cęterorũ, in quo & cæteros contineri dicit, ſicut in capite [illegible] reliq̃a cõprehendit multitudo.

Quando igitur Chriſtus hic eidem Petro ſuarū ouium tradit curam, quod & Auguſtinus aperte confitetur, quomodo non illum etiam hoc loco præficit, & præponit cunctis? Quiſquis enī ouē Chriſti ſe cōfitetur, eum ijs verbis oportet ſubijci Petro. Propter quod & Chryſoſtomus hunc locum enarrans, Petrū etiam principem apoſtolorum vocat, & totius orbis terrarū curam aſſerit hic ei fuiſſe cōmendatam. Nec certe quicquā id minuit autoritatem Petri, ꝙ ipſe typus ſit cæteris Eccleſiarū paſtoribus, a quo & ipſi generalem paſcendi doctrinam accipiant. Nullus enim ſcripturæ locus ita cuidam eſt accommodatus perſonæ, quin & inde cęteri complures exemplū trahere queant.

Qui ſe ouē fateť Petro ſe ſubijcit.

LVTH ¶ Et eam Eccleſiam quæ ſub Papa regitur, quia ſine amore & paſtu verbi Dei regitur, nihil minus quam Eccleſiam eſſe.

EPISC. ¶ Profecto ſi tam diu ſteterit Eccleſia Romana ſine amore & paſtu verbi Dei, quis non inde ſolidius confirmabitur, vt prædictis Chriſti verbis credat? Quippe quum ipſe pollicitus ante ſit, portas inferi nequaquam aduerſus Eccleſiam (q̄ ſuper Petrū conſtituta eſt) præualituras. Nam video nūc illam perpetuari ſolo Chriſti vaticinio, non aliquo merito pontificum. Sed tibi Fidem adhuc Luthere nō habeo, quin in vrbe illa plurimi ſint, qui non ſolum ament, verumetiam creberrime cæteros inſtruant in verbo Dei.

LVTH ¶ Et ipſum Papam nihil minus ꝗ paſtorem Eccleſiæ Dei eſſe, ſed idolum aduerſarium Chriſto & Euangelio eius.

EPISC. ¶ Hoc eſt quod moliris. Huc ſpectant omnia quæ garris. Solo Romanorū odio rē hanc peſſimam

mam aggreſſus es. Doluit ſane tibi tot moleſtias audire, quas Romani Germanis tuis inferunt. Quas quum aliter amoliri nequeas, nullum non moues lapidem, quo pontificis autoritas, aut tollatur funditus, aut certe minuatur. Quo fit, vt torqueas, & per vim trahas ſcripturam ſacrã in ſenſum omnino repugnantem, nihilq; non agis quo Romanis inuidiam concites apud cunctos. Sed esto patria tibi chara fuerit, certe pro religione, quam es profeſſus, multo chariores eſſe deberẽt Deus & ſcripturæ. Fruſtra niteris aduerſus Deũ. Gamalielis illud nõ ignoras. Si eſt ex deo, ſtabit. Stabit vtiq; velis nolis Eccleſia Romana. Schiſmatis quidem autor eſſe poteris. Nam & diſceſſionem futurã Paulus prædixit. Sed væ homini illi, per quem diſceſſio fiet. Poſtquam omnia feceris Luthere, manebit Petri ſucceſſor, qui ſi mores aliquando ſuæ curiæ reformare ſtuduerit, nõ dubito quin te valde pœnitebit horum.

Acto. 5.
2. Theſ. 2
Schiſmatis autor Luth.

LVTH.

¶ Vbi ergo nũc ſtabit fictitius iſte primatus? poſtquam duo hi loci, quibus nititur principaliter, prorſus contra eum facere conuincuntur.

EPISC.

¶ An conuiceris, aliorum erit iudiciũ. At certe calumniarum & conuiciorum aduerſum hos locos, abunde ſatis congeſſiſti. Sed hoc non eſt conuincere. Hi nimirum loci cum tot ſcripturis, ac ſanctorum patrum aſſertionibus vſqueadeo colligantur, & indiſſolubiliter adglutinantur, vt infirmari non poſſint, niſi cæteris omnibus infirmatis. Si quicquam valeat, aut Pauli, aut Lucæ dialectica, qua vel ille colligit ex umbra veritatem, vel iſte ex multis argumentis Chriſtum reſurrexiſſe. Facilius Ioui (quod aiunt) ſuũ fulmen eripueris, & ex Herculis manu detraxeris clauã,

quam huic primatui veritatem auferas. Stat nimirum & ſtabit primatus iſte, nō ficticius (vt tu cauillaris) ſed verus. Quis enim vnquam hęſitare de hoc primatu poterit, qui vel alterum prædictorum locorum probe intellexerit atq; expenderit, quam expreſſis verbis Chriſtus Petrum cæteris præpoſuerit apoſtolis. Quid ſi deinde reliq̃s Euangelij locos & Actorum contulerit, qui non pauci ſunt, ſed & veterem adumbrationem aduerterit, quam adamuſſim his reſpondeat. Ad hæc ſi probatiſſimorū̃ interpretum adiecerit teſtimonia, aut demum (quod non leuiſſimi ponderis eſt) euentum rei trutinauerit, quomodo non Hieroſolymis, nec Antiochię, nec alibi locorum poſtremam ſedem elegerit Petrus quam in ea vrbe, quæ tum erat totius orbis caput, in qua iam ad hunc diem proſperatur, quum cæterorū apoſtolorum ſedes, vel Papæ venerantur, vel prorſus euanuerint. Quiſquis, inquam, hæc omnia ſimul ſeu linum lino (vt in prouerbio eſt) cōnexuerit, & tua q̃ ſint inania friuolaq; ppenderit, quanquam aduerſus ipſum pontificē odio furias pluſquam agreſti, non poterit opinor amplius ſuper hoc primatu dubitare.

Sedes Petri proſperabit.

LVTH. ❡ Non ergo tantillum curo, quod lōgitudinem tēporis, & multitudinem cōſpirantiū mihi obiectant, quod talibus argumentis mundus cōtra apoſtolos quoq; vſus fuerit, & tamen ab hoc veritatem euangelij recentem, a paucis & idiotis prædicatam, redarguere non potuerunt.

EPISC. ❡ Non fuit æquum certe, vt contra apoſtolos quicquam præualeret conſuetudo, quantumuis longæua. Quando illi, quæ docuerant apertiſſimis omnia miraculis confirmarūt. Et tu Luthere ſi tot,

re ſi tot, & tam euidentibus, tua dogmata miraculis aſtrues totus fortaſſis orbis tibi crediturus eſt. Sed noſtra interim ſatis copioſe non miraculis modo, verumetiam ipſius Chriſti verbis, & priorum patrum concordibus ſententijs, qui iã pridem Spiritu ſancto fuerant inſtructi, ſtabilita ſunt, vſqueadeo vt ſi non iſtis ſolidati fuerimus, erimus omni vento mobiliores, ſemper diſcẽtes, & nunquam ad ſcientiæ veritatem peruenientes. Et hactenus ad huius articuli confutatiõem ſuffi cere putamus.

ARTICVLVS XXVI.

Verbum Chriſti ad Petrum, Quodcunq; ſolueris ſuper terrã &c. extenditur duntaxat ad ligata ab ipſo Petro. LVTH.

¶ Nihil oportet vt in hoc articulo prolixi ſimus, quando ſuperius de hoc non ſemel diſſeruimus: Errorem igitur huius, hoc loco paucis demonſtrabimus. Petrus neminem ligare potuit ad peccatum, potuit autem ſoluere quotquot ad eum acceſſerunt, tam a reatu peccati, quam à pœna pctis ipſis debita. Quamobrem hæc verba non ad ligata ſolum a Petro, verum etiam ad ea, quæ nunquam ligauit Petrus, extenditur. Adde, quod ſi neminem Petrus ligare potuiſſet, niſi per excommunicationis vinculum, tum ſi nullũ vnquam excommunicaſſet, nullum potuit ſoluiſſe, ſed nec eos qui p alios fuiſſent excommunicati, ſoluere potuiſſet vllo pacto. Accedit ijs, quod alibi Lutherus affirmat, nemiñe videlicet excõmunicari poſſe, niſi qui ſeipſum ante per pctm̃ proprium excõmunicauerit. Petrus ergo neminem EPIS.

inuitum, & qui nõ ſua ſpõte peccaſſet ante mortaliter, ita ligare potuit, hoc eſt excõmunicatione vincere. Quamobrem ſi nec alium quenq̃ poſſet ſoluere, nullo pacto verã hoc verbo Chriſtus Petro contulit poteſtatem, ſed mere fictitiã, quã neq; vere liget aut ſoluat Petrus, verum iudicet ſolũ, quæ ſint ligata ſolutave. Fruſtra ergo dixit Petro Chriſtus: Quodcunq; ſolueris ſuper terrã, erit ſolutum & in coelis. Sed iam æquum eſt, vt

LVTH Lutherum audiamus.

¶ Primum nego ad ſolum Petrum hoc Chriſti verbum eſſe dictum, neq; ego hoc vnq̃ dixi. Interrogauit enim omnes diſcipulos dicens: Quẽ vos me eſſe dicitis? Et Petrus omnium perſona reſpõdit: Tu es Chriſtus, ita & in omnium perſona accepit claues.

EPIS. Nõ oib9 apoſtolis reuelata omnia.

¶ Probabile eſt, non omnibus fuiſſe reuelatum, ꝙ Chriſtus eſſet filius Dei, & vide quã ratione, Nam quod Paulus dicit de Iudæis, Si cognouiſſẽt nunquam dominum gloriæ crucifixiſſent. Idem de Iuda dicendum opinor, ſi Iudas cognouiſſet Chriſtum fuiſſe filium Dei, & dominum gloriæ, nunquam crucifigendum vendidiſſet. At plane Iudas illum fuiſſe filiũ Dei cognouiſſet, ſi fuiſſet hoc ei reuelatum. Coſequens igitur eſt hoc omnibus haudquaquam fuiſſe reuelatum. Sed neque ſingulariter Chriſtus beatificaſſet Petrum, ſi res hæc tã arcana cæteris æque reuelata fuiſſet atq; fuerat Petro. Nunc autem ſoli Petro dixit Chriſtus: Beatus es Simon Bariona, quia caro & ſanguis non reuelauit tibi, ſed pater meus qui eſt in cælis. Potuit ad omnes pari compendio dixiſſe: Beati eſtis vos, quia caro & ſanguis non reuelauit vobis, ſed pater meus. Cæterum quia nomine

proprio

proprio compellabat Petrum & ei factam reuelationem aſſeruit, idcirco veriſimilius eſt ſolum Petrum beatificaſſe, & eidem pro confeſſiõe ſuæ Fidei, claues donaſſe regni cælorum. Neq; enim quia credidit, clauium accepit promiſſiõem, ſed quia primus confitebatur. Multi enim olim crediderunt, quibus ea promiſſio facta non fuit. Ob id igitur, quia primus & ſolus confitebatur Petrus, idcirco uel ſoli, ſeu confeſſionis ſuæ præmiũ claues conferebantur. At, inquies, tibi veriſimilius contrarium videri, nempe q̄ ſoli Petro claues hæ conferebantur. Sed iſtud qui probas? Cernis quantum verba ipſa pro noſtra parte faciãt, & quantum omnes interpretes ſacri, noſtræ ſententiæ ſubſcribant. Nec ignoras totius Eccleſiæ conſenſum, & vis vt (contẽptis his omnibus) tui capitis vertiginem ſequamur, hoc an æquum fuerit, lector quiuis iudicet.

LVTH. ❡ Quare notandum, quod ſanctitas ſanctiſſimi domini Papæ, hoc loco mentitur, ſicut eſt moris eius atque ſtili.

EPISC. Impudẽtia Luth. in ſummũ ſacerdotem. ❡ Qua in re (te quæſo) mentita eſt ſanctitas ſanctiſſimi domini noſtri? Lege articulũ. An non ita ſe habet verbum Chriſti ad Petrum? &c. An nõ ad Petrũ loquutus eſt Chriſtus? Quis hoc negare poteſt? Sed, inquies. Non ad ſolum Petrum loquutus eſt. Iſtud non aſſerit articulus. Neq; enim dicit. Verbum Chriſti ad ſolum Petrum. Sed uerbum Chriſti ad Petrum. Quis hoc loco poterit excuſare mendacium tuum? Et tamẽ hic (vbi palam ipſe mendax es) non te pudet ſummo pontifici, & eidem inculpato, mendacium impingere. Conſtantinus Cæſar, cum Epiſcopi ſe mutuo criminarentur, ſic dixiſſe fertur. Si proprijs oculis

pecca-

peccare ſacerdotem viderim, mox operire vel mea chlamide peccantem ſtuderem. Ecce laicus inferiorum epiſcoporum vera crimina tegere ſtudet, & tu Luthere (qui religionem profeſſus es) ſummo ſacerdoti fictum crimen imponere non erubeſcis? quin & inſultas velut mẽdaci, quũ ſit tamen ipſe veraciſſimus.

LVTH ¶ Quod autem poteſtas ſoluendi latior ſit, q̃ poteſtas ligandi æque mentitur ſanctiſſimus ille, non enim hoc poterit probare vllo modo.

EPISC. ¶ Quid eſt quod non audeas Luthere? tãta eſt temeritas impudentiæ tuæ. Nimis quã temere fatetus, hoc probari non poſſe, nempe latiorem eſſe ſoluendi poteſtatem quam ligandi. Quod nos ita breuiter oſtendere tentabimus. Summus Põtifex ſoluere poteſt a pctõ, quod nunquam ligauit, aut ligare potuit, Ergo latius extenditur ſoluẽdi poteſtas quam ligandi. Hoc ſcio nunquam dilues, niſi velis negare ſummum Pontificem a pctõ ſoluere poſſe. Quod ſi feceris, negabis etiam poteſtatem vllam his verbis contineri, ac proinde cõfiteberis, fruſtra Chriſtum aliquam, de ligãdi ſoluendique poteſtate, feciſſe mentionem. Quoniam ſi pctm̃ nõ ſoluat Pontifex, quid eſt quod ſoluat. Nec eſt quod ad canones confugias, vt dicas Põtifices ad poenas Canonum ligare poſſe quempiam, & ab eiſdem ſoluere. Quoniam antequam de Canonibus quicquam erat cogitatum, hęc poteſtas Petro collata fuit. Et ſi nunquam fuiſſet Canones conditi, non ob id fruſtrari potuit donatio Chriſti. Soluere igitur Pontifex a pctõ poteſt. At neminem inuitum, hoc eſt qui nolit peccare, ligare poteſt peccati vinculo. Quamobrem, quũ idipſum non ligauit, quod tamen poteſt ſoluere,

Soluendi poteſtas latiꝰ protẽditur q̃ ligandi

neceſ-

neceſſum eſt, vt ſoluendi poteſtas longius porrigatur quam ligandi.

¶ Quia ſicut Chriſtus dicit: Quodcunq; ſolueris, ita dicit: Quodcunq; ligaueris, vtrobiq; eodem ſigno vniuerſali vtens, quare parem vtranque poteſtatem, apertiſſima verba probant Chriſti. LVTH

¶ Quid ſi Chriſtus vtatur eodem vtrobique ſigno? Num propterea neceſſum erit, tot per Petrum eſſe ligabilia, quot & per ipſum ſolubilia ſunt? haudq̄quā. Quæ res apertior fiet, ſi Chriſti pollicitationem ad multitudinem hominum cōtraxerimus, pinde ac ſi dixiſſet Chriſtus: Quoſcunq; Petre ligaueris homines in terris, erunt & in cœlis ligati, & quoſcūq; ſolueris homines, erūt identidem in coelis ſoluti. Quis dubitat, ex hominibus complures eſſe, qui mortali peccato careant. Et hi niſi ſponte ſua deciderint in pctm̄, ligari per pontificem nequeunt, quod & ipſe Luthere mordicus aſſeris, & creberrime quidem. Sunt ediuerſo pleriq; qui mortalibus grauantur admiſſis, quos (non eſt dubiū) pontifex, modo ſuis parere monitis voluerint, abſoluere poteſt. Perſpicuum igitur eſt, plures eſſe quos Petrus ſoluere poteſt, q̄ quos ligare, ac proinde conſtat ſolutionem latius patere, q̄ ligationem. EPIS.

¶ Vt nihil moueant quæ ſanctiſſimus in contrarium blaſphemat, non enim ei credimus nuda dicenti, multo minus contra apertam veritatem inſanienti & blaſphemanti. LVTH

¶ Quæ (te quæſo) pontificis hic vlla blaſphemia eſt? Nonne veriſſimū eſt ita Chriſtū dixiſſe Petro? Quodcūq; ligaueris &c. Et nunquid non oſtēdimus, ſoluenda longe plura eſſe q̄ liganda? EPISC.

Quod

Quod ſi pauciora ſint hæc q̃ illa, quis nō illico videt, ſoluendi longius, q̃ ligandi poteſtatem propagari? Quod ſi verū ſit, vbi quæſo falſi quicq̃ dixit ſummus pōtifex? An non ipſe magis blaſphemiā contra Chriſtū & eius euāgelium iacularis? Tu plane ſi datam ijs verbis vllā Petro faterís poteſtatē, ea erit qua peccatū ſoluitur, quod nequaq̃ Petrus ante ligauit. Atq; ita porrectior ſolutio, q̃ ligatio. Et tu qui hoc negas, inſanis, & blaſphemas in ſanctum euāgeliū. Sin vero nullā Petro datam poteſtatem aſſeris, ita mendacē facis Chriſtū, quę ſumma quoq; blaſphemia. Atq; hæc ad conuulſionem articuli ſufficiunt.

ARTICVLVS XXVII.

LVTH. CErtum eſt in manu eccleſiæ aut papæ prorſus nō eſſe ſtatuere articulos fidei, imo nec leges morum ſeu bonorum operum.

EPIS. ¶Non hic me fugit quoſdā opinari, & inter hos in primis Ioannem Scotū, cuius acumē mihi ſūmopere probatur, q̧ eccleſia nō poteſt, quicquid ipſa velit, verum, aut non verum cōſtituere. Sic enim ipſe diſtinctione. xi. quæſtione. iij. quarti, de cōmutatione ſubſtantiæ panis (quæ fit in corpus Chriſti) credenda, loquens dicit, quod quanquam Innocentius tertius in cōcilio Lateranenſi decreuit idipſum fore credendum, non fuit tamē in poteſtate Eccleſiæ hoc verum facere, aut non verum, ſed Dei inſtituētis. Cæterum tametſi nequeat ſummus pontifex, vna cum concilio, hoc eſt Eccleſia catholica, quicquam aut verum, aut falſum facere, ac proinde nouos articulos Fidei conſtituere, tamen quicquid hi nobis credendū tradiderint ſeu Fidei articulum, id cunctos vere

Eccleſia nō poteſt quicquid vult.

Chriſtianos, haud aliter q̃ articulum Fidei quen dam, oportere credere. Quod & ipſe Scotus eodē affirmat loco: Dicendum eſt, inquit, quod Eccleſia declarauit iſtum intellectum eſſe de veritate fi dei in illo ſymbolo ædito ſub Innocentio tertio in concilio Lateranenſi firmiter credimus, & cęt. Vbi explicite ponitur veritas aliquorum credendorum, magis explicite, quam habeatur in ſymbolo Apoſtolorum, vel Athanaſij, vel Niceno. Breuiter quicquid ibi dicitur eſſe credendum, tenendum eſt eſſe de ſubſtantia fidei, & hoc poſt iſtam declarationem ſolēnem factam ab eccleſia, Hæc Scotus. Cuius verba non iam ob id cito, q̃d te putem his velle credere, ſed vt intelligas quantum Eccleſiæ Scotus detulit, qui tamen alioq̃ ſuo iudicio, plurimum ſolet tribuere. Sed Eccleſiã credidit eatenus ſpiritu ſancto fuiſſe afflatam, vt errare in iſtiuſmodi rebus haud potuit. Propter q̃d & ſubdit. Supponendum eſt, quod eccleſia catholica eo ſpiritu expoſuit, quo tradita eſt nobis Fides, ſpiritu ſcilicet veritatis edocta. Et ideo hunc intellectum elegit quia verus eſt. Non quod hunc verum eccleſia fecerit, ſed a Deo traditum explicauerit, directa in hoc vt creditur a ſpiritu veritatis. Hæc Scotus. Sic igitur argumentamur. Non inanem nobis pollicitationē Chriſtus fecit, quãdo ſpiritum veritatis promiſit in Eccleſia mãſurum, quæ nos de omni veritate certiores faceret. At inanis fuiſſet iſta pollicitatio ſi conciliũ legitime cōuocatũ, & eo pręſertim intuitu, vt de fidei negotijs eccleſia certior fieret, errare ꝑmitteret. quãobrē certo credēdũ eſt, q̃cquid cōcilium ſic a pontifice cōgregatũ decreuerit eſſe de ſubſtãtia fidei id tãq̃ articulũ Fidei recipiēdũ eſſe, Cōfirmabimus — Argumētatio.

bimus iſtud hoc modo, Nam vnde ſcimus, quis fuerit articulus Fidei an ſecus, niſi per Eccleſiã? Sed neq; Euangelia ſcimus euangelia eſſe, niſi p̃ Eccleſiæ diffinitionem. Negat enim Auguſtinus ſe fuiſſe crediturum euangelio niſi quia catholicæ prius crediđiſſet eccleſiæ, quæ teſtimoniũ Euãgelio perhibuit. Et certe Spiritus ipſe veritatis (q̃ vere credimus eccleſiam regi) nunquam pateret̃ eam in ijs negotijs hallucinari. Sed & de legibus morum, ac bonorum operum (quandoquidẽ ſuperius oſtendimus, non ſolam Fidem nobis ad ſalutem ſufficere, ſed opera bona ſimiliter exigi) qs ambiget quando pontifici ſimul & toti concilio viſum fuerit, mores & opera quædam condemnare tanquam chriſtianorum ſaluti contraria, qn ea fugere (velut animarum ſuarum perniciẽ) ſinguli Chriſtiani teneant̃? Alioqui Paulus fruſtra

Heb. 12. dixiſſet. Obedite præpoſitis veſtris. Et Chriſtus

Luc. 10. itẽ. Qui vos ſpernit, me ſpernit. Et alibi: Qui Ec-

Mat. 18. cleſiã non audierit, ſit tibi ſicut Ethnicus & Publicanus. At quando potius Eccleſiam audituri ſumus, quam quum Pontifici concilium conſentit, & Pontifex concilio? Nam hi (procul õni controuerſia) catholicam eccleſiam repræſentãt. Sed iam cum Luthero congrediamur.

LVTH ¶ Probo hunc ſic 1. Corin. 3. Fundamentum aliud nemo poteſt ponere, præter id quod poſitũ eſt, quod eſt Ieſus Chriſtus: hic habes fundamentum ab Apoſtolis poſitum at omnis articulus Fidei eſt pars huius Fundamenti, quare poni alius articulus, quã poſitus eſt nullus poteſt. Superædificari autem poteſt, vt idẽ dicit: Et ideo Papa debet nobiſcũ poni & ſuperædificari, nõ autẽ ponere, oĩa em̃ credẽda ſũt in ſcripturis expoſita plene

¶ Si

¶ Si cuncta credenda, plene ſunt in ſcripturis expoſita, mirum eſt, aut vnde tibi cum patribus de ſcripturis tantū eſt diſſidium? aut quibus oculis ipſe cernas quod illi contueri nequaquam potuerūt? Sed vt iſta pͥtermittamus dic mihi vbi in ſcripturis inueniam diem dominicam obſeruari præceptum, quem tamen Eccleſia colendū præcepit? Nec eſt hoc neotericum inuentū, ſed a primordijs Eccleſiæ traditum a Chriſtianis hactenus accuratiſſime cuſtoditum. Veruntamē quia non habetur in ſacris literis, iam per te, non amplius obſeruandum eſt, neque credendum obſeruari. Dic rurſum vbi iuſſum fuerit in ſcripturis, diuorum imagines eſſe venerandas? Certe ſeptima Synodus (quæ fuerat 367 patrum) condemnauit execratores earum, & voluit omnes Chriſtianos eas digna veneratione complecti. Dic tertio, quæ ſcriptura tradat patrem ingenitum dici? Nā Auguſtinus hoc ipſum in ſcripturis nuſquā inuenire ſe potuiſſe teſtatur. Et tamen ad ſubſtantiam fidei pertinet. Sed nec quod filius omouſios dictus alicubi fuerit (ſi credimus Auguſtino) poſſet illic inueniri, & tamen hoc ipſum eſt articulus Fidei. Dic qua ſcriptura cogemus proteruientem, vt fateatur Spiritum ſanctum a patre ſimul, & a filio procedere? & tamen idipſum eſt articulus Fidei. Dic vbi reperiemus, ꝙ Paſcha nō alio ꝗ dominico die celebrādū ſit? profecto nuſꝗ ī ſacris literis iſtud cōperies. Et tñ hoc a priſcis illis obſeruari diſtrictꝰ imperatū eſt. Dic vbi ſcriptū ī ſacris literis, ꝙ baptizatꝰ ab hęretico nō debeat rē baptizari? Et tñ hoc (etiā authoritate Cypr. renitēte) poſt mortē eiuſdē Cypr. ꝑ cōciliū Carthagineſe decretū fuit. An non Chriſtus aſſeruit multa

EPIS.

Na ā ſe ha-

ſe habuiſſe,quæ dicturus apoſtolis fuiſſet,ſi tunc ferre ea potuiſſent?Et vbi quæſo ſunt illa ſcripta? Sed & Paulus poſt ſuum reditum quædam Corinthijs pollicitus eſt ſe diſpoſiturum.Cætera,inquit,quum venero diſponam.Et hæc in ſacris literis nuſquam ſcripta inuenies.Falſum igitur eſt, quod omnia quæ vel ad Fidem pertinent, vel ad leges morum & operum plene ſunt in ſcripturis expoſita.Id quod oportet confitearis, alioq; probatio tua nulla eſt.Reſiduum autem argumentationis tuæ,nullius momēti eſt.Quid enim ſi Chriſtus(quod & nos affirmamus)Fundamentū ſtatuatur?Num propterea cuncta quæ nobis credenda ſunt,in ſcripturis plene ſūt expoſita?Quid hac conſequutione poteſt ſtolidius cogitari? Sed & Petrū quid prohibet in Chriſto fūdari, & nihilo minus eccleſiaſticæ ſtructuræ fundamentum eſſe. Nobis enī fundamentū omnino primū Chriſtus eſt.Subinde poſt Chriſtū Petrus.Tibi vero nec Chriſtus Fundamentum eſſe poteſt, quando Fides(quā tu Fundamenū collocas) in Chriſto nequeat eſſe. Per Fidē vtiq; Chriſtiani ſuper Chriſtum fundantur. At hæc Fides haudquaquam in ipſo Chriſto eſt,ſed in ipſis Chriſtianorū pectoribus,Quam quia Petrus primum confeſſus fuerat & ipſe primus poſt Chriſtum lapis viuus in huius ædificij ſtructura repoſitus fuit.

VIII Oīa q̄ ad Fidē attinēt i ſcriptura expoſita falſum eſt.

Fūdamētum eccleſiæ.

LVTH ¶ Permitto tamen,quod Papa condat articulos ſuæ Fidei & ſuis fidelibus,quales ſunt,Panem & vinum tranſſubſtantiari in Sacramento Eſſentiam Dei,nec generare,nec generari. Animā eſſe formam ſubſtantialem corporis humani. Se eſſe imperatorem mundi,& regem cæli,& Deū terrenum.Animam eſſe immortalem. Et ōnia illa infinita por

nitæ portenta in Romano ſterquilinio decretorũ, vt qualis eſt eius Fides, tale ſit Euangelium, tales & fideles, talis & Eccleſia, & habeant ſimilem la bra lactucam, & dignum patella ſit operculum.

¶ Permittis ipſe Pontifici? Bene ſcilicet agel cum Pontifice, ſi neceſſum ei ſit ex tua permiſſio ne pendere. Sed vbi (te quæſo) Pontifex regẽ cæli deumq; terrenum ſe vocauit? Quis te ferre poteſt ita ſemper & vbiq; mendacem? Illud vero eſſentiam Dei nec generare nec generari, quid tibi videtur, verum ne, an falſum hoc exiſtimas? Si falſum putes, quod eſſentia generat, aut generatur; cur debeat tolerari? An opinaris, vel minimũ de Deo mendacium, leue quiddam eſſe? Quãdo igit tui ſimiles nihil veriti ſunt, hoc de Deo mendacium confingere, qualem tu Pontificem illum dixiſſes, qui paſſus hoc fuiſſet impune doceri? Recte igitur Pontifex (qui tum fuit) Chriſtianos admonuit, quid ſuper hac re credere debuiſſent. Sed nec cæteri (quos obijcis) articuli, ſuis carent rationibus. Id quod palam oſtenderem, niſi quod ex verſutia quadam eos introduxiſſe te iam video. Hoc in te ſæpius obſeruaui, quoties efficaces tibi deſunt probationes, ad cõuitia te vertis, & alia moues, quæ nihil ad rem attinent. Firmandus abs te potius articulus eſſet quo certum aſſeueras eſſe, quod non ſit in manu eccleſiæ, aut Papæ, ſtatuere articulos Fidei, nec leges recte operãdi. Sed quũ iſtum nequeas probare, ne nihil interim egiſſe uideaaris, tuo more latras in Pontificem.

EPIS C. curr9 bo uẽ tralut.

¶ Nos vero, qui nõ papani, ſed Chriſtiani ſumus, ſcimus, ꝙ nihil eſt Fidei & bonorũ morum ꝙ nõ abũde in literis ſacris ſit expoſitũ vt neque ius, neq; locus ſit, alia ſtatuẽdi vllis hominibus.

LVTH

EPISC. Notatur Lutheri inſcitia.

¶ Tu te his verbis hoc ſcire iactitas, quibus palam cunctis oſtentas inſcitiam tuam. Nos eñi plurima ſuperius memorauimus tam credenda, quam facienda Chriſtianis, quæ nuſquam in ſacris literis habẽtur. Nec ſatis eſt ꝙ dixeris te hoc ſcire, niſi præter hoc, iuſtas item dixeris probationes. Mihi profecto neutiquam ſatisfacis, quũ te ſcire dixeris, niſi me quoq; feceris idipſum ſcire. Rectius aliqua recenſuiſſes, de quibus ambigitur an in ſacris literis contineantur, & indicaſſes vbi reperiri queant, quam tot aliena citaſſes decreta, nempe de panis & vini trãſſubſtantiatiõe, de eſſentia Dei nec gignente, nec genita de forma ſubſtantiali corporis humani, atq; alia nonnulla quæ nihil ad rem pertinent. Nos (vt vides) recenſuimus plurima, quę nemo vere Chriſtianus negare poterit, ad Fidẽ & bonos mores pertinere, nec tamen vbi ſint abunde tradita vel expoſita in ſacris literis ullus indicare poteſt. Et tu nihilominus, tanta eſt inuerecundia tua, audes aſſerere. Nihil eſſe fidei & bonorũ morum, q̃d non abunde ſit in ſacris literis expoſitum.

LVTH. Inanis lutheri philoſophia

¶ Porro cæremonias potuit Eccleſia ordinare, ſed eæ in arbitrio ſunt omnium fidelium, ſicut dicit 1. Cor. 7. Empti eſtis pretio, nolite fieri ſerui hominum. Et Col. iiȷ. Videte ne quis vos decipiat per inanem philoſophiam & fallaciã, ſecundum traditionem hominum, ſecũdum elementa huius mundi, & non ſecundum Chriſtum.

EPISC.

¶ In cæremoniȷs profecto quiſquis repoſuerit ſpem ſalutis, longe fallitur. Attamẽ haudquaquã inutiles habendæ ſunt cæremoniæ. Tolle cæremonias ab Eccleſia, & apud maximam Chriſtianorum partẽ dei cultũ ſtatim extingues. Fac ne

quiſq; ã

quiſquam leuet manus,neve genua flectat,aut ne tundat,aut oret non velato capite,aut non in pedes erectus ſtet, dum legitur Euangelium, aut id genus reliqua prętermittat,videbis intra paucos dies,eam (quam vocamus deuotionem) euaneſcere penitus.Nam ea quæ adhuc viget in paucorum Chriſtianorũ pectoribus, quanq̃ ſit pertenuis illius cultꝰ ſcintillula,cęremonijs tamẽ enutritur.Et niſi ad has congerentur Chriſtiani, pro pediem quã frigidiſſimus cultus Dei futurus eſt. Neque ſcripturę,quas adducis,cęremonias dam nant.Quum enim Paulus ait:Empti eſtis pretio, nolite fieri ſerui hominum. Hoc propter eos dixit,quorum aliqui ſe Paulo, quidam Apollo ſe addicebant, velut in hominibus ſpem ſalutis ſtatuentes,atq; per hunc modum in miſeram ſe tradentes ſeruitutem.Sed & alia ſcriptura Pauli nihil aduerſus eas cęremonias,quibus eccleſia iam vtitur,militat, ſed veteres Iudæorum obſeruantias duntaxat vitare iubet. 1.Cor. 7.

LVTH

¶ Cõcedo ergo Papam habere poteſtatẽ con dendi leges, ſicut Aſſur Nimrod habuit,vt eſſet robuſtus venator in terra corã Domino,vt extin guat libertatem Chriſtianam.

EPIS.

Specioſa Luth. libertas, Aegyptiaca ſeruitute deterior.

¶ Tu videri vis Chriſtianæ libertatis aſſertor eſſe,quũ nihil ſis minus. Nam tua libertas mera ſeruitus eſt. Sola Fides tibi liberũ facit quemq;, quantũuis inquines vitijs vel ſordidiſſimis.Tuę libertatis eſt Eccleſiæ ſacramẽta cõtemnere,quę ſemp apud patres fuere ſacroſancta. Tantam tu Chriſtianis libertatem,imo verius licentiam pmittis,vt nullis alijs Eccleſiæ legib.obtemperẽt, q̃ quæ in Euangelijs aut Apoſtolicis literis palã ſunt traditæ.Tua libertas omnem cæremoniarũ

ordinem euertit, confuſionemq́; proinde maximam pariet tandem in Eccleſia Dei. Apte profecto libertatem hãc tuam depinxit diuus Petrus,
1.Pet.2. quum vetuit Chriſtianis, ne quaſi velamen haberent malitiæ libertatem.

LVTH ¶ Probat hæc poteſtas per illud Chriſti Mat. 24. Videte ne quis vos ſeducat, multi enim venient in nomine meo dicẽtes, ego ſum Chriſtus, & ſeducent multos.

EPIS. ¶ Quis non videt hanc ſcripturã teipſum exprimere? quippe qui tot ſub Chriſti prætextu ſeduxeris, & quotidie ſeducis. Quis non hic ſtrophas tuas exploratiſſime cernit, quũ Chriſti vaticinium (quod tibi nemo non obijceret) tua vafrities adaptat pontifici? Quis alius, quæſo, plebem ſeducit potius, q̃ qui eam auertit a patrum cõmentarijs, in quibus ab apoſtolorũ temporibus, ad hanc ætatem vſq; Chriſtiana plebs ſcripturam ſacram didicerit. Ab his paſcuis nũc tandem Lutherus abducit plebem, atq; id quidem ſub prætextu nominis Chriſti. Quis itaq; nõ aduertit hũc ex eorũ eſſe numero, de quibꝰ Chrũs dixit: Multi veniẽt ad vos in nomine meo, & ſeducent multos.

LVT. ¶ Et iterum: Quũ videritis abominationem ſtantẽ in loco ſancto (quæ dicta eſt a Daniele propheta, qui legit intelligat.) Surgent enim pſeudo prophetæ, & pſeudochriſti, & ſeducent multos. Tunc ſi dixerint: Ecce hic aut illic eſt Chriſtus, nolite credere, dabunt enim ſigna & prodigia vt in errorem ducant, ſi fieri poteſt etiam electos. Ecce prædixi vobis.

EPIS. ¶ Et hæc ad te quoq; ſpectant & tui ſimiles. Quiſquis enim prætexens Euangelium hæreſim docet

docet, recte dicitur abominatio ſtans in loco ſancto. Et eiuſmodi Chriſtus ipſe pſeudoprophetas & pſeudochiſtos uocat, a quorum erroribus admonet cauendum. Propter hanc quoque cauſam, & ſpiritum ipſe veritatis miſit, quo ſicophãtias eorum Eccleſia diſcerneret. Nec erit quiſquam ab eis tutus, niſi qui doctrinæ per Eccleſiam traditæ firmiter adhæſerit. Ob quam rationem, & Paulus eam vocat columnam, & firmamentum veritatis. Abominatio eſt ipſe Lut.

¶ Et 1. Tim. 4. Spiritus manifeſte dicit, quia in nouiſſimis temporibus diſcedant quidã a fide attendentes ſpiritibus erroris & doctrinis dæmoniorum, in hypocriſi loquentiũ mendacium, & cauteriatam habentium ſuam conſcientiã, prohibentium nubere, & abſtinere a cibis, quos Deus creauit ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus & his qui cognouerunt ueritatem. LVTH 1. Tim. 4

¶ Profecto & prior huius pars te delineat ad vnguem. Nam vbi credis alibi manere Fidem, q̃ in Eccleſia Chriſti? Ego (inquit Chriſtus ad Petrum) rogaui pro te, vt non deficiat Fides tua. Petri Fides, ne dubita, ſemp in ſucceſſione Petri manebit, q̃ eſt Eccleſia. In hac Fide iampridem educatus ipſe fuiſti quã nũc deſeris, & ab ea diſcedis, attendens ſpiritibus erroris, non ueritatis. Nam ſi veritatis attenderis ſpiritui, eccleſiã vtique non contemneres, in qua ſpiritus veritatis & reſidet, & loquitur. Palam igitur eſt te non veritatis audire ſpiritum, ſed attendere ſpiritibus erroris, & doctrinis dæmoniorum. EPIS.

¶ Ecce nõ ſolum hic probatur poteſtas papiſticarum doctrinarum & legũ, ſed etiam admonitio noſtri, ab ijs pſeudomagiſtris caueamus q LVTH

cæremonijs hic & illic Chriſtum oſtentantibus, nos a Fide ſyncera alienant. Nam & Danielis 8. prædixit Antichriſtum fore regem impudentem facie, hoc eſt ſicut Hebræus habet, potētem ſpeciebus, pompis & cæremonijs externorum operum extincto interim ſpiritu fidei, ſicut uidem9 impletum, tot religionibus, ordinib9, collegijs, ritibus, veſtibus, geſtibus, ædificijs, ſtatutis, regulis, obſeruantijs, vt numerum nominum eorū vix recites, quorum nullus euāgelium curat, donec irrita facta ſint omnia mandata Dei, præſertim princeps iuſtitiæ Fides Chriſti, propter traditiones has hominum impiorum. Et hæc quidem milites fecerunt. Et hæc regno Antichriſti conueniebant.

EPIS C.

¶ Hic te video, puluerem ob oculos effundere molitū, nimirū ex Hebraica literatura. Sic iſtud ingenium tuum prorſus Anaxagoricum, quicqd vult, vbilibet ſe poſſe reperire cōfidit, & vnamquamlibet ſcripturam perſonæ cuilibet adaptare. Quo fit, vt anſam iam ex Hebræo captatam, moliris in pontificem torquere, quæ nihil ad eū ſpectant. Vt donemus igitur hunc locum ſic traduci poſſe, non quadrat tamē in pontificem id ꝙ ſequitur. Et intelliget ænigmata, ſeu potius (vt quendam reddidiſſe legi) diuinationes. Porro ꝙ in arte diuinandi pontifex perit9 fuerit, nondum a quoquam audiui.

Ingeniū Lutheri anaxagoricum.

¶ Sed plane Hiero. ac cæteri interpretes, de Antiocho filio Seleuci literā hanc interpretātur, quā tu per vim torquere conaris ad pōtificem, vt eū Antichriſtū facias. Si nobis ad hūc modum ſcripturis vim inferre liceret, multo quadrātius hęc in te cōpetere doceremus. Nam ſi quis tuas verſu

tias ex-

tias expendat, mendacia numeret, impudentiam exploret, hypocriſim excutiat, conuitiandi libidinem exprimat, charitatis prætextum aperiat, malitiæ venenenum detegat, cæterosq́ dolos & artes innumeras (quibus ipſe conflatus es) depingere velit, nonne plures te formas ac ſpecies habere mõſtrabit, q̃ Protheus habuiſſe refert? Profecto verius hę tuę dici poſſunt ſpecies, quã quas attribuis pontifici. Quid enim tanta religionum varietas & cætera (quæ congeris) ad pontificem ſpectãt? aut qũo poterunt hæc omnia ſpecies & formæ dici pontificis? Eccleſiæ nimirum iſta varietas, rectius exiſtimabit. De qua & ſcriptũ eſt: Aſtitit regina a dextris tuis, in veſtitu deaurato circundata varietate. Et ſane perquam mirifice facit hæc varietas ad Eccleſiæ decorem, ſi quis non colubrinis, ſed columbinis eam oculis inſpexerit. Necq́ certe pontificem inceſſere deberes, ob hanc tam multiformem varietatem, ſed ſanctiſſimos illos patres potius Baſilium, Hieronymũ, Auguſtinũ, Benedictum, Dominicum, & Franciſcũ, quorum vel minimo nequaquã conferendus es. Hoc ſemp malehabuit progenitores tuos, hoc eſt, priorum hæreſum ſeminatores, q tanta fuiſſet in Eccleſia religionum varietas. Tu potius (quod iam incumbit tibi) articulũ aſtrue, quẽ admodum promiſeras, & deſine vim ſcripturis inferre, quo pontificem, Antichriſtũ eſſe monſtres. Certũ enim eſt ex ſacris literis, haud dũ Antichriſtũ ueniſſe, niſi forſan tu nobis Antichriſtus ſis futurus. Iſt. ꝓ nugis, q̃d tibi in morẽ eſt, nos in obliuionẽ prioris inſtituti moliris inducere. Redi potius ad inſtitutũ, & proba nobis articulum, quẽadmodum es pollicitus, nẽpe, q nec eccleſia,

Pſal. 44.

Religionũ diuerſitas prioꝛes hæreticos ſemper male habuit.

nec pon

nec Pontifex poſſet quicquam de nouo credēdū, aut operandum ſtatuere, præter ea quæ in ſacris literis explicantur, id quod ſcio nunquā cōprobabis. At propterea negas iſtas introduxiſti, quemadmodum ſoles, quoties tibi ſolida deſuerint argumenta. Sed iſta pro articulo ſufficiant.

ARTICVLVS XXVIII.

LVTH. Si Papa cum magna parte eccleſiæ ſic vel ſic ſentiret, nec etiam erraret, adhuc nō eſt pctm̄ aut hæreſis contrarium ſentire, præſertim in re non neceſſaria ad ſalutem, donec fuerit per cōcilium vniuerſale alterum reprobatum, alterum approbatum.

EPIS. ¶ Nihil magis tibi Fidem abrogat & tuum dogma commonſtrat eſſe veritatis expers, q̄ꝗ in eo tam parum tecum conſtes, & tibi tam male cohæreas. Nam (vt quidam ait) omnia vera veritati conſonant, falſum autem tam a ſeipſo, quam a veritate diſcrepat ſemper. Tuum igitur dogma quando nec ſibi cōuenit, nec veritati, merito cūctis exibilandum eſt. Sed age, iſtud doceamꝰ ita ſe habere. Proximo quidem articulo, non diſplicuit in eccleſia, tanta cæremoniarum varietas. Nunc autem in hoc articulo, non diſplicet animorū diſſidium. Et vtrum horum quæſo magis indecorū Chriſtianis eſſe cenſes, animis ne, an cæremonijs diſſidere? Animis profecto, quiſquis non inſanit, dicturus eſt. Nam ſi debeant ſe Chriſtiani, ritibus & cæremonijs inuicem conformare, multo magis animorum ſenſus inter eos vnus eſſe deberet. Et tamen tu permittis Chriſtianos animis diſſentire, cæremonijs vero diſſidere non pateris. Quā pulchre ſcilicet tibi congruis. Cæterum cum tria ſint,

Secū frequēter diſſidet luth. et ideo ueritatis hoſtis.

ſint, quę Chriſtiano cuiq; conueniāt, animus, corpus, & opera, quicquid de corporibus & operibus hominum fuerit, quę nequeunt non multiformia eſſe, tamen inter Chriſtianos animorū vnitas deberet eſſe coniunctiſſima. Quam ſane rem & Paulus, Corinthios per Dei nomē diſtrictius adiurat obſeruare: Obſecro, inquit, vos fratres ꝑ nomen domini noſtri Ieſu Chriſti, vt id ipſum dicatis omnes, & non ſint in vobis ſchiſmata. Sitis autem perfecti in eodem ſenſu, & in eadē ſententia. Ecce quomodo non tibi ſolum, verumetiam Apoſtolicæ veritati repugnas plurimum. Iubet enim ipſe Chriſtianos, vt idipſum omnes dicāt. Et tu doces Chriſtianis diuerſa dicere. Dānat ille ſchiſmata, tu ſchiſmata probas. Illis vnam mentem, vnamq; ſentētiam cūctis eſſe vult, tu ſingulis diuerſam & diſſidētem eſſe permittis, atq; nō ſolum fratribꝰ inter ſeſe, uerumetiam a pōtifice, & ab Eccleſia diſſidium admittis, defendisq; nō eſſe pctm̄, ſic ab eis Chriſtianos diſſentire. Hic iā vrgebo te paucis. Si pctm̄ hoc non fuerit, id q̄d tu nimirum aſſeris, vtiq; nec improbandū erit, profecto tibi probandum ſit oportet. Nam apud te, medium nullum eſt, neque opus aliquod tibi neutrum, aut indifferens vllo pacto creditum. Quoniā igitur iſtud, vt audis, Paulus reprobat, palam eſt tuæ ſententiæ repugnare Paulū. Quāobrem aut ipſe falſa docuit, quod, ſcio, nemo dicturus eſt, aut tuum dogma, velut totius veritatis expers, merito cunctis erit explodendum. Porro, ꝙ ais, concilium expectari debere, certe Paulus de concilio nihil eſt loquutus, ſed ſuæ voluit Corinthios autoritati confidere. Quod & quęq; facere Chriſtianum decet, poſtquā pontifex vna cum

1. Cor. 1. Paul. animorū vnitatē Corinthijs iniūgit. Luthe. chriſtianis pectora pugnantia facit.

cum Eccleſia, ſic ſentiendum fore, ſemel docuerit. Cęterum quem in modum hunc articulum firmes, iam audiamus.

LVTH ¶ Hæc in indulgentijs dixi, minus tunc rerum peritus. Stulte enim dixi, quare articulū damno ipſemet, quum enim in eo quæſtio de rebus non neceſſarijs ad ſalutem verſetur, non debui Papæ aut concilio tribuere, tantum poteſtatis, vt e non neceſſaria re, neceſſariam facere poſſent. Sed ſic debui dicere, ſicut & nunc dico. Si Papa & concilium ſic deſiperent, vt in rebꝰ non neceſſarijs ad ſalutem determinandis, tempus & ſtudia perderent, habendi & contemnendi eſſent pro fatuis et inſanis, cum omnibus ſuis determinationibꝰ larualibꝰ, cum tam multa ſunt neceſſaria ad ſalutē, quæ ſola tractari oporteat.

ÆPIS. ¶ Si de rebus ad ſalutem nihil conferentibus (dimiſſis vtilioribus) pontifex cum concilio tractet, non iſtud probarim. Sed plerūque, res quædam vni videtur neceſſaria, quæ forſitan alteri ſuperuacanea iudicatur. Quāobrem oportet inter Chriſtianos, quendam loco iudicis conſtitui, cuius decreto par eſt cæteros omnes obtemperare. Nā alioqui maxima inter Chriſtianos erit diſſentio, quibuſdam aſſerentibus, rem quampiam ſaluti conducibilem eſſe, quibuſdam contra negantibus. Et quis, te queſo, iudex potior habendus eſt de re quauis, an ipſa fuerit ad ſalutem neceſſaria, quā q̄ is fuerat in hoc muneris a deo deſtinatus? maxima quum ei bona pars Eccleſiæ conſenſerit. Neq; enim credibile eſt Chriſtum (quum ipſe corporaliter eſſet in coelum aſcenſurus) ita ſuam Eccleſiam, abſq; omni duce & rectore deſtitutā reliquiſſe, vt nemo prorſus eſſet ad quem

Iudex q̄dā inter Chriſtianos cōſtituendus

ad quem in rebus dubijs diffiniendis, in litibus ec controuerſijs dirimendis, in reprimendis opinio num nouitatibus, in rebellionibus & contumacijs coercendis, ac demum in ſedandis cæteris ec cleſiæ perturbationibus accederent Chriſtiani, ſed oporteret pro leuiſſimis qbuſuis negotijs cōgregare concilium. Quis tam impudens eſt, vt non perſpiciat, quantam hæc res in Eccleſia confuſionem fuiſſet paritura, ſi nemini talis authori tas commiſſa fuiſſet. Quando igitur is, qui primus eſt, & totius Eccleſiæ princeps, cui totius or bis cura, Chriſti decreto commiſſa fuit, hūc vel illum ſenſum vna cum cæteris Eccleſiæ proceribus approbauerit, iſtis nimirum alios (qui reliqui ſunt (niſi rationem efficaciſſimam in contrarium attulerint, ſe cōformare decebit. Quod niſi fecerint, Pauli decretis plane contraueniunt, qui iubet vt idipſum dicturi ſint omnes, ne ſint inter eos ſchiſmata, ſed ꝙ ſint omnes in eodem ſenſu, & in eadem mente perfecti. Quiſquis huic præcepto repugnat, non video quis eum a pctō poterit excuſare.

¶ Talis autem fatuitas eſt, quod de indulgentijs, de primatu Papæ, de tranſſubſtantiatione panis, & infinitis alijs nugis, ad rem nihil pertinentibus, ſæpius in concilijs determinarunt, de quibus Paulus, 1 ad Timoth. 4. Stultas autem & aniles ſabulas deuita. LVT.

¶ Hoc eſt quod dixi. Quoniā hęc tuo palato fatua vident, quæ tamen alij cenſent non eſſe fatua, cur in his tibi vis credat potius, ꝗ pontifici, vel Eccleſiæ totiꝰ. Iam omnino iudex quiſpiā audiendus eſt, cuius iudicio ſtare cūctos decet Chriſtianos. Tu ſcripturā vis eſſe iudicem, ſed hāc rationi- EPIS. Scriptura nō eſt iudex

tiōibus plurimis,oſtēdimꝰ iudicē fieri nō poſſe, &maxime cum acriores nunquā inter Chriſtianos,quam de ſcripturis habitæ ſint contentiones vt ſuper his neceſſe fuiſſet alios habere iudices. Nam hæretici vſqueadeo pertinaciter illi ſenſui quem ſemel de ſcripturis imbiberint,adhærēt,vt dirumpi citius ſcripturas paterentur,quam a ſuis opinionibus diuelli. Si non hoc animo fuiſſet Arrius Macedonius,Eutices,Donatus,Pelagius,ac Hæreſiarchæ cæteri, nemo mihi credat. Quod ſi compertiſſimum ſit eos tales fuiſſe, cur tuo iudicio de ſcripturis contra Pontificis & eccleſiæ decretum ſtabimus? Aequum hoc tibi videtur, vt tu iudex cunctorum habearis? Verbis Euangelij te compello,quis te iudicem cōſtituit ſuper nos? At hoc certe moliris,quum neq; Pontificem,neque bonam eccleſiæ partem,neq; concilium ipſū generale, ſed ſcripturam ſacram ſolam admittis iudicem.

quare lut. vult ſcripturā eſſe iudicem. Et hanc hauddubie non alia ratione,niſi ꝙ ſperas eam ad inſtar naſi cærei te vertere poſſe in q̄libet partem. Cæterum quantum ad hos articulos attinet(quos tibi nugas placet appellare)quoniā de duobus prioribus nonnihil ante diximus, de tertio iam identidē breuiter diſſeremus.Ego certe perſuaſiſſimum habeo eccleſiam errare nō poſſe, in ῃs quæ ad ſubſtantiam Fidei pertinent, ſimul & credo,ſcripturas id omnino velle, maxime quum probatiſſimo pontifici concilium generale conſentit.Nam Pontificem vna cum concilio,non eſt dubium, eccleſiam vniuerſalem repreſentare.Quum igitur in Euchariſtia panis ſubſtantiam,in ſubſtantiam corporis Chriſti cōuerſam eſſe, concilium Lateranenſe ſub Innocentio tertio.

tertio credendum cenſuit. Et ijs pontifex (vt Platina, vir alioqui parum Sacerdotibus fauens, teſtatur) fuit in quouis vitæ genere probatiſſim9, & plane dignus, qui inter ſanctos Pontifices numeretur. Quis ergo dubitare poteſt, quin id (q̃d iſte põtifex cum toto concilio diffiniuit) vere ſit credendum? Porro ꝙ tua ſẽtẽtia, nec Põtifex, nec eccleſia poteſt articulum Fidei nouum cõdere, id ipſum ego facile concedo, tametſi nõ omnino iuxta ſenſũ tuũ. Neq; eñ opinor Põtificẽ vna cũ cõcilio poſſe quicq̃d libebit indiſcriminatim decernere, de ſubſtãtia Fidei eſſe, ꝙ nõ ãte fuerat de ſubſtãtia Fidei. Nã in eorũ arbitrio nõ eſt ſitũ (vt Scotus ait) vt quicq̃ tale vel nõ tale faciãt, ſed ſpiritu potius veritatis edocti, id ꝙ reuera pridẽ de ſubſtãtia Fidei fuerat, iam declarant eſſe de ſubſtãtia fidei. Quãdo igit̃ palã eſt Pontificẽ illũ, Innocẽtium inquam tertiũ, tã doctrina, q̃ ſãctitate pręſtãtem, cũ toto cõcilio declaraſſe, tranſſubſtãtiationẽ panis credendam eſſe, quis ãbigere poteſt, qñ idipſũ prius fuerat de ſubſtãtia Fidei? Neq; enim (vt ſcite Scotus ait) ob id vera fuit hæc diffinitio, quoniã illi potius hãc partẽ, q̃ cõtrariã diffinierũt ſed retrorſũ magis, hoc eſt, ob id illi partẽ hãc diffinierũt, qa vera fuit, & quia Spiritus veritatis nequaquam eos aberrare permiſit.

¶ Laudo ergo egregiã Bullã iſtã, quæ Papæ & cõcilio tribuit negotiũ, rerũ nõ neceſſariarum ad ſalutẽ, neq; eñ digni ſũt alio negotio, q̃ vt ſtatuãt, definiãt, ſeruẽt aliena, impertinẽtia & nõ neceſſaria ad ſalutẽ. Quid enim illis & ſaluti? Sed & Bulla ipſa, & proles imitat̃ parentes ſuos, fere nõ laborat, niſi in articulis ad rẽ prorſus nihil pertinentibus. Quũ ergo e nõ neceſſarijs neceſſaria fa- LVTH

ciant,& hæc,neglectis interim Fidei documẽtis pro articulis,obtrudant populo Dei,non intelligimus adhuc eos,operãte Satana, operationibꝰ erroris Eccleſiã vaſtare ? Quid enim poteſt eſſe niſi error,ꝙ quum neceſſarium nõ ſit,neceſſariũ arbitrio hoim efficit,vt hoim ſpem ædificent ſuper arenã,vt credant neceſſariũ, q̃d neceſſarium non eſt.O vos impijſſimi animarum ſeductores, quam ſcelerate illuditis populo Dei.

EPISC. Recipit ſe in ſua caſtra Luthetus

¶ Iam id(quod & lectorem ſæpius admonui) quis non aduertit?Ecce Luthe.ad cõuitia ſe vertit,q̃ties efficacia defuerint argumenta. Nihil hactenus attulit pro huius articuli roboratiõe.Nuſquam eñ probat, ꝙ liceat a pontifice & a bona parte Eccleſiæ diſſentire, aut ꝙ non ſit pontificũ concilio ſentienti credendum penitꝰ. Nos vero docuimus id neceſſarium eſſe creditu, q̃d pontifex cũ Eccleſia decreuerit eſſe credendum,non ꝙ Eccleſia quicquam verum, aut non verũ faciat, ſed ꝙ id,quod ante verum fuerat,quanquã a pleriſq; dubitatum,iam explicatius & apertius verum eſſe diffinierit.

LVT. ¶ Igitur ſiue Papa,ſiue pars,ſiue conciliũ ſic aut ſic ſentiat,nemini debet eſſe præiudicium,ſed abundet quiſq; in ſuo ſenſu, in eis rebus quæ neceſſariæ non ſunt ad ſalutem.

EPIS. Chriſtiani diuerſum non ſequant. ¶ Nõ poſſunt non eſſe neceſſariæ res ad ſalutẽ ipſæ, quas põtifex cũ concilio tales eſſe declarauit,non quod illas pontifex efficiat ſalutares, ſed quia pridẽ tales fuerant,idcirco põtifex a ſpiritu inſtructus iam eas eſſe ſalutares diffiniuit. Præiudicatum igitur eſt cuiq; Chriſtiano,ne diuerſum ſequat̃ ſenſum,hoc eſt ne diſſentiat ab ijs,q̃ ſummus pontifex vna cum concilio credenda decreuit, ſed

uit,ſed ijs oportet,& Fidem & cōſenſum pariter adhibere. Quis enim alio pacto ſcire poteſt, quæ pro veris Euāgelijs Chriſti tenenda fuerit,& q̄ reſpuenda,niſi per eccleſiæ decretum? Sed nō ita, ꝙ Eccleſia poteſt quicquam euangelium efficere,quod non ante fuerat euangelium,aut id repudiare,quod verum ſit euāgelium, ſed ſpiritu veritatis infallibiliter edocta,quatuor nobis euāgelia tradidit,quibus nos firmam adhibere Fidē oportet,atq; ad hunc modum de cæteris, quæ pōtifex cum Eccleſia decernit,credendum eſt.

¶ In libertatem enim vocati ſumus,vt non ſit neceſſe credere verū,quod alius homo ſentit vel dicit,contenti eis credere, quæ in ſcripturis docti ſumus. LVTH

¶ In libertatē ſane vocati ſumus,ſed hac abutimur libertate, quando licentius, aut ſentimus, aut loquimur,quam eccleſiæ decreta permittūt. Tunc enim libertas noſtra, malitiæ velamen eſt potius, q̄ libertas. Nec verū eſt (quēadmodū tu prætexis)ꝙ vrgeť quiuis credere, quicquid alius quilibet credit,ſed quicquid pontifex cū concilio credendum decernit,id omnino credere teneť quiuis,quanquam in ſcripturis idipſum non habeatur. Nam plurima ſunt (vti ſupra diximus) q̄ tenemur credere,ſimul & facere, de quibus nihil in ſcripturis agitur. EPISC. De libertate in q̄ vocati ſumus.

Cæterum ingentem his verbis licentiam Sacerdotibus concedis,quum iam tua ſententia nō tenebūtur ad tam prolixas preces,quas horarias vocant,nec ad alia multa, ad quæ per eccleſiam obligati ſunt, quoniam in ſacris literis nuſquam iſta præcipiuntur. Defectus Lutheri

¶ Si vero Papa poterit vllo iota probare ſe ha- LVTH

bere ius condēdi etiā minimā legis literā, nedū articulos Fidei ſtatuēdi, libēter hæc reuocabo.

EPISC. ¶ Sepe diximus ꝙ Papa, quanq̄ nouū articulū Fidei cōdere nequeat, tamē ſi cū cōcilio generali, qddā, ceu Fidei articulū credēdū decreuerit, id quiſq; Chriſtianus recipere & credere tenetur, certus ꝙ ecclesia ſpiritu veritatis regiē, in ijs quæ ſūt Fidei. Cæterū qꝫ hic tuas artes nō deprehēdit q Pōtificē oneras huius rei probatione, quū tibi potius incūbit probare tua. Pōtifici nō deſūt, qꝫ pro ſua parte copioſe producat. Sed tu q tuis hæreſibus totā vexas eccleſiam, qd hactenus ad hūc articulum comprobādum attuliſti?

LVTH ¶ Vſū & præſūptionē, quibus hactenus præualuit, nō curo, ſcripturas ſāctas quæro, quandoquidē ōnia quæ in eccleſia fiūt, e ſcripturis ſāctis authoritatem & exemplum habere debent.

EPIS, ¶ Certe quæ præcipiunē ab eccleſia, nō abſqꝫ ſcripturarū authoritate præcipiunē, quāq̄ ipſa qꝫ ſic præcipiunē nō ſēper in ſacris literis prodita ſit. Dies enim dominicus, aliaqꝫ id genus multa (qꝫ ſupra recenſuimus) ab eccleſia præcipiunē obſeruari, & nō ſine ſcripturarū ratione, nec tamē ipſa reperiunē in ſacris ſcripturis vſq̄ expreſſa. Sed & apoſtoli multa poſt aſcenſionē Chriſti ad patrem nobis tradiderunt, nec ſine authoritate Chriſti, quāq̄ ātea de eiſdē nihil ab ipſo palā accepiſſet.

multa nobis tradita per Apoſtolos tantum.

LVTH ¶. Sicut dicit Deut. quarto. Nō addetis ad verbū ꝙ loquor vobis, nec auferetis ex eo. Et Zach. ſecūdo Legem Dei requirent ex ore Sacerdotis, quia angelus Domini exercituum eſt.

EPISC. ¶ Quid tibi velis cū ijs ſcripturis Luthere? Si tuū inſtitutū ex ijs probari cōfidis, falleris q̄ lōgiſſime. Nā citra q̄ priorē enunciaſſet Moſes, multa ſunt

ta ſunt adiecta, multa quinetiã adempta ſunt. An tu putas hæc non obligare chriſtianos, quæ Chriſtus catenus adiecit, vt chriſtianorum iuſtitia fieret, quam Iudæorũ cumulatior? Sed inquies, De Chriſto Moſes prædixit, quòd illi non minor quàm ſibi Fides adhiberetur. Hoc tamen reſponde. Cur ipſis Chriſti verbis, & ijs præſertim, quæ proxime diſceſſurus dixerat, nempe de baptiſmatis forma detrahere quicquam auſi ſint Apoſtoli? Cur de nõ edẽdo ſuffocato & ſanguine legem a Chriſto nunquam traditam, ipſi gentibus impoſuerunt? Aut cur poſteaquam Apoſtoli ſemel hanc legem impoſuiſſent, auſus fuerat Paulus eandem immutare? Scribit enim ad Timotheũ. Omnis creatura Dei bona eſt, & nihil reijciendum, quod cum gratiarum actione percipitur. Vnde factum eſt vt nullo non ciborum genere veſcerẽtur Chriſtiani. Quamobrem aut illos omnino cõdemnabis, aut quum eodem ſpiritu iam regatur eccleſia, cuius inſtinctu docti ſunt Apoſtoli prædicta facere, cõfiteberis eccleſiæ præceptis iam eſſe Chriſtianis omnibus æqualiter obtemperandum. Sed & aſſẽtieris eccleſiæ iam licere, pro ratione temporum, & perſonarum, alia quædam adijcere prioribus præceptis & inſtitutis, nihilo minus quam Apoſtolorum licuit temporibus. Cæterum porro altera (quã affers) ſcriptura perparum ad rem facit. Quid enim ſi lex Dei requirenda ſit ab ore Sacerdotis? Num propterea ſequitur, quod nemo Sacerdotibus, niſi in ijs duntaxat (quæ in ſacris literis prodita ſunt) obtemperabit? Quis non videt hanc cõſequutionem, quam nihil omnino roboris habeat? Hæc igitur ad huius articuli confutationem ſufficiunt.

Apoſtoli aliquid a Chriſti verbis detraxerunt.

Act. 15.

1. Tim. 4

Fatua lutheri concluſio.

O 5 Arti-

LVTH. Vla nobis facta eſt enarrandi autoritatem conciliorũ & libere cõtradicẽdi eorum geſtis, & iudicãdi eorum decreta, & cõfidenter cõfitendi quicquid verũ videt̃, ſiue probatum ſiue reprobatum fuerit a quocunq; concilio.

EPIS. ¶ Non poteſt quiſquã articulus hoc vno peſtilentior excogitari. Tollit enim vniuerſum totius eccleſiæ robur, ſed & animos Chriſtianorũ prorſus incertos reddit, cui potiſſimum credere debeant. Nã ſi generali concilio ſecure credi non poſſet, cuius erit autoritati credendum? Neq; enim quiſquam audire potuit vnq̃ vniuerſalem eccleſiam (poſtq̃ ſemel ipſa per orbem diſperſa fuerat) hoc vel illud affirmantem. Sed nec poſſibile fuit, vt in vno loco tanta multitudo congregaretur, vnde poſſet audiri. Quamobrem ſi concilio plenario quod pontificis & ſingularũ prouinciarum aſſenſu coadunatur, certo credi non poſſet, haud ſcio, cui Fidẽ indubiã adhibebimꝰ. Neq; erit internoſcendi facultas, hæreticũ ab orthodoxo, quũ ille nõ minori cõſtantia cõtendat, apud ſe veritatem ſcripturarũ eſſe, q̃ orthodoxus apud ſe, ſi nullũ præter ſcripturas, eius litis iudicem admitti patiamur. Si pontificem recuſamꝰ, ſi cõcilia contemnimus, non particularia ſolum, ſed etiã ipſa plenaria, quid iam reliquum eſt, niſi vt is p̃ualeat, qui loquacior fuerit, & contentioſior, atq; temerarius magis, quemq; non pudet mẽdacia pro veriſſimis audacter aſſerere, modo poſſet vtcũq; mendaciũ fucare ſuũ, vel contortis ſcripturis, vel argutijs veriſimilibꝰ, vel (ſi cætera deſint) conuitijs & probris in cõtranitentes acerbiſſime iaculatis. Eneruа cõciliorũ autoritatem, ſit licentia cuiq; cõtradicẽdi geſtis eorũ. Si-

natur

natur quiſq; pro ſuo cerebro conciliorum eſſe iu dex, & ſi libet condemnator. Nihil curet quiuis, quicquid a concilijs ſiue probatum, ſeu reprobatum ſit, ſed impune quiſq; pronunciet quicquid ſuæ temeritati verum videbit, & tum, nunquid eiuſmodi, qualem ſupra depinximꝰ, nō maxima Fides a bono Chriſtianorū parte firmiter adhibebitur? profecto. Sed tunc qualem habituri ſumus eccleſiā? q; inconſtantem, quamve ancipitem? omni cameleonte mutabiliorē atq; uerſatiliorem omni cothurno? Si Luthero, ſi Arrio, Macedonio, Neſtorio, Eutichi, Eluidio, Donato, Iouiniano, Pelagio, Vuiclepho, magis q̄ concilio gn̄ali credendum ſit, quomodo poſſet deinceps eccleſia columna dici, firmamentumq; ueritatis? Quis vſquā adeo captus eſt oculis, vt non perſpiciat, q̄ futura ſint om̄ia cōfuſa, promiſcua, turbata, incondita? Aut qūo non vacillabit omnium Chriſtianorum Fides, ſi propter quaslibet phantaſticas hæreticorum opiniones (q̄ nunquam nō inſurgere conſueuerunt in Eccleſia) nouis q̄tidie dogmatibus imbuemur, & uniuſcuiuſq; ſomnijs credendum ſit magis, q̄ pōtifici cū vniuerſo concilio? Sed iam audiendi Luth. tempus eſt.

LVTH

¶ Quā maligniter & inſidioſe ſanctiſſimꝰ ille Chriſti vicarius captat mea verba.

EPISC.

¶ Iam aduertit in quas anguſtias pduxerit eū ſua temeritas, & negare ſtudet, q̄ palā ſcripſerat, atq; ita ſubterfugere, ſed non effugiet. Quomodo pōtifex tua v̄ba Luthere captat neſcio, ſed tu profecto maligniter & inſidioſe cōtra pontificē atq; adeo totā eccleſiā iſta ſcripſiſti volens p̄ hūc modum tuis hęreſib. autoritatē conciliare. Cuius rei nō minimā ſpem cōcepiſſe videris, nam cū ipſe

Captat ſſ bi gladiū

ſcolaſticos omnes pro nihilo reputes, cũctoſq; ſacros interpretes (qui tibi nõ ſubſcribũt) omnino reijcias, Pontificũ decreta reſpuas penitus, conciliorũq; acta prorſus contemnas, confidaſq; te poſſe, pro maligno ingenio tuo, ſcripturas inuertere, quomodo non iam Luthe. vel ſolum ſe regnaturũ ſperat, & pontificem vna cũ orthodoxis & eccleſia conculcandum opinatur?

LVTH ¶Sic enim ponit hunc articulũ, ac ſi ego voluerim concilijs reſiſti pro cuiuſuis libidine.

EPIS. ¶Tua certe verba magis aperta ſunt, quã vt reuocare iam poſſes. Si bulla pontificis, aliter tua verba (quam ipſe ſcripſiſſes) recenſuiſſet, tũ recti us incuſaſſes pontificem. Sed quum palã aſſeras, viam vobis factam, nempe tibi tuiſq; confoederatis, eneruandi conſiliorum autoritatem, & libere contradicendi eorum geſtis, & indicandi eorũ decreta, & confidenter cõfitẽdi quicquid verum videtur, ſiue probatum, ſiue reprobatum fuerit a quocunq; concilio, quum hæc tam plane ſcripſeris non eſt ſubterfugiendi locus. Nam qui dicit a quocunq; concilio, nullum omnino conciliũ excipit. Sed & ijs verbis licentiã cuiq; facis ſequendi quicquid ſibi verum videbitur, nihil obſtantibus cuiuſcunq; Concilij decretis.

Palinodiã occulte parat.

LVTH ¶Ego enim docui concilijs diſſentire, & reſiſtere, ſi quando contraria vel ſcripturæ, vel ſibi ipſis ſtatuiſſent.

EPISC. Quicquid alibi docueris nihil refert, quandoquidem, hæc abs te fuiſſe ſcripta, negare non poteris, hic hauddubie loqueris non ſolum de concilijs illis quæ vel ſibi, vel ſcripturis, cõtraria ſtatuerũt, ſed generatim de vnoquoq; cõcilio, prorſus nullum excipiens.

¶ Scri-

¶ Scripturam, inquam, volo iudicem eſſe cõ- ciliorum. LVTH

¶ Et ego quoq; ſcripturam nõ recuſo iudicẽ, modo non hæreticus eam, ſed orthodoxus interpretetur. Si ſcriptura per ſeipſum loqui norit, aut ſi Spiritus veritatis in ſcripturis loquens audiri poſſet, eſſet ipſa nimirum optima ſui interpres. Sed hæretici crebrius eam ita trahunt, & torquẽt ad ſenſum ſuum, vt ſcriptura per eos deprauata cõcilijs repugnare videatur, quum ipſis alioqui maxime quadret. EPISC.

¶ Quod dixi, propter cõcilia illa nouiſſima, in quibus nihil definitũ eſt, iuxta ſcripturas, ſed omnia ſecũdum mera hominum ſtatuta & ſomnia, ſi qua optima ſtatuta ſunt, vt potius hominũ conciliabula, q̃ Eccleſiæ concilia dicere poſſis. Nam quid Conſtantiæ ſtatutum ſit videbimus infra. LVTH

¶ Si de nouiſſimis concilijs illud voluiſſes intelligi, non tam generatim, de quocunq; concilio fuiſſes loquutus. Neq; dixiſſes viam vobis factã eneruandi conciliorũ autoritatem, cum is ſermo protinus de cunctis accipitur. Neq; ego penitus cuiuſcunq; concilij decreta probãda cenſeo, ſed eius quodcunq; fuerit in Spiritu ſancto põtificis autoritate, cũctiſq; præmonitis, quorum intereſt adeſſe, conuocatum. Tale conciliũ in ijs, quæ ad Fidem pertinent, errare non poſſe firmiter opinor. Cæterum quædam erant concilia, quæ nec in Spiritu ſancto, neq; pontificis autoritate congregabantur, cuiuſmodi nonnulla fuere Donatiſtarum, in quibus ipſi iactitabant ſe multos epiſcoporum centenarios habuiſſe. Fuit & Arimini quoddam olim celebratum numeroſa epiſcopo- EPIS: vltra valdũ progreſſꝰ iã reprimit ſeſe.

¶ Quod ſi etiam nunc dicerem cuilibet pro li bidine licere concilijs reſiſtere, recte dicerem, qa articulo præcedente confitetur ſanctiſſimus vicarius Dei, ſe concilijs determinare ea quæ nõ neceſſaria ſunt ad ſalutem, eaq; poſſe vertere in neceſſaria, ideo non ſolum reſiſti licebit, ſed etiam ſicut delirum aut morionem rideri a morionibꝰ oportet, vt qui in rebus ſacris tanta vel leuitate vel amentia etiam iocari & nugari tum audeat ipſe, tum cogat alios. LVTH

EPIS.

¶ Profecto niſi frontis eſſes perfrictiſſimæ, te puderet toties de pontifice mentiri. Nihil huiuſmodi pontifex in articulo ſuperiori dixit. Errorẽ certe tuum reprobauit, quo tibi placet, quatenus cuiq; liceat abſq; peccato ſentire contrarium eius quod pontifex cum magna ſentit eccleſiæ parte. Ego tamen nihil ambigo, quin pontifex vna cũ concilio poſſet ea quæ pridem abſq; periculo ſalutis explicite non fuerunt credita, facere neceſſaria creditu. Quod ſi poſſe conſtiterit, quis iam negabit illum, ex non neceſſarijs ad ſalutem, poſſe facere neceſſaria? Palam enim eſt articulum de proceſſione ſpiritus ſancti a patre, ſimul & a filio ſine diſcrimine ſalutis aliquandiu non fuiſſe creditum. At poſtquam per concilium & pontificẽ approbatus erat de ſubſtantia fidei fuiſſe, iã cũcti de neceſſitate ſalutis illum credere tenentur. Neq; ita tamen, quod pontifex hunc, ceu nouum articulum condiderit, ſed quod eum (qui prius de ſubſtantia fidei fuerat) iam de nouo talem eſſe declarauerit.

Ex nõ ne ceſſarijs poſſe facere neceſſaria.

¶ Adduxi autem pro mea ſententia Panor. de elect. C. Significaſti, dicentẽ, plus eſſe credẽdũ vno priuato fideli, q̃ toti cõcilio, aut papę, ſi melio rem LVTH

rem authoritatem vel rationem habeat. Cur hũc non damnauit ſanctiſſimus Chriſti vicarius? Quid in meis verbis odioſe criminatur, quę aliũ de pendeat? ſi vni priuato plus credendum eſt, q̃ concilio, in aliquo caſu, nonne authoritas cõcilio rum quoq; ſubiecta eſt eidem priuato fideli?

EPIS. ¶ Multa a nobis hic diſcẽda. Et Primum, q̄ Primo. non recte nobis obijcias hic Panor. Nam q̄d hũc producis, quem in iure ſolum, non item in theolo gia doctum fuiſſe probe noſti? Et certe quãdo ip- Secundo. ſe tam odioſe iuraſti inceſſis, inepte ſuades, vt nos eis contra theologos Fidem adhibeamus. Dein- de quum ſint magni nominis theologi & ijdem haud exiguo numero, qui contra ſentiũt, cur huic uni Fidem adhibendam cenſes, tanta reiecta mul titudine? Tertio, ſi tu quæ paulo ſuperius aſſeruit Tertio. Panormitanus admittere velis, nos ea lege polli cemur, eadem haud quaquam reiecturos. Sin tu legem iſtam ſpreueris, ea nolis, prioribus Panor mitani verbis teneri, non æquum poſtulas, ut iſta quæ ſubſequenter dixerit verba nos obligare de- beant. Sic vtiq; paulo ſuperius ſcripſit idem Pa- normitanus. Licet poteſtas fuerit data papæ & to ti eccleſiæ, papæ tamen fuit attributa tanquam ca piti, vnde debet moueri corpus, ad diſpoſitionem capitis. Audis hæc verba Luthere? Admittas ex ijs oportet, Pontificem eſſe caput eccleſiæ, & ad eius moderamen reliquum corpus moueri debe- re. Iſtud ſi conceſſeris, & nos (quod reliquum eſt) nõ aſpernabimur. Quarto, uideamus an ipſe Pa- Quarto. normitanus ea ſolide probet quæ dixit, an ſecus, Conciliũ inquit errare poteſt ſicut alias errauit ſuper matrimoniũ contrahendũ inter raptorẽ & raptam, & dictũ Hieronymi melius ſentiẽtis po ſtea fuit

ſtea fuit p̄latū toti cōcilio, vt probatᷣ 26 q̄ſt.2. in in ca. Tria, iūcto ca. Placuit. Hæc Panormitanus. Huic nos reſpōdemus, q̄d non ijs capitulis efficaciter oſtenditur, quod ſolus Hieronymus ſe contra concilium oppoſuit. Nam Meldenſe conciliū prius edipſum diffiniuit, nempe quod raptori liceret peracta pœnitentia, raptam in coniugē ducere, quemadmodum paulo ſuperius eadē quæſtione, cap. Si autem conſtat. Nō recte igitur ex hoc facto, Panormitanus colligit, plus credendū eſſe vni priuato fideli, quā toti concilio. Quinto, ſinge neminem præter Hieronymum, huic oppoſuiſſe ſeſe concilio, tamen quia Concilium hoc plenarium non fuit, nec Pontificis authoritate cōuocatum, vti Iuriſtæ tradunt, nihil facit aduerſū nos quinto.

¶ Sed finge Panormitanum hoc non dixiſſe, quid ad Paulum dicemus qui Gal.1. dicit. Si angelus de cælo aliud euāgelizauerit, anathema ſit? vide hic ſanctiſſime Papa, Paulus anathema iubet eſſe, etiam ſi angelus de Cælo aliud docuerit. Et quanto magis anathema eſſe debet, ſi papa de terris, vel Concilium de inferno aliud docuerit. LVTH

¶ Certe ſi Angelus de Cælo quicquam aliud docuerit, hoc eſt, diuerſum & repugnans Euangelio, non iniuria foret anathematizandus. Sed q̄d prohibet alia, præter ea quæ in Euangelio continentur, quæque vel ad illuſtrandam Fidem, vel ad bonos mores conferri poſſent, adijcere? Nihil profecto. Nam id priores Patres (vt ſupra non ſemel oſtendimus) ſæpenumero fecerunt, vt nihil hic ſit, cur incuſes Pontificem, quem tu toties cū ironia Sanctiſſimum nominas. EPIS.

¶ Idem. 1. Corinth. xiiij. Quod ſi ſedenti reuelatum fuerit, prior taceat. Nonne & hic Apoſtolus, LVTH

lus,

lus,docenti & maiori obſtruit os,vbi ſedenti,et inferior aliquid fuerit reuelatum,& plane maiorem ſubijcit minori?quid ergo ſibi arrogat papa & concilium,contra hæc ſcripturæ ſanctæ exempla & documenta?

EPISC. Nihil omnino locus iſte, aut certe quam minimũ pro te facit.Nam Paulus hic molitur,ꝙ in Corinthiorum Eccleſia nullus fieret vocum tumultus, ſed vt ordine quodã imperturbato, ſcripturę cũctis exponerentur. Propter quod & præmiſit ingens.Prophetæ vero duo aut tres loquantur,cæteri vero dijudicent. Ecce duos aut tres in hoc officium deputari voluit, ita ꝙ non ſimul omnes loquantur, ſed viciſſim vnus poſt alium,ne cõfuſio vocum fieret. Ob quod & iuſſit ei, qui prius verba fecit,protinus, vt paratum alterum ad loquendum viderit,conticeſcere. Neq; alia ratione

1.Cor.14 ſubiecit Paulus,quod tu iam citaras.Quod ſi ſedenti reuelatum fuerit, prior taceat. Et profecto niſi conſorti dicturo mox ille ceſſerit, vterque ſimul verba faciet,atque ita confuſionem non exiguam parient auditorio.Porro qui præſentes fuerint,facile dijudicabunt, ſi propius ad rẽ loquatur,alioqui velut impudens, confeſtim exibilabitur. Cæterum, neque voluit Paulus ipſum q ſermonem inchoaſſet interrumpi, niſi fuiſſet alteri quiddam quod plebem potius ædificaret,reuelatum. Et ſane, cui reuelatum quippiam eiuſmodi fuerit,is merito dignus eſt, qui præ cæteris audiatur.Sed priuſquam ipſi Fides vlla fuerit adhibita dijudicare quid dixerit auditores debent. Cæteri (inquit Paulus) dijudicent. Quod & in Concilijs identidem fieri notiſſimum eſt. Audiuntur ſinguli, ſi quis de re propoſita quicquam dicere velit,

& tandem quod omnium calculis maxime comprobatur (ſiue pontifex, ſeu quiuis inferiorum id dixerit) id in modum decreti redigitur. Ad vniuerſum itaq; cœtum dijudicare ſpectat, quid quiuis dixerit. Et nemo propriæ ſententiæ ſuæ iudex admittitur. Neq; credibile eſt, ſi plenarium concilium, ea charitate, quæ Chriſtianos decet, congregetur quin id quod de neceſſitate præſens negotium ſpectat eorũ alicui, qui præſentes fuerint, potius reuelabit, q̃ externo cuilibet. Ex ijs itaq; (quæ diximus) nemo non intelligit, hanc ſcripturã quam ex Paulo produxiſti, nihil aduerſus conciliorum authoritatem facere.

LVTH ¶Paulus etiam reprehendit Petum Galat. 2.

EPIS. ¶Quid ſi reprehenderit? Num propterea nulla concilijs remanebit autoritas? hoc enim eſt quod te probare iã oportet. Neq; enim iam de pontificis authoritate, ſed conciliorũ diſcerimus magis. Atqui neq; licet cuiuis, quod licuit Paulo. Profer quẽpiam, qui Pauli dotes æquare poſſet, qui ſic vocatus a Chriſto, ſic miſſus ad homines, tãta fide illuſtret, tanta charitate ferueat, ſapientia tanta prę ſtet cæteris, tot reuelationibus afflatus ſit, miraculis deniq; cuncta (quę dixerit) comprobet tã apertiſſimis. Talem (inquam) profer, & (nihil hęſito) concilium, hunc audiet quam libentiſſime. Verũ non ita, ſi quiſpiam Arrius, aut Neſtorius, aut Macedonius, aut alius horũ ſimilis emerſerit, qui pro ſuo cerebro, ſcripturas cõtra patrũ omnium ſententias inuolueret, nemo Chriſtianus aut pontificem, aut cõcilium, ab eiuſmodi belua reprehendi ſuſtineret.

Non cuiuis licet quod Paulo licuit

LVTH ¶Et Iacobus Actuum. xv. mutauit Petri ſententiam.

¶Certe

EPIS. ¶ Certe, ſi Iacobus Petri ſententiam mutauit, falſum eſt ꝙ Hieron. ad Auguſtinū ſcribit. Nam poſtq̃ paucis Petri ſermonē perſtrinxiſſet, illico ſubdidit. Tacuit autē oīnis multitudo, & ſententiam eius Iacobꝰ apoſtolus, & oēs ſimul presbyteri tranſierunt. Ecce palam hic affirmat Hiero. Iacobum vna cum cęteris in Pauli ſententiā tranſijſſe. Et ſubiungit protinus. Hæc non debent, inquit, moleſta eſſe lectori, ſed & mihi & illi utilia, vt probemus ante apoſtolum Paulum non ignoraſſe Petrum principem eſſe huius decreti, legē poſt euangelium non eſſe ſeruādam. Hoc Hiero. Ex quo ſatis apparet, Iacobum haudquaq̃ ſententiam Petri mutaſſe. Sed finge rem ita ſe habuiſſe, nempe ꝙ Iacobus Petri ſententiam mutaſſet, q̄d iſtud conciliorū autoritati p̄iudicat? Nemo prohibitus in eo concilio fuit, ſuam ſententiam dicere. Sed licuit cuiq̧, q̄d ſenſerit libere pronūciare. Petrus primum, ceu princeps & caput loquutus eſt. Deinde Paulus & Barnabas. Poſtremo Iacobus. Cæterum decretis concilij nemo repugnabat, ſed cōcordibus animis oēs cōſenſerunt. Nihil igitur concilio derogabat, quanq̃ a Petro Iacobus diſſenſerit. Quo & perſpicuum efficit, non poſſe tuum inſtitutum ex eo probari, uel ſi donauerimus hoc ipſum tibi, nempe ꝙ Iacobus mutarit Petri ſententiam, quod tñ ex Hieronymo falſum fuiſſe conſtat. Sed & hodie, dum per pontificem concilia celebrantur, licebit cuiuis, qui ſe putat meliorem habere ſententiam, etiam ſi a pontifice diſſideat, in medium eam proferre, ſic tamen, vt eam non pertinaciter defendat, ſed aliorum ſubmittat iudicio.

LVTH ¶ Nec ipſi in ſuo cōcilio quicquam ſtatuerunt de ſo-

de ſola præſumptione Spiritus, ſed per ſcripturas ſua probauerunt.

EPIS.

¶ Cuius, te precor, Spiritus p̃ſumptionem intelligis? humani ne? an diuini magis? Si diuini fal ſum eſt. Nam alioqui, cur ij dẽ apoſtoli dixerunt? Viſum eſt Spiritui ſancto & nobis? Et Paul. ait: Spiritus manifeſte dicit. Neq; hæc certe, de quibus ita loquuntur, prius erant in ſcripturis tradita. Sed & pro ſeptem diaconis, qui per concilium deputati fuerunt, nullam Apoſtoli ſcripturã attu lerunt, neq; pro alijs id genus multis, quæ docẽte Spiritu, recenter adiecta fuerant. Quod ſi nihil p̃ter ſcripturarum autoritatẽ, aut fecerint, aut docuerint apoſtoli, quomodo quæſo, contra Chriſti mandatum expreſſum, baptiſmatis formam auſi ſint immutare?

Acto. 15. Apoſtoli docente Spũ ſc̃tõ multa geſſerũt, q̃ nulla ſcriptura corroborari potuerũt

LVTH

¶ At nos incõparabiliter minores, ſtatim vt nobis quicquam rectum viſum fuerit, concilij ti tulo in articulum Fidei vertimus.

EPIS.

¶ Vtcunq; fuerint ij, qui iam ſunt in eccleſia, minores apoſtolis, eadem nihilominꝰ eccleſia iã eſſe credĩt, q̃ tunc fuerat, nimirum apoſtolorum temporibus, paremq; vtrobiq; ſortita poteſtatẽ. Neq; enim pro ſolis illis Chriſtus ſuũ fudiſſe ſan guinem, neq; pro ſolis illis ſanctũ e coelo demiſiſſe Spiritum putandus eſt. Quamobrẽ, vt illi cõ cilio Spũs nonnulla mutarunt, ita nunc quid pro hibet eccleſiã cum põtifice ſimilia facere? Præſer tim quum q̃tidie nouis ſuccreſcentibus morbis, noua neceſſe ſit remedia prouidere. Nõ habuit (fa teor) eccleſia primitiua, tot explicatos articulos fi dei, quot habentur hodie. Nimirum quia nõdum hæretici tot emerſerant. Si nunquã aliquis Arrius emerſiſſet, non hodie forſitan inter articulos ha-

beretur filij conſubſtantialitas, quã Auguſtinus affirmat nuſquam in ſcripturis eſſe repertam. Sic propter Macedoniũ, Neſtoriũ, Eüticen, Theodorum, Macharium, & alios ingẽti numero, explicatior euaſit articulorũ numerus. Nã quia cõpertiſſimum habuerũt patres, pleroſq; Chriſtianos plus ſatis hæreticis fuiſſe credulos, apprime neceſſarium fore duxerunt, eorũ errores condemnare, & q̃ pro ſingulis erroribus e regione credenda forent, per cõcilia decernere. Quãobrem, q̃d hodie tot articuli nobis traditi ſint, hæretici fuerunt in cauſa, qui tot peſtilẽtes hæreſes nobis ſuſcitarunt. Nam hi ſcripturas longe quidẽ irreuerentius tractarunt, quam ipſi milites (de quib. ſupra loquutus es) tunicam Chriſti inconſutilẽ. Hi certe reuerebant̃ hanc tunicã ſcindere, ſed hereticos ſacras literas dilacerare nihil puditũ eſt. Hæc itaq; pro articuli huius exploſione ſufficere putamus.

ARTICVLVS XXX.

LVTH. ALiqui articuli Ioannis Huſs cõdẽnati in cõcilio Conſtantienſi, ſunt Chriſtianiſſimi, veriſſimi & euangelici, quos nec uniuerſalis eccleſia poſſet damnare.

EPIS. ¶ Plus ſatis bonarũ horarũ, ob hos articulos tuos confutandos abſumpſimus, ne nunc iterato nouis articulis nos oneres. Sic eñ (renitente prouerbio) Thylaco maior erit acceſſoria ſarcinula. Sed nobis eſt ſatis, quod per ipſum Cõſtãtienſe concilium (in quo viri totius Chriſtianitatis tã eruditiõe, q̃ morũ probitate ſpectatiſſimi fuerũt) articuli dicti condẽnati ſint. Neq; eñ credibile eſt, tot & tã egregios patres (niſi prius accuratiſſime dictos articulos excuſſiſſent) eos, aut iugulare

lare voluiſſe,aut carbone penitus notare.

¶ Erraui,& hunc articulum reuocaui, & adhuc reuoco, in hoc quod dixi, aliquos articulos Ioannis Huſs eſſe euangelicos. Quare nunc ſic dico. Non aliquos ſed omes articulos Ioannis Huſs Conſtãtiæ eſſe damnatos, ab Antichriſto & ſuis apoſtolis in ſynagoga illa ſatanæ, ex ſceleratiſſimis Sophiſtis congregata. LVTH

¶ Iam experior, q̃d olim puer audiui, vel ob id cauendos hæreticos, ꝙ ex eorum cinerib. alij facile renaſcãtur. Nunc em̃ in te reuixiſſe video Ioãnem Huſs. Cæterum hoc vnum cõſultiſſime prouidit Deus, vt nemo veſtrum plene cum cæteris cõſentiat, ſed in q̃plurimis ab inuicem diſſideatis, & vnus alteri frequentius aduerſetur. Nec ipſe Ioannes Huſs præceptori ſuo Vuiclefo ſubſcripſit in omnibus. Nec tu Ioanni tuo, quemadmodum infra mox videbimus. EPIS. Inteſtina hæreticorũ bella.

¶ Et in faciẽ tuam ſanctiſſime vicarie Dei, tibi libere dico, omnia dãnata Ioãnis Huſs eſſe euangelica & Chriſtiana, tua autem om̃ia prorſus impia & diabolica. Ecce reuocationem quã tua Bulla exegit, quid vis amplius? LVTH

¶ Quid iſta nunc exprobras huic põtifici, qui necdum natus fuit, quum hæc agerentur? Inſanis profecto. Nã fingas iniquiſſime dãnatum fuiſſe Ioannem Huſs, non potes tamen hoc facinus in iſtum impingere, niſi cunctas priorum põtificũ res male geſtas in huius caput accumulare velis. Quod ſi moliris, cur non pariter & cuncta bona, quorum priores optimi põtifices autores fuerũt, huic etiã referas accepta? Neq; enim recte cuncta prædeceſſorum ſuorum mala congeſſeris in eũ, niſi pariter & eorundem bona fęceris ei commu EPIS.

nia. Quod ſi concesſeris quomodo nō ſumma temeritas in verbis tuis erit? quū aſſeris omnia, q̄ pontificis huius ſunt, impia & diabolica eſſe.

LVTH ¶ Secundo nō recte faciunt, qui me Husſitam vocant. Non enim mecum ille ſentit.

EPIS. ¶ Hoc eſt q̄d paulo ante dixi. Neminē vnum cum alijs conſentire, id q̄d apertisſimum eſt, erroris & falſitatis, q̄ in vobis eſt iudicium. Nam vero cuncta conſonant. Falſum autē tam a ſeipſo, q̄ a vero diſſidet ſemper. Tu quanq̄ de Sacramētis cæteris peſſime ſentis, non negas tñ quin in Euchariſtia, verum Chriſti corpus contineatur, id q̄d Ioānes Vuiclefus auus tuus prorſus negauit. At benedicatur Deus, qui vos eodem ſchiſmate laborare facit, quod in eccleſiam ipſi totis viribus introducere molimini.

Erroris in hæreticis iudicium euidens mutuū inter ipſos diſſidium.

LVTH Sed ſi ille fuit hæreticus, ego plus decies hęreticus ſum, quū ille lōge minora & pauciora dixerit, velut inchoans lucem veritatis aperire.

EPIS. ¶ Si verum eſt (q̄d dixit Chriſtus) ex verbis
Luc. 19. ſuis quiſq; condemnabitur. Profecto verba tua te condēnabunt. Ex more nimirum tuo iudicandus es. Ego quidē nihil dubito, quin Ioānes Huſs, qui potius ignem pati voluit, quam tot eximios audire patres, propriæ ſententiæ contra eccleſiam nimis quam pertinaciter adhæſit. Ac proinde manifeſtarium cunctis hæreticum ſe fuiſſe, prodidit. Quod ſi tua cōfeſſione plus illo decies hæreticus ipſe ſis, nemini ſuccenſere potes, qui te vocat hęreticum. Sed ais illum inchoaſſe aperire lucem ueritatis. Profecto ſi lux veritatis (quā olim eccleſia per Chriſtum recepit) ita prorſus euanuit, vt per hanc rimam neceſſe fuit reparari, fruſtra Deus in mundū poſt tot Prophetas filiū ſuū miſit Sed et ſi

lius poſt

lius poſt Apoſtolos fruſtra ſpiritum ſanctũ in ec cleſia reliquit. Si lux iſta veritatis ſic extincta fuit, vt per Ioannem Huſs reſtituenda foret, mirum eſt, quod nec in huius hominis vita, nec poſt eius mortem, Chriſtus vlla pro lucis illius confirmatione miracula monſtraſſet. Nam ita facere conſueuit, quoties nouam aliquam doctrinæ lucẽ aperire voluit mundo.

¶ Hoc ideo dico, vt intelligat Lector, quã ſcelerati & impij fuerint homicidæ illi Conſtantienſis Concilij Pontifices & Phariſæi, qui illũ exuſſerunt, quum ego me fatear Chriſtianum, nolimq; eorum damnationem agnoſcere. LVTH

¶ Cupis vt intelligat Lector, quam ſcelerati & impij fuerint homicidæ, nempe Pontifices & phariſæi (ſic enim vocas eos) qui tempore Conſtantienſis Concilij Ioannem Huſs exuſſerunt. Cuius rei duas probationes adducis. Alteram ꝙ tu te fateris Chriſtianum eſſe. Alteram ꝙ ipſe nolis eorum damnationem agnoſcere. Non opinor lectorem quenquam, niſi tui ſimilem, ijs rationibus adduci poſſe, vt tibi credat. Nam quid ſi nolit vnus fraterculus damnationẽ hanc (quæ a tot ſanctiſſimis eccleſiæ proceribus emanauit) agnoſcere. Num ob id tam reuerendo conuentui minor adhibenda ſit Fides? Quod autem te Chriſtianũ eſſe fateris, quomodo non & in hoc te mendacem lector ſuſpicabitur? quum tot de eccleſia, de ſcripturis, de Chriſti vicario mendacia finxiſſe manifeſtiſſime conuincaris. EPIS. Vide lector & ride firmiſſimas lut. rationes duas.

¶ Niſi forte permiſſus eſt exuri, quia nõ parũ detulit Ro. idolo & ſuis fanaticis ſtatutis operationibuſq; erroris. Conatus enim fuit vir ille et pius & doctus, id ꝙ & ego in principio conabar, ut LVTH

decretis papalibus veritatis opinio ſalua maneret. At ijs ſaluis ipſum perire neceſſe erat vna cũ Chriſto & Fide & veritate.

EPIS. ¶ Validiſſimum argumentum eſt, prophetas & apoſtolos ab eodem autore veritatis, nempe Deo fuiſſe miſſos, quod inter ſe maxime conueniebant, nec in ſuis diſcrepatiõibus. Et e diuerſo ſignum euidentiſſimum eſſe cuiꝗ poteſt, quod a patre mendacij, nimirum diabolo, ſuſcitati ſunt hęretici, quod nemo repertus eſt ex eis, qui nõ ab altero diſſideat. Ecce confiteris iam ſecundo tibi non probata fuiſſe cuncta Ioannis Huſs & maxime, quod ille tantum detulit Rom. põtifici. Quo factum putas vt ſit permiſſus exuri, alioqui nihil eum læſiſſet ignis. De te fortaſſis, qui nihil omnino defers pontifici, ſed quibus poſsis probris & cõuitijs illum inſectaris, viſuri ſumus hoc miraculum ꝙ ignis non auſit te contingere.

LVT. ¶ Igitur Ioãnes Huſs non repugnare videtur, quo minus ſit Monarchia papæ, hoc tantũ agit, impium pontificem non eſſe membrum Eccleſiæ, multo minus papam, ferendum tamen, ſicut quemuis alium tyrannum.

EPIS. ¶ Recte profecto Monarchiam credidit Ioannes Huſs, nec dubito, quin a ſacris literis adactꝰ fuerit idipſum confiteri. Et certe (quemadmodũ ſæpe diximus) niſi reliquiſſet in Eccleſia Chriſtꝰ vicarium aliquem & ducem, poſtquam in coelũ ipſe cõſcendiſſet, maxima totius Eccleſiæ fuiſſet inde ſuborta confuſio, vix eñ aliqua multitudo, aut ſibi, aut cũ alijs, in ijs quæ ſunt Fidei conueniret, ſed vbiꝗ factiões & ſchiſmata forẽt. vbiꝗ ſectarũ & opinionũ varietates, tã q̃ ad fidẽ, q̃ q̃ ad bonos mores attinet, Nulla cuiuis Chriſtiano certitudo.

titudo foret, cuius potiſsimū ſententia ſequeret. Et deniq; quantum vnus hodie ædificaret, alius cras demoliret. Quãobrē in hoc probandus fuit ille Ioannes tuus, q̄ Monarchiā vere crediderit. Et contra, tu qui diffides ab eo, vehementer improbandus.

LVTH Ego uero etiam ſi ſanctus Petrus hodie præſideret Romæ, negabo Romanum Epiſcopū eſſe papam. Papa enim res ficta eſt in mundo, neque fuit, neq; eſt, neque erit, ſed fingitur eſſe.

EPIS. ¶ Nō ſatis eſt iſta dicere, niſi validiſſimis itē argumētis, quæ reuinci nequeant, eadē cōprobaueris. Tibi forte videris robuſtiſſima produxiſſe argumenta, ſed aliorum iudiciū erit, an ea p nos abunde ſunt conuulſa. Nos papatum oſtendimꝰ non eſſe rem fictam, vt tu putas. Atq; id multis quidem & ſcripturarum, & ſacrorum interpretū teſtimonijs, quæ nunc denuo non erit opus receſere. Sed qui deſiderat ea, legat, ſi placet articuli 25. confutationem.

LVTH Quare ipſam ſedem beſtiæ nego, nihil moratus ſit ne bonus, an malus q in ea ſedet. Sedes, inquam, q̄ ſit ſup oēs ſedes, nulla eſt in Eccleſia ſup terrā, iure diuino, ſed oēs ſunt æquales. Quia vna Fides, vnum baptiſma, unus Chrūs, vnus pater, qui operat omnia in omībus, qui eſt ſup omīa, p omnia, & in omnibus, ad Epheſios 4.

EPIS. ¶ Nos non ſolum ex Latinorum interpretum ſententijs, verumetiam ex Græcorum ſuffragijs, Romanam ſedem oſtendimus principatum ſupra cæteras obtinere. Quam rem & iterū ex Cypriano conformare non grauabimur. Is enim epiſtola 8. libri primi ſic ſcribit. Deus unus eſt, & Chūs vnus eſt, vna Eccleſia, & Cathedra vna,

ſuper Petram Domini voce fundata. Aliud altare conſtitui, aut Sacerdotium nouum fieri, prçter vnum altare, & vnum Sacerdotium non poteſt. Quiſquis alibi collegerit ſpargit. Adulterum eſt, impiũ eſt, ſacrilegum eſt, quodcunq; humano furore inſtituitur, vt diſpoſitio diuina violet. Ecce hic Cyprian9 palã fatetur Cathedram vnam, in vna Eccleſia, voce Dñi & diuina diſpoſitiõe fundatam, quã alibi, q̃ in Romana ſede p̃figere non poteſt. Rurſum in epiſtola tertia eiuſdem libri ſic ait: Poſt illa adhuc inſup pſeudoepiſcopo ſibi ab hereticis conſtituto, nauigare audent, & ad Petri Cathedram, atq; Eccleſiam principalem, vnde vnitas Sacerdotalis exorta eſt, a ſchiſmaticis & prophanis literas ferre nec cogitare eos eſſe Romanos, quorum Fides, Apoſtolo prædicante laudata eſt, ad quos p̃fidia habere non poteſt acceſſum, Hęc ille. Ex quibus liquet Eccleſiam Rom. principalẽ Eccleſiã eſſe & in ea Cathedrã vnam diuina fundatã diſpoſitiõe. Nec tua ſcriptura quã ex Paulo citas, quicquã illis Patribus aduerſat. ¶ Quid enim ſi Fides vna fuerit, & vnum baptiſma, & Chriſtus unus, atque pater vnus. Num ob id nulla Eccleſia poteſt alia ſuperior eſſe? Nihil oportet. Nam eadem ratione colligeres omnes Chriſtianos æquales eſſe debere, q̃d tamen Paulus aperte negat, quum in eadem epiſtola, & eodem capite, varios gradus in Eccleſia Chriſtum ſtatuiſſe teſtatur.

Ephe. 4. Varios ĩ Eccleſia gradus Chriſtus ſtatuit.

LVT. ¶ Deinde decretales Papæ, non dico Apocryphas, ſicut Vuiclefus & Hus dicere iactãt, ſed impias & Chriſto aduerſarias ſolo Spiritu ſatanæ afflatas, qui cauſa & eas exuſſi cũ fiducia.

EPIS. ¶ Quid aliud ĳs verbis iactas q̃ temeritatẽ & imple-

impietatem tuã, paulo ſuperius, te plus decies, q̃ illi fuerunt, confeſſus es hæreticum fuiſſe. Nũc certe multo magis præ illis te & temerarium & impiũ oſtẽtas impudẽtiſſime. Quis dubitare poteſt, & illam impijſſimam temeritatem, & hanc impudentiſſimam iactantiam ab ipſo Spiritu Satanæ fuiſſe concitatam? Ex illorum te prodis eſſe numero, de quibus ſcriptum eſt: Lætantur cum maleſecerint, & exultant in rebus peſſimis. Pro 2

LVTH

¶ Fortaſſis & in hoc peccauit Ioannes Hus, quod duodecim concilia Euangelica fecit, quum non ſit niſi vnicum virginitatis ſiue coelibatus. In qua tamen re, deceptus eſt per impiam Thomiſtarum theologiam.

EPIS.

¶ Non ſolum Thomas & Thomiſtæ, verũetiã ex probatiſſimis authoribus complures docuerunt alia, q̃ ſolius virginitatis, aut cælibatus pleraq; per Chriſtum tradita fuiſſe concilia. Auguſtinus in multis locis, ſuper ſermone Domini in monte ſubnotauit, nullos niſi perfectos ad ſingula teneri, quę Chriſtus illic tradidit. Et idẽ inter pctã facit diſcrimẽ, vt non õnia gehennę ſupplicio digna arbitretur, niſi quæ pręceptis, Chriſti cõtraueniunt. Sed & Baſilius palã affirmat, cõſilium fuiſſe nõ præceptũ, quũ dixit Chriſtus: Si vis perfectus eſſe, vade & vende omnia quæ habes, & da pauperibus. Falſum eſt igitur quod aſſeris, vnicũ eſſe virginitatis ſiue coelibatus conſilium. Cęterũ, quia ſuper hac re prolixius, in commẽtarijs ſermonis eius (quẽ in mẽte Chriſtus habuit) diſſeruimus, iſta ſufficiant. Plura q̃ ſolius uirginitatis cõcilia euãgelica.

LVTH

¶ Ita boni iſti viri, ea quæ in Ioanne Hus, optima ſunt, damnauerunt: quæ vero non bona, probauerunt.

EPIS. ❡Quale ſit in his rebus iudicium tuum, abũde ſatis ſupra cuiq; conſtitit. Tu damnãda probas, & reprobas q̃ probatiſſima ſunt, tu bona, mala facis, & mala viciſſim bona. Quamobrẽ & prophetæ interminationi te relinquimus, qui talibus minatur inquiẽs: Væ qui dicitis malum bonum, & bonum malum, ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras. Ponentes amarum in dulce, & dulce in amarum.

LVTH ❡Articulos Ioãnis Huſs omes damnatos ſuſcipio, paratus defendere eos, per Chriſti gratiã, inuito illo rerum portento & abominatione, quę ſedet in loco ſancto.

EPIS. ❡Nunquam iſtud per Chriſti gratiam facies, quanquam per ſatanicæ fraudis inſtinctum, idipſum moliri poſſis. Hoc certe mihi viſus es imprudentiſſime facere, ꝙ ei tantum inniteris, quem et in quibuſdam erraſſe palam cõfiteris. Nam ſi diuino fuiſſet concitatus ſpiritu, Spiritus ipſe non tam pertinaciter eum in errore ſuo perſeuerare fuiſſet paſſus. Docuiſſet enim illum vnctio Spiritus, ſi tamen idipſum diligenter imploraſſet, ne tot erroribus inuolueretur. Sed vnum iſtud mihi quæſo dicas: Num tu præ illo maiorem adeptus es certitudinem, ne poſſis errare? Si iam tibi compertum ſit illum erraſſe, qui vel ad ignem vſque permanſit in errore ſuo, quæ tibi reuelatio facta nunc eſt, ꝙ non ipſe ſimiliter errare poteris & a diabolo ſeduci, quemadmodum & ipſe ſeductus fuit? Hoc ſi velis exactius tecum expendere, non inuenies credo, quod reſpondeas.

LVTH ❡Verum omnia Ioannis Huſs, & ſi ab illis probata, non admitto, vt dixi.

EPIS C. ❡Optime pro nobis facis, ꝙ toties prædicas,

ab illo te diſſentire. Nam quũ ſint alia plurima q̃ meam Fidem aduerſus Eccleſiæ communes hoſtes roborant, hæc tamen eorum inter ſe diſcrepantia palam oſtendit eorum dogmata non aliunde fuiſſe profecta, q̃ ab erroris, & mendacij patre, nimirũ Satana, qui peſtes iſtas in hoc ipſum excitauit, vt Eccleſiæ Fidem quibuſcunq; poſſet machinis oppugnarent. Porro quæ meam Fidẽ aduerſum hos hæreticos roborant, hæc ſunt.

Primum quod Chriſtus & Apoſtoli, nõ ſolũ apertiſſime tales futuros prædixerunt, verumetiam vt ab ijſdem caueremus præmonuerunt ſtudioſiſſime. Primum

Deinde, ꝙ nullus eorum hactenus vllo miraculo clarus fuerit, quum tamen ad ſui dogmatis conformationem ignis incendium nõnulli paſſi ſunt. Secundũ

Tertio, q̃d nulla prorſus eorũ cineribus vſquam habita ſit veneratio, quũ tamẽ ea reliquijs martyrum paſſim a Chriſtianis deferatur. Tertium

Quarto, quod eorum libri & dogmata p ſcriptores orthodoxos, confutata ſunt. Et venenum quod intus latuit plene renudatum. Quartũ.

Cæterum ediuerſo nõ pauci ex patribus, quorum eruditionẽ & doctrinã approbauit eccleſia, tã in vita, q̃ in morte clariſſimis effulſerũt miraculis. Eorũ quoq; cineres & oſſa ſumma veneratione per ſacras ædes habent. Libri deniq; leguntur, & approbãtur ab omnibus. Hæc, inquã, meã Fidem roborant, vt orthodoxis potius, q̃ hæreticis credam. Cæterum præter hæc, & illud (quod primo loco poſitum eſt) nimirũ ꝙ tanta ſit inter illos dogmatũ repugnãtia pleniſſime cõuincit, nõ ex ſpiritu veritatis, ſed erroris potiꝰ impulſos Quintũ

eos fuiſſe, vt tanto molimine rectam eccleſiæ Fidem euertere ſtuderent. Nam ſi diuini Spiritus inſtinctu fuiſſent iſta moliti, profecto concordiā ipſe præſtitiſſet veritatis, ſimulq; ſuppeditaſſet cætera, quibus eorum conatus potiorem eſſent effectum ſortiti. Sed pro hoc articulo iam ſatis.

ARTICVLVS XXXI.

LVTH EPIS. Aliud eſt iuſtū neminē carere pctō aliud iuſtū i ōni opere ſuo peccare Eccl. 7. Mat. 6. 1 Ioan. 1.

IN omni opere bono, iuſtus peccat.

¶ Referre plurimum opinor, an aſſeramus iuſtum neminem carere pctō, an iuſtū in omni opere ſuo peccare. Nam vt illud omnibus pro cōfeſſo eſt, ita iſtud vehementer offendit plurimos. Illud enim vbiq; ſacris literis & ſacris interpretibus optime quadrat. Nam in Eccleſiaſte ſcribit: Non eſt homo iuſtus in terra qui faciat bonum et non peccet. Et Pſal. 142. Non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens. Et in oratione q̄ Chriſtus voluit etiam iuſtos præcari, dicitur: Dimitte nobis debita noſtra. Et in Epiſtola Ioannis: Si dixerimus quia pctm̄ non habemus, noſmetipſos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt. Cæterū, q̄d in omni opere bono iuſtus peccet, id quum audit non abſq; graui offendiculo, corda multorū percutit. Nec me fugit, quin euitando nomen peccati, facile poſſet articulus non excuſari ſolum, verū etiam defendi. Sed quid opus eſt, quum de re conſtiterit, pro voce pluribus digladiari? Pctm̄ vtiq; nihil vere dici poteſt, niſi quod rationem habeat voluntarij. Quicq̄d enī voluntariū nō eſt, id nec pctm̄ quouis pacto cēſeri debet. Hoc Auguſt. ipſe crebro teſtatur, quū alibi, tū cōtra Fortunatū diſputatione ſecunda: Ego, inq̄t, dico pctm̄ nō eſſe, niſi propria voluntate peccet. Et hinc eſſe præ

pctm̄ q̄d ſit.

mium,

mium,quia propria voluntate,recta facimus. Et paulo ſuperius: Qui non voluntate peccant,non peccant. Hoc oĩbus præterq̃ Lutheranis apertũ arbitror atq; perſpicuũ eſſe.Cuius rei paulo poſt, idem Auguſt.exemplũ hoc profert.Si quis verbi cauſa, ligaretur, ab aliquo cæteris membris, & de manu eius falſum ſcriberet ſine eius propria voluntate,quæro, ſi hoc iudici pateſieret, poſſet hunc hoĩem falſitatis crimine condemnare?Hæc Auguſt.En Ambro.item affirmat lib.1.de Iacob & vita beata cap.3.Nemo,inquit,tenetur ad culpam,niſi voluntate propria deflexerit.Cæterum ab Aug.Lutherus in hoc negotio ſuppetias ſperat maximas. Nam & ille neminem in hac vita, pleniſſimam aſſequi poſſe charitatem aſſeuerat. Quo fit vt nemo ſit,qui non in quouis opere bono deficiat a ſumma charitatis plenitudine. Propter q̃d & Lutherus irreuincibiliter ſe collegiſſe putat iuſtum in quouis opere bono peccare. Sed vt non om̃ino negarim neminem ſummam charitatis plenitudinem in hac vita conſequutum fuiſſe,non ita facile conceſſerim quãlibet huius plenitudinis deficientiam eſſe pctm̃. Nam quũ non ſit in poteſtate iuſti,quouis opere propoſito,non deficere ab illa ſumma plenitudine,ſi iam omnẽ eiuſmodi deficientiam pctm̃ eſſe dixerimus,cõfitebimur & aliquid non volũtarium eſſe pctm̃. Id quod ſentẽtiæ Auguſtini,ſimul & Ambroſij, cæterorumq; patrum penitus aduerſatur. Nõ eſt igitur quęuis à ſumma charitatis plenitudine deficientia,pctm̃,ſed ea ſola, quã vitare potuimꝰ, q̃ & proinde non poteſt non volũtaria dici. Triſtiſſimum enim eſt illud Auguſtini. Nemo peccat in eo quod vitare non poteſt. Nec eſt vt quiſquã obijciat,

primus eſt mortalis culpa. Secūdus eſt venialis. Tertius vero, nec mortalis, nec venialis, quia nihil habet volūtarij. Primo defectu multos in ſuis operibus hodie carere non dubito. Quia plerique ſunt in Eccleſia (quantum opinor) qui mortalibus careant delictis. Secundo vero tametſi nemo viuentium in cunctis ſuis operibus careat, iuxta illud. 1. Ioan. 1. Si dixerimus, quia pctm̄ non habemus, ipſi nos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt, non deſunt tamen, qui in aliquo opere ſuo nō peccent, quod vel ex ſcripturis enitar oſtendere, ſi prius Hieron. huic meæ ſententiæ monſtrauero ſcripſiſſe. Sic em̄ Hieron. 3. lib. aduerſus Pelagianos ſcribit: Nos dicimus, poſſe hominem nō peccare, ſi velit pro tempore, pro loco, pro imbecillitate corporea, quam diu intentus eſt animus, quam diu chorda, nullo vitio laxatur in cythara. Quod ſi paululum ſe remiſerit, quomodo, qui aduerſo flumine lembum trahit, ſi remiſerit manus, ſtatim retrolabitur, & fluentibus aquis, quo non vult, ducitur. Sic humana conditio, ſi paululum ſe remiſerit diſcit fragilitatem ſuam, & multa ſe non poſſe, cognoſcit. Hæc Hieronymus. Ecce quam diu fuerit animus hominis attentus, nec ſe remiſerit, ſed pro viribus iam poſſibilibus, gratia cooperante, ſeipſum ad Deum erigit, non peccat, hoc eſt in illo opere pctō caret. Cæterum quia per laſſitudinem animi, nequit ſeipſum quiſquā ſemper in hoc ſtatu tenere, ſed crebro per ſubrepentem fragilitatem remittitur animus, hoc quāprimum ſtatim delabitur ad veniale pctm̄. Quemadmodum & de Paulo mox exemplum producit: Putas ne, inquit, apoſtolum Paulum eo tempore quo ſcribebat, Lacernam ſiue penulā quam reliqui

In aliquo opere quidem non peccant.

Q̄uo hō poteſt nō peccare

Hieronymi de Paulo exemplum.

2. Tim.

reliqui

tribus ſuis pctō caruit. Alioqui quū raptus in tertiam coelum, operam dedit audiendis arcanis illis verbis, quæ non licet homini loqui, peccaſſe credendus eſt. Adde, ꝙ Paulus affirmat eum qui matrimonio iungit virginem ſuam benefacere; atq; ita benefacere vt non peccet. Nam ſupra dixerat: Si acceperis vxorem, nō peccaſti. Et ſi nupſerit virgo, non peccauit. Quod ſi quis in actu nubendi, poteſt benefacere vt nō peccet, multo magis in illis ꝑcellentibus operibꝰ ſuis Paulus omni vacaſſe pctō, iuſtiſſime creditur. Sed & idē Paulus. 1. Corin. 15. iuſtos monet, quatenus ita vigilent, vt non peccent: Euigilate, inquit, iuſti & ne peccetis. Id quod neutiquā feciſſe credendis eſt, ſi nullo prorſus opere poſſent non peccare. Ad hæc, Chriſtus eum, cuius oculus ẏe ſimplex fuerit, hoc eſt intentio recta, nullam in opere ſuo tenebrarum habere partem aſſerit. Quod ſi nullā habet tenebrarum partē, certe nec pcti quicquā in eo præſertim opere poſſidet, quū Paulo Chriſtoq; pctā tenebras dici notiſſimum ſit. Adde; ꝙ Petrus in epiſt. 2. capi. 1. poſtquā egregias aliquot virtutes enumeraſſet, ſubiungit: Hæc enim facientes non peccabitis aliquando. Ecce Petrō non peccat, quiſquis illas virtutes operatur. His accedit, ꝙ Ioānes in epiſtola. 1. tradit de perfectā charitate, quam & eum aſſerit aſſequutum eſſe quiſquis verbum dei cuſtodit: Qui, inquit, ſeruat verbum eius, uere in hoc charitas Dei pfecta eſt. Cæterum hæc perfectio non eſt pleniſſima charitas, qualis futura eſt in patria, ſed qualem adiutꝰ quis ꝑ dei gratiam aſſequitur. Nimirum quoties animus (vt Hieron. ait) ad inſtar chordæ cuiuſdā in cithara protēſæ; quātum carnis fomes ſinit; in

Paul. iuſtos monet ne peccent.

Mat. 6.

1. Ioān. 2.

Dei proximiq́; amorē intēdit. In hoc opere proculdubio nec mortale, nec veniale pctm̄ reperit.
Iaco. 3. Adminiculatur & Iacobus, qui dicit: In multis offendimus omnes, hoc eſt, nemo tanta circunſpectione viuit, quin offendat in pluribus. De venialibus ipſe loquitur. Quod ſi nullum opus pctō carere poſſit veniali, eadem facilitate dixiſſet. In ſingulis offendimus omnes, quemadmodum dixit, in multis offendimus omnes. Senſit ergo Iacobus quædam eſſe iuſtorum opera: quæ pctō careant veniali. Ex quibꝰ opinor ſatis liquere. Nō in omni opere bono peccare iuſtum. Sed Lutherus quia male coepit, nullum non mouet lapidē, vt etiam inchoatum malum, male conſumet. Vt enim qui ſemel a tramite recto diuerterit, quo lōgius pergit, eo longius aberrat ab itineris fine. Sic nimirum & Lutherus facit. Nam quum Dei præcepta nobis impoſſibilia fecerit, quid aliud ex eo ſequitur, niſi vt ea non facientes, ipſi ſemper & in omni opere quantumuis bono peccemus.

Dei p̄cepta cuique poſſibilia.

Illum igitur errorem ſemel ingreſſus Lutherus, nunquam errare deſinit, ſed ab errore in errorem facile præcipitatur. Cæterum Dei præcepta nobis eſſe poſſibilia tam ſcripturæ ſacræ, q̄; orthodoxi patres vbiq́; clamant.
Mat. 11. Nam in Euangelio Chriſtus ait: Iugum meum ſuaue eſt, & onus
1. Ioan. 5. meum leue. Et Ioannes affirmat, mādata dei grauia non eſſe, nedum impoſſibilia. Et Hieronimꝰ ad Damaſum inquit: Execramur etiam eorū blaſphemiam, qui dicūt impoſſibile aliquid homini p̄ceptum eſſe, & mandata nō a ſingulis poſſe ſeruari. Et aduerſus Pelagianos ait: Deus poſſibilia mandauit, hoc nulli dubiū eſt. Et Augu. plerunque teſtatur, nec Deum aliquid impoſſibile homini

Deꝰ impoſſibilia nō p̄cepit.

mini præcepiſſe. Similiter & Chryſóſtomus ait, poſſibile eſt Dei iuſſa perficere, ſi modo uelimus omnem naturæ trepidationem alacriter virtute ſuperare. Nihilque impoſſibile eſt eorum quæ a Chriſto hominibꝰ imperantur. Hoc Chryſoſtomus. Sed & ratio ſuadet hoc ipſum. Quoniam ſi Deus exigat ab homine, quod homo vtcunque adiutus pręſtare poteſt, quum id non fecerit, merito culpam incurrit. Cæterũ ſi quod exigit Deus eiuſmodi fuerit, vt iſtud homini præſtare ſit impoſſibile, quomodo non magis DEVS id iubendo, quam homo non faciendo, videri poterit iniuſtus? Quamobrem cum omni careat iniuſtitia, quicquid homini mãdat, poſſibile ſit oportet. Et idcirco dicit Auguſtinus: Nec impoſſibile aliquid potuit imperare, quia iuſtus eſt. Nec damnaturus eſt hominem, pro eo quod non potuit vitare, quia pius eſt. Tota igitur (vt aiunt) via Lutherus aberrare coepit cum duobus vltimis præceptis, vetitam nobis eſſe voluit carnis concupiſcentiam, quam hauddubie nemo vitare poteſt. Et tamen eandem ille peccatum vocat. Quo fit vt dum illam poſitionem tueri conatur, undique corradat, quicquid ijs vtcunque poſſit ſuffragari. Propter quod, & eo tandem amentiæ peruenit, vt iam dicat etiam in omi opere bono peccatum eſſe. Sed nunc tempus eſt vt rationes eius audiamus. Deus impoſſibile ꝓcipere neqt, qa iuſtꝰ eſt.

¶ Finitis tandẽ articulis illis nugalib. in quibus nec pietas, nec eruditio doceri vel audiri potuit, ſed de ſuperbia & abuſu Romanæ abominationis coacti ſumus perdere verba, operas & tẽpus, reuertimur nũc ad res ſerias & ſalutares, nẽpe ad gratiam, liberum arbitrium, peccatum, de LVTH

gloria hominum ad gloriam Dei tranſeuntes, de quibus rebus & primis articulis nonnihil tractauimus.

EPISC. ¶ Vtinam & tu nugarum item aliquãdo finẽ faceres, vt & articulorũ illorũ feciſti. Et vtinam cũ ijs melioribus articulis, meliores ipſe mores inducere velis, & a conuitijs ac maledictis iſtiuſmodi ceſſare, q̃ profecto cauſam tuã deteriorẽ efficiunt. Ac religioni tuæ parum conueniũt, ſed & doctrinæ Chriſti plurimum aduerſantur.

LVTH. ¶ Hũc autem articulum ego in Galatis meis, deinde in reſolutionibus, atque aduerſus doctrinales damnatores, & incendiarios Louanienſiũ tam copioſe, p̃terea eundem duo eruditiſſimi viri theologi D. Andreas Carleſtadius, & Ioannes Dolitius æditis libris ſic declarauerunt, vt in aduerſarijs incredulis nihil aliud videam q̃ aures aſpidis ſurdæ, & obturantis auditũ ſuum, ſeu vt Apoſtolus ait ad fabulas eos conuerſos, a veritate auditu auerſo. Quid illi admittent, qui nubes has teſtimoniorũ ſanctorũ nõ admittũt? Attamẽ inſtandũ eſt mandante eodem Paulo, oportune, importune, ob hoc ipſum, quod ſanam doctrinã volunt obtinere.

EPIS. ¶ Adhuc te video pergere in prioribus nugis tuis & eos conuitijs inceſſere, qui tibi reluctãtur, quum ſatius eſſet validis aut ſcripturis aut argumẽtis eoſdem reuincere. Quid enim damnatores tuos, doctrinales, & incẽdiarios atq; incredulos probro vocas? cum iſti cũcta hæc rectius in te retorquebunt. Et te verius aures aſpidis ſurdæ & obturantis auditũ ſuũ habere contẽdent, qui nec ſacris autoribus Fidẽ habeas. Sed hęc aliquando miſſa facias, & argumẽtis validioribus inſiſte.

¶ Quid

¶ Quid ergo meum articulũ damnant? damnent illud Eſa. 64. Et facti ſum9 immũdi omnes nos, & quaſi pannus menſtruatæ vniuerſæ iuſtitiæ noſtræ. LVTH

¶ Teſtimoniũ illud nihil pro te facere, non vno ſolũ oſtẽdimus modo. Et primo iuxta Hieronymi interpretationẽ. Nam eo tẽpore dixerat hæc Eſaias (vti Hieron. hunc locũ interpretat9, affirmat) qñ necdum Saluator aduenerat, nec de vtero virginali naturę noſtræ, atque ſubſtantiæ aſſumpſerat hominem, hoc eſt ſub tẽpore legis, quando populus imaginem terreni portauit, nõ autem adhuc imaginem ſupercoeleſtis. Vbi etiã paulo poſt & illud conſiderandũ idem Hieronymus admonet, ꝙ iuſtitia, q̃ in lege eſt, ad comparationem Euangelicæ puritatis, immũditia nominetur. Quamobrẽ & multis ſcripturę teſtimonijs cõfirmat, q̃ quiuis illic legere poteſt. Sed & tandem ita concludit. Si quis igitur poſt Euãgelium Chriſti, & aduentum filij Dei pedagogæ legis obſeruat cæremonias, audiat populũ cõfitentem, ꝙ omnis illa iuſtitia panno ſordidiſſimo cõparetur. Ex quibus ꝟbis (ſi Hieronymo credimus) duo colligere licet. Alterum ꝙ Eſaias hic de Chriſtianorum iuſtitia nequaq̃ ſit loquutus. Alterũ, quod ea, quę tum dixerat, in perſona populi fuere dicta magis. Eligat ergo lector, an Hieronymo velit, an Luthero poti9 habere Fidem. Deinde ſi Hieron. hæc non dixiſſet, ipſius tamen Eſaiæ verba, q̃ proxime ſequuntur, idipſum docent, nempe, ꝙ in perſona grauiter peccantium, hęc dicta ſunt: Et cecidimus quaſi foliũ, vniuerſi & iniquitates noſtræ, quaſi ventus, abſtulerunt nos. Non eſt qui inuocet nomen tuũ, qui conſur-

EPIS. Teſtimoniũ Eſaię nihil pro Luthero facere.

Duo in ꝟbis Eſaiæ notanda.

Eſaię 64

gat & teneat te. Nec eſt putandum, ꝙ vir iſte ſanctiſſimus Eſaias non inuocaret nomen dei, aut ꝙ iniquitates eius, perinde atq; ventus quidã, ſeparaſſent eũ a deo, ſed de populo potius hęc dixiſſe manifeſtũ eſt. Neq; enim de illorum numero credendus eſt Eſaias fuiſſe, qui non inuocarẽt nomẽ Dei, ſed flatu diabolico per ſuas iniquitates deciderunt. Nam hi non iniuria ſordidi, velut mulieris menſtruatæ pannus, habendi ſunt. At inquiet Lutherus, ſeipſum Eſaias annumerat illis. At hoc nõ cogit vt & ipſe cum illis habeatur ſceleratus. Nã & Hieremias idẽ facit, atq; Prophetæ cæteri. Sic enim Hieremias, qui tamen dum eſſet in matris vtero, ſanctificatus erat, ſe pctõribus an-

Hiere. 3 numerat dicens: Dormiemus in cõfuſiõe noſtra, & operiet nos ignominia noſtra, quoniam domino Deo noſtro peccauimus nos, & patres noſtri ab adoleſcentia noſtra vſq; ad diem hanc, & non audiuimus vocẽ domini Dei noſtri. Hæc Hieremias tertio capite.

Tertio. Querela Eſaiæ tẽporaria fuit.

Tertio dicimus, quod ex uerbis ipſis dilucidũ eſt, hanc Eſaiæ querelam, deplorationem alicuius calamitatis eſſe, quę non erat continua. Quando dicit eos tum factos vt immundos & omẽs iuſtitias ſuas, quaſi pannos mẽſtruatæ, quodq; cecidiſſent, quaſi foliũ vniuerſi. Et quod iniquitates ſuæ, quaſi ventus abſtuliſſent eos, nec eſſet inter eos, qui inuocaret nomẽ Dei. Quod ſi nõ ꝑpetua fuiſſet hæc querela, ſed tẽporaria, quõ poterit ex his verbis Lutherus colligere, ꝙ in omni opere, quocunq; tempore perpetrato, pctm̃ fuerit. Nã licet in eorum operibus pro illo tempore peccata non defuiſſent, nihil oportet, vt aliis itidẽ temporibus ſingulum quoduis eorum opus, pecca-

to fu-

to fuiſſet inquinatum. Erat enim quando nomen inuocabant Dei. Et quando non, quaſi ventus, iniquitates eorum abſtuliſſent omnes, & tunc nō erant omnes immundi, neque ſicut pannus menſtruatæ cunctæ iuſtitiæ ſuæ. Sed neq; tūc in vnoquoque opere peccabant. Porro quod temporaria ſolū fuiſſet hæc cōquæſtio, verba quæ prope finem capitis eiuſdem ſcripta ſunt perſpicue dilucidant. Ciuitas ſancti tui facta eſt deſerta. Sion deſerta facta eſt, & Hieruſalem deſolata domus ſanctificationis noſtræ & gloriæ noſtræ, vbi laudauerunt te patres noſtri, facta eſt in exuſtionem ignis, & omnia deſiderabilia noſtra verſa ſunt in ruinā. An non iſtud manifeſtat cuncta priora pro illo populo ſimul & pro captiuitatis tempore fuiſſe dicta? quamobrem & hęc ſcriptura nihil cōtra nos facit.

¶ Et illud Eccle. 7. Nō eſt homo iuſtus in terra, qui faciat bonum & non peccet. LVTH

¶ Omittis hic Luthere cauſalitatis notā, qua palam docetur hāc ſcripturam ad alterius probationem fuiſſe introductam. Nimirū ad iſtam: Sapientia cōfortauit ſapientem ſuper decem principes ciuitatis. Cuius ratio redditur conſequenter: Non eſt enim, inquit, homo iuſtus in terra, qui faciat bonum & non peccet. Senſus igitur eſt, ꝙ ſapientia (quæ Chriſtus eſt) ſeu gratia Chriſti confortabit ſapientem, pluſquam vllus principatus. Quoniā abſq; ſapientiæ ſeu gratiæ illius adiutorio, nemo quantumuis iuſtus ſuis viribus cauere pc̄tm̄ poteſt. Et quid proderit habenti principatum, ſi per pc̄tm̄ ipſe diaboli mancipium efficiatur? Dilucidum eſt igitur hanc ſcripturā non aſſerere, quod in omni opere, quod iuſtus facit, idem EPIS. Nō integre reddit ſcripturas Lutherus. Eccle. 7

peccat. Nam ad hũc modum nulla prioris ſenten tię ratio reddi poteſt, ſed oportet ſubintelligi, niſi diuina q̃s fuerit adiutus ſapiẽtia. Hæc ſi defuerit ei ſapiẽtia (quæ Chriſtus eſt) quæq; plus coſfortat & roborat ſapientem, q̃ decem principes ciuitatis, non euitabit pctm̃. Cæterũ & in Hebręo non eſt p̃ſẽtis temporis, peccat, ſed futuri peccabit, perinde ac ſi dixerit: Non eſt iuſtus, qui nunq̃ peccabit. Nam de p̃ſenti certũ eſt, aliquod opus eſſe, q̃d ſic DEI gratia protectum eſt, vt careat pctõ. Maxime quum dicat Ioannes: Sanguis filij eius mundat nos ab omni pctõ. Quod tum fieri Hieronymus aſſerit, quando vel baptiſma, uel ſacramentum abſolutionis accipimus. Sic enim loquitur aduerſus Critobolum. Quod autẽ ſcriptũ eſt: Et ſanguis Ieſu filij eius mundat nos ab omni pctõ, tam in confeſſiõe baptiſmatis, q̃ in clementia pœnitudinis accipiendum eſt. Opus igit̃ illud (quo vel baptiſma ſuſcepimus vel abſolutionis Sacramẽtum) careat omĩ pctõ. Cæterum hoc nõ eſt in noſtra poteſtate, pctõ carere, ſed Dei gratia, propter quod & Hieronymus ſubijcit: Aliud eſt mũdari a Deo, aliud per ſe eſſe ſine vitio. Suis itaq; viribus nemo poteſt in vllo opere, quod faciͭ carere pctõ, ſed per gratiam & auxilium Dei poteſt, per ſapientiam (quæ Chriſtus eſt) poteſt. Et propterea dixit Salomon: Sapientia coſfortabit ſapientem ſuper decem principes ciuitatis, quia nõ eſt iuſtus in terra, qui facit bonum & nõ peccet, niſi per ſapientiam (quæ Chriſtus eſt) fuerit adiutus.

Opera q̃ manifeſto pctõ carent.

Suis viribus nemo pctã fugiet.

LVTH ¶ Obſecro, qui vniuerſas iuſtitias noſtras immundas dicit, nonne opus bonum, pctõ pollutũ aſſerit?

¶ Diffiſus igitur de hac ſcriptura Lutherus, mox reuertit̃ ad priorem, q̃ ſane nihilo melius ip ſum iuuat. Neq; enim de noſtris, vt dixi, loquutꝰ eſt operibus, ſed Iudæorum & eo nimirum tẽpore, quo ſub captiuitate poſiti, nec templũ accedere, nec ſecundum inſtituta legis Moſaicæ ſacrificia potuerunt offerre. Quo factum erat, vt quum priſtinis uti purificationib. minime licuerit, ſe penitus immũdiſſimos exiſtimarent. Propter q̃d et in eorum pſona dixit Eſaias: Et facti ſumus immundi om̃es nos, & quaſi pãnus mẽſtruatæ vniuerſæ iuſtitiæ noſtræ. Nec voluit Eſaias hanc q̃relam pro quouis tempore cunctis Iudæis accommodatã eſſe, ac multo minus Chriſtianis. Nã dũ floret Eccleſia, qño potuiſſent in eam, cætera q̃ ſequuntur quadrare? Om̃ia deſiderabilia noſtra verſa ſunt in ruinas. Quis iſtud quauis extorſiõe poſſet ad Eccleſiã florentẽ cõtrahere? Cæterũ ſinge ſcripturã illã ad Chriſtianos, ad quemq; iuſtũ attinere, nõ aliter tñ accipi poteſt, q̃ pro ſingula cuiuſq; viri iuſtitia. Nam opera, vt tu mox dicturus es, non faciunt quenquã iuſtum, ac proinde non ſunt dicenda iuſtitiæ. Satis igit̃ eſt ad huius ſcripturæ veritatem, q nullius iuſti vita ſic ſplẽdeat, quin multis venialiũ pc̃torum maculis reſpergatur. Vt non iniuria (ſi diſtrictius a deo iudicetur) multo foedior eius apparebit cõſpectui, q̃ turpis aliquis mẽſtruatę pãnus. At ex iſto nequaquam cõſequit̃, q vnumquodq; opus cuiuſq; iuſti ſic ſit foedatũ. Poteſt em̃ iuſtitia cuiuſuis iuſti, q̃ ex totius vitæ ſuæ conflatur actionibus, propter admixta venialia ſic polluta videri, quum tñ aliqua ſint eiuſdem opera quæ non polluantur. Quamobrem non conſequitur facti ſumus im-

EPIS C.

Verba Eſaiæ in florentẽ eccleſiã accõmodari non poſſunt

mundi omnes nos, & quaſi pannus menſtruatæ vniuerſæ iuſtitiæ noſtræ, igitur & pollutum erit opus vnumquodq; quod a nobis proficiſcitur, vt vere debeat dici pctm̄.

LVTH ¶ Damnent & illud Pſal. cxlij. Non intres in iudicium cum ſeruo tuo, quia non iuſtificabit̃ in conſpectu tuo omnis viuens.

EPISC. ¶ Facile donamus neminem viuere, qui ſic iuſtificatur, vt omni prorſus pctō careat. At non propterea neceſſum eſt, quatenus in omni opere quod facit, idem peccet. Nam inter hæc, vt ab initio diximꝰ, plurimum intereſt. Neq; iſtud ex illo conſequitur. Non enim recte ſubinfertur. Nemo tam iuſtus eſt, vt omni prorſus pctō careat, quo circa iuſtus in omni opere bono peccat. Nā aliud eſt & longe diuerſum in omnibus peccare, & in aliquo non peccare.

LVTH ¶ Deus enim iuſtus iudex, bonum opus dānare non poteſt. Cum autem hic dicat, non iuſtificari nullum viuentem, etiam ſeruū Dei, planū eſt, nullum opus bonum poſſe iuſtum iudicium dei ſuſtinere, quare nec plene bonum eſt.

EPIS. ¶ Iſta mihi vident̃ haud ſatis cohærere. Deus iudex bonū opus damnare non poteſt. Et nullum opus bonum poteſt iuſtum iudiciū Dei ſuſtinere. Nam ſi bonum opus fuerit, id per priorem a Deo damnari non poteſt. Et idem per poſteriorem damnatur, quia non poteſt ſuſtinere iuſtum iudicium Dei. Quo fit, vt damnabitur, & non damnabitur, quæ non cohærēt in eodem. Sed hic elabi conaberis, quod de opere plene bono vis dictum tuum intelligi. Ergo & iſtud fuit adijciendum in priori, & ſic dixiſſes, Deus iuſtus iudex opus plene bonum damnare non poteſt. Sed

Male cohærentia

iam

iam oportet doceas nullum opus eſſe plene bonum, id quod hactenus non feciſti. Nam hęc ſcriptura non de ſingulo quoque opere, ſed de ſingulo quoque viuente debet intelligi. Et fieri poteſt, vt quis, tametſi multa, quæ plene bona ſunt, opera feciſſet, propter vnicum tamen quod inter cætera malum eſſet, iuſtificatione ſua fruſtraretur. Quãobrem & collectio qua iam vteris, prorſus ineffi cax eſt, neque enim oportet, ꝙ ſi dixerit propheta, non iuſtificari vllum viuentem etiam ſeruum dei, quod nullum propterea bonum opus poſſet iuſtum iudicium Dei ſuſtinere. Si enim tu moliris inferre verbis iſtis, quũ, inquis, hic dicat prophe ta non iuſtificari vllum viuentem, etiam ſeruum dei, planum eſt, nullum opus bonum poſſe iuſtũ iudicium Dei ſuſtinere. Sed hæc tua conſueta dia lectica eſt.

¶ Et ad ea quæ primis articulis diximus rede undo, probauimus hominem ſanctum, ſpiritu cõ cupiſcere aduerſus carnem, & carne aduerſus ſpiritum. Eſſeque per hæc duo cum Apoſtolo Paulo, ſeruum peccati ſecundum carnem, & ſeruum dei ſecundum mentem. Ac per hoc perſona ipſa iuſti, partim eſt iuſta, partim peccatrix. LVTH

¶ Et nos etiam lectorẽ oratum facimus, ne ſit ei moleſtũ legere noſtras, ad eoſdem articulos reſ ponſiones, Sic enim opinor intelliget, illum (qui mẽte ſeruit Deo) non item pctõ, ſecundum verã peccati rationem, ſeruire poſſe. Nam vt in ilis reſ ponſionibus noſtris nonnihil adijciam. Paulus ad Romanos. vi Prohibet omnino, ne ſeruiamus pctõ. Vetus, inquit, homo noſter crucifixus eſt, vt deſtruatur corpus peccati, vt vltra non ſeruiamus pec EPIS.

mus pec

ratum partim bonum ſit, & partim malum, niſi docueris ex veniali peccato, ſimul & ex gratia bonum opus vnumquodq; proficiſſi, nimirum vt ita poſſet gratia ſuam in illo opere partē vendicare, & peccatū item ſuam. Sed illud nos omnino negamus.

¶Cum Chriſtus dicat & naturam mōſtret talem eſſe fructum qualis eſt arbor, vitium arboris certe in fructu ſentitur. LVTH

¶Certe Chriſtus ex arbore bona, bonum prodire fructum affirmat. Omnis, inquit, arbor bona, bonos fructus facit. Vbi & per arborem bonam, hominem gratia iuſtificatum intelligit. Cęterum gratia, ſi Paulo credimus, multo potentior eſt, quam fomes. Sed non ſicut delictū, inquit Paulus, ita & donum. Si eñ vnius delicto multi mortui ſunt, multo magis gratia Dei, & donum in gratia vnius hominis Ieſu Chriſti in plures abundauit. Gratia igitur quum ſit fomite potentior, quid prohibet, quo minus opera quædam hoc eſt quoſdam producat, vitio carentes & peccato. Nam ſicut fomes in multis hominibus vſqueadeo dominatur, vt nullum fructum non faciat malum, ita par eſt, vt viciſſim gratia in bonis dominetur, vt aliquem fructum pariat, qui ſit inculpate bonus. Cæterum quod de naturę documento producis, nihil ad nos pertinet, niſi mōſtrare queas, ōne opus ex fomite proficiſſi, quod nos omnino damnamus. Nam radicem boni operis Paulus charitatem facit, ad Ephe. 3. Radicati, inquit, in charitate & fundati. Sed & volūtas per gratiā multa profert opera, tanto niſu, tantaq; cōtētione, vt fomes nec tantillū in eis habeat, quod culpæ poſſit imputari.

EPIS. Mat. 7.

Ephe. 3. Radix boni operis charitas.

Non

LVTH ¶ Non enim opera bona faciunt iuſtũ (vt ſæpe diximus) ſed iuſtus facit opera bona. At talia faciat, neceſſe eſt, qualis eſt ipſe, imperfectus, imperfecta: iuſtus, iuſta: malus, mala. Si hæc ratio & autoritas non mouet, neſcio quid mouere poſſit.

EPIS. ¶ Hæc certe ratio non conuincit, quin iuſtus poſſet opus quoddam facere, in quo nullũ ſit peccatum. Neque enim prorſus verum eſt, quod aſſumis, nempe quod bona opera non faciunt iuſtũ Nam articulo primo ſuperius oſtendimus, duplicem eſſe iuſtificationem. Alteram quæ per gratiã acquiritur ante omnia opera, quemadmodum in paruulis fieri conſtat, quando baptizantur. Alteram in adultis per bonorum operum accumulationem, nempe reſiſtendo fomiti, & eum quotidie minuendo. Primam iuſtificationem tãetſi nõ præſtent opera, præſtant tamen ſecundam cooperante gratia quæ vires tam operibus, quam etiã aduerſus fomitem præbet. Quum aũt ſubinfert.

quã iuſtificationẽ opera præſtant.

At talia faciat neceſſe eſt qualis eſt ipſe, quid ex hoc tibi velis, haud intelligo. Num opinaris fomitem & gratiam ſimul ad boni operis concurrere productionem? Si ſic opinaris, erras hauddubie. Nam Paulus quædam omnino tribuit fomiti, quędã ſoli gratiæ. De fomite ſic ait ad Romanos ſeptimo. Si (quod non volo ego) hoc facio, non iam ego perpetro illud, ſed inhabitans in me pctm̃. Ecce negat ſe perpetrare, quæ ſibi prorſus inuito prorumpunt in carne, ſed pctm̃ affirmat hæc operari. Non ergo ſibi, ſed fomiti (qui tyrannidẽ exercet carnis) hæc tribuit Paulus. De gratia vero ſic loquitur. 1. ad Cor. 15. Copioſius quam illi omnes laboraui, non ego tamen, ſed gratia Dei, quę mecum eſt. Ecce Paulus ea (quibus anteceſſit cæte-

ros

ros Apoſtolos) opera, gratiæ diuinæ tribuit non fomiti, Niſi igitur gratiam, aut imperfectam, aut malam eſſe, quomodo poteris in eius operibus aſſerere quicquam delituiſſe peccati. Erant nimirū hæc opera Pauli iuſta, perfectaque, quantum ad humanam iuſtitiam ſpectat. Nam alia creditur hominum eſſe iuſtitia, quam angelorum, & iſtorum adhuc alia quam Dei. Si iuſtitiam Angelorum cum Dei conferas iuſtitia, num non imperfectam eam cenſebis, & ab ipſa ſumma rectitudine longiſſime deficientem? profecto. Veruntamē ipſa pctō caret, & longe perfectior eſt, quam humana quæuis iuſtitia. Simili modo ſi iuſtitiā humanam cum angelica componas, quanquā imperfecta ſimul & iniuſtitia videatur, habet nihilominus ipſa limites ſuos, quos ſi prætergreſſa nō fuerit, nihil abſurdum eſt, vt opera quædam pariat abſq; pctō.

¶ Forte dicent & admittent, iuſtum in opere bono deficere quidem, ſed non peccare. Verū ſuperius abunde probaui, hunc defectum eſſe vere peccatum. LVTH

¶ Paulo ſuperius oſtēdi, quempiā poſſe trifariā deficere, vel a tota latitudine charitatis, ut quū peccat mortaliter, Vel ab aliquo gradu, quem (ſi fuiſſet attentus) potuiſſet conſequi. Et is defectus eſt venialis. Aut tertio, a ſūma charitatis plenitudine, cuius nemo vnq in hac vita compos eſſe poteſt. Et is defectus, nec eſt mortalis, nec venialis, ſed abſq; omni pctō. Si igitur de hoc tertio defectu loqueris, quū dicis, te ſuperiꝰ abūde probaſſe defectū hūc eſſe pctm̄, Ego viciſſim aſſero, te neutiq̄ hoc probaſſe, nec vnq̄ poſſe probare. In qua re nō recuſo quenq̄ iudicē, modo rationes eas legat, EPISC

gat,

gat, quas tam aduerſus hunc, quam aduerſus ſecundum articulum ante produximus.

LVTH ¶ Eſt enim omiſſio illius præcepti: Diliges dñm Deum ex toto corde tuo, ex oĩbus viribus tuis, ex tota anima. Cum autem caro reſiſtat ſpiritui, clarum eſt, ꝙ vires carnis non diligant Deum, ac per hoc peccant in hoc præceptum.

EPIS. Nõ plus exigit deus q̃ gratia adiuti pſtare valebimus.

¶ Tametſi quum cumulatius quiſpiam, ſublato fomite, diliget in patria, tñ hic etiam, qui quantum poteſt per fomitis impedimẽtum, conatu diligit, is nihil omittere dicendus eſt, q̃d ad hoc pcẽptum attinet. Nam ſi poſſibilia ſint præcepta Dei (quẽadmodum eſſe ſupra docuimus) non plus à nobis exigit Deus, q̃ꝫ quod p gratiam eius adiuti, pſtare valebimus. Quum enim vires oẽs pro noſtra fragilitate poſſibiles, diligendo deo ſumꝰ impartiti, ſi quid pterea defuerit culpæ, nequaq̃ꝫ is defectus nobis imputabiť. Id quod ex Auguſtino manifeſte confirmabimꝰ. Is enim in libro de Spiritu & litera cap. vlt. ſic loquitur: Dici poteſt quædam iuſtitia minor huic vitæ cõpetens, q̃ iuſtus ex Fide viuit, quamuis peregrinus a dño, & ideo p Fidem ambulans nondum p ſpeciem nõ abſurde diciť, etiam ad iſtam ptinere ne peccet. Neq̃ꝫ eñ ſi eſſe nondum poteſt tanta dilectio dei, quanta illi cognitioni plenæ perfectæq̃ꝫ debetur, iam culpæ deputandum eſt. Ecce Auguſt. cui & Hieronymus aſtipulatur, vt mox dicemꝰ, duplicem opinať hominis iuſtitiam. Alteram pro futura vita maiorem, ubi plene diligemus abſq̃ꝫ vllo fomitis reniſu. Alteram maiorem, q̃ in hanc vitã competit, qua diligimus non ita plene. Affirmat tamen Augu. haud abſurde dici, quod ad hanc iuſtitiam quoq̃ꝫ ptinet, ne in quibuſdam operibus pec-

peccemus. Et q̃d culpæ nõ eſt deputandũ, quanq̃ non ſit nobis tanta dilectio Dei, quanta futuræ co gnitioni, q̃ plena & perfecta erit, debetur. Pluri- mos eiuſmodi iuſtos ſcriptura memorat, q tãetſi plerunq; propter animi laſſitudinẽ, etiam ab hac minori iuſtitia defecerint, nihilominus in multis operibus ſuis, eadem grauiter adiutorio gratiæ præſtiterunt. Talem Enoch fuiſſe non ambigo, de q̃ liber Geneſeos affirmat, ꝙ ambulauit cum Deo. Talem & Noe quem eadem ſcriptura virũ iuſtum & pfectum vocat. Talem & Abraham, cui dixit Deus, ambula coram me, & eſto perfe- ctus. Talem & Iob, quẽ ſcriptura virum ſimpli- cem & rectum vocat. Talem & Dauid, de q̃ de- us ipſe teſtat̃ ad Hieroboam loquens. Non fuiſti ſicut ſeruus meus Dauid, qui cuſtodiuit mãdata mea, & ambulauit poſt me, in toto corde ſuo. Nũ putas fomitem in carne Dauid nõ huic inſtituto reniſum fuiſſe? Renitebat̃ profecto. Et tamen au dis Deum ore ſuo teſtari quod ille toto corde ſuo poſt Deũ ambulauit. Sed & idem nõ eſt veritus ad Deũ dicere. In toto corde meo exquiſiui te. Et deprecatus ſum faciem tuã in toto corde meo. Et rurſum: Clamaui in toto corde meo. An nõ hunc amaſſe putas, quantũ ad huius viæ iuſtitiã ſuffe- cerat, ex toto corde ſuo? Sed vires, inquis, carnis non dilexerũt deum, ac per hoc peccauerũt. Ego certe non intelligo quemadmodum vires carnis (q̃ nulla rationali voluntate dicuntur) aut deum diligere, aut peccare queant. Sed tñ quid de carne ſua dixerat idem ipſe Dauid, non ignoras. Cur, inquit, meũ & caro mea exultauerunt in deũ vi- uum? Et 2. Reg. 6. ſcribitur, ꝙ totis viribus ſalta bat ante dominum. Et. 1. Para. 29. Quod totis vi

Quorun dã iuſtorum cata logus.
Gene. 5
Gene. 6.
Gene. 7.
Iob. 1.
Pſal. 118.
Pſal. 83.
2. Reg. 9.
1. Par. 29

ribus parauit impenſas domus dñi Dei ſui. Si fomes quicquam reſtiterit, vt reſtitiſſe non eſt dubium, præſertim quũ in Deum viuũ (vt ait) exultauerit eius caro, ea reſiſtẽtia nec Dauidi tribuenda fuit, ſicut neq; Paul. eã ſibi tribuit, quã ait: Iam non ego operor illud, ſed quod inhabitat in me pctm̃. Si fomes carnis quicquam virium a dilectione Dei ſubtraxerit penitus inuito, id huic certe vitio verti non debet, neq; culpæ deputari. Nam ſi quiſquam onuſtus ingenti pondere ferri, montem aliquem, quanta poſſit celeritate, conſcendere moliretur, certum eſt eũ multo celerius facturum onere depoſito, quam cum ſic onuſtus eſſet. Veruntamen ſi pro virium ſuarum poſſibilitate conaretur aſcenſum illum perficere, nihil amplius ab eo iure deberet exigi. Atq; ita nimirum eſt, quantum ſpectat ad dilectionem Dei. Nam & ſi fomes ſuo pondere renitatur, ſi nos tamen gratię vigilanter innixi, pro noſtra virili dilexerimus, quoties id agimus, audemus aſſerere nullum in illis operibus eſſe pctm̃. Cæterũ quia propter animi laſſitudinem (vt ait Hieronimus) nemo ſic in perpetuum perſeuerare poteſt, id circo nemo viuit, qui non multoties offendat & peccet, propter quod & idem Hieronymus ait Critobolo: Nec quia ad breue poſſum, cogis me vt poſſim iugiter, hoc eſt, nec quia poſſum aliquoties nõ peccare, oportet vt in ppetuũ carere pctõ queam. Cuius rei ratiõem eueſtigio ſubdit: Poſſum ieiunare, vigilare, ambulare, legere, pſallere, ſedere, dormire, nunquid in perpetuum? Hęc Hieronymus lib. iij. aduerſus Pelagianos. Poſſem & alia ſanctorum virorũ exempla, quæ ſententiam noſtram confirment, innumera producere, quẽadmo-

Pulchra cõparatio.

admodum de Aza quod ſcriptum eſt, cor eius fuiſſe cum Deo perfectū. De Ezechia quoq; quod rectum fecerit in oculis domini. Et vt idem ait de ſeipſo: Obſecro domine memento quoniam ambulauerim in conſpectu tuo, in veritate, & corde perfecto, & bonū in oculis tuis fecerim. Sed prio ra conſido ſuffectura. 2. Re. 15. 3. Re. 20.

¶Si enim ſic elabi volunt per nomen defectꝰ, ne pctm̄ cogantur admittere, elabor & ego & dicam adulterium non eſſe pctm̄ ſed defectū. Quā enim ratione illud carnis concupiſcere contra ſpiritum non eſt pctm̄, eadem q̄ꝫ adulterari non erit peccatum. LVTH

¶ Præcluſimus hanc tergiuerſationē tibi. Nō elaberis ad hunc modum. Perſpicuum enim opinor eſt ex ijs, quæ diximus inter hos defectus ingens interuallum eſt. Nam adulter, vt diximus à tota charitatis latitudine defecit, per opus quod agit, charitati penitus repugnans, nimirum quia peccat mortaliter. At hi de quibꝰ iam loquuti ſumus, quanquam a ſumma charitatis plenitudine (quam expectamꝰ in coelo futuram) defecerint, habuerunt nihilominus pro ſtatu viæ, & (vt Hieronymus ait) pro tempore, pro loco, pro poſſibilitate corporea, iuſtam charitatis mēſuram, quæ ſaltem in quibuſdam operibus omni peccato careat. Propter quod & iuſti vocabulum (vt ait Hieronymus) poſſident. Non enim ex eo quod parua peccarunt, iuſtitiæ nomen admittunt, ſed ex eo, quod multa bona fecerunt, iuſti vocabulū poſſidēt. Nequaquam igitur ad hūc modum elabi poteris. Porro carnis concupiſcere, nec in iuſtis ipſis, nec in adulteris pctm̄ eſt, ſed conſenſus in concupiſcentiā ſolus, quem, quia iuſti nunquā EPIS. Iuſtitiæ nomē ob pauculas labes nō deperdit.

contra Dei mandatum admittunt, idcirco iuſti nomenclaturam merito ſunt ſortiti.

LVTH ¶ Quanquam (vt dixi) proprium ſit eorũ inuetum, appellare defectum, quod ſcriptura pc̃tũ appellat. Et ſicut ipſi fabulãtur, ſuos defectus nõ eſſe contra legem, ſed defectiones a lege, ita ego quoque negabo adulterium eſſe cõtra legem, ſed ſolum defectum a lege.

EPIS. ¶ Si potes ita frontem pfricare, vt inter hos defectus nihil intereſſe contendas, nullo vnquã impudentiæ metu reuocari poteris, quo minus pergas in errore tuo, nempe quos putas defectũ in adulterio nihilo magis pc̃tm̃ dici poſſe, quam defectum a ſumma charitatis plenitudine. Cæterum ſi queas ex ſcripturis hunc defectum oſtendere peccatũ eſſe, vti nos illum oſtendimus, victoriam vltro concedemus tibi, & arena (quod aiunt) cedemus ilico.

LVTH ¶ Et quid faciunt his ſuis loquutionib. niſi ꝙ alijs quidem uerbis, idem quod Pelagiani docẽt. An referre putas, quibus ṽbis veritatẽ eludas, et mendacium ſtatuas? Quid em̃ ex ea doctrina capit auditor, ꝗ ſe poſt acceptam gratiam, mundũ eſſe, & iam gratia ad pc̃ti vlterioris purgationẽ non egere? id quod proprijſſime Pelagianũ eſt, ſed ſub verbis Catholicis propoſitum. Ita Chriſto non habent opus ad iuſtitiam, niſi in primo inſtanti contritionis, niſi quod Pelagiani, nec ipſo primo inſtanti, gratia indigere voluerunt.

EPIS. ¶ Neminem certe vſqueadeo mundum opinamur quicũꝗ ſumus orthodoxi, quin poſt ſemel acceptam gratiam, adhuc eadem egeat. No ſolũ vt in priſtina pc̃tã nõ relabatur, verũetiam vt cętera ſutura vitet, atq; carnis fomitẽ quotidie ma

gis ac

gis ac magis imminuāt. Quod qui ſentiūt, lōgiſſime diſſident a Pelagianis. Nam ꝗ liberum arbitrium exiſtimāt, abſq; gratia quodq; pctm̄ vitare poſſe. Nos autē ſine gratia pctm̄ poſſe cauere putamus neminem. Nullis ergo verbis nos veritatem eludimus, aut mendatiū ſtatuímus. Tu potius videris, quibus id facias, qui cōtra cunctos eccleſię patres aſſeris neminē (quantūuis adiuuetur gratia) vitare poſſe peccatū vllo prorſus opere, ſed in quouis opere, quantūuis bono, iuſtum peccare. Sic enim diceas, quum Pelagianorū hæreſim vitare cupias, incidis in Manichęos, quod eſt iuxta prouerbium, vitare Scyllam & in Chatibdim incidere. Tua nimirū hæreſis deterior eſt & magis ab eccleſia diſſidet, quam Pelagianorū. Lege quotquot hactenus cōtra Pelagianos quicquam ſcripſerūt, & hoc vbiq; teſtatur ſibi cum Pelagianis conuenire, ꝙ præcepta Dei poſſibilia ſunt, & a libero poſſunt arbitrio ſeruari. Sed hoc diſſidere, quod Pelagiani contendūt, id ſine gratia fieri poſſe, orthodoxi contra, non ſine gratia. Tu vero nō ſolum præceptorum poſſibilitatem negas, verumetiam arbitrij libertatē tollis funditus. Quare multo pernicioſiorē hoſtem eccleſiæ te conſtituis, quam fuerant Pelagiani. Et Manichæorum errores ſectaris apertiſſime.

Pelagianorū error

Flāmā fugiens in ignē decidit.

Luterana hęreſis multo peſtilentior ꝙ Pelagianorum.

LVTH

¶ Cur non damnant Grego. ſuper Iob. 9. dicentem: Sanctus vir, quia omne meritū virtutis noſtrę vitium eſſe cōſpicit, ſi ab interno arbitro, diſtricte iudicetur, ideo recte ſubiungit. Si voluerit cōtendere cum eo, non poterit ei vnum reſpōdere pro mille. Nonne articulum hunc meum hic Gregorius euidenter docet?

EPIS.

¶ Gregorium tuæ ſententiæ repugnare, non ex

peccat. Nam ad hūc modum nulla prioris ſenten tię ratio reddi poteſt, ſed oportet ſubintelligi, niſi diuina qs fuerit adiutus ſapiētia. Hæc ſi defuerit ei ſapiētia (quæ Chriſtus eſt) quæq; plus corfortat & roborat ſapientem, q̄ decem principes ciuitatis, non euitabit pctm̄. Cæterū & in Hebręo non eſt p̄ſentis temporis, peccat, ſed futuri peccabit, perinde ac ſi dixerit: Non eſt iuſtus, qui nunq̄ peccabit. Nam de p̄ſenti certū eſt, aliquod opus eſſe, q̄d ſic DEI gratia protectum eſt, vt careat pctō. Maxime quum dicat Ioannes: Sanguis filij eius mundat nos ab omni pctō. Quod tum fieri Hieronymus aſſerit, quando vel baptiſma, uel ſacramentum abſolutionis accipimus. Sic enim loquitur aduerſus Critobolum. Quod autē ſcriptū eſt: Et ſanguis Ieſu filij eius mundat nos ab omni pctō, tam in confeſſiōe baptiſmatis, q̄ in clementia pænitudinis accipiendum eſt. Opus igit̄ illud (quo vel baptiſma ſuſcepimus vel abſolutionis Sacramētum) careat om̄i pctō. Cæterum hoc nō eſt in noſtra poteſtate, pctō carere, ſed Dei gratia, propter quod & Hieronymus ſubijcit: Aliud eſt mūdari a Deo, aliud per ſe eſſe ſine vitio. Suis itaq; viribus nemo poteſt in vllo opere, quod facit carere pctō, ſed per gratiam & auxilium Dei poteſt, per ſapientiam (quæ Chriſtus eſt) poteſt. Et propterea dixit Salomon: Sapientia confortabit ſapientem ſuper decem principes ciuitatis, quia nō eſt iuſtus in terra, qui facit bonum & nō peccet, niſi per ſapientiam (quæ Chriſtus eſt) fuerit adiutus.

Opera q̄ manifeſto pctō carent.

Suis viribus nemo pctā fugiet.

LVTH ¶ Obſecro, qui vniuerſas iuſtitias noſtras immundas dicit, nonne opus bonum, pctō pollutū aſſerit?

¶ Diſſ

¶ Diffiſus igitur de hac ſcriptura Lutherus, mox reuertit ad priorem, q̄ ſane nihilo melius ipſum iuuat. Neq; enim de noſtris, vt dixi, loquutꝰ eſt operibus, ſed Iudæorum & eo nimirum tēpore, quo ſub captiuitate poſiti, nec templū accedere, nec ſecundum inſtituta legis Moſaicæ ſacrifi cia potuerunt offerre. Quo factum erat, vt quum priſtinis uti purificationib. minime licuerit, ſe penitus immūdiſſimos exiſtimarent. Propter q̄d et in eorum pſona dixit Eſaias: Et facti ſumus immundi om̄es nos, & quaſi pānus mēſtruatæ vniuerſæ iuſtitiæ noſtræ. Nec voluit Eſaias hanc q̄relam pro quouis tempore cunctis Iudæis accommodatā eſſe, ac multo minus Chriſtianis. Nā dū floret Eccleſia, q̄n̄o potuiſſent in eam, cætera q̄ ſequuntur quadrare? Om̄ia deſiderabilia noſtra verſa ſunt in ruinas. Quis iſtud quauis extorſiōe poſſet ad Eccleſiā florentē cōtrahere? Cæterū ſinge ſcripturā illā ad Chriſtianos, ad quemq; iuſtū attinere, nō aliter tn̄ accipi poteſt, q̄ pro ſingula cuiuſq; viri iuſtitia. Nam opera, vt tu mox dicturus es, non faciunt quenquā iuſtum, ac proinde non ſunt dicenda iuſtitiæ. Satis igit̄ eſt ad huius ſcripturæ veritatem, ꝙ nullius iuſti vita ſic ſplēdeat, quin multis venialiū pc̄tōrum maculis reſpergatur. Vt non iniuria (ſi diſtrictius a deo iudicetur) multo foedior eius apparebit cōſpectui, q̄ turpis aliquis mēſtruatę pānus. At ex iſto nequaquam cōſequit̄, ꝙ vnumquodq; opus cuiuſq; iuſti ſic ſit foedatū. Poteſt em̄ iuſtitia cuiuſuis iuſti, q̄ ex totius vitæ ſuæ conflatur actionibus, propter admixta venialia ſic polluta videri, quum tn̄ aliqua ſint eiuſdem opera quæ non polluantur. Quamobrem non conſequitur facti ſumus immundi

EPISC.

Verba Eſaiæ in florentē eccleſiā accōmodari non poſſunt

mundi omnes nos, & quaſi pannus menſtruatæ vniuerſæ iuſtitiæ noſtræ, igitur & pollutum erit opus vnumquodq; quod a nobis proficiſcitur, vt vere debeat dici pctm̃.

LVTH ¶ Damnent & illud Pſal. cxlij. Non intres in iudicium cum ſeruo tuo, quia non iuſtificabit in conſpectu tuo omnis viuens.

EPISC. ¶ Facile donamus neminem viuere, qui ſic iuſtificatur, vt omni prorſus pctō careat. At non propterea neceſſum eſt, quatenus in omni opere quod facit, idem peccet. Nam inter hæc, vt ab initio diximꝰ, plurimum intereſt. Neq; iſtud ex illo conſequitur. Non enim recte ſubinfertur. Nemo tam iuſtus eſt, vt omni prorſus pctō careat, quo circa iuſtus in omni opere bono peccat. Nā aliud eſt & longe diuerſum in omnibus peccare, & in aliquo non peccare.

LVTH ¶ Deus enim iuſtus iudex, bonum opus dānare non poteſt. Cum autem hic dicat, non iuſtificari nullum viuentem, etiam ſeruū Dei, planū eſt, nullum opus bonum poſſe iuſtum iudicium dei ſuſtinere, quare nec plene bonum eſt.

EPIS. ¶ Iſta mihi vident̃ haud ſatis cohærere. Deus iudex bonū opus damnare non poteſt. Et nullum opus bonum poteſt iuſtum iudiciū Dei ſuſtinere. Nam ſi bonum opus fuerit, id per priorem a Deo damnari non poteſt. Et idem per poſteriorem damnatur, quia non poteſt ſuſtinere iuſtum iudicium Dei. Quo fit, vt damnabitur, & non damnabitur, quæ non cohærēt in eodem. Sed hic elabi conaberis, quod de opere plene bono vis dictum tuum intelligi. Ergo & iſtud fuit adijciendum in priori, & ſic dixiſſes, Deus iuſtus iudex opus plene bonum damnare non poteſt. Sed

Male cohærentia

iam

iam oportet doceas nullum opus eſſe plene bonum,id quod hactenus non feciſti.Nam hęc ſcriptura non de ſingulo quoque opere, ſed de ſingulo quoque viuente debet intelligi. Et fieri poteſt, vt quis,tametſi multa,quæ plene bona ſunt,opera feciſſet, propter vnicum tamen quod inter cætera malum eſſet,iuſtificatione ſua fruſtraretur. Quãobrem & collectio qua iam vteris, prorſus ineffi cax eſt,neque enim oportet, ꝙ ſi dixerit propheta, non iuſtificari vllum viuentem etiam ſeruum dei, quod nullum propterea bonum opus poſſet iuſtum iudicium Dei ſuſtinere.Si enim tu moliris inferre verbis iſtis,quũ, inquis, hic dicat propheta non iuſtificari vllum viuentem, etiam ſeruum dei,planum eſt, nullum opus bonum poſſe iuſtũ iudicium Dei ſuſtinere. Sed hæc tua conſueta dialectica eſt.

¶ Et ad ea quæ primis articulis diximus redeundo,probauimus hominem ſanctum,ſpiritu cõcupiſcere aduerſus carnem,& carne aduerſus ſpiritum. Eſſeque per hæc duo cum Apoſtolo Paulo, ſeruum peccati ſecundum carnem, & ſeruum dei ſecundum mentem. Ac per hoc perſona ipſa iuſti,partim eſt iuſta,partim peccatrix. LVTH.

¶ Et nos etiam lectorẽ oratum facimus,ne ſit ei moleſtũ legere noſtras, ad eoſdem articulos reſponſiones,Sic enim opinor intelliget, illum (qui mẽte ſeruit Deo) non item pctõ, ſecundum verã peccati rationem,ſeruire poſſe. Nam vt in ilis reſponſionibus noſtris nonnihil adijciam. Paulus ad Romanos.vi Prohibet omnino,ne ſeruiamus pctõ. Vetus, inquit,homo noſter crucifixus eſt, vt deſtruatur corpus peccati,vt vltra non ſeruiamus pec EPIS.

tratum partim bonum ſit, & partim malum, niſi docueris ex veniali peccato, ſimul & ex gratia bonum opus vnumquodq; proficiſſi, nimirum vt ita poſſet gratia ſuam in illo opere partē vendicare, & peccatū item ſuam. Sed illud nos omnino negamus.

¶Cum Chriſtus dicat & naturam mōſtret talem eſſe fructum qualis eſt arbor, vitium arboris certe in fructu ſentitur. LVTH

¶Certe Chriſtus ex arbore bona, bonum prodire fructum affirmat. Omnis, inquit, arbor bona, bonos fructus facit. Vbi & per arborem bonam, hominem gratia iuſtificatum intelligit. Cęterum gratia, ſi Paulo credimus, multo potentior eſt, quam fomes. Sed non ſicut delictū, inquit Paulus, ita & donum. Si eñ vnius delicto multi mortui ſunt, multo magis gratia Dei, & donum in gratia vnius hominis Ieſu Chriſti in plures abundauit. Gratia igitur quum ſit fomite potentior, quid prohibet, quo minus opera quædam hoc eſt quoſdam producat, vitio carentes & peccato. Nam ſicut fomes in multis hominibus vſqueadeo dominatur, vt nullum fructum non faciat malum, ita par eſt, vt viciſſim gratia in bonis dominetur, vt aliquem fructum pariat, qui ſit inculpate bonus. Cæterum quod de naturę documento producis, nihil ad nos pertinet, niſi mōſtrare queas, ōne opus ex fomite proficiſſi, quod nos omnino damnamus. Nam radicem boni operis Paulus charitatem facit, ad Ephe. 3. Radicati, inquit, in charitate & fundati. Sed & volūtas per gratiā multa profert opera, tanto niſu, tantaq; cōtētione, vt fomes nec tantillū in eis habeat, quod culpæ poſſit imputari.

EPIS. Mat. 7.

Ephe. 2. Radix boni operis charitas.

Non

LVTH ¶ Non enim opera bona faciunt iuſtũ (vt ſępe diximus) ſed iuſtus facit opera bona. At talia faciat, neceſſe eſt, qualis eſt ipſe, imperfectus, imperfecta: iuſtus, iuſta: malus, mala. Si hæc ratio & autoritas non mouet, neſcio quid mouere poſſit.

EPIS. ¶ Hæc certe ratio non conuincit, quin iuſtus poſſet opus quoddam facere, in quo nullũ ſit peccatum. Neque enim prorſus verum eſt, quod aſſumis, nempe quod bona opera non faciunt iuſtũ Nam articulo primo ſuperius oſtendimus, duplicem eſſe iuſtificationem. Alteram quæ per gratiã acquiritur ante omnia opera, quemadmodum in paruulis fieri conſtat, quando baptizantur. Alteram in adultis per bonorum operum accumulationem, nempe reſiſtendo fomiti, & eum quotidie minuendo. Primam iuſtificationem tãetſi nõ præſtent opera, præſtant tamen ſecundam cooperante gratia quæ vires tam operibus, quam etiã aduerſus fomitem præbet. Quum aũt ſubinfers. At talia faciat neceſſe eſt qualis eſt ipſe, quid ex hoc tibi velis, haud intelligo. Num opinaris fomitem & gratiam ſimul ad boni operis concurrere productionem? Si ſic opinaris, erras hauddubie. Nam Paulus quædam omnino tribuit fomiti, quędã ſoli gratiæ. De fomite ſic ait ad Romanos ſeptimo. Si (quod non volo ego) hoc facio, non iam ego perpetro illud, ſed inhabitans in me pctm̃. Ecce negat ſe perpetrare, quæ ſibi prorſus inuito prorumpunt in carne, ſed pctm̃ affirmat hæc operari. Non ergo ſibi, ſed fomiti (qui tyrannidẽ exercet carnis) hæc tribuit Paulus. De gratia vero ſic loquitur. 1. ad Cor. 15. Copioſius quam illi omnes laboraui, non ego tamen, ſed gratia Dei, quę mecum eſt. Ecce Paulus ea (quibus anteceſſit cæteros

quã iuſtificationẽ opera præſtant.

ros Apoſtolos)opera, gratiæ diuinæ tribuit non fomiti,Niſi igitur gratiam,aut imperfectam, aut malam eſſe,quomodo poteris in eius operibus aſſerere quicquam delituiſſe peccati.Erant nimirũ hæc opera Pauli iuſta,perfectaque, quantum ad humanam iuſtitiam ſpectat. Nam alia creditur hominum eſſe iuſtitia,quam angelorum,& iſtorum adhuc alia quam Dei. Si iuſtitiam Angelorum cum Dei conferas iuſtitia, num non imperfectam eam cenſebis, & ab ipſa ſumma rectitudine longiſſime deficientem:profecto. Veruntamẽ ipſa pctõ caret,& longe perfectior eſt, quam humana quæuis iuſtitia. Simili modo ſi iuſtitiã humanam cum angelica componas, quanquã imperfecta ſimul & iniuſtitia videatur,habet nihilominus ipſa limites ſuos, quos ſi prætergreſſa nõ fuerit,nihil abſurdum eſt, vt opera quædam pari at abſq; pctõ.

¶ Forte dicent & admittent, iuſtum in opere bono deficere quidem,ſed non peccare.Verũ ſuperius abunde probaui, hunc defectum eſſe vere peccatum. LVTH

¶ Paulo ſuperius oſtẽdi,quempiã poſſe trifariã deficere,vel a tota latitudine charitatis,ut quũ peccat mortaliter, Vel ab aliquo gradu,quem(ſi fuiſſet attentus)potuiſſet conſequi. Et is defectus eſt venialis.Aut tertio, a ſũma charitatis plenitudine,cuius nemo vnq in hac vita compos eſſe poteſt. Et is defectus,nec eſt mortalis, nec venialis, ſed abſq; omni pctõ. Si igitur de hoc tertio defectu loqueris,quũ dicis,te ſuperiꝰ abũde probaſſe defectũ hũc eſſe pctm̃,Ego viciſſim aſſero,te neutiq̃ hoc probaſſe,nec vnq̃ poſſe probare. In qua re nõ recuſo quenq̃ iudicẽ, modo rationes eas legat, EPISC

gat,

gat, quas tam aduerſus hunc, quam aduerſus ſecundum articulum ante produximus.

LVTH ¶ Eſt enim omiſſio illius precepti: Diliges dominum Deum ex toto corde tuo, ex omībus viribus tuis, ex tota anima. Cum autem caro reſiſtat ſpiritui, clarum eſt, ꝙ vires carnis non diligant Deum, ac per hoc peccant in hoc præceptum.

EPIS. ¶ Tametſi quum cumulatius quiſpiam, ſublato fomite, diliget in patria, tn̄ hic etiam, qui quantum poteſt per fomitis impedimētum, conatu diligit, is nihil omittere dicendus eſt, q̄d ad hoc p̄ceptum attinet. Nam ſi poſſibilia ſint precepta Dei (quēadmodum eſſe ſupra docuimus) non plus à nobis exigit Deus, q̄ quod ꝑ gratiam eius adiuti, p̄ſtare valebimus. Quum enim vires oēs pro noſtra fragilitate poſſibiles, diligendo deo ſumꝰ impartiti, ſi quid p̄terea defuerit culpæ, nequaq̄ is defectus nobis imputabit̄. Id quod ex Auguſtino manifeſte confirmabimꝰ. Is enim in libro de Spiritu & litera cap. vlt. ſic loquitur: Dici poteſt quædam iuſtitia minor huic vitæ cōpetens, q̄ iuſtus ex Fide viuit, quamuis peregrinus a dn̄o, & ideo ꝑ Fidem ambulans nondum ꝑ ſpeciem nō abſurde dicit̄, etiam ad iſtam ꝑtinere ne peccet. Neq; eīn̄ ſi eſſe nondum poteſt tanta dilectio dei, quanta illi cognitioni plenæ perfectæq; debetur, iam culpæ deputandum eſt. Ecce Auguſt. cui & Hieronymus aſtipulatur, vt mox dicemꝰ, duplicem opinat̄ hominis iuſtitiam. Alteram pro futura vita maiorem, ubi plene diligemus abſq; vllo fomitis reniſu. Alteram maiorem, q̄ in hanc vitā competit, qua diligimus non ita plene. Affirmat tamen Augu. haud abſurde dici, quod ad hanc iuſtitiam quoq; ꝑtinet, ne in quibuſdam operibus

Nō plus exigit deus q̄ gratia adiuti p̄ſtare valebimus.

peccemus. Et q̃d culpæ nõ eſt deputandũ, quanq̃ non ſit nobis tanta dilectio Dei, quanta futuræ cognitioni, q̃ plena & perfecta erit, debetur. Pluri- mos eiuſmodi iuſtos ſcriptura memorat, q tãetſi plerunq; propter animi laſſitudinẽ, etiam ab hac minori iuſtitia defecerint, nihilominus in multis operibus ſuis, eadem grauiter adiutorio gratiæ præſtiterunt. Talem Enoch fuiſſe non ambigo, de q̃ liber Geneſeos affirmat, ꝙ ambulauit cum Deo. Talem & Noe quem eadem ſcriptura virũ iuſtum & pfeẽtum vocat. Talem & Abraham, cui dixit Deus, ambula coram me, & eſto perfe- ctus. Talem & Iob, quẽ ſcriptura virum ſimpli- cem & rectum vocat. Talem & Dauid, de q̃ de- us ipſe teſtat̃ ad Hieroboam loquens. Non fuiſti ſicut ſeruus meus Dauid, qui cuſtodiuit mãdata mea, & ambulauit poſt me, in toto corde ſuo. Nũ putas fomitem in carne Dauid nõ huic inſtituto renitebat̃? Renitebat̃ profecto. Et tamen au dis Deum ore ſuo teſtari quod ille toto corde ſuo poſt Deũ ambulauit. Sed & idem nõ eſt veritus ad Deũ dicere. In toto corde meo exquiſiui te. Et deprecatus ſum faciem tuã in toto corde meo. Et rurſum: Clamaui in toto corde meo. An nõ hunc amaſſe putas, quantũ ad huius viæ iuſtitiã ſuffe- cerat, ex toto corde ſuo? Sed vires, inquis, carnis non dilexerũt deum, ac per hoc peccauerũt. Ego certe non intelligo quemadmodum vires carnis (q̃ nulla rationali voluntate dicuntur) aut deum diligere, aut peccare queant. Sed tñ quid de carne ſua dixerat idem ipſe Dauid, non ignoras. Cur, inquit, meũ & caro mea exultauerunt in deũ vi- uum? Et 2. Reg. 6. ſcribitur, ꝙ totis viribus ſalta bat ante dominum. Et 1. Para. 29. Quod totis vi

Quorun dã iuſtorum catalogus. Gene. 5 Gene. 6. Gene. 7. Iob. 1. Pſal. 118. Pſal. 83. 2. Reg. 6. 1. Par. 29

ribus parauit impenſas domus dñi Dei ſui. Si fomes quicquam reſtiterit, vt reſtitiſſe non eſt dubium, præſertim quũ in Deum viuũ (vt ait) exultauerit eius caro, ea reſiſtẽtia nec Dauidi tribuenda fuit, ſicut neq; Paul. eã ſibi tribuit, quã ait: Iam non ego operor illud, ſed quod inhabitat in me pctm̃. Si fomes carnis quicquam virium a dilectione Dei ſubtraxerit penitus inuito, id huic certe vitio verti non debet, neq; culpæ deputari. Nam ſi quiſquam onuſtus ingenti pondere ferri, montem aliquem, quanta poſſit celeritate, conſcendere moliretur, certum eſt eũ multo celerius facturum onere depoſito, quam cum ſic onuſtus eſſet. Veruntamen ſi pro virium ſuarum poſſibilitate conaretur aſcenſum illum perficere, nihil amplius ab eo iure deberet exigi. Atq; ita nimirum eſt, quantum ſpectat ad dilectionem Dei. Nam & ſi fomes ſuo pondere renitatur, ſi nos tamen gratię vigilanter innixi, pro noſtra virili dilexerimus, quoties id agimus, audemus aſſerere nullum in illis operibus eſſe pctm̃. Cæterũ quia propter animi laſſitudinem (vt ait Hieronimus) nemo ſic in perpetuum perſeuerare poteſt, idcirco nemo viuit, qui non multoties offendat & peccet, propter quod & idem Hieronymus ait Critobolo: Nec quia ad breue poſſum, cogis me vt poſſim iugiter, hoc eſt, nec quia poſſum aliquoties nõ peccare, oportet vt in ppetuũ carere pctõ queam. Cuius rei ratiõem eueſtigio ſubdit: Poſſum ieiunare, vigilare, ambulare, legere, pſallere, ſedere, dormire, nunquid in perpetuum? Hęc Hieronymus lib. iij. aduerſus Pelagianos. Poſſem & alia ſanctorum virorũ exempla, quæ ſententiam noſtram confirment, innumerą producere, quẽadmo-

Pulchra cõparatio.

admodum de Aza quod ſcriptum eſt, cor eius fuiſſe cum Deo perfectū. De Ezechia quoq; quod rectum fecerit in oculis domini. Et vt idem ait de ſeipſo: Obſecro domine memento quoniam ambulauerim in conſpectu tuo, in veritate, & corde perfecto, & bonū in oculis tuis fecerim. Sed prior ra confido ſuffectura. 2.Re.15. 3.Re.20.

LVTH ¶Si enim ſic elabi volunt per nomen defect9, ne pctm̄ cogantur admittere, elabor & ego & dicam adulterium non eſſe pctm̄ ſed defectū. Quã enim ratione illud carnis concupiſcere contra ſpiritum non eſt pctm̄, eadem ꝙ adulterari non erit peccatum.

EPIS. ¶Præcluſimus hanc tergiuerſationē tibi. Nō elaberis ad hunc modum. Perſpicuum enim opinor eſt ex ijs, quæ diximus inter hos defectus ingens interuallum eſt. Nam adulter, vt diximus à tota charitatis latitudine defecit, per opus quod agit, charitati penitus repugnans, nimirum quia peccat mortaliter. At hi de quib9 iam loquuti ſumus, quanquam a ſumma charitatis plenitudine (quam expectam9 in coelo futuram) defecerint, habuerunt nihilominus pro ſtatu viç, & (vt Hieronymus ait) pro tempore, pro loco, pro poſſibilitate corporea, iuſtam charitatis mēſuram, quæ ſaltem in quibuſdam operibus omni peccato careat. Propter quod & iuſti vocabulum (vt ait Hieronymus) poſſident. Non enim ex eo quod parua peccarunt, iuſtitiæ nomen admittunt, ſed ex eo, quod multa bona fecerunt, iuſti vocabulū poſſidēt. Nequaquam igitur ad hūc modum elabi poteris. Porro carnis concupiſcere, nec in iuſtis ipſis, nec in adulteris pctm̄ eſt, ſed conſenſus in concupiſcentiã ſolus, quem, quia iuſti nunquã

Iuſtitiæ nomē ob pauculas labes nō deperdit.

Rr 3 con-

gis ac magis imminuāt. Quod qui ſentiūt, lōgiſſime diſſident a Pelagianis. Nam hi liberum arbitrium exiſtimāt, abſq; gratia quodq; pctm̄ vitare poſſe. Nos autē ſine gratia pctm̄ poſſe cauere putamus neminem. Nullis ergo verbis nos veritatem eludimus, aut mendatiū ſtatuimus. Tu potius videris, quibus id facias, qui cōtra cunctos eccleſię patres aſſeris neminē (quantūuis adiuuetur gratia) vitare poſſe peccatū vllo prorſus opere, ſed in quouis opere, quantūuis bono, iuſtum peccare. Sic enim dicens, quum Pelagianorū hæreſim vitare cupias, incidis in Manichęos, quod eſt iuxta prouerbium, vitare Scyllam & in Charibdim incidere. Tua nimirū hæreſis deterior eſt & magis ab eccleſia diſſidet, quam Pelagianorū. Lege quotquot hactenus cōtra Pelagianos quicquam ſcripſerūt, & hoc vbiq; teſtatur ſibi cum Pelagianis conuenire, q; præcepta Dei poſſibilia ſunt, & a libero poſſunt arbitrio ſeruari. Sed hoc diſſidere, quod Pelagiani contendūt, id ſine gratia fieri poſſe, orthodoxi contra, non ſine gratia. Tu vero nō ſolum præceptorum poſſibilitatem negas, verumetiam arbitrij libertatē tollis funditus. Quare multo pernicioſiorē hoſtem eccleſiæ te conſtituis, quam fuerant Pelagiani. Et Manichæorum errores ſectaris apertiſſime.

Pelagianorū error

Flāmā fugiens in ignē decidit.

Luterana hęreſis multo peſtilentior q; Pelagianorum.

LVTH

¶ Cur non damnant Grego. ſuper Iob. 9. dicentem: Sanctus vir, quia omne meritū virtutis noſtrę vitium eſſe cōſpicit, ſi ab interno arbitro, diſtricte iudicetur, ideo recte ſubiungit. Si voluerit cōtendere cum eo, non poterit ei vnum reſpōdere pro mille. Nonne articulum hunc meum hic Gregorius euidenter docet?

EPIS.

¶ Gregorium tuæ ſententiæ repugnare, non ex

vno ſolum oſtendi poteſt loco. Nam ad Auguſtinum Anglorum apoſtolum ſcribens, ait: Bonarum eſt mẽtium illic agnoſcere culpā vbi culpa non eſt. Ecce in aliquibus operibus opinatẽ Gregorius nullā culpam eſſe. Similiter & Moraliũ ſecundo, capite 9. ſuper illo verbo. In omnibus his non peccauit Iob, neq; ſtultum aliquid cõtra Deum loquutus eſt, ait in hunc modum. Beato Iob & oris teſtimoniũ perhibetur & cordis. Prius enim dicitur, non peccauit, & tunc demũ ſubditur: Neq; ſtultum aliquid contra Deum loquutus eſt. Qui enim loquutus non eſt, culpam a lingua compeſcuit. Sed quum præmittitur, non peccauit. Conſtat quod murmurationis vitium etiã a corde reſtrinxit. Nec ergo peccauit, nec ſtultum quid loquutus eſt. Quia nec per conſcientiam tacitus timuit, nec linguam in cõtumeliam relaxauit. Ecce Gregorius cum ſcriptura confiteẽ. Sanctum hunc virum in his, quę hactenus geſſit, nec corde nec lingua peccaſſe. Quæ duo mẽbra quiſquis poterit a pctõ tueri, is omnino poteſt in aliquo opere non peccare. Nam de lingua Iacobus dicit: Qui non offendit in ṽbo, hic perfectus eſt vir. Et de corde Chriſtus ait. De corde exeunt, q̃ coinquinãt hominẽ. Et idẽ Gregorius lib. 10. ca. 16. ſuper illo verbo. Leuare faciem ſine macula. Omne pctũ, inquit, aut ſola cogitatiõe committitur, aut cogitatione ſimul & opere. A quib. duobus quiſquis manum & mentem immunes ſeruauerit, hunc conſenſu ſcripturæ Gregorius docet, poſſe faciem ad deũ ſine macula leuare. Quod ſi ſine macula, certe & ſine pctõ poteſt, quũ pcm̃ vnumquodq; ſit macula quędam. Sed & alijs locis pluribus hũc ſanctũ uirũ, in pleriſq; ſuis operibus

Iaco. 3. Mat. 15

ribus Grego.oſtendit caruiſſe pctō.Cæterum vt ad ea verba,quæ ex libro nono protuliſti, tandē reſpondeam. Prætermittis hic ea,quæ rem totā elucidant. Neque enim abſolute Greg.aſſerit,in ſingulis virtutibus noſtris eſſe pctīm, ſed de virtute iuſtitiæ noſtræ loquitur, quum diuinæ fuerit iuſtitiæ comparata. Sic enim inchoat ſermonem ſuum, Vere ſcio,quod ſi iſta ſit. Et non iuſtificabitur homo compoſitus Deo,homo quippe, quum Deo non componitur, iuſtitiam percipit, compoſitus amittit. Ecce hoc principio Grego. aſſerit hominem,ſi non conferatur cum Deo, iuſtitiam aliquam habere,ſed hāc protinus vt deo fuerit compoſitus,hominem amittere confiteť. Cuius cauſam ſubdit. Quia quiſquis ſe autori bonorum compareť,bono ſe, quod acceperat, priuat.Qui enim accepta bona ſibi arrogat, ſuis cōtra Deum donis pugnat. Vñ ergo deſpectus erigitur,dignū eſt,vt erectus inde deſtruatur. Hucuſque Greg.Et iam ſequuntur verba quæ Luth. memorat. Sanctus autem vir,quia oſe virtutis noſtræ meritum vitium eſſe conſpicit,ſi ab interno arbitro diſtricte iudicetur &c. Hoc profecto, non de aliqua vna peculiari virtute vult intelligi,ſed de iuſtitia ipſa,quam ſuperius nominauit, quæq; virtutes noſtras oſes complectiť, ſimul & totius humanæ vitæ progreſſum.Huius vtiq; iuſtitię meritum,ſi ab interno arbitro diſtricte iudicetur,multis vitijs ſcatet,propter opera plurima,q̄ venialibus non carent delictis.Licet enim aliqua ſint opera,quę pctō careant,tamen multo maior eſt eorum numerus, q̄ venialiter ſaltē inquinantur. Et quanquam venialia nobis parui momenti putentur,tamē in oculis Dei (modo ſe

Prętermiſſa a Luthe.

homo cū deo num collatiue iuſtitiam habet. q̄ deo cōparatiue illico amittit.

cenſorem diſtrictum exhibeat)parua nō ſunt. Iu
ſtitia igitur noſtra propter talium operū arenā,
innumeris videri poteſt reſperſa maculis, & velut pannus menſtruorū ſordibus inquinatus. Veruntamen propter alia q̄dam opera, q̄ per gratiā
Dei om̄i pctō caruerunt, iuſtitiā noſtram clementiſſimus ipſe reſpicit. Atqui ſi totius huius iuſtitiæ meritum, ſeuerus ipſe iudex diſtrictius excuteret, profecto non tam propter opera bona meritum inueniet, q̄ propter maculas venialiū ipſa
cenſeret vt vitium. Hæc hauddubie mens Greg.
fuit. Cæterum quanquam ipſa tota vita, velut vitium exiſtimaret propter ipſas venialium reſperſiones, nihil tamen oportet, vt nullū in ea ſit opus
Duplex pfectio. quod non polluatur. Et proinde non recte colligis, q̄ in om̄i opere bono pctm̄ ſit Nam eiuſmodi (vt diximus) iuſtitia, quædam habet opera, q̄
prorſus omni pctō vacant, quædam q̄ ſaltem venialibus inquinantur. Propter quod & Hieron.
aduerſus Pelagianos, duplicem diſtinguit iuſtitiam, quemadmodum & Auguſtinū feciſſe paulo ſuperius conſtitit. Perſpicuum eſt, inquit, duas
in ſcripturis ſanctis eſſe perfectiones, duasq́ iuſtitias. Primam perfectionem, & incomparabilem
veritatem, perfectamq́ iuſtitiam, Dei virtutib.
coaptandam. Secundam autem q̄ cōpetit noſtræ
fragilitati, iuxta illud q̄d in pſalmis dicitur. Non
Pſal. 142 iuſtificabit̄ in conſpectu tuo omnis viuens. Hoc
Hiero. lib. 1. contra Pelagianos. Hæc certe iuſtitia, q̄ noſtræ fragilitati competit, eadē eſt, de qua
Greg. hic loquitur, dicens, q̄ homo quādiu non
componitur Deo, ſed ſeorſum conſideraẗ, iuſtitiā
habet, quam tñ compoſitus Deo, protinus amittit. Et huius iuſtitiæ meritū ſi diſtricte iudiceẗ, vi
tium

tium poſſe cenſeri. Non negant tñ, quin hæc iuſti tia multa pariat opera, quæ pctis carẽt, imo teſta tur hoc plerisq; in locis, vt diximus, apertiſſime. Alioqui quomodo leuaſſet interdum ſuam faciẽ Iob abſq; macula? Et qũo ſæpius inter operãdũ, nec mente, nec manu peccaſſet, ſed nec corde, aut lingua? Certe quiſquis dum operat, in nullo ho- rum peccat, is in illo ſaltem opere, pctõ caret. Nõ igitur ex præfatis verbis, articulum tuum Gre- gorius (vt tu aſſeris) euidenter docet. Iob. 11.

¶ Idem ſup illud eiuſdem. Si habuero quippiã iuſtum, non reſpondebo, ſed meum iudicem de- precabor. Vt enim, inquit, ſæpius diximus oĩs humana iuſtitia iniuſtitia eſſe conuincitur, ſi di- ſtricte iudicetur. LVTH

¶ Prioribus illis v̈bis Iob nõ negat ſe quippiã iuſtum habere. Sed ſi habuero, inquit, quippiã iu ſtum, hoc eſt, ſi opus aliquod iuſtũ (qd nihil ha- beat omnino culpæ) fecero, qualia dubio procul habuit plurima, non defendã hoc eſſe iuſtum, ſed meum iudicẽ deprecabor, ne propter alia in qui bus peccaui, me condẽnet. Cuius cauſam ſubijcit Greg. Quia oĩs humana iuſtitia, vt ſæpe dixi- mus, iniuſtitia eſſe cõuincĩ, ſi diſtricte iudicetur. Cæterũ ijs v̈bis non cõficiĩ in omni opere bono iuſtũ peccare, ſed iuſtum nõ carere pctõ. Quod & nos cõfitemur, ſimul & humanã iuſtitiã, tãetſi qdam pariat opera pcti expertia, parere tamẽ & alia, q̃ pctis ſaltem venialib. inquinanĩ. Propter q̃ velut iniuſtitia quædam plane conuincitur, ſi cenſorem diſtrictum nacta fuerit. EPIS.

¶ Et Auguſtinus libro vndecimo Cõfeſs. Væ hominum vitæ, quantumcunq; laudabili, ſi re- mota miſericordia iudicetur. LVTH

EPIS. ¶ Neq; teſtimonium iſtud Auguſtini quicquā refragatur ijs, q̄ iam diximus, ſi non ſeorſum illud a cæteris illic ab eo dictis, exemeris. Loquitur enim illic de matre ſua, quam ſupra mirificis extulit laudibus. Nunc aūt hæc ſubiungit: Quanquam enim illa in Chriſto viuificata, etiam nōdum carne reſoluta, ſic vixerat, vt laudetur nomen tuum in Fide moribuſque eius, non tamen audeo dicere, ex quo eam per baptiſmum regeneraſti, nullum verbum exijſſe ab ore eius cōtra præceptum tuum. Et dictum eſt a veritate, filio tuo. Si quis dixerit fratri ſuo fatue, reus erit gehennæ ignis. Et væ etiam laudabili vitæ hominum, ſi remota miſericordia diſcutias eam. Quia vero non exquiris delicta vehementer, fiducialiter ſperamus aliquem apud te locum inuenire indulgentiæ. Quiſquis autem enumerat tibi vera merita ſua, quid tibi enumerat niſi munera ſua? O ſi cognoſcant ſe omnes homines, & qui gloriātur, in Domino glorientur. Ego itaque laus mea, & vita mea, Deus cordis mei, ſepoſitis pauliſper bonis eius actibus, pro quibus tibi gaudens gratias ago, nunc pro pc̄tis matris meæ deprecor. Hæc Auguſtinus illic. In quibus verbis bonos actus ſuæ matris a pc̄tis eiuſdem ſeparat, & uera merita dicit munera fuiſſe Dei. Veruntamē haud negat, quin propter alia, quæ deliquerat, ſi tota matris vita diſcuteretur exactius, nō poſſe Dei ſe verum ſuſtinere iudicium. Tantum igitur abeſt vt Auguſt. hoc loco quicquam pro te faciat, vt etiā ſuis verbis vehementer condemnat articulū tuum, quando vera matris ſuæ merita, Dei munera cōfitetur. Et bonos ipſius actus a pc̄tis eximit, ita vt pro illis quidem gratias agat, pro ijs vero

Vera merita munera dei. Auguſti ni v̄ba lutherū cō demnant

prece-

precetur veniam. Quamobrem & palam eſt, in pontificem ea quæ ſequuntur, iniquiſſime te iam oblatraſſe, & nimis q̄ cinice.

¶ Vides ergo o miſer ſanctiſſime, quorum ſententias impia tua Bulla damnaris? Certum eſt cū ĳs ſcripturis & patrum ſententĳs permanere, & te idolum abominatiōis cum fiducia contēnere. Non ergo meus ille articulus, ſed Eſaiæ, Dauid, Salomonis, Pauli, Chriſti, Auguſtini, Gregorĳ inuentus eſt, cum quibus damnari ab Antichriſto iſto, ſuperba gloria eſt. Hac enim diabolica damnatiōe firmatur opinio illa papam eſſe Antichriſtum, & Romanam curiam ſedem Satanæ, & abominationem deſolatiōis eſſe in Babylone illa myſtica. Amplius non fallit ſpecie veritatis, ſicut hactenus fecit, ſed prodit ſeipſam abominatio iſta pc̄ti & perditionis. LVTH

¶ Profecto nullus horum (quos iactitas) tuæ ſententiæ quicquam in hac re ſubſcripſit, neque Eſaias, neque Dauid, aut Salomon ipſe, neq; Paulus, aut Chriſtus. Sed neque Gregorius, aut Auguſtinus in ĳs teſtimonĳs (quæ iam ab eis citaras) imo contra te potius (vt oſtendimus) ſinguli pugnant efficaciſſime. Pro noſtra vero parte dimicant ſcripturæ quas ſupra citauimus. Dimicat Chriſtus, qui teſtatur in habēte oculum ſimplicem dum operatur, nullam in eius opere tenebrarum partem eſſe. Dimicat Paulꝰ qui clamat: Nihil ergo damnationis eſt ĳs, qui ſunt in Chriſto IESV, qui non ſecundum carnem ambulāt, ſed ſecūdum ſpiritum. Poteſt igitur quiſpiam, ita ſecundum ſpiritum ambulare, vt in ailquo ſaltem opere nihil habeat damnationis, aut peccati, quo dānetur. Pugnat Iacobus, qui nō dixit in EPIS. Mat. 6. Rom. 8. Iaco. 3.

omni-

omnibus,ſed in multis offendimus omnes. Pug-
1.Ioan.1 nat & Ioannes qui prorſus affirmat ſanguinē Ieſu
mūdare nos ab ōni pctō, q̄ fieri ſaltē debet in o-
Iudas: pere aliq̄,queadmodum & teſtat̄ Hieronymus.
Pugnat & Iudas,qui dicit: Et q potēs eſt vos ab
ōni pctō ſeruare. Ergo poteſt ita nos in aliq̄ ſaltē
opere ſeruare immunes.Cęterū pręter hęc ſcrip-
turarum teſtimonia,certat pro noſtra parte Hie-
ronymus,q ſic aduerſus Pelagianū ſcribit:Tu di
cis nō eſſe hominē ſine pctō,ſed eſſe poſſe, quum
ecōtrario ego tibi tribuā q̄ negaſti.Eſſe hoim ſi-
ne pctō per dei gratiā,& tamē per ſe nō poſſe.Ec
ce per dei gratiā adiutus poteſt in aliq̄ opere iuſ-
tus cauere pctm̄. Certat Auguſt.pro nobis,quū
Pelagiano pro ſe teſtimoniū Hilarij reſpōdit,ca-
pite 60.libri de natura & gratia, cōtra Pelagia-
nos:Quid dixit,inq̄t,Hilarius cōtra id q̄ dicim9
Vel quid iſtū adiuuet vere neſcio,niſi q̄a poſſe eſ
ſe hominē mūdo corde,teſtatus eſt. Quod q̄s ne-
gat? Sed gratia dei per Ieſū Chriſtū dominū noſ-
trū,nō ſola arbitrij libertate.Ecce,hic Aug. cōli-
tetur etiā ex Hilario poſſe hominē per Dei gratiā
eſſe mūdo corde, q̄ (quū nequeat fieri in cunctis
operibus)in aliq̄ tamen erit,neceſſe eſt.In q̄ libro
citant̄ etiā teſtimonia Chryſoſtomi.Sixti papę et
martyris,atq; etiā Hieronymi,quibus vbiq; ſub
ſcribit Aug.gratia dei, nō ſola arbitrij libertate,
pctm̄ in aliq̄ opere vitare poſſe, ſed & Origenes
huic etiā accedit ſentētię ſuper Lucā,homilia ij.
Qui volūt peccatis ſuis oſtēdere aliq̄ excuſationē
æſtimāt nullū eſſe abſq; pctō,& vtūt teſtimonio,
q̄ in Iob ſcriptū eſt: Nemo mūdus a ſorde, nec ſi
vnus quidē diei fuerit vita eius ſuper terram. Nu
merabiles autē mēſes eius cuius ſonū tātūmodo
profe-

proferunt, interpretatatiõem penitus ignorãtes. Aduerſus quos breuiter reſpondebimus. Quoniã abſq; pctõ eſſe, in ſcripturis dupliciter intelligit. Vt ſit alterum, nunquam omnino peccaſſe, alterum peccare deſijſſe. Si igitur aiunt eum abſque pctõ dici, qui nunquam peccauerit, & nos aſſentimus, nullum eſſe abſq; pctõ, quia omnes homines aliquando peccauimꝰ, licet poſtea virtutem ſequuti ſumus. Si vero ſic intelligunt, hominem non eſſe abſq; pctõ, vt neget, quempiam poſt vitia, ita ſe ad virtutes referre, vt nunq̃ omnino peccet, falſa eorum ſententia eſt. Ecce q̃ aperte ſententiam eorum falſam Origenes eſſe teſtatur, qui negant quēpiam ita ſe ad virtutes poſt vitia referre, vt nunq̃ omnino peccet. Ergo aliquando eſt, quãdo Origini non peccat iuſtus. Cõſentit eiuſdem etiam verbis Ambroſius in ſuis ſuper Lucã cõmentarijs. Vides iam Luthere, q̃t pro noſtra parte, contra te reluctanẽ? Quamobrem ſi nihil aliud ipſe robuſtius habes quo firmes articulum iſtum, conſultius faceres meo iudicio, ſi tandem ab hac inſania reſipiſcas, q̃ fruſtra gloriaris, & ſcripturas, & patrum ſententias huic articulo tuo fauere. Vt de conuitijs taceam, quæ tam ſuperbe contra pontificem iacularis, perinde ac ſi ſolidiſſimis eſſent fulcita præſidijs, quum nihil ſint minus. Sed hactenꝰ ad articuli tui labefactationem iſta ſunt dicta.

In pctõ eſſe dupliciter intelligitur.

ARTICVLVS XXXII.

LVTHER.

Opus bonum, optime factum, eſt veniale peccatum.

EPIS.

¶ Qm̃ articulo proximo ſatis ſuperq; monſtra-

mo ſtrauimus uirum iuſtũ pleraq; opera facere, q̃ pctõ prorſus omni careant, nihil opus eſt multis ad huius articuli conuulſionem. Nam ſi iuſtus aliquid operis faciat in quo nõ peccat, protinus ex eo ſequitur, opus optime factum, nec veniale pctm̃ eſſe. Nam hoc opus nec pctm̃ eſt, nec vllo cenſeri poteſt inquinari pctõ.

LVTH ¶ Hic manifeſte ſequitur ex priore.

EPIS. ¶ Profecto, ſi prior articulus tuus verus eſſet; Opus vnumquodq; quod a quouis, quãtumuis iuſto, proficiſcitur, non modo veniale pctm̃, verumetiam eſſet & mortale. Nam quis mortaliter eum peccare nõ dixerit qui mandato Dei cuiuis contrauenerit? Si is non peccet mortaliter, haud ſcio quis dici poterit mortaliter peccare. Verũ is, huiuſmodi putandus eſt, quicunq; vel nõ diligit ex ſumma charitatis plenitudine (ſi tñ hoc tam rigide ſit intelligendum, vt tu interpretaris) vel qui aliquando patitur in ſe carnis concupiſcẽtiam, ſi tamen hæc DEI mandato prohibeatur. Nam alter (ſi tibi credimus) peccat contra præceptum illud quod & primũ & maximum a Chriſto vocatur. Nempe, diliges Dominũ Deũ tuum ex toto corde &c. Alter aduerſus poſtrema duo præcepta, quibus (vt aſſeris) omnis carnis concupiſcentia, prohibetur. Et quanquam cętera quoque præcepta coneris impoſſibilia monſtrare: Hæc tamen ſic ſe habent, ſententia tua, quod nemo (quicquid operis boni moliatur) effugere poteſt, quin vel in illud de dilectiõe Dei, vel in iſtud de concupiſcentia, protinus impingat. Verũ hec q̃ horrida ſint auditu, nemo (q quicquã ſapit) nõ intelligit.

Op9 q̃d que a iuſtiſſimo pfectum, ſi Luth. audiẽd9, nõ ſolum veniale, ſed & mortale eſt.

LVTH ¶ Niſi quod addendum eſt, quod alibi copio-

ſius dixi hoc veniale pctm̄ non natura ſua, ſed miſericordia Dei tale eſſe.

¶Quod peccatū veniale ſolum ex Dei miſericordia veniale ſit, in hoc tecum ſentio. Sed quoniam & nos mortale quoque peccatum, per Dei miſericordiam fieri poſſe veniale credimus, vellem apertius nobis exponeres quid ipſe diſcriminis arbitreris, inter mortale venialeq; peccatum ſtatui debere. Nec opinor te dicturum, quin mortale, protinus vt ſit, effugiet ab animo gratiam, & in odio DEI conſtituat ipſum peccatorem. At veniale non ita. Quod ſi mortale gratiam auerſetur, non autem veniale, profecto palam eſt non mediocre diſcrimen eſſe venialis a mortali, nec exiguum inter ipſa repoſitum interuallum. Hactenus conuenire te par eſt, vt opinor, nobiſcum de veniali mortaliq;. Ceterum in hoc diſſidemus, quod tu quemcunq; defectum a plenitudine ſummæ charitatis, peccatum, & ad minus veniale putas. Nos vero tres deficientiæ modos ponimus, quorum primum eſſe mortalem exiſtimamus, eo quod ſua ſponte & ex inſtituto contra Dei mandatum agat. Secundum autem venialē opinamur, ꝙ preter inſtitutū, & leui quadā diligentia, per laſſitudinē animi ſubrepentē, naſcit̄. Poſtremū deniq; non dubitamus, omni prorſus carere peccato. Nimirum quia penitus nihil habet in ſe voluntarij. EPIS. Venialis peccati a mortali diſcrimē

¶Non enim dixit Dauid, Non præmiabitur, ſed non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens. Non iuſtificari certe eſt damnari, ita omne opus iuſti damnabile eſt, & peccatum mortale, ſi iudicio Dei iudicetur. LVTH

¶Huic ego viciſſim reſpondeo, nō dixiſſe Da- EPISC.

uid,

uid, nullū opus viuētis, ſed nullū viuentē iuſtificari. Aliud enim (vt diximus) eſt opus alicꝗ viuētis, aliud ipſe viuens, qui multa complectit opera Nos ingenue cōfitemur, neminē eſſe q nō in multis delinquat. At viciſſim haud veremus cum patribus aſſerere, fuiſſe quoſdā, q in aliq̄ ſaltē opere nihil deliquerūt, quales exēplis multis e ſcriptura petitis, cōplures oſtēdimus fuiſſe, quibus & iam adijcimus Zachariā & Elizabeth, de quibus Lu

Lucæ 1. cas tradit: Erant, inquit, iuſti ābo āte Deū, incedētes in ōnibus mādatis & iuſtificationibus domini ſine querela. Ecce nō dixit Lucas, vt tuo interim argumēto vtamur, ꝙ erāt ante homines, ſed ante Deū iuſti. Quod, quid aliud eſt, ꝙ q̄d oculis dei iuſti fuerāt. Neq; dixit in aliquibus mandatis ſed in ōnibus mādatis & iuſtificationibus Domini: & demū adiecit, ſine querela. Nullū ergo mandatorū Dei nō operati ſūt abſq; querela. Et quomodo te quæſo potuerūt mādata cuncta ſine querela peragere, ſi quædā illorū impoſſibilia fuiſſēt? Putas iſtos nō perpeſſos fuiſſe concupiſcentiam carnis, aut ſummā illā charitatis plenitudinē in ſuis operibus habuiſſe? Neutrū profecto uerum eſt. Et tamē hic Euāgelium affirmat eos ante Deum fuiſſe iuſtos, & inceſſiſſe in ōnibus mādatis, et iuſtificatiōibus ante Deū ſine querela, nō hominum dico, quorū hauddubie latebit oculos, quænam Zacharias & Eliſabeth intra cordiū ſuorū penetralia gerebāt, ſed abſq; querela corā Deo. Nec tamen eos ōni prorſus caruiſſe pctō, reor in ſuis omnibus operibus, ſed ſaltē in cōpluribus, id cōfitcamur oportet. Quærit hoc loco ſuper Lucā Orige, Quomodo poteſt euenire, vt in ōnibus mandatis & iuſtificationibus Dei quis ambulās ſine querela ſit?

la ſit; cui breuiter ſe reſponſurum pollicetur. Niſi hoc, inquit ita eſſet vnquam in alio loco noſcere mus ſcriptum referri. Iuſte id quod iuſtum eſt ſequere. Niſi enim eſſet iuſtum aliquid, quod non iuſte ſequeremur, nequaquam nobis præciperetur, vt iuſte id, quod iuſtum eſt ſequeretur. Quando enim facimus mandatum Dei, & in conſcientia noſtra, vanæ gloriæ ſordes reſpergimus, vt placeamus hominibus, aut alia quæcunque non placent deo, boni operis cauſa præcedit, & quāuis faciamus præceptum dei, tamen illud abſque querela non facimus, & iniuſte id quod iuſtum eſt ſequimur. Difficile eſt ergo ambulare in omnibus mandatis & iuſtificationibus domini ſine querela, ſecundum teſtimonium & laudem dei in Chriſto Ieſu. Quæ laus reddenda eſt in die iudicij, ab eo cui omnes nos manifeſtari oportet ante tribunal eius, vt recipiat vnuſquiſque quæ per corpus geſſit, ſiue bona, ſiue mala. Omnes enim ſtabimus ante tribunal dei, vt recipiamus quod meremur in Chriſto Ieſu. Hæc Origenes. Vt igitur ad inſtitutum redeamus. Non dixit, inquit Dauid. Non pmiabitur, ſed nō iuſtificabit in cōſpectu tuo omnis uiuens. Et hoc nos cōcedimus, quippe, quia nemo viuentiū eſt, qui penitus omī pctō careat. Sed ex hoc non ſequit, quemadmodū ipſe moliris inferre, q nullum opus cuiuslibet viuentis omni pctō careat. Nam & Zacharias & Eliſabeth, ac alij cōplures, de quibus aute loquuti ſumus, in multis operibus ſuis pctō caruerunt, tametſi non penitus in omibus. Niſi enim in multis operibus pctō caruiſſent, non dixiſſet Euangelium eos ante Deū fuiſſe iuſtos, & inceſſiſſe ſine querela. Propterea Hieron. aduerſus Pelagianos

Rom. 14

Iuſtitia duplex.

ait:Iob quoq; & Zacharias & Eliſabeth iuſti di ɛ̃ti ſunt,ſecundum eam iuſtitiam, q̃ poſſit in iniu ſtitiam aliquando mutari, & nõ ſecundum illam quæ nunquam mutari poteſt.Iuſtitia nimirum eo rum fuit aliquibus maculis venial·um peccatorũ reſperſa, & hanc Hiero. eodem loco vocat iuſtiti tiam & perfectionem quæ cõpetit fragilitati noſ træ,iuxta illud vt ait,quod in pſalmis dicitur: Non iuſtificabitur in conſpectu tuo om̃is viuẽs. Porro quum ſubijcis Luthere.Nõ iuſtificari, cer te eſt damnari, atque ita omne opus iuſti eſt dam nabile,ineptiſſime colligis. At ſic colligendum eſſet.Omnis itaque iuſtus viuens eſt damnabilis, & non omne opus iuſti. Quod certe non inficior ſi Deus vnumquemque diſtricte iudicaturus eſſet quum nemo viuentium omni careat pc̃tõ. Rurſũ neque iſtud recte ſubinfers,Pc̃tm̃ veniale damna bile eſt ſi diſtricte iudicetur. Ergo pc̃tm̃ veniale, mortale eſt. Nam ſupra conſtitit inter nos, quod mortale pc̃tm̃ fugat a nobis gratiam, propter q̃d & merito damnandum venit, non autem identi dem veniale.Quod diſcrimen abunde ſatis eſt,vt veniale dici mortale nequeat.

LVTH ¶ Et Auguſtinus non dixit, Væ vitæ hominum aliquo modo laudabili. Sed væ quantumcũ que laudabili. Væ autem iſtud, damnationem ſo nat. Et quantumcunq; laudabilis vita, optimam vitam ſonat.

EPIS. ¶ Væ vitæ hominum Auguſtinus dixit, & non væ ſingulis hominum operibus.Nã vita nul lius eſt vſqueadeo integra, vt non multis ſit reſ perſa venialium ſaltẽ peccatorũ maculis,verum opera multa ſunt viuentium, quæ diuus Auguſt. pc̃tõ carere nõ negat. Vt & manifeſtũ eſt ipſo eo

dem lo-

dem loco, vnde tu citaras eius hoc teſtimonium. Nam ibi confitetur, quædam eſſe vera merita, & munera Dei. Sed & bonos actus matris ſuæ ſeorſum a peccatis ſeparat, pro illis quidem gratias agens, pro iſtis vero veniam implorans. Optima igitur vita (quia pctō non prorſus caret) ſi diſtricte iudicetur, damnabilis eſt. At hoc nihil officit, quin talis vita quædam habeat opera, quæ penitus nullo pctō Dei labefactantur.

¶ Et Gregor. non dixit, Iuſtitia humana conuincitur imperfecta, ſed iniuſtitia eſſe, ſi iudicio dei iudicetur. LVTH

¶ Iuſtitia quæuis humana (ſi diſtricto Dei iudicio iudicetur.) conuincitur iniuſtitia eſſe propter ipſos venialium peccatorū neuos, quibus ipſa reſpargitur. Veruntamen (ſi non ſimul opera quædam haberet peccati expertia) nec humana iuſtitia dici poſſet. Quamobrem & in hoc, quod Gregor. humanam aliquam iuſtitiam eſſe confitetur, comprobat eā & opera quædā habere, quę pctō careāt & in quibus omnino nulla ſit culpa. Quemadmodū & alibi dicit, piarum eſſe mentiū illic agnoſcere culpam, vbi nulla eſt. EPIS. Ad Auguſtinum Anglorū epiſcopū

¶ Item non dixit, aliquod meritum noſtrū vitioſum, ſed omne meritum vitium eſſe. LVTH

¶ Nec certe dixit omne meritum noſtrū vitiū eſſe, ſed viro ſancto Iob ita videri. Sic enim ait Sanctus vir, quia omne meritum virtutis noſtræ vitiū eſſe conſpicit, ſi ab interno arbitro diſtricte iudicetur. Nō ijs verbis aſſeritur, omne meritū iuſtitiæ noſtræ vitium eſſe, ſed ita cōſpici viro ſācto, ei nimirū, qui opera ſua cūcta veritus eſt. Atq nec abſolute pronūtiauit hoc ipſum, ſed iſta conditione, nēpe, ſi ab interno arbitro diſtricte iudi- EPIS.

 cetur.

ceetur. Cæterum cur totum noſtræ iuſtitiæ meritum, ſi diſcutiatur exactius, vitium videri poteſt, non ſemel ſupra diximus. Nimirum, inter pura merita, nemo quantumuis iuſtiſſimus fuerit, non intermiſcet multas veniales negligentias.

LVTH ¶ Quare his Patrum & ſcripturæ rupibus nixus, reuoco vel modero hunc articulum hoc modo: Opus bonum optime factũ veniale pctm̃ eſt ſecundum miſericordiam Dei, ſed mortale pctm̃ ſecundum iudicium Dei.

EPIS. ¶Si bonum opus optime factũ, mortale pctm̃ ſit ſecundum iudiciũ Dei, cur Deus ob eiuſmodi opera, non ilico ſuam aufert gratiam, quemadmodum pro mortalibus eũ facere nemini dubiũ eſt? Verum contra, pro bonis operibus optime factis, innumeros conſtat ex ſcripturis Deo vehementer placuiſſe. Num non in Geneſi ad Abraham loquit̃ dicẽs? Per memetipſum iuraui, quia feciſti hanc rem, & non peperciſti filio tuo vnigeto propter me, bñdicam tibi, & multiplicabo ſemen tuum &c. Aduerte q̃d dicit. Quia, inquit, feciſti hanc rem. Et Phinees (quemadmodum Numeri 25. cap. traditur) pro opere quodã, quod ingenti zelo patrauit, audiuit: Ecce do ei pacẽ foederis mei. Et erit tam ipſi, q̃ ſemini eius pactũ Sacerdotij ſempiternum, quia zelatus eſt pro Deo ſuo. Sed & Deut. 12. ſcriptum eſt: Obſerua & audi omnia, quæ ego p̃cipio tibi, vt bene ſit tibi & filijs tuis poſt te in ſempiternum, quũ feceris q̃d bonum eſt, & placitũ in conſpectu Dñi Dei tui.

Bonis operibus Deo placuerunt.

1. Ioan. 3. Et Ioannes dicit: Quicquid petierimus, accipiemus ab eo, quoniã mandata eius cuſtodimus, & ea, quę ſunt placita corã ipſo, facimus. Ecce quomodo bonis operibus placemus Deo, quæ (ſi fuerint,

rint, vt tu dicis, ſecundum iudicium eius morta-lia) profecto magis odio, q̃ gratia digna forent.

¶ Neq; enim ego tam hæretice ſum loquutus, ſicut Gregorius, qui totum meritum non ſolum vitioſum, ſed vitium eſſe aſſerit. LVTH

¶ Non hoc aſſerit Greg. neq; uſquam dicit, ꝙ totum meritum iuſtitiæ noſtræ vitium ſit, ſed ita viſum eſſe viro ſancto Iob: Vir, inquit, ſanctus, quia omne virtutis noſtræ meritum, vitium eſſe cõſpicit, ſi ab interno arbitro diſtricte iudicetur. Et quid mirum eſt, vt ſi ſic illi videbatur, qui ſua cuncta verebatur opera, & maxime, quū proxime ante dixit. Vere ſcio, ꝙ ita ſit, ꝙ non iuſtificetur homo compoſitus Deo. Minima enim ſcintilla iuſtitię Dei, protinus humanam iuſtitiã tenebris offundunt maximis, vt tota vitium putetur magis, & ſupplicio lõge dignior, q̃ vllo p̃mio. EPIS.

¶ Vide in quas palinodias me cogit Antichriſti Romani rudiſſima ruditas, & impiiſſima impietas, qui quū ſit homo pcti, & filius pditionis ſatisfacturus his ſuis nominibus, conatur nobis abſcondere pctã noſtra, & ſecum in pctis incraſſare, & ad perditionem trahere. LVTH

¶ Opinabar ſane te nugis & conuitiis cunctis impoſuiſſe finem, neq; in his amplius uerba, tempus, operas perditurum. Sic enim paulo ante pollicitus es. Sed comperio verũ eſſe, q̃d in euangelio, veritas dicit: Ex abundãtia cordis os loquit̃. Noſti Luthere, nemo melius, quid de praua lingua Iacobus copioſe diſſeruit. Nihil amplius hic q̃ vnum iſtud verbum te percontabor, quod inter cætera diuus ille propoſuit Nunquid fons de eodem foramine emanat dulcẽ & amarã aquã? Id ſi fieri nõ poteſt, quomodo putabimꝰ ex fonte EPIS. Iaco. 3.

ſe...

cordis tui dulcem poſſe fluere charitatem, ex quo tam amarulenta prodeunt conuitia?

LVTH ¶Quid eſt homo peccati, niſi qui peccare docet, qui peccata abſcōdit, & iuſtitiam iactat, qui timorem Dei extinguit, & fiduciā operū exigit hoies ſuperbire & præſumere facit, miſericordiā & iudicium Dei longe a facie noſtra ponit? At hoc facit qui negat bonum opus eſſe peccatum, ne homines in timore & humilitate, ad miſericordiam Dei vnicū refugiū confugiāt. Væ illi.

EPISC. ¶His profecto maledictis immerito pontificē inceſſis Luthere. Neq; enim ſolus ille docet, opera bona quædam carere peccato, ſed orthodoxi cuncti interpretes, atq; vniuerſalis prorſus eccleſia. Tu nec vnum quidem producere potes qui tecum ſentiat. Opus optime factum, eſſe pctm̄.

Ingentē luth. peccādi feneſtrā oib9 pctōrib9 aperit.

Et certe quū hoc dicis, magnā ipſe pctōribus nō peccandi ſolum, verumetiā excuſandi pctā præbes anſam. Quod & Orig. ſagaciter olfaciens, ſuper Lucā affirmat: Qui volunt, inquit, pctīs ſuis oſtendere aliquā excuſationem, æſtimant nullū eſſe abſq; pctō, hoc eſt in omni opere (quod faciunt) peccare cunctos & opinantur & aſſerunt, q̄ ſuam pallient peccandi conſuetudinem.

Cæterum quis hic non videt quantum hæc verba torqueas, & per vim vel inuito conaris adaptare pontifici, quem hominem peccati vocas, & filium perditionis. Multo certe rectius utrūque vocabulum in te competit. Primum, quum ille ſub Deo pater patrum ſit, cuius & tu filius eſſe deberes, haud recte filius abs te vocatur. Nam eius filij ſunt omnes, quicunq; Catholicam Eccleſiam, matrem communem agnoſcunt. Et hi nimirum acquiſitionis filij dicuntur, non perditionis.

tionis. Nam hos Deo genuit ipſa communis ma ter. Cæteri vero (qui vel huic patri vel matri ma ledixerint) Deo perditi ſunt, & merito perditio- nis filij vocantur. Nam hi ſectas perditionis (vt eſt apud Petrum) introducunt. Et apud Paulum filij dicuntur ſubtractionis in perditiõem. Quã- obrem in te rectius, q̃ in pontificem hoc uocabu lum competit, vt perditionis filius eſſe voceris. Nempe qui matrem Eccleſiam contemnis, & pa trem tuum tantis probris, & maledictis inſecta- ris. Secũdum etiam uocabulum aptius in te qua- drat, quam in pontificem. Nam homo pcti veri- us ille dicit qui pctm̃ amplificat, & qui fimbrias eius dilatat, q̃ qui minuit, & in auguſtum cogit. Quum igitur tuum dogma, pctm̃ amplificet, & extendat ad omnia opera etiam quantumuis bo na, pontifex autem cũ Eccleſia contrahat in an- guſtiorem limitem, tu potius homo pcti cenſen- dus es q̃ pontifex. His accedit, quod tu peccandi fiduciam præbes, qui poenam pctis nullam debe ri ſuades. Tu timorem extinguis Dei, qui ex ipſo proſtibulo, citra conſcientiæ quantumlibet ex- cuſſionẽ, mittis vel ſordidiſſimos & ſceleratiſſi- mos ad ipſam euchariſtiam. Tu deniq; nimirum ſecuros de DEI miſericordia reddis pctõres ip- ſos, quos & Fidei mortuæ confidentia fallis, & foues in flagitijs. Sed iſta pro huius articuli cõfu- tatione ſufficere putamus.

Filius perditionis.

2. Petr. 2.

Heb. 10.

Homo peccati.

ARTICVLVS XXXIII.

LVTH

HAeretiços comburi, eſt contra voluntatẽ Spiritus.

EPIS.

¶ Neq; hæreſis hæc neoterica eſt, q̃ppe q̃ multos annos iã vexauit Eccleſiam. Nihil em̃

hæretici magis cupiunt, q̃ vt ſuis peſtiferis dogmatibus, impune poſſint Chriſtianã inficere plebem, cui deuorandæ ſtudent auidius, quam ouibus lupi. Propter quod & lupos eos Chriſtus in
Mat. 7. Euangelio vocat: Attendite, inquit, a falſis prophetis, qui veniunt ad vos in veſtimentis ouiũ, intrinſecus autem ſunt lupi rapaces. Et quis tam imprudens eſt, vt lupos cum ouibus committat? aut non potius arceat illos ab ouili. Sed inquies, Aliud eſt arcere, aliud interimere. Arcere licet, Nam hoc permiſit Chriſtus. At interimere non licet. Ego quidem & interimendos opinor, vbi non potes aliter ſaluare gregem. Quam rem & Chriſtus ipſe mihi viſus eſt, aperte ſatis indicaſſe, quandoquidem & rapaces lupos vocauerit eos. Quis enim rapacem lupum (vbi gregi metuit ſuo) non prius occiderit, quam ſinat oues ab ipſo dilaniare? Quis eſt q neſciat, quod paſtori chario eſſe debet ſuarum ouium ſalus, quam luporum vita? Quamobrem quum alterutros perire neceſſe ſit, hoc eſt aut oues, aut lupos, quid ſtolidius cogitari poteſt, quam ita lupis indulgere, ut gregis tandem vniuerſi iacturam patiaris? Id q̃d haud dubie futurum eſt, ſi lupos non interimeris. Et vt iſtis lupis nemo prudens paſtor ita fauere debet, vt interim oues pereant, ita nec hæreticis parcendum eſt, ne per eorum virulenta dogmata depereant orthodoxi. Nam hæreticorum ſermo multo pernicioſior eſt hominibus, quam ouibus lupi. Sermo enim illorum (vt ait Paulus) velut cancer ſerpit. Quod genus morbi, niſi quam primum ei ſubueniatur, vt nullũ admittit remedium, ita nec hæreticorum ſibilus (vbi ſemel eius virus per aurem ad cor penetrauerit) remedium acci-

Interimẽdi hęretici vbi nõ aliter tueri poteris gregem.

2. Tim. 2

accipit vllum. Nam irremediabiliter (vt Hieronymus ait) mentes auditorum vulnerat. Quamobrem ſi liceat, feras non arcere ſolum, ſed etiam interimere, ne pecudibus noceant, multo magis id licebit de hæreticis ſtatuere, ne tantum animabus Chriſti ſanguine redemptis, inferant perniciem. Nam qua, precor, alia ratione Chriſtiano gregi contra lupos iſtos ſuccurrere poteris? Nũ cenſuris Eccleſiæ? Sed has ipſi contemnunt penitus. An amiſſionis rerum ſuarum metu? Sed iſti nec Deum, nec homines metuunt. An exilio? Sed per literas hæreſes diſſeminare ſuas poterunt. An carceribꝰ? At cuſtodes crebro per illos corrupti ſunt. Breuiter, quocunq; locorum viuere permittantur, nunquam ab eorum dentibus tuta fuerit Chriſtiani gregis ſalus. Cæterum quibus articulum iſtum rationibus confirmat Lutherus, iam attendamus.

¶ Primum ab experientia totius eccleſiæ prebo, quæ ab initio ſui vſq; huc nullum combuſſit hæreticum, nec aliquando comburet. Mirum autem eſſet, in tot ſeculis non eſſe aliquos combuſtos, ſi voluntas ſpiritus hoc voluiſſet. LVTH

¶ Multa ſunt Luthere, de quibus mirari poſſumus, q̃ tñ haud ſatis iuſtam probationem faciũt eorum q̃ cupimus. Mirum eſt etenim, ꝙ citra, q̃ Ananias & Saphira propter fraudem puſillæ pecuniæ factam, morte mulctati ſint, de nemine altero per tot annos ſic vindicatum legitur. Et tñ hoc non probat, quin illud proceſſerit ex voluntate Spiritus. Tu prius ratiõem redde, cur vſqueadeo ſæuerã vltionem in principio naſcentis Eccleſiæ, & ob rẽ tam exiguam ſpiritus ille ſumpſerit, quũ tamen citra id temporis nihil eiuſmodi EPISC. Acto. 5. Sęuera ultio ſpũs i naſcente Eccleſia.

factum ab eodem legatur. Et ego tibi ſubinde referam, cur tandem poſt tot annorũ curricula, ſpiritui placuit, vt in hæreticos tã ſeueriter animaduerti conſtitueretur. Hæretici nimirum in re longe maioris momenti, quã pecunia ſit, hoc eſt orthodoxa Fide Chriſtianorum animos circumueniũt, ac miſerabiliter interimũt. Id ꝙ cuiuis Chriſtiano videri debet incomparabiliter grauius, ꝙ̃ fraudare quoſuis, quantumuis maxima pecuniæ ſumma. Sed & iſtud item reſpondere poſſumus, quod & Auguſtinus Donatiſtis reſpondit, ad Bonifacium ſcribens: Obiecerãt enim illi, quod per Apoſtolos nunquam ab imperatoribus aut regibus terræ, fuerat petitum, vt vim inferrent hæreticis. Quibus & Auguſtin. ait: Quis tunc in Chriſtum crediderat imperator, qui ei pro pietate contra impietatem legis inferendo ſeruiret? Quando adhuc illud propheticum complebatur: Quare fremuerunt Gentes, & populi meditati ſunt inania. Aſtiterunt reges terræ, & principes conuenerunt in vnũ aduerſus Dominũ & aduerſus Chriſtum eius? Nondum autem agebatur, quod paulo poſt in eodem Pſalmo dicitur: Et nunc reges intelligite, erudimini qui iudicatis terram. Seruite domino in timore, & exultate ei cum tremore.

Reſpõſio Aug. Donatiſtis de vi hæreticis inferenda.

Quomodo ergo reges Domino ſeruiunt in timore, niſi ea, quæ contra iuſſa Domini fiunt, religioſa ſeueritate prohibendo atque plectendo? Aliter enim ſeruit quia homo eſt, aliter quia etiam & rex eſt. Quia homo eſt, ei ſeruit viuendo fideliter. Quia vero etiam rex eſt, ſeruit, leges iuſta præcipientes & contraria prohibentes conuenienti vigore ſanciendo. Sicut ſeruiuit Ezechias, lucos & templa idolorum, & illa excelſa, quæ contra Dei præcep-

præcepta ſuerant conſtructa deſtruendo. Sicut ſeruiuit Ioſias, talia & ipſe faciendo. Sicut ſeruiuit 4. Reg. 13
Darius, idolum frangendum in poteſtatem Danieli dando, & inimicos eius leonibus ingerēdo.
Sicut ſeruiuit Nabuchodonoſor, de quo iam diximus, omnes in regno ſuo poſitos a blaſphemando Deo lege terribili prohibendo. Dan. vlt. Dan. 3.
In hoc ergo ſeruiunt Reges, in quantum ſunt Reges, quum ea faciunt ad ſeruiendum illi, quæ non poſſunt facere niſi Reges. Quum itaque nondum Reges Domino ſeruirēt temporibus Apoſtolorum, ſed adhuc meditarentur inania aduerſus eum, & aduerſum Chriſtum eius, vt Prophetarum prædicta omnia complerentur non vtique tunc poſſent impietates legibus prohiberi, ſed potius exerceri. Sic Ioan. 16.
enim ordo temporum voluebatur, vt & Iudæi occiderēt prædicatores Chriſti, putantes ſe officiū deo facere, ſicut prædixerat Chriſtus: Et gentes fremuerunt aduerſus Chriſtianos, ut omnis patiētia martyrum vinceret. Poſtea vero quam cœpit impleri quod ſcriptum eſt: Et adorabunt eum omnes Reges terræ, omnes Gentes ſeruient illi. Pſalm. 71
Quis mente ſobrius, Regibus dicat: Nolite curare in regno veſtro a quo tueatur vel oppugnetur Eccleſia Domini veſtri? Non ad vos pertineat in regno veſtro, quis velit eſſe, ſiue religioſus, ſiue ſacrilegus, quibus dici non poteſt non ad vos pertineat in regno veſtro, quis velit pudicus eſſe quis impudicus? Cur enim, quum datum ſit diuinitus homini liberum arbitrium adulteria legibus puniantur, & ſacrilegia permittantur. An Fidem non ſeruare leuius eſt, animam DEO quam Fœminam viro? Hactenus Auguſtinus.

Donatiſtis reſpondet, & in eodem opere dicit:

dicit: Cogunt multas inuenire medicinas, multorum experimenta morborum. Quo factum eſt, vt quum mitiora medicamina nihil omino pro feciſſent, ad acerbiora tandem neceſſitas eccleſiam adegit. Hæretici primum amiſſione pecuniæ mulctati fuerunt, quemadmodum Aug. illic oſtendit. Ait enim: Pijſſimæ memoriæ Cæſarem Theodoſium, in omnes hereticos legem promulgaſſe, ꝗ ſingulus quiſqꝫ decem auri libris mulctaretur. Poſt hunc & alij quoqꝫ grauiores adiecerunt poenas, vt exilij & bonorum omnium amiſſionem, ſperantes ita peſtem iſtam reprimi poſſe. Cæterum interea virus hoc ſerpebat in Chriſtianos, nec vllum proficere medicamen potuit, ꝗ diu ſuperſtes remanſit hæreticus. Nullus grex (quantanuis curæ ſuæ vigilantiam adhibuiſſet paſtor) ab hęreſeos infectione peſtifera tutus eſſe potuit. Quocirca neceſſe fuit, aut per ſupplicium mortis, hæreticos auferre, aut neces animarum innumeras & quotidianas ſuſtinere.

Qualis fuerit olim in hæreticos animaduerſio.

LVTH

¶ At dicent, Conſtaniæ, Ioanns Huſs, & Hieronymus de Praga exuſti ſunt, Reſpondeo, Ego de hæreticis loquor.

EPIS.

¶ Nec ſolos iſtos memorabunt, ſed pręter hos alios item haud paruo numero, quos in variis mundi partibus fuiſſe combuſtos apertiſſimum eſt. Sed & Ioannem Vuicleſum magnum illorũ parentem, hic prætermittis, cuius apud nos cadauer (poſtquam exhumatus fuit) erat ignibus iniectum. Et hos (quamquã ipſe nolis id agnoſcere) palam eſt hæreticos fuiſſe. Quod vel ex Tertulliani deſcriptionibus facile monſtrabo. Sic enim ipſe libro de præſcriptionibus hæreticorum eoſdem variis deſcribit coloribus. Imprimis, inquit,

Vuicleſus neothericorum ante ſignanus.

quit, quis cathecuminus apud eos, quis fidelis in certum eſt. Pariter adeunt, pariter audiunt, pariter orant. Ecce color vnus quo depinxit hæreticos, qui quidem ad amuſſim non illorum ſolum, verumetiam tuæ doctrinæ congruit. Nullis enim ſacramētis poteſtatem ipſe tribuis quam fidelis a cathecumino diſcriminetur, ſed vniuerſos fide metiris, ſolam fidem aſſerens cuncta præſtare. Sequitur & alius color in Tertulliano. Etiã Ethnici ſi ſuperuenerint, ſanctum canibus & porcis margaritas, licet non verſis iactabunt. An non & hoc tibi cum illis commune eſt? Aſſeris enim ſceleratiſſimos peccatores (modo fide acceſſerint) ſecure poſſe diuinum iſtud percipere ſacramentum. Sola, inquis, fides facit eos puros & dignos. Sequitur tertius apud eundem. Simplicitatē volunt eſſe proſtrationem diſciplinæ, cuius penes nos curam lenocinium vocant. Nunquid & tu dicis optimam ad hunc modum pœnitentiam, nouam eſſe vitam, vt neq; ſatisfactionem vllam fieri permittas? Sequitur quartus. Pacem quoq; paſſim cum omnibus miſcens. Et iſtud vobis conuenit, qui nullas excommunicationes fieri ſuſtinetis. Prolixum foret vniuerſam eius deſcriptionem recenſere, ſed paulo poſt ſequitur & quintus. Ipſæ mulieres hæreticæ q̃ procaces, quæ audent docere, contendere, exorciſmos agere, curationes repromittere, forſitan & tingere. Tu vero Luthere quid non cum Vuiclefitis iſtis audes permittere mulieribus? Puer, inquis, aut mulier, & quilibet Chriſtianus abſoluere poteſt. O rem pudendam, & Chriſtianorum auribus penitus execrandam. Sed & alibi teſtaris, eoſdem itidem Euchariſtiam poſſe conficere. Sequitur in Tertulliano

Primus

Secund.

Tertius.

Quartus.

Quintus.

lianoſextus. Ordinationes eorum temerariæ. Et paulo poſt. Nam & laicis ſacerdotalia munera iniungunt. Num & tibi laici cuncti ſacerdotes non

Sextus. ſunt? nempe per illud Petri. Vos eſtis regale ſacerdotium. Sequitur in eodem ſeptimus color.

ſeptimus De verbi adminiſtratione quid dicam? cum hoc ſit negotium illis non Ethnicos conuertendi, ſed noſtros euertendi. Et hoc Luthere vobis ſemper ſtudium fuit, vt hos (qui vere orthodoxi ſunt) ad veſtra dogmata peruerteretis. Sequit̃ paulo poſt

Octauus octauus. Cæterum, nec præſidibus reuerentiam nouerunt. Qualem te quæſo non ſolum iſti quos recenſuiſti, ſed & Vuiclefus tuus atq; tu etiã Luthere, ſummo Pontifici Chriſti vicario cæteriſq; præſidibus eccleſiæ reuerentiam exhibetis. Vbique dilucidum eſt ex libris veſtris, vt nihil mihi neceſſe fuerit in præſentiarum aliud memo

Nonus. rare. Sequitur in eodem nonus. Denique penitus

Lutheri a inſpectæ hæreſes omnes in multis, cum authori-

ſuis maio bus ſuis diſſentientes deprehẽduntur. Et tu pro-

ribus diſ- fecto male cohæres, cum illis magiſtris tuis. Nã

ſidium. vt cætera taceam, tibi verum Chriſti corpus in euchariſtia eſt, quod illis ſolum creditur eſſe figura. Illi primatum, vtcunque tolerant ſummi Pon

Decimus tificis, tu nihil ei cenſes deferendum. Poſtremus

Hæretici color quo depingit eos Tertullianus, eſt. Negant

deũ timẽ hæretici Deum timendum, itaque libera ſunt illis

dũ negãt. omnia & ſoluta. Et tu Luthere, timorem doceri prohibes, amorem ſolũ inculcans. Sic enim amori totum tribuis, vt timori relinquas nihil. Quadrat igitur in te & tuos, hæc hæreticorũ deſcriptio, quam Tertullianus non heri tradidit, ſed retro non paucos annorum centenarios.

LVTH ¶ Nam Ioannẽ Huſs & Hieronymum viros

catholi-

catholicos cõbuſſerũt, hęretici ipſi & apoſtatę et Antichriſti diſcipuli, vt ex ſuprius dictis patet

¶ Non eſt hoc nouum Luthere, quo d ortho doxi vobis hæretici putantũr. Sic Marcionitę fecerunt & Valentiniani. Vtrique ſe catholicos & orthodoxos dici voluerunt, cæteros appellarunt hæreticos. Sic Nouatiani ſe catharos, hoc eſt puros, vocant, cæteros omnes impuros. Sic Arriani cũctos (qui vere orthodoxi fuerunt) criminabãtur, tanquam fidei ſcripturarumque peruerſores. Et Donatiſtæ ſe ſolos in Eccleſia fuiſſe prædicabant, cæteros omnes foris ab eccleſia. Eiuſmodi calumnijs hæretici ſemper ſuam improbitatem defendere moliti ſunt. Et tu Luthere patrum tuorum veſtigijs incedens, nunc eos qui (quantũ ad doctrinam fidei ſpectat) vere catholici ſunt, hæreticos & apoſtatas atque diſcipulos Antichriſti facis. Ac ediuerſo quos eccleſia pro hæreticis condẽnauit, tu catholicos appellas. Sed væ ijs (inquit Eſaias) q dicũt bonũ malũ, & malũ bonũ ponẽtes lucem tenebras, & tenebras lucẽ. Sed nihil aliud eſſet, niſi ꝙ iſtos approbas ꝗs eccleſia tot patribus congregatis, carbone notauit, hoc vnum ſufficeret ad tui condemnationem. EPISC. Marcionitæ. Valentiniani. Nouatiani. Arriani. donatiſtę

¶ Quorum exemplum & multi alij homicidæ imitati, in diuerſis locis ſanctos Chriſti exuſſerunt & occiderunt, inter quos Hieronimus Sauanorola cum ſuis numerandus videtur. LVTH

¶ Hieronymum Sauanorolam nõ ob id exuſtum opinor, ꝙ contra Fidem quicꝗ publice docuerit, ſed propter cõtumaciã & excõmunicationis cõtemptũ. Satis enim ex libris (ꝗs ædidit) exploratum eſt, neminẽ tuas aſſertiones cõdẽnaſſe magis, quam Hieronymum illum. Quod & erit perſpi-EPIS.

perſpicuum, ſi quis per ſingulas decurrere velit, pręter vnam illam de excommunicatione. Nam Romanum pontificem vbique caput totius Eccleſiæ fatetur. De Sacramentis per omnia Catholice loquit̃. De Sacerdotio, de Euchariſtia, de poenitentia cõſentit cũ Patribus. Nihilq́ꝫ prorſus in eius doctrina reprehendi meretur (quoad meminerim) præter hoc ſolum, quod ad excommunicationis articulum attinet, quodq́ꝫ tam aperte ſe contumacem præſtitit, cõtra cenſuras Eccleſiæ.

LVTH ¶ Secundo ex ſcriptura. Eſaiæ ſecundo. Conflabunt gladios ſuos in vomeres, & lãces ſuas in falces.

EPIS. ¶ Significatur his v̾bis diuturnitas pacis, quę facta eſt nato ſeruatore noſtro Chriſto Ieſu. Propter q̃d & Hieron. hũc locum interpretatus, ait: Omne bellandi ſtudiũ vertetur ad pacem. Et pro diſcordia erit in toto orbe concordia. Gladij mutabuntur in vomeres, & lanceæ in falces. Vt omiſſo furore bellandi, agriculturæ ſeruiant, & vberrimas falcibus meſſes ſecent. Et paulo poſt: Veteres reuoluamus hiſtorias, & inueniemꝰ uſque ad viceſimum octauũ annum Cęſaris Augu ſti, cuius quadrageſimo primo anno Chriſtꝰ natus eſt in Iudæa, in toto orbe terrarũ fuiſſe diſcordiam, & ſingulas nationes cõtra vicinas gentes arſiſſe ſtudio p̃liandi, ita vt cederent & cederent. Orto autem Domino ſaluatore, quãdo ſub p̃ſide Syriæ Cyrino prima eſt in orbe terrarũ facta deſcriptio. Et Euãgelicæ doctrinæ pax Romani imperij præparata, tunc omnia bella ceſſauerunt. Hæc Hieronymus. His ergo verbis non interdicitur quo minus de hæreticis iuſtum per ignes ſumatur ſupplicium.

¶ Eiuſ-

¶ Eiuſdem 11. Non occident & non nocebunt in vniuerſo monte ſancto meo. LVTI

¶ Neq; is locus quicq; prohibet, quo minus exurantur hæretici. Nam de regulo & aſpide cæteriſq; venenatis aut feris animantibus(de quibus ante loquutus eſt) intelligi debet. Nocere(inquit Hieronymus) & occidere nequaquam poterunt venenata prius animalia, eos qui habitauerunt in monte ſancto Dei, quod interpretatur Eccleſia. De quo in Euãgelio dicit. Non poteſt ciuitas abſcondi ſuper montem poſita. At ne hęc putemus dici de monte Sion iuxta Hebræorum errorem, ſequenti verſiculo euãgelicæ prædicationis ſacramenta monſtrantur. Quia repleta eſt terra ſcientia domini. Hactenus Hieronymus. Ecce iis qui ſcientiam habent Domini, nihil nocere poteſt aſpidis aut reguli venenum, neque tales regulus aut aſpis occident, quamdiu velint Eccleſiæ cohærere. Et quid per regulos & aſpides intelligi magis debeat quam hæretici? qui virulento ſibilo ſtultorum animas interimunt. EPISC. Mat. 5.

¶ Et Chriſtus apoſtolis nihil prorſus armorũ commiſit, nec aliam pœnam impoſuit, quam vt haberetur pro Ethnico qui Eccleſiam non audiret. Matthei. 18. LVTH.

¶ Iam ad conſuetam redis Dialecticam. Sępe diximus, argumẽto negatiuo nihil confici. Quid enim ſi Chriſtus non exurendos hęreticos inſtituerit. Nũ ob id paſtor vigilans eos patietur impune Chriſti gregem deuorare? Parum equidem iſtud prudentiæ boni paſtoris conueniret. Sed & Chriſtus eccleſiæ ſuę multa permiſit inſtituenda, de quibus ipſe nihil ante tradidit. Quamobrem nec ſatis efficaciter colligis iſtud minime debere EPIS.

ſieri, quod Chriſtus ante nūquā inſtituit. Sed & illud potius erat oſtendendum, vbi Chriſtus id uetauerit vſquam. Simul & iſtud conſidera, quid fecerit Chriſtus nummularijs in templo ſedentibus, & ijs qui columbas illic vendebant. An non flagello de funiculis facto cecidit eos, ac fugauit e templo ſubuerſis eorum menſis & Cathedris? quod ſane pluſculum eſt, ꝙ̃ tanquā Ethnicos habere, qui nummularijs hoc fecerit, quod is hæreticis tot animarum necatoribꝰ, quas & ipſe tam care mercatus eſt, non feciſſet?

LVTH ¶ Et Apoſtolus Tit. 3. hæreticum hominē vitari docet, non occidi iuſſit armis vel igne.

EPIS. ¶ Et hæc argumentatio ex eadem Dialectica proficiſcitur. Nō iuſſit Paulus, inquit, hæreticos igne vel armis occidi, quare nec occidendi ſunt. Sed reſpondeo. Nec Paulus iuſſit ſuſpendi fures, & tamen niſi per leges in furtum animaduerteretur, nulla foret ciuibus, vel in oppidis, tuta ſecuritas. Et ſane quemadmodum reipublicę neceſſitas exigit, vt patibulo fures adiudicentur, ita & publica ſalus animarum expoſcit, ut ad ignis ſupplicium condemnentur hæretici.

LVTH ¶ Et ad Corinthios dicit. Oportet hæreſes eſſe, vt qui probati ſunt manifeſti fiant.

EPIS. ¶ Fieri non poteſt quin ſint hæreſes. Nā vt nemo poteſt ex horto ſuo malā oēm herbam prorſus euellere, ſic nec ex eccleſia penitus eradicare qs poterit oēm hæreſim. Naſcunẽ eñ hęretici ex malo ſemine, q̄d diabolus in Eccleſiæ agro ſeminauit, nec deinceps vnquā extirpari potuerunt. Agāt magiſtratus quicq̄d uelint, exurent & mactent hæreticos, non efficient tamē, quin ex eorū cineribus naſcanẽ & alij. Nec ijs ꝟbis iubet Paulus, vt

Vnde oriuntur hæretici.

lus, vt hæreſes tollerentur, nec cenſet hæreticos ingenio ſuo permittēdos. Sic enim Hieronymꝰ hunc locum edifferit. Non hoc, inquit, dicit apoſtolus quia debent eſſe hæreſes. Sed quia Corinthij inter ſe ſciſſuras habebant, ideo dicit, Oportet hoc eſſe & neceſſe eſt hæreſes eſſe. Sicut ſi dicas. Ille qui tantum bibit, neceſſe habet inebriari. Sic & Paulꝰ dixit: Quia tales conditiones habetis, neceſſe eſt vos etiam vſq; ad hæreſes peruenire. Hæc Hieronymus.

LVTH ¶ Sed quid hic dicet, Domine, ſanctiſſime, Sanctitas veſtra. Lucæ 11. vbi diſcipuli uolebant ignem de coelo deducere, & ciuitatē perdere, compeſcuit eos Chriſtus dicens: Neſcitis cuius Spiritus filij ſitis; non uenit filius hominis animā perdere, ſed ſaluare.

EPISC. ¶ Facile reſpondebit Sanctiſſimus, Iacobū & Ioānem, hic a Chriſto iure fuiſſe reprehēſos. Qm̄ iſtud vindicandi ſtudio fieri petierunt, non ob ſalutē animarum. Cæterum nō ita reprehendendi ſunt magiſtratus, q de hæreticis eo ſolo intuitu ſuppliciū ſumunt, ne multarū animarū ſalꝰ periclitetur. Nec habet hic locum, quod illic obiecit Chriſtus. Nō venit, inqt, filius hominis animas perdere, ſed ſaluare. Nam hac via nō paruus animarum numerus ſaluat, quas certum eſt alioqui fuiſſe perituras. At ſpes eſt, inqs, vt reſipiſcat hæreticus Nulla penitus. Et maxime, poſtq; ſemel aut iterum admonitus, nō emendauerit ſeſe. Nā is (vt ait Paulus) euerſus eſt, & ſuopte iudicio condēnatus. Qū igitur nulla ſpes eſt, vt hæreticus ab errore ſuo reſipiſcat, quin veriſimilius eſt, & innumeros ſecū trahat in perniciem, quis, cui ſalus animarū cordi eſt, illū diutius cuperet eſſe

Iacobꝰ & Ioānes iure à Chriſto correpti. Lucæ 9.

Tit. 3.

ſuperſtitem? At inclementia eſt, inquis, hominē ignibus tradere. Nō refragor, modo nihil idipſū fuerit meritus, taliſq; ſit, cuius vita vel ſibi, vel alijs eſſet profutura. Sed eiuſmodi hominē, cuius vita prolixior, tam ſibi quā cæteris, ſummā eſſet allatura iacturam, nec rei temporariꝫ ſolū, de qua minus eſſet curandum, ſed & omnium precioſiſſimæ, hoc eſt rectæ in Deum fidei, talem inquā ſeruare non inclementia ſolū, ſed ſumma foret crudelitas. An non multis partibus præponderat gehēnæ ſupplicium, cuiuis cruciatui, qui poteſt in hac vita cogitari? At hoc quāto prolixius viuere ſinitur hæreticus, tanto ſibi cumulatius augeat, neceſſum eſt. Quāobrē ſi diutius fore ſuperſtes permittatur, tam ſuo damno, quam cæterorum pernicioſo diſpendio tolerabitur.

LVTH ¶Hoc eſt, quod & ego dixi, & dico. Chriſto magiſtro, eos qui igne perſequunt homines, non eſſe boni ſpiritus filios. Cuius tunc? mali ſpiritꝰ, qui erat homicida ab initio.

EPISC ¶Quid mali ſpiritus erat in Chriſto, quando

Mat. 11. flagris e templo numularios eiecit, colūbarumq; cecidit venditores? Nihil omnino, quin potius eximia charitas. Quid item in Petro, quando de

Act. 5 Anania & Saphira ſumptū fuerit mortis ſupplicium? nihil quoq; malitiæ, ſed ſalutis alienæ ſtudium. Nā illorum exemplo terrere voluit cæteros, & pluris faciēdos oſtendit, aliquot animarū millenarios, q̄ vnius homunculi, ſuæq; conſortis ſalutem. Et in magiſtratibus itentidem, qui publicæ quietis ſtudio malefactores patibulis affigūt & maioris faciunt vnius oppidi, imo regni tranquillitatē, q̄ paucorum hominū vitas, nihil maligni ſpiritus eſſe putatur, ſed amoris potius & char

charitis erga Remp. exhibitio. Et demũ qui mẽbrum putridũ, & toti noxium corpori, quum deſperatẽ in illo ſanitas gladio reſcindit, & a reliquo ſeparat corpore, multorũ membrorum ſaluti cõſulit, & pluris facit totius corporis incolumitatẽ, q̃ vnius membri vitam cæteris nociturã. Propter quod & Hieronymus ait, Reſecandæ ſunt putridæ carnes, & ſcabioſa ouis a caulis repellenda, ne tota domus, maſſa, corpus, & pecora ardeant, corrumpantẽ, putreſcant, intereãt. Arrius in Alexandria vna ſcintilla fuit, ſed quoniam non ſtatim oppreſſus eſt, per totũ orbẽ eius flãma populata eſt. Et alibi clamat. Quæ eſt iſta miſericordia, quę iſta bonitas, vni parcere, & omnes in diſcrimen adducere. Hęc Hieronymus.

¶ Chriſtus non voluit vi & igne cogere homines. LVT.

¶ Nec iſtud in primordio naſcentis eccleſiæ congruum fuit, quando per ſtultos conuertere ſapientes, & per imbecilles voluit robuſtos ad Fidem trahi. Nunc vero qui ſunt ad Fidem conuerſi, hi cogendi ſunt quatenus in Fide perſiſtant. Quod ſi prauis erroribus, aut ſuam, aut aliorum peruertant Fidem, poſtquam ſemel aut iterũ admoniti non emendarint ſeſe, tanquã inſanabilia membra (quæ cæteris quoque perniciem allatura ſint) gladio ſecularis poteſtatis reſecanda ſunt. Ad quid enim gladium alioqui portat ſecularis poteſtas, niſi ob ſalutis publicæ cõmunes hoſtes interimendos. Nam & hæc poteſtas a Deo eſt, neque ſine cauſa, vt Paulus ait, gladiũ portat. Quod ſi liceat poteſtati ſeculari, ob ſalutem Reipub. tẽporariam, neci dare ſalutis huius perturbatores, quanto magis id facere poteſt ob ſalutem ſpiritualem, EPIS.

Secularis poteſtas gladium ad quid portat.

ſem, quæ & æternæ ſalutis initium vere eſt. Quãobrem & hæreticos, qui ſalutis huius inimici capitaliſſimi ſunt, quique peſtifero ſuorum dogmatum ſibilo chriſtianorum animos interimunt, mox vt incorrigibiles reperti fuerint, huiꝰ poteſtatis imperio ſunt reprimẽdi, vel gladio vel igne tollendi penitus.

LVT. ¶ Dedit ob id gladiũ ſpiritus, vt in hoc pugnarent, qui ſui ſpiritus filij ſunt.

EPIS. ¶ Dedit vtique gladium hunc, quo pugnaremus aduerſum incredulos. Verum vbi certo conſtiterit hoc pugnandi genere nos nihil profecturos, quin magis & ipſis hæreticis, & noſtratibus obſuturos ilico receptui canendum eſt. Quod & nõ ſolũ ex illis (quæ ſuperius recẽſuimus) Tert. admonuiſſe liqueta, verumetim ex ijs quæ ſequũtur. Quid promouebis, inquit, exercitatiſſime ſcripturarum? quum ſi quid defenderis, negetur ediuerſo, Si quid negaueris, defendatur. Et tu quidem nihil perdes, niſi vocem in contentionem. Nihil conſequeris, niſi vilem de blaſphematione laudem. Ille vero, ſi quis eſt (cuius cauſa in congreſſum deſcendis ſcripturarum) vt eum dubitãtem confirmes ad veritatem, an magis ad hæreſes diuerget, hoc ipſo motus quod te videat nihil promouiſſe, æquo gradu negandi & defendendi diuerſa parte ſtatutum. Certe & pari altercatione incertior, diſcedet neſciẽs quam hæreſim iudicet. Hæc vtique & ipſi habent in nos retorquere. Neceſſe eſt enim & illos dicere nobis potius adulteria ſcripturarum & expoſitionum earum mendacia inferri, qui proinde ſibi defendant veritatem. Ergo non ad ſcripturas prouocandum eſt, nec in ijs conſtituendum certamẽ, quibus aut nulla, aut

incerta victoria eſt, aut parũ certa. Hæc Tertul. Ecce quam paucis armaturam, in qua confidis, vobis abſtulit penitus.

LVTH ❡ At gladium ſpiritus, quod eſt verbum Dei Dominus Papa cum ſuis papiſtis, ſubter ſcamnũ inter blattas & tineas poſuerunt.

EPIS. ❡ Quid iſti faciant haud ſcio, fuerunt tamen ante hæc tempora ſanctiſſimi patres, qui ſingulis dominicis, ad populum Homilias declamitarũt. Extant enim ad hunc diem eorum conciones, præſertim Leonis & Gregorij, quas & in eccleſiaſticis officijs legimus. Quod ſi recenſiores Pontifices id officij non præſtiterint, hoc aut multitudini negotiorum (quibus obruuntur) aſcribi debet aut ſi culpa fuerit, non ea ſedi culminive apoſtolico meretur imputari, ſed ijs, qui deſidia quadam negligunt munus hoc obire, tam ſibi quam ſuis apprime frugiferum.

LVTH ❡ Et rurſum facti ſunt robuſti venatores, & Nimroddi in terra, qui denuo in Deo Chaldeorũ qui Vr ſeu ignis fuit, omnia q; volunt faciũt. Ne quid Babylon nouiſſima diſcrepet a Babylone priſca. Illa exuſſit patres Chriſti, Iſta exurit filios Chriſti. Et vtriuſq; idẽ de9 Vr, ſp vrit et ſęuit.

EPIS. Hæretici tradunt poteſtati ſeculari ❡ De cęteris eorũ factis (quorũ ſũ ignarus) nihil diſputo. Verũ, ꝙ liceat põtificibus, eos, q de hęreſi poſt abiurationẽ ei9, denuo cõuicti ſũt, poteſtati tradere ſeculari, ſatis opinor dilucidũ eſt, ex ijs quæ ſuperius diſſeruimus. Nec ſi poteſtas ſecularis tales hæreticos exurat, propterea Chri filios putabit exuſſiſſe. Nam eiuſcemodi diaboli filij ſunt, non Chriſti. Diabolus enim mendacij pater eſt, & illi probe patriſſantes, errores & mẽdacia de ſcripturis ſacris fingere nõ erubeſcũt. Et uo

ſunt hoc impune licere ſibi. Prętexunt enim pietatem, quum ſint ipſi tñ animarum ſæuiſſimi deuoratores. Venient (inquit Chriſtus) ad vos in pellibus ouiũ, intrinſecus autẽ ſunt lupi rapaces. Et quid ſunt iſtæ pelles ouium, niſi Chriſtiani noĩs forinſeca ſuperficies? Quid lupi rapaces, niſi ſenſus & ſpiritus ſubdoli, quib. ad infeſtandũ Chriſti gregem intrinſecus inhiant? Volunt igitur hi lupi ſpecie quadam clementiæ, ſuis parci corporibus quum ipſi tamen oues & gregem Chriſti plus ꝙ crudeliſſime dilaniant.

Mat. 7.

LVTH. ¶ Sed ipſi quoq; in ſuis ſacerrimis Canonibꝰ prohibẽt Clericis arma, & Clericum foro ſeculari traditum, volunt per Eccleſiam efficacibus precib. redimi a morte. Verum ijs verbis ludũt in mortibus innocentum.

EPIS. ¶ Haud rectę uocas eos innocentes. Nã haudquaquam innocentes hi ſunt, qui poteſtati ſic tradũtur ſeculari, ſed ab innocentia quam lõgiſſime diſtant. Nec verbis ludit Pontifex, imo ſerio res agitur. Didicit enim Eccleſia tandem, ꝙ his (qui relapſi ſunt) nullum adhiberi medicamen poſſit. Multis etẽm ac varijs hoc negotium eccleſia tentauit modis. Primum certę cuiuſdã pecuniæ mulcta, deinde bonorũ omniũ amiſſione, tertio ꝑ carceres, quarto per exiliũ, quinto per poenas quaſcunq; forum ſeculare duxerit infligendas, ſic tñ vt vita ſeruetur hæretico. Cæterũ, quum pontifices nihil his modis ſe profeciſſe cõperiſſent, verũ cõtra potius in Mandrabuli morem (quod aiũt) rem in deterius proceſſiſſe, nec dominicũ gregẽ ab illorum rabie quouis pacto tutũ ſeruari potuiſſe, quã diu ſuperſtites hæretici fuiſſent, decreuerunt tandem, vt relapſi & ſuper hoc cõuicti, ſine omni

Quã varijs Eccleſia modis hæreticos reuocare tẽtauit.

omni audientia, ſeculari poteſtati traderentur, quemadmodum extra de hæreticis in ca. Ad abolendam, aperte liquet. Porro, quod ais eos velle Clericum foro ſeculari traditum, per Eccleſiam efficacibus precibꝰ a morte redimi, nuſquam id ſcriptum inuenies, præterquam in ca. Nouimus, de verborum ſignificatiõe, quod neutiquam de ſingulo degradato loquit̃, ſed de falſario aut grauiter flagitioſo, qualis & hæreticus eſſe poteſt, q̃ poſt primam cõdemnatiõem perſiſtit in hæreſi, nec animum habet ad Eccleſiam redeundi. Eiuſmodi ſi Clericus fuerit, primũ degradari debet, ſubinde uero degradatus, poteſtati tradendus eſt ſeculari (quemadmodum extra de hæreticis cap. Excommunicamus, proditum eſt) animaduerſione debita puniendus. Pro hoc, (quamdiu non conſtiterit eum fuiſſe relapſum in hæreſim, quantumuis alias grauiter deliquiſſet;) Eccleſia poteſt efficaciter intercedere, vt citra mortis periculum ſententia (quę per ſeculares in eum lata eſt) moderetur. Cæterum de relapſo, ne verbum quidẽ habetur in toto ca. Nouimus.

Pro clerico nõ relapſo Eccleſia intercedere poteſt.

¶ Nam interim Papa Clericorum princeps cum omnibus regibꝰ cruentiſſime belligeratur, imo quæ ſtrages non illius imperio fiunt? Quãdo non inuocat brachium ſeculare, & morte vtraq; terret mundum? Et tamen interim Clericus ipſe primus non fert arma, tũ efficaciter orat pro occidendis, dum inſtat ne mors eorum differatur, in omni orbis angulo exquiſitiſſime perquirantur. O Satan, O Satan, O Satan, væ tibi cum Papa & omnibus papiſtis tuis, qui tam impudenter in rebus tam ſerijs Eccleſiæ luditis, & animas cum corporibus occiditis.

LVTH.

EPIS: Non laudant pontifices bel ligeri.

¶ Nec ego bellorum patronus vnquã eſſe volo. Nec pontifices qui negotijs bellicis immiſcẽt ſeſe, laudarim vnquã, niſi maxima fuerint adactũ neceſſitate. Sed iſta palã eſt te ob id memoraſſe, vt pontificibus inuidiam confles. Verum hoc tu mihi reſponde, quid ſi quiſpiam excommunicatus nolit a communione fidelium, & ab ingreſſu Eccleſiæ cohibere ſeſe, num pontifex id tolerare deberet? Non id dices opinor, nam iſto præſente ceſſare debent omnia ſacra. Neq; tamen æquum eſt, vt propter vnius aut paucorũ obſtinatiam, cæteri qui nihil deliquerunt, myſteriorũ ſolamine deſtituantur. Id quod ſane fiet, niſi dum alij ſacris interſint, canes etiam contra Chriſti præceptum, myſteriorum efficiamus participes, quãobrem & ijs omnino vis inferenda eſt, arcerique debent ab ædibus ſacris. At quid ſi multos habeant ſuæ contumaciæ conſortes, vt nec plebanus cum Sacerdotibus & Clericis poſſit eos eijcere? An non iam aduocare neceſſum eſt brachium ſeculare, quatenus vi & armis illi contumaces redigantur in ordinem? Ne uidelicet per eorum malignitatem omnia confundantur. An non ſatius eſt, vt iſti pereant, q̃ vt rebus Chriſtianorum ordo nullus omnino ſeruetur? Si bella nõ licent, cur militibus accipere ſtipendia licet? num ijs Baptiſta non dixit? contenti eſtote ſtipendijs veſtris.

Lucæ 3.

Sed & Auguſt. Bonifacio comiti conſulere non veretur vt bellum iuſtũ aggrediatur. Grauiter, inquit de pugna conquereris, dubites nolo, vtile tibi tuiſq; dabo conſilium. Arripe manibus arma, oratio aures pulſet autoris. Hæc Auguſt. epiſtola 164. Quæ certe moriturus haud ſcripſiſſet, niſi compertiſſimũ habuiſſet Chriſtianis licere bella.

bella. Quod ſi Chriſtianis bella nequaquã prohibeantur, quid tu Luthere Sacerdotibus ipſa vetas, quum nullum inter hos & prophanos conſtituas diſcrimen? Sed opinor ad hunc articulum labefactandum iſta ſufficiunt.

ARTICVLVS XXXIIII.

PRæliari aduerſus turcas eſt repugnare deo, viſitanti iniquitates noſtras per illos. LVTH.

¶ Mihi videris hoc articulo plurimũ a te ipſo diſſidere. Quippe qui paulo poſteriùs opinaris omia ex mera neceſſitate prouenire, quum tñ hic diſſuadeas contra Turcas prœliandum. Nam ſi cuncta, quæ fiunt, abſoluta neceſſitate fiant, nõ eſt in arbitrio noſtro ſitum, an prœliabimur necne, ſed neceſſitas ad hoc ipſum nos impellit & adigit. Quãobrem ſi neceſſitas eſt quod prœliemur, fruſtra diſſuades quo minus id faciamus. Quoniam ſi poſſumus iſtud non facere, quod ſuades, hoc eſt non prœliari, iam non eſt abſolute neceſſarium, vt pliemur. Et contra, ſi non poſſumus non facere, iam omnino fruſtra diſſuades id a nobis fieri. Atq; ita prorſus cohærent hæ tuę aſſertiões, ſæpe ꝙ a bello turcico licet abſtinere. Et ꝙ oĩa neceſſitate quadã abſoluta proueniunt. Sed hac ratione nec medicorũ ope, contra morbos & peſtes vti licebit, neq; aduerſus famẽ & cariſtiã agricularũ induſtria. Nã hæc ex deo noſtras iniquitates viſitãte ſæpius immitti, æquæ atq; de Turcis, credendũ eſt. Quamobrẽ ſi repugnare deo creditur quiſquis Turcis aduerſatur, & his item reluctari deo putãdus eſt, qui famẽ, ignem, peſtẽ, morbos, ac cætera id genus mala fugare molitur. Adde, ꝙ nec aduerſus carnis fomitem quicquam reluctari li-

EPIS. Hic diſſidet luth. a ſeipſo.

ri licet, quãdo propter pctm̃ datꝰ nobis a Deo ſit. Eſt enim ipſe ceu tyrannus quidã ad noſtrũ exercitium a Deo miſſus, & in poenã & vindictã pctĩ primi, quiq; bellũ indeſinenter gerit aduerſus ſpiritũ noſtrũ. Quamobrẽ & ſi iuxta rationẽ tuam ei reſtiterimus, Deo videbimur repugnare. Ad hęc ſi poſſeſſiones noſtras vel bello defẽdere licet aduerſus Chriſtianos (quemadmodũ ſuperius oſtẽ-

Luc. 3.

dimus licere non ſolũ ex Auguſt. teſtimonio, verumetiã ex Baptiſtæ doctrina, q̃ ipſe militibꝰ tradidit) quãto magis hæc aduerſus Ethnicos & turcas facere poterit? Licebit igitur aduerſus turcas pręliari. Nec Deo repugnare putandus eſt quiſq́ꝫ idipſũ aggredieẽ. Cęterũ quã parũ validę fuerint argumẽtationes, quas pro huius articuli probatione Lutherus adducit, iam experiamur.

LVT.

¶ Et hũc probo duplici experiẽtia infęlicitatis noſtræ. Prior eſt, ꝙ hactenus nihil habuimus proſperũ aduerſus Turcã, & uires eius atq; imperiũ noſtris bellis aucta ſũt in immenſũ. Vbi ſi Deus nõ eſſet cõtra nos, & Turcã nõ haberet pro uirga iniqtatis noſtræ, lõge aliter ſors cecidiſſet. Adhuc tamen obſtinata cęcitate, opera Dei non agnoſcimus.

EPIS.

¶ Sed hæc probatio parũ valida eſt, quũ falſũ aſſumat, nẽpe, ꝙ hactenus aduerſus Turcã nihil habuimus proſperũ. Teſtanẽ enim hiſtoriæ, cũ alijs tẽporibus, tũ ſub Vrbano ſecũdo, Balduinum Siliciã, & Bohemũdũ Antiochiã ãbos egregios duces, e Turcarũ manibus recuperaſſe. Et rurſum ſub Paſchali ſecũdo Hieroſolymas fuiſſe captas, Gothifredumq; Chriſtianorũ omniũ cõſenſu, regẽ illic fuiſſe conſtitutũ. Sub Eugenio de fide quarto Ladiſlaũ Hũgariæ regem, Amurad Turca-

Victorię Balduini in turcas hieroſolymę captę

Turcarũ imperatori armis & bello tã ſtrẽnue reſ titiſſe, vt is cãpo cedere cogeret. Sed & ſub Calix to tertio. Mahumetes Amuratis illius filius et ſuc ceſſor apud munitiſſimũ Belgradi oppidum, co pijs eius'õnibus tũ prẽſẽtibus per Ioannẽ Huniadẽ, parua manu cruce ſignatorũ, fugatus fuit. Sed & Caſſianus (quẽ Calixtus authoritate ſua mouit, vt bellum in Turcas verteret) prẹlia multa proſpere geſſit, cũ Othomani ducibus. Nã vno prælio xxx millia Turcarũ, & altero. xl. millia cẹ ſa ſunt. Falſũ igitẽ eſt, ꝙ nihil hactenus habuimus proſperũ aduerſũ Turcas: At ſinge rẽ ſic ſe habu iſſe, ſinge, nihil proſperũ ſucceſſiſſe Chriſtianis. Neutrũ tamẽ ex eo recte colligis, vel ꝙ nõ liceat Chriſtianis cũ Turcis cõgredi, vel ꝙ Deus rebꝰ aduerſetur noſtris. Conſtat enim ex lib. Iudicum, Iudic. 20. ꝙ prælianti bus filijs Iſrael aduerſus tribum Beniamin, ob illud memorabile ſcelus in vxorem cuiuſdam Leuitæ commiſſũ, tribus ipſa bis aut ter præualuit. Et tamen Iſraeli Deus ita fauit, vt non ſolum eis licuit, imo conſultum fuit, quatenus aduerſus Beniamin confligerentur. Fallit igitur prior experientia, quam pro articuli huius cõſirmatione producis. Nam (vt hoc exemplo dilucidum eſt) Iſraelitici bis aut ter a fratribus ſuis fuſi ſunt, & ſuperati. Nec tamen ob id illicitum illis fuit, aduerſus iſtos arma ſumere, neque Deus illorum coeptis aduerſabatur.

Quõ fuſi ſunt filij Iſrael.

¶ Prẹter hẹc nõ dedit nobis Deꝰ hactenꝰ niſi votũ & iactãtiã belli in Turcas ſuſcipiẽdi, Toties conuentũ eſt, toties conſultũ, toties propoſitũ & palpauimus vota noſtra, imperãte Deo irrita fieri, donec Turcis in fabulã venerimus, dicentibus, nos bullis & literis veniarum bellare: LVTH

¶ Li-

EPISC. ¶ Liquet ex Hebręorũ hiſtorijs, eos tribus potiſſimum ex cauſis hoſtibus ſuccubuiſſe. Aut ꝙ negligentia deſidiaque ſua, paſſi ſunt hoſtes aduerſum ſe prævalere, aut ꝙ libidinibus deditos, & diuina contemnentes mandata, Deus eos flagellari permiſit. Aut deum quod ſucceſſibus ſuis nimium gloriantes, non diuinę gratiæ, ſed proprijs uiribus victorias (quas pepererũt) adſcripſerint. Horum ex exempla paſſim in ſcripturis occurrũt. Nec ſane diſſimillibus ex cauſis fit ut Chriſtiani toties ab hoſtibus ſuperentur. Sępe neligẽtia diſſidiaqꝫ noſtra vincimur. Sic enim & Conſtantinopolis olim Biſantium dicta per Mahumetem capta fuit, dum cæteri Chriſtiani nullã huic vrbi voluiſſent opem ferre. Nonnunquam ex eo, quod luxum, libidinemque ſequuti, vitam ſuam milites in offendiculum chriſtiani nominis foediſſime conſpurcarunt. Quæ res in illa expeditione quæ ſub Vrbano aduerſũ Turcas facta eſt, multarum cladium occaſio fuerat. Aliquoties vero quum de proſpero ſucceſſu ſuperbientes, proprijs viribus non Deo gratiam pro victorijs detulerimus. Quod malum Ioannem Huniadẽ, poſt clariſſimas de Mahumete partas victorias, adduxit in perniciem. At quum nihil horum in cauſã fuiſſet, nunquam aduerſum Turcas non proſpere dimicatum eſt, vſqueadeo, vt immenſas eorum copias, exigua chriſtianorum manus diuinitus adiuta, ſæpius fuderit fugaueritque. Quæ res apertiſſime docet Deum noſtra vota iuuaturum ſi a a vitijs reſipiſcentes, dignos ipſi nos præſtiterimus, quibus opem ipſe laturus eſſet. Cæterum ſi Chriſtiani Turcis hactenus haud reſtitiſſẽt, ſed permiſiſſent, omnia quecunque libuiſſet facere, quantu

Hebræi tribus potiſſimum ex cauſis ab hoſtibus ſuperati.

Turcæ Italia expulſi.

quantula, quæſo, pars Europæ nobis hodie ſuper eſſet? vſqueadeo ſane profecerunt Turcæ, vt etiã Italiæ nonnulla parte potiti fuerant. Verum opitulante Chriſto, ſimul & milite Chriſtiano ſtrenue rem agente, protinus eiecti ſunt. **LVTH**

¶ Altera vero infelicitas, maioris dedecoris & ignominiæ, ꝙ tot iã annis paſſi ſumus nos deglubi per impoſtores & legatos Romanos, toties ad bellum Turcicum, indulgentijs ac facultatibus impudentiſſime venditis, pecuniam & ſubſtantiam noſtram deuorantes, quam vidimus nõ ſolum non veniſſe, quo mendaces illi & fallaces homines, venturam promiſerunt, ſed etiã in turpiſſimas eorum libidines & pompas profuſã.

EPIS.

¶ Pecunia certe cumprimis opus erit, ſi quando bellum cum Turcis geſturi ſint Chriſtiani. Nam ea neruus belli dicitur, quam & ab vnaqualibet natione Chriſtiana, conuenit in hoc negotium ſuppeditari. Neque collectionis fiendæ quiſꝙ autor magis idoneus habendus eſt, quam ſũmus pontifex. Sed & cum iſta contributio, res nõ omnino nullius meriti ſit, quid malum eſt, ſi contributuris veniæ mediocriter concedantur. Nam eas alicuius momenti eſſe ſuperius conſtitit. Poſtquam autem collectio pecuniæ facta ſit, ſi per improbos in libidines & pompas turpiſſime ſit profuſa, hoc non eorum tollit meritum, qui pridem contulerunt. Nam & ſi collecta (quã Iudas Machabæus duodecim millium dragmarum argenti fecerat ac miſerat Hieroſolymas) aut altera quam fecit Paulus, illic itidem mittenda, in manus improborum præter ipſorum inſtitutum veniſſet, ac in vſus fuiſſet diſtracta nefarios. 2 Mac. 12. 2. Cor. 8.

Num ob id vel illi perperam feciſſent hanc col-

lectionẽ

Bellū ad uerſū turcas neceſſarium

lectionem promouendo, vel hi,qui ſuas in idipſum portiunculas elargiti ſunt, retributione(quā expectarunt a Deo) fuiſſent fruſtrati? Neutrum opinor dicendum eſſe.Quamobrē nec altera ipſa experientia,quam attuliſti,magni cuiuſpiā ponderis eſt,vt bellum contra Turcas ineundū diſſuadeas,quando iam ſatis exploratum eſt,vt bellum eiuſmodi pro ſalute Chriſtianorū vſqueadeo neceſſario ſuſcipiendum ſit,vt niſi ſuſcipiat, ueriſimile fuerit rem Chriſtianam propediem in ſummas anguſtias eſſe credendum.

LVTH

¶ Verum hæc minor querela,hoc demū omnium atrociſſimum & intolerabile,quod nōs indulgentiarum negotio fallaciſſimo, primum in anima,ſeu bruta pecora falſis perſuaſionibus occupauerunt, & ſeduxerunt ad vniuerſam noſtrā ſubſtantiam compilandam, donec eo ventū ſit, vt ne altare quidem ſit reliquum, quod non ſeruiat Rom.auaritiæ,ſemper nouis excogitatis imponendi artibus.

EPIS. De indulgentijs.

¶ Negotium indulgentiarū non eſſe fallaciſſimum,ſupra ſatis,opinor,conſtitit. Neque vllis vnquam, aut cauillis, aut argutijs efficies, quin pluſculum authoritatis Petro, ſuiſq; ſucceſſoribus Chriſtus hac ſua pollicitatiōe cōtulerit,nempe, Quodcunq; ſolueris ſuper terram, erit ſolutū & in coelis,quam illa, Quorum remiſeritis peccata,remittuntur eis. Sic vſus Eccleſiæ Catholicæ tenet.Sic plurimæ ſanctorum patrū interpretationes docent.Sic & pontificum non minus vita quam eruditione clariſſimorum conceſſiones dilucide teſtantur.Quando igitur pro nobis tam clara ſunt teſtimonia,fruſtra calumnias iſtas aduerſus indulgentias nectere moliris. Quid eñ,ſi

quidā

quidam ad auaritiæ ſuæ ſatietatem explendam, et ad vniuerſam Germanorum ſubſtantiam cõpilandam his abuſi fuiſſent? Num ijſdem propterea non poſſet alius recte vti? An non ſatis apertum eſt vſibus hominum vſqueadeo nihil eſſe conducibile, quo quis abuti non poſſet? Quod ſi nihil in vſus hominum recipi debeat, præter id quod nemo poſſet abuti, nec ignem, nec aquam admitteremus. Vnum hoc admiror, ꝙ te non pudet, tot & tam eximijs pontificibus (de quorũ vitæ ſanctimonia nemo dubitat) vſum huius negotij, q̃d vſqueadeo fallaciſſimum affirmas, obijcere, nec vereris aſſerere tot grauiſſimos patres falſis perſuaſionibus ſuis occupaſſe, ſeduxiſſeq; Chriſtianorum animos. Atq; id quidem ob ſuam explendam auaritiam. O frontem prorſus inuerecundã, & temeritatem nimis quam inſanam. Impudentia Luth.

¶ Sic in vindictã iniquitatis noſtræ, dedit nobis Deus e Roma truculentiores, cruentiores, inſaturabiliores Turcas, q̃ illi vnquã fieri poſſunt. LVTH

¶ Ah, iã tandẽ intelligo quid velis, Non tã ſtudes ne bellũ aduerſus Turcas gerat̃, q̃ ne pecunia ſub prætextu belli Turcici e Germanis tuis expiletur, Hoc eſt ꝙ tibi tam odioſum efficit bellum aduerſus Turcas. Ob quod & longe paratiorem te video, qui cum Romanis, quos & multis malis nominibus infamas, prælium ineas, quã cum Turcis ipſis. At ni velis agnoſcere, plurimũ inter hos & illos intereſſe, vereor ne te malitia prorſus excæcauit. Sunt enim Romæ, quantum audio, viri complures tum doctrina, tum ſanctitate conſpicui, quibus (quicquid erroris in curia fuerit) nihilo minus q̃ tibi moleſtum eſt. Cæteris vero licet vita non omnino probata ſit, eandem tamẽ EPISC Pecunia, belli turcici diſſuadendi unica Luthe. cauſa

Vu ha-

habent nobiſcnm Fidem,& Sacramentorũ communionem,a quibus longe Turca abeſt. Nec eſt cur illos truculentiores aut cruentiores q̃ Turcas voces,quum in nulla re vobis noceant,niſi ꝙ pecuniæ ſubſidium a vobis poſtulant. Quam niſi contuleris,futurum eſt,vt non pecunia ſolum,verumetiam patria,ſimul & vita vobis per turcas expiant.Exẽplum vobis eſſe poteſt magna pars Europæ quam a Chriſtianis abſtulerunt Thracia,Macedonia,Achaia,Myſia ſuperior & inferior,aliæq; prouinciæ multæ,quæ dudum Chriſtianorum fuerant,nunc autem per Turcas occupantur.Et qui has incolebant Chriſtiani,partim cæſi, partim acerbiſſime ſeruitutis iugo ſubacti ſunt. Tanta fuit illorum in Chriſtianos,& tã truculẽta crudelitas,ut ſtuprare matronas, virgines rapere,foedare ſanctimoniales, adoleſcentes trucidare,pueris ad turpitudinem abuti, infantes a matronarum gremijs ad cædem & cruorem abſtrahere,pregnantes demum foeminas vna cum foedibus interimere nihil miſerebat. Quid tẽpla ſacra memorem, q̃ ſuis abominationibus turcæ polluerunt? quid diuorum ſtatuas,quas in fruſta diuiſerunt? quid Chriſti ſaluatoris noſtri, ſuæq; genitricis imagines,quas non ſolum pedibus turpiſſime cõculcarunt,verumetiam luto deturparunt & ſtercore? Hæc nimirum & alia multo plura,q̃ iam otium cõmemorare ſinit,turcas in maximum Chriſtiani nominis opprobrium feciſſe compertiſſimum eſt,Nec eſt, ꝙ ſperetis eos vobis futuros mitiores,ſi non a veſtris oppidis arceantur vi armata,robuſtaq; manu.

Immanis Turcarũ in chriſtianos crudelitas.

LV TH. ¶ Adhuc peiores hi turcæ nos inſenſatos, p̃ſtigijs ſuis incitant aduerſus meliores Turcas, tantnm vt

tum vt interim omnia noſtra conficiſcentur, ſub titulo belli Turcici. Et in ijs omnib9 nõ eſt auerſus furor Domini, nec dum intelligimus manum Dei percutientis nos in corpore & anima, p hos Romanos turciſſimos Turcas.

¶ Mirum eſt, quod te non pudeat iſta proferre, quum nihil erga vos vnquam, his, quæ iam diximus, Romani ſimile fecerunt. Et niſi corpora ſimul & animas in burſis & ſcrinijs ſuis habere putes Germanos tuos, non intelligo, quem in modum per Romanos Deus vos in corpore ſimul & anima percutiat. Nihil enim præter pecuniam a vobis exigitur, quam & hi pontifices (ꝙ palam eſt viros ſanctiſſimos fuiſſe) a cæteris nationibus ob communem Chriſtianorũ rem, partim defendendam, partium repetẽdam, poſtularunt. Et vt ab Vrbano ſecundo incipiam, quem Platina ſcribit virum fuiſſe tam doctrina, quam vitæ ſanctitate, vel ſummo magiſtratu digniſſimum. Is anno Domini ſupra millelimum 84 cõcilium habuit apud clarum montem, in quo principes Chriſtianos ad bellum aduerſum Turcas ſuſcipiendum animauit, in quo negotio mirifice quoq; profecit. Poſt hunc Paſchalis ſecundus põtifex factus bello coepto fauit, quem & Platina diuinitus electum fuiſſe tradit, diuq; renuiſſe munus põtificium, nec ante ſuſcepiſſe quã a populo ter acclamatum fuiſſet: Sctũs Petrus nobis Rauerium (hoc illi nomen erat) virum optimum põtificem elegit. Subinde Gelaſius, quẽ Platina (ſi quis, vt ait, vitam eius cõtinentiſſimã, ſi mores, ſi doctrinã inſpexerit) virum ſanctiſſimũ omniq; laude digniſſimum aſſerit. Is non diu poſtquam aſſumptus fuiſſet in pontificem, Balduinũ literis

EPIS.

Vrba. 2.

Paſchã 2.

Gelaſi9

 & nun-

& nuntijs adhortatus eſt, vt Turcarum & Saracenorum impetũ tã diu ſuſtineret, q̃ad in Aſiã noua ſupplementa mitterent. Calixtus q̃cꝫ ij. quem de Deo deqꝫ hominibus bene meritũ Platina tradit, habito Laterani noningentorum patrũ cõcilio, ex eorum aſſenſu decreuit, vt primo q̃ꝑ tẽpore ſupplemẽta militiæ iã deficiẽtis, Chriſtianis in Aſia bellũ gerentibus ſubminiſtrarent. Qua ſpe (vt idem Platina ſcribit) electus Balduinus Hieroſolymitanus rex, Gazin regem turcarũ minorẽ Aſiã incolentiũ, cũ magno exercitu in ſe mouẽtem ſuperat, & captũ in carcerẽ cõijcit. Damaſci q̃cꝫ regẽ, Hieroſolymas cum exercitu hoſtili animo petentẽ, fundit, fugatqꝫ duobus millibus hoſtium cæſis, milleqꝫ captis. Eugenius itẽ 3. quẽ idẽ Platina teſtat̃ Cardinales nutu diuino percitos delegiſſe, nauigio poſtq̃ electus fuiſſet, ad Gallias ſe cõtulit, vbi Ludouico Galliarũ regi perſuaſit, vt cruce ſignatus aduerſus Turcas proficiſceretur.

Calixt. ij — Eugen. 3

Lucius. 3 Poſt hos Lucius 3. quẽ & virũ optimum Platina vocat, concilio Veronæ habito, Chriſtianos principes adhortatus eſt vt noſtris in Aſia pro fide Chriſti laborantibus ſuccurreret, nulla de ſuis iniurijs (quæ & grauiſſimæ fuerãt) mẽtione habita.

Greg. 8 Subinde Gregorius 8. vir vtiqꝫ ſanctiſſimus, vt Platina ſcribit, poſtq̃ omniũ cõſenſu põtifex creatus eſſet, ſtatim nuntios & literas ad principes chriſtianos mittit eoſdem cohortatus, vt viribus õnibus vna ſecũ cõparato exercitu terra mariqꝫ Hieroſolymã ab hoſtibus captã recuperarẽt. Rurſus Clemẽs 3. vir ſanctiſſimus, & rerũ eccleſiaſticarũ componendarũ ſtudioſiſſimus, pleroſqꝫ principes Chriſtianos excitauit, vt arma ſumerẽt aduerſus Turcas, q̃rum de numero præcipui fuere,

Clemẽs. 3

Frederi

Fredericus imperator, Philippus Franciæ, Richardus Angliæ reges, & Otto Burgūdiæ dux, ſub ſequentibus (vt ait Platina) multis epiſcopis, archiepiſcopisq;. Celeſtius item tertius, vir inſigni pietate (ſi Sabellico credimus) & cui vni p̄ cæteris cura ſemper hæſit animo, vt Hieroſolymam ex impiorum manibus extorqueret, ingentem pecuniæ ſummam Richardo Anglorum regi miſit in ſubſidium, qui tum Hieroſolymā oppugnabat, inde Turcas exturbare molitus. Innocentius inſuper tertius, doctrina moribusq; inſignis, Cardinalium omnium conſenſu pontifex acclamatus, bello Aſiatico ſic adiecit animum, vt Germanos propter Henrici mortem in Aſia tumultuātes, literis, nuntijs, præmijs, pollicitationibus in officio retinere non grauaretur. Honorius identidem tertius (quem Platina bene beateque vitam, & vt bonum paſtorē decet, duxiſſe ſcribit) Ioannem Columnam Cardinalē ad res Aſiæ componendas legatum cum ingentibus copijs, quas Innocentius ad eam rem collegerat, miſit, in quo negotio mirifice proficiſſe traditur. Nimio ſane tædio lectores afficerem, ſi cæteros omnes commemorare voluero, nempe Gregorium nonum, Innocentium quartum, Alexandrū quartum, Gregorium decimum, Ioannem vigeſimumſecundum, Martinum quartum, Nicolaum quartum, Innocentium ſextum, Vrbanum quintum. Quos omnes & viros optimos ac belli Aſiatici ſtudioſiſſimos hiſtorici fuiſſe tradiderunt. Celeſti9 Innoc. 3. Honor 3

Quid ergo dicam ego quando hic video plus quam quadragintos Prophetas Baal ſcū Achab circumſtare, & vt aſcendat in Rameth Galaad LVT.

ſuis prophetijs animare, & omnia proſpera el nuntiare? Forte ſicut Michæas, q & ipſe odioſus erat, quia nõ prophetabat niſi malũ, dicã & ipſe meo Achab. Ite præliamini cõtra Turcas, vt re-

EPISC ſiſtatis virgæ dei & cadatis ſicut & ille cecidit.

¶ Quis te prophetam conſtituit, neſcio niſi forſan te ſpiritus quiſquam malus inuaſerit quemad modum Saul. 1. Regum legitur, quod inuaſit eum

1 Reg. 18 ſpiritus dei malus, & prophetabat in medio domus ſuæ. Sic & tibi prophetiæ ſpiritum arrogas apud tuos. Porro nullus Romanorum pontificum (quoad audierim) ſibi prophetiæ munus vſurpauit. Quamobrem tu videris, ne ſis ex eorũ numero de quibus in euãgelio Matthæi Chriſtus

Matt. 7. dicit: Multi dicent mihi in illa die, Domine domine, nonne in nomine tuo prophetauimus? At illis ipſe reſpondebit: Nunquam noui vos. Vnũ auſim aſſerere, quicquid ipſe fueris vaticinatus, multis patrũ centenarijs olim viſum fuiſſe perquam neceſſarium, vt aduerſum Turcas bellum a Chriſtianis gereret. Quod ni ſuſcepiſſent, nihil vero diſſimile eſt, hodie rem Chriſtianam multo (quam ſit) minorem eſſe. Nam ſi vel Amurati vel Mahumeti, vel Othomano nulla manus armata mox oppoſuiſſet ſeſe, profecto (ni Deus nobis tuliſſet opem) de re Chriſtiana iam penitus fuiſſet actum.

LVTH ¶ Quanto rectius faceremus, ſi primum orationibus, imo totius vitæ mutata ratione, Deum propitium faceremus?

EPIS. ¶ Nemo qui ſapit, iam huic tuæ ſententiæ refragabitur Nam vita per auſteritatem poenitentiæ primũ emendanda eſt, ac ſubinde clemẽtiſſimus deus orationum ſedulitate nobis eſt conſiliandus.

Hac

Hac nimirum via ſæpius expertum eſt, Chriſtianos aduerſus Turcas profeciſſe. Sic enim Innocẽtius tertius fieri mandauit, ꝙ ſingulis menſibus, ſeorſum viris a foeminis conſtitutis, ſupplicatiões ad Deum fierent pro terræ ſanctæ liberatione.

Singulis quoque diebus inter ſacrorum ſolennia, publicas omnium proſtrationes in terra cũ pſalmo: Deus veneruntGentes, fieri decreuit. Indixit item orationi ieiunium, quo facilius ipſa penetraret ad conſpectum Dei. Calixtus quoqꝫ Pontifex tantam in precationibus fiduciam poſuit, vt mãdauerit in meridie campanarum ſonitu ſignũ dari fidelibus omnibus, quatenus orationibus eos iuuarent, qui contra Turcas aſſidue dimicabant. Ob q̃ rẽ, Platina ſe credere dicit publicis illis precibꝰ chriſtianos adBelligradũ cõtra turcas dimicãtes, eoſdem ingenti clade ſuperaſſe. Sed & Caſſianus, qui Calixti ſuaſu bellũ cõtra Turcas inijt, poſt egregias partas victorias ad pontificẽ ſcripſit, ſe tantũ de turcis reportaſſe ſucceſſũ ob preces a Chriſtianis adDeũ habitas. Da mihi tales pontifices qui precationes aſſiduas fieri procurent.

Calixtus meridianũ cãpanarum ſonitũ inſtituit.

Da militẽ (qui Bonifacio comiti conſuluit Aug) manibus arripiat arma, orationeqꝫ pulſet aures authoris. Da tertio ducem qualem hiſtoriæ tradunt Gothifridum fuiſſe, qui (quum Hieroſolymorũ eſſet rex cõſtitutus) ab ambitione tã alienꝰ fuit, vt aurea recuſaret vti corona in ea vrbe, in qua Chriſtus fuerat ſpinis coronatus. Si tales duces, tales milites, taleſqꝫ Pontifices haberemꝰ, nemini dubiũ ſit, quin cuncta nobis aduerſus Turcas proſpera ſuccederẽt. Cuius rei vel vnicã hanc experientiã viciſſim opponam tibi. Quũ olim vniuerſam illam terrã (quæ ſancta dicitur) amiſe-

rimus, & Turca cã integre cum adiacentibus inſimul poſſideret, an nõ ad Vrbani põtificis exhortationẽ, cruce ſignati milites intra paucos ãnos eã eiectis inde Turcis, recuperarũt? vſqueadeo, vt Hieroſolymis Chriſtiani circiter ãnos centũ regnarent. Alter poſt alterũ, nc inde per Turcas aut Saracenos euelli potuerãt, donec mutuis tãdẽ inimicitijs & odijs ab inuicem ſeiungerentur.

LVTH ¶ Tũ idolo illi Romanus Cęſar & principes modum ponerent tyrannydis, illuſionis, perditionis animarum.

EPIS. ¶ Nunc͂ʒ deſiſtis põtificibus cõuitiari, q̃n ſemper eos, & rabidiſſime quidem probris ac maledictis inſectaris. Id q͂ ſi feceris in vnũ aut alterũ e pontificibus, cuius vita publicitus eſſet deteſtabilis, uix tolerabile foret. At quũ in õnes indiſcriminatim, & cõtra ſedẽ illã (in qua tot olim ſanctiſſimi põtifices ſucceſſerãt) oblatres plus q͂ʒ cynice, quis æquanimiter hoc ferre poteſt? Nemo certe q chriſtianus & in Chriſtũ fidelis haberi velit. Sedes illa nec paruo numero põtifices habuit doctrinæ præcellẽtis, ſimul & vitæ probatiſſimæ, q nec illuſioni, nec animarũ perditioni ſtuduerũt, q̃rũ geſta ſi cũ Cæſaribus cõferas, nõ erit, cur negotium turcicũ & pecuniȩ collectã, his, q͂ʒ illis credas potius. Nulli q̃qʒ huic negotio magis reſtiterũt, q̃ Cæſares ipſi, neqʒ maiorẽ in collectis fraudẽ fecerunt. Nã Fredericus eius nominis ſecũdus, poſtq̃

frederici fraus. ſuſcepiſſet profectionẽ in Aſiã aduerſũ Turcas, direptis Chriſtianorũ bonis, ęgritudinẽqʒ & vẽtos excuſãs, Brunduſiũ redijt. Moxqʒ bellũ cõtra pontificẽ Gregoriũ nonũ mouebat, conductis in hoc Sacramẽto copijs, quibus & vſqʒadeo fauebat, vt vrbẽ & magiſtratũ eis donauerit in Italia

Sed &

Sed & quum Ludouicus Galliæ rex ad exhortationem Innocentij quarti in Aſiam cõtra turcas eſſet profectus, idẽ Fredericus ſic totã Italiã aſſiduis peruexauit bellis, quo minus ipſe Greg. ex Italia promiſſas copias mitteret ipſi Ludouico. Præterea quot incõmoda Cęſares plerũq; Chriſtianis illuc proficiſcentibus intulerint, & uarijs affecerint damnis. Neq; enim otium eſt vt om̃ia commemorem. Sed iſtud ex p̃dictis ſatis dilucidum eſſe poteſt, ꝙ ſi belli huius aliquando ſuſcipiendi neceſſitas immineat, nemini potius quam põtifici pecuniæ collecta credi debeat.

¶ Nam vt & ego prophetem ſemel, licet non audiar, quod ſcio, Niſi Rom. pontifex redigatur in ordinem, actum eſt de omni re Chriſtiana, fugiat ſicut Chriſtus docuit, in mõtes qui poterit, aut vitam homicidis Romanis cum fiducia offerat in mortem. LVTH

¶ Et ego viciſſim auſim prophetare, ꝙ ſi Ro. põtifex in vllum ordinem redigatur, quẽ tu cupis, hoc eſt vt nihil p̃ cæteris Sacerdotibus, aut Laicis habeat authoritatis de tota re Chriſtiana breui penitus actũ erit. Si nemo præſit vt caput, qui reliquo poſſit cõſulere corpori, quid aliud expectare poſſumus, q̃ vt hæreticis, nedũ Turcis prędа ſimus omnes futuri? Tum certe nec mõtes ipſi nobis erũt tuti, q̃ confugiamus. Nã & ſi Deꝰ noſtri miſertus, Turcarum in nos malitiam refrenet, ne trucidẽt corpora, multo pniciosius adhuc diſcrimen ab iſtis animicidis hæreticis imminebit, q ſanguinẽ animarũ noſtrarũ ſitiunt inſatiabiliter, quique truculentiores, cruentiores, inſaturabiliores in animas noſtras ſunt, quam in corpora Turcæ. EPIS. Suppreſſo papa nihil non cõtẽptũ erit.

LVTH ¶ Nihil niſi pctm̃ & perditionem papatus operari poteſt. Quid vis amplius?

EPIS. ¶ Nimis q̃ temerarium eſt iſtud aſſerere, q̃d papatus nihil præter pctm̃ & perditionem operatur, quum nemo non ſcit, qui Pontificum vitas euoluerit, quin fuerint optimi ſanctiſſimiq; viri cõplures, qui munere illo functi ſunt. Et vt de cæteris taceam qui præceſſerunt Silueſtri tempora, de quibus nemo dubitat, quin fuerint, ſanctiſſimi, quandoquidem & martyres fermẽ cuncti fuerũt, illos memorabo, qui poſt Silueſtrum ſucceſſerũt, inter quos & Seleſtinus eius nõis primus, præter peccatũ & perditionem, præclara quædam opera geſſit, niſi præclarũ opus fuiſſe negaueris, ingentium hæreſum cõfutationem. Nam eius tempore Neſtorius habita ſynodo ducẽtorũ patrum apud Epheſum condẽnatus eſt. Similiter & per Germanum Antiſidorenſem epiſcopum, quem in Britaniam miſit, hereticis inde fugatis, inſulares ad Catholicam Fidem redegit. Scotiſq; ſubinde Fidei doctrinam optãtibus, Palladium epiſcopum dedit, ac demum ei9 ſtudio magna pars Occidentis (vt Platina tradit) ad Fidem conuerſa eſt. Hæc Luthere pluſculum aliquid fuerunt p̃ter pctm̃ & perditionem. Poſt hũc ſucceſſit Leo primus, cuius ſanctitas tanta fuit, vt in concilio Chalcedonenſi ſumma patrum omnium concordia, ter ſanctus acclamatus eſt, eiuſq; monitis Attilam obtemperaſſe ferunt, ne captam Romam deleret funditus. De qua re quum Attila rogaret a ſuis, cur ita feciſſet, reſpondit oportere ſic fieri, quando medio affatu, duo ſibi viſi fuiſſent dextra leuaq; viri, pro pontifice aſtare, qui ſtrictum ſibi ferrum intẽderẽt, ſi nõ illius dicto tẽperaſſet.

Leo primus.

Dam-

Damnauit & is pōtifex Euticem ſimul & fautorem eius Dioſcorum in cōcilio Chalcedonenſi, cui 630. antiſtites aderāt. Sed & Acephalorū hæſim multis epiſtolis ad Chriſti fideles ſcriptis, acerrime confutauit. Ioānes item primus ꝙ Arrianis non fauiſſet, in carcerem a Theodorico detruſus eſt, vbi pedore ſimul & inedia confectus interijt. Quā Theodorici ſæuitiam vltio diuina paulo poſt (vt Platina tradit) eſt ſequuta. Agapetus quoq;, quum fuiſſet a Iuſtiniano Cæſare ſuaſus, vti ſententiam & doctrinam Euthicianam cōfirmaret, non veritus eſt ei reſpōdere. Putabam ad Chriſtianiſſimum principē acceſſiſſe me, ſed plane Diocletianum te repperi. Qua loquēdi libertate percuſſus Iuſtinianus, Fidem Catholicā amplexatus eſt. De Gregorio primo nihil opꝰ eſt dicere, quū eius vita geſtaq; cunctis notiſſima ſint. Sed & nimis prolixum foret de cæteris catalogū retexere, quandoquidem ex hiſtorijs conſtare poterit plurimos fuiſſe pontifices, qui non pdiō & perditioni, ſed e diuerſo ſaluādis animabus enixiſſime ſtuduerunt, vt plane ſi non fueris impudentiſſimus nunquam iſta dixiſſes.

Euticeꝰ hæreticꝰ

Ioānes. I.

Agapetꝰ

Greg. I.

LVTH

¶ At quis rediget eum in ordinem? Chriſtus illuſtratione aduētus ſui, & non alius. Domine quis credidit auditui noſtro?

EPIS.

¶ Non eſt vt credamus auditui tuo, quū hæc haud dubie nō aliūde, q̄ ab ipſo diabolo audieris. Is eñi in aures tuas inſtillauit, Papam Antichriſtum eſſe. Propter quod & autumas ea (q̄ de Antichriſto ſcripta ſunt) ad illum pertinere, quū tñ alio longe ſpectant. Nec hæc ideo dixerim, ꝙd nolim aut pontificem aut aulam eius reformari, ſi quid in eorum vita fuerit a doctrina Chriſti diſcre-

diſcrepās. Multa vulgus in eos obloquit̄, q̄ an
vera ſint, haud ſcio. Relatione tamē conſtanti res
hæc aſſerit̄ ita ſe habere. Vtinā (ſi qd eiuſmodi fu
erit) ipſi ſeipſos reformarēt, & a puſillorū animis
tollerēt offēdicula. Nā oīno verendū eſt, niſi q̄
primū id fecerint, vltionē diuinā haud diu defutu
rā. Nec ſane conueniret, vt Cæſar aut laici princi-
pes id negotij tentarēt, & illos ad frugaliorē viuē
di normā adigerēt. Docuit hoc exemplo ſui Cæ-
ſar Cōſtantinus vir ſāctiſſimus, q mutuas epiſco
porū criminationes ſuis manibus oblatas igni-
bus iniecit, dicēs: Haudquaq̄ ſe decere iudicare de
eos, nimirum pōtifices innuēs. De qbus illud intel
Exod.22. ligi poteſt: Dijs nō diſtrahes. Sunt enim vice Dei
iudices hominibus cōſtituti. Sed nolim confidant
omnes alios Cæſares eiuſmodi ſe præbituros, q-
bus non ineſt ille ſpiritus.

LVTH ¶ Qui habet aures audiēdi, audiat, & a bello
turcico abſtineat, donec Papæ nomen ſub cælo
valeat, dixi.

EPIS. ¶ Ergo ſēper abſtinebit̄, quū abſq; dubio pa
pæ nomē in Eccleſia manebit, q̄ diu militatura ſit
in terris Eccleſia. Oportet enim vnū præeſſe cæ-
teris, a q̄ totius Eccleſiæ res cōmunis adminiſtra
ret̄, alioqui tot futuræ ſūt ſciſſuræ, quot fuerint ca
pita. Sed quoniā hac de re ſupra pluribus diſſerui
mus, nolumus iā aplius remorari lectorē, quē iſta
precamur, ſecū diligēter expēdat. Primū ſi nemo
Turcis repugnet, nū credibile ſit idē reliquis Eu-
ropæ prouincijs propediē euenturū, q̄ alijs pridē
cōtigiſſe deflemus? Deinde cogitet nū ſit parāda
belli materies, ne q̄ olim Cōſtantinopolitanis v
ſu venerit, nos identidem opprimat inexpectata
clades haud diſſimilis. Tertiū, ſi parari quicquā
debeat,

debeat, circumſpiciat, cui potius in hoc negotio credẽdum ſit, quam totius Eccleſiæ præſidi. Nã veriſimilius eſt hunc, rem communem Fidelibꝫ adminiſtraturum, q̃ alium quemlibet. Non ſolũ, ꝗ illi commiſſa ſit totius Chriſtianitatis cura, uerumetiam quia periculo vicinior eſt, & ſuam rẽ tum agi credet, dum proximus ardebit paries. At is, inquies, patietur collectam in turpiſſimas libidines & pompas diſtrahi. Profecto ſi bonus eſt, non id patietur. Et qui ſcis, an quiſquam alius non ſit idem facturus? Quam ſecuritatem ipſe nobis de quouis alio preſtabis? Quod ſi nullam ipſe præſtare poteris & collecta prorſus fieri debeat, eaq; cuipiam omnino credenda ſit, neque poteſt quiſquam huic negotio magis idoneꝰ aſſignari, q̃ ſummus põtifex, cur eius mode ratiõi de ſumma rei nõ ſtabitur ergo nõ intelligo. Sed hactenꝰ pro articuli huius conuulſione dictum ſit.

Vb poſſunt hæc diſcerni.

ARTICVLVS XXXV.

Nemo eſt certus ſe non ſemp peccare mortaliter, propter occultiſſimum ſuperbiæ vitium.

LVTH.

¶ Non capio quem in modum is articulus cũ vndecimo tuo conueniat, quo quemq; prorſus a pctis ſuis abſolutum aſſeris, qui ſe crediderit abſolutum. Sic enim in ipſius articuli calce ſcribis: Crede fortiter te abſolutum, & abſolutus vere eris, quicquid ſit de contritione. Et rurſum articulo ſecundo ſic aſſeris. Si cõfeſſus credat ſeſe abſolutum, veriſſime eſt abſolutus. Sufficit igitur ex ijs articulis, ut quis ab omĩ pctõ ſe certo ſciat abſolutum, ſi propter Chriſti verbum a Sacerdote prolatum, ſe vere crediderit abſolutum. Et ne q̃s dixe-

EPISC.

dixerit, quod de Fide ſaltē & crudelitate ſua quiſpiam dubius eſſe poterit, hunc ſcrupum itē in explicatione decimiquarti articuli palam ſuſtuliſti. Sic enim illic affirmas, Fidem autē certiſſime ſentire poteſt in corde, ſi eam habet. Quamobrē aut nemo Fidem habet, aut ſi quis eam habuerit, is omnino certus & ſecurus eſſe poteſt, ipſo momento, quo p Sacerdotem abſoluitur, ſe omni penitus carere pctō. Neq; enim tua ſententia quenquam oportet omnia ſua pctā confiteri, ſed quum credens abſoluitur, tam ab ijs quam ab illis q̄ confeſſus eſt, euaſit omino liber. Quæ ſi vera ſint, falſum ſit oportet, quod nemo certus eſt, ſe non ſemper peccare mortaliter. Tūc eīm haud mortaliter peccat, quum ab omī pctō ſe vere crediderit abſolutum. Ad hæc, de gratia quoque iuxta tuū ipſius dogma quis eſſe poteſt certus, quod eam habeat. Nam quum alibi, tum ſub articulo ſeptimo doces, eam infundi cum magna animi concuſſione. Sic enim ais: Sis ergo certus, dum homo conteritur, ſimul & gratia infunditur. Et paulo poſt: Probaui enim ſæpius, infuſionem gratię fieri cū magna animi concuſſione. Rurſum ſub articulo 12. dixi, inquis, p impoſſibile, quia ſatis ſupradictum eſt, Fidē ſine cōtritione eſſe non poſſe, quū gratia nō infundet̄, niſi cū magna cōcuſſione animæ. Ecce fides nō ſine cōtritione & gratia. Quāobrem vt de fide quis certus eſſe poteſt, q̄ eā habeat, & q̄ eā certiſſime ſentiat in corde ſuo, ſic cōſequenter & certus eſſe poteſt, de gratia, quū ſine gratia Fides ipſa non ſit. Porro gratia nō ſecum vllo modo cōpati ſuperbiæ culpā, quū ſcriptum

Iacob. 4. ſit: Deus ſuperbis reſiſtit hūmilib. aūt dat gratiā. Quo ſit, vt cui compertum fuerit, ſe gratiam habere, is

bere, is identiidem certus erit, ſe carere ſuperbiæ pc̄tō. Sed iam Lutheri rationes expendamus.

¶ Si ea quæ dicta ſunt in trigeſimoprimo & ſecundo, intelligimus vera eſſe, & hic articulus verus eſt. LVTH

¶ Nos abunde ſatis a nobis expugnatum con ſidimus articulum vtrumq;, q̄ et relinquimus lectoris iudicio. Nihil etenim ſub ijs efficaciter probatum eſt, quo neceſſario confiteamur, nos ſēper peccare mortaliter. EPIS.

¶ Si enim opus bonum iuſti, peccatum mortale eſt, ſi ad iudicium Dei deferatur, quanto magis tota vita mortalis eſt, ſi miſericordia nō ſuccurrerit. LVTH

¶ Sequela neutiq̄ eſſet improbāda, ſi q̄ aſſūpſerit, verum eſſet, nempe q̄ opus quodq; bonum viri iuſti, pc̄tm̄ ſit mortale. Verum iſtud nequaq̄ firmabis. Putas autem hoc ipſū ex ſcripturis ſacris pariter & authorum teſtimonijs, quæ ſub articulis ipſis produxeras abunde ſatis conſequi. Sed plane falleris. Id q̄ ex noſtra reſponſione cuiuis conſtare poſſe non dubitamus. EPIS.

¶ Breuiter, hic articulus non eſt meus, ſed Iob nono. Etiam ſi ſimplex fuero, hoc ipſum ignorabit anima mea. LVTH

¶ Qua (te precor) arte conficies, vt ex huius viri verbis, quæ iā exprōpſeris, aſſeueres articulū tuū? Nihil etenim cum hoc ſermone cōſine tuꝰ articulus habet. Neq; enim negat his verbis Iob ſimplicitatē ſuam, ſed non agnoſcit dūtaxat. Si ſi̅plex, inq̄t, fuero, hoc ipſū ignorabit anima mea. Perinde ac ſi dixerit. Nolo vt ſimplicitatē (ſi qua ī me fuerit) meꝰ animꝰ agnoſcat, humiliꝰ vtiq; de meipſo mihi ſētiēdū eſt, q̄ vt eiuſmodi quicq̄ EPIS.

de meip

de meipſo comprobē. Cæterū quanq̄ hæc per humilitatē vir ſanctus dixit, nō ex eo colligit, ꝙ in ipſo mortale pctm̄ delituerit, imo contrariū potius inferri poteſt. Nā dixit: Si ſimplex fuero. ſimplex vero ſi fuerit vir ille ſanctus (vt videri quidē ex hoc verbo poteſt) lōge receſſit ab eo quæuis peccati duplicitas, & ea maxime, quæ lethalis eſt. Quamobrem nec poteſt ex his verbis colligi, ꝙ fuerit in eo pctm̄ mortale.

LVTH ¶ Et Gregorius ibidē ſuper illo, Verebar ōnia opera mea, ſciens quoniam non parcis delinquenti, dicit: Quia quæ aperte egerim video, ſed quid intus latenter pertulerim, ignoro.

EPIS. ¶ Tu particulā illic ex interpretatione Gregoriana pro tua uafricie carptim decerpſiſti, qua tuā cōprobes ſententiā. Sed nos priora quædā abs te prætermiſſa, nō grauabimur abijcere. Nimirū vt tua ſycophātia clarius intelligat. Poſtq̄ enim eximia quædā opera ſācti Iob Greg. in mediū attuliſſet, ſubdit tandē: Quid ergo eſt, ꝙ mira opera faciēs, hæc ipſa etiam veret patiēs, quū dicit: Verebar opera mea, niſi ꝙ in ſācti viri actibus vbique colligimus, vt ſi placere Deo veraciter cupimus, poſtq̄ peruerſa ſubegimus, ipſa in nobis etiā bene geſta timeamus. Hæc in fine. 25. cap. Sed & paulo poſt in fine cap. 26. ſubdit: Ipſa igit bona opera noſtra, q̄a inſidiātis culpæ euadere gladium nequeūt, niſi ſolicito quodā timore muniant, per ſāctū virū nunc recte dicit: Verebar ōnia opera mea, ac ſi humili cōfeſſione diceret: Quæ aperte egerim, video, ſi q̄d in eis latēter pertulerim ignoro. Nihil aliud q̄ humilitatē his in verbis docere Gregorius molit. Nimirū vt de noſtris operibus, quantūuis eximijs, nō efferamur, ſed metuamus ſemper,

[Margin: quiſquis d. o place re ſtudet eciā bene geſta in ſe timeat.]

[Margin: bona opera quare timenda.]

ſēper, ne in aliquo minus recte ſint geſta. Non ꝙ nulla recte geſſerimus, ſed ꝙ humilitate quadā ti meamus, ne ſint in partu prorſus periclitata. Nā & alibi dicit: Piarū mentiū eſt illic agnoſcere cul pam, vbi nulla eſt.

¶ Idē Gregorius apertiſſime in fine Moralium. Quis inter iſta remanet ſalutis locus? quandò & mala noſtra pura mala ſūt, & bona noſtra (ꝙ nos habere credimus) pura bona eſſe nequaquā poſſūt. Quid dicis Gregori⁹ pura bona non ſolū non ſunt, ſed nec eſſe poſſūt. LVTH

¶ Haud recte facis Gregoriū tuæ percōtatio ni reſpōdere. Nuſq̄ eñi hæc aſſeruit, ꝙ bona noſtra nō ſolū nō ſūt pura, ſed nec eſſe poſſūt. Neque enim abſolute bona dixit, ſed bona quæ nos habe re credimus, hoc eſt, quæ noſtro iudicio nobis bo na vident̄, & approbant̄. Nā in talibus plurimū nobis placemus, & cēſemus alicuius eſſe momēti ac proinde facile ſuperbimus. Nā q̄ primū de noſ tris operibus quantumuis puriſſimis ita iudicemus, iā ipſo iudicio noſtro facta ſūt impura. Ad puritatē enim operis tria quædā exigunt̄. Nempe ꝙ nec lucrū ex eo ſpectet̄ temporariū, neq; laus hominū inde quærat̄, nec demū vt operās in eo ſi bi cōplaceat per inanē gloriā. Vt ſic in ipſo propheticū illud impleat̄. Beatus q̄ excutit manus ſu as ab ōni munere. Propter ꝙ & ipſe Grego. lib. 9 Moraliū. cap. 26. Tres ſunt, inquit, acceptiones munerū. Munus a corde, eſt capta gratia a cogita tione. Munus ab ore, eſt gloria per fauorē. Mun⁹ ex manu, eſt præmiū per dationē. Sed iuſtus qſq; ab ōni munere manus excutit. Quia in eo ꝙ recte agit, nec ab humano corde inanem gloriā, nec ab ore laudem, nec a manu recipere dationē quærit. EPISC.

ad puritatē operis tria exiguntur. Eſa. 32.

Triplex munerū acceptio.

Solus ergo in Dei opere fraudē non facit, qui quū ad ſtudium bonæ actionis inuigilat, nec ad corporalis rei præmia, nec ad laudis verba, nec ad humani iudicij gratiam anhelat. Hactenus ipſe Gre.

Opus q̃d dā ab õni fraude ali enum.

ex quibus dilucidum eſt, opus aliquod poſſe fieri tam purum & integrum, vt in eo penitus nulla ſit fraus. Perſpicuum item eſt, ꝙ opera noſtra, de quibus nobis placemus, & quæ approbamus tanquam bona, pura bona non ſunt, nec eſſe poſſūt.

opera qui bꝰ nobis placemꝰ pura non ſunt.

Qua cōſideratione motus Gregorius dixerat, bona noſtra quæ nos habere credimus, pura bona eſſe nequaꝗ̃ poſſunt. Cæterum quod ad hunc ſenſum Gregorius hæc ipſa verba protulerit, apertiſſimū eſſe poteſt, tum ex illis, quæ toto ipſo poſtremo capite dicuntur, tum ex verbis proxime antecedentibus, quæ ſic introducit. Fatendū eſt igitur, quod rectam quidem intētionem noſtram (quæ ſoli Deo placere appetit) nonnūꝗ̃ intētio minus recta (quæ de donis Dei, placere hominibus quærit) inſidiando comitatur. Si autem de his diuinitus diſtricte diſcutimur, quis inter iſta remanet ſalutis locus? quando mala noſtra pura mala ſunt, & bona (quæ nos habere credimus) pura bona eſſe nequaquam poſſunt.

de quibꝰ bonis locutus eſt.

En ipſa verba quæ citaſti, quibus perſpicuū eſſe poteſt, ꝙ non de cunctis bonis noſtris loquitꝰ Gregorius, ſed de ſolis his quæ nos ceu bona approbamus, & de quibus placemus nobis, ob ꝙ & dixit, bona, (quæ nos habere credimus) pura bona eſſe poſſunt. Propterea, ꝙ in eis nobis applaudimus, & ea bona cenſemus.

LVTH ¶Damna, mi papa, damna hos ſanctos viros, Iob & Gregorium.

EPIS. ¶Non eſt quod papa damnet iſtos cum nulla

inic

in re vel ſibi aduerſentur vel tuæ ſententiæ ſubſcribant, quin magis articulum tuum ipſi damnent. Neque enim Iob negat quempiam eſſe poſſe ſimplicem. Quod vbi admiſeris, iam ineuitabiliter ſequitur eiuſdem opus eſſe purum. Nam in Euangelio Matthæi Chriſtus aſſerit, Cuius oculus fuerit ſimplex huius totum corpus lucidum erit, & quemadmodum Lucas adijcit, non habẽs aliq̃ partem tenebrarum. Tale nimirum opus omnino purum ſit, neceſſe eſt. Et Gregorius item concedit, quempiã ſic poſſe iuſtum eſſe, vt manus ſuas excutiat ab omni munere, tam propriæ cogitationis, quam alienæ laudis, atq; etiam lucri tẽporarij. Qualem ſi dederis, eius opus hauddubie parum erit. Tantum igitur abeſt, vt hi ſancti viri quicquam faciant pro articulo tuo, vt eundẽ efficaciſſime condemnent, quum ex eorum dictis palam inferatur, quod iuſtus opera quædam poteſt habere pura. Cæterum quod in omni opere iuſtus peccet mortaliter, quemadmodum ipſe ſtatuere moliris, ne verbũ quidem ab eis eiuſmodi prolatum eſt.

Mat.6. Luc.11.

Iuſtus opera quæ habeat bona.

LVTH

¶ Adde his ea quæ dicta ſunt, Dauid. Nõ iuſtificabitur in cõſpectu tuo om̃is viuens, vt & te dãnet Dominus Ieſus propediem.

EPISC.

¶ Quanq̃ huic Dauidico teſtimonio ſatis copioſe reſpõdemus Artic.32. iam itidem nonnihil adijciemus. Quicunq; ſubit iudicium Dei de tota vita ſua iudicatur, In qua, ſi vel minimũ opus repertum fuerit iniuſtũ, tota vita propter hanc vnicam labeculam, ſi diſtricte iudicetur, cõdemnari poteſt. Quãdo igitur nemo eſt, qui prorſus omni pctõ careat, recte prophetã dixiſſe credimus: Nõ intres in iudicium cum ſeruo tuo Domine, quia

non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuēs.
Pſal.142. Sed aduerte quid dixerit, dixit enim om̄is viuēs, & non omne opus viuētis. Nam quid prohibet, quo minus idem iudicandus alia cĕpiura feciſſet opera, in quibus nihil fuiſſet pc̄ti? Nam ſi mille quis haberet opera puriſſima, propter unicam tamen pc̄ti labem in aliquo repertam opere, Deus (modo velit vti ſeueritate diſtricta) poſſet omnia reliqua penitus repudiare.

LVT. ¶ Tu doces introire in cōſpectum Dei ſuperbos, & qui ſeſe damnatione dignos non eſſe iactitant coram eo, quem columnæ coeli tremunt, & ſub quo curuantur qui portāt orbem, quum Dauid non ſuſtineat iudicium eius.

EPIS. ¶ Aliud eſt quenquam eſſe damnatione dignum propter nonnulla quæ fecerit. Et aliud eſſe damnatione dignum, quicquid operis quiuis fecerit. Nemo enim vnquam tam pure vixit, vt nulla omnino peccati macula fuiſſet inquinatus. Quod & omnes orthodoxi fatentur, & ſummus item pontifex ipſe docet. Quamobrem ſi ſecundum iuſtitiæ diuinæ rigorem quiſque iudicetur, damnatione dignus videri poteſt. Cæterum, q̄d nemo diuorum vllum vnquam opus in hac vita fecerit, quod erat expers peccati, hoc ab omnibꝰ negatur orthodoxis, & pontifex item ipſe recte negat. Non ergo verum eſt quod aſſeris pontificem docere ſuperbos introire in conſpectū Dei, & iactitare ſe non eſſe damnatione dignos, quū ille doceat omnes pc̄tōres eſſe, & egere miſericordia Dei.

Nemo oī pc̄tō caret.

LVTH ¶ Et Auguſt. Væ omnium hominū vitæ laudabiliſſimæ denuntiet, hoc eſt optimam vitam damnatione dignam faciat coram Deo. Si enim

digna

digna non eſt alicuius vita tali damnatione, poterit ſeſe coram Deo ſiſtere, & gloriari in vitæ ſuæ dignitate. Sed væ abominatiõi iſti obominatiſſimæ, quanto impetu nos rapit in pctm̃ & perditionem.

¶ Et huic teſtimonio ſuperius reſpondimus, articulo. 32. nos dixiſſe Auguſtinum, Væ ſingulis hominum operibus, quum & ibi confitetur matrem ſuam mera quædã habuiſſe merita, ſed dixiſſe: Væ vitæ hominum quantumcunque laudabili, quoniam nullius vita reperiri queat, quæ non quibuſdam pctis inquinata ſit. Separat tamen Auguſtinꝰ hoc eodem loco, quo tu teſtimonium hoc citatas, bonos actus (quos dicit egiſſe matrem) a peccatis, quę feciſſe non negat eandẽ. Illos quidem vocat mera merita, & munera dei, pro quibus & nomine ſuæ matris gratias agit Deo, pro cæteris vero veniam implorat. Quanquam igitur optimam cuiuſque vitam damnatione dignam Auguſtinus aſſerat, modo remota miſericordia iudicetur, nõ tamen de ſingulis hoc affirmat operibus, quorum quædam vocat vera merita, & munera Dei. EPISC.

Boni actus noſtri ſeparanẽ a malis.

¶ Reuoco ergo hunc articulum, & moderor in hunc modum. Nemo non certiſſimus eſſe debeat, ſe ſemper mortaliter peccare, ſi ſua vita ad iudicium Dei iuſtiſſimum comparetur, tam iniuſta enim eius vita neceſſario eſt, quam iuſtum eſt iudicium DEI, coram quo ſtare ipſa non poteſt. At ipſum eſt iuſtiſſimum, quare vita eius eſt iniuſtiſſima, ſoliuſque miſericordiæ velamento ſeruanda LVTH

¶ Aliud eſt Luthere, de vita cuiuſcꝫ loqui, & aliud de ſingulo cuiuſuis opere, vitã nullius eſſe EPISC.

ſuis prophetijs animare, & omnia proſpera ei nuntiare? Forte ſicut Michæas, q & ipſe odioſus erat, quia nō prophetabat niſi malū, dicā & ipſe meo Achab. Ite præliamini cōtra Turcas, vt reſiſtatis virgæ dei & cadatis ſicut & ille cecidit.

EPISC ¶ Quis te prophetam conſtituit, neſcio niſi forſan te ſpiritus quiſquam malus inuaſerit quemadmodum Saul. 1. Regum legitur, quod inuaſit eum

1 Reg. 18 ſpiritus dei malus, & prophetabat in medio domus ſuæ. Sic & tibi prophetiæ ſpiritum arrogas apud tuos. Porro nullus Romanorum pontificum (quoad audierim) ſibi prophetiæ munus vſurpauit. Quamobrem tu videris, ne ſis ex eorū numero de quibus in euāgelio Matthæi Chriſtus

Matt. 7. dicit: Multi dicent mihi in illa die, Domine domine, nonne in nomine tuo prophetauimus? At illis ipſe reſpondebit: Nunquam noui vos. Vnū auſim aſſerere, quicquid ipſe fueris vaticinatus, multis patrū centenarijs olim viſum fuiſſe perquam neceſſarium, vt aduerſum Turcas bellum a Chriſtianis gereret. Quod ni ſuſcepiſſent, nihil vero diſſimile eſt, hodie rem Chriſtianam multo (quam ſit) minorem eſſe. Nam ſi vel Amurati vel Mahumeti, vel Othomano nulla manus armata mox oppoſuiſſet ſeſe, profecto (ni Deus nobis tuliſſet opem) de re Chriſtiana iam penitus fuiſſet actum.

LVTH ¶ Quanto rectius faceremus, ſi primum orationibus, imo totius vitæ mutata ratione, Deum propitium faceremus?

EPIS. ¶ Nemo qui ſapit, iam huic tuæ ſententiæ refragabitur Nam vita per auſteritatem poenitentiæ primū emendanda eſt, ac ſubinde clemētiſſimus deus orationum ſedulitate nobis eſt conſiliandus.

Hac

Hac nimirum via ſæpius expertum eſt, Chriſtianos aduerſus Turcas profeciſſe. Sic enim Innocētius tertius fieri mandauit, ꝙ ſingulis menſibus, ſeorſum viris a foeminis conſtitutis, ſupplicatioēs ad Deum fierent pro terræ ſanctæ liberatione. Singulis quoque diebus inter ſacrorum ſolennia, publicas omnium proſtrationes in terra cū pſalmo: Deus venerunt Gentes, fieri decreuit. Indixit item orationi ieiunium, quo facilius ipſa penetraret ad conſpectum Dei. Calixtus quoq; Pontifex tantam in precationibus fiduciam poſuit, vt mādauerit in meridie campanarum ſonitu ſignū dari fidelibus omnibus, quatenus orationibus eos iuuarent, qui contra Turcas aſſidue dimicabant. Ob q̄ rē, Platina ſe credere dicit publicis illis precibꝰ chriſtianos ad Belligradū cōtra turcas dimicātes, eoſdem ingenti clade ſuperaſſe. Sed & Caſſianus, qui Calixti ſuaſu bellū cōtra Turcas inijt, poſt egregias partas victorias ad pontificē ſcripſit, ſe tantū de turcis reportaſſe ſucceſſū ob preces a Chriſtianis ad Deū habitas. Da mihi tales pontifices qui precationes aſſiduas fieri procurent. Da militē (qui Bonifacio comiti conſuluit Aug) manibus arripiat arma, orationeq; pulſet aures authoris. Da tertio ducem qualem hiſtoriæ tradunt Gothifridum fuiſſe, qui (quum Hieroſolymorū eſſet rex cōſtitutus) ab ambitione tā alienꝰ fuit, vt aurea recuſaret vti corona in ea vrbe, in qua Chriſtus fuerat ſpinis coronatus. Si tales duces, tales milites, taleſq; Pontifices haberemꝰ, nemini dubiū ſit, quin cuncta nobis aduerſus Turcas proſpera ſuccederēt. Cuius rei vel vnicā hanc experientiā viciſſim opponam tibi. Qnū olim vniūerſam illam terrā (quæ ſancta dicitur) amiſerimus

Calixtus meridianū cāpanarum ſonitū inſtituit.

rimus,& Turca eã integre cum adiacentibus inſi mul poſſideret, an nõ ad Vrbani põtificis exhortationẽ, cruce ſignati milites intra paucos ãnos eã eiectis inde Turcis, recuperarũt? vſqueadeo, vt Hieroſolymis Chriſtiani circiter ãnos centũ regnarent. Alter poſt alterũ, nc inde per Turcas aut Saracenos euelli potuerãt, donec mutuis tãdẽ ini micitijs & odijs ab inuicem ſeiungerentur.

LVTH ¶ Tũ idolo illi Romanus Cęſar & principes modum ponerent tyrannydis, illuſionis, perditionis animarum.

EPIS. ¶ Nunq̃ deſiſtis põtificibus cõuitiari, q̃n ſẽper eos, & rabidiſſime quidem probris ac maledictis inſectaris. Id q̃ ſi feceris in vnũ aut alterũ e pontificibus, cuius vita publicitus eſſet deteſtabilis, uix tolerabile foret. At quũ in õnes indiſcriminatim, & cõtra ſedẽ illã (in qua tot olim ſanctiſſimi põtifices ſucceſſerãt) oblatres plus q̃ cynice, quis æquanimiter hoc ferre poteſt? Nemo certe q chriſtianus & in Chriſtũ fidelis haberi velit. Sedes illa nec paruo numero põtifices habuit doctrinæ præcellẽtis, ſimul & vitæ probatiſſimæ, q nec illuſioni, nec animarũ perditioni ſtuduerũt, q̃rũ geſta ſi cũ Cæſaribus cõferas, nõ erit, cur negotium turcicũ & pecunię collectã, his, q̃ illis credas potius. Nulli q̃q; huic negotio magis reſtiterũt, q̃

frederici fraus. Cæſares ipſi, neq; maiorẽ in collectis fraudẽ fecerunt. Nã Fredericus eius nominis ſecũdus, poſtq̃ ſuſcepiſſet profectionẽ in Aſiã aduerſũ Turcas, direptis Chriſtianorũ bonis, ęgritudinẽq; & vẽtos excuſãs, Brunduſiũ redijt. Moxq; bellũ cõtra pontificẽ Gregoriũ nonũ mouebat, conductis in hoc Sacramẽto copijs, quibus & vſq;adeo fauebat, vt vrbẽ & magiſtratũ eis donauerit in Italia

Sed & quum Ludouicus Galliæ rex ad exhortationem Innocentij quarti in Aſiam cõtra turcas eſſet profectus, idẽ Fredericus ſic totã Italiã aſſiduis peruexauit bellis, quo minus ipſe Greg. ex Italia promiſſas copias mitteret ipſi Ludouico. Prætereo quot incõmoda Cęſares plerũq; Chriſtianis illuc proficiſcentibus intulerint, & uarijs affecerint damnis. Neq; enim otium eſt vt omñia commemorem. Sed iſtud ex p̃dictis ſatis dilucidum eſſe poteſt, ꝙ ſi belli huius aliquando ſuſcipiendi neceſſitas immineat, nemini potius quam põtifici pecuniæ collecta credi debeat.

¶ Nam vt & ego prophetem ſemel, licet non audiar, quod ſcio, Niſi Rom. pontifex redigatur in ordinem, actum eſt de omni re Chriſtiana, fugiat ſicut Chriſtus docuit, in mõtes qui poterit, aut vitam homicidis Romanis cum fiducia offerat in mortem. LVTH

¶ Et ego viciſſim auſim prophetare, ꝙ ſi Ro. põtifex in vllum ordinem redigatur, quẽ tu cupis, hoc eſt vt nihil p̃ cæteris Sacerdotibus, aut Laicis habeat authoritatis de tota re Chriſtiana breui penitus actũ erit. Si nemo præſit vt caput, qui reliquo poſſit cõſulere corpori, quid aliud expectare poſſumus, q̃ vt hæreticis, nedũ Turcis prędaſ mus omnes futuri? Tum certe nec mõtes ipſi nobis erũt tuti, q̃ confugiamus. Nã & ſi Deꝰ noſtri miſertus, Turcarum in nos malitiam refrenet, ne trucidẽt corpora, multo pnicioſius adhuc diſcrimen ab iſtis animicidis hæreticis imminebit, q ſanguinẽ animarũ noſtrarũ ſitiunt inſatiabiliter, quique truculentiores, cruentiores, inſaturabiliores in animas noſtras ſunt, quam in corpora Turcæ. EPIS. Suppreſſo papa nihil non cõtẽptũ erit.

 ¶ Nihil

LVTH ¶ Nihil niſi pctm̄ & perditionem papatus operari poteſt. Quid vis amplius?

EPIS. ¶ Nimis q̄ temerarium eſt iſtud aſſerere, q̄d papatus nihil præter pctm̄ & perditionem operatur, quum nemo non ſcit, qui Pontificum vitas euoluerit, quin fuerint optimi ſanctiſſimiq; viri cō plures, qui munere illo functi ſunt. Et vt de cæteris taceam qui præceſſerunt Silueſtri tempora, de quibus nemo dubitat, quin fuerint, ſanctiſſimi, quandoquidem & martyres fermē cuncti fuerūt, illos memorabo, qui poſt Silueſtrum ſucceſſerūt, inter quos & Seleſtinus eius nois primus, præter peccatū & perditionem, præclara quædam opera geſſit, niſi præclarū opus fuiſſe negaueris, ingentium hæreſum cōfutationem. Nam eius tempore Neſtorius habita ſynodo ducētorū patrum apud Epheſum condēnatus eſt. Similiter & per Germanum Antiſidorenſem epiſcopum, quem in Britaniam miſit, hereticis inde fugatis, inſulares ad Catholicam Fidem redegit. Scotiſq; ſubinde Fidei doctrinam optātibus, Palladium epiſcopum dedit, ac demum ei9 ſtudio magna pars Occidentis (vt Platina tradit) ad Fidem conuerſa eſt. Hæc Luthere pluſculum aliquid fuerunt p̄ter pctm̄ & perditionem. Poſt hūc ſucceſſit Leo primus, cuius ſanctitas tanta fuit, vt in concilio Chalcedonenſi ſumma patrum omnium concordia, ter ſanctus acclamatus eſt, eiusq; monitis Atilam obtemperaſſe ferunt, ne captam Romam deleret funditus. De qua re quum Attila rogaret a ſuis, cur ita feciſſet, reſpondit oportere ſic fieri, quando medio affatu, duo ſibi viſi fuiſſent dextra leuaq; viri, pro pontifice aſtare, qui ſtrictum ſibi ferrum intēderēt, ſi nō illius dicto tēperaſſet.

Leo primus.

Dam-

Damnauit & is põtifex Euticem ſimul & fautorem eius Dioſcorum in cõcilio Chalcedonenſi, cui 630. antiſtites aderãt. Sed & Acephalorũ hęſim multis epiſtolis ad Chriſti fideles ſcriptis, acerrime confutauit. Ioãnes item primus ꝙ Arrianis non fauiſſet, in carcerem a Theodorico detruſus eſt, vbi pedore ſimul & inedia confectus interijt. Quã Theodorici ſæuitiam vltio diuina paulo poſt (vt Platina tradit) eſt ſequuta. Agapetus quoqꝫ, quum fuiſſet a Iuſtiniano Cæſare ſuaſus, vti ſententiam & doctrinam Euthicianam cõliemaret, non veritus eſt ei reſpõdere, Putabam ad Chriſtianiſſimum principẽ acceſſiſſe me, ſed plane Diocletianum te repperi. Qua loquẽdi libertate percuſſus Iuſtinianus, Fidem Catholicã amplexatus eſt. De Gregorio primo nihil opꝰ eſt dicere, quũ eius vita geſtaqꝫ cunctis notiſſima ſint. Sed & nimis prolixum foret de, cæteris catalogũ retexere, quandoquidem ex hiſtorijs conſtare poterit plurimos fuiſſe pontifices, qui non pctõ & perditioni, ſed e diuerſo ſaluãdis animabus enixiſſime ſtuduerunt, vt plane ſi non fueris impudentiſſimus nunquam iſta dixiſſes.

Euticeſ hęreticꝰ

Ioãnes. I.

Agapetꝰ

Greg. I.

LVTH

¶ At quis rediget eum in ordinem? Chriſtus illuſtratione aduẽtus ſui, & non alius. Domine qs credidit auditui noſtro?

EPIS.

¶ Non eſt vt credamus auditui tuo, quũ hæc haud dubie nõ aliũde, ꝗ ab ipſo diabolo audieris. Is em̃ in aures tuas inſtillauit, Papam Antichriſtum eſſe. Propter quod & autumas ea (ꝗ de Antichriſto ſcripta ſunt) ad illum pertinere, quũ tñ alio longe ſpectant. Neqꝫ hæc ideo dixerim, ꝗd nolim aut pontificem aut aulam eius reformari, ſi quid in eorum vita fuerit a doctrina Chriſti

diſcrepās. Multa vulgus in eos obloquit̃, quæ ſi
vera ſint, haud ſcio. Relatione tamē conſtanti res
hæc aſſerit̃ ita ſe habere. Vtinā (ſi qd eiuſmodi ſu
erit) ipſi ſeipſos reformarēt, & a puſillorū animis
tollerēt offēdicula. Nā omnino verendū eſt, niſi q̃s
primū id fecerint, vltionē diuinā haud diu defutu
rā. Nec ſane conueniret, vt Cæſar aut laici princi-
pes id negotij tentarēt, & illos ad frugaliorē viuē
di normā adigerēt. Docuit hoc exemplo ſui Cæ-
ſar Cōſtantinus vir ſāctiſſimus, q mutuas epiſco
porū criminationes ſuis manibus oblatas igni-
bus iniecit, dicēs: Haudquaq̃ ſe decere iudicare de
os, nimirum pōtifices innuēs. De qbus illud intel
Exod.22. ligi poteſt: Dijs nō diſtrahes. Sunt enim vice Dei
iudices hominibus cōſtituti. Sed nolim confidant
omnes alios Cæſares eiuſmodi ſe præbituros, q-
bus non ineſt ille ſpiritus.

LVTH ¶ Qui habet aures audiēdi, audiat, & a bello
turcico abſtineat, donec Papæ nomen ſub cælo
valeat, dixi.

EPIS. ¶ Ergo ſēper abſtinebit̃, quū abſq; dubio pa
pæ nomē in Eccleſia manebit, q̃ diu militatura ſit
in terris Eccleſia. Oportet enim vnū præeſſe cæ-
teris, a q̊ totius Eccleſiæ res cōmunis adminiſtra
ret̃, alioqui tot futuræ ſūt ſciſſuræ, quot fuerint ca
pita. Sed quoniā hac de re ſupra pluribus diſſerui
mus, nolumus iā aplius remorari lectorē, quē iſta
precamur, ſecū diligēter expēdat. Primū ſi nemo
Turcis repugnet, nū credibile ſit idē reliquis Eu-
ropæ prouincijs propediē euenturū, quod alijs pridē
cōtigiſſe deflemus? Deinde cogitet nū ſit parāda
belli materies, ne quod olim Cōſtantinopolitanis v
ſu venerit, nos identidem opprimat inexpectata
clades haud diſſimilis. Tertiū, ſi parari quicquā
debeat,

debeat, circumſpiciat, cui potius in hoc negotio credẽdum ſit, quam totius Eccleſiæ præſidi. Nã veriſimilius eſt hunc, rem communem Fidelibꝰ adminiſtraturum, q̃ alium quemlibet. Non ſolũ, ꝙ illi commiſſa ſit totius Chriſtianitatis cura, uerumetiam quia periculo vicinior eſt, & ſuam rẽ tum agi credet, dum proximus ardebit paries. At is, inquies, patietur collectam in turpiſſimas libidines & pompas diſtrahi. Profecto ſi bonus eſt, non id patietur. Et qui ſcis, an quiſquam alius non ſit idem facturus? Quam ſecuritatem ipſe nobis de quouis alio preſtabis? Quod ſi nullam ipſe præſtare poteris & collecta prorſus fieri debeat, eaq; cuipiam omnino credenda ſit, neque poteſt quiſquam huic negotio magis idoneꝰ aſſignari, q̃ ſummus põtifex, cur eius modi actiõi de ſumma rei hõ ſtabitur ergo nõ intelligo. Sed hactenꝰ pro articuli huius conuulſione dictum ſit. Vb poſ-ſunt hæc diſcerni.

ARTICVLVS XXXV.

NEmo eſt certus ſe non ſemp peccare mortaliter, propter occultiſſimum ſuperbiæ vitium. LVTH

¶ Non capio quem in modum is articulus cũ vndecimo tuo conueniat, quo quemq; prorſus a pctis ſuis abſolutum aſſeris, qui ſe crediderit abſolutum. Sic enim in ipſius articuli calce ſcribis: Crede fortiter te abſolutum, & abſolutus vere eris, quicquid ſit de contritione. Et rurſum articulo ſecundo ſic aſſeris. Si cõfeſſus credat ſeſe abſolutum, veriſſime eſt abſolutus. Suffi. it igitur ex ijs articulis, ut quis ab omĩ pctõ ſe certo ſciat abſolutum, ſi propter Chriſti verbum a Sacerdote prolatum, ſe vere crediderit abſolutum. Et ne q̃s EPISC.

dixe-

dixerit, quod de Fide ſaltē & crudelitate ſua quiſpiam dubius eſſe poterit, hunc ſcrupum itē in explicatione decimiquarti articuli palam ſuſtuliſti. Sic enim illic affirmas, Fidem autē certiſſime ſentire poteſt in corde, ſi eam habet. Quamobrē aut nemo Fidem habet, aut ſi quis eam habuerit, is omnino certus & ſecurus eſſe poteſt, ipſo momento, quo p Sacerdotem abſoluitur, ſe omnī penitus carere pctō. Neq; enim tua ſententia quenquam oportet omnia ſua pctā confiteri, ſed quum credens abſoluitur, tam ab ijs quam ab illis q̄ confeſſus eſt, euaſit omnino liber. Quæ ſi vera ſint, falſum ſit oportet, quod nemo certus eſt, ſe non ſemper peccare mortaliter. Tūc em̄ haud mortaliter peccat, quum ab om̄i pctō ſe vere crediderit abſolutum. Ad hæc, de gratia quoque iuxta tuū ipſius dogma quis eſſe poteſt certus, quod eam habeat. Nam quum alibi, tum ſub articulo ſeptimo doces, eam infundi cum magna animi concuſſione. Sic enim ais: Sis ergo certus, dum homo conteritur, ſimul & gratia infunditur. Et paulo poſt: Probaui enim ſæpius, infuſionem gratię fieri cū magna animi concuſſione. Rurſum ſub articulo 12. dixi, inquis, p impoſſibile, quia ſatis ſupradictum eſt, Fidē ſine cōtritione eſſe non poſſe, quū gratia nō infundet, niſi cū magna cōcuſſione animæ. Ecce fides nō ſine cōtritione & gratia. Quāobrem vt de fide quis certus eſſe poteſt, ꝙ eā habeat, & ꝙ eā certiſſime ſentiat in corde ſuo, ſic cōſequenter & certus eſſe poteſt, de gratia, quū ſine gratia Fides ipſa non ſit. Porro gratia nō ſecum vllo modo cōpati ſuperbiæ culpā, quū ſcriptum
Iacob. 4. ſit: Deus ſuperbis reſiſtit humilib. aūt dat gratiā. Quo fit, vt cui compertum fuerit, ſe gratiam habere, is

bere, is identiidem certus erit, ſe carere ſuperbiæ pctõ. Sed iam Lutheri rationes expendamus.

¶ Si ea quæ dicta ſunt in trigeſimoprimo & ſecundo, intelligimus vera eſſe, & hic articulus verus eſt. LVTH

¶ Nos abunde ſatis a nobis expugnatum confidimus articulum vtrumq;, q; et relinquimus lectoris iudicio. Nihil etenim ſub ijs efficaciter probatum eſt, quo neceſſario confiteamur, nos ſẽper peccare mortaliter. EPIS.

¶ Si enim opus bonum iuſti, peccatum mortale eſt, ſi ad iudicium Dei deferatur, quanto magis tota vita mortalis eſt, ſi miſericordia nõ ſuccurrerit. LVTH

¶ Sequela neutiq̃ eſſet improbãda, ſi q; aſſũpſerit, verum eſſet, nempe q; opus quodq; bonum viri iuſti, pctm̃ ſit mortale. Verum iſtud nequaq̃ firmabis. Putas autem hoc ipſũ ex ſcripturis ſacris pariter & authorum teſtimonijs, quæ ſub articulis ipſis produxeras abunde ſatis conſequi. Sed plane falleris. Id q; ex noſtra reſponſione cuiuis conſtare poſſe non dubitamus. EPIS.

¶ Breuiter, hic articulus non eſt meus, ſed Iob nono. Etiam ſi ſimplex fuero, hoc ipſum ignorabit anima mea. LVTH

¶ Qua (te precor) arte conficies, vt ex huius viri verbis, quæ iã exprõpſeris, aſſeueres articulũ tuũ? Nihil etenim cum hoc ſermone cõſine tuꝰ articulus habet. Neq; enim negat his verbis Iob ſimplicitatẽ ſuam, ſed non agnoſcit dũtaxat. Si ſĩplex, inq̃t, fuero, hoc ipſũ ignorabit anima mea. Perinde ac ſi dixerit. Nolo vt ſimplicitatẽ (ſi qua ĩ me fuerit) meꝰ animꝰ agnoſcat, humiliꝰ vtiq; de meipſo mihi ſẽtiẽdũ eſt, q̃ vt eiuſmodi quicq̃ EPIS.

de meip

de meipſo comprobē. Cæterū quanq̄ hæc per humilitatē vir ſactus dixit, nō ex eo colligit, ꝙ in ipſo mortale pct̄m delituerit, imo contrariū potius inferri poteſt. Nā dixit: Si ſimplex fuero. ſimplex vero ſi fuerit vir ille ſanctus (vt videri quidē ex hoc verbo poteſt) lōge receſſit ab eo quæuis peccati duplicitas, & ea maxime, quæ lethalis eſt. Quamobrem nec poteſt ex his verbis colligi, ꝙ fuerit in eo pct̄m mortale.

LVTH. ¶ Et Gregorius ibidē ſuper illo, Verebar ōnia opera mea, ſciens quoniam non parcis delinquenti, dicit: Quia quæ aperte egerim video, ſed quid intus latenter pertulerim, ignoro.

EPIS. ¶ Tu particulā illic ex interpretatione Gregoriana pro tua uafricie carptim decerpſiſti, qua tuā cōprobes ſententiā. Sed nos priora quædā abs te prætermiſſa, nō grauabimur abijcere. Nimirū vt tua ſycophātia clarius intelligat. Poſtq̄ enim eximia quædā opera ſācti Iob Greg. in mediū attuliſſet, ſubdit tandē: Quid ergo eſt, ꝙ mira opera faciēs, hæc ipſa etiam veret patiēs, quū dicit: Verebar opera mea, niſi ꝙ in ſācti viri actibus vbicunq̄ colligimus, vt ſi placere Deo veraciter cupimus, poſtq̄ peruerſa ſubegimus, ipſa in nobis etiā bene geſta timeamus. Hæc in fine. 25. cap. Sed & paulo poſt in fine cap. 26. ſubdit: Ipſa igit bona opera noſtra, qa inſidiātis culpæ euadere gladium nequeūt, niſi ſolicito quodā timore muniant, per ſāctū virū nunc recte dicit: Verebar ōnia opera mea, ac ſi humili cōfeſſione diceret: Quæ aperte egerim, video, ſi qd in eis latēter pertulerim ignoro. Nihil aliud q̄ humilitatē his in verbis docere Gregorius molit. Nimirū vt de noſtris operibus, quantūuis eximijs, nō efferamur, ſed metuamus ſemper,

[Margin: quiſquis d o place re ſtudet cuā bene geſta in ſe timeat.]

[Margin: bona opera quare timenda.]

ſēper, ne in aliquo minus recte ſint geſta. Non ꝙ nulla recte geſſerimus, ſed ꝙ humilitate quadā ti meamus, ne ſint in partu prorſus periclitata. Nā & alibi dicit: Piarū mentiū eſt illic agnoſcere cul pam, vbi nulla eſt.

¶ Idē Gregorius apertiſſime in fine Morali um. Quis inter iſta remanet ſalutis locus? quando & mala noſtra pura mala ſūt, & bona noſtra (ꝗ nos habere credimus) pura bona eſſe nequaquā poſſūt. Quid dicis Gregori⁹ pura bona non ſolū non ſunt, ſed nec eſſe poſſūt. LVTH

¶ Haud recte facis Gregoriū tuæ percōtatio ni reſpōdere. Nuſꝗ eñ hæc aſſeruit, ꝙ bona noſ tra nō ſolū nō ſūt pura, ſed nec eſſe poſſūt. Neque enim abſolute bona dixit, ſed bona quæ nos habe re credimus, hoc eſt, quæ noſtro iudicio nobis bo na videnť, & approbanť. Nā in talibus plurimū nobis placemus, & cēſemus alicuius eſſe momēti ac proinde facile ſuperbimus. Nā ꝗ primū de noſ tris operibus quantumuis puriſſimis ita iudice mus, iā ipſo iudicio noſtro facta ſūt impura. Ad puritatē enim operis tria quæ dā exigunť. Nempe ꝙ nec lucrū ex eo ſpecteť temporariū, neꝗ laus hominū inde quærať, nec demū vt operās in eo ſi bi cōplaceat per inanē gloriā. Vt ſic in ipſo pro phericū illud impleať. Beatus ꝗ excutit manus ſu as ab ōni munere. Propter ꝙ & ipſe Grego. lib. 9 Moraliū. cap. 26. Tres ſunt, inquit, acceptiones munerū. Munus a corde, eſt capta gratia a cogita tione. Munus ab ore, eſt gloria per fauorē. Mun⁹ ex manu, eſt præmiū per dationē. Sed iuſtus quiſꝗ ab ōni munere manus excutit. Quia in eo ꝙ recte agit, nec ab humano corde inanem gloriā, nec ab ore laudem, nec a manu recipere dationē quærit. EPISC. Ad puritatē operis tria exiguntur. Eſa. 32. Triplex munerū acceptio.

Xx Solus er

Solus ergo in Dei opere fraudē non facit, qui quū ad ſtudium bonæ actionis inuigilat, nec ad corporalis rei præmia, nec ad laudis verba, nec ad humani iudicij gratiam anhelat. Hactenus ipſe Gre.

Opus q̄d dā ab ōni fraude ali enum. ex quibus dilucidum eſt, opus aliquod poſſe fieri tam purum & integrum, vt in eo penitus nulla ſit fraus. Perſpicuum item eſt, ꝙ opera noſtra, de quibus nobis placemus, & quæ approbamus tanquam bona, pura bona non ſunt, nec eſſe poſſūt.

opera qui bꝰ nobis placemꝰ pura, non ſunt. Qua cōſideratione motus Gregorius dixerat, bona noſtra quæ nos habere credimus, pura bona eſſe nequaq̄ poſſunt. Cæterum quod ad hunc ſenſum Gregorius hæc ipſa verba protulerit, apertiſſimū eſſe poteſt, tum ex illis, quæ toto ipſo poſtremo capite dicuntur, tum ex verbis proxime antecedentibus, quæ ſic introducit. Fatendū eſt igitur, quod rectam quidem intētionem noſtram (quæ ſoli Deo placere appetit) nonnūq̄ intētio minus recta (quæ de donis Dei, placere hominibus quærit) inſidiando comitatur. Si autem de his diuinitus diſtricte diſcutimur, quis inter iſta remanet ſalutis locus? quando mala noſtra pura mala ſunt, & bona (quæ nos habere credimus) pura bona eſſe nequaquam poſſunt.

de quibꝰ bonis locutus eſt. En ipſa verba quæ citaſti, quibus perſpicuū eſſe poteſt, ꝙ non de cunctis bonis noſtris loquit̄ Gregorius, ſed de ſolis his quæ nos ceu bona approbamus, & de quibus placemus nobis, ob ꝙ & dixit, bona, (quæ nos habere credimus) pura bona eſſe poſſunt. Propterea, ꝙ in eis nobis applaudimus, & ea bona cenſemus.

LVTH ¶Damna, mi papa, damna hos ſanctos viros, Iob & Gregorium.

EPIS. ¶Non eſt quod papa damnet iſtos cum nulla

in re vel ſibi aduerſentur vel tuæ ſententiæ ſubſcribant, quin magis articulum tuum ipſi damnent. Neque enim Iob negat quempiam eſſe poſſe ſimplicem. Quod vbi admiſeris, iam ineuitabiliter ſequitur eiuſdem opus eſſe purum. Nam in Euangelio Matthæi Chriſtus aſſerit, Cuius oculus fuerit ſimplex huius totum corpus lucidum erit, & quemadmodum Lucas adijcit, non habēs aliq̄ partem tenebrarum. Tale nimirum opus omnino purum ſit, neceſſe eſt. Et Gregorius item concedit, quempiā ſic poſſe iuſtum eſſe, vt manus ſuas excutiat ab omni munere, tam propriæ cogitationis, quam alienæ laudis, atq; etiam lucri tēporarij. Qualem ſi dederis, eius opus hauddubie purum erit. Tantum igitur abeſt, vt hi ſancti viri quicquam faciant pro articulo tuo, vt eundē efficaciſſime condemnent, quum ex eorum dictis palam inferatur, quod iuſtus opera quædam poteſt habere pura. Cæterum quod in omni opere iuſtus peccet mortaliter, quemadmodum ipſe ſtatuere moliris, ne verbū quidem ab eis eiuſmodi prolatum eſt.

Mat. 6. Luc. 11.

Iuſtus opera qdā habeat bona.

LVTH

¶ Adde his ea quæ dicta ſunt, Dauid. Nō iuſtificabitur in cōſpectu tuo oīs viuens, vt & te dānet Dominus Ieſus propediem.

EPISC.

¶ Quanq̄ huic Dauidico teſtimonio ſatis copioſe reſpōdemus Artic. 32. iam itidem nonnihil adijciemus. Quicunq; ſubit iudicium Dei de tota vita ſua iudicatur, In qua, ſi vel minimū opus repertum fuerit iniuſtū, tota vita propter hanc vnicam labeculam, ſi diſtricte iudicetur, cōdemnari poteſt. Quādo igitur nemo eſt, qui prorſus omni pctō careat, recte prophetā dixiſſe credimus: Nō intres in iudicium cum ſeruo tuo Domine, quia

 nō iuſti

non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuēs.
Pſal.142. Sed aduerte quid dixerit, dixit enim om̄is viuēs, & non omne opus viuētis. Nam quid prohibet, quo minus idem iudicandus alia cũplura feciſſet opera, in quibus nihil fuiſſet pc̄ti? Nam ſi mille quis haberet opera puriſſima, propter unicam tamen pc̄ti labem in aliquo repertam opere, Deus (modo velit vti ſeueritate diſtricta) poſſet omnia reliqua penitus repudiare.

LVT. ¶ Tu doces introire in cõſpectum Dei ſuperbos, & qui ſeſe damnatione dignos non eſſe iactitant coram eo, quem columnæ coeli tremunt, & ſub quo curuantur qui portãt orbem, quum Dauid non ſuſtineat iudicium eius.

EPIS. ¶ Aliud eſt quenquam eſſe damnatione dignum propter nonnulla quæ fecerit. Et aliud eſſe damnatione dignum, quicquid operis quiuis fecerit. Nemo enim vnquam tam pure vixit, vt nulla omnino peccati macula fuiſſet inquinatus. Quod & omnes orthodoxi fatentur, & ſummus item pontifex ipſe docet. Quamobrem ſi ſecundum iuſtitiæ diuinæ rigorem quiſque iudicetur, damnatione dignus videri poteſt. Cæterum, q̄d nemo diuorum vllum vnquam opus in hac vita fecerit, quod erat expers peccati, hoc ab omnibꝰ negatur orthodoxis, & pontifex item ipſe recte negat. Non ergo verum eſt quod aſſeris pontificem docere ſuperbos introire in conſpectũ Dei, & iactitare ſe non eſſe damnatione dignos, quũ ille doceat omnes pc̄tõres eſſe, & egere miſericordia Dei.

Nemo oĩ pc̄tõ caret.

LVTH ¶ Et Auguſt. Væ omnium hominũ vitæ laudabiliſſimæ denunciet, hoc eſt optimam vitam damnatione dignam faciat coram Deo. [Si enim

digna

digna non eſt alicuius vita tali damnatione, poterit ſeſe coram Deo ſiſtere, & gloriari in vitæ ſuæ dignitate. Sed væ abominatiõi iſti obominatiſſimæ, quanto impetu nos rapit in pctm̃ & perditionem.

¶ Et huic teſtimonio ſuperius reſpondimus, articulo. 32. non dixiſſe Auguſtinum, Væ ſingulis hominum operibus, quum & ibi confitetur matrem ſuam mera quædã habuiſſe merita, ſed dixiſſe: Væ vitæ hominum quantumcunque laudabili, quoniam nullius vita reperiri queat, quæ non quibuſdam pctis inquinata ſit. Separat tamen Auguſtinꝰ hoc eodem loco, quo tu teſtimonium hoc citatas, bonos actus (quos dicit egiſſe matrem) a peccatis, quę feciſſe non negat eandẽ. Illos quidem vocat mera merita, & munera dei, pro quibus & nomine ſuæ matris gratias agit Deo, pro cæteris vero veniam implorat. Quanquam igitur optimam cuiuſque vitam damnatione dignam Auguſtinus aſſerat, modo remota miſericordia iudicetur, nõ tamen de ſingulis hoc affirmat operibus, quorum quædam vocat vera merita, & munera Dei. EPISC.

Boni actus noſtri ſeparanẽ a malis.

¶ Reuoco ergo hunc articulum, & moderor in hunc modum. Nemo non certiſſimus eſſe debeat, ſe ſemper mortaliter peccare, ſi ſua vita ad iudicium Dei iuſtiſſimum comparetur, tam iniuſta enim eius vita neceſſario eſt, quam iuſtum eſt iudicium DEI, coram quo ſtare ipſa non poteſt. At ipſum eſt iuſtiſſimum, quare vita eius eſt iniuſtiſſima, ſoliuſque miſericordiæ velamento ſeruanda LVTH

¶ Aliud eſt Luthere, de vita cuiuſcꝫ loqui, & aliud de ſingulo cuiuſuis opere, vitã nullius eſſe EPISC.

concedimus, quæ non aliquo fuerit pc̄tō cōram ſ nata, ac proinde condemnanda, ſi remota clementia iudicet a Deo. Cæterum opera quædā in multis optimis viris fuiſſe nō dubitamus, quæ pc̄tō caruerint, & proinde pura merita ſint, vt nihil propter hæc oporteat, vnūquemq; in omi opere ſuo peccare mortaliter. Imo nec tu ſubterfugere poteris, quin liceat cuiuis aliquando credere, ſe nō peccare mortaliter, præſertim in illo actu quē tu tanti prædicas, vt quiſquis hunc operatur, nō peccet, hoc eſt, quum humiliter ſe pc̄tōrem agnoſcit, credens per Chriſtum a pc̄tō liberari. Sic enim Ioannem ſibi conciliare moliris, quum duo alioqui (vt tu ais) ſibi repugnātia fateatur. Nempe ſi dixerimus quia peccatum nō habemus, &c. Et omnis qui ex deo natus eſt, non peccat, & non facit peccatū. Nam ſi mortaliter etiam ipſo actu peccet, iā nō eſt natus ex deo, quū per hunc actū, vtpote mortale facinus alienetur potius & inimicitior deo conſtituatur. Quamobrem & tibi neceſſario confitendum eſt, aliquem actum eſſe cuiuſpiam, in quo non pecet, & maxime quū in eodem Ioanne ſequitur. Quoniam ſemen ipſius in eo manet, & non poteſt peccare, quoniam ex deo natus eſt.

Ioan. 1.
Iohan. 3

Neceſſario luthero fatēdū eſt aliquē actū eſſe purum.

LVTH

EPIS.

¶ Vt ſtet Paulus Roma. 3. vt obſtruatur ōne os, & obnoxius fiat mundus Deo.

¶ Nequaq̄ ex his Pauli verbis recte colligis, nos in omni opere peccare mortaliter. Neq; voluit hoc Paulus, ſed quod omnes peccatores ſumus, & nemo ſit qui prorſus omnis peccati fuerit expers. Iſtud enim ſufficit ad hoc, vt obſtruatur ōne os, & obnoxiꝰ fiat ōnis mūdꝰ Deo. Nec oportet, vt in omni pc̄tō peccet quiſq; mortaliter.

¶ Et

¶ Et 11. concludit omnia ſub incredulitate, vt omnium miſereatur. LVTH

¶ Nec iſtud quicquam pro te facit, niſi velis nos adhuc incredulos eſſe. Sic enim adhuc & in ſingulis operibus peccare neceſſum fuerit, quum ſine Fide nihil gratum Deo eſſe poterit. Cæterum Paulus propterea Deum omnia ſub incredulitate concluſiſſe teſtatur, quod gentes prius fuiſſēt incredulæ, quemadmodum & nunc viciſſim Iudæi ſunt. Sic enim ait ad Romanos vndecimo. Sicut enim aliquando & vos non credidiſtis Deo, nūc autem miſericordiam conſequuti eſtis propter incredulitatem illorum, ita & iſti nunc non crediderunt in veſtram miſericordiam vt & ipſi miſericordiam conſequant̄. Et tum continenter ſequit̄. Cōcluſit enim Deus ōnia in incredulitate, vt omnium miſereat̄. At iſtud ad articulum nihil facit. vt cōprobet ōnes peccare mortaliter propter occultiſſimum ſuperbiæ vitium. Sufficiunt igit̄ iſta (quæ diximus) ad articulum conuellendum.

EPIS. qūo Deꝰ oia ſub i-credulita te cōcluſit.

ARTICVLVS XXXVI.

LVTH

Liberum arbitrium poſt pc̄tm̄ res eſt de ſolo titulo, & dū facit quod in ſe eſt, peccat mortaliter.

EPIS.

¶ Duas partes habet is articulus, Priorē q̄d liberum arbitrium poſt pc̄tm̄ res eſt de ſolo titulo, Poſteriorem, ꝙ quum idem facit q̄d in ſe eſt, peccat mortaliter. Sed de priori dicemus primū liberum arbitrium præſumptuoſis, & plus ſatis audacibus hæreticorū ingenijs, ſemper velut ſcopulus erat, in quem impingētes graue ſunt naufragium paſſi. Manichæi primū duas in homine mētes faciunt, alteram quam dicūt malam & ſubſtā

tiã quandã mẽtis aduerſæ,nimirũ eandẽ q̃ & nos vocamus concupiſcentiã carnis. Alterã aiũt eſſe mentẽ bonã,q̃ & nos vocamus ſpiritũ.Has duas aſſerũt in hominibus mutuum habere conſlictũ, cũ caro concupiſcit aduerſus ſpiritũ, & ſpiritus aduerſus carnẽ.Pctã vero quæ fiũt,ex mala mẽte proficiſci contendũt,nec per liberũ arbitriũ vitari q̃uis pacto. Iouinianiſtæ cõtra lõge quidẽ ab illis diſſentiũt,quũ negẽt quempiã accepto regenerationis lauacro, peccare poſſe, quemadmodum Auguſt.& Hieron.prodidere.Poſt hos exortiſũt Pelagiani,quorũ hæreſis eſt, q̀ liberũ arbitriũ ſuis viribus,quodq̀ pctm̃ vitare poſſet,neq̀ egeat gratia qua bonũ faciat,ſed qua facilius operetur. Emerſit demũ & Vvicleſus,cuius ſectatores aſſerũt cũcta neceſſitate quadã prouenire,& nihil õnino fieri cõtingenter,Iudamq̀ & cæteros peccatores,qcquid egerint,ex mera neceſſitate, nõ ſpõtanea libertate feciſſe volũt. Nõ recta igiť, & regia via incædunt hæretici,ſed vel hac,vel illac nimiũ deflectẽtes,in ſcopulos incidũt. Aut enim ſupra modũ,libero cõferũt arbitrio,aut cõtra plus quam oportet,dẽtrahũt ei ſẽper.Propter q̀d et Auguſtinus homilia53.ſuper Ioannẽ ait.Quoſdã nimia voluntatis ſuæ fiducia extulit in ſuperbiam, q̃ſdã nimia volũtatis ſuæ diffidẽtia,deiecit in negligentiã.Illi dicunt,vt quid rogamus Deũ,ne vincamur tentatione, q̀ in noſtra eſt poteſtate? Iſti dicũt,vt quid conamur bene viuere, q̀ in Dei eſt poteſtate? O Domine O pater qui es in cælis, ne nos inferas in quãlibet iſtarũ tentationũ, ſed libera nos a malo.Detrahit Manichæus,qui neminẽ aſſerit poſſe peccare.Iouinianus cõtra plus q̃ par eſt tribuit, aſſeuerãs baptizatũ neminẽ poſſe peccare.

Hæretici libẽ[illegible] contrarij

care. Detrahit Vuicleſus, quoſdã affirmans neceſſitate peccare. At pelagius contra, nimiũ lar gitur, quum dicit voluntatem, ſuis virib. ſine gratia vitare pctã poſſe. Cæterum orthodoxi, nec ad leuam nec ad dexterã declinantes, mediũ obſeruãt tramitem, & liberum arbitriũ, q̃dam auxilio diuinæ gratiæ facere confitent. Nemo tamẽ eorum utq arbitrij ſuſtulit libertatẽ, ſed oẽs eam aſtruunt, & concordibus animis & q̃ validiſſime poſſunt. Auguſt. in primis (quem tñ Lutherus inferius pro ſe citat) de ṽa religione, cap. 14. ſic ait: Si nõ voluntate maleſacimus, nemo obiurgandus eſt omnino, aut monendus. Quibus ſublatis, Chriſtiana lex, & diſciplina oĩs religionis, auferatur neceſſe eſt. Ecce q̃ paucis ṽbis Aug. hunc articulum efficaciſſime conuincit. Ad quid enĩ obiurgatur quis, aut monet, ſi non ſua ſponte delinquat? Immerito certe puniunt adulteri, aut ſacrilegi, ſi ſeipſos ab his ſceleribus cohibere nõ poſſent. Quod ſi poſſint & nolint, manifeſtũ eſt, in ijs arbitrium eſſe liberum. Et rurſum paulo ſuperius. Nunc vſqueadeo pctĩ voluntariũ malum eſt, vt nullo modo ſit pctĩ, ſi non ſit voluntarium. Et hoc quidem ita manifeſtum eſt, ut nulla huic doctorum paucitas, nulla indoctorum turba diſſentiat. Quare, aut negandũ eſt pctĩ committi, aut fatendum eſt, volũtate cõmitti. Hæc Aug. Hierony. q̃q; ad Damaſum ſcribẽs, ſic ait: Qui diuiſit eis ſubſtantiã. Significãtius Græce legitur, καὶ δίελεν αὐτοῖς τὸν βίον, id eſt, dedit eis liberum arbitrium, dedit mẽtis propriæ libertatem, & vt viueret vnuſquiſq;, non ex imperio Dei, ſed obſequio ſuo, id eſt, nõ ex neceſſitate, ſed

Pctĩ neſſe uoluntarium.

ex voluntate, vt virtus haberet locum, vt a cæteris animantibus diſtaremus, dum ad exemplũ Dei, permiſſum eſt nobis facere quod velimus. Vnde & in peccatores æquum iudiciũ, & in ſanctos aut iuſtos, iuſtum præmium retribuetur. Ruffus ad Hedibiam. Deus autem æquali cunctos ſorte generauit, & dedit arbitrij libertatem, vt faciat vnuſquiſq; quod vult, ſiue bonum, ſiue malũ, In tantum autem dedit omnibus poteſtatem, vt vox impia diſputet contra creatorem ſuũ, & cauſas voluntatis illius perſcrutetur. Et in altera quoque epiſtola ad Damaſum ſcribens, ſic ait: Liberum ſic confitemur arbitrium, vt dicamus nos ſẽper Dei indigere auxilio, & tam illos errare, qui cum Manichæo dicunt, hominẽ pctm̃ vitare non poſſe, quam illos qui cum Iouiniano aſſerunt hominem non poſſe peccare. Vterq; enim tollit arbitrij libertatem. Nos vero dicimus hominem ſemper & peccare, & non peccare poſſe, vt ſemper nos liberi confiteamur eſſe arbitrij, Hactenus Hieronym, His ſubſcribit Ambroſius, libro primo de Iacob & vita beata, capite tertio inquiẽs: Non eſt ꝙ cuiquam noſtram aſſcribamus culpã, niſi noſtræ voluntati. Nemo tenetur ad culpam, niſi voluntate propria deflexerit. Non habent crimen, quæ inferuntur reluctantibus. Volũtaria tã tum commiſſa ſequitur delictorum inuidia ꝙ in alios deriuemus. Voluntarium ſibi militem legit Chriſtus, voluntariũ ſeruum ſibi diabolus auctionatur. Neminem iugo ſeruitutis aſtrictũ poſſidet, niſi ſe prius peccatorũ ære ei vẽdiderit. Quid carnẽ, quaſi infirmã, accuſamus? membra noſtra? arma ſunt iniquitatis, & arma iuſtitiæ. Hæc ille. Accedit his, & Leo Papa, docẽs. Nec Iudã nec cæteros, q

Hominẽ ſemper et peccare, & nõ peccare poſſe

teros, qui Chriſto necem intulerunt, id vlla neceſſitate feciſſe, ſed ſua ſponte & arbitrij libertate. Nunquid iniquitas perſequentium Chriſtum ex Dei eſt orta concilio? & illud facinus (quod omni maius eſt crimine) manus diuinæ præparationis armauit? Non hoc plane de ſumma iuſtitia ſentiẽdum eſt, quia multum diuerſum, multumq; contrarium eſt, id quod in malignitate Iudæorum eſt præcogitum, & quod in Chriſti eſt paſſione diſpoſitum. Non inde proceſſit voluntas interficiendi, vnde moriendi, nec de vno extitit ſpiritu atrocitas ſceleris, & tolerantia redemptoris. Nõ enim impias furentium manus, immiſit in ſe Dominus, ſed admiſit. Nec præſciendo, quod faciendũ eſſet, coegit, vt fieret. Et rurſum paulo inferius. Quod itaq; Dominus Ieſus Chriſtus furorem fremẽtiũ pati voluit, in nullo autor eorum criminum fuit. Nec egit vt hæc vellent, ſed ceſſit vt poſſent, et ſic vſus eſt obcæcatæ plebis inſania, quomodo et perfidia traditoris quem ab immanitate concepti ſceleris & beneficijs eſt reuocare dignatus & verbis: aſſumendo in diſcipulum, prouehendo in apoſtolum, monendo ſignis, conſecrando myſterijs, vt cui nihil beneuolentiæ deeſſet ad correctionem, nihil occaſionis ſupereſſet ad crimẽ. Hæc Leo ſermone decimoſexto de paſſione & reſurrectione domini. Sed & his lõge ãtiquior Tertul. aduerſus Marcionẽ, lib. 2. ſic ait: Nec boni nec mali merces iura penſaret ei qui aut bonus aut malus neceſſitate fuiſſet inuentus, nõ volũtate, in hoc & lex cõſtituta eſt, nõ excludens, ſed probans libertatem de obſequio ſpõte præſtando, vel tranſgreſſione ſpõte cõmittẽda; ita in vtrũq; exitũ libertas patuit arbitrij. Si enim ſemel homini permiſerat arbitrij liber

trij libertatē & poteſtatē, & digne permiſerat, ſi-
cut oſtēdimus, vtricꝙ fruēdas eas ex ipſa inſtitutio
Eccl.15. nis authoritate permiſerat. Et rurſū libro de Mo-
nogamia ſic ait: Qui poteſt capere, capiat, inquit.
Idē, qui nō poteſt, diſcedat. Diſceſſit & ille diues,
qui nō ceperat ſubſtātiæ diuidēdæ egenis præcep
tū & dimiſſus eſt ſententiæ ſuæ a Domino. Nec
ideo duritia imputabit Chriſto de arbitrij cuiuſ-
cūꝙ liberi ſeruitio. Ecce, inquit, poſui ante te bo-
nū & malū, Elige ꝙ bonū eſt ſi nō potes, quia nō
vis (poſſe enim te ſi velis oſtēdit) quia tuo arbi-
trio vtrūꝙ propoſuit, diſcedas oportet ab eo, cu
ius nō facis voluntatē, Quæ igit hic duritia noſt-
ra ſi non faciētibus voluntatē Dei, renunciamus.
Aſtipulat & Chryſoſt. homil. 60. capit. 18. ſuper
Mat. ſic inquiens. Nā ſi malignitates a ſeipſis non
ſūt, noli tuos ſeruos caſtigare, nec vxorē ſi peccat
increpa, nec liberos verbera, nec amicos incuſa,
nec offēdentibus inimicis infēſus ſis. Nā hi ōnes,
niſi ſpōte delinquāt, nō punitione, ſed miſeratiōe
digni ſunt. Non poſſum, inquiens, ita philoſopha
ri, certe ſi nō illorū culpa quicꝗ factū cōſpexeris
ſed quadā alia neceſſitate incumbēte non poteris
nō ita philoſophari. Nā quādo ſeruus ægritudine
oppreſſus, iuſſa nō fecerit, nō modo nō crimina-
ris verumetiā valde cōmiſereſceris. Quare tu ip-
ſe teſtimonium perhibes nōnihil ab ipſo fieri. Et
paulo poſt. Verum inde quoꝙ ora iſtorum obru
ere facile poſſumus, nō vndicꝙ veritatis affluunt
adminicula, ſi eos interrogabimus, quāobrē nun
quam ſeruos criminant ſi facie formoſi non ſint,
ſi nō procera ſtatura, ſi nō qua ſi volucres in cun-
do, cæteraꝙ huiuſmodi, quia videlicet natura hæc
nō voluntate cōceduntur, immunis eſt ergo ipſe

eius cul

tius culpæ, q̃ ſibi natura inuexit, nec vllus vnq̃ huic orationi contradiceret. Dū igit̃ accuſas tūc oſtendis profecto non a natura, ſed a volūtate mala, quippiam proceſſiſſe. Nam ſi quæ minime culpamus, ea naturæ delicta eſſe, aut ſaltem non voluntate teſtamur, patet ea ſolum culpari, quæ voluntate committunt̃. Noli ergo peruerſas in medium ratiocinationes inferre, nec ſophiſmata, & orationis contextum telis aranearum viliorē Hactenus Chryſoſt. Athanaſius quoq; in epiſtolā ad Ro. ſic ait: Velim tamen intelligas, q̃ quēadmodum non ſicti ratione, ſed vtentium, partim hæc vaſa prætioſa reddunt̃, partim vilia, ex vno eodē que luto confecta ſint. Sic in hominibus non natura quippe, quæ mater ſit ōnium, ſed volūtas hos facit ſupplicio dignos, corona illos, & præmijs. Hæc ille, Nec diſſentit Dam. lib. 2. ca. 29, ad hunc modum ſcribens: Hæc ergo ſunt quæ nobis ſunt adæq; contingentia, vt moueri, & non moueri, quippiam cum concitatione agere, & non agere, appetere quæ non neceſſaria ſunt, & non appetere, mentiri, & non mentiri, erogare & non erogare, gaudere in quib9 par eſt, & non gaudere, ſimiliter & in quibus minime decet, & quæcunque ſunt eiuſmodi in quibus ſunt virtutis & vitij opera. Horum enim arbitrij libertatem per ſe, liberāque poteſtatem adepti ſumus. Et rurſum cap. 17. ſic ait: Verum homo rationalis quū ſit, ducit magis naturam q̃ ducat̃, quapropter appetens ubi quippiam velit poteſtatem habet, refrenare appetitum, aut ipſum ſequi. Hæc Damaſ. Porro q̃d aliud facit Orig. cap. quodā integro, li. 3. de principijs, vbi de libertate arbitrij tractat, q̃ vt oſtendat etiā in peccatoribus eſſe libertatē arbitrij &

Athanaſ.

Damaſc.

Origene

quod

non adigit neceſſitate, ſed ſua ſpōte, & libero facit illud arbitrio. Palā igit ex his eſt, liberam aliquam voluntatis operationē eſſe cunctis, qui rationis participes ſunt, ſiue bonis, ſiue malis. Sed pter hanc, eſt & altera libertas, q̄ poteſt libertas gratiæ dici. Nā idē Paulus ait: Vbi ſpūs dñi, ibi libertas. Et hæc libertas non niſi pioru hoim eſt, & exiſtentium in gratia. Quanq̄ neq; ab ijs ea plene poſſideat, quum nemo tā pfectus hic eſſe poſſit, vt diu carere queat omi pctō. Si dixerimus (inquit ille Chriſto dilectiſſimus) quia pctm̄ nō habemus, noſmetipſos ſeducimus, & veritas in nobis nō eſt. Tertia demum libertas eſt, quā & Paulus gloriæ libertatē appellat. Et ipſa, inquit, creatura liberabit a ſeruitute corruptiōis, in libertatē gloriæ filiorum Dei. Ecce libertas gloriæ, q̄ ſola plena libertas eſt, quæq; nemini mortaliū in hac vita donat, cum nemo ſit hic liber a ſeruitute corruptionis, ſed hāc in coelis expectamus libertatē. Prima harum libertatum eſt, poſſe velle aut nolle, q̄d propoſitum eſt. Secunda eſt meritorie velle. Tertia demum eſt, quicquid volueris, efficaciter exequi poſſe. Prima inquā harum libertatum eſt, poſſe velle, aut nolle q̄d proponit. Et hoc certe nōnihil eſt libertatis, quanq̄ haud ſemp volun tas aſſequat, quod velit. Neq; eñ homini primo tanta fuit ante pctm̄ libertas, vt quicqd voluiſſet, potiret, & tñ erat vere liber. Nō adimit igit arbitrij libertatem, ſi voluntas cōſequi nequeat omia, quæ velit. Nam ea libertas ſolis beatis cōuenit. Sed & meritorie velle, nec hō primꝰ ante peccatum ſine gratia potuit, quod & omnes confitentur, & tamen idem (vt diximus) erat vere liber, nam fuit ei libertas ad alia multa, quāquam

Secūda libertas gratiæ. 1. Cor. 3. 1. Ioā. 1.

Tertia libertas gloriæ. Rom. 8.

Libertas primi hominis ante pctm̄.

ad illud, nulla fuerat ex ſuis viribus abſq; gratiā, quia non potuit abſque gratia mereri vitā æternam. Sed neq; ſi iam quiſpiam in meris (vt aiūt) naturalibus a deo crearetur, quanquam vere libertatis eſſet compos, haudquaquā poſſet abſq; gratia mereri beatitudinem. Quamobrē nec abſentia gratiæ, prorſus eripit libertatem. Cęterum quia pctōr poſt pctm̄, per præſentiſſimum auxilium Dei (quod vt mox dicemus nemini deeſt) ad gratiam ſe præparare poteſt, ex hoc nimirum ingentis libertatis eſſe conuincit̄. Neq; enim auxilium Dei quod & cuiq; præſens eſt, libertatem arbitrij minuit, ſed adauget potius. Nec obſtat, ſi dixeris, peccatorem abſq; illo auxilio non poſſe bene velle. Non enim conſequit̄. Non poteſt abſque auxilio Dei bene velle, ergo non habet volūtatem liberam. Sicut nec ſequit̄. Homo nec velle quicq; poteſt, abſq; Dei aſſiſtentia, & generali, q̄ dicunt, influentia, quamobrem nec liber eſt. Nā vt influētia illa, ſemper adeſt volūtati, ita & auxilium diuinæ gratiæ, cunctis ad manum eſt præſens. Et vide ne Ioannes euangeliſta voluit hoc ipſum, quum dixit: Dedit eis poteſtatem filios Dei fieri. Quibus (te quæſo) poteſtatē hanc fecit Chriſtus? An ſolis iuſtis? Nequaq̄. Nam hi, qui fuiſſent tales, hauddubie iam erant filij Dei. Quia nemo iuſtus eſt, niſi per gratiam, per q̄ & Dei filius idē tidem conſtituit̄. Peccatoribus itaq; quantumuis ingentibus, hæc poteſtas oblata eſt, vt ſi faciant quantum in ſe fuerit ad hanc gratiam conſequendam, præſto aderit auxilium Dei. Propter q; & Hilarius primo de trinitate, fieri filios Dei, nō neceſſitatis eſſe dicit, ſed voluntatis. Quia propoſito vniuerſis Dei munere, non per naturam gig-

auxilium diuinæ gratię cūctis ad manū eſt præſens.
Ioan. 1.

nētium

bentium adfertur ea filiatio, ſed voluntatis præmium conſequitur. Ecce quod nemo per neceſſitatem, Dei filius efficitur, ſed poteſtatis eius eſt, an eiuſmodi fieri voluerit. Vniuerſis inſup hoc munus affirmat eſſe propoſitum, & non per naturam gignentium acquiri, ſed per liberā voluntatem auxiliante Deo. Sed & Aug. idem aſſerit ſuper Ioan. hom. 93. Audiamus, inquit, Euangeliſtam dicentem: Dedit eis poteſtatem filios Dei fieri, ne omnino exiſtimemus in noſtra poteſtate non eſſe, quod credimus. Veruntamen in vtroq; illius beneficia cognoſcamus. Nā & agendæ ſunt gratiæ, quia data eſt poteſtas, & orandū, ne ſuccumbat infirmitas. Hæc Aug. Accedit his, ꝙ cuiuis pctōri, viſi prorſus derelicto, liberū eſt, ſuorum admiſſorum poenitere. Nam alioqui nō dixiſſet Paulus: Ignoras qm̄ patiētia Dei, ad poenitentiam te inuitat. Certe ſi diuina patientia nos ad poenitentiam inuitat, non modo liberum nobis poenitere; verūetiā eius benignitatis præſto nobis adeſt, vt opituletur. Ad hæc Apocal. 2. de Iezabele, quæ ſe propheten dixit, ac ſeduxit ſeruos Dei, ſcriptum eſt: Dedit illi tempus, vt poenitentiam ageret, & noluit poenitere a fornicatiōe ſuā. Verum igitur vtrunq; fuit, & ꝙ liberum iſti fuerat poenitere, ſi voluiſſet, & ꝙ auxilium Dei, quatenus id faceret, nequaquā illi defuerat. Quū itaq; liberum ſit cuiuis, per Dei auxilium de peccatis ſuis poenitere, poenitentibus vero negare veniam pctōrum nemo poteſt, niſi Nouatianus quiſpiam, vt poſtea dicturi ſumus, quis nō videt conſequens eſſe, vt ad gratiam conſequendam ſe parare pctōr poſſet. Nā ſi veniā pctōrum quiſq; poenitens aſſequi poterit, & ea nemini, niſi per

Roma. 2.

Apoc. 2.

In poteſtate peccatoris eſt, ſe parare ad gratiam.

Yy gra-

eum conuerteтur Deus. Iſta profectò nequaquam dicerentur, ſi conatus pčtõris ad bonũ, eſſet mortale pčtm̃, & niſi liberum eſſet in pčtõribus arbitrium. Similia quædam & in nouo teſtamento leguntur. Iacobus ait: Appropinquate Deo, & appropinquabit vobis. Et Paulus ad Cor. ait: Imitatores mei eſtote, ſicut & ego Chriſti. Et paulo poſt: Fugite fornicationem. Inaniter iſta commonuiſſet Paulus, ſi uel Corinthĳ liberũ non habuiſſent arbitrium, uel dum iſta molirẽtur, peccaſſent mortaliter. Sed & Chriſtus quum dicit. Venite ad me oẽs, qui laboratis & onorati eſtis, ꝙd imperauit aliud, ꝙ̃ ut accedere pro ſua uirili cũcti molirentur. Et palam eſt eum om̃ibus, etiam ſceleratiſſimis hoc fuiſſe loquutum. Quamobrẽ neceſſe eſt vtrunq; confiteamur, & liberũ in eis arbitrium fuiſſe, & idipſum enitentes haud peccaſſe mortaliter. Sed Lutherũ quibus modis hũc articulũ aſtruere moliatur, iam auſcultemus.

Iaco. 4. 1. Cor. 4. 1. Cor. 6. Mat. 11.

LVTH

¶ Infœlix liberũ arbitriũ, iuſtus in bono opere peccat mortaliter vt videmus, & ipſum iactatur, ante iuſtitiam aliquid eſſe & poſſe.

EPIS.

¶ Nondum hoc vidimus. Neq; hactenus abs te probatũ eſt, nẽpe, ꝙ iuſtus in bono opere peccat mortaliter. Hoc vtiq; ſuperius oſtẽdere conatus es. Sed vt in prouerbio eſt, & oleum & operã perdidiſti. Inanis eñ omnino fuit conatus tuus. Nam & multa iſtorum opera nõ dubitamus vſqueadeo bona eſſe, vt nec venialiter quidẽ in eis peccetur. At tibi nullum eſt opus vſqueadeo bonum, quin ſaltẽ venialiter in eo iuſtus peccet. Et ſi venialiter, quũ tibi quoq; veniale ſit, iuxta dei iudicium, etiam & mortale, conſequẽs erit, vt in omni opere bono, mortaliter, etiam iuſtus pec-

get. Hæc eſt illa præclara collectio, qua docuiſti, iuſtum in bono opere peccare mortaliter. Neque aliam prorſus huius rei probationẽ ſuperius attuliſti. Cæterum opinor neminẽ vſqueadeo mente captum eſſe, vt non perſpiciat huius tuæ collectionis ineptias. Nam ſi cuncta iuſtorum opera, mortalia pctã ſint, cur æquioribus oculis iuſtos inſpectet Deus ꝗ̃ impios? Dauid eñ dicit: Oculi Dñi ſuper iuſtos, & aures eius ad preces eorum, vultus autẽ Dñi ſuper facientes mala. Neq; enim cuiquã orthodoxo dubium eſt quin mortale peccatum (protinus vt ſit) auerſetur gratiam Dei, et eum (qui quidem iuſtus fuerat) iniuſtum faciat et impium. Quamobrem & per Ezechielem dicit Dñs: Si conuerſus iuſtus a iuſtitia ſua fuerit, & fecerit iniquitatem, ipſe morietur, & non erunt in

Ezech. 3. memoria iuſtitiæ eius quas fecit. Ecce quiſquis, quantumuis iuſtus fuerit, ſi tamen fecerit iniquitatem, quam patres mortale pctm̃ vocant, vita gratiæ priuabit, & nihil ei priores iuſtitiæ profuturæ ſunt. Sed dices te loquutũ fuiſſe, de pctõ veniali ſecundum iudicium Dei, & non ſecundum miſericordiam eius. Tu ſcholaſticas diſtinctiones ſæpius irrides, ſed in hac, ipſe multo magis omnibus te pbes irridendum. Profecto veniale pctm̃, ſiue ſecundum iudicium Dei, ſiue ſecundũ eius miſericordiam nunquam eam amicitiam dirimit, qua Deus iuſtum proſequitur. Nam ſi dirimat, tum nihil intereſſet inter ipſum & mortale. Sed neq; iuſtus erit iuſtus, quum nemo niſi p gratiam iuſtus ſit, qua iam ipſa caret per iniquitatẽ. Quod ſi veniale pctm̃, vitam gratiæ non aufert, palam eſt nec ipſum mortale pctm̃ dici poſſe. Nã cum gratia vita ſit animæ, nihil huic mortiferũ

Veniale pctm̃ eã amicitiã nõ dirimit, qua Deus iuſtũ proſequitur.

eſſe poteſt, quod hanc vitam non eripit, & inducit mortem. Quando igitur veniale pc̄tm̄ animā gratia non priuat, mortale dici nequaquā poteſt.

¶ Eſt autem articulus nixus primo in verbo Auguſtini de Spir. & lit. cap. 4. Liberū arbitriū ſine gratia non valet, niſi ad peccandum. Rogo quæ eſt iſta libertas, quæ non niſi in alteram partem poteſt, eamq; peiorem? Eſt hoc eſſe liberū, non poſſe niſi peccare? LVTH

¶ Auguſtinus plane tibi non ſuffragatur, cum vbiq; liberum ipſe faciat arbitrium. Nam poſtq̄ libro de vera religione, cap. 14. collegit, voluntate quēq; peccare, mox ſubdit: Et quoniam peccari non dubium eſt, nec hoc quidem video dubitandum, habere animas liberum voluntatis arbitrium. Rurſum in hyponoſticon. 3. Eſt igitur, inquit, liberum arbitriū, quod quiſquis eſſe negauerit, Catholicus nō eſt. Ecce Luthere, vel eius teſtimonio, quem citaſti contra liberū arbitriū, hoc eſt Auguſtini, tu Catholicus non es, ſi neges liberum voluntatis arbitrium. Cæterum quam inique citaris Auguſtinum, cunctis erit dilucidū, qui quid ab eo reſecueris audituri ſunt. Sic enim habet Auguſtinus eiuſdem libri quem citas capite tertio. Nam neque liberum arbitrium quicquam niſi ad peccandum valet. Hactenus pro te facit. Sed adiecit Augu. pluſculum, quod tu prætermittis, quodque non parum ad rem noſtram facit, & contra te, nempe particulam hanc, ſi lateat veritatis via. Quam particulam ſi non dempſeris, quid poteſt eſſe verius? Nam ſi via veritatis ignoretur, quomodo recte poterit in ea quiſquam incedere? Sed ſi liceat autores ad hūc modum producere, qs illorū tuæ ſentētiæ nō ſubſcri EPIS.

Quiſquis liberū arbitriū eſſe negauerit, catholicus non eſt.

Iniquitas Luth. in allegādo.

here videbitur?Si reſcindere liceat, ad hunc modum & eam ſententiæ particulam truncare, quecunq; tibi auerſatur, quicquid volueris teſtimonijs autorũ facillime ſtatues. At inquies: Poſt hãc particulam adhuc ſubijcit Auguſtinus, q̃d meas partes iuuat. Nam ſequitur. Et quum id ꝙ agẽdũ & quo nitendum eſt, coeperit non latere, niſi etiã delectet & ametur, non agitur, non ſuſcipitur, nõ bene viuitur. Et hoc quoq; veriſſimum eſſe nemo negat. Nam bonam vitam, nullus vnq̃ aſſequitur ſine gratia. Sed hoc neutiq̃ infertur, ꝙ ſine gratia liberum arbitrium non valeat quicquam, niſi ad peccandum. Quum & in peſſimis hominibus, vt idem Auguſt. in eodem libro teſtatur, inueniuntur & bona opera. Sic enim ait cap 28. Sicut non impediunt a vita æterna iuſtum quædam pctã venialia ſine quibus hæc vita nõ ducitur, ſic ad ſalutem æternam, nihil proſunt impio aliqua bona opera, ſine quibus difficillime vita cuiuſlibet peſſimi hominis inuenitur. Sed adhuc obijcies, Auguſt. hoc toto libro moliri, vt ſine gratia nemo poſſet operari bonum. At hoc non moliri Auguſt. vel ex eo patet, ꝙ iã proxime citauimus, nimirum opera quædã bona, vel in peſſimis hominibus inueniri, quæ & ſine gratificante gratia fieri non eſt dubium. Sed hoc conatur Auguſt. vt oſtendat ſine gratia neminem poſſe meritorie viuere, aut opera facere quæ digna ſint æterno præmio. Hæc certe molitur Auguſt. in libro, ꝙ & cuiuis lectori perſpicuum erit.

LVTH ¶ Sed Auguſtino non credã, Scripturas audiamus. Chriſtus dicit Ioannis 15. Sine me nihil poteſtis facere. Quid eſt hoc nihil, ꝙ ſine Chriſto facit liberũ arbitriũ. Præparat ſe, inquiunt, ad gratiam,

tiam, per opera moraliter bona. Sed ea Chriſtus hic facit nihil, ergo per nihil ſe præparat. Mira præparatio quæ per nihil ſit. EPISC

¶ In ſcripturis noui teſtamenti, crebrius id nihil dicitur, quod nullius meriti ſit, quantũ ad æternæ vitæ præmium. Sic enim Paulus. 1. ad Corint. ſeptimo. Circuncíſio nihil eſt & præputium. Et ad Galát. 6. In Chriſto, inquit, Ieſu, neq; circuncíſio aliquid valet, neq; præputium, ſed noua creatura. Rurſum 1. ad Corinth. 13. Si habuero prophetiam, & nouero myſteria omnia, & omnem ſcientiam, & ſi habuero omnem Fidem, ita vt montes transferam, charitatem autem non habuero nihil ſum. Et infra: Si diſtribuero in cibos pauperũ, omnes facultates meas, & ſi tradidero corpus meum ita vt ardeã, charitatem autẽ non habuero, nihil mihi prodeſt. Et ad Galat. 6. Qui ſe putat aliquid eſſe quum nihil ſit. Ad hũc itaq; modũ, intelligi debet, ꝙ Chriſtus dixit: Sine me nihil poteſtis facere, hoc eſt, nullum meritum, aut fructũ abſque me. Nã paulo ſuperius dixit: Sicut palmes non poteſt ferre fructũ a ſeipſo, niſi mãſerit in vite, ſic nec uos niſi in me manſeritis. Quũ itaq; Lutherus q̃rit, Quid eſt hoc nihil, ꝙ ſine Chriſto facit liberũ arbitrium? Reſpondemus: Liberum arbitrium ſine Chriſto, ſi per Chriſtũ intelligas gratiã Chriſti, q̃ dicimus gratum facientem multa poteſt facere, tam bona quam mala, de quibus ex Auguſtino ſuperius exẽpla protulimus. Poteſt etiã pręparare ſe per opera quędã bona, quæ tãetſi nihil ſint ſecundum vſum loquendi ſcripturarum, nõ ſunt tamẽ ſimpliciter nihil. Neq; hoc mirum cuiquã eſſe debet, quãdo & Cornelius (authore Auguſt. hoc modo ſe pręparabat, & publicanus, vt refert

1. Cor. 7.
Gal. 6.
Acto. 10.
Luc. 18.

Chriſtus, atque etiam Simon Magus per Petrũ
Acto. 8. admonebatur, ita ſe præparare, quemadmodum
in Actis traditur.

LVTH. ¶Verum quid illud nihil ſit, ipſe ſequenter ex
ponit dicens: Si quis in me non manſerit, mittetur
foras ſicut palmes, & areſcet, & colligunt eum,
& in ignem mittunt, & ardet. Obſecro, quæ eſt
tua frons meretricia ſanctiſſime vicari Chriſti,
qua ſic audeas domino tuo contradicere. Tu di-
cis, quod liberum arbitrium poſſit parare vt intret
ad gratiam. Contra, Chriſtus dicit, quod mitta-
tur foras vt longior fiat a gratia. Quam pulchre
concordat tua bulla cum Euangelio.

EPIS. ¶Sic Luthere, non recordaris, quod Chriſtus
Luc. 6. apud Lucã ait: Bonus homo de bono theſauro
cordis ſui, profert bona, & malus cõtra, malum.
Iam facile conijcio argumenta deeſſe tibi, quum
ad iſta conuitia te conuertas. Nec pontifici modo
conuitiaris, verum etiã Chriſto non vereris tri-
buere, quod nuſquã ipſe dixit: Neque enim Chriſtus vn-
quam dixit, pctõrem ita mitti foras, vt longior a
gratia fiat, nec poſſet ad gratiã ſe præparare. Nã
ſi pctõr ſemel exciſus, nequeat ad reditũ ſe para-
re, vt denuo inferatur, cur (te quæſo) Chriſtus tot
parabolis ad reditum inuitauit pctõres. Cur de fi
lio prodigo meminit, quem poſt lõgum miſeræ
peregrinatiõis exiliũ, docet ad ſe reuerſum, ſuas
cogitaſſe miſerias, eaque cogitatione permotũ ad
Luc. 15. patrem rediſſe? Cur de oue, & drachmate pditis
Mat. 7. ſermonẽ habuit, aut cur petere, quærere, pulſare
pctõres admonuit, & delictorum veniã implora
re, ſi nihil iſta conferãt ad gratiam impetrandã?
Ego, certe cum Ambroſio, nec Iudam opinor ſu
iſſe repellendum, ſi facinoris ſui veniam a Chri-
ſto poſtu-

ſto poſtulaſſet. Horrēdū eſt vel cogitare, in quan tum deſperationis barathrum his verbis ipſe mi ſeros præcipitas pctōres, ſi qui tibi fidāt. Qūo eñ audebunt aut de pctīs cogitare ſuis, aut ſuas ingratitudines deplorare, aut demum veniam petere de ſceleribus, ſi modis iſtis potius ad iracundiam Deum prouocent, quam flectant ad clemen tiam? Quicquid de Bulla pontificis fuerit, tuum vtiq; dogma, ſat ſcio, pluſquam bis diapaſon ab Euangelio diſcrepat.

¶ Chriſtum ergo audiamus, qui palmitis excisi ponit quinq; perditionis gradus, quib. oſten dit eum ſe non modo non poſſe ad bonum parare, ſed neceſſario peiorem fieri. LVTH

¶ Iam aperte fateris, Chriſtum ijs vbis oſtendere neminem, qui ſemel exciſus fuerit, ad bonū ſe poſſe denuo parare, ſed neceſſario fieri peiorē. Quod ſi verū ſit, profecto Paulus nō recte Corinthium illum, qui fuit, ob inſignem fornicationē exciſus a ſtipite Chriſto cōpulit ad poenitentiā. Vt quid enim poenitētiam ageret, qui nihilo me lior, ſed neceſſario peior eſſet futurus? Sed nec in virga ſe vēturū, iuſte minatus eſt, ob eos qui pec cauerunt, & nondum egerunt poenitētiam. Cur enim ad poenitendum adigeret eos, quos nouit p poenitētiam fieri deteriores? Et infra rurſum ait: Prædixi eñ & prædico, vt præſens vobis, & nūc abſens, his qui ante peccauerunt, & cæteris omibus, qm̄ ſi venero iterum, non parcam. Profecto ſi neceſſario peior euadat is qui gratiam amiſit, fruſtra Paulus aut vbis, aut verberibus, eiuſmodi prouocat ad eam denuo conquirēdam. Haud recte igit̄ hoc loco Chriſtum interpretaris. Neq; enim quiſquā exciſus, ita foras mittitur, vt redire EPISC. 1. Cor. 15. 2. Cor. 13

non poſſet, modo quantum in ſe fuerit, diligentiã ſit præſtiturus. Chriſtus ergo nequaquam de redituris loquutus eſt, ſed de his, qui ſuos animos obfirmarunt in malitia ſecum conſtituentes nunq̃ eſſe reuerſuros. Nam ipſe palam cunctis pollicet. Ioannis ſexto, quod neminem foras eijciet, qui ad ſe venerit. Eum, inquit, qui venit ad me, non eijciam foras.

LVTH. ¶ Primus eſt, quod foras mittitur, ergo nõ intromittitur, datur in poteſtatem ſatanæ, qui non permittit eum conari ad bonum, quid enim aliud foras mittere, poteſt ſignificare?

EPIS. ¶ Inepte colligis, non poſſe rurſum intromitti, qui ſemel foras mittitur. Verum equidem eſt, quod pro tunc non intromittitur, quando foras mittitur, ſed ꝙ poſtea non poſſet intromitti neutiquam ex illo conſequitur. Porro tua ſententia eſt, quod nequaquam denuo poſſet intromitti, quoniam, ais, in poteſtatem Satanæ traditur, qui non permittit eum conari ad bonum. Aberras Luthere, toto (vt aiunt) coelo! Nemo enim dũ viuit, ſic in poteſtatem venit Satanæ, vt non poſſet ad bonũ conari. Nullis eccleſiæ cõmunis matris gremium claudit, quantumcunqꝫ ſceleratis, modo redire velint, & poenitẽtiã cõdignã agere. Sed & Corinthius ille, q palã ex gratia decidit, & ex hac vite meritiſſime fuit exciſus, haud aliter tamẽ in poteſtatẽ traditus, niſi vt ſpiritus eius ſaluus fieret.

1. Cor. 13.

Demiror ſane te, qui de ſcripturarũ notitia tãtopere gloriaris, hæc adeo mordicus aſſerere velle, neminẽ (qui fuerit exciſus) poſſe ad bonũ ſeſe parare, ſed neceſſario fieri peiorẽ, traditũqꝫ in poteſtatẽ Satanæ, nec permiſſũ vt ad bonũ denuo redire conet. Sed & vrges adhuc percõtãdo. Quid eni

inquis

ſi quis aliud, foras mittere, ſignificare poteſt? Poteſt vtiq; diligens ſcripturarū lector tibi reſpondere, q̄d quum hæc omnia græce p̄ſentis temporis ſint, ad vnum tempus referri debeant, nimirū ad iudicij diem. Nam & tunc quemadmodum in parabola de ſagena piſcium tradit̄, q̄ electis bonis, mali foras mittent̄. Sic quid prohibet de malis palmitibus idem intelligi? Tunc enim (cuiq; dilucidum eſt) colligentur exciſi palmites, & in ignem mittentur in perpetuum arſuri. Matt. 13.

¶ Secundo, areſcit, hoc eſt, quotidie peior fit ſibi relictus. LVTH.

¶ Sed iam addis hāc particulam, ſibi relictus, id q̄d vellē apertius explicares. Dic nobis (q̄ſo) quando tu relictum ſibi pctōrem exiſtimas? An propter inopiam generalis influentiæ Dei, qua cuncta viuunt, mouētur, & ſunt? An propter defectum gratiæ gratis datæ, qua iuuari poteſt libe rum arbitrium, vt reſipiſcat, quomodo & filium prodigum reuerti fecit miſeriæ ſuę cōtemplatio, & multi per conciones quotidie reſipiſcunt? An denique propter gratiæ gratum facientis amolitionem, qua certum eſt deſtitui cunctos, qui mortali pctō ſunt affecti? Hos enī tres modos tuus ille Gregorius Arriminenſes diſtinguit & palam aſſerit, ſine gratia, quæ facit opera Deo vitā æternam accepta, pctōrem poſſe bene & moraliter agere. Nimirum poenitere, & orare, & eleemoſynas dare, atq; id genus alia facere. Hæc inquā aſſerit fieri poſſe, ſine gratia diuina gratum faciente, quanquam nō omnino ſine omni auxilio gratiæ. Huius generis opera, Cornelium Centurionem, etiam autore Aug. multa feciſſe tradit idē Greg. priuſquam gratiā qua ad coeleſtis regni præmiū EPISC. q̄n pctōr dicit̄ ſibi relictus Acte. 10.

gra-

gratificaret, accepiſſet. Sed & cathecuminos aſſerit eodem autore, ſimilia priuſquam baptizētur, operari poſſe. Si igit̃ eum, qui ſola gratia gratum faciente deſtitutus fuerit, ſibi ſic relictum credas, vt reuerti non poſſit, longe diſſidemus a ſentētia tua. Nam innumeros ipſe fuiſſe non dubito, qui poſtquam hanc gratiam amiſerunt, ſe tanto conatu præpararunt ad reditum, nō dico abſq; omni auxilio gratiæ, ſed abſq; gratia qua pctōr ad cæleſte præmium acceptatur, ut in Chriſtum ſtipitem denuo ſint inſerti.

LVT. ¶ Atq; hæc ſunt opera duo liberi arbitrij, ſcilicet peccare, & pſeuerare, augeſcereq; in pctis, foras mitti & areſcere. Si enim aliud poteſt liberū arbitrium, Chriſtus certe mentitur.

EPIS. ¶ Certiſſimum eſt, non mentitū eſſe Chriſtū. Quin tu potius videris, ne ſis mentitus, qui falſo Chriſtum interpretaris. Cur em̃ mentitum eſſe Chriſtum putas? An quia dixit: Sine me nihil poteſtis facere? Nihil hoc repugnat ijs, q̃ iam diximus, modo non perperam intelligat̃. Nihil enim fructus, hoc eſt meriti, pctōr operatur abſq; gratia. Nam hæc niſi adſit operantis animo, nullum opus quantūuis optime factum, æterno præmio dignū acceptatur. Et quicquid eiuſmodi nō eſt, id ſcriptura (quemadmodū ex Paulo docuimus) nihil vocat. Non q; ſit penitus nihil (vt ſæpe diximus) ſed q; non tantæ reputationis ſit apud deū, vt æterna beatitudine præmiet̃. Poteſt ergo peccator extra gratiam cōſtitutus, multa facere, quibus (ſi pſeueret) diuinam ſibi gratiam poterit cōciliare. Alioqui non dixiſſet Auguſt. Si non traheris, ora vt traharis. Nam qui non trahit̃, adhuc extra gratiam eſt, ſi per precationem impetrare poſſet

Ioan. 15. Sine me nihil poteſtis facere.

poſſet vt trahatur, poteſt per precationem gratiã obtinere. Cæterum de pctõre qui reditum molitur, facile conceſſerim quod q̃tidie magis ac magis in profundum vitiorum demergatur. Nam pctm̃ (vt ait Greg.) quod per poenitentiam non diluitur, mox ſuo pondere ad aliud trahit. Verũ nos de tali pctõre non loquimur, ſed de illo, qui reſurgere ex hac ſordida pctõrum fece, pro viribus conatur, cuiuſmodi plurimos eſſe nihil dubitamus, qui per aſſiduas preces, & multas lachrymas, ingentemq; poenitudinem ad Deum redire ſtudent. Atq; ita facientes, palam eſt, ꝙ non deterius peccant, neque peiores fiunt, aut augent ſibi peccandi malitiam.

¶ Tres ſequentes poenæ ſunt, colligunt, ſcilicet ad iudicium, vt conuincantur cũ alijs, deinde data ſententia, in ignem mittunt æternũ, vbi tandem non niſi ardet, id eſt, poenã luent æternam. LVTH

¶ At cur non identidem & priores ad idem tempus referuntur? Nam vnius temporis omnia Græce ſunt quanquam tu quædã præſentis, quędam futuri pro tuo cerebro facias. Omnia tamen hæc, ad futurum iudicij diem ſpectant, quando cum corporibus ſuis reſurgere habent cuncti, & reddituri ſunt de factis proprijs rationem. Tunc enim mali palmites a bonorum conſortio ſeparabuntur, & hoc eſt foras mitti. Sic enim in parabola de virginibus, quæ futuræ ſunt foris excluduntur. Et in parabola de talentis, is qui ſuum talentum abſcondit in terra, proijcitur in tenebras exteriores. Rurſum in parabola de ſeparatione ouium ab hoedis, ſeparãtur a bonis impij, & eijciũntur à facie iudicis. Et in parabola de ſagena, quod illic mali piſces foras mittuntur, Chriſtus ipſe EPISC

foras mitti.

Mat. 25.

ipſe de ſeparatione malorum hominum a bonis (quæ in iudicio futura eſt) docet intelligendū. Foras ergo mitti, eſt a bonorum conſortio ſeparari. Areſcere vero nunc impij dicuntur, vel vt ſignificetur corporum qualitas cruciatibus ignis idonea, vel certe tunc areſcent impij nimirum præ timore & expectatione malorum, quæ ſuperuentura ſunt eis. Tertio colligentur ijdem in faſciculos, ad comburendum. Quarto mittentur in ignē. Et quinto demum illic ſine fine ſunt arſuri. Hæc omnia toties in Euangelijs Chriſtus inculcat, & ad iudicij diem attinere monſtrat, vt fruſtra Lutherus ad alium ſenſum ea torquere nitatur.

LVT. ¶ Nihil ergo poſſe liberum arbitrium, nō eſt vt illi fingunt, non meritorium operari, ſed & foras mitti & areſcere. Palmes exciſus non ſeſe parat ad vitem, neq; enim poteſt, ſed longius ſit a uite, & magis ac magis perit, ita & liberum arbitrium ſeu impius homo.

EPIS. ¶ Naturalis profecto palmes, quū exciſus fuerit, non poteſt ad vitem ſe parare denuo. Hoc recte dicis, quia libero caret arbitrio. Verū id myſtico palmiti non negatur, quin per libertatem arbitrij ſe parare poſſit. Quis vſqueadeo truncus eſt, vt non cernat hominem quantumuis peccatorē poſſe (modo velit) precari veniam, tundere pectus, atq; cum publicano dicere: Deus propitius eſto mihi peccatori. Et hac nimirum via, Chriſtus affirmat hunc publicanum ad iuſtificationis gratiam acceſſiſſe. Falſum eſt igitur quod myſticus palmes ſemel exciſus, neceſſario peior efficitur, aut quod non poſſet ad gratiam denuo parare ſeſe. Nec vrget ſimilitudo producta, nimirum quia naturalis palmes nec ſenſum habet nec arbitrij li

naturalis palmes.

myſticus palmes.

bertatē

bertatẽ. At myſticus vtrũq; poſſidet. Quo fit vt poteſt de periculis imminentibus audire cõmonitorẽ, ſimul & quũ audierit, remedia conquirere. LVTH

¶ Gene. 6. & 8. Senſus & cũcta cogitatio cordis humani ad malum prona omni tempore, ob ſecro, qui cunctam cogitatiõnem cordis malam facit, idque omni tempore, quam relinquit bonã, quæ præparet ad gratiam? An malum diſponit ad bonum?

¶ Quãquam & multum ſycophantice recẽſeas hanc ſcripturam, non tuo tamen inſeruire poteſt inſtituto. Nam eſto fuerit omnis humani cordis cogitatio prona ſempr ad malum, quod tamẽ ſcriptura nõ aſſerit, vti mox dicem9, nõ inde cõſequit̃, quod mala ſit, hoc eſt per peccati malitiam inquinata, queãdmodum tu colligere ſtudes. Pronitatẽ enim hanc frenare poteſt aliquouſque libertas arbitrij ne mala fiat, hoc eſt, ne peccatũ ipſa, vel pariat, vel concipiat. Neq; enim concupiſcentia iſta, quando primum ſtimulat peccatũ eſt, ſed poſtea per conſenſum mentis peccatũ ex ea concipitur. Quod & diuus Iacobus confitetur, inquiens: Vnuſquiſq; tentatur a concupiſcentia ſua, abſtractus & illectus, deinde concupiſcentia (quum conceperit) parit peccatum, peccatũ vero quũ conſummatũ fuerit, generat mortem. Iſta nimirum cõcupiſcentia, de qua loquitur ipſa cordis humani cogitatio intelligi poteſt, quam ſcriptura Geneſeos tibi videtur aſſerere pronã ad malum ſemper. Cæterum id neutiquam aſſerit Gen. ſexto ſed malitia duntaxat illius temporis memoratur, quo generatim vniuerſum hominum genus, ſpurca libidine fuerat inquinatũ. Nam paulo inferius dicitur: Omnis quippe caro corruperat

EPIS.

Iaco. 1.

uiam ſu

uiam ſuam. Propter hanc igitur carnis immun-
ditiam, hoc ipſo tempore tam late diffuſam, ſcri-
ptura illic prodidit, vidiſſe Deum, quod multa ma-
litia hominum eſſet in terra, & cuncta cogitatio
cordis intenta eſſet ad malum omni tempore. Sic
enim ad verbum Gene. 6. ſcribitur: Et hoc nimi-
rum ad illa ſolum tempora ſpectabat. Rurſum 8:
ſic habetur: Senſus enim & cogitatio humani cor-
dis, in malū prona ſunt ab adoleſcentia ſua. Qui-
bus verbis nihil amplius aſſeritur, quàm pronitas ad
malum in ſenſu & cogitatione cordis humani.
Sed hanc pronitatem (vt diximus) moderari po-
teſt arbitrij libertas, ne ſemper prorumpat in ma
lum. Tu tamen vtrunque locum callide permiſces
in vnum, nimirum vt tuam ſententiam ſtatuas;
quum neutro loco ſic habeatur vt tu recenſes.
Neque enim aut hic aut ibi ſic legitur: Senſus &
cūcta cogitatio cordis humani prona ſunt ad ma
lum omni tempore.

LVTH ¶ Nec eſt quod hanc autoritatem eludat quiſ-
quam quaſi cogitationem ſuam malā poſſit ho-
mo cohibere aliquādo. Quæ enim cogitatio hoc
facit aut patitur, vtraque bona eſt, ſed inter eas, quæ
cunctæ dicuntur, non numerabitur. Si vna bona
in eo eſſe poteſt, mentitur Moſes qui cuncta ma-
las eſſe affirmat.

EPIS. ¶ Nimis quam ſophiſtice ſtringis iſta, vel ſi adeſſet
Gene. 8. vox ipſa diſtribuēs, nempe cunctæ, quæ nequaquā
hic adeſt. Nā ſi Moſes hoc 2. Gene. loco, qui ſane
generatim ad omēs pertinet, dixiſſet, Senſus eſt,
cūcta cogitatio humani cordis prona ſunt ad ma
lum omi tempore, quod neutiquā dixit, nō debe-
res tamē ita ſtringere, vt nullam omnino cogita
tionem, in quouis homine bonam eſſe colligas.

Nam

Nam certum eſt, Noe ſaltem & ſuos multa bene cogitaſſe, quum ſcriptura tradat, eũ virum fuiſſe perfectum. Quamobrem nõ de ſingulis humani cordis cogitationibus id accipiendum eſt, ſed de ijs duntaxat q̃ per ſomitis miniſteriũ ebulliebãt. Nam erat Noe, vt cap. 6. ſcriptum eſt, vir iuſtus atq; pfectus, & cum Deo ambulaſſe legitur. Sed nec in cæteris vſqueadeo ſepulta fuit ratio, quin potuiſſent interdum quędam bona cogitaſſe. Verum vtcunq; fuerit, nec ſingula quæq; cordis humani cogitatio mala fuit. Neq; Moſes mentitus eſt, qui nec iſtud de cunctis affirmauit cogitationibus vti lectori compertiſſimum eſſe poteſt. Gene. 6.

LVTH

¶ Inſuper textũ Hebræũ ſic referre licet. Qm̃ quicquid cupit & cogitat cor hominis ſolummodo malum eſt, omni die, additur enim particula excluſiua, ad malum, quam noſtra tranſlatio non reddidit. Nec verbum cupit, reddidit, nec plene verbum cogitat ſeu cogitationem vertit.

EPIS.

¶ Hoc eſt quod ſuperius dixi te ſycophantice moliri, quatenus complices, & cõuoluas in vnũ hos duos locos, nimirũ vt ita tuus articulus comprobetur. Atqui nihil agis Luthere. Neuter eñ locus ita reddendus eſt. Sed Gene. 6. ſic habetur ad verbũ: Et vidit Deus quod multa malitia hominum in terra (ſupple fuit) & om̃is machinatio cogitationum cordis eorum mala duntaxat om̃i die. Nam Hebraice Ietzer non ſolum cupiditatẽ, & deſiderium, verumetiam figmentum ſeu plaſmationem ſignificat. Sic enim Hieron. pſal. 103. traduxit, vbi vox eadem habetur. Et ipſe cognouit plaſmationem noſtram, Iatzar enim fingere, ſeu formare dicitur. Et inde Ietzer, fictio ſeu machinatio dici poteſt, Nomen enim eſt Ietzer, non Ietzer. Iatzar. Ietzer. Ietzer.

verbum, vt cuiq; vel mediocriter in Hebraicis erudito, dilucidum eſt. Nam ſi verbum eſſet pſen tis temporis (vt tibi viſum eſt) eſſet Iotzer non Ietzer. Alterum vero, nempe Machuſne nomen

Iotzernõ
Ietzer.
machuſne.
chashab

v̈bale eſt ab Chashab, id eſt cogitauit diſcedens. Cæterum ſi recta foret traductio tua, quis adhuc non proſpicit iſtud pro illius ætatis hominibus fuiſſe dictum, quando omnis caro præter Noe & ſuos, corruperat viam ſuam, vt nihil cuperẽt aut cogitarent præter voluptates carnis. At q; Gen. octauo traditur, ſic ad verbũ reddi poteſt. Et dix it Deus in corde ſuo. Non addam ad maledicẽdũ amplius terræ propter hominem. Quoniã machi natio ſeu deſiderium humani cordis malum a iuuentute ſua. Et hoc nimirum generatim ad õnes pertinet: Quum nemo ſit qui fomite careat, a quo praua concupiſcentia ſuggeritur indeſinenter. At ex his verbis, Lutherus argutiam ſuam ſtabilire nequit, quum hic vniuerſitatis nota defuerit. Neque enim dicitur. Omne deſiderium cordis huma ni malum. Quandoquidem multa ſunt humani cordis bona deſideria. Cuiuſmodi & Dauid ſe ha buiſſe teſtatur, quum dixit: In toto corde meo ex quiſiui te.

LVTH ¶ Vult enim Moſes, non modo otioſas et ſpõ taneas, ſed etiam ingenioſas & eas, quibus homo de induſtria cogitat aliquid facere, atq; has etiam non niſi malas dicit, vt nihil faciant Pelagiani iſti, qui libero arbitrio tribuunt, ſi ſtudioſe laboret ad bonum aliquid valere.

EPIS. ¶ Neutro ſane loco Moſes dicit, vt lectori pa lã eſſe poteſt. Sed illic vbi particulam adijcit excluſiuã de ſeculo tũ præſenti loquutus fuit, q; nec ad poteſtatem trahi, torqueriue debet. Altero ve

ro loco,

ro loco, qui cunctos reſpicit, excluſiua particulā non adijcitur, quemadmodum ſupra docuimus. Fruſtra igitur Lutherus ex his colligere molitur, voluiſſe Moſen omnes cogitationes hominū nō ſolum ocioſas, & ſpontaneas, verumetiam ingenioſas, & eas quibus homo de induſtria cogitat aliquid facere, nō niſi malas eſſe. Moſes eñ de ſolis illis cogitationib9, quas caro ſuggerit, loquutus eſt, non quas ſpiritus humanus adminiſtrat. Habēt enim hæc duo perpetuū in homine bellū, niſi forte Paulum etiā mentiri dixerimus, qui ſpiritum ait aduerſus carnem concupiſcere, quod & de ſpiritu humano accipiendum eſt. Quamobrē vt caro prauas, ita ſpiritus cōtra, bonas humano cordi cogitationes immittere putandus eſt. Neq; Pelagianorū hęreſim hic habere locum vlla formido eſt, quando non dicimus hoiem abſq; gratia gratū faciente cogitationem habere meritoriꝗ bonam, id quod illi poſſe fieri pertinaciter aſſeruerunt. Nā hoc præcipue damnat in eos Augu. ꝙ in bono propoſito meritum poſuerint, cui merito iam merces ſecundū debitum, nō ſecundum gratiam redderetur.

¶ Iterū Gen. 6. Non permanebit ſpūs meus in hoie, quia caro eſt. Si hō caro eſt, qd poteſt in bonū? An ignoram9 opera carnis propria. Gal. 5. q̄ ſunt fornicatio, immūditia, laſciuia, iræ, inuidię, homicidia &c. hæc ergo ſunt, q̄ lib. ar. facit, dū facit q̄d in ſe eſt. Hęc aūt oīa ſunt mortalia. Nā Ro. 8. Prudētia carnis mors eſt, & inimica deo. Qūo mors ad vitā, qūo inimicitia ad grām ſe diſponet LVTH

¶ Et hic rurſum ſycophātia tua cunctis innoteſcere poteſt. Satis eñ noſti nō ſic Hebraica ſcriptum eſſe. Sed quū tibi placet, nūc Hebraico ſiue EPISC.

Greco,nunc Latino vteris codice. Nihil apud te refert,quocunq; modo poſſis hæreſim fucare tuã. Negat certe Hieronymus hic haberi verbũ,permanebit,ſed in Hebræo ſic ſcriptum eſſe teſtatur: Non iudicabit ſpiritus meus homines iſtos in ſẽpiternum,quia caro ſunt. Quam ſententiã & hac illuſtrat periphraſi,Hæc eſt.inquit,q̃a fragilis eſt in homine conditio, non eos ad æternos ſeruabo cruciatus,ſed hic illis reſtituam quod merentur. In quibus verbis & hoc aduertendum eſt, quod de illius ſeculi hominibus Hieron. Moſen loqui cenſuit.Non iudicabit,inquit, ſpiritus meus homines iſtos in ſempiternum. Tum enim fuerant uſqueadeo brutales effecti, vt nihil præter carnis deſideria ſectarentur. Rabbi Samuel tamẽ apud Lyram ait hanc eſſe literæ veritatem. Non diſceptabit ſpiritus meus in homine in æternum,perinde ac ſi dixiſſet Deus. Hactenus per modum diſceptationis in ſuſpenſo tenui ſententiam,de deletione generis humani per diluuium. At nunc ſententia feretur,quia caro eſt,hoc eſt pctīs carnalibus ſupra modum implicatus. Hæc Samuel ille. Breuiter quotquot Hebraicę ſapiunt, negant hic haberi verbum permanebit, ſed & concorditer aſſerunt id intelligi debere non de toto genere humano,ſed de illis dũtaxat,qui ſeculo vixerunt ipſo. Quamobrem ſi veritatem Hebraicam ſequi uolumus, nihil hæc ſcriptura pro te facit. De Latinis vero mox dicemus.

LVTH ¶Si eñi in hoibus non manet,mortui ſunt corã Deo. Mortuus aũt nõ vitæ,ſed mortis opera neceſſario faciet,opus aũt mortis ad vitã nõ diſponit. Figmẽta ergo ſunt oĩa, q̃ de p̄paratione liberi arbitrij ad gratiam tot libris tractata ſunt.

¶Qui

¶ Qui vero Latinam ſequuntur interpretatio-nem, ſpiritum hic nequaquam accipiunt pro ſpiritu Dei, queadmodum tu videri vis, ſed pro indignatione Dei, & carnem intelligunt, fragilitatem, ſeu pronitatem ad peccandum, vt ſit ſenſus. Non pergam aduerſus hominem indignari, quia fragilis eſt, & pronus ad peccandum. Sed temporaria mihi potius de illo pœna ſumenda eſt ne pereat in æternum. Tu vero putas his verbis, DEI Spiritum hominibus ademptum fuiſſe, neq; paſſum vt in eis diutius permaneat, ac proinde mortuos cunctos aſſeris coram Deo. Sed & opera q̄ faciunt omnia, neceſſario mortis opera contendis eſſe, non vitæ. Qualibus (vt ais) nemo ſe poteſt ad vitam diſponere. Hæc hauddubie ſi non mera figmenta ſint, nulla vnquam a quouis cogitari figmenta potuerunt. Sunt enim meraciſſima mendatia, & contra omnem veritatem, non modo ſacrorum interpretum, verumetiam ſcripturarum, vt mox oſtendemus. EPIS. Luteri figmenta.

¶ Eſaias etiam dicit, 40. cap. Suſcepit de manu Domini duplicia, pro omnibus peccatis ſuis. Quid hic dicent? gratiam dicit a Domino nō dari niſi pro peccatis, ſcilicet pro malis. LVTH

¶ Niſi pudorem omnem exuiſſes, nunq̄ ſcripſiſſes iſta. Cedo vbi dixit hoc Eſaias, nempe q̄d gratia nemini datē a Deo niſi pro peccatis. Eſto q̄ per duplicia, quę Hieruſalem hic ſuſcepiſſe dicitur, gratia ſimul & gloria poſſunt intelligi. Num ob id tibi videtur, hæc iuſta conſequutio? Donatē huic populo gratia pro malefactis. Ergo nemini niſi pro malefactis donatur gratia. An quia Mattheus quum nihil egiſſet boni, neq; vllam ante ſecerat præparationē vocatus fuit ad gratiā. Cor- EPIS. Matt. 2. Lucæ 5.

Acto. 8. Chriſtus, atque etiam Simon Magus per Petrū admonebatur, ita ſe præparare, quemadmodum in Actis traditur.

LVTH ¶Verum quid illud nihil ſit, ipſe ſequenter exponit dicens: Si quis in me non manſerit, mittetur foras ſicut palmes, & areſcet, & colligunt eum, & in ignem mittunt, & ardet. Obſecro, quæ eſt tua frons meretricia ſanctiſſime vicari Chriſti, qua ſic audeas domino tuo contradicere. Tu dicis, ꝙ liberum arbitrium poſſit parare vt intret ad gratiam. Contra, Chriſtus dicit, quod mittatur foras vt longior ſiat a gratia. Quam pulchre concordat tua bulla cum Euangelio.

EPIS. Luc. 6. ¶Sic Luthere, non recordaris, quod Chriſtus apud Lucã ait: Bonus homo de bono theſauro cordis ſui, profert bona, & malus cõtra, malum. Iam facile conijcio argumenta deeſſe tibi, quum ad iſta conuitia te conuertas. Nec pontifici modo conuitiaris, verum etiã Chriſto non vereris tribuere, q̃ nuſquã ipſe dixit: Neq; eñ Chriſtus vnquam dixit, pctõrem ita mitti foras, vt longior a gratia ſiat, nec poſſet ad gratiã ſe præparare. Nã ſi pctõr ſemel exciſus, nequeat ad reditũ ſe parare, vt denuo inſeratur, cur (te quæſo) Chriſtus tot parabolis ad reditum inuitauit pctõres. Cur de filio prodigo meminit, quem poſt lõgum miſeræ peregrinatiõis exiliũ, docet ad ſe reuerſum, ſuas cogitaſſe miſerias, eaq; cogitatione permotũ ad

Luc. 15. patrem rediſſe? Cur de oue, & drachmate pditis

Mat. 7. ſermonẽ habuit, aut cur petere, quærere, pulſare pctõres admonuit, & delictorum veniã implorare, ſi nihil iſta conferãt ad gratiam impetrandã? Ego certe cum Ambroſio, nec Iudam opinor fuiſſe repellendum, ſi facinoris ſui veniam a Chriſto poſtu-

ſto poſtulaſſet. Horrēdū eſt vel cogitare, in quantum deſperationis barathrum his verbis ipſe miſeros præcipitas pctōres, ſi qui tibi fidāt. Qūo eñ audebunt aut de pctīs cogitare ſuis, aut ſuas ingratitudines deplorare, aut demum veniam petere de ſceleribus, ſi modis iſtis potius ad iracundiam Deum prouocent, quam flectant ad clementiam? Quicquid de Bulla pontificis fuerit, tuum vtiq; dogma, ſat ſcio, pluſquam bis diapaſon ab Euangelio diſcrepat.

¶ Chriſtum ergo audiamus, qui palmitis exciſi ponit quinq; perditionis gradus, quib. oſtendit eum ſe non modo non poſſe ad bonum parare, ſed neceſſario peiorem fieri. LVTH

¶ Iam aperte fateris, Chriſtum ijs v̄bis oſtendere neminem, qui ſemel exciſus fuerit, ad bonū ſe poſſe denuo parare, ſed neceſſario fieri peiorē. Quod ſi verū ſit, profecto Paulus nō recte Corinthium illum, qui fuit, ob inſignem fornicationē exciſus a ſtipite Chriſto cōpulit ad poenitentiā. Vt quid enim poenitētiam ageret, qui nihilo melior, ſed neceſſario peior eſſet futurus? Sed nec in virga ſe vēturū, iuſte minatus eſt, ob eos qui peccauerunt, & nondum egerunt poenitētiam. Cur enim ad poenitendum adigeret eos, quos nouit p poenitētiam fieri deteriores? Et infra rurſum ait: Prædixi eñ & prædico, vt præſens vobis, & nūc abſens, his qui ante peccauerunt, & cæteris omnibus, qm̄ ſi venero iterum, non parcam. Profecto ſi neceſſario peior euadat is qui gratiam amiſit, fruſtra Paulus aut v̄bis, aut verberibus, eiuſmodi prouocat ad eam denuo conquirēdam. Haud recte igit̄ hoc loco Chriſtum interpretaris. Neq; enim quiſquā exciſus, ita foras mittitur, vt redire EPISC. 1. Cor. 5. 2. Cor. 13.

non poſſet, modo quantum in ſe fuerit, diligentiã ſit præſtiturus. Chriſtus ergo nequaquam de redituris loquutus eſt, ſed de his, qui ſuos animos obſirmarunt in malitia ſecum conſtituentes nunq̃ eſſe reuerſuros. Nam ipſe palam cunctis pollicetur Ioannis ſexto, quod neminem foras eijciet, qui ad ſe venerit. Eum, inquit, qui venit ad me, non eijciam foras.

LVTH. ¶ Primus eſt, quod foras mittitur, ergo nõ intromittitur, datur in poteſtatem ſatanæ, qui non permittit eum conari ad bonum, quid enim aliud foras mittere, poteſt ſignificare?

EPIS. ¶ Inepte colligis, non poſſe rurſum intromitti, qui ſemel foras mittitur. Verum equidem eſt, quod pro tunc non intromittitur, quando foras mittitur, ſed ꝙ poſtea non poſſet intromitti neutiquam ex illo conſequitur. Porro tua ſententia eſt, quod nequaquam denuo poſſet intromitti, quoniam, ais, in poteſtatem Satanæ traditur, qui non permittit eum conari ad bonum. Aberras Luthere, toto (vt aiunt) coelo. Nemo enim dũ viuit, ſic in poteſtatem venit Satanæ, vt non poſſet ad bonũ conari. Nullis eccleſiæ cõmunis matris gremium claudit, quantumcunq; ſceleratis, modo redire velint, & poenitẽtiã cõdignã agere. Sed & Corinthius ille, q palã ex gratia decidit, & ex hac vite meritiſſime fuit exciſus, haud aliter tamẽ in poteſtatẽ traditus, niſi vt ſpiritus eius ſaluus fieret. Demiror ſane te, qui de ſcripturarũ notitia tãtopere gloriaris, hæc adeo mordicus aſſerere velle, neminẽ (qui fuerit exciſus) poſſe ad bonũ ſeſe parare, ſed neceſſario fieri peiorẽ, traditũq; in poteſtatẽ Satanæ, nec permiſſũ vt ad bonũ denuo redire conetur. Sed & vrges adhuc percõtãdo. Quid eni

1. Cor. 13. (margin)

ſi quis aliud, foras mittere, ſignificare poteſt? Poteſt vtiq; diligens ſcripturarũ lector tibi reſpondere, q̃d quum hæc omnia græce p̃ſentis temporis ſint, ad vnum tempus referri debeant, nimirũ ad iudicij diem. Nam & tunc quemadmodum in parabola de ſagena piſcium tradit̃, ꝙ electis bonis, mali foras mittent̃. Sic quid prohibet de malis palmitibus idem intelligi? Tunc enim (cuiq; dilucidum eſt) colligentur exciſi palmites, & in ignem mittentur in perpetuum arſuri. Matt. 13.

¶ Secundo, areſcit, hoc eſt, quotidie peior fit ſibi relictus. LVTH

¶ Sed iam addis hãc particulam, ſibi relictus, id q̃d vellẽ apertius explicares. Dic nobis (q̃ſo) quando tu relictum ſibi pctõrem exiſtimas? An propter inopiam generalis influentiæ Dei, qua cuncta viuunt, mouẽtur, & ſunt? An propter defectum gratiæ gratis datæ, qua iuuari poteſt libe rum arbitrium, vt reſipiſcat, quomodo & filium prodigum reuerti fecit miſeriæ ſuę cõtemplatio, & multi per conciones quotidie reſipiſcunt? An denique propter gratiæ gratum facientis amolitionem, qua certum eſt deſtitui cunctos, qui mortali pctõ ſunt affecti? Hos enĩ tres modos tuus ille Gregorius Arriminenſes diſtinguit & palam aſſerit, ſine gratia, quæ facit opera Deo vitã æternam accepta, pctõrem poſſe bene & moraliter agere. Nimirum poenitere, & orare, & eleemoſynas dare, atq; id genus alia facere. Hæc inquã aſſerit fieri poſſe, ſine gratia diuina gratum faciente, quanquam nõ omnino ſine omni auxilio gratiæ. Huius generis opera, Cornelium Centurionem, etiam autore Aug. multa feciſſe tradit idẽ Greg. priuſquam gratiã qua ad coeleſtis regni præmiũ gra- EPISC. qñ pctõr dicit̃ ſibi relictus Acte. 10.

gratificareť, accepiſſet. Sed & cathecuminos affe rit eodem autore, ſimilia priuſquam baptizētur, operari poſſe. Si igiť eum, qui ſola gratia gratum faciente deſtitutus fuerit, ſibi ſic relictum credas, vt reuerti non poſſit, longe diſſidemus a ſentētia tua. Nam innumeros ipſe fuiſſe non dubito, qui poſtquam hanc gratiam amiſerunt, ſe tanto conatu præpararunt ad reditum, nō dico abſq; omni auxilio gratiæ, ſed abſq; gratia qua pctōr ad cæleſte præmium acceptatur, ut in Chriſtum ſtipitem denuo ſint inſerti.

LVT. ¶ Atq; hæc ſunt opera duo liberi arbitrij, ſcilicet peccare, & pſeuerare, augeſcereq; in pctis, foras mitti & areſcere. Si enim aliud poteſt liberū arbitrium, Chriſtus certe mentitur.

EPIS. ¶ Certiſſimum eſt, non mentitū eſſe Chriſtū. Quin tu potius videris, ne ſis mentitus, qui falſo Chriſtum interpretaris. Cur eñ mentitum eſſe Chriſtum putas? An quia dixit: Sine me nihil poteſtis facere? Nihil hoc repugnat ijs, q̃ iam diximus, modo non perperam intelligať. Nihil enim fructus, hoc eſt meriti, pctōr operatur abſq; gratia. Nam hæc niſi adſit operantis animo, nullum opus quantūuis optime factum, æterno præmio dignū acceptatur. Et quicquid eiuſmodi nō eſt, id ſcriptura (quemadmodū ex Paulo docuimus) nihil vocat. Non q; ſit penitus nihil (vt ſæpe diximus) ſed q; non tantæ reputationis ſit apud deū, vt æterna beatitudine præmieť. Poteſt ergo peccator extra gratiam cōſtitutus, multa facere, quibus (ſi pſeueret) diuinam ſibi gratiam poterit cōciliare. Alioqui non dixiſſet Auguſt. Si non traheris, ora vt traharis. Nam qui non trahiť, adhuc extra gratiam eſt, ſi per precationem impetrare

Ioan. 15. Sine me nihil poteſtis facere.

poſſet

poſſet vt trahatur, poteſt per precationem gratiã obtinere. Cæterum de pc̃tõre qui reditum molitur, facile conceſſerim quod q̃tidie magis ac magis in profundum vitiorum demergatur. Nam pc̃m̃ (vt ait Greg.) quod per poenitentiam non diluitur, mox ſuo pondere ad aliud trahit. Verũ nos de tali pc̃tõre non loquimur, ſed de illo, qui reſurgere ex hac ſordida pc̃tõrum fece, pro viribus conatur, cuiuſmodi plurimos eſſe nihil dubitamus, qui per aſſiduas preces, & multas lachrymas, ingentemq; poenitudinem ad Deum redire ſtudent. Atq; ita facientes, palam eſt, ꝙ non deterius peccant, neque peiores ſiunt, aut augent ſibi peccandi malitiam.

¶ Tres ſequentes poenæ ſunt, colligũt, ſcilicet ad iudicium, vt conuincantur cũ alijs, deinde data ſententia, in ignem mittunt æternũ, vbi tandem non niſi ardet, id eſt, poenã luent æternam. LVTH

¶ At cur non identidem & priores ad idem tempus referuntur? Nam vnius temporis omnia Græce ſunt quanquam tu quædã præſentis, quędam futuri pro tuo cerebro facias. Omnia tamen hæc, ad futurum iudicij diem ſpectant, quando cum corporibus ſuis reſurgere habent cuncti, & reddituri ſunt de factis proprijs rationem. Tunc enim mali palmites a bonorum conſortio ſeparabuntur, & hoc eſt foras mitti. Sic enim in parabola de virginibus, quæ futuræ ſunt foris excluduntur. Et in parabola de talentis, is qui ſuum talentum abſcondit in terra, proijcitur in tenebras exteriores. Rurſum in parabola de ſeparatione ouium ab hoedis, ſeparãtur a bonis impij, & eijciũtur à facie iudicis. Et in parabola de ſagena, quod illic mali piſces foras mittuntur, Chriſtus EPISC. foras mitti. Mat. 25.

ipſe

Ipſe de ſeparatione malorum hominum a bonis (quæ in iudicio futura eſt) docet intelligendū. Foras ergo mitti, eſt a bonorum conſortio ſeparari. Areſcere vero nunc impij dicuntur, vel vt ſignificetur corporum qualitas cruciatibus ignis idonea, vel certe tunc areſcent impij nimirum præ timore & expectatione malorum, quæ ſuperuentura ſunt eis. Tertio colligentur ijdem in faſciculos, ad comburendum. Quarto mittentur in ignē. Et quinto demum illic ſine fine ſunt arſuri. Hæc omnia toties in Euangelijs Chriſtus inculcat, & ad iudicij diem attinere monſtrat, vt fruſtra Lutherus ad alium ſenſum ea torquere nitatur.

LVT. ¶ Nihil ergo poſſe liberum arbitrium, nō eſt vt illi fingunt, non meritorium operari, ſed & foras mitti & areſcere. Palmes exciſus non ſeſe parat ad vitem, neq; enim poteſt, ſed longius fit a vite, & magis ac magis perit, ita & liberum arbitrium ſeu impius homo.

EPIS. ¶ Naturalis profecto palmes, quū exciſus fuerit, non poteſt ad vitem ſe parare denuo. Hoc recte dicis, quia libero caret arbitrio. Verū id myſtico palmiti non negatur, quin per libertatem arbitrij ſe parare poſſit. Quis vſqueadeo truncus eſt, vt non cernat hominem quantumuis peccatorē poſſe (modo velit) precari veniam, tundere pectus, atq; cum publicano dicere: Deus propitius eſto mihi peccatori. Et hac nimirum via, Chriſtus affirmat hunc publicanum ad iuſtificationis gratiam acceſſiſſe. Falſum eſt igitur quod myſticus palmes ſemel exciſus, neceſſario peior efficitur, aut quod non poſſet ad gratiam denuo parare ſeſe. Nec vrget ſimilitudo producta, nimirum quia naturalis palmes nec ſenſum habet nec arbitrij libertatē

naturalis palmes.

myſticus palmes.

bertatē. At myſticus vtrūq; poſſidet. Quo fit vt poteſt de periculis imminentibus audire cōmoni torē, ſimul & quū audierit, remedia conquirere. LVTH

¶ Gene.6.& 8. Senſus & cūcta cogitatio cordis humani ad malum prona omni tempore, ob ſecro, qui cunctam cogitatiōnem cordis malam facit, idque omni tempore, quam relinquit bonā, quæ præparet ad gratiam? An malum diſponit ad bonum?

¶ Quāquam & multum ſycophantice receſſeas hanc ſcripturam, non tuo tamen inſeruire po- EPIS. teſt inſtituto. Nam eſto fuerit omnis humani cordis cogitatio prona ſemprr ad malum, quod tamē ſcriptura nō aſſerit, vti mox dicem9, nō inde cōſequit̄, quod mala ſit, hoc eſt per peccati maliti am inquinata, quēadmodum tu colligere ſtudes. Pronitatē enim hanc frenare poteſt aliquouſque libertas arbitrij ne mala fiat, hoc eſt, ne peccatū ipſa, vel pariat, vel concipiat. Neq; enim concupiſcentia iſta, quando primum ſtimulat peccatū eſt, ſed poſtea per conſenſum mentis peccatū ex Iaco.1. ea concipitur. Quod & diuus Iacobus confitetur, inquiens: Vnuſquiſq; tentatur a concupiſcentia ſua, abſtractus & illectus, deinde concupiſcentia (quum conceperit) parit peccatum, peccatū vero quū conſummatū fuerit, generat mortem. Iſta nimirum cōcupiſcentia, de qua loquitur ipſa cordis humani cogitatio intelligi poteſt, quam ſcriptura Geneſeos tibi videtur aſſerere pronā ad malum ſemper. Cæterum id neutiquam aſſerit Gen. ſexto ſed malitia duntaxat illius temporis memoratur, quo generatim vniuerſum hominum genus, ſpurca libidine fuerat inquinatū. Nam paulo inferius dicitur: Omnis quippe caro corruperat

uiam ſu

viam ſuam. Propter hanc igitur carnis immũdi
ditiam,hoc ipſo tempore tam late diffuſam ,ſcri
ptura illic prodidit,vidiſſe Deum, ꝙ multa ma-
litia hominum eſſet in terrã,& cuncta cogitatiõ
cordis intenta eſſet ad malum omni tempore.Sic
enim ad verbum Gene.6.ſcribitur:Et hoc nimi-
rum ad illa ſolum tempora ſpectabat,Rurſum 8;
ſic habetur: Senſus eñ & cogitatio humani cor-
dis,in malũ pronã ſunt ab adoleſcentia ſua. Qui
bus ỹbis nihil amplius aſſeritur, ꝙ pronitas ad
malum in ſenſu & cogitatione cordis humani.
Sed hanc pronitatem(vt diximus) moderari pó
teſt arbitrij libertas,ne ſemper prorumpat in mã
lum.Tu tamen vtrunq; locum callide permiſcés
in vnum , nimirum vt tuam ſententiam ſtatuas;
quum neutro loco ſic habeatur vt tu recenſes.
Neq; enim aut hic aut ibi ſic legitur: Senſus &
cũcta cogitatio cordis humani prona ſunt ad mã
lum omni tempore.

LVTH ¶ Nec eſt quod hanc autoritatem eludat quiſ-
quam quaſi cogitationem ſuam malã poſſit ho-
mo cohibere aliquãdo.Quæ enim cogitatio hoc
facit aut patitur,vtraq; bona eſt,ſed inter eas, q̃
cunctæ dicuntur,non numerabitur. Si vna bona
in eo eſſe poteſt,mentitur Moſes qui cuncta ma-
las eſſe affirmat.

EPIS. ¶ Nimis q̃ ſophiſtice ſtringis iſta,vel ſi adeſſet
Gene. 8. vox ipſa diſtribuẽs, nempe cunctæ, q̃ nequaquã
hic adeſt.Nã ſi Moſes hoc 2,Gene. loco,qui ſane
generatim ad om̃es pertinet, dixiſſet, Senſus eſt,
cũcta cogitatio humani cordis prona ſunt ad ma
lum om̃i tempore,quod neutiquã dixit,nõ debe-
res tamẽ ita ſtringere, vt nullam omnino cogita
tionem, in quouis homine bonam eſſe colligas.

Nam certum eſt, Noe ſaltem & ſuos multa bene cogitaſſe, quum ſcriptura tradat, eũ virum fuiſſe perfectum. Quamobrem nõ de ſingulis humani cordis cogitationibus id accipiendum eſt, ſed de ijs duntaxat q̃ per fomitis miniſteriũ ebulliebãt. Nam erat Noe, vt cap. 6. ſcriptum eſt, vir iuſtus atq; pfectus, & cum Deo ambulaſſe legitur. Sed nec in cæteris vſqueadeo ſepulta fuit ratio, quin potuiſſent interdum quędam bona cogitaſſe. Verum vtcunq; fuerit, nec ſingula quæq; cordis humani cogitatio mala fuit. Neq; Moſes mentitus eſt, qui nec iſtud de cunctis affirmauit cogitatio nibus vti lectori compertiſſimum eſſe poteſt. Gene. 6.

LVTH

¶ Inſuper textũ Hebræũ ſic referre licet. Qm̃ quicquid cupit & cogitat cor hominis ſolummo do malum eſt, omni die, additur enim particula excluſiua, ad malum, quam noſtra tranſlatio non reddidit. Nec verbum cupit, reddidit, nec plene verbum cogitat ſeu cogitationem vertit.

EPIS.

¶ Hoc eſt quod ſuperius dixi te ſycophantice moliri, quatenus complices, & cõuoluas in vnũ hos duos locos, nimirũ vt ita tuus articulus comprobetur. Atqui nihil agis Luthere. Neuter eñ locus ita reddendus eſt. Sed Gene. 6. ſic habetur ad verbũ: Et vidit Deus quod multa malitia hominum in terra (ſupple fuit) & om̃is machinatio cogitationum cordis eorum mala duntaxat om̃i die. Nam Hebraice Ietzer non ſolum cupiditatẽ, & deſiderium, verumetiam figmentum ſeu plaſmationem ſignificat. Sic enim Hieron. pſal. 103. traduxit, vbi vox eadẽ n habetur. Et ipſe cognouit plaſmationem noſtram, Iatzar enim fingere, ſeu formare dicitur. Et inde Ierzer, fictio ſeu machinatio dici poteſt. Nomen enim eſt Ietzer, non Ietzer. Iatzar. Ietzer. Ietzer.

verbum, vt cuiq; vel mediocriter in Hebraicis erudito, dilucidum eſt. Nam ſi verbum eſſet pſen tis temporis (vt tibi viſum eſt) eſſet Iotzer non Ietzer. Alterum vero, nempe Machuſne nomen

Iotzernō Ietzer. machuſne. chashab

ṽbale eſt ab Chashab, id eſt cogitauit diſcedens. Cæterum ſi recta foret traductio tua, quis adhuc non proſpicit iſtud pro illius ætatis hominibus fuiſſe dictum, quando omnis caro præter Noe & ſuos, corruperat viam ſuam, vt nihil cuperēt aut cogitarent præter voluptates carnis. At q̧ Gen. octauo traditur, ſic ad verbū reddi poteſt. Et dix it Deus in corde ſuo. Non addam ad maledicēdū amplius terræ propter hominem. Quoniā machi natio ſeu deſiderium humani cordis malum a iuuentute ſua. Et hoc nimirum generatim ad ōnes pertinet: Quum nemo ſit qui fomite careat, a quo praua concupiſcentia ſuggeritur indeſinenter. At ex his verbis, Lutherus argutiam ſuam ſtabilire nequit, quum hic vniuerſitatis nota defuerit. Neque enim dicitur. Omne deſiderium cordis humani malum. Quandoquidem multa ſunt humani cordis bona deſideria. Cuiuſmodi & Dauid ſe habuiſſe teſtatur, quum dixit: In toto corde meo exquiſiui te.

LVTH ¶ Vult enim Moſes, non modo otioſas et ſpōtaneas, ſed etiam ingenioſas & eas, quibus homo de induſtria cogitat aliquid facere, atq; has etiam non niſi malas dicit, vt nihil faciant Pelagiani iſti, qui libero arbitrio tribuunt, ſi ſtudioſe laboret ad bonum aliquid valere.

EPIS. ¶ Neutro iane loco Moſes dicit, vt lectori palā eſſe poteſt. Sed illic vbi particulam adijcit excluſiuā de ſeculo tū præſenti loquutus fuit, q̧ nec ad poteſtatem trahi, torqueriue debet. Altero vero loco,

ro loco, qui cunctos reſpicit, excluſiua particula non adijcitur, quemadmodum ſupra docuimus. Fruſtra igitur Lutherus ex his colligere molitur, voluiſſe Moſen omnes cogitationes hominũ nõ ſolum ocioſas, & ſpontaneas, verumetiam ingenioſas, & eas quibus homo de induſtria cogitat aliquid facere, nõ niſi malas eſſe. Moſes em̃ de ſolis illis cogitationib9, quas caro ſuggerit, loqutus eſt, non quas ſpiritus humanus adminiſtrat. Habẽt enim hæc duo perpetuũ in homine bellũ, niſi forte Paulum etiã mentiri dixerimus, qui ſpiritum ait aduerſus carnem concupiſcere, quod & de ſpiritu humano accipiendum eſt. Quamobrẽ vt caro prauas, ita ſpiritus cõtra, bonas humano cordi cogitationes immittere putandus eſt. Neq; Pelagianorũ hęreſim hic habere locum vlla formido eſt, quando non dicimus hoĩem abſq; gratia gratũ faciente cogitationem habere meritorię bonam, id quod illi poſſe fieri pertinaciter aſſeruerunt. Nã hoc præcipue damnat in eos Augu. ꝙ in bono propoſito meritum poſuerint, cui merito iam merces ſecundũ debitum, nõ ſecundum gratiam redderetur.

¶ Iterũ Gen. 6. Non permanebit ſpũs meus in hoĩe, quia caro eſt. Si hõ caro eſt, qd poteſt in bonũ? An ignoram9 opera carnis propria. Gal. 5. q̃ ſunt fornicatio, immũditia, laſciuia, iræ, inuidię, homicidia &c. hæc ergo ſunt, q̃ lib. ar. facit, dũ facit q̃d in ſe eſt. Hęc aũt oĩa ſunt mortalia. Nã Ro. 8. Prudẽtia carnis mors eſt, & inimica deo. Q̃uo mors ad vitã, q̃uo inimicitia ad grãm ſe diſponet LVTH

¶ Et hic rurſum ſycophãtia tua cunctis innoteſcere poteſt. Satis em̃ noſti nõ ſic Hebraica ſcriptum eſſe. Sed quũ tibi placet, nũc Hebraico ſiue EPISC.

¶ Qui vero Latinam ſequuntur interpretatio- nem, ſpiritum hic nequaquam accipiunt pro ſpiritu Dei, quẽadmodum tu videri vis, ſed pro indignatione Dei, & carnem intelligunt, fragilitatem, ſeu pronitatem ad peccandum, vt ſit ſenſus. Non pergam aduerſus hominem indignari, quia fragilis eſt, & pronus ad peccandum. Sed temporaria mihi potius de illo pæna ſumenda eſt ne pereat in æternum. Tu vero putas his verbis, DEI Spiritum hominibus ademptum fuiſſe, neq; paſſum vt in eis diutius permaneat, ac proinde mortuos cunctos aſſeris coram Deo. Sed & opera q̃ faciunt omnia, neceſſario mortis opera contendis eſſe, non vitæ. Qualibus (vt ais) nemo ſe poteſt ad vitam diſponere. Hæc hauddubie ſi non mera ſigmenta ſint, nulla vnquam a quouis cogitari ſigmenta potuerunt. Sunt enim meraciſſima mendatia, & contra omnem veritatem, non modo ſacrorum interpretum, verumetiam ſcripturarum, vt mox oſtendemus. EPIS. Luteri ſigmenta.

¶ Eſaias etiam dicit, 40. cap. Suſcepit de manu Domini duplicia, pro omnibus peccatis ſuis. Quid hic dicent? gratiam dicit a Domino nõ dari niſi pro peccatis, ſcilicet pro malis. LVTH

¶ Niſi pudorem omnem exuiſſes, nunq̃ ſcripſiſſes iſta. Cedo vbi dixit hoc Eſaias, nempe q̃d gratia nemini dać a Deo niſi pro peccatis. Eſto q̃ per duplicia, quę Hieruſalem hic ſuſcepiſſe dicitur, gratia ſimul & gloria poſſunt intelligi. Num ob id tibi videtur, hæc iuſta conſequutio? Donać huic populo gratia pro malefactis. Ergo nemini niſi pro malefactis donatur gratia. An quia Mattheus quum nihil egiſſet boni, neq; vllam ante ſe ſerat præparationẽ vocatus fuit ad gratiã. Cor- EPIS. Matt. 2. Lucæ 5.

nelius qui precationibus & eleemoſynis ſe præparauit, vocari non potuit ad gratiam? Nihil oportet. Quid enim hac Dialectica fingi poteſt inſulſius. Nam de Cornelio certum eſt, q; ante gratiam gratum facientē, eius orationes & eleemoſynæ fuerunt acceptæ deo. Dixit enim angelus: Orationes tuę & eleemoſynę tuę aſcenderunt in memoriam in conſpectu Dei. Cæterum Hieron. hunc locum ad literam ſic docet accipiendum. Superius equidem Eſaias præmiſit. Cōſolamini, conſolamini popule meus, dicit Dominus Deus veſter. Cauſa conſolationis (inquit Hiero.) remiſſio peccatorū eſt, & cauſa remiſſionis, quia ſuſcepit de manu Domini duplicia pro omnibus peccatis ſuis. Qui enim ſit voluntatem Domini, et nō facit, plagis vapulabit multis, Et paulo inferius: Iuxta hiſtoriā, inquit, recepit Hieruſalem de manu Domini duplicia peccata ſua, ſemel a Babylonijs, ſecundo a Romanis. Iuxta hiſtoriam igitur vltio magis quam gratia debet intelligi. Duplicem enim vltionē acceperunt peccata Hieruſalē, alterā a Babylonijs, alteram a Romanis. Propter quod & ſuperius dixit Eſaias. Completa eſt malitia eius. Quod non de malitia culpæ poteſt intelligi. Quia nōdum Chriſtum occiderunt, ſed de malitia poenę. Perinde ac ſi dixiſſet, finita eſt malitia hoc eſt afflictio ipſius & dimiſſa eſt iniquitas ei. Quod ſi literalis is ſenſus huius ſcripturæ fuerit, fruſtra tu ex myſtico ſēſu colligis argumentū vel ſi cōſequutio validiſſima foret. At multo magis id früſtranee facis, quū neruis omnib. careat collectio tua. Cæterū Origen. homil. 5. ſuper Matth. locum hunc in Eſaia prorſus interpretatur pro duplici punitione non pro gratia duplici.

Act. 10.

Eſaiæ 40

Duplicē ultionem nō duplicē gratiā recepit hieruſalem de manu Domini.

¶ Atq;

¶ Atq; id quod dicit, omnibus, id ſignificat, quod nihil niſi peccata fecerit ante gratiam, ſeu õnia opera eius peccata fuerint. LVTH

¶ Et ſimili prorſ9 dialectica colligis iſtud, nẽpe quoniam dixit Eſaias, Hieruſalẽ ſuſcepiſſe de manu Domini duplicia pro peccatis ſuis omnibus, ideo ſubinfers, omnia opera Hieruſalem ante gratiam peccata fuerunt. Si per gratiam intelligas eam, quæ gratis dari, non gratum facere dicitur facile recipio quod infers, quãquam ipſa cõſequutio nullius omnino momenti ſit. Sin per gratiã intelligi velis gratum facientẽ, nihil abſurdius eſt, quam quod ante iſtam gratiam, nemo quicquã boni fuit operatus. Nã cui non credibile eſt in tãto populo fuiſſe, multos Cornelij Centurionis ſimiles, hoc eſt, qui nondũ accepta hac gratia plurima feciſſet opera bona. Talem enim opinor fuiſſe Tobiã, qui non propter peccata ſua, ſed propter orationes & eleemoſynas ſuas acceptus fuiſſe deo legitur, Angelumque Raphaelem accepiſſe conſolatorem. Talem & Iudith vidua arbitror fuiſſe, per quam nõn quia peccatrix fuerat, ſed quia ſancte & caſte vixerat, atque in precationibus & ieiunijs, ac cæteris ſuæ carnis caſtigationib9 erat aſſidua, Deus Bethuliam, & proinde totam Iudæam, ab Holofernis tyrannyde liberauit. Et Heſter reginã, quæ nõ propter admiſſa, ſed propter ſummã humilitatem, & corporis afflictionem ac precationes ardẽtiſſimas obtinuit, vt a maximis calamitatibus per Dei gratiã eriperetur. Sed ne multis morer, Zacharias & Elizabeth, qs Euangeliſta iuſtos fuiſſe memorat, & in omnibus Dei mãdatis, ac iuſtificationib9 iceſſiſſe ſine querela, nõ propter pctã ſua, ſed propter vitæ ſanctimoniam

EPIS.

Tobiæ.5

Iudith.13

Heſter.8

Luc.1

filium, quum eſſent ætate prouecti & ſteriles acce
perunt, & talem quidem quo maior inter natos
mulierum non ſurrexit.

LVTH ¶Si autem de manu domini contingit ſuſcipe-
re gratiam, pro operibus congruis quæ peccata
non ſint, falſum hic Eſaias dixit, & gratia Dei ui
leſcit, vt quam non penitus indignis dedit, ſicut
Pelagiani docuerunt, a quorũ ſenſu, niſi ſolis ver
bis diſtamus. Siquidem & nos mereri gratiam,
licet non de condigno, prædicamus, quod & ipſi
conceſſiſſent, neq; enim gratiam dei tam vilem
EPIS. habuiſſent, vt ea digno merito donari dicerent.

¶Nec Pelagianos recte docuiſſe putamus, qui
ſine meritis nemini donari gratiã exiſtimant. Sed
Pelagianorũ her. Luthera. hæreſis. neq; Lutheranos, qui nemini niſi pro peccatis cõ
ferri gratiã opinantur. Sed cum orthodoxis me-
diũ iter incedimus. Nos enim aduerſus Pelagia-
nos aſſerimus neminem poſſe mereri gratiã. Et
contra Lutheranos affirmamus, neminem a gra
tia repudiandũ eſſe, qui totis viribus eã quærit.
Scimus enim dixiſſe Petrũ. In veritate comperi,
quia non eſt perſonarũ acceptor Deus, ſed in õni
Actor. 10 gente qui timet deum, & operatur iuſtitiã, accep
tus eſt illi. Quiſquis ergo pro virili ſua conatur,
& timere deum & iuſtiã operari, Deo certe futu-
rus eſt acceptior, & gratiam ſuam tãta & tam im
menſa benignitas illi negare non poteſt. Verum
haud ita, ꝙ quiſquis ſuis operibus ſe dignum effi
cere poſſet, cui gratia conferatur vti Pelagiano-
rum dogma fuit, ſed ꝙ pronior ſit deus ad miſerẽ
dum ĳs, qui ſpe clementiæ ſuæ prouocati, ſuam
pro viribus adhibẽt diligentiã, & nullũ (vt aiũt)
non mouẽt lapidem, quo poſſent ab eo veniã cõ-
ſequi. Quid enim indignius de clementia dei co-
gitari

gitari poſſet, quam ꝙ ſupplicum & veniam poſtulantium lachrymis nolit flecti? ſed ꝙ his grauius offendatur, & inde reddatur implacabilior atq; indignabundus magis.

¶ Idem Eſaias ibidem. Omnis caro foenum, & omnis gloria eius ſicut flos foeni. Exſiccatum eſt foenum, & flos cecidit. Quia Spiritus domini ſufflauit in illud. Verbum autem Domini manet in æternum. Da foenum & florem eius. Nonne caro, homo, ſeu liberum arbitrium, & quicquid eſt hominis? flos eius & gloria, nõne eſt uirtus ſapientia, iuſtitia liberum arbitrium vnde poſſit gloriari, aliquid eſſe & poſſe? LVTH

¶ Haud recte florẽ hic intelligis Luthere. Neque enim flos graminis id dici poteſt, ꝙ non ex gramine ſuppullulat. Donemus vt caro foenum dicat, aut gramen. Et eſto flos carnis, quicquid ex carne pulchrum exoritur. Eſt enim ſpecies, & decor, ac pulchritudo carnis, flos eius. Sit inſuper cogitatio carnalis, & omnis eius prudentia, atq; (vt vno verbo dicã) quicquid ex homine (quatenus imaginem terreni refert) germinat, ſit inquam vti flos foeni. Sed hæc noſtræ ſentẽtiæ, nihil officient. Nos enim de operibus loquimur, q̃ non caro ſuggerit, aut prudentia carnis, ſed quæ ſpiritus, nempe ſuperior animi portio, quæ carni perpetuo reluctatur. Hic eñ ſpiritus, audito verbo DEI per Fidem citra gratiam poteſt peccata ſua deteſtari, & veniam implorare, ſeduloque gratiam quærere. Poteſt inſuper & penſata iactura, quã intulit ſibi caro, non ſolũ amiſſi tẽporis, verumetiam ingentis cumuli meritorum de carne poenas ſumere. Et quis ita dicet ex carne naſci? Aut quis de ſeipſa carnem vlciſci velle ſi- EPIS.

bi perſuadebit vnquam? Rectius igitur hoc loco Hiero. Florem carnis, pro ſpecie carnis accipit, non pro virtute animi. Si quis, inquit, fragilitatẽ carnis aſpiciat, & ꝙ per horarum momenta creſcimus, atq; decreſcimus, nec in eodem manem9 ſtatu, ipſumq; quod loquimur dictamus, & ſcribimus, de vitæ noſtræ parte prçteruolát, nõ dubitabit carnem foenum dicere, & gloriã eius quaſi florem foeni, ſiue prata cãporum. Qui dudũ infans, ſubito puer, qui puer repẽte iuuenis, & vſq; ad ſenectutẽ, ꝑ ſpacia mutatur incerta, & ante ſe ſenem intelligit, q̃ iuuenem non eſſe ſe miretur. Pulchra mulier, q̃ adoleſcentulorum poſt ſe trahebat greges, arata fronte contrahitur, & q̃ prię amori, poſtea faſtidio eſt. Quod & egregius apud Græcos ſcribit orator. Speciem corporis aut tẽpore deficere aut languore conſumi. Ecce Hieronymus hic per florẽ carnis, ſpeciem corporis intelligit, non Fidem, non ſpiritum, neve quicq̃ aliud quod ex his proficiſcitur.

LVTH ¶ Qua ergo ratione ſit, vt flante ſpiritu, exſiccetur & cadat, & manente verbo pereat? Nonne ſpiritus eſt gratia, qua tu dixiſti liberũ arbitriũ iuuari, & eius præparationem conſummari.

EPIS. ¶ Neq; minus erras in interpretatione huius vocabuli ſpũs. Nam hic per ſpiritũ interpretes intelligunt, ſpiritũ diuinæ ſentẽtiæ & indignationis. Exiccata eſt (inquit Hieron.) caro, & cecidit pulchritudo. Quia furoris ſpũs Dei atq; ſentẽtiæ flauit in ea. Leuis flatus vltionis Dei, mox diſparere facit om̃em carnis florem, & pulchritudinẽ. Neq; enim ſemper deperit ſpecies carnis, ad afflatum diuini ſpiritus. Nam erant complures forma corporis eximia præditi, qui ſpũs gratiã nihilominus

minꝰ acceperũt. Quocirca nõ poteſt de hoc Spũ accipi, quum dicitur: Exſiccatum eſt foenum, & cecidit flos, quia Spiritus Dei flauit in eo, ſed de Spiritu furoris & vltionis diuinæ.

¶ Cur ergo hic exſiccatum & cecidiſſe dicit quicquid eſt etiam optimum carnis? Nondum vides Spiritum & liberum arbitrium eſſe contraria. Siquidem illo flante, hoc cadit & non manet cum verbo. Non autem caderet & periret, ſi afflatum Spiritus & verbi apertũ & præparatũ eſſet. LVTH

¶ Ex hoc dilucidum eſt, quã nihil non rapere ſtudeas & ad ſenſum tuum non torquere, quum huic ſcripturæ tantam vim inferas, vt liberum arbitrium carnem facias, & Spiritum vindictæ, Spiritum ſanctum & gratiam. Nam ex eo quod propheta dixit: Exſiccatum eſt foenum & cecidit flos, quia Spiritus Dei flauit in eo, tu colligis liberum arbitrium cecidiſſe ad flatum gratiæ. Ais enim. Nondum vides Spiritum, & liberum arbitrium eſſe contraria? Siquidem illo flãte hoc cadit. Sed multum aberras Luthere. Neque enim ad flatum gratiæ, quod tu fieri contendis, liberũ arbitrium cadit, imo tunc erigitur magis, dicente Paulo. Vbi Spiritus Domini, ibi libertas, iuuatur enim arbitrĳ libertas per gratiã Spiritus, non opprimitur, erigitur, non obruitur, & demũ a ſeruitute pcti (quo ſub diaboli tyrannide premebatur) exempta, diuini iuris euaſit compos. EPIS. 2.Cor. 3.

¶ Hiere. quoqꝫ x. ca. ſic dicit: Scio dñe, quoniã non eſt hominis via eius, nec viri eſt, vt dirigat greſſus ſuos. Quid potuit apertius dici? LVTH

¶ Duplicem hæc verba ſenſum habent, quũ poſsẽt, vel de Babylonĳs intelligi, vel de Iudæis. Superius enĩ de Babyloniorum acceſſu, ad vlciſcenda EPIS.

cenda

cenda Iudæorum peccata dixit Hieremias. Vox auditionis ecce venit, & cõmotio magna de terra aquilõis, vt ponat ciuitates Iuda in ſolitudinẽ.
Hiere.10 Propter quod iam ſuſſicit. Scio domine, quia nõ eſt hominis via eius, hoc eſt, non proprio venit inſtinctu, ſed per te, cuius benignitatẽ offẽdimus, excitatus eſt contra nos, & hoc quę a Babylonijs ſuſtinemus vt Hiero. verbis vtar) non eſt eorum fortitudinis, ſed noſtri meriti, & indignationis tuæ. Et is ſenſus apertiſſime quadrat prioribus. Cæterum, ſi q̃d proxime ſequitur aduertamus, nẽpe, ꝙ in perſona populi Iudaici propheta corripi poſtulat, vt vel ſic emendetur. Corrpe me dñe, verũtamen in iudicio, & non in furore, ne forte ad nihilũ redigas me, ſic vtiq; ſenſũ alium habere poteſt, nimirũ hunc. Scio domine, ꝙ non eſt hominis (ſi ſuo dictui relinquatᷣ) ſuos greſſus in iuſtitiæ via dirigere, ſed opus eſt auxilio tuo, & ſtimulo correptionis tuæ, quoties a via cæperit deflecti, vt ſic denuo redire cõpellatur. Secundũ vero neutrum ſenſũ, homini liberum arbitriũ aufertur. Nã ſiue de Babylonijs dictum intellexerimus, nempe, ꝙ diuino inſtinctu cõtra Iudæos acceſſiſſent, nihil tñ ipſi fecerũt, niſi ſponte ſua, ſiue de iudæis, ꝙ hi iuſtitiæ viam incedere nequeant, niſi caſtigati. Ex hoc quoq; palam eſt, ꝙ caſtigatio potuit eos, quũ extra viã eſſent ad reditũ impellere. Quod certe non cõtigiſſet eis, niſi liberũ
LVTH fuiſſet in eis arbitrium. Fruſtra enim flagellũ q̃d uis adhibet vbi neceſſitas eſt, nõ arbitrij libertas
¶Si via ſua & greſſus ſui non ſunt in poteſtate hominis, quomodo via Dei & greſſus Dei erunt
EPISC. in poteſtate eius?
¶Ediſſere quæſo nobis, quid euangeliſta ſibi

velit aſſerens datam hominib. poteſtatem filios Dei fieri? Aut enim illis datur ea poteſtas qui iã habent gratiam, & ſunt reipſa filij Dei? aut alijs qui nondum habent, neque adhuc eam dignitatẽ adepti ſunt? Non illis opinor dicturus es, quum illi per gratiam, quam poſſident, filij Dei iam facti ſint. Neque enim ſolum ita nominantur, ſed reuera ſunt, quemadmodum & idem euangeliſta alibi teſtatur dicens: Videte qualem charitatem dedit nobis pater, vt filij Dei nominemur & ſimus. Quod ſi cunctis, qui nondũ acceperunt gratiam, data ſit hæc poteſtas, vt filij Dei fieri valeant, quum non ſint cur non identidem & gratiæ comparandę facta ſit poteſtas quandoquidẽ ſine gratia nemo poteſt filius eſſe Dei? Non ſic tamẽ, quod ſuis viribus aut gratiam aut filij nomenclaturam, quis aſſequi valeat, ſed quod ſi (quantum in ſe fuerit) conet, & obnoxius paret ad hãc gratiam ſeſe, deus optimus & benigniſſimus nõ ſinet eum expectatione ſua fruſtrari. Non eſt igitur, vt quiſquã dubitet ad hunc ſenſum, in hoĩs poteſtate ſitam eſſe viam, & greſſum ad Deum, quandoquidem præſto ſit Deus cuiq; volenti Fidem & gratiam elargiri ſuam, iam huius incomparabilis theſauri cunctis facta poteſtate. Ioan. 1. Via ad gratiã & greſſus deũ, qũo in poteſtate hominis ſũt

¶ Via enim hominis eſt ea, quam ipſi vocãt, naturalem virtutem faciendi, quod eſt in ſe. Ecce hæc non eſt in arbitrio hominis, ſeu liberi arbitrij, quid ergo liberum arbitrium eſt, niſi res de ſolo titulo? LVTH

¶ Triplex intelligi poteſt hominis via. Vna qua ſectatur carnis cõcupiſcentias aduerſus communionem ſpiritus, id q̃d non facit abſq; gñali, quã uocant influentia Dei. Altera, quę ſequi nitit ea, quæ EPIS.

ea,q̃ ſuggerit ſpũs & reclamãte carne, ꝙ nõ agit abſq; ſpeciali auxilio dei. Tertia eſt, qua meritorie graditur in via iuſtitiæ mandatorum Dei, q̃d ſine gratia gratum faciente,nec fit nec fieri poteſt a quopiam. Eſt & harum unaquæque modo quo dã in hominis poteſtate,arbitrioq; poſita, quanquam de tertia maxime dubium ſit,quam tamen iam oſtendimus in hominis eſſe poteſtate,non ꝙ ſuis viribus id poſſet quiſquam aſſequi, ſed per Dei gratiam,quæ nemini deeſt (vt inquit Aug.) niſi qui ſibi defuerit. Paratus enim eſt Deus hanc impartire cuique gratiam, modo quis eam congrue petierit,quæſierit,& pro ea deniq; pulſauerit. Alioqui Ioannes(vt diximus)haudquaquam affirmaſſet,dediſſe Deum hominibus poteſtatẽ filios Dei fieri.

Gratia dei nemini deeſt, niſi q ſibi defuerit.

LVT. ¶ Quomodo poteſt ſeſe ad bonum præparare,quum nec in poteſtate ſua ſit,ſuas vias malas facere? Nam & mala opera in impijs DEVS operatur.

EPIS. ¶ Neutrum ſane poteſt ſine deo,nec ad bonũ ſe parare,neq; malum opus facere. Neq; eñ adulter abſq; generali fluxu Dei,poteſt adulterãdi facinus committere,ſed neq; poſtquam ipſum admiſit ſine ſpeciali auxilio Dei conari valebit, vt reſurgat. Et ratio eſt,qm̃ vtrobiq; præſens eſt,tã generalis influxus ille, q̃ iſtud auxilium ſpeciale nec deeſt aut hoc,aut ille cuiq; pc̃tõri,niſi vel indurato,qualis Pharao fuerat vel in ſenſum reprobum tradito,de cuiuſmodi Paulus loquit̃ ad Romanos primo. De quibus vtriſq; certum eſt, q̃d auxilio Dei ſpeciali fuerunt deſtituti. At non opinor quoſq; pc̃tõres ita communiter a deo deſeri, ſed quãnquam in pc̃tõ mortali fuerint & extra

gratiam, nihilominus hoc auxilium ſpeciale præſens eſſe, quo deus ad eorum corda pulſat, vt itret. Hoc dixi propter patres, quorum ſententiam ſeqmalui, quam ſcolaſticorum, quum in hac re mutuo ſibi pugnent. Patres enim aſſerunt neminem poſſe quicquam boni velle ſine ſpeciali Dei auxilio, nec ſufficere generalem illum influxum. Non nulli contra, ſcolaſtici ſic contendunt hunc ſufficere, vt quis abſq; illo auxilio bene moraliter agere, & bonum facere poſſet, non ſolum ex genere, verumetiam quod debitis vndiq; circunſtantijs ornatum ſit. At ſi ſcolaſticorum argutiam aduerſus patres admittemus, ſequetur etiam vt abſque hoc auxilio Pharao, quantumuis indurati cordis fuiſſet, etiam hi qui traditi fuerunt in reprobū ſenſum potuiſſent bene moraliter agere. Quod mihi ſane credibile non eſt, quum nō ſolum quantum ad gratiā gratum facientem attinet, verumetiam auxilio Dei ſpeciali reor eos fuiſſe deſtitutos. Palā equidē eſt iſtos hoc auxilio magis deſtitui, quā cæteros peccatores. Quamobrem, quum cæteri peccatores interna præſētia gratiæ deſtituantur, hos oportet etiam externo quouis auxilio carere. Sic vt cōmunibus inquinati peccatis, medij ſint inter iuſtos qui ſunt in gratia, & illos a Deo derelictos qui traditi fuerāt in reprobum ſenſū. Nam iuſtus præter influxū, quem vocant generalē habet auxilium Dei ſpeciale, ſimul & gratiam in eius anima præſentem. Communes vero peccatores gratia carēt interna, ſed præter generalem influxum, nō deeſt eis auxilium ſpeciale, quo miris modis ſtimulantur ad reditū. Reprobi & indurati ita generalē duntaxat habent influxū vt cęteris careāt. Sed iam ad Lutherum reuertamur. Nō poteſt, in-

Iuſti.

Medij.

derelicti.

teſt, inquit, ad bonum peccator ſe præparare, cũ nec ſit in eius poteſtate ſuas malas uias facere. Si ſecludas & influxũ dei generalem, & auxiliũ ſpeciale, certe neutrum erit in peccatoris poteſtate, hoc eſt, neq; bonas neq; malas facere ſuas vias poteſt. Quoniam niſi deus eidem operanti concurrat, neutrum opus agere poteſt. Nam quantũ ad ſubſtãtiam actus, etiam operibus malis coopeꝛatur deus, Neq; tamen recte quiſquam deo peccatũ imputabit, Quia tametſi cooperetur deus ad ſubſtantiam actus, non tamen ipſam deficientiã operatur, ſed hoc agit ſola voluntas: Ac propte-

LVTH rea ſola ipſa peccat, non Deus.

¶ Vt prouer. 16. dicit: Omnia propter ſemetipſum operatus eſt dñs, etiã impiũ ad diẽ malũ.

EPISC. ¶ Nihil magis vnq; execrati ſunt orthodoxi patres, ꝙ vt peccatorum autor exiſtimet Deus. Nã quia ſumme bonus eſt, ſolius boni cõſitentur autorem, non peccati, quod malum eſt. Neq; patres ſolum, ſed & ſcripturæ penitus eidem aſtipulantur. Nemo cum tentatur, ait Iacobus, dicat,

Iaco. 1. quoniam a Deo tentatur. Deus enim intentator malorum eſt & nemiñẽ tentat, multo minus peccatum ipſe facit. Et Ioannes ait: Deus lux eſt, &

1. Ioan. 1. in eo tenebræ non ſunt vllæ. At eſſent in eo tenebræ, ſi peccatum operari poſſet. Et Chriſtus in euangelio dicit: Solus deus bonus eſt, nimirũ ꝙ ab eo nullum malum procedit. Et ſapientia teſtatur, Deum non feciſſe mortem, nec in perditione viuorum lætari. Sed & Manichæi tantum abhorrent Deo bono peccatum tribuere, vt præter ipſum, alium conſtituant, qui ſit malorũ & peccati cauſã. Sed nec ſcripturæ (quas Luth. produ- cit) illud efficiũt. Primã enim ita Hier. ediſſerit.

Nulla

Nulla Domino cauſa fuit creaturā viſibilē vel inuiſibilē faciēdi, niſi volūtas ſua, vt ſuā videlicet bōnitatē rationabili creaturæ (q̄ perpetuo beatā faceret) oſtēderet. Eum q̄q; q bonū cōditionis propria ſpōte deſeruit, id eſt diabolū cū ſuis ſequacibus iuſta ſeueritate dānauit. Ecce diabolus q ad diem malum ſeruatus eſt, neq; à q̄ a Deo, ſi Hiero. credimus, factus eſt impius, ſed ipſe bonum, quò fuerat cōditus, propria ſponte deſerens, ſeipſum impium fecit, & damnationem promeruit. Per impium igitur hoc loco Hiero. diabolum intelligit, quem negat impium a deo conditum fuiſſe, ſed talem euaſiſſe ſpōte ſua, q bonum vltro deſerens, in quo conditus fuerat, ſua voluntate malus & impius eſt factus.

¶Et Ro. 1. Tradidit illos deus in reprobū ſenſum vt faciant quæ non conueniunt. LVTH

¶Sæpe diximus animam, inter ſpiritū & carnē, quaſi loco medio conſtitutam, ſic vt in eius libertate fuerit, vel commonitorio ſpiritus obtēperare, vel carnis acquieſcere concupiſcentijs. Si ſpiritum audiat, habet cum primis fautorem Deum, & angelos ac virtutum vniuerſum chorum. Sin carni inclinetur, habet diabolum impulſorē, & dæmones, ac demum vitiorū agmen uniuerſum. In eius arbitrio ſitū eſt vtri parti ſe velit addicere. Si carni cohæreat, tota carnalis efficit, & talis homo ſæpius in ſcripturis caro vocat. Sin ſpiritū ſequuta fuerit, ſpiritalis euadit. Propter q & Paulus ad ſpiritales loquēs ait: Vos nō eſtis in carne, ſed in Spiritu. Anima igit, q̄ Spiritus inſtinctum deſerit, carnis cōcupiſcentias ſequuta, ſi ſic pgat, nec vllis velit admonitiōib. redire, merito tādē à Deo deſeritur, Et ſic deſerta, tradi dicit in reprobum

EPISC. Aīa media inter ſpiritū et carnem

Roma. 7

bum ſenſum, vt faciat, quæ non conueniunt, quemadmodum omnes orthodoxi patres ad vnū interpretantur. Neque quiſquam eorum auſus fuit hoc malum in Deum refundere. Neque enim autore Deo, ſed propria nequitia prolapſi ſunt ij, de quibus hoc ſcripſerat Paulus. Nam proxime ſuperius dixerat, illis Deum inuiſibilia ſua pateſeciſſe, vt ſint inexcuſabiles. Cur enim inexcuſabiles dixiſſet eos Paulus, ſi non vltro & propria voluntate tales euaſerint? Propter ingratitudinē itaque ſuam, deſertus a Deo fuiſſe palam eſt, nimirum, q ſua ſponte delegerint impietatē, nēpe q Deum (quem vtiq nouerant) non vt Deū glorificauerint, ſed contempſerint ingratiſſimi. Nihil ergo pro te facit illud teſtimonium.

Nō autore Deo, ſed propria nequitia prolapſi ſunt reprobi.

LVTH.

¶ Et ii. Quem vult indurat, cuius vult miſeretur.

EPIS.

¶ Quoties inſtituto tuo poterint inſeruire, nemo tropos & loquendi figuras, diligentius obſeruat, quam ipſe facis Luthere. Quamobrem & quū idem hic nō facias, palam eſt id ingenio prauo fieri. Cur hic (te quæſo) ſermonis figuram nō agnoſcis, quam & ſatis indicat conſuetudo communis? Nam vt Origenes ait: Benigniores Domini frequenter ad miniſtros eos qui per multā patientiam & benignitatem, inſolentiores improbioresque facti ſint, dicere ſolent: Ego te talē feci. Ego te perdidi. Mea patientia te peſſimum reddidit. Ego inquam (qui de tuis admiſſis non ilico pœnas ſumpſerim) huius tantæ inſolentiæ tuæ cauſa fui. Sic nimirum vulgo dici ſolet, & figura loquendi communis hæc eſt. Nec tamē herus ſeruum, ſed ſeruus ipſe ſeipſum ſua ſponte facit improbum. Hoc quum non ignores Luthere, ſed

re,ſed & compertiſſimū habeas,huiuſmodi tropos in ſacris literis paſſim occurrere quid calumniam infers verbo, quum ſatis explorate ſenſum teneas? Profecto res hæc palā indicat parum candidi Spiritus eſſe te. Nam cur non ſimili modo, quum audis ſcripturam dicentem? Quem vult indurat,& cuius vult miſeretur. Cur inquam ſimilem figuram hoc loco non agnoſcis, vt deum intelligas nihilo magis alicuius indurare cor quam herus aliquis,cuius nimia indulgentia ſeruus euadit contumax,aut pater quiſpiam , qui non aſſiduo flagello filij ſui duritiem,& inſolentiā fugat.

¶Sicut & Exod.9.de Pharaone dicit,in hoc ipſum excitaui te, vt oſtendam virtutem meam in te, ideo enim eſt terribilis Deus in iudicijs & operibus ſuis . LVTH

Hebræorum codex habet. Propterea feci ſtare te,vt oſtenderem in te fortitudinem meam,& vt narretur nomen meum in vniuerſa terra. Cui vetus litera epiſtolæ ad Romanos in hunc modum reſpondet:In hoc ipſum ſeruaui te,ad quem ſenſum intelligi debet,quod iam dicitur, Excitaui te. Nam vt medicus plerumque damnato reo,uitam a Præſide prolixiorem impetrat,quatenus ex illlius corpore,morborum cauſas inquirendo multis alijs procuret ſanitatem.Et Iudex ſæpenumero (quum poſſet crimino ſum ſtatim punire) procraſtinat tamen eius necem aliquot dies,nimirum vt ex diuerſis cruciatibus(quibus illum afficiat) erudiantur cæteri, atque per eum modum cunctis malefaciendi timor incutiatur. Ita nec diſſimili fine Deus Pharaonem vel ſeruauit, vel excitauit, quum eum alioqui potuiſſet merito mulctaſſe. Exceſſerat enim Pharao pec- EPIS. Exod. 9.

candi modum, propter quod & iuſte plecti potuit, verum non id protinus facere voluit Deus, ſed illius prorogauit uitam, quatenus ex flagellis eius erudirentur cæteri, diuinaq; poteſtas cunctis innoteſceret, & nomen Dei per vniuerſum orbē prædicaretur.

LVTH ¶ Sic rurſus Prouerb. 16. Hominis eſt præparare cor, Domini autem eſt gubernare linguam.

EPIS. ¶ Nõ tã huius prouerbiȷ particulã poſterior tuam ſententiam iuuat, quam prior noſtram. Nã ſi fuerit in hominis poteſtate pręparare cor, quis dubitare poteſt quin hoc ipſo liberum habeat arbitrium? Si poteſt homo præparare cor, poteſt et bonis ac ſanctis ſeipſum exercere cogitationib. poteſt & prauas (modo velit) repudiare. Et hoc nimirũ ingens eſt animi libertas. Neq; eñ loqui ſemp homini liberũ eſt. Nam lingua, teneri morbo vel arceri vinculo poteſt Neq; ſemp aut ſtare, aut ſedere, progredive ſeu quicq̃ foris operari liberum eſt, quum ab ȷȷs agẽdis multifariam impediri poſſet homo, & per vim cohiberi.

LVTH ¶ Hoc eſt, homo multa ſolet proponere, quã tamẽ adeo non ſint in manu eius, vt nec verba in hoc ipſum habeat in poteſtate ſua, coactus mirabili dei prouidẽtia, & loqui, & facere aliter, q̃ cogitauit, ſicut in Balaam mõſtratum eſt. Num. 24 Et Pſal. 124. Non eſt ſermo in lingua mea.

EPISC. ¶ Hoc eſt quod diximus, vim inferri poſſe membris quibuslibet humani corporis, vt non pro ſuo regantur arbitrio. Voluntati tamẽ inferri vis nulla poteſt. Duci quidem poteſt voluntas, cogi vero non poteſt. Quæ res item in Balaam ſatis conſtitit. Nam & ſi linguã eius ad benedicendum adegit Spiritus, manſit tamen ei volũtas libera,

bera. Studuit ei modis omnibus maledixiſſe potius. Quare palam eſt in ipſo Balaam uolendi, nolendive liberum arbitrium fuiſſe, tametſi lingua libera non fuerat.

¶ Et clarius infra, Prou. 16. Cor hominis cogitat viam ſuam & Dominus dirigit greſſus ſuos. Ecce non ſicut homo cogitat, via eius procedit, ſed ſicut Dominus ordinat. LVTH

¶ Quod dominus gubernet linguam, aut dirigat greſſus, neutrum horũ aufert homini liberũ arbitrium. Dauid enim dicit: Niſi Dñs ædificauerit domum, inuanum laborauerunt qui ædificãt eam. Niſi Dñs cuſtodierit ciuitatem, fruſtra vigilat qui cuſtodit eam. Et quanquam hæc vera ſint nihilominus & artifices, & vigiles, ſuas operas impendunt. Neq; enim ita vel ſtructurã, uel cuſtodiam ciuitatis a Deo fieri ſperamꝰ, ut om̃is illic hũana, vel opera, vel induſtria ceſſet. Deo nimirum eſt tribuendum, ſi quid bene ſuccedat, qui etiam laborantes iuuat, vt eorum labores dignũ exitum ſortiant. Et ad eundum item modum, in gubernanda lingua, greſſibusq; dirigẽdis facere credendus eſt, utrobique manente nihilominꝰ arbitrij libertate. EPISC Pſal. 146

¶ Ideo & 22. dicit: Sicut diuiſiones aquarum, ita cor regis in manu domini quocunque voluerit, inclinabit illud. Vbi ergo eſt liberũ arbitriũ? ſigmentum eſt penitus. LVTH

¶ Eſto quocunq; voluerit Deus cor inclinet Regiũ, num propter hoc inuitum cogiſſe credit? Haudquaquã. Neq; enim p vim, ſed ſua ſponte magis vnuſquiſq; tractum Dei ſequitur. Queadmodum ſi quiſquam a cõſilijs regi ſic ſe gereret, Vt rex haberet pſuaſiſſimum illum nolle, niſi quę EPIS.

 fue-

ſuerint optima ſibi conſulere, quippe cuius prudentiam & fidem ſępius ante fuiſſet expertus. An non auditis huius viri rationibus, rex facillime, ſi quid vel aliter faciendum cōſtituiſſet, eſſet mutaturus? Eſſet hauddubie. Et quo melior atque prudentior ipſe rex foret, tanto libentius eſſet id facturus. Sed & quum idipſum feciſſe Rex, quis dubitaret eum ſua ſponte, nullaq; vi coactum id feciſſe? Sic pari modo, quum Deus aut Reges, aut hominis cuiuſuis animum, inclinet ad hoc uel illud faciendum, nulla prorſus violentia voluntatē adigit, ſed potiore monſtrata ratione, potius allicit, vt aliud faciat, q̄ ipſe pridem, ſecum facere cōſtituerat. Quod ſi non per vim adacta, ſed ſua ſpōte mutata, voluntas aliud agit, q̄ decreuerat, nihil eſt, cur debeat figmentum dici, & non magis res vera liberum arbitrium. Non enim vi res agitur, vt ait Origenes, neq; neceſſitate in alterā partem anima declinatur. Alioqui nec ei culpa nec virtus poſſet aſſcribi, nec boni electio, nec declinatio mali ſupplicium meretur, ſed ſeruat ei in ōnibus libertas arbitrij, vt in quodcunq; voluerit, ipſa declinet, ſicut ſcriptum eſt: Ecce poſui ante faciem tuam, vitam & mortem & ignem & aquā. Et paulo poſt. Habet ergo in arbitrio ſua anima ſi velit eligere vitam Chriſtum, aut in mortę ad diabolum declinare. Hæc Orig. in Epiſtolam ad Romanos libro primo.

liberū arbitriū nō figmētū, ſed vera res eſt.

Eccle. 15.

LVTH ¶ Atq; ſi ſcriptura non doceret hæc, abunde ex omnibus hiſtorijs hanc veritatem diſceremus & vnuſquiſq; ex vita ſua propria. Quis enim eſt qui omnia quæ voluit effecit? imo quis id cogitauit facere, non ſæpius alia ſtatim cogitatione mutauit, neſciens quomodo mutarit.

¶ Neq;

¶ Neq; iſtud aufert a nobis arbitrij libertatē. EPISC.
Fieri quidem poteſt, non inficior, & fit plerunq; quod cogitatione cogitatio variatur, & ea quæ nobis ante placuerunt, poſtea diſpliceant, & demum quæ pridem voluimus, iam nolimus. Neq; enim ſemper in eodē ſtatu permanet homo. Voluntas hauddubie mutari poteſt, ſed quando mutatur, ſua ſponte mutatur, nulla vi cogitur. Cæterum nemo tam inſenſibilis eſt, vt non iſtud identidem experiatur, ſe quædam inſtituta perfeciſſe, quæ non mutarit. Quis enim vſqueadeo truncus eſt, vt non intelligat, ſe (quomodo velit) poſſe leuare ſtramen & idē iterato deponere? Nemo eſt cui non ſit compertiſſimum, ſe multa ſua ſpōte facere, & quæ poſſet eadē libertate dimittere, modo ſibi libuerit. Quod ſi quorundam inſtituta mutentur, non id libertatem labefactat, imo ſtatuit magis. Nam ex eo libertas eorum magis innoteſcit, nempe quod verti poterit & mutari. Ignis enī vrit neceſſario neq; mutari poteſt, quia non eſt ei liberum non vrere. Voluntas contra, quia non ſolum velle poteſt, ſed ſurſum nolle, quod pridē voluerat, ideo palam eſt, in eis eſſe poteſtatem ſitū vtrunq;, hoc eſt, tam velle quam nolle pro ſuo arbitrio. Petrus enim qui paulo ante pollicitus eſt, pro Chriſto ſe moriturum, ſubinde mutauit animū. Mar. 14.
At hoc fecit nulla neceſſitate coactus ſed ſua ſponte, vſqueadeo vt niſi ſponte ſic feciſſet, non peccaſſet. Mori timuit, ob quod & mentiri maluit potius quā mori. Negauit Chriſtum, ſed volens negauit, quia nondum paratꝰ fuit pro Chriſto mori. Mat. 16.
Si tum æque paratus fuiſſet mori pro Chriſto, atq; poſtea fuerat, nō negaſſet Chriſtū, ſed mortē obijſſet potius, id ꝙ poſtea fecit vltro

neus. Voluntas itaq; Petri, ipſa ſe vtrobiq; mutauit, in altero ex ſeipſo deficiens, in altero per gratiam adiuta. Sed volens vtrūq; fecit, ad quod nec neceſſitate, nec vi quauis adigebatur.

LVTH ¶ Quis audet negare, ſe etiam in malis operibus, ſępius coactum aliud facere q̃ cogitauit? An nō putas huius Bullæ authores in eo fuiſſe totis et ſummis liberi arbitrij viribus, vt pro ſe cōtra Lutherū loquerent? Et ecce, q̃ nō fuerit in eorū arbitrio, hæc cogitatio & operatio, ōn a enim contra ſe, in caput ſuū operati ſūt, vt nunq̃ legerim q̃ ſe foedius abominabiliuſq; dedecorauerint, & in omnem turpitudinē errorū, hæreſū, malitiarū, apertiſſime tradiderūt excæcati & ignorātes, adeo nō eſt homo i manu ſua, etiā mala operās & cogitās.

EPISC. ¶ De coactione iā opinor ſatis diximus, voluntatē cogi nō poſſe. Porro quantū Bulla profecerit, alij viderint. Tu vero niſi ſupra modū eſſes excæcatus, palā cerneres teipſū multo foedius, & abominabilius dedecoratū, atq; in omnē turpitudinē errorū, hæreſum, malitiarum, ac (ſi qd execrabilius cogitari poſſet) impietatū, apertiſſime traditū eſſe, & lōge magis q̃ aliū quenq̃ hæreticorum, quos vnq̃ ipſe legiſti. Neq; enim credibile mihi fuiſſet, iā poſt tot & tā apertas expugnationes a patribus ante factas quenq̃ hæc aſſerere denuo voluiſſe, niſi partim fide digna relatione, partim tot libris æditis, res euidētiſſima foret.

LVTH ¶ Et vere Paulus Ephe.1. dixit: Deus operat̃ omnia in omnibus.

EPIS. ¶ Haud recte citas Paulū. Neq; enim dixit vt tu ais, Deus operat̃ ōnia in ōnibus, ſed q̃ operat̃ omnia ſecundū concilium volūtatis ſuæ. Quod vtiq; verū eſt, modo ſanę intelligas. Neq; noſtrā libertatē,

bertatem,iſtud aufert. Nam Paulus his verbis non hoc egit,quod Deus in adulteris adulterium operatur,aut in ſacrilegis ſacrilegium. Alioqui foret apud Deum iniquitas, quod Paulus vehementer execratur.Hoc forte feſellit te,quod in fine capitis illius de Chriſto ſcripſit, quod omnia in omnibus adimpletur. At hoc nihil ad hanc rē attinet,quum impleri pati ſit,nō agere. Et plane Hieronymus ſic legendum aſſerit, paſſiue, non actiue.Neque enim dixiſſe Paulum ait: Qui omnia in omnibus implet,ſeu qui omnia in omnibꝰ adimpletur.

¶ Periit itaq; hic etiam generalis illa influentia,qua garriunt,eſſe in poteſtate noſtra, naturales operationes operari, ſecus rem habere,monſtrat experientia omnium. LVT.

¶ Quæ(te precor)experientia monſtrat, naturales operatiōes in noſtra nō eſſe poteſtate? Hoc præter te,reor experiri neminem.Et mirū eſſet,ſi tu ſolus ita ſis conditus,vt tam acute cernas quod mortaliū alius nemo facere poteſt.Ego certe uſqueadeo neceſſariā cunctis rebus gñalem illā influentiam opinor,vt ſiue hac,nec motus agere ſuos,nec eſſe omnino poſſe,confitear. Per hāc etenim viuimus,mouemur & ſumus. Quā ſi vel ad momentū ſubduceret Deus,cuncta protinus interirent.Nā vt exempli cauſa quiddam proferamus.Stella quæ ducatum ipſis Magis exhibuit, mox vt ei Deus hanc ſubtraxiſſet influētiam,rediit in nihilum.Nō operatio ſolum eius, verū & eſſe,& eſſentia,deperiit funditus. At in fornace Babylonis,vbi vera māſit ignis eſſentia,nullam tamen læſionem corporib.Danielis ſociorumq; ſuorum intulit eius vis, qā nō aſtitit huic opera- EPIS. Gñalis influētia cūctis rebus neceſſaria. Acto.7

tioni Deus.per influentiam illam. Cooperatur itaq; Deus cuiq; creaturæ, per huiuſmodi influxũ non adeſſe ſolum, verumetiam ad operationes ſingulas. Et per eundem exercere voluntas actũ ſuũ poteſt, aut volendi, aut nolendi, quoties libuerit. Neq; id ſolum, verumetiam operationes naturales agere, ſi non impediatur, vt ambulare, ſtare, ſedere, loqui, & id genus alia. Quæ nemo non experitur in ſua poteſtate eſſe. Quis enim non cõpertiſſimum habet, ſe poſſe per influentiam illam generalẽ, quum voluerit ſtare, vel ſedere, ſilere, vel loqui?

LVTH ¶ Et vide nos inſenſatos, ipſam radicem operum, nempe vitam ipſam, quæ caput eſt omniũ operum, ſcimus omnes nullo momẽto eſſe in manu noſtra, & audemus dicere aliq̃ cogitationẽ eſſe in manu noſtra? Quid abſurdius dici poteſt? Qui ergo vitam noſtram in manu ſua retinuit, motus noſtros & opera, in manu noſtra poſuit? Abſit. Vnde non dubium, Satana magiſtro, in eccleſiam veniſſe, hoc nomẽ liberũ arbitriũ, ad ſeducendos homines a via Dei, in vias proprias.

EPISC. Ineptiſſima luth. collectio. Mat. 5. ¶ Ineptiſſime colligis, propterea nemĩnẽ ſuorũ operum authorẽ eſſe, quia nec vitæ fuit, quæ radix eſt operum. Nam ſatis experimur lapidem ſurſum proiectũ, ſuapte natura deorſũ ferri, ignẽ cõtra, perpetua quadã agitatione conari ſurſum. Et horũ ſane motuum cauſam quandam internã habet vterq;, quæ ſic horum motuum eſt autrix quomodo ſuæ non fuerat eſſentiæ. Nihil enim eſt eſſentiæ ſuæ cauſa. Sed præter hæc ea (quæ viuunt ſolum) & non ſentiunt etiam quiddam intra ſe, ſuorum motuum effectiuum habere dinoſcuntur quod vtique ſeipſum non effecit. Porro quæ ſentiunt,

tiunt,identidem internum quoddam principium obtinent, quo ſe crebrius ab vno loco in alterum queant transferre, nec tamen iſtud principiũ, aut illis,aut ſibi præſtitit vitam.Quum igitur ita videmus in ijs creaturis,quæ rationis & voluntatis expertes ſunt,ſoloſq; motus naturales habent nõ liberos,hominem(qui longe præcellentioris conditionis eſt)negabimus intra ſeipſum ſuorũ motuum habere principium,quia nec in eius poteſtate ſuam vitam habeat? Quis enim non experitur in ſeipſo,vim quandam rationis,tam de ſuis quã de cæterarum creaturarum naturalibus motibus iudicare poſſe,& quoſdam ita probare,vt admittat,quoſdam ſic reprobare,vt reijciat? Aut quis non ſæpius periculum fecit in ſeipſo, quum eſſet ex præſentia cuiuſpiam fœminæ vehementer in libidinem concitatus,hunc motum nihilominus ne longius progrederetur,cohibuiſſe? Quod certe non potuit,ni fuiſſet ei liberum.Quiſquis profecto ſecum caſte,pureq; viuere conſtituit,quanquam aliquando conſenſerit in libidinem, ſe tamen potuiſſe motum illum,ne peragaretur,cohibere,ſcio non negabit. Alioqui Chriſtus in Euãgelio non tanta ſeueritate, cordis mœchiam condemnaſſet.Sed & neceſſitatis non libertatis eſſet hos motus ſequi,cur in foro,cæteriſq; locis publicis,ubi fœminę viris,& viri fœminis corã pręſentes ſunt,abſtinetur,vt non more canũ,ſe publicitus cognoſcant,& ea quæ ſunt neceſſitatis peragant? Quod ſi dixeris humanum pudorẽ id prohibere,palam ex eo fit, & voluntatem ſeipſã cohibere poſſe,ne res tam omnino pudẽdas faciat. Dilucidũ igitur eſt,quod quanquã in noſtra manu vita (quæ radix eſt operũ) nequaquã ſit, in noſtra ta-

ſtra tamē poteſtate ſitū eſt, ꝙ motus iſtiuſmodi co ercere poſſimus, ne progrediantur ad opera, mo do noſtram adhibuerimus diligentiā. Nec eſt dubium, quin is (qui contra ſenſerit) magiſtrum & præceptorē habeat Satanā, Satanæq́ꝫ diſcipulus ſit, non Chriſti Ieſu ſeruatoris noſtri.

LVTH ¶ Fratres Ioſeph, omnes cogitauerunt eum occidere, & ecce ipſa cogitatio a Deo non erat in eorum arbitrio, vt etiam in contrarium mox om nia cogitarent, ſicut dixit: Vos cogitaſtis de me malum, ſed Deus vertit illud in bonum.

EPIS. ¶ Cogitarūt hauddubie fratres Ioſeph eū oc cidere, q̄ etiā cogitationē mutauerūt, nulla vi coacti. Refert enim ſcriptura Iudā dixiſſe fratribus ſuis: Quid nobis prodeſt, ſi occiderimꝰ fratrē noſ trū & celauerimus ſanguinē ipſius? Melius eſt vt venundetī Iſmaelitis, & manus noſtræ nō polluātur, Frater enim & caro noſtra eſt. Hac ſane ratio ne permoti, ſententiā ſuā ilico mutarūt, et vt Mo ſes illic ſcribit, acquieuerūt ſermonibus Iudę. Par cētes itaq́ꝫ vitæ Ioſeph, eum de ciuitate leuatum, Iſmaelitis tū forte prætereuntibus vendiderunt. Palā eſt igiī eos ſpōte ſua feciſſe, ꝙ fecerāt. Et quā quam Deus in bonū verterat hāc venditionē, ꝙ illi ceu malū quiddā & diſpendiū fore cogitabāt, quid hoc arbitrij libertatē impedit? Nā arbitrij li bertas, nequaq̄ in opere cōplēdo repoſita eſt, ſed in aſſēſu, vel diſſēſu volūtatis. Et quid ſi Deus in hoc opere nō ſinebat priorē illorū cogitationem adimpleri, nū propterea neminē aliū patiī, vt ꝙ cogitat, opere perficiat? Stultum eſt aſſerere, nedū impiū, & auribus Chriſtianorum execrabile.

LVTH ¶ Habes miſerande Papa, quid hic obgānias Vnde & hūc articulū neceſſe eſt reuocare. Male

enim

enim dixi, quod liberum arbitrium ante gratiā ſit res de ſolo titulo, ſed ſimpliciter debui dicere, liberum arbitrium eſt figmentum in rebus, ſeu titulus ſine re. Quia nulli eſt in manu ſua, quippiā cogitare mali aut boni, ſed omnia (vt Vuicleſi articulus Conſtantię dānatus recte docet) de neceſſitate abſoluta eueniunt.

¶Si cuncta quæ fiunt, neceſſitate quadam abſoluta proueniant, & ſi pręſentia Dei, rebus euenturis neceſſitatem imponat, tum profecto liberū (ut dicis) arbitrium nihil aliud eſſe poteſt, quam titulus abſque re. Verum hoc apertiſſime falſum eſſe conuincitur non ſolum ex conſtanti patrum omnium orthodoxorum ſententia, verumetiam ratione quæ palam docet, nihil humanæ conuerſationi pernitioſius poſſe cogitari. Nam ad hunc modum induſtria penitus omis humana periret. Quid enim aut ægris medici peritia cōferret, aut agris colendis agricolæ ſtudium, aut demum vrbibus adminiſtrandis prudentium conſilia? Nā vbi ſemel ægro perſuaſeris omīa ex mera neceſſitate prouenire, Deique prouidētiam rebus cunctis euenturis ineuitabilem inferre neceſſitatem, mox ille ſubijciet, ſe fruſtra medicamen aliquod ſuſceptură. Aut enim, inquiet, Deus ex hoc morbo me conualiturum præſcit, aut emoriturum. Si cōualiturum tum fruſtra medici conciliū aut medicamen q̄ſiero, quum certum ſit ex hac pręnotione, me neceſſario ſalutem cōſequuturum. Sin emoriturum p̄ſcierit, nihil prodeſſe medicamen poterit aduerſus p̄ſcientiam Dei. Pariter & ęgricola reſpondebit, & pręfectus cuiuſque ciuitatis, atque ita peritia quæuis, & induſtria, conſiliūq;, protinus omne ceſſabit humanum.

EPIS. Nō omīa de neceſſitate abſoluta eueniunt.

¶Quod

LVT. ¶ Quod & Poeta voluit, quando dixit: Certa ſtant omnia lege.

EPIS. ¶ Quaſi poetis in hac re maior adhibenda ſit Fides, q̃ aut philoſophis, aut theologis, & pinde ac non illis fuiſſet ſemper æqua libertas cum pictoribus, fingendi quicquid libuiſſet. Mirum ſane eſt, Poetas te velle citare quum Philoſophos exploſeris. Sed huc adegit te neceſſitas, non tua libertas, quæ tibi nulla prorſus eſt.

Præſtātia philoſophiæ Lutheranæ.

LVTH ¶ Et Chriſtus Matthæi ſexto: Folium arboris non cadit in terram ſine voluntate patris veſtri qui in cælis eſt, & capilli capitis veſtri omnes numerati ſunt.

EPIS. ¶ Et hic etiam vt mentiaris, te forte neceſſitas impulit. Neq; enim in toto Matthæo reperit, ꝙ folium arboris non cadit in terram ſine voluntate patris veſtri qui in cælis eſt. De paſſeribus vtiq; ſcriptum eſt, ꝙ vnus eorum non cadit in terram ſine patre veſtro. Sed donemus ita ſcripſiſſe Matthæum, non tamen protinus ex eo conſequit̃ euenire cuncta de neceſſitate, cum diuina prouidentia (quemadmodum ſupra pluribus oſtendimus) non auferat rerum contingentiam, neq; neceſſitatem abſolutam rebus eeuenturis inferat.

LVTH ¶ Et Eſaias. 41. eis inſultat, dicens: Bene quoque aut male, ſi poteſtis, facite.

EPISC. ¶ Oculatius inſpicias Eſaiam, & inuenies nõ ad homines, ſed ad idola magis hoc fuiſſe dictũ. Nam proxime ante prædixit Eſaias ad Idola loquens: Annũtiate quæ futura ſunt in futurum, & ſciemus quia dij eſtis vos. Et continuo ſequit̃: Bene quoq; aut male, ſi poteſtis facite. At hæc Luthere, tibi nequaquam imputāda ſunt, ſed neceſſitati, ſiquidem omnia de neceſſitate proueniant.

¶ Vnde

¶ Vnde & ego hos liberi arbitrij ſeu Baal prophetas exhortor cum Helia. Agite, eſtote viri facite quod in vobis eſt, tentate ſaltem aliquando id quod docetis, prçparate vos ad gratiã, et obtinete quæ vultis, quandoquidem dicitis, Deũ non negare quicquam, ſi feceritis quod liberum arbitrium poteſt, vehementer turpe eſt, vt veſtrç doctrinæ nullum exemplum adducere, nullum opus vos ipſi præſtare queatis, & ſolis verbis ſapientes ſitis. LVT.

¶ An non tenes, quæ Iacobus ait? Qui cõuerti fecerit peccatorem ab errore viæ ſuæ, ſaluabit animam eius a morte. Si non poteſt conuerti peccator, fruſtra Iacobus iſta tradidit. Fruſtra monuit impendendam operam conuertendo fratri. Et fruſtra quoque tot conciones quotidie fiunt, ob conuertendos peccatores: Sin poteſt conuerti peccator, profecto non deeſt ei libertas arbitrij, quo conuertatur. Nam ſi neceſſitate peccator quiſquã eſt, non voluntate, fruſtra conabitur, quiſquis ipſum conuertere ſtudebit. Nec deſunt exempla plurima, quæ proferamus, eorum qui per cõtiones ad vitam rectam, a turpi luxu, ad vitæ ſanctitatẽ & a maximis demum ſceleribus ad virtutem capeſcendam ſunt conuerſi. Verum tu, quoſcunque producemus, confeſtim clamabis, & hos per gratiam, emendationem hanc inchoaſſe. Neq; iſtud nos negamus ad ſanum ſenſũ, nempe, quod non ſine auxilio gratiæ, verum ꝙ tunc omnes accepiſſent gratiã gratificantẽ reclamamus õnino. Præparant enim fide, & bonis operibus, quemadmodũ de catechuminis Aug. tradit. Quæ nimirũ prçparatio, nõ ſẽper habita gratia gratũ faciẽte fit, tãetſi nõ fiat abſq; omni prorſus auxilio gratiæ. EPIS. Iaco. 5.

Neque

Neq; enim aſſẽſus in articulos fidei fit abſq; gratiæ auxilio, quanq̃ fieri poſſet ab eo, q nõ adhuc per gratiam fuerit actu iuſtificatus, ſicut & in malis Chriſtianis quotidie fit, in quibus non eſt ipſa gratia quæ Deo facit ipſos gratos.

LVTH ¶ Verũ Pelagiũ ſub ijs ſtudijs alũt. Quid enĩ refert ſi neges gratiã ex operibus noſtris, & doceas tũ per opera noſtra dari? idẽ manet impietatis ſenſ9, q̃ gratia nõ gratis, ſed ob noſtra donari credit. Neq; enim Pelagiani alia opera docuerũt & fecerũt, propter quæ gratiã dari voluerũt, q̃ vos docetis & facitis. Eiuſdẽ ſũt liberi arbitrij operã eorundemq; mẽbrorũ, ſed alia vos eis nomina et alia illi dederũt, ieiuniũ. oratio, eleemoſynæ eadẽ erãt, ſed vos cõgrua illi cõdigna ad gratiã vocauerunt vbique tum idem Pelagius triumphator perſeuerauit.

EPIS. ¶ Plurimũ (vt ante diximus) inter orthodoxos ac Pelagianos intereſt. Nam hi nec gratiã neceſſariam eſſe putant qua cælũ cõſequamur, ſed poſſe vnumquenq; ſuis viribus promereri beatitudinẽ. Orthodoxi cõtra, negant id fieri poſſe ſine gratia. Quod vtiq; diſcrimẽ ſatis eſt, vt orthodoxus a Pelagiano dinoſcat. Porro q̃ opera bona citra charitatẽ facta, nihil omnino præparent ad gratiam, falſiſſimũ eſſe ſuperius conſtitit tam ex ſcripturis, q̃ ex patrũ vnanimi concordiq; ſententia, Sed & inaniter ijs, q grauioribus noxis preſſi reſipiſcere moliunt, aut orare ſuademus, aut eleemoſynas dare, ſiue ieiunare, ſeu quicq̃ aliud operis boni facere, ſi neceſſitate ſic peccẽt, vt nequeant vllis modis, aut ſtudijs, Deũ ſibi facere propitiũ. Cæterũ quæ fuerit ipſa Pelagianorũ opinio, ſiue quantum ab orthodoxis diſcrepet, hi (q Pelagio con

(Margin: plurimũ inter orthodoxos & Pelagianos intereſt,)

gio cõtemporanei fuerũt & q cõfutarunt ei9 hæreſim) multo certius nouerũt, q̃ Lutherus iam poteſt noſſe, vt nihil nobis metuendũ ſit præparationes animorũ ad gratiam, per orationes, ieiunia, eleemoſynas atq; peccatorũ deteſtationẽ & lachrymas, ac id genus alia fieri poſſe, quũ idẽ ipſi patres, q Pelagiũ vna cũ ſectatoribus eius cõdẽnarũt, iſta doceant a peccatorib9 oportet fieri, quatenus ipſi gratiam facilius impetrent.

¶ Fallit hos miſeros homines rerũ humanarum incõſtantia ſeu (vt vocant) cõtingentia, oculos enim ſuos ſtultos mergunt in res ipſas, operaque rerum, nec aliquando eliuant in conſpectum dei, vt res ſupra res in Deo cognoſcerent. Nobis enim ad inferna ſpectantibus, res apparent arbitrariæ & fortuitæ, ſed ad ſuperna ſpectantibus, õnia ſunt neceſſaria. Quia non ſicut nos, ſed ſicut ille vult, ita viuimus, facim9, patimur oẽs et õnia. LVTH

¶ Nemo ſane teipſo miſerior eſt, q tãta Deum inſectaris blaſphemia, vt illũ facias authorẽ omnium flagitiorũ. Nam quid magis exectandũ cogitari poteſt, q̃ ꝙ Deus optimus maximus, quem Paulus velle teſtatur omnes homines ſaluos fieri cogat eoſdẽ adulteros eſſe, & ſacrilegos, ac ſi qd eſſe flagitioſius poteſt? Quodq; tales nõ ſua ſponte ſint, ſed mera neceſſitate, nempe, q a Deus vult eos tales eſſe. Quid poteſt inſanius dici? An oblitus es dixiſſe Paulum: Hæc eſt volũtas Dei ſanctificatio veſtra? Et id quidem Theſſalonicenſibus dixit, inter q̃s & erant, q nõ õnino caſte vixerant. Et tamẽ hos affirmat Paulus, Deum voluiſſe caſte ſancteq; viuere. Sed & Dauid: Mane, inquit, aſtabo tibi & videbo, quoniam nõ Deus volẽs iniquitatẽ tu es. Quot ſi nolit iniquitatẽ Deus, nõ eſt putandus

EPIS. ſacroſancta lutheri doctrina deũ õniũ flagitiorũ authorem facit

1. Tim. 2.
1. Theſ. 4.

putandus iniquitatis autor. Anathemate igiť me rito feriendus eſt, quiſquis Deum aſſerit iniquitatem velle, aut peccati alicuius autorē eſſe. Nam hoc plane falſiſſimum eſſet docet Auguſtinus. quum in alijs paſſim locis, tum in libro de caſib9 falſo ſibi per Pelagianos imputatis, ſic inquiens: Non caſus ruentium nec malignitatem iniquorū neq; cupiditates peccantium prædeſtinatio Dei, aut excitauit, aut ſuaſit, aut impulit, ſed plane prę deſtinauit iudicium ſuum, quo vnicuiq; retributurus eſt, prout geſſit, ſiue bonū, ſiue malū. Quod iudicium futurum non eſſet, ſi homines Dei volūtate peccarent. Erit autem iudicium manifeſtiſſime, & omnis homo, quem diſcretio diuinæ ſcientiæ, in ſiniſtra conſtituerit parte, damnabitur, ꝙ non Dei, ſed ſuam exequutus eſt voluntatem. Ecce nec dei voluntate peccant homines, neq; quod voluit Deus, ſed quod peccator ipſe voluit, operatus eſt, propter quod & in ſiniſtra parte conſtituetur, iuſte meritoq; damnandus, nec præſentia dei quenquam adigit ad peccandum. In quod apertiſſime monſtrat in prædeſtinatione & gratia. Reſpondetur, inquit, dei præſcientiam non cogere hominem vt talis ſit, qualē pręſciuit deus], ſed prę ſcire talē futurū, qualis futurus, quāuis eū nos ſic fecit deus. Hæc Augſt. Et Ambro. libro. 2. de vocatione omnium Gentiū, poſteaq; de dei præſcientia multa diſſeruit, tandē ſubinſert. Contra hanc inuictæ veritatis ſplendidiſſimā lucem, ſolent quidem nō ſobrie dicere, ſuperfluo ad acquirenda bonorū & operū merita laborari. Fruſtra etiā oratiōīb. ꝗbus deus exorādus ſperať, inſiſti, ſi ex icōmutabili propoſito ei9 chriſtianę gratię ſub-

Non Dei volūtate peccāt homines.

ſubſiſtit electio, nec aliter quicq̄ procedere poteſt q̄ omipotentis voluntate diſpoſitū eſt: Sed q ſe ingenioſe hoc arbitrant opponere, non intelligunt ſcientiā Dei, q̄ & p̄terita & p̄ſentia, & futura cōplectitur, tēpore nō teneri. Et tā in cōſpectū eius aſtare ea q̄ gerenda ſunt, q̄ illa q̄ aut gerūtur aut geſta ſunt. Quod quū veriſſimum ſit, nō indiget mora cernendi & diſcernendi illa virtus, quæ perpetuo veroq; cōtuitu creata, & creāda, ſimul aſpicit, & quicquid in vniuerſitate rerū p ſecula p̄finita euoluitur, ac multimodis varietatib. explicatur, id totū in eo iā ordine cōprehendit, quē ex ipſius ſumma illo pfectoq; iudicio mundi huius finis accipiet. Hactenus Ambro. Subſcribit & his Hieron. ſuper Hieremiā, libro quinto. Verbum ambiguum, forſitan maieſtati Domini non poteſt conuenire, ſed noſtro loquitur affectu, vt liberūm homini ſeruetur arbitrium, ne ex præſentia eius, quaſi neceſſitate vel facere quid, vel non facere cogatur. Nō enim ex eo q̄ Deus ſcit futurum aliquid, idcirco futurum eſt, ſed quia futurū eſt, Deus nouit, quaſi præſcius futurorum. Et rurſum ſuper Ezech. lib. 3. Loquitur autem hęc deq; ambigentis affectu, vt liberū hominis mōſtret arbitrium, ne præſcientia futurorū mali vel boni immutabile faciat, quod Deus futurū nouerit. Non enim, quia ille vētura cognoſcit, neceſſe eſt nos facere q̄ ille præſciuit, ſed quod nos propria voluntate ſumus facturi, ille nouit futurū quaſi deus. Hæc Hieron. Et Leo papa q̄q; ſuffragat ſermone de paſſione domini. 16. Nunquid iniquitas perſequentium Chriſtum ex Dei orta cōſilio? & illud facinus q̄d omni maius eſt crimine, manus diuinæ præparatiōis armauit? Non hoc plane dē

ſumma iuſtitia ſentiendum eſt. quia multum diuerſum, multumque contrarium eſt id ꝙ in malignitate Iudæorum eſt præcognitũ,& ꝙ in Chriſti eſt paſſione diſpoſitum. Non inde proceſſit voluntas interficiendi vnde moriendi, nec de vno extitit ſpiritu atrocitas ſceleris & tolerantia redemptoris. Non enim impias furentiũ manus immiſit in ſe Dominus, ſed admiſit: Non præſciẽdo ꝙ faciẽdum eſſet, coegit vt fieret. Hæc ille. Accedit his Orige. in Epiſtolam ad Ro. lib. 7. Neq; in præſciẽtia Dei, vel ſalutis, vel perditionis noſtræ cauſa conſiſtit, neq; iuſtificatio ex ſola vocatione pendebit, neq; glorificari de noſtra penitus poteſtate ſublatum eſt. Nam & ſi communi intellectu de præſcientia ſentiamus, non propterea erit aliquid, quia id ſcit Deus futurum, ſed quia futurũ eſt ſcitur a Deo antequam fiat. Nam & ſi (verbi gratia) ſingimus Deum non prænoſcere aliquid, futurum ſine dubio erat, ꝙ ita, vtputa Iudas proditor factus eſt, & hoc ita futurum prophetę prædixerunt. Non ergo quia prophetæ prædixerunt, iccirco prodidit Iudas, ſed quia futurus eſſet proditor, ea quæ ille ex propoſiti ſui nequitia geſturꝰ erat, prędixerunt prophetæ. Hæc Orig. Conſentit Chryſ. hom. 60. ſuper Mat. 10. Quid autem neceſſitatem ſic dicat, non quia voluntatis libertatem, poteſtatemq; liberi arbitrij tollat, nec quia neceſſitati rerũ, humanã ſubijciat, hoc dicit, ſed ꝙ omnino venturũ eſt prænunciat. Quod Lucas alijs verbis expreſſit, nõ eſſe ſuſceptibile dicẽs, ꝙ non veniãt ſcãdala. Quæ porro ſũt ſcãdala? Recte ac probæ vitæ cõfuſio atq; peruerſio. Sic etiã q verſanẽ in ſcena, eos q corpora peruertũt, ſcãdala vocãt. Nõ ergo prædictio ipſiꝰ ſcãdala inducere putãda eſt.

Non qa prophetę dixerunt iccirco prodidit iudas, ſed qa futurus eſſet proditor prędixerunt prophetæ.

Luc. 17.

tanda eſt. Non enim quia futura ſcandala prædixit, idcirco veniunt, ſed quoniam omnino ventura erant, idcirco prędixit. Non enim fierent ſi nollēt ea excogitare nequam homines atque peſtiferi, q̃ ſi ventura non fuiſſent, nec ipſe futura prædixiſſet. Ventura vero erant, quia multi erant grauiter ægrotantes, quæ noluerunt non agere maligne, & ipſe quod futurum erat prædixit. Sed ſi illi curati fuiſſent, quiſpiā dicet, ac nemo eſſet, qui ſcandala faceret, nonne hic ſermo falſitatis crimine teneretur? Certe ſi curari ſanariq; omnes voluiſſent, non dixiſſet, neceſſe eſt ſcandala venire. Sed quia ſua ſpõte incurabiles futuros perſpiciebat, ideo ventura om̄ino prædixit. Hæc Chryſo. His aſſentitur & Damaſc. lib. 2. cap. 30. Operæprecium eſt agnoſcere, om̄ia præſtare Deum, nõ autem om̄ia prędiffinire atq; prędeſtinare. Pręſcit em̄ & ea q̃ in nobis, non prædiffinit aũt hęc, nam non prauitatem fieri, neq; cogit, neq; vim affert virtuti. Hæc ille.

¶ Ceſſat liberũ arbitrium erga deũ, q̃d apparet erga nos, & tēporalia, illic enim, vt Iacobus ait, nõ eſt tranſmutatio, nec viciſſitudinis obumbratio. Hic vero omnia mutantur & variantur. LVTH

¶ Vtrumq; ſane veriſſimum eſt, & deum p̄ſcire cũcta priuſq̃ fiant, & multa q̃q; contingenter fieri. Vident equidem hæc ſibi repugnare, ſed minime repugnãt. Neq; em̄ aut rerũ cõtingētia, diuinæ p̄notioni quicq̃ p̄iudicat, aut diuina rurſum p̄notio rerum contingentiæ. Si deus non p̄noſcet om̄ia priuſq̃ fierēt, profecto nõ eſſet Deus. Quũ deum oportet ſumme ſapientē eſſe, nec vllo poſſet ipſe carere ſapiētiæ gradu. Et rurſum ſi rerum cõtingētia nulla fuerit, om̄is hũana ceſſaret indu EPISC.

Cũ p̄ſcientia dei ſtat cõtingentia in rebus.

 duſtria.

ſtria,nec agris colēdis vllam neceſſe foret operā dare,nec pecoribus alēdis vllum ſtudiū,aut pueris demū recte educādis ſolertia q̄uis adhiberi deberet. Fateri igitur oportet vtrūq;, nimirū,& in Deo rerū oīm futurarū eſſe prænotionē,& earundem nihilominus in ſeipſis eſſe cōtingētiā. Quod

2.Petri.1. & diuus Petrus teſtat̄,inquiens: Quapropter fratres magis ſatagite vt per bona opera certam vocationem veſtram, & electionem faciatis. Quid enim hortaret̄ nos Petrus ad opera bona,ſi nō voluntate,ſed neceſſario,ſi non contingenter, ſed neceſſitate quadam ea fierent a nobis? An non præſcientiæ neceſſitas,ea fieri cogeret, vel Petro non hortante? Et cur per hæc affirmat Dei vocationē & electionem in nobis poſſe fieri certam, ſi Dei præſcientia neceſſitatem illis imponat? Sed vtinā ij,qui ſic rerum contingentiam negant,& cuncta fieri contendunt abſoluta prorſus neceſſitate tam diu cruciatibus exponerentur, vt quidā recte cōſuluit,donec agnoſcerent,ſe contingenter, & non neceſſario ſic cruciari. Neq; aliter certe ab hac inſania liberari facile queunt.

LVTH. ¶ Et nos ſtulti, diuina æſtimamus ſecundum hæc temporalia? vt libero arbitrio præſumamus Deum præuenire,& gratiā extorquere velut dormienti,quoties libitū fuerit,quaſi ille mutari nobiſcum poſſit,& velit quod aliquando noluit, idque noſtro libero arbitrio operante & volente. O furor furorum omnium nouiſſimus.

SPIS. ¶ Vtrumq;,ſicut diximus, cōpertiſſimū eſt, & Deum cuncta præſcire priuſquam ſiāt, & nos nihilominus noſtra ſponte,multa cōtingenter operari. Quod & Aug.lib.5.de ciuitate Dei palam confitet̄,inquiens: Nullo modo cogimur a ut retē ta præſci

ta præſcientia Dei tollere voluntatis arbitrium, aut retento voluntatis arbitrio, DEVM quod nephas eſt) negare præſcium futurorum, ſed vtrumque amplectimur, vtrumq; fideliter & veraciter confitemur. Hactenus Auguſtinus. Vtrunq; igitur verũ ſit oportet, hoc eſt prænouit deus quæcumq; ſunt futura, & tamen liberam ſinit hominibus agendi libertatem. Nam vt idem paulo inferius dixit. Multa facimus quæ ſi nollemus, nõ vtiq; faceremus. Neq; prorſus deſerit operantes Deus, aut auxilio ſpeciali deſtituit eos, q nitũtur & ſe præparant ad recte operandum. De talibus enim propheta dixit: Præparationem cordis eorum audiuit auris tua. Nemini deeſt auxilium iſtud ſpeciale, niſi prorſus induratis & traditis in reprobum ſenſum, a quibus nec iniuria propter ſummam ipſorum ingratitudinẽ id ſubtractum eſt. Et quoniam hoc auxilium nunquam non adeſt cuiq; peccatori, poteſt (quum velit) ad bene operandum ſe conuertere. Quod ſi fecerit, ſcripturis innumeris pollicetur Deus pctõrum veniam. Si poenitentiam, inquit, egerit impius de peccato ſuo, omñium iniquitatum eius non recordabor. Et in Euang. Chriſtus dicit: Hieruſalẽ quoties volui congregare filios tuos, quẽadmodum gallina congregat pullos ſub alis, & noluiſti. Ecce voluit Chriſtus, & ipſi noluerũt. Quã obrem & ſpõtanea voluntate nõ abſoluta neceſſitate, Chriſto reſtiterũt. Quis ergo nõ uidet liberũ eſſe peccatori, preſertim quum nõ abſit auxilium dei, quod & præſto ſemper eſt, ſe parare poſſe ad veniã? Quod quũ ſua ſponte, nõ coactus faciat, contingenter vtiq; facit. Nec tamen per hoc aut preuenit deus, aut mutatur, aut de nouo quicquã

Pſal. 9

Ezech. 18

Mat. 23.

Liberum eſſe peccatori ſe parare poſſe ad graciã

vult, quod ante noluerat. Quæ res tanto & tã vnanimi patrum oĩm orthodoxorum aſſenſu traditur & docetur, vt horum ſententijs repugnare, non poteſt nõ furorũ oĩm furor amẽtiſſimus eſſe.

LVTH ¶Et Paulus Epheſ.2.dicit: Eramus & nos natura filij iræ ſicut & cæteri. Si oẽs extra gratiam ſunt filij iræ ex ipſa natura, ergo & liberũ arbitrium eſt filius iræ ex natura ſua, multo magis ex omnibus operibus ſuis. Quid autem eſſe poteſt, natura filius iræ, niſi ꝙ omnia quæ facit ſunt mala, non ad gratiam, ſed ad iram præparantia, imo iram merẽtia? Ite nunc Pelagiani & operibus veſtris præparate vos ad gratiam, quum hic Paulꝰ non niſi iram illis mereri oẽs dicat. Mitius erat ſi ſolum dixiſſet, Eramus filij iræ, ſed addens, natura certe totum quod ſumus & facimus ex natura, non niſi meritum iræ, nequaꝗ gratiæ intelligi voluit. Vix breuiorem & apertiorẽ potẽtioreꝗ; in ſcripturis inuenias ſententiam aduerſus liberũ arbitrium.

EPIS. ¶Profecto nec iſta ſcriptura quicꝗ tue peruerſitati ſuffragatur. Eramus vtiꝗ; per naturam filij iræ. Tales enim nati fuimus, ſed per immenſam Dei benignitatem, filij gratiæ facti ſumus. Nam

Ephe.2. ſequitur continenter in eodem Paulo: Deus autẽ, (qui diues eſt in miſericordia) propter nimiam charitatem ſuam, qua dilexit nos, quũ eſſemus mortui in peccatis, cõuiuificauit nos in Chriſto, cuius gratia eſtis ſaluati. Non opinor te dicturũ, nos ſimul & mortuos, & viuificatos eſſe, neꝗ; ſimul, & iræ filios, & gratiæ factos, ſed alterũ poſt alterum viciſſim. Neꝗ; rurſum ab hoc coacti ſumus, vt gratiã reciperemus, ſed noſtro aſſenſu, & noſtra ſponte gratiam hanc accepimus, Deo

liber.

liberaliter eam nobis offerente, & nos ad tantam inuitante dignitatem, qua fuimus alioqui indigniſſimi. Per mortē enim filij ſui Ieſu, cunctis crediturís poteſtas hæc donata eſt, nimirum vt filij Dei fierent, modo velint in ipſum credere. Necp dubium cuiq̃ eſſe poteſt, quin hæc poteſtas ante ſit eis facta, q̃ crederent, nempe quum eſſent in pc̄tis mortui, & adhuc inimici Dei. Quamobrē quum nemo poteſt inuitus hac affici gratia, ſed opus eſt, vt vltro & ſua ſponte quis in eam aſſentiat, & quum his offertur qui nōdum amici ſunt palam eſt, ꝙ amicitiā Dei quęrentibus, ipſe propenſius erit ad miſerandum, quam ijs qui cōtemnunt. Neque enim credibile eſt, Deū, ijs qui quęrunt eius amicitiam & modis omnibus poſſunt, conantur ipſius amici fieri difficili orē & duriorem exhibiturum ſeſe, quam contemptorib. maieſtatis ſuæ, præſertim ſi nihil illi de ſuis operibꝰ præſumant, ſed de clementia Dei, ſimul & pollicitatiōibus in ſcriptura ſacra ꝑ eius filiū apertiſſime traditis. Verū hoc te fallit ꝙ etiam hāc p̄parationem exiſtimas natura ſola fieri, ac proinde nihil p̄ter iram promereri. Nam pc̄tōr quiuis nō prorſus derelictus a Deo, poteſt ad eiuſmodi p̄parationem faciendam, ꝑ Fidem excitari, citra gratiam. Quod aūt ꝑ Fidem citra gratiā fit, non ſola natura fit, quum fides om̄ino ſit ſupra naturā, dei em̄ donum eſt fides, vt inquit Paulꝰ, & nō ex hominibus. Quāobrem & apertiſſime falſum eſt, ꝙ colligere moliris, nempe ꝙ (om̄ia quæ facit liberum arbitrium extra gratiam,) ſunt mala, & non ad gratiam, ſed ad iram præparantia, imo iram merentia. Nam, vt oſtēdimus, multa fiunt a libero arbitrio per Fidem, ſupra naturam, & tamen

extra gratiam, quibus non iram promeretur peccator, ſed magis ad gratiam præparatur.

LVTH. ¶ Et quid multis modis agimus? Ex ſupradictis abunde cognouimus etiam iuſtos magno certamine contra ſuam carnem laborare, vt faciant bonum, reſiſtitq́; eis liberum eorum arbitrium et prudentia carnis ſummis viribus concupiſcens contra ſpiritum, odiens ea quæ ſunt ſpiritus & legis Dei.

EPISC. ¶ Si liberum arbitrium (vt tu ais) in iuſtis illis qui magno certamine contra carnem ſuam laborarunt, vt facerent bonum, reſtitiſſet eis id conantibus, ergo non volentes, ſed inuiti bonū agere conati ſunt. Quod ſi verum ſit, nec iuſti poſſunt dici. Quis enim mereri poteſt, ob id, quod inuitꝰ facit? Quum dicat Paulus: Non ex triſtitia, aut ex

2.Cor. 9. neceſſitate, hylarem enim datorem diligit Deus Non eſt ergo iuſtus dicendus, qui quantumuis boni faciat, non ſua ſponte, nec libero facit hoc ipſū

Rom. 7. arbitrio. An non legis Paulum, qui de iuſtorū numero fuit, quos magno certamine compertū eſt, aduerſus carnem laboraſſe, quid dixerit? Non q̃d volo bonū, inquit, hoc facio, ſed quod nolo, malum hoc ago. Ecce Paulus cum ſpiritu contra carnem, vult bonum quod non facit, & non vult malum quod facit. At ſatis conſtat, velle & nolle nō alterius eſſe poteſtatis quam liberi arbitrij. Quāobrem & arbitrio Paulum aduerſus carnem cū ſpiritu laboraſſe, certiſſimū eſt. Nequeunt igitꝰ iſta, tuis inſtitutis cōquadrare, nēpe, qui liberū arbitrium, & prudentiā carnis, vnā rē videris aſſerere, q̄ & facis ita cōtra ſpiritum concupiſcere, ut ea quæ ſunt ſpiritus ac legis Dei nō odire nō poſſet. Cui ſententiæ, cuncti quos legerim orthodoxi pa-

doxi patres reclamant penitus. Nam hi mediam inter ſpiritum, & carnem, animam cõſtituũt, atque in eius arbitrio ſitum eſſe dicunt, cui potius velit adhærere, Spiritui ne, an carni magis. Poteſt enim, ſi velit prudentiam Spiritus ſequi, poteſt & identidem prudentiam carnis. Tibi vero nõ hæ tres hoĩs partes, ſpũs, inquã, & anima atq; caro. Quæ res potiſſimum erroris tui cauſa eſt. Caro. Anima. Spiritus.

¶ Et quõ poſſibile eſt, vt ſine Spiritu ex natura ſua poſſit pro Spiritu concupiſcere, ſeu ad Spiritum ſe præparare, faciendo quod in ſe eſt. LVTH

¶ Quid hic aſſerit liberum arbitriũ ſine Spiritu eſſe, ſi de ſancto Spiritu velit intelligi, quantũ ad malos verum eſt, ſed quantum ad bonos omnino falſum. Cęterũ & in malis, quãquam abſit Dei Spũs, poteſt nihilominus liberũ arbitrium, nõ dico per naturam, ſed ꝑ Fidem (q̃ ſupra naturam eſt) ad ipſum Spiritum ſe ꝑparare, & pro Spiritu cõcupiſcere, modo nõ defuerit auxilium dei, quod & pcõribus deeſſe nunquam ſolet. Falſum igitur eſt, ſi pro dei Spiritu, quod dixit intelligit. Nec ſane minus eſt falſum, ſi pro ſpiritu humano velit accipi. Nunquam enim hæc Trinitas in homine ſeparatur, animæ Spũs, & carnis. Sed caro ſemper (vt Paulus ait) aduerſatur Spiritui, & ſpiritus identidem carni. Anima uero media, nũc cũ carne cõtra Spiritũ in malis pugnat, nũc ediuerſo cum Spiritu cõtra carnẽ in bonis. Alioqui non dixiſſet Paulus: Si autẽ quod nolo, illud facio, cõſentio legi Dei, qm̃ bona eſt. Et quomodo Paule conſentis legi Dei? Num quia libere volens bonum, & quod humanus tibi ſuggerit Spiritus, id perficere nequeas? & libere nolens malum (quod EPIS. Gal. 5. Rom. 7.

car•

caro ſuggerit)hoc tamẽ in te fomes operat?Sic v tiq; legi Dei libero cõſentis arbitrio,qa bona eſt, Nimirũ qa vetat malũ,& bonũ cõtra pręcipit.

LVTH ¶ In gratia dum fuerit,natura eius talis eſt,ut contra gratiam indomitam pugnet, & extra gratiam talis eſſe poterit natura eius,vt ſpiritum iuuet.Quid inſanius fingi poteſt?

EPIS. ¶ Nemo certe prӕter Manichӕum hoc dixerit,qui & naturã animӕ vſqueadeo malum arbitrat̃,vt nec; poſſet nõ peccare.Nã ad hunc modũ liberũ arbitriũ tibi peccabit ſẽper.Ais enim ipſũ peccare quicquid ãte gratiã agit, ſed & quia poſt acceptã gratiã,aduerſ9 ipſã gratiam idẽ pugnare contẽdis,ſimiliter & peccare cõfiteris.Quoniam qui cõtra gratiã reluctat̃, a pctõ nõ eſt immunis, atq; ita iuxta te nunq̃ nõ peccabit.Sed & ſi liberũ arbitriũ gratiӕ reluctat̃,q̃modo gratiam retinere poſſet? Quũ gratia nõ diutius in anima cuiuſuis maneat,q̃ ſpõte retineat̃ ab eadẽ. Cӕterũ non eſt eiuſmodi naturӕ liberũ arbitriũ, quemadmodũ ipſe fingis,vt ſolum ad ea,quӕ mala ſunt, addictum ſit. Sed eſt naturӕ vertibilis, ad bonum, aut ad malũ,& nunc carni quidẽ ad malum, nunc vero ſpiritui cõſentit ad bonum. Quamobrẽ & nos retrorſum,hãc tuam in te collectionẽ verius retorquebimus,ad hunc modum.Liberum arbitrium extra gratiam poteſt auxilio Dei (q nulli peccatori deeſt)ſe ſua vertibilitate ad ſpiritum prӕparare. Ergo non eſt eius natura talis, vt ſub gratia conſtitutum,gratiӕ ſemper aduerſetur.

liberum arbitriũ quid ſit.

LVTH ¶ Eſſet enim hoc mõſtrum nouum ſimile huic.Si quis indomitam feram vinculis cuſtoditam domare nõ poſſit,& tamẽ inſanus iactet eam ante vincula,& ſine vinculis eſſe tam cicurẽ & mãſuetam,

ſuetam, vt ſpōte ſe domet, ſeu vt domet̄ laboret.
¶ Nihil enim monſtri eſt, q̄d nos hic dicimꝰ. EPIS.
Nam hoc ipſum priores patres vnanimiter affirmarunt. Neque patres modo, verumetiam ſcripturæ prorſus atteſtantur. Sic enim ad Hieremiam Deus ait cap. 26. Sta in atrio domus Domini, & loquaris ad omnes ciuitates Iuda, de quibus veniunt vt adorent in domo dñi, vniuerſos ſermones quos ego mandaui tibi, vt loquaris ad eos. Noli ſubtrahere verbum, ſi forte audiant, & conuertatur vnuſquiſq; a via ſua mala, & poeniteat me mali quod cogito facere eis propter malitias ſtudiorum eorum. Ecce mali fuerūt iſti, ad quos Hieremias miſſus erat, & niſi liberum fuiſſet eis reuerti, non dixiſſet Deus in hac ſcriptura, ſi forte audiant, & cōuertatur vnuſquiſq; a via ſua mala, & poeniteat me mali quod cogito facere eis. Sed tu mihi videris hic liberum arbitriū pro concupiſcentia carnis accipere. Hæc enim talis indomita fera eſt, qualem tu fingis. Necq; enim domari vnq̄ poteſt ipſa cōcupiſcentia, ſpiritui ſemper aduerſatur, ſemperq; aduerſus gratiam pugnat. At liberum arbitrium lōge ab illa diuerſæ naturæ eſt. Nam ipſum adiutum gratia, contra carnis concupiſcentiam ſtrēnue dimicat, & patres agit Spiritus, factaq; carnis, iuxta Pauli monita, modis omnibus mortificare ſtudet.

¶ Deſiſtite quæſo ab hac inſania miſerrimi Pelagiani. Si liberum arbitrium in gratia peccat, & inſanit aduerſus gratiam, ſicut cogimur omnes ſentire, & queruntur Apoſtolus & omnes ſancti, certe contra omnem ſenſum eſt, ut extra gratiam probum ſit & ad abſentem ſeparet, quam præſentem odit & proſequitur. LVTH

¶ Tu

EPIS. ¶ Tu potius ab inſania tua deſiſtas Luthere. Nihil enim nobis commertij eſt cum Pelagianis. Sed tu plane qui liberum arbitriū vſqueadeo naturæ deprauatæ ſtatuis, vt non poſſet non peccare, Manichæorum errore ſeductus es. Inſuper & incompoſſibilia quædam ſimul & in eo coadunas, nempe gratiam & odium gratiæ. Nam affirmas liberum arbitrium præſentem gratiā odire ſemper & perſequi. Et rurſum liberum arbitriū in gratia peccare, ſimul & aduerſus gratiam inſanire. De qua re quum alios ſanctos, tum Apoſtolorum cōqueri facis. Sed quo (te quæſo) loco queritur Apoſtolus de libero arbitrio? De carne ſæpe queritur, & de carnis fomite. Nimirum quum clamat. Infelix ego homo, quis me liberauit a corpore mortis huius? Sed & hoc ipſum an non optauit libere Paulus (& an non libero prorſus appetijt arbitrio? Nam ſupra dixit. Non quod uolo bonum hoc ago. Voluit ergo bonum, & libero certe voluit arbitrio, cæterum, fomite carnis irretitus, explicare ſe non valuit, & ad effectum perducere, quod volebat.

Lutherꝰ Manichæus.

Rom. 7.

LVTH ¶ Neceſſe eſt ergo mera figmenta & hypocriſes eſſe, quæcūque & docent & fiunt ante gratiā, pro gratia impetranda, præuenire enim nos neceſſe eſt miſericordia dei, vt velimus.

EPIS. ¶ Hic hallucinaris (ni fallor) ꝙ putas oēs acce piſſe gratiam, qui quouis modo ſtimulantur, & pueniuntur miſericordia Dei. At hoc certe falſiſſimum eſt. Pulſat eñ dei miſericordia multorum corda, q̄ nondū gratiā amiſerunt, ſed ſpreuerunt ablatā. An nō Chrūs, Lu. x. Corozain & Bethſaidæ, pclaris oppidis exprobrat nō admiſſam gratiā, q̄ vltro fuerat eis oblata? Væ tibi Corozain, inquit,

Inquit, væ tibi Bethſaida. Quia ſi in Tyro & Sydone factæ fuiſſent virtutes, q̃ factæ ſũt in vobis, olim in cilicio & cinere ſedentes poeniterent. An non igitur præſto fuit illis auxiliũ dei, modo pęnitere voluiſſent? Fuit hauddubie. Et profecto ſi non idipſum in eorum arbitrio ſitum ſuiſſet, nũquam iſtud eis Chriſtus exprobraſſet. Fuit igitur præſentiſſimum eis auxilium dei, quo poenitere potuiſſent, & ad gratiam paraſſe ſeſe. Quod ſi feciſſent, gratiam accepiſſent hauddubie. Sed et in Apocalypſi dicitur ad eum qui primã ſuã charitatem reliquiſſet. Memor eſto vnde excideris & age poenitentiam, & prima opera fac. Sin autem, venio tibi, & mouebo candelabrum tuum de loco ſuo, niſi poenitentiam egeris. Rurſum alteri quoq; qui ſpiritu mortuus erat, illic conſultũ fuit vt poenitentiam ageret. An non his locis palam indicatur, in arbitrio peccatoris (vt poeniteat) ſitum eſſe, ſimul & diuinam opem minime defuturam ei, qui poenitere velit, quique modis omnibus, quantum in ſe fuerit, id facere conetur? Ordo igitur quo peccator ad gratiam redit, eiuſmodi ſtatui poteſt. Stimulatur primum auxilio diuinę gratię peccatoris animus, vt peccata deteſtetur. Subinde pænitet illum eadẽ admiſiſſe. Verũ quoniam hęc pænitentia non ſemper illico formata eſt, ſed poteſt adhuc informis manere, ideo tandem, aut continuato pænitentię motu, aut ſacramentorum virtute, Deus gratiam infundit pænitenti, quo pęnitentia quę prius informis erat, iam euadat formata. Nõ ſunt itaq; mera figmenta & hypocriſes, quę fiunt ante ſuſceptionem gratiæ. Quia tametſi peccator nequeat abſq; dei auxilio, ſe pręparare ad gratiã, poteſt tamen priuſq̃ eandẽ

Apo. 2.

Ordo quo peccator ad gratiã redit.

admiſerit, ad eam ſuſcipiendam ſe præparare. Qua præparatione quis cogitare poteſt inimiciũorem illi Deum fieri, & non magis ad largiendũ (ꝙ poſtulat)propenſiorem? Nam vt Auguſtinꝰ ait, Deus ex ſe bonus eſt, ſed idem rogatus magis

LVTH ¶ Sicut & Auguſtinus contra epiſtolas Pelagiani dicit. Quod nolentes Deus conuertit & reluctantes. Sicut in exemplo Pauli mõſtrauit, quẽ tunc conuertit, quando erat ſummo ardore perſequutionis inſanus & contrarius gratiæ.

EPIS. ¶ Nihil aduerſus ea quæ diximus, illic affirmat Aug. Neq; enim nos aſſerimus, ꝙ ſine miſericordia præueniente quiſq; poteſt benefacere Nec tamẽ opinamur illa miſericordia quenq̃ inuitum cogi. Quod & Auguſt. eodẽ libro (quẽ tu citas) hoc eſt contra epiſtolas Pelagianorum teſtaẽ, vbi & de Pauli vocatione facit mẽtionẽ, capite decimonono, libri primi. Quis, inquit, trahiẽ, ſi iam volebat. Et tamẽ nemo venit niſi velit. Trahitur ergo miris modis vt velit ab illo, qui nouit intus in ipſis hominum cordibus operari. Non vt homines (ꝙ fieri nõ poteſt) nolẽtes credat, ſed vt volẽtes ex nolẽtibus fiant. De q̃ tractatu fuſius agit ſuper Ioannẽ, tractatu 26. vbi (& ſi nõ trahimur)

Exempla Auguſt. orare monet vt trahamur. Quod vtiq; nõ moneret, niſi per orationẽ peccatoris, Deum crederet ad veniam flecti poſſe. Sed & ouium ac puerorũ exẽplo docet, qualis fuerit is tractus, nõ violentꝰ vtiq;, ſed placidus. Neq; enim vim inferri voluntati, ſed amore potius eam duci putat. Talis, inquit, eſt ac ſi quum ramum viridẽ oſtẽdis oui, & illa trahiẽ, & quum nuces puero demonſtranẽ, & trahiẽ ipſe. Duplex itaq; tractus eſt, alter per timorẽ, per amorẽ alter. Sed prior ille ſic poſteriori inſeruit,

ſeruit, velut amori timor. Præcedit enim timor, & poſt timorem amor ſubſequitur. Sic & Paulꝰ vehementi primum timore concuſſus, ſubinde tractus amore fuit. Quēadmodū & de correctione Donatiſtarum ad Bonifaciū libro primo, cap. 15. ſcribit idem Auguſtinus. Quem maior timor cōpulit ad charitatem, perfecta charitas ab eo miſit timorem. Quando ſic timore concuſſus fuit Paulus, nondū fuit in gratia, & tñ Dei miſericordia ſic pꝫuenit eum, vt poſtea conſentiret in gratiam, & ad candē ſe pararet. Atque hoc eſt quod nos diximus, tria momenta diſtinguentes. Primum, quo pctōr horrore quodam ſui percutiatꝛ id, quod extra gratiam ſit, quanquam non deſit auxilium gratiæ. Secundū, quo pctōr ſe cōuertit, & parat ad gratiā. Tertiū, ipſius gratiæ infuſio.

Tria momēta inre ditu pctōris ad gratiā diſtingui pñt.

¶ Et Petrus non reſpexit Dñm, vt recordaretꝛ verbi quod dixerat ei Ieſus, ſed Dñs reſpexit Petrum in media & maxima illa negatione, & ſic recordatus verbi, fleuit amare.

LVTH

¶ Et hoc exemplum idem confirmat. Nam ꝑ negationem ſuam, Petrum ſatis conſtat a gratia decidiſſe. Sed poſtea quum reſpexiſſet eum Chriſtus, recordatꝰ eſt v̄bi q̄d prius ad eum dixerat. Cuius verbi recordatiōe vehementer animo cōcuſſus, exiēs foras, fleuit amare. Atqꝫ ita tertio loco gratiā accepit. Neqꝫ eñ priusq̄ v̄bi recordatus fuiſſet, accepit gratiam. Nā adhuc fuit in pctō. Nec tū recordatus verbi fuiſſet, niſi reſpexiſſet illū Chriſtus. Chriſtus enim ante verbi recordationē Petrū reſpexit, & ad hanc recordatioē miſericorditer eundem excitauit. Sic vtiqꝫ miſericordia Chriſti Petrū præuenit, vt verbi prius ad ſe dicti recordaretur, & vt ſic recordantē, ingratæ negati

EPIS.

fallax fuerit operatio erroris, magiſtro Satana. EPIS.

¶ Certe quantum ad libertatem arbitrij ſpectat, aut cuncti qui retro fuerant eccleſiæ proceres operante magiſtro erroris Satana, ſeducti ſunt, quod nemo ſanus dexerit, aut tu qui liberum negas arbitrium illis omnibus reclamantibus, Satanam erroris huius magiſtrum habuiſti. Nam ſi cũcta (quæ ſiunt) prorſus eueniãt neceſſitate, ſic vt nulla ſit arbitrij libertas, cur Paulus toties hortatus eſt fideles, vt pro ſe Deum precarentur? Sic enim ad Roman. decimo quinto ſcribit: Obſecro vos fratres per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtũ & per charitatem ſpiritus, vt adiuuetis in orationibus veſtris pro me ad Dominum, vt liberer ab īfidelibus. Si cuncta neceſſitate prorſus eueniãt, cedo, cur ſic obſecrauit eos Paulus? Nam tua ſententia quod futurum erat, neceſſario futurũ erat, non neceſſitate conſequentiæ, ſed abſoluta neceſſitate, ſic vt Deus nequiuit auertere, nedum aliquorum pcibus flecti potuit, vt auerteret. Adde, cur Chriſtus hortatus eſt ſuos, aut petere quicquam, aut quærere, quum etiam non petituris, nec quæſituris euenturum eſſet, ſi neceſſitate cuncta ſiant? Aut cur timere iubet eum, qui poteſt & corpus, & animam mittere in gehennam, quum nec quiſquam Deum timere poterit, ſi neceſſario non timeat, neque talis vllus, qui nõ timet, poterit in gehẽnam nõ mitti? Sed & cur ait Lucę. 2. Viri Niniuitę ſurgẽt in iudicio cũ generatione iſta, & condẽnabunt eã, quia pęnitentiã egerunt in prędicatione Ionę. Cur inquam (ſi nõ fuiſſet eis liberũ pœnitẽtiã egiſſe) cõdẽnandi ſũt? Aut cur dicturꝰ eſt is q̃ a ſiniſtris ſtatuẽdi ſunt? Eſuriui, & nõ dediſtis mihi mãducare: ſitiui, nõ dediſtis mihi bibere.

Mat. 10.

Luc. 12.

Mat. 25.

Cur, inquã, hæc illis exprobraturus eſt, & tandẽ eoſdem in ignem miſſurus, ſi nõ ſuæ poteſtatis fu iſſet iſta facere, ſed neceſſitate prorſus abſoluta fe cerũt, cũcta quæ fecerunt? His accedit ꝙ in Euan gelio Lucæ dixit ad omnes nõ modo bonos, verumetiã peccatores. Dicebat (inquit Lucas) ad õ
Luc. 9. nes. Si qs vult poſt me venire, abneget ſemetipſũ & tollat crucem ſuam, & ſequatẽ me. Sane ꝙ ad õ nes dixit, õnibus liberum fuit facere voluiſſet nec ne. Alioq Chriſtus eos nõ fuiſſet hortatus, vt hoc ipſũ facerẽt. Ad hæc quũ in eodẽ Euãgelio Iacobus, & Ioãnes Chriſto dixerũt, Domine, vis dica
Luc. 9. mus, vt ignis deſcendat de cælo, & cõſumat illos quemadmodũ & Helias fecit, nunquid liberũ fuit eis, hoc petijſſe? Verũ tamẽ ab hoc per Chriſtũ admoniti, deſtiterũt. Et rurſũ quãdo Chriſtus Apoſtolis dixit: Qui vult inter vos maior fieri, fiat ſicut minor, An nõ ita facti ſũt minores, vt in ambitione ſua (modo ſic voluiſſẽt) potuiſſẽt perſeuerare? Quamobrẽ libera volũtate, nõ abſoluta neceſſitate, facti ſunt minores. Cæterũ cũ his ſcripturis cũcti conſentiãt interpretes orthodoxi, perſpicuũ fit, vt nemo (niſi docẽte Satana) in tantũ potuiſſet errorem præcipitare ſeſe. Recte igiẽ aĩs, ꝙ in huius articuli ſẽtentia (quantũ ad neceſſitatẽ operũ volũtatis attinet) fallax error introijt Satana magiſtro. Sed huius erroris ſolus Lutherus cũ paucis alijs hæreticis ſe diſcipulũ præbuit.

LVTH ¶ Quum enim negare nõ poſſẽt, nos per gratiã Dei ſaluos fieri oportere, nec eludere poſſent hãc veritatẽ, alia via ingreſſa eſt impietas ad eludendum, fingens & ſi noſtrum nõ ſit ſaluare noſipſos, noſtrum tamen eſſe, parari ad hoc vt ſaluemur gratia Dei.

¶ Quũ

¶ Quãquam ex diſputatoribus nonnulli, quorum iudicijs ipſe non ſubſcribo, ſentiant eum, qui mortali peccato grauatus ſit abſq; ſpeciali auxilio gratiæ, poſſe bene moraliter agere, ac proinde ſe præparare poſſet, non quidem vt ex merito, ſed vt ex congruo Deus ei ſit daturus gratiã, ijs tamen eorum error, ſi quis fuerit, tuum lapſum excuſare non poteſt. Nam eſto, Sine auxilio Dei qui foris pulſat, nemo poſſet ad gratiam parare ſeſe. Nõ ob id protinus cõſequitur, vt ſi quid pro gratia conſequenda conetur peccator ante gratiam, id ſit mortale peccatum. At hæc fuit altera ſectio præſentis articuli, nempe, ꝙ dum facit liberũ arbitriũ (ꝙ in ſe eſt) peccat mortaliter. Hoc opinor, intelligi vis ante ſuſceptam gratiam. Peccauit ergo mortaliter Publicanus, cũ orationis cauſa tẽplum conſcendit, cum ſua peccata deteſtabatur, cùm percuſſo pectore precatus fuit: Deus propitius eſto mihi pctõri. Peccauit & Zachæus mortaliter, quum non valens præ turba conſpicere Ieſum, aſcendit in arborem Sycomorum. Peccauit & filius, male frugi qui ſuæ miſeriæ contemplatione reditum parabat ad patrẽ. Sed quid iſtos memoro? Peccauit Paulus mortaliter, qui Corinthium nondum accepta gratia, compulit ad mortale peccatum, nimirum ad opus poenitentiæ, ꝙ tibi ante gratiam eſt mortale. Peccauit & Baptiſta mortaliter, qui plebi nondum accepta gratia, ſuaſit vt agerent poenitentiam, quæ tibi tũ ante gratiam fuerat culpa mortalis. Peccauit demũ Chriſtus ipſe, qui ſuis auditoribus (quorũ plerιq; gratiam haud dum acceperant) ſuggeſſit poenitentiã vel vt tu vis, reſipiſcentiam, quæ tametſi fieri nequeat abſq; Dei auxilio, fieri tamen poteſt citra

EPISC.

Luc.19.
Mat.3.
Luc.13.

gratiam. Nã & illos (qui ſub Ioanne reſipuerũt) non oẽs accepiſſe gratiam opinor, quũ neq; baptiſmus eis gratiam conferebat. Liquet igitur ex his, atq; aliis cõpluribus conatũ pc̃tõris ad gratiam (qua iam caret) nõ eſſe mortale pc̃m̃, quum fiat auxilio Dei pc̃tõrem ad hunc conatum excitantis. Cæterum conatus iſte, quia ſine Dei auxilio fruſtra fit a nobis, non ita noſter dicendus eſt, vt noſtris viribus penitus aſſcribaẽ, ſed eius laus humiliter Deo tribuenda eſt, quum dicat Paulꝰ: Quid habes quod nõ accepiſti? Dei igitur eſt, vel quod ſaluamur, vel quod pręparamur. Quia neutrum ſine Deo fit a nobis. Noſtrum etiam vtrũq; eſſe, non vereor aſſerere. Quia ſine nobis, hoc eſt abſq; noſtro conſenſu neutrum fit. Propter quod & Paulus proxime quam ad Philippenſes dixiſſet: Deus eſt qui operatur in nobis velle & perficere pro bona voluntate, præmiſit: Cum metu & tremore veſtram ſalutem operemini. Quæ ꝟba diuus Auguſt. de gratia & libero arbitrio ca. 9. ſic ait: Non enim quia dixit, Deus eſt, operatur in vobis & velle & operari pro bona voluntate. Ideo liberum arbitrium abſtuliſſe putandus eſt. Quod ſi ita eſſet, non ſuperius dixiſſet. Cũ timore & tremore, veſtram ipſorum ſalutem operemini. Quando enim iubetur vt operentur, liberũ eorum conuenitur arbitrium. Hæc Auguſtinus.

Conatũ pc̃tõris ad gratiã non eſſe mortale pc̃m̃.

Philip. 2.

LVTH ¶ Quæ (rogo) manet gloria Deo, ſi nos tantũ poſſumus vt ſaluemur per gratiam eius.

EPIS. ¶ Nihil omnino derogat eius gloriæ, ꝙ tantũ poſſumus per eius gratiam. Neque enim hoc poſſumus, niſi per opitulationem Dei. Et hoc nimirum immenſę largitatis eius eſt, q̃d ita paratꝰ ſit, cunctis eã imploraturis hanc ſuã opẽ præſtare. Ne-

re. Nemini eñ deeſt hæc opitulatio Dei ſpecialis, qui nõ defuerit ſibi. Et præſertim nũc ſub hoc tẽpore gratiæ. Alioq nõ dixiſſet Chriſtus: A diebus Ioannis Bapt. regnũ cælorum vim patiĩ, & violẽti rapiũt illud. Nihil ergo diuinę gloriæ ſub ductum eſt, ſi iã per inenarrabilem eius clementiam, & miſericordiæ largitatẽ, pctõres valeãt gloriam ſibi rapere. Non ꝙ iſtud poſſent inuito deo, ſed ꝙ per nimiam ſuam charitatem, qua vel inimicos dilexit Deus, hãc iam cunctis offert poteſtatẽ, nimirum vt cũ humilitate cõfeſſiõis, & veræ poenitentiæ, gratiã conſequi poſſent, qua perueniant ad cæleſtẽ gloriã. Propter q̃d & Auguſtinus ſermone 37. de ſanctis non vereĩ aſſerere, noſtra in poteſtate repoſitam eſſe coeleſtẽ illam gloriam. Repoſita eſt, inquit, in poteſtate faciẽtis. Quia regnum cælorum vim patiĩ. Res iſta o homo, id eſt regnum cæleſte aliud nõ quęrit pretiũ, q̃ teipſum. Tanti valet q̃tum tu es. Te da, & habebis illud. Et rurſum ſermone 20. explicans eadem Chriſti verba dicit: A diebus Ioannis, regnum cælorum vim patiĩ. Et paulo poſt: Non, inquam, ſine violentia fieri poteſt, vt vnuſquiſque iracundiam patientia, ſuperbiã humilitate commutet, amore paupertatis, diuitiarum ac ſufficientiæ affluentiam ſuperet, violentiam ſobrietate, luxuriam caſtitate condemnet, & homo ſubito in virum transformetur perfectum, & quodammodo alter reddatur ex altero, ac ſic a talibꝰ per violentiam regnum cæleſte diripiaĩ. Hæc Aug. Cunctis ergo qui ſuis affectibꝰ vim inferunt poteſtas hæc facta eſt rapiendi cælum. Nam præſentiſſimum eſt eis auxiliũ Dei, modo non id ſuis viribus ſe cõſequi ſperent, ſed eius auxilio munifi-

Matt. 11.

centiæq; tribuant quicquid operantur. Propter quod & Auguſt. contra Foelicem Manichæum lib.2.cap.8.Iam,inquit,diximus,& probauimꝰ qui ſcripturas eſſe liberum arbitrium,Deum aũt eſſe liberi arbitrij iuſtum iudicem, & remuneratorem fidelium eiq; ſubijcientium, & volẽtium ſanari,dãnatorem autem ſuperborum & impiorum.Quia ergo ad pctõres ſanandos venit,ſanat vtiq; pctã confeſſos,ſanat poenitentes. Et paulo inferius:Qui concipiunt timorem Dei, & ꝑ liberum arbitrium ſubdunt ſe ſanandos optimo medico,& ſicut bono curatori,ita & miſericodi creatori per humilitatem confeſſionis & poenitẽtiæ ſanantur.Hæc Aug. Sed quid vnum aut alterum ex Augſt. locum produco, quum vbiq; teſtetur hoc ipſum, nempe cũctis factam ſanitatis & gratiæ poteſtatem, modo velint per confeſſionis & poenitentiæ humilitatem,miſericordiæ Chriſti, & eius medicationi ſe ſubdere.

LVTH ¶ An parum eſſe videtur hoc poſſe,ſi gratiã non habens, tamen tantum virtutis habet vt gratiam habere,quando voluerit poſſit?

EPIS C. ¶ Nemo parum id eſſe fatetur, ſed maximum Dei beneficium,& ex maxima Dei libertate nobis donatum agnoſcimus, nimirum vt cum eius auxilio poſſimus admiſſa poenitere & poenitentes ab eo gratiã obtinere. Quod & futurũ audet mater Eccleſia cunctis ad eius gremium cõfugientibus polliceri.An nõ infidelib.haud dum baptizatis,apoſtoli coeleſte regnum pollicebantur modo credere voluerint & baptizari? At nõ fuit iſtud,inquis,in eorum poteſtate ſine Dei auxilio. Nõ refragor.Sed nullis deeſt auxilium dei,ꝗ ſuæ volũtatis aſſẽſum exhibuerint. Auxiliũ dei paratum

tum eſt omnibus,tantum hoc ab vnoquoq; requiritur,quod ſibi non deſit,& quod æque præſto ſit huic auxilio cor ſuum aperire,atq; Deus hoc ipſũ præſtare paratus eſt. Vtinam (inquit Auguſtin.) tam cito peccator homo reſurgat ad poenitentiã, quam cito etiam Deus diffinitam vult mutare ſẽtentiam. Audi ipſum Dominum per Prophetam ſpem maximam humano generi promittentem. Repente,inquit,loquor ad gentem,vt pro peccatis ſuis faciam eis malum, & ſi pro iniquitatibus ſuis egerit pænitentiam, & ego poenitentiã agã ſuper malo,quod cogitaui vt facerem eis, & non faciam. Videte fratres quanta ſit circa nos pietas dei noſtri,& agnoſcite,vtrum velit negare miſericordiam, qui de conuerſione noſtra ſuam dixerat mutare ſententiam. Hæc Aug.inter ſermones de tempore,ſermone.cij. Quem authorem ob id toties produco,q; eum tuæ ſententiæ ſuffragatorẽ facis. Sed & idem pleriſq; locis, ſecuritatẽ audet promittere cunctis,qui(dum ſani ſunt) poenitentiam agunt, & per eccleſiæ ſacramenta Deo recõciliantur. Noſtrũ igitur eſt,ſi velimus gratia potiri,nõ tamẽ ita, q; ſolis noſtris viribus id fieri queat,ſed per auxilium Dei, q; cunctis ad manũ eſt, qui non ſunt ab eo penitus derelicti. Hiere.18

LVTH

¶ Quid refert ſi dicas, ſine gratia nos ſaluari cum Pelagianis, quum gratiam Dei iam ponas in arbitrio hominum.

EPIS.

¶ Dixi ſæpius, Quoniam Dei auxiliũ cũctis hoc tempore gratiæ paratum eſt,& ijdẽ liberum habent arbitrium,idcirco per confeſſionis & poenitentiæ humilitatem, Eccleſiæ ſe ſubdere poſſũt & amiſſã gratiam recuperare.Non q; ſolis humanis id fieri queat viribus,ſed elemẽtia benignita-

poenitere vellent & baptizari, Spiritus ſancti do num eſſent accepturi? niſi certo noſſet Deum his aſſiſtere Sacramẽtis. Aut qua temeritate ſuas ma nus ipſe & Ioannes Samaritis p̃ſumerent imponere daturi Spiritum ſanctum, niſi compertiſſimum haberent, q̃d ad hanc manuũ impoſitionẽ diuini numinis auxilium haudquaq̃ eſſet defuturum. Nec Samaritæ ſolum hoc modo Spiritũ acceperunt, uerumetiã cæteri quibuſcunq; ſuas apo ſtoli manus impoſuerunt. Vt & Simon magus iſtud fieri cernens ingenti pecunia voluit hãc ſibi poteſtatẽ coemiſſe. Nemini igitͅ dubium eſſe poteſt, quando non pro ſolis illis Chriſtus mortuus eſt, verumetiam pro nobis, q̃ Eccleſia Dei ſic hodie regitͅ, q̃ per Sacerdotum manus, & Sacramentorũ adminiſtrationem, Spiritus ſancti gratia, cunctis rite Sacramenta ſuſcipientib. com municatur.

LVTH ¶ Minus, inquam, videtͅ impium, gratiam in totum negare, q̃ eam noſtro ſtudio & opere parari, ac velut in manu noſtra reponere.

EPISC. ¶ At non ita ſummis illis Eccleſiæ proceribꝰ viſum fuit. Nam hi paſſim cunctis poenitere vo lentibꝰ, gratiam audent polliceri, Cyprianus in primis vbiq; pc̃tõres ad poenitentiam hortatur, q̃bus, ſi grauiter eam exerceant, audacter ſpõdet veniam. Et rurſum vbi dñicam orationem tractat, ſic ait: Qui orare nos pro debitis & pc̃tis do cuit, paternam miſericordiam promiſit, & veniã ſequuturã. Subſcribit huic & Baſilius: Magnũ, inquit, Chriſti humilitatis pelagus, vbi miſericordia eſt, non exigitͅ ratio. Vbi, inquam, miſericordia, iudicium vacat, ſalus promiſſa deniq; ſa lutaria omnia. Itaq; quãuis extra gratiam ſis, cla ma. Dic

ma. Dic miſerere mei, nõ labra mouẽdo, ſed mẽte vocem emittens. Nam, & ſilentes audit Deus. Nec locus, ſed propoſiti initium requiritur. Hæc Baſilius in exhortatione ad baptiſmum. Ecce Baſilius hic peccatorem, licet extra gratiam conſtitutum, hortatur tamen ad Deũ pro venia clamare, nec veretur ſic clamanti, ſalutem polliceri. Chryſoſtomus inſuper de reparatione lapſi. Talis, inquit, mihi crede, eſt erga homines pietas dei quod nunquam ſpernit pænitentiam, ſi ei ſyncere & pie offeratur, etiam ſi ad ſummũ perueniat q̃s malorum, & inde tamen velit reuerti ad virtutis viam, ſuſcipit libenter & complectitur, & facit õnia, quatenus ad priorem reuocet ſtatum. Hæc ille. Et Auguſtinus ſermone ſexageſimo ſexto de tẽpore. Deus, inquit, natura miſericors, paratus eſt ſaluare per miſericordiã, quos nõ inuenit ſaluare per iuſtitiam qui vult omnes homines ſaluos fieri, & neminem perire, quiq; per prophetam ait: In quacunq; die conuerſus fuerit peccator, vita uiuet & non morietur. Quanuis quiſquam ſit peccator, & impius, ſi ad poenitentiam conuertitur, cõſequi per miſericordiam veniam non dubitet. Ezec. 33.
Et rurſum quinquageſimo ſeptimo ſic ait: Ergo vos dilectiſſimi fratres hortor, atq; cõmoneo, vt ſi quis ex vobis conſcius criminum ſuorũ indignum ſe communione eccleſiaſtica putat, dignum ſeſe eſſe faciat. Dicitis, quomodo aliquis dignum ſe facere poſſet? Quomodo? Niſi vt errores priſtinos relinquat, & pænitentiam petat, vt qui criminum ſuorum ſorde pollutus fuerit, exomologeſis ſatisfactione mũdet. Hęc Aug. Quibus opinor ꝑſpicuũ eſt, ꝙ õnibus penitere volẽtibus, & quã tũ in ſe fuerit, agere conãtib9 diuina gratia ſit ad
manũ

manū paratiſſima. Alioq nō dixiſſet Aug. pctōrē ſe poſſe facere dignū eccleſiaſtica cōmunione. Nouit eñ auxiliū Dei paratiſſimū eſſe, nouit & volūtatē pctōris ita liberā eſſe, vt cū hoc auxilio ſe cōuertere poſſit, nouit demū & Sacramētis diuinā vſqueadeo virtutē aſſiſtere, vt q rite forent ea ſuſcepturi, veniā & gratiā inde cōſequerentur. Hæc nimirum omnia patribus erant perſuaſiſſima, propter quod & auſi ſunt tanta confidentia redeuntibus ſalutem polliceri.

LVTH ¶ Et tamen præualuit hęc operatio erroris, qa ſpecioſa & placens naturæ liberoq; arbitrio, vt difficile ſit eam confutare, præſertim apud rudes & craſſos animos.

EPIS. ¶ Si fuiſſet hæc operatio erroris, hauddubie nō pmiſiſſet eā Spūs veritatis, in Eccleſia pualuiſſe tā diu, præſertim in re tanti diſcriminis. Nec miror ſi tibi difficile ſit eā cōfutare, cum tāto robore teſtium cōmunita ſit. Afferunt eā ſcripturæ, comprobant apoſtoli, ſacri quoq; interpretes cōſitentur, ſed & totius eccleſiæ perpetuus confirmauit vſus. Quanta igitur eſt veſania tua Luthere, quū videas te non poſſe iuſtis rationibus hanc ſententiam euertere, neq; ignores tot, & tā inſignia teſtimonia, prorſus tuo dogmati reluctari, q̄ nihilominus in eo pergis, quaſi vel ſolus ipſe ſaperes, & ſolus Spiritu potireris veritate.

Luth. veſania.

LVTH ¶ In cæteris aūt articulis, de papatu, cōciliis, indulgētiis, aliiſq; nō neceſſariis nugis ferēda eſt leuitas, & ſtultitia papæ & ſuorū, ſed in hoc articulo q omium optimus & rerū noſtrarū ſumma eſt, dolendū ac flendū eſt, miſeros ſic inſanire.

EPIS. ¶ Profecto niſi iā eſſes inſaniſſimus ipſe, nunq̄ iſta diceres. Tu multo magis deflēdus es, q bona-

rum

tum literarũ copia ſic abuteris, vt nec te pudeat vſqueadeo palam inſanire, vt miſeros appellites eos, q ſcripturis aſſentiunt, apoſtolorũ doctrinã approbant, ſacris ſubſcribunt interpretib. & denic totius eccleſię cõſuetudinẽ, tanto tẽpore cõprobatã, non aſpernant. Putas orbẽ vniuerſum uſqueadeo ſtupidũ eſſe, vt tã illuſtri, tamq multiplici teſtimonio repudiato, Lutherum ſequi velit? Quid amentius a quouis cogitari poteſt?

¶ Tãtum abeſt enim, vt Papa & ſui diſcipuli myſterium hoc gratiæ Dei vel vno iota intelligant, aut aliquando agnoſcant, vt ante caſurum coelum credam. LVTH

¶ Veriſſime dicis, quanq nõ ex animo. Nam ſuum ỽbum Chriſtus adhuc manſurũ aſſeuerauit, poſtq̃ cælum tranſierit, ac terra. Ruat cælum, ꝑmiſceantur oĩa ſurſum deorſumq, ſtabit nihilominus Chriſti ỽbum, nẽpe, ꝙ Petro dictũ fuit: Nõ deficiet fides tua Petre. Et alibi: Tu es Petrus & ſup hanc petrã ædificabo eccleſiã meã, & portę inferi non ꝑualebunt aduerſus eam. Per portas inferi quidã hęreſes intelligunt, quippe q̃ fidẽtes eis ꝑcipitant ad inferos. Rectiſſime igit dicis, te credere coelum ante caſurũ, q̃ Papa, cęteriq fideles agnoſcere velint iniquitatis huius myſteriũ, q̃d ipſe non pro gratia, ſed cõtra Dei gratiã ꝑdicas, & q̃ crudelem, & immitẽ aduerſus pænitentes Deũ facis. atq totius iniquitatis autorem. An non contra gratiã prædicas, q negas poenitẽtib. gratiam eſſe paratã? Et Deum nõne crudelem & immitem facis, qui conantẽ redire peccatorem tua ſententia magis auerſat. Et demum iniquitatis autorem, nunquid Deum conſtituis, quũ omnia ab eo dicis abſoluta neceſſitate fieri?

EPIS. Luc. 22. Matt. 16. Luth. dogmata ꝑniciosiſſima.

¶ Non

LVTH ¶ Non ſtabit huius articuli veritas,cum Eccleſia Papæ,non magis quam cum Chriſto Belial,& cum luce tenebræ.

EPIS. ¶ Et iſtud quoque veriſſimum eſt.Nam cum articulus ille tuus omi veritate careat & a patribus,ac ſcripturis apertiſſime diſſentiat, quomodo cum Eccleſia (quæ veritatis Chriſti ſpiritum obtinet)ſtare poteſt? Non vtique magis id fiet, quod & tu confiteris,quam cum Chriſto Belial, & cum luce tenebræ.

LVTH ¶ Papæ enim Eccleſia,niſi opera bona doceret ac vrgeret, aut ſola gratia nos iuſtificari ſincere doceret,neq; in hanc pompam creuiſſet,neque ad horam,ſi quo caſu creuiſſet,ſtetiſſet.

EPIS. ¶ Eccleſiã vnam eſſe(ſatis opinor) ſuperius oſtendimus,eiusq; caput eſſe ſummum pontificem,quem tu Papam per contemptũ appellitas. Extra hanc Eccleſiam nemini ſalus eſt,& quiſq; cum hac non colligit, diſpergit. De moribus in ea præſidentium ipſe videris,quos,ſi parũ probi fuerint,ego non defendo. Porro Fidei doctrinã (quam ipſe docet) nihil dubito, quin omnis qui ſuæ ſalutis curam habet, eam profiteri teneatur. Quanquam enim improbis fuiſſent moribus illi,qui Moſeos Cathedram occuparunt, iuſſit nihilominus Chriſtus,vt quæ docuerint,faciamus. (Matt.23.) Neq; minus quicquã autoritatis horum doctrinæ deferendum eſt qui Petri tenent Cathedram, tametſi moribus fuerint improbiſſimis. Cæterũ q perverſis dogmatibus,credis eam tam late fuiſſe propagatam,nec abſq; his vel ad horam potuiſſe ſtare,in hoc longe abs te diſſentio. De qua re,quia ſatis ſuperq; dictum a nobis eſt,artic.25. confutatione,nihil hic adijcere ſtudebimus.

¶ Cru-

¶ Crucis enim eſt hæc theologia, quæ dānat, LVTH
quicquid Papa probat & martyres facit.

¶ Satis cuique notum eſt, ſummum pontificē
Romanamq; eccleſiam vtrunq; teſtamentū reci EPIS.
pere, ſimul & apoſtolorum traditiones, atq; ſacro
rum interpretum cōmentarios, ſed & cætera quę
que, quæ ad Fidem ſpectant illos cōprobare, cun
ctis apertiſſimum eſt. Quamobrem ſi theologia
Luth. damnet quicquid ſummus pōtifex probat,
& recipit non immerito crucis theologia dici po
teſt, hoc eſt, cruce, & damnatione digniſſima.

¶ Vnde & eccleſia, finito martyrum tempo- LVT.
re, optima, ac pene tota ſui parte effloruit. Mox
pro cruce ſucceſſit voluptas, pro penuria opulen
tia, pro ignominia gloria, donec ea quæ nunc ec-
cleſia vocatur ipſo mundo, vt ſic dicam, munda-
nior, & ipſa carne carnalior facta ſit.

¶ Qualis vita moreſq; fuerint, aut pontificis, EPIS.
aut curiæ, non eſt huius inſtituti diſſerere, ſed de
doctrina potius. Si voluptates, ſi diuitias, ſi glori
am, hoc eſt, ſi mundum & carnē ſequant, tibi for
ſitan exploratus eſt, q̄ mihi, quippe q nunq; Ro-
mæ fuerim. Et ſi vel ipſo mundo mundaniores ſit
vel ipſa carne carnaliores, neminē iſta minus ex-
probrare deceret q̄ te, qui nō modo cūcta neceſſi-
tati tribuis, verumetiā Deū malorum omniū fa-
cis authorem. Quid enim illi delinquunt, ſi nō ſua
ſponte, ſed neceſſitate cuncta faciant? Et quid illi
peccant, ſi Dei præſcientia, vel inuitos adigat ad
ea, quæcunq; operantur? Mihi vero ſat eſt, nō q̄
faciunt, ſed quæ docent obſeruare, quum Chriſtꝰ
de Moſeos cathedram inſedentibus ita pręcipit,
omnia quæcunq; dixerint vobis, ſeruate, & faci- Mat. 23.
te, ſecundum opera eorum nolite facere.

LVTH. ¶ Et ego non habeo aliud contra papæ regnū robuſtius argumentū, quā quod ſine cruce regnat. Prorſus nihil pati, omnibus autem abundare & excellere ſtudet, & non eſt fraudatum deſiderio ſuo. Habet ꝙ voluit, factaq́ eſt meretrix ciuitas fidelis, vereq́ regnum veri illius Antichriſti.

EPISC. ¶ Et mihi viciſſim huius perpetuationis, nēpe ꝙ in cathedra Petri, ſucceſſio pontificum hac tenus perpetua manſerit, nullum aliud robuſtius videtur argumentum, quam ꝙ Chriſtus id futurum eſt pollicitus, quum dixit: Tu es Petrus & ſuper hanc petram ædificabo eccleſiam meā, & portæ inferi non præualebunt aduerſus eam. A Petro ſane voluit Chriſtus eccleſiā ſuam exordium ſumere, & ab eodem perpetuari, quemadmodum articulo viceſimo quinto ſatis aperuimus. Nam Petro, vt illic docuimus, poteſtas collata fuit, nō paſcendi modo, verumetiam regendi eccleſiam Chriſti. Regimen ergo Petri, ꝙ & regimen ſūmi pōtificis eſt, nulla induſtria humana ſubſiſtit, aut hactenus perdurauit, ſed ſola virtute verborum Chriſti, quę nequeunt nō eſſe firma, quicquid de cæteris huius mundi rebus contigerit. Cæterum, ꝙ ſummus pontifex nec ſit Antichriſtus, nec ꝗd is hauddubium aduenerit, pluribus ante monſtrauimus.

LVTH. ¶ Verboſius in hac parte fui neceſſitate rei, ꝗ nō modo per hāc Bullā (ꝙ ne pili quidē facio) ſed per omnes pene ſcolaſticos doctores oppreſſa & extincta eſt, plus trecentis annis.

EPISC. ¶ Verboſus vtiq́, & præter cauſæ neceſſitatē, niſi ꝙ fucū facere iā ſtudeas, & in ſcolaſticos tuæ verboſitatis culpā reijcere moliaris. Sed finge ſcolaſticos aberraſſe, quid hoc ad articuli tui

fulcimē

fulcimentum inſeruit? Nihil omnino. Nam & ſi falſũ eſſet, q̃ liberum arbitrium abſq; gratiæ adiutorio poſſet bene moraliter agere, neutrum tamen eorũ, quæ tuus articulus aſſerit in Deo conſequitur. Neq; enim oportet, ſi nullum opus moraliter bonum agi poſſet ſine gratię adiutorio, q̃ liberũ arbitriũ ſit res de ſolo titulo, quorũ arbitrij libertas per gratiæ adiutoriũ neutiq̃ auferat, quũque præter opera moraliter bona, multa ſint alia, quæ, niſi qs omnino lapis fuerit, intelligit in ſua libertate ſita, vel vt faciat, vel vt non faciat. Quis enim dubitare poteſt, an liberũ ſibi fuerit leuare ſtramen, & an orare poſſet, & ieiunare, & eleemoſynas dare? Nemo ſane vſqueadeo ſtupidus eſt, ut neſciat iſta ſuæ poteſtatis eſſe. Cæterũ quũ adiutorium gratiæ nemini defuerit, niſi penitus derelictis, quis ambigere poteſt, quin ante ſuſceptionẽ gratiæ, peccator agens quantũ in ſe fuerit, per illud adiutoriũ vitare queat peccatum mortale, ſi mulq; bene moraliter agere? Quæ res perſpicua cuiuis eſſe poteſt, ex parabola, q̃ de phariſæo pariter & publicano Chriſtꝰ retulit. Nã vterq; quũ eſſet peccator & iniuſtus, orandi cauſa templum aſcẽdere cõſtituit. Et hoc inſtitutũ, quid prohibet quo minus potuit omni circunſtantia morali veſtiri? Aſcenderũt autẽ nulla neceſſitate coacti ſed mera ſpõte ſua, nõ tamẽ abſq; diuinæ gratiæ ſtimulo, q̃ credibile eſt vtrunq; fuiſſe præuentũ. Neque tamen vt eorũ animi gratia afficerent, quum ſimul in eodẽ animo, gratia peccatumq; mortale cohabitare nequeãt, ne quis eodẽ momẽto, ſimul & amicus dicat, & inimicus Deo. Sed adfuit gratia pulſans excitans, & (vt aiunt) præueniens, nõdum intromiſſa. Quemadmodum & lux ſolis Luc. 18.

 dormien

dormientis oculum excitare poteſt, vt vigilet & aperiat ſeſe, qui poſtquam aperitur eadem luce, mox vtitur ad videndum. Sic nimirũ gratia pręuentus vterq; fuiſſe creditur, & Phariſeus & publicanus, quatenus ad templũ oraturus aſcẽderet.

Acto.10. Ad quẽ modũ & Cornelius Centurio (ſi Hiero. vel Auguſtino, vel Orige. credimus) fuit per gratiam ſtimulatus, vt crebrius oraret, & eleemoſynas erogaret, nondum accepta gratia. Sed nos ad publicanũ redeamus. Is quoniã in templo ſtans a longe, nolebat oculos in coelũ attollere, ſed percutiebat pectus ſuum dicens: Deus propitius eſto mihi pctõri venia gratiaq; donatus eſt, rediịtque iuſtificatus in domum ſuam. Quis iam nõ videt hac parabola palã doceri, pctõrem orando, ſuaq; ſcelera vindicando, cęteraq; faciendo quãtum in ſe fuerit, non modo non peccare mortaliter, verũ etiã diuinę gratię p̃ſentia ſic adiuuari, vt poſſet bene moraliter agere, atq; ita tãdẽ promereri ueniam. Nam ſi moſitus oĩa q̃ poſſet publicanus iſte, peccare adhuc mortaliter, deus ipſius p̃cib9 multo magis ad iracundiã prouocatus fuiſſet q̃ flecteretur ad dandam veniam. Quod quum falſum eſſe conſtet ex Euangelio, (Nam is iuſtificatus in domũ ſuã deſcendiſſe legit̃) manifeſtũ eſt, q; huiuſmodi conatus eius deo fuerat acceptus. Liquere poteſt & idẽ ex duobus regibus, q̃s Auguſtinus ad hunc modũ ſibi mutuo confert: Vñ,

Dan.4. inquit, Nabuchodonoſor poenitentiam meruit

Exod.13. fructuoſam? Nõne poſt innumeras impietates flagellatus poenituit, & regnum, (quod p̃diderat) rurſus accepit? Pharao aũt ipſis flagellis eſt durior effectus, & periịt. Hic mihi ratiõem reddat, qui diuinum cõſilium nimium alto ſapiẽti corde

dijudicat, cur medicamentū vnius medici confe-
ctum, alij ad interitum, alij valuerit ad ſalutē? niſi
qa Chriſti bonus odor, alijs eſt odor vitæ in vi-
tam, alijs odor mortis in mortē. Quantū ad natu-
ram, ambo hoīes erant, q̃tum ad dignitatem, am-
bo reges q̃tum ad cauſam, ambo captiuū popu-
lum Dei poſſidentes, quantum ad poenā, ambo
flagellis clementer admoniti. Quid ergo fines eo-
rum fecit eſſe diuerſos? niſi ꝙ vnus manum Dei
ſentiens, in recordatione proprię iniquitatis inge-
muit, alter libero cōtra Dei miſericordiſſimā ve-
ritatem pugnauit arbitrio. Hactenus Aug. Ex q- Cōfutať
bus vtiq; ỳbis multa colligi poſſunt, q̃ tuum ar- hæreſis
ticulum in vtraq; parte labefactāt. Nā & in Pha- Luth. ex
raone quanq̃ fuerat derelictus, manere tn̄ arbitri Auguſti-
um liberū Aug. plane cōſitet. Id q̃d priorem ar- ni ỳbis.
ticuli tui partem euertit. Poſteriorem vero partē
ſubruit, quum ait, ꝙ Nabucho. flagellum dei ſen-
tiens, & ex recordatiōe propriæ iniquitatis inge-
miſcēs, fructuoſam egerit poenitentiā, atq; id q-
dem, quū eſſet adhuc innumeris obrutus impieta-
tibus. Sed & tertium de q̃ p̄ter articuli negotium
diſſeruimus, palā ex iam diſputatis colligit, nem-
pe ꝙ citra gratiam, q̃ gratum facit pctōrem, non
tn̄ citra diuinam opem pctōr poteſt opera mora-
liter bona facere, qbus veniam a Deo promerea-
tur, quemadmodū & publicanus, ac Cornelius
Cēturio, ſimul & Nabucho. ſibi gratiā cōparaſſe
leguntť. Nec mireris lector, ꝙ nos toties gratiam,
& auxilium gratię toties diſtinguimus. Nam idē
& Aug. pleriſq; locis facit. Sic enim ad Simplicia-
num lib. 1. quæſt. 2. ſcribit. In quibuſdam eſt tanta
gratia Fidei, quanta non ſufficit ad obtinendum
regnum cælorum, ſicut in cathecumenis, ſicut in

ipſo Cornelio, anteq̃ Sacramentorum partici-
patione incorporetur eccleſiæ. Hæc Augu. Qui-
bus verbis aperte docet, Cornelium, & cathecu
menos habuiſſe gratiam fidei, qua iuuarentur ad
opera bona, ſed non gratiam eam, quanta ſuffi-
cit ad obtinendum regnum cælorum, id quod ſo
lum pręſtat gratia gratum faciens, quę pctõrem
Chriſto incorporat, & Dei templum ex eodem
conſtituit, ac dignum efficit æterna vita. Per illã
gratiam (vti paulo poſt illic Aug. aſſerit) ſit in-
choatio quædam conceptioni ſimilis, q̃ concep-
tio non ſufficit Chriſtiano, ſed oportet eum etiã
naſci, ꝙ fit per ſecundam gratiam, qua quis dig-
nus æterna vita reddit̃. Et quanq̃ Cornelius hanc
ſecundam gratiã non haberet, auxilio tñ prioris
ſic orauit, & eleemoſynas elargitus eſt, vt dignũ
ſe præberet, cui angelus mitteretur, quemadmo-
dum & illic Aug. aſſerere non dubitauit, nempe
ꝙ Cornelius quũ ſe dignum præberet, cui ange-
lus mitteretur, quanq̃ fidei gratiam tum habue-
rat non eam tamen adhuc accepit gratiam, quan
ta ſuffecerat ad obtinendum regnum cælorum.

Duplex gratia.

Tanta enim (vt illic tradit) per Sacramentorum
participationem, & per incorporationem eccle-
ſiæ, corpori comparatur. Qñ igitur Cornelius q̃
gratia caruit tanta, hoc eſt, gratum faciente, per
oratiões tñ & eleemoſynas dignum ſe ꝓbuit, cui
angelus mitteret̃, q̃ impudentia eſt aſſerere, ꝙ co
natus quiuis pctõris, ante gratiã iſtiuſmodi pec-
catum ſit mortale. Cõcludit igit̃ Aug. hoc loco,
ꝙ, quanq̃ bona q̃dam opera præcedant ſecundã
gratiam, ipſa tñ priorem gratiam ſubſequuntur,
quia neq; cathecumeni, neq; Cornelius ipſe, bo-
na quædam opera, facere potuerunt abſq; gratia
miſe-

miſericordiæ Dei, quā Aug. hic intelligit priorē gratiam, tametſi nondum illi gratiā accepiſſent poſteriorem. De cathecumenis inſup̄ idē Augu. li. de eccleſiaſt. dog. exactius loquitur, dicens: Baptizatis tantum, iter eſſe ſalutis credimus. Nullū cathecumenum, quamuis in bonis operibus defunctum, vitam æternam habere credimus, excepto martyrio, ubi tota baptiſmi Sacramēta complētur. Ecce cathecumeni poſſunt opera bona facere, tn̄ licet in eis agēdis, mortem obeant, aliter q̄ cum martyrio, vitam æternam nō conſequuntur. A qua certe nemo vnquam excludiť, qui poſteriori gratia fuerit potitus. Fiunt igitur a cathecumenis opera bona citra gratiam poſteriorem, quę nec alia poſſunt intelligi, quam bona moraliter. Et rurſum in eodē lib. de libero ar. poſt peccatum, ita tradit. Manet ad q̄rendam ſalutē. ar. li. id eſt, rōnalis uolūtas, ſed admonēte prię Deo, & inuitāte ad ſalutē, id quod ſane p̄ primā gratiam fit. Et mox ſubdit, Initiū ergo ſalutis noſtræ, Deo miſerante habemus, vt autē acquieſcamus ſalutiferæ inſpirationi, noſtræ poteſtatis eſt, vt adipiſcamur, quod acquieſcendo admonitioni cupimus, diuini eſt muneris, vt non labamur in adepto ſalutis munere, ſolicitudinis noſtræ eſt, & ſ̄bis cæleſtis pariter adiutorij, vt labamur, noſtræ poteſtatis & ignauię eſt. Ecce quinque per ordinem adnotanda. Primum eſt initium ſalutis noſtræ, p̄ quod intelligit primam gratiā, qua ſtimulamur ad bene agendum. Secundum eſt aſſenſus noſtræ voluntatis, quo ſequimur illam, ſtimulationem, & hunc aſſerit noſtræ poteſtatis eſſe. Tertium eſt ſalus gratiæ, qua grati DEO efficimur, quæ ſolius dei donantis eſt. Quartum eſt eiuſdem ſalu-

Opera moraliter bona

Quinque ex Augu. notanda.

I. II. III. IIII.

tis cuſtodia, quæ nõ ſolum noſtra ſolicitudine fit, ſed diuino pariter adiutorio. Quintũ eſt ab hac ſalute relapſus, qui ſola noſtra ſponte, & a nobis ipſis fieri poteſt. Dilucidum igitur opinor ex ijs Auguſtini teſtimonijs eſſe, ꝙ in peccatore libertas arbitrij maneat, & ꝙ quũ faciat peccator, quod in ſe eſt non peccet mortaliter, quodq́ʒ nondũ acceptа ſecunda gratia, multa per adiutoriũ prioris gratiæ poſſet opera bona facere, quibus promereri veniam queat. Et quamquã in his inculcãdis fuerim prolixior, id mihi potius vitio vertendũ patior, q̃ vt Lutheri mendacijs lector hallucinetur, perſuaſus Auguſt. ſenſiſſe, quæ nunq̃ ſenſerit.

LVTH. ¶Nemo enim hic non cõtra gratiam pro gratia ſcripſit, ita vt non ſit res æque neceſſaria tractatu, quã & ſepius optaui omiſſis friuolis illis papenſibus nugis & negotijs, quæ nihil ad eccleſiã pertinent, niſi vt vaſtent tractare, ſed lõgitudine tẽporis & magnitudine vſus opatio ſatanę ſic in ſedit, & errore iſto ſic hębetauit animos hoim vt nullos videam qui idonei ſint vt intelligant, nedum vt nobiſcum certent.

EPIS. ¶Si ſcholaſticorũ nemo pro gratia contra gratiam non ſcripſerit, ipſi viderint. Tueantur ipſi cauſam ſuam, ꝙ nemo iudicio facile poſſunt aduerſus te Luthere, quum nihil hactenus in mediũ attuliſti quod & ilico paucis verbis exufflabunt. Rectius mihi videris feciſſe, ſi rationes, quibus innituntur, aperte diluiſſes, priuſq̃ eiuſmodi probris & conuicijs, in eos ad hunc modum inſultaſſes. Sed finge iſtos deliraſſe, quid habes tamen ꝙ orthodoxis patribus obijcias, quos negare non potes, pro gratia cõtra Pelagianos ſtrẽnue dimicaſſe. Horum libris tuæ hæreſes palam condem

nãtur

pantur. Illi ſane te Manicheũ eſſe dicent, quũ aſſe ras liberum arbitriũ nõ poſſe nõ peccare, ſed & Manichæo quis deteriorem, quũ deum optimũ maximum pcti autorem facias, ſimul & liberum arbitrium nõ aliud opinaris, q̃ prudentiã carnis, q̃ Spiritui & gratiæ ſemp reluctat. Nouatianum item oſtendũt eſſe te, qui pænitẽtiam negas peccatori conducibilẽ eſſe, priusq̃ a Deo gratiã gratũm facientem acceperit. Nam tu, quum agit peccator quicquid in ſe fuerit, affirmas tñ eum peccare mortaliter, & deteriorem inde fieri. Quã ſententiam nullus patrũ nõ vehementer abhorruit. Sed unum hic recenſere nobis ſufficiet Auguſt. Is em̃ in lib. de eccleſiaſt. dogmatibus, de venia peccatorum ſic loquit. Poenitentia aboleri pctã, indubitãter credimus, etiã ſi in vltimo vitæ ſpiritu quis admiſſorum poeniteat. Et paulo poſt, venia pctõrum fideliter p̃ſumatur ab illo, qui non vult mortem pctõris, ſed vt conuertat a perditiõe pænitendo, & ſaluatus miſeratione Dei viuat. Si qs aliter de iuſtiſſima Dei pietate ſentit, nõ Chriſtianus, ſed Nouatianus eſt. Ecce qbus verbis Aug. te Nouatianum affirmat, qui pęnitentiam aſſeris pctõrem facere deteriorem. Vuicleſiſtam inſup quis negare te poteſt, q cũcta de neceſſitate prorſus abſoluta prouenire reclamantib. oĩbus patribus, nõ vereris aſſerere? Sed & arrogantia tua plusq̃ manifeſtum te facit, quiſnam fueris, quum tam ſuperbe cæteros omnes præ teipſo contemnis, quique nullos iudicas idoneos vt intelligãt, nedum tecum certent. Hoc hæreticorum ſemper fuit, arroganter de ſeipſis p̃dicare, & placere ſibi. Sed iſtud ſupercilium quis vere Chriſtianus non abomine tur?

Liberũ arbitriũ Luthero prudẽtia carnis. Lutherꝰ Nouatianus.

Lutherꝰ Vuicleiſta.

Ddd 5 Ple-

LVTH. ¶ Plena eſt harum rerũ diuina ſcriptura. Sed ſic uaſtata per noſtrum Nabuchodonoſor, ut nec literarum facies & notitia reliqua ſit, opusque ſit nobis quodam Eſdra, qui nouas literas inueniat, & denuo nobis Bibliam reparet, quod ſpero nũc geri effloreſcentibus in toto orbe linguis Hebraica & Græca, Amen.

EPIS. ¶ Et in hoc nec degeneras a priorib. hæreticis, qui ſibi ſcripturarum notitiam ſemꝑ arrogarũt. Vtinam ſaperes modeſtius. Nobis abunde ſatis eſt, cum patribus ſapere contra quorum commu nem cõſenſum, nulla tui cerebri ſigmenta, de ſcri pturis intelligẽdis admittere licet, niſi prorſus in ſaniamus. Scripturis patres aſſentiunt, & ſcriptu ræ viciſſim patrib. cõueniunt. Nullũ inter utroſqꝫ diſſidium eſt, ſed ſumma concordia. Quod ſi nũc tandem aliquis emergat, qui patres non intelle xiſſe ſcripturas cõtendat, nec eas recte fuiſſe inter pretatas, is merito ſuſpectus haberi debet, ne potius ad Antichriſti gregẽ, q̃ Chriſti ſpectet. Nec inficior quin ſingulus patrum alicubi lapſus ſit, verum quod in re quauis aliquanti ponderis, nemo illorum veritatem attigerit, ſed oẽs pariter er rarint, & falſa docuerint credere non poſſum, nec ſi quiſquam Eſdras exoriatur, & nouas denuo li
1. Cor. 2. teras nobis exhibeat. Bonis literis ſi bñ quis vta-
1. Cor. 3. tur, non refragor quin ex eis tam ſibi, q̃ alijs emo
1. Cor. 8. lumentum ingens parare poſſit. Sed nihil eſt vſ-
Philip. 2. queadeo bonum quo quis non queat in aliorum pniciem abuti, Paulo ſatis fuit, annunciare teſtimonium Dei, citra ſapientiæ ſermonis eminẽtiã. Nec ſuam ꝑdicationem in ꝑſuaſorijs humanæ ſa pientiæ v̈bis fuiſſe teſtat̃, quin potius eandẽ aſſe rit apud Deũ ſtultitiam eſſe. Sed & alibi ſcientiã

inflare

inflare dicit, vniuerſosq́ magis hortatur, vt idē ſapiant, & ſpiritus vnanimitatem atq́ charitatē ſectentur, q̄ mutuis iſtiuſmodi contentionibus, inter ſe conflictari. Neq́ hæc dico, q̄d nolim bonas literas efflorеſcere. Nam id maximopere cupio, ſed q̀ nolim quēquam eis ad inſaniā & multorum perniciem abuti. Sed hactenus ad articuli confutationem.

ARTICVLVS XXXVII.

Pvrgatorium non poteſt probari ex ſacra ſcriptura, quæ ſit in canone. LVTH

¶ Primū dicimus, q̀ tāetſi non poſſit ex ſcripturis probari purgatorium, veritas eius nihilominus Chriſtianis cunctis credenda eſt, & maxime quum ex Eccleſiæ vetuſtiſſima conſuetudine, pro defunctorum animabus, quæ in purgatorio eſſe creduntur, commemoratio ſpecialis a Sacerdotibus in miſſa fieri conſueuit. Propter quod & Auguſtinus libro de cura pro mortuis agenda, poſtquam oſtenderit ex ſcriptura, prodeſſe defunctis ea ſuffragia, quæ poſt mortem eorum fiunt, docet nihilominus eius rei ſufficientem probationem capi poſſe, ex longa totius eccleſiæ conſuetudine. Si nuſquam, inquit, in ſcripturis veteribꝰ omnino legeretur, non parua hac conſuetudine claret autoritas, vbi in precibus ſacerdotis, quæ domino Deo ad eius altare funduntur, locum ſuum etiā habet cōmendatio mortuorum. Sed & Chryſoſtomꝰ eādem ex Apoſtolica traditiōe ſcribit exortam fuiſſe, vt mox dicemꝰ. Secundo videt̄ is articulus non valde quadrare cum cæteris aſſertionibus. Nā ex eo ſequit̄, quod præter ſcripturā ſacram aliæ nobis q̄rendæ ſunt probationes, quod tamen alibi tu ꝑtinaciter negas fa-

EPIS. De purgatorio primum.

Secundū

gas fa-

gãs faciendũ. Iubet vticꝫ Petrus vt parati ſimus ad ſatiſfactionem, omni poſcenti rationem, de ea quæ in nobis eſt ſpe. Quando igitur nobis creditum eſt purgatoriũ, vt tu paulo inferius teſtariste credere purgatoriũ, ſuadereq́ꝫ & conſulere, quatenus ab alijs credat̃, oportet, vt parati ſimus ad ſatisfactionem, ſi quis a nobis huius rei rationem exigat. Sed præſens articulus iam aſſerit fieri non poſſe, vt res hæc probet̃ ex ſcriptura ſacra. Quãobrem aliunde nobis huius rei probatio petatur, neceſſum eſt. Tertio, quum a tot patribus tã græcis, q̃ latinis purgatoriũ affirmetur, non eſt veriſimile, quin eius ueritas per idoneas probationes illis claruiſſet. Gregorius in primis præter multas hiſtorias, quas lib. iiij dialogorũ ad confirmãdam purgatorij certitudinẽ adducit, etiam ſcripturas duas memorat, alteram ex Euãg. Mat. qua dicitur, ꝙ ſi quis contra ſpiritũ ſanctum blaſphemauerit, necꝫ in hoc ſeculo remittetur ei, necꝫ in futuro. In qua ſententia, inquit, dat̃ intelligi quaſdam culpas in hoc ſeculo, quaſdã vero in futuro poſſe laxari. Quod enim de vno negatur conſequens intellectus patet, quia de quibuſdam cõceditur. Alteram vero ex Paulo. 1. ad Corint. iij. profert, vbi de ædificante Paulus ait, quod ſaluus erit, ſic tamen quaſi per ignem. Hieron. item in fine 18. lib. ſuper Eſaiam ait: Sicut diaboli & omnium negatorũ atcꝫ impiorum, qui dixerunt in corde ſuo, non eſt Deus, credimus æterna tormẽta, ſic peccatorũ, atcꝫ impiorum & tamen Chriſtianorum, quorum opera in igne probanda ſunt atcꝫ purganda, moderatam arbitramur, & mixtam clementiæ ſententiam iudicis. Hæc Hiero. Et Ambro. ſuper Pſal. 118. vnũquencꝫ purificandũ

Tertium

Purgatorium eſſe affimant patres.

Mat. 12.

eſſe docet priusq̃ in dñi requiem ingrediat. Qñ, inquit, dñs dicet. Intrate in requiem meam vnuſquiſq; noſtrum vſtus romphęa illa flammea non exuſtus purificabitur, vt introgreſſus in illam paradiſi amoenitatem gratias agat dño ſuo, dicẽs: Induxiſti nos in refrigerium. Hæc ille. Porro q̃d Auguſt. Origenes, Athanaſius, Chryſoſt. & Dionyſius hac de re teſtãtur, mox apparebit. Quando igitur tot egregij patres, purgationem fieri poſt hanc vitam vnanimiter comprobent, haud diſſimile vero eſt, quod eius rei iuſtas & efficaces habuerint probationes. Quarto quoque loco dicimus, quod non ſit credibile purgatorium nõ poſſe ex ſcriptura ſacra probari, quum ſit ea res Chriſtianis omnibus vſqueadeo ſcitu neceſſaria. Prodeſt enim ipſius notitia, non ſolum vt ex charitate ſubuenire ſtudeamus animabus illorũ, qui poenis illis detinentur, verumetiam nobiſipſis metum incutit, ne leuiores facile culpas admittamus, quum certo nobis conſtiterit, nos ob eas, in illis ignibus graues luituros poenas, nec ante nobis in cælum aditum patere, quã illis per acerbos purgatorij cruciatꝰ fuerimus purgatiſſimi: confert enim & ſpei noſtræ, ne protinus, vt morbus aliq̃s grauis & læthiferus nos inopinatos oppreſſerit, deſperemus putantes omnia vel leuiſſima, de quibus hic non ſatisfecimus, in gehẽna debere puniri. Sperare em̃ poſſumꝰ admiſſa leuiora, q̃ non ſatis in hac vita fleuimus, ſic in purgatorijs ignibus clementer expiari poſſe, vt nihil neceſſe fuerit, eorum vltionem ad gehennã reſeruari. Quãobrem apprime neceſſaria res eſt Chriſtianis, noſſe purgatoriũ eſſe locum in quo pro minutis delictis animæ corporibus exutæ, velut

Quartũ.

Neceſſarium eſt Chriſtianis noſſe purgatorium eſſe

velut aurum in fornace purgationem accipiunt priuſquam in cælum admittant. Et quoniã ſcriptura ſacra, conclaue quoddam eſt omniũ veritatum, q̃ Chriſtianis ſitu neceſſariæ ſunt, nemini poteſt ambiguum eſſe quin purgatorij veritas in ipſa contineatur, & quin ex ipſa quoq; probari poſſit. Valet autem hæc argumentatio contra te Luthere, qui purgatorij veritatem haud negas, imo confiteris ingenue purgatorium eſſe. Nam inferius ais. Credo purgatorium eſſe, & conſulo ſuadeoque credendum. Vides igitur quantum conueniat, vt huius veritatis credendæ ratio, probatioque non deſit in ſcripturis, quanq̃ fortaſſis vnam aliq̃ ſcripturã, quæ proteruientẽ adigat, vti rẽ velit, nolit, confiteatur, in promptu non ſit adducere. Sed poteſt eſſe nihilominus illic aliqua, tãetſi diligentiſſimos hactenus inquiſitores ipſa latuerit. Tentabimus igitur vel ex vna, vel pluribus oſtẽdere purgatorium eſſe. Principio tamen illud firmum ſit oportet, vt diſſidentibus nobis de vero ſcripturæ ſenſu, ille verus habendus, quem iudex eccleſiæ catholicæ conſtitutus pro genuino ſenſu potiſſimũ interpretabit, quemadmodũ ſub tertia veritate pluribus explicauimus. Nã hæreticus aliũ ſæpenumero de ſcripturis ſenſum colligit q̃ orthodoxus. Arrius enim huius ſcripturæ ſenſum

Ioan.12. Pater maior me eſt, aduerſus perſonarum æqualitatẽ interpretatus eſt. Eluidius etiã hãc, Et nõ cognouit eam donec peperit filium ſuum primogenitũ cõtra beatæ virginis perpetuã integritatẽ intel

Mat.1. lexit. Marcion hanc, Lex autem ſubintrauit, vt

Rom.5. abundaret delictum, ſic contorſit vt malam eſſe Moſeos legẽ, & a malo principio iuxta Manicheum originẽ ſũpſiſſe, nõ dubitauerit affirmare. Baſilides

ſilides item hac abuſus eſt,quã dixit Paulus,Ego autem ſine lege viuebam aliquando, vt doceret Rom.7. Pauli animã in alio prius vixiſſe corpore. Eunomius inſuper illud Dauidicũ,Ego dixi dij eſtis & Pſalm.81. Ioan.10. filij excelſi omnes,cum verbo Chriſti cõmittens q̃ Iudæis affirmabat ſe filium eſſe Dei, credidit haud aliter Chriſtũ eſſe filiũ Dei,q̃ aliquem e diuis q̃s in Eccleſia veneramur.Manichæi demũ illud haud recte interpretati.Quotquot ante me venerunt,fures ſunt & latrones,de prophetis omnibus,&lege male ſentiebant.Sed quid lectorẽ iſtis morer? quum & reliqui quotquot fuerant hæretici, non paruo ſane numero,ſemper anſam ex perperam intellectis ſcripturis acceperunt.

Quamobrem & dilucidum omnibus eſſe poteſt, ſcripturæ ſenſũ(quẽ credit hæreticus)non eſſe ſequendum,ſed quem orthodoxus ex ipſa cõcepit. Quoniam igitur ſecundum orthodoxorum interpretationem, vbi Chriſtus affirmat ex Euãgelio Matthæi quoddam eſſe peccatum,q nec in hoc ſeculo,nec in futuro remittẽ, colligi poteſt aliquorum fieri peccatorũ in futuro ſeculo remiſſionẽ. Mat.12. Quæ remiſſio certe quum purgationem talem exigat(qualis nec in gehenna fit,nec in cælo) purgatorij ſubinfert omnino neceſſitatem. Similiter in epiſtola Ioannis prima,quum dicitur. Eſt peccatum vſq; ad mortem,non dico,vt pro roget quis 1.Ioan.5. de peccato finalis deſperationis ab orthodoxis intelligitur,perinde ac ſi dixiſſet Ioãnes.Pro eo,quẽ conſtat hic emigraſſe cum deſperatione clementiæ Dei,nullus oret.Quod ſi pro cæteris profutura ſit oratio,iam palã eſt eos alicubi detineri cruciatos,vnde per orationes eripi valeãt. At id nec eſt in gehẽna,quoniã inde nulla prorſus ereptio eſt

nec in coelo, quoniã illic nihil intrat purgandũ. Quamobrẽ oportet, ſit tertius aliquis locus, in q̃ crucietur, & expurgentur a peccatorum impuritatibus. Nec eſt vt cauillũ facias in verbo, viderit, quum paulo ante dixiſſet: Si quis viderit fratrem ſuum peccare peccato nõ ad mortem. Nam hic videre non aliter, q̃ pro intelligere poteſt accipi, quũ nemo corporeis oculis deſperatione cernere valeat, ſed ſolo mentis iudicio percipere. At qui nec res iſta poterit antea deprehendi, q̃ quiſquam hinc emigrauerit, quũ & multos a deſperatione, qua pridem infeſtati ſunt, reſipuiſſe cõpertiſſimum eſt. At hæc ſcriptura triplicẽ ordinẽ eorum facit, qui cum deo videntur aliquid poſſe.

Apo. 5. Nam apud Paulum Philip. 2. dicitur: In nomine Ieſu omne genu flectatur, cæleſtium, terreſtrium, & infernorum. Et in Apo. traditur, q nemo inuentus eſt in coelo, nec in terra, nec ſubtus terram, qui dignus eſſet aperire librum. At palã eſt (quantum ad hos attinet) qui ſubtus terram in gehẽna ſunt, q hec genua flectãt nomini Ieſu, quin contra potius, ipſum iugiter blaſphement. Sed nec de his aliqua probabilitas eſt aperiendi libri. Quãobrem & de purgandis (qui videlicet in purgatorio ſubtus terram expiantur) vtrumq; debet intelligi. Ex iis itaq; ſcripturis (modo catholice interpretentur) dilucidum erit cuiq; purgatoriũ eſſe. Cæterũ an ex pluribus ſibi mutuo cõnexis ſcripturis, firmari quoq; purgatoriũ poſſet, iam experiamur. Primum iſtud ex ſcripturis conſtat,

Luc. 16. damnatorum animas in gehenna iam interea torqueri, donec veniat iudicij dies, id quod ex parabola diuitis epulonis manifeſtũ eſt. Conſtat item ex iiſdem ſcripturis, quorundam animas in cælo

iam

iam beatas eſſe p̄cipue ſctōrum patrū, q̄s e lymbo captiuos eduxerat Chriſtus, quēadmodū ex Pſalmis & D. Paulo dilucidum eſt. Aſcendit, inquit, Chriſtus in altū, captiuā duxit captiuitatē. Quod ſi p ſcripturas patet quaſdā animas in gehenna cruciari, quaſdā v̄o iam cælis ſumma voluptate frui, a non inde perſpicuum eſt, alias q̄ nec adhuc beatæ cælo potiunt̄, nec detruſæ ſint in gehennā non eſſe penitus ocioſas? Nā aut boni quicquam patiant̄, aut mali neceſſum eſt. De bonis illis & malis loquor, de quibus Euāgelium ait: Fili mi, recepiſti bona in vita tua, & Lazarus similiter mala. Nec eſt credibile, ꝙ ij omnes, q nō fuerint in gehennam coniecti, ꝙ e veſtigio migrauerunt in cælum. Quamobrē & interea pro uoluptatibus venialibus, quibus in hac vita pluſculum q̄ par fuit, indulſerunt, moleſtias aliquas oportet ſubeant, quibus emaculent̄ & expient̄, dignique reddant̄ illa cæleſti ciuitate, in q̄ (vt in Apoca. tradit̄) nihil intrabit coinquinatum. Vide nunc, nū iſtæ ſcripturæ nō apertiſſimam fidem faciant, oportere purgatorium eſſe, hoc eſt locum quendā ad expiationem animarum deputatum. Nā quū multæ ſint, quæ nec ab hoc ſeculo vſqueadeo puræ migrarunt, vt in cælum protinus recipiantur, nec tam impure, vt mereant̄ ignibus gehēnæ tradi, nec demum vna cum corporibus extinctę ſint consequens eſt, vt ſuas interea præparationes patiant̄, quibus idoneæ fiant, vt cęleſti ciuitati donent̄ aliquando. Sed dices per mortem deleta fuiſſe quęque venialia. At hoc alia ſcriptura te non ſinit dicere. Chriſtus enim ait Mat. 12. Omne verbum ocioſum quodcunq; dixerint homines reddent de eo rationem. Vides ꝙ de verbis ocioſis

Pſal. 67.

Luc. 16.

Apo. 21.

reddenda ſit ratio,q̃d haudquaq̃ fieret ſi p̃ mortẽ eſſent penitus condonata, vel abolita funditus. Quãobrem & adhuc purganda remanent. Neq̃ de ỹbis duntaxat ocioſis id intelligi debet, verũ etiã de cæteris oĩbus leuiorib. negligentijs, a quibus ante purgari ſingulas animas oportet, quam in coeleſtem gloriam recipiantur. Ex his igitur ſcripturis inuicem conglutinatis, cuius non omnino contumaci, purgatorij fidem aſtrui poſſe nõ dubitamus. Sed iã Lutheri defenſionẽ audiamus.

LVT. ¶ Satis ridicule ſophiſtæ in hac re nugant̃, ad ducẽtes illud pſal. 76. Tranſiuimus per ignem & aquam, & eduxiſti nos in refrigerium, nõ em̃ tan tum habent cerebri & ſolertiæ aut cogitantiæ, vt videant, ſi hoc de purgatorio dictum eſt, omnes martires totamq̃ eccleſiam in purgatoriũ fuiſſe, quum in perſona martyrum & omnium afflictorum hæc dicantur pro quibus ipſemet ſciunt iniuriam eſſe orare. Talibus enim authoribus ſtupida iſta capita ſolẽt ſua probare, ſolum vt nauſeã & abominationem faciat pijs ſpiritibus.

EPIS. ¶ Quod illi nugant̃, ego non cõprobo. Sed in hac re tu ſophiſta mihi multo nugatior eſſe vide ris, q quum ſcriptura ſacra veritatũ oĩm pelagus ſit, ex eo tñ q̃ vnum aut alterũ locum, quem hi, (q̃s ſophiſtas vocas) introduxerint, confutaſſe te crediderís, colligere moliris nõ e ſcriptura purgatorij veritatẽ oſtẽdi poſſe. At cede mihi p̃cor, ſi q̃ſitum in vno aut altero maris gurgite marga ritum inuenire nequiueris, num propterea negares margaritũ in toto mari poſſe reperiri? Tu igi tur q cæteros appellas ridiculos ſophiſtas, vnus oĩu es & ſophiſticiſſimus & ridiculus maxime. Cęterũ q̃ p̃ ignem & aquã purgandæ ſint aĩæ, q̃

de præ-

deꝑlio vitæ huius exierint, priusq̃ cælum ingre
diantur,teſtaẽ Orig.hom.15. ſuꝑ Numeros, quẽ
tu (q̃tum opinor)ſophiſtã nõ appellabis. Tem-
pus,inquit,belli nobis eſt in hoc mundo, pugná
aduerſus Madianitas eſt,ſiue aduerſum vitia car
nis noſtræ,ſiue aduerſum contrarias poteſtates.
Spectat nos angelorũ chorus,& virtutũ cęleſtiũ
pia erga nos pendet expectatio, qñ vel qũo de
hoc ꝑlio reuertamur,qđ vnuſquiſq; noſtrum ma
nubiarũ reportet,& intuenẽ curioſi9,ac ſolicitiſ-
us ꝑſcrutanẽ,quis noſtrũ auri hinc ampli9 ferat,
qs etiã argenti illud põdus exhibeat,quisve lapi
des deferat ꝑtioſos. Requirunt etiam,ſi qs ęs defe
rat,aut ferrũ aut plumbũ. Sed & vas ligneũ ſi for
te aliqs afferat,aut fictile, aut aliud eiuſmodi ma
gnæ domus vſibus neceſſariũ. Requiriẽ ergo dili
genter,quũ abierimus illuc,quid unuſquiſq; no-
ſtrum deferat,& ſecundum ea q̃ detulerit,ſecun-
dum ꝙ labor eius pro contemplatione exuuiarũ
probaẽ,etiam mãſionis ei meritum præparabiẽ.
Probantur tñ om̃ia hæc, q̃ per ignem,ꝑ ignem:
quæ ꝑ aquam,per aquam. Vniuſcuiuſque enim
opus quale ſit,ignis probabit. Hactenus Orige.
Vt intelligas in perſona Sctõrum omnium hunc
verſiculum dici poſſe. Trãſiuimus per ignem &
aquam,& eduxiſti nos (poſtq̃ his purgati fueri-
mus)in refrigeriũ. Sed & paulo poſt. Vides,inqt
quomodo purificatione indiget omnis qui exie-
rit de prælio vitæ huius. Ergo purgatoriũ Orige
ni probatur, per quod & omnes tranſituros opi-
natur,qui ſunt in hoc ſeculo migraturi.

¶ Tale illud 1.Cor.3. Saluus ipſe erit, quaſi ꝑ LVTH
ignẽ,quum Apoſtolus ibi de igne iudicij loqua-
tur;Dicens diem domini in igne reuelandum.

EPISC. ¶ Non habet Grecus codex illam particulam nempe Dñi. Sed dies, inquit, declarabit, ꝙ in igne reuelatꝰ, & cuiuſcꝫ opus quale ſit, ignis probabit. Quẽ ſane locũ nõ ex Latinis modo, verumetiam ex Græcis aliquot pro purgatorio uolũt intelligi. Ego tantũ duos afferã, Orig. & Aug. Origenem iam audiſti nõnihil apud Numeros alludentẽ huic loco Pauli. Sed & idẽ ſuper Exodũ homil. 6. ſic ſcribit. Triplex nancꝫ eſt bene agendi via, quũ vel ex opere, vel cogitatione, vel verbo, boni aliquid agiꝰ. Hoc eñ ſignificat, & Apoſtolus quũ dicit. Qui aũt ædificat ſupra fundamẽtũ hoc, aurum, argentum, lapides pretioſos, triplicẽ bonorũ indicãs viã. Subiungit nihilominus triplicẽ etiã malorũ, quũ dicit: Ligna, fœnũ, ſtipulam. Et paulo poſt ſequiꝰ ex Orig. Idcirco ꝗ ſaluus ſit per ignẽ ſaluus ſit. Vt ſi ꝗd forte de ſpecie plũbi habuerit admixtũ, id ignis decoquat, & reſoluat, vt efficiãtꝰ omnes aurũ bonũ. Quia aurũ terræ illius bonũ eſſe diciꝰ, ꝗ habituri ſunt ſãcti. Et ſicut fornax probat aurũ, ſic homines iuſtos tentatio. Veniendũ eſt ergo omnibus ad ignẽ, veniendum eſt ad conflatorium. Sedet eñ Dominus & cõflat & purgat filios Iuda. Sed & illuc conueniꝰ ſi quis multa opera bona & parũ aliqd iniqtatis attulerit. Illud parũ tanꝗ plumbũ igne reſoluiꝰ ac purgaꝰ, & totũ remanet aurũ purũ. Et ſic qs plus illic plumbi detulerit, plus exuriꝰ, vt amplius decoquaꝰ, vt & ſi purũ aliquid ſit auri, purgatũ tandẽ reſideat. Quod ſi aliquis illuc totus plumbeus venerit, fiet de illo hoc ꝙ ſcriptũ eſt. Demergeꝰ in profundũ tanꝗ plumbũ in aqua validiſſima. Hęc Orig. Ex cuius verbis apertiſſimum eſt, ꝙ hunc locũ Pauli pro igne purgatorio interpretaꝰ. Et Auguſti-

Triplex bene agẽdi via.

1. Cor. 3.

Auguſtin9 inter ſermones de ſanctis ſermone 4. de commemoratione animarum, hunc locum de purgatorijs ignib. intelligit. Multi ſunt, inquit, q̄ lectionem iſtā male intelligentes, falſa ſecuritate decipiunt, dum credunt, ꝙ ſi ſupra fundamentū, Chriſtum capitalia crimina ædificent pctā ipſa ꝑ ignem tranſitorium poſſint purgari, & ipſi poſtea ad uitam perpetuam ꝑuenire. Intellectus iſte fratres chariſſimi corrigēdus eſt, q̄a ipſi ſe ſeducunt q̄ taliter ſibi blandiunt. Illo enim tranſitorio igne, de q̄ dixit Apoſtolus. Ipſe enim ſaluus erit, ſic tn̄ quaſi per ignem, non capitalia, ſed minuta pctā purgantur. Subinde memorat, quę ſunt pctā capitalia, & quę minuta, q̄buſq; modis iſta redimantur. Et ſubdit, quantum ad minuta. Quicquid de iſtis peccatis a nobis redemptum nō fuerit, illo igne purgandum eſt, de quo dixit Apoſtolus: Quia in igne reuelabitur, & cuius opus arſeris detrimētum patietur. Hortatur itaq; demum Aug. vt in hoc ſeculo pctā noſtra ſic purgemus, quatenus in futuro ille ignis purgatorius aut non inueniat, aut certe parum inueniat, quod exurat. Aſſeritq; tam diu nos in illo igne moras habituros, quoad ſupradicta pctā tanq̄ lingna, foenum, & ſtipula cōſummant, duriorem q; futurū illum ignem affirmat, q̄ quicq̄d in hoc ſeculo poenarum, aut uideri, aut ſentiri, aut cogitari poteſt. Hæc Auguſtin9 illic, quanquam aliter alibi. Sed iam ſenex ita populum quem fallere noluit, duxit admonendum. 1. Cor. 3

¶ Sicut & Theſſalo. 1. dicit Chriſtum de cælo reuelandum cum angelis virtutis ſuæ in flamma ignis vindictam ſumentis, de ijs, qui non credide runt Euāgelio. Si ergo his & ſimilibus locis pro- LVTH

bat purgatorium, vere ex ſcriptura probabitur prorſus nullum eſſe purgatorium.

EPISC. ¶ Apud Theſſa. certum eſt, q̃ de igne cõflagrationis loquit̃ Paulus, de quo & Dauid eſt vaticinatus. Ignis, inquit, ante ipſũ præcedet, & inflãmabit in circuitu inimicos eius. Et Petrus item ſcripſit, Veniet autẽ dies Domini, ſicut fur in nocte, in q̃ coeli magno impetu trãſient, elemẽta vero calore ſoluent̃, terra autẽ, & omnia, quæ in ipſa ſunt opera, exurentur. Cæterum nihil oportet, vt prorſus de eodem loquutus fuiſſet igne, pariter ad Corin. & maxime quũ illic de die Dñi non fecerit mentionẽ, ſed abſolute dictũ ſit. Dies enim declarabit, Qui nec iniuria poteſt de die examinis cuiuſlibet hinc migrantis intelligi. Nã haud dubie mox vt hinc exierimus, examinãdi ſumus, alioq cur eueſtigio quidã ad gehennã, alij ad coelũ aſſumunt̃? Quod ſi locus ille, ſenſũ hũc patiat̃, vt & certe patit̃, atq; ſic interpretes quidã illũ expoſuerint, neq; dubitemus, quin animæ mox, vt hinc exierint, iudicium aliquod ſubituræ ſint, vereq; credimus locũ aliquẽ eſſe pro purgandis animabus deputatum, quid hæremus ãplius aut cur licet vbi nullus omnino nodus eſt, aliquem diutius in hoc ſcirpo quærere?

Theſſa. 1. Ignis conflagrationis. 2. Pet. 2. 1. Cor. 3.

LVTH ¶ Vnũ locum habent, cap. 2. Machabæorũ 12. vſitatum, quẽ librũ dixi, ſicut adhuc dico, non eſſe in hac re vllius authoritatis, quum nihil ſimile, neq; in nouo, neq; in veteri teſtamẽto legat̃.

EPIS. ¶ Quanq̃ ipſe non verearis hunc librũ aſſerere, nullius authoritatis eſſe, parum tamẽ huic tuæ temeritati credẽdum eſt, quum authores complures, & ijdem quoq; grauiſſimi, longe aliam ſuper hac re ſententiam ferant. Nam Aug. hunc librum

ceu ca-

eeu canonicum approbat. Sic em̃ 18. libro de ciuitate Dei cap. 36. ſcribẽs de principũ tẽporibus, q̃ poſt reſtitutũ templũ vſq; ad Ariſtobuli principatũ rẽ Iudaicã adminiſtrarũt, loquit̃, quorũ ſupputatio temporũ, nõ in ſcripturis ſanctis, quæ canonicæ appellant̃, ſed in alijs inuenit̃, in q̃bus ſũt & Machabæorũ libri, quos nõ Iudæi, ſed eccleſia pro canonicis habet. Ecce Machabæorũ libros eccleſia pro canonicis habet, quanq̃ Iudæis nõ ſit de canone. Hieronymus quoq; ſecundo prologo ſuper libros Machabæorũ ait, Machabæorũ libri, licet nõ habeant̃ in canone Hebræorũ tñ ab eccleſia inter diuinorũ voluminũ annotant̃ hiſtorias. Sed & Aug. in libro de cura pro mortuis agẽda locum eundem (de quo iam controuerſia eſt) citat inquiens: Poterat inquiſitioni tuæ ſufficere mea breuis iſta reſpõſio, ſed quia alia mouẽt, quibus reſpondendum exiſtimo, parumper attende. In Machabæorum libris legimus oblatum pro mortuis ſacrificium. Rurſum quoq; ſermone quadrageſimo quarto ad fratres in heremo. Defũctis inquit, cũ õni diligẽtia miſereri & ſubuenire ſtudeamus, attendẽtes & quid Iudas Machabæus fecerit, dixit enim q̃ ſancta eſſet cogitatio pro defunctis exorare, vt a peccatis ſoluantur. Ecce quãti fecerit Auguſtinus hoc teſtimonium, vnde & non mediocris hæc tua temeritas eſſe conuincit̃, q̃ his libris nihil authoritatis cenſeas deferendũ. Machabæorũ libros, Eccleſia pro canonicis habeat

¶ Et quæ neceſſitas eſt, pro purgatorio ſic tumultuari, niſi q̃ papiſtica eccleſia lucro ſuo timet q̃ inæſtimabile trahit ex purgatorio. LVTH

¶ Vter veſtrũ magis incuſari debeat, an Papa, ſi pro quæſtu ſuo velit ab alijs credi purgatoriũ, q̃ ipſe quoq; credit, an tu (q̃ ſolum vt huic oc EPIS.

curras quæſtui) ſupprimere ſtudes purgatorij fidem, quod tamē extare nō dubitas. Si iudiciū huius rei mihi permitteret, tu mihi viſus es, quē potius cōdemnarē. Nā egētibus animabus, tuo ſtudio longe plus diſpendij, quā pontificis infertur. Neq; enim de purgādis animabus cuiq̄ cura foret, ſi tibi crederetur, quæ res multo maioris eſſet detrimēti, quā ſi tota germanorū pecunia cederet in pontificis lucrum. Nemini enim ambiguū eſſe poteſt, ſi grauiſſimos ignis cruciatus animę purgandæ ſuſtineant, vt hauddubie ſuſtinent, quin is plurimū apud deum meretur, qui ſic earū agit curam, vt pro earū liberatione, vel preces deuotas offerat, vel pias eroget eleemoſinas, vel ieiunijs, alijſq; moleſtijs carnē affligat ſuā, aut alia demū ad piam illorū ſubuentionē, opera charitatis exerceat. Ad q̄d & Aug. hortat̄ ſermōe iā ante citato: Clamāt, inquit, quotidie, qui iacēt in tormentis, clamāt & pauci ſunt qui reſpondeant, vlulant, & non eſt qui conſulet̄ eos. O q̄ grandis crudelitas, fratres mei: O q̄ grandis inhūanitas, clamant ad nos q̄tidie, q dū vixerūt, multa mala pro nobis ſuſtinere voluerūt, nec eis ſubuenire curam9. O vere magna inhumanitas. Ecce enim infirmus iacet, & clamat, & a medicis conſolat̄, clamat porcus, & omnes cū eo clamare nōn ceſſāt, cadit aſinus, & omnes eum ſubleuare feſtināt. Sed clamat in tormētis fidelis, & nō eſt qui reſpondeat. Ecce veſtra inhumanitas fratres. Eia ergo non ſic. Sed mementote fratres, q; ſacta & ſalubris, pia & felix, & ſuauis Deo, & angelis eſt cogitatio pro defunctis exorare, vt a poenis, quas pro peccatis patiunt̄, ſoluant̄. Hactenus Aug. Ex cuius verbis dilucidū eſt magnum diſpendiū purgandis anima

bus fieri

bus fieri, ſi non creditum eſſet purgatoriū, nec il-
lis modo, verumetiā nobis qui ſuperſtites ſumus
qui dum illis proſumus, nobis etiā abunde lucra
mur. Eſto pontifex ex credito purgatorio lucrum
ingens aſſequat̃. At qui pro liberandis animabus
bona fide contribuunt, tam ſibi q̃ animabus illis,
tāto lucrant̃ cumulatius, quanto ſpiritales diuitię
tranſitorijs præponderant magis.

¶ Suo quiſq; periculo hic credat vel non cre- LVTH
dat, non eſt hæreticus, ſi purgatorium nō credit,
nec ideo Chriſtianus, ſi credit.

¶ Chriſtianus vtiq; nemo fit ex eo, ꝙ credit EPIS.
purgatoriū eſſe, niſi & cætera quæq; crediderit,
quæ (vt credant̃) eccleſia docet catholica. Nō em̃
vnius alicuius articuli credulitas Chriſtianū facit
ſed ita cunctis oportet credat, vt a nullo diſſētiat
obſtinate. Nam ſi diſſenſerit ab vno quopiā, non
articulorū dico fidei, ſed quorumlibet indiſcrimi
natim, quos eccleſia credendo recepit, atq; id fe-
cerit contumaciter, iā ſelegit ſibi, ꝙ ab eccleſia di
uerſum credat, & hæreticus efficit̃. Propter quod
& Tertul. aduerſus hæreticos ſcribens ait: Si totū
capitulū, nēpe Pauli. 1. ad Corinthios vndecimo,
ad vnitatem continendam & ſeparationes coer-
cendas, aptes, hæreſes vero non minus ab vnita-
te diuellunt, q̃ ſciſmata & diſſentiones, ſine dubio
& hæreſes in ea conditione reprehenſiones cōſti
tuit, in qua & ſchiſmata & diſſentiones: At per
hoc non eos probabiles facit, q in hæreſes diuer-
terint, quum maxime diuerti ab eiuſmodi obiur-
gans, & docens vnum omnes loqui, & idipſum
ſapere, ꝙ & etiam hæreſes non ſinunt. Hæc Ter-
tullianus. Et paulo poſt. Sed & in omni epiſtola
de adulterinis doctrinis fugiendis inculcans, hæ-

reſes taxat, quarum opera ſũt adulteræ doctrinæ, hæreſes dictæ Greca voce ex interpretatione electionis, qua quis, ſiue ad inſtituendas, ſiue ad ſuſcipiendas eas vtit. Ideo & ſibi damnatum dixit hæreticum, quia & in q̃ dãnat, ſibi elegit. Hæc Tertullianus. Ex quibus verbis liquet hæreticum dici poſſe, q per dogma ſuum ab eccleſia diuerſum, eccleſiæ ſcindit vnitatem, nec ſinit omnes idẽ loq & ſapere, ſed per priuati dogmatis electionẽ hæretici nomen ſortitur, in quo & ſibi damnatus eſt. Nec diſſimiliter Aug. lib. 8. de ciuitate Dei, cap. 50. dicit: Qui in eccleſia morbidum aliquid, prauumq; ſapiũt, ſi correpti (vt ſanũ rectũq; ſapiãt) reſiſtunt cõtumaciter, ſuaq; peſtifera & mortifera dogmata emẽdare nolũt, ſed defẽſare perſiſtũt hæretici fiũt. Hæc Aug. Quando igit eccleſia purgatorium docet eſſe credendum, quiſquis contrarium dogma contumaciter aſſerit, is omnino ſeipſum hæreticum facit.

LVTH ¶ Græca enim eccleſia non credit manens catholica.

EPISC. ¶ Vulgus opinor intelligis, & nõ ipſos eccleſiæ Græcanicæ patres. Nam hos fauere purgatorio, libri (quos ædidere) teſtant. De Orig. quidem duo protulimꝰ teſtimonia, quibus palã affirmat animas, hinc exeuntes, oportere purgari, priuſq; in cælum admittant. Et Athanaſius 34. quæſtione de purgãdis animabus quærit. Num ſentiunt aliqua beneficia ſanctorũ animæ, quum ſuper illis fiunt conuẽtꝰ, & peractiones bonorũ operum & oblationum? Cui quæſtioni reſpõdet, q ſi non aliquo beneficio participarent ex illo, non vtiq; in cura & exequijs fieret commemoratio. Ecce q in eccleſia Græcanica, pro mortuis ex patrum

inſtituti

inſtitutione fiebant exequiæ, & orationes ad Deum fundebantur,quib9 & defunctorum animas Athanaſius aſſerit participare. Atq nihil iſta prodeſſe poterunt animabus,vel quæ in gehenna ſūt vel quæ in gloria,ſed ijs duntaxat, qui peccatorū ſuorum aliquā rubiginem patiuntur,a qua(priuſquam in cœlum eis pateat aditus)eas purgari neceſſum eſt. Quid enim ex orationib9 & exequijs aliud boni caperent, quam veniam & expiationem eiuſmodi?Quod ſi nemo pro illis precaretur certum eſt, eas alijs quibuſdam rationibus expurgari debere. Dionyſius inſuper capite ſeptimo eccleſiaſticæ hierarchiæ,docet ex apoſtolica traditione,precationes quaſdam animabus(quæ dignæ ſunt)poſtquam hinc exierint,prodeſſe poſſe. Nec diſſimiliter Chryſoſtomus homil.59. Bernardo Brixiano interprete. Non temere ab Apoſtolis hæc ſancita fuerunt, vt in tremendis myſterijs,defunctorum agatur commemoratio. Sciunt enim illis inde multum contingere lucrum,vtilitatem multam.Hæc ille. Ab apoſtolis igitur hæc inſtitutio manauit,vt inter ſacra, defunctorū ageretur memoria,quatenus,aliquid inde lucri conſequerentur.Cæterum animabus,quæ vel in cælo beatæ ſunt,vel in gehenna damnatæ, nihil accedere lucri poteſt,q̄ fit vt in purgatorio eſſe locū exiſtimemus, vbi cōſiſtētes ad tēpus animæ,deuotis interea viuorū precationibus refocillantur & releuantur eleemoſynis. Extat & libellus græce ſcriptus,tēpore cōcilij Baſilieſis ęditus,in quo pręter hos,& alij cōplures Gręcorū autores,aduerſus hunc errorem citantur, quorū teſtimonijs aiunt Grecos in concilio Florentino ceſſiſſe, & a pertinatia ſua reſipuiſſe.

Ab apoſtolis hęc inſtitutio manauit, ut inter ſacra defunctorū ageretur memoria.

Nec

beneficium eſt ignoranti, veritatē oſtēdere, aberrantiq; rectam cōmonſtrare viam. Sed & cōpellendi ſunt, velint nolint, vt eam ingrediantur. An non Chriſtus in Euang. Lucæ, parabolam referēs cuiuſdam hominis qui fecit coenam magnā, quoſdam inuios compellendos docuit, quatenus ad viam redirent? Exi, inquit, cito in vias & ſepes & compelle intrare. Num tu videri vis Chriſto circumſpectior? Quando igitur tibi creditū ſit purgatorium, & dignum tibi viſum fuerit, q̄d credēdum cæteris conſulas, quamobrem te quæſo neminem cogi vis ad id credendum, cum talis adactio cuiq; ſit vtilis, & Chriſtus eandē in euangelio docet apertiſſime? Luc. 14.

LVTH. ¶ Sicut ſi non credā, Tho. Aquinatē eſſe ſanctum, licet a papa canoniſatū, nō ſum hęreticus.

EPIS. ¶ Si ſit hæreticus q diſſentit contumaciter ab ijs q̄ communis eccleſiæ conſenſus, ceu credenda cōprobauit, quēadmodū ſuperius ex Aug. Tertullianoq; monſtrauimus, hęreticus equidem habendus eſt, qui iam ex contumacia nolit credere Tho. Aquinatem eſſe ſanctū. Nam id, diſcernēte ſummo pōtifice, eccleſiæ cōmunis aſſenſus iam diu credēdum admiſit. Quemobrem q̄ſquis huic veritati nūc vſqueadeo receptę, fuerit ex ꝑtinacia reluctatus, nō poteſt nō haberi pro hæretico, q̄a ſibi quiddam ab eccleſiæ ſenſu diuerſum elegit q̄ credat. Et id nimirum eſt hæreticum eſſe, modo fecerit hoc ipſum contumaciter. Porro quantum ad hoīes in diuorum coetum referēdos attinet, opinor non conſenties, vt quiſq; ſibi (quē velit) diuum cōſtituat, & pro ſctō colat, ſed eam rem ordinaria quadam autoritate primum cenſebis approbandam. Neq; eñ cunctos indiſcriminatim,

ſtatim, aut reijcere licet aut recipere venerandos, ſed delectus quidã adhibẽdus eſt. Nec poteſt quiſquam deſignari, cui munus iſtud aptius congruat, q̃ ei qui ſit totius eccleſiæ põtifex. Quamobrem & huic (audito prius apud ſe prudentum uirorum cõſilio) negotiũ iſtud, nempe referẽdi q̃ſdam in diuos, omnino concredendum eſt.

LVTH. ¶ Qñ & hi nõ ſunt hæretici, q Thomã negãt, licet a papa approbatũ & cõfirmatũ in ſuis libris.

EPIS. ¶ Hęc tua ſimilitudo nequaq̃ adamuſſim quadrat, nẽpe de doctrinę, & de ſanctitatis cõprobatione. Neq; enim uniuerſam doctrinam Thomę, pontifex ita comprobauit, vt ſingula (q̃ ſcripſit) vera eſſe credant. Imo nec Auguſtini, nec Hieronymi, nec alterius cuiuslibet autoris doctrinę ſic Eccleſia ſubſcripſit, quin aliquot locis ab eis liceat diſſentire Nam in nõnullis ipſi locis ſe plane monſtrarunt hoies eſſe, atq; nonnunq̃ aberraſſe. Quod & in vita ſimiliter eos feciſſe nõ negamꝰ. Neq; em̃ vſqueadeo pure vixiſſe putamꝰ, vt nullus eorum operib. pctm̃ aliquot inueniri poſſet. Cæterum quia iam ſi quid in vita deliquerint, cõdonatum illis eſt, ita vt nihil præter ſyncerã puritatem in ijs remaneat, ſi quid tũ a veritate, qũo libet alienum ſcripſerint, id adhuc relictum eſt in eorum libris, idcirco de doctrina horũ & de ſanctitate non vſquequaq; ſimile iudicium fieri debet. Quo fit, vt tametſi propter aliquas humanas hallucinationes, de multis (q̃ dicti patres in commentarijs ſuis reliquerunt) dubitare liceat, ſanctitatem tamen eorum (quæ iam defecatiſſima eſt) haud licet in dubium reuocare, nec phas cuiquã eſt eos negare diuos eſſe, quãquam adhuc in eorum libris aliqui remanſerint errores. Sed hactenus

ſus pro reſponſione Lutheri. Cęterum quale purgatorium ipſe ſomniauerit, iam audiamus. Is cõcluſione xv. vt oſtendat timorem, & horrorem poenarum eſſe purgatorium, multas argumentationes in medium adducit, quas nimis prolixum eſſet hic integre commemorare, quippe ꝙ multa quidem & inaniter in eis prodegerit verba ꝙ & lector facile iudicabit. Prima ſic habet: Om̃es concedunt eaſdem eſſe poenas purgatorij & inferni, niſi quod differunt ęternitate. At ſcriptura deſcribit poenas inferni eſſe turbationem, pauorem, horrorem, fugam. Quare? &c. Ego paucis ꝑ eandem rationem reſpondeo. Quando poenæ, quod & tu teſtaris, eædem ſint inferni, & purgatorij. Nec eſt dubium, quin Chriſtus in Euangelio paſſim afferat, inferni ſupplicium eſſe poenã ignis. Erit & purgotorij pæna ſupplicium ignis. Secunda Lutheri ratio. 2. Theſ. 1. Qui non credunt Euagelio, dabunt poenas in interitu æternas a facie Domini, & a gloria uirtutis eius. Inde colligit, a facie demini oritur eorũ maxima poena. Rñdemus, ꝙ, quãquam oriatur eis maxima poena a cõſpectu irati vultus dei, & glorioſæ maieſtatis eius, hæc tñ haud ſemper durat, quia non ſemꝑ illum vultum & gloriam intuebuntur, ſed tunc ſolum dicetur eis: Ite maledicti in ignẽ æternum. Quo liquet & pauorem hunc nõ æternum eſſe cruciatum. Tertia ratio, eccleſia in pſona animarũ pſallit & gemit: Cõturbata ſunt oſſa mea, & aĩa mea turbata eſt valde. Rñdemus non eſſe dubium qn animæ plurimũ turbenť, & grauenť in igne purgatorij. At ex eo non conſequiť, vt nihil om̃ino ſit purgatorium præter illam turbationem & pauorem, quin potius ignis ille, qui moleſtiam

Quale purgatoriũ ſomniauerit Luthe.

Mat. 25.

Pſal. 6.

leſtiam infert, dici mereẽ purgatorius. Quarta ra-
tio. Viuẽtes aliqui eas poenas guſtauerũt ſcilicet
inferni. Ergo multo magis mortuis credendũ eſt,
eas inferri in purgatorio. Reſpondemus verũ eſſe
ꝙ animæ defunctorũ horrorẽ in igne purgatorij
ſentiant. At nihil ob id oportet, vt horror ille vel
ſolus dicatur purgatorium. Quinta ratio. Quam
multi ſunt, inquit, qui vſq; hodie has poenas guſ-
tant, ꝙ & probare nitiẽ ex ſermonibus cuiuſdam
Ioannis Thauleri, & ex relatione cuiuſdã alterius
quẽ nõ nominat, qui ſeſe poenas has ſępius paſſũ
aſſeruit. Reſpondemus nos opinari neminẽ tã in-
ſanũ eſſe, vt ſpretis tot hiſtorijs, quas cum alij, tũ
Gregorius & Beda pro certiſſimis aſſerant, iſtis
vſqueadeo nugacibus, & friuolis teſtimonijs, q̃
nec multum a fabulis diſtare videnẽ, velit fidẽ ad
hibere. Sed nec aduertit Luth. quid alibi de timo-
re dixerit, nempe, ꝙ multo magis peccatorẽ con
ſtituit, & peccare facit, nec iuuat quicq̃ ad gratiã
comparandã. Quomodo ergo timor iſte poteſt i
purgatorio charitatis argumentũ facere, quum i
hac vita quenq; peccatorem reddiderit peccanti
orem. Sexta ratio. Ad id facit authoritas eccleſiæ,
quæ canit: Libera eas de ore Leonis, ne abſorbe
at eas tartarus. Item, a porta inferi &c. Reſpõde-
mus, hęc propter mutuam vtriuſq; vicinitatẽ eſ-
ſe dicta. Nã apud Bedã quidã ad vitam reuerſus,
relatis his quæ viderit, purgatoriũ eſſe docet cõ-
fine gehennæ. Quod vero tandẽ ſubdit Lutherus
ſe credere, nec vana eſſe eccleſiæ verba. Vtinam
ita vere crederet in cæteris, & fidẽ firmam habe-
ret eccleſiæ. Sed quoties inſtituto ſuo parum qua
drant eccleſię verba, nõ ſolũ non credit, ſed con-
temnit penitus. Vides itaq; lector quã futiles hæ

oratio nes ſint, quas pro commentitio purgatorio ſuo Lutherus produxit, nec aduertit quomodo poſitio ſua ſeipſam interimat. Nam hunc errorē pœnarum, quē ipſe purgatoriū facit, paulo poſt audies peccatum ab eo vocari. Sic enim articulo 39. dicitur: Animæ in purgatorio peccant ſine intermiſſione, q̄ diu quærunt requiem, & horrēt pœnas. Ecce horror iſte peccatum eſt. Quando igitur peccatum fœdat & polluit, multo magis is horror pollutorius erit, q̄ purgatorius. Neq; enim eiuſdem eſt, ſordidare & purgare. Quāobrē nec horror iſte ſolus purgatorium dici poteſt.

ARTICVLVS XXXVIII.

LVTH.

Animæ in purgatorio non ſunt ſecuræ de ſua ſalute, ſaltem omnes, nec probatum eſt vllis aut rationibus, aut ſcripturis, ipſas eſſe extra ſtatū merēdi, aut augēdæ charitatis.

EPIS.

¶ Duas partes habet is articulus. Alterā, q̄d animæ in purgatorio nō ſunt ſecuræ de ſua ſalute, ſaltem omnes. Alteram, q̄ nullis aut rationibus, aut ſcripturis probatum eſt, eas extra ſtatum merēdi, aut agēdæ charitatis eſſe poſitas. Sed de priore diſſeremus primum. Probabile quidē eſt, ſingulas animas (priuſq̄ in purgatorium cōijciant) de ſingulis factis, dictis, & cogitatis, reddituras rationē. Nā de dictis hoc plane teſtat Chriſtus in euangelio, Matth. quum dicit: Omne verbū otioſum (quodcunq; loquuti fuerint homines) reddēt de eo rationē in die iudicij. Eſſet aūt ordo prępoſterus, ſi prius de illis ſumerent ſuppliciū, ac deinde ſumpto ſupplicio producerentur ad examē. Quāobrem oportet, vt primū examinatæ, rationē reddant, & deinde ferat in eas ſententia. Quod ſi fiat latere nō poteſt (quæ mittuntur ad purgatorium)

Duas partes habet is articulus prior.

Mat 12.

Fff ſalutis

ſalutis ſuæ ſtatus. Norunt enim ex ſententia in ſe data, quod mox vt purgatæ fuerint, in cæleſtem gloriam admittentur. Adde, quod cum ſuæ mentis vſum habeant, non minus quam damnati, poſſunt non minus intelligere conditionem ſuam, quam illis datum eſt noſſe. At iſtis per iudicij particularis ſententiam innotuit, quod æternos patientur cruciatus. Sed nec poenarum immenſitas obſiſtit, quo minus de hac re ſecum cogitent, quemadmodum de Epulone conſtat, in quo rationis vſus minime ligatus fuerat.

Luc. 16. Quando igitur gehennæ cruciatus nihil mitiores ſunt quam purgatorij, quid prohibet, quo minus et hi qui ſunt in purgatorio certiores de ſtatu ſuo ſint, redditi? Huc accedit, quod angeli quibus conuerſione peccatorum, dum viuerent, gaudium fuit,

Luc. 15. vti Chriſtus in Euangelio teſtatur: Amen dico vobis, Quia gaudium eſt angelis Dei, ſuper vno peccatore poenitentiam agente. Hi inquam, angeli, qui ſic gaudebant, quum adhuc peccator amittere gratiam potuit, quantum iam gaudent, quum ſciant illum deinceps hanc amittere non poſſe. Iam hauddubie conſolantur & admonentur, quatenus bono ſint animo, patienterque ferant illos cruciatus, nec eſt dubium, quin ſalutis ſuæ certitudinem frequenter eis inculcent. Præter hæc, bonꝰ cuiuſque angelus cui & cuſtodiæ cura mandata fuit a Deo, quid iam non facit, quem non mouet lapidem, quo nihil conſolationis deſit animæ iam inter purgatorij cruciatus conſtitutæ? Quando igitur inter cætera, non minimam affert conſolationem ſalutis certo ſperatæ cognitio, nempe, quod finita purgatione, tandem ad cælum euolabit anima, quis ambigere poteſt, quin amantiſſimus ipſe comes & cuſtos fideliſſimus angelus, inquam, eius

rei me-

rei memoriam crebro ſuggerat? Poſtremo ſacer inhabitator paracletus, qui & vere conſolator eſt per quem & Dei charitas in illis animabus diffuſa eſt, per quem & cognoſcunt ſe filios eſſe Dei, et in quo & clamant, Abba pater, quiq; ceu pignus & arrabo quidam hæreditatis futuræ datus erat illis, num ipſe nunc, non certam huius hæreditatis conſequendæ ſpem facit? Nunc, inquam, exutis carne corruptibili, quæ pridem eas ita præmebat onere ſuo q̃ minus dilucide potuerint huius ſacri ſpiritus aduertere monita? Tum vtiq;, quum erant in compedibus carnis, adiuuabat earũ infirmitatem ſpiritus ipſe, nunc in carcere purgatorij nullũ ſolamẽ feret eis? In corruptibili corpore cõſtitutis teſtimonium reddidit, ꝙ eſſẽt filij dei, nũc in tãta calamitate poſitas omnino deſolatas relinquet, deniq; quum in tabernaculo carnis ingemuiſſent, grauate paracletus iſte pignus & arabonẽ illis exhibuit ſeſe, nunc acerbiſſimas paſſis erumnas omni ſolatio deſtituet? perſpicuũ igitur ex ijs cuiuis eſſe poteſt, animas in purgatorio cõſtituas omnes de ſua ſalute ſecuras eſſe. Porro quantũ ad alteram particulam attinet, hoc eſt, an extra merendi ſtatũ, & augẽdæ charitatis animas defunctorũ eſſe, ſcripturis aut rationibus probari poſſit, iã agamus. Miranda plurimũ hic eſt hominis huius improbitas, ꝙ tam impudenter iſtud aſſerit, quando tã clariſſimis ſcripturis (quas ipſe non ignorat) res hæc tam ſolide comprobatã, vt vix vllis alijs verbis aſſeuerari poſſit. An non Chriſtus ait Ioan. 9. Me oportet operari opera eius q̃ miſit me donec dies eſt? Venit nox, quando nemo operari poteſt. Quæ verba (niſi quis obſtinatiſſimus fuerit) nõ poſſũt aliter accipi, q̃ pro tẽpore mortem

pars poſterior articuli.

inſequenti,poſtq̃ non eſt diutius merẽdi tempus. Nã quũ certũ ſit ex literis ſacris,ꝙ nec beatorum nec damnatorum animæ,prorſus ocioſæ ſint, ſed nec dubitare quiſq̃ poterit, Chriſtũ ijs verbis vera dixiſſe, neceſſario ſubinfertur ꝙ de meritorio duntaxat opere,ſimul & de tempore præſentis vitæ ſit loquutus.Dixit eñ, Nemo poteſt operari. Quod & generatim de cunctis,qui iã hinc migrauerint,debet intelligi.Simile quiddã & in Eccleſiaſte ſcribit:Quodcunq; poteſt facere manus tua inſtanter operare,quia nec opus,nec ratio,nec ſapientia,nec ſcientia,erũt apud inferos, q̃ tu properas.Quid hic dicemus?Nũ iſta nõ erãt apud inferos,quãdo patres in lymbo fuerũt?Erant hauddubie. Sed tamẽ ideo dixit quoniã ijs nemo mereri poteſt apud inferos. Quod ſi patres in lymbo nihil meruerint,fruſtra nobis blandimur in purgatorio merẽdi tẽpus eſſe.His confine eſt illud Apoſtoli ad Galat.6.Dum tẽpus habemus operemur bonũ ad omnes,quẽ locũ Apoſtoli,dũ interpretaris in commẽtarijs eiuſdẽ epiſtolæ,torquere moliris cõtra purgatoriũ. Atq; ideo ꝙ dicis te nõ videre, quomodo ſatisfactio vel ſatiſpaſſio (q̃ illic tradũt authores eſſe)nõ ſit operatio bona. Verũ iuxta hãc rationẽ, nec coelũ erit,cũ & ibi ſuas & vtiq; bonas operationes animæ beatorũ exercẽt. Cæterum,quia meritoriæ nõ ſũt tãetſi bonæ fuerint (Neq; eñ in cælo nec in purgatorio meritoria quæpiam erit operatio) idcirco Paulus dixit,
1.Cor.6. Dũ tẽpus habemus operemur bonũ, perinde ac ſi dixiſſet:Dũ merẽdi tẽpus affuerit, ne ceſſemus bonorũ operũ accumulare nobis merita.De quo nimirũ tẽpore Paulus loquit̃,inquiẽs: Ecce nunc tẽpus acceptabile,ecce nunc dies ſalutis. Sed i Ec-
cleſiaſti

cleſiaſtico legit: Ante obitum operare iuſtitiam, qm̃ non eſt apud inferos inuenire cibum, nimirũ vñ ad meritum refocilleris. Et ſane rationi conſentaneum eſt, quum eatenus anima corpori con iugata fuerit, quatenus in hac uita lucrum ingens bonorum ſibi cõparare operum, q̃, ceu theſauros quoſdam cælo p̃mitteret. Conuenit, inquam, vt (poſtquã ab eo ſeiuncta fuerit) nihil deinceps poſſit promereri, aut quæſtum vllum facere cumulatiorem. Propter q̃d & Paulus. 2. Cor. 5. ait: Oportet eñ nos manifeſtari corã tribunali Chriſti, vt reportet vnuſquiſq; ea q̃ fiunt p corpus, iuxta id q̃d fecit, ſiue bonum ſiue malũ. Ecce iuxta id q̃d anima fecit in corpore, vel præmium, vel ſupplicium reportabit. Quãobrem exuta corpore, nihil amplius mereri poteſt. His rõnibus & ſcripturis, ſi quis adiunxerit ſacrorum interpretũ teſtimonia, nullũ in hac re penitus dubitandi relinquet ſcrupulum. Aug. primũ in Enchiridio, cap. cx. dicit: Hic omne meritum cõparaĩ, q̃ poſt poſt hanc vitam releuari quiſquã poſſet vel grauari. Nemo autem ſperet (q̃d hic neglexerit) quũ obieceꝛit apud Deum promereri. Hæc ille. Hieronymũs in epiſtolam ad Galatas. Tempus ſumentis, tempus eſt præſens, & vita q̃ currimus. In hac licet nobis, q́ volumus, ſeminare. Quũ iſta vita tranſierit, operandi tempus aufertur. Hæc Hiero. Subſcribit his Chriſoſt. inquiens. Quid hoc ſignificat? Quam habet conſequentiam? Sane magnã, hoc eſt, donec dies eſt dum licet hominibus in me credere. Dum hæc durat vita, laborandum eſt, venit nox, hoc eſt, futurum tempus quando nemo operari poteſt. Non dixit quando non potero operari. Sed nemo poteſt operari. Et paulo inferius Eccle. 14

 Chriſtus

Chriſtus inquit, noctem futurum tempus appellat, q̃m peccatores nihil operari poterunt. Hæc Chryſoſt. homil. lv. ſuper Ioãnem Conſentit & Origenes in pſalmũ. xxxv. ſcribẽs Saluator ait, veniet nox, q̃uãdo nemo poteſt opari. Et hoc dicit de illo tẽpore q̃d erit poſt hoc ſeculũ, tẽpore q̃ unuſq̃ſq; recipiet pœnas. Tũc ergo dicit noctẽ illã futurã, quũ iam nemo poteſt operari aliquid, ſed vnuſquiſq; tunc paſcitur ex operibus ſuis, q̃ hic poſitus, operatus eſt. Hæc Origenes. Ex quibus liquere poteſt, quid patres hac de re ſentiãt. Sed tibi nec ratio, nec ſcriptura, nec patrum autoritas ſatisfacere poteſt. Cæterum eas ratiunculas, quibus totis viribus contra niteris, iam diluere non grauabimur. Sub xvij. concluſione tales in medium adducis rationes. Primum animarum hinc decedentium tria ponis genera, vnum earum, q̃ Fide carent. Secundum earum, quæ ſunt Fide omnino plenæ atq; perfectæ. Tertium earum, quæ ſi de imperfectæ ſunt. Primas ad gehennam mittis. Secundas ad cælum. Tertia ad purgatorium, vbi (vt ais) perficitur earum fides, & charitas augetur. Reſpondemus, nos non intelligere quid tibi velis per Fidem imperfectam. Nam ſi fidem informem intelligas, qualem & dæmones habent charitatis expertem, certum eſt animas (quæ talem habent Fidem) non ad purgatorium pertinere, quanta vis ea Fides fuerit, etiam ſi tanta ſit, vt vel montes loco dimoueri per eam valeant. Sin de Fide formata charitate loquaris, nõ video quomodo probes illã imperfectam eſſe, niſi propterea quia deficit a ſummo gradu Fidei, quem alia poſſidet anima. Sed hęc imperfectio nunquã perfi-

Rñdetur rõnibus Luth. q̃s ſub concluſione 17. adducit.

Prima.

Rñſio.

perficietur, niſi per claram viſionem. Neq; enim nobis credibile eſt, ꝙ vnaquæuis anima ad tantũ gradum in purgatorio conſcendat, quantum habuit in hac vita Paulus. Nam ſic correſpondetur, augetur in ea charitatis gradus, & ad æqualẽ cũ Paulo charitatem concreſceret, proinde præmiũ habitura foret æquale cum Paulo, cũ tua ſententia præmium nequaquam pro operibus tribuat, ſed pro fidei charitatisq; magnitudine. Secundo conaris ipſum ſic oſtendere. Amanti, inquis, poenas ad mortem, ipſæ dulces ſunt quia per amorẽ & Spiritum vitæ. Quamobrem ſi purgatorium affligit animas, & moleſtus eſt eis pauor, euidens eſt eis deeſſe amorem & Spiritum libertatis. Ex quo concludere molitur, neceſſarium eſſe quatenus augeatur in eis charitas & ſanitas. Reſpondemus, & primũ, quod fieri non poteſt, vt quę mera poena eſt, dulceſcat, quia iam non eſſet poena, poena certe nemini dulcis eſſe poterit manens poena, & ſub ea ratione qua poena eſt. Secunda. Rñſio.

Sed neq; ſi dulcis fuerit, ipſa pro peccato voluptate contracto, digne ſatisfacere poteſt. Et ad quẽ alium finem in locum illũ poenarũ animæ coniectæ ſũt, q̃ vt poenas luãt, non vt pro voluptatib. afficiant. Deinde dicimus ꝙ Chriſto poenæ crucis & mortis erant acerbiſſimæ, quanq̃ ex ſumma pro nobis charitate pertuliſſet eas. Quando igitur in altero nemine, fuiſſet unquã amor ardentior & ille tã acerbe tulit cruciatus illos, quis dubitare poterit, quin vbi tãtus defuerit amoris cumulus, illic poena nõ erit omino voluptas. Adijcimus tertio, ꝙ ſi deeſſet eis amor & ſpũs libertatis, quẽadmodum ipſe concludere niteris, nequaquam ad Chriſtum pertinerent. Nam Paulus di- Poenæ crucis Chriſto erãt acerbiſſimę, quanq̃ ex ſumma charitate ptuliſſet eas.

 cit,

eſt, Qui non habet ſpiritũ Chriſti, hic nõ eſt eius quod ſi Chriſti ſpiritũ habeant (quum idem ſit amoris & libertatis ſpiritus) amorẽ item habeãt, & ſpiritum libertatis receſſum erit. Tertio poſtulas, vt ſi quis negauerit, probet ipſe contrariam ſententiam, quã & cõſtanter aſſeris te negaturũ.

Tertia.

Rñſio. Reſpondemus, Quãdo nobis aſtipulantur omnia nẽpe tam eccleſiæ vetus cõſuetudo, quã apoſtolica traditio, ſed & cæteri quiq; ſacri ſcriptores cõſentiũt, atq; rationes plurimũ efficaces pro noſtra parte militant, qui velit nouã & aduerſã opinionem cõfingere, hunc oportet afferre probationes omni luce clariores, quas ſi nõ attulerit explodendus eſt, & exibilandus ab õnibus. Diffiſus itaque prioribus quas adduxeras, ſubinde nouas quaſdã ſuaſiões affers, quarũ prima eſt eiuſmodi At quid, inquit, puniri vult Deus perfectos in ſpiritu: Reſpondes tibi ad ſatisfactionẽ. Contra, inquis, ſuper omnẽ ſatisfactionẽ eſt charitatis ſatiſfactio. Neq; enĩ Deus ipſe etiam p poenas quicq̃ aliud requirit, q̃ ut pficiat charitas. Charitas enim (niſi apoſtolus mentit) operit multitudinem peccatorũ. At illos iã eſſe pfectæ charitatis poſitum fuit. Reſpondemus. Non id adhuc pro cõfeſſo poſitum eſſe, q animæ in purgatorio ſint uſqueadeo pfectæ charitatis, q ſummũ habeãt charitatis gradũ, qualẽ habẽt & Seraphin, quanq̃ opinemur, q talẽ habeant, qui ſufficiat eis, quiq; nec deinceps augeri poſſit. Verũ eiuſmodi gradus haud ſemp operit oẽm pctõrum multitudinẽ ne q̃uis pacto puniant a deo, ſed ne in æternum puniant, & vindicent ab eo id q̃d miſeris pctõribus haud exiguum operimentum eſt. Secunda ſuaſio, Deo maxime ſatisfit p voluntatẽ, ubi nõ inuenit facultatem,

Rñdetur Lut. aliis rationcu lis.

Prima.

Rñſio.

Secunda.

Rñſio.

tatem Reſpondemus,hoc verũ eſſe,modo p̄ ſi ōſtis culpa n ō fuiſſet factum, vt facultate caruiſſet. Sed p cum ſtetit q̄ minus adeſſet ei facultas,ſi qua defuerit. Cæterum nec deeſt facultas, qua iam expiationem patiaſ. & ea ſatis eſt quantum ad hoc negotiũ attinet. Tertia ſuaſio. Perfecti tales, eia Deo reddunt q̄cunq; debent. Rñdemus, Neminē p̄ter Chriſtum & matrem eius vſqueadeo fuiſſe pfectum,vt n ō opus haberet dicere: Dimitte nobis delicta noſtra. Quātominus vulgus Chriſtianorum ad tantā acceſſit pfectionē, vt n ō multis debitis implicet, multasq; contraxerit maculas,quibꝰ tametſi Chriſtus tandē ignoſcere velit, vult tñ eas, vel purgatorij pœnas aboleri, vel p eccleſiæ cōdonari ſuffragia. Quarta ſuaſio. Finge aiam in morte pfectæ fidei & charitatis, q̄ adhuc forte debeat ſeptē dies ieiunare, aut aliam canonicam implere pœnam. Hic ergo Deus tā crudelis eſt, vt animam q̄ ſumma charitate ad eum ſitit, cumq; ſi p omnia vehementiſſime diligit, q̄ proximo ſuo omnia pleniſſime ignouit, & ſibi omnia ignoſci vehementiſſime cupiuit, hic, inqs, Deus nō remittit ſeptem illos dies, propter ſummam in eũ, & in proximũ charitatē. Rñdemus, Aliud eſſe pfectam Fidem et charitatē, aliud eſſe ſummam. Perfecta charitas aut Fides eſt, q̄ gradus aliquot habet ad ſalutē ſufficientes. At ſumma dicit cui nullus omnino gradꝰ defuerit. Multi pfectam in hac vita charitatem adepti ſunt. At nullus p̄ter Chriſtum ſummam. Illa non in ſingulis æqua eſt, ſed in alio maior in alio minor, & tñ vtrobiq; pfecta. Iſta nõ poteſt, aut maior, aut minor cogitari, quādiu ſumma fuerit. Qm̃ igitur in vna argumentatiōis tuæ propoſitione, de pfecta

Tertia. Rñſio.

Quarta.

Reſpōſio

Aliud eſt pfecta fides et charitas, aliud ſūma.

Fide & charitate loqueris, in altera vero de ſumma Fide & charitate non recte procedis, neque quicquam ex ea ſolidũ colligere poteris. Quinta ſuaſio. Si purgatorium tantummodo eſt poenarũ officina, cur non vocatur punitorium potius, ꝙ purgatorium? Reſpondemus, Ob id dici purgatorium ꝙ maculæ pctõrum quas in hac vita contraxerint animę ꝑ poenarum aſperitatẽ purgantur. Nam ꝙ illicita uoluptate contractũ fuit, merito per moleſtiã poenæ deleri debet. Sexta ſuaſio. Quoniã autore Gregorio, ꝙ deletur in purgatorio culpa eſt, licet venialis. At remiſſio culpæ non fit ſine gratiæ infuſione. Reſpõdemus. Quod tametſi culpa mortalis non remittatur abſq; gratiæ infuſione, culpa tamen venialis, vt ipſa deleatur, nec gratiam nouam exigit, neq; gratię alicuius augmentum. Et iſta ſufficere putamus ad eã, quæ Lutherus obiecit ſub concluſione .17. Cæterum quia ſub concluſione rurſum 18. producit, et alias argumentationes, quibus oſtendere nititur, animabus in purgatorio poſſe charitatem augere, nec illas hoc loco præterire poſſumus. Principio conatur iſtud ex verbo Ioannis. Perfecta charitas foras mittit timorem. Cui iſtud Chriſti connectit. Qui non accipit crucem ſuam & ſequitur me, non eſt me dignus. At crux animarum, ingt, eſt illa poena. Quæ quũ ita ſint, & veriſſima credo, dicat qui poteſt, quõo iſte amor poenarum cũ timore mutari poteſt ſine noua gratia infuſa. Ego fateor me neſcire, niſi dixeris, ꝙ purgatorium nõ habet terrorem poenarum, ac per hoc nec similẽ inferno, contra ṗdicta. Atq; tunc fruſtra oramus pro eis, quas audimus volentes & amantes poenarum ſuarum abſq; timore. Reſpõdemus. Illud Ioan-

Margin: Quinta. — Rñſio. — Sexta. — Rñſio. — Rñdetur rõnibus luth. ſub cõcluſione 18. pro productis. — Prima. — Rñſio.

Ioannis non de quouis timore debet intelligi, ſed de ſeruili tantum. Nam ſeruilis timor introducit charitatem, quemadmodum ſetalinum, vt inqt Aug. atq; mox diſcedit poſt introitũ charitatis. Sicut & erit ſeta, ſimul & intrauit linũ. Atq; hoc eſt, quod Ioan. dicit, nempe perfecta charitas foris mittit timorem. Et is timor eſt cum quis non amore Dei, ſed metu poenarum benefacit. Verũ timor poenarum abſolutus non ſolum cum perfecta charitate ſtare poteſt, uerumetiã cum ſumma charitate. Nam ipſe Chriſtus, vt ante diximus in q̃ fuit ſumma charitas, nihilominus expauit mortem. Quamobrem & in Chriſto fuit timor abſolutus, ſed nõ ſeruilis. Porro ỽbum Chriſti de tollenda cruce, plane ſpectat ad ferenda mala, propter amorẽ Chriſti. Id q̃d nemo facit abſq; charitate. Quamobrẽ & iſtud inſtituto Lutheri protinus aduerſatur, q̃ conferat quicq̃, quum ex eo recte ſequitur, ꝙ animæ, q̃ in purgatorio ſunt (quũ earum nulla non perfectam habeat charitatẽ) patiẽter cruciatus illos amore Chriſti tolerẽt, alioqui parum eſſent Chriſto dignæ. Quũ igitur animæ, q̃ ſunt in purgatorio, timore ſeruili careant, fruſtra Lutherus de cõmutatione timoris huius in amorẽ diſſerit. Cæterũ, quum ex ſimilitudine purgatorij & gehennæ colligere moliatur, timorem in illis animabus eſſe, dicimus non oportere poenas vtriuſq; loci, tãetſi fuerint ſimiles, omnino ſimiles in animabus incutere paſſiões. Quia nec blaſphemãt animæ, q̃ in purgatorio ſunt, quanquam id indeſinenter faciant illę q̃ ſunt in gehenna. Quod autẽ ſubijcit, fruſtra nos orare pro eis, quos audimus volentes & amãtes eſſe poenarũ ſuarũ ſine timore. Reſpondem9; ꝙ tãetſi patiẽter

ferant

1. Ioan. 4.

Timor i Chriſto abſolut9 nõ ſeruilis fuit.

Matt. 16.

ferãt poenas illas,nõ eſt neceſſe,ꝙ eas amẽt:Nam
ſũt veræ poenæ,vereꝗ cruciãt ipſas animas.Quo
fit, vt eis leuamẽ aliquod eccleſia,precibus ad de
um aſſidue fuſis,poſtulet,& imploret.Secũdo di-
ligẽtibus Deũ omnia cooperanẽ in bonũ.Hoc au
Secunda. tẽ bonũ nõ poteſt intelligi,niſi argumentum iam
poſſeſſi boni. Ergo & purgatoriũ auget bonũ di
lectionis Dei,imo maxime omnium auget,dum
ſicut infernus dura eſt æmulatio, & in tãtis malis
etiã diligit. Sicut fornax aurum probatum facit,
ita poena dilectionẽ.Reſpondemus,Sicut aurum
illud boni conſequiẽ ex fornace, ꝙ purgatũ fulge
Reſpõſio at. Sic & animæ pari modo purgatæ, fulgorẽ ex
fornace purgatorij reportãt,ſed nihilo maiorem,
aut gratiam,aut charitatẽ,ꝗ ſecum attulerũt.Ter
tio,virtus infirmitate perficiẽ. Omnis eñ pœna
Tertia. ſi præſẽs eſt charitas,eſt ſalutaris & proficua. Nõ
eñ permittit precioſiſſima charitas atꝗ foecun-
diſſima, aliquid ſecũ ſterile. At in purgatorio eſt
maxima infirmitas ergo maxime perficit chari-
tatẽ Reſpondemus,Paulum illic de virtute Chri
Reſpõſio ſti fuiſſe loquutum. Nam ſequiẽ in eodẽ capite, li
benter itaꝗ gloriabor in infirmitatibus meis,vt
inhabitet in me virtus Chriſti. Sed & Grece pro
nomen adijciẽ mea,virtus,inquit,mea in infirmi
tate pficiẽ,hoc eſt,illuſtrior euadat.At iſtud nihil
probat,in animabus illis augeſcere charitatem.
Quarto,Impoſſibile eſt eſſe ſtatũ in via. Via au-
tem Dei eſt charitas ad Deum tendens.Ergo ne-
Quarta. ceſſe eſt animas,vel procedere, vel retrocedere a
charitate Dei,quum nondum ſint in termino et vi
Reſpõſio ſione, vt patet. Reſpondemus. Quanquã ad ip-
ſam viſionem haud dum peruenerint animæ,me
rẽdi tñ exceſſerũt limites. Nam per mortẽ,vt oſ-
tendi-

tendimus, excluſum eſt omne prorſus merẽdi tempus. Nec iã ob id ab ipſa detinenť viſiõe, ꝙ maiori ſit eis opus charitate, ſed qa nõdum ſatis expiatæ ſunt, & ab oĩbus prorſus inquinamẽtis expolitæ. Sed & via Dei, in qua qs mereri poterit, pluſculũ aliquid importat pter charitatẽ. Aſioq & beati qui charitatẽ habent, in via Dei iã adhuc eſſent & merendi cõpotes. Sed neq; neceſſum eſt, vt omnis qui in via merendi conſtitutus eſt, omi momento mereatur, quum & aliquoties ab ijs, q in gratia ſunt peccetur venialiter, nec inde gradũ promoueant. Quinto. Impoſſibile eſt vllam eſſe pſeuerantiam creaturæ, niſi aſſidue accipiat magis ac magis. Inde enim dicunt acuti quidam, ꝙ cõſeruatio rei ſit eius cõtinuata creatio. Sed creare eſt ſemp nouum facere, ut etiam patet in riuulis, radijs, calore, frigore, maxime dum ſunt extra ſuum principium. Quare & ſpirituali calori. i. amore Dei in animabus, opus eſt continuata conſeruatio, donec abſorbeantur in ſuum principiũ diuinum, ac p hoc & augmentum, etiam ſi verũ eſſet, ꝙ eſſent perfectæ, licet extra Deum eſſe, nec peruiſſe, & eſſe pfectum, ſint contraria. Reſpondemus rationem iſtam inſtituto Luthero palam obſiſtere. Nã pone riuulos, & radios, caloremq; & frigus (quemadmodum ei placet) indeſinẽter creari, non tñ oportet vt ob id indeſinenter augeantur, quod & omnibus tam apertiſſimum eſt, vt nullam aliam omnino probationem poſtulet. Sic etiam ſi calor in anima ſpiritualis ſingulo q̃q; momento creatur a Deo, non ideo neceſſum eſt, vt nouus aliquis gradus, priori ſingulis momentis adijciať. Quia ſic quum in q̃uis tempore ſint innumera momenta, cõfeſtim in immenſum ipſe calor

Statꝰ merẽdi pluſculũ aliqd importať pter charitatẽ

Quinta.

Rñſio.

calor creſceret. Cæterum ꝙ vbi peruenerit ad ſuum principium, hoc eſt ad Deum, anima mea maiorem perfectionem aſſequuta ſit, facile conſeſſio; quum & gloria, quã tunc illuſtrabitur, multo ſuẽrit quam gratia præſtantior.

ARTICVLVS XXXIX

LVTH Animæ in purgatorio peccãt ſine intermiſſione, quamdiu quærunt requiẽ, & horrent poenas.

EPIS. ¶ Animas in purgatorio nequaquam peccare dilucidum ex ĳs, quæ diximus eſſe poteſt. Nam quum de futura ſalute ſecuræ iã ſint (vti collegimus) tanto potiũdę illius gloriæ deſiderio flagrant, vt nolint ſponte committere, quod ab illa quouis pacto remorari poſſet eas. Adde, ꝙ hoſtes quorum aſſiduis impulſibus in peccata collapſæ ſunt, iam cuncti ſecluduntur. Iam enim caro, q̃ ſpiritui iugiter aduerſabatur, interĳt. Mũdus q̃q; qui preſtigĳs ſuis eas fallere conſueuit, nũc ab ipſis omnino relictus eſt. Maligni denique ſpiritus angelorum præſidio iam arcentur. Sed inquis, Illæ adhuc quærunt requiem & horrent poenas. Si requiem quærere peccatum ſit, negare non poſſũ quin peccent. Verum illam requiem quærere perſuadere mihi non poſſum peccatum eſſe, niſi Dauid tuum hic peccaſſe dixeris. Quemadmodum

Pſalm. 1. deſiderat ceruus & c. ita deſiderat anima mea ad te deus, Et rurſum: Sitiuit anima mea ad Deũ fontem viuum, quando veniam & apparebo ante faciem Domini, Et alibi: Educ de carcere animam

Pſal. 141. Philip. 2. meam, vt confiteaẽ nomini tuo domine. Et Paulus. Cupio diſſolui & eſſe cũ Chriſto, Nemo ſanæ mẽtis hos peccaſſe dixerit, tãto ſpiritꝰ feruore cõcitatos. Cęterum ꝙ poenas horrẽt, natura quadã

id faciũt

id faciunt,non ex animi deliberatione. Et quis eſt
qui natura moleſtias non refugit? Chriſtus ipſe
(qui tamē omni peccato caruit) mortis ærumnas
expauit. Coepit, inquit Marcus, expaueſcere, &
angi,dixitq; ad quoſdam ex diſcipulis, Dolore af Mar. 14.
ficitur anima mea vſq; ad mortem. Sed & mortis 1. Cor. 15.
acerbum populum deprecatus eſt. Pater, inquit,
ſi fieri poteſt, trāsfer a me poculum hoc. Nec opi-
nor hunc horrorem in Chriſto peccatū fuiſſe, dic.
turus eſt. Horrēt vtiq; ſuapte natura pænas ani-
mæ quæ detinentur in purgatorio, ſed adiutæ gra
tia, paracletoq; ſolamen ſuppeditāte, patiēter eas
tolerant. Quid putas tu otioſā in illis eſſe gratiam
Dei? Ocioſā fidē, ſpem, & charitatem? Ocioſum
illum Chriſti ſpiritum? Num ipſe nō doces in cō
mētarijs tuis ad Gal. Si vera eſt fides, & vere filius
quis fuerit, non deerit ſpiritus. Si autem adſit ſpi-
ritus, charitatem ipſe diffundet & omnem illum
virtutum conſenſū, Charitas patiens eſt, benigna
eſt &c. Agnoſce tua, Confites aliquando tecum,
Quando igitur fidem in eis negare nō poteris, ſūt
vere filij, idem ſpiritus, charitas in eis diffuſa eſt.
Quomodo abeſſe poteſt patientia? Quod ſi patiē
ter ærumnas illas tolerent, nihil eis obeſſe poteſt
pænarum horror, qui non ſpontaneæ, ſed ex natu
ra ſuboritur magis. Adde, q̄ ſi peccēt animę, quę
ſūt in purgatorio, & (vt tu ais) ſine intermiſſione
quomodo ſint vnq̄ exituræ non video. Nā pctā
(q̄ iam operant̄) longe grauiora ſunt, q̄ q̄ fiebant
ab eis, dum corporibus vnirentur, Infirmitas em̄
carnis (dum in corporibus eſſet) aliquatenus ex-
cuſabat. Nūc igitur exutæ carne, multiſq; & va-
rijs adiutæ pſidijs, ſi nihilominus peccent & ſine
intermiſſione quoq;, iā propter iſta peccata mul-
to pro-

to prolixiori purgatione fuerit opus, q̃ pro cæteris,quæ prius in mundo contraxerunt. Ad hæc,ſi peccetur in purgatorio,quum tibi pct̃m õne mortale ſit,mortaliter eas peccare fatearis oportet. Quod ſi mortaliter peccent, & omni momento, quid aliud eſt purgatoriũ,q̃ lateris lauati quando multo ſordidius eas animas(quas recepit)polluit q̃ expurget, vt iã præter iſtud purgatoriũ mox alio quodã erit opus,vbi ſi denuo peccet ex horrore poenarũ, iã nullus erit purgãdi finis.Sed inges, ipſæ tandẽ animæ timore depoſito, Dei voluntatẽ incipiẽt amare, pluſq́ illã diligẽt,q̃ timebunt poenas.Sic em̃ reſpõdes in 18.cõcluſionis tuę declaratione.At Luthere nimis q̃ ſero tũc incipient amare,ſi nõ ante coepiſſẽt,ſed neq́ miſſæ fuiſſent ad eũ locũ,ſi nõ apud eas amor Dei poenarum timori præponderaſſet,Nã ſi præualuiſſet apud eas poenarũ timor, gehenna potius eſſẽt q̃ purgatorio dignæ.Poſtremo,Nõ deſũt in hac vita, q̃bus ceu remedijs vtamur ad abolitionem pcti, Extát Baptiſmus, extat altaris ſacrificium extat & Sacramentũ abſolutionis, ſed & ſacrarũ concionũ auſcultatio confert nõ mediocriter, Verum nihil horũ apud inferos eſt.Quando igit̃ Chriſtus hæc atq́ alia medicamina nobis inſtituit pro pct̃is abolendis,quæ fiũt ab hominib9 in hac vita,cui nõ eſt perſpicuũ(cum nulla pct̃is eis, quæ in altera fiũnt vita,medela ſuperſit) quicquid illic peccatur nullo medicamine ſanari poſſe? Atqui dices,q̃ in altera vita,per eccleſiæ ſuffragia remiſſiones fiũt peccatorũ.Fiunt haud dubie, Sed nõ aliorum, q̃ quæ cõtra pct̃ã fuerãt in hac vita, & q̃rum hic authores poenituit,dũ in corpore viuerẽt, Propter q̃ & Aug. lib.de cura pro mortuis gerẽda ſic ſcribit.Ge-

bit. Genere igitur vitæ (quod geſſit quiſq; p corpus) efficitur, vt proſint, vel non proſint, quęcunq; pro illo pie fiunt, quum reliquerit corpus. Nam meritum, per quod iſta proſint, ſi nullum compa ratū eſt in hac vita, fruſtra quæritur poſt hanc vitā. Sunt igitur peccata, quæ ſiue iſt poſt hanc vitam irremediabilia. Quamobrem & palam eſt, in purgatorio peccare neminē, cum illic oēs in ſtatu ſalutis ſint, propter quod & Hieron. in eccl. cā. 9. dicit, Viuentes metu mortis poſſunt bona opera perpetrare. Mortui vero nihil valent ad id adijcere, quod ſemel ſecum tulere de vita. Et paulò poſt. Sed & dilectio eorum, & odium, & æmulatio, & oēe, quod in hoc ſeculo habere potuerūt; mortis finitur aduentu. Nec iuſte quippe poſſunt agere nec peccare, nec virtutes adijcere; nec vitia. Hæc Hierony. Tu tamen (tanta eſt impudentia tua) nihil erubeſcis hos erudit iſſimos ſimul et ſanctiſſimos interpretes cōtemnere, propter mera ſomnia tua, quæ quam nugacia fuerint, ſuperius oſtēdimus. Nunc autem annotaſſe ſufficiat; quid hi ſanctiſſimi viri palam aſſeruerunt. Negat Auguſt. meritum aliq̄d poſt hanc vitā poſſe cōparari. Negat eccleſię ſuffragia defunctis profutura, niſi prius dum eſſent in corporibus idipſum meruiſſent. Negat Hierony. mortuos adijcere poſſe quicquam ijs, quę ſecum tulere de vita. Affirmat eos, nec vitia, nec virtutes augere poſſe. Quādo igitur Lutheri rationes omnes quibus contra nititur, paulo ante ſatis abūde confutauimus, neminem opinamur vſqueadeo pertinacem eſſe ſuæq; ſalutis prodigum, vt tenaciorem fidem vni Luthero velit adhibere non probāti ſua quam ſāctis patribus totiuſq; eccleſiæ conſuetu-

In purgatorio neminē peccare.

Nemo poſt hāc vitā poteſt mereri.

dini, ſcripturiſq; & rationibus alijs, quas nō inualidas (vt opinamur) ante produximus. Et hęc pro præſenti articulo ſufficiant.

ARTICVLVS XL.

LVT. Animę ex purgatorio liberatæ ſuffragijs uiuentium minus beãtur, quam ſi per ſe ſatisfeciſſent.

EPISC. ¶ Bifariã is articulus intelligi poteſt, vel pro ſatisfactione, quæ fieri potuiſſet ab eis in hac vita, vel pro ſatisfactione in ipſo purgatorio. Nam inter has ſatisfactiones id diſcriminis eſt, q͞ prior (ſi facta fuiſſet in hac vita & gratia) nonnihil etiam meriti reportat, prȩter ipſam poenę dilectionem. Neq; enim vllum eſt opus bonum, q͞ (ſi fiat in charitate) iuſta remuneratione fruſtrabit̃ apud Deum, apud quem nec is (qui calicem aquæ frigidæ propter nomẽ Chriſti petenti dederit) carebit mercede ſua. Secunda vero ſatisfactio, quæ in purgatorio fit, nihil omnino mercedis lucratur, maculas tamen expiaſſe contenta. Dicimus igitur, q͞ ſi dictus articulus de priore ſatisfactione debeat intelligi, nullus in eo nobis videtur error. Quoniam ſi dum eſſent in corporibus animæ, pro ſeipſis ſatisfeciſſẽt, nō modo labeculas, & neuos expurgaſſent, verumetiam auxiſſent ſibi merita, pro q̃bus in cælo pluſculum ſibi beatitudinis acquiſijſſent. Verum non ita ſatisfactionem, opinor, accẽperint, qui condemnarunt hunc articulum. Sed de ſatisfactione potius intellexerunt, q̃ fit per ipſas animas in purgatorio. Sic eñ errore nō caret art. ipſe. Videtur enim ſic inuenire, q͞ per ſuã quæ fit in purgatorio ſatisfactionem, animæ charitatis augmentum mereantur, atq; proinde beatitudinem acquirant in cælo cumulatiorem. Cæterũ

iſtud

iſtud quia ſatis ante conuulſum eſt, iam non multis immorabimur, ſed quæ Lutherus pro tribus his poſtremis articulis attulerit, eueſtigio ſubijciemus.

¶ Hos tres articulos diſputaui, proteſtatus me eſſe rerum iſtarum ignarum. LVTH.

¶ Si rerum harum fueris ignarus, quod iam profiteris, quid cũ auditorum periculo ſuper his diſceptare publicitus voluiſti? Neq; enim idipſũ alio ex animo, quam vt purgatorium in dubium reuocares, & vt obſiſteres lucro, quod per indulgentias a Germanis tuis aulæ Romanæ ſingulis annis conquiritur. Maluiſti nullam eſſe purgatorij fidem, quam vt e Germania tua tam ingẽs pecuniæ ſumma, quotannis exportaretur, in qua re profecto, tam animabus illis (quæ grauiſſimas in purgatorio perpetiuntur poenas) quam Germanis tuis male conſuluiſti, quum & illis ſubſidium & iſtis miſericordiæ ſuæ meritum tuis diſputationibus abſtuleris. Meminiſſe ſatius fuiſſet illius verbi, quo Paulus Timotheum hortatur. Noli cõtendere verbis. Ad nihil non vtile eſt, niſi ad ſubuerſionem audientium. Vereor certe, ne tantum ex diſputationibus tuis auditores tui venenum exhauſerint, vt in fide poſthac ſemper nutantiores inueniantur. Quæſtiones iſtiuſmodi, vehemẽter in ſcolaſticis damnas & magno ſupercilio doces ipſos, quid eſſent facturi. Non iniuria igitur in te dici poteſt illud eiuſdem Pauli. Confidis teipſum ducem eſſe cæcorum, lumen in tenebris verſantium, eruditorem inſipientium, doctorem imperitorum, habentem formam cognitionis ac veritatis per legem. Qui igitur doces alium, teipſũ non doces. EPIS. 2. Tim. 2.

LVTH. ¶ Nec adhuc probatum aliquid inuentum, niſi quod illi dictum aut factum eccleſiæ, id eſt, Papæ, & ſuorum ſomniatorum mihi pro regula fidei obtrudunt quod contemno.

EPIS. ¶ Si nihil ſit apoſtolica traditio, cuius & Chryſoſtomus & Dionyſius & Auguſtinus teſtes ſunt. Si nihil tam diutina totius eccleſiæ conſuetudo. Si nihil tot eruditiſſimi ſimul ac ſanctiſſimi patres. Si nihil ſcripturæ per eos approbatæ, & in hunc ſenſũ expoſitæ. Si nihil tot rationes quę pro totius eccleſiæ fide productæ fuerunt. Si nihil, inquam, hæc omnia ſint, tum certe nec probatũ adhuc aliquid aut inuentum eſt, quod tuos expugnat articulos. At ſi quicquã illa viriũ habuerint (vt & habere neceſſum eſt) tum non recte ꝑ contemptum hæc aſcribis põtifici cum iſta ꝑſpicias aliunde ſuã autoritatẽ accepiſſe, quã ex papæ (q̃d tu ais) ſomniatoribus. Multo ſane conſultius fuiſſet de iſtiuſmodi rebus omnino ſiluiſſe, & captiuam redegiſſe cogitationem tuã in obedientiam Chriſti, q̃ uerbis vſqueadeo contumelioſis uicãrium eius inceſſere.

LVTH. ¶ Quum ergo nihil certi poſſim hic docere, ſatiſq; diſputauerim alias, merito quieſco, conſulẽs omnibus, vt ea quæ aguntur cum animabus, diuino iuditio commendent.

EPISC. ¶ Iam cum vniuerſum effuderis venenũ, quieſcere vis, & conſulis vt iſta, quæ cum animabus aguntur, cæteri diuino cõmendent iudicio. Verũ iſtud iam ſero conſulis, vt in te merito cõpetat illud Diogenicũ: Poſt bellũ ſuppetię. Illud feciſſes ab initio, & tuę famę rectius cõſuluiſſes, & cõmodis item animarũ quæ in purgatorio crutiant. Nã ita ſaltem, qui non improbi fuerint tutiores ſentẽ-

etiam ſequerentur, & animabus illis ſubuenire nõ prætermitterent. Nunc autem pleriq; tuis diſputationibus in eam hæſitationem adducti ſunt, incertum ſit. Credibile quidem eſt eos multo negligẽtius, nec tãta ſolicitudine dictis animabus proſpicere, quanta pridem fecerint.

LVTH

¶ Sciantq; Papam cum ſua eccleſia multo minus de his rebus noſſe, quam vllus de minimis fidelium Chriſti, ideo ſuas bullas in hac re vere eſſe bullas, imo minus quam bullas, quum neſciat miſer quid loquatur aut de quibus affirmet.

EPIS.

¶ Si poteſt Aethiops mutare pellem ſuã tum & tu Luthere, calumniandi animum iſtum permutabis. Hæc certe conuitia religionem tuã parũ decent, nedum aliena ſunt a bono viro. Si Pontificem vnum totius eccleſiæ, quæ & vna eſt, eſſe cõuenit, quemadmodum non Cyprianus ſolum, verumetiam cæteri patres orthodoxi teſtãtur, haud æquum eſt, vt huiuſmodi probris afficiatur a q̃quam. Execranda ſũt iſta Chriſtianorum auribus vt vel miſer appellet̃, aut tãtę prædicet̃ inſcitiæ, ut neſciat quid loquat̃, aut de quibus affirmet, aut ut eius bullæ ſic cõtemnant̃, vt vere bullas quis eas vocet, & minus q̃ bullas, vt interim taceã, de totius eccleſiæ contẽptu. Nã & eccleſiã identidẽ contemnit, q papã cum eccleſia ſua, multo minus de his rebus aſſerit noſſe, q̃ vllũ de minimis Chriſti fidelibus. Quis ferre poteſt iſta? niſi forte quis putauerit, aliã eccleſiam fore præter hanc, q̃ pro ſuo capite, nẽpe vicarij Chriſti Ieſu ſũmum agnoſcit põtificem, aut q extra hãc alicubi ſint in hoc mũdo Chriſti fideles, q ſane tã alienũ eſt a veritate, atq; radij ſolis tenebrarum expertes ſunt.

ARTICVLVS XLI. & vltim.

LVTH PRælatij eccleſiaſtici, & principes ſeculares non malefacerent, ſi omnes ſaccos mēdicitatis delerent.

EPIS. ¶Negat Lutherus hunc articulum eſſe ſuum. Quare non eſt, vt in hoc multa prodigamus verba. Ridet autem ineptias metaphorę, quod in eo dictum ſit, delere ſaccos mendicitatis. Quandoquidem tabulis & ſcripturis & picturis (vt ait) conueniret magis, vt delerentur, q̄ ſaccis. Sed parum aduertit q̄ frequenter idem verbum ſacrę literæ, non aliter vſurpant. Nam Geneſ. ſexto dicitur: Delebo, inquit, hominem, quem creaui. Et ſeptimo. Delebo omnem ſubſtantiam quam feci. Et decimonono: Delebimus locum iſtum. Rurſum Exod. 32. Dominus ad Moſen ait: Dimitte me, vt iraſcatur furor meus contra eos, & deleam eos. Et Num. 16. Recedite de medio multitudinis huius, etiam nunc delebo eos. Et Deut. 13. Moſes ad populum loquitur dicens: Percuties habitatores vrbis illius in ore gladij & delebis eam. Sed eius verba ſubijciam.

LVTH ¶Quam elegantialis, & rethoricalis, & artificialis, & proprialis, vereq; papalis concluſio articulorum plane digna, quam ſanctiſſimus vicarius Dei proferat. Saccos mendicitatis delere (dicitur per metaphoram, quia ſacci ſunt ſicut tabulæ, vel ſcripturæ, quæ deleri poſſunt) Quid autē ſi ſacci delerentur mendicitatis & mendicitas, & mendici manerent? forte pro ſaccis inuenirent vaſa & plauſtra.

PIS. ¶Nunq̄ (vbi vel leuis occaſio datur) conuicia prætermittit, & ſēper in pontificē virulenta ledoria iaculatur, vt recte prouerbiū in illū cōpetat, q ab Ariſt. 2. Reth. recēſetur, Occaſione dūtaxat

cpus

opus eſt malitiæ. Et vere ſe malitia plenū oſtēdit, q nunq̄ deſinit malitiæ virus effundere, vel quū nulla fuerit cauſa, quemadmodum hoc loco facit apertiſſime. Nam & eundem ſenſum eodem verbo Spiritus ſanctus in locis innumeris vtit̃. Quare quū tot probris & maledictis etiam eccleſię totius principem (& vbi nulla cauſa fuerit) inſectat̃ ſuam euidentiſſime prodit malitiam.

LVTH

¶ Ego ne iota quidem de prælatis aut principibus memini. Sed dixi me optare, nullos eſſe ordines mendicantium, ad quod plane nulla eſſet opus opera prælatorum aut principum, ſed ſola cuiuſlibet Chriſtiana intelligentia. Quare hanc veritatem ſuggeſſit ſanctiſſimo vicario Dei non niſi paracletus ille papæ Eckius, qui tam raro mentitur, quam inuite loquitur. Sed ſi dixiſſem tamen principes benefacere ſi ſaccos mendicitatis delerent, in quam ſcripturam? in quem articulum Fidei peccaſſem? ſcilicet in ventrem Papæ, & eccleſiæ papalis, & in regnum ſatanæ & Antichriſti.

EPIS.

¶ Si id dixiſſes Luthere, profecto parū Chriſtiane dixiſſes, quandoquidem & ex Chriſto mēdicantium vita plurimum confirmatur. Primum ipſe vſqueadeo pauper fuit, vt nec habere ſe dixit vbi caput reclinaret ſuum ſed neque didrachma (quū petebat̃ ab exactoribus) haberet q̄ ſolueret Propter q̄ & Paulus de eo ſcribit 2. Corin. 8. Scitis enim gratiam domini noſtri Ieſu Chriſti, quoniam propter vos egenus factus eſt, quū eſſet diues, vt illius inopia vos diuites eſſetis. Quiſq̄s igitur amore Chriſti velit eius inopiam imitari, egereq̄ cū ipſo, ſimul & paupertatis ęrūnas pati, vt poſthac vna cū eo regnare poſſit in coelis, non eſſet ab hoc inſtituto deturbādus, ſed animādus magis.

Mat. 8. Luc. 9. Mat. 17.

Mat.10. gis. Adde, quod & Apoſtolus (quum eos Iudeis prædicaturos miſit) hanc indixit Chriſtus inopiam,
Luc.10. vt nihil ſecum ferrent, nec aurum, nec argentum,
Luc.22. nec æs in crumenis ſuis, atque id quidem, vt expeditiores, & liberiores eſſent eorum mentes ab omni cura ſeculari, ſuamque fiduciam in deo totam reponerent, qui de rebus corpori neceſſarijs ſufficienter prouideret. Propter quod in Euang. Lucæ, ſuos Chriſtus interrogat. Quando, inquit, miſi vos ſine baculo & pera, nũ quid defuit vobis? Quod ſi talem viuendi formam Chriſtus prædicaturis apoſtolis ſuis inſtituit, quid prohibet quominus hi ſinantur in eccleſia, qui ſimilem vitæ formam voluerint imitari? hoc eſt qui relictis omnibus, ſoli ſtuderent animarum ſaluti atque ex aliorũ viuerent eleemoſynis. Ad hæc nemini minus quã tibi luthere, licebit iſtud aſſerere non ſolum quia tu profeſſionem iſtam es ingreſſus, verumetiam quod vnicum in euangelijs conſilium approbãs, cætera cuncta contendis eſſe præcepta, Solũ enim illud de continentia conſilium eſſe tibi placet, cætera vis, vim habere præceptorum? Præceptum
Mat.19. igitur erit. Vade & vende omnia quæ habes, &
Luc.18. da pauperibus, & veni ſequere me. Præceptũ itẽ
Mar.6. erit. Ne reponatis vobis theſauros in terra, & ne
Luc.14. ſoliciti ſitis vitæ veſtræ, quid eſuri ſitis, aut bibituri, ſed more volatilium cæli nec de craſtino cogitare. Præceptum erit. Niſi quis renunciauerit õnibus, quæ poſſidet, & niſi quis reliquerit patrẽ & matrem &c. adhuc autem & animam ſuam, non poteſt meus eſſe diſcipulus. Quod ſi præcepta iſta ſint, æquum eſt vt ab aliquibus obſeruẽt, nac ij damnandi ſunt, qui ſynceriter iſta ſtuduerit obſeruare. Huc accedit quod non modo Romani

pontifi-

pontifices viri ſanctiſſimi(licet tu parum eis deferas) verumetiam vniuerſa per orbem eccleſia ſtatus,ordines mendicantium approbauit,nimirum quod ex illorum concionibus maximum ex perta ſit emolumentum. Nam Franciſcus & Dominicus (quum eſſet Chriſtus propemodum obliuioni traditus velut mortuus a corde)ſolicitudine ſua mūdum ex altiſſimo peccati ſomno ſtertētem excitauerunt.Nec defuit eorum ſtudijs Deus cuius inſtinctu labores tantos,& hanc viuendi regulam ſuſceperunt.Nam & mirifice quidem proſperare fecit eorum conatus, maximamq́ præſtitit vtriuſq́ ſobolis multitudinem, ſummiſq́ diuinitus eorum inſtitutum illuſtrauit miraculis. Quāobrem qui priora cuncta diligenter expēderit, intelliget hanc quæ iam abs te calumnia mendicantibus impingitur, ex mera malitia proceſſiſſe. LVTH

¶ Quis eſt enim homo vel Gentili,nedū Chriſtiano ſenſu præditus, cui mendicitas etiam laicorum,nedum ſacerdotum non diſpliceat.

¶ Neſcio Luthere quid tibi velis per hæc verba.Nam diſplicere cuiquam quid poteſt,uel ex odio vel ex miſericordia. Diſplicuit enim homini Regi(vti parabola refert) quendam inter diſcūbentes vidiſſe non veſtitum veſte nuptiali. Diſplicuit & Samaritano, quum cerneret hominem ſaucium,& a latronibus ſemiuiuum relictū. Sed illud ex ira, iſtud vero commiſeratione quadam diſplicuit. Tibi igitur ſi ſic diſpliceat mendicitas vt optes homines illos non eſſe, male quidem diſplicet.Sin ita vt ſuccurrere ſtudeas eorum inopiæ & Dei prouidentiam in eis laudes,non poteſt iſta tibi non ſalutaris eſſe commiſeratio. Sic enim & Paulū erga pauperes(qui Hieroſolymis erant

EPIS. Mat.22. Luc.10. 2.Cor.8.

affectum eſſe nõ dubito. Neq; enim odio quod paupertatis eos tolli voluit, quũ intellexit nõ mediocre commodum ex ipſis eccleſiæ toti prouenturum, ſed cõmiſeratione quadam ductus, collectas pro ipſis apud multas eccleſias fieri ſolititauit quemadmodũ ex nonnullis epiſtolis eius aperte conſtat. Nec id negotij ſolum ſibi deſumſit ex capite ſuo, verũetiam a primoribus apoſtolis id ei commiſſum fuerat. Sic enim ad Galatas ſcribit: Cum cognouiſſent gratiã (quæ data eſt mihi) Iacobus & Cephas & Ioannes (qui videbantur columnæ eſſe) dextras dederũt mihi & Barnabę ſocietatis, vt nos in gentes, ipſi autem in circũciſionem tantũ, vt pauperũ memores eſſemus. Quod etiam ſolicitus fui hoc facere. Tu forte ſi temporibus iſtis fuiſſes, nec Paulo, nec cæteris acquieuiſſes apoſtolis, ſed magis adijciendos hos pauperes fuiſſes adhortatus. Neq; enim apud te magni mométi ſunt ieiunia, vigiliæ, orationes, cæteraq; id genus in quibus illi dies noctesque ad maximum totius Eccleſiæ commodum exercuerunt ſeſe.

Gal. 2.

LVTH

¶ Sed vale ſcelerata abominatio, tã ſtulte ſimul & impie loqueris, vt digna ſis, propter quã verba fiãt, atq; hoc inſigni articulo palam declaras, quo ſpiritu totam excreueris hãc maledicam bullam, Dominus Ieſus viſitet te propediem illuſtratione aduentus ſui, Amen.

EPISC.

¶ Tu ſtulte potius, & impie loquutus mihi videris, qui contra pauperes mendicantes hunc in modum oblatras. Neq; põtifex his qui praui ſũt patrocinatur, ſed nolit propter eos vniuerſum ordinem eradicari funditus. Et quid impietatis habet quod viri boni & docti, quo cum fructu ſe totos de-

ſos dedant verbi miniſterio, cunctis huius mundi renuntient operibus, præſertim quum & Chriſtus hoc ipſum fecit conſuluitq; faciendum, & Apoſtoli teſtantur, id feciſſe ſeſe. Ecce, inquiūt, nos reliquimus omnia, & ſequuti ſumus te. Sed iā, inquies, neceſſe eſt, grauent alios, a quibus eleemoſynas accipiunt. At hoc grauamen nullum exiſtimari debet. Nam quum ſpiritualia ſemināt, ſi viciſſim carnalia petant, nemo (ſi Paulum audierimus) cenſere poteſt hoc eſſe grauamen. Sic enim & Chriſtum & Apoſtolos condemnaremus, q̄d ex aliorum vixerint eleemoſynis. Nam nos opulentæ quædam fœminæ comitatæ ſunt, quæ et de ſuis facultatibus illis miniſtrabant. At iſtud forte ſolum diſplicet, q; hi fratres, mendicent, & hoſtiatim petant. Verum ſi iſtud non licet, cur ad predicādum ſuos omni ferme re nudatos, præter veſtimenta miſit Chriſtus? Fuit enim eis neceſſe, ſuam alijs inopiam detegere, & ea (quibus indigebāt) ab alijs mendicare. Iſtud igitur niſi damnes, haud video cur a quoquam ordines ipſi mendicantiū damnandi ſint. Quamobrem ſi duxiſſes aliq̄t ex eis reformandos, ſi qui fuerint inter eos, qui non ſecundum regulæ veritatem incedunt, nemo tibi non aſſentiretur. At quum multi ſint in illis ordinibus, qui tam exemplo vitæ, quā verbo doctrinæ populo Chriſtiano plurimum proſint ad beate viuendum, tu qui velis vniuerſos illos ordines e medio tolli nec prudēter, nec pie mihi videris loquutus. Sed hæc ad articuli confutationem opinor ſufficiunt.

Mat. 9.

1. Cor. 9.

Lucæ. 10

Matt. 10.

FINIS.

D. CAECILII CYPRIANI EPISCOPI CARTHAGINENſis Epiſtola ad Cornelium Papam, de fidei Chriſti confeſſione, congratulantis, & hortantis, vt conſtanter & firmiter ad omnem patientiam perſeueret.

COgnouimus frater chariſſime, fidei ac virtutis veſtræ teſtimonia glorioſa, & confeſſionis veſtræ honorẽ ſic exultanter accepimus, vt in meritis ac laudibus ueſtris nos quoque participes ac ſocios computemus. Nam quũ nobis & eccleſia vna ſit & mens iuncta, & indiuidua concordia, quis non ſacerdos in cõſacerdotis ſui laudibus, tanquam in ſuis proprijs gratuletur? Aut quæ fraternitas in fratrum gaudio non vbiq; lætetur? Exprimi ſatis non poteſt quanta iſta exultatio fuerit, & quãta lætitia, quũ de vobis proſpera & fortia comperiſſemus, ducem te illic confeſſionis fratribus extitiſſe, ſed & confeſſionẽ ducis de fratrum confeſſione creuiſſe, vt dum præcedis ad gloriam, multos feceris gloriæ comites, & confeſſorem populum ſuaſeris fieri, dum primus paratus es pro omnibus confiteri: vt non inueniamus quid prius prædicare in vobis debeamus, vtrum ne tuam promptam & ſtabilem fidem, an inſeparabilẽ fratrum charitatem. Virtus illic Epiſcopi præcedentis publice comprobata eſt, adunatio ſequentis fraternitatis oſtenſa eſt, dũ apud vos vnus animus & vna vox eſt, eccleſia omnis Romana confeſſa eſt. Claruit fratres chariſſimi

fidei vnitas cõgratulationis cauſa.

ducis confeſſio ſubditorum eſt cõuerſio.

fides, quam de vobis B. Apoſtolus prædicauit. Hanc laudem virtutis & roboris firmitatem, iã tunc in Spiritu præuidebat, & prçconio futurorũ merita veſtra conteſtans, dum parentes laudat, filios prouocat, dum ſic vnanimes, dum ſic fortes eſtis, magna & cæteris fratribus vnanimitatis et fortitudinis exempla tribuiſtis. Docuiſtis grãditer Deum timere, Chriſto firmiter adhærere, plebem Sacerdotibus in periculo iungi, in perſecutione fratres a fratrib. non ſeparari, concordiam ſimul iunctam vinci omnino non poſſe, quicqd ſimul petitur a cunctis, Deum pacis pacificis exhibere. Proſilierat aduerſarius terrore violento Chriſti caſtra turbare, ſed quo impetu venerat, eodem impetu pulſus eſt, & quãtum formidinis & terroris, attulit, tantum fortitudinis inuenit & roboris: ſupplantare ſe iterum crediderat poſſe Dei ſeruos, & velut tyrones & rudes quaſi minꝰ paratos & minus cautos, ſolito ſuo more concutere. Vnum primo aggreſſus, vt lupus ouem ſecernere a grege, vt accipiter columbam ab agmine volantium ſeparare tentauerat. Nam cui non eſt aduerſus omnes ſatis virium, circumuenire quærit ſolitudinem ſingulorum. Sed reuerſus adunari exercitus fide pariter & vigore, intellexit milites Chriſti uigilare iam ſobrios, & armatos ad prælium ſtare, vinci non poſſe, mori poſſe; & hoc ipſo inuictos eſſe, quia nec mori timent, nec repugnare contra impugnãtes, quũ occidere innocentibus nec nocentẽ liceat, ſed promptè & animas & ſanguinem tradere, vt quũ tanta in ſeculo malitiæ ſęuitia graſſetur, a malis & ſæuis velocius recedatur. Quale illud fuit ſub oculis Dei ſpectaculũ glorioſum? quale in cõſpectu

Rom. I.

Concordia inuicta.

Aduerſarij ſingulos aggreditur.

Chriſti milites mortis cõtemptores.

Chriſti

Chriſti & eius eccleſiæ gaudium. Ad pugnam quam tentauerat hoſtis inferre, non ſingulos milites, ſed ſemel tota caſtra prodijſſe. Omnes enim conſtat venturos fuiſſe, ſi audire potuiſſent, quum accurrerit properãter, & venerit quiſquis audiuit. Quot illi lapſi, glorioſa confeſſione ſunt reſtituti? Steterunt fortes, & ipſo dolore poenitentia facti ad prælium fortiores, vt appareat nuper *ſubitatos eſſe, & nouæ atq; inſuetæ rei pauore trepidaſſe. Redijſſe ad ſe poſtmodũ, Fidem uerã, & vires ſuas de Dei timore collectas, ad omnem patientiam conſtanter & firmiter roboraſſe, nec iam ſtare ad criminis veniã, ſed ad paſſionis coronam. Quid ad hæc Nouatianus frater, vtrum ne iam deponit errorem, an vero (qui dementiſſimos eſt) ipſis bonis & proſperis noſtris plus adactus eſt ad furorem? & quo magis ac magis dilectionis ac fidei creſcit hic gloria, illic diſſenſionis & zeli crudeſcit inſania? nec vulnus ſuum miſer curat, ſed adhuc grauius & ſe & ſuos vulnerat? in perniciem fratrum lingua ſua perſtrepens, & facundiæ venenatæ iacula contorquens, magis durus ſecularis philoſophiæ prauitate, quam philoſophiæ dominicæ lenitate pacificus: deſertor eccleſiæ, miſericordiæ hoſtis, interfector poenitentiæ, doctor ſuperbiæ, veritatis corruptor, proditor charitatis? Agnoſcit ne iã qui ſit ſacerdos Dei quæ ſit eccleſia & domus Chriſti? qui ſint Dei ſerui, quos diabolus infeſtet? qui ſint Chriſtiani, quos Antichriſtus impugnet? Neq; enim quærit illos, quos iam ſubegit, aut geſtit euertere, quos iam ſuos fecit. Inimicus & hoſtis eccleſiæ quos alienauit ab eccleſia & foras duxit, vt captiuos & victos contemnit, & præterit: eos pergit laceſſere, in quibus

*al. dubitaſſe.

Nouatianus fidei hoſtis.

Nouatiani venenata facũdia.

quibus Chriſtum cernit habitare. Quanquam & ſi aliquis ex talibus fuerit apprehenſus, non eſt, q ſibi quaſi in cõfeſſione nominis blandiatur, quũ cõſtet ſi occiſi eiuſmodi extra eccleſiam fuerint, Fidei coronam non eſſe, ſed poenam potius eſſe perfidiæ, nec in domo Dei inter vnanimes habitaturos eſſe, quos videmus de pacifica & diuina domo furore diſcordiæ receſſiſſe. Hortamur plane quantum poſſumus pro charitate mutua, qua nobis inuicem cohæremus, vt (quoniam prouidentia Domini monentis inſtruimur, & diuinæ miſericordiæ conſilijs ſalubribus admonemur, appropinquare iam certaminis & agonis noſtri diem) ieiunijs, vigilijs, orationibus inſiſtere cum omni plebe non deſinamus. Incumbamus gemitibus aſſiduis, & deprecationibus crebris. Hæc ſunt enim nobis arma coeleſtia, quæ ſtare & perſeuerare fortiter faciunt. Hæc ſunt munimenta ſpiritualia & tela diuina, quæ protegunt. Memores noſtri inuicem ſimus, concordes atque vnanimes, vtrobique pro nobis ſemper oremus, preſſuras & anguſtias mutua charitate reuelemus. Et ſi quis hinc noſtrum prior diuinæ dignationis celeritate præceſſerit, perſeueret apud deum noſtra dilectio, pro fratribus & ſororibus noſtris apud miſericordiam Patris non ceſſet oratio. Opto te frater chariſſime ſemper bene valere.

Etiam defũcti orãt pro uiuis

FINIS.